
NAZIONALE
8
56 F
19
VITT. EMANUELE
ROMA

CATECHISMVS CATHOLICVS REVERENDI IN CHRISTO PATRIS AC DOMINI, DN.

FRIDERICI

NAVSEAE EPISCOPI VIENNENSIS, SEX LIBRIS COMPRAEHENSVS, IAM SECVNDARIÒ diligentiùs multo ac priùs, id quod ſedulo collatori facilè conſtabit, elaboratus:

Ad ſacroſanctæ Catholicæ Eccleſiæ, eiuſdemq; fidei, pietatis, ac religionis reparationem, auctionem, & conſeruationem:

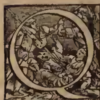
Vniuerſis Eccleſiaſtis non modò profuturus, ſed & pernecesſarius.

Cum INDICE copioſiſſimo, editioni huic ſecundariæ iam primùm recèns adiecto.

COLONIÆ
Ex Officina Hæredum Ioannis Quentel, M. D. LIII.
CVM Gratia & Priuilegio Imperiali ad Quinquennium.

BEATISS. PATRI AC SANCTISS. DOMINO, DN. PAVLO III. PONTIFICI MAX. SACRÓQVE REVERENDISSIMORVM S. R. E. CARDINALIVM SENATVI, FRIDERICVS NAVSEA BLANCICAMPIANVS, EPISCOPVS VIENNENSIS INDIGNVS, A DEO SALVTEM.

QVVM ANTE annos ſeptemdecim(tot enim nunc annis, & ijſce quidem continuis, beatiſſime Papa,& Ampliſſimi Patres, ac S. R. E. reuerendiſſ. Cardinales,ego quamlibet imbecillis apud Germanos,nec vnis tantum,ſed in diuerſis etiamnum Germaniæ locis,prouincijs,terris,regionibus,ciuitatibus & oppidis euangelizo)non mea nimirum ſponte,ſed ex vrbe primum,Clemente VII. Max.tum Pont. authore, prętер omnem meam opinionem & expectationem vocatus Moguntiam,Rheni, deindeq; Viennam,Pannoniæ ſuperioris metropolim,ad Sereniſſ. & inuictiſſ. Romanorum,Hungariæ,Bohemięq; &c. regem & Archiducem Auſtriæ &c. Ferdinandũ, Dn.meum clementiſſ.Ieſu Chriſti Opt.Max.noſtri ſeruatoris euangelion prædicaturus venirem,ſtatimque ſub initium non abſque ſummo animi mei dolore tam Moguntinenſes q̃ Vienneñ populos, alioqui non illaudatos,vſqueadeo per exotica peregrinaq; quorundam pſeudoapoſtolorũ paradoxa,dubios in orthodoxa noſtra religione fieri cœptos reperirẽ, vt contra ferme gentium doctoris admonitionem,tanquam paruuli fluctuare,omniq; vento doctrinę circunferri adeo inciperent, vt quum propter tempus eſſe debebant aliorum doctores & magiſtri,rurſum non ſecus atq; catechumeni,quaſi ve modo geniti doceri,quæ rudimenta ſunt ac velut elementa Chriſtianæ religionis,indigerent, facti videlicet, quibus lacte potius q̃ cibo ſolido opus eſſet: mox equidem ſpiritus(vti ſperauerim) melioris inſtinctu veterem illam catecheſim,per omnes quondam eccleſias percelebrem,non modo tum, ſed & antea pridem,neſcio quorum vel ſocordia vel negligentia vel ignorantia,nõ ſine pœnitenda catholicæ religionis iactura,prorſus in obliuionem abire cœptam, quodã perinde poſtliminio repetere cœpi: futurum ſperãs,vt ijſdem modis apud illos catholica religio renaſci,recreſcereq; deberet,quibus olim nata ſimul eſſet, ac creſcere cœpiſſet. Qua quidem mea ſpe,tam,Deo cooperatore,non omnino falſus ſum,vt illi non multo poſt,eius meę catecheſeos auxilio ſic ad orthodoxam illam religionem & ſacroſanctam illius fidem & pietatem renati ſint ac creuerint,vt(ſoli Deo laus & gloria)fides eorum nõ minus propemodũ, quàm Romanorum quondam,Paulo Tarſenſi prædicatore,toto terrarum orbe celebretur prædicetur q;. Accedit,q̃ quũ finitimi populi,& tã ex clero,quem vocant, quàm ex plebe illorum profectum religionis veterioris ſentirent, ſummates & infimates & medioximi modis hortabantur omnibus,vt quidquid meæ catecheſeos aliquoto tẽpore verbotenus pro concione dixiſſem,in ſpeciem libri,non modo ſuis diſtinctum capitibus, congererem, ſed & in publicum proferre vel ideo non grauarer,quo videlicet cæteræ etiam nationes,& pręſertim Germanicæ,illius fructus participes fieri poſſent.

Ipſe vero quum cogitarem iuſtum videri,vt quod vni vel alteri populo,quaſiq; in aurem dixiſſem,(& quidem,quod ipſi fatebantur,haud abſq; fructu)ſuper tecta pronunciarem,atq; non Moguntinenſibus & Viennenſibus ſolum,ſed vniuerſis etiã gentibus IESV Chriſti euangelion deberi conſiderarem:& interim quoque prouinciam tantopere petitã, non parum multis & argumentis & rationibus,adeoq; deprecari poſſem,vt multorum iudicio,bonam vincibilemq; deprecandæ delatæ prouinciæ cauſam habere viderer: ob nullã tamen tãtum laboris & oneris æque deprecabar,atque propter eam, qua flagitabam, vt aliquantiſper ſaltem expectarent ipſi, necnon auſcultarent,num fortaſſe(quod equidem fore non addubitabam)in tam fœcundo pręſertim felicium ingeniorum prouentu,ſuccedaneo tempore quiſpiam prodiret aut Epiſcoporum,aut ſacerdotum, aut catholicorum doctorum,qui hanc ſibi materiam melius & ociosius deſumeret,atque quàm ego,ſcripto longe fęlicius ageret,idemq; fructuoſius.

Quum igitur illi meæ deprecationi, quod ea sibi non iniqua videbatur, quadantenus condescenderent, & non ita multo post iuxta meam diuinationem, plures ferme tam ex catholicis quàm schismaticis, quàm ex equo quondam Troiano, quem poeta fingit, proceres turmatim prosilirét, qui scripto cateruatim catechizarent, & in eam rem libros sua propemodum multitudine laborantes coaceruarent & in lucem proferrent: arbitrabar non solũ me à dilata per illos prouĩcia dubio ꝓcul liberatũ iri, sed & esse me iã plane per oĩa liberatũ.

Cæterum tantum absuit, vt mei potuerim voti compos esse apud illos, vt ipsi etiamnum quàm antea, tum literis, tum vocibus longe solertius, vehementius, acrius & frequentius, quod prius rogarãt, efflagitarint, vt videlicet in Dei Opt. Max. gloriam, eiusq; ecclesię, tot vtique sub hoc nouissimum tempus modis, tam mea, q̃ mei similiũ opera indigentis, vtilitatem & salutem scripto tandem, quod tãto pridem cum conatu, studio, labore, fructuq; ꝓ côcione dixissem, longe lateq; per chalcographiam proferre nequaquã grauarer. Quũ vero pluribus & ipse vicissim q̃ antea, conarer excusare me, & quidem maxime, quod alijs ego iam in vinea Domini Sabbaoth laboribus suprà q̃ credi posset, quippe ad vsq; ferme mortẽ, delassatus & exantlatus, merito cederem eis, qui meo nimirum iudicio, nec infeliciter ad eãdem prouinciã ꝓdijssent, nec omnino negligẽter, nec ignauiter in hoc scripti genere argumentoq; conuersarentur: viderĩq; superuacaneum, si quid ego post tot tamq; præclaros & insignes doctrina & pietate viros adferrem, nempe nõ aliud acturus, quàm ligna (quod dici solet) in syluam laturus, & interim fortassis oleum & operã perditurus. Verum adeo isti non concedebant in meam opinionem, vt mallent fateri catechismos à varijs quidem varios esse conscriptos, sed in eis tam multa, tamq; varia propter varias huiusce nostræ tempestatis circunstantias desiderari, vt omnino quę desiderarẽtur, oporteret à nobis etiã ex officio, quo fungerer in ecclesia Dei, paulo maturius locupletiusq; præstari, pręsertim quũ nõ viderent, qui vices meas æque commode suscipere posset.

Iam vero Beatissime Pontifex & Amplissimi Patres, quomodo potuissem flagitatoribus eiusmodi, mihiq; tot modis non molestis solum, sed & improbis, quod nõ vsqueadeo videbantur inique petere, difficilius & diutius negare? Ego certe quanquam non ignorarẽ tam varium pariter & ingens in catechizandi genere esse argumẽtum, vt ipsum, si iusta cura proq; loco & tempore tractaretur, in volumen iustum esset euasurũ, nec (vt nunc est tẽporum & mortalium malignitas & iniquitas) inuidia cariturum, etsi quoque ipsa maiestas operis conficiendi religione quadam animum meum deterreret, deterrerentq; alioqui non parum multæ variæq; difficultates imbecillitatẽ meam, mihi probe consciam, deterreretq; tandem dispendium rei pecuniariæ, qua opus erat in opere tam non exiguo transcribendo & excudendo, necnon præsentissima valetudinis ac vitæ meæ, quæ tantos ob labores certo erat in discrimine, iactura, tot tamen tamq; pijs, vtcunque molestis, & vehementibus istorum precibus non tam persuasus, quàm coactus, periculũ negocij totius & aleam in me recepi, & prouinciam tot modis expetitam, quantumuis genio propemodum reluctante, verius tentaui quàm aggressus sum: schedas passim disiectas, quibus, quæ Catecheseos erant, continebantur, recollegi: recollectas, in sex libros, suis haud aliter capitibus, atque quibusdam argumentis diductos, ita partitus sum, vt ipsa duntaxat argumenta capitum coirent in Elenchum, qui subinde sequuturus est, satis iustum, per me tunc tẽporis isthuc mittendũ, prout & ilico misi ad nonnullos istius Sanctæ Romanæ Ec. Cardinales, Reuerendissimos videlicet Dn. Laurentium Campegium, Dn. Iacobum Simonetam, Dn. Gasparem Contarenum, Dn. Hieronymum de Ghinucijs, Dn. Hieronymum Alexandrum, &, nisi fallor, ad alios Ecclesiasticos proceres iudicio conspicuos & doctrina probatos, non tam videlicet ad eos, quos mihi tum pręcæteris domestica quasi consuetudine notos, & quàm dici queat impensius inclinatos habebam, quàm ad eos, quos eruditione, pietate, cõsilio, prudentia, iudicio, & hoc genus alijs virtutibus vere cardinalibus adeo claros & illustres resciebam, vt haud dubitarem eos ita recte synceriterq; de eo nostro opere, quod in huius fastidiosi mundi theatrũ proferre animus erat, iudicaturos, vt eorum sententiæ adeousque mihi standum putarem, vt vbique testatum esse voluerim, & nunc volo, me nusquam à iudicio istius Sacrosanctæ Sedis Beatitudinis tuæ, adeoq; Catholicę ecclesię, vel vnguem vel digitum la-

tum velle discedere:& si quid vspiam secus depræhēderetur,quod fieri posse non addubito,non data velim opera dictum vel scriptum,sed elapsum potius contra voluntatē meā.

Atque ideo,quidquid eius erat operis,quod modò transmittitur à me, in lucem proferri,nisi prius ab eis,qui sacrosanctæ tuę Beatitudinis à consilijs erant,probaretur,haudquaquam passus sum.Quod vbi illi viderunt & censuerunt,tam non improbarunt, vt à se censitum,continuo ad eandem sacrosanctam tuam Beatitudinem referendum duxerint. A qua subinde,quod relatum est,adeò nō fuit improbatum, nigrove carbone notatum, vt statim quidquid horum erat laborum meorum, singulari quodam diplomate ad me præter omnē meam expectationem misso,non solū diuino perinde oraculo probauerit, sed inhortata sit erit insuper etiam plus quàm clemēter & paterne,vt tempore quoq; primo publicitus edendum curarem. Quod quum ex Tripode dictum mihi crederem, statim quoad fieri potuit, quod vtcunque congesseram,manuq; mea,non alicuius amanuēsis, propria descripseram, vt paulo maturius ederetur, conatus sum: atque interim mihi non vulgariter tam priuatim quàm publice hanc felicitatē gratulatus,qa non Pontifici solum max.sed Paulo etiā eius nominis tertio,inter maximos suis etiam dotibus ter maximo,in meis pro Catholica religione nostra lucubrationibus haud frigide probatus fuerim.

Operi autē quo de nunc agitur,ne ipsum prorsus anonymon prodiret,indidi titulum, Catechismus catholicus: quoniam catholicus inibi catholice,id est,generatim de vniuersis propemodum rebus,quæ catholicæ sunt religionis,quæq; catholica,id est,vniuersalis per totum orbem dispersa ecclesia,cuius Romana ecclesia sine controuersia mater est, adeoq; regina,generatim docet ac obseruat,catechumenos in doctrina religionis & fidei catholicæ catechizo,doceo,instruo,& informo,& quidē iuxta sensum, quem tenet ac habet ipsa catholica:nō autem, quem sibi vel schismaticorum vel hæreticorum somniat,& mordicus retinet,ecclesia,si modò ipsorum congregatio non verius synagoga quàm ecclesia,sit nuncupariq; debeat:deinde quia nusquam nō scripturis,& desumptis ex eis tam noui quàm veteris instrumenti rationibus & argumentis iuxta eundem catholicum orthodoxæ ecclesiæ intellectum,minime vero retortum,quod doceo,semper obfirmo:nimirum non minus sine scriptura Theologus,quàm sine lege iuriscōsultus,loqui erubescens. Insuper,quòd hoc in opere,sicut in alijs nostris pro catholica religione operibus,vtor phrasi nō singulari,non ornata,non splendida,non phalerata,non picturata,non fucata,nec aliquo modo pompo sa,vtpote qua doctrina Christianæ veritatis,pietatis & religionis haud opus habeat,sed catholica,id est,communi,generali,vniuersaliq;,nec exquisite latina,sed tamen non illatina, nec(prout opinor)alia,quàm quę condecet eum,qui non excellentibus solum viris,sed etiam,& quidē multo magis, rudib⁹ atq; plebeijs, venęq; inferioris ingenijs ita scribit,vt ęque possit ab indoctis atque doctis intelligi,in ea præsertim re,quæ quod poeta dicit,ornari res ipsa negat,cōtenta doceri,quo videlicet magis propter verum,quod simplicē requirit orationem, in verbis, quàm propter verba diligi queat. Ego sane,quo (more meo) potuerim omnibus ex æquo prodesse,ad vtilitatē discentium sine quibusuis conuicijs,à quibus semper ab ineunte ætate,& quidem natura,prorsus & in alijs abhorrui,verbis in ecclesia protritis & vsitatis & peculiarib⁹ vsus sum,nempe nihil ęque malēs atq; catholicus esse.Id quod inde palàm contestatum volui, quia hoc in opere nō meo vel alicui singulari,verum catholico duntaxat innitor sensui:nec quod doceo,meapte intelligentia assero,sed vel Gregorij, vel Hieronymi,vel Ambrosij, vel Augustini, vel Chrysostomi, vel hoc genus catholicorū patrum,quos catholica ecclesia recipit,authoritatibus ostendo, nihil ęque desiderās,quàm vt pro virili mea ex hæreticis & schismaticis Catholicos & Orthodoxos reddere, alienatos à catholica religione reuocare,vicillantes vero confirmare queam.Id quod à me fieri dubio procul sacrosancta tua Beatitudo non minus prudenter quàm catholice pro paterna sua in omnes pietate cupit ac requirit.In cuius argumētum longeq; locupletissimum testimoniū, quidquid huius est nostri pro catholica religione laboris & operis Beatissime Pater,in primis tibi,deincepsq; tuis,adeoq; sacrosanctæ sedis istius Apostolicæ & Catholicæ reuerendissimis Cardinalibus consecratum volui, nuncq; qua possum reuerentia consecro & dedico,non secus atque ei,qui citra cōtrouersiam summus est princeps,idemq; primus & prę

cipuus Catholicæ religionis assertor, arcem religionis eiusdem sic tenes, vt de tuo vnius nutu ac renutũ summa totius religionis Catholicæ pendeat vniuersa, vt nulli quàm tibi rectius quidquid ad instaurandam religionem pertinet, consecrari putauerim, & quidem maxime, quòd tuapte natura, nec ex officio solum pastorali, quo meritissime prudentissimeq; fungeris, eidem Religioni restituendæ, resarciendæ, conseruandæq; multis iam olim annis plus omnibus conaris & laboras.

Conguere preterea videbatur omnino, vt illius auspicijs opus de Catholica religiõe reparanda prodiret ad omnes mortales, qui Catholicæ religionis arçem teneret, per ipsumq; proficisceretur institutio Catholicę doctrinæ ad vniuersos pariter homines, per quẽ Christus Iesus, summus secundũ ordinẽ Melchisedech sacerdos, cuius ipse vicarius es in terra vere legitimus, accipe nos voluit, quidqd vspiã Catholicę religiõis est & doctrinę Christianę.

Quanuis interea subesse non existimem, quod vetet, quo minus huiusce consecratiõis cõsortes habere digneris tuos ac sacrosanctę Sedis istius Cardinales amplissimos, quos ipse tibi non aliter, dispensante DEO, delectos habes à consilijs, atque sibi quondam IESVS Christus, Pontifex vere Maximus suos habuit Apostolos, nempe coadiutores, collaterales, Seniores populi, iudices orbis, mundi lumina. Cuiusmodi profecto iudicauerim illos, præsertim quos nũc habes, Cardinales doctissimos, prudentissimos, pijssimos, & vti quod sentio, semel ex animo citra adsentationẽ paucis edicã, in omni virtutũ genere laudatissimos.

Dubitari enim nequit, quin vt in Iouis olim Capitolini locũ successit CHRISTVS solus Optimus Maximus, & in huius locum subinde Petrus Apostolorum princeps successit, & ipse Paulus tertius in huius quoque locum cõcessisti: sic in Apostolici, & eius quidem Augustissimi senatus toti orbi, successit reuerendissimus & amplissimus Cardinalium ordo. Qui propterea, sicut olim duodenus iste IESV Christi senatus in fine seculi, tecum in Ecclesia modò militante, duodecim tribus Israel haud immerito iudicat.

Atque proinde Cardineus ordo nominari cœptus est, quòd veluti ianuã mouetur cardine suo quasi corde, à quo suscipiunt animantia suum motum quæque, & vniuscuiusque rei summa vsqueadeo vertitur in ipso cardine, vt eam esse rei summã putemus in tuto, quæ est in cardine: ita sane militantis Ecclesiæ ianuam à cordatissimo Cardinalium ordine moueri, motumq; ab eo Catholicæ religionis in om̃em terrarum orbem miro quodam modo diffundi, summãq; Christianæ reipublicæ adeousq; in ipso verti credimus, vt ipsam, quando penes illum sit, in tuto sitam minime dubitemus: ipsosq; propterea cardinales toto terrarum orbe, suo propemodum iure nobis esse haberiq; debere censeo, quod sunt partes in cælo illæ altissimæ, quas Græci πόλους, ipsi vero vertices ac Cardinales, à similitudine eorum circa quos valuæ voluuntur, appellare solemus, quum vtræq; sustineant, istæ cælestem, hæ vero terrestrem orbem.

Haud est igitur, vt metuam, ne laudata passim, mihiq; pridem multis perspecta modis, Pauli tertij Pontificis Maximi modestia facilitasq;, eos dedignetur habere collegas, qui iusta ex parte in vices eius solicitudinis succedunt, in ea præsertim œcumenica synodo, quam vt afflictissimi quique iampridem modis omnibus ardentissime peroptarunt, & passis miserabiliter ad cælum manibus exorarunt, ita iam tandem tot tantisq; nõ sine summo totius orbis periculo necessitatibus vndequaq; cogentibus, omnino futuram cõfidunt, immo quasi cœptam sibi persuadent.

Cuius equidem synodi, dudum Tridenti videlicet indictæ, causa maturius aliquanto cum hoc nostro Catechismo festinandum duxi: quòd ipsum inter alia quidem multa, de q̃bus in præsentia, ne quispiam Momus paulo morosior, à me ipso quidquã gloriosius, præter & naturam & consuetudinem meam, esse dictum cauillari possit, consulto silere collibuit, indubitato profuturum sperauerim ad eum LIBRVM, in ea ipsa Synodo conficiundum, quem pleriq; etiã nostrorũ, quasi summe tam necessariũ, quàm valde proficuum, certatim fieri debere cõtẽdunt. Quum enim multis abunde constet argumentis, haud parum multos etiam quinquagenarios esse passim, qui nesciãt quid vouerint in baptismo, quid Articuli fidei, quid Precatio Dominica, quid Ecclesiæ sacramenta & cæremoniæ, quid denique Decalogi præcepta sibi velint, (quæ tamen nescire, grande nefas sit ac piaculum) arbitrãtur

ipsi

ipsi in synodo, cuius authoritas nulli mortalium debeat esse non sacrosancta, doctos, bonos, & integros viros, semotis omnibus, quoad fieri posset, sinistris adfectibus, re communiter deliberata, de omnibus articulis, quibus potissimum Christiana creditur constare religio, de quibusq; multoties haud absq; grandi religionis eiusdem iactura controuersum, iudicare debere: eosq; dein nõ ex humanis lacunis & cõmentis, sed ex diuinis sacrorum Bibliorum scripturis conficere concinnareq; librum, qui summam fidei, pietatis & doctrinæ, adeoq; totius Christianæ religionis lucida quadam breuitate, & docta simplicitate cõplecteretur, ac idẽ quotannis in templo, statis diebus & horis, populo Christiano voce probati cuiuspiam sacerdotis, aut potius, vt maior accederet authoritas & grauior, Episcopi, recitaretur, ac interim Catechismus in adultis etiam quodam modo renouaretur: sic em̃ confore, vt posthac sacerdotes in tot, tamq; diuersis diuersorum dogmaton opiniõibus & controuersijs haberent, quod vnanimiter & concorditer citra dubium docerent, quorum fuerunt hactenus haud parum multi, qui vix vnquã serio cogitarũt, quibus in rebus vera Christi cõstet religio: fore deniq;, vt deinceps quàm anteà, Christianos haberemus & synceriores & pacatiores & fauorabiliores.

Ad hanc vero rem, meo quidem iudicio, peroptimam, nec minus impendio necessariã, num præsens noster catholicus Catechismus opem ferre certam, vel ex seipso tale quiddã prȩstare possit, sacrosanctæ tuæ Beatitudinis atque Cardinalitij senatus esto iudiciũ. Quòd si iste neutrum posse (quod minime sperauerim) prȩstare putabitur, haud tamen erit, quod addubitaturus sim, parochos & ecclesiastas ipsos, ac cȩteros diuini verbi ministros, qui moderãdis ecclesijs destinati sunt, quibusq; potissimum, quidquid huius est laboris, paraui, ex eo ipso Catechismo nostro sectarum dogmata paulo modestius & cautius compressuros, earũ errores profundius eradicaturos, ac ecclesiasticam in vinculo pacis vnitatẽ conseruaturos, & per suũ denique ministerium, nomẽ, decus & gloriã IESV Optimi Maximi quàm anteà fusius ampliaturos, & clarius illustraturos: si modò disciplina cælesti reformati, hunc nostrum Catechismum diligenter & fideliter euoluerint, & suas ad populum Conciones, ad præscriptam ipsius normam prudenter exegerint.

Interea faxit Deus ille Opt. Max. vt sacrosancta tua Beatitudo in ipsa sua synodo suis felicissimis auspicijs, sanctissimis consilijs, saluberrimisq; constitutionibus inter cætera religionem ipsam Catholicam, vereq; Christianam, multis (eheu) modis hucusque collapsam, quotidieq; magis collabẽtem, deindeq; publicam illam & perpetuam orbis Christiani concordiam, veræ religionis altricem, nobis ita restituere queat, vt conciliatis omnium inter se regum, principum & populorum Christianorum animis, compositisq; ex animi sententia Christianorum rebus, tutiorem quàm hactenus & certiorem viam habituri simus ad impiam Turcarum gentem, vel omnino subigendam, vel eminus profligandam. Ad quod sane facinus omnium Christianissimum & gloriosissimum, pro voto suscipiendum & conficiundum, idem Deus Opt. Max. sacrosanctam tuam Beatitudinem vnà cum suis omnibus perquàm diutissime, felicissimeq; superstitem & incolumem seruare dignetur. Iam vero demũ, quo tuȩ Beatitudinis occupationibus & publico bono, cui (vt addecet) præ cæteris iugiter inuigilat, parcam: quid singulis ipsius operis voluminibus, & singulis horum capitibus cõtineatur, statim subinde per Elenchum sic ostendo, vt ipsa cum dilectissimo, vereq; Cardineo suo Senatu non difficile sit inuentura, quod vel singulatim inuenire, vel scire desideraverit. Præmisi enim capita rerũ insigniorum, quȩ cuiq; libro insunt: argumẽtis perinde quibusdam declarans, quo quid loco quæri, & absq; difficultate inueniri possit.

Viennȩ Calẽdis Ianuarij, Anno post Christum natum M.D.XLIII.

ELENCHVS
CAPITVM LIBRI PRIMI

In præludia catholici Catechiſmi.

PRAEFATIO.

ELENCHVS ARTICV
LORVM LIBRI SECVNDI

De XII. Chriſtianæ Catholicæq; fidei articulis.

ELENCHVS CAPITVM LIBRI TERTII DE SEPTEM CATHOLICAE ECCLESIAE SACRAMENTIS.

PRAEFATIO.

DE BAPTISMO, PRIMO ECCLESIAE SACRAMENTO.

5

DE SACRAMENTO MATRIMONII.
PRAEFATIO.

DE SEPTIMO, EODEMQVE POstremo, vnctionis infirmorum sacramento. ca. 100.

ELENCHVS CAPITVM LIBRI QVARTI

DE X. PRAECEPTIS DECALOGI.
PRAEFATIO.

ELENCHVS CAPITVM LIBRI QVINTI

DE CATHOLICIS ECCLESIAE CAtholicę precationibus & orationibus.
PRAEFATIO.

plo

ELENCHVS CAPITVM LIBRI SEXTI

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA cęremonijs, duas habẽs partes, de Tempore videlicet & Sanctis, & in earũ primam pręfatio.

De ca-

ORDO ALPHABETICVS CATECHISMI CATHOLICI.

a*, A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z, AA, BB, CC, DD, EE, FF, GG, HH, II, KK, LL, MM, NN, OO, PP, QQ, RR, SS, TT, VV, XX, YY, ZZ, AAA, BBB, CCC, DDD, EEE, FFF, GGG, HHH, III, KKK. Omnesq; & singuli sunt, nullo excepto, terniones.

EX NOVISSIMA ADDITIONE AD SCRIPTORES ECCLESIASTICOS, PER Tritthemium descriptos.

Fridericus Nausca theologus & iurisc̄ōsultus, Episcopus Viennæ Austrię, prophanarū literarū cultor egregius, & in sacris literis satis eruditus, multa cōscripsit opuscula. De quibus ista feruntur:

¶Sermōes quadragesimales, priores, posteriores, & Aduētuales: ¶Cōciones Pragēs.
¶Homiliarium centuriarum quatuor, De tempore & De Sanctis.
¶Commentaria in Tobiam. ¶Vita Apostolorum. ¶De mirabilibus.
¶De Officijs mysticis. ¶Fragmenta. ¶Continuationes.
¶Quid sint concilia, & vnde. ¶Panegyrica.
¶Monodia in D. Erasmum Roterodamum, vnà cum Erasmi lucubrationum omnium catalogo, atq; eius vita & morte.
¶Annotatiooes quædam super Instituta. ¶Catechismus, sex libris cōpræhensus.
¶Catholica in Symbolon Apostolorū, cōtra vniuersos fidei Christianę aduersarios.

Composuit & alia, quę non contigit nos videre. Claruit sub Carolo Imp. V. & Ferdinando Rege, multa scribens, nouissime in exordio Anni 1552, Tridenti in concilio Vniuersali, quò senex, laboribus & ingrauescente ętate debilior, FERDINANDI Regis nomine venerat, vita defunctus: funere ipsius à Concilij Patribus extra portas Tridentinas honorifice ac pie delato, & ab alijs per Illyricum pòstcà in Austriam ad sepeliendum relato.

REVE

REVERENDISSIMIS IN CHRISTO PATRIBVS, CLARISS. PRINCIPIBVS AC DOminis, Dn. Reginaldo Polo, Dn. Petro Paulo Parrhisio, Dn. Ioanni Morono S. R. E. Cardinalibus, sacrosanctæq; sedis Apostolicę ad œcumenicam synodum Tridenti indictam, Legatis & Commissarijs digniss. dominis colendiss. Fridericus Nausea Blancicampianus, episcopus Viennen. indignus, S.

NVllis sane nec verbis nec scriptis vnq̃ consequar reuerẽdiss. patres ac obseruandiss. dñi, quanta mihi lætitia tam meo q̃ publico pariter noĩe gauisus, vobisq̃ ex animo gratulatus fuerim, qñ nuper ex amicorũ receptis è Roma literis certo certius intellexi, vos vnà tres à S.D.N. Paulo III. Pont. Max. suadẽte concorditer sapientissimo ipsius S. R. E. Cardinaliũ senatu, Tridentũ nõ secus atq; prodromos p̃missos, vtpote Conciliũ, tam diu toto passim orbe võtis oĩm ardentissimis exoptatũ, & supra q̃ scribi potest desideratũ & efflagitatũ, illic indictũ, paulo maturius incepturos. Cur eñ vobis tam sanctã, tãq; piã & gloriosam felicitatẽ minus gratuler? qua præter oẽm, q̃d eq̃dẽ persuasum habeo, ambitionẽ, sed solo clarissimarũ virtutũ ṽrarum merito ad eam tanq̃ primarij q̃dam apostoli selecti estis prouinciã, qua nõ possit, hoc pręsertim tẽpore, alia esse nec sanctior, nec magis necessaria, nec magis proficua, nec magis deniq; gloriosa & grata, & q̃dem maxime vobis, in q̃bus nihil nec pietatis, nec religionis, nec sanctitatis, nec eruditiõis, nec doctrinæ, nec prudentiæ, nec experiẽtiæ, nec iudicij, nec cõsilij, nec demũ q̃cq̃ q̃d ad absolutiss. sacrosanctæ sedis apostolicæ p̃tinet Cardinales, Legatos, cõsiliarios & Cõmissarios, quoquo modo desiderari possit aut debeat. Dispereã sane, si quid hac parte vel mẽtior vel adulor, testis, inquã, simul auritus & oculatus. Quantus eñ sis ipse Paule Parrhisi in oñi iuris tam diuini quàm humani scientia peritus & cõsultus, cogitãdo q̃ dicẽdo facilius cõsequor, vtpote q̃ te meũ in facultate iuridica præceptorẽ, nullo nec loco, nec tẽpore, nec alio quouis modo pœnitendũ, toto dudũ biennio in celeberrima Venetorũ Patauij Academia non secus atq; quẽdã Vlpianũ vel Scæuolã, vel si q̃s fuit illis vnquã iuris peritior, singulari studio synceroq; iudicio & audiuerim & cognouerim, q̃q; tandem te promotore cẽsoreq;, iuris Cæsarei doctoratus insignia non sine summa animi voluptate susceperim. Ipse vero Pole, quàm non solũ ad vnguem Hebraicam, Græcã Latinamq; linguam calleas, sed & vitæ sanctimonia morumq; castitate mire religioseq; præfulgeas, ego post plerosq; oẽs, quos hac in re testes habes oñi exceptiõe maiores, expertus sum, qñ Senis Thuscię Italiæ in florẽtiss. illic archigymnasio Theologiæ operã dedi, qñq; nõ absq; incorruptiss. tua & bonę memoriæ Cardinalis Senensis à Picolominibus commendatione, doctor eiusdẽ Theologiæ, quantũlibet indignus, quod vereor, creatus sum. Sileo interim quàm cũ magna oĩm admiratiõe reliquas insignes vereq; regias virtutes tuas cum stẽmate tuo inclyto, vtpote regio, (nõ enim ignoro, te ex illustrissima Britanniæ, q̃ nũc Anglia, regũ stirpe prosapiaq; legitime prognatũ) nullo non tẽpore nec infeliciter coniunxeris, & in hanc vsq; diẽ iũgere nõ cesses. Tu aũt Morone, nec meo nec aliorũ indiges tuarũ, quas

ſuo & loco & tẽpore verius attigi pro dignitate, q̃ prædicaui,celeberrimarũ virtutũ,dotiũ & gratiarũ p̃conio: qppe,q me dudũ antea p̃ſagiente, ꝓpter illas nõ ſine ſumma tua,tuæq́; nobiliſſ. familiæ gloria,ad hoc tãtũ tãtæ dignitatis & amplitudinis Cardinalitiæ faſtigiũ pueneris. Qui proin ampliſſ. patres,mihi priuatim nõ gaudeã,ꝗ vos iã olim, tot mihi noĩbus & domeſtica ꝓpemodũ cõſuetudine charos,& inſigniũ virtutũ celſitudine perq̃ venerandos,functiõe tã nobili cõiũctim pfungi intelligo? Atq; cur deinde vobis q̃q; tã glorioſum munus publico etiã,nimirũ totius Chriſtiani orbis,noĩe gratuler,qa tales ad talẽ,modis videlicet oĩbus incõparabilẽ ꝓuinciã delecti eſtis, q̃les ipſe plane requirit & exigit? qppe Legatos oĩbus numeris cõmẽdatiſſ. quorũ felicibus auſpicijs,pijs conatibus & prudẽtibus cõſilijs optimi qq; cõſtanter cõfidũt,p̃paratũ iri viã ad duo q̃dã pcipua gñis humani bona, nẽpe pietatis illi⁹ veræ Chriſtianæ,multis (proh dolor) modis collapſæ, ſempq́; magis ac magis nõ abſq; horrẽda rerũ oĩm iactura collabẽtis,& publicæ ppetuæq́; toti⁹ Chriſtiani orbis,inter ei⁹ p̃ſertim monarchas,cõcordiæ,ad verã catholicãq́; religionẽ & pietatẽ pnceſſariæ, reſtitutionẽ. Ad q̃ qdẽ duo plane ſingularia bona, maxioperéq; neceſſaria, vt via p vos eẽt facili⁹ & certi⁹ inueniẽda,placuit vobis primũ nr̃i Catechiſmi librũ de p̄ludijs in ipſũ, dicare: ſiqdẽ docturus ea iãdudũ, q̃ catholicæ cẽſebant̃ eſſe catecheſeos,mihi ꝓrſus operæpreciũ factur⁹ videbar,ſi nõ illotis,q̃d aiũt,manib⁹ ad tot tãtaq́; ſacroſanctæ nr̃æ catholicæ religiõis arcana paulo negligẽtior accederẽ, ſed duab⁹ potiſſimũ de cauſis in illa qbuſdã paucis,pindéq; cõioribus locis p̄luderẽ & anteirẽ,cõmonſtraturus videlicet ſecretiores q̃ſdã ad ipſa ſctã ſctõrũ portas & ianuas. In primis eñ p eiuſcemodi p̄ludia futuræ plane ſperabã,vt quæ fortaſſis eẽnt intellectu q̃ qs credat paulo difficiliora in cath. Catechiſmo ſacræ noſtræ religiõis (quę duodecim potiſſimũ fidei articulis, ſeptẽ ſacramẽtis, cath. precatiõibus,decalogi p̃ceptis, & vniuerſalibus deniq; cæremonijs conſtare dignoſcit̃) p̃miſſis cõmuniorib⁹ aliq̃t locis,aliquãto faciliora fierẽt, & intellectui,quæ ſubſequerent̃,magis obuia. Quis eñ ignorat,ipſas p̃fatiões & libẽtius nos ad auditionẽ & lectionẽ ꝓpoſitę rei pducere,& cũ eò venerim⁹,eius euidẽtiorẽ p̃ſtare intellectũ? Deinde videbat̃ mihi ꝓrſus inconueniẽs, & rei, quã tractaturus erã,plane diſſentaneũ,ſi dimiſſis initijs & originibus nõ repetitis, ꝓtinus interpretatiõis materiã auſpicarer. Quidqd aũt huius erat opæ, nulli q̃ vobis cẽlebat̃ iuſtius & rectius dicari poſſe,& qdẽ maxie, ꝗ p̄luſores p̃curſoresq́; Concilij nõ pperã p̄ludia condeceãt. Nec interim vereor, ne ſitis,q̃d vobis tã cãdido,tãq́; ſyncero pectore dicat̃, aſpernaturi, cũ nil aliud inibi catechizo,q̃ q̃d,vti bñ ſperauerim,aliquãto plus in receſſu ꝓ reſtituẽda catholica pietate p̃ſtaturæ ſit,q̃ prima ſtatim fronte p̃ ſe ferat, & p̃ſertim, vbi (q̃d ſummopere cupio) ipſum eo aĩo veſtra lectione dignabimini,q̃ vobis dicatũ eſt à me. Quod itaq; ſupereſt, opto reuerẽdiſſ. amplitudines veſtras ad Chriſtianã religionẽ reparãdã ꝓpagãdãq́; pientiſſima Dei benignitate diutiſſime feliciſſiméq; ſeruatũ iri ſuperſtites & incolumes. Viennæ Auſtriæ, Calendis Decemb. Anno à Chriſto Ieſu nato M. D. XLII.

Fride-

FRIDERICI NAVSEAE

BLANCICAMPIANI, EPISCOPI VIENNENSIS, INVICTISSIMI CAESARIS &c. FERDINANDI à sacris studijs & Consilijs, in præludia catholici Catechismi liber primus.

PRAEFATIO.

CVVM Iudæi vel in hæc vsque tempora ab ipsis cunabulis suum ediscant Mosen, Mahumethæiq; sua teneant dogmata, ipsiq; (quos vocant) Platonici, Pythagorici, Academici, Stoici, Cynici, Peripatetici, Epicurei, & cæteri hoc genus homines, à Christiana religione multo sanctissima prorsus alieni, ijdemq; plane prophani, quod suum est mox initio diligenter imbibant, & suæ quique sectæ placita & decreta, quãtumuis impia, tum penitus habeant cognita, tum memoriter teneant, pro ijsdemq; digladientur illi, vel emorituri citius, q̃ authorum suorum patrocinia deserant: nõ potest profecto nõ admiratione & stupore duntaxat dignum, sed & summa plenum videri reprehensione, q idem non præstamus, qui Christo nomina dedimus, quiq; illum ex æquo professi sumus in baptismo. Etsi enim (quod satis abunde constat) pleriq; omnes haberi volumus Christiani, hocq; nomine quàm quouis alio cognominari malumus, esse tamen veremur haud parum multos, quos fortasse prorsus fugit tam cognominis, quàm professiõis, vel quamlibet sanctæ, ratio. Quotumquenq; enim esse arbitramur, qui ipso etiã cognomine, Christi nomen profitet̃, vtpote Christianus propterea dici cœptus, qui suæ possit aut professionis aut cognominationis, vt par esset, causam, quidq; Christianum maxime deceat, proferre? Siquidẽ non paucis, nec ijs contemnendis, aliquando deprehendimus argumentis, esse vel quinquagenarios aliq̃t, qui nesciunt quid vouerint in baptismo, qui ne somniarint quidẽ, quid sibi velint articuli fidei, quid Decalogus, quid precatio dominica, quid angelica salutatio, quid ecclesiæ sacramenta: nimirum titulo magis & cõsuetudinibus & cæremonijs, q̃ ex animo Christiani, vtpote quorum plerique tam sint rudes, vt non multo plus teneãt sapientię Christianę, quàm ij q sunt à Christiana professione alienissimi. Iam vero quia tantam populi ruditatem & inscitiam, Christiano hoĩe plusquàm indignam, atq; ideo diutius non ferendam, magna ex parte sacerdotibus vel ideo imputauerimus, quòd ij vel inopia scientiæ non habeant, quod eundem populum doceant, vel cupiditatibus mundanis irretiti, suũ potius agant quàm Iesu Christi negocium, vt qui & ipsi tenebricosi sint, quos oporteret esse lucem mũdi: nec dignum Chr̃o quicquam sapiant, quos conueniret esse salem terræ: cæcutiantq;, quos oporteret esse lucernã, toti domui lucentem: ac isti demum sordidis sint lucris ac voluptatibus immersi, quos deceret esse ciuitatem in edito monte sitam, quæ monstret viam errantibus: & plane quidem tales, quales propheta describit, inquiens: Matt. 5.

A ij Specu-

8

Esa. 56. Speculatores eius cæci omnes,nesciuerunt:vniuersi canes muti,non valentes latrare, dormientes & amantes somnia,& canes impudentissimi nescierunt sa turitatem: profecto videmur nobis operæprecium facturi,si tam in sacerdo tum,& maxime pastorum,parochorum, ecclesiastarum, q̃ in plebeiorum sa lutem & vtilitatem, veterem illum,propemodumq; apud nõnullos antiqua tum, catechizandi morẽ, quasi postliminio reduxerimus: præscripturi,Deo duce,ea qua possumus breuitate,summam fidei ac doctrinæ Christianæ,nec inibi quicquam cõcinnaturi ex humanis lacunis,nec ex cæremonijs Iudaicis, nec ex hoĩm commẽtis & decretis, sed ex fontibus euangelicis,ex apostolicis literis,ex symbolo Apostolico, & ex id genus argumento reliquo, quod Ca techismus catholicus ex æquo polliceri potest,idemq; præstare debet.

QVID CATECHISMVS SIT, AC VNDE dici cœperit, deq; illius vtilitate & necessitate. Cap. I.

EST autem Catechismus (quem sumus hac quidem parte pro virili nostra daturi)nihil aliud,q̃ sermo paulo rudior, quo præcipuis catho licæ religionis articulis,vtpote fide, spe & charitate,breuiter instruun

Hebr. 5. d tur,quibus lacte,non cibo solido,opus est:Siquidem catechizo est doceo,in struo,& in fide erudio. Quo quidem verbo Paulus ad Galatas vtitur,inqui

Gala. 6. ens: Communicet autem is, qui catechizatur sermone, ei qui se catechizat, in omnibus bonis. In nascente nimirum ecclesia, quum adulti sacramentum baptismatis suscepturi erant, aliquantisper edocebantur sacrosanctæ fidei ar ticulos, & quid piẽte Deo sentiendum esset, secundum symboli Apostolici regulam erudiebantur. Qui vero hisce sacris documentis, antequãm bapti sma perciperent,instituebantur, vulgo dici cœperunt Catechumeni: vt qui, tametsi sacræ fidei mysteria edocti, & quid credere deberent instructi erant,

Matt. 3. hauddum tamen salutaribus baptismi vndis abluti, neque in Christo re

Mar. 1. generati fuere, quorum figuram prætulisse videntur à Ioanne quondam

Lucæ 3. baptizati.

Io. 1. 3. 4. Qua sane consuetudine nihil esse potest aut vtilius, aut salutarius, aut re

Actor. 1. ligiosius,aut sanctius,aut denicq; magis necessarium,vt quæ tam magna con tineat quãm parua, sine quibus tanquam præcedentibus initijs, ad rei sum mam nemo peruenit: & quæ si negligas, haud sit maioribus locus, nec meri to Christianus dici possis,non secus atq; is in ordinem redigendus,qui igno rat ea quæ nomine profitetur.

Daturi proinde sumus operam, vt quæ ad Catechismum quoquo modo pertinent,lucida subinde breuitate,nec prorsus interim indocta simplicitate, sic exhibeamus,vti posthac tam re ipsa,quãm nomine, Christianos habituri simus paulo q̃ antea plures.Id quod faxit Iesus Christus, nostri omnium ser uator & author, à quo & cognominari Christiani cœpimus, quemadmodũ caput nostri Catechismi secundum docebit.

QVOT ET QVIBVS OLIM NOMINIBVS Christiani appellari cœperint. Cap. II.

In

IN primis operæpreciũ eſt, vt qui ſe Chriſtianum haberi & eſſe deſiderat, haudquaquam ignoret, vnde ſibi hoc vel aliud nominis adueniat, quidq; ſibi potiſſimum velit, plane calleat, ne turpe ſit, vnaq; abſurdum, ſi quæ ſuæ ſunt artis, ipſe neſciat artifex. Sciendum proinde, nos qui nunc toto terrarum orbe Chriſtiani appellamur, iam olim varijs fuiſſe cognominibus appellari cœptos, vtpote cognomento Diſcipulorum, Fratrum, Nazarenorũ, & Chriſtianorum. Cuius eueſtigio rationem ſubijciemus.

CHRISTIANOS OLIM DISCIPVLOS fuiſſe appellatos. Cap. III.

QVi nunc paſſim Chriſtiani appellamur, fuiſſe quondam naſcente adhuc Eccleſia Diſcipulos appellatos, haud obſcurum eſt, ob excellentiam magiſtri & doctoris omnium longe maximi, vtpote Ieſu Chriſti, cuius doctrinam & religionem, non ſecus atq; diſcipuli præceptoris, profitebamur. Ipſe quidem ſolus eſt, qui à Deo optimo venit magiſter, viam docens in veritate: verus, inquam, & vnicus natura magiſter, qui ſolus non didicit, quod oẽs doceret, vt in quo reconditi ſint & abſtruſi omnes theſauri ſapientiæ & cognitiõis fructiferæ: quum alioqui nemo ſit, vel quamlibet eruditus, qui dum viuit, doceri non egeat. Solus nanq; Chriſtus eſt doctor, idemq; magiſter, quem nobis non ſchola Theologorum, ſed ipſe pater cæleſtis diuinæ vocis teſtimonio comprobauit: idq; bis, primum ad Iordanem in baptiſmo, deinde in monte Thabor in transfiguratione: Hic, inquit, eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacitum eſt: ipſum audite. huius vnius eſtote diſcipuli. Atq; hinc eſt, q; in Chriſtum credentes, in euangelio paſſim diſcipuli nominentur, quorum primi fuere apoſtoli: & nos eorum ſaltem nomine ſucceſſores, ab eodem magiſtro & doctore Ieſu Chriſto, diſcipuli dicebamur.

Acto. 11. Ioan. 3. Matt. 22. Mar. 12. Lucæ 20 Col. 2. Matt. 3. Marc. 1. Lucæ. 3. Matt. 17. Marc. 9. Luce. 9. Io. 8. 9. 13 Acto. 2.

CHRISTIANOS OLIM FVISSE QVOQVE Fratres cognominari cœptos. Cap. IIII.

DEinde non obſcure conſtat ex ſacris literis, fuiſſe quondam, naſcente adhuc eccleſia, Chriſtianos appellari cœptos, Fratres. De quibus ad præcipuum tunc Chriſtianorum & diſcipulorum Petrum, ipſe Chriſtus ait: Et tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos, id eſt, conchriſtianos, quorũ dominus ipſe, Paulo teſte, dictus eſt primogenitus in multis fratribus. Fratres autem vocari ſunt cœpti, ob fraternam charitatem, qua ſe fratres mutuo concorditerq; proſequuti ſunt. Siquidem fratrũ præcipue eſt, vt concordes vnanimesq; mutua ſe charitate diligant, inſinuante hoc ipſum olim Abrahamo, quum ad Loth collitigantem dixit: Ne, quæſo, ſit iurgium inter me & te, & inter paſtores meos & paſtores tuos. Fratres enim ſumus. Quod & Moſes quondam ſatis aperto arguit, ad duos inter ſe colluctantes inquiens: Viri, fratres eſtis, vt quid nocetis alterutrum?

Lucæ 22. Rom. 8. Gene. 13. Exod. 2. Actor. 7.

Modo dicas, oro, qui fuerint vnquam vel magis inter ſe concordes & pacifici, vel mutui amoris ſtudioſiores, quàm inter ſe quondã Chriſtiani. Quos vel quamlibet natione, lingua, moribusq; varios & multos, euangeliſta dicit, ob admirandam inter ipſos concordiam & charitatem, habuiſſe cor vnũ Acto. 4.

& animam vnam:nẽpe inter quos tam multos, nulla fuerit neq; ambitio,neque inuidia,neq; rixa, neq; contentio, sed vnanimis consensus & tranquillitas. Fuere proculdubio illi memores eius præcepti, quod in nouissima cœna magister pacis & concordiæ,immo pax ipsa, Christus ipsis dederat, ingens:
Ioan. 13. Mandatum nouum do vobis,vt diligatis inuicem. In hoc cognoscent omẽs quia discipuli mei estis,si dilectionem habueritis adinuicem.

Eheu quàm sumus nunc omnino tanti mandati immemores? Inter quos sic om̃is refriguit fraterna charitas,vt vel nomine nostro simus indigni:quantumuis sint, qui fratres se vocent,haberiq; velint, quum tamen sub hæc nouissima tempora tam sit varius in hominibus spiritus, vt ægre reperias duos germanos,qui inter se consentiant,sed suo quisq; ducatur spiritu, nec sit vlla ex parte inter nos tranquillitas. Siquidem exitialibus bellis conflictantur principes prophani,bellorum vndis inuoluuntur & proceres ecclesiastici: populus inter se perniciosis odijs, diffidijs, contentionibus tumultuatur & cõmittitur. Quid? Pax Christiana omnino distrahitur. Ah bone Iesu,quis vnquam vidit vel atrociores, vel diuturniores bellorum tumultus inter ethnicos,q̃ aliquot videmus annis inter Christianos? Nec conijcimus futurũ tanti mali finem,nisi meminerimus fraterni nostri nominis,& quod pręse fert,re ipsa præstare studuerimus.

CHRISTIANOS ETIAMNVM QVONdam Nazaræos fuisse cognominatos. Cap. V.

QVum Christiani quondam, ob non contemnendas causas vocarentur (vt dictum est) discipuli & fratres,interim quoq; vocari passim probro
Actor. 24 so quasi cognomento cœpere Nazaræi,à Iesu seruatore nostro, vtpote Na-
Lucæ 1. zarenus appellato,quoniam in Nazareth iuxta prophetæ oraculum & euan
Matt. 2. gelistæ testimonium conceptus,& (vti historia euangelica testatur) nutritus fuerit:quippe in humilima Iudæorum regiõe, & tam obscuro admodum oppidulo natus,vt quum Nathanael intelligeret ex Nazareth dominum, nempe tantum virum,tantumq; prophetam,non minus opere q̃ verbo potẽtem,
Ioan 1. fuisse oriundum,cum quadam animi admiratione dixerit: A Nazareth potest aliquid boni esse?

Sed quod isti domino nostro longe nobilissimo, nobisq; omnibus illius discipulis probro verterunt, ex sacramento legis, adeoq; virtute vocabuli Nazaræus, in summam cessit gloriam: Quandoquidem Nazareth interpretatur flos, germen & sanctitas: cuiusmodi citra controuersiam dominus
Esaiæ 11. noster erat. De quo propheta:Egredietur,inquit,virga de radice Iessæ,& flos de radice eius ascẽdet, & requiescet super eum spiritus domini. Et alius etiã-
Zach. 6. num de ipso propheta:Ecce vir,inquit,germen nomen eius. Et alius ait:Ecce
Hiere. 23. dies veniunt,dicit dñs,& suscitabo Dauid germen iustum. Ipsum vero dñm
Dani. 9. appellant scripturæ non modo sanctũ,sed & sanctorꝝ sanctum. A prophetis qdem oĩbus prædictũ erat, Chr̃m fore singularẽ, separatum & sanctum, vt
Num. 6. à quo om̃es sanctificandi,& ab omni impuritate adserendi essent: id quod in
Leuit. 21. Nazaræis & sacerdotibus priscis,indicta sanctimonia,præfiguratum fuit.

Atq;

Atque nimirum hoc eſt, quòd quum Domino noſtro id cognominis, vt Nazaræus diceretur, quod ſanctum & ſeparatum ſignificat, à loco quidem, in quo conceptus fuit, obtigit, quod tamen re ipſa maxime illi competebat, Euangeliſta dicit alibi impletum, quod Prophetæ de eo prædixerunt. Sanctum enim ipſum fore, immo ſanctitatis authorem, talemq́ palàm prædicandum omnes prophetæ vaticinati ſunt. Non igitur mirum, ſi Dominus noſter peculiari agnominatione Nazaræus vocandus erat, & in eum credentes, in eoq́ regenerati, Nazaræi per participationem, id eſt, ſancti: quum ipſe fuerit ſanctus, & per eminentiam ſanctus ſanctorum, qui ſuos ſanctificat: ideoq́ Nazaræos vocari cœptos. Vnde ſcriptura dicit Nazaræos eius niue candidiores, lacte nitidiores, ebore rubicundiores, ſapphiro pulchriores. Cuiuſmodi profectò nos ob fidei ſanctitatem vitæq́ puritatem eſſe oporteret, quotquot ſumus Chriſtiani vocati; de quibus capite ſequenti nonnulla reddemus. Matt. 2. Danie. 9. Thre. 4.

QVANAM CAVSA, VBI, ET QVANDO CHRIſtiani primùm appellari cœperint. Cap. VI.

DEcreſcentibus (heu dolor) inter nos concordia, charitate, diſciplina, & ſanctitate, qui prius Diſcipuli, Fratres & Nazarei vocati ſumus: haud multo poſt Antiochiæ, ſuppreſſo iam antea ob inuidiam CHRISTI nomine, dici cœpimus à Chriſto authore noſtro Chriſtiani, velut à Iuda Iudæi. Quod ſane nomen ex interpretatione ſignificat vnctum, qualis (vt ex ſacris literis repetunt Lactantius & Euſebius ille Cæſareenſis) quondam fuere reges, ſacerdotes & prophetæ, ac proinde Chriſti vulgo vocati: nimirum qui ſua non poterant fungi conditione & dignitate, niſi prius ſacrato quodam chriſmate delibuti eſſent, vtpote figuram & imaginem gerentes Ieſu Nazareni, Dei vnigeniti, noſtri Seruatoris. Qui quum prophetarum eſſet Propheta, Rex regum, ſummusq́ ſacerdos, oportebat & ipſum inungi, non autem ab homine, ſed Deum à Deo: nec vnguento humanis opibus quæſito, nec oleo communi, ſed oleo lætitiæ: nec vulgari, ſed nouo, ſingulari, paternoq́ ſpiritu, per oleũ lætitiæ in ſacris eloquijs ſignificato. Et hoc eſt quod ad ipſum Propheta ſpiritus inſtinctu dicit: Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem: proptereaq́ vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Quod ipſe dominus in ſe completum adfirmans, ait: Spiritus domini ſuper me, propter quod vnxit me. Act. 11. d Pſal. 44. Lucæ. 4.

Iam vero, quoniam ipſe idem dominus noſter, prophetarum pater & inſpirator, idem ſummus rex & ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech, non oleo communi perunctus fuerit, nec ſuum ex ſucceſſione generis ſacerdotium (ſicut moris apud Hebræos erat) ſuſceperit: factum eſt, vt ipſe ſolus, q̃ verus Chriſtus eſt, non oleo humano, nec vnguenti liquore, ſed virtute ſpiritus cæleſtis inunctus & conſecratus, ſuos ſectatores & populos, & vniuerſam toto terrarum orbe ſui nominis gẽtem, ex veri Chriſti vocabulo appellari fecerit perenni nomine Chriſtianos: quod nullus antea nec prophetarum, nec pontificum, nec regum, potuit nec debuit. Pſal. 109. Hebr. 7.

Etsi enim multi ante seruatorē nostrum apud Hebræos oleo, in hoc ipsum solenniter consecrato, vncti sint Christi cum Prophetæ tum reges & pontifices, & per hoc fuerint instituti, nullus tamen ipsorum vel genti, vel discipulis, vel sectatoribus ex suo vocabulo nomen dare potuit, & discipulos appellare Christianos, nisi solus ille verus Christus, Iesus Nazarenus, à quo Christiani, regio nimirum & prophetico & pontificio vocabulo, adeoq; Christi (quod & vernacula lingua nostra satis euidenter arguit) agnominari cœpimus, & ob perpetuam rei memoriam, in lauacro regenerationis more christorum, chrismate inungi. De nobis enim ad alienas gentes ait Propheta in
Psal. 104. persona Domini: Nolite tangere christos meos, & in prophetis meis nolite malignari.

Hæc de origine & varietate nominum Christianorum & Christifidelium, breuiter dicta sunto. Nec est vt hoc loco multis agam, quòd Christianos ipse quondam Iulianus Imperator appellauerit Galilæos, à Christo Iesu qui Galilæus fuit: quandoquidem hæc appellatio non fuerit vniuersalis. Quę vel ideo retulimus, quoniam non parum multi cum rubore videbātur ea desiderare, quæ prius ignorabant. Nec interim dubitamus, quin plus sint vtilitatis in recessu habituri, q̄ ista à fronte promittunt. Restat hac modo parte, vt deinceps compendiaria quoq; relatione dicamus, quid & quis vere sit ac dici possit Christianus.

QVID ET QVIS VERE SIT AC DICI possit Christianus. Cap. VII.

HActenus in ea quæ dicemus, quodam modo præfati sumus, & in aperto adhuc & velut intra parietes domorum versati: hac vero parte, in publicum, Deo auspice, progrediemur, vt tanquam in concione stantes aut aliqua eminentiore specula, totam ciuitatis faciem consideremus: qua rei summa multo maxima, contineri non absque causa credi potest. Quandoquidem posthac, quid ac quis vere sit diciq; possit Christianus, qualisq; sit illius potissima professio, paucis admodum declarabimus. Quanquam fortasse vel ex nomine ipso, quo toto passim orbe Christiani cognominamur, haud obscure quis agnoscat, eum esse Christianum, qui vera disciplina, charitate & sanctitate Christum referat, quia Christianus vox sit totius virtutis, absolutæq; sanctitatis. Quo sane pacto, non modo qui post Christum natum credere in illū cœpere, sed & illi qui mox mūdo condito, vtpote Enoch, Noe, Abraham, Isaac, Iacob, Dauid, & hoc genus homines relgiosi, fidem eius, quem nos nūc sequimur, Christi, & huius pietatem ac religionis obseruātiam, & quicquid deniq; piæ virtutis est, tenuere & obseruauere, Christiani quadamtenus appellari valent & fuere. Ita nimirum omnes qui ab Abrahamo sursum versus vsq; ad primum hominem generationis ordine conscribuntur, etiam si non nomine, rebus tamē & religione Christiani fuerunt, estq; ad hunc quidem modum fides & religio Christianorum longe vetustissima, tamen aduentu carnalis præsentiæ Iesu Christi per omnes demum gētes communicata, & oībus impartita nationibus. Et hoc est quod alibi

Paulus

Paulus ait: Antequàm venisset fides,sub lege custodiebamur,conclusi in eam Galat.3.
fidem quæ erat reuelanda.

Cæterum quo pluribus gratificemur,definimus eum dici ac esse Christianum,qui baptismo Christi renatus,religionem eiusdem ex animo profitetur & seruat. Sane etsi cõmuni vocabulo Christianus appelletur omnis q baptismi sacramentum accepit, quanuis digne illo sacramento non viuat,ipsum tamen nomen Christianus,nemini falso,sed vere venit attribuendum, deriuatum à nomine Christus,eum significans, q nõ secus ad Christum pertinet, atq; seruus ad dominum,discipulus ad magistrum,membrum ad caput. Pertinet autem hoc sane modo ad Christum, q ei vnitus est per spiritum ipsius. Roma. 8.
Id quod Apostolus animaduertens,inquit:Qui spiritum Christi non habet, hic non est eius. Atq; hoc est,quod definiuimus verum,nõ falsum, esse Christianum,q baptismo renatus,ex animo profitetur Christi religionem, & seruat. Vnde perspicuum fit,verum Christianum, quẽ noster catechismus satagit erudire,à religione totum pendere. Profuerit igitur de religione,ceu de cardine in quo res ipsa vertitur tota,deinde verba facere.

QVID RELIGIO SIT, AC VNDE DICI cœperit. Caput VIII.

Religio(quam Græci dicunt θεοσέβειαν vel λατρείαν)est quæ superiori naturæ,quam vocamus diuinam, cultum cæremoniamq; adfert, Deum colere subinuitãs:sic appellata,quòd animas nostras per eam vni Deo ad cultum diuinum vinculo seruiendi reconciliatione quadam religamus,à quo ipsi nos peccato velut abruperamus: atque hanc ob rem religiosi nuncupati,quòd vni Deo seruimus & supplicamus. Ad hunc sane modum religiosus erat protoplastus, quando ambos filios, quorum pater tum erat, cæli numen venerari perdocuit: hunc,qa terræ cultor fuit, frugum primitias: Gene. 4.
alterum, qa pastor erat,agnos & quicqd eximium ex toto grege habuit,Deo in holocaustum dare monuit.

Nec quidem mirum, quod mox à condito orbe cœperint homines habere religionem: quandoquidem hac sumus conditione geniti, vt generati nos Deo iusta & debita obsequia, tanquam summo domino & parenti nostro supremo,præbeamus:hunc solum nouerimus, hunc & solum sequamur, cui pietatis vinculo religati sumus. Ad quos ipse propterea dicit per Prophetam: Si ergo pater ego sum,vbi est honor meus? Et si dominus ego sum,vbi est ti- Malac. 1.
mor meus?

QVAM SIT OMNIBVS RELIGIO SALVTAris & necessaria. Cap. IX.

Qvanquam multis in præsentia religionis commoda recensere fortassis inutile non esset,quia tamen hoc ipsum in præfatione operis mirabilium fecimus,hoc sane loco silebimus:haud aliud subijcientes, quàm religione nihil esse nec sanctius ei qui Deum vere colit, nec homini magis proprium, quia eius sit cura omnibus ingenita gentibus: nec magis necessarium, quoniam sine ipsa nullos oporteat cœtus esse hominum: quando ludibrium sit,

quicquid homo cogitet, non consilium, nisi Deus præsens sit, volensq́; humanis intersit rebus. Religione quidem sublata, nihil homini relinquitur, cur cælum spectet amplius, cur plus sapere dici possit, quàm mutum animal, vtpote citra quam, ipse homo est velut infrenis equus, atque eo deterior, quia & natura contumacior quàm equi, & in vitium multo propensior.

CHRISTIANAM RELIGIONEM CAETERIS ESse omnibus probatiorem. Cap. X.

IAM vero etsi innumeræ propemodum sint viæ, quæ nomine religionis à mortalibus teruntur, omnium rectissima tamen est, longeq́; tutissima censenda, quam Christus pater religionis nobis proposuit, nosq́; illam verbo & opere docuit, vtpote quę vel sola ad veri numinis agnitionem ducat & aram. Non est igitur vera religio & in Deum pietas, à philosophis, nec à Iudæis,
Mat. 3. 17. nec in confusione paganorum, sed petenda duntaxat à Christo. Ipse enim
Mar. 1. 9. est, de quo ad nos pater ait: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene com
Luc. 3 9. placui: ipsum audite: quia via, veritas & vita: quem qui sequitur, non ambu-
Ioan. 14. 8. 9. 1. lat in tenebris, quum sit lux, illuminans omnem hominem venientem in hūc mundum. Quid multa? Certe solus ipse est, qui doctor e cælo profectus est, solus certa & salutaria docere potens, quum sit æterna, adeoq́; suprema Dei
1. Cor. 1. optimi sapientia, quin & ipsa veritas, idemq́; vnicus humanæ salutis author, qui solus absolute præstitit, quicquid vnquam docuit, potens exhibere solus quicquid promisit.

Si modo quod vel à Chaldæis, vel ab Aegyptijs, vel ex hoc genus peregrino aliquo est loco importatum, hoc acrius auemus cognoscere, & precij pars est, e longinquo venisse, ac plerunque in somnijs alicuius homunculi tam anxie distorquemur, non nullo solum fructu, sed magno etiamnum temporis dispendio: quàm debet hoc ipsum nobis esse charum & preciosum & desideratu dignum, quod vt nobis traderet, is qui Deus erat ab
Ioan. 1. æterno, factus est homo: qui immortalis, factus est mortalis: qui in corde patris erat, sese demisit in terras? Cuiusmodi non est aliud, quàm vera in Deum pietas & religio. Quam profecto rem magnam esse oportet, nec triuialem, quando ipsam tam vndecunq; magnus & admirandus author, post tot excellentium philosophorum familias, post tot insignes Prophetas, non ex Chaldæa, non ex Aegypto, sed e summo cælo docturus aduenerit. Tanti sane illa sacrosancta Christi religio sanctis semper est hominibus habita, vt
Hebr. 11. propter eam nonnulli serra dimidiari, nonnulli voraginibus mergi, nonnulli ignibus consumi, nonnulli præcipitari, nonnulli truncari, nonnulli lapidibus obrui, nonnulli bestijs obijci, nonnulli alia horrenda corporis supplicia subire maluere, quàm ab eadem IESV CHRISTI religione, vel latum vnguem deflectere: sequuti nimirum ipsum totius religionis authorem Iesum Christum, qui vel longe ante ipsos, nec præcipiti ruina territus, nec ter-
Luc. 4. Mat. 4. rarum omnium dominatu adduci potuit, vt veram religionem quouis mo-
Mar. 1. dō posthaberet: nempe suo docens & præcepto & exemplo, non oportere homi-

minem nec pœna, nec præmio subigi, vt à præcepta religione aberret. Quò quidem respexere pleriq; omnes & innumeri pene, qui martyrio sunt cælum adepti, de quibus ad Hebræos Apostolus. Heb. 11.

QVIBVS REBVS VERA CHRISTI RELIGIO constet. Cap. XI.

TAmetsi multiplices & singulæ propemodū apud singulas iam olim fuerint gentes viæ initæ colendi hoc, quod cultu & veneratione dignum ipsæ putarunt, atque fuerint vix vnquam duæ gentes, quæ eundem sacrorum ritum probassent, aut à maioribus probatum per manus accepissent: quin aliæ alia via ingressæ, quem semel sortitæ sunt sacrorum ritum, hunc, vt omnium optimum longeq; verissimum, tueri perseuerauerunt: ad ipsam tamen Iesu Christi religionem vnice veram & sanctam, paucis admodum viis est opus. In quibus si quis recta processerit, vere sit ille haberiq; debeat Christianus.

Sunt enim tria duntaxat, quæ (velut ex Apostolicis scriptis intelligimus) in religionis cultu ad Deum rite colendum in hominibus perquiruntur: fides vtpote, spes & charitas. Quæ vel ideo cæteras, quæ ipsis à Deo mortalibus donantur, omnes dotes multo præcellunt, quoniam in eis vera optimaq; Christi religio constat, Deo nos sola acceptos faciens. Ob quæ tria sane, Catechismus potissimum traditur inuentus & receptus. In fide quidem, quid de Deo, quave causa in ipsum sit credendum: in spe, quid de eo sperandum: in charitate, quid in ipso sit amandum, perdocemur: veluti deinceps & posthac paucis ostensuri sumus.

QVID IVSTIFICATORIA SIT FIDES, ET quur ipsa primas sibi vendicet in Catechismo catholico. Caput XII.

INter recentiores nonnulli, suos Catechismos à decalogo, qui præcepta charitatis erga Deum & hominem amplectitur, adeoq; à charitate ipsa inchoarunt: nos vero veteriores illos theologos, religione plurimum & pietate celebres, hoc quidem loco sequentes, à fide nostrum Catechismum vel proinde auspicabimur, quoniam ea sit spei & charitatis non solum basis, sed & piæ opinionis filia, & religionis mater: sine qua nemo placet Deo, quātumuis spe abundet & charitate: si modo quis ex animo erga illum habere valeat spem & charitatem, quem, sublata fide, nescit, quum sola fide Deum sciamus & cognoscamus: siquidem ignoti (iuxta protritum apud omnes adagium) nulla plane est cupido, nec potest incognitū vllo pacto diligi. Iam vero quomodo diligas Deum, aut de eo bene speres, si ipsum non agnoscis per fidem, qua ille, nec aliter, ad plenum cognosci potest? Heb. 11. 1. Co. 13.

Quod iam olim Catholica Ecclesia Spiritu sancto perdocta animaduertens, hunc hactenus catechizandi ordinem seruandum censuit, vt videlicet primum puer infans ad baptismum relatus per patrinos, haud aliter atque quondam paganus, interrogetur, si abrenūciet diabolo & omnibus perniciosis eius operibus atque fallacibus pompis, vt primum respuat errorem:

Ephe.4. & sic appropinquet, possitque, iuxta Apostolum deponere veterem hominem secundum pristinam conuersationem, qui corrumpitur secundum desideria erroris, abnegans impietatem & secularia desideria. Deinde, vt fides illi ostendatur: quam vbi scierit, vereque se credere profiteatur, ad baptismi lauacrum (non antea) admittatur.

Hinc merito primas sibi partes in nostro quoque catechismo fides vendicabit, veræ religionis ancora & basis. Fides autem qua iustificamur, & per quam iusti vitam tuentur, alijs pereuntibus, à Græcis πίστις, à Latinis persuasio vocata, non est vulgaris aliqua vel historica credulitas, quum magna sit opus fide in naturæ operibus, & multo adhuc maiore in operibus diuinitatis, cuius natura ministra perhibetur: sed est constans, firmaque animi per spiritum sanctum de Dei maiestate, omnipotentia & bonitate, deque illius promissis indubitata persuasio: qua vt verbis eius certam fidem habet, ita & de eius erga se bonitate, omnia sibi indubitato pollicetur, cum demerendo quoslibet, tam ipsi gratificari, quàm referre gratias impensissime studet.

Quam sane fidei definitionẽ Paulus ad Hebræos non obscure confirmat, Heb.11. quum definiat fidem esse solidam firmamque basim earum rerum, quæ nec sensibus, nec rationibus humanis depræhendi possunt, sed eas firma fiducia sic repræsentat animo, quasi coram cernerentur, quasi manibus tenerentur, quæque per se videri non possunt, eas persuadet esse certissimas, non argumẽtis humanis, sed certa in Deum authorem fiducia & assensione.

FIDEM VERAM NON HABERI POSSE, NISI dono & adiutorio Dei. Cap. XIII.

IPsæ vero res quę catholicæ sunt fidei, quum sint omnino supra hominis captum & intellectum, tam sunt creditu difficiles, vt eis assensum firmum Ephe.2. & certum præbere nequeamus, nisi de ipsis diuina opere erudiamur: siquidem Ro.10. dono Dei fides ipsa nobis aduenit, nec potest nisi per auditum, & auditus nõ nisi per verbum Dei, haberi.

Oportet ergo interiorem causam, hoc est, diuinam gratiam adesse, vt rebus Christianæ fidei prorsus assentiamur: vtcunque tamen non nihil faciat causa exterior, vtpote doctorũ ratio, sanctorũ persuasio, miraculorum ostensio, exemplorum adductio: non tamen quicqd earum est rerum, roboris obtinet tantum, vt omnino certam nobis fidem facere possit absque Deo duce. Qui proinde à nobis orari debet, vt nos de electis esse velit, vt mittat q illam doceat, detque spiritum suum, q cordibus nostris ita persuadeat, quo indubitatam eis quæ fidei sunt, fidem habeamus. Cuius vtique causa quondam Luc.17. Apostoli rogãtes dicebant: Domine, adauge nobis fidem. E diuerso, res quæ Christianæ sunt fidei, tam sunt certæ & veræ, vt ob certitudinem & veritatem, sibi fidei nomen suo perinde iure vendicauerint, quum alioqui rectius & latinius vocabulo persuasionis venirent, vt quod partim vere sint, partim Mat.5. certo & indubitato fiant, iuxta verbum supremæ veritatis: Amen dico vobis, donec transeat cælum & terra, iota vnum, aut apex vnus non præteribit Mat.24. à lege, donec omnia fiant. Et rursus: Cælum & terra transibunt, verba autem

mea

mea non præteribunt. Ipsum enim fidei nomen inde dictum existimant, quia omnino fiat quod est dictum aut promissum: quodq; fiat illud, quod inter vtrosque placitum est. Vnde bona fide agere dicimus eum, qui citra vllum figmentum, vere atq; diligenter agit quod agendum suscepit. Fide igitur ad Deum accessuri, in ipsius obsequium, monitore Paulo, suum captiuent intel 2.co.10.
lectum in eis quæ catholicæ sunt fidei. Ipsa vero quæ ad salutem corde sunt credenda & ore confitenda, Apostoli iuxta eorum numerum in suo symbolo (quod eorum creditur esse, quoniam plane maiestatem ac puritatem quandam Apostolicam præ se ferat) duodecim articulis in hunc, qui sequitur, ordinem, complexi sunt.

AD REVERENDISSIMVM IN CHRISTO PATREM, CLARISS. PRINCIPEM AC DOMINVM, Dn. Marcellum Ceruinum, S.R.E.T.T.S.Crucis Cardinalem digniss. Friderici Nauseæ Blancicampiani, Episcopi Viennēsis, in secundum Catholici Catechismi librum, de duodecim catholicę fidei articulis,

PRAEFATIO.

Vandoquidem Marcelle Ceruine, splendidissimum totius ordinis Cardinalitij decus & ornamentum, tam nec nouum nec nuper receptū sit, vt dicato alicui vel patrocinij, vel iudicij, vel obseruātiæ, vel syncerioris cuiusdā dilectionis, vel hoc genus rei causa opere quopiam, pars dein eiusdē operis aliqua seorsum dicari quoq; soleat alteri, (manente tamen interea priore dedicatione illæsa) vt vix vnum vel alterum reperiatur delubrum, quod non primum Deo Opt. Max. deindeq; diuis illius pariter electis, aut quodlibet eius etiamnum altare dicatum sit alteri: factum est, vt quum nuper meos in catholicum Catechismum libros, in vniuersum S.D.N. Paulo tertio Pontifici maximo, reuerendissimisq; illius ac S.R.E. Cardinalibus vnà dedicassem, continuo deinde primū eiusdem catholici Catechismi librum de præludijs in ipsum, vel ideo reuerendiss. Cardinalibus Dn. Petro Paulo Parisio, D. Reginaldo Polo, D. Ioanni Morano, seorsum dedicauerim, quia videbatur admodum cōgruere, vt prælusores præcursoresq; conuentus œcumenici, propter catholicam religionem paulo maturius reparandam & conseruandam Tridenti nuper indicti, haberent, quibus ad opus tam graue quàm sanctum grauiter sanctéq; ad eam ipsam sacrosanctæ nostræ religionis instaurationem & reparationem præluderent & præirent.

Quum enim, quod Caius iurisconsultus haud ineleganter dixit, in foro causas dicentibus nefas videri soleat, nulla præfatione facta, iudici rem exponere: quanto magis operam suam in rem multo grauissimam & sanctissimam promittentibus inconueniens fuerit, illotis (vt dici consueuit) manibus accedere? Id quod si vsu venire seruariq; solet in artibus & scientijs à religione nostra prorsus alienis, & omnino prophanis, quanto magis vsu non

tantum venire solcat, sed etiam vt veniat maxime necessarium sit in rebus ad omnia sacris & abditis? Cuiusmodi quis esse dubitat, quae catholicae sunt catecheseos, in quibus sine praeuio & monstrante semitam, nisi qui prorsus sit θεοδίδακτος, quenquam nec feliciter ingredi, nec conuersari posse crediderim?

Quid autem, obsecro, fide nostra catholica possit esse vel abstrusius vel sublimius, quia non possit humana tantum industria, sed Dei potius dono

Heb.11. singulari comparari, quum sit ipso Paulo definitore, solida firmaque basis earum rerum, quae nec sensibus, nec rationibus humanis, nec vllis argumentis deprahendi queunt? Ea deinde quid arbitramur sanctius esse, quae sola sit, qua sic hominum corda purgantur, vt Deum Opti. Maxi. sanctum sanctorum, donec in terra degimus, quasi quodam speculo, quantumuis procul cernant? Quid vero demum hac ipsa fide catholica magis vel vtile, vel omnino magis necessarium, quando sola sit, quae nos Deo probatos charosque reddat, neque nos solum, verum si quis ab orbe condito repetat, certo reperiet maiores nostros omnes, & quotquot pie nos antecesserunt, quorum memoria celebris est, ob laudem pietatis & fidei commendatione potissimum quod assequuti sunt, promeruisse? Atque hinc est, quod post praeludia in ipsum nostrum catechismum primas statim partes dederim duodecim fidei catholicae articulis, tanquam rebus altissimis. In quibus fidei catholicae fundamentum, super quod aedificium Ecclesiae surrexit, constructum manibus Apostolorum ac Prophetarum, continetur, idque tam mira quadam breuitate, perspicuitateque sermonis, vt de hac ipsa summa diuini dogmatis Esaias haud

Esai.10. immerito praedixisse videri queat, Quia faciet, inquiens, Dominus verbum

Rom.9. breuiatum super terram. Quam quidem & ipse breuitatem tueri desiderans, in nostra catechesi duodecim simul fidei articulos ita declaro, vt ipsos in tres summatim partes diuidi posse quilibet haud obscure sit intellecturus. Quarum prima patri, secunda filio, tertia Spirituisancto deputatur, ita nimirum, vt in singulas personas nos credere profitcamur, ac diuinitatis vnitatem & parem potentiam contestemur. Siquidem pares sint oportet, ad & per omnia, in quos par fiducia collocari debet, quemadmodum fusius quàm hoc loco, pridem scripturis & rationibus in libro nostrorum in symbolum Apostolicum catholicorum commonstraui, commonstraturus hoc secundo libro nostrae catecheseos vti breuius, ita quoque paulo notabilius.

Quicquid autem huius mei laboris est, tibi tam ex ratiōe q̄ ex merito consecraui. Quandoquidem quadrare vehementer videbatur, quod ei qui post summum pontificem, adeoque praecipuum catholicae nostrae religionis antistitem & assertorem, primas facile tenet, eam eiusdem religionis partem dedicarem, quae sine controuersia partium catholicae religionis esset multo prima: nimirum fides ipsa catholica, suo perinde iure sibi primas vsqueadeo nostrae religionis partes, vt paulo testatus sum, vendicans, vt sine ipsa non possit vlla caeterarum religionis partium sibi quoquo modo vel constare, vel nomenclaturam habere vllam, vtpote quod ipsa fides ca sit totius religionis basis, cui velut vnico fundamento caeterae partes vniuersae innituntur. Deinde quoque ne-

necessario videbar dedicaturus tibi potiorem nostri de sancta religione laboris partē: quia compertum habebam, sic inter primos, q in nouissimis ijsce temporibus instaurandæ catholicæ religioni laborant, esse te primum, qui Paulo III. pontifice maximo, sapientia, iudicio, doctrina, authoritate, fide, diligentia, cura & modis hoc genus omnibus adesses, vt ille in tot rebus catholicæ religionis administrandis, tibi meritissimo inter splendidissima ordinis cardinalitij lumina penes se primas tribuisset: nimirum non ignarus, quanta esses præter enumeratas animi tui dotes & virtutes, mira vitæ sobrietate, summa ingenij dexteritate, animo prorsus impigro, & ab omni pariter ocio abhorrente. Nec interim nescius, quàm magnus tibi rerum esset vsus, q summa cum laude tua, nec infeliciter, grauissimis legatiōibus, maximisq; regum & regni negocijs ita functus es, vt meritò possis inter magnos haberi facile maximus. Accedit, quod & si tantus omnium sit iudicio, tam singulari tamē polles modestia, vt magnitudinem ipse tuam non agnoscas.

Atq; hinc fieri solet, vt etiamsi præfulgeas inter tot clarissima lumina, sic tamē integritate morum elucescis & emines, vt alijs tenebras nequaquam offundas, sed vti per se claris & illustribus, plurimum lucis addas & decoris.

Habes igitur Amplissime pater, huius meæ dedicationis rationem alteram. Cui succedit tertia, mihi plane peculiaris, ob quam quicqd hoc est operæ potioris, Reuerendissimæ tuæ Amplitudini dicaui: quandoquidem tam pridem nullis meis omnino meritis potior cœperas esse patronus, & continuis in vinea Domini Sabaoth meis pro Christiana Republica conatibus, studijs, laboribus & sudoribus Mecœnas cæteris liberalior, vt ipse tuo nimirum iure non tantum solus quicqd huius est in hoc libro nostræ lucubrationis secundo, sed vniuersum quoque studij mei sacratioris prouentum, imò meipsum pariter, quantusquantus sum, vendicare possis ac debeas, & vti velis, magnopere flagito. Satis enim superq; satis intelligo, Pater Amplissime, quantum tibi per omnia debeo, qui tantum mihi pridem nec â facie tum noto, nec de te, patrono videlicet benefactoreq; optimo, quidquam bene merito fauoris, humanitatis, beneuolentiæ, liberalitatis, ex finibus etiam longinquis, præter etiam omnem meam expectationem ita præstiteris, vt pro tot ac tantis tuis in me beneficijs & officijs, facilius habeam & agam gratias, quàm relaturus sim vnquam. Quanuis vt aliqua ex parte quandoque referam, & aliqua grati animi significatione respondeam, sic nullo non tēpore & loco manibus & pedibus adnitar, vt vel ipse palàm sis intellecturus, mihi præter vires & facultates defuisse nihil. Atq; nimirum mihi vitam non optauerim longiorem, q̄ quæ posteritati consecrandis Marcelli Ceruini Cardinalis Ampliss. diuinis virtutibus & meritis aliquo modo sit suffectura. Quod modo reliquum est, Reuerendissimam amplitudinem tuam latere nolim, de Paulo videlicet tertio pontifice vere optimo & maximo cœptū esse hic spargi rumorem, quem modis omnibus cupiam esse vanum, prout ego vanum crediderim. Siquidem sacrosancta illius beatitudo multis nunc annis in me peculiari quodam animi fauore propensa fuerit. Si tamen Iesu Christo opti-

mo visum est, suum in terris vicarium ad beatiorem tranquilliorem'q; vitam euocare, precor ac vehementer opto, vt DEI benignitate & gratia nobis contingat aliquis tui similimus, si modo tui similior esse potest, quàm es ipse tui, aut nisi malles, si per ætatem liceret, tuo habere loco reuerēdissimum & illustrissimum principem ac dominum, dominum Alexandrum à Farnesio S.R.E. cardinalem & vicecancellarium dignissimum & absolutissimum. Qui me sic hactenus etiam absentem, & de facie nondum facile notum, amore complexus est, sic ornauit authoritate, sic benignitate fouit, summatim sic vbique mirum quendam præstitit Mecœnatem, vt si pater esset, haud indulgentius: si frater, haud potuisset amantius. Atq; ideo factum est, vt ego illius amplitudini tertium nostri catechismi de septem catholicæ Ecclesiæ sacramētis in argumentum saltem animi mei gratitudinis inscripserim, qui alioquin dignus apud me est, vt à me nulla prodeat pagina, q̄ nō habere debeat illius præconium. Etsi autē singularis illius modestia minime postulet hoc ipsum, debetur tamen maximis ipsius in me beneficijs pariter & meritis, & Christiani orbis interest, vt tam vndique laudati præsulis exemplum in posteros transmittatur. Ad quod equidem totis semper viribus conabor, donec hosce spiritus rexerit artus. Interea Christus optimus maximus illum & tuam celsitudinē religioni suæ catholicæ reparandę, propagandæ, conseruandæq; feliciter conseruet incolumem. Viennæ Austriæ. decimoqnto calendas Ianuarias, Anno à CHRISTO nato millesimo quingentesimo quadragesimosecundo.

FRIDERICI NAVSEAE

BLANCICAMPIANI, EPISCOPI VIENNENSIS, IN CATHOLICVM CATECHISMVM DE DVODECIM Christianæ catholicæq; fidei articulis, Liber II.

Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ. Et in Iesum Christum filium eius vnicum, Dominum nostrū: Qui conceptus est de spiritu sancto, natus ex Maria virgine: Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus: Descendit ad inferna, tertia die resurrexit à mortuis. Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Credo in Spiritum sanctum: Sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem: Remissionem peccatorum: Carnis resurrectionem: Et vitam æternam. Amen.

PRIMVS ARTICVLVS, S. PETRI.

Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ.

DECLARATIO ARTICVLI, ET EIVSDEM PER scripturas confirmatio.

CHristiana nimirum pietas hunc primū fidei articulum credens, haud parum multa quæ Dei sunt, credit. Primo q̄dem profitetur se credere

IN

IN DEVM, hoc est, Deum esse & eum, à quo ipsa & totum quod habet, omnino pendeat. Et quidem credit in ipsum singulariter, vtpote Deum esse vnum, non plures, iuxta scripturam, dicētem: Audi Israel, dominus Deus tuus, Deus vnus est. Et secūdum aliam quæ habet: Vnus est Deus, vna fides, vnum baptisma. contra gētes impias, quæ per humani generis hostem seductæ, falso crediderūt deos esse plures, quum Propheta teste, non dij, sed dæmonia & opera manuum hominum, in quibus illa nequiter subdoleq; latuerunt, fuerint. Secundo Christiana pietas profitetur se credere in Deum Deut. 6. Ephe. 4. Psal. 95.

PATREM, id est, Deum in quē credit, & vnde quicqd vbiq; est, pendet, esse patrem nostri omnium, authoritate scripturæ, dicētis in persona eiusdem patris: Quia factus sum Israeli pater. Et authoritate alterius scripturæ, dicentis: Nunquid non vnus pater omniū nostri? Et Paulina tuba: Vnus est, inqt, Deus & pater omnium. Id quod veritas ipsa confirmat, inquiēs: Vnus est pater vester, qui in cælis est. Sed quare Deus est pater? Pater est, responde, quia nos creauit & fecit, scriptura dicente: Nonne ipse est pater tuus, q te possidet, fecit & creauit? Pater, quia nos adeoq; omnia in cælo & terra gubernat, scriptura dicente: Tua autem pater prouidētia cuncta ab initio gubernat. Pater, quia nos in filios suos, mediante Christo, gratiose adoptauit, Paulo scribēte ad Romanos: Gratia vobis & pax à Deo patre, q pdestinauit nos in adoptionem filiorum. Pater, qa regenerauit nos lauacro renouationis spiritus sancti, Petro dicente: Benedictus Deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui regenerauit nos in spem viuam. Pater, quia fide nos genuit, vt in hæc verba Iacobus attestatur: Voluntarie sine meritis nostris regenerauit nos in verbo veritatis, id est fidei, vtpote qbus potestatem dedit filios fieri suos, q credimus in nomine Iesu filij sui, ob quem & ipse pater dicitur, quoniā æterna ineffabiliq; generatione filium mundi redemptorem sibi genuerit, vti secundus ex ordine articulus ostendet. Hier. 31. Mala. 2. Ephe. 4. Matt. 23. Deut. 32. Sap. 14. Roma. 8. Ephe. 1. 1. Pet. 1. Tit. 3. Iaco. 4. Ioan. 1. Esa. 53.

Atq; ideo Christiana pietas in verbo patrem, profitetur diuinarum personarum Trinitatem in vnitate diuinitatis. Siqdem prima in Trinitate superbenedicta persona, est pater, nō tempore, sed authoritate & proprietate, idem ad omnia cum filio & Spiritusancto, & ediuerso: velut & aliæ posthac personæ explicabunt, iuxta scripturam dicētem: Tres sunt q testimonium dant in cælo: pater, verbum, & Spussanctus: & hij tres vnum sunt. contra obstinatos Iudæos & quosdam nuper enatos hęreticos, haud attendētes distinctionem personarum patris & filij, negātesq; Trinitatem in diuinis. Tertio profiteē Christiana pietas Deum, in quem credit, 1. Ioan. 5.

OMNIPOTENTEM, id est, Deum patrē esse qui omnia possit, iuxta eundem dicentē: Ego dominus omnipotens. Et scriptura: Dominus, inqt, quasi vir pugnator: omnipotens, nomen eius. Et alia scriptura: Ipse omnipotēs super opera eius. Et angelus ad Mariam: Non erit, inquit, impossibile apud Deum omne verbum. Hinc ad ipsum, Iob: Scio, inquit, quia potes omnia, nec est qui tibi vtcq; possit voluntati resistere. Quarto profitetur, Deum patrem non modo esse omnipotentem, sed & Gene 17. Exo. 15. Ecci 43. Lucæ 1. Iob 9.

CREATOREM CAELI ET TERRAE, hoc est ipsum esse vel solum, qui ex nihilo condidit tam corporea quàm incorporea, tam visibilia quàm inuisibilia, iuxta scripturam dicentem: In principio creauit Deus cælum & terram. Et Propheta: Beatus, inqt, cuius Deus Iacob adiutor eius, spes eius in domino Deo ipsius, q fecit cælũ & terram, mare & omnia quæ in eis sunt. Et Apostolus: In ipso, inqt, condita sunt vniuersa in cælis & in terra, visibilia & inuisibilia. contra Platonem, Aristotelem, Plinium, & id genus [illegible] philosophos, qui crediderunt mundum cum Deo coæternum. Et contra Manichæos, qui crediderunt visibilia, sensibilia, corporeaq; à dæmone tenebrarum principe esse producta. contra quos scribit Apostolus, quoniam veritatem Dei commutauerint in mendacium, & coluerint & seruierint creaturæ potius q̃ creatori, qui est benedictus in secula. Siquidem appellatione cæli, veniũt incorporea & inuisibilia: terræ vero appellatione, corporea & visibilia: vocabulo autem creatoris, venit qui ex nihilo aliquid producit. Quod [illegible] Deus potest.

Gene.1.

Psal.145.

Coloss.1

Roma.1.

Hic autem monendi sunt diligenter homines, vt ex animo cogitent, quantum debeant timoris, honoris & amoris, tanto taliq; patri ac domino, [illegible] sunt, & quo duce manent & conseruantur, sine quo nec sint nec esse possent, vnde habent quicqd sunt & habent, qui & ad eorum vsum & co[illegible] cælos & terras, & quicqd vtrobiq; continetur, abunde, sa[illegible]ter c[illegible] sola bonitate, sine ipsorũ meritis creauit, ded[it]q;, quotidieq; dat & c[illegible] admodũ pius homo facile sentiet ex summaria huius articuli circu[illegible] quam ipsi Paraphrasim vocamus, quod ipse credẽs, per eam non [illegible] tera, sed sensum e sensu interpretatur, transfert & circũscribit. Dicat pro[illegible] summa fide in hunc modum fidelis homo:

PARAPHRASIS.

IN Deum patrem &c. ita credo, vt in & à quo totus pẽdeo, & omne [illegible] sum & habeo, q est Deus solus, vnus, æternus, à quo cælum & terra, & [illegible] quid in cælo & in terra continetur, ex nihilo, & solo quidem verbo [illegible] est. Ipse solus natura bonus & iustus, & in quo quicqd vsquam b[illegible] uatur & continetur: in quo vel solo cuncta in cælo & terra nobi[illegible] sunt, viuunt & mouentur: sine quo nihil, & in quo omnia possumus, in quem solum confido, & vnde mihi sit omnis salus & virtus: quo mecũ, nemo co[illegible] esse potest, vt cui nemo possit resistere, penes quẽ vitæ est atq; mortis potestas, cuncta deniq; ex arbitrio & sapienter regẽs. Hinc abiurando nihil esse c[illegible] derim vel idololatriam vel nigromantiam, vel quicquid hoc est humanæ & diabolicæ inuẽtionis, vt quod eatenus possit, quatenus illi à Deo m[illegible] nutu cuncta recte gerunt) permitti solet. Cuius diuinæ voluntati, quicquid sum aut habeo, futurus aut habiturus, committo quicqd mecum agit, recte ac sapienter agi crediderim.

SECVNDVS ARTICVLVS, S. ANDREAE.

Et in Iesum Christum, filium Dei vnicum, dominum nostrum.

DECLARATIO ET CONFIRMATIO.

Hoc

HOc [illegible] articulo Christiana pietas profitetur, secundā in superbenedi
cta [illegible] te personā, vtpote filiū, in quem credit non secus atque in De
um [illegible], Deo patri ad omnia parem. Id quod verba articuli ex ordi
ne [illegible] arguunt. Quum enim profitetur se credere:
I[illegible]VM, fatetur in ipsum se credere, vt in saluatorem nostrum, quod
po[illegible]st, nos in eum credentes, à peccatis saluum fecerit ac fa- Matt. 1.
ciet [illegible] saluator, qualis præter Deū non potest esse alius, ipso
de [illegible] atornon est præter me. Et Apostolus: Christus, inquit, Osee 13.
[illegible] luator corporis eius. Qualem ipsum fore nunciauit Tit. 3.
a[illegible]: Natus est vobis hodie saluator, qui est Christus Lucæ 2.
d[illegible]id. Ab ipso proinde tanq̃ à fonte totius salutis, omis
e[illegible] nostra sit salus. Credens autem in
CHRI[illegible], [illegible]r deinde simul Iesum esse hominem vere, æque
v[illegible] Deus, sed vt homo, vnctus est [illegible]uod signat
v[illegible] ipsius: quemadmodum [illegible] loco dixi- Psal. 44.
[illegible] bcæcatos, qui Messiam suum adhuc expe-
[illegible]e, Andrea post Ioannem baptistam testante, Ioan. 1.
q[illegible] Quid multa? Christum esse Messiam nomi-
n[illegible] ritas testatur, dicens ad Samaritidem mulie- Ioan. 4.
[illegible]ior tecū. Adde quod hoc ipsum fer[illegible]s totius euan
[illegible] Sequentibus vero verbis,
[illegible] VNICVM, profitetur Christiana pietas primo
[illegible] esse naturalem & ad omnia consubstantialem Dei
p[illegible] bili solum ex substantia patris esse genitum, Esaiæ [illegible].
n[illegible]e vel nuncupatione, vel participatione, vel adopti-
o[illegible] naturalem, iuxta Deum patrem, ad ipsum filium Ie
[illegible]s es tu, ego hodie genui te. Et rursus ad eundem: Psalm. 2.
[illegible]m genui te. Idem de eodem ad populum circunstan- Psal. 109.
te[illegible] est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: Matt. 3.
i[illegible] quod euangelista dicit: Et vidimus gloriam eius, glo Matt. 17.
r[illegible] a patre: plenum gratia & veritate. Et haud multo post: Marc. 9. Lucæ 9.
[illegible] in sinu patris est, ipse en[illegible]rrauit. Cōtra Arrianos, Ne- Ioan. 1.
[illegible]s, Acephalos, & id genus alios impios hæreticos, quo-
[illegible] Christum non natura, sed gratia esse Deum: & prophe
[illegible] Deum aut naturalem Dei filium: nec Deo patri coæter-
[illegible]eriorem.
[illegible]n, vnicum filium, credit Iesum Christum esse non du
[illegible] eundem esse filium in duabus, vtpote diuina & humana,
[illegible] ad Nicodemum dicentem: Nemo ascendit in cęlum, ni- Ioan. 3.
si [illegible] cælo, filius hominis qui est in cælo. Quod & symbolum
A[illegible] contra Nestorianos, qui duos dixerunt esse filios, separan
do [illegible] Sabellianos, qui patrem & filium crediderunt vnam es
se [illegible].

DOMINVM NOSTRVM. Hoc verbo credit, Iesum Christũ
Psal. 109. Dei patris filium, idem habere cum patre rerum omnium dominium, & æque
Matt. vlt. dominum esse atq; ipsum patrem, iuxta prophetam dicentem: Dixit dñs do-
Ioan. 13. mino meo, sede à dextris meis. Ipse quoq; de se Christus: Data est mihi, in-
Lucæ 11. quit, omnis potestas in cælo & in terra. Et alibi: Vocatis me dñe & magister, &
Psalm. 23. bene dicitis. Sum etenim. Siquidem ipse est dñs ille fortis & potens in prælio,
qui non aliter atq; dominus, nos seruos ex seruitute diabolica & lege tyranni-
ca, nullo nec auro, nec argento, sed precioso sanguine suo sic redemit & resti-
1. Petr. 1. tuit, vt interim per cuncta secula nos regat, gubernet sua iustitia, sapientia, po
testate, vita & beatitudine, ceu dñs dominantium sua mancipia. Vnde Pau-
1. Cor. 8. lus de eo: Vnus, inquit, dñs Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum,
contra impios Arrianos, ponentes inæqualitatem personarum, oblatrantes fi
lium perfectione & authoritate minorem esse patre. Id quod tamen vere non
Ioan. 10. est, ipso dicente: Ego & pater vnum sumus: nisi intuitu humanitatis assum-
Phil. 2. ptæ, qua se vti seruum exinaniuit ob nostram salutem. Qua nimirum ratio-
Ioan. 14. ne idem alias ait: Pater maior me est.

PARAPHRASIS.

AEque vt in patrem, credo in Iesum Christum, vnigenitum eius ab æter-
no filium, quòd sit & vnicus dominus & saluator, redemptorq; noster,
idemq; verus Messias, qui ex patre ante omnia secula natus est, Deus de Deo,
lumen de lumine, Deus verus de Deo vero genitus, non factus, ad omnia pa
tri consubstantialis, per quem cum patre omnia facta sunt, vt illi omnes sub-
scribunt scripturæ & prophetæ.

TERTIVS ARTICVLVS, S. IACOBI.

Qui conceptus est de spiritu sancto, natus ex Maria virgine.

DECLARATIO ET CONFIRMATIO.

PRæsenti nimirum articulo & subsequentibus vsq; ad octauum, Christia-
na pietas credit quæ ad Iesu Christi pertinent humanitatem, naturam
humanam ab ipso assumptam. Primo quidem per verbum,

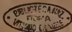
QVI CONCEPTVS EST DE SPIRITV SANCTO.
credit eundem dominum nostrum Iesum Christum, Dei patris ab æterno fi-
lium, propter nos propterq; nostram salutem e cælo descendisse, & in vtero
virginis Mariæ non naturaliter, nec ex virili semine, sed diuinitus stupente na
tura, spiritus sancti operatione conceptum, & carnem esse factum, de patre ve
nientem, & tamen non recedentem, qui maiestate omnia complet, iuxta Esai-
Esaiæ 7. am dicentem: Ecce virgo concipiet. Quod & angelus affirmans, ad virgi-
Lucæ 1. nem ait: Spiritussanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit ti-
Matt. 1. bi. Idem postea ad Ioseph inquit: Quod in ea natum est, de spiritu sancto
est. Quod sane mysterium in virgine præter propheta[illegible] oracula, [illegible]
Exod. 3. erat Mosi monstratum in rubo & igne, Aaroni in virga & flore, Gedeoni in
Num. 17. vellere & rore: contra Hebionitas, qui Christum ex naturali coitu conceptum
Iudic. 6. impie blatterarunt, cũ impio Iudæo, de quo in confusionẽ ꝑpetuã ait [illegible]
Erubescat Iudæus infelix, qui dicit Christum de Ioseph semine esse natum.

Contra

Contra quoq; Marcioniſtas,Origeniſtas,Eutychianos,qui falſo crediderũt, Chriſtũ carnẽ è cælo ſecũ attuliſſe,& non ex virginis corpore traxiſſe. Contra Valẽtinianos & Marcianos,q crediderũt ipſum in phantaſia,id eſt,abſq; veritate conceptum,nec carnem ex carne ſumpſiſſe:quum tamen Euãgeliſta dicat,Et verbum caro factum eſt,i. conceptum in vtero virginis. Quod vero deinceps humana pietas credit,dicens: Ioan. 1.

NATVS EX MARIA VIRGINE: certe hoc ipſa verbo credit Chriſtum,dñm,Dei vnigenitum, non ſolum in vtero virginis operatiõe ſpũs ſancti eſſe natum,ſed & illæſa virginitate ſic ex vtero virginis, veræ matris,de qua materiam corporis ſumpſit,abſq; dolore natum prodijſſe,vt ipſa manſerit ante & poſt partum inuiolata,iuxta Euangeliſtam dicentem: Et peperit filium ſuum primogenitum,poſuitq; in preſepio.Id quod dudum p̃dixerat Eſaias,canens:Ecce virgo concipiet & pariet filiũ.Atq; hoc ipſum plus q̃ aperto,porta Ezechielis cõmonſtrat:cõtra Valentinianos, q negarũt Chriſtum aliqd corporis ex virgine ſumpſiſſe,ſed per eam quaſi per fiſtulã tranſiiſſe:quum tamen conſtet ex verbis Euangeliſtę & ſymboli hac quidem parte apoſtolici,vno eodemq; momento virtute ſpiritus ſancti carnem ex virgine aſſumptam,à reliqua carne virginis fuiſſe ſegregatam,animatamq; anima rationali,& deitatem ei ineffabiliter vnitam, ita vt in momẽto Chriſtus fuerit verus Deus & homo,angelo ad virginem dicente:Ideoq; & quod naſcetur ex te ſanctum,vocabitur filius Dei. Contra hæreticos,& maxime Neſtorianos,qui negant ſacroſanctam virginem Dei, ſed hominis tantummodo, fuiſſe genitricem,vt aliam perſonam carnis,aliam facerẽt deitatis, Chriſtũq; verum Deum eſſe negarent. Ad quorum veſanam hæreſim explodendã, decreuit vnanimi ſententia ſynodus illa celeberrima, eademq; tertia, atq; inter quatuor primas ſacroſanctas patrũ cõciones, tertio loco apud Epheſum ſub Cæleſtino primo,& Theodoſio iuniore Rom. Imp. in conſeſſu ac cœtu CC. patrũ,circa annum dñi CCCC. XXIIII. q; diua virgo deinceps Theotocos, hoc eſt,Dei genitrix ſiue deipara mater appellaret̃. Quam qdem ſententiam corroborauit deinde & approbauit quinta ſynodus, habita tẽporib⁹ Vigilij Max. Pont. Anno ſal. DL. Cõſtãtinopoli,cõtra repullulantẽ ipſius Neſtorij hæreſim,maximeq; cõtra Theodorũ & eius adſtipulatores,Neſtorij ſectatores,q affirmabãt,diuã virginẽ duntaxat hoĩem,nõ etiã Deũ & hoĩem, peperiſſe. Itemq; cõtra eos facit hic articulus,q negant virginẽ Mariã,cæli miſericordięq; reginã dici ac eſſe,quũ tñ cõſtet,q; vera mater & virgo, vere de ſua carne ſpũs ſancti operatione verũ Deum & verũ cæli & terræ, adeoq; totius miſericordiæ regem cõceperit & genuerit. Itemq; contra Hebionitas & Heluidianos veteres & nouos, qui dicunt deiparam virginem plures peperiſſe filios pater Chriſtum,veluti ſonare vident̃ quædam ſcripturæ loca de fratribus Ieſu, non tñ vterinis:quũ plus q̃ euidẽter colliqueat, deiparam virginẽ ſemper extitiſſe portam Ezechielis clauſam,& ſoli Chr̃o peruiã. Vere igit̃ ac recte catholica eccleſia adfatur lætabunda deiparam virginẽ, dicens: Gaude Maria virgo, cunctas hæreſes ſola interemiſti,quæ Gabrielis archangeli dictis

Lucę 2. Eſaiæ 7. Ezec. 44. Lucæ 1. Marc. 3. Lucę 8. Ioan 7. Ezec. 44.

dictis credidisti, dum virgo Deum & hominem genuisti, & post partum virgo inuiolata permansisti. Id quod prophetarum carmina, Sibyllarum voces, Ethnicorum oracula tam manifesto prædixerunt euentu, vt in nouo & incredibili pene mysterio, cuius ne humana quidem mens est capax, nihil sit eorũ quæ fide continentur, cui libentius alioqui pietas accedat humana.

PARAPHRASIS.

CRedo etiamnum, q̃ idem dñs noster Iesus Christus, Dei vnigenitus, ex sola sua pietate & patris misericordia, sine nostris meritis, vnius alioqui cum patre diuinitatis & maiestatis, propter nos homines, mortis olim reos, filiosq́ꝫ iræ factos, propterq́ꝫ nostram salutem ineffabiliter è cælo descendit, & de spiritu sancto solo ex Maria virgine perpetua, virginitate illæsa, sine virili semine supra naturam conceptus & incarnatus est: deindeq́ꝫ debito tempore ex eadem virgine citra eius virginitatis incõmodum, sineq́ꝫ dolore verus homo natus, vt iuxta paternam misericordiam, nostram terrenam natiuitatẽ purificaret atq́ꝫ benediceret.

QVARTVS ARTICVLVS S. IOANNIS.

Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.

DECLARATIO ET CONFIRMATIO.

IN hoc sane articulo confitetur Christiana pietas, secundum Christianæ humanitatis Iesu Christi sacramentum, quod est ipsius innocẽtissima passio. Primum quidem hac sua confessione ad maiorem rei fidem, exprimit eiusdem passionis tempus, quoniam passus sit tempore quo Pilatus, cognomento Pontius, sub Tiberio Cæsare Iudæam gubernauit, iuxta verbũ Dei patris, qui (Petro teste) prænunciauit per os omniũ prophetarum, pati Christum suum. Ipse quidem, inquit Paulus, vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Secundo subinsinuat formam passionis, quoniam credit ipsum post multas passiones cruxifixum, vt & ipse sæpenumero prædixit, morte vtpote iuxta scripturam adeo turpi condemnatum, vt olim maledictus haberetur, qui in ligno penderet: vt videlicet nos, ob peccatum maledictos, suo maledicto, hoc est, crucis, ad salutem benediceret. Crucis autem passionem dudum prædixerat hisce verbis Esaias: Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra. Quam etiam suæ passionis formam ipsemet expressit, per prophetam dicens: Foderunt manus meas & pedes meos, & dinumerauerunt omnia ossa mea. Hinc Paulus ait se prædicare Christum crucifixum. Tertio confessione sua notat passionis finem, qui fuit mors, quoniam in cruce vere mortuus fuerit, iuxta prophetam dicentem: Domini domini fuit exitus mortis. Quod & Apostolus confirmat, inquiens: Qui humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Contra Apollinaristas & alios, qui dixerũt Christum carne & sensu caruisse, vel certe carnem ipsam in naturam deitatis transijsse: propterea q́ꝫ ipsum fuisse impassibilem. quum tamen ipsemet de suæ mortis & passionis acerbitate per prophetam supra quàm dici potest, cõqueratur, dicens: O vos omñes qui transitis per viam, atten-

Marginal references: Lucæ 2. | Actor. 2. | Esaiæ 53. | Heb. 13. | Matt. 20. | Marc. 10. | Lucæ 18. | Sapi. 2. | Deut. 21. | Gala. 3. | Esaiæ 53. | Psalm. 21. | 1. Cor. 1. | Psal. 67. | Phil. 2.

attendite & videte, si est dolor sicut dolor meus. Postremo mortis veritatem Thre. 1.
assignat, credēs ipsum sepultum, sed non corruptum, iuxta ipsum per os pro-
phetæ dicentem: Insuper & caro mea requiescet in spe. Nec dabis sanctum Psal. 15.
tuum videre corruptionem. Quid, quod & ipse modum suæ sepulturæ dudum Actor. 2.
per prophetam expresserit, inquiens: Mortificauerunt in lacu vitam meam,
& posuerunt lapidem super me? Atque ideo alius propheta prædixit, sepul- Thre. 1. Esa. 11.
chrum eius fore gloriosum. Atqui opus non est, plura huc congerere testimo
nia pro hoc Iesu Christi passionis sacramento obfirmando, quum nullus fer-
me sit locus tam in veteri quam nouo instrumento, qui idipsum non confirmet,
testibus omni exceptione maioribus.

PARAPHRASIS.

Credo quod idem dominus noster Iesus Christus Dei filius, triginta tribus in summo pro nobis labore annis completis, exhibitis per ipsum totius sa- Matt. 27
lutis documentis & scientijs, turpissimam mortem crucis innocenter subierit: Mar. 15. Luc. 23.
vt sic mortem nostram moriendo destrueret, atque ipsi deinde in nouitate vi- Ioan. 19
tæ ambularemus.

QVINTVS ARTIC. S. PHILIPPI.

Descendit ad inferna, tertia die resurrexit à mortuis.

DECLARATIO ET CONFIRMATIO.

Hisce nimirum verbis homo fidelis tertium humanitatis Iesu Christi, vt-
pote descensus ad inferos, & resurrectionis à morte, mysterium confite-
tur, duo credens. Primo quidem, ipsum dominum in cruce defunctum, ad inferna
descendisse, scilicet in anima duntaxat deitate vnita, cuius in sepulchro cor-
pus requieuit: nempe vt hoc suo descēsu redimeret inibi detentos, iuxta pro-
phetam ad ipsum dicentē: Tu quoque in sanguine testamenti tui, emisisti vinctos Zach. 9.
tuos de lacu, in quo non est aqua. Id quod ipse dudū se facturū promiserat, per
prophetā dicens: De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos. Ero Osee. 13.
mors tua o mors, morsus tuus ero inferne: quandoquidē ipse illic, tanquam euan 1. Cor. 15 Hebr. 2.
gelicus ille fortior, fortem ligauit, & eius vasa diripuit, spolia diuisit, capti- Luc. 11. d
uamque duxit captiuitatē. Quem quoque ad inferna descensum, ipse sat superque Ephe. 4.
adhuc viuens expresserat, inquiens: Sicut fuit Ionas tribus diebus & tribus Matt. 12.
noctibus in vētre ceti, sic erit filius hoīs tribus diebus & tribus noctibus in Ionæ 2.
corde terræ. Secundo credit, quod idem dominus noster die tertia resurrexerit à
mortuis secundū scripturas, i. eo modo, eo ordine eoque tempore, quo prædictū
est à scripturis, prophetis & patriarchis. Quod aūt resurrexit, ipse per prophe 1. Cor. 15
tam testatur, dicens: Ego dormiui & soporatus sum, & exurrexi, quoniā dns Psal. 3.
suscepit me. Resurrexi, & adhuc sum tecum. Et factus sum sicut homo sine Psal. 138
adiutorio, inter mortuos liber. Quod resurrexerit tertia die, testati sunt olim Psal. 87.
in inferis detenti, dicentes: Sanabit nos post biduū, in die aūt tertia resurge- Osee. 6.
mus, & viuemus in cōspectu eius. Hinc Paulus: Tradidi vobis, inquit, in primis,
quod & accepi, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secūdum scriptu- 1. Cor. 15
ras, & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die secundum scripturas. Id
quod ipsa veritas iam antea in vita adhuc fore testatā est, inquiēs ad Iudæos:

Soluite

Ioan. 2. Soluite templũ hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Admonemur autem hoc bimembri articulo eius, quod ipse dominus & saluator noster sua nobis morte meruerit, vtpote redemptionem in anima, completam fractione infer-
Heb. 2. ni in descensu ad ipsum: & redemptionem in corpore, completam in resurrectione per gloriam corporis. Vt enim sua morte nostram mortem moriendo destruxit, ita quoq; vitam nostram resurgendo reparauit.

PARAPHRASIS.

Credo ꝙ idem dominus noster Iesus Christus ad inferos descenderit, atque cacodæmonem illic istiusq; tyrannidem sic captiuauerit, vt is plane nihil nobis vltra sine consensu nostro nocere valeat. Deinde, quoniam & ipse tertia die propria virtute ad vitam æternam resurrexerit, nobis in ipsum credentibus vitam nouam virtutis & bonæ operationis exhibens ita, ne deinceps denuo peccaremus, verum in omni pia virtute & honestate, angelico perinde more, eius præcepta obseruaremus.

SEXTVS ARTIC. S. BARTHOLOMAEI.

Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis.

DECLARATIO ET CONFIRMATIO.

Hic articulus, ꝗque vt prior bimembris, aperit quartum Christianæ humanitatis, nostræq; redemptiõis mysterium, quod est, in cælum Iesu Christi ascensio, & inibi ipsius cum Deo patre sessio. Primo quidem pietas Chri-
Actor. 1. stiana hoc credit articulo, Christum (vtpote quadraginta diebus post resur rectionem completis) corpore & anima ascendisse in cælum, iuxta assertio-
Luc. vlt. nem eiusdem ascensus, quam veridici Euangelistę Lucas & Marcus, itidem
Mar. vl. & Acta Apostolorum sic luculenter exprimunt, vt plane iusto morosior sit,
Actor. 1. Mar. vlt. qui huius rei cupiat aliud testimonium. Euãgelista enim ait: Dominus quidem Iesus postquàm loquutus est eis, adsumptus est in cælũ. Et alius Euan
Luc. vlt. gelista inquit: Et factum est dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur
Actor. 1. in cælum. Idem in Actis Apostolicis: Et quum hæc dixisset, videntibus illis eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum, iuxta prophetã iam
Psal. 10. antea prædicentem: Qui ponis nubem currum tuum. Cuius ascensum idem vates dudum præcinuit in hæc verba: Ascendit super Cherubin, & volauit,
Psal. 17. volauit super pẽnas ventorum. Et ille idem propheta: Ascendit, inquit, De
Psal. 46. us in iubilatione, & dominus in voce tubæ. Et ipse Paulus ait: Qui descen-
Ephe. 4. dit, ipse est & qui ascẽdit super oẽs cælos, qui solus ẽ cælo descendit. Ascendit autem propter nos, viam illuc nobis præmonstraturus, cæli ianuam rese-
Ioan. 16 raturus, ac nobis inibi locum præparaturus, iuxta prophetam longe antea prophetantem: Ascendet, pandens iter ante eos. Diuidet, & transibunt por
Mich. 1. tam, & egredientur per eam. Et transibit rex coram eis, & dominus in capite eorum.

Secundo per hunc articulũ credit humana pietas, Christum non modo cęlos ascẽdisse, sed illic sedere ad Dei patris omnipotentis dexteram iuxta ver
Psa. 109 bum illius ad ipsum: Sedę à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorũ. Et Euãgelista: Assumptus est, inquit, in cælum, & sedet à dextris

dextris Dei. Apostolus quoque: Qui, inquit, proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, atq; in dextera Dei sedet. Atq; tunc verum fieri cœpit, quod ipse aliquando dixit: Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Heb. 12. Esa. 66.

Sedere autem Christum ad dextram patris, est esse, habitare, gloriariq; ibidem quiete & pacifice, in æquali pariq; secundum etiam humanitatẽ deitati coniunctam, iudiciaria potestate cũ patre, quandoquidem ipse pater omẽ dedit filio iudicium. Non autem sic ad dextram illius sedere credẽdus est, q̃ sessu sit quasi ligatus & coniunctus, vt nobiscum vel maxime in venerabilissimo eucharistiæ sacramento altaris esse nequeat. contra nonnullos nostra tempestate hereticos, ipsum illic esse pertinaciter inficiantes. Aduersum quos ipsamet veritas dixit: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi: quandoquidem dominus cælum ascendit, ac illic ad patris dextram sedet secundum humanitatem, qui vnita deitate non modo nobiscum, sed & vbiq; est, iuxta ipsius verbum: Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo: quum tamen hæc dicẽs, in terris visibiliter & corporaliter conuersaretur. Ioan. 5. Matt. vlt. Ioan. 3.

Hucusque dictum est breuiuscule de sex fidei articulis, quibus euidenter agnoscimus, Christum verum esse Messiam, & vnicum in lege & prophetis promissum totius mundi saluatorem, nec alium expectandum, quando in eius solius nomine salui fieri possimus. Quomodo eñ quispiam possit aut debeat de eo vel tantillum dubitare, quum videmus omnia in eo ipso conuenire, quæ sancti prophetæ spiritu cælesti afflati, in sacris literis ante tot secula de eo, magno vnanimiq; consensu prædixerunt, vtpote genus, familiã, modum natiuitatis, vitam, doctrinam, miracula, afflictiones & ignominias, genus mortis, sepulturam, resurrectionem, ascensum ad cælos, spiritum sanctũ è cælo missum, prodigiosas apostolorum linguas, gentium conuersionem, & reliqua, quę post ac interim facta vidimus, quotidieq; fieri videmus per Christi nomen profitentes? Mat. 11. Lucæ 7. Acto. 1. 2. Matt. 8.

Iam vero hac superest parte non aliud, quàm vbi ea, quam nobis ipse dominus tam laboriose sua humanitate acquisiuit, salute digni esse voluerimus, foreq; eius tandem participes: demus operam oportet, vt satagamus in nobis quoq; complere spiritualiter, quę ipse non minus spiritualiter, quàm corporaliter ob eandem nostram salutem absq; vllis nostris meritis satis abunde præstitit, ad quemlibet dicens de nobis: Quid vltra debui facere tibi, & nõ feci? Nascamur proinde oportet in nouos homines, veteribus sublatis, crucem nostram tollentes, omnia huius mundi aduersa nomine Iesu patienter feramus, in humilitate descendamus, vt ascendamus exaltati in dextram nostri capitis: quemadmodum vniuersa & singula ex sanctis passim scripturis vbertim docuimus in opere nostrorum Catholicorum, per singulos & vniuersos catholicæ fidei articulos, quò pium lectorem remittimus, hic catechismi formam custodientes. Esaię 5.

PARAPHRASIS.

Atque interim nihilominus credo, eundem dominum nostrum, exactis quadraginta post resurrectionem diebus, cælos ascendisse, ipsumq; sic ibi ad dextram patris sedere, vt idem cum illo etiam iuxta humanã naturam sit rex & dominus æternus omnium, quæ vel sunt in cælo vel terra vel inferis: vnde potens est, nos credentes contra quamcunq; potestatem in quibuscunq; nostris angustijs & necessitatibus iuuare, supremus apud patrem cælestem noster patronus, mediator & intercessor, donec nos ad seipsum recipiat, ex huius mundi tribulationibus exemptos, vt sequitur:

SEPTIMVS ARTICVLVS, S. THOMAE.

Inde venturus est iudicare viuos & mortuos.

DECLARATIO ET CONFIRMATIO

Quintũ de Christo seruatore nostro sacramẽtum, hauddum nobis apertum, hoc credit articulo Christiana pietas. Et hic quoq; articulus duo nobis credenda proponit: Primo quidem, dominum, qui cælos visibiliter ascendit, visibiliter reuersurum in nouissimo die, iuxta prophetam dicentem:
Psal.95. Veniet rex manifeste. Quod & angelus olim ad discipulos prædixit futurum, inquiens: Hic Iesus, qui adsumptus est à vobis in cælum, sic veniet, quemad-
Actor.1. modum vidistis eum euntem in cælum. Veniet autem, inquit ipse dominus,
Matt. 24. in nubibus cæli cum virtute multa & maiestate. Secundo, quoniam sit ven
Marc.13. turus in consummatione seculi, iudicaturus viuos & mortuos, iuxta scriptu-
Luc. 21. ram dicentem: Veniet rex manifeste, cui pater dedit iudicium, manifeste ve-
Psal. 49. Ioan. 5. niet, & non silebit. Parauit in iudicio thronum suum, & iudicabit orbem ter-
Mich.6. ræ in æquitate, iudicabit populum in iustitia. Et Micheas: Iudicium domini, inquit, cum populo suo. Semel quidẽ aduenit humilis & abiectus, iuxta spe-
Esa.53. ciem humani corporis, (sic enim illum prædixerat futurum Esaias) sua mor-
Zach. 9. te liberaturus vniuersos à mortis tyrannide. Idem rursus adueniet in fine seculorum, non iam seruator, sed iudex omnium viuorum & mortuorum. Sicut enim nunc ab illius beneficio nullus hominum excluditur, ita tunc illius iudicium nullus effugiet. Sed tum læti videbunt iudicem æterna præmia largientem, qui nunc mansuetum & exorabilem seruatorem non aspernantur, ipso
Apoc. 22. dicente: Ecce venio, & merces mea mecum est, reddere vnicuiq; secundum opera eius.

Iudicare eñ hoc loco non est aliud, q̃ iudiciaria, hoc est, æqua lance vniuscuiusq; opera ponderare & discernere, vt meritam pleriq; omnes recipiant vel beatitudinis vel damnationis sentẽtiam & mercedem. Per viuos autem, quos tum dominus est iudicaturus, intelligimus vel iustos omnino, vel animas ipsas cum corpore: vel tunc adhuc viuentes, subito tamen, vt alij, morituros, vt & ipsi cum alijs iudiciũ recipiant. Per mortuos vero, vel tum mortuos naturæ, vel culpæ mortuos: quibus de, fusissime leges in opere nostrorum catholicorum.

PARAPHRASIS.

Matt. 16. Actor.1. Item credo eundem dñm nostrum Iesum Christũ, certo deniq; in nouissimo huius seculi & temporis die, cum summa maiestatis suæ gloria ex cælo

iterum esse venturum, & iudicaturum viuos, hoc est, eos quos tum viuentes inueniet: & mortuos, hoc est, eos qui dudum à temporibus Adam vsque ad eam diem nouissimam defuncti sunt: vt singuli iuxta iustissimam illius sententiam, quod meruerunt, æternaliter recipiant: vt ipse deinde cum suis per secula seculorum, nō secus atq; æternus ab ęterno Deus, viuat & regnet. Id, inquam, credo de Iesu Christo, vnigenito Dei patris filio, domino nostro, iuxta humanitatem ipsius deitati counitam. Phil. 3. Rom. 5. 2. Pet. 3. Esaię 3. 2. Tim. 4. Apoc. 22. Mat. 16.

OCTAVVS ARTICVLVS, S. MATTHAEI.

Credo in spiritum sanctum.

DECLARATIO ET CONFIRMATIO.

HIc articulus tertiam in diuina Trinitate personam exprimit, quæ est spiritus sanctus, in quem pius homo se per huius articuli verba credere confitetur. Vt autem ille vna eademq; in Trinitate diuinitatis persona doceatur, sicut dictum est, in Deum patrem credi, adiecta præpositione: ita & in Christum filium eius, ita & in spiritum sanctum. Esse vero spiritum sanctum, inter infinita propemodum ex sacris literis testimonia, patet ex propheta, Deum sic rogante: Ne proijcias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Et scriptura alibi ait: Quis tribuat vt omnis populus prophetet, & det ei dominus spiritum suum? Et angelus ad Mariam inquit: Spiritus sanctus superueniet in te. Ipse autem spiritus sanctus Deus est, vnus cum Deo patre & filio, ab vtroq; perpetua æternaq; manatione tam mirabiliter quàm ineffabiliter procedens, quem missum apostolis Ecclesia recolit. Cœptus est autem dici spiritus, à spirando, quòd tacito eius adflatu animi nostri viuificantur, & spirant in recipiendis a Deo diuinis donis, veluti corpora nostra halitu viuunt & spirant. Id quod Christus suo ad apostolos inflatu, satis aperto subinsinuauit, dicens: Accipite spiritum sanctum. Sanctus autem dicitur, vt excludantur spiritus prophani non sancti, nec a Deo sancto sanctorum procedētes, nec sanctificantes vt ille, qui nos & omnia sanctificat, de se dicens: Ego dominus sanctificans eos. Per ipsum enim vniuersa dona, quæ ad nostram sanctificationem pertinēt, nobis communicantur, Paulo dicente: Diuisiones gratiarū sunt, idem autem spiritus. Et diuisiones administrationum sunt, idem autem dominus. Et diuisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus. Psal. 50. Num. 11. Lucæ 1. Actor. 2. Ioan. 16. Ioan. 20. Ezec. 20. 1. Cor. 12.

Ex quibus perspicuum fit, hominem Chrianum pie ac recte credere in spiritum sanctū, vt in eundem cū patre & filio dn̄m & Deum: contra Macedonianos, Nestorianos, Eutychios, qui posuerunt spiritū sanctū esse creaturā, patre & filio minorem, & quasi vtriusq; seruum & ambobus subiectum, nec simul cum patre & filio posse adorari, glorificariq;.

Deinde constat per hæc, oportere etiam Christianum credere in spiritū sanctum, Deum & dominum: qui animas nostras non aliter sua sanctificatione viuificat, atque spiritus humanus corpora vegetat, iuxta saluatorem dicentem: Spiritus est qui viuificat. Credat pariter idem Christianus, eundem spiritum sanctum ineffabiliter ex patre filioq; procedere, iuxta dominū dicentē: Ioan. 6.

Cum venerit paracletus, quem ego vobis mittam à patre ſpiritum veritatis, ille vos docebit omnia. contra pertinaciſſimos olim nonnullos Græcos, qui dicebant ſpiritum ſanctum à patre duntaxat, non etiam à filio procedere: quum tamen eiuſdem ab vtroq; proceſſio, contineatur in Concilio Epheſino apud ipſos edito. Et ipſi quoq; Græci illam proceſſionem in Concilio Lugdunen̄ ſub Gregorio decimo, publicitus ſunt confeſſi.

Poſtremo credit per hunc quoq; articulū Chriſtiana pietas, eundem ſpiritum ſanctū eſſe loquutum per ſanctos olim prophetas, iuxta dictum Petri, dicentis: Non voluntate humana allata eſt aliquando prophetia, ſed ſpiritu ſancto inſpirati, loquuti ſunt ſancti Dei homines. contra Montanum & Porphyrium, & hoc genus hæreticos, qui dixerunt prophetas ipſos quaſi arrepticios & mente captos, enunciaſſe ſacra oracula, diuinaq; myſteria, vt hac impia adſertione detraherent verbis propheticis fidem & authoritatem. 2. Pet. 1.

PARAPHRASIS.

Matt. 3. Marc. 1. Lucæ 3. 1. Cor. 12. Rom. 10. Sap. 7. Ioan. 5. 6.

INſuper credo in ſpiritum ſanctum, æque ſecundum omnem ſubſtantiam in Trinitate diuina Deum & dominum viuificantem, vt qui ſit, quo pater per Chriſtum & in Chriſto omnia viuificat & operatur, ex patre filioq; ineffabiliter procedens: qui & cum patre & filio verus Deus ſimul adoratur & conglorificatur: qui & per prophetas eſt loquutus, nos pro nominis ſui officio ſanctificans per Eccleſiam catholicam, peccatorum remiſſionem, carnis reſurrectionem, & vitam æternam: quæ & credo, vt ſubinde ſequitur.

NONVS ARTICVLVS, S. IACOBI.

Sanctam eccleſiam catholicam, ſanctorum communionem.

DECLARATIO ET CONFIRMATIO.

HAud ſane eſt, vt in præſentia recenſeamus variationem, qua plerique omnes ferme doctores variant interpretationem huius articuli: quandoquidem eam in lib. Catholicorum non modo poſuimus, ſed & pro virili ad vnitatem redegimus: ideoq; hic merito cauſa breuitatis tranſeundum, quum doceamus quodammodo catechumenos, quos haud expedit pluribus obtundere. Quia vero hic articulus Eccleſiæ mentionem facit, profuerit (arbitramur) ſcire, Eccleſiam eſſe ac dici, totam fidelium & in Chriſto regenitorum congregationem, quæ corpus eſt Chriſti myſticum, & Chriſtus caput eius. Quia vero ea merito & recte vel ſola appellari debuerit congregatio, quę vero diuinoq; cultui, adeoq; vni Deo innititur, cœpit olim Eccleſia dici omnis coadunatio hominum, quæ vnum Deum profeſſa eſt, ſuamq; per Meſſiam Chriſtum aliquando æternam ſalutem ſibi à Deo reſtitutum iri: quæ tamen peculiari vocabulo Iudæis vocata eſt ſynagoga, nobiſq; Eccleſia vocari ſolita, ob religionis fideiq; diſcrimen. Sic vtiq; & in veteri teſtamento ſæpe inuenimus vſurpari Eccleſiam pro ijs, qui vnum verum Deum, & in eo ſuam ſalutem, in protoplaſto perditam, per Meſſiam reſtituendam ſibi profitebantur. Ephe. 1.

Sic nos quoq; eccleſiam dici poſſe cenſemus, congregationem omnium fidelium à principio mundi vſq; ad conſummationem ſeculi: & non ſolum compræhen

præhendere Ecclesiam Christi, sed etiam synagogam Mosis, simul & eos qui fuerunt sub lege naturali.

Credit itaq; summatim pius homo per huius articuli verba, eam Ecclesiam, hoc est, congregationem sanctam, quæ in primis est catholica, id est, vniuersalis, quæ toto terrarum orbe consistit, iuxta prophetam dicentem: In oēm terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Et Apostolus: Gratias, inquit, ago Deo meo pro omnibus vobis, quia fides vestra annunciatur in vniuerso mundo. Contra Donatistas & recentiores quoq; nonnullos hæreticos, qui separant se à generali Ecclesia, & asserunt in sua solum parte veram esse ecclesiā: damnādi proinde sunt nō modo ꝑpter hæresim, sed & propter schisma, quo diuidunt inconsutilem dñi tunicam, non habētes propterea nec veram fidem, nec charitatem, nec remissionem peccatorum: vtpote ꝙ nullū horum est extra Ecclesiam catholicam, vnde secluditur hæreticorum ecclesia, quæ sancta credi non potest, quum non sit catholica, sed singularis: quandoq; dem ipsa in aliquibus tantummodo regionum partibus coarctatur, & haud aliter atq; fures in certis terrarum angulis includitur, & ceu in latibulis delitescit, lucem odiens, tanq̄ male operans. de qua idcoq; dominus: Odi, inqt, ecclesiam malignantium, hoc est, hæreticorum. Christiana vero ecclesia, à Solis ortu vsq; ad occasum, vnius fidei splendore diffunditur, ex omni tribu, lingua, populo & natione collecta. Psal. 18. Rom. 10. Rom. 1. Ioan. 19. 1. Pet. 3. Ioan. 3. Psal. 25. Matt. 8. Apoc. 5.

Etsi & ipsa sacrosancto sit Christi sanguine redempta, hæresi tamē sua quę domino displicet, se sancta redemptione indignam facit: ideoq; sancta nō est. Credit itaq; pietas Christiana, Ecclesiā esse sanctam, quæ est catholica & sanctorum communio, id est, quæ tam in terra adhuc militās, q̄ in cælo triumphās, participat vniuersaliter vno Deo, vno pastore, vna fide, vno baptismate, iisdē meritis & suffragiis, vnis & iisdē sacramētis, maxime Eucharistia, totius vnitatis & concordiæ sacramento, iuxta Paulum dicentem: Obsecro vos fratres per nomen dñi nostri Iesu Christi, vt idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu & in eadem scientia. Contra hæreticos & schismaticos, quorum ecclesia non est sancta, quia nec catholica, nec communicās iisdem sacramentis & doctrinis: quemadmodū nunc supra q̄ dici potest, aperto videmus, quum eorum fides in oīnibus pene tam sit varia, ꝙ ipsi sunt varii in omnibus, etiam inter seipsos & à seipsis diffidētes. Cuiusmodi catholici non sunt, quantumuis vtrobiq; male viuatur. Ephe. 4. 1. Cor. 1.

PARAPHRASIS.

CRedo postea vnam in toto terrarum orbe esse catholicam, sanctam & Apostolicam ecclesiā, cuius caput mysticum Christus est: in qua vel solus homo possit ac debeat saluari, & extra illā nemo: quæ per spiritū sanctū congregata conseruatur & gubernatur, indiesq; venerabilibus sacramentis atq; Dei verbo nutritur & vegetatur. Cuius vel sola fides est illa, quā hactenus confessus sum, & cōfessurus deinde: sine qua adeo nemo possit placere Deo, vt qui eam nō habet, iam sit iudicatus. Credo quoq; cōmunionem sanctorum, id est, credo me per sacramenta huius Ecclesiæ, adeoq; per eiusdem Ecclesiæ fidē ita Christo Gene. 7. Ephe. 1. 5. Coloss. 1. Heb. 11. Ioan. 3. Mar. 16. Ioan. 5. Marc. 16. Io. 6. 16.

1. cor. 10. 1. cor. 15. Ephe. 6. Apoc. 14. sto capiti nostro atq; omnibus sanctis communione quadam vniri, vnumq; effici, vt quicquid boni vnquam Christus & eius sancti, vel nuper defuncti, vel adhuc viuentes, meruerint, idipsum totum mihi vere credenti, & in ecclesia existenti, in meam sit cessurū salutē, ita vt de æterna vita consequenda, mihi nequaquam sit diffidendum.

DECIMVS ARTICVLVS, S. SIMONIS.

Remissionem peccatorum.

DECLARATIO ET CONFIRMATIO.

PER huius articuli verba pietas Christiana credit, sibi in catholica Ecclesia manenti, & sacramenta ipsius participanti, à Deo tam per baptismum fluminis, flaminis, & sanguinis, quàm per pœnitentiam post baptismum, peccata sic remitti, vt sibi cæli ingressum non præcludant, iuxta dominum per Ezech. 18. prophetam dicentem: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Et quare moriemini domus Israel? Quia nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Et Ioan. 20. dominus ad discipulos: Quorum, inquit, remiseritis peccata, remittuntur eis. Nec quidem semel tantum, sed & pluries, domino eodem ad Petrum, de nu- Matt. 18. meraria vice remittendi peccata rogantem, in hæc verba dicente: Non dico ti Lucæ 17 bi, vsq; septies, sed vsq; septuagies septies. Contra Montanum, Nouatū, Nouatianum, & id genus hæreticos, qui neq; per pœnitentiam putarunt denuo peccatoribus remissum iri peccata. Id quod est domino omnium misericor- Psal. 146. diarum tyrannidē impingere, à qua prorsus est alienus, quum non sit eius mi- 3. Reg. 8. sericordiæ numerus: maxime q; vix inueniatur homo qui non peccet, vixq; Eccl. 7. saluetur iustus. Quid multa? De nullo legitur, cui vere pœnitēti dominus de- 1. Pet. 4. negasset remissionem peccatorum: quam vel ob id, cælum ascēsurus, suis concessit discipulis, eorumq; successoribus in Ecclesia catholica sacerdotibus, vt Ioan. 20. alijs impertiant.

PARAPHRASIS.

Lucæ 24. Ephe. 1. Heb. 9. Rom. 4. Gen. 8. CRedo in eadem vnica Ecclesia catholica remissionem peccatorum, vt potè q; virtute & merito passionis Iesu Christi, peccata priora mihi sint misericorditer remissa: & si qua, quamlibet vel grauia vel multa, post baptismū vel quolibet modo (prout omnis homo ad malum natura pronus est, & q; nemo sit qui non peccet) commisi seu commisero, eadē Iesu Christi passionis Acto. 2. Mat. 3. 11. Act. 2. 8. 11 1. Tim. 2. Ezech. 18. virtute, atq; mihi ex animo pœnitenti, misericorditer & ita quidē remissum iri, vt ex Dei misericordia, si pœnam æternā propter ea peccata demeruerim, temporali quapiam pœnitētia satisfacere possim: adeo, vt tandē haud aliter atq; nunq; peccassem, futurus sim mundus & purus, cæloq; aptus.

VNDECIMVS ARTICVLVS, S. THADDAEI.

Carnis resurrectionem.

DECLARATIO ET CONFIRMATIO.

ADstruit hic articulus, futuram in fine seculi resurrectionem humani eiusdemq; demortui corporis, quod per carnem hic intelligimus. quādoquidem vnaquæq; anima, quæ interea in loco per Deum ordinato viuit, vt quæ

sit

sit immortalis,recipiet suũ corpus,quod exanime per mortẽ vel quãlibet va-
riam reliquerat,simul cum ipso deinde victura,iuxta Iob,post infinita de re-
surrectione futura ex sacris eloquijs testimonia,dicẽtem:Scio ꝙ redẽptor me Iob 19.
us viuit,& in nouissimo die de terra surrecturus sum. Et rursum circũdabor
pelle mea, & in carne mea videbo Deum: quẽ visurus sum egoipse, & oculi
mei cõspecturi sunt,& nõ alius. Reposita est hęc spes mea in sinu meo. Et apo
stolus alibi Corinthios & Thessalonicenses admodum multis perdocet,nos, 1.cor. 15.
qualibet hic morte defunctos, in nouissimo die resurrecturos, & quoslibet, 1.Thes.3. & 4.
quod hic meruerunt,à iustissimo iudice Iesu Christo recepturos,iuxta domi-
num dicẽtem:Venit hora,in qua omnes q in monumẽtis sunt, audiẽt vocem
filij Dei:& procedẽt qui bona fecerunt, in resurrectionẽ vitæ: qui vero mala Ioan. 5.
egerunt,in resurrectionẽ iudicij. Si enim resurgere dicitur id quod cadit,pro-
fecto resurget in veritate caro nostra, quoniam ea in veritate cadit. Nec erit
secundum Origenem immutatio corporum, id est,aliud nouum corpus pro
carne:sed eadẽ caro corruptibilis,tam iustorum q̃ iniustorũ,caro incorrupti-
bilis resurget,vt vel pœnam sufferre possit ꝓ peccatis,vel in gloria æterna ma
nere pro meritis, iuxta Prophetam dicẽtem:Qui dormiunt in terræ puluere, Dani.12.
euigilabunt:alij in vitam æternam,alij in opprobrium. Ad quos ꝑ alium Pro
phetam dicit dominus:Ecce ego aperiam tumulos vestros,& educam vos de Ezec.37.
sepulchris vestris, & viuetis. Et ego intromittam intra vos spm̃, & viuetis:
& dabo super vos neruos,carnes & cutẽ. Atqui superuacaneum duxerimus,
hunc de resurrectione articulum multis hac parte munire,quum ipsum in lib.
catholicorũ,innumeris pene & ijsdem inconuincibilibus ex vetere & nouo te
stamẽto scripturis,insuꝑ & rationibus haudquaquam friuolis nec cõtemnẽ-
dis,comprobauerimus:in ꝑsentia duntaxat monentes,ne quis paulo sit,quæ-
rendo de hac ipsa corporum resurrectione, curiosior, quando ipsa creditu fa-
cilima esse debeat,cum quia illã fore ꝓdixit,qui mentiri nequit,tum quia eam
operabit,qui omnia potest. Nunquid dubitemus eum posse in pristinam na- Phil.3.
turam restituere,quod ex sua forma mutatum est,qui ex nihilo vniuersa crea Gene .1.
uit? Et hoc est quod Apostolus affirmat,nos videlicet e cælo expectare salua Phil.3.
torem,dominum nostrum Iesum Christum,qui sit reformaturus corpus no-
stræ humilitatis, configuratum corpori claritatis suæ,secundum operationẽ
virtutis suæ,qua etiam possit sibi subijcere omnia. Ipse enim potens est omnia
abundantius facere,ꝙ̃ nos intelligere quimus

Absit ꝓinde,vt vel ideo tantillum de resurrectione futura dubitemus,quũ
quotidie videamus argumẽta illius aptissima. Quid ẽm dubitas,à morte re-
surrecturũ te,qui,anteq̃ viueres,nihil fuisti? Quur etiam dubitas an resurgas,
qñ totũ quod in rebus est,continue sic resurgat? Nonne sol occidit & resur-
git? dies sepelit & redit? menses,anni,fructus,tẽpora,semina,cũ transeunt,mo
riunt ipsa:quum redeunt eadẽ,sua morte virescunt? Nonne etiãnum, quoties
dormis & dormiẽdo euigilas,tecũ quasi moreris & resurgis? Quã ob causam Ioan 11.
vel non extremam,mortui in dño,dicunt dormire,ꝙ vt dormientes,aliquan- 1.Thes.4.
do eius qui omnia potest, virtute sint resuscitandi & resurrecturi.

PARAPHRASIS.

IDentidem credo carnis resurrectionem: nempe nos omnes, quocunque loco & tempore, & qualitercunque viximus, atque mortui sumus, ab initio mundi vsque ad ipsius finem, in nouissimo die, quum e cælo visibiliter reuersurus est Christus, corporaliter in debita ætate & forma, sine aliquo cor-
Matt.28. poris defectu, cū eisdē prioribus nostris corporibus, virtute & potētia diuina
Marc.16. perinde in vnico momento, vt Christus olim, vere resurrecturos & viuifi-
Lucę 24. Io.20.21. candos, per animarum nostrarum ad corpora reunitionem, ita vt singuli de
Matt.16. proprijs nostris factis coram Christo Iesu iudice iustissimo rationem redda-
Ioan. 5. mus, vt vnusquisque ante tribunal eiusdem referat propria corporis, prout
Rom.14. gessit, siue bonum, siue malum: & recipiat deinde vel æternam pœnam, vel
2.Cor.5. æternam mercedem.

DVODECIMVS ARTICVLVS, S. MATTHIAE.
Et vitam æternam.

DECLARATIO ET CONFIRMATIO.

ET hic duodecimus, idemq; postremus catholicæ fidei articulus, est bimembris. Primo quidem in eo pietas Christiana confitetur se credere, quòd qui hîc à mundi exordio moriuntur corpore, post iudicium rursus corpore victuri sint vitam, vtpote in regione vere viuentium, iuxta Pro-
Psal. 26. phetam dicentem: Credo videre bona Domini in terra viuentium. Et rursus:
Psal. 114. Placebo, inquit, domino in regione viuorum. Deus quidem inibi est, non
Matt.22. mortuorum, sed viuentium: contra eos qui falso negant alibi nunc viuere, qui corporaliter hinc in domino decesserunt: contraq; eos, qui non credunt futuram venturi seculi vitam, nec aliquam alibi esse, sed animam simul cum
Eccés 3. corpore interire, nec aliquando reuicturam, dicentes: Vnus interitus est hominis atque iumentorum, & æqua vtriusque conditio: sicut moritur homo, sic & illa moriuntur: quum tamen etiam Ethnici crediderint immortalem esse animam, naturæ fortassis duntaxat lumine perdocti. Secundo, confitetur se credere, non solum quòd viuant vitam, sed & quòd viuāt vitam æternam,
Lucę 20. vtpote finis nesciam & interminam, nec vltra morituri, iuxta Christi verbum: Illi qui digni habebuntur seculo illo & resurrectione ex mortuis, neque nubunt, neq; ducunt vxores: neq; enim vltra mori poterunt. Siquidem viuunt
Roma.6. haud secus atque membra cum capite Christo, qui (vt Paulus ait) resurgens à mortuis, iam non moritur: mors illi vltra non dominabitur. Ita nimirum
Apoc.20. nec nobis ipsius membris, Apocalypsi teste, dominabitur. Ipsa vero vita æterna dignoscitur cōsistere tam in stola animæ, quàm corporis. Stola autem animæ, rursum in tribus.

Primo, in manifesta summæ Trinitatis agnitione, quæ succedit fidei, iuxta
Ioan. 17. dominum dicentem: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.

Secundo, in perfecta eius fruitione, quæ succedit spei, iuxta Paulū dicentem:

tem: Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Spe quidem nunc salui sumus, tum salui vero futuri re ipsa, quando videbimus eum sicuti est. 1.Cor.13. 1.Ioan.3.

Tertio, in perfecta erga DEVM & proximum dilectione, quæ succedit charitati, quæ nunquam excidit, sed alibi perficienda, secludet omnem foras timorem: contra eos, qui negant in cælo viuentes, pro nobis eorum confratribus orare. Id quod charitatis est, vtique alias quàm hic, vehementioris: quasi illi minus illic, quàm hic, sciant & ament. Quod sane falsum est, maxime quod in cælo sancti vel magnopere pro nostra orent salute: quoniam sine nobis, quoad gloriam corporis, consummari nequeunt, nos auidissime expectantes. 1.Cor.13. 1.Ioan.4. Hebr.11.

Stola quoque corporis, tum quatuor rebus constare creditur & dotibus, vtpote in Agilitate, Subtilitate, Claritate & Impassibilitate, iuxta scripturam dicentem: Fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundineto discurrent. quemadmodum in libro Catholicorum singula & vniuersa vberrime declarauimus, hic incassum repetēda. Hic quidem non aliud sumus addituri, quàm eam esse vitam æternam, in qua Deus ille optimus ita in omnibus est omnia, vt (Ioanne teste) similes illi simus futuri: atque ideo scientes, & habentes omnia non solum bona, sed & optima quæque sine alicuius mali præsentia, quæ ab omnibus summo & tecto voto desiderari queunt: & quidem tanta, vt eis condignæ non sint, quotquot sunt & quantæ huius mundi passiones. Siquidem tot & tanta sunt inibi bona, quot & quanta oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis vnquam descenderunt. Sapiæ 2. 1.Cor.15. 1.Ioan.3. Roma.8. Esaię 64. 1.Cor. 2.

Interea quoque scias velimus, Christianam pietatem æque sub hoc articulo credere pœnam æternam malorum, sicut credit vitam æternam bonorum: illam vt supplicium, hanc vt præmium. Siquidem iuxta Prophetam, Vermis impiorum non est moriturus, nec eorum ignis vnquam extinguendus. Ad quos propterea Dominus in nouissimo iudicio dicturus est: Discedite à me maledicti, quos nescio, in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius, vbi fletus est & stridor dentium: nempe significans magnitudinem horrendi damnatorum perpetuo apud inferos supplicij, nunquam finiendi. Contra Origenistas & alios hæreticos, qui crediderunt dæmones in angelicam, qua creati sunt, dignitatē redituros, & impios homines iustorum societate donatum iri post tormenta, quasi supplicijs expurgatos. Nos vero non ipsis, sed credamus iudici omnium iustissimo, & eidem retributori æquissimo, qui dicit: Ibunt hi (impij) in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam, vt percipiant fructum operum suorum. Esaię vlt. Matt.25. & 7. Matt.25. Ioan. 5.

PARAPHRASIS.

CREDO finaliter vitam æternam, hoc est, quod exacto supremo iudicio, mali æternaliter ineffabili tormento punientur sine aliquo fine, quoniam hic quoad potuerunt, contra DEVM infinitum peccauerunt,

& pro peccatis, quum potuissent, pœnitere noluerunt. E diuerso credo, quòd
Ioan. 5. qui bona hic egerunt, vel de peccatis denique pœnituerunt, cum Christo iudice in vitam æternã ad cælos sunt ituri, illicq; cum eodẽ æternaliter victuri, vt q semel mortui sunt, vltra non moriãtur: neq; eis mors dominabitur, vt-
Roma. 6. pote qui per secula seculorum, eo ac tanto gaudio & præmio sine intermissio-
1. Cor. 15. ne, sineq; aliquo fastidio perfruentur, quod & quantum neq; oculus vidit, neque auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit. Ad quam sane vitam æternam
Esai. 64. credo nos sola Dei misericordia per Iesum Christum dominum nostrum cer-
1. Cor. 2. tò peruenturos. Amen.

CONCLVSIO.

HAEC HACTENVS dicta sunto de duodecim articulis Christianæ adeoq; Catholicæ fidei, primæ religionis Christianæ partis: quos alibi singulatim, multoq; fusius pro loco & tempore disputauimus. Hac sane duntaxat parte dedimus operam, quo fidei summam dilucida & simplici breuitate simplicioribus, ceu quibusdam catechumenis, proponeremus: nihil vltra subijcientes, quàm quòd nolumus latere quenquam, omnes in vniuersum articulos, constringi posse & cogi in tres articulos, secundum tres in superbenedicta Trinitate personas: in quibus Christiana pietas vnum Deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneratur: vbi nihil est neq; prius, neq; posterius, neq; maius, neq; minus, sed totæ tres personæ, coæternæ sibi sunt & coæquales.

Primus autem articulorum, sicut accepimus, personæ patris omnipotentiam: sex deinde, personæ filij humanati ad salutem nostram perficiundam, mysteria: quinq; vero postremi, personæ Spiritus sancti singularia dona & opera sic exprimũt, vt interim iuxta fidem catholicam, diuinarum personarum ad extra profusa operatio, vna sit & eadẽ, sicut & virtus & substantia, quanquam proprietas illarum alia sit & alia.

Docemur autem in ijsce duodecim fidei articulis, eam tamq; eminentem scientiam, vt in ea omnis nostra consistat sapientia, quam illa multo longissime superat: adeo, vt ipsam non modo doctus ille Plato nesciuerit, nec solum Demosthenes eloquens ignorauerit, sed & ignorauerint quotquot fuere huius mũdi sapientes & prudẽtes, quanq̃ sint summis conati viribus, vt quid Deus esset, quidq; ille ageret, rescirent: frustra tamen ita omnes hac parte moliti sunt, vt eorum sapientia & prudentia, prorsus fuerit reprobata & perdita.
Esaiæ 33. Norunt proinde hanc veram & solidam sapientiam Christiani, vnigenito
1. Cor. 1. Dei filio duce & doctore, q solus in sinu patris residens, eam nobis per hosce duodecim articulos, Apostolis per eum & eius spiritum loquentibus, ita deprompsit & enarrauit, vt eius adiutrice gratia, plane nunc intelligamus, quid nobis à Deo cum expectandum, tum accipiendum sit, vt q fide inibi duodecim articulis expressa, cognoscimus ipsum Deum totum: nempe quantus & qualis sit, quid quantumq; illi debeamus.

Est

Est autem hæc ipsa illa fides,qua vel sola nec alia iustificamur, res sane vel vna,quæ nos Deo probatos charosq; reddit:neque nos solum,verum(si quis repetat ab orbe condito) maiores nostros omnes, qui sola fide,quæ per charitatem operatur, promeruerunt quod assequuti sunt. Siquidem nulla est res,quæ pios æque DEO nos commendet,ac certa de illo fiducia,quum sit animi optime de Deo sentientis, nihil addubitare de dictis illius, quum nec appareant (vt audiuimus) vsquam humanis sensibus quæ dicuntur,nec humana ratione probari possint,sed per solam scripturam colligi: quam ille nobis tradi curauit,quem scimus nihil non posse, nec posse mentiri: cui & in quem si quis per scripturam, verbo scilicet Dei, credit, Deo maxime commendatur, propter indubitatam in ipsum fidem, sine qua nemo illi placet. Quisquis ideoq; illi velit esse commendatus, primum oportet vt Deum esse credat, qui possit omnia, quiq; velit optima. Deinde, hunc agere curam rerum humanarum,perq; hunc nec pios, qui neglectis huius mundi visibilibus bonis, Deum inuisibilem inquirunt, fraudari suis præmijs, quantumuis adfligantur in hac vita: nec impijs defutura supplicia, etiam si hoc in seculo videantur secundis vti ventis: quandoquidem in Deum patrem,filium eius, & Spiritum sanctum modo quo hactenus docuimus, haud credunt. Siquidem veritas dicit: Qui non credit, iam iudicatus est. Et iterum: condemnabitur,Qui non crediderit, vtpote fide illa, quam nobis Symbolum Apostolicum hucusque præscripsit,quum sit sola & vnica fides, quæ vera est,impietatem omnem & falsas religiones abijciens, earumq; sectatoribus æternam pœnam comminans.

Roma.5. Gala.2.3. Gala.5. Hebr. 11. Hebr.11. Ioan.3. Marc.16.

Quæ nimirum fides, fuit ac est fides Patriarcharum & Prophetarum, figurata in lege naturæ, prænunciata in lege scripta, reuelata à CHRISTO DEI filio & docta, ab Apostolis toto terrarum orbe vsque in fines orbis, subsequentibus miraculis prædicata, à sanctis martyribus effusione sanguinis testificata, ab omnibus orthodoxæ fidei professoribus firmiter confessa.

Sed quæris,an nihil aliud Christianum credere oporteat ad salutẽ, quàm quod duodecim contentum est articulis. Respondemus,credi oportere quicquid inibi exprimitur, quicquid illuc reduci potest, ac necessaria & certa aliqua connexione inde dependet, aut subtili indagatione ex eis quouis modo colligi queat, & denique quicquid adfirmat sacra scriptura,quæ falli nequit, quum tradita sit à spiritu veritatis: & quicquid ex ea coniecturis certis colligi potest, quemadmodum non parum multis ostendimus in opere catholicorum,quando disputabamus species veritatum catholicarum:quò te lectorem candidum remittimus, huic secundo in catechismum catholicum libro colophona ponentes.

Ioan. 10. Ioan. 16.

REVERENDISSIMO PATRI, ILLVSTRISS. PRINCIPI AC DOMINO, DN. ALEXANDRO FARNESIO S. R. E. CARDINALI ET vicecancellario dignissimo & amplissimo, domino suo clementissimo, Fridericus Nausea Blancicampianus Episcopus Viennensis, S. P. D.

HAVD ignoras, opinor, Alexander princeps multis sane modis ter illustrissime, necnon singulare Cardinei senatus ornamentum, quàm non parum multi cum doctrina tum pietate praeclari viri, vel à nascente statim Ecclesia quasdam doctrinę Christianę methodos indubie propterea instituerint ac informauerint, vt extarent eiusdem doctrinae Christianae quędam compendia, quasiq́ nonnullae Summae, in quibus locos ad Christianam religionem & pietatem pernecessarios, non secus atq́ in quibusdam tabulis propositos plerique omnes, qui Christo optimo nomina dedissent, complecti possent & conspicere: quippe quòd vix vllam hac docendi ratione iudicarent vtiliorem. Id autem licet nemo facile possit inficias ire, quum satis abunde constet, hasce εἰσαγωγὰς ad docendum valde conducere: non tamen defuerunt hactenus, qui prorsus adseuerarent in multis, qui versari essent in hoc ipso scribendi docendiq́ genere, propter inauditas planeq́ propemodum nouas huiusce nostrae calamitosae tempestatis tam locorum, quàm personarum circunstantias, impendiò multa desiderari. Quod ipse verum esse animaduertens, & quod in aliis ante nos desideraretur, reddere cupiens, & sedulo dein multorum etiam non contemnendae nec dignitatis nec authoritatis hominum hortatu ferme compulsus, quae nuper partim apud Moguntinenses, partim apud Viennenses populos catechizando pro Concione dixi, in sex, quos hic qua possum reuerentia offero, catholici catechismi libros congessi, congestosq́ dein certas ob causas S. D. N. Paulo tertio pontifici maximo, & Reuerendissimis illius ac S. R. E. Cardinalibus in vniuersum consecraui, necnon deinde singula totius operis volumina, singulis dicaui patronis. Inter quos ita mihi semper, haud iniquo certe iudicio, visus & habitus es facile praecipuus, vt committere nequaquam potuerim, qnin tertium in ordine librum de septem catholicae Ecclesiae sacramentis (quod ita videbatur eorum, quae catholicae sunt religionis, ordo postulare) modis, quibus potui, omnibus reuerendissimae & illustrissimae celsitudini tuae dedicarem.

Etsi enim qui catholicae religionis & eius doctrinae rudimenta hactenus ad veram salutem plane necessaria conscripserunt, haudquaquam dispari sententia processerint, non eundem tamen omnes ordinem sequuti sunt. In quorum equidem sententiam sicut pedibus etiam facile concesserim, sic ab eorum pariter ordine, nisi quatenus ratio secus suggesserit, non cedo: nempe nusquam non Ecclesiae catholicae iusta ex parte seriem prae se ferens. Qui enim fidei primum vel ideo locum trado, quoniam ipsa sit adeò basis totius

Chri-

Christianæ religionis, vt citra illam religio, verius haberi possit ac dici debeat superstitio, quàm religio, proximum post articulos fidei catholicæ locum sibi iure quodam vendicare visa sunt septem catholicæ Ecclesiæ sacramenta, quòd ea sint perinde certissima quædam fidei Christianæ symbola, quēadmodum in hoc ipso, tibi de septem sacramētis Ecclesiæ catholicæ dicato, libro subinde paulo fusius est videre.

Quod autem illustrissime princeps, ita seorsum singula volumina singulis principibus, iisdemq́; præcipuis patronis dedicauerim, sicuti nulla prorsus factum est ambitione, ita nec ipsum tam feci, quia duos parietes (vt est in adagio) de vna fidelia dealbare, vnaq́; & eadem opera simul omnes demereri studuerim, quàm quia rationem aliàs à me redditam, probari mihi declarauerim. Nec est quod magnopere formidem, quo minus hoc recte fecerim, quum potius huic operi nostro futurum bene sperem, quod plerunq; semper vsu venire solet ei templo, quod pluribus coniunctim diuis consecratum est. Sicut enim videmus hoc sæpenumero plus ei templo maiestatis ac venerationis accedere, quod pluribus vna diuis dedicatum est: ita sane confido, quicquid huius est operis, hoc felicius & auspicatius exiturum in manus hominum, quo pluribus, & iisce quidem totius orbis facile summatibus, simul inscriptum est.

Inter quos ipse tam raris, tamq́; diuinis tuis virtutibus haud secus atque phœbus inter minora sidera præluceres, si tu illis in omni quoque virtutum genere per se splendidissimis & ornatissimis, non plus splendoris & decoris adderes, quàm ille cæteris sideribus tenebrarum offunderet. Cæterum ne parum prudens, hoc non ita quidem commodo loco latissimum tuarum laudum campum sim ingressurus, (quandoquidem huius ingenioli vis tuis sit prę̨claris virtutibus longe impar, nec mea ad illas infantia tātillum adspirare possit) verum cōpendio potius laudes tuas explicaturus, sane mihi augurari videor, te, si fata per ætatem sinent, eū esse, postq́; hac semper magis ac magis futurum, qui tuis omnigenis virtutibus & dotibus, domum & prosapiam ipsam Farnesiorum, quæ alioqui multo omnium laudatissima est, omnino non solum sis superaturus & illustriorem redditurus, & illius lucem ornamentorum tuorum splendore quodam modo obscuraturus, sed & magnum illum tuum patruum, Paulum dico tertium pōtificem maximum, cuius ipse secundum sanguinem nepos es haudquaquam pœnitendus, in ipso summæ dignitatis fastigio sis æquaturus.

Atq́; proin illustrissime princeps, tantus quum sis, & ab omnibus merito veraciterq́; habearis, quur tibi seorsum dicaturus haud fuissem librum, non ob sui, sed materiæ magnitudinem vsqueadeo tantum, vt ipse inter alios in hoc opere libros, maiorem se præter eum, qui de duodecim catholicæ fidei articulis est, habere vix possit?

Successit & alia mihi peculiaris ratio, vt quicquid huius est pro catholica nostra religione laboris & operis, Illustrissimæ tuæ celsitudini dicauerim, quia videlicet non alia via licuit testari animum meum, memorem beneficio-

D rum

rum ſimul & officiorum tuorum in me nequaquam vulgarium. Siquidem iampridem circunſpexcrim,ſi quod idoneum argumentum nanciſci poſſem, quo ſimul & tuam erga me magnificam liberalitatem & munificentiam, & meam viciſſim in te deuotam grati animi propenſionem, teſtaram apud etiam poſteritatem efficerem,vt ipſa videlicet in re optimi Mecœnatis ac laudatiſſ.mi præſulis imaginem, in me vero ſedulo clientis exemplum acciperet. Sed hactenus in tot vnus curas & ſolicitudines tum priuatas tum publicas diſtractus, hinc varijs & moleſtis pro Republica Eccleſiaſtica ſtudijs meis, hinc aliquantiſper Aulæ regiæ negocijs ſupra quàm nemo ſcribi poteſt, non occupatus ſolum, ſed & obrutus, meminiſſe magis potui officij mei, quàm præſtare, quemadmodum nec modo propter eaſdem cauſas aliud quicam, quum hoc tibi dicato de ſeptem ſacramentis libro aliud non ago, quàm vt ipſum velut arrabonem duntaxat exhibeam,quo me magis ac magis pro receptis beneficijs adſtringam,non vti fidem meam liberem, vtpote non contentus hoc argumento tuam in me liberalem benignitatē & meum in te animum declaraſſe. Id quod breui, ceu ſpero, vberiore magisq; fortaſſe viuaci monumento docturus ſum,nec aliud inde ſperaturus. quàm vt aliquo ſaltem argumento declarare digneris,hoc tibi munus meæ pro Chriſtiana eademq; catholica religione lucubrationis ingratum non fuiſſe. Siquidem hic ſibi probe conſcius animus,nec opes, quarum nunquam fuit auidus, ambit, nec honores, à quibus à puero ſemper abhorruit:voluptates certe multo minus,quę nec ætatem nec conditionem hanc deceant, ſi libcat frui, & breui mihi ſciam relinquendas eſſe. Faxit Deus ille optimus maximus, vt ſibi mei pro ſancta eius Eccleſia labores & ſudores grati ſint & accepti,& is in ſuam te gloriam & eiuſdem ſuæ Eccleſiæ ſalutem & pacem dignitati Sacroſanctæ Romanę ſedis & reipublicæ Chriſtianæ iuuandæ,perquàm diutiſſime feliciſſimeq; ſeruet incolumem. Viennæ Auſtriæ,decimoquarto calēdas Ianuarij,Anno ſalutis humanę milleſimo qngente ſimo quadrageſimoſecundo.

FRIDERICI NAVSEAE

BLANCICAMPIANI, EPISCOPI VIENNENSIS, IN CATECHISMVM CATHOLICVM DE SEPTEM Catholicæ Eccleſiæ Sacramentis, Liber III.

PRAEFATIO.

IBRO proximo, primam Chriſtianæ religionis partem, vtpote fidem, & ea quæ vera fide ad ſalutem conſequendam credenda ſunt, eatenus reddidimus, quatenus (Deo autore) catechiſmi ratio permiſit, obmiſſa ſuo quidem loco fuſius reddituri,quanquam ea maiore ex parte in opere catholicorum

corum reddita bene speramus. Credit autē inter cætera quæ hic consulto transimus, catholica Ecclesia, Deum non modo esse, sed & eum esse optimum & maximum, qui optima quæque velit ac possit, quiq́ nos ab initio semper amarit, ametq́, vtcunque supra quàm dici possit, à nobis peccato læsus & offensus. Cuius sane erga nos charitatem ipsa fide non obscure sentimus, quum illa sub oculos nostros ponat innumera simul & maxima beneficia atque dona, quæ tam magnus, tam vilibus suis mancipijs ab ipso conditis, mox initio largitus est, nec largiri cessat. Mittimus enim alia, quæ nec angelorum lingua recensere sufficcret: nonne beneficia sunt amore plenissima summo, quod quum non essemus, nos fecerit: animamq́ nobis talem inspirauerit, qualem nulli plane animantium, vtpote creatoris ipsius imagine insignem, rationis participem, beatitudinis æternæ capacem, atque illi paradisum plantauerit, cælum extenderit, terramq́ substrauerit, luminaria accenderit? Adde quod nobis idem largitus sit, indiesq́ non secus atque Pater omnium clementissimus largiatur, quæ vel ad vtriusque hominis sustentationem, ad eruditionem, ad consolationem, ad correptionem, ad delectationem feliciter conducunt. Hæc profecto fide, qua de liber præcedens disseruit, satis euidenter cognoscimus, articulis præsertim fidei paulo altius repetitis. Nec interim nos inibi latere potest summum illud ac prorsus incomparabile donum, quo idem Deus omnipotens & pater liberalissimus, vt nobis propter peccata nostra filijs iræ, æternoq́ supplicio obnoxijs, parceret: proprio, eidemq́ vnigenito filio suo Iesu Christo non pepercit, Eph. 2. Roma. 8.
sed pro nobis omnibus tradidit illum: nec vulgari quidem, sed nouo tradidit modo, vt qui illum dederit non solum in consortem naturæ ac vitæ socium, sed & in redemptionis nostræ precium. Cuius sane causa ille non solum creditur conceptus, & natus ex virgine, sed & passus, sed & crucifixus, sed & mortuus, & sepultus: nec quidem sine summo fructu: quandoquidem ille natus in terram est, vt ipsi nasceremur in cælum: descendit & ille ad inferos, vt nos inde captiuos educeret: resurrexit, vt sua morte redemptis, vitam immortalem daret: ascendit, vt nobis locum præpararet. Quid multa? Fide nimirum credimus & agnoscimus, quoniam nos DEVS noster fecerit, tamq́ Esaie 9. Psal. 67. Ephe. 4. Ioan. 16.
multa propter nos fecerit, seq́ ipsum, nempe filium, propter nos fecerit, factus nobiscum caro vna, nosq́ secum facturus spiritum vnum. Qui enim noster est socius & frater incarnatione, precium morte crucis: haud dubium erit nostrum præmium, finali vtique beatitudine, quæ est post remissionem peccatorum & carnis resurrectionem vita æterna, quam & omnia quæ ad ipsam pertinent, certo sumus habituri.

Non superest igitur nunc aliud, quàm vt spe firma bene speremus, Deum certo daturum quæ nos de eo credimus: de qua quidem spe, parte religionis nostræ altera, præsenti (quatenus profuerit) libro differemus, quum iudicio omnium spes fidei, & spei beatitudo succedat.

QVOMODO SPES DEFINIATVR, ET QVA CAVSA FIDEI PROXIme succedat. Caput I.

AMETSI non infima pietate & doctrina Theologi,pluriſariam & plane multa de ſpe, deq; illius varietate diſputarint, nec abſq; fructu fortaſſe,nõ tñ eſt,vt hoc loco illos diſputatione longa ſequamur,qui de ea dũtaxat ſpe dicturi ſumus,quam vocãt theologicam,altera noſtræ religionis parte:quæ non eſt terreſtrium,ſed cæleſtium diuinarumq; rerum cultrix & pediſſequa, in hunc ferme modum à pijs hominibus definita:

Spes,eſt certa rerum bonarum futurarumq;, quas à Deo promiſſas fide indubitata credimus,cum patientia expectatio, ex gratia & meritis prouenient,iuxta Paulum dicentem: Iuſtificati ergo ex fide, pacem habeamus ad

Roma.5. Deum per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,per quem habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtam,in qua ſtamus, & gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei.Non ſolum autem,ſed & gloriamur in tribulationibus, ſcientes quòd tribulatio patientiam operatur, patientia vero probationem, probatio vero ſpem. Spe enim ſalui facti ſumus. Spes autem quæ videtur,non eſt

Roma.8. ſpes.Nam quod videt quis,quid ſperat?Si vero quod non videmus, ſpera-

Hebr. 6. mus:per patientiam expectamus. Habemus ergo ſpem, ſicut ancoram tutam & firmam,incedentem vſque ad interiora velaminis: ſiquidem ſpes non confundit.Vides ergo quomodo Paulus appellet ſpem ancoram firmam, quæ

Roma.5. conſtanter & indubitanter patienterq; ducat ad interiora velaminis, hoc eſt, ad æternæ beatitudinis tabernacula,quæ nobis futura ſunt,vtcunque nunc inuiſibilia:quoniam (vt idem alibi dicit) non contemplamur quæ videntur,

2.Cor.4. ſed quæ non videntur.Quę enim videntur,temporalia ſunt:quæ autem non videntur,æterna ſunt. Qualem ſane ſpem idem Apoſtolus habuit, quum di

2.Tim.1. xit:Ob quam cauſam etiam hæc patior,ſed non confundor. Scio enim cui credidi,& certus ſum.

Iam vero,quia ſic eſſe nobis debet de futuris bonis conſequẽdis ſpes,merito fidei ſpes ſuccedit,quæ & ipſa verbo Dei,quo nihil certius & veracius,innixa,prorſus certiſſima eſt. Accedit,quod ipſa ſpes ſic affinis videat̃ fidei,vt ea propemodum naſci credatur ex fide. Siquidem fides eſt,qua verbo creditur:ſpes,qua expectatur quod per verbum promiſſum eſt. Vt enim expectemus,potiſſimum fides verbi Dei facit,iuxta prophetam dicentẽ:Sperent in te

Pſal. 9. omnes qui nouerunt nomen tuum.Quãuis autem fides & ſpes ita conformes videantur,vt pene non ſit, cur ſeparemus alterum ab altero, hacq; gratia ſæpenumero ſcriptura vocabulis fidei & ſpei,expectãdi & ſuſtinẽdi, promiſcue vtatur: inter ſe tamen differunt fides & ſpes,vti filia à matre: differunt & interim, quoniam fides ſit & malarum rerum & bonarum, itemq; præteritarũ, præſentium & futurarum,itemq; rerum ſuarum & alienarum: ipſa vero ſpes non eſt niſi rerum bonarum,futurarum,& ad eum pertinentium,q earũ ſpem gerere perhibetur,vt Auguſtinus alibi declarat exemplis.

Spem

SPEM CERTAM TRIBVS PRAECIPVIS rebus haberi. Caput II.

QVoniam res eſt admodum grandis & ardua, peccatores, cuiuſmodi ſumus plerique omnes, & ſeruos inutiles, quamlibet quod præceptum eſt facientes, certam habere ſpem, hoc eſt, indubitatam expectationem futuræ beatitudinis & eius quod eò pertinet, conſequendæ: non oberit, arbitramur, ſed plurimum proderit, hac parte ſub oculos collocare, quibus rebus præcipue ſpes ad eandem conſequendam naſcatur, conſtet, coadiuuetur, & corroboretur. Quarum ſunt tres: vtpote charitas adoptionis, veritas promiſſionis, & poteſtas traditionis. Nimirũ hæc tria ſic poſſunt ac debent cor noſtrum in ſpe bonorum futurorum certa roborare & confirmare, vt nulla nos penuria meritorum, nulla conſideratio propriæ vilitatis, nulla æſtimatio vitæ æternæ, quæ beatitudo eſt, de celſitudine ſpei deijcere poſſit aut debeat. Qui enim non certo ſperemus, ab eo nos habituros æternam beatitudinem, & quæ illuc attinent, qui nimia nos charitate in filios ſuos adoptauit, Ioanne dicente: Videte qualem charitatem dedit nobis DEVS, vt filij DEI nominemur & ſimus? Iam vero quid clementiſſimus & optimus pater negabit filijs, qui iam dedit quod pater eſt? Si enim patres in terra mali, filijs ſuis bona dare norunt: quanto magis pater ille noſter cæleſtis, qui non poteſt eſſe non optimus? Inſuper, ſi filij ſumus, certe ſumus & hæredes: hæredes quidem patris, & cohæredes Ieſu Chriſti. Nec eſt quod dubitemus aut deſperemus de ſpe veniæ & reconciliationis: quandoquidem omnem deſperationem nobis, vtcunque peccatoribus, ſubmouere debet de filio prodigo parabola. Conducit quoque pro ſpe habenda, contra propter peccata deſperationem, conuerſio Dauidis, Manaſſis, Niniuitarum, Zachæi, & alterius publicani, Petri, latronis in cruce, Matthæi, Pauli, Magdalenæ, & aliorum non vulgarium peccatorum, quos in hoc propemodum DEVS videtur expectaſſe, vt eis tandem conuerſis & pœnitẽtibus veniam largiretur, & quidẽ, quàm illi expectabant firma ſpe, copioſiorem: fieretq́ verbo veritas, vt vbi abundarat delictum, ſuperabundaret & gratia.

1.Ioan.3. Lucę 11. Roma.8. Lucæ 15. Pſal.6.50 Hebr. 2. Matt.12. Lu.19.23. Matt.9. Actor.9. Lucæ 7. Roma.5.

Deinde, quæſo, qui deſperemus vel tantillum habere apud illum, quicquid in beatitudine eſt bonorum, qui tam verax eſt omnibus in promiſſionibus, vt non poſſit mentiri, ſed fidelis in omnibus verbis ſuis, promittens per Apoſtolum: Beatus vir qui ſuffert tentationem, quoniam eum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ? Hinc ad ipſum Propheta ait: Memor eſto verbi tui ſeruo tuo, in quo mihi ſpem dediſti. Et Ioannes: Si confiteamur, inquit, peccata noſtra, fidelis eſt DEVS & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate. Inſuper accedit illius veracitati in promiſſione, poteſtas in exhibitione: vtpote quæ tanta eſt, vt etiam ſolo verbo omnes poſſit implere promiſſiones, quantumuis etiamnum arduas. Eſt enim eius ſermo, inquit Scriptura, poteſtate plenus. Nolumus interim multis commemorare, quantum coadiuuet ſpem noſtram conſideratio, qua conſideramus Deum ipſum eſſe creatorem, gubernatorem & miſeratorem, cuius

Pſal.144. Iaco.1. Pſal. 118. 1.Ioan. 1. Eccl 7.

Psal. 144. miserationes sunt super omnia opera eius.

Iam vero natura comparatum scimus, artificem sic amare opus suum, vt vix audire valeat quòd ei detrahat. Verisimile igit est, Deum artificem & creatorem nostri omnium, nos sua plasmata & opera, ad sui psertim imaginem & similitudinē ab ipso creata, velle conseruare & perdita recuperare, quēadmodum Euangelica de cētum ouibus & decem drachmis parabola, confidēter attestat, huc merito applicanda. Cui subscribit scriptura, dicens ad Deum: Et misereris omnium, quia omnia potes, & dissimulas peccata hominum ꝓpter pœnitentiā. diligis enim omnia quæ sunt, & nihil eorū quæ fecisti, odio habes. Parcis autem omnibus, quoniam tua sunt domine qui amas animas. Profuerit itaque, semper cum Ecclesia sic ad dominum clamare:

Lucę 15.

Sapiæ 11.

Nostris malis offendimus
Tuam Deus clementiam.
Effunde nobis desuper
Remissor indulgentiam.
Memento quòd sumus tui,
Licet caduci, plasmatis.
Ne des honorem nominis
Tui (precamur) alienis.

Si proinde hæc & id genus alia, quæ hoc loco breuitatis causa mittimus, ex animo recollegerimus: ꝑfecto non possumus non maxime sperare videre bona domini in terra viuentium, quātumlibet peccatores & bonorū operum inopes. Murmuret interim, quantum volet, insipiēs cogitatio nostra, dicens: Qui estis vos? aut quāta est illa gloria, quibus ve meritis eam obtinere speratis? Respondebimus singuli cum Paulo: Scio cui credidi, & certus sum, quia ille in charitate adoptauit me Deus, qui verax est in ꝓmissione, qui potens est in exhibitione. Licet enim ei hoc facere quod voluerit. Hæc & hoc genus alia, vtique magnam dant spem eis, qui prorsus vacant bonis operibus & meritis: quæ & ipsa nonnihil bonis spei conferunt, eoq; non parum conducunt, velut sequenti ostendemus capite.

2. Tim. 1.

AN BONA OPERA ET MERITA QVOquo modo spem roborent. Caput III.

QVI dixere spem non modo ex gratia, sed & partim ex meritis ꝓuenire, non impie mihi dixisse prorsus videri solent: siquidem à viro non improbo dictum recordamur: Sine meritis aliquid sperare, non spes, sed præsumptio potius appellari debet. Bene vtiq; sperare nobis conuenit, si quæ nobis præcepta sunt, vtpote bona opera, fecimus: quoniam qui verax est, se pro illis mercedem pollicitus est daturum, dicēs: Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere vnicuiq; secundum opera sua, quādoquidē nos hæc vel sola sequuntur post mortem, cuius gratia dominus iustissimus iudex olim est dicturus ad ꝓcuratorem suum: Voca operarios, & redde illis mercedem. Sed vt rem paulo rectius accipias, nos non modo ꝓpter opera nostra bona & merita, sed & ꝓpter aliorū merita & suffragia spem habere posse non impiam: Primo quidem

Lucæ 17.

Apo. 22.

Apo. 14.

Mat. 20.

dem bene sperabimus propter vniuersa bona opera & merita Iesu Chri, Dei & hominis, qui non tam sibi q̃ nobis meruit, vtpote nobis conceptus, nobis natus, nobis loquutus, nobis viuens, nobis crucifixus, nobisq; demũ mortuus. Quamobrem non possumus non sperare in merita eius, qui talis ac tantus pro nobis factus est apud patrem aduocatus, qui etiam interpellat pro nobis, vtiq; suis ineffabilibus meritis: atq; ideo semper pro eius reuerentia audiendus, ad quem pater ait: Tu es filius meus dilectus, in quo mihi bene cõplacuit. Adeamus ergo, inquit Apostolus, cum fiducia ad thronum gratię eius, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno.

Esaię 9. 1. Ioan. 2. Rom. 8. Heb. 5. Mat. 3. 17. Marci 1. 9. Lucę 3. 9. Heb. 4.

Secundo habenda quoq; nobis est spes bonorum in patria consequẽdorum, propter merita sanctorum tam hic q̃ alibi viuentium, quorum bona & opera & merita communicantur omnibus in charitate existentibus, quia nobiscum oẽs vnum sunt corpus, & vna Ecclesia, in qua est communio bonorum spiritualium, & capitis in membra, & membrorum in alia membra, iuxta fidei articulum: Credo Ecclesiam sanctam catholicam, sanctorum communionẽ. Sicut sane in corpore naturali operatio vnius membri, cedit in bonum totius corporis, ita in corpore spirituali, id est, Ecclesia. Quia proinde sancti in cælo nobiscum corpus sunt vnum, & ipsi commẽbra nostra, dubitari nequit, quin merita eorum nobis ita suffragẽtur, vt propter ea nobis bene sperare conueniat. Non q; ab ipsis sanctis gratiam vel dona tanq̃ ab authore sperare debeamus, sed à domino ipso meritis & precibus sanctorum, veluti sonant pleræque omnes in Ecclesia orationes, quas apellant Collectas. Et hoc est quod olim propheta dixit: Leuaui oculos meos in montes, (per quos, Augustino teste, Dei sanctos & electos intellexit) vnde veniet auxilium mihi. Auxiliũ meũ à domino. Quod ipse idem propheta quodammodo exponit altero versu, dicens: Particeps ego sum omnium timentium te domine. Vult enim, oĩm sanctorum Deum timẽtium, merita & opera cõmunione quadam sibi suffragatum iri. Non igitur solum Christus sua bona nobis communicat, sed etiam quisq; hominũ spirituales bonorum operum diuitias alijs impartiri potest & distribuere. Atq; hoc est, quod olim pij homines adeo quicquam oraturi, commemorauerint antiquorum patrum, Abraham, Isaac, Iacob & aliorum, nomina: nimirum certo sperantes, Deum optimum ipsis & posteris petita daturum, benefacturũq; contemplatione iustitiæ illorum, quos illi quadam deuotione sub oculos & aures collocabant: argumẽto vtiq;, nobis sanctorum merita ex Dei liberalissima benignitate prodesse. contra eos qui beatorum pro nobis suffragia negant, quos ipsi post alios passim in lucubrationibus nostris abunde tum sanctis scripturis, tum rationibus & exemplis confutauimus. Tertio demũ poterunt & pie spem nostrã corã Deo nonnihil coadiuuare merita, hoc est, opera bona, si qua Dei gratia fecimus, iuxta prophetã dicentem: Sacrificate sacrificiũ iustitiæ, hoc est, opus bonũ, & sperate in domino. Et rursus: Spera in domino, & fac bonitatem, id est, bene operare: non obscure subindicãs, spem sine meritis, præsumptionem potius dici q̃ spem: nostraq; bona opera nobis apud Deum posse coadiuuare spem nostram, iuxta aliũ prophetam, dicentẽ: Misericor-

Psal. 120. Psal. 118. Gen. 48. Exod. 32. Dani. 3. Psal. 4. Psal. 36. Osee 12.

ricordiam & iudicium custodi, & spera in domino.

Hac tamen parte scitu dignum esse ducimus, nulla plane nostra esse merita, nec ullius spei vel momenti, si ea, scilicet merita, attendamus ex sola nostra dignitate & natura, nulla habita ratione diuinæ gratiæ adiutricis, aut bonitatis eius immensæ, promittentis pro bonis operibus præmia. Cuiusmodi sane merita non sunt ponenda, vtpote quæ non sint. Nam cum fecerimus omnia quæ præcepta sunt nobis, adhuc dicere debemus, secundum summæ veritatis

Lucæ 17. sententiam: Serui inutiles sumus: quia quod facere debuimus, fecimus. In huiusmodi sane merita nihil sane sperãdum est, quum ea Paulus quoque damnet, dicens: Gratia Dei vita æterna. Gratia estis saluati per fidem, non ex vobis.

Rom.6. Rom.11. Ephe.2. Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis glorietur. Sunt autem aliqua nostra coram Deo merita, vbi ea attendimus ex diuina promissione, gratuite & liberaliter nobis facta, quod custodientes mandata Dei, ingrediemur æternam requiem: & ipsius itidem promittentis veritate, quenquam fallere nescia, ex adiutricis etiam gratiæ Dei ad bene operandum præsidio, & demũ ex operum nostrorum conditione ac qualitate, postremo constituenda loco. Huiusmodi sane merita, etsi potius Dei sint, quam nostra, ipse tamen Deus optimus gratuita bonitate sua, vt nos ad bene agendum extimulet, esse nostra ac dici vult merita, vsque adeo nostra, vt ijs etiam mercedem se daturum polliceatur,

2. Par. 15. dicens: Erit merces operibus vestris.

Iam vero constat, mercedem æque vt præmium, ad merita siue opera bona referri. Quibus sane meritis modeste fidere propter Dei promissa & immensam illius bonitatem, non est periculum. Alunt enim vtcunque spem bona opera,

Matt. 16. Mat. 25. quemadmodum mala opera gignunt desperationem. Quia eñ redditurus est Deus vnicuique iuxta opera sua, debent fideles securi esse, quod si perseuerauerint bene agendo, & diuina mandata custodiendo, consequentur vitã æternã. Idipsum quidem ratio spei complectitur. Nec ea spes gratiam & misericordiam Dei excludit, per quas meremur & ad vitam æternam acceptamur, quum longe absit huiusmodi fiducia à præsumptione & ingratitudine, quando oĩa bona opera Deo, vt præcipuo authori, adscribit: & fructum meritorum maxime collocat in diuina misericordia, non in proprijs meritis aut in humana iustitia, quæ nullius est momenti, seclusa diuina misericordia. Ex quibus nunc fit perspicuum, in bonis operibus tanquam in medijs ad salutẽ necessarijs, cũ Dei gratia recte nos fiduciam modestam sub Deo posse reponere, quum sciamus non inutilẽ fore laborem nostrum apud Deum, qui nos haudquaquam

1.Cor. 15. fallit, dum bona æterna pollicetur bene operantibus, iuxta Paulum dicentẽ: Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote & immobiles, abundantes in oĩi opere domini semper, scientes quòd labor vester non est inanis in domino. An non hoc est hortari vt bene speremus ob opera bona, si qua fecerimus? vti-

1.Cor. 9. que, quum ipse hoc ipsum de spe inibi habenda clarius insinuat, dicens: Debet in spe, qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructus percipiendi. Quam sane spem, ipse plus quàm aperto in seipso arguit, dicens: Ego enim iam delibor,

2.Tim.4. & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certaui, cursum consummaui,

maui,fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. An non & propheta spem de suis operibus bonis modestam habuit,quando cor suum ad faciendas iustificationes inclinauit propter retributiones? Nonne & Ezechias hoc modo spem habuit ad Deum propter bona opera sine præsumptiõe & arrogantia,dicens: Obsecro domine,memento(quæso) quomodo ambulauerim coram te in veritate & in corde perfecto,& quod bonũ est in oculis tuis,fecerim? Quid multa? Sunt sane multo plura testimonia,quibus accipimus posse eos bene sperare,qui bene egerunt,ob causas hoc loco partim depromptas:& melius vtiq; q̃ eos qui nihil vnquam boni fecere,quos tamen in articulo necessitatis noluimus cum Caino & Iuda desperare, sed cum Dauide, Manasse, Niniuitis, Matthæo,Magdalena,latrone & Paulo bene sperare,modo pœniteãt in nomine Iesu Christi, in quo copiosa nobis omnibus facta est redemptio, cuius meritis vel solis si quis fidit,omnino bene fidit & sperat, nec confundetur,accedente merito præsertim virginis Mariæ matris eius, reginæ misericordiæ. Qui enim, quæso, quantumuis peccatores, non habeamus fiduciam apud Deum patrem,ante quem stat filius, & ante filium mater: vbi mater pro peccatoribus ostendit filio pectus & vbera,& filius patri latus & vulnera? Nulla ꝑfecto poterit ibi esse repulsa,vbi tot sunt amoris insignia,maxime ꝙ huius fidei & spei firmiter habendæ signa & sigilla,Christus post se reliquerit sacrosancta septem sacramenta, de quibus hoc quidem loco potissimum nobis habendus est sermo.

Psal. 118. Esaiæ 38. Gene. 4. Matt. 27. Psal. 6. 50 2. Par. 33. Ionæ 2. Matt. 9. Lucæ 7. Lucæ 23. Actor. 9.

QVID SACRAMENTVM SIT. Cap. IIII.

QVoniam hac nimirum parte Catechismi ratio maxime exigit de sacramentis tractatum,non duximus abs re fore, si primum vel more nostro, quid sacramẽtum sit,paucis enarrauerimus. Est itaq; sacramentũ,definitoribus Theologis, inuisibilis gratiæ visibilis forma, gerens ipsius imaginem & causa existens:ita dici cœptum à sacra secretaq; virtute, hoc est, gratia, quam sanctus in ea manens spiritus,latenter sub tegumento corporalium rerũ operatur. vnde & μυστήριον à Græcis dici cœpit, ꝙ reconditam in se habeat dispensationem & gratiam,quam visibilis exteriorq; forma efficaciter signat & repræsentat: vnde & ipsum sacramentum,efficax eius gratiæ signum esse censetur:quandoquidem credi par est & æquum, esse aliquam inibi virtutem occultam in verbo & elemento vel elementato,quæ spiritalem operetur in animo recipiẽtis gratiam Dei,vel certe eam ipsam gratiam dari à solo Deo, qui ex pacto,sacramento à se(vt deinde dicetur)instituto adsistit. Consona proinde omnium est piorum sententia, sacramentum signum esse quoddã eius, quæ per illud datur,gratiæ spiritualis. Quur hoc haud quis credat de sacramẽto,re,inquam,tam plurifariam sancta,quum sint multa corporea, quę aliquoties sine sacramento fidei, per verbum Dei recipiant spiritalem vim? nisi prorsus vana sint (quod absit) omnia, quibus cerei, ignis, aqua, sal,panis,altare, vestes, annuli vel adiurantur exorcismis, vel inuocatione gratiæ benedicuntur. Quæ nimirum & id genus plurima,si vim vllam recipiunt, aut vllam 1. Tim. 4.

numinis

numinis præſentiam extra ſacramẽtum: quanto magis credibile eſt, ſacramentum eccleſiæ ſpiritalẽ vitæ vim, cui Deus merito paſſionis filij ſui, pactioneq́;
1. Tim. 4. & verbo quoq; ſuo, quo omnis creatura ſanctificatur, adſiſtit, ipſiq́; ſacramento viſibili ineffabiliter ſua poteſtate diuina gratiam infundit, conferre? quemadmodum in diſputatione deinde ſingulorum ſacramentorum, paulo clarius commonſtraturi ſumus.

Vanitatis proinde manifeſtæ conuincuntur, qui vel negant ſacramentum conferre gratiam, vel efficax gratiæ ſignum eſſe, vel ſacramentum nouæ legis differre quicquam a ſacramẽto legis Moſaicæ. Quanquam interim neminem fugiat, trifariam differre noſtra ſacramenta a ſacramentis olim Iudæorũ. Primo, quoniam noſtra ſacramenta ſine medio ſigna ſint gratiæ: iſtorum vero, minime. Secundo, quoniam noſtra ſacramenta ſint cauſæ & ſigna gratiæ: illorum vero, ſigna tantum. Tertio, quoniam iſtorum ſacramenta gratiã duntaxat promiſerint, non autem continuerint: noſtra vero gratiam, quam continent, largiantur. Id quod ſingulatim (Deo duce) probabimus, diſputaturi de ſingulis ſacramentis. Nec eſt, vt hanc quis differentiam non penſi habeat,
1. cor. 10. Ioan. 1. quum ſciat, omnia quondam in figuris contigiſſe Iudæis, quorum veritas eſt in lege Chriſtiana. Vnde ſequi conſtat, ſacramenta quibus vtitur Eccleſia, tantum præcellere ſynagogæ ſacramenta, quantum lex noua veterem præ-
Hebr. 10. cellit legem, id eſt, quantum corpus vmbram ſuperat. Oportuit profecto, vt ſecundum proceſſum temporum, ſpiritualium gratiarum ſigna magis ſemper ac magis euidentia ac declaratiua formarentur, vt cum effectu ſalutis, creſceret cognitio veritatis.

Atq; hinc eſt, q̄ Eccleſiæ ſacramenta, quorum fides eſt difficilior, & vſus magis neceſſarius, in antiqua lege fuerint prædicta & præfigurata: nimirum baptiſma noſtrum per baptiſma Ioannis, euchariſtia per eſum agni paſchalis,
Leuit. 16. pœnitentia per confeſſionem ſummi ſacerdotis, & per præceptum de leproſis
Leuit. 14. ſacerdotibus offerendis.

SEPTEM ESSE SACRAMENTA. Cap. V.

HAudquaquam operæprecium cenſemus, hac parte exaggerare incõſtantiam quorundam noſtri temporis hæreticorum multo impudentiſſimã, & varietatem longe vaniſſimam, qua iſti modo vnum, modo duo, modo
1. Tim. 3. tria duntaxat eſſe cauillantur ſacramenta: quum tamen Eccleſia, quæ veritatis eſt columna, multo ſecus cenſeat, cuius decreto & libenter & conſtanter ſubſcribimus.

Sunt itaq; in non illaudato catholicæ eccleſiæ vſu ſeptem ſacramenta, hoc ordine contenta: Baptiſmus, Confirmatio, Euchariſtia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo, Matrimonium, iuxta vulgarem verſiculum:

Abluo, firmo, cibo, piget, vngit, & ordinat, vxor.

Nec ſane fruſtra ſeptenario ſunt numero cõcluſa eccleſiæ ſacramenta, vtpote numero multis admodum modis inſigni, quemadmodum alias oſten-
4. Reg. 5. dimus. Siquidem præfigurata dudũ ſunt per ſeptem vices, quibus olim Na-
Num. 19. aman in Iordane fuit lotus: per ſeptem vices, quibus digitus in feſto expiatio-
nis

nis in sanguine intingebatur: per septem vices, quibus leprosus sanguine mundificandus passeris adspergebatur. Adde quod & hæc ipsa sacramenta numero hoc septenario, qui numerus est vniuersitatis, perpulchre respondeāt septem virtutibus, vtpote tribus Theologicis, & quatuor cardinalibus. Quæ & faciunt aduersus septem peccata capitalia, quibus illa medentur ab eo, qui ipsa instituit, vt posthac suo loco singula monstrabimus. Leuit. 14.

A QVO SACRAMETA SINT INSTITVTA. Cap. VI.

QVanta nobis veneratione, deuotione & grauitate, habenda tractandaque sint sacrosancta ecclesiæ sacramenta, vel hinc haud obscure accipimus, quod ea sint à Christo Iesu, Dei opt. filio, Theanthropo, seruatore nostro, citra omnium piorum controuersiam, instituta, non à quopiam puro homine: nullo proinde pacto negligenda. Quanquam non defuere, qui voluerunt ipsa nō à Christo, sed ab apostolis esse instituta: ipsi tamen constanter credimus, ea non ab apostolis, sed à Christo duntaxat instituta, vtcunque non oīa ab ipso promulgata: vtpote quod is nonnullorum promulgationem & expressionem maiorem apostolis reliquerit, vti deinceps loco suo videre erit.

Ipsa vero non cōit ab apostolis, sed à Christo solo instituta, hinc constat: quoniam quum illa signa sint gratiæ efficacia, id est, quæ & eam ex institutione (vti dictum est) diuina conferant, certe nulla potuit esse creatura nec angelica nec humana, tantæ vel authoritatis vel potestatis, q̄ vel huiusmodi signa instituere, vel eiusmodi gratiam conferre potuisset: quandoquidem nullus potest dare certitudinem alicui signo (quod vocant) practico, nisi in eius sit potestate, posse causare signi illius signatum. Præterea, quum sacramenta sint diuinæ quoque voluntatis erga nos signa, profecto non est homo, quantauis authoritate & dignitate magnus, qui signum possit instituere, quo hæc ipsa voluntas erga nos diuina significaretur.

Atque hinc est, quod ipsa sacramenta nec Papa, nec tota ecclesia mutare possit, nec in eis dispēsare quicquā, quū seruus nequeat dn̄i sui legem tollere. Quanquam fortasse circa illa, dispēsatio admitteretur diuina reuelatione facta, veluti in nascente ecclesia cum baptismo dispensatum legimus, quando is daretur in nomine Iesu Christi, quum præceptum fuerat, idipsum baptisma dandum in nomine Trinitatis, scilicet patris & filij & spiritus sancti. Acto. 2. Matt. 28.

QVAM OB CAVSAM SACRAMENTA sint instituta. Cap. VII.

QVum fide iustificari dicamur, totusque cardo nostræ salutis in fide pendeat, à non paucis propterea quæri cœptum est, quanam sint causa post fidem, qua vel sola Deo placemus, sacramenta instituta. Quibus in hūc respon deri modum queat: Heb. 11.

Sacramenta non esse absoluta necessitate instituta à Deo, quum saluare hominem alio modo potuisset: verum quia ineffabilis illius sapientia, volens hominem qui ceciderat, erigere, errantem reducere, perditum saluare, omnia egerit fortiter, suauiterque disposuerit vniuersa, modum constituit homini reparando congruum. Iam vero, quum supra q̄ dici potest, cōstet, nos oportere

pet

per fidem mediatoris saluari: ipsa autem & credenda, & per fidem speranda, nostræ intelligentiæ naturalis acumen longe & quidem ita excedunt, vt noster ipsis intellectus summa cum difficultate assentiat: pro immensa bonitate sua & sapientia idem Deus Opt. Max. instituit sacramẽta, non secus atque signa gratiæ efficacia, aliquot potissimas ob causas.

Prima est, vt nos per ea ipsa exteriora sacramẽta, ad aliqua spiritualia, cuiusmodi sunt in ipsis gratiarum dona, cogitanda & consideranda erudiremur & excitaremur. Si enim Deus animam curaret, nulla foris composita specie, rudis homo nunquam de aliqua interiore purgatione cogitaret: admonitus vero per ea quæ foris fieri conspicit, visibili quapiam specie, non solum ad inuisibilem gratiam, quæ intus est, certius agnoscendã eruditur, sed & ad eam quærendam multo ardentius accẽditur. Non enim potest non accendi trepidantis animus, si certior fit per visibilia eorum mediorum signa, quibus facile sit salutem inuẽturus.

Secunda est, vt per eadem ecclesiæ sacramenta noster intellectus suauiter adsuesceret, manuduceretur*que* ad firmam credendorum & sperandorum, quæ omnem superant intellectum, fidem.

Tertia est, vt per eadem quoque sacramenta fieret nobis omnino certa, firma & indubitata de credendis & sperandis fides & spes, haud aliter atque per efficacia quædam signa, quæ sigillorum vice apposita, nos non solum diuinarum promissionum, propter fidem à Deo nobis factarum, admonerent, sed & efficaciter testarẽtur, nos certo partim accepisse, partim accepturos, quæ nobis pollicitus est ipse Deus: essent*que* ad hunc modum sacramẽta efficacia & certa diuinæ erga nos voluntatis, gratiæ, misericordiæ, & bñuolentiæ testimonia, omñi exceptione maiora: quibus obfirmati, non possemus de rebus fidei & spei neque diffidere, neque desperare, præsertim quod ipsis omnibus & singulis sacramẽtis accedat verbum Dei, quod non potest esse non firmissimum & verissimum, cui omnino credẽdum est.

Sicut proinde antiqui patres illi fuerunt participes humanæ redemptionis per Iesu Christi passionẽ medijs sacramẽtis, quæ ipsi tum habuerunt quasi signa & protestationes eiusdẽ redẽptionis: ita & nos eius sumus participes redẽptionis per sacramẽta Ecclesiæ, quæ illius sunt gratiæ, redẽptionis, adeoque de ea fidei & spei sigilla & testimonia, quę fidẽ & spem maxime corroborãt.

Gene. 17. Sic olim (quod pro exẽplo dicimus) Abrahamo datum est sacramẽtum circuncisionis, quod signum illi esset fœderis inter ipsum & Deum. Sic Gedeon,

Iudic. 6. ne quid dubitaret, futurum vt suo ductu vindicaretur Israel in libertatẽ, duobus signis confirmatus est.

2. para. 32 Quàm enim dubitare non potuit Ezechias, quin reualesceret, cum & pro-

Esaiæ 38. missionem audisset, & signo vidisset confirmatam promissionem: quàm etiã non potuit dubitare Gedeon, quin victurus esset, cum tot signis confirmatus

Iudic. 6. esset: tam nos, & longe minus, ipsi Christiani debemus dubitare de ijs, quæ credimus & speramus, quum eorum quæ credimus & speramus, signa efficacia habeamus vice sigillorum, quæ rebus visibilibus non modo eorum gratiam,

tiam,quæ nobis per fidem à Deo communicatur in ſacramentis,verumetiam Deo ipſo inſtitutore largiuntur.

Non vtiq; dubitandum eſt, quin Dei benignitas ſuis ſacramentis efficaciter aſſiſtat,& viſibilibus ſignis inuiſibilem infundat gratiam,& ſacramenti ſui feruore teporem credentiũ adiuuet: quóq; multi per ſacramenta conſequantur ſalutem, qui de ſua fide non amplius alioqui polliceri poſſunt, q̃ potuit ille qui dixit:Credo domine,adiuua incredulitatem meam. Ex quibus cõſequi videmus,fidem & ſacramentum ſibi inſeparabiliter mutuo cohærere: nimirũ vſq;adeo,vt ſola fides ſine ſacramento non ſufficiat in eo,qui ſacramenti cõpos eſſe poteſt,neq; ſacramentum ſine fide,quoniam vtrunq; oportet concurrere,& vtriuſq; robur cooperari.Id quod, paulopoſt de ſingulis ex ordine ſacramentis acturi,clarius accipiemus: hoc demum loco non aliud monẽtes,q̃ vt diligenter attendamus,q̃ res ſint magnæ & precioſę ipſa ſacramenta,quę vſq;adeo nos non modo diuinarum promiſſionum admonent,nec ſolum diuinam erga nos voluntatem atteſtantur,adflictaſq; conſcientias noſtras conſolantur,ſed & nos immediate (vt ſic dixerimus)ad ſuſceptionem gratię,quę ſanitas eſt & animæ vita,diſponunt,eamq; efficaciter ſignant. Marc.9.

Vt enim ipſe dominus noſtræ ex om̃i parte infirmitati cõſuleret, ſenſibilia etiam ſigna inſtituit,quaſi vaſa illius gratiæ & medicinas efficaces,quib' ipſi homines carnales ſenſuali cognitioni inhærentes, diſponeremur ad gratię inuiſibilis cognitionem,appetitionem & conſequutionem, velut ſuo loco om̃ia euidentiora fient,magiſq; perſpicua.

DE BAPTISMO, PRIMO ECCLESIAE SACRAMENTO.

CAPVT VIII

POſt vniuerſalem de ſacramentis Eccleſiæ diſputatiunculã, de ſingulis nunc ex ordine, quatenus author ſacramentorum dederit,acturi ſumus:& quidem primo de ſacramento baptiſmatis, quod in locum circunciſionis octiduanæ quondam ſucceſſit. Quia enim baptiſmus ſine controuerſia primum eſt fidei ſacramentum,quaſiq; totius catholicæ diſciplinæ baſis, fundamẽtum & ſignaculum,adeoq; omnium ſacramentorum oſtium,non immerito primas ipſum ſibi partes hoc vendicat loco,id quod primum definiemus: deinde, quibus facto opus erit,addituri. Rom.15.

Quod Græci βάπτισμα dicunt, nos Latini tinctionem dicere poſſumus: proptereaq; à Paulo lauacrum regenerationis eſt appellatum. Siquidem baptiſmus non tam ob id tinctio dicitur, quia homo inibi aqua tingitur & mergitur, quàm quia ſpiritu gratiæ ibi in melius immutatur, & longe aliud, vtpote ſpiritualis & nouus homo,q̃ erat,quia carnalis & homo vetus,efficitur: quemadmodum ſatis aperto perſpicuum fit ex baptiſmatis definitione, quæ ſic habet iuxta ſcripturam: Ephe.5. Tit.3.

Baptismus, prout sacramentum est ecclesię, non aliud est, q̃ tinctio in aqua, verbo vitæ sanctificata, qua baptizatus in nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis per gratiam spiritus sancti, quam ille post fidem simul cum baptismo efficaciter purgantem infundit, haud aliter intus ab omni peccato, maxime originali, lauatur purgaturq́ꝫ, atq́ꝫ foris à sordibus mundatur aqua corpus: & tum primum vere in Christi ecclesiam recipitur, vereq́ꝫ Christianus esse, haberi, diciq́ꝫ incipit: nempe signo gratiæ efficacissimo fidem suam non clàm, sed palàm protestans.

IN AQVA PRORSVS ESSE BAptizandum. Cap. IX.

PRimo autem ex ijsce definitorijs baptismi verbis haud obscure intelligimus, opus esse ad verum baptismum tinctione adspersioneve aquæ, si modo facultas illius adfuerit, aut ea haberi valeat, iuxta baptismi institutorem,
Ioan. 3. dicentem: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Atq́ꝫ hoc est, quòd eunuchus ille potens reginæ Candacis
Acto. 8. Aethiops, quum à Philippo fidem esset edoctus, videretq́ꝫ præterfluentem aquam, dixit: Ecce aqua, quis me prohibet baptizari? Et descenderunt vterq́ꝫ in aquam, Philippus & eunuchus, & baptizauit eum, vtpote in aqua ad ba-
Acto. 10. ptismum necessaria. Et Petrus hanc ob causam de ijs, qui spiritum sanctũ ac-
Ibidem. ceperant, dixit: Nunquid aquam quis prohibere potest, vt non baptizentur ij? Summatim, quotquot sunt nascente adhuc Ecclesia ab Apostolis baptizati, non aliter baptizatos intelligimus, quàm in aqua, vtpote elemento summe ad baptismum Christi necessario: contra eos, qui contẽdunt aquæ baptismũ
Ioan. 3. ad salutem non esse necessarium, quando tamen & hac quidem causa dominus hoc salutis sacramentum instituit perficiundum in aqua, quasi elemento quod æque posset haberi à pauperibus atq́ꝫ diuitibus, quodq́ꝫ parui constaret, facileq́ꝫ posset vbiq́ꝫ haberi, totoq́ꝫ terrarum orbe inueniri. Cuius si difficultas esset, tantam nobis huius necessitatem proculdubio non imposuisset,
Matth. 11. cuius onus est leue, & eius suaue iugum. Instituit proinde sacramentum baptismi, summe ad salutem necessarium, in aqua, ne quis inopum vel etiam diuitum à suscipiendo excusari posset, tanquam à re difficili, quũ fortassis alioqui propter difficultatem periclitari possent.

IN AQVA BENEDICTA BAPTIzandum esse. Cap. X.

SEcundo colligimus ex baptismi definitione, ad verũ Chr̃i baptisma oportere aquã nõ esse cõmunem & prophanã, sed sanctificatã, sed bñdictã ver
1. Tim. 4. bo vitę, quo sanctificatur oĩs creatura, & baptismo aquæ tantã dat virtutem. Per verbum vero vitæ, intellige inuocationem sanctissimæ Trinitatis, omnia viuificantis: quam super aquam baptismi sacerdos multis sane adeoq́ꝫ supplicibus & maximis precibus inuocat in sacratissimo tempore paschali, vt videlicet sacrosanctum baptismi lauacrũ sua sic virtute sanctificet, vt per ipsum spiritus sancti gratiam in renatos spiritualiter & renascendos effundat. Quas sane orationes si quis pietatis amator legat, audiet & intelliget, facileq́ꝫ sentiet,

sentiet, quàm sit res sancta, diuina & beata, baptismi aqua: quamq; prorsus non sit ob sanctificationem verbi diuini, quo nihil nec potentius nec sanctius, vt alia communis aqua habenda & tractanda, sed omnia separata, omniq; veneratione dignissima: contra eos, qui nostra tempestate plus q̃ indigne habent & tractant aquam baptismi, falso blaterãtes, nihil eam differre ab aqua communi, qua ipsi contra ecclesiæ vsum & decretum, non autem sacrata per verbum aqua, non sine detestando Ecclesiæ contemptu vtuntur in pueris baptizandis.

IN NOMINE SANCTAE TRINITATIS esse baptizandum. Cap. XI.

TErtio colligimus, nullius creaturæ, sed duntaxat nomine sanctissimę Trinitatis, hominem posse debereq; baptizari, iuxta domini verba, quibus hoc instituit, fieriq; ad salutem præcepit sacramentum, dicentem ad discipulos, primos post Christum sacerdotes: Euntes ergo, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. In cuius instituti & pręcepti testimonium, superbenedictissima illa adeoq; indiuidua Trinitas, in baptismo Christi (qui nostri fuit baptismi ad oĩa confirmatio) sensibilibus signis & speciebus apparuit. Siquidem Christi persona est visa in carne humana, vox patris super ipsam audita. Hic est filius meus dilectus: & persona spiritus sancti apparuit sub specie columbæ. Id quod dudũ fore, propheta quasi præteritum prophetarat, dicens: Vox domini super aquas, Deus maiestatis intonuit, dominus super aquas multas. Matt. vlt. Matt. 3. Marci 1. Lucę 3. Psal. 28.

Voluit sane dominus tantum confirmari sacramentum ternario diuinorę nominum numero, vt tribus staret testibus omne verbum: vtq; interim triplex ostenderet munus & beneficium, quod assequeretur, qui in Christo rite baptizatur. Primum quidem est adoptio in Dei filiationem, designata per vocem patris, testantem, Christum qui baptizabatur hoc modo, esse filium suum. Secundum, apertio regni cælestis, demonstrata per cælum apertum super Christum baptizatum. Tertium, susceptio sancti spiritus, insinuata per spiritum sanctum, in specie columbæ descendentem super Christum. Matt. 3. Marci 1.

Nec potuit nec debuit interim baptismi sacramentum dari nomine alicuius hominis, creaturæve alterius: cum, quia non sit creatura quæ possit salutis conferre gratiam, quæ confertur in hoc sacramento, quum omnis creatura vanitati sit subiecta: tum, quia generaret diuersitatem & personarum acceptationem. Si enim in Petri vel Pauli nomine baptismi gratia donaretur, posset alius alio videri sublimior, & secundum ministrorę merita hæc singularis gratia æstimari: vt melior esset baptismus eius, qui sanctior videreť: & indignior, qui ab eo acciperetur, quem non amplior ęstimatio cõmendaret: quum vtiq; huius gratiæ priuilegium non meritis, sed gratiæ detur: & proprie sibi omnipotentia Dei trini & vnius, hunc retinęat effectum. Id q̃d alibi Apostolus abunde declarans, testatur. Hic aũt admonemur, q̃ sit veneratione dignũ hoc sacramentum, quanto tremore & timore tantum sit sacramentum suscipiendum, quantaq; ad ipsum deuotione accedendum, in quo & super q̃d cer Eccés. 1. 2. 1. Cor. 1.

Psal. 102. tò adsit Deus ille trinus & vnus sua virtute & maiestate diuina, quē laudant
Psal. 96. angeli, adorant dominationes, tremunt potestates, cæli cælorumq́ virtutes ac
Psal. 148. beata Seraphim socia exultatione concelebrant. Contra eos, qui nonnun-
Esaię 6. quam nescio quibus cachinnis & hoc genus leuitatibus, tantum prophanant sacramentum.

IN BAPTISMO GRATIAM DARI. Cap. XII.

QVarto colligimus, baptismi sacramento gratiam dari, non modo ipsum simplex esse signum, vtpote quòd qui inibi renascitur, fit filius Dei, quum
Galat. 3. plane Christum induat, qui antea fuit filius iræ propter originale peccatum, solo (vt audiemus) baptismo tollendum.

FIDE OPVS ESSE IN BAPTISMO. Cap. XIII.

QVinto colligimus, hanc gratiam non baptismo solum, sed & vnà cum fide dari, quę ab hoīe prius adulto requiritur: & infans in eandem educandus per patrinos, ecclesiæ commendatur. Atq; ideo dominus vbiq; baptiza-
Marc. 16. ri præcipiens, fidem baptismo præposuit & coniunxit, dicens: Qui crediderit & baptizatus fuerit &c. Cuius argumento idem dn̄s oculos cæci nati prius luto ex sputo facto superliniuit, & sic ad aquas Siloe misit: quoniam prius de-
Ioan. 9. beat baptizandus fide instrui, & sic ad baptismū iam credulus admitti, vt sciat cui⁹ gratiæ in eo sit particeps, & cui iam debitor fiat deinceps. Id q̄d patrini summopere debēt corde percipere, q̄m vicē infantū supplent, non secus atq; coram Deo & homine fideiussores: quibus deinde infantuli facti adulti, ad seruandam promissam pro eis fidem obligantur: alioqui nunquam saluandi baptismo, quod nullo plane modo reiterare conuenit.

IN BAPTISMO REMITTI OMNE peccatum. Cap. XIIII.

SExto colligimus, baptismo per gratiam spiritus sancti quam inibi infundit, omne peccatū remitti baptizato & deleri, non secus atq; corpus foris aqua naturali mundaē, atq; in eo macula deleē. Hoc em̄ præcipue cōstat institutum esse à dn̄o sacramentum, vt per ipsum aboleantur & abstergant peccata nostra: vnde & catholica ecclesia confiteē, vnū baptisma in remissionem
Acto. 2. peccatorum. Quod Petrus haud ignorans, ad eos qui compuncti credebant, ait: Baptizetur ergo vnusquisq; vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionē peccatorum vestrorum. Atq; ideo nullus dubitet baptisma verum esse sacramentum, quia sit visibilis forma gratiæ inuisibilis, vtpote remissionis & ablutionis peccatorum, geratq; imaginem & similitudinem huius gratiæ. Sicut enim foris aqua corporis mundat sordes, sic intus gratia sordes animæ: interimq; hoc sacramentum causa huius gratiæ existit, quum sine eo Deus eam gratiam non vult largiri, quanuis alioqui posset, qui proprie & per se, causa est & remissionis peccati, & collationis gratiæ.

BAPTISMVM MVLTIFARIAM ESSE præfiguratum. Cap. XV.

IN huius vero ablutionis peccati testimonium, voluit potissimum dominus hoc sacramentum fieri medio aquæ, vitæ verbo sanctificatæ: de cuius aquæ

aquæ ſacramentalis virtute & gratia, dudum prophetarat propheta, dicens in perſona domini: Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris. Huius etiam baptiſmalis aquæ virtutem & gratiam, à mundo condito deſignauit aqua diluuij, quæ fuit figura & typus baptiſmi, in nouo teſtamento inſtituendi. Sicut enim ipſa, effuſione ſua mundi nocentis crimina (Deo volente) abluit, & virtutes contulit in poſteris, adeo, vt vnius eiuſdemq́ elementi miniſterio finis fuerit vitijs, & origo virtutibus: ita ſane in aqua baptiſmali contracta vitia abſterguntur, & ſacræ virtutes animæ recens purgatæ, ad ſalutem æternam inſeruntur, ipſo Petro teſte, qui dicit: In diebus Noe quum fabricaretur arca, in qua pauci, id eſt, octo animæ ſaluæ factæ ſunt per aquam: quod & vos nunc ſimilis formę ſaluos facit baptiſma. Et hoc eſt quod Apoſtolus ait, quòd Chriſtus dominus ſuam Eccleſiam mundauerit lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ſibi ipſe glorioſam eccleſiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiuſmodi. Cuiuſmodi eſt omnis in Chriſto creatura, per baptiſma natiuitate ſpirituali noua, ad quam propterea ſpiritus ſanctus ait: Quæ eſt iſta quaſi dealbata aſſcendens? Atqui poſſemus huius & tantæ per baptiſmum collatæ gratiæ, infinita propemodum genus hoc alia ex ſcripturis teſtimonia proferre, niſi ratio Catechiſmi nos prohiberet eſſe longiores, in re præſertim nulli non pio homini fide digna, & dudum vnanimi conſenſu ſemper credita.

Ezec. 36. Gen. 6. 1. Pet. 3. Ephe. 5.

Cæterum quicquid hoc eſt rei, fiet paulopoſt in tractatu de baptiſmi cæremonijs, multo magis perſpicuum.

BAPTISMVM NON NVDVM ESSE ſignum. Cap. XVI.

CONſtabit proinde, vt nunc quoq́ conſtat, eos vehementer contra ſcripturas errare, qui cenſuerunt hoc baptiſmi ſacramentum duntaxat nudum eſſe diuinæ erga nos volũtatis & miſericordiæ gratiæq́ ſignum, & adſcriptionis in gregem Chriſti teſſeram, nec ipſum gratiam conferre poſſe vel etiamnum ex inſtitutione diuina: nimirum hac ſua opinione miſeris Anabaptiſtis hoc tempore præcipuam dantes cauſam, quòd velint infantes baptizatos rebaptizari, quoniam non poſſent neque credere, neq́ intelligere, neq́ gratiam fidei per baptiſmum habere, quum nouæ legis ſacramenta gratiam conferre non poſſent. Errare quoque per dicta conſtat, qui vel negant aliquod eſſe peccatum originale, vel ipſum baptiſmo tolli: quum ſupra quàm dici poſſit, ſciamus, hac potiſſimum cauſa baptiſmum eſſe datum, vt idem tolleretur peccatum eius virtute.

Eſſe autem originale, quod à parentibus ex vtero per Adam contrahitur, peccatum, noſq́ per ipſum diaboli filios, æternæq́ pœnæ reos fieri, ſatis abunde colligimus ex Paulo, dicente: Eramus natura filij iræ &c. Quomodo natura? Vtiq́ naturali propagatione traducta ab Adam, primo noſtræ origi nis parente, in quo omnes peccauimus, ſpiritualiterq́ mortui fuimus, in peccato concepti & nati. Id quod nec Iob, nec Dauidem, ſanctiſſimos alioqui

Ephe. 2. 1. Cor. 15.

Iob. 14. viros, latuit, sed vterque hoc ipsum confessus est peccatum. Iob enim ad dominum ait: Quis potest facere mundum, de immundo cōceptum semine? Nonne tu qui solus es? David quoque inquit: Ecce enim in iniquitatibus conceptus
Psal. 50. sum, & in peccatis concepit me mater mea. Huius causa dixerunt alibi Iudæi
Ioan. 9. ad cæcum natum, sed à Christo illuminatum: In peccatis natus es totus, & tu nos doces? Est præterea peccatum originale tam plerisque omnibus perniciosum, vt paruulos hauddum baptizatos, non tantum à regno Dei separet, verumetiam à salute & vita æterna faciat alienos.

Quod vero solui nequeamus ab eo peccato, nec fieri filij Dei, adeoque diuinæ gratiæ participes, nisi sacramento baptismi, veritas ipsa testatur, inquiens
Ioan. 3. ad Nicodemum: Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Sola enim hac secunda in baptismo natiuitate, filij Dei efficimur & dicimur, Euangelista teste, quum
Ioan. 1. ait: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius. Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Nascuntur ex Deo, qui fide præuia baptismo abluuntur: quando quidem de nulla alia diuina natiuitate scriptura meminerit, quàm quæ fit lauacro regenerationis in baptismate. Id quod, nec aliud, videtur à Deo postulasse propheta regius. Quum enim ille iam querulus dixisset, se in peccato natum, nec videret remedium contra illud, precatus est in hæc verba: Adsperges me domine hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor: Cor mundum
Psal. 50. crea in me DEVS, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Atqui hæc lotio, hæc mundatio, hæc dealbatio, hæc innouatio, quam sanctissimus propheta futuram præsensit, non aliter fieri potest, nisi baptismo per spiritum sanctum hodiernis quidem temporibus, quibus quoniã gratiæ sint, à Christo primum cœpit reuelari & institui sacramentum baptismi. Cuius olim loco in typo, quantum ad semen Abrahæ, proculdubio fuit circuncisio octi-
Gene. 17. duana: quantum vero ad alium populum tempore legis naturæ, fuit indubie
Gen. 4. sacrificium aliquod, quale fuit sacrificium Abel, Noe, Melchisedech & alio-
Gene. 8. rum. Nec sane dubitemus, quod agit apud nos baptismus, hoc ipsum ex par-
Gen. 14. te saltem egisse apud veteres vel pro paruulis solam fidem, non quidem interiorem duntaxat, sed aliquo exteriore signo protestatam. Iam vero, etsi DEVS huiusmodi fide & sacrificio veteribus illis ex ineffabili sua pietate & misericordia offensam & originalem & personalem remiserit, dederitque gratiam, qua mereri possent cæleste ipsius regnum: nullus tamen eorum ingredi potuit, donec opere completum est in baptismo virtute passionis Iesu
Ioan. 19. Christi per sanguinem & aquam, ex eius latere dextro lancea perforato manantem, & baptisma confirmantem & roborantem, ita vt is solum regni ianuam aperiat, veritate dicente: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiri-
Ioan. 3. tu sancto, non potest introire in regnum DEI. Absit proinde, vt vel negemus aliquod esse peccatum originale, vel ipsum non nocere, nec vel baptismo tolli.

PER BAPTISMVM FIERI DEMVM Christianum. Caput XVII.

POstremo colligimus ex definitione baptiſmi,nos primũ baptiſmo in Chriſti eccleſiam recipi, & Chriſtianos eſſe ac dici,nec antea vel quamlibet credulos:tum enĩ baptiſmo, tanquã externo ſigno quopiam nos eius in quẽ credimus,eſſe palàm profitemur & teſtamur. Quod vſqueadeo verum eſt,vt nõ deſint ex claſſicis Theologis, q volunt hac quoq; cauſa ſacramẽtum baptiſmi inſtitutũ,vt per ipſum ab alterius religionis hominibus diſtingueremur, vt vnius religionis homines,hoc baptiſmi ſigno inter nos cõueniremus,nosq; ad veræ religionis obſeruãtiam mutuo iuuaremus,aliosq; alterius ſectæ cautius vitaremus. Cum enĩ in corpore hic etiamnum agimus,atq; cum alijs conuerſamur,vt ſignum etiam externum Chriſtiani haberemus, quo ab alijs ſecerneremur,religionisq; Chriſti conſortes nos profiteremur,& ab alijs agnoſceremur:duo Chriſtus nobis inter alia potiſſimum ſigna reliquit,quæ ſingulares ob cauſas,quas ſupra retulimus,ſacramenta vocari cœpta ſunt,videlicet baptiſmum & Euchariſtiam, quorum ille circunciſioni, hæc ſacrificijs legis ſucceſſit. Sicut itaq; quõdam Iudæi circunciſiõe populo Dei publicitus inſerebantur, ita & Chriſtiani baptiſmo in Eccleſiam Chriſti recipiuntur & inſerũtur. Cuius argumẽto dicit ſcriptura,ex ijs quos Petrus vna concione conuertit ad fidẽ,& baptizauit,animas circiter ter mille appoſitas,id eſt,ad gregẽ Chriſti,adeoq; fidelium Eccleſiæ inſertas & aſſcriptas. Acto. 2.

MAGNAE DIGNITATIS ESSE SACRAmentum Baptiſmi. Caput XVIII.

EX Baptiſmi igitur deſcriptione, & huius declaratione ſatis ſuperq; conſtat,quantæ ſit gratiæ & dignitatis,quantæ deniq; vtilitatis & neceſſitatis baptiſmi ſacramentũ,vt ſine quo ſalutem habere nequeamus,nec Chriſtiani dici nec eſſe poſſimus. Admonemur proinde, vt ipſum ſumma cum reuerentia & deuotione, ſingulariq; gratiarum actione ſuſcipiamus, Paulum ſequentes,vtpote q tantæ in baptiſmo dignitatis & gratię non inſcius,ait:Cum autem benignitas & humanitas apparuit Saluatoris noſtri Dei,non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos,ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit, per lauacrum regenerationis Spirituſſancti, quẽ effudit in nos abunde per Ieſum Chriſtum ſaluatorem noſtrum,vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundum ſpem vitæ æternæ. Tit. 3.

Cæterũ huius ſacramẽti gratiã & dignitatẽ,multo ſuſius poſthac intelligemus,audituri ceremonias,q̃s eccleſia pie circa hoc ipſum ſacr̃m fieri inſtituit.

DE ORDINE ET MODO CAEREMONIARVM, in baptizando puero fieri ſolitarum. Caput XIX.

QVæ ad baptiſmi ſubſtantiam pertinent,& neceſſario credenda, & in baptizando ſeruanda ſunt,præcedẽti capite,quatenus catechiſmi ratio exegit,diſſeruimus:ſupereſt vt nonnihil dicamus de ordine & modo ceremoniarum,quæ non tã neceſſario,q̃ fructuoſe,& ita qđe in puero baptizãdo ſeruari ſolent,vt ſi quis contra eius eccleſiæ,in qua puer baptizatur,conſuetudinem

E iiij &

& vſum, eas negligeret cæremonias abſque cogente neceſſitate, per contemptum, non aliter peccato ſe reum faceret, atque is qui peccat in legem, cui conſuetudo plerunque æquiualet: eſſetq; publicæ pacis & concordiæ perturbator contētioſus, nec alienus à peccato, præſertim in ijs cæremonijs, quæ tametſi non ſint abſolutæ pietatis, tamen non ſunt cum impietate coniunctæ, ſed potius pietatis altrices. Cuiuſmodi citra dubium ſunt cæremoniæ, quæ circa baptizandum iuxta cuiuſlibet Eccleſiæ morem hactenus non ſecus atq; ſacramentalia ſigna ſeruari conſueuere: vtpote quæ admoneant baptiſmi dignitatem, maieſtatem, & virtutem: quidq; baptizatum ſequatur, ac ei conueniat, pie ſubindicent.

1 In primis igitur baptizandus infantulus, ad valuas tēpli, non in templum,
Gene.28. defertur, vt indignus templo, in quo ſua maieſtate Deus multo quàm alias ſpecialius habitat. Cum enim Dei domum non deceat niſi ſanctitudo, in
Psal. 92. ipſo vero baptizādo, quū adhuc eſt infidelis, diabolus ſit, prophanator omīs ſanctitatis: meritò proinde tum puer cauebit ab ingreſſu templi, loci vtpo-
Gene.28. te terribilis & ſancti, in quo dominus eſt, quum nec Moſes auſus fuerit accedere ad locum fortaſſe non æque ſanctum, domino ad ipſum dicente: Non
Exodi 3. appropinques huc. Solue calceamentum de pedibus tuis. Locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt.

2 Deinde ſacerdos baptizaturus (qui dempta neceſſitate, in hoc baptiſmi ſacramento miniſter eſt, quo ad Deum & Eccleſiam) in baptizandi faciem ſufflat, ſignificans mox malignum ſpiritum inde fugere coactum iri ſufflatu Spiritusſancti, in baptiſmo gratiam largientis, cui iſte locum volens nolēs ſit
Esaie 40. ceſſurus, iuxta illud: Exiccatū eſt fœnum, & cecidit flos, qa ſpiritus domini ſufflauit in eo. Sic alibi ſacerdos aquam baptiſmi benedicens, in eam ter ſufflat, vt inde fugiat maligni ſpiritus fraus & malitia.

3 Mox facta ſufflatione, ſacerdos incipit exorcizare, ſimulq; ad Deum precari, quo reprimat diaboli poteſtatem, quam per peccatum accepit ſuper hominem. Eſt enim, exorcizare, nihil aliud, quàm per diuina verba ſpiritum immundum adiurando expellere. Hinc exorciſtæ dici cœperunt, qui cacodæmones adiurando fugant. Cuiuſmodi non ſolum apud Chriſtianorum Eccleſiam, ſed & apud Iudæos fuiſſe comperiuntur, vt innuit Seruator noſter in
Matt. 12. Lucæ 11. Euangelio, dicens: Si ego in Beelzebub eijcio dæmonia, filij veſtri in quo eijciunt? Et in Actis Apoſtolicis fuere, qui tentarunt exorcizare, & inuocare
Acto.19. ſup eos qui habebant ſpiritus malos, nomen domini Ieſu. Quo ſane loco ſciendum eſt, exorciſmo non prorſus expelli ſpiritum immundum, ſed notari, ipſum paulopoſt abijciendum. Siquidem conſtat, eundem ſpiritum à paruulo nequaquam exire, donec manet in peccato originali. Arctatur autem exorciſmo diaboli poteſtas in exorcizato, ne impediat baptizandum à ſuſceptione effectus baptiſmi & illius gratiæ, ne quoque ſæua cacodæmonis poteſtas tantum deinceps poſſit, quantum potuit antea. Vides ergo quatenus nunc apoſtatæ & ſchiſmatici baptizandis paruulis incommodant.

4 Exorciſmo peracto, ſignatur baptizandus pollice ſacerdotis ſigno ſanctæ cru-

crucis tam in fronte quàm in pectore, vt diabolus cognoſcat ſe ab illo tam in occulto cordis, quàm in aperto confeſſionis expelli virtute eius, qui in Cruce pepēdit, vnde ſuam virtutem crux contra eum accepit: qua de multis egimus in noſtris Homiliarum Centurijs.

5 Poſt crucis ſignaculum hoc modo & ordine factum, leguntur ſuper baptizandum orationes, vt fiat catechumenus, id eſt, vt poſſit edoceri myſterium ſacræ fidei: quæ non datur niſi dono Dei, q ſolus adiuuat incredulitatem noſtram, & fidem adauget. Id quod facile ſubindicatur precibus, quæ ſuper baptizandum dici conſueuerunt. Ephe. 2.

6 Quibus ita dictis, datur illi ſal benedictum in os, vt per ſal typicum ſapientiæ ſale conditus, fœtore careat iniquitatis, & ne à vermibus peccatorum vltra putrefiat, ſed magis illæſus ſeruetur ad maiorem gratiam percipiendam. Significaturque eo ſale, hominem omnino eſſe foreque inſulſum ſine condimento primorum documentorum fidei, quæ ſal notat, quibus puer ipſe ſaliendus & imbuendus eſt.

7 Dehinc rurſus exorcizatur diabolus, nempe vt ſuam agnoſcēs nequitiam, & iuſtum ſuper ſe iudiciū Dei timēs, recedat ab homine, nec iam contēdat eum arte ſua ſubuertere, ne baptiſmum conſequatur: ſed magis honorem Deo creatori ſuo exhibens, reddat opus factori ſuo.

8 Poſtea ſacerdos, Chriſti exemplo tangit baptizandi nares & aures cum ſaliua, dicens: Epheta, quod eſt, adaperire. Hoc agit ipſe ſacramēto, vt per ſaliuam typicam ſacerdotis & tactum, ſapiētia & virtus diuina ſalutē baptizandi operetur, vt aperiantur illi nares ad accipiēdum odorē notitiæ Dei, de quo Paulus alibi: & vt aperiantur illi & aures ad audiendum mandata Dei, ſine quibus nemo adultorum vitam ſit æternam ingreſſurus. Marc. 7. 2. Cor. 2. Matt. 19.

9 Quibus hac ſerie ſecundum Eccleſiæ conſuetudinem peractis, ſacerdos puerum manu accipiens, templum ingreditur, & dicit: Ingredere templum Domini, vt habeas vitam æternam &c.

10 Quo dicto, ſimul puer baptizandus defertur ad ſanctificatum baptiſmi fontem, regenerationis lauacrum: atque ſacerdos ibi quærit ab eodem baptizando, ſi abrenunciat diabolo & omnibus eius damnoſis operibus, fallacibusque pompis, vt primum reſpuat errorem, ſicque ad veritatem poſſit appropinquare, & iuxta Apoſtolum, deponere veterem hominem ſecundum priſtinam conuerſationem, qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris, abnegans impietatem & ſecularia deſideria. Quod ſane facto opus eſt, quum nemo poſſit æque duobus inſeruire dominis, nec ſit participatio iuſtitiæ cum iniquitate, nec aliqua luci ſocietas cum tenebris, nec quicquam conueniat Chriſto cum Belial. Reſpondet autem pro puero baptizando patrinus, inquiens: Abrenuncio. & quæ ſequuntur reliqua. Ephеſ. 4. Coloſ. 3. Matt. 6. 2. Cor. 6.

11 Poſt hæc vngitur baptizandi pectus oleo, nimirum ſanctificato, cum inuocatione ſanctæ Trinitatis, vt nullæ reliquiæ latentis inimici in eo reſideant, ſed in fide eiuſdem ſanctæ Trinitatis, mens eius læta confortetur vera in ipſam charitate & deuotione.

Inte-

12 Interim quoq; idem baptizandus inter scapulas eodem modo inungit, vt vndique muniat, accipiatq; fortitudinem ad portãdum onus domini in ipsius gratia corroborante.

INFANTES RECTE FIDE ALIENA BAptizari, contra Anabaptistas. Caput XX.

13 DEinde sacerdos paulopost puerum baptizaturus, interrogat ab ipso symbolum Apostolicæ fidei, de quo præcedenti lib. dicens: Credis in Deum patrem? Cui pro puero respondet patrinus: Credo. Qua qdem responsione tam puer quàm patrinus coram Deo obligat. Puer, vt ætatem nactus perfectam, fidei assentiat: patrinus, vt sit operam daturus, quo puer credat. Nec inconueniens est, vt vnus alium obliget in ijs, ad quæ omnes tenent: secus tamen in eis, ad quæ non omnes tenent. Nec patrino quicquam periculi poterit in hoc imminere casu, quum baptizandus parentes habeat Christianos, sitq; ipse victurus inter Christianos, à quibus dubio procul nutriendus sit & fidem docendus, id quod fieri non semper potuit in nascente adhuc Ecclesia: quãquam sub id quoq; tempus apud parentes, q sunt vel infidelitatis vel hæreseos suspecti, non prorsus absit periculi suspicio. Quod Ecclesiæ primoribus, vtpote Episcopis, cogitandum relinquimus. Nec dubites hoc sane loco, pueros infantes recte salutariterq; baptizari, vtcunque fidem vocalem non habeant, nec possint doceri, quum careant intellectu. Siqdem respondemus, illis sufficere fidem aliorum, adeoq; totius Ecclesiæ, qua baptizantur: quorum merito salus adimplet per corda & ora gestantium fideiussorum, quando dominus ipse alias fidem aliorum suscipiẽs, paralyticum à mor-
Matt. 9. bo tam corporis quàm animæ curauit, ad illum dicens: Homo, remittunt tibi
Matt. 19. peccata tua. Quod si hoc ipsum de illo, qd de pueris dixit? Sinite illos ad me
Marc. 10. venire, qm̃ ipsorum est regnum cælorum. Id quod non nisi baptizatorum
Lucæ 18 est. Recte ergo paruuli baptizant, nec vllo pacto sunt rebaptizandi, quanuis actu credere nequeant, sed per alios, vtpote patrinos. Nec immeritò baptismus & ipsis delet peccata. Sicut em̃ illi ex alijs ea, quæ illis remittunt in ba-
Gene. 17. ptismo, peccata traxerunt: sic & per alios ad salutem credunt. Quod & olim factum legimus in circuncisione, in baptismi locum succedente, quæ & paruulis æque vt adultis fuit cum præcepta tum fructuosa: Cur non idem fieri quis credat in nostris paruulis, maxime, quòd nunc æque vt olim, naturæ infirmitas humanæ non obsistat omnipotentis Dei gratiæ? contra Catabaptistas, impie negantes quicquam prodesse paruulis baptismum, sed baptizatos in pueritia, denuo baptizandos in adulta ætate cauillantes, de quibus multa leges in opere nostrarum Centuriarum. Sed redeamus, vnde digressi, necessitate cogente, sumus.

14 His ex ordine sic & qua decet dignitate & grauitate perfectis, ad baptismum deinde procedit sacerdos. Cuius formam, quoad tinctionem, seruaturus, accipit ipse puerum per latera: & versa ad aquam facie, directoq; ad orientem capite, semel ipsum primo mergit, dicens: Ego baptizo te in nomine patris. Secundo, capite ad aquilonem verso, eundẽ immergit, dicens: Et filij.

Ter-

Tertio denicp,capite ad austrum verso, dicit: Et Spiritussancti. Ita nimirum, vt baptizando fiat Crux. Atcp recte quidem homo, qui ad sanctæ Trinitatis imaginem creatus est, per inuocationem sanctæ Trinitatis ad eandem reno- Gene.2.
uatur imaginem, fitcp prorsus noua secundum spiritum creatura. Debetcp proinde cum inuocatione sanctæ Trinitatis, sub trina mersione baptismum confici, vt secundum personarum differētiam baptismi forma celebretur, & secundum vnitatem substantiæ vnum baptisma fiat, iuxta Apostolum di- centem: Vnus dominus, vna fides, vnum baptisma &c. Ipsa vero crux, admo Ephe. 4.
net domini nostri Iesu Christi crucifixionē, ad quam baptizamur omnes, vt & ipsi post baptismum semper nostram carnē carniscp desideria, Paulo mo- Gala.5.
nitore, crucifigamus: crucemcp nostram patienter tollentes, hortante dño, se- Matt.10.
ramus, alioqui indigni baptismo futuri. Denicp trina etiamnum immersio, tri 16.
duanam significat sepulturam & resurrectionem dñi, qui tribus diebus toti- Luc.9.14.
demcp noctibus in corde terræ fuit, & tertia demum die resurrexit. Cum Matt.12.
quo & ipsi baptizati, si cum illo moriemur, aliquando resurrecturi sumus, qui Lucæ 11.
in eius morte baptizamur, Apostolo dicēte: Quicuncp baptizati sumus in Roma.6.
Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti eñ sumus cum illo Colos.2.
p baptismū in morte, vt quomodo resurrexit Christus à mortuis p gloriā pa tris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si eñ cōplantati facti sumus simi litudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus.

CHRISTIANA NOMINA PVERIS ESSE IMponenda in Baptismo. Caput XXI.

INterim dum hæc ante & in baptismo gerunť, à patrino nomen vel à parē- 15
tibus imponiť puero: nomē, inquam, non ridiculum, nec cuiuspiam pagani infidelisve, sed potius alicuius sancti & Christiani, quem puer factus adul- tus, tam nomine quàm exemplo referat & sequatur, illiuscp fide & conuersa- tione imitator efficiať, quemadmodum Paulus hortatur suos, dicens: Rogo 1.co. 4.11.
vos, imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Contra eos, qui diuorum con- Ephe. 5.
temptores, negant in diuo quopiam Christum nos sequi posse. Impositio au- Phil.3.
tem nominis in baptismo, sumpta videtur à consuetudine Iudæorum, qui le- ge diuina suos infantulos octaua natiuitatis die circuncidebant, eiscp no- mina in circuncisione imponebant, quorum primus fuit Abraham, cui in Gene.17.
circuncisione nomen inditum est Abraham, quum prius vocaretur Abram, Lucæ 2.
quasi mutato nomine, mutatus esset & ipse in alium, vtpote nouum, ho- minem. Qualis profecto fieri solet vnusquisque in baptismo, qui nunc est vice circuncisionis. Hæc obiter collibuit admonuisse, quæ nec proposito no- stro quicquam obesse putamus, redeuntes ad ea quæ post baptismum fie- ri consueuere.

Igitur puerulus baptizatus e fonte ascendens, à sacerdote statim signa- 16
tur in vertice, summitate videlicet capitis, sacro chrismate, subsequente qui- dem oratione: nimirum quo baptizatus regni CHRISTI fit particeps, & à Christo Christianus appelletur, quodcp ipse virorem cælestis gratiæ ac- cipiat, quem spiritussanctus per chrismatis vnctionem in baptismate confert.

Cuius

Matth.3. Marc.1. Lucæ 3. Gene.8. Cuius argumento Christus baptizatus afſcendēs de aqua, vidit cælis apertis Spiritum Dei, deſcendētem ſicut columbam, & venientem ſuper ſe. Nec argumento abfuit columba, quæ in diluuio, quo & baptiſmus eſt olim præfiguratus, ad arcam reportauit ramum virētis oliuæ, vnde chriſma baptiſmale conficitur.

17 Deinde tradit̄ baptizato candida veſtis, qua ſignificat̄, baptizato per lauacrum regenerationis reſtitutam eſſe innocētiam, puritatē & caſtitatem, quam peccato originali amiſerat, vt & candorem earundē virtutum illibatum perferat ante tribunal Chriſti, coram quo reſurgentes aliquando apparebimus.
Rom.14. 2.Cor.5. Eccēs 7. Vnde ſcriptura: Omni tempore, inquit, veſtimēta tua candida ſint. Atq; hoc eſt, quōd etiam per huius indumenti cādorem velint ſignificari, glorioſam illam corporis & animaræ in nouiſſimo die reſurrectionem, & angelicum in ea nitorem, qualem in ſe Chriſtus p̄figurauit per ſuam in monte Tabor tranſ-
Matt.17. Marc.9. Lucæ 9. figurationem, quando (Euangeliſta teſte) facies eius in morem ſolis refulſit, ac veſtimēta niueo quodā candore reluxerūt. Inſup hæc ipſa candida veſtis, vna cum rotunda in capite mitra, ſignificat ſacerdotiū & regnum vitæ, quod
Pſal.109. Hebr.7. baptizatus acquirit, quum factus ſit membrum Chriſti, qui rex eſt & ſacerdos in æternū, cuiuſmodi baptiſmo fiunt Chriſtiani, reges, vtpote qa ſeipſos & alios regunt: ſacerdotes, quoniā ſeipſos domino offerunt, offerreq; debēt,
Ro.6.12. 2.co.6.7 Coloſ.1. 1.Petr.5. iuxta Apoſtolum dicentem: Obſecro vos per miſericordiam Dei, vt exhibeatis corpora veſtra &c. Vnde ad credentes & baptizatos ait Petrus: Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium.

18 Poſtremo, ſacerdos tradit baptizato candelam accenſam in manu, dicens:
Matth.5. Matt.19. Accipe lampadem ardentem, cuſtodi baptiſmum, & ſerua mandata &c. vt ſic luceat vita tua coram hominibus, vt glorificent patrem tuum qui in cælis eſt.

HAERETICOS PERPERAM NEGLIGERE cæremonias in baptiſmo. Caput XXII.

HActenus de ſacramenti baptiſmi cæremonijs, non tamen omnibus & ſingulis, quum ſingulæ propemodum Eccleſiæ ſingulas habeant cæremonias, non tam neceſſarias, quàm pias & fructuoſas, meritóque vniuſcuiuſq; Eccleſiæ morem ſeruandas, vt quæ ſacramenti dignitatem, virtutem, gratiam, quidq; inibi ſerio ſit aut agendum, aut dimittendum, quaſi ſimulacra quædam, non ſine ſimpliciorum hominum energia, commonſtrent & admoneant. Quas vel ideo paulo ſuſius hoc loco tractandas cenſuimus, vt reſciāt apoſtatæ iſti cæremoniarum oſores, quàm nō ſatis pie neglexerint, arroganterq;, nulla ſuffulti authoritate, ſacramentales cæremonias partim prorſus abrogauerint, partim ſubſannauerint improbauerintq;, quum rem longe ſecus habere videat optimus quiſque, ac ipſi in libro poſthac de cæremonijs Eccleſiæ, ſeorſum vberius differemus: interim nequaquam ituri inficias, ea quę in ſacramentis neceſſaria non putant̄, poſſe iuſtis de cauſis ab Eccleſiæ primoribus tolli. Quo factum, vt quandoq; iuſte ſint baptiſmi ritus immutati, materia aquæ & verborum forma non variatis. Ita baptizandi corpus

pus immergebatur antiquitus: nunc capitis ablutio satis esse decernitur. Ita quoque ter mergi (quod & hac parte docuimus) obtinuerat vsus, quem probauit Augustinus, & Pelagius pontifex, & Apostolorum canones. Gregorius id non referre censuit. Mox ad abolendam quorundam hæresim schismaque tollendum, in Toletano Concilio statutum est, sola immersione vtēdum. Id quod vel in hoc genus alijs facto nobiscū opus esse comperimus: contra eos, à quibus nihil, vel quamlibet bene sanctéque institutum, esse potest tutum, immune & illibatum, vt qui regni etiam Dei Momi, omnē in Ecclesia ordinem, concordiam, obediētiam, fidem, deuotionem, omnem denique virtutē, opusque bonum omne, labefaciunt. Vnde fieri videmus, vt licentiosi isti apostatæ tot habeant diuersæ farinæ adoratores, qui proiectis scripturis ac interpretationibus sanctorum patrum, vita & miraculis clarētium, proiectis Concilijs & Ecclesiæ catholicæ ordinationibus ac statutis, solum probant mordicusque tenēt, quod apostatico suo arbitratui arridet. Sed in foribus est, vt nemo melius ipsos, quàm ipsimet semetipsos, inconstantia videlicet & maledicētia sua conficiant, quibus saniorem mētem à Deo optimo precamur, capessentes proximo deinde loco sacramentum Confirmationis.

DE CONFIRMATIONE,

SECVNDO ECCLESIAE CATHOLICAE Sacramento. Caput XXIII.

Baptismo succedit Confirmatio, secundum catholicę Ecclesiæ sacramentum. Dicturi autem hoc in capite paucis de ipsa confirmatione, non est vt eorum mentionem faciamus, quę nostri temporis hæretici nonnulli in eam, vtpote rem modis omnibus sacram, nugacissime perfrictáque fronte ludunt & obganniunt: nempe inter alia quæ ex composito transimus, confirmationem pro ritu tantum ac cæremonia contendentes habendam, pro sacramento autem pertinaciter negantes: quum tamen illa non solum sanctorum testimonio doctorum & totius Ecclesiæ fide, sed etiam sacræ scripturæ clarissimis locis ostendatur, visibili signo manus pontificiæ non gratiam modo, sed & ipsum gratiæ spiritum conferre, quam & pro magno sacramēto ministri dignitas, ecclesiæ authoritas, & ipsius sacramēti commēdat vtilitas. Id quod non obscure probabit huius descriptio, & eius quam subijcimus, declaratio.

DE CONFIRMATIONIS DESCRIPTIONE. Caput XXIIII.

EST enim confirmatio, hominis baptizati in fronte per pontificem in figura crucis cum sanctificato chrismate ad fidei confitendæ robur vnctio. Post baptismum sane baptizatus confirmatur chrismate, quod oleo & balsamo conficitur. Daturque hoc confirmationis sacramento gratiæ spiritus, scilicet plenitudo, ad spirituale robur augēdum & propagādum. In oleo Christi gratia designatˀ, qui dicitˀ vnctus & perfusus oleo lætitiæ: & propter odoris fra- Danie. 9. Psal. 44.

grantiam miscetur balsamum, tum q̃a resistit etiam corruptioni, tum q̃a per
2.Cor.2. hoc sacramẽtum maxime efficimur Christi bonus odor in omni loco, per ple
Ephe.5. nitudinem septiformis gratiæ Spũssancti. Debet autem chrisma sanctificatum esse, non etiam prophanum, quo confirmamur. Siqdem confirmatio nequit, cogente etiam necessitate, fieri in chrismate non consecrato: quanquam eadem cogẽte necessitate, baptismi materia possit esse aqua non consecrata, quia baptismus absolutæ est necessitatis, non autem confirmatio, quum multi non confirmati saluenť, modò sacramenti contemptus haud interueniat. Contemptores autem eos censent, q oblata recipiendi opportunitate, ipsum confirmationis sacramẽtum recipere vel renuunt, vel supine crasseq́ negligunt. Nec est quod arbitrenť sufficere baptismũ, quo ad salutem sint omnino renati: quandoqdem facile responderi potest, baptismo remissionem peccatorum accipi: per manus vero impositionem, quæ nunc confirmatio appellatur, spm̃ paracletum dari: Illic gratiam tribui, hic illam dari ad confirmationem: itemq́ baptismum adiuuare ad credendum, confirmationem vero ad audacter confitendum. In baptismo qdem regenerať quis ad vitam, post baptisma vero confirmať ad pugnam, q̃a confirmatio ad huius mundi agones armat & instruit.

Iam vero qd prodesset, si à lapsu q̃spiam erigereť, quod fit baptismo: si nõ ad standum, quod fit cõfirmatione, confirmareť? Atq́ vt paucis multa doceamus, scias hoc ipsum facere confirmationẽ baptizato, quod pupillo facit tutor. Modò qd prodesset amplam hæreditatẽ filio relinquere, nisi ipsa vel lex, vel præses illi de tutore prouideret? Paracletus qdem est eius consolator in Christo, custos & tutor, qui suadente diabolo, posset (sicut & pupillus) suam perdere facultatem, id est, baptismi vtilitatem, si hunc non haberet tutorem. In confirmatione proinde gratia, quæ collata est homini in baptismo, confirmatur, augetur, corroboratur & completur.

DE EFFICACIA CONFIRMATIONIS.
Caput XXV.

QVemadmodum eñ in vita corporali prẹter generationem, per quam vitam consequimur, alia reqritur actió, per quam & crescimus, & ad perfectionem virtutis perducimur: ita in spiritali vita, quæ per generationem baptismatis acqritur, opus est sacramento confirmationis, per quam vita spũalis ad perfectam virtutem perduciť, & Spũssanctus datur ad perfectum robur. Plus igiť habet gratiæ & gloriæ baptizatus & confirmatus, quàm qui duntaxat baptizatus est. Etsi eñ paruulus per baptismum moriens, euolet indubie ad gloriam, etiam nondum confirmatus: Ipse tamen non habet illam gratiæ plenitudinem & gloriæ, quam habet paruulus & adultus cum baptizatus tum confirmatus. Id quod facile declarat nomen sacramenti, quod est, confirmatio, quum prius vocareť manus impositio. Siquidem confirmare est, id quod collatum est, corroborare, firmare, adaugereq́. Quod proculdubio fit baptizato per sacramentum confirmationis, vti pro simplicioribus exemplo magis euidenter commonstrabimus.

Nonne

Nonne, quæso, si quis ad aliquam eligitur dignitatem, ius sibi ad illam acquirit, & si deinde à superiore confirmatur, ius illi suum magis & ita quidem firmatur, vt non æque possit facile, vt antea, quouis modo ab eo auferri? Vtique. Nam & de Salomone scriptum scimus, quòd confirmato eo in regno, fortius quàm antea regnum illi adhæserit. Atque hinc est, quod priuilegia quæ vel à regibus, vel Cæsaribus, vel Imperatoribus obtinuimus, à successoribus confirmari plerunque semper satagimus. Ita nimirum qui baptizatur, spiritualiter ad dignitatem regiam & sacerdotalem adsumitur, vt se virtutibus, non passionibus regat, spiritualesque orationum & bonorum operum Deo hostias offerat: interimque sibi baptismo ius acquirit ad omnia sacramenta: hoc vero ius ipsum, sibi per confirmationem magis ac magis firmatur & roboratur. 3. Reg. 3. 2. Para. 1. 1. Pet. 2.

Insuper constat, confirmationis sacramentum esse ordinatum contra debilitatem ex fomite surgentem, quæ nondum tota baptismo purgata, remanet ad exercitium in homine duplex, interior scilicet & exterior. Interior est, quædam verecundia plurimum noxia confessioni nominis Christi, ad quam singuli obligamur, Domino dicente: Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui in cælis est. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo qui in cælis est. Sed hæc nimirum verecundia ex interiore debilitate consurgens, non tollitur nisi in confirmatione per consignationem Crucis in fronte, loco timoris & pudoris: quandoquidem timentes pallescimus, & verecundantes erubescimus. Ipse proinde baptizatus armatur in confirmatione signo Crucis: tum, vt meminerit se virtute huius signi victurum quoslibet hostes, quos & per ipsum vicit summus ipse Dux & Imperator IESVS CHRISTVS, sub cuius signo militat. Hinc Apostolus: Mihi absit, inquit, gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi: tum, vt angelus exterminator videns baptizatum hoc munitum signo ad se non pertinere, transeat, haud secus atque quondam transijt domos Hebræorum in Aegypto, quarum vtrunque postem vidit sanguine linitum agni, figuræ eius, qui in Cruce de eodem angelo triumphauit. Inungiturque simul idem baptizatus, vt non aliter atque pugil olim fortisque athleta, non timeat nec erubescat publice Christum ducem fateri contra quemcunque hostem. In cuius ferme figuram Dauid à Samuele inunctus, contra Goliath terribilem gigantem præualuit, vt qui & antea precatus fuerat à Deo, se cõfirmatum iri spiritu principali, qui per plenitudinem in confirmationis sacramento conceditur baptizato. Matt. 10. Marc. 13. Lucæ 12. Hebræ. 2. Galat. 6. Exod. 12. 1. Reg. 16. Psal. 50.

Exterior vero debilitas, est quædam instabilitas ad standum exterius in confessione nominis Christi coram Regibus & principibus, ad quam pariformiter obligamur, teste Domino & Paulo dicente: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Sed hæc ipsa debilitas expellitur in confirmatione chrismate salutis. Cuius inunctio baptizatum, robustum & intrepidum virtute Spiritussancti, qui inuisibiliter secretoque operatur, reddit ad resistendum quibuslibet hostibus, cum visibilibus tum inuisibilibus. Summatim proinde scias gratiam, quæ baptizato per baptismum Matt. 24. Marc. 13. Lucæ 21. Roma. 10.

confertur, in Confirmatione roborari & firmari contra hostes vel maxime spirituales.

DE PROBATIONE VIRTVTIS ET EFficaciæ Confirmationis. Caput XXVI.

ATque hoc est, quod Apostoli quondam baptizati, credantur hoc sibi à DEO petijsse sacramentum confirmationis, per Prophetam dicentes:
Psal. 67. Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis. Ipsis enim iam antea illis in baptismo contulerat gratiam, sed augendam deinceps per confirmationem.
Acto. 1. Quod futurũ pollicebatur dominus ipsis: Sedete, inquiẽs, in ciuitate quoadusq; induamini virtute ex alto. Id quod adepti sunt in die Pentecostes, quan-
Actorũ 2. do per confirmationem repleti fuere Spũsancto, cuius plenitudo per septiformem gratiam non confertur, nisi per confirmationem.

Hinc & si ijdem Apostoli gratiam haberent, essentq; proculdubiô, qui alios
Ioan. 14. Matt. 26. Marc. 14. Lucæ 22. baptizarunt, baptizati, nondum vero confirmati, sic ad resistendum verecundi, debiles, formidolosiq; erant, vt in cœna nouissima audientes, quantas essent pro nomine Iesu quandoque passuri tribulationes, supra modum mœrere cœperint, nec multo post ex voce vnius duntaxat ancillulæ Dominum negarint, & ipso pauloante relicto, omnes aufugerint: postq; eius re-
Ioan. 20. surrectionem, propter metum Iudæorum clausi domiq; latuerint, die vero post resurrectionem quinquagesima confirmati, & Spiritusancto per confir-
Matt. 26. mationem repleti, sic facti sunt robusti & animosi, vt quem nuper voce vnius ancillæ publicitus negarant, tum coram omni populo non modo sermo-
Acto. 2. ne, sed & facto confessi sint: qui nuper à captiuantibus aufugerant, tum in faciem eorum restiterint, sua sponte illis occurrentes: qui nuper conclusi fuerant
Acto. 5. ob metum Iudæorum, tum fiducialiter extra domum exierint: palamq; non
Acto. 2. 3. modo coram Iudæis, sed & coram omni natione quæ sub cælo est, nomen Iesu prædicare cœperint: quiq; nuper tristes ac mœsti fuerant, audientes quan
Actorũ 5. ta pro nomine Iesu essent passuri, tum gauisi sunt quòd digni haberentur pro nomine Iesu contumelias pati, quorum deinde nonnulli in omni fidei con
Hebr. 11. stantia lapidati, nonnulli cæsi, nonnulli decollati, nonnulli suspẽsi, nonnulli secti & excoriati, nonnulli alio supplicij genere mortui sunt.

QVAM INIQVE REDIGANT IN ORdinem hæretici Sacramentum Confirmationis. Caput XXVII.

EX ijs igitˀ & hoc genus alijs, quæ hactenus breuiuscule retulimus, agnoscis & vides, quanta salute, gratia, virtute, vtilitate & bonitate, immo quanto plurimorum bonorum thesauro homines priuare satagunt hæretici plerique omnes, qui contra tot scripturas, totq; scripturarum exempla & rationes, sacramentum confirmationis in ordinem, perinde vt nouum & fictum redigunt, negligunt, damnant & subsannant, negantes ipsum homini vllam
Gene. 11. conferre gratiam, sed quos confundit cum confusione Babylonica dominus, huius vt aliorum sacramentorum author vnicus, qui & primum hoc sacramen-

mento suos confirmauit Apostolos in die Pentecostes, quando eos plenitudine Spiritussancti repleuit, signis huic sacramento respondentibus, nimirum lingua ignea: nunc autem chrismate, quod oleo & balsamo conficitur. Ignis quidem respondet oleo, ignis nutritiuo: lingua verò, balsamo, quod odoriferum est. Per linguam enim prædicando diffusus est odor suauis doctrinæ fidei. Acto. 2. 2.Cor. 2. Rom. 10.

Est itaque verum sacramētum Ecclesiæ, Confirmatio, quum sit visibilis forma inuisibilis gratiæ, quæ qdem forma gerit ipsius gratiæ imaginem, & causa ex institutione diuina existit. Siqdem sacramentum inibi est ipsa consignatio, quæ per manus Episcopi fit in fronte confirmati, ex chrismate sanctificato. Res autem sacramenti, est ipsa gratiæ spūalis datio, ad robur contra debilitatem ex originalis peccati fomite nascentem.

Jam vero, sicut inunctio per subingressum in corporis substantiam ministrat ei fomentū humoris, ne deficcetur & rigescat in pugna: sic ipsa chrismatis inunctio hominem baptizatum in confirmatione robustum & animosum efficit contra quoscunque hostes. Id quod in Apostolis & in omnibus martyribus suprà quàm dici potest, est intelligere.

CHRISTVM INSTITVISSE SACRAMENTVM CONfirmationis. Caput XXVIII.

NEc dubitandum est, quin & Christus modo & ritu, quo nunc Ecclesia vtitur, instituerit hoc sacramentum: nec duntaxat per manuum impositionem, qua ipse vnà cum Apostolis vsus est.

Quanuis enim nulla verborum forma legatur, quibus Apostoli confirmarunt, immo qui tantum videntur vsi pro confirmatione, manuum impositione: tamen credi par est, eos nunquam sine verbis, nec sine materia chrismatis determinata confirmasse, sed & Christum sic instituisse, præsertim qui suos in die Pentecostes confirmarit, Spirituque sancto repleuerit, signis huic sacramento tam signanter respondentibus. Qua in re nostram fidem non tam stupidis hæreticis obstringamus, quàm catholicæ Ecclesiæ, firmamento veritatis & columnæ, quæ Spiritusancto perdocta, non temere confirmationem suscepit sacramentum, nec spem suam in signo nihili collocauit. Atque nimirum non potest confirmatio non esse vetus & sane præcellens sacramentum, quod nomen, quod virtus, quam spondet, quod & tantopere commendat minister. Ipsa qdem huius sacramenti conferendi potestas, solis est reseruata Episcopis, qui vel soli vicem gerunt Apostolorum, qui quondam soli, nascente Ecclesia, dignoscuntur hominibus, sorde peccatorum baptismo mundatis, manus imposuisse, eosque confirmasse, ipsisque dedisse in robur fidei Spiritumsanctum, q post ascēsum dñi non nisi ad Apostolos descēdisse legit, qui ob id, & eorū successores Episcopi solum, alijs illum conferre possunt, & rem perinde atque maiores confirmare, quā minores statuere. Sic baptizare omniū sacerdotum minorum est: cōfirmare vero post baptismum, maiorum est, vtpote Apostolorum & Episcoporum, vices illorum in Ecclesia gerentium. Acto. 2. 1.Tim. 3. Acto. 8. Actor. 19. 1.Tim. 5. Actorū 2.

Cui sententiæ cum alia multa scripturæ loca subscribunt, tum ille multo cla rissime, q in Actis Apostolorum declarat, quod populus q ante baptizatus est in
Actor. 8. Samaria, descendentibus ad eos Petro & Ioanne, ac manus eis imponentibus, accepit Spm̃ sanctum. Valeãt proinde schismatici & hæretici Arnaldistæ, qui nulla nec scriptura, nec ratione, nec authoritate, negant sacramentum confirmationis gratiam conferre, & à solis Episcopis dari posse illud, quando rem longe secus ex dictis habere docemur.

DE ORDINE ET MODO CAEREMONIARVM, in homine confirmando fieri solitarum. Caput XXIX.

ETsi quondam baptizatus, ætatis adultæ duntaxat, & non nisi ieiunus & confessus, ob sacramenti reuerentiam, confirmabatur: quia tamen dominus author huius sacramenti, puerulos etiamnum confirmasse manuum im-
Matt. 19. positione legit, profecto censemus, vtrunque, ætatis vtpote cum puerilis, tum iu
Marc. 10. uenilis, hominem (modò sit baptizatus, & annos discretionis & memoriæ ha beat) rite cõfirmari posse, p̃sertim quod & ætas ipsa puerilis ad pugnã sp̃ualem, cum tempus tentationis aduenerit, sacramento confirmationis præparatur. Quapropter patrinus in hoc selectus (nisi aliud haberet consuetudo) confirmandum quacunque diei hora, qua decet reuerentia & deuotione, ducat ad Episcopum suo loco fungentem officio, & eundem confirmari flagitet ab eo. Qui præmissa prius ex more super omnes confirmandos oratione, cõfirmandi frontem liniat in modum crucis chrismate cum pollice, dicens: Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine patris & filij & Spũs sancti. Pax tibi. Siquidem salutatur confirmatus, quia nouus fit homo, & secundum Deum in iustitia, sanctitate & veritate creatus, pro quo prius orabatur: qui quoniam vetus, non erat salutandus.

Quem deinde sic confirmatum, idem Episcopus in maxillam percutit, ob nonnullas nec contemnendas causas. Prima est, vt ita percussus, memoria tenacius teneat, se tam baptismi q̃ confirmationis sacramentum recepisse, meminerit que qd eum deinde facere oporteat. Secunda, vt deinde tam sit fortis in fide per baptismũ suscepta, vt Christi nomen coram quocunque confiteri nolit erubescere, sed & cum Apostolis gaudere potius, quod pro nomine Iesu contume
Acto. 5. lias & percussiones patiatur. Tertia, vt hac pcussiõe repræsentet manuum im
Actorũ 8. positionem, qua Apostoli in confirmãdo vsi sint: nec aliud nunc fieri cõferrique
Actor. 19. per Episcopum, q̃ per Apostolos olim.

Duo proinde præsul in confirmando facit. Primo vngit, significans, hoc sacramento dari augmentum gratiæ, & robur audacter aggrediendi ea, quæ sanctæ sunt fidei. Secundo percutit, significans, confirmatum non vlterius debere vel erubescere vel formidare confiteri nomen Christi, à quo propter chrisma dici cœpit Christianus. Q. d. ad confirmatum: Ita posthac esto fortis, vt quicunque sic te percusserit, vel quocunque alio modo tibi confusionem fecerit, pro eo Christi fidem confitearis, nec propterea erubescas, memor eius, cuius
1. Petr. 2. nomen geris, qui cum malediceretur, non maledicebat: nec cum pateretur,
Esaiæ 53. comminabatur, vtpote faciens tanquam ouis coram tondente.

Qui-

Quibus in hunc ferme modum iuxta vniuſcuiuſq; Eccleſiæ conſuetudinem geſtis, ipſe patrinus ob reuerentiam ſacramenti, frontem confirmati linteolo quopiam mundo colligat, ne recens vnctio aut defluat, aut deleatur: quod poſt tres dies in templo per ſacerdotem, propter eiuſdem ſacramenti reuerentiam, deponi, & frons ablui poterit in baptiſterio, ligamen vero ipſum igne comburi. Qua in re putamus Eccleſiæ cuiuſlibet conſuetudinem citra culpam cum obedientia ſequendam. Alicubi enim moris eſt haud illaudati, vt confirmatus, caput eatenus non lauet, quatenus ſpiritus ſancti aduentus celebratus eſt, vtpote ſeptem diebus, quoniam totidem diebus in pentecoſte ſpiritus ſancti aduentum catholica agit eccleſia.

Admonendi ſunt proinde pro loco & tempore ſimpliciores, vt tempore quoq; primo ſuos paruulos confirmari curent, & ad Epiſcopum oblata opportunitate adducant, adferentes ſecum vittas lineas, ad ligandam frontem percommodas: & ſi quid aliud huc attinet, non negligant, orantes & dicentes: Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis. memores interim, quātæ ſit hoc confirmationis ſacramentum virtutis & dignitatis, quo demū confirmati plene ſumus Chriſtiani, nō circunferendi oīni doctrinæ vento, nec ceſſuri argumentis perfidorum hæreticorum, qui propterea nihil non moliunt aduerſus eccleſiam, ſed ſibiipſis in peius proficient, Eccleſia interim ſupra petram ædificata, manſura vſq; ad conſummationem ſeculi ſalua. Pſal. 67. Ephe. 4. 2. Tim. 3. Mat. 16.

DE EVCHARISTIA,

TERTIO ECCLESIAE SACRAMENTO.

PRAEFATIO.

SAcramentum in ordine tertium, non immeritō collocant Euchariſtiæ ſacramētum. Poſtquàm enim homo baptiſmi ſacramento, vita nimirum ſpirituali, eademq; ſupernaturali, regeneratus eſt, idemq; confirmationis deinde ſacramēto roboratus & auctus: ſubſequens eſt, vt idem homo vita viuens ſpirituali, nutriatur & perficiatur. Id quod facit & agit venerabile ſacramentum Euchariſtiæ. Cuius ilico definitionem ſubiicimus: & quæ in rem facere videbuntur reliqua, ſilentio non tranſibimus.

QVID EVCHARISTIA SIT. Cap. XXX.

EST proinde ſacramentum Euchariſtiæ, ſacramentū veri corporis & ſanguinis Ieſu Chriſti, ſub ſpeciebus panis & vini, poſt ſacerdotis conſecrationem, virtute diuini verbi vere cōtenti, ſignificansq; idem corpus & ſanguinem ſub eiſdem ſpeciebus ex inſtitutione diuina vere contineri. Rem vero ſic in rei veritate dubioq; procul haberi, non obſcure (Deo fauente) accipiemus ex declaratione ſingularum particularum definitionis.

QVOMODO EVCHARISTIA SIT VERI CORporis & ſanguinis Ieſu Chriſti ſacramentum. Cap. XXXI.

PRimum quidem dictum est in Eucharistiæ sacramenti definitione, Veri corporis & sanguinis Iesu Christi. Quibus sane verbis sole multo clarius intelligimus, in Eucharistia non esse Iesu Christi corpus, nec imaginarium, nec phantasticum, nec mysticum, nec figuratiuum, nec typicum, nec quicquam aliud, quàm verum & (vt ita dixerim) reale ipsius corpus cũ sanguine, quemadmodum prodijt ex castissimo virginis vtero, quemadmodũ pro nobis in terra vixit, quemadmodum pro nobis passum est in ara crucis & mortuum, vnà cum eius roseo sanguine, & quicquid denicꝫ ad Iesu Christi humanitatem & diuinitatem pertinet. Id quod approbat longe luculentissime dominus ipse suis ipsius verbis, quibus hoc ipsum sacrosancti sui corporis
Matt. 26. sacramentum, in nouissima sua cum discipulis suis cœna instituit. Mandu-
Marc. 14. cantibus enim illis, inquiunt vnanimiter Euangelistæ, accepit Iesus panem,
Lucæ 22. & benedixit ac fregit, deditcꝫ discipulis suis, & ait: Accipite & manducate.
1. Cor. 11. Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Similiter accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur. En audis verbum eius,
Ioan. 14. qui non potest nec fallere, nec mentiri, quoniam ipsissima veritas est, manens in æternum. Cuius verbum vsqueadeo verum est, vt ipsum non sit transitu-
Matt. 24. rum, quanuis interim cælo & terra transeuntibus. Audis autem ipsum dicere, in sacramento Eucharistiæ non esse sui corporis nec figuram duntaxat, nec typum, nec mysterium, nec phantasma, nec aliud quicquam, quàm verum suum corpus & sanguinem, quod pro nobis in cruce tradidit, quemcꝫ pro nobis effudit. Non vtique Christi corpus nec figuratiuum, nec typicum, nec mysticum, nec significatiuum, nec vllum aliud, quàm verum ipsius corpus, vnà cum vero eius sanguine pro nobis traditum. Quod sane verbum vel maxime solum conuincit plerosque omnes hæreticos, qui nulla plane nec scriptura, nec ratione solida communiti, negant in Eucharistia verum IESV Christi esse corpus: stolide & plus æquo curiose tropum nũc in verbo EST, nunc in nomine CORPVS, nunc nescio in quo alio fingentes, qui tamen nusquam esse potest, quemadmodum post multos Ecclesiæ catholicæ doctores, tam doctrina quàm pietate probatos, passim in nostris iamdudum lucubrationibus editis, cum scripturis, tum scripturarum rationibus & exemplis hactenus irrefragabilibus euidenter ostendimus, quibus dudum toto terrarum orbe subscripsit Ecclesia, quæ tam à suo perdocta duce spiritu sancto, non potest in hoc genus rebus errare, vt eam doctor gentium
1. Tim. 3. vascꝫ electionis, tam pie quàm vere nuncupet firmamentum & columnam veritatis. Cui proinde in omnibus, DEO non aliud euidenter reuelante, fidem suam vnusquisque citra præiudicium obstringet. Nec est vt pluribus hic agamus, quum inter infinita nobis suffragetur ver-
Matt. 10. bum domini, adeocꝫ veritatis ipsius ipsissimæ, contra quod nec inferorum portæ vel tantillum valebunt. Quæ vero desiderabis hoc loco, cum ab aliorum, tum à nostris in hanc rem scriptis tuto repetiturus es, quò te remittimus.

DE

DE TRANSSVBSTANTIATIONE PANIS ET vini in Christi corpus & sanguinem. Cap. XXXII.

SVb Speciebus Panis Et Vini Post Consecrationem. Hisce nimirū verbis definitio plus q̄ aperto significat, post panis & vini consecrationem, quā per Christi in cœna benedictionem intelligimus, non remanere panem & vinum, sed verbo sanctificationis, veram panis veramq́ue vini substantiam, in verum corpus & sanguinem Christi conuerti, solamq́ue speciem panis & vini, atque horum accidentia sine subiecto mirabiliter remanere, & substantiam in substantiam transire, iuxta verbum Iesu Christi, dicentis: Accipite & manducate: Hoc est corpus meum. Bibite: Hic est sanguis meus noui testamenti. Quasi dicat: Accipite & manducate, quoniam hoc quod nunc do, & quod nunc sumitis, corpus est meum, quod antea panis fuit, sed verbo sanctificationis in proprium corpus meum & in meam carnem conuersum, quanuis adhuc speciem panis cernitis. Id quod etiam de sumptione bibitioneq́ue sanguinis, hoc intellexit pacto. Sane dominus ipse virtutum & rex gloriæ, suis ipsius verbis, inquiens, Hoc est corpus meum, &c. docuit, hoc quod porrigebat, non esse (quod ipsis fortasse videbatur) panem, sed suum ipsius corp⁹: quum alioqui longe apertius dicere potuisset, Hic panis est corpus meum: maxime quòd ipse suos Apostolos, quos tam diu sua doctrina formarat, docere non dubitarit, panis viniq́ue substantiam non amplius post verbum suæ benedictionis, quam nunc consecrationem vocamus, restare: sed manente vtriusq́ue specie, vtrunque tamen, & panem & vinum, in corpus & sanguinem suum esse conuersum. Atque nimirum quomodo potuisset apertius dicere, nihil illic remanere panis, quàm quum dixit, Hoc est corpus meum? Non enim dixit, In hoc est corpus meum: vel, Cum hoc est, quod videtis, corpus meum: tanquam in pane, aut simul cum pane consisteret. Cæterum non sic dixit, sed de hoc quod manu tenebat, & ipsis porrigebat, ait: Hoc est corpus meum. citra controuersiam significans, se verbo consecrationis panem vertisse in carnem suam, & vinum in sanguinem suum: nec aliud restare, quàm speciem & figuram panis, non autem panem remanere. Quod enim videmus, species est panis & vini: quod autem sub specie illa credimus, verum Christi corpus est, & verus Christi Iesu sanguis, quod pependit in cruce, & qui fluxit de latere eius.

Matt. 26. Marci 14. Luc. 22. Psal. 23. Ioan. 19.

Et hoc est quod ecclesia toto terrarū orbe, sacris edocta institutis, verbūq́ue Christi sequens, cum sonora, iucunda & decora iubilatione canit:

Panem, vinum, in salutis
Consecramus hostiam.
Dogma datur Christianis,
Quòd in carnem transit panis,
Et vinum in sanguinem.
Quod non capis, quod non vides,
Animosa firmat fides
Præter rerum ordinem.

Sub

Sub diuersis speciebus,
Signis tantum & non rebus,
Latent res eximiæ.
Caro,cibus:sanguis,potus:
Manet tamen Christus totus
Sub vtraq; specie.

Et rursus hæc ipsa Ecclesia canit:

In supremæ nocte cœnæ
Recumbens cum fratribus,
Obseruata lege plene
Cibis in legalibus,
Cibum turbæ duodenæ
Se dat suis manibus.
Verbum caro,panem verum
Verbo carnem efficit,
Fitq; sanguis Christi merum.

Contra nonnullos & schismaticos & hæreticos, qui aduersus ecclesiæ totius fidem,adeoq; contra Christi omniũq; euãgelistarũ verba,asseuerãt post consecrationem manere panẽ & vinũ,& sub ipsis & in ipsis esse contineriq; Christi simul verũ & corpus & sanguinem, nec inibi vllam fieri transsubstantiationem,quam vocant. Quod & falsum probauimus, & esse plus quàm absur-
Exod. 4. dum. Si enim (vt alia transeamus) cum colubro virga restare non potuit, vt colliquescit satis abunde:quanto minus restare potest panis cum carne Christi, incomparabili videlicet substantia? Qui enim sacrosancti Iesu Christi corporis dignitatem & excellentiam ex animo æstimat, facilius assentitur, quascunque duas substantias simul manere coniunctas, quàm vllum corpus aliud manere commixtum cum venerando corpore Christi. Neq; enim vlla substantia digna est,quæ cum ea misceatur substantia,quæ substantias omnes condidit.

QVVR VERVM CHRISTI CORPVS appelletur panis. Cap. XXXIII.

NEc est quod allegant,corpus dñi alicubi post consecrationem nominari (quod tamen raro legitur)panem. Primo quidem responderim,non idẽ esse,Dicere,quod Esse:quũ sæpe res alio,q̃ sit ipsa,nomine vocetur. Secũdo, scripturam sæpenumero vocare quippiam,non id quod est, sed quod ante fu
Exo. 4. erat,vt quum ait: Virga Mosis deuorat virgas magorũ: quæ tamen tunc virgæ non erant, sed serpentes. Tertio,scripturam alias panem pro corpore vsur
Hier. 11. pare,& quidem pro corpore Christi,quum ait: Venite, (loquitur autẽ in persona Iudæorum)mittamus lignum in panem eius. Quarto,quoniam hoc sacramentum corporis, haud immerito fuisset appellatum panis:cum quia panis fuerat,& huius speciem adhuc referebat,eratq; sub ipsius specie panis ille
Ioan. 6. verus & cęlestis obtectus,de seipso alibi dicens:Ego sum panis viuus & vitę, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.

Pręterea,

Præterea, eſto ꝙ ipſe dominus corpus ſuum ita porrectum, nomine panis (q̃d tamen haudquaquam ſecit) appellaſſet: tamen cum ſimul admoneret audientes, idipſum quod vocaret panem, nihil aliud eſſe q̃ ſuum corpus, in quod totus fuerat, ipſo mutante cõuerſus, nemo potuiſſet dubitare, q̃d dominus vellet appellatione panis ſignificari: eoq̧ circunſtantia ipſa declarat nõ obſcure, vocabulum panis, quum panis mutat̃ in carnem, abſq̧ vlla violẽtia ſacta verbo diuino, panis ſignificare ſpeciem, non ſubſtantiam.

Quòd vero iſti abſurde (ne dicamus, impie) ſimilitudinẽ ferri cũ igne coniuncti, & in vna Chr̃i perſona, Dei cum homine vſurpent, non eſt vt hoc loco diſcutiamus: cum quia alias id egimus, tum quia ratio catechiſmi latius expatiari non permittit. In prǽſentia ſufficiat, ſcire & credere, poſt conſecrationem non amplius reſtare panem, ſed ſub panis & vini ſpecie, verum Chriſti corpus & ſanguinem contineri.

Deinde q̃d dictum eſt in definitione, Sacerdotis: oſtẽdit huius ſacramẽti miniſtrum idoneũ, nõ eſſe alium, q̃ ſacerdotẽ, cui ſoli dñs cõſecrandi poteſtatem contulit. Non alij q̃dem tum p̃ſentes erant, quãdo dñs, primus & ſummus ſecũdum ordinem Melchiſedech ſacerdos, hanc dedit poteſtatẽ, q̃ Apoſtoli, primi poſt Chriſtum ſacerdotes. Ad quos dixit, Hoc facite: Nimirum ſignificans, hanc ſacrificandi poteſtatem ſe non daturꝫ, niſi viris & apoſtolis, & eorꝫ ſucceſſoribus. Cuiuſmodi eſt, vnuſquiſq̧ legitimo more conſecratus, ob id ſacerdos dici cœptus, ꝙ potiſſimũ muneri tam ſacro ſit dicat⁹, quẽ adhuc in carne manentem, non homo, non angelus, non archangelus, non alia aliqua creatura, non virtus, ſed ipſe ſpiritus ſanctus miniſterio præſtitit angelorum ſungi. Pſal. 109. Heb. 7.

BONVM ET MALVM SACERDOTEM CONſecrare poſſe. Cap. XXXIIII.

NEc eſt, quoad munus hoc, quicquam diſcriminis inter bonum & malum ſacerdotem, inter catholicum & hæreticum, vel quenuis alium malę vel vitæ vel conuerſationis. Nec quicquam à bono maius, nec à malo minus pſicitur ſacerdote: quandoquidem non in merito conſecrantis, ſed in verbo perficitur creatoris, & ſpiritus ſancti virtute. Nec etiamnum conſecrandi poteſtas conſiſtit in gratia gratũ faciente, ſed in gratia gratis data: quæ quum etiã duret in reprobis, (quoniam non ad meritũ, ſed ad vtilitatẽ Eccleſiæ & Dei gloriam datur) neceſſum eſt, vt & poteſtas in ipſa conſtans, duret in malis & reprobis propter characterem ſacerdotalem, qui ſemper manet, nec vllo poteſt corrumpi peccato. Sic etenim Caiphas vel quamlibet Simoniacus, prophetizandi poteſtate vſus eſt. Sic Balaam ethnicus & iniquus, de Chriſto naſcituro prophetizauit. Sic ſacerdotes olim & phariſæi parum æqui, ſedebant ſuper cathedram Moſis: & multi quõdam operarij iniquitatis, dæmonia ejiciebant, & alia id genus prodigia cum ſanctis Apoſtolis faciebant, quemadmodum libro II. noſtrarum Miſcellanearum, hoc negocij tractantes, abunde docuimus: quò lectorem remittimus, hoc loco repetituri reliqua definitionis Euchariſtiæ verba, quæ habent vti ſequitur: Ioan. 11. Num. 24. Mat. 23. 7.

In

IN SACRAMENTO EVCHARISTIAE omnia fieri miraculosè. Cap. XXXV.

VIrtute Diuini Verbi Vere Contenti: Definitio per hęc verba plane argu
it, ex pane & vino fieri Iesu Christi corpus & sanguinem, subq; visibili-
bus speciebus inuisibiliter vere, non ficte, nec virtute cuiuspiam virtutis hu-
manæ, sed contineri fieriq; potentia verbi diuini, nihil non potentis, quo ver
Ioan. 1. bum caro factum est, & habitauit in nobis: quo dixit, & facta sunt: manda-
Psal. 32. uit, & creata sunt, vtpote cælum & terra, & omnia quæ in eis sunt: quo [illegible]
Psal. 148. nam mutauit in salis statuam, & virgam in colubrum: fontes in sanguinem,
Gen. 1. 19. aquam in vinum. Si verbum Heliæ potuit ignem de cælo elicere, quur non
Exo. 4. possit Christi verbum panem mutare in corpus suum? Qui potuit ex nihilo
Ioan. 2. 3. Reg. 18. create omnia, non potest (obsecro) vnum mutare in aliud, vtpote panem in
Gene. 1. corpus suum? Adde quòd multo maius est, quoniam Deus ita factus est ho
mo, vt Deus esse non desinat: quàm, quòd panis ita fit caro, vt desinat esse pa
Ioan. 1. nis. Hoc per incarnationem semel est factum, istud vero iugiter fit per conse-
crationem.

Matt. 2. Quare non est, vt quæras naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter
Lucæ 1. naturam sit ipse natus ex virgine citra virile semen: maxime, quod nihil est in hoc
venerabilissimo sacramento, tam vel impossibile vel admirandum, quòd si-
mile quiddam non videres in natura, vtcunq; non valeas eius inuenire nec ra
tionem, nec causam.

Primo quidem vt impossibile miraris, quia vinum & panis mutantur tor
sus in corpus & sanguinem Christi: quur non miraris, quia panis & vinum
quibus vteris, natura per digestionem vertitur in carnem & sanguinem tuum.
Id quod facile accipitur de infantulo adhuc in vtero nascente.

Secundo miraris, quod quotidie mutatur panis in Christi corpus, & nullum
tamen interim fit in ipso augmentum: quur non miraris, quia quod scis secre-
tum, multis manifestas, & quia te illis reuelante, omnes sciunt illud: & tamen
illius nullum fit in te solo vel mente tua augmentum?

Tertio miraris, quod ipsum sumitur indies & comeditur, nec vlla tamen eius
fit diminutio: quur non miraris, quod mille sumuntur à tuo lumine lumina, nil ta
men interea deperit in tuo lumine? Quur nō miraris, quod Sareptana illa vidua
3. Reg. 17. semper è lecytho comedebat, & tamen nec oleum in lecytho, nec farina in hy-
dria deficiebat?

Quarto miraris, quod in qualibet parte Eucharistiæ totum & integrum cor-
pus remanet: quur nō miraris, quod in speculo repręsentatū, in qualibet eius parte
relucet integrū? quur nō miraris, quod vox eadē à proferente edita, omnibus au
ribus integra excipitur, vt quam vnus haurit adstātium, eandem hauriant &
mille præsentes? Neq; tamen idcirco primaria illa vox ab integritate sua de-
cidit, quod a tot & tantis articulatim & distinctim percipiatur: quur non eti-
am miraris, quòd eundem solis orbem videt vnus, vident & mille: quantum
isti, tantum etiam ille: nec sol interim visus aut sui visione, aut continua lumi-
nis in oculos intuentium suęq; speciei diffusione consumitur aut diminuitur?

Quur

Quur non miraris, quòd vna cera sigilli primitiui formam suscipit, suscipiūt & mille, vnaquæq; tamen earum integram & totam: nec frequente sui impressione primarium illud sigillum sentit detrimētum, aut diminutionem suę substantiæ aut formæ?

Quinto miraris, q ab iniquis sumptū non coinquinetur: quur nō miraris, q sol transiens stercora vel longe fœtidissima, non coinquinatur?

Sexto miraris, q ipsum corpus Christi cibus vitæ, peccatoribus est mortale perniciosumq;: quur non miraris, quòd ægrotantibus cibaria & pocula etiam optima, sunt nociua? Nonne sol alioqui sanis iucundissimus, lippientibus est grauissimus? Sunt enim quibus ob malam peruersæ voluntatis dispositionem, omnia etiam bona cooperantur in malum: & sunt, quibus om̄ia cooperantur in bonum. Rom. 8.

Septimo miraris, q corpus Christi sumptum ab hoīe, ore etiam clauso, rapitur in cælum: quur non miraris, q ipse dominus è corpore virginis incorruptæ exierit, & de monumento etiam clauso surrexerit, & ostio quoq; clauso, in locum vbi erant discipuli, intrarit? Lucę 2. Ioan. 20. Lucæ 24.

Octauo miraris, q corpus tam alioqui immēsum, vt ipsum capere nō queant cælum & terra, in tam parua contineatur hostia: quur non miraris, q exigua oculi pupilla montem vel maximum appræhendit?

Nono miraris, q idem corpus totum simul diuersis in locis consistit, à diuersisq; percipitur: quur non miraris, quia verbum hominis semel prolatum, iuxta vocis naturam totum simul est in auribus diuersorum? Quur non miraris, q sol, luna, lumenq; quoduis, in diuersis locis & aduersis vidētur? Quid plura? Nihil sane est quod hic, vt impossibile, mireris: quum cogitas, qualis & quantus sit, qui, quod miraris, facit, quoniam omnipotens est. Nec est vt eius potentiam & sui facti rationem deposcas, quū facit quod vult, maxime qui sibi vult credi, nec sidei ratione expiscari. Siquidem nullum est fidei meritum, vbi ratio humana capit experimentum. Beatus qui credit, & tamen nō videt. Crede igitur quod audis, & vere manducasti. Et quod non capis, vt canit Ecclesia, quodq; non vides, animosa firmat fides præter rerum ordinem. Ad firmandum cor syncerum, sola fides sufficit. Gen. 17. Exod. 15. Ioan. vlt.

SACRAMENTVM EVCHARISTIAE ESSE VErum sacramentum. Cap. XXXVI.

DEinde ait definitio: Significansq; Idem Corpus Et Sanguinem, Sub Eisdem Speciebus Ex Institutione Diuina Vere Contineri. Ostendunt hęc quidem verba, Eucharistię sacramentum esse verum sacramentum, quoniam sit inuisibilis gratiæ forma visibilis, imaginem gerens gratiæ. Species enim panis & vini, sunt vnum sacramentum & signum vnius rei sacræ, nimium collatæ non modo in ea gratiæ, qua æternam vitam adipiscimur, sed & eius qui plenissimus est & author gratiæ, quem species hic efficaciter subesse signant. Atq; ideo voluit Christus, suum sub hoc sacramento corpus & sanguinē sub specie cibi & potus contineri, vt esset inibi integra significatio rei, quam efficit in suscipiente, scilicet integræ nutritionis spiritualis. Id quod vt paulo clarius

rius intelligatur, scitu dignum ducimus, tria in hoc sacramento discreta haberi, formam videlicet visibilem, veritatem corporis, & virtutem spiritualem. Formam, vtpote panis & vini, veritatem carnis & sanguinis Iesu Christi, virtutem charitatis & vnitatis. Primum quidem oculo cernitur, secundũ animo creditur, tertium corde percipitur. Primum sane, sacramentum est, non res. Secundum, res est & sacramentum. Tertium vero res est, & non sacramentum. Sed primum, est sacramentum geminæ rei: tertium, est res gemini sacramenti: secundum vero, sacramentum est vnius, & res alterius. Siquidem forma siue species panis, vtrãq; Christi carnem significat, vtpote veram & mysticam: sed veram carnem & continet, & significat: mysticam vero significat, sed non continet. Sicut enim vnus panis ex multis conficitur granis, vnumq; vinum ex diuersis racemis confluit: ita & Christi corpus ex multis componitur membris, vnitasq; Eucharistica in diuersis personis consistit: ni-
rom. 8. mirum in prædestinatis, vocatis, iustificatis & glorificatis. Quos enim Deus prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hosce & iustificauit. Vnde
1. cor. 10. Apostolus: Vnus, inquit, panis, vnum corpus multi sumus.

Constat proinde, substãtiam corporis & sanguinis Christi, esse sacramentum & rem: sed alterius sacramenti esse rem, & alterius rei esse sacramentum. Est enĩ res primi, quia signatur & continetur à primo, videlicet à forma visibili &c. Et est sacramentum tertij, quia significat & efficit tertium, id est, vnitatem Ecclesiasticam. In summa vero summarum, scias hoc sacramentũ Eucharistiæ in eo gerere similitudinem corporis, in quo panis similitudinem repræsentat: ita nimirum, vt species panis sit sacramentum corporis, non solum ratione rei signatæ, sed & ratione rei contentæ.

QVAM OB CAVSAM CHRISTVS VENERABILISSImum Eucharistiæ sacramentum instituerit. Cap. XXXVII.

QVanuis (vt supra de Sacramentis differentes diximus) seruator noster misericors, & miserator dominus, nihil plane necessario facere cogatur, sed mere contingenter (vt ita dixerimus) & libera & dignantissima sua voluntate agat quæcunque agit, potuissetq; Deus ille maximus optimus humanum genus aliter quàm per filij sui incarnationem, passionem & mortem redimere: potuisset quoque mortis sacræ meritum, hoc est, gratiam nobis participare sine sacramentis, quibus vtique suam potentiam non alligauit: quia
Sap. 8. tamen diuina ipsius sapientia fortiter & suauiter omnia disponit, attingens à fine ad finem, quos nostræ miseriæ sanandæ magis congruere nouit modos, disposuit: atque ideo propter nos & pati elegit, & instituere sacramenta. Nec enim conuenit saluari quenquam, nisi eum, qui suæ quoque saluti per gratitudinem & DEI amorem pro suo modulo se disponendo cooperetur, quatenus impotentia non excusat. Iam autem, quæso, quid nos tantum posset ad Dei amorem succendere, quàm intensissimus ipsius erga nos amor, quo nos
1. Ioan. 4. prior dilexit? Tantus autem amor vbi plus apparuit, quàm in eius pro nobis morte? dicente veritate: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnige-
Ioan. 3. nitum daret. Cui subscribit Euangelista, dicens: In hoc apparuit charitas Dei

in

in nobis, quoniam filium suum vnigenitum misit Deus in mūdum, vt viuamus per eum. Proinde vt ille tantum suum amorem erga nos ostenderet nobis, non nisi moriendo nos à morte liberare voluit, quo non solum pietatis in nos suæ beneficium, sed & charitatis affectum monstrauit. Oportet ergo ipsum diligamus modis sane oṁibus, quum prior vsq; adeo nos dilexerit, maxime q̄ Apostoli propter eum amorem nihil non ex animo sustinuerint, & semper superauerint. 1.Ioan.4. Rom. 8.

Vt proinde nostræ infirmitati prorsus, ex omniq; parte consuleret, etiam sensibilia signa instituit, non secus atq; vasa suę gratię, medicinasq; efficaces, qbus nos homines carnales, sensuali cognitioni inhærentes, disponeremur ad gratiæ inuisibilis cognitionem, ad petitionem & consecutionem.

Quod etsi sacramenta singula in suo genere faciunt, maxime tamen hoc ipsum facit & agit, ex institutione diuina, sacramentū corporis Christi: quod vel ideo nominari cœpit sacramētum Eucharistiæ, quoniam non modò contineat & cōferat gratiam, qua vitam ęternam adipiscimur, sed & Iesum Christum plenissimum gratia, authoremq; totius gratiæ: quandoquidem εὐχαριστία gratia est & gratiarum actio, quam domino seruatori nostro maxime debemus ob huius sacramenti exhibitionem.

SVMMAM CHRISTI CHARITATEM FVISSE, QVOad ipsam institutionis Eucharistiæ causam. Cap. XXXVIII.

SIn causas omnino præcipuas, quur dn̄s noster hoc instituerit sacramentū, & nos ipsum sumere voluerit, discēdi desiderio quæris: facile respōdemus, in domino nostro causam nisi vnicam fuisse huius sacramenti instituēdi, nempe feruentissimam ipsius erga nos charitatem, qua nobiscum esse voluit sacramētaliter vsq; ad consummationē seculi. Id quod ipse non obscure suismet verbis ostēdit, quādo instituturus hoc venerabilissimū Eucharistiæ sacramētum, suis ait discipulis: Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum antequàm patiar. Ipse nimirum, inquit Euangelista, quum dilexisset suos qui erāt in mūdo, in finem dilexit eos. O sane ineffabilis oṁino charitas nostri seruatoris, qua non solum voluit nobis esse pater per creationem, frater per incarnationem, redemptor per precij solutiōem: sed & nostra esse voluit spiritualis refectio, sponsusq; semper nobiscum manens in hoc sacratissimo Eucharistię sacramento: quod ille nobis haud aliter in suo discessu dono reliquit, atq; dilectionis erga nos suæ perpetuæ pignus & arram. Matt. vlt. Lucæ 22. Ioan.13.

Ipse quidē mysticus suæ ecclesiæ sponsus, illud in hoc preciosissimo sacramento fecit, quod verus sponsus & maritus suæ dilectæ ex anima sponsæ faceret abiturus, si posset aut quoquo modo valeret. Profecto sponsus syncero erga sponsam zelo, ab ea discessurus, xenium quoddam meditās, si fieri posset, seipsum in ipso xenio relinqueret. Animus certe præstandi istud non deest, tametsi potentia & arte careat, q̄ minus illud valeat exequi, vt semper vel absens, esse posset cum sponsa sua præsens. Quum vero (quod satis constat) Christus ita vere suam dilexerit Ecclesiam, vt pro ea non recusarit corpus suum omnibus ærumnis & cruciatibus mortis exponere, pariter & vniuersum Ioan. 3. Matt. 9. Marc. 2. Lucæ 5. Ioan. 15. Rom. 8.

sanguinem effundere, quicq; præ nimia dilectiõe nobis promisit, se fore nobiscum vsq; ad consummationem seculi: certe dubitari nequit, quin & seipsum sub hoc sacratissimo xenio nobis in signum summi erga nos amoris contulerit: tum, quia illud potuerit, cui nihil impossibile est: tum, q illud seruare debuerit quod promisit, quum sic veritas manens in æternum, mentiri non valens, maxime q illi non desit sapientia, qua tam commode ipsum præstare potest, vt & citra quanuis sui corporis iniuriam, citraq; crudelitatẽ & horrorem edentium, suam carnem nobis impẽdat. Est igitur Eucharistia primum instituta à Christo ob nimiam ipsius erga nos charitatem, qua non solum deitatis maiestate, per quam oĩa complet, sed & corpore suo, quod ex virgine sumpsit, quodq; pro nobis in cruce crudelissimę morti exposuit, nobiscum præsens esset vsq; ad consummationem seculi.

Matt. vlt. Lucæ 1. Ioan. 14. Hiere. 23.

DE CAVSIS INSTITVTIONIS EVCHARIstiæ quoad nos. Cap. XXXIX.

Causæ vero huius sacramenti instituendi, quoad nos, sunt aliquot: Prima est, vt per ipsum haberemus amarissimæ Iesu Christi pro nobis passionis, quæ illius erga nos amorem declarat, memoriale perpetuũ, ipso Paulo dicente: Quotiescunq; manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem dñi annunciabitis donec veniat. id est, sumentes hoc tantum mysterium, recordabimini mortem & passionem dñi, quam repræsentat: ac interim præcellentiss. illius in vos amoris, cuius causa dñs aiebat: Hoc facite in meam commemorationem: hoc est, manducantes meum corpus & bibentes sanguinem, recordemini q̃ ego vos dilexerim, q pro vobis mortem subierim longe maxime turpem, qq; meipsum nimia charitate vobis in esum miro quodam modo contulerim. Maiorem vtiq; hac dilectiõem nemo habet, q̃ vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Ideoq; desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum antequàm patiar.

1. Cor. 11. Lucæ 22. Ioan. 15. Lucæ 22.

Secunda causa, vt ipsum placans esset pro peccatis nostris sacrificiũ, olim non obscure præfiguratum per sacrificiũ Melchisedech, qui cũ esset in omnibus Christi typus, Deo maximo panem & vinum obtulit, præfigurans, propheta teste, Christum in nouo testamẽto corpus suum & sanguinem sub specie panis & vini Deo patri pro salute humani generis oblaturum, nempe sacramentaliter in cœna nouissima, realiter vero in ara crucis. Id quod idẽ (quo complerentur de eo figuræ) fecit, eo ipso testante quum ait: Accipite & comedite. Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Bibite: hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Atq; sane sacramẽtum Eucharistiæ hoc, est ipsum vnicum sacrificium, quod dominus sibi toto terrarum orbe oblatum iri dudum prædixit, inquiens: Ab ortu solis vsq; ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omi loco sacrificatur & offertur mihi oblatio munda. Hinc est, quòd Eucharistiæ sacramentum à nascente Ecclesia vsq; in hæc tempora, nusquam non locorum vocetur sacrificium: cum, quia sit memoria mortis Christi, qui sese obtulit in sacrificium patri, redimendi humani generis causa: tum, qa idem Deo

Gen. 14. Psal. 109. Mat. 26. Mal. 1.

patri inibi ſub myſterio offeraturad placandum eius in nos indignationem. In hoc enim Euchariſtiæ ſacrificio, participamus fructus & omĩa illius in cruce factæ oblationis. Si deletionem peccatorum petis, ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mũdi. Si gratiarũ actionem, ecce gratias agit pro nobis Deo patri, ſacramentum hoc cum gratiarum actione inſtituens. Si malorum euitationem, ipſe nos ſanat & liberat, quia languores noſtros ipſe tulit. Si celerem bonorum conſequutionem, latro quæſitus docebit, qui tempore huius ſacrificij veſpertini audire meruit cum iuramento: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo. Et quid bonorum non tribueret hoc Euchariſtiæ ſacramentum intuitu ſacrificij, quo patri æterno filius æternus & vnigenitus ſacrificatur, offertur, & exhibetur fons totius boni? Sed de hoc vero & vnico apud Chriſtianos ſacrificio, cum in Homiliarũ, tum in ſecundo Miſcellanearum noſtrarũ libro copioſe nobis eſt diſputatum. Ioan. 1. Eſaiæ 53. Lucæ 23.

Tertia cauſa, vt cibus eſſet & edulium animarum noſtrarum, quo domin⁹ ipſe animam, ad vitam baptiſmo regeneratam, cibo vitæ aleret, contra vetitũ cibum protoplaſtorũ, qui cibus fuerat mortis, domino ad eos dicente: In quacunq; die comederitis ex eo, morte moriemini. Hic autem cibus eſt vitę æternæ, de quo dominus: Quicunq; manducauerit ex hoc pane, viuet in æternũ. Et panis quem ego dabo, caro mea eſt, pro mundi vita. Caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam ęternam. Amen amen dico vobis, niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Atq; hinc eſt, q; dominus hoc ſui corporis & ſanguinis ſacramentum, ſingulariter etiã ſub ſpecie panis & vini, & non ſub alterius cibi generis ſpecie inſtituerit, vt videlicet plene ſignificaret refectionem mentis, quã per hoc ſacramentum præſtaret. Sicut enim pane materiali naturaliter corporaliterq; ſuſtentamur & alimur, eſtq; ipſe initium vitæ corporalis: ita quoque ſpiritualiter ad vitam æternam fouemur, nutrimur, & augmentamur p hunc panem, qui de cælo deſcendit, ac inde præſtitus eſt, omne delectamentum in ſe habens & omnem ſaporis ſuauitatem. Cœpit proinde hac nimirũ ratione, hoc Euchariſtiæ ſacramentum merito dici viaticum, quòd cibus ſit viatorũ hominum, huius mũdi deſertum peragrantium: qui non aliter, p hunc ipſum cibum paſti, ex hac lachrymarũ valle perueniunt ad montem ſupernæ ciuitatis, atq; Helias ille ꝓpheta defatigatus, & paſtus ſubcineritio pane, qui huius erat panis è cælo typus, peruenit vſque ad montem Dei Oreb. Haud eſt igitur ab vllo tantus panis negligendus, maxime circa finem vitæ, quum inde migrandum eſt. Gen. 2. Ioan. 6. Eccl̃s 29. Ioan. 6. Sap. 16. 3. Reg. 19.

Poſtrema vero cauſa eſt, vt hoc ipſum Euchariſtiæ ſacramẽtũ nobis eſſet pignus longe certiſſimum glorię perennis, noſtræq; redemptionis, quam dominus in cruce operatus eſt immolatiõe ſui ſacroſancti corporis & ſanguinis, quam Euchariſtia habet & repſentat. Non enim (vt ait Petrus) de vana noſtra conuerſatione redempti ſumus auro & argẽto, vel hoc genus rebus corruptibilib⁹, ſed precioſo ſanguine Ieſu agni immaculati. Et hoc eſt, quod ad- 1. Pet. 1.

huc Ecclesia de hoc sacramento lætabunda concinit, dicens: O sacrum conuiuium, in quo Christus sumitur, recolitur memoria passionis eius, mens impletur gratia, & futuræ gloriæ nobis datur pignus. Et hucusque de præcipuis huius venerabilissimi Eucharistiæ sacramenti instituendi causis, quas in præsentia, catechismum tractantes, sufficere putamus, deinceps acturi de digna tanti sacramenti sumptione & fructifera, quam sub ijs verbis à domino precatur Ecclesia: Deus qui nobis sub sacramẽto mirabili, passionis tuæ memoriam reliquisti: tribue, quæsumus, ita nos corporis & sanguinis tui sacra mysteria venerari, vt redẽptionis tuæ fructum in nobis iugiter sentiamus. Amen.

QVOMODO DIGNE SVMENDVM SIT VENERABILISSIMUM Eucharistiæ sacramentum. Cap. XL.

HActenus inter alia præcipuas cõnumerauimus causas, ob quas dominus hoc venerabilissimum Eucharistiæ sacramẽtum instituerit, nosque ipsum sumere voluerit. Ex quibus secundum alia, quę necessario repetẽda non sunt, accepimus ineffabilem huius sacramenti dignitatem, magnitudinem, excellẽtiam & vtilitatẽ, immo & sumẽdi ipsius necessitatẽ, vtpote quòd sit ipsum, in quo est diuinitatis præsentia, mundi redẽptio, peccatorum remissio, gratiarum diuisio, vnio cum Christo, virtutum & gratiarum omnium, vnà cum authore & fonte earum, aggregatio, animæ ad vitam æternam cibatio, gloriæ futuræ nostræque redẽptionis certissima arra & attestatio. Iam vero cõstat, res preciosas solere magis nocere, dum vel in improportionatis iunguntur obiectis, vel incautis veniunt in abusum. Id quod in naturalibus rebus arguit solis claritas, quæ lippientes ferit oculos: & vehementia operosæ medicinæ, quæ nisi proportionata fuerit, magis lædit. Ita & diuina beneficia quanto maiora, tanto sunt ingratis & indigne sumentibus damnabiliora. Atqui donorum omnium (vt paulo ante didicimus) maximum est Eucharistiæ sacramentum, quod mors est malis, vita bonis. Non quia malum sit domini corpus, quo nil
1.Reg.5. 6.&7. melius: sed quia malus, male sumit quod bonum est. Argumento est arca domini, quæ allophylós occidit, & Israel saluauit. Argumento est manna,
Sap.16. Num.21. quod bonis omnis delectamenti & suauitatis saporem, malis vero nauseam præstitit.

Iam quemadmodum cibus corporalis, dum vẽtrem inuenerit aduersis humoribus occupatum, amplius lædit, magis nocet, & nullum præstat auxilium: ita & hic spiritualis Eucharistiæ cibus, si aliquẽ reperit malignitate pollutum, magis eum perdit, non sua natura, quæ optima est, sed accipientis vi-
1.Cor.11. tio. Quod sane testatur Apostolus, serio volens, vt ipsum digne, non indigne, suscipiamus, pœnam horrendam adijciens, quum ait: Quicunque manducauerit panem, & biberit calicem domini indigne, iudicium sibi manducat & bibit, reusque erit corporis & sanguinis domini: id est, eas dabit aliquando pœnas, quas habent qui Christum Iesum crucifixerunt, qui reatum incurrunt ex peccato commisso circa corpus & sanguinẽ domini. Cuiusmodi sunt, qui in-
Heb.6. digna sumptione filium Dei non secus ostentui habent, atque qui ipsum denuo crucifigunt.

Eucha-

EVCHARISTIAM DIGNE ESSE SVMENDAM. Caput XLI.

DAnda proinde modis est omnibus opera vobis, vt sacramentum digne suscipiatis, quo mortẽ declinetis, & vitã æternã ex eo, iuxta dñi verbum, Ioan. 6.
habeatis. Primo quidẽ (vt ex Apostolo intelligimus) opus est, vt dijudicetis 1. Cor. 11.
dñi corpus, id est, ab alijs cibis discernatis, firma fide, diligẽtiq; meditatione credẽtes sumere vos summũ, æternũ, bonũ, potẽtissimũ, sapiẽtissimũ, benignissimũ, iustissimũ, sanctissimũ vnigenitũ patris æterni, eundẽ cũ patre & Spũ- 1. Ioan. 5.
sancto in substãtia, discretũ in psona, quẽ oẽs angeli colunt, dæmones contremiscunt, pauet omis creatura, cuius gloria pleni sunt cæli & terra, q ppter vos Esaiæ 6.
propterq; salutẽ vestrã de cælo descendit, ex virgine incarnatus, passus, mor- Apoc. 4.
tuusq; est: q deniq; vester & vniuersitatis est creator, gubernator, cõseruator, redẽptor & bñfactor, iudex demũ, beatificator aut damnator futurus: q vos fecit, quum non essetis: reparauit, quum malẽ essetis: resuscitabit, postquã esse desieritis: in iudicio demũ futurus nouissimo, iudicaturus viuos & mortuos Ioan. 5.
ad vitã æternã, vel ad ppetuã mortẽ. Hæc nimirũ & id genus alia, dijudicabitis firma fide, sub specie panis hic esse, nihil dubitantes, sed inhærentes verbo Luc. 1. 18.
eius, qui nihil non potest, q mẽtiri nequit, de hoc sacramento dicens: Accipite Marc. 10.
& mãducate: Hoc est (ẽm) corpus meum. Caro mea vere est cibus, & sanguis Hebr. 6.
meus vere est potus. Et panis quẽ ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. Et Mat. 28. Marc. 14.
hoc est, quod olim filij Israel iubebanẽ agnum paschalẽ festinãter comedere, Lucæ 22.
qui typus erat huius in sacramẽto agni, qui tollit peccata mũdi, id est, q non Ioan. 6.
deberent multis quærere, disputare, discutere, & dicere cum Iudæis infide- 1. Cor. 11.
libus: Durus est hic sermo, & qs potest eum audire? Accipite & manducate, Exodi 12
hoc est corpus meum. Caro mea vere est cibus. Nisi manducaueritis carnem Ioan. 1. Ioan. 6.
filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: me- Ibidem.
mores, q qui talia dixerunt, dubitantes & infideles, retrocesserint ac desierint domini esse discipuli, quorum nouissima prioribus facta sunt peiora. Id quod dictu horrendum est, & nunquam satis deplorandum.

Secundo, iuxta Paulum, probetis vosmetipsos, vtpote diligenter vos exa- 1. Cor. 11.
minetis, an vera vobis sit fides, an peccatis mortalibus inuoluti sitis. Quibus vbi vos inuenietis pollutos, haudquaquam accedatis, nisi prius per verã pœnitentiam illa deposueritis, Deum toto nimirum affectu humilimeq; deprecãtes, vt ea remittat, vosq; suo corpore dignos efficiat: memores, q olim nõ ausi fuerint comedere panes ppositiõis sanctos, nisi qui erãt à proprijs etiã vxoribus mundi: quanto minus mãducare licet immundis hunc panem, qui est san- 1. Reg. 21.
ctorum sanctus, e cælo descendens, panis filiorũ, non canibus vllo modo mit- Dani. 9.
tendus? Si Oza quondam morte subita perijt, quoniam non satis caute teti- Ioan. 6.
gerat arcam, in qua manna erat: qua putamus morte periturum eum, qui corde Matt. 15.
polluto per peccata, & ore immundo tangit & accipit, non dico arcã mannæ, 2. Reg. 6.
sed ipsum manna: non dico manna, quod patres olim manducãtes in deserto, mortui sunt: sed illud ipsum verum manna, quod q digne mãducãt, non morienẽ, sed viuent hic in gratia, & aliàs in gloria in æternum?

1.Cor.11. Quapropter probet homo(monitore Paulo)seipsum,cōsciētiam suā pro virili discutiēs de peccatis,de qbus ex animo pœniteat, & sic de pane illo mā ducet. Nec temerè de se p̄sumat, quantumuis sibi nullius fortasse peccati con
Matth.8. scius.sed pauidus,ex filiali timore ad dn̄m cū cēturione dicat: Dn̄e,non sum dignus vt intres sub tectū meū,sed tm̄ dic verbo,& sanabitͬ anima mea.Nec est quod existimes te fideliorē esse cēturione,de cuius fide dn̄s ad turbā dice-
Ibidem. bat:Non inueni tantā fidem in Israel.Insup vbi vacauerit, cognoscas oportet
Lucæ 6. tuā indignitatē cum Petro,q dicebat ad dn̄m:Exi à me dn̄e,qa homo pecca-
Ioan. 13. tor sum.Et rursus:Non lauabis mihi pedes in æternū. Nec est quod te putes feruētiorem esse in charitate Petro,q vere dixit ad dn̄m:Dn̄e,tu scis qa amo
Ioan.21. te.Et antea rursus:Dn̄e,etsi oportuerit me mori tecum,& ire in carcerem, nō
Mat. 26. te negabo.Si tam se indignos Christo cēsuere tam fideles,tamq́ꝫ in charitate
1.cor.10. feruētes homines:q̄ꝫ oportet vt ipsi nostram cōsideremus indignitatē,qui su-
Matt.24. mus in quos seculorū fines deuenerunt,quorū charitas refrigescit,& fides de-
Marc.13. crescit,& abundat iniquitas?Superest ergo,vt nos probemus in conscientijs
Lucæ 21. nostris,& nihil negligamus. sed cum reuerētia accedentes,timeamus ob indi
Psal.110. gnitatem nostram, memores q̄ꝫ (Propheta teste) dn̄s se præbuerit escam ti-mentibus ipsum,cuiusmodi sunt, qui antequā eam ipsam sacrosanctā escam sumunt,ex animis pro peccato pœnitent.

QVIBVS CAEREMONIIS VSVS SIT CHRISTVS IN Eucharistiæ institutione. Caput XLII.

ERrant ꝓinde plurimū,& alios in errorem seducunt,q nulla nec scriptura, nec ratione obfirmati, sed scripturis & scripturarū veridicis exemplis repugnātes,impudenter docent,eos errare, q ad venerabile sacramentū Eucharistiæ accedentes,antea confiteanͭ sua peccata,præmittantq́ꝫ qua possunt deuotione suas orationes & præparatoria,ne mādücent sibi iudiciū:sufficere em̄ fidem,quæ sola faciat eos puros,& dignos tāto sacramento. Cōtra q̄s qui sic docēt,nō modo sunt scripturæ,& scripturarū rōnes & exempla, quæ partim recensuimus,partim causa breuitatis transiuimus,sed & ipse Paulus vna cum Christo,qui huius sacramenti author, etiā in eius institutione non verbo solum,sed & exemplo docuit,quid faciēdum esset sumpturo suum corpus.

Primo quidem,priusquam hoc sacramentum suis apostolis exhibuit,eorū
Ioan.13. lauit pedes:quo nimirꝫ facto palàm arguit, purgādos esse prius animorū affectus per pedes in scriptura designatos,q̄ peccatores ad hoc tam eximium accederent sacramentum. Cur enim alioqui iam pedes eorum lauit, quos passus
Matt. 15. est illotis manibus escas communes accipere?
Marci 7. Secundo,corpus suum & sanguinē eis porrigēs,iussit,vt quoties essent hæc
Lucæ 22. facturi, memoriam agerēt suæ tam ingentis in eos charitatis, quam declara-
Matt.26. turus erat sua passione, quā inter alia repræsentat Eucharistiæ sacramentum.
Tertio,quoniam Iudas,qui sumpserat haud syncero puroq́ꝫ affectu,mala
Matt.27. morte vitam finierit. Quæ sane tria Paulus quoq́ꝫ censet seruanda sumpturo Eucharistiæ sacramentum, vt qui primo vult mortem domini per ipsum
1.Cor.11. denunciari:deinde conscientiam probari de peccatis:demū,quantum maneat pericu

periculum, nempe iudicium æternæ damnationis, indigne (hoc est, infideliter & in peccato) sumēti. Vides autē quod nec Christus, nec Paulus aliquam faciat mentionem fidei, quanquam illa opus esse qs negauit vnquam, quando Paulus ante aliquot centenos annos scriptum reliquerit, oportere accedentem ad Deum, credere, nec posse quēquam sine fide Deo placere? Heb.11.

Præterea, qs dubitat Iudam credidisse, quum post Christi de hoc sacramento verbum, non retrocesserit, sed manserit, & tamē sumēs perijt? Quare? quia peccato adhuc obnoxius. Quis dubitat Corinthios veram habuisse de hoc sacramento fidem, quando Paulus eos laudarit, qa sic ipsum conuenientes accipiebant: & tamē eorum nonnulli infirmi & imbecilles erant, nonnulli dormierant? Quare? quia in deterius, id est, in peccato, vtpote contentionis, gulæ, ebrietatis & comessationis, non quod infideliter, conuenerant & sumpserant. Immo non tantū periculi maneret infideles in peccato accedētes, quantum fideles in peccato sumētes. Siquidem seruus voluntatem domini sciens, & non faciens, multis vapulabit. Ioan.6. 1.Cor.11. Lucæ 12.

Atque igitur iuxta Paulum, ad condēnationē suam corpus domini manducat, quisqs non ante suam conscientiam explorarit, & quo quis diligētius hoc fecerit, tanto potest accedere confidētius. Nec sufficit sola fides informis, vt quis ad huius sacramēti susceptionem dignus euadat, sed animam item oportet purgare & præparare, quo magis tanto sacramento suscipiēdo reddatur idoneus, per veram ipsius de peccatis pœnitētiam. Sic quondam Aaron & filius eius quantumuis fideles, non audebant accedere ad altare, nisi manibus & pedibus loti. Sic nullus olim, vel quamlibet fidelis, de semine Aaronis ausus fuit offerre Deo panes, q habuit maculam. Sic olim perire debuit, qui mandu carat immundus, vel quamlibet fidelis, ex carne salutaris sacrificij. Probet itaque seipsum homo per veram pœnitētiam, & sic de illo pane edat, ait Paulus: quem sic nobiscum intelligunt & interpretantur Cyprianus, Origenes, Chrysostomus, Vulgarius, Cassianus, Leo, Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, Gregorius, & hoc genus omnes orthodoxi patres, qui nos tot retro seculis summa fide & charitate prædecesserunt. Exo. 30. Leuit.21. Leuit.17. 1.Cor.11.

AN RECTE PIEQVE LAICI SVB VNA DVNtaxat specie communicent de Eucharistia, & quur illis altera sit species ab Ecclesia quondam adempta. Caput XLIIII.

Licet hoc venerabilissimū Eucharistiæ sacramētum, quondam sub specie tam panis quam vini datum sit, vsus Ecclesiæ tñ obtinuit, vt sacerdotes duntaxat vtraque specie communicarēt, & infantibus ac pueris non præberēt sub illa specie Christi corpus consecratum, sed eis duntaxat q adoleuerint, & rationis vsum obtinuerint. Atque nimirum recte, quum vtique paruuli non habeant tantum rationis, vt hunc cæleste cibum ab alijs cibis valeant dijudicare & discernere. Id quod Apostolus ab omnibus Eucharistiam cōmunicaturis, exigit. Cui Bohemorum pars obaudiens, condemnata est, vt quæ noluerit obedire Ecclesiæ, quæ tam hoc quam illud non sine sancti spiritus instinctu instituisse creditur, & eius institutionis facultatē habuisse & causas. Prima vero causa, ob quam 1.Cor.11.

quam censuit laicis sub vna tantum specie panis dandam Eucharistiam, est, ꝙ nec Christus, nec Paulus legit aut intelligit dedisse ipsam aut dari iussisse populo sub vtraq; specie. Secunda, qm̃ significantiæ in hoc sacramẽto mysterium magis ad consecrationem, ꝙ ad suscipiẽtem pertinet, vt discrimen esset inter pastores & gregẽ, inter plebem & sacerdotes, q sacrificium sua communione repræsentant. Tertia, quoniam nihil amplius sub vtraq; specie contineat, q̃ sub altera tm̃. Totus em̃ Christus cum anima, sanguine, corpore & deitate, nõ minus sub vini q̃ panis specie, cuiq; siue laico, siue sacerdoti confertur. Quarta, ꝙ & Christus & Paulus videant post resurrectionẽ dñicam laicos specie duntaxat panis communicasse: ꝓpptereaq; de hoc alicubi Eucharistię sacramẽto loquẽtes, raro vel nunq̃ vini tantũ, sed panis speciei mẽtionem habuerint: argumẽto, ꝙ sufficiat communicatio sub vna laicis specie. Quinta, ꝙ toties tanta promittant pro sacramẽti huius sumptione sub specie panis, & nihil vnquam sub specie vini: argumento, Laicis haudquaquã altera opus esse specie. Sexta, quoniam multa ex altera, vtpote vini specie, sequuta sint pericula & incommoda: quidam em̃ crediderũt, amplius qddam sub vini quàm sub panis specie contineri: & ediuerso quidam cum laborarunt in extremis, & sub specie vini Eucharistiam sumere non potuerunt, suspicabant se nõ esse communicatos integre. Contigit etiam aliquãdo, q̃d auditu horrendum est, vt Christi sanguis in terram effunderetur: immo & nonnũquam in vasis non bene seruatis, crebertime corrumperetur. Neq; enim diu seruari potest liquor eiusmodi, quantauis adhibita fuerit diligentia.

Quas quidem causas, & hæc totq; discrimina catholica Ecclesia pio nimirum materno q; affectu sentiẽs, simulq; verba & facta Christi ꝓpendẽs, interimq; intelligẽs nullã huiusce rei esse necessitatem: tandem post diuturnam & maturam deliberationem, non sine sancti spiritus inspiratione vnanimiter censuit, Laicos non nisi sub vna specie, vtpote panis, deinceps communicatum iri, in hæc verba in Concilio Basileensi decernens: Laudabilis quoque
Sess. 30. consuetudo communicandi Laicum populum sub vna specie, à sanctis patribus rationabiliter introducta, & hactenus diutissime obseruata & à doctoribus diuinæ legis, sacrorum Canonum, atq; sanctarum scripturarum multam peritiam habẽtibus, iam à longæuo tẽpore commẽdata, pro lege habẽda est: nec alicui licitum est, eam reprobare, aut sine authoritate Ecclesiæ immutare. Hæc illa in Synodo Basileensi, cui tantisper arbitramur obtemperãdum, quãtisper ex causis legitimis, Spũ sancto duce, secus decreuerit. Id quod multas ob causas tempore quoq; primo futurum cuperemus & optaremus, fatentes interim nobis eius sufficere authoritatem, quæ veritatis est & firmamẽtum & colũna, maxime ꝙ ipsa ex tẽporis mutatiõe multo maiora pro gloria Christi & suorum salute per modum dispensationis immutarit olim. Non sunt igitur audiendi q blaterãt, humano figmẽto & pontificia tyrannide factum, ne Laici sub vtraq; specie reciperent Eucharistiam: quinimmo credi par est & æquum, quòd per Ecclesiam Spũsanctus, q illam regit, sicut Eucharistia sacramentum mutauit à cœnantibus ad ieiunos, ita Laicos ab vtraq; speciede-
du-

duxit in alteram, sub qua tantum continetur sola, quantum sub vtraq;. Nec quidē dubitandum est, q̄n à nascente Ecclesia Laici cœperint sua etiam sponte, propter p̄memoratas & alias hoc genus legitimas causas, sub specie duntaxat altera communicare: quodq; huius communicationis consuetudo, ex traditione Apostolorum, qui non omnia scriptis complexi sunt, sed multa voce Ioan.20.
viua ad posteritatem quasi per manus transmiserunt, emanarit, quum nemo & 21.
huius consuetudinis non illaudatæ, commonstrare possit initium.

Et hæc de venerabilissimo Eucharistiæ sacramento dicta sint, quæ & pro catechismi ratione sat superq; in rem facere speramus. Qui plura desiderat, nostras passim perleget Centurias, satur fortassis abiturus.

DE POENITENTIA, QVARTO CATHOLICAE ECCLESIAE SACRAMENTO.

PRAEFATIO.

Vanquam nonnulli nostra tempestate schismatici & hæretici, contra pœnitētiam nō modo nugas, somnia, absurda & impia multifariam deblaterauerint, sed & eam sic e medio pene tulerint, vt non veriti sint dicere, non esse Christianis opus aliqua pœnitentia pro peccatis, quibus Deum plus quàm indigne offenderunt, quotidieq; offendunt: tamen eos errare, vel hoc inter pene infinitas rationes argumēto est longe euidentissimo, quòd non solum ꝓpter peccata venire soleāt aduersa, nec hæc sint cessatura, nisi cessetē à peccatis, quæ nec remittantē citra pœnitentiam: sed & à mundo condito non magis opus fuisse pœnitentia, q̄ nobis & hisce nouissimis temporibus, quibus alioqui tam horrenda immineant aduersa, q̄ horrenda nunquam contigere. Quandoqdem Christus vnà cum Apostolis nihil æque serio clamarunt, q̄ vt agatur de peccatis pœnitentia, & qdem in initio & in fine. Ioannes qdem Baptista prædica- Matth.3.
re incipiens, dixit: Pœnitentiam agite, fructusq; pœnitentiæ dignos facite. Et Lucæ 3.
Christus quoq; prædicare incipiens, aiebat: Pœnitemini, & credite Euāgelio. Lucæ 13. Marc.1.
Et alibi: Nisi (inquit) pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis. Et Apo Lucæ 13.
stoli prædicatum missi à Christo adhuc viuente, non aliud primum prædica- Marci 6.
runt, quàm pœnitentiam. Quibus & post resurrectionem in totum orbem proficiscentibus dictum est, vt in nomine Iesu pœnitentiā in remissionem pec- Lucę 24.
catorum prædicarent. Et quum Petrus in die Pentecostes ab auditoribus interrogaretur, quid facto opus esset, vt saluari possent, respōdit: Pœnitentiam Actorū 2.
agite &c. Vnde plus q̄ aperto accipimus, nobis nunc maxime opus esse pœnitentia, propter infinita & maxima peccata nostra, quæ nobis non remittūtur, nisi pro ipsis pœniteamus.

Iam vero, quia longo nunc tempore (diabolo sic instigante) ita prorsus parum, aut nil de vera pœnitentia apud multos prędicatum est, vt non parum mul-

multi nihil omino de pœnitētia vera sciant, q̄ nudum nomen, sileo q; fortasse nunquam vere pœnituerint: visum proinde est in salutem vestram, nonnulla posthac ex sacris literis de pœnitentia differere, quæ vos summe velim memoria retinere, quum prorsus sint necessaria, maxime q; pœnitētia sibi locum vendicet inter septem Ecclesiæ sacramenta, non secus atq; vnica post baptismum tabula, qua per pelagus ad portum felicitatis veniendum est.

Quoniam autem de peccato est pœnitendum, profuerit primū paucis describere, quid peccatum sit, & quantum ipsius sit nocumentum.

QVID PECCATVM SIT, ET QVALE EIVS NOcumentum, de quo pœnitendum est. Caput XLIIII.

PEccatum est, quicqd voluntarie vel cogitatū & concupiscitū, vel dicitur, vel agitur contra Deum & eius legem & mandatum: id quod in hoc vno con
Matt.22. sistit: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima, & ex
Lucæ 10. omnibus viribus, & proximū tuum sicut teipsum. Modò tametsi infinita pro-
Deute.2. pemodum sunt incommoda peccati, siquidem propter ipsum veniunt aduersa: tamē vnicum est, quo cætera compræhendunt omnia, nempe q; mori hominē cogit & spūaliter & æternaliter, inducturum deniq; post hanc mortem naturalem & spūalem, apud inferos pœnam omni supplicio maiorem, si
Ezec. 18. non remittatū hic à Deo per pœnitētiam, Propheta teste qui ait: Anima quæ
Psal.33. peccauerit, ipsa moriet: & mors peccatorum pessima. Et hoc est quod olim Deus ad protoplastum dixit: In quocūq; em̄ die comederis ex eo, id est, præ-
Gene.2. ceptum meum transgressus fueris, morte morieris. Id quod deinde Paulus aperto commonstrat, inquiens, per vnum hominē peccatum in mundum in-
Roma.5. trasse, & per peccatum mortem sic in omnes homines transiisse, vt peccati sti-
Roma.6. pendium sit mors. Id quod intellgit tam de naturali, q̄ æterna & spūali morte,
Psal. 33. quæ omnium est miserrima, nec aliud quàm hominis hic & aliàs à Deo sepa-
Esaiæ 59. ratio, quā non aliud facit quàm peccatum, Propheta dicente: Iniquitates vestræ diuiserunt inter vos & Deum vestrum, & peccata vestra absconderūt faciem eius à vobis ne audiat. Iam vero, obsecro, qd possit esse miserabilius & calamitosius, quàm à Deo, summo bono, separatum esse, quum separatus ab illo, subiugatus sit diabolo, priuatus omī bono, & circundatus omī malo? Id q̄d inter innumera alia testimonia testatū diues epulo, miserrimis suis ad Abra-
Lucæ 16. ham clamoribus inquiens: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Cui respondit ille inter cætera: Et in iis omnibus inter nos & vos chaos magnum est firmatum, vt ii, qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neq; inde huc transmeare. Quum proinde per peccatum sic misere separetur homo à Deo, vt & alibi crucietū æternaliter ineffabili pœna, nec possit ipse peccator per Christum aliter Deo patri coniungi, & à tanto malo hic liberari, nisi per pœnitentiam: non immeritò dominus passim hor-
Marc.1. tatur ad eam pœnitentiam, dicens: Pœnitemini &c.

QVID PPOPRIE SIT POENITENTIA. Caput XLV.

EST

EST autem pœnitētia, voluntaria & ex charitate erga Deum pro peccato commiſſo punitio adſumpta. Siqdem (teſte Auguſtino) pœnitere dicit, quaſi pœnam tenere, ſeq́; pro peccatis vlciſci intus & foris. Vnde cognoſcunt vehementer errare, & eſſe iniurij iuſtitiæ Dei, q adſerunt pœnitentiam nihil aliud eſſe, q̄ reſipiſcētiam, quam Græci dicunt μετάνοιαν, vel tranſmētationem, & nouam vitam, & à vitijs ceſſationē: quandoqdem virtus vocabuli pœnitētiæ, refrageť. Eſt em̄ (vt nunc ex Auguſtino retuli) pœnitere, pœnam tenere: vt ſcilicet peccator pœnitēs, ſemper puniat in ſe, vlciſcēdo, quod commiſit peccando: & ipſa quoq; pœna ꝓprie ſit læſio, q̄ punit & vindicat, quod cōmiſiſſe dolet. Siqdem vera eſt pœnitentia, ſine tēporis intermiſſione de præteritis malis dolere, & ſic plangere commiſſa, vt pœnitens non committat plangenda. Quum em̄ pœnitētia pro illis peccatis ſubeunda eſt, quæ legis decalogus continet: profecto debet vnuſqſq; maiorem in ſe ſeueritatem exercere, vt à ſeipſo iudicatus, quod Paulus ait, non iudicetur à domino. 1.Cor.11.

Debet itaq; peccator pœnitere volens, aduerſum ſe aſcēdere tribunal mentis ſuæ, ſeq́; ante faciē ſuā conſtituere: atq; ſic conſtituto in cordis iudicio, adſiſtere accuſatricem cogitationē, teſtē conſcietiam, carnificem timorē, ac inde qdem ſanguinē ipſius animi confitētis peccatoris per lachrymas profluere, & demum ab ipſa mente talem ꝓferri ſentētiam, vt peccator ſe iudicet indignum conſpectu domini Dei ſui, vt qui timeat ſe à regno cælorum ſeparari. Sic proculdubio pœnituit Dauid, quum dixit: Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam: Et ſecūdum multitudinē miſerationū tuarum, dele iniqtatem meā: Amplius laua me ab iniqtate mea, & à peccato meo munda me: Quoniā iniquitatē meam ego cognoſco, & peccatū meū contra me eſt ſemper. Qui deniq; ſic doluit pro peccato ſuo, vt nec dies nec noctes panē ſine lachrymis manducarit, immo q lectum lachrymis rigauerit. Ita quoq; pœnituit Magdalena, quæ ſic, dolens de ſuis peccatis, lachrymata eſt, vt lachrymis dn̄i pedes lauerit. Ita quoq; pœnituit Petrus, q curiam principis exiens, fleuit amarē. Qui præterea fertur, poſt Chriſti aſceſſionem om̄i nocte circa tempus gallicantus, quo dn̄m negauit, e ſtratu ſurrexiſſe, ac tam duriter genicula tus fleuiſſe, vt in genibus callos habere, & in facie videri cœperit quaſi igne toſtus & vſtus ex frequenti caſu lachrymarum. Pſal.50. Pſal. 41. Pſal. 6. Luce 7. Matt.26.

DE TRIBVS POENITENTIAE PARTIBVS, ET myſticis earum rationibus & præfigurationibus. Caput XLVI.

EX definitione pœnitētiæ quam dedimus, multiſq; exemplis ex ſcripturis deſumptis, intelleximus eos admodū erraſſe, q dixerunt pœnitētiam non eſſe, niſi quandā reſipiſcentiā & vitæ emēdationem: q̄nquidem vis etiā vocabuli pœnitentiæ, probat ipſius deſcriptionem præ ſe ferentem, pœnitentiā eſſe quandam voluntariā, & ex charitate erga Deum pro peccato, quo ipſe offenſus eſt, aſſumptam punitionem, vindictam & pœnam.

Ex qua qdem definitione theologi tandem ipſam pœnitentiā, prout ſacramentū eſt, aut pœnitentiæ ſacramentū, nō minus ſancte q̄ vere dixerunt, eſſe abſolutionē hominis pœnitentis, factā certis verbis, debita intentione prola- Sco.di.9.

tis à sacerdote iurisdictionem habēte, ex institutione diuina efficaciter signifi cantibus absolutionē animæ à peccato, factam iuxta verbum domini dicentis: Quorū remiseritis peccata, remittunť eis: & quorū retinueritis, retenta sunt.
Ioan. 20. Id quod totum fiet perspicuum ex ipsius pœnitentiæ partibus, quas subinde pro loco & tempore, quasi summe scitu necessarias, tractabimus.

Quia eñ ipsum Deum Opt. tribus peccatis offendimus, vtpote peccato cordis, quod est mala cogitatio: peccato oris, quod est sermo malus & ociosus: peccato operationis, quod est malum opus & malum facinus: proinde Deus ipse maximus tres nobis constituit pœnitētiæ partes, tanquam aptas & congruas medicinas cōtra hæc triplicia peccata, nempe contritionem cordis, confessionem oris, & satisfactionē operis: ita nimirū, vt cum in corde habeať dolor de peccatis commissis, & in ore confessio illorū coram sacerdote, & in opere satisfactio per sacerdotem imposita compleať, omne peccati genus & modus à nobis expellatur, & integra sanitas animæ nostræ reddať, Deiq́ maximi offensa remittať, nec aliter, nempe vt satisfiat scripturæ, dicenti: Per quæ
Sapiæ 11. peccat quis, per hæc & torquetur.

Hæ nimirū tres pœnitētiæ partes, sunt tres illæ diætæ, per quas itur ad terram promissionis, hoc est, æternæ felicitatis, de qbus Israelitæ sic dicebant:
Exo. 5. Deus Hebræorū vocauit nos, vt eamus viam trium dierum in solitudinem, & sacrificemus domino Deo nostro, ne forte accidat nobis pestis, id est, culpa in præsenti, aut gladius, id est, pœna in futuro.

Hæ quoq; tres pœnitentiæ partes, sunt tres illi dies, quibus Iesus amissus, id est, salus deperdita, quæritur & denique reperitur, prout ipsum gloriosa
Lucæ 2. virgo Maria post triduum inuenit in templo.

Gene. 28. Hæ quoq; tres pœnitētiæ partes, sunt tres gradus eius scalæ, p quam ascenditur ad cælum: quæ significata est per scalam, quam vidit Iacob erectam à terra vsq; ad cælum, & dñm scalæ innixum, propter tria quæ Deus omnipotens omni vere pœnitēti largitur: Primo, vt eam fortiter sustineat: Secundo, vt ascendēti per eam manus (si necesse fuerit) porrigat: Tertio, vt ascēdens, cum laborauerit & fatigatus fuerit, in ipsum respiciat, totamq́; suā curam in eum iactet pœnitendo, quem nolit pœnitentem sua gratia deserere.

DE CONTRITIONE, PRIMA POENITENTIÆ parte. Caput XLVII.

Dictum est, tres esse partes veræ pœnitentiæ, qbus haud secus atque tribus
Psal. 144. diætis, itur ex hac miseria huius mundi solitudine in terram promissionis, hoc est, in regionem vere viuentium, atq; harum partium esse ac dici primam nomine contritionem.

Est aūt contritio, definitoribus sanctis authoribus, dolor volūtarie assumptus pro peccatis, cum proposito & intentione ea confitēdi, & pro ipsis satisfaciēdi, atq; illa iterum non admittēdi. Sine hac qdem contritione, non est vt quispiam vere pœniteat, aut suorum peccatorum veniam speret. Nam cum
Roma. 6. (quod satis constat) in omni peccato mortali sit auersio voluntatis à Deo per peccatum, & ipsa quoq; contraria curētur contrarijs: consequēs est, vt e diuer-

uerso in omni remissione peccati mortalis, actualis sit conuersio à peccato ad Deum. Quæ qdem conuersio (si vera fuerit ac perfecta) dici cœpit contritio, quam Deus gratiose nimirum acceptat, Propheta dicente: Cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Psal. 50.

Nec est vt absq; eiusmodi contritione sacerdos quenquam vere possit absoluere, quum ipse reum non absoluat, nisi reus in se debito modo dispositus, sit capax absolutionis: quandoqdem sacramentum exterius, est signum interioris absolutionis, quæ nullo sane pacto communicaẽ citra debitum in mente interius absolutionem disponenti.

DE QVOT AC QVIBVS PECCATIS, ET QVOmodò de eis conterendum sit. Caput XLVIII.

CIrca contritionem primo quæri solet, de quot ac qbus peccatis sit conterendum. Respondẽdum est: homo qdem in hac contritione singulatim omnia peccata sua (modo possit eorꝝ omnium habere memoriam) ante tribunal conscientiæ suę adducet, vt ibi seipsum accusans in amaritudine animæ suæ, de singulis conteratur, ac q; deinde confiteatur.

Opus aũt esse de singulis peccatis mortalibus contritione singulari, vel inde liquet, quoniã diuersorꝝ morborꝝ diuersæ sunt medicinæ: ipsa vero contritio, medicina est singularis contra vnum tantum mortale: ergo non vna de omnibus peccatis communis, sed de quolibet peccato mortali (quatenus memoria poterit) singularis est peccatori necessaria contritio: maxime, quia singulis peccatis sint singulæ pœnæ, si pro ipsis non facta fuerit pœnitentia.

Cuius argumẽtum est ille, quẽ, quia nõ fuerat sui conserui misertus, iratus dominus tradiderat tortoribus, quoadusq; redderet vniuersum debitum. Matt. 18.

Deinde quæri solet, quãdiu debeat pœnitens dolere ac conteri de peccatis suis. Responderi potest, quoniã quũ Deus hominẽ absoluit à vinculo peccati, siue à culpa & pœna ęterna, ipsum ligat vinculo perpetuæ detestationis peccati, pœnitẽtem debere perpetuo in hac vita (maxime in habitu, si nõ actu) dolere & conteri etiã post peccati remissionẽ, cum sedula examinatiõe vitæ transactæ ab vltima confessione, & discussione diligẽti suæ consciẽtiæ. Ita nimirꝝ contritus est Dauid, dicens: Quoniam iniqtatem meã ego annunciabo, & cogitabo pro peccato meo, & dolor meus in cõspectu meo semper. Ita quoq; contritus est Ezechias rex, inquiens: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Ita nimirum fertur Petrus semp contritus fleuisse, postquàm negarat Christũ. Ita quoq; Maria Magdalena dicitur contrita eremũ ingressa, semper effudisse lachrymas. Ita quoq; pœnitens de peccato suo, semper conteri debet, si non actu, saltem habitu, vtpote corde semper dolens, de dolore gaudens, non semper doluisse se dolens. Nec mirum, quando iustum sit, vt semper in suo æterno, id est, quãdiu vixit doleat, qui peccauit in Deum qui æternus est. Vnde etiam iuste æternaliter damnaẽ, qui donec vixit, id est, in sua æternitate, pœnitere noluit. Psal. 37. Esaię 38. Matt. 26. Lucæ 7.

QVO PACTO ET QVANAM RATIONE HOMO SEMper possit ac debeat conteri de peccatis suis. Caput XLIX.

QVIA nō desunt, q̃ tam duro sunt corde & anima, vt vix dolere & conteri queant de suis commissis: visum est nonnulla paucis subijcere, quæ aliquo modo contritionē causare possent in ipso peccatore, quantumuis indurato, non q̃dem principaliter, quo modo Deus ipse solus causat p̃ suam gratiam in corde peccatoris contritionē, quum solus sit, q̃ operat̃ in nobis velle &
Phil. 2. Ioan. 15. Hiere. 31. Eccl. 15. perficere, sine quo nihil possumus. Cuius etiam gratia dicebat ad ipsum Hieremias in p̃sona pœnitētis: Conuerte me, & conuertar: postquā eñ conuertisti me, egi pœnitētiam: sed dispositiue (vt sic dicam) ex parte nostri, q̃m nobis arbitrium sit liberum ab ipso dño datū, voluntasq̧ tam ad bonum q̃ ad malum relicta, iuxta quam vsq̧adeo dñs ipse vult velle perficere, vt nos sine nobis cōuertere nolit, dicens ad peccatorem: Si conuerteris, conuertam te.

Roma. 9. Quum p̃inde tam sit maior pars nostræ conuersionis & contritionis in Deo sita, vt Paulus dicere non dubitauerit: Igit̃ non volentis, neq̧ currentis, sed miserētis est Dei: profuerit, vt pœnitēs ante oīa Deum suppliciter oret,
Ezec. 11. vt à corde suo duritiem auferat, dolere faciat, cor remoueat lapideum, & largiat̃ carneum, quale peccatoribus ipsum rogantibus, se daturū pollicitus est, inquiēs: Et auferam cor lapideum de carne eorū, & dabo eis cor carneum, vt in præceptis meis ambulēt, & sint mihi in populū, & ego sim eis in Deum. Con-
Psal. 50. ducet igitur peccatori, orare cum Propheta pœnitente: Cor mundum crea in me Deus, & sp̃m rectū innoua in visceribus meis. Id quod vbi peccator vere precatus fuerit, dubium non est, quin ipsum exaudiet qui dicit: Nolo mortē
Ezec. 18. peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuat.

Deinde peccator pœnitere volēs, non autem omnino, prout oportet, dolere potens, sex necessum est recogitet, quæ, gratia diuina præuia, facile causabunt contritionem.

Primo recogitet de peccatis, q̃m nullum tam efficax eorū remedium ad do-
Esaiæ 38. Psal. 37. lendum, quàm continuata ipsorū memoria. Et hoc est quod Ezechias pœnitens dicebat: Recogitabo tibi omnes annos meos. Et Dauid: Quoniā iniquitatem meam annunciabo, & cogitabo pro peccato meo.

Pro. 12. Secundo recogitet pudorem, q̃ peccanti est q̧ peccauerit. Ait eñ scriptura: Putredo in ossibus eius, q̃ cōfusione res dignas gerit. Quid eñ (q̃so) pudorosius & dedecorosius, q̃ id perpetrasse, quod plane est cacodæmonum & irrationalium bestiarum? Cuiusmodi est peccare. Quare meritò quis conteratur, recogitans pudorem peccatorum, sequens eorum cogitationem.

Tertio recogitet vilitatē peccati, quod tam est vile, vt hominē (nec aliud)
Ioan. 8. à Deo separet, & ipsum faciat suum seruum, dño dicēte: Qui peccatum facit,
2. Petr. 2. seruus est peccati. Et à quo quis superat̃, eius etiam est seruus. Iam vero vt nihil est libertate preciosius, ita nihil seruitute vilius, maxime seruitute peccati, quę facit hominē consequēti ordine scruū diaboli, tyranni omniū vilissimi, & crudelissimi latronis, & homicidæ pessimi, cui seruire omnium est multo
Hiere. 2. vilissimum. Atq̧ hoc est, quod Hieremias ait ad animam peccatricē: Quàm vilis facta es nimis, iterans vias tuas? Atq̧ hoc erat, quod nonnulli ex Ethnicis philosophis dicebant: Si scitēt deos ignoscituros, & homines ignoraturos, ad-

adhuc propter vilitatem peccati peccare nollent. Tam enim viles reputarunt Ethnici poetæ peccatores, vt eos finxerint mutari in bestias, vtpote luxuriosos in hircos, iratos in leones, ebrios in porcos &c.

Quarto recogitet peccator diē iudicij supremi, & pœnā inferni æternā, quę tāta erit quantā nemo potest cogitare, nedū exprimere. Vsq; adeo miseri sunt apud inferos damnati, propter ineffabile suppliciū quo cruciant̄ æternaliter, vt etsi viuant, tn̄ mortui appellari soleāt, ob fructuosam inibi vitā, quæ morti etiā durissimæ multo est similior. Eius vero pœnæ quātitatē, satis euidēter arguit clamor eorū qui in inferis sunt, expressus in libro Sapiæ. preterea clamor quoq; diuitis epulonis, q clamat ad Abraham, dicēs: Pater Abrahā, miserere mei &c. qa (miserē) crucior in hac flamma. Erit aūt tātus iustitiæ rigor in nouissimo iudicio, q̄ ne iusti quidē satis sibi confidēt: Vnde Petrus extremiscēs dicebat: Etsi iustus quidē vix saluabit̄, impius & peccator vbi parebūt? Quare Hieronymus, vtcunq; vir sanctissimus, dicebat se semper cōtremiscere, vbi diem nouissimum consideraret. Atq; ideo non frustra monuit scriptura, dicens: Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Sapiæ 5. Lucæ 16. 1. Petr. 4. Eccl 7.

Quinto recogitet, quātum amiserit propter peccata sua, quātumq; incurrerit, & quē & quantum offenderit. Peccator sane pdidit amicitiā & gratiam totius sacrosanctę Trinitatis, angelorum, apostolorum & omniū sanctorum, decorē animæ, & suffragia Ecclesiæ. Præterea incurrit laqueos fortissimos, hostes crudelissimos, statum periculosum, horribile præcipitium, defectum gratiæ, & mortem animæ, ceu satis patet ex peccati descriptiōne.

Insuper offendit Deū creatorē omniū, patrē clemētissimū, q pascit ipsum multifariā: offenditq; redēptorē, qui ipsum ineloquibili passione & morte redemit à crudelitate dæmonū, à vinculis peccatorp̄, ab acerbitate tormentorp̄, qui tamen interim contulit infinita beneficia, æternaq; præmia repromittit.

Sexto recogitet peccator spem, quæ triplex est: Primo, veniæ cōsequendæ, Petro dicēte: Pœnitemini, vt deleant̄ peccata vestra. Secunda, gratiæ recipiēdæ, dn̄o per scripturam dicēte: Ego sto ad ostium, & pulso. Tertia, gloriæ perpetuæ adipiscendæ, Baptista dicente: Pœnitentiā agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Id quod confirmat veritas, dicens: Pœnitemini, & credite Euangelio: quoniam tempus impletum est, regnumq; Dei instat. Acto. 3. Apoca. 3. Matth. 3. Marc. 1.

QVAM NECESSARIA POENITERE VOLENTI SIT ipsa contritio, prima pœnitentiæ pars. Caput L.

NON posse quēquam peccatorē, cuiusmodi (proh dolor) sumus omnes, absque pœnitentia per Christum seruatorem nostrum cælesti patri reconciliari, nec quoquo modo post hanc vitam transitoriam habere vitam & lætitiam sempiternam, & contritionem primā pœnitentiæ partem vsq; adeo primam esse partem, vt reliquæ partes sint citra illam prorsus vanæ, non obscure potuimus ex ijs quæ diximus, intelligere.

Cuius sane cōtritionis vel ex hoc possumus & necessitatem & vtilitatē, virtutem & efficaciā plus q̄ euidēter percipere, q̄ per eam obtineat̄ remissio peccatorū, etiā anteq̄ fiat ore cōfessio eorū sacerdoti. Id quod ex illo prophetæ di

cto liquescit, in psona pœnitentis ex animo dicētis: Dixi, (id est, in animo p-
Psal. 31. posui & constitui) confitebor aduersum me iniustitiam meam dño, & tu re-
misisti impietatē peccati mei. Quò pertinet & sanatio leprosorum, quasi per
Lucæ 17. figuram probans veritatem, qui antequam ex præcepto domini, vt se sacerdo
tibus ostenderēt, ad sacerdotes venirent, mundati sunt: argumēto nimirum,
nos ob veram contritionem à lepra peccati mundari, antequam ora nostra
Matt. 26. sacerdotibus ostēdamus, id est, antequā peccata nostra cōfiteamur. Ad quod
Lucę 7. videtur respicere exemplum Petri, Magdalenæ, latronis in cruce, & id genus
Lucæ 23. aliorum pœnitentium, de quorum quidē fletibus & lachrymis legimus: sed
nec de confessione, nec de satisfactione quicquam audimus in Euangelio, licet
postea eas fecerint iuxta historias, & quibus tamen opus esse negare nequa-
quam possumus.

Ex qbus modo intelligimus & conijcimus, contritionē tantā esse posse, vt
& culpā & pœnam omnē tollere possit. Id quod aperto constat ex latrone, ad
Lucę 23. quē dñs dicebat, quum orasset contritus, Domine, memēto mei dum veneris
in regnum tuum: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.

DE CONFESSIONE, POENITENTIAE parte secunda. Caput LI.

ABsolutis, quæ ad primam pœnitētiæ partē, vtpote contritionē, pertinēt:
subsequens est, vt dicamus de altera eiusdem pœnitentiæ parte, quæ est
confessio. Quia vero confessio multiplex est, & ipsa plerunq; multiplicitas si-
ne distinctione confusionem parit, operæpreciū videt, initio cōfessionis discre
tionem adhibere. Primo proinde confessio quædā est iudicialis, qua reus in fo
ro contētioso corā iudice seculari suum crimē siue peccatum confitet inuitus,
& absq; spe veniæ. De qua quidem confessione nihil ad propositum, sed de
qua disponunt LL. ciuiles & PP. canones. Talis erat olim confessio ipsius
Achan, qua confitebat se in spoliatione Hiericho sustulisse pallium coccineū,
Iosue 7. ducentosq; siclos argenti, regulamq; auream qnquaginta siclorum. Pro qua
tandem furto anathematis (quia factum fuerat contra edictum) lapidatus est
ipse, quantumuis ipsi Iosue interroganti confessus.

Secundo, confessio quædam est naturalis & mentalis, & quidē impropria,
qua reus in foro interiore coram iudice Deo sua peccata confitetur, quum vi-
tam suam præsentem atq; præteritam inhonestam ad mentem reducit, soloq;
lachrymabili corde, diuinis offensiōibus attentis, ad Deum clamat in hæc,
vel in hoc genus verba: Domine, miserere mei, quoniam contra te pecca-
Psal. 50. ui &c. Quandoquidem confessione Dauid vsus est, inquiens: Miserere mei
Deus secundum magnam misericordiam tuam &c. Quia tibi soli peccaui, &
malum coram te feci. Hac etiamnum confessione vsus est publicanus Euange
Lucæ 18. licus, q stans à longe, non audens oculos eleuare, dicebat, percutiendo pectus:
Deus, propicius esto mihi peccatori. Qua sane confessione prorsus est opus
omni peccatori, iure qdem naturali, vtpote citra quā non est, vt suorū pecca
torū remissionem sperare possit, vtpote citra quā peccator malū faciēs, insinua
ret quodāmodo præsumptuose, se bene fecisse, nec dolere q peccasset, hocq;
pacto

pacto semper magis ac magis peccatum suum exaggeraret, fieretq́ꝫ de istis, ad quos per prophetam dñs ait: Vę qui dicitis malum bonum, & bonum malũ, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarũ in dulce, & dulce in amarum. Esaiæ 5.

Tertio quædã confessio est sacramẽtalis, de qua noster in pręsentia est sermo, quæ proprie confessio non est aliud, q̃ voluntaria & accusatoria quędam manifestatio, qua peccator suã propter peccatũ tribulationẽ cogitans, sacerdoti Dei vicario in foro exteriore, suum peccatũ cum spe veniæ consequendæ confitetur & aperit, cum proposito non iterandi peccatum. 11.q.3.ca. Qui dicitis. Si qs.

Qua quidem confessione quondam vsi sunt per Paulum ad fidem conuersi in Epheso, qui credentes venerunt, confitentes & annunciantes actus suos. ad quam hortatur ex verbo domini Iacobus, inquiẽs: Confitemini alterutrũ peccata vestra &c. Actor.1. Iacob. 5.

DE NONNVLLIS CONDITIONIBVS, CONfessuro planè necessarijs. Cap. LII.

IPsa vero confessionis definitio, non obscure subindicat aliquot conditiões confitenti necessarias.

Primo quidem dicit, Peccator cogitans tribulationẽ propter peccatũ: in quo innuit, peccatorẽ tribulari ꝓpter peccatum, & ex eius tribulationis recordatione peccatorẽ perinde cogi, trahiq́ꝫ ad confitẽdum peccatũ. Ita filij Israel adflicti per serpentes, cœperunt confiteri Mosi, dicentes: Peccauimus, quia loquuti sumus contra te. Ita Nabuchodonosor propter superbiã suam à rationabili mente in bestialẽ animũ cõmutatus, atq́ꝫ à regno suo profugatus, & cum bestijs esitare coactus, cœpit confiteri peccatũ suũ, & Deũ glorificare, dicens inter cætera: Nunc igitur ego Nabuchodonosor laudo & magnifico & glorifico regem cæli, quia oĩa opa eius vera, & oẽs viæ eius iudicia, & gradientes in sup̃bia, potest humiliare. Ita filij Israel à Philistæis & filijs Ammon oppressi, cœperunt confiteri, dicentes: Peccauimus tibi, quia dereliquimus te. redde tu nobis quicquid tibi placet. Ita filius prodigus fame coactus, cœpit confiteri peccatũ suum, dicens: Pater, peccaui in cælũ & coram te, iam non sum dignus vocari filius tuus. Ita & dilectissimi, quia vos quoq́ꝫ hoc tempore multifariã tribulamini, debetis cogitare, hasce vobis tribulatiões nõ nisi ob peccata obuenire, & id cogitantes, Deo & eius vicario confiteri. Nume.21. Dani. 4. Iudic.10. Lucæ 15.

Secundo definitio dicens, Confessio volũtaria, prorsus innuit, peccatorem ita debere voluntarie confiteri, vt voluntarie peccauit, à nullo coactus: quum liberi sit arbitrij, habens sibi antepositum ignem & aquam, bonũ & malum, virtutes & vitia, capessere potens vtrũ voluerit. Nisi enim homo voluntarie confiteatur, haud est vt sibi sua prosit confessio: quemadmodũ vsq́ꝫ adeo coacta confessio furti, non profuit ipsi Achan, vt etiam confessus, fuerit lapidatus. Siquidem nihil coactum placet Deo. Hinc propheta dicebat: Voluntarie sacrificabo tibi, &c. & confitebor nomini tuo. Sic malefactor confitens compulsus, nihil meretur sua confessione apud Deum, nec propterea subterfugit supplicium demeritum in foro iudiciario. Eccl. 15. Iosue 7. Psal. 53.

Tertio dicens definitio, Accusatoria, subinsinuat peccatorem confitendo, se non debere excusare de peccato, sed potius accusare, quũ scriptura teste, iustus prior esse debeat accusator sui. Id quod fit confitendo. Ad quã sane accusatoriam confessionẽ monebat dñs ꝓtoplastum, rogans: Adam, vbi es? Caeterum quia neuter voluerit se accusare confitendo, & Adam peccatum suum retorserit in mulierem, ipsa vero mulier in serpentem: neutri sua ꝓfuit confessio; sed vterqꝫ morte fuit damnatus & aeterna, & temporanea.

Pro. 18. Gene. 3.

Quapropter plusq̃ dici queat, hoc tẽpore peccant, qui q̃cquid male agũt, & contra Ecclesiae pcepta peccant, excusare moliuntur, & quidem per Euangelium, quo non secus abutuntur, atqꝫ operculo quodam scelerũ & vitiorum. Quo nimirũ pacto ostendunt, se esse de maledictis istis peccatoribus, qui suas excusationes excusant in peccatis suis. A quibus propheta, vt procul abesset, rogauit Deum, dicens: Non declines cor meum in verba malitiae, ad excusandum excusationes in peccatis. Non enim ipse peccans se excusauit, sed, accusans confitendo adulterium, dicebat ad prophetam Nathan: Peccaui dño. Id quod & aliãs fecit, quum poeniteret de peccato superbiae numerando populũ, dicẽs: Peccaui valde in hoc peccato, sed precor domine, vt transferas iniquitatẽ serui tui, quia stulte egi nimis. Ideoq; gratiam meruit hac accusatiõe apud Deum. Non autẽ pharisaeus iste, qui de suis operibus gloriatus, publicanum accusauit, non autem seipsum.

Psal. 140. 2. Reg. 12. 2. Reg. 24. 1. Para. 21. Lucae 18.

Quarto definitio dicẽs, Aperit, plane subindicat, non sufficere vt quis confiteatur peccatum, sed oportere ipsum sacerdoti aperire & manifestare, quum ipsum sit animae vulnus, quod vtiqꝫ sanari nequit, nisi detegat̃ medico. Hinc vehemẽter errant, qui dicunt se confessos Deo, id quod non sufficit, quũ nõ sit vera adaperitio & manifestatio: non enĩ in ea peccatum latẽs aperit̃, quum Deo iam apertum sit, cui nuda & apta sunt omnia anteq̃ fiant.

Heb. 4.

Quinto definitio dicẽs, Cum spe veniae, subinsinuat, peccatorẽ om̃ino debere sperare de venia pro peccatis suis consequẽda per confessionẽ. Quae spes vsqꝫ adeo vera est, vt ꝓpheta nequaqꝫ veritus fuerit dicere: Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meã domino, & tu remisisti impietatẽ peccati mei. Proinde Cain & si peccatum fratricidij recognouerit, quia tamẽ cum desperatione confessus est, dicẽs: Maior est iniquitas mea q̃ vt veniam merear: damnatus fuit, & sua nihil ei profuit confessio.

Psal. 31. Gene. 4.

Sexto definitio dicẽs, Cum proposito non iterãdi peccatũ, subindicat, eum non recte confiteri, qui proponit sibi rursus peccare. Sic quando Pharao confitendo dixit, Peccaui, quia non intendebat desistere à peccato, nec relinquere sui cordis duritiam, veniam nõ meruit. Simile factum est cum Saule, qui & si confessus est peccatum inobedientiae contra Deum, quia tamen non intendebat à peccato desistere, ideo veniam non meruit.

Exod. 10. 1. Reg. 15.

NVM CONFESSIO VOCALIS QVAM VOcant auricularem, sit necessaria. Cap. LIII.

POsita confessionis definitione & multiplicitate, simulqꝫ cõnumeratis aliquot conditionibus, confitenti plane necessarijs, ordo subsequens exigit, vt di

vt dicamus, num confessio sacramentalis, de qua noster est sermo, prorsus ad peccatorum remissionem consequendam sit necessaria: quandoquidem hoc ipsum modò plerique rogant, sed & non pauciores omnino negant, esse illam videlicet ad remissionem peccatorum necessariam, citantes pro se nonnulla ex scriptura loca & exempla, ad quæ pro loco & tempore respondebimus per sacras itidem scripturas.

Catholicam proinde ecclesiam sequens, dico confessionem sacramentalem, quam hæretici probri causa vocitant auricularem, pro remissione peccatorum consequenda, non minus esse post perpetratum peccatum necessariam, quàm baptismo opus est, modò adsit confitendi facultas, ob aliquot rationes.

Prima earum, est ratio institutionis, vt quæ quondam figuraliter non à puro homine, sed ab ipso Deo dignoscitur instituta, quũ voluerit leprosos, per quos intelligebantur in spiritu peccatores, lepra spirituali, i. peccato prorsus infecti & immundi, manifestandos sacerdotibus, vt videlicet ipsis lepræ qualitatem & quantitatem ostenderent. Id q̃d Christus antiquæ legis haud destructor, sed adsertor, vsque adeo duxit seruandum, vt ad eos, quos à lepra purgaturus erat, dixerit: Ite, & ostendite vos sacerdotibus. Deut. 17. Matt. 8. Lucæ 17.

Secunda est ordinationis, quandoquidem ordo iudicij est, vt nõ idem sit iudex, qui reus: sed peccatori necessarium est facere iudicium, quo se iudicans, non iudicetur à Deo alibi æterno iudicio, teste alibi Paulo. Verum in eo iudicio peccator, quum sit reus, esse nequit suijpsius iudex: verum oportet, vt eius sit iudex Christus, qui solus, teste scriptura, constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum. 1. Cor. 11. Actor. 10.

Iam vero, quia se per suam in cælum adsumptionem à nobis visibiliter abduxit, suo loco vicarios constituit sacerdotes: quibus vti solis contulit potestatem remittendi & retinendi peccata, ita solis dedit eis potestatem audiendi confessionem peccatorum, nisi necessitas aliter suaserit ac cogat. dixit enim ad primos sacerdotes apostolos & eorum successores: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Ioan. 20.

Tertia est cognitionis arbitrariæ: quum enim pœnitentia debeat à iudice, qui sacerdos est, imponi secundum delicti mensuram, scriptura dicente: Pro mensura peccati, erit & plagarum modus. Et alia scriptura: Duplicate secundum duplicia opera eius. Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum. Deut. 25. Apoc. 18.

Iam vero qui poterit iudex siue arbiter arbitrari, nisi ex confessione peccatoris mensuram delicti accipiat? Atque hinc est, quod Deus in vtroque testamento confessionem peccatoribus mandauerit.

In veteri testamento per Mosen sic ait: Vir siue mulier, cũ fecerint ex oĩbus peccatis, quæ solet hoĩbus accidere, & p negligẽtiam transgressi fuerint man datum domini, atque deliquerint, confitebuntur peccatum suum. Num. 5.

In nouo testamẽto p Iacobum dicẽtẽ: Cõfitemini alterutrũ peccata vestra. Iacob. 5.

Insuper per scripturam communẽ Deus ipse omnipotens promittit confi-

tenti,

Pro. 28. tenti,suã misericordiã,nõ vero confitenti,minatur indignationẽ,dicens: Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea,misericordiam consequetur. Cuius verbi memor Ioannes Euangelista,di-
1. Ioan. 1. cit:Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate. Id quod suo vel vnico inter
Psal. 31. plura exemplo,arguit propheta regius,dicens:Dixi,confitebor aduersum me iniustitiam meam dño, & tu remisisti impietatem peccati mei. Atq; hinc est,
Neem. 9. q̃d scriptura testatur,hoĩes tam in veteri q̃ in nouo testamẽto fuisse confessos. In veteri quidem testamento scriptum est,ꝙ filij Israel steterint,& cõfessi sint peccata sua & iniquitates patrum suorum,quater in die & quater in nocte. In nouo autem testamento scriptum est,ꝙ omnis Hierosolyma & omnis Iudæa,
Matt. 3. & oĩs regio circa Iordanem, ad Ioannem Baptistam exiuerint,& baptizati sint, confitentes peccata sua. Et in Actis quoq; apostolicis scriptum est, ꝙ ad Paulum prædicantem pœnitentiam,multi credentium venerint, confiten-
Acto. 19. tes & annunciantes actus suos. Ex ijs igitur rationibus vsqueadeo dignoscitur confessio constituta & præcepta de iure diuino,vt ne Papa quidem possit cum quopiam dispensare,ne quis omnino confiteatur,licet ob causam de tem-
25. q. 2. ca. Si ea. pore possit, quandoquidem illi nihil liceat contra ius diuinum: qui alioquin esset dissipator,non dispensator.

DE CERTIS QVIBVSDAM VERAE CONfessionis conditionibus. Cap. LIIII.

IAm vero quis tam diabolo deditus, nolit nec ex dñi, nec ex eius Ecclesiæ præcepto confiteri,præsertim quum non soli priuatim confitenti,sed & toti respub. multiplex ex confessiõe illa sequatur vtilitas, qua se nũc multi principes & respub. vident priuari, quemadmodum ex illius conditionibus haud obscure patere poterit intelligenti.

Prima q̃dem confessiõis cõditio est,vt ipsa sit voluntaria, non coacta,ceu
Iosue. 7. fuit q̃ndã ipsius Achan, de q̃ superius dictũ est. Oportet volũtarie confiteri, q̃d voluntarie gestũ est,q̃ modo est q̃dlibet peccatũ. Ex hac aũt voluntaria confessione sequitur obedientia,quæ plus valet q̃ victima. Sed inquis:quomo-
Eccés. 4. do poterit esse voluntaria,quum sit præcepti diuini & ecclesiastici?

Respondeo: volũtaria est,quum libenter & ex animo quis obsequitur eiusmodi præcepto. Quo sane modo dici solet, voluntatẽ coactam etiã esse voluntatem. Non autem debet fieri timore depulsionis ab ecclesia vel carentiæ sepulturæ,vel simpliciter pœnæ infernalis, verum principaliter propter Deũ & obedientiam Dei & ecclesiæ,secundario etiam propter gehennam, per quã nonnunquam dominus conatur abstrahere peccatores à peccato.

Matt. 16. Secunda conditio,ꝙ sit fidelis,id est,in fide ecclesiæ fiat, ita vt speret peccator omnino se per ipsam cõsequuturũ suorũ peccatorũ veniam, nec desperet
Gen. 4. confitẽdo,vt Cain fratricida. Siquidẽ dubitandum non est,quum scriptura di-
Esaiæ 43. cat:Narra si quid habes,vt iustificeris.

Tertia,vt sit humilis,geniculãdo discoopertoq; capite,si vir est: velato aũt,
Eccl. 4. si mulier confitetur sacerdoti, dicente scriptura: Coram presbytero humilia animam

animam tuam, vtpote qui Dei loco est, cui primum sit reuerentia ex humilitate, quæ vel sola meret gratiam, sicuti superbia indignationem. Iacob. 4. 1. Pet. 5.

Quarta, vt sit fortis, ne videlicet quid à confitente sileatur, aut ob verecundiam, aut ob pœnæ timorē. Melius est enim, vt ipse coram vno homine, Deo inspectore, peccata manifestet, quàm vt ea olim in nouissimo die coram Deo & toto mundo cum confusione ignominiosissima manifestētur. Id quod Iob in spiritu testatur, de peccatore impœnitente loquens & dicens: Reuelabunt cæli iniquitatem eius, & terra aduersus eum consurget: manifestum erit peccatum illius. Et ipse quoq; Deus indignabundus dicit ad peccatorem, nō confitentem p̄ pudore: Reuelabo pudenda tua in facie tua, & ostendam gentibus nuditatem tuam, & regnis ignominiā tuam. Quandoqdem domini dies tūc oīa (etiam abscondita tenebrarū) reuelabit, in quo erunt omnia nuda, in quo peccator videbit ea, de qbus nunq̄ cogitauit, quorū putauit nunquam fieri reuelationem vnquam, eritq; tunc maxime verū, quod dici solet, nihil esse tam occultum quod non reueletur. Quid multa? quur quis pudet confiteri, quod dicere & facere non puduit, maxime q; verecundia hoc in casu sit pœna, & nō minima pars satisfactionis? Iob. 21. Naum. 3. 1. Cor. 4. Matt. 10. Lucæ 8.

Quinta, vt sit accusatoria, qua sui, & nō alterius, sit accusator, nec suipsius suorumq; peccatorū excusator, quemadmodum protoplasti fecerunt: quandoquidem iustus prior est accusator sui. Gen. 4. Prou. 18.

Errant ergo, nec vere confitent, qui alterius peccata recensent, de quibus ipsi non onus portabunt, nec rationem reddent. Rom. 14.

Errantq;, qui sua peccata excusant, ea reijciētes aut in Deum, aut in fortunam, aut in fatum, aut in societatē, aut in tentationē &c. Quandoquidē peccata commiserūt ex arbitrio, quod habēt à Deo, tam ad bonum q̄ ad malū: quorū voluntas coacta, fieri solet quoq; voluntaria. Eccl. 15.

Sexta, vt sit nuda & aperta, vtpote quæ fieri debeat apertis ac semper honestis, quoad fieri potest, nō fictis nec palliatis, verbis, vt cōfessor arbitrari de peccatis manifestis, & bene intellectis, valeat.

Septima, vt sit simplex, nimirum breuiter manifestans peccata cum circunstantijs, relictis materiebus alijs, quæ non ad rem faciunt, veluti cōfessa est mulier Chananæa. Matt. 15.

Octaua, vt sit secreta. Primo, quoad sacramentū: cuius est, vt id q̄d exterius fit aut gerit, eius sit signum, q̄d interius cōtingit. Iam vero constat, q; p̄ pœnitētiam, cuius altera pars est confessio, Deus celat peccata pœnitētis, propheta dicente: Beati quorū remissæ sunt iniqtates, & quorū tecta sunt peccata. Ergo vt sacramentū habeat suā rationē, necessum est vt cōfessio sit occulta, taciturna & secreta. Vn̄ facile discimus, q̄ ignauiter hæretici, irrisionis causa, vocarunt illam auricularem, vtpote nescij causæ & rationis sacramenti. Psal. 31.

Secundo secreta sit, quoad confitentē, cuius non est vt reuelet consilia sibi data, ex quibus possit oriri scandalū, alioquin peccans mortaliter. Siquidem cōcubina reuelans proco suo & cōcubinario, q; cōfessor nō velit eam absoluere, nisi discedat ab eo, peccat mortaliter, quum vtriq; parti sequatur ex hoc

cum

Matt. 18. cum periculo corporis & animæ scandalum: quod semper vitandum est, quatenus saluo diuino honore fieri queat.

Tertio, quoad confessorem, cuius est, ne quicquam vel aperto vel occulte reuelet ex confessione, vnde scandalum prouenire possit, qui alioqui violator est sacramenti, nisi peccatum eius sit generis, quod ilico, quum venerit ad hominis notitiam, homo idipsum manifestare teneatur, vtpote quod pertineat ad corruptionem multitudinis corporalem, vel spiritualem, vel in graue damnum alicuius personæ, vel id genus aliò tendat, quod quis tenetur reuelare vel testificando, vel denunciando. Quod si quis non reuelaret, fidem quam alteri deberet, infringeret. Id tamen ita poterit, cogente summa necessitate, reuelari, vt interim personæ nomini parcatur, quatenus fieri queat, quemadmo
Matt. 26. dum Christus Iudæ peccatū celauit & reuelauit. In reliquis vero casibus ne
Marc. 14. quaquam conuenit prodere quicq̄ etiam ex præcepto superioris, quum seruare fidem de iure sit naturali. Iam vero liquet, nihil posse præcipi contra ius na
Pro. 11. turæ, dicente scriptura: Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana: qui vero fidelis est, celat amici consilium.

Nona, vt confessio sit obediens, vtpote vt confitens tanquam vere morbo laborans, pareat sacerdoti medico spirituali, eidemq́ue confessori in omnibus, quæ ei pro satisfactione imponuntur, ponens se in potestate iudicis in iudicio sacerdotis, nihil sui reseruans sibi, faciens omnia (iubente eo) pro recuperanda animæ sanitate & vita, quæcunq́ue faceret pro euitanda corporis morte & valetudine. Frustra alioqui agitur cum infirmo, qui parere negligit me
Lucæ 10. dico, rationabilia & possibilia præcipienti, iuxta dominum dicētem: Hoc fac, & viues.

Hæ sunt singulares & paucæ ex multis conditiones, quę veram decēt confessionem, cuius etiam necessitas & vtilitas ex ipsis aliquo modo colligi potest: ac interim confessor quoq́ue facile discit ex eis, quid ipsum in audiēdis confessionibus seruare conuenit, quem decet esse tam discretum, q̄ sacrarum literarum peritum, vt queat discernere inter lepram & lepram.

DE OBIECTIS SCHISMATICORVM ET HAERETICORŪ CŌTRA CONFESSIONIS AURICULARIS INSTITUTIONĒ. Cap. LV.

Dictum est hucusq́ue de confessiōis definitione, necessitate, vtilitate, & multiplici conditiōe: nec restaret modo quicquam aliud, q̄ vt ingrederemur tractatum satisfactionis, tertiæ partis pœnitentiæ: nisi essent, qui vellent nos recensere causas & rationes, quibus nonnulli schismaticorum & hæreticorū sunt opinati, & adhuc fortassis opinantur, confessione sacramentali non esse opus ad remissionem peccatorum consequendam, quanuis profecto satis & plus q̄ satisfacere deberent istis tot sanctæ scripturæ, ac tot ex illis fundamenta, rationes & exempla, qbus pro suo sacramento pœnitentiæ sacrosancta vtitur ecclesia, ceu nunc intelleximus.

In primis itaq́ue schismatici & hæretici propterea dicunt, non opus esse se
Matt. 26. creta confessione coram sacerdote ad remissionem peccatorū, qm̄ nec Petrus,
Acto. 9. Lucæ 7. nec Paulus, nec Magdalena confessi leguntur, qui tamē adepti sunt remissionem

nem peccatorum, quum tamē nunc non sit minoris efficaciǫ gratia remittens peccatum, q̃ tunc fuit: ergo nec nunc est necessarium confiteri.

Secundo: Confessio ad hoc desideratur in iudicio, vt secundum quantitatem culpæ, pœna infligatur: sed homo potest sibijpsi pœnam infligere maiorē, ꝙ etiam ab alio sibi infligatur: ergo Deut. 25. Apo. 18.

Tertio: Aliquis est qui non habet nisi peccata venialia, sed de illis non tenetur homo confiteri: ergo illi confessio non est necessaria.

Quarto: In eo quod est necessarium ad salutem, non sunt homines arctandi, ne impediantur à via salutis: sed magna arctatio videtur, si oporteat, vt homo confiteatur necessario, quum multi per hoc retrahantur à confessione, vel timore, vel verecundia, vel alio id genus modo: proinde homines non debent ad confitendum coarctari.

DE RESPONSIS AD OBIECTA HAEreticorum. Cap. LVI.

Etsi confessionem sacramentalem sic sanctis literis, & earundem rationibus, fundamentis & exēplis obfirmatam accepimus, vt Ecclesia propter ipsam plusq̃ mendaciter impietatis incusetur ab hæreticis & schismaticis aliquot, tamen non desunt inter eos, qui moliuntur adhuc suum mendaciū contra Ecclesiam, nescio quibus fucis, id est, scripturis & rationibus aliunde retortis defensare, contendentes confessionem sacramentalem nulli necessariam esse, immo quam catholica Ecclesia perperàm constituerit: quum tamen non præcipue ipsa, sed authoritas apostolica, Christo demandante, statuerit eam. Ne autem quis existimet, me tantum allegare, quæ pro nobis adeoq; pro Ecclesia sancta sunt, ac ea quæ isti pro se contraq; Ecclesiam adsciscunt, silentio transire: factum est vt eorum argumenta clarius adduxerim, q̃ ipsimet vnquã produxerunt, non ignarus adagij, quo dici solet, sermonem vnius viri, nō esse sermonem, sed vtrunq; esse audiendum.

Cæterum ꝙ nihil eorꝫ argutiæ valeant contra confessionis institutionē, scripturis corroboratã, paucis pro loco & tempore respondebimus ad eas.

Ad primū quidem eorum obiectum respondeo: Quanuis nec Petri, nec Magdalenæ, nec Pauli, nec id genus aliorum confessio sacramentalis facta legatur, facta tamē esse potuerit, vtcunq; non in Euangelio scripta: tum, ꝙ multa facta, inibi scripta non sint, nec scribi potuerint omnia, quibus alioqui totus mundus non suffecisset, nec libros ipse capere posset, quibus opus esset ad oĩa scribenda: tum, quia nec debuerint in Euangelio scribi necessario, nisi quib⁹ opus est ad agnitionem fidei Iesu Christi. Matt. 26. Lucæ 7. Acto. 9. Io. 20. 21. Ioan. vlt.

Preterea, non valet argumentum à loco negationis, nisi cum vniuersali & expressa prohibitione & negatione. Insuper quum Christus habeat potestatem excellentiæ in sacramentis, & eius non sit abbreuiata manus: mirum nō est, vt rem sacramenti possit conferre etiam sine ijs, quæ ad sacramentum pertinent, penes quem sic est omnis potestas, vt facere possit quæ velit, nec sit qui possit eum corripere facti, dicente scriptura: Quia omne quod voluerit, facit, & sermo illius potestate plenus est. Nec dicere ei quisquam potest, Quare facis Esaiæ 59. Eccles. 8.

facis ita? Id quod olim commonstrauit, dicens ad murmurantes propter mer
Matt. 20. cedis inæqualitate: Tolle quod tuum est, & vade. non facio tibi iniuriam. Vo lo autem & huic nouissimo dare, sicut & tibi. An non licet mihi, quod vo lo, facere?

Ad secundum respondeo, satisfactionē non sufficere ad expiandam pœnā peccati ex quantitate pœnæ, quæ in satisfactione imponitur: sed eam sufficere, quatenus ipsa pars est sacramenti, virtutem sacramētalem habens: ꝓinde necessarium esse, vt ꝑ dispensatores sacramentorꝫ imponatur, id quod fit in con fessione, sicut nec baptismus valet à seipso factus. Ad eiusmodi enim sacramenta constituti sunt dispensatores, Paulo dicēte: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Cui subscribit Petrus, inquiens: Vnusquisq; sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administran tes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei.

Marc. vlt. Matt. vlt. 1. Cor. 4. 1. Pet. 4.

Ad tertium respondeo, tantam vim esse præcepti Ecclesiæ, vt qui non habet peccata mortalia, confiteatur venialia, vel saltē ostēdat se sacerdoti, osten datq; se citra cōsciētiam mortalis esse peccati, atq; hoc ipsum pro confessiōe
Matt. 18. imputetur. Hinc dominus ait: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Etsi negari posset, non debere venialia confiteri, quum Iob
Iob. 42. pœnituerit pro venialibus.

Ad quartum respondeo, non arctari viam salutis ex eo, vt quis semel saltem in anno sacerdoti proprio confiteatur, sed sufficientē viam statui ad salutem, maxime quod possit etiam quis ad salutē suam quoquo modo compelli, iuxta illud: Compelle intrare. Et propheta: In chamo & freno maxillas eorꝫ constringe, qui non approximant ad te.

Lucæ 14. Psal. 31.

Ex iis itaq; liquet, hæreticorum nihil prorsus valere argutias, quibus moliuntur confessionem sacramentalē subuertere contra Ecclesiam catholicam, q̄ illam dubio ꝓcul ab apostolis, & iī à Chr̄o receperūt: q̄ nisi diuinitus instituta esset, credi nō posset, ipsam tātisper potuisse subsistere, maxime citra coactionem pœnalē vel mortis, vel mutilationem membri, ꝑsertimq; quæ tot videt modis esse periculosa confitenti, tamq; prorsus dura eidem.

AN SOLI SACERDOTI, ET QVIDEM PROPRIO, vtpotè parœciano, confitendum sit. Cap. LVII.

Respondimus ꝑ sanctas ex Bibliis scripturas, apparentibus fundamentis & rationibus, quibus hæretici & schismatici nōnulli plane voluerūt sublatam confessionem sacramentalem, qua centenis aliquot hucusq; annis, Ecclesia catholica nōn sine sua suorꝫq; salute & vtilitate, ad sui creatoris honorem pie vsa est. In ꝑsentia vero tametsi satisfactū illis esse credi posset, tñ quia
1. Pet. 5. cacodæmon humanæ salutis inuidus aduersarius, vt multas Deo animas q̄cunq; modo possit surripere, non quiescit nec dormit, sed semp suggerit, quo queat ab opere pietatis, quale confessio est, retrahere: & quidem satagit argutis quæstiunculis, quibus existimat obuiandū non esse: verꝫ quo liqueat, nihil
3. Esd. 3. esse veritate potentius, visum est respondere ad quasdā quæstiones, quas iste tyrannus per aliquot non omnino reprobos obiicit.

Primo

Primo quidem quæri solet, an quispiam possit confiteri laico. Respondendum puto, non posse: tum, quia figura leprosum duntaxat voluit ostensum iri sacerdoti: vnde subinsinuauit, peccatorem sacerdoti duntaxat debere confiteri: tum, quia duntaxat sacerdos habeat sacramentaliter absoluere & ligare, ergo etiam duntaxat audire confessionem: quanquam tempore necessitatis, quæ, vel domino teste, legem non habet, aliquis etiam laico confiteri queat, vtcunque hæc ipsa confessio sacramentalis non esset, quum laicus non posset absoluere: cuius causa, cõfessus, habita facultate, obligaretur reiterare confessionem, si modo vellet participare sacramento pœnitentiæ, qua opus est omnino ad salutem. Deut. 17. Matt. 8. Lucæ 5. Lucæ 17. Ioan. 20. Marc. 2.

Secundo, possit ne quispiam alieno, & non suo, sacerdoti confiteri. Respondeo, non posse iuxta statutum Ecclesiæ, quæ vult, vt quis semel in anno circa pascha confiteatur proprio sacerdoti: & hac quidem ex causa, quod illius est scire suorũ defectus, quorum cura incumbit ipsi tanquam pastori sui gregis, cuius causa Paulus vult vt obediamus nostris præpositis, qui vigilant quasi rationem redditurí pro animabus nostris. Huc videtur pertinere, quod Christus ait ad discipulos, primos sacerdotes: Amẽ dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis sup terram, erũt soluta & in cęlo, & non in cælis, intelligẽs Ecclesiam vniuscuiusque particularem, in qua proprius sacerdos est papa, legatus, Episcopus, & parœcianus. Heb. 13. Matt. 18.

Sed confessurus, non valens ob legitimam causam suo sacerdoti confiteri, vtpote qui fortassis sacerdos indoctus, indiscretus, familiaris aut particeps est cum eo peccati, debet licẽtiam petere & obtinere à suo sacerdote, qui non debet negare licentiam nisi data pecunia, quum alioqui simoniam committeret, quo precio venderet quod gratis accepisset, contra Christi præceptum. Suffecerit, proinde, vt quis ob legitimã causam petat licentiã, etiamsi non obtineat, nec propterea debet à confessione desistere, quum nemo propter alium debeat salutem suam prætermittere: modo absit contemptus, qui culpam facit, vbi culpa non est, ratione scandali, à quo iuxta Christi & Pauli præceptum, semper est cauendum. Matt. 10. Matt. 18. Rom. 14. 1. Cor. 8.

Tertio, nunquid possit aliquis per nuncium vel Epistolium confiteri. Respondeo nõ posse, si confiteri volens, eloqui possit: cum, quod qui per seipsum peccauit, debet etiam per seipsum pœnitere, pœnitẽsque propria voce confiteri. Quo enim quis peccauit, vtpote suo proprio corpore, ore & cogitatu, eo debet pœnitere, cuius confessio pars est. Accedit, quod huiusmodi Epistolio suboriri possit mittẽti scandalum, periculum & infamia, per retentionem Epistolæ per sacerdotem, qui nec circunstantias adamussim posset, pœnitẽte absente, examinare. Ideoque pœniteamus vt peccauimus, & credamus Euangelio, maxime quod modo verbotenus auditum est. Sapi. 11.

EPILOGVS EORVM QVAE AD CONFESsionem sunt necessaria. Cap. LVIII.

Qvum itaque peccator (opitulãte primũ gratia diuina) cognouerit se peccatorẽ, suisque peccatis multifariã Deũ offendisse, cœperitque tandẽ ex amo-

re erga Deum pcipue, & ex amissione illius gratiæ, & pœnæ gehennæ adeptione, prorsus ex animo cõtristari & conteri: mox facto signo crucis sanctæ contra diabolicas insidias, incipiat ex ordine memorare sua peccata, quatenus poterit, cum amaritudine, cum summa spe veniæ de eisdem ipsis peccatis consequendæ, & cum firmo proposito illa non amplius perpetrandi, humiliter accedat ad sacerdotem, atq; illi loco Dei, geniculando supplicet, vt suam non grauetur Dei causa audire confessionem. Quo ipsius petitioni annuente, breuiter commissa pudenterq; cum necessarijs circunstantijs recenseat: ac eis ex integro recensitis, absolutionem sacramentalem ex Iesu Christi misericordia postulet.

Quam vbi vnà cum iniuncta pœnitẽtia sacramẽtali, quã cõmuni vocabulo satisfactionẽ appellant, obtinuerit, curet vt amanter deuoteq; impleat, modisq; oĩbus studeat Deo satisfacere pro suis peccatis. Qua de re, nimirũ tertia & postrema pœnitentiæ parte, in sequentibus nobis erit sermo.

DE SATISFACTIONE, PARTE POENItentiæ tertia. Cap. LIX.

CONsideratis ac disputatis primis duabus, contritione videlicet ac confessione, partibus pœnitentiæ, vnà cum illis quæ ad eas pertinẽt: subsequẽs est locus, vt aggrediamur tertiam, eandemq; postremam pœnitẽtiæ partem, nempe satisfactionem: partẽ, dico, pœnitentiæ tam necessariam, q̃ non est quicquam citra finem quoquo modo perfectum, vtpote quo ad finem om̃ia tendunt: qui vbi bonus est, creduntur cætera esse bona.

Cæterum, vt causa satisfactionis paulo rectius intelligatur, quam pleriq; schismatici & hæretici prorsus negant: operæprecium est, vt nonnulla paulo altius repetamus, & in ea quæ dicere de satisfactione proposuimus, nonnihil præsemur, vt cætera facilius & æquius accipiantur.

Quum itaq; ꝓxime dictum est, nos iuxta scripturas haud quaq̃ posse saluari, nec gratiam apud Deum obtinere, nisi ꝓ peccatis post baptismum per-
Lucę 13. petratis ex animo pœniteamus, conterẽdo de illis, & illa confitẽdo, & pro illis satisfaciendo: scire profuerit in primis, rem sic hoc loco habere: Deus ille optimus maximus peccatum, quod semel per baptismum medio passionis & mortis vnigeniti filij sui Iesu Christi remisit, vltra plane nõ vult æterna pœna vindicare: sed in illud duntaxat animaduertere, q̃d post baptismũ est voluntarie commissum, nec remittere animaduersiõem vtcunq; in æterno supplicio, nisi quis ꝓ eo agat peccato, nomine illius vnigeniti, pœnitẽtiam, conterendo de
Lucæ 24. peccato, confitẽdo illud, & satisfaciendo pro eodem.

In peccati quidem commissione duo reperiuntur: Primum est culpa, qua videlicet quis contra Dei pceptum fecit, quã Deus pro sua ineffabili pietate sola, ex tamen vera cordis contritione peccatori condonat & confessione, ꝓ
Lucæ 7. ut fecit dominus Magdalenæ, ad quam contristantẽ dixit: Remittuntur ti-
Matt. 26. bi peccata, fides tua te saluam fecit. Ita quoq; fecit Petro, cui amare flẽti, pro-
Marc. 14. culdubio culpam peccati remisit, quum singulariter in signum gratiæ & remissi peccati, voluit illi dictum iri suam resurrectionẽ, ꝓ cuius & fide & reuerfione

sione iam antea orauerat, ne fides eius deficeret. Ita quoque Dauidi quondam fecit, cui pœnitenti conterendo & confitēdo, culpam peccati remisit, vt ex eo claret quum dicit: Cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatē peccati mei. Quid autem est impietas peccati, nisi culpa? Lucæ 22. Psal. 50. Psal. 31.

Secundū est, pœna pro peccato, debita ex rigore diuinæ iustitiæ, quæ nihil mali sinit impunitū, vtcunque dimissa indignatiōe, quā Deus opt. & maxim⁹ ob suā iustitiā non tā euestigio remittit peccatori, verum vult vt ex rigore suę iustitiæ peccator aliquā det pœnā, culpæ in acceptione sua diuina æquiualentē, iuxta scripturā dicentē: Pro mēsura delicti, erit & plagarum modus. Deut. 25.

Hanc solutionē & dationem pœnæ post culpam remissam, vocant satisfactionem: quo pacto creduntur satisfecisse quondam Dauid, Magdalena, Petrus, &c. Et si em̄ Dauidi culpa propter immensam eius contritionem & confessionem remissa esset, tamen pœnam pro peccato compulsus est dare in eo, quōd filius ipsius propterea moriebatur. Quū enim ad Nathan dicebat, Peccaui dn̄o: Respondit Nathan, Dn̄s quoque transtulit peccatum tuū. Non morieris. Veruntamen quoniam blasphemare fecisti inimicos nomē dn̄i propter verbum hoc, filius qui tibi natus est, morietur. Qui præterea sic satisfacere studuit pro suo peccato, vt nunquam panes absque lachrymis comederit, nec irrigato lecto dormierit. Ita licet Magdalenæ peccati culpa fuerit remissa, tamen pro eo satisfacere studuit triginta annis in eremo. Ita licet Petro peccati culpa fuerit remissa, satisfacere tamen studuit, conterendo & flendo quoad vixit. De hac proinde satisfactione posthac dicturi sumus. 2. Reg. 12. Psal. 41. Lucæ 7. Matt. 26.

DE DEFINITIONE SATISFACTIONIS, ET eius declaratione. Cap. LX.

VNde veniat satisfactio, pars pœnitentiæ tertia, dictum est in præcedenti Homilia: nunc, vt aperto noscamus, quale quidque sit, quo de loquimur, profuerit (arbitror) paucis adaperire, quomodo describatur hoc sane loco satisfactio sacramentalis, vt interim quoque suum errorem videant, qui sub hæc tempora (prout omnia opera bona) satisfactionem prorsus reiecerūt, nec eam nobis pro remissione peccatorum esse necessariam censuerunt, confisi nescio quibus frigidiusculis argumentis, ad quæ circa finem disputationis nostræ de satisfactione, per sacrarum literarum fundamenta rationesque responsuri sumus, pro catholicæ Ecclesię instituti defensatione. Iam vero sciendum velim, satisfactionem pœnitentialem non esse secundum receptos authores aliud, q̄ operationem exteriorem laboriosam vel pœnalem, voluntarie adsumptam, à sacerdote potestatem habente, pro diuina offensa propter peccatum cōmissum placanda, adsignatam.

Primo autem dicit definitio, operatiōem exteriorem, ad differentiam operationis interioris, quæ vocatur contritio, qua homo dolet amarē, quod suo peccato Deum & proximum suū offendit, quæ tanquam prima pars pœnitentiæ præsupponitur, citra quam reliquæ partes nihil plane prosunt.

Ipsa vero satisfactio, est exterior operatio, & quidē pœnalis, procedens ex

vera contritione: quoniam si pœnalis aut laboriosa non esset, non esset satisfactio. Nam sicut prius peccator erat inordinatus per culpam, sic satisfaciendo debet ordinari in pœnam: & sicut in peccando habuit delectationem, sic & in satisfaciendo habeat amaritudinem, iuxta scripturam dicentem: Quantum glorificauit se & in delicijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum. Sic quoniam Magdalena osculando, vidēdo, & capillos ornādo delectationem habuerat, & peccauerat: proinde studuit è contrario satisfacere Deo, plus quam dolenter lachrymans suis oculis, ore Iesu Christi pedes osculans, & eosdem lachrymis lauans, & capillis tergens. Id quod totum fuit operatio visibilis & exterior pœnalis.

apoc. 18.

Secundo definitio dicit, A sacerdote potestatem habente adsignatam: ad differentiam laici, qui quanuis possit adsignare alicui quicquam pro satisfactione, hæc tamen non esset sacramētalis, vti videlicet haberet sacramēti virtutem, hoc est, deletionem reatus & pœnæ, vtpote quod eius non est, sed duntaxat sacerdotis: qui quum solus habeat à Christo potestatē peccata vel remittendi, vel retinendi: ita solus habet ponere loco Christi satisfactionē pro peccato, cuius iudex & arbiter solus fuit. Hinc dominus ad Petrum in persona cuiuscunque sacerdotis ait: Et tibi dabo claues regni cælorum. Et quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis. Quapropter pœnitens omnino credat se absolutum absolutione sacerdotis à culpa & à pœna, si satisfactionem adsignatam perfecerit pro virili sua, quam Deus sua gratia iuuat & acceptat. Nec quidē miræ, quando constat, latronem misericorditer à domino absolutum à pœna & à culpa sine satisfactione singulari, quum crucem meruerit ex latrocinio, dicente ad ipsum domino: Hodie mecum eris in paradiso.

Ioan. 20.
matt. 16.
lucæ 23.

Tertio dicit definitio, Voluntarie adsumptam: quia si esset inuoluntaria, iam nō esset satisfactio: præterea Deo non esset grata, cui nihil gratum est, nisi quod bene fit ac voluntarie. Vnde Dauid dicebat: Voluntarie sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo.

psal. 115.

Quarto dicit definitio, Propter commissum peccatum, quo Deus videlicet est offensus: ad differentiam eius operationis, quæ fit pro temporalibus diuitijs, honoribus, & hoc genus rebus temporalibus, quæ nimirum operatio nihil facit ad satisfactionem pro peccatis, quum illorum gratia non sit suscepta, quum plerunque ipsa sit peccatum solicitudinis & diffidētiæ de Deo, iuxta dominum dicentem: Nolite soliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies solicitus erit sibi ipsi. sufficit diei malitia sua.

matt. 6.
lucæ 12.

Quinto dicit definitio, Pro diuina offensa placanda, ad differentiam eius laboriosæ pœnalisque operationis damnatorum, qui & ipsi puniuntur apud inferos pro suis peccatis, & pœnitent nimis serō: sed tamen non placant offensam diuinæ maiestatis, sed desperati potius blasphemant. Et hactenus de definitione sacramentalis satisfactionis, quæ satis ex ea patet, quàm sit pia & necessaria, quam sequenti capite paulo fusius repetituri sumus, quum sit non omnibus obuia.

Sap. 5.
Esaiæ 8.

DE RELIQVA PARTE DEFINITIONIS SATISFActionis. Caput LXI.

VT materia satisfactionis, vltimæ partis pœnitentię sacramẽtalis, vnicuiq; intelligibilior fiat, & maior succedat vtilitas ex ea: ꝓfuerit (opinor) paulo vulgarius repetere causam & originem, vnde deriuet & manet necessaria satisfactio pro peccatis, etiam per contritionẽ & confessionem remissis. Atq; nimirum res, ex supra quoq; memoratis, sic habet: Perspicuum sane est, homínem, quando peccat mortaliter, ad pœnam gehẽnæ obligari, scriptura dicente: Anima quæ peccauerit, ipsa morieť, videlicet æterna morte: nec poterit ab ea liberari, nisi remissis per pœnitentiæ partes à Deo vel à sacerdote loco Dei duobus, quæ in omni contingunt peccato. Ezec. 18.

Primũ est ipsa culpa peccati, quæ mereť indignationẽ Dei Max. q̃m p eam peccator cõtẽpsit eius legẽ, quam qdem peccati culpã Deus ex immẽsa sua misericordia relaxat peccatori p priores pœnitẽtiæ partes, vtpote p contritionẽ & confessionẽ, Deo ipso testãte, quum per Prophetã dicit: Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, eoꝝ omnium nõ recordabor, vtpote non vlterius indignabundus. Id quod ꝓbauit in regio propheta, quẽ conterẽtem & confitẽtem, mox in gratiã recepit, oblitus iræ suæ, quã ex culpa legis neglectæ cõceperat, prout ipse Propheta suis verbis arguit, inquiẽs: Cor contritum & humiliatũ Deus non despicies. Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Ibidem. Psal. 50. Psal. 31.

Secundum in peccato mortali, est ipse reatus æternæ pœnæ, q culpæ insepa rabiliter adhæret, quẽ debet homo ex eo, quòd incidit in pœnam & mulctam, quæ est gehenna, imposita à Deo peccatori, quia legẽ transgressus est: vti facile conijcimus ex eo, q transgreditur aliquam principis legem, qui meretur & principis indignationẽ, & pro transgressione mulctam. Iam vero, quia Deus æque iustus est atq; misericors, & æque Deus est vltionum dominus & pater misericordiarum, & eius omnino iustitiæ rigor exigit, vt nullum plane malum sinat impunitum, vtpote qua cogitatus etiam iudicet, nec ei præiudicet misericordia: fieri solet, vt tametsi Deus peccatori conterẽti & confitenti misericorditer remittat peccati culpam & æternam pœnam, & obliuiscatur suæ indignationis, tamẽ non ilico remittat reatum pœnæ, qui propter contritionem misericorditer factus est temporalis, q fuit antea æternus, manans ex pœna imposita: verum necessum est, vt peccator pœnitens, obligatus remaneat ad aliquam temporalem pœnam, quam Deus Opt. commisit iudicio sacerdotum, quibus propterea dedit potestatem remittendi & retinendi peccata, vt per eos eius diuina voluntas innotescat pœnitentibus, ac ipsis adsignetur pœnitentia pro ea pœna temporali, quatenus illi per eam Deo satisfaciant & Ecclesiæ, quam peccando pariter offendunt. Psal. 93. 2. Cor. 1. Matt. 18. Ioan. 20.

Id quod totum testať aperto dñs ipse Deus, q tametsi iam antea dixerat, q pœnitentis non vltrà vellet recordari peccatorum contritorum, tamẽ addidit: & si impius auerterit se ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit iudicium & iustitiam, ipse animam suam viuificabit. De pœñ. di. 1. § mediator. Ezec. 18.

Sed qd obsecro aliud est, facere hominē iudiciū, postq̃ ei culpa peccatorū est remissa, q̃ seipsum satisfaciēdo bonis pœnitētiæ operibus iudicare & pu
1.Cor.11. nire, ne alibi puniēdus sit æternaliter? Certe nihil aliud, vti Paulus euidenter ostēdit, inquiens: Si nosmetipsos iudicauerimus, nō vtiq̃ iudicaremur à dño: quum aūt iudicamur, à dño corripimur, vt nō cum hoc mundo damnemur. Quibus vtiq̃ verbis subindicar, iudiciū nostrū, qd fit duris pœnitētiæ operibus satisfaciēdo, quo nosipsos iudicamus, puenire iudiciū Dei: & satisfactionem pœnæ, cui per peccatū obnoxij sumus æternæ, posse diuinā à nobis auertere correptionem. Ad quam qdem satisfactionem non modò hortatus est
1.Cor. 4. Corinthios, q peccauerant, indigne tractando Eucharistiam, sed & ipsemet
1.Cor. 9. eandē fecit, dicens: (vtcūq̃ ei remissis dudum à dño peccatis, & quāuis nihil tum sibi conscius esset) Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne qui alios doceo, ipse reprobus efficiar. Deniq̃ dñs omnipotens hanc ipse suam de satisfactione seriam voluntatem, comprobauit in Dauide, cui etsi iam remiserat culpam peccati, & æternam pro ipso pœnam, dicente ad ipsum Propheta
2.Reg.12. Nathan, Dominus transtulit peccatum tuum: tamen ipse multis post cruciatibus adflictus, ac fugiēs, reatum culpæ quam perpetrarat, exoluit, sicut quoque fieri solet in vnda salutis.

Etsi eñ nos vnda baptismatis à culpa primi hominis absoluimur, iuxta scripturam, tamē eiusdem culpæ reatum diluentes & absoluti, carnaliter adhuc
Gene.3. obimus, iuxta dñi verbum ad mulierem: Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos. In dolore paries filios, & sub potestate viri eris, & ipse dominabitᵉ tibi. Et ad virū: Maledicta terra in ope tuo. In laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuę &c. In sudore vultus tui vesceris pane, donec reuertaris in terram de qua sumptus es. Id quod Iob in persona cuiuscunq̃ pœnitentis con
Iob 14. queritur, dicens: Homo natus de muliere, breui viuens tempore, replet multis miserijs. Et quare? nimirū ob reatum culpæ primorū parentum, q licet nobis per baptismū sic sit remissus, vt vltra pœnæ æternæ non simus obnoxij, tamen reatu temporali pro ea pœna æterna satisfacere nostris miserijs cogimur. Ex quibus nunc satis superq̃ satis euidēs sit, recte nos satisfacere Deo pro nostris peccatis, quæ post baptismum commisimus, etsi nobis per cōtritionem & confessionem sit remissa eorum culpa.

DE PARTIBVS SATISFACTIONIS. Caput LXII

NEcessitatē & vtilitatē satisfactionis, præsertim sacramētalis, de qua noster in primis est sermo, satis aperto percepimus ex origine causaq̃ eiusdem satisfactionis, immo & ex illius definitiōe, & huius declaratione: quanq̃ posthac pro loco & tempore subijciemus adhuc aliqua, eiusdem satisfactiōis vtilitatē & necessitatē testātia. Sufficiat hac nūc parte scire, q̃ sola satisfactione, in diuina acceptatione, æqualente, submoueatur reatus peccato debitus. In præsentia profuerit scire, qbus rebus Deo pro pœna, quā pro reatu culpæ debemus, satisfacere oporteat, quo nos per ipsam possimus iudicare, ne alio in se-
1.Cor.11. culo plus q̃ seueriter iudicari possemus. Pro cuius rei dilucidiore sensu sciendum est, in satisfactione tria oportere considerari.

Primo,

Primo,qm̃ satisfactio fieri debet pro peccatis mortalibus,quorꝫ generatim præcipua tria sunt,vt in eis consistant omnia cætera,quæ à tribus pinde arcꝫ filiæ subnascunt̃,vtpote supbia,auaritia & gula,adeoqꝫ luxuria ipsa.Id quod Ioannes arguit,inquiẽs:Omne q̃d est in mundo, concupiscẽtia carnis est,con cupiscẽtia oculorꝫ,& supbia vitæ. Quibus sane tribus peccatis cacodæmon primos parẽtes nostros tentauit ac vicit, obnoxiosqꝫ reddidit æternæ pœnæ. Quibus quocꝫ tribus peccatis idẽ cacodæmon tẽtauit in deserto Christum, sed non vicit,immo victus fuit.Quibus etiã tribus peccatis idẽ cacodæmon nos quotidie tẽtat,sæpenumeroqꝫ(proh dolor)superat, Deumqꝫ nobis indignabundũ reddit,æternæqꝫ pœnæ deuouet,quæ nobis cõterẽdo confitẽdoqꝫ misericorditer à Deo vertit̃ in tẽporariam pœnã, pro qua necessum est vt faciamus satis,vt patet vltra sexcẽta scripturæ testimonia,ex verbis quæ quondam Christus ad vnumquẽcꝫ peccatorẽ & pœnitentẽ dixit,inquiẽs:Esto con sentiens aduersario tuo cito, dum es in via cũ eo:ne forte tradat te aduersarius,id est,consciẽtia,iudici,id est,Christo,& iudex tradat te ministro,& in car cerẽ mittaris.Amẽ dico tibi,non exies inde donec reddas nouissimũ quadran tem.Sic alibi rex homo,iussit eum q debuit decẽ millia talẽta, id est, qui fuit transgressor decalogi,venundari vnà cũ vxore,filijs & omnibus quę habuit, ac reddi.Et hinc est quod Iob ait:Audite sermones meos,& agite pœnitentiã: quia in diem perditionis seruat̃ malus, & ad diem furoris ducetur.

1.Ioan.2. Gene.3. Mat.4. Mar.1. Luc.4. Matth.5. Lucæ 12. Matt.18. Iob 21.

Secundo consideraẽ, ꝙ de totidem bonis,vtpote tribus, Deo satisfiat per nos,pro tribus antedictis peccatis: quandoqdem non plura tribus bona habemus,nostra qdem nõ natura,sed ex gratia summi Dei,vnde veniũt om̃ia, nostra fieri cœpta,qm̃ ijs vti possumus ad arbitrium liberum:alioqui,proprie dicendo,nulla prorsus essent nobis bona,vti nostra,Paulo dicente ad vnumquencꝫ hominem:Quid habes quod non accepisti? Si aũt accepisti, q̃d gloriaris quasi non acceperis? Id quod Iob testatus est, dicens: Nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus isthuc reuertar: Dñs dedit, dñs abstulit, &c.Illa ergo tria bona, quæ habemus nõ ex natura, sed ex gratuita collatione ad nostrum liberũ arbitriũ, nostra sunt & dici solent. Sed quæ sunt talia? Sunt,inquam,bona animæ,veluti prudentia,scientia &c.bona corporis,velu ti sanitas,robur,pulchritudo &c.bona fortunæ, veluti diuitiæ, potentiæ,honores &c.de quibus omnibus possumus Deo,secundum eius diuinam acceptationem,satisfacere pro nostris peccatis.

1.Cor.4. Iob 1.

Tertio consideraẽ,ꝙ de prædictis tribus bonis satisfiat per tria opera,quæ tribus sunt peccatis præmemoratis contraria:quodqꝫ de tribus bonis fiat aliqua pœnalis detractio,per modum redditionis æqualẽtis pro debito peccati. Siqdem contraria contrarijs curant̃,ignis aqua, frigusqꝫ deletur æstu. Hinc scriptura ait:Quantum in delicijs fuit,tãtum date illi tormentum & luctum. Sic Apostolus alibi vult, vt membris, qbus antea pro delectatione carnis in peccato abusi sumus,deinde vtamur pro contristatione carnis in virtute. Ex quibus modo sequitur, tria esse præcipua bona opera,qbus de bonis nostris Deo pro peccatis nostris satisfacere possumus.

Apoc.18. Roma.6.

DE

DE TRIBVS SATISFACTIONIS PARtibus. Caput LXIII.

PRO tribus potiſſimum peccatis ſatisfaciẽdum eſſe Deo de tribus bonis noſtris, vtpote animi, corporis & fortunæ, per opa pœnitẽtiæ tribus ipſis peccatis contraria, proxime dictum eſt. Sunt autẽ tria eorum opera, ſatisfactoria aduerſus prædicta peccata, ad quæ omnia alia ſatisfactionis opera reducunt: ſcilicet oratio, eleemoſyna, & ieiunium: de quibus ex ordine dicturi ſumus, quæ propterea Chriſtus ex omnibus operibus bonis vtiq; ſingulari-
Matt. 6. ter commendauit, & ipſe quoque Tobias propterea dicit: Bona eſt oratio
Tobi. 12. cum ieiunio & eleemoſyna, vtcunque hæretici ductu maligni ſpiritus nunc omnia vilipendunt.

Oratio, primum ſatisfactionis opus, quo ſatisfacit homo de bonis animæ internalibus, per quod homo contra ſuperbiam ordinat ad Deum, nihil aliud eſt, q̃ deuotio cõuerſioq; mẽtis in Deum per pium & humilẽ adfectum, non minus corde q̃ voce conſtans, vtpote mẽtalis & vocalis exiſtẽs. Ipſe vero adfectus nõ aliud eſt, q̃ ſpontanea quædam ac dulcis ipſius animi ad Deum inclinatio, qua nihil efficacius ad inclinandum Deum ad pietatẽ & miſericordiam, ſine qua non eſt, vt cum Deo loquamur. Ideoq; Chriſtus ſemper voluit
Lucæ 18. orandum, dicens: Oportet ſemper orare, & non deficere. Quẽ ſequit Paulus,
1. Theſ. 5. inquiẽs: Sine intermiſſione orate. Sunt autẽ infinitæ orationis vtilitates, ad quam reducunt omia ſpũalis miſericordiæ opera: vt ſunt conſilia, contemplationes, legere, canere in Dei laudem & in ædificationem, & id genus alia, qbus Deo de bonis animæ pro peccatis ſuperbiæ ſatisfacere quimus, quum orando ſuperbus humiliet, cognoſcens ſe habere alium ſupra ſe, cæterisq; ſe parem vel etiam minorem eſſe, Deo ſe totum ſubijciens.

Ieiunium, ſecundum ſatisfactionis opus, quo ſatisfacit homo de bonis corporis, de ipſis ſibi detrahẽs, pro peccato gulæ & luxuriæ, quæ prouenit ex gula, per quod ipſe homo contra gulam & luxuriam ad ſeipſum ordinatur, non eſt aliud hac parte, quàm abſtinentia eius quo corpus accreſcit: quoq; detracto, decreſcit, debilitaturq;, propter Dei amorem fieri ſolita, non ex auaritia, non ex ægritudine, non ex hypocriſi, non ex hoc genus re alia temporanea
Matt. 6. vel vana: quandoquidem tunc ieiunium nihil ſatisfaceret, nec mereretur apud patrem, qui in cælis eſt.

Ex quibus modo liquet, duplex eſſe ieiunium.

Corporale, & eſt abſtinẽtia eius rei, per cuius ſubtractionẽ corpus decreſcit & debilitat, propter Dei amorẽ fieri ſolita. Quale fuit ieiuniũ, quo Dauid
Pſal. 108. ieiunauit, dicẽs: Genua mea infirmata ſunt à ieiunio, & caro mea immutata eſt propter oleum. Ad quod quidẽ ieiuniũ, nõ nuper, ſed antiquitus receptũ, omnes ſcripturæ veteris & noui teſtamẽti cohortant: contra ſchiſmaticos & hæreticos, nepotantes diu noctuq;, & ieiuniũ negligẽtes, quaſi Dei regnum ſi-
Rom. 14. tum ſit in cibo & potu, contra Paulum negantem illud.

Spirituale ieiunium, ob quod corporale fit, eſt abſtinentia omnis peccati, ſine quo prius ieiunium plane nihil valet. Quo quidem ieiunio ieiunarunt,

quotquot fuere sancti Dei homines, & inter eos singulariter Euangelica vidua, nomine Anna, quæ nunquam decessit ex tēplo, Deo ieiunijs & obsecrationibus nocte dieq́ꝫ seruiēs. Ita q́ꝫ, charissimi, oportet nos ieiunemus, hoc maxime tempore, non ieiunantes solum à cibo & poru, sed & à peccatis & vitijs, de qbus alioqui dicturus est dñs: Quum ieiunauerint, non exaudiam preces eorum. Id quod olim comprobauit in malitiosis Iudæis, perperàm & corporaliter ieiunantibus, prout ipsi testantur, dicētes: Quare ieiunauimus, & non adspexisti? Quibus respondet dominus, inquiēs: Ecce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra, id est, facitis ieiunando omnia mala secundum peruersitatem voluntatis vestræ. Atq́ꝫ profecto ieiunantes corporaliter, ac interim praue agentes, similes sunt cacodæmonum, quibus esca nnnquam, sed nequitia semper est. Lucę 2. Hier. 14. Esaiæ 58.

Eleemosyna, tertium satisfactionis opus, quo satisfacit homo de bonis fortunæ, de ipsis subtrahēs, & minuēs pro peccato auaritiæ, per quod ipse homo ordinatur ad proximum, contra auaritiam: non est aliud, quàm commiseratio quædam, qua Dei causa tam verbo quàm facto subuenitur necessitati proximi, qualis est omnis qui veraciter indiget ope. Quo pacto eleemosynam fecit Samaritanus ille Euangelicus, qui semimortuum & spoliatum sup iumētum recepit, & in stabulum duxit, vinum & oleum vulneri eius infundens, stabulario commēdans ipsum, expositis ad hoc duobus denarijs. Sic eleemosynas fecerunt inter alios Iob & Tobias, quando in egenos & opera misericordiæ corporalis exhibuerunt, quæ ad eleemosynam reduci solent, vti opera misericordiæ spūalis ad orationem, & sicuti vigiliæ, disciplinæ, peregrinationes, & id genus alia corpus adfligentia, ad ieiunium reducuntur. Quód vero per eleemosynam satisfacere possimus Deo, maxime pro peccato auaritiæ, cōmonstrat dominus, inquiēs: Quod superest, date eleemosynam, & ecce omia munda sunt vobis. Et Tobias: Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire vitam æternam. Quapropter Daniel ad Nabuchodonosor aiebat: Peccata tua eleemosynis redime, & iniqtates tuas misericordijs pauperum, forsan ignoscet Deus delictis tuis. Atque ideo Dauid ait: Qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum dominus. Ipsa vero eleemosyna cæteris operibus in duobus præstat. Primo constituit & facit eum debitorem, cui datur, ad orandum & ieiunandum, & ad alia id genus bona faciendum pro eo, q largitur eleemosynam, iuxta dominum dicentem: Facitē vobis amicos de mammona iniqtatis, vt quum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Secundo singulariter Deum obligat ad regratificādum, quasi pauperum fideiussor, pro qbus ipse retribuet, quum isti non habent vnde retribuant, domino dicente: Retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum. Lucæ 10. Iob 31. Tobię 2. Lucæ 11. Tobię 4. Tob. 12. Dani. 4. Psal. 40. Lucæ 16. Lucæ 14.

Hæc igitur sunt præcipua pœnitentiæ opera, quibus libere possumus pœnam temporariam, Deoq́ꝫ sic satisfacere, vt alibi non simus alicui pœnæ, præsertim æternæ, obnoxij. Ideoq́ꝫ sacerdos pro qualitate peccatorum, pœnitenti pœnitentiam debet iniungere aliquod ex prædictis operibus, vel singulatim

& ge-

& generatim,vbi visum ipsi fuerit,oĩa. Siqdem ꝓfuerit,vt pœnitẽtiam pro satisfactione,contrariã peccato iniungat, vtpote superbo iniungat humilem orationẽ,auaro eleemosynarũ largitionẽ,acedioso peregrinationẽ seu laborem,guloso ieiuniũ,luxurioso quoqꝫ carnis macerationem,quãdoqꝫ loci commutationem:fietqꝫ sic demũ,vt contraria contrarijs pœnalibus curentur.

DE OBIECTIS CONTRA SATISFACTIONEM, & eorundem confutationibus. Caput LXIIII.

FIeri non difficile posse,vt quis Deo,creatori dñoqꝫ suo satisfacere queat ꝓ peccatis suis vere pœnitẽdo, per tria pcipua pœnitẽtiæ opera,ex hactenus pdictis scripturis & earum rationibus,haud obscure potuimus intelligere,quãtũuis hæretici sacramentalẽ satisfactionẽ(sicuti oĩa ferme alia bona) negẽt:contra quos inter infinita ꝓpemodũ scripturarũ testimonia,quorũ nõnulla hucusqꝫ retulimus, vnica hæc scripturæ ratio suffecerit, quæ sic habet: Quicqd Deus homini pcepit,possibile est homini,vt præuia eius gratia,per-
Deut. 30. ficiat,dño aliàs dicẽte: Mandatũ quod ego præcipio tibi,non supra te est,nec procul positum,nec in cælo nec trans mare situm,vt scilicet possis causari difficultatem &c. Sed Deus maximus pcepit nobis,vt sibi satisfaciamus per opera pœnitentiæ pro peccatis,quibus ipsum offendimus, alibi per Baptistam su-
Lucæ 3. um dicens: Facite fructus pœnitentiæ dignos. Id quod non aliud est,quàm nos ita facere debere opera pœnitentiæ, vt satisfaciant pro peccatis. Ergo

Primo autẽ non obstat,hæreticos dicere,satisfacere, non aliud esse ꝙ culpæ pœnam adæquare,quum satisfactio sit quædã iniuriæ illatæ recompensatio.Iam vero constat culpam & offensam in Deũ commissam,prorsus esse in-
Hiere. 23. 2. Para. 6. 1. Reg. 2. finitam,vtpote quæ quantitatẽ recipiat ab eo,contra quem committitur, scilicet Deum:qui sic est infinitus, vt nec principium nec finẽ habeat, sua scilicet maiestate cælum & terram complẽs, quẽ nec cæli capere possunt, (sane plus ac magis offendit,qui principem, quàm qui quẽuis alium offendit)sed satisfactionem hominis esse finitam & ferme momentaneam.Ergo

Respondeo, nihil obstare hanc obiectionẽ: ad quam dico, licet Deo non possit satisfieri secundum æqualitatem quantitatis, tamen potest secundum æqualitatem proportionis:id quod sufficit ad rationem satisfactionis,sicut illud sufficit ad rationem iustitiæ.Fatemur sane Deo non fieri posse æquiualẽs, nec pro beneficio accepto,nec pro debito peccati,secundum ipsius diuinæ maiestatis quantitatem: sufficit tamẽ pro æquiualentia,qua reddit homo quod potest,pſertim quum charitas & amicitia non exigat æquiualẽs,sed possibile.

Insuper,etsi offensa in Deum sit infinita, tamẽ sicut ipsa offensa infinitatẽ
Psal. 114. habet ex infinitate diuinæ maiestatis & suæ rigorosæ iustitiæ, ita satisfactio habet quandam infinitatẽ ex infinitate diuinæ misericordiæ,prout est gratia informata,per quam redditur Deo illud acceptum,quod homo reddere potest,à quo nihil impossibile requirit ipse dominus, qui ad hunc modum pro
Lucæ 23. satisfactione suscepit contritionem latronis in cruce: qui alioquin eo die non potuisset esse cum domino in paradiso,quod nec potuerunt,qui alicui adhuc pœnæ erant obligati.

Præ-

Præterea,tametsi quædam requiratur æqualitas inter offensam & opus satisfactionis,quum satisfactio sit actus iustitiæ,& ipsa iustitia consistat in quadam æqualitate,& ipse ꝓpterea homo nõ possit satisfacere Deo pro offensa, quum sit infinita,& opus eius infinitũ, potest tamẽ satisfacere ex duobus.

Primo,ex gratia gratum faciẽte,quæ valoris est infiniti,reddens opus eius Deo acceptum. Sic acceptam fecit oblationem Abelis,non autẽ Cain,de quibus scribitur: Et respexit dominus ad Abel & ad munera eius, ad Cain autem & ad munera ipsius non respexit. Sic quoque reus & condemnatus ad mortem, potest pro morte satisfacere alia minore pœna, vel corporea vel pecuniaria, si princeps ipse superior eam pœnam sua gratia pro satisfactione suscipere dignatur. Gene. 4.

Secundo, ex merito passionis Iesu Christi, qui quum Deus & homo fuerit,potuit satisfacere sua passione quasi quadam pœnitẽtia,plus quàm abundanter pro eo debito peccati, pro quo simplex homo nequaquam possit satisfacere. Cuius causa Paulus eum nominat mediatorem,dicens: Vnus Deus, vnus & mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. 1.Tim. 2.

Secundo non obstat, nos, vti seruos Dei, nihil habere quod nostrum sit, sed totum quod habemus,ab ipso Deo esse,dicente Paulo: Quid habes quod non accepisti? Iam vero, quum satisfactio sit offensæ præteritæ recompensatio, quomodo recompensabimus & satisfaciemus pro culpis nostris,quum nihil habemus quod nostrum est, quoniam meri serui sumus? iuxta dominum, dicentem: Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis,dicite: Serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. Respondeo, hominem non sic omnino esse seruum,qualis iure solet humano esse homo,qui propter seruitutis indignitatem prorsus nihil habet, quo ceu suo proprio possit vti: verum ipsum hominem dico ad imaginem Dei factum, libertatis aliquid participare,inquantum est dominus suorum actuum per arbitrij libertatem, qui ꝓpterea ex eo,quod ꝑ liberum arbitrium agit Deo satisfacere potest,& quãuis idipsum Dei sit, qa concessum est illi ã Deo, tñ eius esse dicit, & ipse dñs est,qa liberẽ traditum: queãdmodũ vasallus potest feudatario satisfacere de eo,quod ab ipso recepit cõcessiõe quadam. Ita qdem nostrum Deus esse vult ac dici,concessione quadam,quod tamẽ proprie per creationem ipsius est,de quo & sibi vult satisfactũ iri. Sic alibi paterfamiliàs dicebat ad mercenarium de eo,quod mercede & pacto recipiebat: Tolle quod tuum est,& vade. Nisi ẽm res ita haberet,quomodo possit Tobias dicere: Ex tua substantia fac eleemosynam? Et scriptura: Honora dominum de substantia tua? Sic aliàs pater, hoc est,Deus,dedit filio iuniori,hoc est,prodigo peccatori,substantiam eius, hoc est,talentum & donum,quam dissipauit. 1.Cor. Lucæ 17. Gene. 1. Matt. 20. Tobię 4. Prou. 3. Lucæ 15.

DE RESIDVIS OBIECTIS CONTRA SAtisfactionem. Caput LXV.

DVobus solutis contra pœnitẽtialem satisfactionẽ obiectis, quibus hæretici putarunt,nullo prorsus opere satisfieri posse pro peccato ab ipso ho-

 mi-

mine:superest,vt ad reliqua pro loco & tempore respondeamus obiecta.

Tertio proinde non obstat satisfactioni,quod dicunt,Christum adfici iniu ria â nobis,dicentibus, nos velle & posse satisfacere pro peccatis nostris, qm̄ hoc modo subindicemus Christum frustra pro nobis incarnatum,passum & Gala.1. mortuum, quum tamē Paulus dicat, ꝙ dederit semetipsum pro peccatis no Roma.4. stris,vt eriperet nos de præsenti seculo nequam:quicꝗ traditus sit propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram.

Respondeo quidē,Christum pro nobis passum & satisfecisse,non tamē ita passum & satisfecisse,vt nos voluisset nihil pro nostris peccatis debere nec pati,nec satisfacere:sed passum esse ipsum ac satisfecisse,vt sua passione & satisfactione, nostram passionē & satisfactionē compleret & meritoriam redderet,quæ prius,quantumuis magna,nec perfecta, nec meritoria erat.Ipse vero Christus ita nobis meruit,vt opus sit & nos mereri passione nostra,quæ principaliter fit satisfaciendo bonis, & his quidē tribus pœnitētiæ operibus, per quæ aliquid patimur in nostris bonis,vt pote vel animi,vel corporis,vel for 1.Pet.2. tunæ,quum fiat eorundem diminutio & subtractio. Et hoc est quod Petrus Roma.8. ait:Christus passus est pro nobis,relinquens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius.

Sic etsi dn̄s ipse passus fuerit singulariter pro originali peccato,proꝗ ipso Ephes.2. satisfecisse credatur,ꝑ quod fuimus singulariter filij iræ,non tamē ita pro eo passus est & satisfecit,vt nihil omnino nobis pro eo sit patiēdum,nec satisfaciēdum,qn̄quidē propter idipsum tēporales adhuc cogimur & naturales,perindeꝗ cōmunes angustias & tribulatiōes pati,quoad viuimus,& ipse homo Iob 14. propterea(teste Iob)breui viuēs tēpore,multis replēr miserijs. Quare? Vtiꝗ Gene.3. propter originale peccatum, iuxta dn̄i verbum: Maledicta in opere tuo terra.in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ.

Insuper,etsi ꝑ Christum pro peccato originali principaliter satisfactum sit sua passione,nihilominus tamē propter ipsum cogimur subire mortē temporalem,à qua poteramus alioqui ex gratia prorsus esse liberi.Id quod ex Apo Roma.5. stoli verbis aperto licet colligere: Sicut per vnum hominē peccatum in hunc mundum intrauit,& ꝑ peccatum mors, ita in omnes homines mors ptransijt per vnum hominē in quo omnes peccauerunt. Quod sane non potest,nisi de vtraꝗ morte,intelligi:de æterna,quæ Christi passione & morte deleta est: & de temporali morte,quam nostra passione & morte tēporaria delere oportet, accedente merito passionis & mortis Iesu Christi.

Iam vero replicant hæretici,dicentes:Ergo Christus frustra pro nobis passus & mortuus est,nec aliquo modo satisfecit pro nobis? Quibus respondeo, nequaquam frustra esse ipsum passum,sed nobis sua passione & morte, supra quām dici potest, profuisse & meruisse.

Primo quidē,ꝙ sua passione & morte auferēs peccatum originale,propter Ephe. 2. quod eramus filij perpetuæ iræ & pœnæ, nos filios fecit gratiæ.

Secundo, quòd eadem passione sua & morte primum nobis gratiam meruit, quam consequimur in baptismate, qua peccatum nobis remittitur, &

qua

qua in filios Dei adoptamur. Cuius causa, ex latere ipsius sacrosancto in ara crucis exiuit sanguis & aqua, ad designandum baptismi vnitatem. Id quod Apostolus varijs in locis pertractat grauiter admodum. Ioan. 19. Roma. 8. 1. Cor. 12.

Tertio, quòd sua nobis passione & morte, paritérque ascensione, adaperuit cælum, vt eo essemus ingressuri, quod antea ꝓpter peccatum primorum parentum fuit occlusum cunctis hominibus, vel quamlibet hic sancte viuẽtibus & morientibus: siquidem tunc bona opera non fuerunt vitæ æternæ meritoria in puncto, quæ demúm effectualiter per Christi mortem & meritum facta sunt meritoria & acceptabilia. 2. Cor. 5. Galat. 6. Mich. 2.

Quarto, quòd sua passione & morte nobis æternam passionẽ & mortem peccatis nostris debitam, sustulit, eamque in temporalem tantum commutari obtinuit, id quod longe maximum est.

Quinto, quòd sua quoque passione & morte nobis meruit, vt ꝑ ipsam pro peccato mortali post baptismum contracto, non ilicò moriamur æterna morte, quam tamẽ meret̃ vnumquodque peccatum: sed intercessione Iesu Christi gratiam nancisci possumus apud cæleste patrẽ, vt æterna quoque pœna nobis commutet̃ in tẽporaneam. Et hoc est, quod Ioannes ait: Filioli mei, hæc scribo vobis, vt non peccetis: sed & si qs peccauerit, aduocatum habemus apud patrẽ Iesum Christum iustum, & ipse est propiciatio pro peccatis nostris: non pro nostris autẽ tantum, sed etiam pro totius mundi. Hactenus de fructibus dominicæ passionis ac mortis: quorum sane minimus profecto tantus est, quantum infinita secula non potuissent ac possent mereri, nec possit ipse quoquo modo æstimari, vtpote preciosior quolibet thesauro & clinodio, iuxta Petrum dicentem: Sciẽtes quòd non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed precioso sanguine, quasi agni immaculati & incontaminati, Christi. 1. Ioan. 2. 1. Pet. 1.

Pœniteamus igit̃ conterẽdo & confitendo, & satisfaciẽdo bonis operibus, rogantes patrem cælestem, vt hanc nostram pœnitentiam nomine Iesu Christi, filij sui vnigeniti, dñi nostri, pro peccatis nostris gratiose dignet̃ acceptare, prout ipse nobis gratiose pollicitus est, quum voluit in nomine suo pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes prædicatum iri. Lucæ 14. Luc. 24.

EPILOGVS TRIVM POENITENTIAE partium. Caput LXVI.

QVæ pij doctores iamdudum de pœnitentia, deque eius partibus aliquot, & ijs quidem nec modicis nec exiguis voluminibus agitarunt, hæc ipse ego Dei benignitate ita breuiter conatus sum ꝓ salute vestra reddere, vt sperem me prorsus nihil obmisisse, quod requiri necessario possit ad substantiam veræ pœnitentiæ & eius partium, quodque sacra scriptura non euidenter approbet. Cæterum, vt vobis in Dei optimi gloriam, & in vestram vtilitatem reuocentur breuiter in memoriam, visum est, hac parte paucis quæ dicta sunt, Epilogo quodam (quia supremam paulo post sumus imposituri manum) repetere. Id quod vt clarius fiat, quicquid huius est rei, conclusionibus quibusdam redditurus sum.

Prima conclusio est, Deum Opt. Max. nullo vnquam tẽpore perpetua pœna vindicaturum peccatum, quod semel sacramẽto baptismi remisit, intuitu
Ioan. 19. sanguinis & aquæ ex Christi Iesu latere in ara crucis effluẽtis, iuxta verbũ do
Ezec. 36. mini p Prophetam olim promittẽtis: Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Id quod præstitit nobis
Tit. 3. in baptismo, dicẽte Paulo: Secundum suam misericordiam saluos nos fecit,
2. Tim. 3. per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritussancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum saluatorem nostrum &c.

Secunda, mox postquàm homo post susceptum baptismum peccat mortaliter, facit se obnoxium æternæ pœnæ propter maledictionẽ peccati, quod quia fit contra æternum Deum, facit ipsam pœnam æternam. Siqdem anima
Ezec. 18. quæ peccauerit, (inqt dominus) morieť morte, vtpote æterna, quæ peccato-
Psal. 33. rum existẽs, pessima est, iuxta Prophetam dicentem: Vermis eorum non mo-
Esa. vlt. rietur, & ignis eorum non extinguetur.
Marc. 9.

Tertia conclusio, Deum maximũ, peccatum post baptismũ commissum, hic & alibi æternaliter vindicaturum, nec remissurũ vnq̃ homini peccatori, nisi per pœnitentiam, alteram post naufragium tabulam, dicẽte ipso domino:
Luc. 13. Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.

Quarta, pœnitẽtiam constare tribus partibus, contritione videlicet, confessione & satisfactione, quarum duabus primis Deus optimus peccati culpam remittit, & æternam pœnam commutat in tẽporariam pœnam, quam pœnitens licet per pœnitẽtiam sibi à sacerdote pro peccatis cõfessis impositã: quam satisfactionẽ, tertiã pœnitẽtiæ partẽ vocamus, iuxta Dauidẽ dicentẽ ad dñm:
Psal. 50. Cor contritũ & humiliatũ Deus nõ despicies &c. Dixi, confitebor aduersum
Psal. 31. me iniustitiam meam dño, & tu remisisti impietatem peccati mei.

Quinta conclusio: Si voluerimus tam à culpa, q̃ à pœna peccati liberari, & certo post hanc vitam habere vitam sempiternã, oportet in primis, vt inuocato pro illuminatione dño, volũtarie p nostris peccatis amore Dei doleamus, & tempore quoq; primo confiteamur ea sacerdoti potestatẽ habenti, nosipsos coram illo Dei loco accusantes, cum spe veniæ consequendæ, & pposito abstinendi deinde ab omnibus peccatis, satisfaciendiq; per pœnitentiã sibi impositam, tribus præcipuis pœnitentiæ operibus, oratione videlicet, ieiunio & eleemosyna: & ita qdem, vt deinceps vita per pœnitentiam noua cœpta, exhibeamus membra nostra seruire iustitiæ in sanctificationem, sicut ante exhibui-
Roma. 6. mus ea seruire immunditiæ & iniqtati ad iniqtatem. Id quod vbi fecerimus, procul dubio post hanc vitam tuti sumus futuri tam à pœna, quàm à culpa peccati, nec est vt tantillum diffidamus.

Primo qdem, non nos retardet seu diffidentes faciat à pœnitentia multitudo peccatorũ: sed memores simus Mariæ Magdalenæ, quę detenta septem dæ
Lucæ 7. monibus, id est, omnibus peccatis mortalibus, audire pœnitens meruit: Remittuntur tibi peccata tua: fides tua te saluam fecit.

Secundo, ne diffidamus propter peccati magnitudinem, sed memores si-
Acto. 9. mus Pauli, q Ecclesiã & ipsum Christũ vsq; ad mortem psecutus, non solum me-

meruit peccati, sed & effectus est vas electionis, & Apostolorũ princeps, de se 1.Tim. 1.
ꝓpterea dicẽs: Fidelis sermo & omni acceptione dignus, q̃a Christus Iesus ve 1.Cor.15.
nit in hunc mundum peccatores saluos facere, quorum primus ego sum, qui blasphemus fui, & ꝑsequutor, & contumeliosus: sed misericordiam consequutus sum, vt in me primo ostenderet Christus Iesus omnem patientiam, ad informationem eorum qui crediturí sunt illi in vitam æternam.

Tertio, nec diffidamus propter peccati diuturnitatẽ, etiam in vltimo agone vitæ, verũ memores simus eius quod dominus ait: Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, feceritq́ iudicium & iustitiam: vita viuet, & non morietur. Eius iniquitatum omnium non recordabor. Cuius inter alios exemplum reliquit in cruce latronem, qui tametsi nunquam pœnituerat de peccatis suis infinitis, & maxime tamen pœnitens in violenta passione, circa finem mortis audire meruit: Hodie mecum eris in paradiso. quò vbi voluerimus, oportet vt pœniteamus conterendo & confitendo satisfaciendoq́, credentes Euangelio. Ezec. 18. Lucę 23.

DE RETRAHENTIBVS A POENITENTIA, ET QVIBVS modis in contrarium mederi possit. Caput LXVII.

QVanquã in proximo de pœnitẽtiæ partibus epilogo nonnulla tetigerim, quæ moliunt̃ impedire pœnitentiam: q̃a tamen ea paulo obscurius, & q̃dem nec singulatim nec generatim tractauerim, videor mihi hoc nimirum loco facturus operæprecium, si recensuero quæ pœnitentiam videant̃ remoliri, & quibus possit in contrarium mederi.

Primo q̃dem retrahit à pœnitẽtia, & maxime à confessione, pudor, quo videlicet superbiores acti, erubescunt confiteri quæ male perpetrarunt.

Primũ vero contra pudorẽ est remedium, consideratio rationis naturalis, quæ dictat, si q̃s peccare non erubuit, nec confiteri plus æquo erubescat.

Secundũ est, virtus diuinæ intuitiõis, quæ suis oculis habet oĩa nuda, Hebr. 4.

Tertium, est comparatio futuræ confusionis, quæ multo maior erit ignominia, quàm quæ confitenti est de confessione peccatorum. Siquidem Deus ait ad peccatorem non confitentẽm: Reuelabo pudenda tua in conspectu Naum 3.
omnium nationum.

Secundo retrahit à pœnitentia timor satisfaciendi. Nec enim desunt, qui timent se non posse facere pœnitentiam, quæ ipsis imponeretur.

Primũ vero remedium contra istud impedimẽtum, est paucitas pœnæ præsentis, & ediuerso multiplicitas pœnæ futuræ in altero seculo. Siquidem multa peccatoris sunt flagella. Psal. 31.

Secundum, est pœnæ præsentis leuitas, & eregionẽ futuræ grauitas, iuxta Iob dicentem: Qui timet pruinam, veniet super eum nix. Iob 6.

Tertium, est præsentis pœnæ breuitas, & ẽ diuerso futuræ æternitas, domino dicente: Ite maledicti in ignem æternum. Matt. 25.

Tertio retrahit spes vana pœnitere volentem, & quidem trifariam.

Prima quidem spes vana, est spes diu viuendi, contra quam dicit Iacobus: Iaco. 4.
Quæ est vita nostra? vapor ad modicum parens.

Iob 27. 1.Tim.6. Secunda ſpes vana, eſt ſpes acquirẽdi diuitias, cõtra quam eſt hoc Iob: Diues cum dormierit, nihil ſecum auferet. Et hoc Pauli: Nihil attulimus in hunc mundum: non dubium quòd nec auferre aliquid poſſimus. Ad quod facit exemplum diuitis, dicentis: Anima mea, habes multa bona &c.

Lucæ 12. Tertia vana ſpes, eſt ſpes denique conſequẽdi miſericordiã, contra quam dicit Eccleſiaſticus: Fili, ne tardes conuerti ad dñm, & ne differas &c.

Ecci 5.

Quartum, eſt deſperatio veniam conſequendi, quæ fit trifariam.

Primo, conſideratione grauitatis peccati: Quo quidem pacto deſperarunt

Gene. 4. Cain & Judas Iſcariothes, contra quam eſt illud Iob: Vtinam appenderentur

Matt.26. peccata mea. Siquidem paſſio noſtri Saluatoris, fortior eſt ad diſſoluendum,

Iob 6. quàm quodcunque peccatum ad obligandum.

Secundo, fit conſideratione frequẽtationis, qua cogitat peccator intra ſe, dicens:

Matt.18. Ad quid confitebor? cras iterum cadam. Contra quam eſt illud: Non dico tibi, vſque ſepties: ſed, vſque ſeptuagies ſepties.

Tertio, conſideratione diuturnitatis in peccato. Cogitat enim peccator: Tantiſper in peccato perſeueraui, vt verear me nunquàm pro eo veniam conſequuturum.

Ezec. 18. contra quam eſt illud Dei Opt. Max. per Ezechielẽ: In quacunque die conuerſus fuerit peccator, omnium iniquitatum eius non recordabor. Non eſt igitur charíſſimi, vt quiſquam veſtrum ſinat ſe retrahi à pœnitentia, ſine qua nemo poſt baptiſmum peccator, poteſt regnum Dei conſequi.

DE ORDINE, QVINTO CATHOLICAE ECCLESIAE SACRAMENTO.

PRAEFATIO.

ETſi iampridẽ ſtatuerim me paucis à ſacramẽto Ordinis abſoluturum, ſecus tñ vt ſim fortaſſe facturus, ipſa rurſus me cogit puicax hæreticorum & ſchiſmaticorum noſtræ pſertim tẽpeſtatis, audacia: qua iſti hoc ipſum quoque Ordinis ſacramẽtum, ſicut & alia pleraque, in ordinẽ prorſus redigere, nulla nec ſcriptura, nec ſcripturæ ratiõe obfirmati, ſupra quàm dici poteſt, & leuiter & pueriliter ſtuduerũt: nẽpe falſo ganniẽtes, haud eſſe quicquàm diſcriminis inter ſacerdotes & laicos, quãdo ſint oẽs ex æquo ſacerdotes, habeãtque omnes eandẽ poteſtatẽ: Ordinẽ nihil eſſe, quàm ritum quendã eligẽdi concionatoris in Eccleſia: verbi quoque & ſacramẽtorum adminiſtrationẽ, non niſi laicorum conſenſu committi: nimirum nihil æque agentes, quàm vt ex Eccleſia tollant Ordinem: & vt ſublata legitima miniſtrorum poteſtate, gratiam coniunctam habente, & ſacramẽta & id genus omnia, quæ in Eccleſia miniſtrorum opere peraguntur, euileſcere faciant. Quod quàm conati ſint iſti infeliciter apud Germanos, quamque peſtilẽter infirmiores & imbecilliores cum ſumma ipſorum animarum pernicie ſeduxerint, quamque quod moliunt, nunquam ſint conſummaturi, ſuo deinde loco commodius commonſtrabo, præmiſſurus ſacramenti Ordinis definitionem, ſiue potius deſcriptionem.

QVID

QVID SACRAMENTVM ORDINIS sit. Cap. LXVIII.

ORdo, prout Ecclesiæ sacramentum est, describitur à veterioribus patribus, esse gratia quædam & potestas, quæ per traditionem visibili quodã signaculo baptizatis infunditur, quando per manus impositionem ad munus aliquod in Ecclesia publice gerẽdum, rite ordinantur. Esse autem Ordinem, Ecclesiæ sacramentum, vel hinc perspicuum fit, quia habet, veluti cætera sacramenta, suum visibile signum: habet & verbum suum, atq; adeo promissionem ministerio assistentis gratiæ Dei, quæ multis declarare non est opus. Rem sic habere, testantur Christi, institutoris omnium sacramentorum, verba, quibus post suam resurrectionem vsus est ad discipulos, inquiens: Sicut misit me pater, & ego mitto vos. Quod quum dixisset, insufflauit & dixit: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Nonne videmus euidenter hisce verbis non solum, sed & ceremonijs quibusdam visibilibus, Apostolos & quoscunq; eorum successores, vtpote sacerdotes legitime ordinatos, ordinasse Christum in opus suum, & in eam rem gratiam spiritus signo quodam visibili contulisse, potestatem quoq; eiuscemodi ordinatione collatam, apertissime confirmasse ac ita stabilisse, vt quod ipsi eorumq; successores suo nomine in Ecclesia rite præstarent, Deus ipse optimus perinde ratum haberet, acsi per ipsum Christum factum esset: idq; non ipsorum, sed Christi merito & virtute spiritus, operibus eorum adsistente. Ioan. 20.

ORDINEM ESSE VERVM ECCLESIAE SACRAMENtum, plurifariàm probari. Cap. LXIX.

QVanuis ex præmemoratis Iesu Christi verbis vel solis, aperto satis pateat, Ordinem in Ecclesia sacramentum esse, non autem humanum commentum, sed ipsius Christi institutum: contra tamen aduersarios, qui secus deblaterant, pro veritate catholica paulo pluribus ostendemus, ipsum Ordinem iuxta eius iam datam descriptionem, esse verum Ecclesiæ sacramentum. In primis enim fusius hoc ipsum subinditat, quod aliàs gessit Christus emphasi quadam graui, quando videlicet in montem adscendẽs, vocauit ad se quos voluit ipse, qui venerunt ad eum, qui fecit vt essent duodecim secum, vt mitteret illos prædicare. Matt. 10. Marc. 6. Lucæ 10.

Ad hoc etiamnum facit, quod alibi designauerit & alios septuagintaduos, & miserit illos binos ante faciem suam, dederitq; potestatem eis immundorum spirituum ejiciẽdorum, & curandorum quorumlibet morborum, dederitq; potestatem eisdem dandi & retinendi pacem: grauiter comminatus ijs, qui eos haud reciperent: & ne ex merito suo eandem potestatem metirentur, subiungens: Non vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Et paulo post: Qui vos, inquit, recipit, me recipit: & qui vos spernit, me spernit: ministerij vtpote authoritatẽ à ministris in se transferens. Deinceps & hoc probat Ordinem esse Ecclesiæ catholicæ sacramentũ, quod in eo specialis & peculiaris quædam ordinatis conferatur gratia, prout ex Apostolo accipimus, quando dicit ad Timotheum: Noli negligere gratiam quæ est in te, quæ data Lucæ 10. Matt. 10. Lucæ 10.

eſt tibi per prophetiam, cum impoſitione manuum presbyterij. Et rurſus: Ad-
1. Tim. 5. moneo te, inquit, vt reſuſcites gratiam Dei, quæ in te eſt per impoſitionē ma-
Tit. 1. nuum mearum. Et ad Titum quoq;: Huius, inquit, rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ deſunt, corrigas, & cōſtituas per ciuitates presbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi. Addiderim poſtremo, q eiuſmodi in Eccleſia ordo fuerit neceſſarius, quum alioqui eſſemus vti paruuli fluctuantes, & circunferremur omni vento doctrinæ in nequitia hominum. Cuius citra dubium cauſa, Chriſtus ipſe ſacramentorum inſtitutor, omnia voluit in ſua eſſe Eccleſia ordinatiſſima, ſingulaq; membra ſuis officijs fungi, diuidēs propterea vnicuiq; gratiam pro
Ephe. 4. ut vult, teſte Paulo, ponens ac dans propterea quoſdam Apoſtolos, quoſdā aūt prophetas, alios vero Euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores, ad conſirmationem ſanctorum, in opus miniſterij, in ædificationē corporis Chriſti, donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionem filij Dei in virum perfectum, in menſuram plenitudinis Chriſti. Viſibili proinde ordinatione per Chriſtum inſtituta, per Apoſtolos deinde facta, & in nos continua ſucceſſionis ſerie deducta, ad retinendam Eccleſiæ vnitatē qua perq̄ maxime opus erat. Accedit ꝑterea conſenſus vniuerſalis Eccleſiæ, & ſanctiſſimorum eorundemq; vetuſtiſſimorum patrum, vtpote Dionyſij, Irenæi, Tertulliani, Cypriani, Hieronymi, Auguſtini, & hoc genus aliorum, qui, quotquot ſunt, tenent, ac adſirmant, Ordinem eſſe verum catholicæ Eccleſiæ ſacramentū, volentes ideoq; ſacramentum ordinis æque non eſſe reiterandum, ſicut nec baptiſmi: nec poſſe rurſus ordinari, qui ſemel ordinatus ſit. Sed quid profuerit, tot ſolidarum ſcripturarum rationes ꝓ hoc ipſo Ordinis ſacramento adferre, quando ꝑter eas etiam epiſtolæ paſſim Apoſtolicæ, non tantum eius, verumetiam diſcretorum in Eccleſia ordinum, vtpote Epiſcoporum, presbyterorum, ſiue ſacerdotum & diaconorū, aperte meminerint, ac ſingulis quoq; ſua munia ſingulatim præſcripſerint, quemadmodum ſequenti capite docebimus.

DE NVMERO ET DISCRETIONE ORDInum eccleſiaſticorum. Cap. LXX.

PRæmiſſa Ordinis deſinitione, ſeu (quod verius dixerim) deſcriptione & adſertione, qua pro loco & tempore ſatis abunde adſeruimus & adſtruximus, ipſum Ordinem, verum indubitatumq; Eccleſiæ ſacramētum eſſe: ſubſequens eſt, vt ſubinde recenſeamus Ordinis ipſius gradus. Enumerantur autem à Syluestro Max. Pont. ſeptem ordines, & quidē fortaſſis ob ſeptiformē ſpiritus ſancti gratiam, cuius munere ſua proſequuntur officia, nec etiam fortaſſis immerito deſignati per ſeptem mulieres, de quibus Eſaias, in quibus ſpi-
Eſaię 4. ritus ſanctus habet hoſpitium, & vnaquæq; illarum ſuum parat conuiuium. Recenſentur autem hoc plerunq; ſemper ordine: Oſtiariatus, Lectoratus, Exorciſtatus, Acolytatus, Hypodiaconatus ſiue Subdiaconatus, Diaconatus, & Presbyteratus. Quorum priores quatuor, appellatiōe minorum, poſteriores vero tres, appellatione maiorum veniunt: eoſq; omnes ipſa primitiua non modò nouit Eccleſia, ſed & longe ſanctius quàm nouiſſimis hiſce temporibus, obſeruauit & coluit. Paulus quidē meminit presbyteratus, diaconatus,

& acolythatus: Canones autem Apostolici, subdiaconatus, lectoratus & cantoratus meminerunt. Et ipse quoque Dionysius Areopagita vetustissimus theologus, Pauli discipulus, & Ostiarij & Lectoris & aliorum clericorum mentionem facit. Cui beatus ille martyr Ignatius, Ioannis apostoli discipulus, consentit, ipsos minores ordines vnà cum maioribus ad vnum quasi omnes singulatim recensens. Quem sequuntur Clemens Papa, Petri successor, Anacletus, vt proximi quique post eum summi pontifices & doctores, episcopi plerique omnes, ijdemque vere catholici, cuiusmodi sunt Cyprianus, Ambrosius, Augustinus, & id genus alij. A quorum denique partibus stant antiquissima illa concilia, quæ totus Christianus orbis in vniuersum recepit, non solum maiores, sed & minores ordines in Ecclesia semper extitisse, confirmantia & cõprobantia: sicut videre est in concilio Laodicensi, cap. xxiij. & sequent. Chalcedonen. iiij. cap. vi. Bracarens. I. cap. xxviij. & sequent. Mentiuntur propterea nostræ tempestatis hæretici & schismatici, qui plerosque omnes minores ordines vnà cum subdiaconatu, velut humanum idemque nouum quoddam commentum, derident: nempe quibus nihil non in sancta nostra religione risu ferme dignum videtur, aduncoque naso suspenditur. Sed caueant, ne quandoque qui habitat in cælis, eos sit derisurus & subsannaturus, & ad eos in ira sua loquuturus, & in furore suo conturbaturus.

6. Syno. capit. 25. 40. 41. Dion. de eccl. hier. cap. 3.

Psal. 2.

QVID QVENQVE DECEAT ORDINATVM, ET quod sit vniuscuiusque officium. Cap. LXXI.

NVmero Ordinum posito, prosequemur subinde Ordinatorum officia, quibus & olim functi sunt, à minoribus initium capiẽtes. Inter ordinatos vero, minores referuntur OSTIARII, qui alioquin Ianitores, olim tẽpli & huius ostij siue ianuæ custodiam habebant, adstantes videlicet clausis templi ostijs, vt quoslibet indignos à liminibus sanctæ Dei Ecclesiæ coercerẽt, ac dignos tantum & inculpatos ad sacrorum conspectum reciperent ac admitterent: idque non sine magno iudicio & discretione inter infideles, hæreticos, excommunicatos, catechumenos, energumenos, ac pœnitẽtes varij generis, accurate habenda: quique custodiam habebant rerum, ad vsum Ecclesiæ pertinentium. Id quod præ se ferebant cæremoniæ, quibus hoc officium cõferebatur. Ipsi enim ordinato ostiario, tradebantur ab episcopo claues Ecclesiæ de altario, dicebaturque ad illũ: Sic age, quasi redditurus domino rationẽ pro ijs rebus, quæ his clauibus recluduntur. Quàm vero quondam in nascente adhuc Ecclesia, fuerit Ordo iste Ostiariatus minime contẽnendus, argumẽto sunt opima stipendia, quæ nunc habent Cathedralium Ecclesiarum Custodes & Thesaurarij, qui surrogati sunt in locum Ostiariorum. Quorum iam officio fungi videmus, quando per fidem in Ecclesiam aliquem introducimus, & excommunicatos è templo Dei submouemus. Quo quidem officio functus est Chrs, quũ vendentes & ementes de templo eiecit, verum ostium existens.

Matt. 21. Marc. 11.

LECTORES, qui & psalmistæ, quos initium sumpsisse à prophetis existimat Rabanus olim quotidie lectiones ex prophetis ac alijs bibliacis scripturis veteris testamenti, ad populum in ecclesia publicitus legebant, & in ipsis quoque pre-

Lucæ 19. Io. 2. 10.

precibus Horarijs hoc ipsum faciebant: & quidem maxime in Matutinis precibus, prout adhuc aliqua remansit apud nos forma in eis, qui eo tēpore nonnihil ex prophetarum & Apostolorum scriptis legunt, non quia populum instituant vniuersum, sed ad ipsum modo clerum verba habent. Quorum etiam officium expresserunt cæremonijs, quibus is ordo dabatur. Quum enim Lector ordinabatur, faciebat de illo verbum Episcopus ad plebem, subindicans eius fidem & ingenium. Dein spectante plebe, tradebat ei codicem de quo lecturus erat, dicens ad eum: Accipe, & esto lector verbi Dei, habiturus, si fideliter & vtiliter impleueris officium, partem cum eis, qui verbū domini
Lucæ 4. administrauerint. Quorum officio videtur vsus Christus, quando in medio
Esaiæ 61. seniorum librum Esaiæ aperiens, legit distincte ad intelligendum. Sed quales modo lectores sint, narratu indignum est, vtpote qui nec ipsi intelligūt quod recitant, nimirū prorsus analphabetarij. Et videtur lectoris esse officium, quo
Nee. 7. fungebatur Esdras olim.

EXORCISTAE solebant quondam sup energumenos, siue baptizatos siue catechumenos, id est, sup omes inquietos, qui à spiritibus immundis vexabantur, aut dæmoniacis illusionibus vel terriculamentis agitabantur, domini nomē inuocare, & adiuratum spiritum immundum ejciebant & compescebant: vñ & appellati sunt Adiurantes, & Increpantes. Quorum pariter officium declarabant cæremoniæ, quibus hoc ipsum concedebatur. Ipse eñ exorcista ordinandus, accipiebat de Episcopi manu libellū, in quo scripti erāt exorcismi, dicēte ad eum Episcopo: Accipe & commēda memoriæ, & habeto potestatē imponēdi manus sup energumenos, baptizatos & catechumenos.
Matt. 12. Quo quidē gradu ordinis ipse dominus vsus est, vt accipimus ex Euangelio,
Lucæ 11. & quidē maxime, quando de Maria Magdalena septē eiecit dæmonia. Quod
Lucæ 7. officiū & quē ordinē videt Christus q̄cq̄ tradidisse discipulis, quū dedit ipsis
Marc. 16. potestatē & grām ejciēdi cacodæmones ex hominibus: quo & ipsi sunt fun-
Lucæ 10. cti, Christo adhuc viuēte, deincq̄ eodem mortuo. Quàm vero non feliciter cedat his, qui non ordinati, fungi moliunt hoc ordine, satis arguunt exorcistæ temerarij, in quos olim cacodæmones insiliebant, quos & nostris temporibus
Actor. 19. timere habent magici & incantatores vtriusq̄ sexus: quorū superstitio sic aliquoties locum præbet diabolo, vt in filios diffidentiæ adeo possit operari, vt pleriq̄ eorū se cacodæmoni prorsus dedant. Qui si serio prohiberentur ab eo quod eorū non est, fieret vt in sacrosancta nostra religiōe nō tantū haberem' diabolicarū superstitionum, imposturarū, technarū, magicarū artium & incantationum, quibus increduli quidē plane decipiunt & ludificantur, ad quæuis etiam somnia diabolicis suggestionibus damnabiliter assentiētes.

ACOLYTHI q̄ndam cōstitutos in maiorib' ordinib. ꝓxime comitabantur, ipsisq̄ ministrabāt. vñ ḡnali vocabulo ministri dicebant & assectatores, quibus deinde mandatū est, vt quū legeret in Ecclesia Euangeliū, laudisq̄ sacrificiū celebraret, cereos ipsis presbyteris ac diaconibus in signū lucis & lætitiæ Euāgelicæ, ꝓ excitanda apud fideliū animos deuotione, anteferrēt. vñ & ceroferarij dicti. Quorum pariformiter officiū rep̄sentabant cæremoniæ, qui-
bus

bus is ordo dabatur ab episcopo, vtpote qui ordinandos in Acolythos docebat, qualiter suo deberent officio fungi: deinde archidiaconus eis tradebat ceroferarium cum cereo, vt scirent se ad accendenda Ecclesiæ luminaria mācipari: dabaturq; illis vrceolus vacuus ad suggerendū vinum in Eucharistiam & sanguinem Christi. Is ordo videt olim traditus Aaroni & filijs eius, quī pessent in tabernaculo testimonij lucernis, vt semper inibi lucerent dño, Leuitæ à nomine authoris appellati. Dominus aūt Iesus Christus hoc habere officium visus est, quando dicebat: Ego sum lux mundi. Qui sequit me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumē vitæ. Quem sane ordinē deinde celebrarunt ipsi Apostoli, qui diaconos constituerunt, quorum & Paulus meminit. Ex ijs igitur palàm constat, eos, qui in minores ordines coaptabant, eosdemq; digne recipiebant, gratia quadam communiri, vt eisdem etiam recte, hoc est, in Ecclesiæ ædificationem vti ac fungi possent: & vt ea quæ in Ecclesia pro ratiōe concrediti muneris agerent, rata essent. Constat insuper, ordines ipsos minores, veluti gradus quosdam esse, p quos examinati & pbati, gradatim ad maiores pertrahūtur, nisi aliud diuina reuelatione reuelaretur, quū Paulus quoque vetet neophytum Episcopatum suscipere, prout ad finē huius capitis paulo clarius admonebimus, vbi dixerimus de ipsis quoq; maioribus ordinibus, qui hactenus diximus de minoribus, ita vocatis, quia mediocre sit eorum officium, intuitu maiorum: quorum modo tres numerant, de quibus subinde sermo est, quorum primus est Subdiaconatus.

Exod. 27.

Ioan. 8.

Acto. 7.

1. Tim. 3.

Ibidem.

SVBDIACONI aūt, qui quondam connumerati sunt inter minores, quia non vsq; adeo magnum erat eorū officium, solebat diaconorū officijs proxime subseruire, ac eorum pceptis parere, (propterea Græce hypodiaconi, Latine vero subdiaconi dicti sunt) & calicem ad altare deferre & panem, vinum item sacerdoti celebranti Missam administrare: corporalia, & cætera substratoria (quæ vocant) linteamina lauare: oblationes, quæ à fidelibus in templum inferebantur, suscipere, ac Leuitis seu diaconis altaribus superponendas deferre: quæ in nascēte quondam Ecclesia sic fieri consueuere, vt ad victum, cum sacerdoti cæterisq; Ecclesię ministris, cum paupibus sufficerent: & tantum de oblationibus consecrandis, quas modō hostias & oblata vocamus, sup altare ponere, quantę sufficere possent populo, qui quondā frequentissime communicabat. Quod quidē eorū officij declarabant cæremoniæ, qbus hic ordo conferebatur. Ipse em̄ subdiaconus, quum ordinabat, quum manus impositionē consecratoriam nō accipiebat, patenā de manu Episcopi vacuā & calicem vacuum accepit, dicente ad ipsum Episcopo: Vide cuius ministeriū tibi tradit. De manu vero Archidiaconi, p eo q; in eius adiutorium consecrabat, accepit vrceum s. cum vino & aqua, manile, id est, bacille & manutergium. Creditur aūt Chrs hunc exercuisse ordinem, quando in Cana Galilææ ex aqua vinum fecit: & quando cœna facta, mittens aquam in peluim, pedes discipulorum lauit. Quem etiam ordinem Imperator Romæ accipit.

Ioan. 2.

Ioan. 13.

DIACONI, qs Latine ministros, Hebraice vero Leuitas vocamus, sumpsisse vidētur exordium à tribu Leui filij Iacob, de qua in libro Numerorū,

Nume. 3.

Nūe. 14.

Leui. 1. 8.

so-

diaconi ministerium in Ecclesia fideliter gesserit, vtpote φ thesauros Ecclesię fidelissime distribuerit, & Sixto pontifici in ijs quæ ad Deum erant, indiuiduus minister adstiterit: id quod veri diaconi est.

PRESBYTERI sunt supremi in Ecclesia Ordinati, duobusq; nominib* ob duas rationes appellati. Primo quidem Græce appellantur presbyteri, sed Latine seniores, vt videlicet nõ tam senes sint & ætate adulti, q̃ quia moribus graues, & sapientiæ doctrina præ cæteris elucere debeant: quandoquidẽ scriptura dicit, senectutem esse venerabilẽ, non diuturnam, nec annorꝫ numero computatam, quando cani sint, sensus hominis: & ætas senectutis, vita immaculata. Cuius causa Paulus ad Timotheum dicit; Nemo adolescentiam tuam contemnat, sed exemplum esto fideliũ in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide & castitate. Deinde sacerdotes quoq; appellantur presbyteri, vel à sanctificando, vel à dando, vel conficiẽdo sacra. Consecrant eñ & sanctificãt corpus Christi, vnde & sacrifici cœpti sunt appellari. Eorum vero ordinationis cęremoniæ sunt, φ quum presbyter ordinaẽ, Episcopo eum bñdicẽre, & manum super caput eius tenẽte, etiam oẽs presbyteri, qui pręsentes sunt, manus suas iuxta manus Episcopi super caput illius tenẽt. Et ipse quoq; presbyter ordinandus, stolam super vtrunq; humerum accipit, vt ex hoc se parma iustitiæ munitum esse intelligat: & accipit pariter de manu pontificis calicem cum vino, & patenam cum hostia, quatenus ijs instrumentis potestatem se accepisse cognoscat, placabiles hostias & corpus & sanguinem Christi offerendi. Cuius etiamnũ causa Episcopus hęc tribuẽs, dicit: Accipe potestatẽ offerre sacrificium Deo Missamq; celebrandi tam ꝓ viuis, q̃ pro defunctis, vtpote mediator inter Deum & hominẽ. Est enim presbyterorꝫ officium, p̃dicare verbum Dei, Chr̃o ad ipsos dicẽte: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium oñi creaturæ. conficere corpus & sanguinẽ dñi, Christo dicente ad eosdem: Hoc facite in meam commemorationẽ. baptizare, codẽ domino Iesu Christo dicẽte: Euntes ergo, docete omnes gẽtes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. remittere peccata, dicẽte eodem domino Iesu ad discipulos & sacerdotes eorꝫ successores: Accipite spiritum sanctum: quorꝫ remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Et hactenus in vniuersum de septẽ Ecclesiæ ordinibus, quorꝫ priores quatuor, appellantur minores: posteriores vero tres, maiores & sacri: quorum longe summum gerunt ipsi presbyteri, qui subinde discernuntur graduum dignitate, quemadmodum subsequens docebit caput.

Sapi. 4.
1. Tim. 3.
1. Tim. 1.
Heb. 5.
marc. 16.
matt. 26.
marc. 14.
Lucæ 22.
1. Cor. 11.
mat. 26.
Ioan. 20.

QVOMODO SACERDOTALIS ORDO DISTINGVAtur in quosdam officiorum & dignitatum ordines. Cap. LXXII.

LIcet ex Petri & Pauli Epistolis haud obscure cõstet, in nascẽte Ecclesia eosdem fuisse Episcopos & presbyteros: putãdum tamen non est, Episcopos alium in Ecclesia ordinem à presbyteris cõstituisse: sed ipsum duntaxat presbyteratus ordinem, rursus ordine quodam officiorꝫ ac dignitate distingui, credi par est: quandoquidem quidam sunt Episcopi, q & pontifices, antistites & p̃sules appellari solẽt: quidam Archiepiscopi seu Metropolitani, qdam pri

1. Pet. 5.
Phil. 1.
1. Tim. 4.
Tit. 1.
Acto. 20.

mates,quidam Patriarchæ. Epiſcopi, qui Græce vocantur ἐπισκοποῦντες, id eſt, ſuperattendẽtes & ſuperinſpectores & ſpeculatores,quoniam præ cæteris gregi dominico ſuperintẽdant in omnibus, quæ neceſſaria ſunt ad ſalutem, pro-
Acto. 20. ut accipimus ex verbis Pauli,dicentis ad Epiſcopos: Attendire vobis & vniuerſo gregi,in quo vos ſpiritusſanctus poſuit Epiſcopos, regere Eccleſiã Dei,
1. Pet. 5. quam acquiſiuit ſanguine ſuo. Cui Petrus ſubſcribens,air:Paſcite(ſeu regite) eum qui in vobis eſt,gregem Chriſti,& inſpicite,nõ ex neceſſitate, ſed voluntarie iuxta Deum. Pontificis aũt nomen eſt à gentilitate in Chriſtianiſmum tranſlatum,à poſſe & facere,dictum, ſi Scæuolæ credimus: quanquam Varro velit eos à ponte dici cœptos, ꝙ ab iis Sublicius pons factus ſit primum. Ipſi vero Archiepiſcopi,dicti ſunt quaſi primores Epiſcopi,vel horũ principes,officio cæteris eminentiores ſiue priores. Metropolitani ſiue metropolitæ cœpti appellari à metropoli,id eſt,à matre ciuitate,quaſi eius ciuitatis,quę totius ꝓuinciæ veluti mater eſt,Epiſcopi. Patriarchæ,tanquã primores ſeu ſummi patres appellati ſunt:quorũ quondam ante Conſtantium Imp. tres numero fuere tantum,nempe Romanus,Antiochenus,& Alexandrinus. Siquidem principio ſub Antiocheno fuit Hieroſolymitanus: poſt ipſum vero Conſtantinũ, additus eſt quintus,Conſtantinopolitanus: quorum ita ſummus eſt, ac ſemper fuit ac erit, Romanus,vt propterea dici vere cœptus ſit Papa, id eſt, Pater patrum,corrupto vtiq; vocabulo,& è duabus conflato ſyllabis, Pa. Pa. quarum prior deſignat patrẽ,poſterior vero patrum, quaſi pater patrũ. cuiuſmodi ſolus eſt Petri ſucceſſor, qui totius eſt Eccleſiæ ſub Chriſto Ieſu caput, & omnium in Eccleſia patrum in cauſis ſpũalibus pater & primas,prout in opere noſtro,cui titulus eſt,Rerũ Conciliarium,ſatis aperto declaraui,declaraturus & ſequenti capite paulo fuſius.

ROMANVM PONTIFICEM, QVEM VERE REVEnterq́; Papam vocamus, omnibus ſacerdotibus & horum prælatis, officio,dignitate & iuriſdictione excellere. Cap. LXXIII.

VSq; adeo vocabulum Papa, non eſt in Eccleſia recẽs,nec nuper inuentũ, nec infrequẽs,ſed plane receptiſſimum ſanctis patrib⁹, (vt poreq́ & Hieronymus ad Damaſum,& Ambroſius ad Siricium vſus eſt)vt etiã vix aliud habeatur argumentum, quo fortius & euidentius Romani pontificis, quem merito vocamus papam,ſup oẽs non modò minores,ſed & maiores ſacerdotes,cuiuſmodi ſunt ex officio Epiſcopi,dignitas,officium & iuriſdictio ꝓbari poſſit: vtpote, ꝙ Papa ſit non modò omnium filiorũ Chriſtianorũ ſpũalis pater,ſed & pater patrum:hoc eſt,oĩm Epiſcoporũ, Archiepiſcoporũ ſeu metropolitanorum,& patriarcharũ, adeoq; totius Eccleſiæ pater & patriarcha: non ꝙ ordine ſacerdotij cæteros ſacerdotes & Epiſcopos antecellat, ſed q̃dẽ magis plenitudine adminiſtrationis,regiminis ac poteſtatis. Quam q̃dem plenitudinem adminiſtrationis,regiminis & poteſtatis, apud vnum ſane eſſe,nõ modò magnopere conducit,ſed & oportet in Eccleſia:tum vt Eccleſię vnitas monſtretur ac conſeruet̃,tum vt nõ naſcant̃ in Eccleſia hæreſes & ſchiſmata, vel vt natæ,ad conſeruandam & reparãdam vnitatem ſupprimant̃. Atq; ſic

vnus

vnus electus est ex omnibus in vniuersum sacerdotibus, qui cæteris anteponeretur, in schismatis vtiq; remediũ, ne vnusquisq; ad se trahens, Ecclesiã Christi rumperet. Iam eñ & si cæteros Apostolos cum Petro pari consortio honorem & potestatem accepisse nequaquam dubitandum sit, affirmandum tamẽ est, planeq; credendum, sacerdotij principatum esse tributũ à Christo ipsi Petro, cuius legitimũ in catholica & Apostolica Ecclesia successorẽ, quotquot fuerunt ab initio sancti patres & doctores, cum vnanimi totius Ecclesię cõsensu, constanter ex scripturis & rationibus non retortis, perhibent & asseuerãt pontificẽ Romanum, quẽ (vt p̃misi) recte, nec sine ipsius laude, Papam vocamus. In eius etem p̃sona dominus ipse Iesus Chr̃s, pontifex vere maximus, p̃fatam potestatẽ Ecclesiæ, & p̃ hanc illi contulit ante resurrectionem, dicens ad Petrum: Ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petrã ędificabo Ecclesiam meã, & portæ inferi non p̃ualebũt aduersus eam. Et tibi dabo claues regni cælorũ: & quodcũq; ligaueris sup̃ terram, erit ligatũ & in cælis: & quodcunq; solueris sup̃ terram, erit solutũ & in cælis. Quam q̃dem facultatẽ cæteris apostolis & Episcopis non ita, sed in cælo vno tantum dedit, ad ipsos inquiens: Amen dico vobis, quæcunq; alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quęcunq; solueritis sup̃ terram, erunt soluta & in cælo. Post vero resurrectiõem suam, quando dominus ipse tertio interrogasset eundẽ Petrum, num se plus alijs diligeret, atq; ille respondisset: Tu scis domine quia amo te: subiũxit statim, Pasce oues meas. Id quod ad nullũ ex Apostolis singulatim dictum reperimus. Atq; licet idem dominus noster parem potestatem cęteris omnibus Apostolis tribuat, & post suam resurrectionem ad eos dicat: Sicut me misit *viuens pater, & ego mitto vos: Accipite spiritum sanctum: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt: tamen vt vnitatem manifestaret, vnitatis eiusdem originem ab vno incipientẽ, sua authoritate disposuit, sequutus vtiq; & scripturam & naturam, adeoq; omnẽ rationem. Sicut enim Moses, inquit scriptura, quum constituisset Aaronem in summum põtificem, filios dein eius vnxit in minores sacerdotes: ita Christus quoq;, quum constituisset in Episcopos duodecim discipulos, quos & Apostolos vocauit & elegit, quorũ locum in Ecclesia obtinent Episcopi, & deinde alios septuagintaduos discipulos designasset, quorũ locum in Ecclesia cæteri retinẽt presbyteri: sic deinde constituit & elegit ex eis omnibus, & sup̃ omnes vnũ sacerdotẽm, qui cæteris p̃poneretur, vt pote Petrum, & quẽlibet legitimũ ipsius successorẽ pontificem Romanum, quem reuerenter papam nominamus, qui eam, qua de pauloante diximus, potestatem in vniuersum sup̃ totum gregem Christianum teneret, quam & exercere posset ac deberet, sicubi res postularet: quippe quem in hoc constituisset, vt fratrum suorũ negligẽtiam suppleturus esset. Id quod ipse dominus Iesus plane voluisse videt, quãdo alloquutus est Petrum, dicens: Simon Simon, ecce satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum. Ego autem rogaui pro te, vt nõ deficiat fides tua. & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.

Matt. 16. Matt. 18. Ioan. 21. Ioan. 20. Exod. 29. Matt. 10. Lucæ 10. Lucæ 22.

Qui vero fiat, vt par sit singulis Episcopis potestas, & tamen Papa princi-

patum gerat, ſubinde exemplo quopiam oſtenſurus ſum, vbi prius oſtendero, naturam quoq;, talem vnicam Papæ poteſtatem ſubindicare. Natura quidem præſentiſcens, authore & infuſore Deo, omnem multitudinem parere confuſionem, commendauit in omnibus rebus eam vnitatem, ad quam res ipſæ reducuntur, & p eam gubernãtur. Ita ſane videmus regem eſſe vnum in apibus, & ducem vnum in gregibus, & rectorem in armẽtis vnum. Et in arboribus quoq; videmus, multos ramorũ ordines ab vnitate radicis proficiſci, & in animantibus multa quoq; membra capite gubernari vno, & in omni republica bene conſtituta videmus vnum eſſe plerunq;, ad quem totius reipublicæ adminiſtratio refertur, & deniq; ad vnitatem tẽdere omnia. Quò vtiq; reſpexit dominus Ieſus, æterni patris ſapientia, quãdo cęlos aſſcenſurus, & ad patrem abiturus, vnum ſua in terris vice primatem atq; vicarium conſtituit Petrum, & vnumquenq; eius ſucceſſorem, atque ei vt ſummo poſt ſe paſtori
Ioan. 21. commiſit oues, hoc eſt, fideles ſuos, ter ad eum dicens: Paſce oues meas. nempe ſapientiſſimus author intelligẽs, malam eſſe in omni congregatione pluralitatem principum, vnoq; opus eſſe paſtore, ſi & vnum ouile eſſe deberet, con
Ioan. 10. tra futuros hæreticos & ſchiſmaticos, quos pridẽ futuros olim prædixerat, lupos inquam rapaces, de qbus ipſe Paulus ad catholicos Epiſcopos ait: Atten
Acto. 20. dite vobis & vniuerſo gregi, in quo vos ſpiritusſanctus poſuit Epiſcopos, regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo. Ego ſcio quoniam intrabunt poſt diſceſſionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Et ex vobiſipſis exurgẽt viri loquẽtes puerſa, vt abducant diſcipulos poſt ſe. Propter quod vigilate, memoria retinẽtes, quoniam per triẽnium nocte dieq; nõ ceſſauerim, cum lachrymis monẽs vnumquenq; veſtrum. Atq; vtinam noſtro ſeculo ſic vigilaſſent, noſtræ præſertim Germaniæ, præſules, & ad vnum ſupremum omnium paſtorẽ contra peſtiferos hæreticos reſpexiſſent, & inter ſe quoq; talẽ vnitatẽ ſeruaſſent, quemadmodũ glorioſus ille martyr & Epiſcopus Cyprianus inhortatus eſt. Quũ eñ is docuiſſet, quomodo Romanus Epiſcopus eſſet ſummus oĩm Epiſcoporũ, non ordine ſacerdotij, ſed magis plenitudine adminiſtrationis ac poteſtatis, quam oporteret apud vnum eſſe in eccleſia, in ſchiſmatis & hæreſeos pſertim remedium, vt Eccleſiæ vnitas contra hæreticos monſtrarẽt & conſeruarẽt: eſſent aũt alioqui cæteri oẽs Epiſcopi, q̃d Petrus fuiſſet, quodq; Papa eſſet, pari nimirum conſortio præditi & honoris & poteſtatis, continuo ſubdidit, inquiens: Quam vnitatem firmiter tenere & vindicare debemus, maxime Epiſcopi, qui præſidemus in Eccleſia, vt Epiſcopatum quoq; ipſum vnum atq; indiuiſum probemus. Epiſcopatus vnus eſt, cuius à ſingulis in ſolidum pars tenetur. Hæc ille.

Cui ſubſcribẽs barbatus ille Hieronymus, ſubindicat, ſacerdotij poteſtatẽ rem eſſe ſpiritualem & incorporalem, quæ diuidi nõ poſſit, quam ſinguli Epiſcopi, in ſuum quiſq; gregem, in ſolidum poſſideant: Romanum vero pontificem habere eã poteſtatem in vniuerſum gregem totius vniuerſalis Eccleſiæ, quam poſſit ipſe pro loco & tempore exercere, coercereq; ab ouili lupos rapaces, id eſt, hæreticos & ſchiſmaticos, qui propterea neminem æque odio habent

habent & persequuntur, quàm Papam & eius sacrosanctam & Apostolicam sedem. Sciunt enim ipsum habere eandem in ipsos à Deo potestatẽ, quãuis nihil æque proteruiter inficias eant & negent, atq; eam: sed aduersus ipsam nunquam præualebunt. Matt. 16.

Qui vero fieri possit, vt par sit singulis Episcopis potestas, & Papa tamen principatum gerat, sequens docebit paragraphus.

QVOMODO FIAT, VT PAR SIT SINGVLIS EPIscopis potestas, & ipse tamen Romanus Episcopus, id est, Papa, principatum gerat. Cap. LXXIIII.

QVandoquidem ex paulo ante dictis euidenter apparet, Papam siue Romanum Pontificem præcellere cæteros omnes pontifices siue Episcopos, hosce tamen cum illo vocatos in parem potestatem ordinis, non autẽ iurisdictionis: in quæstionem modò venire solet, qui fiat, vt par esse possit singulis Episcopis potestas, & ipse tamen Romanus Episcopus haberet sup omnes primatum. Quam quidem quæstiunculam vno duntaxat exemplo patrisfamilias, & eorum qui subsunt illi, declarabo. Nonne videmus, quia paterfamilias pluribus seruis negociandi prouinciam ex æquo partitur ac demandat: ne tamen negociationis vnitas dissipet, vni ex eis potestatem facit, vt is non tantum in suam partem, sed & in aliorum partes respiciat: & sicubi aliquis ex conseruis in officio cessauerit, eum vt ad functionem suam reuocet, ac prospiciat, ne communis negociatio iacturam patiatur. Ita quoq; res habet in hoc casu nostro. Cuius causa cæteri Episcopi dicuntur vocati in partem solicitudinis, ipse vero summus pontifex in plenitudinem potestatis: quum habeãt illi adsignatos sibi greges, singuli singulos. huic in vniuersum crediti sunt omnes. Potestas quidem ordinis collata est pariter omnibus Apostolis, iurisdictionis autem potestas proprie collata toti Ecclesiæ, idq; in personam Petri. Habet proinde Romanus Episcopus, id est, Papa, quod ad clauem iurisdictionis attinet, maiorem ligandi ac soluendi potestatem, quàm cæteri. Ipsi enim pro temporum & rerum necessitate in ædificationem Ecclesiæ potestas est condendi leges seu canones, quibus contumaces & rebelles ab externo Ecclesiæ consortio repellat & coerceat, & vicissim resipiscentes solus recipiat & reconciliet. Hæc tamen clauis iurisdictionis, clauem Ordinis quibuslibet sacerdotibus commissam (quæ conscietiam ipsam adstringit, vel soluit) non remoratur, modò qui claui iurisdictionis ligatus est, authoritatem sedis Apostolicæ non contemnat: sed potius se resipiscẽtem contestans, re ipsa probet se in eam angustiam deuenisse, vt omnino potestas ei non sit, Apostolicam sedem, priusquàm absoluatur, absq; corporis periculo secure ac tutò adeundi & interpellandi. Eapropter constat, absoluendi potestatem quantumlibet criminosos in extremis constitutos, quod ad forum conscientiæ attinet, esse apud quoslibet sacerdotes. Qua de re videatur noster de sacramento pœnitentiæ tractatus. Equidẽ modò dicam de ordinatione Episcopi.

DE ORDINATIONE ET CONFIRMATIONE Episcopi. Cap. LXXV.

QVando nobis incidit Tractatus differendi de discrimine, quod est inter Episcopum summanum & cęteros Episcopos, ordo nunc videtur exigere, vt paucis dicam de ordinatione & confirmatione Episcopi. Episcopus itaque quum ordinatur, duo Episcopi ponunt ac tenent Euangelicum codicē super caput & ceruicem eius: & vno super eum fundente benedictionē, reliqui omnes Episcopi qui adsunt, manibus suis caput eius tangunt: hocq́ semper fieri solet die dominica circiter horam tertiam, quādo sit die sabbati circiter horam vespertinam de præteritæ vitæ statu & moribus examinatus, benedictione ter petita: qui mane deinde sequenti, de futura conuersatione, fideiq́ nascētis olim Ecclesiæ institutione & conditione examinatē, eiusq́ caput vngitē & manus, imponiturq́ capiti eius mitra, & datur ei baculus & annulus, equitans album dein equum. Fit autem ipsa consecratio inter Epistolam & Euangelium. Ipsa vero propria verba, quibus singula & vniuersa fiunt & traduntur, & capitis & manuum vnctio & pollicum, confirmatio, baculi & annuli atq́ Euangelij traditio, substantiæ sunt huius sacramenti, cætera vero solēnitatis. Quod aūt pertinet ad Episcopi confirmationem, non potest ignorari ex
Con.Ni. cap. 4. Canonibus concilij Niceni, quondam Primates & Archiepiscopos confirmasse Episcopos, quum confirmatio pertinuerit ad singularum prouinciarū Metropolitanum Episcopum: iam vero dūtaxat ad summum Pontificē, vtpote Papam, quod sicut illi curam gerebant totius Ecclesiæ sub ipsorum Patriarchatu constitutæ, sic is cæteris omnibus iurisdictione eminens, solicitudinē gerit non solum Romanæ, sed & vniuersalis Ecclesiæ, toto terrarum orbe in Christo
2.Cor.11. congregatę, ita quidē, vt vere possit dicere cum Paulo: Ministri Christi sunt, & ego. Quin plus ego in laboribus plurimis, & præter illa q̄ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, solicitudo omnium Ecclesiarum. quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror? Idemq́ non erubescat cum eodem Paulo gloriari de potestate sua, quam dedit ei dominus in ædifi-
2.cor.10. cationem, non in destructionem, prout substantiales cæremoniæ, quæ seruantur in Episcopis & reliquis presbyteris ordinandis, haud obscure prętendunt, singulos sui officij monentes, vt subinde docebitur.

DE VISIBILI SIGNO, ID EST, ELEMENTO & verbo, adeoq́; de cæremoniarum significationibus ipsius sacramenti Ordinis. Cap. LXXVI.

POstquam de gradibus sacramenti Ordinis, & eorum rituum siue cæremoniarum mysticarum vsu diximus, ac Ordinem sacramentum esse verum, procq́ sacramento in Ecclesia semper hactenus esse habitum commonstrauimus, & omē vero sacramētum debere habere suum visibile signum, id est, elementum, cuius vsus plerunq́ semper quibusdam cæremonijs fieri solet, & ipsum singulare quoddam verbum, atq́ adeo promissionem ministerio assistentis gratiæ Dei, paulo superius ostendimus: superest, vt in præsentiarum paucis differamus de visibili signo, deq́ verbo & substantialibus quibusdam cæremonijs sacramenti Ordinis. Est proin elementum huius sacramenti (q̄d ad ordines maiores attinet) impositio manuum, & vnctio, quorum neutrum

sua

sua caret scriptura & significatione. Ipsa quidē manus impositio, sumpsit exordium in veteri testamēto ab Isaac, q dum Iacob benedixit, imposuit ei manum, & Moses Iosuæ manum imposuit, quando præfecit eum populo. Et ipsi quoq; Apostoli manus presbyteris ordinandis imposuerunt, vt ex eorū Actis & ex Pauli passim epistolis euidēter apparet. Recte autē, Ordinando siue sacris initiando manus imponitur, quum donis Spūssancti in mente imbuti, ad opera Christi mittuntur: quādoquidē per manum opera, per digitos Spiritus sancti dona, quæ traduntur vnicuiq; rite ordinando, modò non ipse ponat obstaculum, per caput vero mētem intelligamus. Ipsum vero Spiritum sanctum & eius gratiam manus impositione dari, satis aptò conijcimus ex Actis Apostolicis, quæ phibēt Apostolos dedisse Spiritumsanctum per impositionem manuum. Et ex Paulo quoq; colligimus hoc ipsum, quando dicit ad Timotheum: Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij. Et rursus: Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ in te est per impositionem manuum mearum. Gene. 27. Num. 27. Acto. 19. Actor. 19. 1. Tim. 4. 2. Tim. 1.

Vnde vero manui tanta sit efficacia, vt per eius impositionē concedatur gratia Spūssancti, non æque conuenit inter omnes. Sunt eīm qui putant quandam virtutē inesse manibus consecratis, quæ quasi suscitet, dum benedictio cum manuum suspensione sup res effundit bñdicēdas, ita qdē, vt sicut corde per effectum, sic corpore per suspēsionem manuum deuotio excitet. Id quod vti fortasse possit aliquo modo sustineri, ipse tñ puto tātam virtutē non inesse manui, sed verbo potius diuino & orationi, quæ per suspēsionē manuum super ordinādum effundi solet, quemadmodū paulopost dicemus, vbi prius de vnctione dixerimus. Est aūt & ipsa vnctio elementū ordinis, quę sacris initiādis adhibet, originem trahens ab vnctione veteris legis, non cōmentū nuper inuentū, ceu falso garriunt hæretici: sed in oībus ecclesijs tam Græcis q̃ Latinis, à tēpore Apostolorū celebrata, sicut ex antiqssimis & receptissimis quibusq; scriptoribus facile colligi potest. Nec mirū, qñ & summi pontifices & cæteri sacerdotes in veteri testamento iussu Dei fuerint oēs vncti, quur non & ipsi sacerdotes in noua lege, q̃ veritatem habet, quū illa dūtaxat vmbram habuerit, vngi deberent, vt sub vnctione materiali recipiāt vnctionem spūalem, quā Christus habuit à Spūsancto, cuius & mentionem facit Ioānes Euāgelista? In ipsis vero minoribus ordinibus, q̃s & ipsa Ecclesia diuinitus inspirata constituit, loco elementi sunt certa quædam instrumenta, quæ tradunt ordinandis, eos admonentia suorum officiorum, sicut subinde audiemus. Leuit. 4. & 21. Nume. 3. Hebr. 10. Esaiæ 61. Lucæ 4. 1. Ioan. 2.

Ipsum vero verbū huius sacramenti, quo vtit ep̄s in ordinādis presbyteris, Christi verbū est illustre, suā habens semp à Christo virtutē pficiendi q̄d ptendit & agit: vtpote, Accipite spm̄ sanctū: quorū remiseritis peccata, remittūtur eis: & quorū retinueritis, retenta sunt. item: Eūtes docete oēs gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & Spūssancti, docentes eos seruare omnia quæcūq; mādaui vobis. Et ego vobiscū sum oībus diebus vsq; ad cōsummationem seculi. Itē, Eūtes in mūdū vniuersum, pdicate Euāgeliū oīi creaturæ. Qui crediderit & baptizat' fuerit, &c. Hoc facite in mei cōmemorationē. Ioan. 20. Mat. vlt. Mat. vlt. Lucæ 22. 1. Cor. 11.

Ex qbus modò sequit̃,quòd sicut sub vsu elementi & verbi & orationis,ordinando non solum cōfertur gratia quædam singularis,ita ipsum elemētum, quasi congruum quoddam visibile signum,quo Ordinati consciētia certa efficitur de dono Dei, sibi ad ædificationē Ecclesiæ collato vnà cum verbo & cæremonijs mysticis & ordinandum sui muneris admonet, ac ordinis officium exprimit,suaq́; singulis munia præscribit,quēadmodum docēt orationes plenæ pietatis & mysterij,quæ possunt esse vice expositionis vniuscuiusq; ordinis,qbus ipse ordinans, vtpote Episcopus, ordinando suggerit, non modò quur hoc vel illud ita fieri soleat,commonēs,vt suo quisq; officio rectè fungatur,sed & benedicēdo simul orat Deum,vt ordinato, ad eius functionē exequendam efficax adesse dignetur. Siquidē dispēsatio sacramētorum soli Deo principaliter,ministris vero Ecclesiæ ordinatis ministerialiter competit,quum ipsi nihil omnino à se,sed à principali habeant agēre. Cuius causa diuus Ambrosius ait:Homo imponit manus, Deus largitur gratiam:sacerdos imponit supplicē dexteram,& Deus benedicit potēti dextera. Episcopus initiat ordinem,& Deus tribuit dignitatē. Quod eñ sacerdos ex officio catechizat,baptizat,p̄dicat,conficit,soluit ac ligat:quodq́; Episcopus clericos ordinat,virgines benedicit,pontifices consecrat,manus imponit,basilicas dedicat,degradandos deponit,synodos celebrat,chrisma conficit,vestes & vasa sacrat,& id genus alia facit:non sua, sed Dei omnipotētis authoritate ac virtute facit & agit,non,inquam, suapte virtute, sed diuina. Sacerdos eñ manum duntaxat & linguam præbet, sed pater & filius & Sp̄ūssanctus omnia facit, de seipso
Num. 6. propterea dicēs ad Mosen & Aaronē pontificē, & reliquos eorꝝ successores: Vos * pōnite & inuocate nomē meum sup filios Israel,& ego dn̄s benedicam eos. Cuius vt ipse dn̄s Iesus nos paulo certiores faceret, ad primos noui testamenti sacerdotes,vtpote discipulos,& ad eorum successores sacerdotes,dixit:
Ioan. 20. Sicut misit me pater,& ego mitto vos. Quibus sane verbis Apostolorum & illorum successorum animas erigit,& suam proponit authoritatem,qbus erat suum ministerium relicturus. Quod etiam intelligibilius insinuauit,quum di-
Lucæ 10. cebat:Qui vos audit,me audit:& q vos spernit,me spernit. Quod in memo-
1. Thes. 4. riam reuocans Paulus,de ijs quæ sicut sacerdos gerebat & agebat,dixit:Qui hæc spernit,non hominē spernit,sed Deū, vtpote cuius pro Christo legatio-
2. Cor. 5. ne fungimur,tanquam Deo exhortante per nos. Ex qbus sic enumeratis hucusq; omnibus,consequi videmus,magnam esse sacerdotij dignitatē & excellentiam,& magna nimirꝝ reuerētia recipiēdum esse ordinē,deuotaq́; prece: nec laicos esse sacerdotes æque sicut ipsos clericos: & denicq;, q̄ male faciant, & male cedat ijs, q non ordinati, se ingerunt eis rebus & officijs, quæ sacerdotum sunt,etiam eorꝝ q male sunt conuersationis & vitæ,& quorꝝ personas nulla virtus admodum commendat:quādoqdem Deus etiam ratum habet, quod geritur(legitimo tñ more)ex officio per iniquos sacerdotes. De qbus singulis & vniuersis deinceps, quantum potero breuissime, dicam.

DE EXCELLENTI SACERDOTVM DIGNITATE. Caput LXXVII.

Etsi

ETSI quàm sit insignis sacerdotalis dignitas, paucis enarrari non possit, ipse tamen vnum vel alterum in præsentia attingam, vnde, quod reliquum est, haud obscure poterit intelligi.

Dignitas autẽ sacerdotalis in primis ex eo potest accipi, ꝙ ipsum sacerdotium, sine quo nulla potest esse religio, sine qua nihil vspiam constare queat: non homo, non angelus, non archangelus, non virtus, non aliqua alia creatura, se d Deus Opt. Max. & quidẽ mox à mundo condito, sic instituit, vt ipsi non modo essent inter se Deum & inter homines mediatores, qui quoq; sua præcepta populo deferrẽt prædicando, & vota supplicando porrigerent, verumetiam sua vice quodam modo in terris fungerẽtur, vnde ipsos non solum angelos, sed & deos appellauerit. In Malachia quidẽ dicitur: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirẽt ex ore eius, quia angelus dñi exercituum est. Et in Exodo præcipitur, ne dijs, hoc est, sacerdotibus detrahamus. Et Deus deorum ad illos: Ego, inquit, dixi, dij estis. Hebræ. 5. Malac. 2. Exo. 22. Psal. 81.

Insup ex dictis patet, sacerdotẽ in Ecclesia summæ esse dignitatis, & tam omni veneratione dignum, vt illius eximiã dignitatẽ nemo facile verbis consequi queat, vel quamlibet facundus & disertus, vt quæ quorumlibet oratorum linguas vincat, & culmẽ eminẽtiæ cuiuslibet creaturæ. Etsi em̃ Deus natura cunctos homines æquales, & nulla graduũ alteritate dispares creauerit, dispo nendarum tñ rerum susceptũ ministeriũ hos & illos cæteris prætulit & præfecit. Sed qs, oro, vel in cælis, vel in terris excellẽtius à Deo recepit ministeriũ ꝑter sacerdotẽ, vt q vel solus virtute diuina panẽ vitæ de cælo ꝓferat, & mortalibus ad vitam æternam præparet, & in cuius manibus, velut in vtero virginis, filius Dei incarnatur, & pene mirabilius quàm in vtero virginis? Ioan. 10. Gene. 2. Ioan. 10. Matth. 1. Lucæ 1.

Hæc em̃ etsi in gratiæ plenitudine creaturas proculdubio supgrediať vniuersas, hierarchis tñ Ecclesiæ cedit in cõmissi mysterij executiõe. Illa nimirum prolatis octo verbulis, Ecce ancilla dñi, fiat mihi secũdum verbum tuum: semel cõcepit Dei filium & redemptorẽ mundi. Ipse à dño consecratus, quinq; verbis (supbenedicta Trinitate cooperante) eundem Dei filium & virginis, aduocat quotidie corporaliter in sacrificium, & purgationẽ criminum. Hæc virgo benedicta (à cuius laude deficit omnis lingua) natum dñm virgineis lactauit vberibus, contrectauit manibus, gestauit brachijs, ac mille huiusmodi infantilibus Christi membris impendit obsequia, qbus educauit beatorum gloriam & terræ cibatorem. Iste cælestem cibum, manna de cælo verum, angelorum videlicet panem, omne delectamentum in se habentẽ, ac dulcissimum cordis confirmatorem, in crucis frixorio charitatis igne coctum, ore sumit, & in hoe mundi defetto largitur cæteris, nempe viaticum ad terram promissionis mel le & lacte fluentem, id est, regionem viuentium. Ibidem. Matt. 26. Marc. 14. Lucæ 22. 1. Cor. 11. Deute. 8. Iosue 5. Psal. 77. Sapiæ 16. Ioan. 6.

Atq; sane non admiranda dignitas sacerdotis est illa, ꝙ vno eodemq; momento Deus ille Opt. Max. qui præsidet in cælis, est in sacramento altaris? Hęc nimirum tam est admirãda & eximia sacerdotis excellentia, tam insignis inquam prærogatiua, vt eam stupeat cælum, miretur terra, vereatur homo, horreat infernus, contremiscat diabolus, venereť perquã plurimum angelus.

Nec

Nec mirum, q̃n ad sacerdotij dignitatẽ & authoritatẽ, id est, ad hanc vnicam consecrãdi potestatẽ, angelus ipse, vel quãlibet nobilissima alioq creatura, ad-
Matt.26. spirare non audeat. Nam cui vnq̃ angelorum aliq̃n dixit Deus, Hoc facite in
Marc.14. meam commemorationẽ? Nullus profecto est. Immo quicq̃ angeli & archan
Lucæ 22. geli tãto huic mysterio assistunt, hocq̃ ipsum mirant. Quis em̃ fidelium merito dubitet, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocẽ cælos aperiri, & in illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cælestibus iungi, vnumq̃ ex visibilibus & inuisibilibus fieri?

Hinc est, q̃ ob hanc stupẽdam sacerdotij dignitatem, scriptura sacerdotes non vana nec vulgari, sed multiplici & singulari nomenclatura appellet, vt
Malac.2. quos modò vocet angelos, dicẽs: Labia sacerdotis custodiunt sciẽtiam, qa an
Psal.104. gelus dñi exercituum est. modò ꝓphetas, dicẽs: Nolite tangere Christos me-
Exo.22. os, & in ꝓphetis meis nolite malignari. modò deos, dicens: Vtriusq̃. causa ad deos, id est, sacerdotes perueniet. modò clericos, id est, de sorte dñi, & quasi dñi electos, & quasi ipsius peculiares, scriptura dicẽte: Dominus ipse est hæredi-
Deut.18. tas eorum, sicut loquutus est illis, loquens illic de sacerdotibus. Quos vel ideo ipse dñs sibi soli, vel ei qui suo est loco, referuãdos voluit, nec à laicis vel lædẽdos, vel puniendos, vel onere vel ministerio prophano grauandos.

Atq̃ hinc est, q̃ Ecclesia toto terrarum orbe cẽsuerit, inuiolabile debere esse sacerdotium: & q vim huic fecisset, piorum cœtu excluderet: fueritq̃ pari cura datum, vt hic ordo primũ inter homines locum sortiret, magistratus & reges sacerdotibus cederẽt loco, nulli cogere aut capere fas esset, nisi pontificis permissu. Nec immeritò, quum ex ijs quæ diximus, constet, tanto sacerdotalem dignitatẽ præeminere sublimitati seculari, quanto sol luna. Si em̃ regum fulgori (inqt Ambrosius) compares & principum diademati sacerdotalẽ dignitatem, non secus feceris, ac si plumbo comparaueris aurum. Siquidẽ tanto clericalis eminentia terrenos superat principatus, quanto ab animabus corpora, perpetuis transitoria, terrena cælestibus superantur.

Nec sane hoc dixerim, vt sacerdotibus vllo modo adblãdiri coner, quũ sic veritas habeat: nec vt aliqd inde cupiam, q nihil ambio: nec vt illi ꝓpterea sibi velint ipsis, vt pauones, supbire, cæterosq̃ adspernari, & se quasi nulli quoquo modo subiectos esse, verum idipsum hoc qdem loco recensui:

Primo, vt singuli eorum Deo gratias humilime agant, quòd eos ad tantæ dignitatis fastigium non suis meritis, sed mera gratia sua selegerit, alioq per se
1.Cor.15. omnino indignos, adeò vt vnusq̃sq̃ velit humilime dicere cum Apostolo: Gratia Dei sum id, quod sum. Et profecto, non ex aliquo debito, nec meritò:
Gene.18. sed ex solo diuinæ voluntatis beneplacito fit, vt sacerdos ipse puluis & cinis, Deum præsentem habeat manibus & oculis. Quæ sane indulgẽtia nulli est nec angelorum, nec archangelorũ, nec supernis spiritibus, sed soli homini concessa: nec omni, sed ad id duntaxat mysterium ordinato. Qui non immeritò
Psal. 8. cum propheta hanc ob functionem dicere posset: Quid est homo q̃ memor
Hebræ.2. es eius, aut filius hominis quoniam visitas eum? Minuisti eum paulo minus ab angelis, gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera ma-

manuum tuarum. Quæ nimirum verba alibi fusius in hanc partem disputauimus.

Secundo ideo, quod dictum est, dixi, vt sacerdos sit hoc animo humilior quo est officio & ministerio altior, humilians se non modò sub potenti manu Dei, sed & coram omnibus hominibus: quorum ipse esse debet non dominator, sed minister, velut & dñs ipsum fecit, ad primos illos sacerdotes inquiens: Quicunque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister. Et qui voluerit inter vos esse primus, erit vester seruus. Et hoc est, quod ad sacerdotes ait Apostolus: Nemini dantes vllam offensionem, vt non vituperet̃ ministerium nostrum: sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in castitate, in scientia, in charitate non ficta, in verbo veritatis, &c. Et rursus: Sic existimet nos homo, vt ministros Christi, & dispẽsatores ministeriorum Dei. Deoque humiliet, inquam, se clericus, vtcunque officio & ministerio sit dignissimus, scriptura dicẽte: Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Vnde & alia scriptura: Rectorẽ te, ait, constituerunt? noli extolli, esto in illis quasi vnus ex ipsis.

1.Pet.2. Matt.20. Marc.10. Lucæ 22. 2.Cor.6. 1.Tim.3. 1.Cor.4. Eccl 3. Eccl 32.

Tertio, hac quidẽ ratione dixi, vt vnusquisque sacerdotum considerans tantam suæ functionis dignitatẽ & eminẽtiam, satagat eam sic ab omni labe immunẽ conseruare, vt se sibi & alijs bonis & pijs virtutibus exornet, vtpote qui secundum Saluatorẽ esse debeat sal terræ, lux mundi, & candelabrum in domo: nimirum qui verbo sapiẽtiæ & vitæ exemplo, quasi lumẽ & candelabrum sibi & alijs qui in domo, id est, in Ecclesia sunt, luceat in via ad æternam patriam, quum ipse persona communis nõ minus ad aliorum, quàm ad suam, salutẽ obligetur, qui ideo & pro se & & pro alijs, teste Apostolo, necessario rationẽ sit redditurus. Ac hoc est illud, quod Paulus ad Timotheum, perindeatque ad vnumquenque sacerdotẽ, ait: Nemo adolescẽtiam tuam contemnat, sed exemplum esto fidelium in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate. Hæc meditare, in his esto, vt profectus tuus manifestus sit omnibus. Attende enim tibi & doctrinæ, insta in illis. Hoc enim faciens, & teipsum saluum facies, & eos qui te audiunt. Atque ideo quo sacerdos dignitate & gratia maior est, hoc esse debet virtute & bonitate excellẽtior. Qui nisi talis, sed vitiosus, fuerit, longe plus alijs nedum coram hominibus vituperabitur, sed & durius damnabitur: quandoquidẽ durius cadit, qui alte cadit. Sal enim, inquit Christus, cum euanuerit, ad quid vltrà valet, nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus? At quare, inquis, sacerdos male se gerens verbo aut facto, durius alijs à Deo veniet puniendus?

Matth.5. Heb.13. 1.Tim.4. Matth.5. Marci 9. Lucæ 14.

Primo, quia enim suo exemplo alios peccare fecit, necessum est vt & pro alijs pœnam luat, haud secus atque pro suo peccato, quum ipse propter dignitatem, si peccet, magis seducat: veluti cum bene agit, magis proficiat. Id quod dñs in Manasse rege Iuda, & in Dauide &c. satis superque euidenter ostendit. 4.Reg.21. 2.Reg.12.

Secundo, quoniam qui maiorẽ recepit gratiam, veluti sacerdos, maiorem debet exhibere gratitudinẽ: quam nisi exhibeat, magis est puniendus ob tantam ingratitudinẽ. Hinc magis punitur Iudas Iscarioth quàm Pilatus, quum ingratissimus iste magis, quàm hic, peccauerit. Et hoc est quod Christus ait: Ioan.19. Lucæ 12

Omni

Omni cui multum datũ est, multũ quæret ab eo: & cui commẽdauerunt mul
tum, plus petẽt ab eo. Hinc est quod tãtopere Paulus in psona Timothei hor-
1. Tim. 4. tetur vnumquenq; sacerdotẽ, dicens: Noli negligere gratiã quę in te est, quæ
data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij. Et idem
2. Cor. 6. ad Corinthios: Exhortamur, inqt, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.
Eapropter oratos ex animo peruelim singulos ac vniuersos clericos, haud
aliter atq; confratres meos in dño longe charissimos, vt maxime pensi habeãt,
quales & quanti præ cæteris sint, & quantã à Deo gratiã præ alijs acceperint,
ne hac sua gratia male abutanť, per vitæ inhonestatẽ, sed se tanta sua dignita-
te, authoritate, gratia & prærogatiua, virtutũ meritis dignos reddere satagãt:
eosq; pudeat spurcissimis lenocinijs delectari, carnis & mundi illecebris pol-
lui, q ad tremendæ maiestatis sacrificium, & mundissimũ animæ cibum pre-
parãdum, consecrãdum, offerẽdum, sumẽdum & dispẽsandum, ex plebeiorũ
& populorũ turba sunt adsumpti, memores quæ in hæc verba dñs de sacer-
Leui. 21. dote in veteri testamento dicit: Omnis q habet maculam de semine Aaron,
Deut. 6. nõ offerat panes corã dño, nec accedat ad ministerium eius. Et merito, quum
iustum sit, vel natura dictante, vt homo sancta sancte pertractet, domino per
Esaiæ 52. Esaiam dicente: Mundamini q fertis vasa dñi. Quales nisi fuerint, non aberit
quin vel temporaliter, vel æternaliter, vel vtrunq; supplicium ferent, domino
Deut. 16. rursum adfirmante, quum ait: Sacerdotes qui accedunt ad dñm, sanctificẽtur,
Leuit. 21. ne percutiam eos. Id quod idem exemplo satis horrendo testatus est in Oza,
quẽ arcam, vtcunq; non temere, tangẽtem, morte subitanea percussit, qm̃ illi
2. Reg. 6. non licuerit istam tangere, qa prophanus fuerit. Si hoc isthuc, qd putemus fu-
turum cum ijs, qui peccatis plus q̃ dici fas est, obuoluti, non modò arcam, sed
Ioan. 6. & manna illud verum de cælo, plus q̃ indigne tractant: & maxime, q; olim
1. Reg. 21. de panibus propositionis haud licuerit edere eis, q cum mulieribus fuerãt co-
inquinati? Discite proinde iustitiã moniti, & nõ temnere diuos, ò vos sacerdo
tes, qbus nõ satis tuta est cõsciẽtia, sed prorsus cauteriata. Quàm vero pleriq;
nostræ tẽpestatis grauiter peccent, q sacerdotes vsq; adeo negligũt & eleuãt,
quibusq; technis hoc faciant, subsequens caput paucis indicabit.

EOS ENORMITER PECCARE, QVI NOVISSIMIS
istis temporibus varię negligunt Ecclesiæ catholicæ sacerdotes.
Caput LXXVIII.

PRoh itaq; dolor & dedecus, nunquã satis vel apud posteros abolendum,
q; non parum multi nostratium, vel procerum, primorũ & satrapatum,
sub hæc nouissima tempora degenerant ab antiqua ista religione & pietate,
& à suis pientissimis & Deo dilectis antecessoribus, qui non modò sacerdo-
tes Ecclesiæ catholicæ, vetustiorisq; religionis & fidei, ceu vilissima quæq;
mancipia negligunt, contemnunt & irrident: sed & modis omnibus ita pror-
sus dehonestant, vt ad ipsos (sacerdotes dico) Christus vere prædixisse videri
Ioan. 16. possit: Hæc loquutus sum vobis, vt non scandalizemini. Absq; synagogis fa-
cient vos: sed venit hora, vt omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium
se præstare Deo. Et hæc facient vobis, quia non nouerunt patrem neque me.

Pec-

Peccant igiṫ vel inter primos hac q̃dem tẽpestate plusquã vehemẽter & obiter, q quum sint meri laici, sibi censurã in clerum arripiũt: q libertatẽ & immunitatẽ clericorum & supprimere & abolere connituntˀ, non tm̃ Iudæis peiores, & irreligiosiores ipsis Iudæis, q quærebãt, vtrum soluẽdum esset Cæsari tributum & tributi ius: isti vero Imperatori, immo sibijpsis & cuilibet, maxime ꝓphano principi, vẽdicare volunt ius Ecclesiæ: verumetiã peiores ipsis Ethnicis, Pharaone vtpote & Artaxerxe. Pharao quidẽ rex Aegypti, quum Ioseph esset ipsius Ethnarcha, sic sacerdotibus immunitatẽ seruandam censuit, vt ab eo tempore deinceps in vniuersa terra Aegypti regibus quinta pars solueretˀ: & factum est quasi in legẽ, absq; terra sacerdotali, quæ libera fuit ab hac conditione: quippe q̃ sacerdotes suas possessiones vẽdere non fuerint cõpulsi. Et ipse quoq; Artaxerxes rex Persarum, donans filijs Israel facultatem libere redeundi cum Esdra in Hierusalem, pro sacerdotum ministrorumq; templi libertate decretum statuit, in quo dixit inter cætera: Vobis notum facimus de vniuersis sacerdotibus, & Leuitis, & cantoribus, & Nathinæis, & ministris domus Dei huius, vt vectigal & tributum & annonas non habeatis potestatem imponẽdi super eos. Vides ergo quàm diuinitus duo reges, ambo gentiles, alter pro idolorum sacerdotũ, alter vero pro Iudæorum sacerdotum, legaliumq; ministrorum libertate zelauerint: & quàm nonnullos ex nostratibus principibus & magistratibus pudere, immo pœnitere debeat, q̃ tam violenter & quadam tyrannide Christi sacerdotes grauant, exactionant, & excoriant: qui nec pauperibus verbi Dei ministris parcunt, quos in extremam vsq; seruitutẽ, non secus atq; seruos quosdam empticios, dejcere moliunṫ, contra Apostolum, ꝑcipientem & dicẽtem: Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeanṫ, maxime qui laborant in verbo & doctrina. Subiungit autẽ & scripturam, quę dicit: Non alligabis os boui trituranti. Et, Dignus est operarius mercede sua. Ex q̃bus sane om̃ibus haud obscure conijcimus, suam deberi libertatem & immunitatẽ sacerdotibus, iure etiam diuino, non solum humano, iuxta veteris & nouæ legis scripturã, quã suffecerit indicasse subinde, nempe in libris Numerorum, Iosue, Leuitici, Regum, Paralipomenon, Ioannis, Lucæ, Corinthiorum, Actorumq; Apostolicorum. Caueant igiṫ posthac, quotquot tale q̃d hactenus moliunṫ, ne plus æquo dñi Christos tangant: nec paulo violẽtius in eius prophetis malignenṫ, sed potius reuertanṫ, suosq; maiores & ꝑdecessores vere catholicos, lege etiamnum diuina monẽte & præcipiẽte, sequanṫ, vtpote Cõstãtinum, Theodosium, Marcianum, Valẽtinianum, & alios id genus religiosissimos Imperatores, reges & principes, q non impie, sed religiosa quadã cogitatiõe restituerũt clericis honores & priuilegia, quos Iulianus impius apostata, scelestus Christi aduersarius, impie subtraxerat: expertus deinde, quàm male tuta sit humana vis, q̃ irato numini obijciṫ, vtpote qui, sicut (vt vereor) modò plurimi sunt, non solũ nostræ religionis desertor, sed etiã cõtẽptor & irrisor, ẽ cælo media acie ictus ceciderit. Cuius simile q̃d pleriq; ferme om̃is religionis & sacerdotalis ordinis cõtẽptores, à mundo cõdito sunt experti, à quibus tãdem nec loco, nec tempore vno, religionis sanctitas & cleri libertas

Matt. 22. Gen. 47. 1. Esdr. 7. 1. Tim. 5. Deute. 25. 1. Cor. 9. Matt. 10. Lucæ 10. Nu. 18. 35. Iosue 21. Leuit. 21. 4. Reg. 12. 2. Para. 31. Ioan. 13. Lucæ 18. 1. Cor. 9. Actor. 4.

M· graui

graui est vltione vel defensa, vel insigni hominum clade satis atrociter vindicata. Cuius testis est omni exceptione maior, tumultus ille rusticus, quē anno Dñi M. D.XXV. non sine summo suo malo, nostra Germania experta est, quotidieq; varijs malis experit̄, quāuis aptis oculis illa caliget adhuc, & caecutiat vidēs. Nec est, quod isti cauillent̄ fortassis, vt lubrici solēt angues, se dūtaxat malis sacerdotibus, non autē bonis, tale qd, quod diximus, facere. Quibus ego: Profecto nihil hactenus fuit discriminis, quos aeque omnes ꝑsequuntur internecino odio, quanq; nihil liceat eis, nec in malos nec in bonos, quum vtriq; ex officio & statu pares sint, quanquam hoc ipsum isti negent, sed falsō, veluti paulopost docebimus.

PROPTER MALOS SACERDOTES ET RELIQVOS ECclesiae ministros, non esse totum ordinem contemnendum, nec etiam ab vnitate Ecclesiae recedendum. Caput LXXIX.

INficias ire non possumus, atq; vtinam possemus inficiari, multos sane sacerdotum, adeoq; totius cleri esse abusus, & hosce quidē fortasse schismaticis & haereticis ansam dare contēptui, quum videant vix quenq; ex destinatis Ecclesiastico ministerio, suo officio fungi: nō propterea bonos, quos esse speramus aliquot saltē, contēnere, longe minus, officijs simul (quantumuis illa solis duntaxat vocabulis retinerētur) cum personis illudere: sed esse potius
1.Pet.2. memores deberēt eius, quod Apostolorꝫ princeps ait: Serui, subditi estote in omni timore dñis, non tātum bonis & modestis, sed etiam dyscolis. Id quod ab ipso summo sacerdote Christo accepit. Is eñ, quod satis cōstat, etiam honorem detulit Iudaeorꝫ cathedrae, in qua tamē vere impij sedebāt, ad turbam
Matt.23. dicens: Sup cathedram Mosi sederunt Scribae & Pharisaei: Omnia quaecunq;
Matt. 8. Lucae 17. dixerint, facite: Et iterꝫ: Vade, & ostende te sacerdoti. Et idē aliās: Ite, & osten
Lucae 10. dite vos sacerdotibus. Quid plura? Nonne simul ad malos & aeque bonos ait: Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit? Nōne Paulus quoq; presbyteros aeque voluit honorandos exemplo suo, qui quum contra legem ex mandato summi pontificis percuteret̄, & ipse ignarus personae pontificis,
Actor.23. quadantenus in pontificē murmurasset, statim se excusans, humilime dicebat: Nesciebam fratres, qa princeps est sacerdotum. Scriptum est eñ: Principem
Deut. 22. populi tui non maledices. Iam vero si vir tantus vsqueadeō poenituit, quōd prophano gentiliq; sacerdoti parum interloquutus fuerat, quur isti Christianis sacerdotibus indiscriminatim tantopere non solum illudunt, sed & crudeliter & adeō prorsus insultant, vt eorum causa non vereant̄ neq; formident totius Ecclesiae authoritatem non tantum extenuare, sed & ab eius vnitate in quandam haeresim & schisma desciscere, fieriq; religionis antiquae desertores, sub praetextu quodam nescio quos abusus in Ecclesia pontificum & aliorꝫ sacerdotum allegantes: quippe manifeste se de numero esse istorum
1.Pet.2. declarantes, qui contra Petri doctrinam, quasi liberi velamen suae malitiae habent, abutentes Euāgelio ꝓ operculo totius iniqtatis? Caeterꝫ si sic prexerint, voluerintq; totam Ecclesiam & huius authoritatem ꝓpterea eleuare, contemnere & deserere, qa multi sint in ea pōtifices & reliqui sacerdotes criminosi,

nec

nec satis inculpatæ vitæ, vigeantq́ꝫ multæ in ea abusiones, multa ꝓfecto prorsus absurda & inconuenientia secum trahent.

Primo quidē contra naturam & rationē, propter accidēs malum, satagunt tollere totam substantiam, quamlibet bonam: propterq́ꝫ mēbrum aliquod ineptum, destruere totum corpus, quod certe Paulus, si sanum sit, haud censet 1. Cor. 15. abscindēdum, sed ipsum potius mēbrum putridum: q̄uis ne hoc quidē semper faciundum putet. Eius em̄ ipse est sententiæ, quòd humano corpori plerunq́ꝫ adhærēt membra aut mortua, aut arida, aut putrida, aut languida, quæ nonnunq̄ resecanda veniunt, ne cætera mēbra horum contagione inficiātur: interdum toleranda, ne forta sse, si abscindanť, totū corpus in periculū veniat, quæ tametsi mēbris viuis in vitali spū non cōmunicēt, colligātia tn̄ quadā viuis adhærēt: proindeq́ꝫ adhuc corporis mēbra dicunť, & corporis esse partes.

Secundo, non modò omnē in Ecclesia & Ecclesiasticoꝝ & laicoꝝ statum & ordinē de medio tollēt, verumetiam auferēt: & omnē quæ à mundo condito fuit, Ecclesiam negabunt, vtpote quæ etiam adhuc nascēs, abusibus & malis hominibus non caruit, nec vnquam caritura est, sed semper bonos malis permistos, & ediuerso, habitura. Nonne, quæso, in apostolico illo cœtu, quanuis duntaxat duodenarius is fuerit, vnus, Iudas videlicet Iscarioth, fur fuit, idemq́ꝫ sui domini proditor ingratissimus, ob quem tamē dominus Apostolicum senatum non abrogauit, vtpote non censens, ob vnius malitiam perdendos omnes?

Atq́ꝫ hoc est, q̄ dn̄s Ecclesiam suam, aream vocet, q̄ cōtinet & paleam & Matth. 3. triticum: semētem quoq́ꝫ seminatam in agro, in quo quum superseminať lolium, succrescunt simul zizania & triticum: sagenam item in mare missam, atq́ꝫ Lucæ 3. ex omni genere piscium congregantē, malosq́ꝫ pisces simul cum bonis permistos habētem: itidē vineam, in qua sunt palmites, non tantum vuas, sed & labruscas faciētes. Ipsam quoq́ꝫ Ecclesiam vocat regnum cælorum, quod comparat decem virginibus, quinq́ꝫ prudētibus & quinq́ꝫ fatuis. Præterea, quemadmodum in arca Noe animalia munda erant simul cum immundis, ita & in Ecclesia, quādiu in hoc mundi pelago iactať, bonos habebimus & malos: vnde quicq̄d vspiam est abusuū, dimanauit, & ita quidē, vt si modò veterioris Ecclesiæ facies ad nostram conferať, videbimus propemodum omnia, ipso rerum abusu sensim irrepente, vitiata esse, nec Ecclesiam vnquam caruisse malis hominibus & horum abusionibus. Haud est itaq́ꝫ Ecclesia propter malorum permixtionem deserenda & alia quærenda, nec ab ipsa recedendum, quia nonnunquam cathedram mali pontifices occupent: nec tanti sunt mali in Ecclesia Dei sacerdotum mores æstimandi, vt nos velint aut debeant dubios reddere, vbinam sit Ecclesia Christi, quod hac tempestate multis vsu venit, immo cunctis hæreticis & schismaticis, vtpote qui, quum sua quidem sponte Ecclesiam exierint, deseruerintq́ꝫ eandem, & contempserint & prosciderint, à nobisq́ꝫ catholicis recesserint, & non permanserint in doctrina Christi, prodierintq́ꝫ ex nobis, q̄ non fuerunt ex nobis: nihil aliud p̄texunt, quàm nostros abusus, quum constet eoꝝ semper fuisse & esse proptium, inconsutilem Iesu

Matt. 13. Matt. 20. Ioan. 15. Matt. 25. Gene. 7. 1. Ioan. 2.

Christi tunicam scindere, & verã catholicæ Ecclesiæ pacẽ & vnitatẽ diuidere & dissecare, quo fidẽ subuertant, & veritatẽ corrumpant. Id quod hisce nostris nouissimis diebus (proh dolor) supra quàm dici potest, experimur.

Tertio, si prætexerint ꝓpterea negare eam esse verã Ecclesiam, quæ fouet aut habet abusus, certe nulla prorsus apud ipsos esse potest Ecclesia, quum longe plus apud eos in omnibus sit abusionum, scandalorũ, & id genus malorũ, ꝗ̃ fuerit in Ecclesia catholica cunctis ferme retro tẽporibus vnquam, licet hæc ipsa toto sit terrarũ orbe diffusa, multisq́ꝫ centenis, supra mille, annis durauerit, vsq́ꝫ ad consummationẽ seculi certo duratura, quamuis opprimatur per impios: ista vero istorum non dico Ecclesia, quam sane nomenclaturam non meretur, sed synagoga satanica, vix in vno vel altero sit & lateat angulo, lucem fugiẽs, vixq́ꝫ paulo supra tria lustra durauerit, nec duratura semper, sed vti sonitus peritura. Non est proinde, vt Ecclesiæ ordinẽ authoritatemq́ꝫ, ob malos tantummodo mores ministrorũ labefactare moliantur. Etsi eñ tales Ecclesiæ ministri, vitam ducentes improbam, spũ careant, quo ipsi sancti sint & iusti, quàm diu tamen Ecclesiæ membra sunt, & ab Ecclesia tolerantur, Spiritumsanctum, qui Christi & Ecclesiæ ministerijs, quæ per eos aguntur, assistit, habent: per quem in Ecclesia efficaciter, vti boni, impertiunt sacramenta: quæ propterea non sunt inefficacia, quia per malos tractantur, quemadmodum sequenti capite contra eosdem, qui negant idipsum, qua poterimus breuitate demonstrabimus.

SACRAMENTA ET QVAE SVNT SACERDOTII, æquè posse per malos atque per bonos Ecclesiæ ministros efficaciter tractari. Caput LXXX.

OLim ventum est in quæstionẽ, num malus ex persona sua minister Ecclesiæ, vtpote sacerdos, æque sicut bonus, sacramẽta possit efficaciter ministrare & tractare: sub hoc vero nouissimũ tẽpus, hæretici & schismatici prorsus pro indubitato tenẽt, malum ecclesiæ ministrũ non posse quod bonus potest. Nos autẽ hoc ipsum negantes, dicimus contrarium esse verum: sed posse quidem ministrum siue sacerdotem ecclesiæ malum, non minus efficaciter ministrare, tractareq́ꝫ sacramenta, sicut bonum, ob non contemnẽdas rationes.

Primo, ꝗa non in merito ministrãtis, sed in verbo & iussu dominantis, scilicet Iesu Christi & Spiritussancti virtute, sacramenta conficiunt & administrantur: vtpote quòd in ministris, quatenus ministri sunt, nõ attendimus meritorum diuersitatem, sed tantum virtutem ac potestatem eius, cuius munere funguntur. Non eñ pendent sacramenta ex dignitate ministrorũ, sed ex mandato & ordinatione diuina: nec inibi persona administrantis, sed eius qui dat administrationẽ, authoritas consideratur: qua totum iste, qui malus est, agit. Ita quos Iudas baptizauit, non sunt rebaptizari: qm̃ non in potestate sua propria, sed à Christo delegata, illos baptizauit, haud obstãte illius malitia. In ijs quidẽ & id genus similibus, semꝑ officij publici, nõ personæ priuatæ, habenda est ratio, q non sua ijs in rebus, sed Dei funguntur potestate: q̃ vel qualiscũq́ꝫ
Roma. 13. sit, à solo Deo est, teste Paulo, dataq́ꝫ & concessa. Atq́ꝫ hoc est, quod ipse ait ad

Co-

Corinth. Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Itaq; neq; q plantat, est aliqd, neq; q rigat: sed q incremētum dat, Deus. Qui plantat aūt, & q rigat, vnum sunt. Corrigit aūt Paulus inibi Corinthios, q contendebant de baptizantium meliore authoritate, dicentes: Ego quidē sum Pauli: alius, Ego Apollo &c. quum tamē homines æque erant & ministri eius, cui (scilicet Christo) credebant. Ita sane quilibet sacerdos, vel personaliter quamlibet malus, seruata Ecclesiæ forma, peccata non sua, sed Dei virtute atq; potestate remittit, Eucharistiam conficit, baptizatq;. 1. Cor. 3. Ioan. 20. Matt. 26. Marc. 14. Matt. 28.

Secundo, qm̄ potestas administrādi confert in charactere sacerdotali, q vt impressus semper manet, ita semper quoq; manet potestas consecrandi, quæ in illo fundat. Charactere vero semper manere, nec vllo etiā peccato corrumpi, constat, quoniam forma sit supernaturalis à Deo creata, quæ per nullā creatam corrumpi potest virtutem, veluti nec character tollitur à Deo propter quodcunq; peccatum, vt q ipsum homini etiam in peccato mortali existenti, etiam actu peccandi, conferat, veluti Caiphæ potestas prophetizandi data erat, vel quamlibet simoniaco, auaro, & ambitioso. Ioan. 11.

Tertio, qm̄ potestas consecrādi nō consistit in grā gratū faciēte, sed in gratia gratis data, quæ quū etiā duret in reprobis, (qm̄ nō ad meritū, sed ad vtilitatē ecclesiæ & gloriā Dei dat) necessum est, vt & potestas in ipsa constans, duret in malis & reprobis, q si ea gratia indigne & in peccatis abutunt, se pœnæ gehēnæ obnoxios faciunt, quum talētum sibi traditū ad vsurā, dn̄o non exponunt. Ad hunc sane modum Balaam ethnicus & iniquus, prophetizauit de Christo nasciture. Hoc quoq; pacto pharisæi & sacerdotes parum æqui, sedebant super cathedram Mosis, q etsi sacerdotes indigni essent, vtpote auari, superbi, simoniaci, hypocritæ, sua tn̄ gratia gratis data vsi sunt in alioꝝ vtilitatē, qn̄quidem Deus ipse eoꝝ functionē & benedictionē prorsus ratā habuit & firmā, nec vtilitatē aliīs nō merētibus subtraxit. Ita nimiꝝ ille potestatem cognitiōis lepræ non abstulit, quam ex ordine habebāt, dicēs ad leprosos: Ite, ostendite vos sacerdotibus. Ita quoq; Caiphas simoniacus, idemq; multo nomine pessimus, ex suo ordine, qa esset pontifex anni illius, ꝓphetia de Christo passuro, & humanū genus redēpturo, haudquaq; est destitutus. Et Iudas etiamnū facile iniqssimus & omniū pessimus, sua gratia gratis data, vtpote p̄dicandi & baptizādi &c. sic cū aliīs vsus est, vt neminē eoꝝ legerimus rebaptizatū, quos ipse baptizauit: cū tn̄ rebaptizati sint, q̄s baptizauit Ioannes Baptista propheta multo sanctiss. Siqdem ille habuit noui sacerdotij ordinē & characterem, hic vero minime. Nec dubitandum, qn & Iudas consecrare corpus dn̄i potuisset, ratamq; habuisset dn̄s consecrationem, vtcunq; malignus in gratia non fuerit, quum in cœna domini cum aliīs ordinatē sacerdos, vtpote quòd post buccellam panis in eum satanas intrauit. Matt. 25. Lucæ 19. Num. 24. Matt. 23. Lucæ 17. Ioan. 11. Ioan. 13.

Adde multos olim eiusmodi dona Spiritussancti habuisse, vt & in Christi nomine prophetarent, & dæmonia eijcerent, cæterosq; actus Apostolicos exercerent, qui tamen operarij iniquitatis fuere, vt eos appellāt dominus. Et quare? quia (dico) ex officio quo (vtcunq; indigne) fungebantur, à Deo habe- Matt. 7.

bant illam poteſtatem, conſiſtētem in gratia gratis data. Cuiuſmodi gratia & donum Spūſſancti, non ad meritum alicuius ſingulariter, ſed ad Dei gloriam, ad vtilitatē Eccleſiæ ædificandæ, & plerunq; ratione officij & ordinis dari ſolet, & ſic ſine quouis merito. In hoc eñ genus ſacramētis & rebus, in Eccleſia ſemper officij publici, non pſonæ priuatæ quæ miniſtrat, habēda eſt ratio: ſed eius, q dat adminiſtrationem, authoritas & poteſtas conſideraẽ, qua totum is, q malus eſt, agit, fungēs inibi ſua ex gratia gratis data poteſtate de-

1. Cor. 3. legata, quæ à ſolo Deo data eſt & conceſſa, quum non qui plantat vel rigat, ſed q incrementum dat Deus, aliqd eſt, ſuam poteſtatē tam per bonos q̄ per malos (ſeruata Eccleſiæ forma) æque exercēs. Atq; hoc quidē modo tam bonus quàm malus ſacerdos Miſſam conficit, nec ipſa boni meritis ampliaẽ, nec mali demeritis attenuatur: & hoc, ratione delegatæ poteſtatis, authoritatis & functionis à Deo, qui inibi præcipue facit & operatur. Niſi eñ res ita haberet, ſequerentur inde non parum multa abſurda.

Primũ, q Deus haud eſſet æque potens, atq; homo potens eſt, quum non poſſet ſuam voluntatē, ſicut homo, per bonos & malos miniſtros exequi.

Secundum, q Deus eſſet iniquus, ſi virtus alicuius ſacramenti negareẽ, vel non daretur alicui, propter peccatum miniſtrantis, ſicq; damnaretur & moreretur abſq; ſacramēto, quum ipſe reus non eſſet. Nec iuſtum eſt, vt filius por-

Ezec. 18. tet & luat impietatem patris ad perpetuam damnationem.

Eccés 9. Tertium, q nemo certus eſſe poſſet, an vere ſuſcepiſſet ſacramētum & eius virtutē, qñ nemo ſciat, an ſit amore vel odio dignus: nec ſit innocēs corã Deo, nec, q poſſit vere dicere, ſe non eſſe peccatorē: qnimmo ſi diceremus, nos non

1. Ioan. 1. habere peccatũ, nos omīnò ſeduceremus, & veritas in nobis non eſſet.

Sed inquis fortaſſe: Quomodo poteſt alium ſoluere, qui peccator ſit ipſe, quaſiq; ligatus? Te viciſſim interrogo: quomodo poteſt medicus ægrotans, ægrotantem curare & ſanare, quẽadmodum ſæpenumero fieri conſpicimus? Quomodo poteſt officialis ſiue vicarius debitor, debitorem domini ſoluere? Nonne iuſſu mandatoq; domini? Vtique.

Sic hoc pariformiter caſu fieri ſolet. Ipſe quidem ſacerdos non remittit peccata authoritate ſua, ſed ex commiſſione & iuſſione tanq̃ miniſter inſtrumen-

Eſai. 43. talis, per quem Deus remittit propria authoritate, dicens: Ego ſum, ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas propter me.

Iam vero conſtat, poſſe dominum ſuam voluntatem exequi per malum & bonum miniſtrum, quando non eius qualitas attendatur, ſed iuſſio domini, qui principaliter agit, ita dicens ad Moſen & Aaronem & eorum ſucceſ-

Num. 6. ſores: Vos ponite & inuocate nomen meum ſuper filios Iſrael, & ego dominus benedicam eos. Ita nimirum nec voluntas, nec malitia ſacerdotis poteſt vel obeſſe vel prodeſſe legitimē ſacramēta miniſtrantis, ſed meritum poſcentis ſacramentum, & ſacramenti benedictionem.

NON ORDINATOS MERE LAICOS, NON PROpriẽ ſacerdotes, ſed eorum quæ ſunt ſacerdotij, indignos eſſe.

Caput LXXXI.

Quanuis

QVanuis anno ab hinc decimo, in quadam de sacerdotalibus sacrosanctæ Missæ primitijs homilia, quam Moguntiæ in æde diui Ioannis ad frequentem populum habui, satis euidenter ostēderim, non esse vere sacerdotes, qui non sunt iuxta catholicæ Ecclesiæ ritum, non nup, sed antiquitus omnino receptum, ordinatos, sed plane laicos, nec posse dici nec esse veros sacerdotes, qui ad sacerdotium à nullo sunt Episcopo promoti, ordinati & consecrati: quia tamē nō multo post hæretici & schismatici nōnulli in eam ꝑsumptionē, temeritatē & vesaniam ꝓruperunt, vt audeāt eos habere sacerdotes, aut ꝓ sacerdotibus, & conficere posse Eucharistiam, qui nō sunt ab aliquo pontifice nec ordinati, nec cōsecrati: visum est opæpreciū, vt hac parte paulo fusiꝰ istorum reprobarem temerariam, planeq́ꝫ seditiosam stoliditatem, contestarerq́ꝫ scripturis & rationibus & exemplis, eos nequaquam vere sacerdotes esse, nec posse per verba consecrationis Eucharistiam conficere, qui non sunt ab aliquo pontifice in sacerdotes cōsecrati. Iam autem in primis sole clarius patet, Aaron præfigurasse Episcopum & summum sacerdotem: eius vero filios ab eo consecratos, Ecclesiæ catholicæ presbyteros: modò sequit̄, vti nemo ꝑter Aaronē & filios eius administrare potuit, quę fuerūt ad cultum altaris, ita certe nemo potest, q̄d altaris est, legitime agere, q̄ pontifex ipse, & qui ab ipso sunt ordinati sacerdotes. Nec eius sibi sumere potest ministerij honorē, ꝑter eum qui vocatus est & ordinatus sicut Aaron. Hinc rex Ozias, alioqui victoriosissimus, quum vellet vsurpare munus sacerdotis, ad quod ordinatus haud erat, lepra percussus est. Ita quoq́ꝫ Saul rex fortissimus, quum sacerdos non esset, & tamen sacerdotis officio fungi vellet, quasi q́ꝫ sacerdos holocaustum offerre domino ꝑsumpsisset, reiectus est ab ipso domino de regno suo, quanquam alioqui dominus illud ipsi præparasset super Israel in æternum. Siquidem nemo sibi poterat impune vsurpare munia, quæ filijs Aaron & eorum successoribus sacerdotibus peculiariter deputata erant, quum illi solum sacerdotes essent ordinati, dicente ad ipsum Aaron domino: Tu autem & filij tui custodite sacerdotium vestrum: si quis externus accesserit, occidetur. Externus autem habebatur, qui aliunde erat, nec erat sacerdos more legitimo constitutus & ordinatus. Cuius argumento, Chore, Dathan & Abiron cum suis complicibus, quia sacerdotes esse vellent, minimeq́ꝫ tamen ad sacerdotalem functionem deputati, diuinitus à domino percussi, sunt viuentes à terra absorpti. Quorum sub hæc nouissima tempora similes sunt hæretici & apostatæ, qui secundum ordinem noui Melchisedech, domini nostri Iesu Christi & Apostolorum, ritum Missarum antiquum immolare prohibent. Noua autem, eademq́ꝫ prorsus inaudita vsurpatione, contempta catholicoꝝ Episcoporum authoritate, sibi sacerdotes, non veros, sed falsos & ficticios, ordinant ex nouissimis populi laicos, vtpote decoctores, obæratos & infames blaterones, & Barrabas, & nonnullos à patibulo redemptos, & id genus indignissimos, q sine chrismate & oleo sancto, absq́ꝫ omni ordinatione & benedictione Episcopali, quam ipsi non habent, quum à nullo catholico pontifice Romano acceperunt, sacerdotes constituunt, qui debeant & sine

2. Par. 26.

1. Reg. 13.

Nume. 18.

Num. 16.

IAm quidem deinde locus exigit, vt dicamus de sacramēto matrimonij, quod vel ideo sacramentum voluntatis dici solet, non aūr necessitatis, qa sit vsqadeo in hominis arbitrio positum, ducere, vxorē vel non ducere, viroq; nubere vel non nubere, vt sine ipso quispiam saluari queat, quum pstet eo lōge virginitas, cœlibatus & cōtinētia, sicut in lib. Centuriarū nostrarū docuimus. Quia vero de hoc ipso sacramento non parum multa, quæ possent ad hunc ptinere locum, diximus, quādo in libro de catholicis in Ecclesia cæremonijs, declarauimus cæremonias in nuptijs & in coniugij celebritate seruari solitas: in psentia de tractatu eiusdē sacramenti paucis, & ita quidem sumus acturi, vt in primis pleriq; omnes parochi, concionatores, & id genus alij, quorum est ex officio docere alios, aperto sciant, se eos quos legitime copulant coniuges, debere de matrimonij institutione, de sacramenti sanctitate & efficacia, deq; sacramenti mysterio & officio coniugali, deniq; de matrimonij molestijs, tanquam originalis peccati reliquijs, æquo animo tolerādis, & de ceteris quæ huc attinēt, commonefacere, vt sciant quid apprachēderint, & qua ratione in ea vocatiōe viuere debeant. Quæ sane vel singula, Deo duce, sic acturi sumus, vt interim satis aperto falsitatis, hæreseos, & impij mendacij conuincamus, plerosq; oēs hæreticos & schismaticos, qui iam olim tam sancto matrimonij sacramento plus quàm scurriliter illuserunt, vtpote quorum partim, quales fuerunt Tacianus, Marcion, Heracleon, Valentinus, Manichæus, Adamiani, dixerunt, nuptias esse illicitas, omnesq; illos peccare, qui nuptiarum fœdera inter se iungunt: partim, quales fuerunt Cataphryges & Nouatiani, &c. primas admittunt nuptias, damnant vero secundas: partim, quales fuerunt Armeni, & nostræ quoq; tepestatis impudentissimi hæretici, negarunt aliquod in nuptijs esse sacramentum: partim, quales fuerunt Cataphryges, Græci & Armeni, & nostra tempestate perfrictæ frontis aliquot hæretici: adseruerunt, nuptiarū fœdus & vinculum posse pro coniugum arbitrio dissolui: partim, quales fuerūt Iouiniani, Heluidiani, Basilides, & nostræ etiamnum tempestatis aliquot here tici, docuerunt, virginitatem apud Deum non esse, quàm coniugium, meriti maioris, sed nuptias esse omnino virginitati pares. Sed eos plerosq; omnes & impudenter & impie docuisse, non obscure videbit optimus quisq;, qui recto iudicio, quæ subinde sequuntur, considerauerit. Vt autem omnia dilucidius & facilius accipiantur, exordium sumemus ab ipsa matrimonij definitione, siue descriptione potius.

QVID SIT MATRIMONIVM. Cap. LXXXII.

PRincipio proinde sciendum ducimus, Matrimonium à LL. doctoribus post Imp. Iustinianum, definiri legitimam viri & mulieris coniunctionē, indiuiduam consuetudinē vitæ retinentem, diuiniq; & humani iuris communicationem. Quæ quidem matrimonij descriptio, quum fuerit ab ipsis ethnicis quoq; recepta, nec Iudæis olim contraria, facile subindicat, & ipsas etiam gentes, quondam idololatras, lege quadam naturæ menti diuinitus insita, percepisse, matrimonium rem quandam sanctam esse, ac maiorem, q̄ vt humanum

num inuentum sit æstimandum. Ipsæ quidem ex ratione, quæ semper ad optima quæq;, duce bono spiritu, tendit, intellexerunt, vagos concubitus contra naturam esse: stupra adulteriaq;, esse inhonesta, proptereaq; punienda: vicissim vero castitatem, moderationem, & verecundiam in voluptatibus corporis, hominis naturæ maxime conuenire. Atq; ideo videmus, q̄, & si gentes ꝓpriam matrimonij sanctitatem ac bona non viderint, quędam tñ ex matrimonij finibus ac bonis vtcunq; viderunt, ac cum populo Dei communia habuerunt, eis à lege illa naturæ indicata: quæ & legibus tutati sunt, & abutẽtes, grauissimis pœnis, de adulterijs & stupris, & id gen⁹ reliquis vitijs, editis coercebant. Nam latuit eos, vti dixi, protrita illa matrimonij descriptio: qua matrimonium describitur esse legitima maris & fœminæ coniunctio, & consortiũ omnis vitæ, diuini & humani iuris communicatio, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens. Quia vero, sicut Apostolus scribit, non probauerunt Deũ

Rom. 1. habere in notitia, q̄ non agnoscerent dona Dei, sed sibi omnia tribuerent, ex re sacra rem fecerunt prophanam: adeò, vt matrimonium iam non ex Dei, sed à moribus ac legibus cuiusq; populi totũ pẽderet: eoq; talia erant apud alios legitima coniugia, qualia haberentur alibi perabsurda.

Iam vero, sicut nullus inficiari facile potest, apud gentes fuisse matrimonia, tamen nemo non videt, matrimonium apud eos proprie sacramẽtum nõ fuisse, vel saltem non habuisse sacramenti sanctitatem. Quę enim, quæso, possit eius esse matrimonij sanctitas, quod licuit marito, nulla etiam legitima causa, rescindere? veluti de Catone Romano memoriæ proditum est, qui vxorẽ non ob sterilitatem, quæ tamen aliquam apud Dei ignaros rationem habere poterat, sed alterius etiam domum liberis impleturam, repudiasse traditur, ac alij ducendam tradidisse.

Apud ipsos vero Iudæos maior erat cõiugij sanctitas. Quia enim ipsi re-

Gene. 17. promissionem venturi seminis ex Abraham & Dauide, in quo gentes om̃es

Psal. 131. essent benedicendæ, acceperant, qui religiosiores inter eos erant, propagandi potissimum causa nuptias copulabant, non vtiq; victi libidine, sed ducti pietate, non vt vxores in morbo desiderij, sicut gentes quæ ignorant Deum, sed magis in generandi opere socias haberent. Atq; proinde gentes nuptias externæ duntaxat honestatis causa, qua & fœdæ libidinis indecorum celarent, & liberos ordinato, non vago, concubitu procrearent, contraxerunt: Iudæi autem non modò honestatis, sed & pietatis causa. Nam cum scirẽt, in semine Abrahæ benedicendas omnes gentes, non solum officij, sed & pietatis erat, carnaliter filios propagare: religionis erat, sobolem propter Christum quærere, nempe ad genus eius secundum carnẽ ab omnibus alijs gentibus (Deo sic volente) discernendum, ꝓsertim q̄ hoc ipsum ad prophetandum Christum q̄ maxime conduceret, quòd prænunciabatur, ex quo etiam genere, & ex qua quidem gente venturus esset. Vnde sanctitatis fuit, ob populum Dei propagandum nuptijs vti, quòd per hunc populum & propheraretur, & nasceretur princeps & saluator omnium populorum. Sin autem quispiam dicat: Si patribus veteris legis ratio primæ institutionis matrimonij non fuit incognita, si

pietate suadente ducebant vxores,quomodo factum est,vt & omnium piissimi,Abraham,Iacob & Dauid, plures ducerent coniuges, quum tamē Adam diuino instinctu dixisset, Et erunt duo in carne vna? Item, qui factum est, vt, Gene.2.
permittente Mose,vxores repudiare, atque alias dimissarum loco ducere possent Hebræi,quum tamen Adam eodem instinctu percitus dixisset,relinquendum esse patrem & matrem,& adhærendum vxori, quæ esset os ex ossibus, & caro de carne viri, atque adeo cum viro vna caro? Ad hoc responsurus sum paulopost,vbi definitionis matrimonij partes declarauero, nonnihil de polygamia repetiturus.

CVR ET QVOMODO MATRIMONIVM LEGItima sit coniunctio. Cap. LXXXIII.

LEgitimam,dicit definitio,nimirum ne fiat coniunctio contra leges,i.in ijs quæ impediunt matrimonium,quæ hoc metro compræhenduntur:

Error,conditio,votum,cognatio,crimen,
Cultus disparitas,vis,ordo,ligamen,honestas,
Si sis affinis,si forte coire nequibis,
Hæc,facienda vetant connubia,facta retractant.

Eiusmodi vero in matrimonio faciendo esse seruanda,haud obscure ostenditur ex eo,quod dicit Laban: Non est in loco nostro consuetudinis, vt minores ante tradamus ad nuptias. Si tantum valuit consuetudo in re citra discrimen,quanto magis valebit in eo ab Ecclesia constituto,quod multum habet discriminis? sed de hoc aliàs. Gene.29.

CVR SOLA VIRI ET MVLIERIS CONiunctio,sit matrimonium. Cap. LXXXIIII.

DIcitur, viri & mulieris &c.ad ostendendum, omnem aliam copulationē in vna vel diuersa specie esse detestandam,veluti ex scriptura cōstat. Vnde & leges aliter se copulantes, vltimo supplicio mulctandos iubent. Deinde quoque dicitur,viri & mulieris &c. Sane quoniam nunquam neque iure naturali,neque humano licuit fœminæ,vt haberet plures viros, nec Deus vnquam dispēsauit,nec vlli viro licuit habere plures vxores,nisi Dei dispēsatione, quæ ratione non caruit:siquidem vxores habuit Abraham duas, Iacob quatuor, Dauid plures,& si concubinæ(quod in dubium vocari possit)vocētur,vt eo pacto diuinus cultus, qui solum in ijs patribus eorumque familia conseruabatur,cæteris ad idololatriam declinantibus,dilataretur: tum ad designandum Ecclesiæ mysteria,quibus constaret,Christum sibi ecclesiam desponsaturum, non solum vnā vnitate fidei & dilectionis,sed plures respectu diuersitatis locorum & rituum:quandoquidem tam Iudæi quam Gentiles ad fidem sunt vocati & conuersi,Paulo teste, & nunc quoque alios habet ritus Ecclesia orientalis quam occidentalis. Quia vero,& maxime in noua lege cessarunt eæ rationes, cessauit & permissio. Et quidē iure Euangelij,quo ait Christus: Propter hoc relinquet homo patrē & matrem,& adhærebit vxori suæ,& erunt duo in carne vna:nō dixit,tres vel plures,sed duo:nec dixit,vxoribus:sed, vxori. Præterea, si quis dimiserit vxorē suā ob fornicationem, & aliam duxerit,mœchatur:

Le.18.20. Rom. 1. Gene.2. Gala. 4. Gen. 30. Rom. 3. Ephe.2. Matt. 19. Matt. 5.

L. ea quæ de dona. añ nup. nec aliam ducere poteſt, fortius ipſa recenta. Sic & humano iure infames ſunt, & mulctandi, iure plerunque municipali, vltimo ſupplicio, qui ſic duxerint, quod in facto vidimus. Vnde liquet, quàm male egerint apoſtatæ bigami, & quæ pœna iſtos iure maneat. Habere autē plures vxores diuerſo tempore, ſem
1. cor. 7. p licuit, mortua priore, & ediuerſo. Vnde Apoſtolus: Mortuo viro, cui vult
Gene. 23. nubat, tantum in domino. Sic Abraham decrepitus, Sara mortua, duxit Ceturam. Et ſecundæ quoq; & tertiæ, & aliquotæ plures nuptiæ, diuerſis temporibus nullo iure prohibentur, quum & Anna virginis Mariæ mater, ſuccidaneo tempore tres habuerit viros. Sic iunior Tobias duxit, angelo ſuadēte,
Tob. 6. Saram filiam viri Raguelis de tribu Iuda, quæ prius ſeptem viros habuerat.
Matt. 22. Hinc & Chriſtus non reprehendit eam, quæ ſeptem viros ſucceſſorio tempo-
Mar. 12. re habuerat, ſed corripit Iudæos, interrogantes, cuius hæc ipſa mulier ex ſeptē viris eſſet poſt reſurrectionem carnis, quandoquidem omnes eandem habere nequirent.

QVID APPELLATONE CONIVNCTIOnis veniat. Cap. LXXXV.

Dicitur in definitione, coniunctionem, nempe conſenſuum per verba expreſſorum, etiam ſine copula corporum, quæ addit, perinde atq; ad ſigni-
Deut. 22. ficationem perfectionis. Sic in ſcriptura dñs ait Moſi: Si quis ſponſam alterius in agro oppreſſerit, morte moriat̄, quia vxorē alterius violauit. Hinc Euange-
Matt. 1. liſta recte vocat Mariam, vtcunq; duntaxat ſponſam, Ioſephi coniugem: ſiquidem illi fideli coniugio ambo parentes Chriſti potuerunt dici & eſſe, non ſolum illa mater, verumetiā ille pater eius, ſicut & coniunx matris eius, vterq; mente, non carne, quum nuptialis concubitus ibidē non fuerit, quia in carne peccati fieri non poſſit ſine pudenda concupiſcētia carnis, quæ accidit ex pec-
L. 2. C. de ſec. nup. cato, ſine quo iure concipi voluit, qui futurus erat ſine peccato. Vnde legibus quoq; Imp. cauetur, vt ſponſa lugeat mortem ſponſi tanquam viri ſui. Qua-
27. q. 2. C. Si qs. re etiam quis ſponſam fratris ſui ducere prohibetur, quoniam ſponſa fit conſenſu animi vera vxor.

QVID INDIVIDVA SIT VITAE CONSVEtudo in matrimonio. Cap. LXXXVI.

Dicitur, indiuiduam vitæ conſuetudinē &c. q; cōiugati ſola morte diuidi
1. Cor. 7. poſſunt & ſeparari. Mortuo eñ (inquit Paulus) viro, mulier à lege viri eſt ſoluta. Alioqui vir & vxor, ſi ſemel coniugali ſibi affectu adhæſerint, vlterius ab inuicem diſcedere non valēt. Vnde Apoſtolus: His autem qui matrimonio iuncti ſunt, p̄cipio non ego, ſed dominus, vxorē à viro non diſcedere: nec poſſunt inuicem fraudari mutuo debito, niſi cum cōſenſu ad tempus, vt
Matt. 19. vacent orationi. Dñs eñ iam antea dixerat: Non legiſtis, quia qui fecit hominem ab initio, maſculum & fœminā fecit eos? Propter quod & dimittet homo patrē & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Itaq; iam nō ſunt duo, ſed vna caro. Quod ergo Deus cōiunxit, homo nō ſeparet. Quaſi diceret: vxorē dimittens aut ſeparans, peccat cōtra naturam, quia vna caro diuidit̄; & contra legē, qm̄ Deo copulante & iubente non diuidi, vxor dimitti-

mittit. Accedit quod neutra personarum hoc possit, quum suae nõ sit potestatis, dicente Apostolo: Mulier sui corporis potestatẽ non habet, sed vir. Similiter autẽ & vir sui corporis potestatẽ non habet, sed mulier. Dicunt vir & vxor vnum tam propter coniunctionem, quàm propter originem fœminae, quę de masculi latere creata est: tum etiam ob carnalem, & licitam tamen dilectionem, qua se mutuo diligunt, quemadmodum qui se spiritualiter diligunt, vna anima dicuntur. Vnde aliàs: Omnium credentium erat cor vnum & anima vna. Habebunt ergo coniugati indiuiduam vitae consuetudinem, id est, se non separent. Qui enim (inquit Christus) dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur. Nec licet dare libellum repudij, eodem teste: quoniam ab initio non sic fuit, quod Moses quondam ob duritiam cordis Iudaeorum permisit Iudaeis, ne videlicet in suas coniuges, propter desideria ad alias, homicidia perpetrarent. Quod autem permittimus, nolentes indulgemus, quia malam voluntatem hominum ad plenum prohibere non possumus. Permisit ergo Moses coactus, Iudaeis facere mala, ne facerent peiora, in quo non Dei iustitiam ipsis demonstrauit, sed à peccato abstulit culpam peccandi, vt quasi secundum legem agẽtibus istis, peccatum ipsorum non videretur esse peccatum. Ex quibus modò licebit colligere, quàm impie hactenus nonnulli apostatae egerint & docuerint, qui dimissis vxoribus, alias superinduxerunt. Iure tamen & lege ipsa censente, aliquoties separantur coniuges ex certis & arduis causis quo ad torum, qui tamen altero viuente contrahere nequeunt, siquidem ex primo coniugali consensu semper sunt coniuncti. De quo latissime aliàs docuimus.

Acto. 5. Mat. 5.19. Deut. 24. Matt. 19. L. nullũ ff. de diuort. L. cõsen. su C. eodẽ. L. exigere ff. de iud.

QVOMODO COMMVNICATIO IVRIS HVMANI & diuini fit in matrimonio. Cap. LXXXVII.

Dicitur quoque in definitione, communicatiõem iuris humani & diuini &c. humani ideo, quia mulier efficitur eius fori, cuius est vir, Caesareis legibus ita cauẽtibus. Diuini ideo, quoniam contrahere debẽt, qui eiusdẽ sunt religionis. Non enim debet virgo nubere haeretico, quemadmodum cauetur tam Pont. quàm Imp. legibus. Sane Concilium Agathense ait: Non oportet cum hominibus haereticis miscere connubia, vel eis filios & filias dare, sed potius accipere, si tamen se profitentur Christianos futuros & catholicos. Et hoc potest videri Ecclesia instituisse, ne infidelis fidelem ad haeresim perniciosam trahere possit: & rectè quidem admonita sacris literis. In quibus in veteri testamento dominus inhibet, ne contrahantur connubia cum alienigenis mulieribus, nimirum ne per eas filij Israel traherẽtur ad idololatriam. Neque (inquit dñs) sociabis cum eis coniugia. Filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam illius gentis accipies filio tuo, quia seducet filium tuum, ne sequatur me, vt magis seruiat dijs alienis. Sic Esdras vir sanctus, iussit abijci vxores alienigenas cum filijs Israel fidelibus iunctas. Qui ait: Vos inique fecistis, collocando vobis in matrimonium vxores alienigenas, vt adderetis ad peccatã Israel. Et nunc date confessionem & magnificentiam domino Deo patrum nostrorum, & perficite voluntatem ipsius, & discedite à gentibus terrae & ab vxori-

28.q.1.c. Nõ opor. L. ne quis L. Nemo C. de Iudaeis. Deut. 7. 1. Esd. 10. 2. Esd. 9.

Ruth. 4. bus alienigenis. Hinc Booz Israeliticus nequaquam duxisset Ruth Moabitidem vxorem, nisi relicta gentilitate, ad cultum vnius Dei conuersam.

RESPONSIO CONTRA HAERETICOS FALSO ASserentes, cōnubio posse cōiungi religiōe impares. Cap. LXXXVIII.

1. Cor. 7. NEc interim obstabit, quod Apostolus videatur concessisse, vt fidelis cū infideli cohabitet in coniugio, data infideli licentia, si is voluerit, discedendi, ne tamen fidelis sequatur infidelem. Quia respondeo, ex Pauli verbis euidenter colligi, hoc ipsum concessisse & intellexisse de tēpore nascētis Ecclesiæ, quando tam de Iudæis q̄ de gentibus multi cōuertebantur ad fidē Chrī: quando, inquam, & spes erat, vt p fidelem psonam infidelis ad fidem conuerteretur, veramq; religionē, & maxime de gētilibus, obstinatis paulo post Iudæis: Nō
Gene. 8. Matt. 8. aūt ipsum concessisse alio, vel hoc in primis, tēpore, quo videmus tam Iudæos q̄ Gentiles, cōtra fidē Christi obstinatos esse: verisimiliusq; haberi ex supra-
Gene. 8. dictis, (quia ad malum oēs proniores sunt, & paucissimi sint q velint crucem
Matt. 10. accipere, & Christum p angustam viam & portam sequi) fidelē puerti p infi-
Matt. 16. Lu. 9. 14. delem. Vnde catholica Ecclesia optime permota, cauit, ne impares religione,
Matt. 7. mutuo contraherēt, & maxime Christiani cū hæreticis, de qbus semel & iterum admonitis, nulla est reuertēdi spes: immo q obstinatissimi suis phaleratis suasionibus, voluptuosisq; dogmatibus citius puertunt & seducūt, à qbus vt caueant Christiani, tanq̄ à leprosis anhelitu inficientibus, singulariter hortatur
Tit. 3. Apostolus: Hæreticū, inquiēs, hominē post vnā & alterā correptionē deuita, sciēs qa subuersus est, pprioq; iudicio condēnatus. Et alio in loco: Mali autē
2. Tim. 3. 2. Tim. 2. hoīes, scilicet hæretici & seductores, proficiunt in peius, errantes, & in errorē mittentes, quorum sermo vt cancer serpit. Ex quibus satis claret, q̄ dehortatus sit Paulus à coniugio hæreticorum, quū ab ijs voluerit cauendū oībus Christianis, longe magis ab eorum coniugio, in quo facile puertūt hæretici. Adde, Apostolum de cohabitatione infidelium, magis dicere de indulgentia & pmissione, q̄ pcepto, quum ait: Nam cæteris dico ego, non dn̄s. Immo & illum voluisse, neminē in coniugio sequi hominē hæreticum discedentem, nisi q per reuelationem à Deo sciret, se posse hæreticū vel infidelem cōuertere ad verā religionem. Id q̄d pene (immo psus in hæretico) impossibile putat futurum, inquiens: Vnde em̄ scis mulier, si virum saluū facies? aut vnde scis vir, si mulierem saluam facies? Nisi vnicuiq; sicut diuisit Deus. Reliqua suo q̄q; tempore & loco dabimus. Quæ hactenus dicta sunt, arbitramur sufficere pro expositione matrimonij, de cuius nunc institutione dicturi sumus.

CVR ET VBI MATRIMONIVM SIT institutum. Cap. LXXXIX.

ET scias Deū maximū instituisse matrimoniū, & qdem primo ante peccatum in paradiso, & qdem in obsequiū humani gn̄is propagādi, vt ipsum
Gene. 2. vsq; ad finem mūdi gn̄atione ipsa duraret, qn̄ scilicet mulierem in adiutoriū viri, scilicet ad speciem humanā multiplicādā, de costa ipsius dormientis formauit Deus, & dixit eis, Crescite & multiplicamini: Adā vero dicente, Hoc nūc os ex ossibus meis. Quæ qdem verba ptulit à Deo inspiratus, vt intelli-

geret

geret matrimonium à Deo institutũ. Et tunc sane matrimoniũ duntaxat erat in officium, scilicet procreandi. Nulla eñ cõcupiscẽtia vrgebant: nec tñ Adã cognouit Euam, nisi eiectus de paradiso in terram istã habitabilẽ, quæ ꝓpter benedictionem Dei, scilicet, Crescite &c. repleta est. Quia autem propter multiplicatam hoĩm iniquitatẽ, Deus totum genus humanum, dẽpto Noe cũ familia ipsius, diluuio delesset, hocq; cessante, paucitas esset hoĩm: tum secundo Deus max. sua motus misericordia, post peccatum extra paradisum instituit matrimonium, tam in officium multiplicandi humani generis, inquiẽs benedicendo ad Noen & eius familiã: Crescite & multiplicamini, & replete terram, &c. q̃d vtiq; factũ est: Nam ex filijs Sem impleta est Asia, ex filijs Iaphet Europa, & ex filijs Cham Aphrica: tam, inquã, in officiũ naturæ, q̃ in remedium vulneris peccati cõtra concupiscẽtiam, scribente Paulo: Propter fornicationẽ, scilicet vitãdam, vnusquisq; suã habeat vxorẽ. Quo nimirũ dicto Apostolus ostendit, quamcunq; libidinem, quocunq; modo factam, esse contra Deum, & sic peccatum mortale: in quod ne quis luxuriando cadat, vult potius contrahendum esse matrimonium. Et hæc de institutiõe matrimonij, q̃d ipse Christus dñs, omnium Christianorũ author, vnde omnia sacramenta suam recipiunt virtutem, non modò cõfirmauit in nouo testamento, sed & sacramentum Ecclesię effecit, inquiens: Qui fecit hoĩem ab initio, masculum & fœminã fecit eos, & dixit: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Itaq; iam non sunt duo, sed vna caro. Quos ergo Deus coniunxit, homo non separet.

Gene. 4. — Gene. 7. — Gen. 9. — Ibidem. — 1. Cor. 7. — Mat. 5. 19. — Marc. 10. — Gene. 2. — Ephe. 5.

QVID SIT SACRAMENTVM ECCLESIAE. Cap. XC.

AN vero sacramentum sit, & q̃dem Ecclesiæ Christianę, videbimus, vbi prius intellexerimus, quid sit sacramentũ Ecclesiæ. Est aũt ipsum sacræ rei signũ, virtute interim diuina gratiã elargiens, nempe in quo sub tegumento visibilium rerũ virtus diuina secretius salutem operatur, efficiens quod figurat. Baptismus eñ, qui fit immersione aquę, à peccatis lotionem signat, gratiam concupiscentiæ carnalis diminuendæ, luminisq; fidei habendi præbens: quemadmodum suo tempore, Deo volente, dicemus: nihil moraturi, quin et roris conuincamus schismaticos, nescio q̃ portentosa eructãtes de baptismo, sicut & de matrimonio. Id q̃d quàm falso in ordinem à sacramentis Ecclesiæ redegerint, patet ex definitionis, ab Ecclesiæ receptæ, dilucidatione.

MATRIMONIVM ESSE VERVM ECCLESIAE sacramentum. Cap. XCI.

MAtrimonium esse Ecclesiæ sacramentũ, Primo liquet authoritate oĩm doctorũ orthodoxorũ, tã vita quàm doctrina illustriũ, q̃bus citra scripturę authoritatẽ nemo sapiens reluctat̃. Secũdo, authoritate Ecclesię catholicæ, q̃ ipsum inter Ecclesię sacramenta recenset, cui ꝓculdubio credendũ est, quũ teste Apostolo, veritatis sit colũna & firmamentũ. Cuius authoritati innixa est oĩs euangelica veritas, immo totius sacræ scripturæ firmitas: huic igitur tuto cõtra hæreticos standũ censemus. Esse vero matrimoniũ simpliciter sacramẽtũ, cõstat, q̃a ipsum est sanctissimę rei signũ, scilicet cõiunctiõis Chri- 1. Tim. 3.

Ephe. 5. sponsi cum sponsa Ecclesia. Vnde Apostolus loquẽs de matrimonio, ait: Sacramentũ hoc magnũ est. Ego aũt dico in Chrõ & in Ecclesia. Nec audiẽdus est hæresiarcha, q dicit, per hoc q̃d Paulus subiungit, in Christo & Ecclesia, ipsum excludere à matrimonio sacramenti cognomẽ. Nam alioqui si qs diceret, Baptismũ sacramentũ magnũ esse in expiatione à peccato originali, tolleret à baptismo sacramẽti rationẽ. Siquidẽ Aplus dixit, Ego aũt dico in Christo & in Ecclesia, vt rationẽ aperiat magni. Q. d. Coniũctio viri & fœminę, sacramentũ est magnũ, qa in Christo & in ecclesia qd magni figurat. Cõsequitẽ ꝑpterea, si cõiugiũ, magnũ est sacramentũ in Chrõ & in Ecclesia, igiẽ connubiũ est sacramẽtũ. Sane ꝓnomẽ illud, demõstrat cõiunctionẽ viri & mulieris, de qua iamiã Paul⁹ dixerat. Est itaq; clarissima Apostoli sentẽtia, Coniũctio
Ioan. 3. siue adhæsio viri & vxoris in carne vna, quã appellamus matrimoniũ, est sacramẽtũ magnum in hoc, q̃d est signũ cõiunctiõis Christi & ecclesiæ. Esse autem inter Christum & ecclesiã coniunctionẽ eã, quę pinde est inter spõsum &
Matt. 9. Marc. 2. sponsam, Christus ipse subindicat, dicẽs: Qui habet spõsam, spõsus est, de seipso loquẽs. Et rursus: Nunqd possunt filij spõsi lugere, q̃diu cũ illis est sponsus? Ipse Christus se sponsum intelligens, filios sponsi, suos discipulos, adeoq;
Ephe. 5. oẽs Christianos, q congregati in Ecclesiã sunt, intelligẽdos innuit. Est aũt Ecclesia Christi sponsa, ex oĩbus gẽtibus congregata, quę illi integritate mẽtis, ꝑfectione charitatis, vnitate catholicæ fidei, concordia pacis copulata est: hãc sibi sponsam ille in thalamo vteri virginalis sibi sociauit, & precio sui sangui-
Psal. 18. nis redemit ac mũdauit. Hinc propheta: Tanquam sponsus procedens de tha-
Osee. 2. lamo suo, eandemq; sibi per fidem consummauit, apud alium prophetam in-
Apoc. 21. quiens: Desponsabo te mihi in fide. Vnde Apoca. habet: Vidi sanctam ciuitatem, Hierusalem nouam, descendẽtem de cælo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. Et audiui vocem magnam, de throno dicentẽ: Ecce tabernaculũ Dei cũ hoĩbus, & habitabit cũ eis. Quo certe in loco de nuptijs sponsæ & agni frequens fit mẽtio. Et Christus pariter in Euãgelio passim nuptiarũ meminit. Et Apostolus ait: Aemulor em̃ vos Dei æmulatione. Despondi em̃ vos vni viro virginem castã exhibere Christo. Ex qbus hucusq; memoratis (trãseo reliqua quę adduci possent) colligimus, q̃ pie & vere Apostolus contra impios matrimonij detractores scripserit, ipsum coniugiũ nõ modò sacra-
2. Cor. 11. mentũ esse magnũ ostendens, cp magnã & occultã rem & sanctã reprę̃sentet, s. Christi & Ecclesiæ ꝑ fidem copulationem, sed & eam p̃ se ferat coniunctionem ineffabilem, qua Christus in vtero virginis, cooperatore spiritu sancto,
Ioan. 1. verbũ caro factũ est, seq; humanæ naturæ ꝑ adsumptionem humanitatis coniunxit, Deus homo factus, & sic homo Deus, idemq; Christus Deus: immo & eam figurat sanctam coniunctionem, qua sibi Christus Deus animã vniuscuiusq; iusti per spũalem gratiæ influxum coniunxit.

QVID INTERSIT INTER SACRAMENTVM & mysterium. Cap. XCII.

Nec homo idiota magnificat, quòd quidam in eo loco Apostoli, non sacramentum, sed mysterium verterunt: quandoquidem idem est vtrunque,

que,quanuis hoc Græcum, illud Latinum: significat eñ vtrunq̃ rem aliquã sacram,adeoq̃ occultã. Hinc rẽ non sine sacramẽto vel mysterio fieri dicimus, quæ ex occulta q̃dam sacrorũ ratione ꝓficiscit̃. Hinc non sine mysterio apud Chr̃ianos vir & vxor indiuidualiter cõiungunt̃,qm̃ in ea cõiunctione triplex illa supradicta coniũctio diuina figuret̃. Et sic ꝓfecto nullũ est Ecclesiæ sacramentũ,q̃d non idem sit & mysterium siue arcanum, vtpote q̃d sub sensibili signo abditam contineat gratiam & inuisibilẽ,eandemq̃ operet̃ secreto:quãuis ob rudiores,qui plerũq̃ literæ plurimum inhærent,censuerim tutius,eundem fuisse locum vertendum latina dictione, sacramentum, ꝑinde atq̃ apud om̃es trita,adeoq̃ recepta: vt quoties audit̃ matrimonium esse sacramẽtum, toties ipsum intelligat̃ Ecclesiæ sacramentum esse,q̃d secretam & reconditam habeat dispensationem,id est,quod(vt alia Ecclesiæ sacramenta)virtutem & gratiam à Deo dispensatã & collatã conferat. Id q̃d à simplicioribus nõ ilico intelligit̃ in dictiõe mysterio,vtpote ab Ecclesia in hac re minus vsitato. Cuius sane causa,diuus Hieronymus Græcæ linguæ doctissimus,maluit fortassis sacramentum,q̃ mysterium,quod Græcum est, vertere & legere, ne imbeciles redderet dubios in eo quod certum sit, scilicet matrimonium sacramentũ non p̃stare gratiam, quemadmodum perperàm contendunt schismatici, qui postquam erroris sunt testimonio scripturæ conuicti, quando dixerunt, coniugium non esse sacramentũ,euestigio,vt sunt,vt ventus,instabiles,affirmare idipsum coniugiũ esse coacti, negant ipsum non esse sacramentũ, in quo hoc ipsum suscipientibus aliqua conferat̃ gratia,nec nuptias in hoc à Deo institutas,vt essent ꝓpriæ gratiæ signũ. Contra quos & si alio in loco pluribus non contemnendis, vt quidã affirmãt, disputauimus: hic tamen non grauabimur aliqua in medium afferre,quibus minus adulti facile ad credendum induci poterunt,in sacramento matrimonij gratiam conferri.

PROBATVR RATIONIBVS, CONFERRI GRAtiam in sacramento matrimonij. Cap. XCIIII.

PRimo,q̃ Ecclesia catholica quondam Concilio Florentino, sedente Eugenio quarto, repræsentata, finierit, matrimonij sacramentum comitari gratiam necessario,obice remoto,quæ illud in sacramentorum numero recenset nouæ legis,quorum septẽ sunt,Baptismus,Confirmatio,Eucharistia, Pœnitentia,Extrema Vnctio,Ordo & Matrimonium. Absit igitur, vt non stan 1.Tim. 3. dum putemus cum Ecclesia veritatis columna.

Secundo,nisi hoc esset, sacramenta nouæ legis nihil distarent à sacramentis veteris legis,quæ eadem concilij determinatione teste, gratiã (vt eius vtar verbo)non causabãt,sed eam solum per passionem Christi dandam esse figurabãt. Atqui hæc nostra sacramenta & continent gratiã, & ipsum digne suscipientibus conferũt. Esset aũt absurdum & contra scripturã, dicere, nouam legem,s. gratiæ,nihil habere discriminis in hoc à veteri lege,in quo om̃ia futura erant veritatis figura,quæ nunc à veritate ꝑ Christum,quasi à sole vmbra, Col. 2. est depulsa,dicente Apostolo: Hæc autem omnia in figura contingebant illis. Et aliàs, Quæ sunt vmbra futurorum. Idem ad Hebręos, Vmbram enim 1.cor.10. heb.10.

habens lex futurorũ bonorum, non ipsam imaginẽ rerũ. Sic sanctissimi sacramenti Eucharistiæ figura fuit immolatio ipsius Isaac, destinata & ꝓposita ab Abrahã patre suo, quæ typũ gessit immolationis Iesu Christi in cruce, à Deo patre nobis exhibitę. Sic & immolatio agni paschalis, facta à populo Israelitico Aegyptũ egressuro, figura fuit oblationis ipsius Christi in cruce, cuius memoria potissimũ ꝑ hoc recolit mysteriũ. Sic & manna de cælo datũ eidẽ populo quadraginta annis in deserto, figura fuit corporis Christi, veri mannæ, quo ꝓinde viatico refecti, ꝓsentis vitæ cursum transigamus, & tertam ꝓmissionis deniq; subeamus. Sic & sacrificium Melchisedech, Dauide teste, q̃d fiebat pane & vino, figura fuit veri Melchisedech Iesu Christi, qui & ipso vero pane & vino, nimirum corpore & sanguine suo, sacrificauit, sacrificandumq; instituit ꝑ suos Apostolos & eorum successores, vt fiat idipsum sacrificiũ, canẽte propheta, in æternum, & ipse Christus ministerio illorum sacerdos esset in æternum secundũ ordinẽ Melchisedech. Sane ea fuere om̃ia vetera, quæ (Apostolo teste) transierunt, facta in Christo, quæ ipsa est veritas, omnia sunt noua, ideoq; à veteribus plurimum discreta. Id quod vides maxime intelligendum de sacramentis nouæ legis, ex quorum est numero matrimonij sacramẽtum, in quo, vt in alijs, gratia communicatur. Vel

Gene. 22. Exod. 18. Exod. 16. Ioan. 6. Gene. 14. Psal. 109. Heb. 7. Mat. 26. Marc. 14. Lucæ 22. 1. Cor. 11. 2. Cor. 5. Esaiæ 43. Apoc. 21.

Tertio, & si non ꝓrsus de verbo ad verbum, ex scripturis colligi possit, gratiam in coniugio virtute diuina cõferri, aduersus tergiuersatores & calumniatores, colligi tñ potest ex intellectu vero scripturarꝫ. Siquidem cõstat, fornicationẽ oẽm vel quanlibet simplicẽ, ex lege diuina esse peccatum, dicente scriptura: Non erit meretrix de filiab⁹ Israel, neq; scortator de filijs Israel. Et Tobias: Attende tibi, inquit, à fornicatione. Et Paulus: Fugite fornicationem.

Deut. 23. Tob. 3. 1. Cor. 6.

Certe magna confert̃ gratia in sacramento matrimonij coniugatis, cꝫ huius virtute fornicatio prius ad mortem, modò coniugatis sit in remedium licita. Hoc autem ita esse arguit Paulus: Propter fornicationẽ aũt, inquiẽs, vnusquisq; suam vxorem habeat, & vnaquæq; suũ virum habeat. Deinde neminem latet, hominẽ corpore simul & spiritu constare: hinc Deum, quum dixit benedicendo, Crescite & multiplicamini, homini etiam infudisse gratiam spiritalẽ, vt crescerent & multiplicarentur virtutibus & operibus bonis, ita vt ꝑ eam quoq; gratiam, quæ in matrimonio requirunt̃, facilius coniugati operari possint. Id quod Apostolus notare videt̃ quando dicit, Honorabile coniugium & torum immaculatum: siquidem nihil carere macula potest, si gratia careat: igit̃ si torus immaculatus est cõiugium, ipsum gratia comitat̃, quam Deus sua benignitate cõiugio iungere curat, vt coniuges fidẽ matrimonij & reliqua eius bona seruare facilius valeant: q̃d certe experiẽtia rerꝫ magistra q̃tidie docet. Raro em̃ vel nũquam inter fornicatores fidem (si modò fides inter prophanos amatores vocari queat) videmus tantisper durare, vt in coniugatis, vel quãlibet isti mutuo amore ardeant. Et rursus, quum iudicio omniũ theologorũ sacramenta nouæ legis efficiant, quod figurant, non dubium est, contrahentibus conferri gratiam per hoc sacramentũ, qua ad vnitatem Christi & Ecclesiæ attinent, id quod eis maxime necessarium est, vt sic carnalibus

Gene. 2. Heb. 13.

&

& terrenis intēdant, vt interim à Christo & Ecclesia non disiugantur, quod minime extra statum coniugij fieri queat: quandoquidē ex Paulo quasi constat, posse coniuges ea quæ & dñi & quæ sunt mundi, cogitare. Præterea, quum (eodē teste) sanctificatus sit vir infidelis p mulierē fidelē, videri adsolet, coniugium tale ꝓpter accedētem alterius fidē plus sanctitatis habere, ꝗ prius: hocq; fieri per gratiam sacramētalem, quæ ante baptismum omnium sacramētorum ianuam, ad infidelē coniugē ingredi haud quiuit. Insup magna est gratia in hoc sacramēto, qua sciat vnusqsq; vas suum, id est, vxorem, possidere in honore, non in passione desiderij, sicut gētes quę ignorāt Deū. Itemq; vt vir sit sua vxore contētus, vel quamlibet deformi, eamq; honeste cognoscat. Demum & hæc non cēseri potuerit exigua gratia, qua vterq; coniugum sibi ad ea quæ necessaria sunt vitæ, cōmodius ꝓuidere potest, quàm si vterq; esset priuatus. Id quod videmus in ea domo, quæ vel viro vel muliere caret. Hinc vel propter hoc etiam recte videt̃ à Deo homini protoplasto adiuncta mulier in adiutorium, quando (vt ait scriptura) væ sit homini soli, quoniam cum ceciderit, non habeat subleuantem se.

1. Cor. 7.

1. Thes. 4.

Gene. 2.
Eccĕs 4.

Postremū & hoc quoq; gratiam non inepte q̄s dixerit, quòd ex consanguinitate & affinitate vtriusq; coniugum multa subsequant̃ commoda: siqdem amicitiæ multiplicatio, & charitatis atq; concordiæ in plures homines dilatatio, ex matrimonio subnascitur: sane numerosius se porrigit charitas, quum quis alium habeat patrē, aliūm socerum. Et vt semel finiamus, q̄s in eo sacramento facile negabit gratiam conferri, quod Christus dñs, vnde omnis omnium sacramentorū virtus emanat, sua suæq; matris præsentia non modò commendauit, sed & prodigioso munere honestauit, haud aliàs suorum miraculorum initium auspicatus?

Ioan. 2.

QVANTVM DISCRIMINIS SIT INTER VIRGINITAtem & coniugium. Caput CXIIII.

EX quibus sane vniuersis, quæ & aliàs de virginitate diximus, nemo non nisi à sensu communi alienus, colligit, ita esse laudandam virginitatem, vt interim coniugio sua sit laus & commendatio, & quod suum est, vnicuiq; tribuatur: quum vterque tam virginum quàm cōiugatorum status, Deo pro loco, tempore, personaq; sit æque gratus, & adsit sua vtriq; à Deo salus. Modò igitur collatione facta, quia bona sit castitas coniugalis, melior continentia vidualis, optima perfectio virginalis: ad probandum omnem graduum electionem, ad discernendumq; meritum singulorum, scimus ex immaculato virginis vtero Christum voluisse nasci à prophetico Annæ viduæ ore mox natum benedici, à nuptiarum celebratoribus adhuc iuuenem inuitari, suaq; præsentia & matris & discipulorum, coniuges honorare. Cæterum etsi ex aliquibus causis, quas nuper recensuimus, constet, statum coniugalem cæteris esse inferiorem, potest tamen & ille cæteris etiamnum censeri superior: vel ideo, quòd tam magnum sit sacramentum, vnde illi coniungunt̃, matrimonium, vt cæteris præstet, eo ꝙ cætera in terris, hoc aūt à Deo & primū omnium in paradiso sit institutum: cætera ad remedium, hoc ad consortium felicitatis:

Luce 1. 2.
Lucæ 2.
Ioan. 2.

cætera naturæ collapsæ sunt adhibita, vnum illud conditæ datum est, & quidem ab eo, à quo & vitam accepimus, & redēpti sumus: q̃d & diuina sua præsentia & operatione vel ideo sanctitate dignatus est, vt illi virtutē propriā infunderet, & omībus venerabile redderet, idemq́ꝫ sanctū. Valeāt eapropter, q idipsum vel tātillum vituperāt vel sugillāt, q̃d tam in loco sancto Deus, & ad tot bona, vt audiuimus, instituit ac sanctificauit, natura sanciuit, ratio suadet, diuinæ pariter & humanæ literæ laudāt, omniū gentiū consensus approbat, & quod tot sanctissimi homines amplexati sunt. Id quod nobis Christianis hoc debet magis esse sanctū, ꝙ sacramentum est Ecclesiæ, & hoc q̃dem magnum, ob rem magnā, quā in Christo & Ecclesia signat, quēadmodū paulo ante disseruimus. Nec est quod latius illud conemur in p̃sentia extollere, q̃d tot excellētissima testimonia extollunt. Vnde etiā non defuere, q in eius laudem encomia non contemnēda perscripserunt, sua inibi ingenia, quoniā argumentum copiosum habuerunt, more oratorio non parum exercentes.

QVAM MALE CEDAT ILLIS, QVI MATRIMONIVM suscipiunt indignè. Caput XCV.

SVperest vt doceamus, qua ratione atq́ꝫ via ad tam sacrosanctum Ecclesiæ sacramētum perueniri possit, ne eò ingressis, tanti sacramēti sanctitas magis nocumēto sit futura, q́ꝫ commodo. Quod fieri solet, quoties peccatores in loco sancto sibi standum putant, quum rite stare nequeant in loco sancto nisi sancti, dicente domino ad Iosue & ad Mosen: Non appropinques huc: solue calceamētum de pedibus tuis: locus em̄ in quo stas, terra sancta est. Quàm em̄ periculo sit plenum, indigne nuptias amplecti, tamq́ꝫ venerabile sacramētum citra sanctitatē suscipere, non obscure intelligimus in septē maritis Saræ filiæ Raguelis, in Rages ciuitate Medorum, quos omnes dæmonium, nomine Asmodæus, occidit mox vt ingressi sunt ad sponsam: nimirum, vt historia docet, indigni coniugio tanto. Id quod certe & nunc fieri posse non dubitamus, quū hoc sacramētum tam sanctæ sit rei signum, vnionis, s. Christi & Ecclesiæ: tamq́ꝫ gratijs plenum, vt fortassis ad eum, q panem in nuptijs Christianis comedere velit, non absurde dici queat, quod Apostolus de sacratissimo pane corporis Christi olim dixit: Probet autē seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui em̄ manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini, scilicet quod ex Christo vti capite & Ecclesia ceu membris coadunatum, nuptijs repræsentatur. Certe contracturi debēt magnopere cauere, ne perperàm nuptias attentēt, haud dubitantes, plerosq́ꝫ ex ijs, q indignos se tanto sacramento reddiderunt, infirmari, plerosq́ꝫ dormire, plerosq́ꝫ non capere fructus & bona matrimonij. Debent, inquam, esse non immemores, ex ea indignitate & inter coniuges & prolem pariter, parum aut nihil prorsus feliciter constare: nec debent sine iusta deliberatione ad tantum sacramentum accedere, vnde, nisi morte interueniente, discedere nequeunt.

Exodi 3. Iosue 5. Tobiæ 3. 1. Cor. 11. Matt. 19. 1. Cor. 7.

QVOMODO DIGNE AD SACRAMENTVM MAtrimonij sit accedendum. Caput XCVI.

Quam-

QVamobrem operæprecium cēsemus, vt paucis pro tēpore agamus, quo modo sit ad hoc dignissimū sacramētum digne accedēdum, dignecp in eo manēdum, ipsumcp salutariter ad omnia finiendum. Quo facto, ad veras tandem, eascp cælestes nuptias peruenire tutò valebit. In primis proin, q digne & ad bene beatecp viuēdum nuptias habere optat, is liber primū ab ijs, quæ matrimonium ex constitutione Ecclesiæ impediunt, virginem pro virili tandem quærat, qualem nuper descripsimus. Qua inuenta, sequatur ordinem & conditionem Euangelij de nuptijs in Cana Galilææ factis. Ioan. 2.

Primo curet suas nuptias fieri in Cana Galilææ, id est, in zelo domini exercituū. Ita eī interpretatur Cana, id est, curet nuptias habere non libidinosa voluptate carnis, sed desiderio voluntatis Dei, legiscp diuinæ implendæ, posita ad suscipiēdam prolē, ductus, quæ subinde Deum agnoscat, cuius ordinatione suscepta fuit, legemcp & volūtatē eius similiter obseruet & custodiat. Hoc eīn (vt Apostolus ait) est in dño nubere, ad cuius gloriā (eodē teste) oīa fieri debēt. Hoc est quod angelus Raphael Tobiam monuit & docuit: Accipies, inquiēs, virginē cum timore dñi, amore filiorꝫ magis q̄ libidine ductus, vt in semine Abrahæ, s. Christo, benedictionem in filijs consequaris. Illi vero (cuiusmodi fuere septē viri, quos Sara prius habuit) q coniugium ita suscipiunt, vt Deum ā se & sua mēte excutiant, & suæ libidini ita vacēt, sicut equus & mulus, qbus non est intellectus, habet potestatem super eos dæmonium. 1. cor. 10. Tob. 6. Psal. 31.

Secundo, habita tam sancta ad nuptias contrahēdas intētione, vtercp contrahens in cubiculum suum eat, tribus diebus oret, quēadmodum Sara fecit in sua oratiōe deuotissima, vt Deus eas, quas sit vtercp initurus, nuptias velit esse faustas atcp felices. Id quod etiānum faciēt, priusq̄ sibi mutuò reddant debitū, iuxta angeli consiliū quod Tobię præbuit, vt videlicet à sponsa abstineret in cubiculo tribus diebus & noctibus: interim vtercp oraret, vt benedictionem coniugij à Deo consequerētur, & filij procrearenē incolumes. Sane tres noctes, sunt tres partes pœnitētiæ, contritio, confessio, satisfactio, qbus nox peccatorꝫ fugatē, quas velim præcedere oēm matrimonij contractum, intercp eas cum Tobia & Sara orandum: Domine Deus patrum nostrorum, benedicant te cæli, terræ, marecp & fontes & flumina, & omnes creaturæ tuæ quæ in eis sunt. Tu fecisti Adam de limo terræ, dedisticp ei adiutorium Euam. Et nunc domine tu scis, qa non luxurię causa accipio sororem meam coniugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatē nomen tuum in secula seculorum. Miserere nobis dñe, (hæc sunt verba Saræ) miserere nobis, & consenescamus ambo pariter sani. Hactenus Tobias cum sua Sara, quē vtinam & quicp optimi sequerenē in nuptijs contrahendis & contractis, memores & se esse filios nō modò sanctorꝫ, sed sancti sanctorꝫ, s. Christi, q eos sibi filios non ex sanguine, necp voluptate carnis, sed sua misericordia per fidem fecit: qui non possunt ita coniungi, sicut gentes quæ ignorant Deum. Præparent itacp contracturi se modis omnibus, vt sacramenti gratiæ esse queant participes, quæ certe in peccatis detentis haud communicatē. Si eīn ait Esaias, Mundamini qui fertis vasa domini: multo magis mundari debuerint, qui suscipiunt Tob. 3. Tob. 8. Ioan. 1. Esa. 52.

tam sanctum sacramẽtum quod tam multiplicis gratiæ vas est. Hæc pro syncera in vos charitate obiter dixerim, pinde atq; non minus Christiana, q̃ magnopere ad bene beateq; viuẽdum in cõiugio necessaria, qbus cum velim & seruatum iri, quæ ex laudabili vniuscuiusq; Ecclesiæ consuetudine obseruari consueuerunt, qbus obmissis, nuptiæ pessum sint ituræ. Ea aũt facile vident originẽ bonã suscepisse ab antiqs & patribus sanctis, vti videre est apud Tobiam. Siqdẽ (ait scriptura) Raguel appræhendẽs dexteram filiæ suæ, dexterę Tobiæ tradidit, dicẽs: Deus Abrahã, & Deus Isaac, & Deus Iacob vobiscũ sit, & ipse coniũgat vos, impleatq; bñdictionẽ suã in vobis. Et accepta charta, fecerunt conscriptionẽ coniugij. Et post hoc epulati sunt, benedicẽtes Deum. Hæc nimirũ factitarunt veteres. Quid igiť ipsi faciemus, q à dño nostro longe clarius & euidẽtius ad huiusmodi negocia instituti sumus? Sed prohdolor, nihil pene videmus in sanctissima nostra religiõe, quod hac præsertim tempestate, p voluptuosos carnalesq; istos apostatas non sit vel pphanatum, vel corrũpi cœptum, q hauddubie propterea aliquando suam mercedẽ sunt recepturi, q vtiq; tanq̃ veræ religionis corruptores & sacrilegi, essent à potestatibus puniẽdi, vt sua Deo gloria, Reipublicæq; Christi tranqllitas restitueretur, hactenus per istos ferme extincta, vel certe extingui cœpta. In quos nisi seriò fuerit animaduersum, non aliã videbimus Germaniã nostrã, dudum pacatissimam, quàm futurã Babyloniã, in qua nihil sibi constabit, confuso passim in omnibus rebus ordine, sine quo nihil nisi sempiternus horror esse poterit. Id quod pleraq; Germaniæ loca hucusq; propter perniciosam hæresim experta sunt, forte magis expertura, quod Deus auertat. Videmus, inquam, ductu istorum nebulonum vsq; adeò publicæ nuptiarum honestati esse detractum, vt plane sine discrimine pessimi quiq; haud secus ac ad rem aliquam prorsus prophanam accurrant, vtpote sine sacramenti reuerẽtia, sine confessione, cum omni lasciuia: quorum certe tanto grauiora sunt peccata, quanto in lege noua sacramentum illud est maioris gratiæ ex diuina misericordia collatiuum. Sed faxit Deus, vt quæ sui sunt honoris & nostræ salutis, decentius & rectius amplectamur: quod vnice desidero & opto.

Tob. 7.

Cæterum vt eò regrediamur, vnde digressi sumus, subsequẽs erit. Tertio, vt singulis quæ diximus, in suo ordine obseruatis, in nuptijs præsto sint mater Iesu Maria, Christus Iesus dominus, discipuli quoq; eius, id est, vt in nuptijs adsint tria matrimonij bona, vtpote fides castitatis coniugalis, quæ per Mariam castissimam virginem signatur: sacramentum indiuiduitatis, scilicet coniunctionis diuinitatis & humanitatis in Christo, vel Christi & Ecclesiæ, quod per Christum verum sponsum, qui hodie nuptijs interfuit, significatur: proles suscipienda & educanda in fide Christi, quæ significatur per Christi discipulos. Nam & ij fidem docuerunt, quo Deo sumus desponsati, & ad nuptias æternas vocati. Porro vt hæc tria nuptijs adsint, aliqua diligenter sunt & notanda & seruanda.

Marc. 16. Psal. 18. Roma. 10.

DE FIDE MATRIMONII.
Caput XCVII.

INitio igitͣ sciendū, ad fidem castitatis matrimonialis ante omnia requiri, ne alteruter coniugum adulteret, dicēte Apostolo: Vnusquisq; suā vxorem habeat, & vnaquæq; virum suum. Et scriptura: Propter hoc relinquet homo patrē & matrem suā, & adhærebit vxori, suæ s. non alterius. Hinc commēdatur Anna illa euangelica, q cum viro suo annis septē à virginitate sua mansetat. Et certe videt̄ alioq adulteriū naturę repugnare, qua didicimus animalia pleraq; rationis expertia, s. columbas, turtures, hocq; genus alia, nescire adulteria, veluti à Plinio est scriptū. Hinc iure diuino mœchus & adultera supremo supplicio, s. lapidationis, sunt afficiēdi. Quod & ius ciuile longe seuerius subsequtur, nimirū pmittens patri, vt possit occidere adulterū simul cum filia, quam habet in potestate, in domo tñ sua vel sui generi. Quod & marito permittit, non tñ æquo iure. Quanq; tutius puniant̄ ordinario iudicio, ne & reliqui sui ipsorū vindices esse contēdant. Quod tñ vel ideo hic putaui recensendum, vt vterq; coniugum cautius & diligētius fidē coniugalis castitatis seruet, cauēdo in primis ab adulterio. Deinde, vt seipsos mutuo amēt casto, non turpi meretricioq;, amore. Quare ait Paulus: Viri, diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam. Dilexit aūt illam, non qa pulchra corpore, sed q sit virtute & mēte decora. Taliter amauit beata Sara, inquiens ad Deum: Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea, consensi suscipere. Postremo, vterq; cum timore Dei & honestate agat opus coniugij, memor, q res sancta per eius actus commixtionē significet, nempe Christi cum Ecclesia & diuinæ naturæ cum humana in purissimo virginis vtero, copulam. Quare Apostolus ait: Honorabile connubium in oībus, & torus immaculatus. Et aliàs: Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra, vt abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusq̄sq; vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderij, sicut & gentes quæ ignorant Deū. Hæc, hocq; genus alia, quoad fidem dicta sunto.

1. Cor. 7
Gene. 2.
Lucę 2.
Ioan. 8.
Leui. 20.
L. patri
L. marito
ff. Ad. L. Iuliam de adult.
Col. 3.
Ephes. 5.
Tobiæ 3.
Hebr. 13.
1. Thes. 4.

QVID SIT SACRAMENTVM IN MATRIMONIO, ET quomodò custodiatur. Caput XCVIII.

SAcramentum vero matrimonij custoditur, quando neuter coniugum ab altero separari velit, ingruēte vel quamlibet graui infortunij genere: quando, inquam, vterq; seruat eam indiuiduitatem, quæ est Christi cum Ecclesia, & in assumptione humanæ naturæ. Adeò vsque eñ debent esse inseparabiles, vt non modò alter ab altero non sit discessurus, verum vt neuter oret iusto longius sine consensu alterius, sed reddat debitum pro tempore & loco. Hinc Apostolus: Nolite, inqt, fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterum reuertimini in idipsum, ne tētet vos satanas propter incontinentiam vestram. Vxori vir debitum reddat, similiter autem & vxor viro. Tam enim inseparabiliter iuncti sunt vir & vxor, vt neuter (Apostolo teste) sui corporis potestatem habeat. Hinc vterque studere debet, vt alter alteri semper fideliter adhæreat, vel quamlibet ingenti periculo incidente. Quum eñ coniunctione maris ac fœminæ coniunctio Christi cum ecclesia signatur, oportet figurā significato respondere. Coniunctio aūt Ec-

1. Cor. 7.
Ibidem.

Canti. 6. Ecclesiæ & Christi, est vnius ad vnam perpetuo habendã: quippe q̃a vna sit
Matt. 28. Ecclesia, per vnicã in Canticis columbã designata, nec vnq̃ Christus ab eccle
sia separat̃, eo dicẽte: Ecce ego vobiscũ sum omĩbus diebus vsq; ad consumã
1. Thes. 4. tionẽ seculi. immo & nos vlterius semper cũ dño erimus. Sic ꝓinde sacra
mento matrimonij cõiuges sibi mutuo semper & fideliter adhereãt. Cuiusmo
* * * di fuere Iob & eius vxor, quę capillis, magno in fœmina ornamẽto sese priua
* * * uit, vt in summa egestate lãguenti viro ac grauiter affecto †mercaret̃. Et illũ,
quẽ non fortunarꝫ amissio, nõ cohors filiorꝫ, ruina domus obtrita, non vis vi
** ** la morbi infringere potuerat, pars vna capillorꝫ coniugi adẽpta adeó affecit,
** vt diem q̃ genitus esset, homo alioqui patiẽtissimus, sit demũ execratus. Quæ
Iob 3. indiuidua constãtia & adhæsio amborꝫ coniugũ, vt facilior sit ac maneat for
tior, profuerit, si vterq; peculiare quoddã suũ obseruet officiũ. Siqdem vir,
Colos. 3. docente Paulo, non sit amarus ad vxorẽ, ipsam contemnẽs: verꝫ illi impartiat
1. Petr. 3. honorem, perinde atq; infirmiori vasculo, & tanq̃ cohæredi gratiæ vitæ. Sic
Abrahamus vxorẽ suã Sarã, vocat sororẽ, & ipsa illũ appellat dñm. Et Adã:
Gene. 18. Mulier, inq̃t, quã dedisti mihi sociã: non ait, ancillã. Ideoq; non de pede, sed de
Gene. 3. latere viri est formata. Non sit vir, vt stultus Nabal. Vir quoq; semper sit in
1. Reg. 25. timore dñi: tum beatus erit, Salomone teste. Et diligat vxorẽ magis spiritu q̃
Pro. 28. carne, Apostolo scribẽte. Ita eñ Christus ecclesiã dilexit. Itemq; semper sit in
Gene. 3. labore honesto, non vsurario, Ad virum eñ primũ dictũ est: In sudore vultus
Iob 5. tui vesceris pane tuo. Homo eñ nascit̃ ad laborẽ. Hinc ꝓpheta ait: Beatus, la
Psal. 127. bores manuũ tuarꝫ quia mãducabis. Caueat igit̃ vir, ne dilapidet ociãdo & lu
1. Cor. 12. xuriãdo: immo (vt p̃cipit Apostolus) magis laboret manibus suis, vt habeat
vnde tribuat necessitatem patiẽti, & vt filijs ad vitæ honorisq; necessaria the
saurizet, eodem teste. Demum prorsus caueat à fornicatione, vnde periculum
mortis emanat, & omnis discordia coniugalis, & sinistra suspicio zelotypiæ.
Tobię 4. Hinc senior Tobias filium suum in primis dehortat̃ à fornicatione.

Pro. 31. Mulier vero ere gione sit timẽs Deum in omnibus, q̃m ipsa (Salomone di
cente) laudabit̃. Item oret, vt pro salute sua & gloria Dei prole fœcundet̃, vt
1. Reg. 1. Anna Helcanæ vxor, Samuelẽ filiũ prophetã precibus obtinuit. sterilis, tamẽ
citra culpã, non tristet̃, q̃m eiusmodi mulieres fuere perquã plurimæ non vul
gari sanctitate. Filij etiã multis extiterũt perditioni. Item sit ad omnia & in
Lucæ 1. omnibus humilis, sequẽs in hoc gloriosissimã mulierẽ virginemq; Mariam.
1. Petr. 3. Hinc Petrus: Quarꝫ sit, ait, non extrinsecus capillatura, aut circundatio auri,
aut indumenti vestium cultus, sed q̃ absconditus est cordis homo, in incorru
ptibilitate quieti & modesti spũs, q̃ est in conspectu Dei locuples. Sic eñ ali
quando & sanctæ mulieres sperantes in Deo, ornabant se. Itemq; (quod ex
1. Pet. 5. humilitate sequit̃) sit viro libenter subdita, sicut (teste Petro) Sara obedie
Ephes. 5. bat Abrahæ, dñm vocans ipsum. Hinc Apostolus: Mulieres, inquit, viris suis
Col. 3. subditæ sint sicut domino, q̃m vir caput est mulieris, sicut Christus caput est
1. Cor. 6. Ecclesiæ: ipse saluator corporis eius. Sed sicut Ecclesia subiecta est Christo,
ita & mulieres viris suis in omnibus. Itemq; timeat virum, & studeat quomo
Pro. 30. do illi vere virtuoseq; possit placere. Itemq; sit fortis ad ea quæ sunt alicuius
ponde

ponderis, quẽadmodum Abigail non curans vitæ periculum, oblatis Daui-
di muneribus, ab eodẽ cõtra virum suum stolidum Nabal, indignationẽ de- 1. Reg. 24.
precata est, nẽpe quẽ ille occidere statuerat, cp suos nuncios iniurijs adfecisset.
Itemq; domi maneat, non vagabunda cursitans, à qua cauẽdum multis mo- Pro. 7.
net Sapiẽs, & Apostolus talem, vti luxuriantẽ, repræhẽdit ad Timotheum. 1. Tim. 5.
Huius vitio stuprata fuit à Sichem Dina, Iacob & Liæ filia. Itemq; sit nego Gene. 34.
ciosa, qppe cuius (vt est in scriptura) digiti fusum appræhẽdant. In quo imitet Eccĩ 24.
beatam Annam, vxorẽ beati Tobiæ senioris, de qua dicit scriptura: Anna ve Tobię 2.
ro vxor eius ibat ad opus textrinũ quotidie, & de labore manuũ suarũ victũ,
quẽ consequi potuisset, deferebat. Sane scimus ex nuper dictis, quantam occa
sionẽ ad om̃ia vitia præbeat ocium. Non em̃ debet mulier panẽ ociosa come-
dere. Sane nihil in domo melius vxore bona, quæ (vt ait Sapiẽs) solum à dño Pro. 31.
præparatẽ, id est, in specialẽ alicui gratiam datur, cuius merito vir beatus pro- Pro. 19.
nunciatẽ. Sapiens em̃ mulier ædificat domũ, insipiẽs vero destruit, totamq; fa- Pro. 14.
miliam & substantiam disperdit, veluti de pessima Iezabel, vxore Achab re- 3. Reg. 12.
gis Israel, literis proditum est. Insuper vxor suo tãtum viro animo & corpore
adhæreat, quæ velit potius discrimẽ mortis subire, quàm adulterium commit
tere, quemadmodum casta Susanna contra istos senes iniquos fecit. Summa- Dani. 12.
tim debet vterq; coniunx se caste & honeste habere, tam propter peccatum in
Deum, quàm propter suam & filiorum famam bonam.

DE TERTIO MATRIMONII BONO, DE PROLE videlicet suscipienda. Caput XCIX.

ET hæc, quo ad Mariam & Iesum, id est, quo ad ea, quę matrimonij fidem & sacramẽtum cõcernunt. Iam deinde de discipulis Iesu, id est, prole ipsa, ob quam præcipue matrimonium est commẽdabile, pauca subijciemus. Qua in parte parẽtes ambo æque dent operam, vt pro virili conenẽ efformare virtuosos filios, perinde atq; preciosissimũ matrimonij thesaurum, & vnicum miseræ vitæ & senectutis solatium, & vnicam parentum gloriam. Hinc Sapiẽs: Pro. 10.
Filius, inquit, sapiens lætificat patrem, & eius est gloria.

Primo igiẽ omniũ vterq; parens debet natura qdem filijs suis educationẽ, vti in brutis videmus vniuersis. Et hinc ait Apostolus: Non em̃ debent filij pa 2. cor. 12.
rentibus thesaurizare, sed parentes filijs. Quibus dent victũ ad sustentationẽ, non ad luxuriã. Quod Paulus arguens, inqt: Habentes aũt alimenta & qbus 1. Tim. 6.
tegamur, ijs contenti simus. De quo plura nuper, qñ de virginitate tuẽda nobis esset sermo. Deinde illis debet instructionem, iubente scriptura: Filij tibi Eccĩ 7.
sunt? erudi illos, & curua illos à pueritia eorũ. Et Paulus ait: Vos patres, edu- Ephe. 6.
cate filios vestros in disciplina. In qua aũt re sint in primis erudiendi, docet
ꝓtoplastus Adã, primus omniũ parẽs, cuius vterq; filius adeò edoct⁹ est cæli numen venerari: siqdem hæc disciplina est primaria sapiẽtia. Obtulit itaq; hic, Gene. 4.
qui terræ cultor fuit, frugum primitias: alter q pastor erat, agnos, & quicquid eximium ex toto grege potuit, in holocaustũ dedit. Quẽ & reliqui viri sancti deinceps, ꝑinde vti primũ patrem, in suis liberis instituendis sequuti sunt, ex illisq; maxime Tobias, in quo nihil plane video desiderari, q̃d est boni patris fa Tob. 1. 4.

miliàs:ideocꝗ eum sæpenumero allegauerim, vt vobis in re domestica passim vti fulgẽs speculũ occurreret. Is à scriptura cõmendať, qm̃ filium suũ ab infantia Deũ timere docuerit, & abstinere à peccato, inquiẽs, paulopost se moriturꝶ credens: Audi fili mi verba oris mei, & ea in corde tuo quasi fundamentum cõstrue, &c. Om̃ibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deũ, & caue ne aliqñ peccato consentias, & ꝑtermittas præcepta Dei nostri. Pauperẽ quidem vitã gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus bene. Qua in re Christus dñs primus &
Ioan. 14. vnicus omniũ pater & doctor, sua nos vita (ipse em̃ est vera vita, sine qua nemo viuit beate) mox ab infantia docuit, qbus filij primo sunt instituendi, s. in rebus diuinis, fide vera & bonis opibus: nimirꝶ quo studio, sapiẽtia, rerumꝗ cælestium cura ductus puer, parẽtes reliqt, relicta matre, cui charissimus fuit:
Lucæ 2. ꝓpinquorumꝗ comitatu relicto, triduo requisitus, non in puerorꝶ cœtibus, sed in sapiẽtiũ virorꝶ consessu: nõ puerili intentus lusui, sed diuinarꝶ rerꝶ disceptationi: nõ in prophano, sed in augustissimo est tẽplo repertus, testatus oportere se nõ in ĳs esse quæ hominum sunt, sed q̃ sui (qui se in terrã misit) patris.
Matt. 6. Et huius vnico & sanctissimo exemplo (est em̃ vita Christi, absolutissima virtutis idea) facile doceñ parentes, vt suos liberos primo in rebus diuinis instituãt, eos verã Christi fidem doceant, orationes dñicas imbuant, illosꝗ in eis disciplinis curent erudiendos, qbus honeste hic viuere possint, & in Dei laudem succrescere. Quo sane loco profuerit, vt cognoscant puerorꝶ ingenia, ne inuiti tradantur artibus, quas suscipere nolint.

Expedit itaꝗ, si commodũ fuerit parẽtibus, aliquot ex ĳs tradere ludo *literario*, vt inibi ingenuas liberalesꝗ artes ad Dei maximi decus, Reipub. dignitatẽ & honorẽ, discant, vt eorꝶ deinceps prudẽtia & consilio Respub. tutius
Acto. 22. & rectius possit gubernari. Sic Paulus apostolus ad pedes Gamalielis legem Mosis & ꝓphetas didicisse se gloriať, vt armatus spũalibus telis, postea do-
2. Tim 3. ceret confidẽter. Qui & scribit Timotheũ ab infantia sacris literis eruditum,
Tit. 1. 2. hortaturꝗ ad studiũ lectionis. Tito quoꝗ ꝑcipit, vt sciẽtiã scripturarꝶ haud
Dani. 1. 2. negligat. Sic Moses & Daniel om̃i sciẽtia Aegyptiorꝶ & Chaldæorꝶ eruditi fuerunt. Est aũt inibi cura adhibẽda, ne tam multa legaň, q̃ vtilia sunt. Sane qualis rerum lectio, talis legentiũ profectus. Sũt etem̃ & à pueris discendæ seculares literæ, quo eas ad meliorẽ vsum assumãt: qñquidẽ aliqua discuň, vt non negligaň: aliqua, ne ignoreň: aliqua, nõ vt teneaň, sed vt repudieň. Debent adolescentes pro tẽpore studia etiã externa amplecti, nõ vt sequaň, sed vt iudicent atꝗ conuincãt. Quõ quispiam aduersus mathematicos velit scribere, imperitus matheseos? Quõ aduersus philosophos disputet, si dogmata philosophorꝶ ignoret? Quõ conuincat hæreticorꝶ scripta, si qs hæreticorꝶ fallaces disciplinas nesciat? Quæ res vt liberis feliciter cedat, curent parentes, vt probis iuxtã atꝗ eruditis ꝑceptoribus illos cõmittant, q eorꝶ, non secus atꝗ filiorꝶ, curã in delectu discẽdi habeãt. Quales vero ꝑceptores Germania hisce annis habuerit, plusq̃ notũ est. Certe nequaq̃ om̃es neꝗ Christianos, neꝗ doctos, neꝗ ꝓbos, quũ videmus nunc, re ipsa testãte, oẽm apud nõnullos religio

nem

nem & fidem,doctrinam & disciplinam, probitatē & virtutē prorsus exula-
re,& interire prorsus cœptam. Studia qdem literaria vniuersa, tam triuialia
quàm reliqua, omnino pessum eunt:nec est q ea restaurare contēdat, succre-
scentibus interim pniciosis dogmatibus hæreticorꝝ, qui, ne suæ iniqtates &
technæ latius inuulgenť,modis om̄ibus ab omnibus antiquo more literarijs
studijs dehortantur. Et profecto nisi dent operam Chřiani principes ac magi-
stratus, vt pristina studia, eaq́ꝫ Christiana,in pristinū restituantur statum,de
tota Germania, eiusq́ꝫ politica laude, prorsus actum erit. Despectui interea
habitis parētum filijs apud exteriores,qbus antea barbari,iam deinde erimus
insulsissimis barbaris,tam moribus,q nobiscum nō amplius docentur,quàm
scientijs & sacris & ꝓphanis,quę omnino negligunť,barbariores:hocq́ꝫ ipsum
paucis annis futurꝝ sentio. Quàm vero posteri nostri,re cognita,in huius æta
tis principes,magistratusq́ꝫ ꝓpterea sint inuecturi,nemo est q possit non eui-
denter considerare. vt aliàs diffusius tractauimus hanc calamitatē. Quam vt
ex parte declinēt parētes,studeant suos liberos sancte & liberaliter erudire,
virtutis atq́ꝫ honestatis publicæ cum Dei gloria non immemores:memores,
inquā, homines bene doctos & literatos fore intra parū tēporis charissimos,
qn̄quidē eorꝝ futura est magna penuria. Dehinc sciant & parētes,non modò
filios esse instruēdos artibus bonis,sed & ab om̄ibus vitijs ad virtutes dehor
tandos,atq́ꝫ ipsos corrigēdos,Paulo præcipiēte:Educate filios vestros in om̄i Ephe. 6.
disciplina & correptione dn̄i:Non em̄(ait idem)diligit filium pater, q ipsum Hebr.12.
non corrigit. Debent autem(ait scriptura)ipsos à pueritia incuruare,vt à tene Eccl 7.
ris obedire assuescant,ne rebellione postea indurati,nullo pacto flecti possint,
& redundet deinceps filiorꝝ malitia in culpam parentum,veluti de Heli legi- 1.Re.2.3.
mus,qui etsi sanctus alioqui sacerdos, qa tamen filios suos non erudierit in
omni disciplina & correctione,supinus cecidit,& mortuus est. Nec ab eo ali-
enum est,quod aliàs de Dauide scribitur,qui & ipse satis fuit turbatus & pu 2.Reg.13.
nitus à Deo, quoniam peccato filij Ammon conniuit.

Hortanť ideoq́ꝫ oēs scripturæ & sanctorꝝ exempla, ne parētes nimiū indul Eccl.7.
geant filijs,verꝝ in eos austeri sint,& non hilares. In quo tn̄ velim aliquā ratio-
nem haberi parētibus,vtpote oīa cū moderamine agētes, nec corripiēdo fili-
os,seueriores sint q̄ꝫ oporteat. ne contra Pauli p̄ceptū illos ad iracundiā pro- Ephe. 6.
uocēt,ne teneros adhuc,pusillo reddāt animo,vt semp deinceps sint iusto ti-
midiores, etiā ad oēs. Id quod fieri adsolet, quū rigidiores verberibus sint &
plagis ipsi parētes,q vtiq́ꝫ plus admonēdo q̄ꝫ verberādo aliquoties ꝓficiunt:
q̄s oportet esse memores,nō prorsus in sua esse potestate, efficere bonos pue-
ros:sed & esse ipsorꝝ puerorꝝ,ad ipsam se bonitatē disponentiū,immo esse pri
mum Dei miserentis. Sane legimus optimū patrem habuisse pessimū filium. 4.Re. 20.
Quis em̄ ignorat, quàm pius & bonus rex fuerit Ezechias? eundem tn̄ con- & 21.
stat habuisse filium longe pessimum Manassen. Sancti fuerunt Iacob & Ra- Gene.32.
chel & Lia:filij tamen aliq fuere mali,in mortem Ioseph fratris coniurantes.

Hinc consultū est coniugibus authoritate scripturarꝝ, vt si velint habere
probos honestosq́ꝫ ad Dei atq́ꝫ suā laudē filios,tota deuotione sacramentum

matrimonij ineant, orantes à Deo maximo eius sacramenti gratiam sibi communicatum iri, qua possint hactenus audita tria cōiugij bona, s. fidem, sacramentum, & prolē, ad bn̄ beateq́ꝫ viuēdum obtinere: quæ certe obtinebūt coniuges, si nuptias modo quo diximus, auspicati fuerint: deindeq́ꝫ à peccatis expurgati, ad easdē nuptias inuitauerint, secumq́ꝫ habuerint castissimā gloriosissimamq́ꝫ virginē Mariam cum filio vnigenito Iesu dn̄o nostro, eiusq́ꝫ discipulos: quos habebunt, qn̄ pro virili habere agereq́ꝫ curent, quæ hactenus ex sacris scripturis euidēter docuimus. Nec interim dubiū erit, qn si cōiuges ad hūc, quē dixim⁹, modū nuptias hoc in seculo habuerint, tādē matrimonij vinculo morte ipsa naturali soluto, acturi sint æternas illas & iucundissimas in cælo nuptias, quales hæ, de qbus loquuti sumus, figurant: in qbus vinum illud tēporalis iucunditatis deficiet, & æternæ hilaritatis semp manebit, quo (vt est
Cant. 5. in Canticis) nisi Dei charissimi inebriant, id est, læti reddunt gaudio, qd plenū erit. Hinc illic agētes, dicemus: Gaudeamus & exultemus, & demus gloriā
Apoc. 19. Deo, qa venerūt nuptiæ agni, & vxor eius pparauit se, & beati q ad cœnam nuptiarū earū, quæ ipsius agni erūt, vocati sunt. Cuius cœnæ vocatione digni erunt coniuges, q hic in suo cōiugio Iesum, matremq́ꝫ Mariam vnà cum Iesu eiusq́ꝫ discipulis habuerunt: de qbus hæc pro loco & tempore fortassis sufficienter recensuimus &c. vtinam ea suscipiantur & notenī attentione, qua audijsse videmini. De cæremonijs in nuptijs celebrari solitis, videatur liber sextus de catholicis in catholica Ecclesia cæremonijs.

DE VNCTIONE, QVAM VOCANT EXTREMAM, INFIRMORVM: SEPTIMO, EODEMQVE POSTREMO Catholicæ Ecclesiæ Sacramento.

ET IN PRIMIS, QVID SIT EXTREMA VNCTIO. Caput C.

MOliti sunt & nostræ tempestatis hæretici, quo nihil religionis immune relinquerent, plus q̄ impudēter in ordinem redigere sacramētum Vnctionis infirmorum, siue ægrotorum: q ipsum non modò ciuile officium fecerūt, sed & plus quàm scurrilibus blateramētis eleuauerunt, multisq́ꝫ in locis prorsus ex Ecclesia, perinde atq́ꝫ abominabile qddam, nō sine quodā horrendo stupore submouerunt: contra Christum, contra Euangelistam Marcum, contra apostolum Iacobum, contra Dionysium Areopagitam, Chrysostomum, Theophylactum, Hieronymum, Ambrosium, Augustinum, Innocētium, Bedam, Lyram: contra denique plerosq́ꝫ omnes vetustissimos & Græcos & Latinos theologos, vt sileam neotericos cateruatim vniuersos: immo contra vniuersalem Ecclesiam, quæ vel ab initio sui, Vnctionem infirmorum pro venerando sacramento habuit, & venerata est: taleq́ꝫ ipsum adhuc habent ac obseruant, quotquot

vere sunt catholici. Ipsa vero Vnctio infirmorum, sacramentum est ad animi corporisque ægritudinem leuandam, à plerisque dici cœpta Extrema Vnctio: non sane, quia ea percepta ægrotus ilico vita decedat, defungatur & indormiscat, quum potius per gratiam quam confert, mente simul & corpore (si Deo sic visum fuerit) reconualescat: id quod precationes illæ, spirantes ipsissimam vetustatē omnemque pietatē, quas in administratione huius sacramenti Ecclesia adhibet, apertò commonstrant: verum, quia sit ex quinque illis vnctionibus, quas Ecclesia celebrat, extrema. Prima quidem est catechumenorum, secunda baptizatorum, statim post baptismum fieri solita: tertia confirmatorum, quarta sacerdotum & regum, fieri solita quando inauthorantur: quinta infirmorum, quæ tametsi quandoque non tēpore, tamē ratione, postremo loco rectè numeratur: non vtique sic appellari cœpta, quia sit sacramentum morientium, sed ægrotantium: nō ad sepeliēdi officium, sed ad tam corporis quàm animę salutē institutum. Quod vsqueadeò verum comperimus, quòd etiam Euangelista testetur, Apostolos olim sacramēto vnctionis admodum multos sanasse, ipsosque sic sacramētaliter vnctos, pristinam incolumitatē recepisse, vt vsi fuerint deuotione, quàm nunc, flagrantiore tam salutare mysterium accipiētes. Quod enim sub hæc nouissima tempora pauci reperiantur, qui huius sacramenti virtutem & efficaciam, saltē quod ad corporis cōualescētiam attinet, experiantur & sentiant: aliud in causa non est, quàm deuotionis tepiditas & fidei modicitas, quam oportet in accipiētibus ardētem ac flagrantē esse, quum per eam solam Dei virtutē in nobis efficaciter operari liqueat, sine qua non est, quod speremus nos veram à Deo nec corporis nec animæ salutē adepturos. Cuius causa Marcus alibi scribit, in sua patria Christum nullam potuisse facere virtutem, nisi quia paucos infirmos, impositis manibus, curauerit, & hoc propter eorum incredulitatem, quam & dominus ipse admirabatur. Ita nimirum hac tempestate apud nos, vbi hæresis ista plane incredula sæuit, paucissima fiunt super infirmos signa apud sanctorum reliquias & eorum templa & delubra: causa est, quia Dei virtutem in eius sanctis impie negamus contra veritatem, dicentem: Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet. Id quod passim in nostris Cēturiis, & aliis nostris pro sacrosancta religiōe nostra operibus, non contemnendis scripturis & harum rationibus & exemplis ostendimus. Atque hoc est, quod ferme Christus ad singulos, quos curauit, dicere solitus fuit: Fides tua te saluum fecit. Qui & à se curandos, ad fidem cohortari solebat, dicens: Omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & fient vobis. Id quod maximē fieri conuenit in receptione sacramenti Vnctionis extremæ, quemadmodum accipimus ex verbis Iacobi, de hoc ipso sacramento loquentis: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei. Quę quidem verba manifeste subindicant, hanc vnctionem sacramentum esse, prout sequenti capite docebimus paulo fusius.

Marci 6. Marc. 6. Mat. 13. Ioan. 14. Matt. 17. Marc. 9. Luc. 9. Marc. 11. Iaco. 5.

VNCTIONEM INFIRMORVM ESSE SAcramentum, quia elementum habeat & verbum cum promissione gratiæ. Caput CI.

QVando de ratione est sacramenti nouæ legis, vt habeat elementum, quod signum est visibile, & verbum, quo quiddam gratiæ per receptionem sacramenti promittitur, videndum subinde erit, quod sit Vnctionis extremæ elementum, quodq́ ipsius verbum. Est proinde huius Vnctionis elementum signumq́ visibile, oleum p Episcopũ consecratum & sanctificatum, significans & demonstrans, in huius sacramenti dispensatione diuina virtute per fidei efficaciam in homine ægroto agi, quod natura præ se fert oleum, vtpote quod sicuti conducit ad labores & lucis fomentum & hilaritatis efficaciam, ita recipiens sacramentum postremæ vnctionis, per misericordiam Dei & gratiam spiritus à labore corporis per ægrotationem contracto, & animæ per peccatum ægrotantis eripitur: & lucẽ, gaudium, & spiritualem hilaritatẽ accipit, modò fides ægrotantis accedat verbo, quo traditur à sacerdote hoc sacramentum.

Verbum vero est, quod presbyter vngens inquit, In nomine patris & filij & Spiritussancti, adiunctis pijs à diuis Ambrosio & Gregorio compositis verbis precatorijs: quippe, vt quicquid illicito visu, auditu, ac cæteris sensibus seu membris ægrotus deliquit, per huius olei vnctionem expietur, cum imprecatione pacis. Solet enim hæc ipsa vnctio fieri in diuersis corporis partibus & membris propter causas, quas vel mediocriter eruditus facile colliget ex pijs, quæ tum dicuntur, orationibus: & quidem speciatim in eis membris & partibus, in quibus quinq́ sensus hominis vigent: & quidem propterea, vt quicquid per illos ægrotus peccauit, per huius vnctionis virtutem efficaciter aboleatur: simulq́ ægritudo ipsa corporalis, quæ fortassis ob peccatum contigit, vt sæpe fieri solet, submoueatur. Cuius causa Christus ad eum, quem curaturus erat, aliquando dixit, vtpote ad paralyticum curandum: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Sic compellabat eum, qui triginta octo annis ægrotauerat, & ab ipso ad pristinam valetudinem restitutus fuerat: Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliqd contingat. Nec est quod de virtute & efficacia huius sacramenti Vnctionis addubitemus, quum non solum signet ipsam, præ se feratq́ ipsum elementum visibile, sub quo latenter operatur diuina potestas, sed & ipsum verbum testatur, quod innititur promissioni, quod Apostolus Iacobus à Christo proculdubiò promulgat, inquiens: Et oratio fidei saluabit infirmum: & si in peccatis sit, remittentur ei. Quæ quidem verba satis superq́ arguunt, huius sacramenti vim quàm maxime ab oratione fidei pendere. Cuius etiam causa plus orationum Ecclesia adhibet administrationi huius sacramenti, quàm vlli alterius sacramenti. Id quod & singulariter consolationi esse debet ægrotanti, prout paulo latius in sequentibus capitibus audiemus, vbi prius de institutione sacramenti Vnctionis extremæ audiuerimus.

Matt. 9. Marc. 2. Luc. 5. Ioan. 5. Iaco. 5.

A quo

A QVO ET QVANDO, ET QVOMODO FVE-rit institutum Vnctionis sacramentum. Cap. CII.

QVum propter rationes, quas in frontispicio huius de Sacramentis operis attingere cœpimus, sacramentum nouæ præsertim legis, nõ potuerit nisi ab ipso Deo & ab ipso Dei filio dari & institui, nõ autem ab vllo homine: profecto non potuit non ipsum postremæ Vnctionis sacramentum ab eodem esse institutum, quãuis fuerint qui putarunt secus, sua tamẽ nõ potuerũt opinione non falli. Siquidẽ eius sacramenti Christus fuit institutor, quando duodecim discipulos illos ad se vocauit, eosdemq; binos misit: & ipsi certa quadam legationis forma præscripta, & potestate, qua deberent vti, data & concessa, exierunt & prædicarunt hominibus, vt pœnitentiam agerẽt: & dæmonia multa eiecerunt, & vnxerunt oleo multos ægrotos, qui & sanati sunt: nõ dubium quin idipsum ex Christi institutione ac mãdato, non sua pſumptiõe, fecerint. Qui enim fieri potuisset, vt sancti Apostoli in tanta legatione præter Christi pſcriptum quippiam fecissent, qui nõ sua, sed data tantũ potestate vsi sunt, haud sane nescij, discipulum non esse supra magistrum? Dubitari proinde nequit, quin Ecclesia hoc sacramentum ex ipsius Iesu Christi institutione acceperit, q̃d deinde diuus Iacobus Apostolus, prout accepit à Christo, sub modo ac forma pſtandum & exhibendũ docuit, populoq; tradidit, vti Paulus egit cum sacramẽto Eucharistiæ. Ipse quidẽ S. Iacobus ita dicit in promulgatione huius sacramẽti: Infirmat̃ qs in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine dñi: & oratio fidei saluabit infirmũ, & alleuiabit eum dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei. Mat. 10. Marc. 3. Lucæ 9. Matt. 10. Lucæ 6. Iacob. 5. 1. cor. 11. Iacob. 5.

Ex quibus sane verbis Sole clarius accipimus, hanc, quam vulgo extremã vocamus, Vnctionem sacramẽtum esse, quæ neq; signo careat visibili, neque promissione gratiæ: quinimo nec ex humana, sed ex Christi institutione & Apostolica traditione descẽderit. Id quod vniuersalis Ecclesiæ, tam veteris q̃ nostræ, Græcæ pariter & Latinæ, consensus vnanimis, & ipse etiamnum sacramenti vsus, modus & forma, plus q̃ euidenter comprobant. Quod euidentius ex subsequenti capite patebit.

DE MINISTRO, VSV ET FORMA SACRAMENti Extremæ Vnctionis. Cap. CIII.

MOdò constat ex dictis, Apostolum hanc Vnctionem pro sacramento tradere: propterea q; dubitandum non esse, quin sacramentum vere sit, q̃ q; Apostolus non tam impie fuerit arrogãs, vt p̃ sacramẽto traderet populo, quod sacramẽtum non esset. Iam vero tametsi idem Apostolus condẽdi sacramenti potestatẽ non habuerit, constat tamẽ eum verbis illis tradidisse populo, quod ipse à Christo accepetit, qui vt alia mundo voluit innotescere per Matthæum, alia per alios euangelistas: quid prohibet, quo minus quædam etiam doceri voluerit per Apostolum Iacobum? Et mire sane est, quòd hæretici negant hoc tanto Apostolo, quod vel etiam quiddã maius, vtpote de venerabili Eucharistia (& quidẽ recte) cõcedunt Apostolo Paulo, qui sibi illum longe prẹferendum alibi censuit, maxime q̃ Ecclesia ex illius verbis vsum & 1. Cor. 11. Gal. 1. 2.

formã huius ſacramenti receperit, quanuis in eius adminiſtratione non vbiq; iiſdem præſcriptis verbis vtatur, ſed vno tamen ſenſu, cuius quàm verborũ magis intereſt. Eſt autẽ vſus huiuſce ſacramenti, quòd presbyter infirmũ oleo per Epiſcopum conſecrato vngat, atq; pro ipſo infirmo precetur, vt quicquid mali deſignauerit, hoc illi dominus dimittat, & priſtinam illi corporis ſanitatem reſtituere dignet. Forma vero adminiſtratiõis à diuo Gregorio tradita, ſic habet: PER iſtam ſanctam Vnctiõem & ſuam piiſſimam miſericordiam, indulgeat tibi Deus quicquid deliquiſti per viſum, olfactum, auditum &c. Ab Ambroſio autem forma tradita, hęc eſt: VNGO oculos tuos, aures tuas &c. oleo conſecrato in nomine patris & filij & ſpiritusſancti. Nec eſt quod in diſputationem hac parte trahatur, vtra earum forma de neceſſitate ſit, quum
Iacob. 5. de neceſſitate duntaxat eſſe cenſeat, vt iuxta S. Iacobi præſcriptum ſacerdos oret ꝓ infirmo, & ipſum oleo ſanctificato vngat, ſolitaq; Eccleſiæ ſuæq; diœceſeos forma aut modo ſine contentione vtat. Ipſe vero ſacerdos in eiuſdem ſacramenti adminiſtratione non ſuam, ſed Apoſtoli Chriſti ac Eccleſiæ pſo-
1. cor. 3. nam, ſicut & in cæterorũ ſacramentorũ adminiſtratiõe, gerit ac repſentat. Sicut enim Chrs eſt qui baptizat, qui corpus ſuum tradit ac communicat, qui ligat ac ſoluit: ſic ipſe idem Chriſtus eſt qui intrinſecus inũgit, quum ſacerdos ipſe miniſterium duntaxat externũ adhibeat: quandoquidẽ ſolus ipſe Chri-
Lucæ 10. ſtus eſt Samaritanus ille Euãgelicus, qui homini à latronibus deſpoliato, grauiſſimisq; plagis affecto appropinquans, cæteris ꝑtereuntibus, miſericordia mouet, & totus curationi ægrotantis hominis intentus, ſacramentorũ ſuorũ alligamenta adhibet: quem & alligatum, iumẽtoq; ſuo impoſitum, in ſtabulum Eccleſiæ ducit. Ipſe vero ſacerdos ſtabularij vicem gerit, cui ꝓcipit, vt curam ægroti agat, ſed pharmacis à Chriſto, vero illo Samaritano, hoc eſt, hominum cuſtode, qui ſolus ſanat contritos corde, & alligat contritiones eorũ.
Pſal. 146. Supereſt igit, vt fateamur hanc Vnctionem verẽ eſſe, nec vulgare, Eccleſiæ ſacramentum, quam Chriſtus inſtituit, & Iacobus illius mandato ſub certa forma ꝓmulgauit, verbum exprimens & elementum, nec gratiæ ꝓmiſſione carentem, reluctantibus etiam vniuerſis inferorũ cohortibus, videlicet hæreticis, quos facile refutabimus, authore Deo, in ſequenti capite.

CONFVTARI HAERETICOS QVI NEGANT Vnctionem infirmorum, eſſe ſacramentum, quia epiſtola Iacobi non certi ſit authoris. Cap. CIIII.

ARbitramur ex dictis ſat ſuperq; modõ conſtare, Vnctionem infirmorũ, quam dicimus extremam, eſſe ſacramentum Eccleſiæ catholicæ: nec ex humana, ſed ex Chriſti inſtitutione & Apoſtolica traditione deſcẽdere, quando nec ſigno viſibili, nec ꝓmiſſione careat gratiæ: ediuerſoq; conſtare putamus, omnino vanos eſſe, qui ex hac vnctione officium ciuile faciunt, quũ credi minime par ſit, ꝙ Chriſtus ipſe, altiſſimi Dei filius, Rex regum, domin' do-
1. Tim. 6. Apoc. 19. Dani. 9. minantium, ſanctus ſanctorũ, ſuos diſcipulos fecerit chirurgicos ſiue clinicos, ſed Apoſtolos, qui vngerent ægrotos oleo, non quidem medicinali, ſed ſacramentali & myſtico: vtcunq; plus ꝙ leuiter & impudenter, vt ferme opti-
ma

ma quæcp veræ religionis Christianæ, eleuauerint, subsannauerint, & nescio cui prophanissimæ vnctioni comparauerint, qua calceamenta sua vncturi erant. Indigni propterea sunt, quibus quoquo suffragetur, quicquid vspiam est sacramentorum sacrosanctæ Ecclesiæ, cuiusmodi est extrema illa vnctio, quam Ecclesia rectissime retulit in numerum septem sacramentorum, ex Iesu Christi institutione, quanuis postea diuus Apostolus Iacobus modũ Iacob. 5.
& formam administrationis eiusdem dilucidius expresserit: quemadmodum veteres illi patres ac Ecclesiæ catholicæ doctores, vtpote Innocentius papa I. Gregorius, Dionysius, Chrysostomus, Theophylactus, Hieronymus, Ambrosius, & Augustinus, & id genus alij complures, & Græcæ & Latinæ Ecclesiæ, & ij quidem proletarij classicicp scriptores, sane recto iudicio declarárunt, & pleno nimirum ore plerique omnes, vti testes omni exceptione maiores, contestantur ipsum diuum Apostolum Iacobum, huiusce Vnctionis meminisse, quam Euãgelista Marcus scribit Apostolos, potestate à Christo ac- Marc. 6.
cepta, ægrotis adhibuisse: vt quotquot sunt inferorum phalanges, nempe hæretici, tanti sacramenti vim nequaquam vere propterea possint eleuare, quòd Epistola S. Iacobi, nõ ipsius sit Apostoli, sed alterius incerti cuiusdam authoris, quippe toco cælo deerrantes & desipientes: quandoquidem eam ipsam Epistolam non modò esse fatentur ipsius S. Iacobi Apostoli plericp omnes, q̃s nunc recensui, catholicæ Ecclesiæ doctores, quibus vix vllus vnquam in scripturis doctior, nec exactiori censura fuit in distinguẽdo certa à dubijs vllus: sed & vniuersalis toto orbe Ecclesia, vel ab initio sui vscp in hæc nouissima tempora, fatetur & habet eam Epistolam pro diui Apostoli Iacobi Epistola. Cui sane catholicæ Ecclesiæ, & eius decreto & iudicio, plus est in omnibus quæ verę sunt fidei, pietatis & religionis, fidei habendum, q̃ in vno duntaxat articulo cunctis, qui fuerunt à condito mundo, schismaticis & hæreticis, penes quos liquet non esse cẽsuram dubiorum, sed apud catholicam Ecclesiam: cuius peculiare est, discernere verba Dei à verbis hominum, quando sola habeat spiritum veritatis, qui docet eam, ex promissione Iesu Christi, summæ Io. 14. 16.
veritatis, in ea quocp semper manentis, omnem veritatem: quæ propterea di- Mat. vlt.
citur ac est ipsi Paulo, sola firmamentum veritatis & columna: nõ autem hæ- 1. Tim. 3.
retici, totius falsitatis & erroris & mendacij doctores & authores. Stabimus igitur sacrosanctæ matri nostræ Ecclesiæ, ipsamcp, quam vocamus extremã, Vnctionem pro vero sacramento veneremur & habeamus, vsuri eo pro loco & tẽpore & causa, prout subinde paucis quasi repetẽdo demonstrauimus.

IN QVEM PRAECIPVE VSVM, SACRAmentum Vnctionis fuerit institutum, sumiq; debeat. Cap. CV.

QVanuis, in quem vsum debeat potissimum adhiberi sacramentum vnctionis infirmorum, partim ex eius nomine, partim ex eiusdem descriptione, quam paulo superius dedimus, partim ex catholicis ritibus & ceremonijs & precationibus, quas Ecclesia catholica in huius sacramenti ministratione satis decẽter vtitur, intelligi possit: haud tamen obfuerit, arbitror, vt perinde

inde dicta repetiturus, & quodam quasi epilogo recensurus, in pñtia paucis edisseram, quò præcipue Vnctionis sacramentum sit institutum & recipiendum. Scitu proinde dignum est, hoc Vnctionis sacramentum rite firmiterq; recipiẽdum esse in remissionem reliquiarum peccatorum, & aduersus terricu lamẽta & trepidationes mortis instantis, (quæ circa finem vitæ menti hominis morbo grauiter decumbentis, sæpius q̃ alio tempore occursare solent) vt videlicet pium sit solatium, ac fiduciæ titubantis fulcimentum. Id quod, qui ægrotat & inungitur, faciet, quando recogitabit, vti debebit, sese certò per fidelem illam & piam Ecclesiæ, cuius ipse consortio, quasi viuum membrum, insitus est, precationem & obsecrationem, quæ in recensione Litaniæ quoq; fieri solet in hoc sacramento, vel conualiturum sese, si Deo sic visum sit, & sibi ad animæ suæ salutem prosit: vel saltem certa cum fide bonaq; spe hinc emigraturũ, atq; in domino obdormiturum: idq; maxime, quando scit ac intelli-
Iacob. 5. git orationem fidei, scribente diuo Iacobo, eamq; præsertim, quæ & signum externum & promissionem, apostolica traditione confirmatam, sibi annexa habet, apud Deum nõ esse vanam posse: sed ad alleuiationem quum corpo-
Marc. 9. ris, tum animi, adeoq; ad remissionem peccatorũ magnopere valituram. Cui-
Matt. 17. us causa ægrotanti maxime opus est deuotione & vera fide, per quã nihil non
Lucæ 9. obtinere poterit, quũ sciat credenti possibilia esse omnia. Quapropter sanctus Iacobus postulandum vult in fide, nec hæsitandum quicquam. Quo autem affectu debeat esse inungendus, sequens explicabit caput.

QVO ESSE DEBEAT AEGROTVS AFFECTV, quum fuerit extrema Vnctione curandus. Cap. CVI.

QVàm delirant, qui renuunt inungi etiam in agone propemodum mortis, quòd opinantur se propterea citius mortem obituros, ex supra memoratis facile quis dignoscet, quum longe secus & opinari & credere debeant, quandoquidem contrarium multo verius sit ac habeatur. Qui proinde se presbytero offert vngendum, non alterius esse debet affectus, quàm fuerint
Marc. 6. olim ægroti, qui se Apostolis vngendos præbuerunt: quippe quòd ipse, si Deus in suam gloriam & eius salutem velit, foris ac intus sacramento Vnctionis certo sanus & saluus sit futurus. Credereq; firmiter debet, (sicut & ipse quoque presbyter credat) presbyterum non suam, sed Apostoli Christi, adeoq; totius Ecclesiæ personam gerere, atq; hoc agere, vt ægrotus ipse non secus atque fortis athleta, & velut in extrema pugna constitutus, omnibus satanicis tentationibus (quas tum potissimum cacodæmon turmatim solet ingerere) fortiter repugnet & resistat, & ad omnem tentationis impetum fideliter Deum precetur, ne intret in tentationem: secumq; constanter & ex animo dicat vel cogitet saltem, si fragilitas siue debilitas loqui vocaliter haud permittit: Vade satana, nihil in me partis habebis: quandoquidem Christi membrum
Ioan. 14. sum, Christi miles & athleta sum, in cuius sane signum, oleo etiam externo, iuxta Apostoli traditionẽ, inunctus sum. Quapropter tu princeps huius mun
Mat. 12. di, tu maledicte spiritus, discede procul. Nam ille te foris eiecit, & ob id in me
Lucæ 11. nihil habes, nec mihi & tibi commune est quicquam. Quæ enim conuentio

Iesu

Iesu Christi (cui insitus sum) & Belial? Quid templo Dei cum satana? Insuper Ioan. 2.
etiamsi multis stipatus satellitibus, in animæ meæ excidium coniuratis, appa- Ioan. 14.
reas, non te timeo tamen, non te metuo: plures enim mecum sunt quàm tecum. To 2. cor. 6.
ta enim sanctorum Ecclesia pro me curam gerit, agit & orat, meq́ue in suam 4. reg. 6.
tutelam recipit, aduersus quam non prævalebis: quum ego interim quoque à
Deo certissima habeo fiduciæ meæ signa & testimonia, quippe sacramēta pœ
nitentiæ, Eucharistiæ, & hoc extremæ Vnctionis, quibus Deus nequaquam Matt. 16.
me fallet, sed promissioni suæ adsistens, faciet ac perficiet quoque omnia, quæ
in eorundem exhibitione mihi pollicitus est. Iam vero quis dubitat, hæc & id
genus alia, quum cogitata fuerint ab ipso ægrotante, siue ab ipso sacerdote
paulo deuotius recensita, magnam illi suggerere suscitareq́ue alleuiationē men
tis aduersus horrorem mortis, in quam instantem ipsa tum tota defigit ocu-
los, itidem aduersus satanæ impetus tum solito grauiores plurimum valere?
Quod si tunc temporis omnium maxime ac modis omnibus adnitēdum est,
atque etiam vndique omnia pietatis fulcimenta congerenda sunt, ne ægrotis fi-
ducia excidat, sed vt quàm maxime aduersus spiritales insidias roborētur: nō
recte faciunt, qui hoc sacramentum in eum vsum peculiariter institutum, ac
tam serio per Apostolum Iacobum Ecclesiæ traditum, ex Ecclesia prorsus au
ferre protrudereq́ue moliuntur, quando ex dictis satis superq́ue constat, in hac
ipsa suprema vnctione concurrere omnia, quæ veri sunt sacramenti. Superest
modo, antequàm colophona huic operi addamus, nōnulla subijcere, quæ cir
ca huius sacramenti vsum ignorare non conuenit.

DE QVIBVSDAM CATHOLICIS CIRCA SACRAMENTUM extremę vnctiōis obseruantijs. Cap. CVII. & vlt.

NE vel presbyter, vel ipse ægrotus inungendus, circa vsum extremæ vn-
ctionis quicquam possit aut negligere aut ignorare, fortassis haud obe-
rit, aliquot circa eandem Vnctionem obseruantias seruari solitas, ad finem
huius voluminis enarrare. Scitu proinde dignum censeo, passim haberi catho
licum, vt inungendus, annos ad minus ætatis suæ habeat XVIII. & ne
quis pluries in anno quàm semel inungatur, & si sæpius ipsum ægrotare con- 26. q. vlt.
tingat: nec inungatur, nisi qui suæ sit mentis compos, ipsamq́ue vnctionem vel ca. Is q ca.
verbis vel signis postulet: nec inungantur scapulæ, quæ sunt in baptismo vn- A nobis.
ctæ, amodoq́ue ministerio careant: nec etiam ægrotus inungatur in fronte, sed De sent.
in ipsis temporibus: nec ipsius presbyteri manus intus, sed foris quidem vngi excoic.
debent, quum sint in ordinatione eius vnctæ intus: quiq́ue semel ab Episcopo Extra de
inunctus est, ob ipsius reuerentiam per presbyterum vlterius non inunga- tem. ord.
tur. Ipse vero ægrotus, vbi inunctus conualescit, inuncta loca lauari procu- ca. Cū in
ret, & aqua lotionis in ignem diffundatur. Qui si laborarit in extremis, inun distrib.
gatur ilico, ne sic vnctione decedat. Quibus in rebus tamen non puto conte- de cōsec.
mnendam vniuscuiusque Ecclesiæ consuetudinem, cum catholica Ecclesia se di. 2. c. si.
conformantem. Quæ tanti fuit etiam Paulo, alteri Apostolorum principi, vt dist. 5. ca.
contra contentiosum nihil præterq́ue Ecclesię consuetudinem censuerit oppo- baptiza.
nendum, & respondendum. Id quod equidem longe magis factitandum in 1. Cor. 11.

eo crediderim, quod est consuetudinis Ecclesiæ catholicæ: quæ vsq; adeo ve-
1. Tim. 3. ritatis est columna & firmamentum, vt aduersus eam nec inferorum portæ
Matt. 16. sint vnquam præualituræ, vtpote ædificatam supra firmam petram, quæ est
Matt. 7. Christus, omnium sacramentorum author, in ea vsq; ad consummationem
1. cor. 10. Matt. vlt. seculi diebus omnibus perseueraturus, cui cum patre laus & decus sit in vnitate spiritus sancti, per omnia secula seculorum. Amen.

FRIDERICI NAVSEAE BLANCICAMPIANI, IN CATHOLICVM CATECHISMVM DE DECEM PRAECEPTIS DECALOGI, LIBER IIII.

PRAEFATIO.

POST fidei, orationis, & sacramentorum tractatum, videmur nobis non absurde tractaturi de decem præceptis Dei Optimi Maximi. Quandoquidem tametsi vitam æternam, ad quam ordinati sumus, & quam incredulitate protoplastorum perdidimus, recuperare non possumus, nisi fide & credulitate, & hãc deuota oratione, quum fides sit Dei donum, quod precibus est impetrandum, consequi possumus, & eius consequutionis securitatem, sacramẽtis quasi quibusdam signis, arrabonibus, & pignoribus confirmati & corroborati, nos certò habere monemur & instruimur: opus tamen est, vt addamus opera bona, sine quibus fides est mortua, quibus ipsi fidem nostram præbemus, nostrãq;
vocationem & electionem certam faciamus: quæ propterea Deus creauit, vt
2. Pet. 1. in eis ambulemus, in quibus quum protoplasti facti Deo increduli, nõ ambu
Ephe. 2. larunt, æterna damnati sunt morte.

Iam vero quia bona opera partim sunt simpliciter mandata Dei, partim vero in eis contenta & per ea intellecta: superest modò, vt post fidei, orationis & sacramentorum tractatum, simus tractaturi de præceptis diuinis, sine quorum obseruatione non est, vt adulti rationisq; capaces, putemus nobis aut fidem, aut orationem, aut sacramenta prodesse: quum transgressores mandatorum, simus non aliud q̃ peccatores: peccatores vero sunt à Deo diuisi, nullã habẽtes cum eo partem, quum sint mortui, nec aliter reuicturi, nisi obseruatione operum pœnitẽtiæ, quæ præcipua sunt mandata, docẽte domino Deo per
Prou. 7. scripturam: Serua mandata mea, & viues.

DE DATORE MANDATORVM. Cap. I.

QVum duæ sint res, maiestas videlicet & bonitas, quæ necessariæ sunt in vnoquoq; legislatore: maiestas, vt is authoritatem habeat legem condendi, puniendiq; legis transgressorem, potestatem & exequutionem: bonitas, vt condat legem, & mandet non in suum, sed in suorum commodum & bonum, vt non suæ voluntati, sed subditorum vtilitati videatur consuluisse: viden-

videndum proinde erit, quis & qualis sit, qui dicit ad vnumquenque: Serua mandata mea, & viues: volens, vt vnusquisque quod mandat, seruet, non obmittat, nec transgrediatur: Num videlicet videatur praecipere, quod omnibus vtile est, (quum legislatoris sit ciues facere bonos) & habeat potestatem tantam, quo possit pro loco & tempore facere exequutionem in ipsum transgressorem: quandoquidem nihil est dare legem, nisi lex ipsa manuteneat vt seruetur, & non seruans, mulctetur. Ibidem.

Atque nimirum si attenderimus, quis dicat, Serua mandata mea, & viues: profecto intelligemus eum esse dominum Deum, quem Solomon Rex sapientissimus loquentem introducit, qui quondam mandata illa, de quibus sonant verba praefata, daturus, ait: Ego dominus Deus tuus &c. Deut. 5. Exod. 20.

Quia enim dicit se dominum, ostendit se habere maiestatem dandi praecepta & mandata: quique possit exequutionem facere suorum praeceptorum in omnem gentem, non modò in vnam: quandoquidem est dominus dominantium, prout ipsum scriptura nominat, & quidem 1. Tim. 6. Deut. 10.

Primo, ob amplitudinem dominij: quoniam sicut creator est omnium, ita dominus est omnium, caeli videlicet & terrae, & omnium quae sunt in caelo & in terra, prout ad ipsum Christus iuxta humanitatem suam orat, dicens: Confiteor tibi pater, domine caeli & terrae, hoc est, caelestium, terrestrium, & infernalium, visibilium, inuisibiliumque rerum, iuxta Paulum dicentem: In ipso condita sunt vniuersa in caelis & in terra, visibilia & inuisibilia. Quem proinde Iudith vocat ipsum dominum totius creaturae. Ipse vero Mardochaeus appellat eum, dominum vniuersorum, in cuius ditione sint omnia posita. Quum pinde dominus sit vniuersalis, nec alius nisi ipse, ideo mandata ipsius sunt vniuersalia, quoscunque mortales, immo creaturas omnes obligantia, quum mandata aliorum dominorum ligent nisi ea, quae sibi subsunt particulariter. Apoc. 19. Gene. 1. Matt. 11. Actor. 17. Col. 1. Iudith. 9. Hest. 13. 2. Mac. 14.

Secundo, ob authoritatem dominij, quoniam ipse non est subdelegatus, sed proprius, & authoritate propria dominus, sub quo sunt & subijciuntur, quotquot sunt alij domini tanquam subdelegati, potestatem limitatam habentes, sine illius potestate nihil omnino valentes, quantum ipse vult potentes, illi rationem reddituri de suis omnibus gubernationibus & dominijs. Ideoque Paulus ad eos dominos, qui superbiunt quasi sui essent domini, nec haberent supra se potentiorem & maiorem dominum Deum, ita scribit: Domini, quod iustum est & aequum, seruis praestate, scientes quòd & vos habetis dominum in caelo, qui & vester & illorum dominus est. Ideoque omnium eorum, quos secundum quid vocant dominos, mandata debent ad illius domini dominantium mandatorum conformitatem esse, cui magis quam illis, quum sint homines, obediendum est. Sunt proinde caeteri in terra domini, duntaxat delegata dominatione, & ex accidente domini: Deus vero ipse, natura est & secundum essentiam dominus verus, & idem nulli omnino subiectus, sed cui subiecta sunt omnia, de se dicens: Ego dominus, & non est alter, formans lucem & creans tenebras, faciens pacem & creans malum. Ego dominus faciens haec omnia. Lucae 16. Heb. 13. Col. 3. Ephe. 6. Actor. 5. Esaiae 45.

Tertio, Deus ipse dominus est dominantium, ob potentiam & fortitudinem

Exod. 15. nem dominij & exequutionis, quoniam cunctis etiam nolentibus dominari
Iudit. 16. potest & dominatur, quum nomen habeat Omnipotens, quia possit omnia:
Gene. 50. cuius voluntati nemo potest resistere, nec eius exequutionem & sententiam
Sap. 16. effugere quispiam: qui habet mortis & vitæ potestatem, & deducit vsque ad
1. Reg. 2. portas mortis, & reducit. Atque ideo, quum saluator videret suos discipulos,
Tob. 13. quoniam ipsis prædixerat, quomodo essent aliquando ducendi ad principes & terræ dominos ob eius Euangelion & nomen, esse deterritos, & vellet eos admonere multo potentioris domini, quem magis deberẽt timere, dixit: No
Mat. 10. lite timere eos qui occidunt corpus, animam vero non possunt occidere: sed potius eum timete, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam.
Ibidem. Nonne duo passeres asse væneunt, & vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro? Vestri autẽ & capilli capitis omnes numerati sunt. Quapro
Hest. 13. pter Mardochæus olim, quum mors sibi populoque Israelitico ab inimicis certa impenderet, ita orauit ad dominum, dicens: Domine Rex omnipotẽs, in ditione enim tua cuncta sunt posita, & non est qui possit tuę resistere voluntati, si decreueris saluare Israel. Tu fecisti cælum & terram, & quicquid cæli ambitu continetur. Dominus omnium es, nec est qui resistat maiestati tuæ &c. Et nunc domine Deus miserere populi tui, quia volunt nos inimici nostri perdere &c. conuerte luctum nostrum in gaudium, vt viuẽtes laudemus nomẽ tuum domine.

Videte proin charissimi, qualis & quantus sit ille dominus, qui dat vnicuique nostrum mandata, quæ & seriò vult ab vnoquoque seruari. Certe nullus ei potest ab initio mundi similis esse, nec similis futurus est vnquam in omnibus, quæ concernunt dominum dominantium & regum regem. Quæ
Psal. 88. Dauid animaduertẽs, cum admiratione ait: Domine Deus virtutum, quis si
Esaiæ 46. milis tibi? Cui dominus respondet: Non est mei similis. Consilium meum stabit, & omnis volũtas mea fiet. Id quod nulla potestas humana ab initio mundi vere dicere potuit, nec dictura est vnquam.

Iam vero, si diligenter & obedienter plerique omnes, prout decet, currimus ad Imperatoris, regis, ducis, & id genus alterius principis & domini, mandatum, & hoc ipsum diligenter & reuerenter audire seruareque studemus: eheu, q̃ diligenter adcurrere debemus ad mandatum, & ipsum diligenter & reuerenter seruare, tanti Imperatoris, regis & domini, sub quo illi oẽs sunt, cuique oẽs creaturæ in cælo, terra & inferno obedire coguntur? & quidẽ maxime, quum eius mandata non possunt nobis omnibus non esse lata in bonum, commo
Matt. 19. dumque nostrum: quandoquidẽ summe & solus est ille bonus eiusque bonitas
Lucæ 18. excellit omnem bonitatem, vt ex ipsius nomine claret.

Quia enim dicit se Deum, ostendit se eius esse bonitatis, vt nihil possit nobis mandare, nisi quod nobis vtile sit & necessarium & bonum, quando à bonitate suum sibi vendicauerit nomen Deus. Sicut enim domini nomen ad magnificentiam, ita Dei nomen ad bonitatem & munificentiam censemus referẽdum. Id quod non modò Græca, sed & Germanica & Latina nomẽclatura, qua ipse nominatur, testatum facit. Ipse quidem Græce appella

tur

tur hoc, & latine Deus, à dando videlicet, quoniã det hominibus, immo creaturis omnibus, quicquid est vtile, bonum & commodum, dicente Iacobo: Omne datum optimum, & oñe donum perfectum, de sursum est à patre luminum. Ipse propterea Deus Germanice appellatur Gott, id est, gutt, id est, bonum, quia sit tanquam fons indeficiens, abundans omni bonitate: vnde, quicquid est vel nominari potest bonum, manat & deriuatur. Et rectè nimirũ lin gua nostra Germanica, imo pulchrius & aptius, q̃ vlla alia lingua, dominum Deum appellat bonum, quasi non sit aliud bonum nec in cælo nec in terra, q ipse p excellentiam, & quidem in neutro genere, bonum, & quidem sine articulo, vocetur. Id quod adeo verũ est, vt veteriores illi Theologi Deum esse dixerint, quo melius excogitari non possit, quia summum bonum, nec potens nisi bene facere: & quicquid facit, optimum sit, vtcunq; nobis tale non videatur. Id quod & Germanica prouerbia veteriorum præ se ferunt, quorũ vnum habet: Deus det nobis, quod eius diuinæ est voluntatis: Iacob.1.

Gott gebe vns was sein göttlich wil ist.

Alterum vero habet: Modo Deus det nobis, quod nobis fauet.

Gott gebe vns nur/ was er vns gan.

quasi tam bonus sit, vt nihil mali velle dare possit, nec aliquid mali nobis fauere queat.

Cuius infinita bonitas & si pateat in omnibus creaturis, quæ etiam non possunt nisi bonæ ab ipso esse creatæ, tamen non obscure patet ex hoc, quòd tametsi illi debeamus omnia, tanquam summo domino nostro serui, & licet fecerimus omnia præcepta quæ nobis præcepit, tamen sumus inutiles serui, quia fecimus quod debuimus: nihilominus tamen promittit, se nobis daturum mercedem pro obseruatione suorum mandatorum, vt videlicet nobis ex gratuita saltem repromissione, quod non debet ex merito, debere possit & velit: & quidem ex promissione gratuita nobis velit debere mercedem longe maximam, quam nemo alius, nisi ipse, largiri possit, nempe vitam, veluti paulopost dicemus. Gene.1.2. Lucæ 17.

QVALIS ET QVANTA SIT A DEO MERces, eius mandata seruantibus. Cap. II.

Dictum est de superexcellenti maiestate domini Dei, propter quam habet condere mandata, & in ipsorum transgressores modis omnibus animaduertere: dictum quoq; est de ineffabili & tanta quidem bonitate ipsius, vt eius mandata non possint non esse bona & optima, & ideo in omnium subditorum bonum & commodum esse data, vt qui tam sit bonus, vt etiam pro obseruatione mandatorum suorum, quæ alioqui propter infinita & maxima ipsius in nos merita, seruare prorsus obligamur, nobis ex gratuita promissione dare velit mercedem omnium longe maximam, quam non possit alius præter ipsum dare, nimirum vitam, dicens: Serua mandata mea, & viues. In quoquidem vltimo verbo, scilicet viues, dominus ipse Deus optimus maximus non modò promittit se dare pro obseruatiõe suorum mandatorum vitam, & hanc quidem temporalem, sed & æternam, quando vtraq; Pro. 7.

veniat appellatione vitæ, & vna sit alterius quasi relatiua.

Est aūt vita illa, quædam naturalis spiratio, qua sumus & vegetamur & sentimus & agimus: quam Deus, quando creat animam in vtero materno, bonitate omniq́ꝫ potentia sua largitur & infundit creaturis, vnicuiq́ꝫ in suo gene.2. genere, iuxta scripturam dicentem; Formauit dominus Deus hoīem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentē. Et hanc quidem vitam dare nemo potest, nisi ipse qui vera vita est,
Ioan. 5. eademq́ꝫ æterna, cuiusmodi solus est ipse dominus Deus, dicēte Christo: Sicut pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio habere vitā in semetipso.
Ioan. 10. Q. d. nō est vt sit qui vitam habeat aut alijs det, preter patrē Deum & me, qui
Ioan. 1. sum idem cum patre. Et vere nimirū, quum sit ipse ꝑ quem oīa facta sunt, & sine quo factum est nihil, & quod factum est in ipso, vita erat.

Acto. 17. Atq́ꝫ hoc est, quod Apostolus ait apud Athenienses de Deo: Deus, qui fecit mundum, & omnia quæ in eo sunt, hic cæli & terræ quum sit dominus, non in manufactis templis habitat, nec manibus humanis colitur, nec indiget aliquo, quum ipse det omnibus vitam & inspirationem. In ipso enim viuimus, & mouemur, & sumus. Id quod vsqueadeo credidit Moses, vt non du-
Deut. 30. bitauerit de Deo ad populum Israeliticum dicere: Ipse est vita tua, & longitudo dierum tuorum.

Ipsam vero hanc præsentē vitam, Deus ipse dare vult, vtpote satis longęuam: & nedum ipsam vitam, sed & commodam vitam, & quicquid ad commodam vitam pertinere putamus, dare quidem vult hanc ipsam seruantibus
Baruc. 3. sua mandata, quæ & aliàs ob id vitæ mandata appellantur.

Primo quidem dari vitam hanc temporaneam per ipsum, testatur domi-
Prou. 3. nus ꝑ scripturam, dicens: Fili mi, ne obliuiscaris legis meæ, & præcepta mea cor tuum custodiat. Longitudinem enim dierum & annos vitæ apponent tibi. Quod Moses ille Dei seruus sciens, ait: Scito ergo hodie, & cogita in corde tuo, q́ꝫ dominus ipse est Deus in cælo sursum, & in terra deorsum, & non
Deut. 4. est alius. Custodi præcepta eius atq́ꝫ mandata, quæ ego præcipio tibi, vt bene sit tibi, & filijs tuis post te, & permaneas multo tēpore sup terram, quam dominus Deus tuus daturus est tibi. In cuius argumētum, quum Ezechias olim
4. Re. 20. paulopost iussu domini moriturus, oraret dominum, vt propter obseruati-
2. Par. 32. onem eius mandatorū, quæ seruauerat, sineret eum diutius viuere, dominus
Esaiæ 38. ipse non modò ipsum ab ægritudine lœthali sanauit, sed & ei reliquum adhuc vitæ addidit annos quindecim.

Secundo, dari à domino seruantibus eius præcepta non vitam modò hanc tēporaneam, sed & percommodam, & quæ ad hanc attinent, patet ex eis quidem bonis, quæ promittit sua mandata seruantibus.

Leuit. 26.
Deut. 28. Primo enim dicit ipse dominus: Si in pręceptis meis ambulaueritis, & mandata mea custodieritis, & feceritis ea, dabo vobis pluuiam tēporibus suis, & terra gignet germen suum, & pomis arbores replebuntur.

Secundo, appræhendet messium tritura vindemiam, & vindemia occupabit sementem.

Tertio,

Tertio,& comedetis panem vestrum in saturitate.

Quarto,Et absq; pauore habitabitis in terra vestra, dabo pacē in finibus vestris:dormietis,& non erit qui exterreat.

Quinto, auferam malas bestias.

Sexto, Et gladius non transibit terminos vestros. Persequemini inimicos vestros,& corruent coram vobis. Persequētur quinq; de vestris,centum alienos: & centum de vobis, decem millia. Cadent inimici vestri gladio in conspectu vestro.

Septimo, respiciam vos,& crescere faciā:multiplicabimini, & firmabo pactum meum vobiscum.

Octauo, comedetis vetustissima veterum, & vetera nouis superuenientibus proijcietis.

Nono,ponam tabernaculum meū in medio vr̄i,& nō abijciet vos anima mea.Ambulabo inter vos,& ero Deus vester,vosq; eritis populus meus.

Iam vero quis non hæc mandata dicat esse optima, & ea diligenter obseruare studeat,propter quorum custodiam dominus Deus tot bona promittit, vtpote quæ non solum pertinent ad hanc vitam temporalem,& quidem longæuam,sed & ad commodissimam vitam?

Quis modò nostrum est,qui non ex animo viuere,& quidē diu viuere cupiat? Quis paruipendit hanc vitam, quamlibet etiam breuem, & quantumuis multis miserijs plenam? Proculdubio natura nullus. Iob.7.14

Quàm enim magna res natura sit vita,vel inde claret, q; animantia queq; vitam tuentur modis quibus possunt omnibus,& mortem abhorrent:nec sit à mundo condito repertus aliquis,qui natura nō amasset viuere,nec mori abhorruisset ac formidasset.

In hoc tēpore & seculo nihil esse nobis potest charius vita,nihil eius amissione terribilius: hanc vt habeamus, omnia facimus. Cæterum quando solus ipsam dare possit dominus Deus,nec dare vult,maxime commodam,nisi seruantibus eius præcepta,conemur modis omnibus ea seruare,vt non modò viuamus hanc vitam temporalem,sed & æternalem.nam & eam quæ post hanc est vitam cum Deo æternaliter viuente in alio seculo,idē dominus Deus pro suorum mandatorum obseruatione promittit.

Secundo, dari vitam æternam à Deo seruantibus eius mandata,testatur æterna veritas Christus Iesus,ad eum q interrogabat,quid boni facere deberet,vt vitam æternam possideret,dicens: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.Id q̄d vsq; adeo verū esse probat veritas,vt alibi ipsum Dei patris mādatum dicat esse vitam æternam:non q; p essentiam sit ipsa vita æterna, sed q̄ certissime p̄stetur à Deo vita æterna seruatione sui mandati. Matt. 19. Marc. 10. Lucæ 10. Ioan. 12.

Est autem vita æterna,quæ constat in solo Deo essentialiter,vsq; adeo potior q̄ hæc temporalis, vt hæc ad illam potius propter eius breuitatem, vanitatem,multiplicemq; miseriam sit vmbra,dolor & mors ipsa deniq;, vt quæ non appeti debet, nec quoquo modo diligi,nisi propter ipsam vitam æternā, ob quam creati sumus, ob quam hic viuere debemus, & huius temporaneæ

vitæ omnia facere propter vitam æternam, ob quam & hæc ipsa temporalis
Ioan. 12. cum rebus temporalibus omnibus est negligenda, Christo dicente: Qui
Matt. 16. amat animam suam, perdet eam: & qui odit animam suam (id est, vitam su-
Marc. 8. am) in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Vult enim hanc vitam temporalem negligi per abstractionem voluptatum, vt alibi habeatur vita æterna.

Ipsa vero vita æterna, est ea vita, in qua est lætitia sine tristitia, salus sine dolore, lux sine tenebris, sapientia sine ignorantia, memoria sine obliuione, intellectus sine errore, ratio sine obscuritate.

In ea quoque dolor nullus sentitur, gemitus nunquam auditur, triste non videtur, ægritudo non timetur. In qua iuuentus nunquam senescit, color nunquam pallescit.

Apo. 7. Quid multa? Aeterna vita, est vita sine morte & sine omni re, quæ mor-
Apo. 12. tem possit inferre, quum in ea summum bonum, quod est Deus æternus, pos-
1. Cor. 15. sidetur ab omnibus.

Matt. 19. Quæ nimirum tanti fuit hominibus à condito mundo sanctis, vt ij pro-
Heb. 11. pter eam nanciscendam nihil non tormentorum passi sint, & vitam denique hanc temporaneam libenter exposuerint in mortem, vt æternam haberent,
Matt. 16. in qua perpetuo viuunt. Et recte profecto. Nam quid prodesset, inquit veritas, homini, si vniuersum mundum lucraretur, animæ vero suæ detrimentum pateretur? aut quam daret homo commutationem pro anima sua?

Iam vero demum, quis non alacri animo conseruare & audire studeat Dei maximi præcepta, propter quæ non modò datur seruantibus vita hæc temporalis in mercedem, sed & æternalis: quæ tanto est temporali vita præstantior, nobilior & charior, quanto præstantior, nobilior & charior est anima corpore, quod sine illa viuere nequit, quũ ipsum animet ac viuificet? Sin est, quod absit, quem ad eorundem præceptorum conseruationem non moueat merces tam supra modum copiosa, vtpote vita hæc præsens, simulque illa futura & æterna, qua tamen post Deum nihil excogitari queat nobilius, ipsum saltem moueat minata non conseruantibus mulcta & pœna, qua de statim nonnihil dicturi sumus.

DE MVLCTA ET POENA NON SERuantium Dei præcepta. Cap. III.

QVando Christus Dei optimi maximi vnigenitus, idemque saluator & præceptor noster summus, ita omnium salutis amator extitit, vt plerosque oẽs ad salutem modò præmio vitæ tam temporaneæ quàm æternæ, & rebus
Mat. 16. omnibus illuc attinentibus, modò autem minis & pœnis, vtpote tẽporaneæ
Rom. 2. æternalisque mortis, & rebus omnibus illuc pertinentibus, sæpenumero hortatus est, nosque iam paulo ante diximus, quale præmium, videlicet tẽporalis & æternæ vitæ, nos debeat permouere ad conseruationem diuinorum mandatorum: superest, vt & ordine consequenti dicamus, quæ vel pœna vel mulcta debeat nos omnes ad illorum conseruationem, non dico, pellicere, sed & modis omnibus cogere.

Siqui-

Siquidē vt viuunt vtraꝗ vita Dei mandata seruantes, ita moriant necesse est vtraꝗ non seruātes, tēporali videlicet morte p abbreuiationē vitæ, & ęter na. Id quod haud obscure percipimus à contrario sensu huius verbi, quod dominus ait: Serua mandata mea, & viues. Sequitur enim à contrario sensu: Sin nō seruabis, morieris, vtiꝗ morte tam corporis quàm animæ. Idem quoꝗ intelligitur ex scriptura, dicēte: Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui. Adiecit mandata & præcepta sua. Si volueris mandara conseruare, conseruabunt te. Ante hominē vita & mors. Q. d. Sin non volueris conseruare, nec te conseruabunt, scilicet in vita, quoniam morieris. Id quod statim à mundo condito cœpit esse verum in protoplastis, qui mox vbi Dei mandatum transgressi sunt, cœperunt esse obnoxij tam tēporali quàm æternæ morti, quæ & hæreditare cœpit in vniuersum genus humanum, quod tamen fide per charitatem operante bona opera & Dei præcepta, in Christum, liberatur ab alterutra. Ecci 15. Gene. 3. Roma. 5. Galat. 5.

Est autem mors tēporalis nihil aliud, quàm corporis ab anima tanquam à tēporali vita sua tēporalis separatio, quæ rursus in nouissima die Christi voce & virtute redibunt. Ea aūt mors vsꝗ adeò est amara, scriptura teste & eius etiam memoria, vt Aristoteles per experiētiam concluserit, mortem omnium terribilium esse terribilissimum: vtpote quòd ea separatione nihil sit horribilius, nihilꝗ; crudelius, quæ & omnem in terra passionem superet, prout satis claret in agone cuiuslibet hominis. Hinc volunt eos, q resuscitati, denuò debuerunt mori, memores dolorosæ mortis, in vita non vltrà risisse. Ioan. 5. Ecci 41.

Ipsa vero mors æterna non est aliud, q̄ æterna corporis & animæ hominis ab æterno Deo, id est, à vita æterna, separatio in æternā damnationem & pœnam: non ideo mors dicta, quòd corpus & anima damnati post vitam hanc temporalem morerentur æternaliter, quum æque viuant apud inferos æternaliter, sicut corpus & anima saluati viuūt æternaliter in cælo: sed ita dici cœpta, quòd eorꝝ vita propter æternam à Deo separationem & ineffabilem pœnam, tam sit calamitosa & mala, vt non modò similis esse possit omni tormento in hac terra, sed & ipsi pœnæ mortis, adeoꝗ ipsi morti, velut aliquoties hominem vehementer ægrotantem, dicimus mortuum &c. Esaię vlt. Sapiæ 5.

Insuper qui Dei mandata non seruant, non solum moriuntur æterna morte, sed & priuantur ijs, quæ viuere commode faciunt: & puniuntur illis, quæ mortem accelerare faciunt temporalem, quam & sine pœnitentia certò sequitur mors æterna.

Ipse enim dominus Deus sua dans præcepta, sic ait: Quod si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, sed spreueritis leges meas, &c. ego quoque hæc faciam vobis.

Primo, visitabo vos in egestate & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras.

Secundo, Frustra feretis sementem, quæ ab hostibus deuorabitur.

Tertio, ponam faciē meam contra vos, & corruetis coram hostibus vestris, & subijciemini ijs qui oderunt vos: fugietis nemine persequente.

Quarto, dabo vobis cælum desuper sicut ferrum, & terram æneam. Consumetur incassum labor vester, non proferet terra germen, nec arbores poma præbebunt.

Quinto, Emittam in vos bestias agri, quæ consumant vos & pecora vestra, & ad paucitatem cuncta redigant.

Sexto, inducã sup vos gladiũ vltorẽ mei fœderis: cũq; cõfugeritis in vrbes, mittam pestilẽtiam in medio vestri, & trademini in manibus hostium.

Septimo, ad pondus comedetis, & non saturabimini.

Octauo, dispergã vos in gentes, & euaginabo post vos gladiũ: & q de vobis remãserint, dabo pauorẽ in cordibus eorꝫ in regiõibus hostiũ: terrebit eos sonitus folij volantis, & ita fugiẽt quasi gladiũ, cadẽt nullo ꝑsequente, nemo vestrũ inimicis audebit resistere, peribitis inter gẽtes, & hostilis vos terra consumet. Hæ sunt mulctæ & plagæ qbus ipse dominus Deus pro loco & tem-

Leui. 26. pore non seruantes præcepta sua punit, ex Leuitico quasi compẽdio quodam

Deut. 28. huc reductæ, quas ipse Moses vnà cum reliquis maledictionibus & benedictionibus mandata Dei seruantium vel non seruantium, perinde atq; interpres verborum domini, longe fusius recẽset. Quas propterea & ob maiorem fidem, de verbo ad verbum huc transscribendas duximus.

QVOMODO SINT SVBDITIS PRAECIPVE DEI præcepta tradenda & inculcanda. Caput IIII.

Audiuimus omnipotẽtiam & immensam bonitatem domini Dei nostri, qui nobis dat præcepta, quiq; ea vult à nobis omnino serioq; seruatum iri, promittẽs ex animo gratuito nihil non bonorꝫ seruantibus ea: vicissimq; nihil non malorꝫ minatꝰ ea non seruantibus, quanq; nemo mortalium sit, qui non infinities (vt ita dixerimus) ea teneatꝰ seruare propter tot tantaq; beneficia, quæ cuilibet ab eius in vtero creatione & natiuitate contulit, vt etiam rex idemq; Propheta sanctissimus, pares pro eis beneficijs gratias reddere prorsus desperauerit, inquiẽs: Quid retribuam dño ꝓ omnibus quæ retribuit mihi? Quandoqudem tanta totq; sunt ipsius in nos beneficia, vt eorum numerus non sit: quum creaturæ totius vniuersitas in nostrum bonum & commodum ab eo sit condita, quæ nobis in bonum seruit, ac nihilo minus & ipsa in eo seruit ac obedit domino Deo, creatori suo omnipotenti præceptum eius faciens, dicente Propheta eodem: Præceptum posuit, & non præteribit.

Psal. 115.

Gene. 1.

Psal. 8.

Psal. 148.

Iam vero quis tam prorsus deploratus, quis tam impius & damnatus est, qui ad tam magni, tamq; boni dñi præcepta audiẽdum non currat, seruandumq; non solum per se modis omnibus studeat, sed & alios, vt seruent eadem, doceat & moneat? prout vnicuiq; Deus, hoc præsertim in casu mandauit de proximo suo, maxime eis qui sub se habẽt, de quibus deq; eorum vita red dere rationem oportebit, iuxta Paulum, quales sunt Imperatores, reges, duces, principes, comites, barones, magistratus, domini, parẽtes, præceptores, pastores, & hoc genus alij, qui suos subditos & domesticos obligantur ea domini præcepta vel docere, vel curare vt doceantur & seruẽtur ab eis, qui alioqui coram tribunali Iesu Christi, coram Deo cogẽtur reddere rationẽ, tenebun-

Ecci 17.

Heb. 13.

Rom. 14.

2. Cor. 5.

bunturq́ tanquam rei, quum ex negligẽtia ipsorum sunt causa illorum malorum, quæ subditi & domestici per præceptorum transgressiones ꝑpetrant & designant: qui non solum morte digni sunt æterna, sed & ipsi superiores, qui non docendo, nonq́ manu tenẽdo, teste Paulo, cum faciẽtibus consentire videntur, pro q́ facientibus habentur. Roma. 1.

Atq; hoc est, quod aliquando potestas ꝑ se optima, punitur à Deo, infelixq́ redditur ob subditos ꝑuersos, qbus plus æquo conniuit in malis & indulsit. Sicut em̃ propter scelera populi datur à Deo malus princeps & prælatus, ita ob eorundẽ scelera bono principi, qui non corrigit ea, datur infelicitas, & ab eo aufertur gratia, & additur maledictio. De cuiusmodi negligẽte principe Propheta dicit: Maledictus qui facit opus domini fraudulẽter, & maledictus qui prohibet gladium suum à sanguine. Quæ quidẽ maledictio cœpit olim in terrorẽ omnium superiorꝝ, præsertim carnalium parẽtum, fieri vera in ipso sene Heli sacerdote, q quoniam duobus filijs suis Ophni & Phinehes, in peccando nimium indulserat, ita cœpit maledictus fieri, vt filios amiserit in bello turpiter interfectos, auditaq́ eorum morte, exanimatus ceciderit ex sella retrorsum iuxta ostium, & fractis ceruicibus, mortuus fuerit. Oseę 13. Iob 34. Ezech. 3. Hier. 48. 1. Re. 1. 4.

Dominus proinde Deus tãtam suorꝝ præceptorꝝ vtilitatẽ necessitatemq́ sciẽs, ea vult non modò nos seruare, sed & alios aut verbo aut exemplo docere, per Mosen dicẽs: Erunt verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis sedẽs in domo tua, & ambulans in itinere, dormiẽs atq; consurgens. Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntq́ & mouebunt inter oculos tuos: scribesq́ ea in limine & ostijs domus tuæ. Et rursus ipse Moses ait: Ponite corda vestra in om̃ia verba mea, quę ego testificor vobis hodie, vt mandetis ea filijs vestris custodire, & facere & implere vniuersa, quia non incassum præcepta sunt vobis, sed vt singuli in eis viuerent, quæ facientes, longo tempore perseueretis in terra. Deut. 6. Deut. 32.

Ex ijs sane satis apparet, q̃ modis omnibus oporteat nos audire & seruare domini Dei nostri præcepta. Quibus vero modis recte nos ea seruare possimus, paulopost docebimus.

QVOMODO DEI PRAECEPTA RITE SERVANda sint ab omnibus. Caput V.

ARbitramur nunc & posthac non esse, q non ex animo cupiat audire, intelligere, & seruare Dei Opt. Max. præcepta, quum plane cognoscat, in eorꝝ seruatiõe vitam suam, & temporariam & æternam, & quicqd eò ꝑtinet, & in ipsorum transgressione vtranq; mortem, & quicqd eò pertinet, collocati: sed velle saltem scire, quo pacto rite possit ipsa seruare. Cui vt pro virili succurramus, sciendum ducimus, esse quidem certos modos, quibus ipsa Dei Opt. Max. præcepta seruemus oportet.

Primo seruet homo oportet ea, bono nimirum & alacri affectu, habens ea grata & accepta, vtpote q̄ à Deo, totius bonitatis fonte & cõditore suo, sunt tradita, à quo (veluti diximus) nihil nisi bonum procedit, cuius propterea mandata necesse est esse bona, salutaria & vtilia, nec nisi ad nostram salutem Iaco. 1.

&

& vtilitatem esse ab ipso tradita. Quam sane opinionẽ quur non habeamus, de Deo Opt. Max. quum eam habeamus de viris bonis, quorum præcepta hoc libentius amplectimur vti bona, quo scimus eos esse meliores? Atq; adeo
Psal. 118. Propheta dicit de præceptis Dei: Pronunciabit lingua mea eloquium tuum, quia omnia mandata tua æquitas.

Secundo debet ipsa homo non modò habere in memoria & in ore, sed & opere pro viribus exequi, facere & adimplere, quorũ alioqui scientia & no-
Iaco. 4. titia sola grauat peccatũ ipsius, quũ (teste Iacobo) sciẽti bonũ facere, & non
Lucæ 12. faciẽti, peccatum est illi. Id quod & dñs clarius arguit, inquiens: Seruus q̃ cognouit voluntatẽ dñi, & non se præparauit, & fecit digna plagis, vapulabit multis. Qui aũt non cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis. Vnde
2. Pet. 2. Petrus: Melius, inq̃t, erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quàm post agnitionẽ retro conuerti ab eo, quod illis traditum est sancto mandato. Nec est, quod ille dominum Deum posse diligere, siue in eum vere credere, q̃ eius man
1. Ioan. 2. data scit, & ea non seruat, dicẽte Ioanne: In hoc scimus quoniam cognouimus Deum, si mandata eius custodimus. Qui enim dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit: mendax est, & in eo veritas non est.

Tertio debet ea facere prompte, voluntarie & hilariter, quoniam nihil co-
Psal. 53. acti placet Deo obsequij, quum hilarẽ datorem diligat ipse dominus, vt Apo
2. Cor. 9. stolus ait. Id quod homo facile faciet, vbi ipsius mandatorum necessitatem & vtilitatem considerauerit. Si enim libẽter & ex animo seruamus eius medici mandatum, quòd, vtcunq; non certo speretur dare perituram illam sanitatẽ corporis & vitam temporalẽ: quàm multo libentius, & magis ex animo, amplectemur Dei optimi medici præceptum, quòd ipsum seruantibus certo largitur non modò corporis, sed & animæ salutem, non solum hanc transitoriam, sed & æternam proculdubiò præbet vitam?

Quarto oportet vt homo seruet ea semper & integre, non vt aliqua custo-
Iaco. 2. diat, aliqua vero negligat, quum (teste Iacobo) q̃ totam legẽ seruauerit, offen
Matt. 10. & 24. dat autẽ in vno, factus est omnium reus. Nec sufficit aliquoto tantum vitæ tempore, sed vsq; ad finem ipsius vitæ seruare, ꝓfuerit. Qui enim (inquit dominus) perseuerauerit, vsq; in finem, hic saluus erit.

Matt. 14. & 24. Id quod vt homo facile præstare possit, inter cætera, de q̃bus (Deo volẽte)
Marc. 13. circa finẽ dicturi sumus, est ipsa deuota oratio, quæ vel sola à Deo omnia po
Lu. 18. 22. terit impetrare, quò & dominus vbiq; nos remittit. Quod non obscure sensit Iosaphat rex ille piẽtissimus, in tribulatione dicẽs: Sed quum ignoremus quid
2. Par. 20. agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Id quod profecto nobis hoc tempore summe necessarium est. Cuius causa nuper edidimus librum in idiomate Germanico, complectẽtem singulas & omnes orationes, quibus pro loco, tempore, causa & persona, homo salutariter vti potest, in omnibus præsertim & singulis suis aduersitatibus & tribulationibus, & pro conseruatione mandatorum Dei. Quorum qui hactenus vtilitatem, necessitatem & modum, quo seruari debent, diximus: iam posthac dicemus, quid & quotuplex sit mandatum.

Quid

QVID ET QVOTVPLEX SIT DEI PRAECEPTVM.
Caput VI.

POstquam diximus & audiuimus de præmio, quod datur obseruantibus DEI mandata, deq; supplicio eorum qui non obseruant ea, simulq; de modo, quo sunt ipsa rite seruanda: consequens est, vt tandem definiamus, quid & quotuplex sit Dei præceptum: quandoquidem neminem esse arbitramur, qui non ex animo cupiat, non solum ipsum scire, sed & pro virili seruare: cum vt præmium seruationis habere possit, tum vt effugere valeat transgressionis pœnam.

Est autē (vt breuiter agamus) Dei præceptum, nihil aliud quàm Dei imperium, obligās quoscūq; homines (saltē rationis capaces) ad faciēdum ea quæ præcipit, & ad euitādum ea quæ ꝓhibet, sub pœna mortis æternæ. Ipsum vero Dei præceptum, duplex est: vnum videlicet adfirmatiuum, quod præcipit aliqd agendum, & per adfirmationē explicatur: atq; hoc ipsum sub se habet tria præcepta, quæ sunt: Vnū cole Deū, sanctifices sabbata, venerare parētes. Alterum est negatiuum, quod prohibet aliquid vt malum, & negatiue enunciatur, habens sub se septem præcepta, quæ sunt: Ne iuremus vane per nomē Dei, ne occidamus, ne furemur, ne fornicemur, ne falso testificemur, ne concupiscamus alterius vxorem, ne concupiscamus rem alterius.

Ex qbus apertò constat, decē esse precipua Dei mandata, ad quæ tāquam accessoria, quicquid vspiam est in literis sanctis præceptorum, refertur & reducitur vnà cum bonis opibus, quæ vel ipsa sunt diuina præcepta, vel ex eis deducitur, perinde atque ex veris fontibus flumina, quæ sacra scriptura in lib. Exodi & Deuteronomij ordinatim recenset. Deut. 5.

Hæc nimirum decem præcepta, sunt verba illa decē fœderis inter Deum & hominē, quæ Moses, ipso domino Deo mandante, scripsit in duabus tabulis lapideis in monte Sinai, quando fuit cum illo quadraginta dies & quadraginta noctes, nec panem manducans, nec aquam bibens. Exo. 20. Roma. 13. Exo. 34. Deut. 4.

Hæc ipsa decē præcepta, sunt decem illæ chordæ in regia cithara, qbus in psalterio confiteri & psallere iussit domino Deo citharœdus ille vere regius. Psal. 32. Hinc summus ille præsul & doctissimus doctor Augustinus, librum scripsit de decem præceptis, quem inscripsit de decem chordis. Et recte nimirum Dei præcepta chordis adsimilantur, quoniam nec hæ nec illa debent esse ociosa, sed semper manu sunt tangenda. id est, ipso opere complenda: quādoquidem non auditores legis, vt inquit Paulus, iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificantur. Roma. 2.

Hæc insuper decem præcepta, sunt decem isti vsuales nummi, quos valuit denarius ille, quem paterfamiliàs ille euangelicus, vineæ dominus (Deus vtpote Opt. Max.) dedit & promisit omnibus in vinea sua operantibus, & non ociantibus: quandoquidem denarius ipse significat vitam æternam, habētem decem choros, angelorum nouem, & vnum hominum saluatorum, quæ non datur, nisi decem Dei mandata seruantibus, domino dicente: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Matt. 20. Lucæ 15. Matt. 19.

Quæ

Quæ proculdubiò sunt illa quæ Christus iussit suis discipulis alios doce-
Mat. vlt. re, quum paulopost esset hinc ad cælos ascẽsurus, inquiẽs: Euntes ergo, doce-
te oẽs gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & Spũssancti, docẽtes
eos seruare omnia quæcunque mãdaui vobis. Quur aũt Deus Opt. Max. non
nisi decẽ nec pauciora, nec plura dedit pcepta, ad quæ cætera pcepta omnia,
tanq̃ accessoria & subalterna, reducuntur, sequenti periodo dicemus.

QVVR DEVS TANTVM DECEM, NEC PLVRA, nec pauciora, dederit præcepta. Caput VII.

QVoniam non parum multa reperiuntur vltra hæc decem præcepta, quibus Deus partim præcipit, vt faciamus aliqd, partim prohibet, ne faciamus aliqd: non immeritò queri cœptum est à doctoribus minime pœnitẽdis, quoniam Deus numero denario voluerit sua contineri mandata, & ad hæc reducendum, quicqd vspiam suorum est præceptorum, quod ex decalogi præceptis, non secus atque conclusio ex præmissis educatur, vti tractatu procedente, non obscure (ceu speramus) patebit.

Ad hãc quæstionẽ, quia solutio eius futura videat̃ vtilis in vniuersum ad
Roma. 1. diuinorũ præceptorũ intellectum, paucis respondemus: Quũ Deus pene oĩa
sua diuina, quæ sunt inuisibilia, nos docere voluit per humana, quæ visibilia
sunt, donec alibi visuri sumus eũ sicuti est, & quæ sunt ipsius in cælo facie ad
1. Cor. 13. faciẽ, non, vti nunc, p speculum in ænigmate: voluit & in ordine, & in numero
1. Ioan. 2. suorũ præceptorũ seruare, q̃d homines obseruãt in suis pceptis, q̃uis hæc ad il-
la sic debent referri, vt non alia possint videri, q̃ illorum declaratiua.

Thomas Iam vero, quod & beatus ille Thomas Aquinas sensit, sicut præcepta legis
1. q. 1. ar. 5. humanæ ordinant hominem ad communitatem & vnionem humanam sub
vno principe, sic præcepta diuinæ legis ordinant hominem ad quandam communitatem hominum sub Deo tanquam sub vero summoque principe. Vt autem homo commoret̃ in aliqua communitate, duo requiri constat:

In primis oportet, vt ipse homo se bene habeat ad eum q præest communitati: deinde, vt idem faciat ad alios suæ communitatis consocios & contribu-
1. Pet. 2. les. Id quod sanctus Petrus tribus verbis expressit, dicẽs: Fraternitatem diligite, Deum timete, regẽ honorificate. Ita nimirũ oportuit, vt & ipse Deus optimus in sua lege diuina ferret aliqua præcepta, quæ ordinarẽt hominẽ in ipsum Deum, tanquam in totius humanæ communitatis principem & regem summum, cui subsunt quotquot sunt vbique principes: item oportuit, vt & aliqua præcepta ferret, quæ ordinarent hominẽ ad alios proximos, sibi conuenientes sub eodem principe, vtpote semetipso.

Quum vero quilibet homo subditus, suo & communitatis principi tria debeat, proinde Deus ipse optimus tria dedit præcepta prima, quæ seruare debemus speciatim quo ad ipsum.

Primũ, quod homo debet principi cõmunitatis, est ipsa fidelitas, quæ cõsistit in hoc, vt honorẽ principatꝰ ad aliũ nõ deferat: & ppter hoc dedit Deus
Esa. 42. primũ præceptum, quod habet: Nõ habebis deos alienos coram me. Et quæret̃ Ego dñs, hoc est nomen meum. Gloriam meam alteri non dabo.

Secun-

Secundum est reuerētia, vt videlicet nihil iniuriosum in eo committatur: & ob hoc dedit secūdum præceptum, quod habet: Non assumes nomē Dei tui in vanum. Et quare? Quia pater est omnium, dicēs alibi: Si ego pater sum, vbi est honor meus, quia filius honorat patrem? Malac. 1.

Tertium est famulatus, vt scilicet illi seruiat pro stipendio & mercede fideliter vt subditus. Et ob hoc dedit tertium præceptum, quod habet: Memento vt diem sabbati sanctifices. Et quare? Vt cum quiescat & vacet ab operibus manualibus, eo facilius Deo famuletur, in audiēdo ipsius verbo & altaris sacrificio, & in exercendo quolibet opere misericordiæ.

Quo ad benehabitionē vero proximi, res ita habet: Proximi qdam dicuntur omnino speciales, vti sunt parētes, qbus vltra alia debemus specialiter aliquid, vt singularē honorē & reuerētiam. Et ob id datum est quartū in ordine præceptū, habens: Honora patrē & matrē. Proximi qdam sunt generales, ad quos etiamnū bene nos habere oportet. Id quod homo faciet, quum nullum ipsis inferat nocumētum. Illis vero fieri solet multifariàm nocumentum.

Primo, opere, & qdem in ꝓpriam psonam, quo ad consistētiam, Et contra hoc datum est quintū præceptū, quod habet: Non occides, Itemq; in psonam coniunctam, quātum ad propagationē prolis. Et contra hoc datū est præceptum, habens, Non mœchaberis. Itemq; in rem possessam, quæ ordinatē ad vtrunq;. Et ob id datum est præceptum, habens: Non furtum facies.

Secundo fit nocumētum proximis ore. Et contra hoc datum est pceptum, habens: Non loqueris falsum testimonium contra proximum tuum.

Tertio, corde: contra quod data sunt duo postrema præcepta, quæ habent: Non concupisces rem proximi tui, nec desiderabis vxorem eius.

Hæc est iuxta cōmunē Theologorū sentētiā ratio, quare nec plura, nec pauciora q̃ decē, sint Dei præcepta: quæ pcepta dicunē dilectiōis, quæ plenitudo est legis, dilectionis s. Dei & proximi: quorū prima tria primæ tabulæ, ad dilectionem Dei: septē vero secundæ tabulæ pertinent ad dilectionē proximi. Et hoc est, q̄d author legis & pceptorū ait: In his duobus mādatis, vtpote, diligē Deū modis omībus, & proximū vt teipsum, vniuersa lex pēdet & ꝓphetæ. Roma. 13. Matt. 22.

Iam superest, vt subinde singulatim vniuersa ex ordine Dei præcepta declaremus, & quid illis sit vel affine, vel contrarium, vel expressum, vel obtectum, vel simile, vel dissimile, pro virili discutiamus, primo præcepto locum daturi primum.

DE PRIMO PRAECEPTO. Caput VIII.

Non habebis deos alienos coram me, &c. Exo. xx. Deu. v.

QVandoquidē decē Dei præcepta modis omnibus conanē hominē ducere ad veram religionē, & in hac illum continere, quæ non est aliud, q̃ rectus & verus cultus, q debetur ipsi Deo, & alijs propter ipsum: proinde posuit primo præceptum, quod non aliter est principium & fundamētum religionis veræ, q̃ cor principium est in generatione animalis. Ipsum vero primum Dei præceptum, sic habet: Non habebis deos alienos coram me. Id quod prædecessores nostri non impie, sed quasi per modum declarationis, sub hisce verbis

expresserunt, dicẽtes: In vnum crede Deum. Et rectè nimirũ dixerunt: q̃n quidem hæc ipsa verba subinsinuãt nobis tria, ad quæ primũ præceptum, s. Non
1.Cor.13. habebis deos alienos coram me, nos adstringit, quæ nos in Deum summe habere debem⁹: nẽpe fidẽ, spem & charitatẽ, quas virtutes theologicas appellãt: cum q̃a Deum veluti proprium obiectum spectant, tum q̃a diuinis tantum eloquijs patefactæ sunt, tum quia eas ipse Deus nobis duntaxat per gratiam suam largitur. Sunt igitur tres partes huius primi præcepti.

Prima quidẽ parte Deus ille æternus Opt. & Max. hoc suo primo p̃cepto vult & p̃cipit, vt in ipsum solũ vnum Deũ, vti verũ Deum, & verũ omnium authorẽ & saluatorẽ hominũ, credamus & confiteamur, prout ipse aliàs, vti
Deut. 6. sui præcepti declarator, ait: Audi Israel, dñs Deus tuus, Deus vnus est. Vnde
Ephe. 4. Gala.3. Paulus edoctus ait: Vnus dñs, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater
1.Tim.2. omnium, qui est super omnes & per omnia & in omnibus nobis.

Quod vero dñs Deus hoc loco & in suo ipsius p̃cepto dicat: Nõ habebis deos alienos: non est, q̇ sint alij dij, q̇ sint q̃d ipse est, vtpote natura, q̇ creassent
Acto.17. omnia, omnia darẽt, omniaq́ facerent & gubernarẽt, qualis ipse est: sed hoc ipsum dicit, vt ostẽdat esse quidẽ deos alios, sed à natura sua alienos, vt qui sint à natura sua diuina prorsus diuersi & alieni, nimirũ non tam re, q̃ opinione & falsa nuncupatione: qualia fuerunt olim idola gentium, de quibus Pro-
Psal.95. pheta dicit: Omnes dij gentium, dæmonia sunt: quandoquidem nihil in se di-
Psal.113. uinitatis habuerunt, nisi q̇ falso deos isti, qui decepti erant, censuerunt, quòd finxerint falsis signis se esse deos.

Ideoq́ rectè præcipit, inquiens: Non habebis deos alienos coram me. Q. d. Ego enim solus ille sum & vnus Deus, qui creaui omnia, tribuo omnia,
1.Ioan.5. rego omnia, vnus in essentia, & trinus in personis, pater & filius & Spiritus sanctus, vt testatur Ioannes.

In primis igit̃ cõtra primã huius primi p̃cepti partẽ grauiter peccãt, si q̇ adsunt q̇ sidera vel astra crederẽt & colerẽt sicut deos, quum Dei duntaxat sint inanimatæ creatæ, quẽadmodũ gẽtiles olim nonnulli, q̇ (teste scriptura) ignẽ,
Sapiæ 13. aquam, solem & lunam & gyrum stellarũ rectores orbis credentes, deos putarunt, nẽpe eorum specie delectati, tanquã fatui, quum debuissent vtiq́ credidisse in ipsum Deũ creatorẽ eorũ, longe speciosiorẽ. Quos sane idololatras ne
Deute.4. quondam sequerẽtur Iudęi, dixit ad eos Moses: Ne eleuatis oculis ad cælum, videas solẽ & lunam & omnia astra cæli, & errore deceptus, adores ea & co-
Deut.17. las, quę creauit dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus, quę sub cælo sunt. Id quod tam grande est idololatriæ genus & peccatum, vt ita peccantem Deus olim præceperit lapidandum.

Secundo, contra hanc primam partẽ huius primi præcepti, peccant astrologi, & fortasse nunc quidam plus æquo astronomi, q̇ corpora cælestia planetasq́ simul cum signis suis, ponunt & credunt esse rectores animarũ, & constellationibus sub q̇bus nascunt̃, homines necessario trahi ad bonum vel ma-
24.q.3. cap.pe. lum, quos etiam Ecclesia pro hæreticis damnat, quiq́ virtute siderum & planetarũ conantur prædicere futura, dies & horas obseruantes ad aliquid faciẽdum

dum,tanquam faustos vel infaustos,nihil pene nec agẽdum nec dimittẽdum, Deute.4.
nisi iuxta dispositionẽ siderum,quæ tamẽ (Mose teste) sunt cunctis gentibus
in ministerium,non autẽ in dominium,creata: quæ neq; futura prædicere, ne-
que vel bene vel male facere possunt,nisi ex causa legitima, permittẽte & iu-
bente Deo, qui solus nouit quæ futura sunt, solus in mẽsura, pondere & nu- Sapiæ 11.
mero dispones & faciẽs vniuersa,cui sol & luna & quæq; sidera ad honorem
& ad votum seruiunt,& ad nostram salutẽ, quæ (libro Geneseos teste) sunt Gene. 1.
omnia à Deo creata bona,dicẽte Propheta: Ordinatione tua perseuerat dies, Psal. 118.
quoniam omnia seruiunt tibi.

Et hoc est quod ipse Deus noster, verus & æternus,contra astrologos &
eos q plus æquo sideribus tribuunt,ait: Iuxta vias gẽtium nolite discere, & à Hiere.10.
signis cæli nolite metuere,quę timẽt gẽtes: quoniam ego sum Deus,& non est
vltra me Deus,nec est similis mei,annuncians ab exordio nouissimũ,&ab ini
tio quæ necdum facta sunt,dicẽs: Consilium meum stabit,& omnis voluntas Esai. 46.
mea fiet. Stent & saluent te augures cæli, qui contẽplabantur sidera, & sup- Esa. 47.
putabant menses,vt ex eis annunciarent ventura tibi.

Valeant igitur,qui nostris tẽporibus astronomiæ legem transgrediẽtes,
non solum minutissima quæq; per sua iudicia,quibuslibet etiam minutis fu-
tura scrutari contẽdunt,sed & nescio quæ cum fortunia,tum infortunia, tam
vitæ quàm honoris & substantiæ, se per influxionẽ cælestem futura Cæsari-
bus,regibus,& id genus principibus,prædicere moliunt. Id quod ex præme-
moratis & impium est, quia dat creaturis quod creatoris est: & pniciosum,
quòd pessimi quiq; vnà cum vulgo occasionem accipiunt insurgendi contra
eos,qbus audiunt male prædictum,& iuuandi eos quibus bene,vnde tumul-
tus plerunq; suscitant: si leo quæ mala contra religionem veram interea subna
scãtur,vti docuimus in opere mirabilium mundi: & vanum,quum quæ præ-
dixerunt isti,longe sæpius non euenerint, quàm euenerint,sicut quotidie in
suis iudicijs & Ephemeridibus mentiuntur de futuris serenitatibus, pluuijs,
caloribus, frigoribus, ventis, tonitrubus, & id genus aeris & cæli accidenti-
bus operationibus.

Haud est igitur,vt vel Imperator,vel rex, vel quisq; alius princeps,sibi ti
meat ab eiusmodi prognosticationibus siderum & astrorum: sed bene faciẽ-
do,malumq; dimittendo,timeat eum, & in ipsum solum confidat, q suus est
& siderum & nostri omnium creator & gubernator. Qui quum sit operator Psal. 101.
siderum, & hæc ipsius opa,facile pro nutu suo illa quasi operatoria quædam
mutare poterit,immo & ea,quæ aliquoties ex voluntate eius mala nobis fore
præsignãt,vertere poterit in optima quæq;,vt q nolit mortem peccatoris,sed Ezec. 18.
velit vt conuertat & viuat,q conuertit ad nostram cõuersionem, vt patet de
Niniuitis,& de Ezechia,& de alijs. Id quod & ipse testatur de seipso, dicens: Ionæ 3. 4.Re. 20.
Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo,quod locutus sum aduersus eam, 2.Par.32.
agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitaui vt facerem ei. Esaię 38.

Non est igit, vt is, cum quo Deus ille maximus reconciliatus est p pœni- Hiere.18.
tentiã,sibi timeat. Nam qs contra eum,q cum Deus est,q protector est ipsius Roma. 8.

vitæ, contra quem nemo potest? Non est etiam, vt eius cor timeat, si consistāt
Psal. 26. aduersus ipsum inimici castra, sicq; exurgant aduersus eum prælia, verū expectans ipse cum Dauide dn̄m, viriliter agat, confortetur q; cor suum, & sustineat dominum, dicēs: Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi
Psal. 30. Psal. 117. homo. Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos.

Nec est quod isti se tueanť, dicētes: Astra & influētias eorū non quidē necessitare, sed inclinare ad peccatum &c. Respondemus em̄, & hoc impium esse sentire, quòd qs sentiat ac dicat, Deum fecisse creaturam ad inclinationem
Roma. 8. peccati, & non potius ad erectionē iustitiæ, vt omnia cooperētur in bonum, non in malum, hominibus. Aut quasi vllus homo necessitate compulsus peccet, & nō potius semper inclinatione. Quis inuitus peccat? Nemo, quum omne
Gene. 4. Eccl. 15. Matt. 15. peccatum sit voluntarium, procedēs ex libera mēte: sitq; omnis mala inclinatio non extra nos, sed in nobis, Christo dicēte: De corde em̄ exeunt cogitationes malæ &c. Non quod intrat in os, coinquinat hominē. Et Iacobus quoq;
Iaco. 1. ait: Vnusqsq; tētatur à concupiscētia sua abstractus & illectus, quæ non à fa-
Gene. 1. to, sed ab origine peccati venit. Siquidē omnia quæ Deus creauit, bona sunt: nec possunt ex sua natura, nisi ad bonum, inclinare.

Qui vero volunt ex institutione Dei illa habere, vt ad peccādum inclinēt, dicāt nobis, quæso, cur Adam & Euam ante serpētem non inclinauerūt, quur
Ioan. 8. Esaiæ 53. non Christum, quur non eius matrē, virginē Mariam. Hem vox illa, vox patris Adam est, q & ipse suam inclinationē ad mulierē transtulit, id est, creatu-
Gene. 3. ram Dei, dicēs: Mulier quam mihi dedisti &c. Et quur, obsecro, sidera tot annis, qbus, quàm nos, sunt astris longe propinquiores, nimirū habitantes (teste
Ephe. 6. Paulo) in aere dæmones, per suas influentias non mutarunt, & ad bonum inclinarunt, quum maneant in sua peruersitate, nec vllo signo, nec per vllum planetam mutantur, quum nostræ animæ breuissimo momento influentiarum mutari dicantur?

Tertio peccant contra hanc primam primi præcepti partē, qui vel ariolos, vel augures, vel maleficos & incantatores, vel somniorum coniectores, vel diuinos, vel pythonas, vel magos consulunt, vt noua inquirant, secreta rimentur, futura præsagiant, perdita recuperent, ab infirmitatibus suis & suorū animalium liberētur, aut quid aliud, quod solius Dei est & eius simplicis verbi, petunt, credentes se habere posse à creaturis, quod non possunt nisi à creatore, cui proprium honorem detrahunt, habere. Id quod ipse creator Deus vni-
Deut. 18. cus, idemq; æternus, prohibet, dicens: Non inueniatur in te, qui ariolos sciscitetur, qui obseruet somnia atq; auguria, nec sit maleficus, nec incantator, neq;
Leui. 20. pythones consulat aut diuinos: Anima quæ declinauerit ad magos & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciē meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui &c.

Peccant in hanc primi præcepti partē cuiuscunq; generis diuinatores & superstitiosi, quos fortasse liceret (quanuis numero propemodum sint infiniti) vnà cum præstigijs & artibus & harum modis recensere, si expediret: verum
1. Cor. 9. cum nobis omnia liceant, non autē omnia expediant, & possem ego recensione eius-

ne eiusmodi fortassis magis docere, quam dedocere malum, præsertim eos qui sunt paulo simpliciores & infirmiores: sufficerit hoc nimirum loco dixisse, non modò peccare & damnari qui diuinant & incantant, sed & eos qui sequuntur eos, eorumque falsa ope vtuntur, vtpote magis in eorum virtutem & potentiam, quæ tamen nulla est, quàm in virtutem & potentiam Dei, qui solus virtuosus & potens est, credentes, facti infideles vnico suo principi Deo, adhærentes aduersario, cui potius debere volunt gratiam benefacti & gloriam de iuuamine, quàm Deo optimo, cui, nec alteri, debetur omnis gloria, de se dicens: Ego solus sum dominus & Deus vnus, faciens omnia: gloriam meam alteri non dabo. 1.Tim. 6. Esaię 42.

Siquidem quotquot sumus Christiani, in baptismo illi tanto & vnico principi, & in eius mandata iurauimus, & nomina dedimus, fidem nostram obstrinximus: diabolo autem & illius complicibus, & pompis omnibusque superstitionibus suorum renunciamus. Fidem proinde per eiusmodi diuinationem frangentes, taliaque agentes, non solum (teste Apostolo) morte digni sunt, sed & qui agentibus consentiunt: qui sic agentes, aliquid diuinitatis extra vnum verum Deum falsò putant & credunt. Roma. 1.

Cæterum quæret hac quispiam parte, dicens: Nunquid eiusmodi diuinatores & incantatores vere suis artibus aliquid agant, possintque ne hominibus suis incantationibus vel commodare, vel incommodare, quemadmodum sæpenumero visi sunt facere grandines, tonitrua, fulgura, & id genus quædam alia, perinde sicut admiratione digna? Respondemus, maleficos ipsos & incantatores per opera sua & artificia nihil per se posse: diabolum vero ea quæ fiunt hominibus, mala operari, non secus tamen, quàm quatenus Deus permittit illi. Sic sane diabolus procurauit, vt ignis de cælo caderet, & ipsius Iob patientissimi pecora cum seruis occideret. Sic Aegyptiorum plagas per angelos malos magi Pharaonis procurarunt, teste diuino Psalte. Sic multi quondam obsessi fuerunt à malignis spiritibus, quos ipsi corporaliter etiam persequuti sunt & torserunt, testante Euangelio, qui & hodiernis temporibus multas animas erroribus & peccatis occupant, quum vtique maius est, animas immortales perdere, quam membra moritura vel aerem vexare. Sic sane satanas ipsum dominum Iesum assumpsit, & de deserto in montem, de monte in pinnaculum templi transtulit. Ita quoque diabolus in cælo cum Michaele & angelis eius pugnauit. Iob 1. Exo.7.8. Psal. 77. Mat.8.9. Marc.5. Lucæ 8. Lucæ10. Matt. 4. Marci 1. Lucæ 4. Apoc.12.

Iam vero si cacodæmon permissione diuina Christum & eius membra, hoc est, sanctos homines, vexauit: quid mirum, si horrea nostra possit destruere, membra percutere, segetes & frumenta in agris perdere, & hoc genus alia mala corporalia hominibus immittere, eadem diuina permissione, sine qua iste cum suis incantatoribus nec tantillum facere mali possec, vt etiam sine ea, nec folium arboris mouere possit, nec in capite capillum, sicut alibi Christus innuit. Siquidem Deus facit bonum per seipsum, qui summe bonus est: malum vero per malos, vtpote vel per cacodæmones, vel per ipsius complices. Ita dictum est olim in adagio: Dominus nequam per nequam punit, quum nolit bono ad malum vti. Matt.10. Lucæ 12. Matt.19. Marc.10. Lucæ 18.

Quòd autem dominus Deus eiusmodi mala pœnæ facere permittit cacodæmoni, quodque ille facere malum possit etiam per suos, cum quibus pepigit fœdus, non

Iob 1. nisi quatenus Deus ei permittit, testatur ipse dominus, ad diabolum dicēs de Iob: Ecce in manu tua sunt omnia quæ habet, scilicet Iob: tantum ne in animam eius extēde manum. Id quod factum est, nec vltrà potuit, qa dominus noluit. Probat & ipse Iob, sibi quicqd fuit eius mali, venisse à diabolo, sed Deo permittēte, de quo dicit: Dominus dedit, dominus abstulit: non autem
Matth. 8. dicit: Dominus dedit, sed diabolus abstulit. Id quod domino nolente, non
Marc. 5. potuit, sicut nec aliàs ipsi cacodæmones in porcos exire potuerunt ab homi-
Lucæ 8. ne, quē obsederant, nisi domino ipsis permissionem & licentiam dante, quem propterea rogarunt.

Sed inquis: Quur Deus permittit diabolo & eius ad pactum suum adiuratis, eiusmodi mala hominibus inferre?

Primo, nonnunquam propter peccatum, quo peccatores merētur eiusmodi mala. Sic aliàs cacodæmoni Asmodæo, propter peccatum libidinis inordi-
Tobię 3. natæ, septē sponsos Saræ Raguelis filiæ, permisit singulatim occidere.

Secundo, nonnunquam ad probationem fidei, vt videlicet illi qui hoc audiunt & vident, probentur, qua fide sint apud DEVM, an videlicet plus tribuant credendo sibi, quàm diabolo, qui talia potestate sua facere nequit.
Deut. 13. Id quod videtur approbare Moses, dicens: Si surrexerit in medio tui propheta, aut qui somnium se dicat vidisse, & prædixerit signum, & euenerit quod loquutus est, & dixerit tibi: Eamus, & sequamur deos alienos: non audies verba eius, quia tentat vos DEVS vester, vt palam fiat, vtrum diligatis eum, an non.

Tertio, nonnunquam vt Deus tradat eos, q plus tribuunt eiusmodi maleficis, q̃ sibi Deo, cuius nulla sit in ĩs rebus permissio, in reprobum sensum propter ipsorꝫ infidelitatis iniqtatē. Quum em̃ baptizati, per fidē Deum cognouerunt, nec tamē ipsum, prout fides habet, glorificant, nec gratias agunt,
Roma. 1. rectè iusteq́ꝫ (Paulo teste) Deus dat ipsos in reprobum sensum, vt euanescant in suis cogitationibus: sitq́ꝫ cor eorum sic obscuratum, vt credant & faciant, quæ credere & facere non deberent.

Credere em̃ deberēt, diabolum & suos eatenus posse facere, quatenus permittit Deus: nec ipsum habere potestatē sup peccatores, nisi quatenus illi per-
2. Tim. 2. mittitur: à quo, vt ingt Paulus, capti tenētur ad ipsius voluntatē. Nam si res aliter haberet, profectò malefici possent efficere, vt Turca Christianos omnino perderet: sed nequeunt, quia non est istis nec huic à Deo permissum, sicut patet de Iob, de Christo, & de obsessis.

At inquiunt infirmiores in fide, falsoq́ꝫ per superstitionē seducti: Licet ne maleficia maleficĳs propellere, quum videamus ipsos maleficos etiam mala curare posse, bonaq́ꝫ inducere? Respondemus, nec ipsum diabolum, nec eos qui per pactum sunt eius, aliquid per se mali pœnæ, longe minus aliquid boni, facere posse: sed à DEO, propter causas paulo ante dictas ab ipso &c. fieri permittente, qui de seipso dicit: Ego dominus, & non est alter, formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem & creans malum. Ego dominus fa-
Esaię 45. ciens hæc omnia.

Quum

Quum ꝑinde omne malum pœnæ veniat ab ipſo ꝑmittente, non eſt vt ad alium quis cõfugiat,precaturus bonum & deprecaturus malum, ꝙ ad ipſum dominum Deũ,qui malum ſua poteſtate ſola ꝓpellere,bonumq́ꝫ elargiri ſolus poteſt,ipſo dicẽte:Conuertimini ad me,& ſalui eritis omnes fines terræ:qa ego Deus,& non alius,nec ſaluãs ꝑter me. Iam vero ſi ad alium, vtpote diabolum vel ad ipſius complices, quiſpiam Chriſtianus confugeret, non aliud faceret, quàm quòd offenderet Deum, & ab ipſo deſciſceret ad diabolum, qui ſic eum molitur à Deo auocare, ad ſeq́ꝫ ꝑtrahere. Ad quem anteaquàm quis deſciſcat, vero Deo derelicto, præſtiterit, vt mortem oppetat centies, ac patiatur omnes corporis cruciatus, quandoquidem perpetuo damnatus eſſet. Ibidem.

Sed inquiunt:Num non eſt miſeris,ꝑſertimq́ꝫ faſcinatis,ſuccurrendum,vt à malo liberent? Vtiq, ſed nõ niſi ꝑ verũ & vnicum Deum,ꝙ ſolus habet poteſtatem mortis & vitæ,& quidem licitis medijs. Vel ad ipſum currere ꝑ deuotas orationes,quibus etiam dæmonia expellunt: vel per eleemoſynas,quibus peccata redimunt: vel ꝑ ieiunia, quibus etiam dæmonia propellunt: vel ꝑ ſignum ſanctæ crucis,quam maligni ſpiritus ſupra modum fugiũt, non ſecus atq́ꝫ baculũ, quo plagã receperũt,vti teſtant Athanaſius, Origenes,Chryſoſtomus, & hoc genus catholici doctores. Et recte nimirũ. Nam quũ ſignũ Tau T figura ſigni ſanctæ crucis,cuſtodiuit ab angelo percutiẽte, quotquot fuerunt eo ſignati:& ſi ſerpẽs exaltatus in deſerto ꝑ Moſen,Chriſti crucifixi figura,præſeruauit à morſu ſerpentum igniferorũ, & ſanauit adſpicientes: quur ſignum ſanctiſſimæ crucis, in qua Chriſtus cacodæmonem & omnem eius poteſtatem ſuperauit,non idem vel longe maius ꝙ vmbra, veritas facere poſſit,quando ſatis cõſtet,& ipſos Apoſtolos & alios ſanctos viros, infinita miracula ſignaculo ſanctæ crucis edidiſſe,præſtigiasq́ꝫ cacodæmonum ſuperaſſe? Egreſſurus itaq́ꝫ vel ingreſſurus homo, facto ſigno ſanctæ crucis in fronte,dicat:Abrenuncio tibi ſatana,& coniungor tibi Chriſte:nec ſubinde timeas vel ab homine, vel à diabolo per quæcunq́ꝫ præſtigia occurrente. Siquidem virtus ſanctæ crucis tuus ſit baculus,tua armatura, turriſq́ꝫ tua inexpugnabilis in fide vera & firma, quæ ipſa eſt victoria, qua vincimus mundum & diabolum, & impoſſibilia facimus, ſine qua diabolus etiã ſuis minimis technis ad om̃e malum deludit. Vel poſſumus etiam contra diabolum & eius maleficos ad Deum verum confugere, medio interceſſionis ſanctorũ, qui nobiſcum poſſunt coimpetrare opem contra omnium magorum præſtigia, velut alibi Raphael angelus tulit opem iuniori Tobiæ & Saræ ſuæ ſponſæ. Vel exorciſmis eorum,qui ex officio Eccleſiaſtico exorcizant. Sicut enim in naſcente Eccleſia Apoſtoli ꝑ orationem & impoſitionem manuum dæmones expulerunt,ita poſtea fecerunt exorciſtæ verbo Dei, ſignaculoq́ꝫ ſanctæ crucis,vt patet in Actis Apoſtolicis. Sed inquis:Hoc & ipſi diuinatores & malefici faciunt,miſcentes plerunq́ꝫ in ſuis benedictionibus(ſi modò conuenit,eorum ꝑſtigia non potius maledictiones, quàm benedictiones appellare)orationes & ſigna crucis.

1.Reg.2. Sap.16. Matt. 17. Marc. 9. Dani.4. Marc. 9. Ezec. 9. Num. 21. Ioan. 3. Heb. 2. 1.Ioan. 5. Marc. 16. Matt. 9. Marc. 9. Heb. 11. Tob. 6. Acto. 19.

Primo autem respondemus, eos nihil pie facere, quum potestas exorcizan di non ipsis laicis, sed Ecclesiasticis concessa sit à Deo. Secundo, quoniã sunt diabolo adiurati, miscentes prætextu quodam orationes vnà cum varijs & peregrinis modis, in scriptura minime probatis: quibus & si diabolo non to-
Eccl. 2. tam partem artis asscribunt, derogant tamen impie Deo quod ipsius est to-
3. Reg. 18. tum, contra scripturam, duplici animo, vtroq; pede claudicantes, volentesq;
Matt. 6. Deo simul & diabolo seruire, inter quos nulla est conueniẽtia. In huius argu
Lucæ 6. mentum, videmus raro vel nunquam feliciter cessisse finaliter incantatoribus,
2. Cor. 6. quibus ipse dæmon semper mercedem relinquit sui pacti cum ipsis, qui & sem per turpi paupertate laborant, quanuis omnia propter quæstum faciant. Hui-
Actor. 19. us exẽplum est reperire in Actis, de Iudæis exorcistis, qui exorcizando sequu turi Paulum, vulnerati à diabolo, vix vita superstite effugerunt. Vel deniq;
Eccl. 38. si ægritudo fuerit illata homini, melius vti possum⁹ medicina naturali, quam Deus vnà cum ipso medico propterea creauit, vt ea vtamur, cui vera fide po-
Iacob. 5. test addi oratio, quæ sæpius infirmũ sanat: & Dei verbum, quod sanat & san-
1. Tim. 4. ctificat, quod nec vllum emplastrum sanare potest. Quum proinde fideles in
Sap. 16. necessitate vel infirmitate aliqua constituuntur, debent eiusmodi naturali in-dustria & via sibi remedium quærere, quo liberentur ab angustia opprimen-te: reliquum vero diuinæ prouidentiæ committere, quum cura Deo sit de no
1. Pet. 5. bis indeficiens, dicente Petro: Omnem solicitudinem sitis proijcientes in De um, quoniam ipsi cura est de vobis.

Quarto peccant contra hanc primam primi præcepti partem grauiter, qui
Martialis. veri Dei, qui solus & vnus est verus Deus, immemores, more poetarũ & ora-
Homerus torũ ethnicorum, potentes & diuites huius mundi satrapas pro dijs habent &
Vergili⁹. colunt, vtpote vsq; adeo istis adulantes, & quidem plerunq; propter quæstũ,
Quintili. vt non solum pessima eorum facta probent & commendent, sed & ob ipso-
Valerius. rum complacentiam aliquoties mala perpetrare, & contra Deum facere non vereantur, nimirum perfrictissimæ frontis homines. Cuiusmodi maxime per-hibentur esse in aulis principum, quibus profecto nihil perniciosius est ijsce tam impudentibus adulatoribus, qui negant & adfirmant ad nutum princi-pum, siue sit pro vel contra Deum, siue bonum siue malum, qui probant eti-am vitia & scelera principum, quæ potius pro loco & tempore cum modestia deberent reprãhẽdere, ne alioqui seducerent, quos ducere deberent suis con-
Esaiæ 5. silijs, contra quos ait scriptura: Væ qui dicitis malum bonum, & bonum ma-lum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum in dul-ce, & dulce in amarum.

Quinto peccant contra hanc primi præcepti partem quidam potentes, sa-pientes, diuitesq; & id genus alij, qui vilissimæ conditionis suæ immemores, quum sic à suis falso commendantur, ita superbiunt & ferociunt, vt vel se de-os esse putent, vel profecto honorari se sicut deos sustineant, sibi à vero Deo nihil timẽtes, vel ipsum non esse credẽtes, gratię sibi datæ prorsus obliti: qua-
Iudith. 3. lis olim fuit Nabuchodonosor, qui se (duce Holopherne) pro Deo voluit & præcepit adorari, sed confusus est. Qualis etiam fuit olim princeps Tyri, ad quem

quem Deus dixit: Eo q elevatum est cor tuum, quasi cor Dei, & dixisti: Deus ego sum, quum sis homo & non Deus: ecce ego adducam super te alienos, robustissimos gentium, & morieris in manu alienorum. Atq factum est ita. Talis ferme est nunc Turca, velut argumento tes est ipsa cum titulo omnium superbissimo, qui proculdubio tandem peribit cum principe Tyri, nobis ad veram pœnitentiam conuersis. Ezec. 28.

Sexto peccant contra hanc primi præcepti partem principes nonnulli, maximeq Ecclesiastici, qui plus æquo titulis pene scandalizātibus, & diuinis pene cæremonijs, & quidem longis geniculationibus, osculis non manuum modò, sed & pedum, in non vulgare infirmiorum hominum scandalum, se honorari propemodumq coli sustinent, non secus atq dij qdam: qualesq quidem sunt, sed non natura, vt quicquam p se possint, quum sit vnus tantū natura verus Deus, qui oīa p se potest, qui nullius indiget, sed cuius omnes indigemus: sed participatione, gratia & adoptione, p quam vel ob officium, quēadmodum olim sancti Dei oēs, nonnihil diuinitatis in se habēt, quam Deus ex gratia participat illis & communicat, quos & ob id scriptura deos appellat, quam Christus contra Iudæos allegat, dicens: Nonne lex vestra dicit, Quia ego dixi, dij estis? Ita Moses ait: Dijs non detrahes, & principi populi tui non maledices. Sed vnus pfecto Deus est, idemq natura verus, cæteris oīnibus vt suis creaturis, per gratiam dans & donans omnia, stans maiestate sua non secus inter alios, ac rex inter suos subditos, prout ait regius de eo ppheta: Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos dijudicat. Et rursus: Quia ego cognoui q magnus est dominus, & Deus noster præ oībus dijs. Omnia quæcunq voluit dominus, fecit in cælo & in terra, in mari & in oībus abyssis. Hinc Apostolus ait: Scimus quia nihil est idolum in mundo, & q nullus est Deus nisi vnus. Nam & si sunt qui vocantur dij, siue in cælo, siue in terra, (siquidem sunt dij multi & domini multi) nobis tamen vnus est Deus pater, ex quo oīa, & nos in illo: & vnus dominus Iesus Christus, per quem oīa, & nos per ipsum: sed non in omnibus est scientia. Gala. 4. Psal. 15. Psal. 81. Ioan. 10. Exod. 22. Psal. 81. Psal. 134. 1. Cor. 8.

Sunt enim principes, & singulariter Ecclesiastici & alij, qui loco Dei iustitiam vel docent, vel ministrant per veri Dei gratiam, & vocanē dij, quasi (sicut ait Origenes) à Deo dati: & dñi, quasi à domino potestatem sortiti, non autem in propriam gloriam, sed Dei, sed subditorum vsum & commoditatē, vnde & patres patriæ cœpti sunt olim vocati. Deberēt itaq viri, per gratiam Dei tanti effecti, cognoscere gratiam, & hoc magis se humiliare, quo maiores essent: vt non modò haberent hanc gratiam gratis datam, sed & gratum facientem ab ipso dño Deo, & se pro virili componere ad mores illius qui dicit: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde: vti non tam nomine, q ipso opere possent eius esse locum tenentes & in terra vicarij. Ecci. 3. Matt. 11.

Septimo impingūt in hanc primi præcepti partem, qui diuos in cælo sic colunt, vt Dei veri prsus immemores, relictoq propemodum vero Deo, primū confugiunt ad ipsos, & à singulis ipsis res singulas quibus indigent, precātur, quasi singulos deos constituentes, tanquam possent ipsi ex seipsis citra

1. Cor. 4. Dei nutum facere vel dare quicquam, quum ipsimet fateantur se omnia per
gratiam à Deo habere, nec illius cultum quoquo modo sibi postulẽt, nec am-
Psal. 113. biant, per prophetam dicentes: Non nobis domine, non nobis, sed nomini
Apo. 21. tuo da gloriam. Nec illi hunc sibi fauorem postularunt in terris olim, quare
multo minus in cælo, vbi nec errare nec peccare possunt. Id quod apparet ex
Actor. 14. eo, quod Paulus & Barnabas quondam, quum in Iconio multi essent, qui vi-
debant ipsius & Barnabæ signa, quæ non sua, sed Christi virtute faciebant,
ipsos pro dijs (Barnabam pro Ioue, Paulum pro Mercurio) habere volẽtes,
ac dicentes: Dij similes facti hominibus, descenderunt ad nos: fecerunt, con-
scissis tunicis suis, exilientes in turbas, clamantes & dicentes: Viri, quid hæc fa
citis? Et nos mortales sumus similes vobis homines, annunciantes vobis, ab
Psal. 145. ijs vanis conuerti ad Deum viuum, qui fecit cælum & terram, & mare, & oĩa
Apoc. 14. quæ in eis sunt. & quæ sequuntur reliqua, quibus vix sedauerunt turbas, ne
sibi immolarent. Ita Ioannes in Apocalypsi volens angelum ipsi loquentem,
Apo. 19. & 22. diuinaq; specie splendentem adorare, vetitus est ab ipso, dicente: Vide ne fe-
ceris. Conseruus tuus sum & fratrum tuorum, habentium testimonium Iesu.
Deum adora.

Non est itaq; vt alijs q; Deo vero, viuo & vni, suum tribuamus in colen
do & inuocando cultum & honorem. Conuenit aũt, imo oportet, vt eos, iu-
xta sacræ scripturæ præscriptum, veneremur, eorum fidẽ & fidei opa imitan-
Ioan. 12. do, eosq; diligẽdo, quia Chrs dilexit & honorificauit eos: ac inuocemus eos-
Ioan. 13. dẽ, non quasi datores pprios, sed quasi coimpetratores & intercessores apud
Deum efficaces, non singulis singulas res, sed omnibus oĩa indiscriminatim
ascribẽtes p intercessionẽ, nec res tam corporales q; spũales ab ipsis petentes,
1. Tim. 3. prout Ecclesia columna & firmamentum veritatis, quam in hoc genus rebus
errare non putamus, ab initio fecit, nec frustra: quam tutò sequi psuasum ha-
bemus ad hunc sane modum, & hoc etiam exemplo:

Matt. 8. Saluator noster IESVS Christus, venit in domum Petri, socru Petri ma
Marc. 1. gna febri laborante. Petrus ergo rogauit dominum pro ea. Dominus fe-
Lucæ 4. brem increpauit, & pristinæ sanitati socrum Petri restituit. Vnde Ecclesia do-
minum exorans, pro febricitantibus supplicat domino, vt hodie quoq; inter-
cessione beati Petri, infirmos à febrium paroxysmis & ardoribus liberare di-
gnetur.

Ita etiam, quoniam sancta Apollonia pro Christi gloria forti animo pas-
sa est sibi dentes excuti, non impie precatur Ecclesia: Deus omnipotens, pro
cuius nominis gloria sancta virgo Apollonia dentium excussionem forti ani
mo pertulit, tu nunc quoq; ad eiusdem tui nominis gloriam, in dentium do-
lore nobis clementer adesse digneris intercessione eiusdẽ tuæ virginis & mar-
tyris, per Christum dominum nostrum. Amen.

Poterit etiam ipsa oratio dirigi ad ipsos sanctos, quos precemur, vt ipsi De
um optimum, cuius voluntatem norunt, pro nobis orent, quatenus ipsorum
Matt. 26. intercessione largiatur nobis hoc vel illud sub conditione, si nobis hoc ipsum
Marc. 14. cẽsuerit vtile futurum, quemadmodum & dominus ipse suo nos exemplo do-
cuit

cuit orare. Id quod idololatria non est, quum non petamus ab ipsis, tanquam à dijs, & proprie petendorum datoribus, sed veluti à coimpetratoribus, quemadmodum solemus hoc in seculo vnus ab altero petere, quum tamen neuter alterum habeat pro Deo, sed pro mero homine, per quem Deus largitur ac subuenit, tanquam per organum. Siquidem creaturę sunt non aliud, quàm manus, quàm cannæ, quàm media, quibus ipse Deus omnia largitur, veluti quum dat vberibus matris lac, vt ipsa deinceps puero porrigat.

In hunc sane modum catholice & pie Deo ab Ecclesiæ catholicæ consortibus dico esse supplicatum, nec esse erratum: nisi quis errorē dixerit, abusum loquutionis, quod aliqui sanctos vocant auxiliatores. Id quod non facile concesserimus, quum quam maiore & fide & intelligētia pollent, sciant diuos non auxiliari, nisi intercessione ad dominum Deum: vnde auxilium sanctorum non secus, quàm pro intercessione, accipiunt.

Insuper & si proprie solus sit Deus auxiliator & adiutor fideliū, prout ipsum scriptura vocat adiutorē, non tamē idololatra mox erit, qui appellauerit eius electos, adiutores improprie, qui dignatus est eos, quorum medio vtitur ad voluntatem suam & executionē eius, à suo etiam nomine appellare deos: & hoc quoque pacto scriptura nuncupat Ioseph filium Iacob, saluatorem mundi, quia sua prouidētia (Deo dante) conseruauerit mundum Aegyptiacum sub Pharaone à fame. Sic etiamnum eadem scriptura vocat Othonielē, & paulopost, ipsum Ahud filium Gera, saluatorē, quia Deus per vtrunque dederat Israeli salutem. Quid multa? Nihil est de noīe vel vocabulo certandum, quando de ipsa re constat: nec est quod errore quis lingua cadēs errat, modo bene sentiat is, & sit intentio, quæ iudicat omnia, recta. Psal. 32. Psal. 45. Psal. 81. Ioan. 10. Gene. 41. Iudic. 3.

Necesse, quod etiam vocemus sanctum aliquem hominem in cælo vel in terra nomine diuino, modò nō faciamus eum Deum, nec ei tribuamus quod solius est Dei. Id quod fieret, quū quid peterē à quopiam, quasi haberet quod peteretur, & dare posset ex seipso: id quod falsum foret, quum nulla creaturarum habeat aliquid ex seipsa, nec dare possit quicquam, nisi Deo dante per ipsam & concedēte. Vnde Paulus ad eum, qui falso putat se habere quicquā à seipso, ait: Quid habes quod non accepisti? Si autē accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? 1. Cor. 4.

Haud est igitur idololatra, nec peccat in primam primi præcepti partem, qui sanctos vt intercessores implorat, & veneratur vti creaturas Deo dilectas: quum etiam Iob vir sanctus & rectus, suadeat indigenti suffragijs, vt se conuertat ad aliquē sanctorum. Nonne & Iacob ipse patriarcha voluit, vt super Ephraim & Manassen inuocaretur nomē suum, & nomina patrum suorum, Abrahæ & Isaac? Iob. 5. Gene. 48.

Videat proinde sanctos Dei colens aut inuocans, vt reiecto superstitioso abusu, sic in primis se dirigat in Deum, vnicum sui desiderij scopum, vt non è sanctis pendeat, sed per considerationem gratiæ Dei in sanctis, in ipsum Deum transcēdat, quem per sanctos præcipue inuocet, quem in illis colat & veneretur. Siquidem ipsi sancti nolunt se in seipsis laudari & glorificari, sed in

domino,

domino, & dñm in se, quemadmodum primi quondam Christiani coluerũt Paulum, sed magis in ipso Deum, cuius opera de Paulo recensuerunt, dicente Paulo: Et in me clarificabant Deum. Sed de ijs passim in opere nostrorum Catholicorum & Centuriarum pluribus egimus.

Gal. 1.

Octauo peccant in primam primi præcepti partem, qui vel idola vel statuas adorant & colunt, quemadmodum gẽtiles olim frequenter fecerunt ante Christi IESV aduentum, qui velut scriptura testatur, idololatræ ponebãt plures ac diuersos deos, & existimabant inanimatis lapidibus & lignis inesse virtutem deitatis. Quod idololatriæ genus inde videtur originem cepisse: Quum enim essent aliquot vsque adeo carnales, vt aliquos amarent vsque adeo carnaliter & inordinatim, vt mortuis ipsis facerent imagines, ad quas cum magis currerent, & in ipsis magis quàm in Deo authore delectarentur: & cum Deum ipsum viuentem, eundemq́ inuisibilẽ, per visibilia huius mundi bene cognoscerẽt, & ipsum tamen non sicut Deum, teste Paulo, glorificarent, sed sua sponte stulti facti, mutarent gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium, dedit ipsos Deus optimus maximus in reprobum sensum: permisitq́ vt in eis ipsis idolis ligneis cacodæmon absconditus & rogatus, cœperit aliquoties, vt semp magis ac magis deciperet, loqui & respõdere, quum tamen ipsa (testante Paulo) nihil essent aliud, præter ligna & saxa, ex quibus ipsa dæmonia loquebantur. De quibus ob id seriò dicit ad idololatras propheta: Quoniam magnus dominus & laudabilis nimis, terribilis est super omnes deos. Quoniam omnes dij gentium dæmonia sunt, dominus autem cælos fecit.

Sap. 14. & 15.

Rom. 1.

1. Cor. 8. Rom. 1.

Psal. 95.

Hanc vero idololatriam primus fecisse creditur Ninus Rex, vt vetustissimus, ita scelestissimus, vt qui non solum patris sui demortui curauerit fieri imaginem, sed & hanc post mortem coluerit, & cum ea loquutus sit, put scriptura de ipso dicere putatur. Non erubescit loq cum illo, qui sine anima est: & pro sanitate quidem infirmum deprecatur, & pro vita rogat mortuum, & in adiutorio inutilem inuocat, & pro itinere petit ab eo, qui ambulare non potest: & de acquirendo, & de operando, & de omnium rerum euentu petit ab eo, qui in omnibus est inutilis. Hunc deinde Ninum populus Israeliticus sequutus est in ipso aureo vitulo, quem ex inauribus (Mose eum domino in monte absente) non solum isti conflauerunt, sed & adorauerunt, & ei hostias obtulerunt, & solennitatem fecerunt, eumq́ vocarunt deos suos, qui duxissent ipsos ex Aegypto.

Sap. 14.

Exod. 32.

Ex quorum sane idololatria Deus optimus maximus ita cœpit indignari, vt vel Mose pro ipsis intercedente, qui etiam tabulas lapideas ex indignatione fregit, per ipsum Mosen vnà cum filijs Leui curauerit die illa gladio belli co occidi quasi vigintitria millia hominum. Fuerũt autem ipsi Iudæi vsq adeo proni semper ad idololatriam, vt Deus ipse ne imagines quidem ipsis concedere voluerit, addens propterea in primo pcepto: Non facies tibi sculptile, neq omnẽ similitudinem, quæ est in cælo desuper, & quæ in terra deorsum,

Acto. 7. Psal. 105. Exod. 32. 1. Cor. 10. Num. 21. Exod. 20. Leuit. 26. Deut. 5.

nec eorum quæ sunt in aquis sub terra. Quorum causa Ezechias rex Iuda, 4.Reg.18.
serpentem æneum qui positus quondam fuerat pro signo, quem isti colebant, 2.Par.29.
fregit.

Quòd vero nonnulli apud nos hisce annis zelo perinde quodam, sic in diuorum imagines in plerisq; locis desæuierunt, vt ne signum quidē sanctæ crucis gloriosęq; Virginis in templo manere sustinuerint, ogganientes quia sint idola, & q̄ nos propterea idololatræ censendi simus: haud est vti probemus, cum quia Christiani satis superq; sciant ex sacris scripturis & ex Apostolorum historijs & homilijs, eiusmodi simulacra non esse aliud, quàm aurum & argentum, & quidem opera hominum materialia, nec vllā habere in se vitam, longe minus diuinitatem aliquam, cum quia non colunt ea sicut deos, qui credunt vnum Deum, sed venerantur ipsa sicut signa & monitoria eorum, quæ Christus, quæ sancti ipsius gloriose fecerunt, immo sicut volumina quædam laicorum, ė quibus ipsa discant, quæ nec audire, nec legere fortassis alioqui possint aut valeant. Psal. 113.

Nec interim culpandi sunt, qui citra superstitionem & idololatriam sic venerantur imagines eorum amore, quos repræsentant, quemadmodum noua nupta sponsi absentis amore exosculatur annulum aut strophium, ab illo relictum aut missum. Qui sane affectus Deo non potest non esse gratus, qui non ex superstitione, sed ex abundantia quadam amoris proficiscitur. Id quod pariformiter de ijs sentiēdum est, qui simili affectu exosculantur ossa, aliasve reliquias sanctorum, de quibus passim in nostris pro religione veteri lucubrationibus dısseruimus. Quanuis interim non negemus, fuisse hactenus in ipsis picturis, statuis & imaginibus, quæ nos minime probamus, sed ea censemus emendanda pro tempore.

Primo quidem displicent immodicæ impensæ imaginum, de quibus magis expediret fortasse vestire pauperes & nudos, q̄ lapides & ligna, quæ nō frigent, quum nudos vestire iubemur. Esaiæ 58. Matt.25.

Secundo displicet immodica copia imaginum, quando sufficerent imagines Crucifixi & Mariæ, & vel templi vel altaris patronorum, quæ vitas eorum (quas vocant Legendas) exprimerent.

Tertio displicet vanitas imaginum, quæ magis sunt ad seculi vanitates incitamenta, q̄ ad honestatis Christianæ doctrinam. In antiquis signis, omigenum virtutum, maxime paupertatis & continentię Christianæ, exemplar cernimus: in nostris nihil videmus, nisi q̄d ipsissimam vanitatē seculi & omnem spurcitiam repræsentat. Cum enim pictura, statuariaq; quondam fuerit inter liberales artes habita tacita poesis, plus interdum repręsentans affectibus hominum, q̄ homo quantumuis eloquens & facundus, possit exprimere verbis, nolueritq; Plato philosophus in ea, quam fingit, ciuitate habere lasciuam poesim: non decet igitur in sacris templis, præsertim apud Christianos, habere picturas lasciuas & superstitiosas.

Quarto dısplicet dissolutio picturarum, quę, quum esse debent libri laicorum, deberēt non aliud rep̄sentare de ipsis sanctis, quos rep̄sentant, q̄ eorum fidē

Heb. 13. & huius bona opera, quæ fidem ipsorum in Christum probarent, Paulo dicente: Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis loquuti sunt verbum Dei: quorum intuentes exitum conuersationis, imitamini fidem.

Quinto displicet peregrina pictura, quæ nullis canonicis scripturis, nec veridicis sanctorum historijs, quas Legendas vocamus, approbari queat. Sicut enim, cauente concilio Aphricano, conueniret in templis non aliud recitari, quàm canonicas scripturas: ita quoque conueniret, non aliud inibi depingi, nisi quod contineretur in sacris literis, vel quæ cum eis consonarent. Hinc non omnino probauerim picturam sanctæ Trinitatis. Quid enim magis aduersum est patri, quàm vt depingatur effigie senis silicernij, quum Deus sit spiritus, nec carnem nec ossa habens? Quæ quidem pictura facile posset errorem & hæresim inducere. Præterea, quomodo rectè pingi potest, quod nec visum est vnquã, quod nec videri nec intelligi potest, cuiusmodi est Deus, adeoque Trinitas ipsa sancta, quæ Deus est ipsemet, cuius nec essentiæ vnitas, nec personarum Trinitas videri potest, ideoque nec pingi? Quanuis non negauerimus, iuxta historiæ necessitatem, depingi posse spiritumsanctum in specie columbæ, quæ repræsentet mititatem &c. spiritussancti, qui super Christum comparuit in baptismo sub specie columbæ.

Ioan. 4.
Lucæ 24.
Exod. 33.
Ioan. 1.
1. Io. 4. 5.
Matt. 3.
Marc. 1.
Lucæ 3.
Ioan. 1.

Sexto displicet nimius & is quidem cultus, qui facile potest simpliciores facere pronos ad idololatriam, cuiusmodi est votorum appensio, vestium indutio, thuralis fumigatio. Quæ fortassis non obesset, si docerent imbecilliores eorum mysteria & significata. Legimus sane altaria thurificata, sed vix, ipsas statuas solas esse fumigatas.

Heb. 9.
Apoc. 8.

Submotis igitur his, & hoc genus alijs ex picturis abusionibus & superstitionibus, minime contemnimus in templis imagines: immo censemus eas conseruandas, tanquam monumenta pietatis: & venerandas, propter significationem & repræsentationem eorum quos referunt, & propter mysteria nostræ salutis, quæ nobis ob oculos etiam cordium exhibent picturæ.

Improbandi proinde sunt, qui tanquam inimici crucis Christi, quos appellat Apostolus, non modò Virginis & martyrum imagines, sed & crucifixi lesu icona, submotas voluerunt, nimirum Turcis simillimi, qui prorsus abominantur imagines, quas tamen viri sancti, quorum Lucas fuit vnus, sine culpa pinxerunt, & in hominum memoriam ediderunt, quarum multæ manserunt illæsæ vsque ad nostra tempora.

Phil. 3.

☞ Sexto peccant contra hanc secundam primi præcepti partem, qui irretiti laqueo satanæ, cadunt in barathrum desperationis, reputantes diuinam misericordiam minus esse sufficientem ad remittendum peccata sua, quorum mole & enormitate deterrentur, similes desperato isti Cain, dicẽti: Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear. afficienti magna iniuria Deum optimum, cuius miserationes tam sunt ineffabiles, vt ipsæ sint super omnia opera eius, testante Dauide. qui quoque rectius sperauit quàm Cain, dicens: Speret Israel in domino, Quia apud dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio: Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius. Quem si sequutus

Vide nũ hęc potius infra fol. cxcvij. inter lineam 31. & 32. inserenda sint.

Gen. 4.
Psal. 144.
Psal. 129.

tus fuisset Iudas proditor, ac ita credidisset, profecto non se desperatus suspendisset, verũ venisset ad dominum misericordię, dicẽtemq́ audijsset illum: Nolo mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuat. Mat. 27. Acto. 1. Exech. 18.

Septimo peccant, qui diffidentes de diuina prouidentia, sic anxie soliciti sunt de rebus necessarijs ad vitam hãc temporalem, vt præ solicitudine & anxietate, Dei & diuinarum rerũ obliuiscantur, quasi non haberet ipse curam de nobis, nec sufficeret nobis fideliter laborantibus ministrare necessaria vitæ. Quos ipse dominus qui nutrit omnia, repræhendit pariter & docet exemplo liliorum agri & fœni & volatilium cæli, abijciendam esse nimiam curam necessariorum corporis, quandoquidem quærendum sit primum Dei regnum, deindeq́ adijciantur omnia, nimirũ ab eo, qui nostri curam gerit, de quo propheta: Iacta, inquit, in dominum curam tuam, & ipse te enutriet, & non dabit in æternum fluctuationem iusto. Matt. 6. Psal. 54.

Octauo peccant, qui in angustijs impatientes contra Deum murmurant, quasi non possit aut non velit eos adiuuare. Id quod Iob non fecit, quum dixit: Dominus dedit, dominus abstulit. Sit nomen domini bñdictum. De quo scriptura: In ijs omnibus, inquit, non peccauit Iob labijs suis, neq́ stultum q̃d contra Deum loquutus est. Iob. 1.

Nono peccant contra primam primi præcepti partem, qui sic arbitrium iactant liberum, vt obliuiscantur se debere gratiæ diuinæ, sine qua tamen nihil possunt, quæ operatur velle & perficere in ipsis secundum bonam eorum voluntatem, quemadmodum testatur & ipse de se dicens dominus: Sine me nihil potestis facere. 2. cor. 3. Phil. 2. Ioan. 15.

Decimo peccant contra primam partem primi præcepti, qui plus æquo tribuunt suis operibus, statuentes ex eis tanquam idola quædam, seipsos in locum Dei surrogantes, sibimet per ea mercedem & beatitudinem definiẽtes, quum sit ipsius Dei, vnicuiq́ dare secundum opera, de q̃bus non oportet eos nisi in domino gloriari, & cum propheta dicere: Non nobis domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Etsi eñ Deus hauddubie bona opera abundanter dignabitur mercede, tamẽ hoc ipsum non ex merito, sed ex sua gratuita promissiõe facturus est: id quod vsq́adeo humiliter suscipere debemus, vt & si fecerimus oĩa bona opa & præcepta, nos tamen adhuc dicere debeamus seruos inutiles, quia id demum fecerimus, quod facere debuimus. Matt. 16. Rom. 2. 2. cor. 10 Psal. 113. 1. cor. 15. Lucæ 17.

Vndecimo peccant in hanc primam primi præcepti partem, qui sic sine operibus suam fidem (quam nescio an habeant) extollunt, & ei omnem salutem asscribunt, quasi Deus nihil agere habeat cum ipsa: quum tamẽ ipsius sit donum, & ab eo petendum, sicut petierunt discipuli, dicentes: Domine, adauge nobis fidem. Isti autem Fiduciarij faciũt ex ea suum ꝓprium opus & quasi quoddam idolum, secluso Deo, vnde sunt omnia: & submota gratia diuina, sine qua tamen nihil sunt, nec habẽt quicquam: quare fides eorum tota deberet esse in Deum, qui dat salutem p̃ fidem, sicut per organum & instrumentum quoddam. Ephe. 2. Lucæ 17. 1. cor. 15.

Hactenus, quæ Deus seruanda præcipit, & quæ facienda prohibet in pri-

ma sui primi præcepti parte, diximus: simulq́ recensuimus, qui contra eandem primam partem sic peccant, vt sint idololatræ: restat vt in præsentia deindeq́, idem de secunda primi præcepti parte faciamus.

In secunda proinde primi sui præcepti parte Deus vult & præcipit, vt totam spem nostram collocemus in ipsum, plenariamq́ in eum fiduciam nostram habeamus, & omnimodam cõfidẽtiam nostram in eius bonitate & magna misericordia ipsius, & ad ipsum p̄ omnibus in omni tribulatione & necessitate nostra confidenter curramus: non dubitantes quin nos velit temporaliter & æternaliter saluare, dareq́ media apta, quibus possimus habere & temporalem & æternalem salutem.

Ad quam sane spem theologicam hortatur propheta, dicẽs: Sperate in eo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda vestra: Deus adiutor

Psal. 61. noster in æternum. Siquidem Deus noster, Deus saluos faciẽdi. Et rursus: Be-

Psal. 67. atus, inquit, cuius Deus Iacob adiutor eius: spes eius in domino Deo ipsius, q

Psal. 145. fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt: qui & vbiq́ habuit spem suam præcipuam in Deum in omni sua tribulatione, nec sua spe defraudatus

Psal. 70. est, de seipso dicẽs: In te domine speraui, nõ confundar in æternum. Deus, quis similis tibi? Quas ostendisti mihi tribulationes, multas & malas, & conuersus, viuificasti me, & de abyssis terræ iterum reduxisti me? Multiplicasti magnificẽtiam tuam, & conuersus, consolatus es me.

Est autem hoc loco spes, prout est virtus theologica, non modò certa expectatio futuræ beatitudinis, sed & omnium eorum, quæ pertinent & ordinantur ad futuram beatitudinem, proueniẽs ex gratia simpliciter, & accidentaliter ex meritis & bonis operibus, pro quibus dominus beatitudinem nobis dare promisit, sine quibus aliquid sperare, non spes, sed præsumptio potius appellari potest, quum etiam fides ipsa sine meritis, hoc est, operibus, mortua sit.

Iacob. 2. Matt. 7. Hinc dominus: Non om̃is, inquit, qui dicit mihi, Domine domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorũ. Nonne fatuitas esset, sperare victoriam contra inimicos à Deo sine rebus ad victoriã necessarijs, vtpote pecunijs, armis, militibus, curribus, equis, & hoc genus alijs rebus?

Qui vero confidit & sperat hoc pacto in Deũ, nequaquam poterit sua spe decipi, scriptura dicente: Nullus sperauit in Deo, & derelictus est. Quod com

Eccl. 2. probans Dauid, ait: Salus aũt iustorũ à domino, & protector eorum in tempo-

Psal. 36. re tribulationis: Et adiuuabit eos dominus, & liberabit eos: & eruet eos à peccatoribus, & saluabit eos, quia sperauerunt in eo. Quod intelligens Apostolus, dicit: Iustificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per dominum no

Rom. 5. strum Iesum Christum, p quẽ & habemus accessum p fidẽ in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorũ Dei. Non solũ aũt, sed & gloriamur in tribulationibus, sciẽtes q tribulatio patiẽtiam operat̃, patiẽtia autẽ probationẽ, probatio vero spem, spes aũt non confundit. Quod ipse non solum dixit, sed & ita sensit, & eiusmodi spem in Deũ habuit, ingẽs: Scio cui cre

2. Tim. 1. didi, & certus sum quia potens est depositum meum seruare in illum diem.

Ad

Ad hanc vero ſpem pro beatitudine obtinenda in Deum vere habẽdam, facit auxilium diuinæ omnipotentiæ & miſericordiæ immenſæ, infinita Dei liberalitas,& æterna Dei ordinatio,qua ille prorſus ordinauit, vt ſperantes in ipſum, velit iuuare & non deſerere, nimirum de ſe dicens: Nunquid obliuiſci poteſt mulier infantem ſuum, vt non miſereatur filio vteri ſui? Et ſi illa oblita fuerit,ego tamẽ non obliuiſcar tui. Ecce in manibus meis deſcripſi te,muri tui coram oculis meis ſemper. Eſt igitur, ex ſecunda parte primi præcepti, firmiter & duntaxat in Deum præcipue ſperandum in omnibus aduerſitatibus ad liberationem. Eſaiæ 49.

Primo proinde contra hanc ſecundam primi præcepti partem peccant,qui confidunt in ſeipſis,quaſi ſine Deo quicquam velint efficere,quum ne ſufficientes quidem ſimus cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis,ſed om̃is noſtra ſufficiẽtia in Deo ſita ſit. Ideoq; ſcriptura dicit: Qui confidit in corde ſuo,ſtultus eſt. Vtiq; ſtultus, faciens ſe Deum & idolum: idololatra etiam peior, ad quem dicit verus & vnus Deus: Perditio tua ex te Iſrael.tantummodo in me auxilium tuum. 2.Cor. 3. Pro.28. Oſe. 13.

Secundo peccant in hanc primi præcepti partem,qui ſperant in potentia ſatraparum. Ideoq; Dauid ait: Nolite cõfidere in principibus,nec in filijs hominum,in quibus non eſt ſalus. pſal. 145.

Tertio,qui ſperant in amicis & conſanguineis ſuis.ſiqdem propheta dicit: Maledictus homo qui confidit in homine,& ponit carnem (id eſt,conſanguinitatem) brachium ſuum,& à dño recedit cor eius. Hier.17.

Quarto,qui ſperant in diuitijs ſuis, quum ſint vanæ & fallaces,teſtãte ſcriptura quæ dicit: Qui confidit in diuitijs ſuis,corruet. Quare Paulus ait: Diuitibus huius ſeculi præcipe, non ſublime ſapere, neq; ſperare in incerto diuitiarum,ſed in Deo viuo. Pro. 11. 1.Tim. 6.

Quinto,qui ſperant in ſua iniquitate & adinuentione,prohibente Dauide quum ait: Nolite ſperare in iniquitate &c. per aſtutias hominum,putantium obtinere quod volunt: quandoquidem ſpes (inquit ſcriptura) impij eſt quaſi lanugo quæ à vento tollitur. pſal.61. Sap. 5.

Summatim proinde peccant contra ſecundam primi præcepti partẽ,quotquot, relicta præcipua ſpe in Deum, ſperant in quãlibet creaturam, quæ vana eſt & vanitas vanitatũ: multa promittẽs,nihil aũt ex ſe pſtare potẽs, plerunq; ſemp decipiens eos,quibus promittit auxilium. Quod Dauid intelligẽs,orabat: Da nobis auxilium de tribulatione,quia vana ſalus hominis. eccl. 1. pſal.59.

Hucuſq; diximus, quid Deus à nobis in ſecunda parte ſui primi præcepti velit & ſeruari & dimitti,nimirum volens, vt in ipſum ſolum ſperemus, non autem in aliquam creaturam,quę per ſe prorſus eſt vana,noſtramq; ſpem deludit: Supereſt,vt breuiter diſſeram de tertia primi pręcepti parte,in qua dominus Deus ſeriò vult & præcipit,vt ipſum ſuper omnia diligamus ex omnibus noſtris viribus,& nihil niſi propter eum amemus. Quam quidem partem dominus ipſe ſatis euidenter explicat,rogatus ab vno phariſæo & doctore legis,rogante: Magiſter,quod eſt mandatum magnum in lege? Cui ille: Dili- eccl. 1.

Matt. 22. Marc. 12. Lucæ 10. ges dñm Deum tuum ex toto corde tuo,& in tota anima tua,& in tota men-te tua,& ex omni virtute tua. Hoc est maximum & primum mandatum. Secundum autẽ simile est huic: Diliges ꝓximum tuũ sicut teipsum. In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & prophetæ. Et vere quidem. Moses enim
Deut. 6. ait: Audi Israel, dominus Deus tuus, Deus vnus est. Diliges dominũ Deum tuum ex toto corde tuo,& ex tota anima tua,& ex tota fortitudine tua.

In qbus sane verbis vult Moses, vt totis & animæ & corporis viribus Deum super omnia diligamus, hoc est, omnes nostras vires, voluntates, cogitationes, verba & facta dirigamus in eius laudem & gloriam, eiq́ꝫ applicemus ad obediendum, obsequendum & complacendum, ad ipsum etiam honorandum, colendum deuota oratione & cultu, summæ & excellentissimę eius maiestati debito.

Primo igitur peccant contra hanc tertiam primi præcepti partem, qui vel parentes, vel filios, vel cæteros consanguineos ita diligunt, vt præ dilectione eorum nec Dei, nec eorum quæ sunt eius, recordentur: nec faciant, nec ardenter esse cupiant cum ipso, malẽtes cum istis quàm cum eo viuere, carnaliamo-
Matt. 10. re, eodẽq́ꝫ illicito detenti. Id quod facere nequaquam debẽt. Dicit enim ipse Dei filius: Qui amat patrem aut matrẽ plus q̃ me, non est me dignus, vtpote
Lucæ 2. faciens sibi idolon coram me. Id quod ipse dominus non fecit, dicẽs ad parentes suos: Quid est quod me quærebatis? Nesciebatis qa in his quæ patris mei
Matt. 19. sunt, oportet me esse? Quem sequuti sunt Apostoli, dicentes: Ecce nos reliquimus omnia,& sequuti sumus te.

Secundo peccant, qui nimium habẽt affectum ad suos vel superiores, vel alios homines,& ijs potius q̃ Deo volunt placere, malẽtes offendere Deum, q̃
Gene. 3. displicere hominibus: quod videtur fecisse Adam, quando plus æquo seruiuit vxori. Quod & adhuc multos facere vereor, contra Dei primum ꝓceptũ, contra quod hac in parte Paulus peccare noluit, dicẽs: Si adhuc hominibus
Gal. 1. Acto. 5. Psal. 51. placerem, Christi seruus non essem. Siquidem magis obediendum est Deo q̃ hominibus. Hinc contra transgressores huius partis inquit propheta: Quoniam dominus dissipauit ossa eorum qui hominibus placent: confusi sunt, quoniam Deus spreuit eos.

Tertio, qui pecunias sic auariter diligunt, vt earum causa non vereantur etiam pessima quæq́ꝫ facere: quales sunt diuites auari, qui sibi ex pecunia faciunt idolum, quando toti pendent ab ea. Cuius gratia Christus ait: Vbi eñi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Qꝫ vero diuites eiusmodi sint idololatræ, te-
Matt. 6. Col. 3. statur Apostolus, inquiẽs: Mortificate &c. concupiscentiam malam,& auaritiam, quæ est simulacrorum seruitus, propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis.

Quarto, qui sic indulgent crapulis & cæteris mũdi voluptatibus, vt in eis omne suum gaudium ponant, obliuiscentes Dei rerumq́ꝫ diuinarum & cæle-
Lucæ 16. stium omnium, quemadmodum diues ille epulo fecit, non credentes nec esse Deum, nec, si est, eum habere rationem eorum, quæ hic faciunt aut dimittunt
Phil. 3. ipsi, de quibus Apostolus: Multi, inquit, ambulant, quos sæpe dicebam vobis

(nunc

(nunc aūt & flens dico)inimicos crucis Christi, quorū finis interitus,quorum Deus vēter est,& gloria in confusione eorū,q terrena sapiunt.Nostra aūt conuersatio in cælis est.Summatim peccat in hāc partē,quicūq; inordinato amore pfert creaturam creatori,& hunc potius offendit quàm illam.

Et hactenus de tribus,hoc est,de omnibus huius primi præcepti Dei partibus,qbus in vniuersum Deus ille verus & æternus prohibet nobis,sub pœna mortis æternæ, alium habere Deum pter ipsum: hoc est,præcipit seriò,vt in eum solum credamus,q solus ex seipso possit ac faciat omnia,q & velit sperātibus in ipsum dare omnia bona & necessaria, nec ipsos vllo modo deserere, quē & ,ppterea diligere & venerari debemus omnibus viribus,hoc est, omia nostra cogitata,verba & facta dirigere in ipsius laudē & gloriam, cætera vero quæ extra ipsum sunt, non aliter à nobis haberi debere, q̄ suas creaturas: eatenusq; facere & posse,quatenus ipse concedit illis: ideoq; nos spem nostrā nō debere ponere in eas,nec ipsas nisi propter eum diligere,vt sic rex optimus non propter munus,sed ipsum munus propter regem diligatur.

Iam vero tametsi Deus ille Opt. Max,plerosq; peccatores,non in ipsis tantum,sed & in ipsorū filijs tēporaliter vult punire, velut aliàs ipsemet testatur, singulariter tamē in successione pariter vult punire, q transgrediunt hoc primum ipsius mandatum,quo ,phibet omnē idololatriam,tanq̄ grauissimū in maiestatē eius peccatum. Subiungit eīm in fine huius mandati,dicēs: Ego sum dominus Deus tuus,fortis zelotes,visitans iniqtatē patrum in filios, in tertiam & quartam generationē eorum q oderunt me. Qui odio habēt Deum? Vtique,q potius in ipsius creaturas,q̄ in ipsum creatorem credere,sperare & amore duci,vehiq; solent. Quod ęque foret,ac si quispiam diligeret quēpiam propter quęstum: ipsius vero personam & eius honorem prosequeretur odio, nec quicquam boni eius,sed solum quæstus gratia faceret. Exo. 20.

Ostendit autem dominus Deus in ijsce verbis sub hypostasi zelotypi, q̄ grauiter ferat, si quis per idololatriam à fide sibi data desciscat, idololatram adultero conferens,quemadmodum fides ipsa in Deum, passim comparatur coniugio,quia fides vtrinque seruari debet perpetua cohabitatione, nec alter alieno se cōiungere. Quòd vero dominus Deus se zelotypum vocat,vult vehementer comminationem ostendere idololatris. Oseę 1.4. Hiere. 3. Osee 2. 2.Cor.11.

Est eīm zelotes, æmulator q sic ardet vxorē, vt simul metuat vxori, ne qs eam de stupro appellet,& ne cuius adulteri blanditijs decipiat,ęgre sustinens aliquē assidere vxori,nec pmittens vxorē in publicum ,pgredi,nisi se præsente: se solum volens amari,prout scriptura vult. Ita nimirū de nobis amanter curat Deus noster vnicus,& vnice vult à nobis amari. Quod si non fecerimus, primum pro loco & tempore vult nos punire, prout olim fecit,iuxta Dauidē dicentē: Perdidisti omnes qui fornicantur abs te. Deinde etiam nostros,nempe filios & hæredes, vsq; in quartam generationē. Sin fecerimus hoc præceptum,& manserimus ipsi Deo nostro fideles, nec receperimus alios deos præter eum, vult nobis longe maiorem bonitatem ostendere & exhibere, quippe promittens se misericordiam facturum in mille. Psal. 72.

Superest ꝑinde chariſſimi, ſi volumus vt nobis & noſtris poſt nos hic & alibi bñ ſit, vt nō habeamus deos alienos corā vno Deo noſtro, id eſt, vt credamus in eū vt omnipotentē, & ſperemus in eum vt nobis optime volentē, & diligamus eum ſuꝑ omnia, ſicut eum q dat omnia nobis amanter.

DE SECVNDO PRAECEPTO. Caput IX.

Non aſſumes nomē dñi Dei tui in vanum, Exo. xx. Deut. v.

ETſi Deus ille Opt. Max. in vniuſcuiuſq; p̄cepti ſui tranſgreſſorē ſerio velit animaduertere, nec ipſum relinquere impunitum, prout in p̄paratorijs illius præceptorꝫ diximus: tamē vt ſingularē huius ſui ſecundi p̄cepti præcellentiā, & ipſius tranſgreſſiōis grauitatē dominus inſinuaret, mox poſt ipſum ſubdit Moſes minas in ipſum præuaricatorē, ſicuti fecit in primo præcepto, di-
Exodi 5. cēs: Nec eṁ habebit dominus inſontē eum, q aſſumpſerit nomē domini Dei ſui fruſtra. Sicut autē dominus in primo ſuo p̄cepto nobis præcepit, vt ſimus ſibi fideles, nec alij Deo, quum non ſit alius verus Deus, adhæreamus, nec alteri quàm ſibi cultum diuinum tradamus: ita præcipit in hoc ſecundo præcepto, vt ipſum non contēnamus, ſed revereamur, dicēs: Non aſſumes nomen domini Dei tui in vanum &c. Præcipit eṁ, vt nomen ſuum ſumme honorificemus, nec quoquo modo inhonoremus.

Iam vero tametſi nomina Dei ſint multa, variaq; in ſcripturis, vtpote tam
Roma.1. multa, q̄ multi ſunt omnipotentis diuini effectus: ipſe eṁ verus Deus nobis
in ſui natura non eſt notus, ſed nobis innoteſcit ex operibus & effectibus eius,
1 ex quibus poſſumus eum nominare, modò omnipotentē, quia poteſt omnia:
Exodi 15. ſic Moſes dicebat: Dominus quaſi vir purgator, omnipotēs nomē eius: mo-
2 dò æternum, quia nec finē nec initium habet: vnde ipſe dicebat Moſi rogan-
Exodi 3. ti: Si dixerint mihi, quod eſt nomē eius? quid dicam eis? Ego ſum qui ſum, id
3 eſt, æternus: modò dominum, quia ſua virtute propria dominatur omnibus.
Amos 9. Hinc de eo dicit Amos: Dominus nomē eius: hinc Iudith orās ad Deum, ait:
Iudith 9. Deus noſter, qui conteris bella ab initio, & dñs nomē eſt tibi: modò protri-
4 to & communi ſuo nomine, Deus, q dat omnia, & q̄dem optima: Vnde Ia-
Iaco.1. cobus ait: Omne datum optimū & omne donum ꝑfectum deſurſum eſt, deſcendēs à patre luminum: modò nominibus etiam alijs ipſum nominare poſ-
5 ſumus iuxta ſcripturam, quum ſint (vt diximus) multa variaq; ipſius ſecundum multos eius effectus nomina: quia tamen reuerentia debetur nominibus Dei ratione rei ſignatæ, quæ eſt vna, ſcilicet diuinitas, non ratione vocum ſignificātium, quæ ſunt multæ, ideo notabiliter ait: Non aſſumes nomen domini Dei tui in vanum, volens nullum plane nomen ſumi vſurpariq; debere à nobis, quod quoquo modo ſignificet illud, quod vel ſingulariter ſuæ eſt deitatis, vel quod ab ipſa recipit ſanctitatem, propterea q; ſanctum & diuinum habetur, vel quod ei applicatur.

Quo quidem pacto non modò nomen Dei eſt nomen Deus, omnipotēs, æternus, dñs, ſaluator, creator, Ieſus: ſed & omnis vox, dictio, clauſula, oratio ſacræ ſcripturæ, adeoq; ipſa ſacra ſcriptura, ſacramenta, membra, vulnera, tormenta, nomina Ieſu Chriſti, & omnium ipſius ſanctorum, quæ vel ſingula

&

& vniuersa ꝓhibent in vanum sumi per hoc secundum Dei pceptum, dicēs: Non assumes nomē domini Dei tui in vanum, q̄ sunt & habent omnia diui na & sancta ꝓpter nomē Dei. intuituq; ipsius vnici Dei, eiusdemq; sancti sani ctorum, ex quo, in quo, & per quem omnia sunt, & in eum tendunt omnia. Danie.9 Quam sane nostram sentētiam approbat vnicus ille à Deo magister, quum Roma.11. ait: Neq; per cælum, q̄ thronus Dei est: neq; p terram, q̄ scabellum est pedū Ioan 3. eius: neq; per Hierosolymam, q̄ ciuitas regis magni est. Neq; per caput tuū Matth.5. iuraueris, q̄ non potes vnum capillum facere album vel nigrum.

Iam vero, quum vanum dicat & sit illud, quod nullam habet nec causam, nec necessitatem legitimam: subsequens est, vt tum assumamus nomen Dei, & quicq̄d singulariter eius est, in vanum, quando nominamus, assumimus, & vsurpamus ipsum citra causam & necessitatem. Ipsa vero necessitas & causa legitima, est duplex, vtpote salus nostra & gloria Dei, immo vel sola gloria Dei: quoniam nec salutem nostram debemus per nomen eius quærere, nisi ad gloriam ipsius.

Intelligimus autem, nobis à domino Deo duo præcipi in hoc secundo suo præcepto.

Primo, vt suum & quodlibet diuinum verbum & nomen necessitate causaq; subsistente assumamus.

Secundo, hoc ipsum non cogente causa nec necessitate, non assumamus. Nunc aūt ignorari non debet, quoties causaliter & vtiliter assumimus nomē Dei, toties etiam assumimus ipsum inutiliter & in vanum, cōtra hoc Dei secundum præceptum.

Primo autē rectè vtiliterq; assumimus Dei nomē & eius verbum, quando ipsum assumimus ad satisfactionē alicuius rei, vt videlicet ipsa per nominationē illius sanctificet & purificet: quandoquidē omnis creatura bona sit, & sanctificet, teste Paulo, per verbum Dei & orationē. Id quod in primis fit, 1.Ti&.4. quum nomine domini benedicimus cibum & potum ante mēsam, post vero ipsam gratias agimus, vt accipiamus oīa cum gratiarꝫ actione. Id quod dominus fecit, ac suo nos exemplo docuit, dicēs: Exemplum dedi vobis, vt quēadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Ioan. 13.

Hoc ipsum quoq; fieri solet in omnibus & præsertim sacramētis baptisma tis & pœnitentiæ. Ipse em̄ baptizans ait: Ego te baptizo in nomine patris & Mat. vlt. filij & Spūssancti, qui sane tres vnum sunt, id est, vnus verus Deus in essentia, trinus autem in personis. In ipso autē baptismate nos sanctificari per no- 1.Ioan.5. men domini, testatur Apostolus, inquiēs: Abluti estis, scilicet per baptismum, sanctificati estis in nomine domini. Et ipse quoq; absoluens in pœnitentia, dicit: Ego te absoluo in nomine patris & filij & Spiritussancti. Quæ quidem 1.Cor. 6. sumptio nominis Dei videtur expressa quondam, vbi dictum fuit sacerdotibus veteris testamenti: Vos ponite nomē meum super filios Israel, scilicet inuocantes in collatione sacramentorum, & ego benedicam eis, scilicet conferendo virtutem & effectum eorum. Num.6.

Primo ꝓinde peccāt contra secundū hoc Dei præceptū, qui nomē domini

non

non ad sanctificationem, sed desecrationem sumunt: cuiusmodi sunt, qui sacramenta conferunt vel accipiunt sciẽter in peccato mortali, non contrito, iu-
1.Cor.11. dicium sibi sumẽtes ad æternã damnationẽ: quandoquidẽ talia sunt vnicuiq; sacramenta, quali vel corde vel conscientia sumuntur.

Cuiusmodi quoq; sunt, q sacris nominibus & verbis vtunt in superstitionibus & incantationibus, non ad salutẽ animæ, nec ad gloriã Dei, sed ad curiositatẽ suam, ad pactum dæmonum in signis, verbis & gestibus horribiliter peccantes, similes eis q sacris vestibus, officijs diuinis aptatis, ad choreas, spectacula vel bella procederẽt, & iocum huiusmodi ex eo serio facerent.

Secundo recte vtiliterq; Dei nomẽ assumimus & eius verbum, quando assumimus vt confiteamur, vt prædicemus & doceamus, queãdmodum Pro-
Psal.104. pheta regius ait: Confitemini domino, & inuocate nomẽ eius, annunciate inter gentes opera eius. Sic de Paulo scriptum est, Vt portet nomen meum co-
Acto.9. ram gentibus & regibus & filijs Israel.

Secundo proinde peccant contra secundum Dei præceptum, q nomẽ verbumve Dei falsa vel additione vel ademptione contraria, aduersus scripturã
Deut. 4. dicẽtem: Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo: qui
Deut.12. sacram scripturam falsis enarrationibus aut interpretationibus defœdant, &
2.Pet. 3. eam ad suam ipsorum (vt ait Petrus) pditionem deprauant: qui eandẽ ad impiam opinionẽ tuendam detorquẽt: qui rudes animos nouis & à fidei præscriptis alienis dogmatibus imbuunt: qui sanctorum patrum sacrosancta Con-
Iaco.1. cilia & statuta contemnunt, quasi illi patres in spiritu sancto nomineq; Iesu
Ioan. 14. congregati, in fide nihil hæsitantes, non acceperint sapiẽtiam à Deo postulatam, quasi paracletus non suggesserit illis omnia, neq; omnia docuerit vn-
1.Ioan. 2. ctio ipsa, quasi deniq; illorum mẽtes non aperuerit Christus, vt intelligerent
Lucę vlt. 2.Thes.2. scripturas, contra Christi summæ veritatis promissum, quum tamẽ Paulus suas & verbales & scriptiles (vt ita dicamus) traditiones tenẽdas voluerit, qui
Acto. 15. & olim Syriam & Ciliciam perambulans, Ecclesias confirmauerit, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & seniorum. Et scriptura quidẽ: Interroga
Deut. 32. maiores, inquit, tuos, & dicent tibi.

Tertio recte vtiliterq; sumimus Dei nomẽ, quando ipsum vel per ipsum laudamus, iuxta dominum dicẽtem: Omnẽ qui inuocat nomẽ meum, in glo-
Esaię 43. Psal.134. riam meam creaui eum. Et Psalmista: Laudate nomen domini.

Tertio igit & vicissim peccant contra secundum Dei præceptum, qui vel Dei verbo vel nomine abutuntur in scomma vel derisionẽ, in rhythmis & cãtilenis mundanis, & in loco maxime prophano, quo ipsum vilipendi plerunque incipit. Ita Rabbi Iudæorum putant hoc præcepto prohiberi prolationem nominis domini Tetragrammaton in loco prophano, vt quod debeat in templo, & quidem per sacerdotes, proferri. Quare quum aliàs in Babylonia captiui rogarentur ab ipsis capientibus, vt eis canerent hymnum de can-
Psal. 136. ticis Sion, responderunt, vt est in Psalmis: Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena? Eheu, quomodo nunc peccant nostrates, q sacratissima scripturæ sanctæ verba etiam in lupanaribus sine deuotione & absque omni

causa

causa sic vsurpant, vt illa pene deuenerint in despectum & contemptum, praesertimq́ apud eos, qui nuper Euangelicos se voluerunt cognominari contra catholicos, à quibus etiam hac de causa potius sacra Biblia sunt in vernaculam linguam peruersa, quàm versa, quibus nunc leuissimi homines odiose abutuntur ad summam leuitatem.

Itemq́ peccant in hac parte, q vel Dei vel eius sanctorum nomina, sacramēta, tormēta, passiones, vulnera, membra vel blasphemant, vel alio modo dehonestant & inhonorant. Id quod (prohdolor) nunc vsqueadeò protritum est apud Christianos, vt plane verum fieri cœptum sit de nobis, quod ipse dñs conqueritur in Esaia, dicēs: Iugiter tota die nomē meum blasphemat, id est, inhoneste vsurpatur. Siquidē in blasphemia Deo asscribitur & eius verbo, sacramento, corporiq́ & sanguini Christi, quod in eum non cadit, vt est infamare, pdere, dehonestare, cæcare, & id genus aliud male facere, quod Deus non facit, nisi quum peccatum, pſertim blasphemiæ, punit æterna morte, quēadmodum dubio procul puniet omnes blasphemantes, dicēte scriptura: Maledicentes ei, scilicet Deo, disperibunt, vtpote varijs modis. Esaię 52. Psal. 36.

Primo quidē tēporalibus pœnis & mulctis, qbus omnipotēs plerunq́ punit horribiliter, scilicet bellis, pestilētijs & fame. Quæ quidē mala non absq́ causa nos Christianos tantisper visitant, q Turcis propter blasphemias longe sumus deteriores: qui proinde hucusq́ nos infestant sanguinolentis bellis, permittente Deo, propter tot in ipsum blasphemias. Hier. 14. Hiere. 21.

Secundo, morte tēporali, iuxta scripturam dicētem: Qui maledixerit Deum suum, morte morietᷣ, s. corporali, nimirū per lapidationē. Quod & in veteri testamēto seriò seruatū est. Quum em̄ Moses interrogaret, qd pœnæ esset irrogandum cuidā ex filijs Israel, q blasphemauerat nomē dñi, responsum est à dño: Educ blasphemum extra castra, & lapidet eum omnis populus. Leui. 24. Leui. 24. 2. Tim. 3.

Tertio, morte æterna, qm̄ regnum Dei non possidebunt impœnitentes.

Itemq́ peccant in hoc præceptum, q Dei sanctos in cælo quocunq́ modo vel inhonorant, vel blasphemant, negantes eos honorari debere, quos dominus pater, q in cælis est, honorificat, quorum decus & dedecus, quod ipsis inferē, redundat in ipsum Deum, dicēte ipso dño: Amen dico vobis, quandiu fecistis vni de ijs fratribus meis minimis, mihi fecistis. Quos ipse dominus ita charos habet, vt in eorum nomine etiam porrecto aquæ frigidæ calici mercedem dare promittat. Est proinde blasphemia in sanctos Dei homines pariformiter vindicanda, quum Deus æque blasphemetur in eis, vt in ipsis laudatur & glorificatur. Matt. 10. Ioan 12. Matt. 25. Matt. 10.

Itemq́ peccant hac parte, qui proximo suo per odium vel vindictam, vel inuidiam, vel quoquo sinistro modo, ægritudinem, pestem, febrim, morbum Gallicum, pedis aut colli fractionem, & hoc genus aliud mali, mala mente imprecātur: quandoquidem nec eiusmodi maledici, teste Paulo, regnum Dei possidebunt. Taceamus quòd plerunq́ talia mala imprecata, tendunt in sinum proprium, hoc est, eius qui blasphemat & imprecatur, vt verum fiat quod dici solet, Incidit in foueam quam fecit. 1. Cor. 6. Psal. 7.

Est

Est autē hoc blasphemiæ tanto grauius, quanto p̄sonam cui maledicitur,
Leui. 20. magis diligere & reuereri debemus, cuiusmodi sunt parētes & principes. De
Matt. 15. parētibus scriptum est: Qui maledixerit patri vel matri, morte moriat. De p̄-
Exo. 22. latis & principibus scribitur: Principi populi tui non maledices.
Acto. 23. Eheu q̄ nos nunc blasphemamus, q citra causam, sed mera leuitate & proteruitate, summos pōtifices idola & antichristos: itē Cęsares, reges, principes, & id genus satrapas, & q̄dē falso nūcupamus tyrānos, fatuos, lictores, & id genus aliis despectissimis nominibus, & non secus de ipsis p̄fricta quidē fronte blateramus & obloquimur, atq; de quibusdam vilissimis helluonibus.

Id quod apud maiores nostros vsqueadeò alienum fuit, vt superiores ipsi non fuerint ab eis nominati, nisi cum honoris præfatiōe: & recte quidē, quum Deus eos nobis velit honorādos, & seipsum in illis, q sunt eius & ministri, &
Rom. 13. locum tenētes. Ideoq; Paulus alibi plurimū doluit, q̄a maximū sacerdotem
Acto. 23. (vtcunq; infidelē) Ananiam, ignoranter vocasset parietē dealbatum, imprecans ei percussionē à Deo, quoniam contra legem iusserat ipsum percuti.

Quarto Dei nomē vtiliter recteq; vsurpamus, q̄n tribulati & angustiati, ipsum ad auxilij implorationē & opem inuocamus. Ad quod ipse dn̄s in psal
Psal. 49. mis hortatur, dicēs: Inuoca me in die tribulationis, & eruam te, & honorificabis me. Qua quidē inuocatione nihil efficacius, & Deo nihil gloriosius. Ipse quidē per eam glorificatur, & implorans adiuuatur: id quod multis modis
Pro. 18. ostensum est. nec em̄ potest verbum Dei mentiri, quod ait: Turris fortissima
Hier. 14. nomen domini: ad eam confugiet iustus, & saluabitur. Et alibi quoq;: Nomen tuum inuocatum est super nos, ne derelinquas nos.

Quia vero plerunq; solemus post inuocationes addere vota, fieri solet, vt in primis quarto peccēt contra hoc seculum Dei præceptum, q vane, hoc est,
Iudic. 11. incaute vouēt illiciteq;, quomodo vouit ipse Iephte se oblaturum Deo, quicquid primum sibi redeunti occurreret, quando primo occurrētem vnicam filiam mactauerit. Siquidē eiusmodi votum est potius rescindēdum cum pœ-
Eccl. 5. nitētia, q̄ cum scelere seruandum, quando (scriptura teste) Deo stulta promis
1. Reg. 25. sio displiceat. Ita laudat Dauid, quòd ad preces Abigail vxoris Nabal, non occiderit Nabal, sicut in iracundia iurauerat se facturum.

Item peccant, qui temerè & inconsultè vouent, prout olim Saul vouit, ne-
1. Reg. 14. minem suorum virorum, qui secum erant, aliquid gustare debere, nisi prius confecisset omnes hostes.

Eiusmodi votum videntur quoque facere sacerdotes incaute vaneq;, qui perpetuam vouent castitatem, & quidem maxime sub conditione, dicentes, quatenus per carnis infirmitatem possint.

Sed quid si carnis infirmitas non admittat, & ipsi sint de iis, qui secundum
Matt. 19. Christum, verbum castitatis capere non possunt, nec donum castitatis habere? Vtrum melius, vxorem ducere, an (quod absit) scortari, quod sub pœna
1. Cor. 7. mortis à Deo prohibitum est? Sed hac de re consulēdus est Christus cū Pau-
Ephe. 5. lo, & legis cælibatus vtilitas, quum sit vtiq; cælibatus per se non vtilis solum,
Heb. 13. sed & plane angelicus, vtpote virginitati proximus.

Item

Item peccant q precationes vanis illicitisq; cogitationibus sponte conquisitis accersitisq; interturbant, maximè q ex officio ad eas orationes pagendas obstringuntur, vt Ecclesiastici, cōtra quos dominus in propheta dicit: Populus hic me labijs honorat, cor autem eorum longe est à me. Esaiç 29. Matt. 15.

Quinto, rectè vtiliterq; sumimus & vsurpamus Dei nomē & verbū, quādo sumimus ipsum ad confirmationē dictorum. Quæ sumptio propriè dicitur iuratio, quæ non est aliud quàm dictorum, nomine Dei, vel eo quod illi quoquo modo æquiualet, vel suam recipit ab eo sanctitatē vel deitatē, in vadem interposito, confirmatio. Siquidē iurans, Deum nomine suo, vel aliquid eius nomini æquiualens, quasi testem sui dicti inuocat, declarans se verum dicere, hocq; vel illud seruare, vel non seruare: quandoquidem iuramentum est ordinatum ad confirmationem, Paulo dicente: Omnis hominum controuersiæ finis ad confirmationem, est iuramentum. Hebr. 6.

Primo autē iuramētum esse licitum, iureq; diuino concessum, patet ex eo quod Deus ipse iurauit, q nullius est peccati author, sed prohibitor, dicēs ad Abraham: Per memetipsum iuraui, quia fecisti hanc rem, & non pepcisti filio tuo vnigenito propter me, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum. Geñ. 22. Quum eñ, inquit Apostolus, homines per maiorē se iurant, ipse vero Deus Abrahæ iurans, non habuit per quē iuraret, maiorē, iurauit per semetipsum. Hebr. 6. Itē iurauit & ipse Dauidi, de quo Psalmus ait: Iurauit dominus Dauid veritatē, & non frustrabitur eum, de fructu vētris tui ponam super sedēm tuam. Psal. 131. Et: Iurauit dominus, & non pœnitebit eum. Psal. 109.

Secundo, qa scriptura, quæ à Deo infusa solui nequit, mandat vt iuretur, nempe iusta causa cogente, dicens: Dominum Deum tuum timebis, & per nomen eius iurabis. Et Psalmus ait: Rex vero lætabitur in Deo, laudabūtur omnes qui iurant in eo. Ioan. 10. Deute. 6. Psal. 62.

Tertio, qa necessitas cogit, quum alioqui qs hoc non crederet, quod verꝫ esset, quodq; ptineret ad salutē: fieretq; propterea, ꝙ veritas ex defectu iuramēti supprimeretur, & qdem maxime apud infideles, propter quos in primis iuramentum est admissum, vt patet ex eius origine.

Cum eñ quondam mala creuissent, scribit Chrysostomus, & sursum & deorsum facta fuisset cōfusio, quū ad idoloꝝ seruitutē declinassent: tunc, inqt, quum infideles iam apparerēt, testē inuocabant Deum, tanq̃ dignum dantes dictoꝝ vadem. Hoc eñ est iuramētum, morum infidelium vadimonium, vt non nisi cum sponsore credatur, & sponsore quidem magno, propter multoꝝ incredulitatem, exigētium non hominem sponsorem, sed Deum.

Quarto, qa Deo iuramētum cedit in gloriam, quia per ipsum veritas inuocatur eius, q veritas est, & creditur in eum ac propter eum, cui dein omne bonum quod sequitur ex iuramento, omnisq; honor ipsi soli Deo ascribēdus est. Hinc notabiliter cautum est, vt per nomen Dei iuremus. Ioan. 14. Deute. 6.

Quinto, quoniam sequitur ex iuramento vero magna plerunq; pro Republica Christiana vtilitas, quæ non sequeretur aliunde. Siqdem fit plerunq; pax & concordia iurātium, & destruitur ipsius diaboli opus, dissensio scilicet

S. &

& lis:quandoquidē ad confirmationē fœderis initi aut pacis, inter diffidentes ab vtrãq; parte præstat iuramentum de conseruanda integre pace facta. Ita quoq; iuramentum præstat in iudicio, vt veritatem dicant de ijs, super qbus interrogantur. Et hoc est quod Paulus ait, iuramentum esse finem omnis con trouersiæ inter homines.

Hebrę.6.

Psal.14. Sexto, qm̄ rectē iuranti promittit introitus cæli. Dauid em̄ dicit: Qui iurat proximo suo, & non decipit, habitabit in tabernaculo tuo.

Quòd vero sint ac iampridem fuerint, qui phibent prorsus esse omni iure prohibitum iurare, nec priuatim nec publice siue solenniter, allegantes Christum dicētem: Ego aūt dico vobis, non iurare omnino, neq; p cælum, qa thronus Dei est: neq; per terrā, qa scabellum est pedū eius &c. nō sane intelligunt Christū, qa prorsus iurare per ea verba phibuisset, quod certe nec fecit, nec facere debuit: cum qa nō venit soluere legē, quæ inter cætera vult ac permittit iurare: tum quia ipsemet vnà cum Apostolis sæpenumero per Vere, vel per Deus viuit, vel per Amen &c. in Euangelio iurauit: nihil autē Iesus more humano fecit, quod nos facere nollet, vtpote qui cœpit facere & docere, cuiusq; actio, nostra est instructio.

Matth.5. Ibidem. Deute.6. Ioan.8. Roma.9. Actor.1. Ioan.13.

Est itaq; sensus Christi longe alius inibi, quàm isti putant, nimirum sensus est ipsius, vt nemo iuret, nisi seruet ea, quæ sunt seruanda in vero iuramento, quæ Deus pater seruari voluit, dicens: Et iurabunt in nomine meo in iudicio & iustitia & veritate.

Hiere.4.

Primo vult Deus, vt iurans, iuret in veritate, vt videlicet omnino credat esse verū, quod iurat: nec vtat aut falsitate, aut fallacia, q alioqn iurādo sciēter falsum quacūq; via & causa, periurus peccaret cōtra secundū Dei pceptum, phibente domino & perhibente: Non periurabis in nomine meo.

Leuit.19.

Secundo, vt iuret in iustitia, vt videlicet iuret illud, quod fieri seruariq; iustum sit & licitum. nam si secus fuerit iuratū, seruari non debet, qa sit impium & iniquum, vtpote hominē occidere, non facere pacē, vel curare quicq; mali: quēadmodum Herodes impie iurauit, se velle facere quod peteret filia, q nec obligatus seruare fuisset. Sicut etiam iurauerunt impie Iudæi, q iurarant & vouerant se non comesturos, nisi prius occidissent Paulum. Hæc certe & hoc genus alia iuramēta & vota, sunt deploranda & rescindēda. Siquidē est impia promissio, quæ non possit nisi cum scelere adimpleri.

Matt.14. Marci 6. Acto.23. Eccle.5.

Tertio vult dominus Deus, vt iurans, iuret in & cum iudicio, id est, cum discretione, & hoc fit multis sane modis.

Primo, ne iuret nisi p re grandi & seria, non vili, nec ioco. Quo modo peccant institores & mercatores, qui iurando merces suas alijs commēdant, vt carius diuēdant. Hi omnino peccāt, etiā si veritatē ipsam iurādo affirmēt. Deū em̄ testē accersunt pter rem vanam & tēporalem, quam quum non debent amare, pterea longe minus debēt ob ipsam iurare volentes. Insuper, quum non debēt quærere quæ sua sunt, longe minus pter ea iurare, quando pluris æstimare debent Dei nomen, quàm sua.

Matt.16. Ioan.12. 1.Ioan.2. 1.cor.10.

Secundo, ne iuret indeliberate, velociterq; & frequēter, iurare consuescēs, Siqui-

Siquidem scriptura dicit: Iurationi non assuescat os tuum, multi em̃ casus in illa. Nominatio vero Dei nõ sit assidua in ore tuo, & nominibus sanctorum non admiscearis, quoniam non eris immunis ab eis. Peccant igitur contra secundum Dei præceptum grauiter, q̃ vsqueadeò perperàm assueuerunt iurare, vt vix vnam proferant sentẽtiam sine iuramẽto & nominatione Dei & sanctorum, queadmodum præcipue faciunt lusores, qui raro vel nunquam sunt absque blasphemia, bis terq; peccantes. Eccle.23.

Tertio, ne iuret voluntarie ad libitum suum, nõ ex causa compulsus, quẽadmodum olim Iudæi pperàm faciebant. Id quod Christus ꝓhibet, dicẽs: Audistis q̃a dictum est antiq̃s: Non piurabis, reddes aũt domino iuramẽta tua. Ego aũt dico vobis, non iurare omnino. Q. d. Iudæis olim præceptum est, ne periurarent: iurare autem permissum est ad libitum. vobis autem præcipio, nullo modo iurare, neq; ad libitum iurare, sed suadente legitima causa. Matth.5.

Vult itaq; Christus inibi, vt nullus voluntarie sua iurare debeat vnquam, libidinem scilicet & voluntatem iurandi propriam prohibẽs: non autem prohibens, ne q̃s exactus vi alterius aut necessitate fratris iuret. Ita em̃ quis iurãs, non ipse iurat, q̃a non est suæ voluntatis, sed seruit per humilitatem alienæ voluntati, vel per charitatem alienæ necessitati. Cessantibus autẽ ĳs causis, nullo modo licet iurare, quoniam sic iurare, est peccatum & à malo: sed sufficit, vt sermo noster sit, Est est, ac Non non.

Quarto, ne iuret per creaturam sine intuitu Dei, in cuius nomine vel eius intuitu vel solo cõuenit iurare, dicẽte domino: Dominum Deum tuum timebis, & per nomẽ eius iurabis. Et rursus: Et iurabis, viuit dominus, in veritate, & in iudicio & in iustitia. Iam vero si solum iuraretur per creaturam, honor creatori debitus, attribueretur creaturæ. Sic Christus noluit vt iuraretur neq; per cælum, neq; per terram, neq; per Hierusalem, &c. Deute.6. Hiere. 4. Matth. 5.

Sed hac parte q̃eri solet, num si quis per cælum, terram, Hierusalem, caput, animam, Euangelium, fidẽ, sanctos, itemq; per corpus suum, & per hoc genus creaturas alias iuraret, teneretur seruare quod iurasset, aut non seruans esset periurus. Respondeo, quicquid licitum iuratum est, seruari debere sub pœna peccati mortalis, scriptura dicente: Reddes domino iuramenta tua. Et rursus: Quod semel, inq̃t, egressum est e labĳs tuis, obseruabis & facies, sicut promisisti domino Deo tuo. Num. 30. Matth. 5. Deut. 23.

Iam vero quũ iurans per creaturam, iuret intuitu veritatis asserẽdæ, quæ veritas est ipsa, implicitèq; sumat nomen Dei, quum veritas aut bonitas aut Dei virtus inibi manifestaẽ: certum est, idem facere, qui iurat per ea, quæ Dei sunt vel ei applicata, quod facit q̃ iurat per Deum, ex quo, in quo, per quem omnia sunt. Ideoq; vterq; iurans seruare obstringiẽ, aut fit vterq; periurus. Roma.11.

Hinc quum fortassis essent olim, qui quærerent effugium, quia iurarent, sed non per nomen Dei, sed per cælum, terram, Hierusalem &c. quasi ideo non essent rei, si periurarent, non tamen per nomen Dei, quod reputarent ipsi quasi non iurarent, dominus ipse Iesus obseruator legis, ait contra ipsos: Audistis quia dictum est antiquis, Non periurabis, reddes autem domino iura- Matth. 5.

menta tua. Ego aũt dico vobis, non iurare omnino: neq; p cælum, qa thronus Dei est: neq; p terram, quia scabellum est pedum eius: neq; per Hierusalem, quia ciuitas est magni regis: neq; per caput tuum, quia non potes vnum capillum album facere vel nigrum.

Prima ꝑinde conclusio est ex omnibus iam dictis, posse quidẽ licitẽ iurari p nomẽ Dei, vel quod illi quoquo modo affine est, ita vt veritas semper afferat intuitu Dei, qui summa veritas est & ipsissima, sed non nisi necessitate, vel vtilitate, vel charitate, vel alia legitima causa interueniente. Ioan. 14.

Secunda, violare secundum Dei p̄ceptum oẽs, qui ꝓmissionẽ Deo vel homini factam de re licita & honesta, infringunt: vt q vota Deo facta non complent, q fœdera pacis & pacta cum aliȷs inita corrumpunt & dissoluunt. q deniq; aliqd sub sigillo secreti vel confessionis acceptum, contra ius & fas reuelant in detrimẽtum famæ vel salutis illius, q tale secretum alteri commisit. In omnibus em̃ istis promissiõibus & votis, est quædam vis iuramẽti, constringens hominẽ iure diuino ad satisfaciẽdum promissis. Igiẽ faciẽtes cõtra promissa sua & vota, hoc etiam Dei præceptum præuaricantur.

Quàm vero horrendum sit peccatum transgressio illius secundi p̄cepti, & maxime fractio iuramenti, multifariàm patet.

Prima, qa scriptura detestaẽ ipsum vt horribile peccatũ, dicens in persona
Leuit. 19. Dei Opt. Max. Nõ periurabis in nomine meo, nec polluues nomẽ Dei. Quod
Matth. 5. repetit dominus, inquiẽs: Dictum est antiquis, Non periurabis.

Secũdo, qa Deus mox post hoc secundũ suum p̄ceptum subiungit seriam
Exo. 20. pœnæ comminationẽ sine promissione, diceẽs: Nec enim habebit dominus in-
Deute. 5. sontem eum, qui assumpserit nomen domini Dei sui frustra.

Tertio, quia dñs nõ modò punire vult horribiliter qui falso periurat, sed &
Eccle. 23. qui frequẽter & ex consuetudine, vtcunq; non falso, iurat, scriptura dicente: Vir multum iurans, implebiẽ iniquitate, & non discedet à domo illius plaga: replebiturq; domus illius retributione pessima.

6. q. 1. ca. infames Quarto, quia ius pontificiũ cẽset eum perpetuo esse infamem, nec vnquam ad testificandum habilem, qui semel periurauit.

22. q. 4. Si quis Quinto, quia ius ciuile statuit periurium etiam in corpore mulctandum.

2. reg. 21. Sexto, quia Deus iuramẽtũ vult infidelibus & impȷs ethnicis esse seruãdũ,
2. par. 26. vtpote ab Israelitis ipsis Gabaonitis, à Sedechia ipsi Nabuthodonosor.

Septimo, qa dominus Deus etiam eos crudeliter puniuit, qui fregerunt fidem infidelibus. Nam quando Saul Gabaonitas, quibus filȷ Israel iurauerunt, percussisset, tandẽ omis ipsius Saul familia, excepto Miphiboseth, suspẽ-
2. reg. 21. sa est sub rege Dauid, quando propter tale periurium Saul, tribus annis non pluit in Israel. Huius siccitatis causa cum per Prophetam ipsi Dauid esset ostẽsa, continuo omnes ex regis Saul familia superstites viros vsque ad vnum Miphiboseth, suspendi fecit. Quid, quòd etiam propter vnum periurium to-
Hier. 37. tum regnum Iudæorum sit euersum? Quandoquidem Sedechias iuramen-
Hier. 39. tum dedit Nabuchodonosor, se in ipsius dominatione permansurum: sed postea defecit, & ad Aegypti regem transfugit: propter cuius perfidiam va-

statum

ftatum eft totum regnum, maxime autē vrbs fancta & Deo dilecta. Quid, quòd nec filijs Beniamin filias fuas dare funt aufi propter iuramentum, & potius gentilem fanguinem permiferunt mifceri fraterno fanguini, quàm iuramentum foluerent? 4.Reg.25 2.Par.36. Iudic.21.

Sed quare, dicit aliqs, tam horrēdum eft periuri peccatum? Refpondeo, quia iurans Deum teftē adhibeat, & medium quo vniunt fefe difcordes, fequr. quòd fi piurat, fuo piurio Deum falfum, mēdacem, impoftorē & vanum, quantum in ipfo eft, conftituit, & ipfum effe alium quàm iurat, quum fentiat aliud in corde, & fuum velit crimen ac malum, Dei nomine tegere.

Caueant ,pinde ex potētatibus aliqui, q vfqueadeò nihil feruant, quod vel iurant vel promittunt literis, vt mox infringant fidē, nacti quoquo modo occafionē infringēdi, Deum non timentes, modò periurium coram hoc mundo prætexere valeant. Siquidem non effugiēt tandem, quantumuis Deo permittente profperentur præ cæteris, quum fideles interim diabolus ita frequentius tentat, vt mali nihil rectē fentiant de verbo Dei, quod tamē certo manet in æternum. Et hæc qdem dicta fint fuper fecundo Dei Opt. Max. mandato, quæ peruelim fic accipi & notari, quomodo per nos, nimirum pio animo ex facris paffim literis deprompta funt. Pfal. 118.

DE TERTIO PRAECEPTO. Caput X.

Memento vt diem fabbati fanctifices. Exod. xx.

AD huius tertij pcepti declarationē primo fciēdum duxerimus, diem quā Latini ferias dicunt, à Germanis ab eo vocabulo Feiertag appellari, ab Hebræis vero fabbatum vocari. Quæ quidē tria vocabula fignificāt idē. Sed quia prius horum fuit fabbatum, quandoquidē prima fuit in terris Hebræorum lingua, defcripturi primum fumus, quid fit fabbatum, & quur & à quo primum fuerit inftitutum, vnde cognofci poterit, quid fint feriæ, vnde & propter quid fuerint inftitutæ. Gene. 11.

Eft aūt fabbatum, ex vi vocabuli non aliud, q̄ dies quietis, & à feruili manualiq; opere ceffationis: quandoqdem fabbat Hebraice, eft Latine quies & feria. vnde tractum eft Germanicum vocabulum, Feier, quod valet, à laboribus vacatio, proprie, müffig von leiplicher arbeit. Atq; hoc fane pacto fabbatum non dicit diem in hebdomada determinatam, prout Iudæi diem Saturni, quæ feptima dies eft feptimanæ, numerando à die Solis, appellant fabbatum: fed notat quamlibet diem in feptimana, quæ dedicabatur in lege ad requiem & feftiuitatem, prout euidenter ex Leuitico colligitur, vbi dicit lex: Menfe feptimo, prima die menfis, erit vobis fabbatum memoriale clangentibus tubis, & vocabitur fanctum. Omne opus feruile non facietis in eo &c. Iam vero conftat, quòd prima dies menfis fecundum anni varietatem & fecundum menfis initium variari potuit, vtpote hoc anno cadere in quintam feriam, vel in diem Iouis, vel in tertiam feriam, id eft, in diem Martis, ideoq; fabbatum ad hunc modum non habebat certam diem. Leuit. 23.

Ex quibus modò colligitur, non vnicum illis fuiffe Iudæis fabbatum, fed multiplicia, quum qualibet feftiuitatum quacunq; die cadens, fabbatum di-

ceretur, qua fuit ab operibus manualibus ociandum feriandumq́;.

Vnum sabbatum dicebāt vsuale, quod immutabiliter apud Iudæos, vsq; nunc obseruatur septimo die cuiuslibet septimanæ, q dies appellabatur Sa-
Exo. 20. turni, vti patet in lib. Exodi. Cætera dicebātur sabbata mēstrualia & annua-
Exod. 31. lia, quæ & ipsa sumebant initium suum in fine alicuius septenarij. Ipsum quidem sabbatum, id est, festum nouarū frugum, quod Pentecoste appellari solet, præcepit dn̄s celebrādum in fine septimæ hebdomadæ post Pascha, velut
Leuit. 23. constat ex Leuitico & Numeris. Sabbatum itē Tubarum & expiationis & ta
Num. 29. bernaculorū, præcepit idē celebratum iri in septimo mense, vt in loco prædalle
Leuit. 25. gato claret. Sabbatum terræ præcepit celebrandum anno septimo, vt est in Leuitico. Sabbatum vero iubilei, celebratum iri præcepit in fine septimæ septimanæ annorum, qui dicitur annus quinquagesimus & sabbatum generalis remissionis, vt patet in eodem Leuitico.

Sed quare, quærit q́spiam, Deus ipse Max. omnia sabbata legalia præcepit in veteri testamēto celebranda in fine alicuius septenarij? Dubio procul,
1. cor. 10. inquam, non sine magno mysterio, nimirū quòd ipsa significarēt, præfigurarentq́; aliquam requiē in aliquo futuro septenario. Quia eīn sabbatum non est aliud, quàm requies, & datum ad sanctificationē, nec propter se, sed ꝓpter aliquod signum figuratiuū, semperq́; fuit præceptum in aliquo septenario futuro, quod populus ipse Iudaicus non aliud esse tempus censuit, quàm totum tempus Messiæ: consequēs est, omnia illa quondam Iudæorum sabbata præfigurasse nonnullam requiē in tempore Christi Messiæ, in lege promissi, futuram, in qua sabbata legalia prorsus essent cessatura.

Et vt quicq́d huius est rei, paulo reddatē intelligibilius, scitu dignum duxerimus, totum mūdi discursum à doctioribus quondam Hebræis Rabbinis in septem dies (siue status & ætates) diuisum.
Gene. 1.
Gene. 8. Prima quidem dies & ætas, fuit ab Adam vsq; ad diluuium. quem vocant diem primi mundi.
Gene. 12. Secunda dies fuit à diluuio vsq; ad Abraham, quē vocant diē secūdi mundi,
Gene. 14. in quo homo ambulauit in lege naturæ cum sacrificijs aliquot & maxime
Hebræ. 7. cum oblatione panis & vini. In qua quidē ætate fuit Melchisedech sacerdos Dei excelsi, qui obtulit panem & vinum pro Abraham.
Gene. 17. Tertia dies fuit ab Abrahā vsq; ad exitū Israel de Aegypto, quē vocāt diē
Exod. 12. circuncisionis, qm̄ tunc homo ambulauerit per circuncisionem cum lege.
3. Reg. 6. Quarta dies fuit ab exitu Aegypti vsq; ad Salomonem, qui templum pri-
2. Para. 3. mum ædificauit, quem vocant diem tabernaculi, quum tota illa ætate populus seruiret & exhiberet Deo latriam in tabernaculo, velut euidenter patet in
1. Esdr. 5. libris Iudicum & Regum.
3. Esdr. 6.
4. Re. 25. Quinta dies fuit à cōstructione primi tēpli vsq; ad secundū ędificatum per
2. Par. 33. Zorobabel, quem diem Iudæi appellant diem & tempus primi templi.
Lucæ 19. Sexta dies fuit totum tempus à relaxatione captiuitatis Babylonicæ vsq;
Matt. 21. ad destructionem secundi templi, factam per Titum Vespasianum. Quod
Iose. libr. 6. & 7. tempus appellant diem secundi templi.

Septi

Septima denique dies mundi, est totum illud tempus post destructionē secundi templi vsque ad finem mundi, quem appellant diem & tempus Messiæ, in quo futura erat generalis remissio peccati, generalisque quies, prout in expositione sabbati vsualis, de quo nominatim datum est tertium in ordine præceptum, clarius speramus intellectum iri.

Porro pro maiori huius tertij præcepti de sabbato sanctificando intellectu, res paulo fusius, & quidem in hunc modum est repetenda:

Deus in veteri testamēto, vt genus humanum dirigeretur & conseruaretē ad viam veritatis & iustitiæ, quo tandem haberet vitam æternam, tria dedit præcepta, quæ generatim à veteri Mosaicaque lege nominari cœpta sunt, à nostratibus vulgato vocabulo Legalia. Siquidē pręcepta Legalia, erant vel moralia, vel cæremonialia, vel iudicialia.

Moralia erant de ijs, quæ pterinent ad bonos mores & virtutes, quæ & rationi conueniunt, semper & vbique seruanda. Cuiusmodi est præceptum de diligendo Deo & proximo, & quæ decalogo continētur, quæ nec in nouo testamēto sunt sublata, vtpote perpetuò duratura & seruanda. Lucæ 10. Matt. 22. Deut. 6.

Cæremonialia præcepta erant de quibusdam cæremonijs exterioribus ad colēdum Deum, quibus ipsa quasi signis quibusdam quæ fieri spiritualiter debebant in nouo testamēto, quondam præfigurabant, quæque voluerunt etiam vt tum spiritualiter seruarētur, secundum hoc quod foris secundū literam designabant. Atque hinc est, quod & si cęremonialia veteris testamēti secundum literam cessare prorsus debeant in nouo testamēto, seruari tamen debēt secundum moralē intelligentiam & expositionē perpetuo, secundum quam mutabilitatem nesciunt, quum moralibus iuxta eam videantur annexa. Quod olim cæremoniale erat, ne quis Iudæorum vesceretur carnibus porcinis, iuxta literam nunc in nouo testamēto seruari non debet, quum creatura quælibet sit bona, nec sit cibi quo ad hoc delectus: seruari tamen debet secundum spiritum & intellectum spiritualē, quod est, ne simus vt porci, lasciui, luxuriosi, immundique, quales caro porcina significabat. Reuelata proinde nunc per veritatē figura, non est vt seruetur nisi ipsum figuratum: quandoquidem ipsa cæremonialia figurauerunt primo & per se, nimirum figuratiua eorum, quæ pertinebant ad cultum Dei & mysteria Iesu Christi. 1. Mach. 1. 2. Mac. 6. & 7. Leuit. 11. Deut. 14. 1. Tim. 4. Col. 2. 2. Pet. 2. Pro. 26.

Iudicialia vero præcepta in lege veteri erant, quæ non solum pertinebant ad lites iudiciorum, sed & quæ pertinebant ad ordinationē hominum ad inuicem, quæ subest ordinationi principis alicuius seu officialis, quæ ordinabāt statum populi Iudaici secundum iustitiam & æquitatem, veluti patet passim in lib. Exodi, Regum, Iosue & aliorum. Quæ quidē præcepta iudicialia & si nūc in nouo testamēto sint, vti cęremonialia, plane mortua, quoniā figuralia quodam modo fuerint, quod essent populi à Deo electi, cuius status erat propheticus & figuralis, vt cui contingebant omnia in figura, tamen non sunt mortifera sicut cæremonialia: quandoquidem hæc principaliter fuerunt instituta ad figurandum Christi mysteria sicut futura, quę si modò seruarētur, esset protestari contra veritatem fidei, acsi nondum essent impleta. 1. Cor. 10.

Ioan. 1. Id quod est contra dictum Ioannis, dicentis: Lex ꝑ Mosen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Ipsa aũt Iudicialia, licet sint mortua, quoniam euacuata ab obligatione Mosaica per aduentum Christi, tamẽ non sunt mortifera, si quis eis vteretur, non tamen vt in lege Mosaica contentis & inde obligatorijs, sed quia pro sua nũc repub. consentaneis & vtilibus, prout

Lib. 5. decret. sub multis titulis. Ecclesia non parũ multa sumpsit ex iudicialibus legis Mosaicæ præceptis, quibus vtitur vt suis, quatenus obligant vt statuta Ecclesiæ, non vt mandata legis Mosaicæ, sicut fieri solet, quando statuta alicuius ciuitatis in nostram ciuitatem transferimus, vt eis tanquam nostris, non vt alienis, vtamur.

Ideo enim Iudicialia nunc sunt mortua, & non obligant more Mosaico, quia quum instituta essent ad dispositionẽ status illius populi, qui ordinabatur ad Christum, mutato illo statu populi, Christo adueniente, ipsa iudicialia non

Gala. 3. obligant. Siquidẽ ipsa lex olim fuit pædagogus, ducẽs ad Christum.

Sed quia (sicut diximus) eiusmodi præcepta non ordinabantur principaliter ad figurãdum Iesu Christi mysteria, sed ad aliquid faciendum iuxta iustitiam: ideo ipsorũ obseruatio non ita præiudicat fidei veritati absolute, nisi quis vteretur eis, quia mandata essent in lege Mosaica. in hoc enim præiudicaret veritati fidei, quoniam ꝑ hoc videretur sentire, quasi status prioris populi adhuc duraret, & Christus ꝑinde non venisset, quum constet omnino, teste Pau

Heb. 7. lo, quia translato sacerdotio, necessarium esset, vt legis etiamnum fiat translatio, scilicet quo ad totam. Id quod totum, Deo fauente, facilius intelligemus ex declaratione tertij decalogi præcepti, quod nobis in manibus est, propter quod dicta sunt, quæ diximus.

Cæterum quia tertium ꝑceptum domini potissimum est de vsuali sabbato Iudæorũ, vñ cętera deinde queunt intelligi sabbata: non iniuria quisquam posset hac parte rogare, qualenam sit ac fuerit præceptum de sabbato vsuali sanctificando. Cui respondemus, ipsum sabbati pręceptum nec esse mere morale, nec mere cæremoniale, nec mere iudiciale.

Primo quidem ipsum est partim iudiciale, quia more aliorum iudicialium apud Iudæos obligabat ad pœnam transgressores, quodq́ datum fuerat sub

Exod. 31. comminatione mortis, vt patet in lib. Exodi. propterea positum inter iudicia-

Exod. 35. lia Deus toties repetijt, ꝑcepitq́ lapidari colligentem ligna in ipso sabbato.

Exod. 23. Quo nimirũ pacto nobiscum hoc præceptum est mortuum, non aũt mortife-

Num. 15. rum, si Ecclesia sui sabbati, hoc est, diei dominici contemptorem pariformiter morte plectendum censeret, non intuitu veteris, sed suæ, hoc est, Euangelicę legis intuitu, ab illa tanquam mutuo acceptæ.

Secundo partim est, & quidem maxime, cæremoniale: quia fuit præceptũ propter memoriam duarum rerum à Deo gestarum, quæ præfigurarunt alias res duas, quæ debebant fore veræ in septenario futuro, tempore videlicet Messiæ futuri.

Gene. 2. Primo quidem fuit præceptum in memoriam creationis mundi, à qua dominus Deus requieuit die septimo, qui postea dicebatur in septimana sabbatum, id est, dies quietis & cessationis operationis, qua Deus sex diebus ꝑcedētibus

bus mundum & quicquid in eo est, creauerat, iuxta Mosen ex voluntate domini dicētem: Memento vt diem sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua: septimo autem die sabbatum, id est, quies, domini Dei tui est &c. Sex enim diebus fecit Deus cęlum & terram, & mare, & omia quæ in eis sunt, & requieuit septimo die. Idcirco benedixit dominus diei sabbati, & sanctificauit eum. Exod. 20. Deut. 5.

Iam vero constat, illam materialē mundi creationē fuisse figuram spiritualis humani generis recreationis, & per Iesum Christum futuræ redemptionis. Sicut eñ Deus pater verbo suo æterno, id est, p filium Iesum Christū sex diebus cælum & terram materialiter creauit, & die septimo ab ea creatione quieuit & cessauit, ita ipse per filium suum æternum, verum Deum & hominē, spiritualiter mundum, hoc est, humanum genus recreauit, illiusq; salutem & redēptionem operatus est sex diebus, incipiens die dominica Palmarum, & die septima, quæ fuit dies sabbati, ab ea operatiõe corporis & recreatione cessauit & quieuit, iacens in sepulchro, prout suo tempore, Deo dante, dicturi sumus. Heb. Gene. 1. Ioan. 1.

Dominica quidem Palmarum, dominus ipse nostram incepit redemptionem operari tam manifestis argumentis, vt non potuerit non intelligi rex ille Messias Christus, in lege prophetisq; promissus, qui nos sua morte recreaturus & redēpturus esset ex morte æterna ad vitam æternam, quam statim post creationem mundi, peccato protoplasti prorsus amiseramus. Gene. 3.

Primo, quia sponte sua secundum Esaiæ oraculū, processerit ad suos inimicos Hierosolyma, ciuitatem regiam, vbi mortem subiturus erat in cruce. Esaiæ 53. Matt. 20.

Secūdo, quia humilime venerit, iuxta prophetam sedens sup asinum, quãuis hoc ipsum, teste Ioanne, discipuli primum non intellexerint, qua fieret ratione: postq; tamen dñs Iesus glorificatus fuerat, recordati sunt, quia scriptum fuerat hoc ipsum de eo, qq; populus eidem iuxta prophetias tantum impendisset honorem. Atq; hoc est, quod alius Euangelista dicit, hoc totum de sessione scilicet asini esse factum, vt adimpleretur quod dictum esset per prophetam Zachariam, dicentem: Dicite filiæ Sion, Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam & pullum filium subiugalis. Zach. 9. Ioan. 12. Matt. 21. Zach. 9.

Tertio, q ei turba puerilis & iuuenilis vnà cum senili populo acclamauit hymni verba, quæ propheta Dauid composuerat synagogis, vt ipsæ per ea futurum Messiam laudarēt, & à patre in excelsis, eius nomine salutem & redemptionem peterēt. Id quod turba spiritu sancto actore in die Palmarū fecit, pclamans ad eum, & de vero rege Messia dicēs: Osianna filio Dauid. Bñdictus qui venit in nomine domini. In quibus sane verbis aliquot notatu digna clamauit, & ad salutem necessaria credidit. Psal. 117.

Primo, ipsum Chrm esse Dei filium & hoïem, esse natum de stirpe Dauidica, ex qua Messias nasci debuit iuxta promissiõem, à Deo factā Dauidi regi, secundū illud: Iurauit dñs Dauid veritatē, & nõ frustrabit eum, de fructu ventris tui ponā super sedē tuā. Hinc quū aliàs interrogaret Christus à phariseis, cuius ipse filius esset Christus, responderūt: Dauid. Sed per quem modū fuit ex stirpe Dauidis? Nempe quia natus est ex Maria, quæ fuit ex progenie Psal. 131. Matt. 22.

Dauid

Lucæ 1. Dauid,quum nupta fuerit ex lege ei, quia & ipse fuit scilicet Ioseph ex familia
Num. 36. Dauid.Id quod angelus totum deprompsit in salutatione, quam detulit Mariæ gloriosæ virgini,dicēs:Ecce concipies & paries in vtero filium,& vocabis nomen eius Iesum.Hic erit magnus,& filius altissimi vocabitur. Et dabit illi
Lucæ 1. dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum,& regni eius non erit finis.

Secundo,ipsum esse eum Messiam verū, quē pater cælestis mittendo mundo per prophetas promisisset, vt suo nomine veniret.Id quod dn̄s ipse coram
Ioan.7. Iudæis confessus est,inquiens:Ego non veni à meipso,sed à Deo processi,ac il
Ioan. 8. le me misit.Et rursus:Ego,inquit, veni in nomine patris mei, & non accipitis
Ioan. 5. me:si alius venerit in nomine suo,illum accipietis.

Tertio, ipsum esse vnicum mundi saluatorem, per quem Deus pater esset traditurus humano generi salutem & vitam æternam,quādoquidē ipse tanquam
Heb. 2. verus rex Messias,esset morte & passione sua principē mortis superaturus,& ab eius captiuitate & seruitute redempturus omnes peccatores,quos pœniteret suorū peccatorum.

Et hoc est,quod angelus in eius natiuitate pastoribus dicebat: Nolite ti-
Lucæ 2. mere.Ecce em̄ euangelizo vobis gaudium magnū, quod erit omni populo: quia natus est vobis hodie saluator, qui est Christus dn̄s, in ciuitate Dauid.
Lucæ 19. Id quod & ipse dn̄s deinde confessus est humilime, dicēs: Venit em̄ filius hominis,quærere & saluum facere quod pierat. Sed quia præcipue fuerat missus
Matt.15. ob oues,à domo Israel deperditas, ideo clamauit omnis turba: O pater in excelsis,osiāna,id est,ah,salua nos filio,id est,ꝑ filium Dauid,id est, Iesum Christum,verū Messiam nostrum,qui venit in tuo nomine, nostram salutem operaturus,quam hodie operari cœpit.

Et recte nimirū, quandoquidē Christus die dn̄ica Palmarū suam ex parte cœpit passionē,quæ finita tandē est in die Parasceues, quū vsqꝫadeo post dn̄i die Palmarū dn̄ica ingressum propter eius in tēplo doctrinam, & expulsionē vendentium & emētium,persequuti sunt ipsum Iudæi,vt eum omino quærere-
Marc.11. rent ad occidēdum, nec esset qui auderet eum per noctem hospitio suscipere:
Lucæ 19. atqꝫ ideo quum esset iam hora vespera,Christus egressus Hierosolyma, profectus est cum discipulis in Bethaniam.

Quod sane initium passionis eius Ecclesia considerans,& mœstitiam tantā post tantā gloriam ponderans, statuit die dn̄ica Palmarū duas habere processiones,om̄ino contrarias: vnam lætā, de Chri susceptione & in Hierusalē deductiōe cum laudibus diuinis,atqꝫ ramorū & vestimētorum ornatu in via.

Aliam tristem & flebilem, quæ facta est feria deinde sexta in Christi eductione ad crucifigēdum.Cuius quoqꝫ causa legitur ea die passio domini secū-
Matt. 26. dum Matthæum. Ex quibus duo docemur.
Matt. 27. Primo vt discamus in nullam vnq̄ esse huius seculi lætitiam confidēdum, sciētes nullū esse gaudiū in hoc mūdo tam ingēs,q̄d vel nō interturbaret mœ-
Pro. 14. stitia,vel cuius extrema nō occuparet dolor: ꝓpterea mūdū nō esse diligēdū,
1.Ioan 2. nec ea quæ sunt in mūdo,quū trāseat mūdus & oīs concupiscētia eius.

Secun-

Secundo, q̄ vbi voluerimus habere gloriam cælestis patriæ, quæ repræsentatur per primam processionē, operæprecium est, vt prius eamus illuc per viam passionis, quemadmodum Christus illuc venire non potuit, nisi p̄ viam suæ passionis & mortis, qua nobis salutem, redemptionem & æternam gloriam cœpit operari primum die dominica Palmarum, die sexta ante sabbatum Paschæ solennis, quæ dies erat quietis. Lucę. 24.

FERIA SECVNDA.

QVo pacto dominus Iesus humani generis recreationem, hoc est, redemptionē ab æterna damnatione diabolicaq́ captiuitate per suam passionē inceperit die Palmarum dominica, quæ fuit sexta dies ante sabbatum solennis Paschæ, dictum est: nunc audiamus, quomodo eandem operatus est redemptionem per suam passionem die quinta, quæ nobis est feria secunda, vel (vt dicere solemus) dies Lunæ.

Atq; sane licet Iudæi ea die dn̄m non occiderint, tamen nihil obmiserunt, quod in ipsis fuit, quo potuissent eum interficere, sed nō potuerūt: tum q̄a nō fuerit in eorū potestate, sed in volūtate Iesu Christi, qui suæ mortis horam habuit à patre deputatā: tum quia non audebāt p̄ turba, quæ ipsum propter vitę doctrinæq́ sanctitatē, & propter diuina miracula non secus habuit, atq; eum prophetam, qui promissus erat mundo, imo ceu mundi saluatorē. Et hæ sane fuerūt duæ potissimū causæ, propter quas summi sacerdotes, scribæ, pharisęi, principesq́ Iudæorū, voluerunt ipsum interficere, & quidē die quinta ante sabbatum Paschæ magnum, quæ nobis est feria secunda. Ioan. 10. Ioan. 7. Ioan. 8. Lucæ 7. Ioan. 3. Deut. 18. Ioan. 4.

Primo quidem, quum venisset die Palmarū Hierusalem, & ingressus esset templum, eiecissetq́; è templo venditores & emptores, cœpissetq́; docere mirabiliter, altera post diem Palmarū, venerunt ad eum docentem principes sacerdotum & seniores populi, dicētes: In qua potestate hæc facis? & quis dedit tibi hanc potestatem? ipse vero responderet illis inter cætera cum parabola de vinea locata agricolis, ac ipsi sentirent quia diceret de ipsis, mox quæsiuerunt (inquit Matthæus) eum tenere, sed timuerunt turbas, quoniam sicut prophetam habuerūt eum. Marcus vero ait, q̄ quæsiuerint eum pdere, sed timebant eum, quoniam vniuersa turba admirabatur sup doctrina eius. Lucas aūt ait, quia non inuenerint quid facerēt illi. Omnis enim populus suspēsus erat, audiēs illum: quoniam sermo ipsius potestate plenus erat, nec docebat vt pharisæi. Ex quibus patet, ipsos Iudæos Christum duntaxat occidisse ex inuidia, quam isti conceperant ex eius doctrina & fama & gloria. Matt. 21. Mar. 11. Lucæ 19. Ioan. 12. Matt. 21. Mar. 11. Lucæ 4.

Secundo quidē, quia resuscitato p ipsum Lazaro, magnus ex omni parte populus adcurreret, cum quia Christum, tum quia Lazarum viderēt: ilico collegerunt principes sacerdotum & pharisæi concilium, consulentes quomodo possent eum opportune tradere morti, dicētes: Quid facimus? q̄a hic homo multa signa facit. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum. Et singulariter pharisæi dicebant ad semetipsos: Videtis quia nihil proficimus. Ecce mundus totus post eum abijt. Quapropter non solum ipsi cogitarunt, quomodo eum interficerent, sed & mandatum dederunt, vt si quis eum cognosceret, vbi Ioan. 11. Ioan. 12.

esset,

esset, indicaret, vt comprehenderet eum: immo, quod plus est, quum videret
Ibidem. quia multi propter Lazarum, quem suscitauerat à morte, crediderant in eum, & abierant, cogitauerunt vt & Lazarum interficerent.

In cuius memoriam feria secunda Palmarum legitur Euangelium, quod differit de cœna Christo facta in Bethania, cui Lazarus interfuit, quanuis historia Euangelij non facta fuerit feria secunda, sed in vigilia Palmarum. Ex quo quidem Euangelio docemur aliqua:

Exod. 23. Primo, quomodo Iudas Ischariot ex mera auaritia, quæ prorsus excæcat
Deu. 16. hominem, cœperit occasionem vendendi & tradendi Christum pro trigin-
Eccl. 20. ta denarijs, quos putabat se furari potuisse ex trecentis denarijs, qui poterant
Matt. 26. haberi, si fuisset venditum vnguentum preciosum, quo Magdalena domi-
Mar. 14. ni pedes & caput vnxerat.

Secundo, Christianos & quidem simpliciores, non esse molestandos, sed pie excusandos, vbi cæremonias etiam supfluas Deo vel sanctis eius offerunt, quoniam & eas sibi vult fieri Christus corporaliter ex charitate, quæ nec in vita,
1. Cor. 13. nec in morte excidit, imò quæ maior est & syncerior post mortem, quum & eas facerent illi corporaliter, si corporaliter ipsum haberent.

Non proinde sunt ridendi nec reprehendendi, qui bono zelo sanctorum corpora, ossa, vestimenta, & id genus reliquias eorum, aliquo honore vel adficiunt,
Mar. vlt. unt, vel osculantur. Alioqui reprehendendæ fuissent tres Mariæ, quæ in die resurrectionis venerunt dominum vngere mortuum, ex quibus fuit ipsa Maria Magdalena, quæ propterea laudatur à dño, quòd fecerit in vita sibi, quod
Matt. 26. factura fuerat in sepulchro, si inuenisset ipsum, dicente ad Iudam Christo: Sine illam: Q. d. Sinas Iuda nunc Mariam facere, quod faceret mihi in sepulchro, si valeret: sed non poterit, quia tum resurrexi. Atque ideo Matthæus ait, quòd ipsa præuenerit vngere corpus domini in sepulturam. Nostrum, charissimi,
2. Cor. 2. erit, vt (docente Paulo) Christum vngamus odore & vnguento bonorum operum, quatenus ei simus bonus odor, qui ascendat ad eum, nos illi gratificaturus.

FERIA TERTIA.

Sicut feria siue die secunda post Palmarum, Christus dominus ideo per suam innocentem passionem generis humani redemptionem operatus est, quòd multas insidias à Iudæis passus sit, qui quæsiuerunt eum duntaxat occidere ex inuidia, quam partim propter illius mirabilem diuinamque doctrinam, veritatis & iustitiæ plenam, quam isti ferre non potuerunt: partim ex miraculosa ipsius operatione conceperunt, quum ipsius gloriam ægre ferrent: ita sane hodier-
Matt. 21. na quoque die tertia post Palmarum, per suam passionem operatus est huma-
22. 23. ni generis redemptionem, quando pares insidias, contumelias & iniurias pas-
Lu. 20. 21. sus sit à Iudæis in templo, quas præcedenti die sustinuit docendo populum, disputandoque sanctis literis contra ipsos summos sacerdotes, principes & seniores, qui propterea voluerunt eum interficere, quibus proinde ostendit in-
Matt. 23. ter alia futuram plagam, clamans & dicens: Hierusalem Hierusalem, quæ occi
Luce 13. dis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare fi-
lios

lios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? &c. Ecce domus vestra &c.

FERIA QVARTA.

ADeundem quoque modum quarta post Palmarum die dominus noster humani generis redemptionē operatus est per suam passionem, quæ ea die nimirum vsque adeo appropinquabat, vt in ea ipsa, quæ fuit quarta feria, venditus fuerit ipse dominus ab Iuda Ischariot: qui quum esset excæcatus ex auaritia illicitoque desiderio pecuniæ, quam putabat se amisisse ex vnguento, quo Maria Christum vnxerat, statim cogitauit, quo pacto posset se suamque maledictam auaritiam vindicare, pecuniamque quam poterat ex furto habere vnguēti, recuperare. profectus est itaque testibus Euāgelistis, ad principes sacerdotum, & ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos, (ita quidē prophetatū) quos ipse Iudas furari potuisset, si de trecētis denarijs, quibus vnguētum Mariæ vænundari potuerat, semper vnum denarium recepisset à decem. Matt. 26. Marc. 14. Lucæ 22. Hier. 11.

FERIA QVINTA.

ITa quoque dominus statim feria quinta Palmarum, non minus quâm diebus prȩteritis, humani generis redemptionē operatus est per suam passionē, de qua vsque adeo Iudȩi, præsertim summi sacerdotes, scribæ, pharisæi & seniores, soliciti fuerunt, vt ipsum innocētissimum dominū, quia venerat eius passionis hora, traditis Iudæ triginta denarijs argēteis, serō per Iudæ traditionem compræhenderint in horto, vbi sanguineum sudorem emittens, profecto satis euidenter operatus est humani generis redemptionem & salutem, quam primō amiserat in horto. Quam quidem passiōem mox deinde feria sexta in ara crucis finiuit. Lucæ 22.

IN DIE FERIAE SEXTAE PARASCEVES.

DIximus, charissimi, sabbatum vsuale, & de eo sanctificando præceptum, à Deo figuraliter esse institutum, & quidē primo, vt populus Israeliticus recordaretur in eo creationis totius mundi, quem dominus Deus creauit sex diebus, & ab ea creatione requieuit & cessauit die septimo, qui est sabbatum, quod sibi propterea dominus benedixit & sanctificauit: Gene. 2. Exod. 20. Deut. 5.

Diximus deinde, quod illa realis mundi creatio, fuerit figura spiritualis recreationis ipsius mūdi, hoc est, totius humani gn̄is redēptionis. Quemadmodum enim dominus ipse realiter hunc mundum creauit sex diebus, & ab actu creationis cessauit septima die, quæ vocata propterea est dies sabbati, id est, quietis: ita etiam dominus idē spiritualiter recreauit, hoc est, redemit totum mūdum, id est, totum genus humanum passione sua sex diebus, incipiēdo à die dominica, & septima die, hoc est, die sabbati, cessauit ab actu eiusdē recreationis & redēptionis, quoniam mortuus requieuit eo die in sepulchro.

Quomodo vero sua passione, mundi, hoc est, totius humani gn̄is, redemptionē singulis diebus ex parte à die Palmarum, quorum quinque sunt, operatus est, abunde diximus vsque ad diē sextam, quæ dicitur dies parasceues.

T Hæc

Hæc nimirum dies Parasceues, est dies illa dierum sexta, in qua dominus Iesus in sexta mundi ætate, qui humanum genus sexta die creauit in principio mundi, sexta hora diei mundum ipsum, id est, genus humanum recreauit, & eius redemptionem passione sua operatus est, & in ipsa omnia consummauit, prout ipse saluator noster expressit in verbo sexto, quod in ara crucis inter vl-
Ioan. 19. tima verba, quæ loquutus est inibi, dixit, inquiens: CONSVMMATVM EST. Q. d. hac hora diei sexta, & sexta die sex dierum, consummaui gñis humani redemptionem, & quicquid secundum legem, patriarchas & prophetas ad voluntatem patris mei pro ea redemptione facere debui mea passione morteq; mea, sic in omnibus perfeci, vt meritò die septima sabbati requiescam per mortem meam in sepulchro, quam & propterea, o homo, memento vt sanctifices in veritate potius quàm in figura.

Cum quanta autem difficultate & fatigatione, cum quantoq; dolore & tormento, cum quo deniq; modo & ordine eiusmodi generis humani redemptionem hodierná sexta die consummauerit per suam passionem & mortem, quomodoq; die septimo, qui sabbatum dicit, requieuerit, nemo nobis & clarius & melius & verius narrare potest, quàm veridici quatuor Euangelistæ, qui nobis eam sacrosanctam passionem & mortem Iesu Christi luculẽter veraciterq; descripserunt: Matthæus cap. vicesimosexto & vicesimoseptimo, Marcus decimoquarto & decimoquinto, Lucas vicesimosecundo & vicesimotertio, Ioannes vero capite decimooctauo & decimonono. Quorum descriptionẽ vt facilius & fructuosius, sineq; longis superfluisq; ambagibus audire & intelligere possitis, ipsam diuidam in septem partes secundum septẽ gressus, in quibus dominus noster dilectissimus redemptionem generis humani consummauit.

Primo dicam, quomodo dolorose trãsierit à cœna vltima ad hortũ, qdq; fecerit inibi. Secundo, de horto ad Annam. Tertio, de Anna ad Caipham. Quarto, de Caipha ad Pilatum. Quinto, de Pilato ad Herodem. Sexto, de Herode rursus ad Pilatum. Septimo, à Pilato ad locum Caluariæ, vbi sexta diei hora fuit crucifixus, & deinde hora nona mortuus, & sepultus in nouo sepulchro: vbi die sabbati requieuit vsq; ad diem suæ gloriosæ resurrectiõis. Vlterius quære in Concionibus Pragensibus.

Audistis modò charissimi, quanta difficultate & passione dominus noster Iesus Christus hodierna die sexta redemptionem nostram consummaue-
Ioan. 19. rit, eo ipso dicente in sexto suo verbo, quod in cruce protulit: Consummatum est, id est, quicquid facere debui pro redemptione generis humani, nunc pfeci & consummaui. superest, vt & ipsi consummemus, q̃d nos facere oportet, si volumus nostrę redemptionis esse participes. Id quod faciemus, vbi in vera pœnitentia pro nostris peccatis recolligamus deuote summatimq; passionis dominicæ articulos, & agamus bonis operibus vsq; ad finem vitæ gratias saluatori nostro, dicentes: O Iesu saluator noster, & consummator gloriosi operis, quod accepisti à patre consummandum, quiq; ipsum constanter multis laboribus & ingentibus doloribus consummasti: da nobis, vt quicquid facere debe-

debemus pro nostra redẽptione, quam nobis tam duriter tua passiõe & morte comparasti, sic cõsummare possimus, vt tecum in hora nostræ mortis hoc verbum summæ pfectionis dicere valeamus, Consummatũ est: & deinde tecum esse, vbi finis est omnis consummationis, vbi velis nostri coram patre tuo memor esse, sicut memor fuisti latronis in cruce, quem duxisti tecum in paradisum. Amen. Lucæ 23.

IN DIE GLORIOSAE ET LAETABVNdæ resurrectionis Iesu Christi.

DIctum est à principio propemodum declarationis huius tertij de sabbato sanctificando præcepti, quòd ipsum sit cęremoniale, id est, figurale: quoniam fuerit ob duas res datum & præceptum, quæ duas alias res, in tempore Messiæ futuras, præfigurauerint, quibus per Messiam completis, necessariò cessare deberet præceptum de sabbato Iudæorum, quod erat die septima in septimana seruandum.

Primo quidẽ dominus Deus sabbatum dedit ac præcepit die septima seruandum, quòd in ea recordari deberet populus Israeliticus ipsius realis totius mundi creationis, quæ figurabat spiritualem recreationem totius humani generis siue redemptionẽ, vtpote ꝙ sicut dominus Deus (testante scriptura) sex diebus creauit totum mundũ, & septimo die requieuit ab omni ope quod patrarat: ita quoqꝫ dominus noster Christus Iesus, sex diebus, incipiens à Palmarũ dominica die vsqꝫ ad diem parasceues, totum mundum, id est, totum genus humanum spiritualiter recreauit, hoc est, redemit, & die septimo mortuus in sepulchro requieuit. Exod. 20. Deut. 5. Gene. 2.

Id quoniam sic (testibus omnibus Euangelistis) factum est, constat quòd sabbatum Iudæorũ legale & cæremoniale, ꝓrsus ex prima causa cessauit, nec vltrà quo ad diẽ septimum, nec quo ad cætera ipsius legalia & cæremonialia sit obseruandum, quãdo totum fuit cum Chr̃o sepultum & mortuũ, nec vltrà resurrecturũ. Siquidẽ sole adueniẽte, recedit vmbra: die veniẽte, recedit nox: & veritate præsente, discedit figura: præsenteqꝫ signato, cessat signũ. Id quod ipse dñs olim testatus est, inquiens & loquẽs de futuro tẽpore Christi Messię: Neomeniam & sabbatum & festiuitates alias non feram. Et rursus ꝑ alium loquutus est dñs ꝓphetam, dicẽs de tempore futuri sui Messiæ: Cessare faciam omne gaudium eius, scilicet populi Iudaici, & solennitatẽ eius, & Neomenias eius, & sabbatum eius, & omnia festa & tempora eius. Matt. 27. Mar. 15. Lucæ 23. Ioan. 19. Ioan 1. 1. cor. 10. He. 7. 10. Esaiæ 1. Ose. 2.

Id quod totum Paulus velut interpres confirmat, inquiẽs: Nemo vos seducat aut iudicet in cibo aut potu, aut in parte diei festi & Neomenię, aut sabbatorũ, quæ sunt vmbra futurorum, corpus autẽ Christi. Col. 2.

Secundo dominus Deus sabbatum & de sanctificando ipso præceptũ dedit, vt populus Israel in eo recordaretur ipsius exitus de Aegypto, qui pręfigurabat exitum sanctorum patrum de limbo inferni, qui rectè comparatẽ Aegypto, quia sit Aegyptus dici cœptus tenebrarum locus, qualis fuit ante Christi aduẽtum limbus patrum, dicẽte Mose: Obserua diem sabbati, vt sanctifices eum, sicut præcipit tibi dominus Deus tuus &c. &, Memẽto quòd & ipse ser Exod. 12. Deut. 5.

uieris in Aegypto, & eduxerit te inde domin⁹ Deus tuus in manu forti & brachio extento. Idcirco præcepit tibi, vt seruares diem sabbati.

Exod. 12. Iam vero sicut teste sacra historia, Moses illa nocte sabbati expoliauit Aegyptios, & liberauit ex captiuitate Israelitas, ita Christus in illa nocte resurrectionis, quæ sabbatum fuit sequuta præcedens, expoliauit infernum. qui figuratus est per Aegyptum, & liberauit patres, & (vt Apostolus scribit) omnes fideles veteris testamẽti, canẽte in die resurrectiõis propterea in persona liberatorꝝ Ecclesia: Cum rex gloriæ Christus infernũ debellaturus intraret, & chorus angelicus ante faciẽ eius portas principum tolli pciperet, sanctorꝝ populus, q tenebat in morte captiuus, voce lachrymabili clamabat: Aduenisti desiderabilis, quẽ expectabamus in tenebris, vt educeres vinculatos de claustris. Te nostra vocabant suspiria, te larga requirebant lamenta. Tu factus es spes desolatis, magna consolatio in tormentis.

Lucæ 11. Ephe. 4. Col. 2. Psal. 23.

Quum proinde & hæc ipsa figura de exitu Aegypti, sit impleta per resurrectionẽ Iesu Christi, necessario cessauit & hac causa sabbatum cæremoniale: nec est vltrà memoria creationis & exitus Aegypti more Iudaico, sed resurrectio Iesu Christi gloriosa celebranda, dicente propheta: Ecce dies veniẽt, dicit dominus, & non dicetur vltrà: viuit dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aegypti, sed viuit dominus, q eduxit filios Israel de terra aquilonis, & vniuersis terris ad quas eiecit eos.

Matt. vlt. Mar. vlt. Lucæ vlt. Ioan. vlt. Hier. 16.

Ex ijs modò patet, Pascha ipsum & sabbatum Israeliticum, recte mutatũ à nascente Ecclesia, per spiritus sancti inspirationem in diem sabbati alteram, quæ dicitur in Euangelio vna, id est, prima vel altera post sabbatũ, quam nos recte per excellẽtiam vocamus à domino Christo Dominicam, & aliquot ob non vulgares rationes.

Marc. vlt.

Prima earꝝ est, qm̃ in ea Christus vtranq; figuram, tam de creatione mundi, q̃ de exitu Aegypti compleuerit in sua resurrectione, vtpote p quam plene genus humanum redemerit, totumq; mundum ad vitam reparauerit, mortemq; nostram moriendo destruxerit, antea vitam resurgendo reparauerit. Sicut enim Christus caput nostrum in ea resurrexit, & gloriam æternitatis adeptus est, ita & nos membra per ipsum certò resurgemus, & æternitatis gloriam habebimus.

Heb. 2. 1. Cor. 15. 1. Thes. 4.

Secunda, quoniã magnæ dignitatis est dies dominicę resurrectionis, vtpote quæ non solum dies est dominicæ resurrectiõis, sed & fuit prima dierꝝ huius tẽporis, quã nox nõ pcessit, qua inchoata est mundi creatio, formataq; lux. Nam si à sabbato, quo dñs requieuit à creatione mundi, & eorꝝ quæ sunt in mũdo, computes ordine retrogrado, vt sabbatũ sit dies septima, dies Veneris sexta &c. constabit, diem dñicam, qua Chrs resurrexit, fuisse primam, in qua cælum & terra creata sunt, & in ea creatus angelus est, & ad Deum cõuersus, in qua & omnes resurgemus. Atq; hinc est, q paschalis ipsa prima dominica, quæ nunc nostrum est sabbatum, propter excellentem dignitatem pro octauis habet omnes toto anno sequentes dominicas.

Gene. 1.

Circa cuius tempus cuncta elementa, imo cuncta creata suo congratulantur

tur authori, resurgenti Iesu Christo, quæ fuerunt hactenus per hyemem tristia & mortua, in quo nec nos esse decet mœstos, sed ex animo lætos, admonente Marias tres angelo, & dicēte: Nolite expauescere. Iesum quæritis Nazarenū, Marc. 16. crucifixum, surrexit, non est hic &c. quandoquidem non sibi solum, sed nobis omnibus surrexit. Et hactenus de sabbato, & de eius pcepto, prout ipsum cæremoniale fuit, quod & plane cessauit.

Tertio, pceptum de sabbato fuit morale in eo, quod duo præcipit, quæ natura dictante semper & vbiq; seruanda sunt, quæ simul & quidē præcipue sunt vnà cum ipso sabbato translata in diem resurrectionis dominicam, tanquam in ea & in ipsius dominicis octauis singulariter obseruanda.

Primo, vt ipsum sabbatum sanctificemus, hoc est, sancte seruemus, non quod ipsum faciam⁹ sanctum, quod antea sanctum est à Deo creatum, sed vt nobis 1. Tim. 4. sit sanctum. Id quod fit, vbi in eo sancta cogitamus, videmus, audimus, loqui Gene. 1. mur, & facimus: siquidē sanctificare nihil est aliud, q̄ declinare ab omni malo, & facere bonum. Atq; licet secundum hanc interpretationem quilibet dies sit Psal. 36. sabbatum, & omne tēpus nouæ legis: quia semper oportet declinare à malo, & facere bonum: singulariter tñ oportet hoc ipsum nos facere in ipso die dominico, quod iam nr̄m est sabbatum, quia singularia opera Christus in eo fecit, singulariaq; nobis in ipso beneficia contulit, & quidem præcipue, quod in eo resurrexit ad vitam æternā, nobisq; dedit suo tēpore ad eandē vitam æternā resurgere, si sanctificauerimus hoc ipsum resurrectionis ipsius sabbatum, hoc est, diē dominicum. Cuius sane sanctificationis dominicę diei nobis exēplum Mar. 16. primum reliquerunt tres Mariæ, quæ (Marco teste) summo dominicæ diei mane sanctificarunt ipsum sabbatum nouæ legis, quas oportet spiritualiter, si corporaliter non eatenus licet, imitari.

Ad cuius intelligentiam scitu dignum est, per tres Marias intelligi quoscunq; homines, maxime Christianos fide illuminatos, sicut Maria illuminata dicitur. Per aromata quæ cōpararunt, bonas virtutes, orationes, piasq; operationes, quæ non secus ascendunt ad Deum, atq; odor aromatum surgit in Psal. 40. altum. Per valde mane, tempus sine mora citum. Per sabbatum, quietem & mētis tranquillitatem. Per monumentum, cor nostrum, in quo Christus vult sub velamine latere, aliàs facie reuelata videndus. Per lapidem sup monumen 1. Cor. 13. tum, omne peccatum, quod cor non secus atq; sepulchrum lapis claudit, ne inibi possit Christus conspici. Per ortum solem, discussionem peccati tenebrarū. Per quærere, quis reuoluet nobis lapidem à monumento, ex animo desiderare à Deo spiritu sancto, vt remissione peccati cor illuminet, vt inibi Christus resurgens hic cum gratia, alibi cum gloria videri possit. Per sequi in Galilæam Christum, transmigrare de tribulatione ad vitam æternam.

Primo proinde sanctificantes sabbatum, quæramus Christum in corde nostro, hoc est, vera deuotione, nō ficta charitate, nec hypocrisi, ne ipse dicat: Po- Esaiæ 29. pulus hic labijs me honorat, cor autem eorū longe est à me. Matt. 15.

Secundo quæramus ipsum bonis operibus, pijsq; virtutibus, odoriferisq; precationibus, qui nobis remittat peccatum, quo cor nostrum clausum est, &

profecto non erit nisi Deus, Christus vnigenitus, qui solus peccata remittit, so
Marc. 2. lus etiam illuminat. Et profecto quęsitus, reuoluet lapidem, hoc est, peccatum
Lucæ 5. à monumento, id est, è pectore, prout reuoluit à corde Mariæ Magdalenæ
Lucæ 7. & Petri.
Matt. 26. Tertio quęramus valde mane, hoc est, citò sine mora, non ꝑcrastinantes, ne cita morte intercipiamur, cuius incerti sumus, dicēte scriptura: Non tardes conuerti ad dn̄m, & ne differas de die in diem: subito enim venit ira illius, &
Eccl. 4.5. in tēpore vindictæ disperdet te: memores, quoniam mors haud tardat.

Quarto quæramus sabbato, hoc est, in pace & quiete, ab omnibus malis cogitationibus seclusi, sic vt non sit nobis propositū repeccādi, quando vtiq; Christus alioqui non inueniatur in sepulchro, id est, corde nostro, in quo est consciētia propter peccatum irrequieta. Id quod totum dominus de cubiculo clauso orationis intellexit.

Quinto sequemur exortò sole, id est, discusso peccato, Christū in Galilæā, id est, transmigrationem, quò ipse nos præcessit. Id quod non est aliud, q̄ vt ea
Lucæ 24. via sequamur eum ad patriā, ꝑ quam Christus illuc præcessit. At Christus il-
Acto. 14. luc præcessit ꝑ tribulationem, passionem & deniq; mortē: ita & nos non ali-
Rom. 8. ter confidamus eum illuc sequi posse, nisi tribulationibus &c. Tunc eñi conregnabimus & conglorificabimur, vbi compatiemur.

Insuper & duo discipuli, qui in ipsa die paschatos, hoc est, dominicæ resurrectionis, ex Hierusalem profecti sunt Emauntem, nos suo exēplo docuerunt, quibus rebus oporteat sanctificare sabbatum, hoc est, diē dominicum, & quēcunq; diē ferijs dicatum. In primis enim docent, nos in sabbato, hoc est, in die festo, multifariàm debere sacrificare, id est, Deo de rebus nostris in signū subiectionis & obedientiæ offerre.

Num. 28. Cuius argumento quondam & in figura sabbato duo agni, & duæ decimæ simileę oleo conspersæ offerebantur, alijs diebus tantum vnus, nisi in solennitatibus & calendis, ad designandum, quòd sabbato abundantius Deum laudare debeamus. Et sacerdotes in primis in sabbato mactabant & offerebant, cultui diuino instantes: argumento quoq;, vt sabbato diuinis rebus studiosius incumbamus.

Quum proinde quicquid sumus & habemus, tribus cōstet, anima scilicet, corpore, & substantia terrena, oportet vt diebus festis de tribus eisdem sacrificemus, & sabbatum Deo sanctificemus, vti sacrificarūt duo discipuli Emauntem proficiscentes.

Primo sanctificemus diem sabbati ꝑ oblationem animæ, quod facimus, vbi contristamur de peccatis, formidātes ne ꝑ ipsa Christum dereliquerimus. Hæc enim est ipsa tristitia secundum Deum, quæ pœnitentiam in salutē, Pau
Rom. 8. lo teste, stabilē operatur. Et est etiam sacrificium, sine quo vix aliud Deo gra
Psal. 50. tum esse valet, Propheta dicente: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor
Leuit. 16. contritum & humiliatum Deus non despicies. Hinc scriptura: Sabbatum, inquit, requietiōis est, affligetisq; animas vestras, ꝑ contritionē videlicet, vt doctore Origene, tum examinemus consciētiam, & doleamus de commissis.

Ad quod videt pulchre alludere nomẽclatura diei dñicæ apud Germanos, qui eam diem nominãt Sonetag, vt in ea se reconciliẽt homines propter iniu stitias suas cum sole iustitiæ Christo, q sol iustitiæ est, ac resurrexit die dominica sole oriẽte. Sic ea die duo discipuli tristes fuerunt, arbitrati ne forte propter eorꝝ peccata Christus nollet eis apparere, quum cæteris apparuisset. Malac.4.

Secundo sanctificemus diem Sabbati p oblationẽ corporis, quod facimus partim, vbi diebus festis sobriẽ viuimus, castigando per sobrietatẽ corpus, vt mens eo melius erigere se possit deuotionibus & contẽplationibus, dicente Paulo: Exhibeatis corpora vestra Deo hostiam &c. Hinc summe peccant, q die sabbati magis quàm alijs diebus, indulgẽt crapulis & ebrietatibus: vnde necessum est, vt corda maneant sine deuotione. Cuius causa Christus hortat: Attẽdite vobis, ne forte grauent corda vestra in crapula & ebrietate, & curis huius vitæ: partim, vbi ꝓficiscimur in ipso ad tẽplum, & inibi laudes labiorꝝ offerimus, deuote precantes, Deoq́ confitẽtes & canentes, & orantes, Paulo hortante, quum dicit: Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semp Deo, id est, fructum labiorꝝ, confitẽtium nomini eius. Ita Sabbatum sanctificarunt gẽtiles isti, q(teste Ioanne) die festo quondam ascẽderunt Hierosolyma, vt ibi in templo adorarẽt: partim, vbi inibi de Deo vel loquimur, vel audimus de ipso, verbo ipsius attendẽtes. Ita Christus sanctificauit sabbatum, quando non solum in ipso cum parẽtibus visitauit templum ad orandum ibi, puer adhuc, sed & ibi vir effectus, plerunq; semp die festo docuit. Quando hoc in tẽplo fieri nequit, saltem domi vel alibi hoc ipsum faciamus, qñ non alia nobis est copia. Sic Iob in die festo filios suos dicit sanctificasse, hoc est, bonis & pijs disciplinis instituisse, deq; Deo cum ipsis disseruisse. Sic duo eũtes in Emaus, sanctificarunt diem dominicam, quãdo in via loquuti sunt de Christi verbo, de eius passione & morte. Rom.12 Lucæ 2r. Hebr. 13. Ioan. 12. Lucæ . Lucæ 8. Iob 1. Lucæ 24.

Tertio sanctificemus Sabbatum per oblationẽ substantię terrenæ, quod facimus, vbi opa misericordiæ conferimus in pauperes die sabbati, iuxta scripturam, dicẽtem: Mittite partes eis, q non pparauerũt sibi, id est, pauperibus. Sanctus em̃ dies dñi est. Ita quondam Tobias sanctificauit sabbatum, quando in ipso pauperes inuitabat ad prandium, pauperesq; sepeliebat. Ita ꝓculdubio sabbatum sanctificauit Christus, author sabbati & dñs ipsius, vt patet in eo, q quum Iudæ diceret in vltima cœna, vt citius faceret quod esset facturus, putarunt discipuli q ei dixisset Iesus, vt videlicet ex more dñi emeret ea, qbus opus esset ad diem festum, vel egenis vt aliqd daret. Ita diem sabbati, hoc est, diem dñicam sanctificarunt duo discipuli Emauntem proficiscẽtes, quum dominum tanq; peregrinum coegerint, vt secum intraret hospitium, nempe soluturi pro eo necessaria corporis per noctem. Vnde meriti sunt secum habere, aduesperante & inclinante iam die, dñm sabbati, q consolatus est eos, & ipsis scripturam interpretatus, vt ipsum cognouerint. Neem. 8. 2.Esd. 8. Tob.2. Ioan. 13. Lucę 24.

Iam vero, charissimi, quũ videamus nunc aduesperascere & diem, hoc est, tẽpus huius seculi multis modis ad interitum declinare: superest, vt hisce diebus singulariter sanctificemus sabbatum bonis operibus, ꝓut duo discipuli,

& per ea dominum sabbati inuitemus & cogamus, vt nobiscum maneat sua gratia, nosq́ consolet̄ & sanctificet, vt æternum sabbatum, hoc est, diem perpetuæ quietis habere valeamus.

Quibus rebus duo discipuli Emauntē proficiscētes, sabbatum iuxta Dei præceptum morale de sabbato, sanctificarūt, nosq́ ipsum sanctificare suo exemplo docuerunt: iisdē penè rebus sanctificarunt idē sabbatum cæteri discipuli omnes, vt de ipsis inter alia testat̄ Euāgelium Lucæ de resurrectione dominica. Ipsi eñ in die resurrectionis sanctificarunt sabbatum nouum oblatione animæ, vtpote quoniam tristes fuerunt, nec gauisi, donec dominum viderunt, & cognouerunt, & mirati sunt p̄ gaudio. Deinde oblatione corporis, q̄a moderate sobrieq́ vixerunt, vt ex eo claret, quòd aliud ad manducandum non habuerint, q̄ pisces & fauum mellis, cuiusmodi cibaria delicata non fuerūt, sed rustica, quæ suis ipsorū artificijs & laboribus quasi rustici piscatoresq́ sine lucro noxio habuerunt. Postremo, oblatione substantiæ, vtpote q̄ ex piscibus & melle Christo Iesu distribuerunt, sicut diuites & habētes largiuntur pauperi & non habētibus. Insup addunt & quartum, quo debemus sanctificare sabbatum, vtpote pacē, in qua singulariter oportet viuere sabbato, quēadmodum pacifice vixerunt discipuli, quum fuerint ita congregati, vt in medio eorum comparuerit & steterit author pacis ipse Christus, q̄ duntaxat amat esse inter pacificos, & inter eos q̄ concorditer viuunt, ipso testāte, quum ait: Vbi duo vel tres cōgregati sunt in noīe meo, ibi sum in medio eorū. Quare Paulus hortatur, inquiēs: Pacē habete, & Deus pacis & dilectionis erit vobiscum. Iam vero quomodo nos sumus congregati pacifice in nomine Iesu, quomodoq́ sanctificamus pacifice sabbatum, declarāt nostræ crapulæ, bibitiones, contētiones, & id genus alia vitia, q̄bus ita singulariter indulgemus sabbato, vt non possimus non aliter videri congregati, q̄ in nomine cacodæmonis, q̄bus seruimus diligēter, q̄ & suam mercedem quotidie tribuit.

Ibidem.
Matt. 4.
Ioan. 1.
Matt. 18.
2. Cor. 13.

Et hactenus de primo, quod Deus in suo tertio p̄cepto p̄cipit, vt videlicet ipsum sabbatum sanctificemus, id est, in eo ipsum, adeoq́ Christum sua gratia toto corde quæramus, de peccatis nostris pœniteamus, deuote precemur, legamus & canamus in tēplo domini: sobrie viuamus, Dei verbū audiamus, & ipsum opere complere studeamus: pauperibus contribuamus, & pacifice deniq́ concorditerq́ viuamus in nomine Iesu, id est, in eo quod confert ad salutem, quam præ se fert nomen Iesus: itemq́ totum sabbatum diuino cultui applicemus, totum laudibus diuinis peragamus.

Secundo p̄cipit dñs Deus in suo isto tertio p̄cepto, vt sabbatizemus, vt patet ex vocabulo, id est, vt vacemus, feriemur, & ab opis, laboribus & secularibus curis requiescamus, non tñ turpiter ociemur, quum multam malitiam docuerit ociositas: sed vt corporaliter aliquātisper à laborando cessemus, vt hoc facilius & cōmodius animo sabbatum sanctificemus, Deoq́ & ipsius rebus vacemus. Id quod aliàs non æquè fieret. Quū eñ corpus terrenum de sui natura terrena appetit, fieri solet, vt homo secundum illam partē, à qua communiter deprimitur, semper ad terrena tendat, nisi se conet̄ ab alijs eleuare.

Eccle. 33.
Gene. 2.
Sapiæ 9.
Gene. 8.

Atq́

Atq; hinc est, vt & sanctificatio hominis aliquod oporteat habeat certum tempus, in quo cum non liceat ei vacare corporalibus operibus, detur ei materia vacandi spũalibus. Sicut eñ corpus indiget aliquo tẽpore ad refectionem sui, quæ fit p somnum, comestionẽ, & id genus alia, quod alioqui deficeret in operãdo & viuẽdo: ita & anima indiget aliquo tẽpore ad refectionẽ spũalem ne deficiat, quę fit p orationes, oblationes & similes res. Hoc est, quod dñs per Mosen ait: Obserua diẽ sabbati, vt sanctifices eum, sicut pcipit tibi dñs Deus tuus: Sex diebus opaberis, & facies oĩa opera tua: septimus dies sabbati est, id est, reqes dñi Dei tui. Nõ facies qcq̃ operis, tu & filius tuus & filia, seruus & ancilla, bos & asinus, & omne iumẽtum tuum, & peregrinus, qui est intra portas tuas, vt requiescat seruus tuus & ancilla tua, sicut & tu. Deute. 5.

Sic sane vt in cæteris rebus omnibus dñs Deus habere tempus certum voluit, ita & in sanctificatiõibus nominis sui. Sic Apostolus voluit, vt etiam coniuges ob opus orandi ex consensu, ab operę & debito coniugali abstineret, vt certo tempore vacarẽt orationi. Quo quidẽ pacto & hac ratione nemo sanæ mentis reprę hendet Ecclesiam, quòd definiuerit aliquot per annum dies, in q̃bus diuinis rebus homini commodius vacare liceat, quum fuerit ab operibus manualibus liber: immo q obligatur ad huiusmodi definitum tempus, quanquam alioqui simul & alios dies possit, immo debeat sanctificare, vt totũ tempus vitæ, sit tempus sanctificationis. Eccle.3. 1.Cor. 7.

Vsqueadeò autẽ Ecclesia pensi habuit duas huius tertij præcepti res, quas in eo dñs Deus præcipit, vt aliquot exteriores cæremonias (cum moderatiõe tamen) in diebus festis permittat, vt per eas veræ sabbatizationis & sanctifitionis pauloante dictæ, paulo tenacius admoneamur.

Ocium liberalius, & qdem corporale, significat ocium spũale, vt videlicet cessemus & ociemur à cupiditatibus & cogitationibus malis, vt esse capaces possimus verbi Dei, quod requirit vacuam animam. Ociantes igit̃ diebus festis, recordemur quanam causa ociamur. & sic monumentum & memoriale habeamus, quòd vacandum sit nobis ad Deum audiendum. Matt. 12. Mar. 2. 3.

Ornatus vestium paulo splendidior, non modò permittiẽ in decus & honorem Ecclesiæ, quæ diebus festis non secus atq; ad cælestes quasdam nuptias conuenit, sed & vt per ipsum admoneamur bonorũ operum, quasi pulchrorũ vestimẽtorum, vtpote verbum Dei & Missam audire, orare, eleemosynas elargiri, & hoc genus opera misericordiæ facere, vt Christus alibi contra pharisæos docuit. Luc. 6. 13. Ioan. 7. Ioan. 9.

Victus paulo lautior, significat meditari & legere beneficia Dei, passionẽ Christi ruminare & verbum Dei, peccataq; propria recensere, proq; eis dolere. Qui pinde totum decus feriarum simpliciter statuunt in ornatu vestium & victus splendore, & ocio laboris, nec seruant potius mysteria, quæ hæc tria repræsentant: nihil æque faciunt quàm quòd Iudaicam solẽnitatẽ obseruant, & non nisi puocamenta sunt libidinis & vitiorum. Nam venter repletus & anima ociosa, deinde obiectis ornamentis coram oculis, quid faciant, nisi vt in luxuriam ducant & mala desideria? Siquidem hoc ipsum sabbatizare

possit

posset quælibet meretrix, hoc posset & quilibet Turca & paganus, immo sus & equus, scilicet comedere, bibere, & deinde ociari, & pompose adornari.

Iam itaq; demum colligimus, quēadmodum duo præcipue Deus maximus in hoc tertio suo præcepto præcipit, vtpote quiescere, hoc est, cessare & abstinere ab opere seruili & manuali, nimirū mercatorē à mercatione actuali, agricolam ab actu agriculturæ, & quēcunq; deniq; artificē à suæ artis mechanicę exercitio: deinde bonis operibus ipsum sabbatum sanctificare: ita bifariàm peccat mortaliter contra hoc ipsum Dei præceptum.

Primo quidē peccant, q diebus festis contra Ecclesiæ consuetudinē & constitutionē manualiter aut ex cupiditate aut ex paruipēsione laborant, vtpote qui vident Deum & eius Ecclesiā contēnere, suamq; salutē negligere, plusq; corpus & proprium commodum, q̄ & animam & Deum curare.

Quapropter deberēt publicæ mercaturæ & fora, quæ diebus festis tenenē in vrbibus & pagis, authoritate episcopi & rectorū Reipublicæ prohiberi, in aliumq; diem trāsferri, ne palàm publicitusq; committeret tam aperta transgressio huius præcepti in mercaturis & foris, pśertim vbi raro vel nunquam desunt varia peccata & scelera, quæ maxime sunt opera seruilia.

Quia vero nunc in nouo testamento obseruatio sabbati non est figuralis, vt in veteri Testamento, fit vt ꝓhibitio operandi in eo tam non sit vsqueadeô arcta, vt non solum facilius in nouo testamēto dispēsetur, quàm in veteri testamento: (quia figura ptinet ad præstationem veritatis, quam nec in modico præterire oportet: opera vero secundū se considerata, immutari possunt pro loco & tempore) sed & multas ob causas, citra etiam dispensationem, laborari possit in eo manualiter.

Primo quidē laborari posset in sabbato citra peccatum mortale, quum labor p̄cipue foret in Dei cultum & honorē, qualis esset candelas cereas efficere, tapetas excutere, lucibula & id genus alia mundare. Sic qa aliàs sacerdo- (Matt. 12.)
tes in tēplo victimas immolarunt, tauros mactarunt, non soluerunt sabbata.
Nec q̄ homines in eo circūcidebant, nec quādo sacerdotes arcam domini cir (Ioan. 7.)
ca Hiericho circuntulerunt septē diebus, sabbatum transgressi sunt. Id quod (Iosue 6.)
accipiendum ducimus de omni spūali exercitio, quale est, pro Republica ecclesiastica studere, legere, scribere, docereq;.

Secundo, qñ labor attineret ad opus pietatis & misericordiæ ad ꝓximum, adeoq; ad animæ salutē, qualis esset, medicinas ꝓ ægroto p̄parare. Sic Christus nō peccauit, quód in sabbato hydropicum sanarit: quandoquidē sabba (Lucæ 6.)
tum ꝓpter hominē est factū, non homo ꝓpter sabbatū. Præterea si lex iussit (Marc. 2.)
feriari in sabbato, vt & iumēta à labore quiescerēt, & sic in eis misericordia exercerent, quare non homo misereret hominis male habentis? (Exo. 20.)

Tertio, quādo p eum laborem vitari possit, quod alioqui necessario afficeret p̄sonam nostram, qualis est repugnare hostibus. Ita Machabæi nō pecca- (1. mach. 2.)
runt, quando ꝓ sui defensione in sabbato pugnarunt, qui alioqui perijssent
vti priores. Ita nec Helias fugiēs à facie Iezabel in sabbato, peccauit, quanuis (3. reg. 19.)
alioqui non liceret vltra mille passus in sabbato ambulare.

Quarto, quando labor ordinaretur ad imminens periculum, seu damnum rei exterioris, quod per laborem vitari posset: qualis esset, liberare bouem vel asinum ex fouea, in quam incidisset ille. Matt. 12. Lucæ 14.

Quinto, si labor esset, quē necessitas rerum necessariarū cogeret. Cuiusmodi sunt victus & amictus, qbus pater noster scit nos indigere ad vitam sustētandam. Sic non peccarunt discipuli, quoniam die sabbati per sata euntes & esurientes, spicas euulserint & manducauerint. Matth. 6. Matt. 12. Marc. 2. Lucæ 9.

Ex ijs itaque colliguntur tria, quæ permittunt in die festo laborare citra peccatum.

Primum qdem necessitas est, legem non habēs. Ita mercator fortasse non peccaret, si in die festo vēderet aut emeret, quod altera die vel hora non sine magno damno emere vel vēdere posset: vtpote quòd ipse vēditor aut emptor sit transitorius, expectare non volēs, quum nec opus nec lucrum quæsierit, sed oblatum acceperit, vt damnum caueret: alioqui non facturus ex intentione, malens quod alio tempore offerretur.

Ita non peccat, qui die festo parat ad victum necessaria coquens ea: contra Iudæos superstitiosos, qui die sabbati non coquunt, sed vorant, crapulantur & luxuriantur.

Ita non peccat, qui necessitate cogente, sabbato vas vini vel cereuisiæ cellario inferret: sed peccant, qui tot modijs & cantharis educunt & ebibunt, & inebriantur.

Ita non peccat, qui animalibus sabbato prouidet pabulando, sternendo, pascendo, curando, mulgendo &c.

Ita non peccat tabernarius, lanius, pistor, piscator, & id genus alius artifex, qui pro victu & amictu aliorum necessario laboraret, nisi per hoc ebriosis & ludentibus patrocinaretur, & auxiliaretur, & faueret.

Ita non peccat, qui pro communi vtilitate reficeret pontem, prohiberet fluuium, repugnaret hosti, incendium extingueret, & id genus alijs publicis necessitatibus prouideret.

Ita nō peccat medicus, cursor, nuncius necessaria ferēs, faber equos ferrans, molēdinator, & qui id genus alius aliquid ageret, quod necessitas suaderet.

Ita non peccaret, q sabbato nundinas quæreret, quum non posset alio tempore, quum Ecclesia sustinet ac tolerat eas.

Secundum est modicitas vel paucitas operis aut laboris, vtpote si sartor pannum scinderet ad conficiendam vestem, vel tibialia resarciret, aut si mercator aliquid venderet, quod non exposuisset venale. Theologi volunt, quòd eiusmodi modicitas laborantem excusaret.

Tertium est pietas, vtpote quum quis sabbato pauperibus & indigentibus, item ecclesijs aliquid operis faceret: nempe frumēta veheret & ligna, potum, & cibum, & hoc genus alia, non peccaret, quia pietas excusaret.

Ceterū quæri solet hoc loco, peccēt ne, qui sabbato labores faciunt, in quibus nec pietas, nec necessitas animaduertitur, vtpote qui exercent eo die artem balistarum, arma ostendunt, qui luctantur, qui iaculantur, q currunt in stadio

stadio,cæteraq́ id genus exercitia faciunt,quæ possent alijs diebus fieri. Respondemus eos fortasse non peccare, si seruant quæ seruari debent in laboribus omnibus,qui permittuntur sabbato.

Primo,si prius attentè diuinis officijs interfuerint.

Secundo,si talia faciunt, vt artus & corpora reddant ad laborandum & sustinendum agiliora.

Tertio,quo possint peccata,vtpote ludos,choreas,bibitiones,comessationes & ebrietates,& hoc genus alia vitia,eo facilius vitare, quæ fortassis alioq ociosi perpetrarẽt:quum sint,vt mox audiemus,maxime vitanda.

Quarto, si non facerent hoc ipsum vel ex auaritia,vel superbia, vel temeritate quadam.

Secundo peccant contra hoc tertium de sabbato pceptum,q sabbato crasse ruditerq́ peccant,ipsum dehonestãtes & desecrantes,vtpote luxuria,ebrietate,ludis,ira,maledictis,homicidijs,rapinis,insidijs,fraudibus, dolis & similibus peccatis,vtpote q vel chorizant,vel nepotant, vel qd aliud faciunt perperàm,quod simpliciter est contra hoc de sabbato pceptum,in quo Deus pcipit, vt sabbatum bonis operibus sanctificemus,& malis operibus haud de-

Malac. 2. sanctificemus. Ad quos ipse dominus Deus alioqui sit dicturus: Dispergam super vultum vestrum stercus solẽnitatum vestrarum, & assumet vos secum. Vides quia stercus vocat, solennitates peccantium sabbato. Et aliàs: Odi &

Amos 5. proieci festiuitates vestras.

Insup quæri quoq́ solet,nunqd Ecclesia rectè post dies dñicos peragat alios quoq́ dies festos,vtpote Dei sanctorum. Rectè,inquã,nec paucas ob causas.

Prima,qm̃ in ijs quæ religionis sunt & fidei, Ecclesia non erret, nempe ha-

Ioan. 14. bens spiritum veritatis,columna & firmamentum veritatis.

1.Tim. 3. Secundo, q eadẽ causa militat in ferijs sanctorum, quæ in ferijs dierum domi-

nicorum. Siquidẽ sabbatum studio pietatis sanctificamus, Dei opera & benefi-

Exo. 20. cia recẽsentes,& gratias agẽtes. Id quod & Ecclesia facit in ferijs sanctorum.

Deute. 5. Præterea Dei gratiã sanctorum ipsorum in ferijs recolit. Et quur Ecclesia non faceret in natalibus diuorum noui testamenti, quód Synagoga suis tẽporibus fecit, nimirum recolẽs gratiã Dei,quæ Hester,Iudith, Machabæo, & alijs contigit? Sane tantis oblatis occasiõibus Ecclesia rite dies natales diuorum in cultũ Dei, qui in sanctis suis laudat,sanctificat,& gratiam Dei in sanctis prædicat & admiratur,sese etiam exemplo bonitatis Dei fouet,confortatq́.

1.cor. 10. Tertia,quum contigerint omnia synagogæ in figura, quur non veritas haberet,quę synagoga præfigurauit futura,vt fierent iuxta suam similitudinem,

Hebrę.8. velut dominus Mosi dicebat: Vide, omnia facito secundum exemplar, quod

Exo.25. tibi ostensum est in monte? Iam vero quia constat, non solum in veteri Te-

Exo. 26. stamento, adeoq́ in synagoga fuisse Sabbatum, sed & alios dies festos, certe consequens est, vt & in nouo testamento non solum sit dominica dies, sed & aliæ solennitates, quæ figuratæ sunt per illas, quo ad præcipuas, quarum quælibet insignis dies solennitatis, propter aliquod insigne in illa factum, dici cœpta fuit.

Ex

Ex libro autem Numerorum colligimus, septem fuisse solennitates temporales in veteri testamento. Num. 28. Num. 29.

Prima fuit festum Paschæ, quæ propter eminētiam septē durabat diebus, primo'que quidē mense in memoriam liberationis ex Aegypto. Cuius figuræ veritas in nouo testamēto nobiscum habet festum natiuitatis Christi, per quod genus humanum liberatum est à diabolica captiuitate. Exod. 12.

Secunda fuit sabbatum, quæ ꝓpter excellētiam semp in qualibet septimana suam habuit octauam, in memoriam creationis mundi. Cuius figuræ veritas nobiscū habet festum Paschæ, tam sanctum, vt semp in qualibet septimana habeat diem dn̄icam ꝓ sua octaua, in memoriam spūalis creatiōis & liberationis humani generis, quæ facta est per Iesu resurrectionem.

Tertia fuit expiationis, decima die Septēbris, in memoriam beneficij, quo Deus ꝓpiciatus est populo Israel in adoratione vituli aurei ad preces Mosis. Cuius figuræ veritas nobiscum diem habet ascēsionis dn̄icæ, qua dn̄s ad patrem ascēdit, vt nobis esset apud eum pro peccatis nostris propiciatio. Exo. 32. 1. Ioan. 2. 1. Tim. 2.

Quarta fuit Pentecostes, in memoriam legis datæ in monte Sina. Cuius figuræ veritas nobiscum habet festum Spiritussancti, dati in monte Sion cum lege Euangelica Exod. 19.

Quinta fuit in quolibet mēse, ac cœpta dici neomenia, in memoriā gubernationis rerꝫ in nouitate lunæ, iuxta quam Deus sua voluntate plerunqꝫ semper hasce res inferiores gubernat. Cuius figuræ veritas habet festum multiplex gloriosæ virginis Mariæ, quæ non modò multas ob causas lunæ cōparatur & soli, vt in nostris Homilijs est videre & in Panegyrico, sed & quę suis meritis & precibus in filio suo res huius mundi gubernat, vtpote quæ fuit mulier illa in cælo visa à Ioanne, amicta sole, lunam sub pedibus habēs, & in capite coronam stellarꝫ duodecim. Vnde ipsam angeli quondam admirātes, ad eam assumptam dixerunt: Quę est ista, quæ ꝓgredit̄ quasi aurora consurgēs, pulchra vt luna, electa vt sol, terribilis vt castrorum acies ordinata? Actor. 2. Esaiæ 2. Apoc. 12. Cant. 6.

Sexta fuit Tubarum, prima die Septembris, quæ erat quasi quædam inuitatio, vt præpararent se ad festum sequens commemorationem liberationis Isaac, quando Abraham inuenit arietem, quem obtulit pro eo. Cuius figuræ veritas nobiscum habet festum Apostolorum, qui quasi tubis prædicationum inuitauerunt totum mundum ad supernum festum, quorum sonus exiuit in omnem terram, & in fines orbis terræ, dicens: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, hic saluus erit, &c. In cuius signum pulsatur campana, quum legitur Euangelion. Gene. 22. Psal. 18. Rom. 10. Mar. vlti.

Septima fuit Scenopegiæ, id est, tabernaculorum, septē diebus & in eodē mense in signum deductionis in deserto, vbi habitauerunt in tabernaculis. Cuius figuræ veritas habet festum angelorꝫ, qui nos deducunt & custodiunt per desertum mundi, sicut illos angelus dn̄i deduxit & custodiuit. Octaua autem die eius festi fuit aliud, quod dicebatur cœtus & collecta. Cuius figuræ veritas habet festum dedicationis & omnium sanctorum. Exo. 16. Hebrę. 1.

Insuꝑ fuerunt & alia festa, sed non ita solēnia, vtpote furni & id genus alia.

Quorū figurarū veritas habet festa martyrum, confessorū & virginum, quæ statuit Ecclesia celebranda suo loco & tēpore, cui q non consentit nec audit,
Matt.18. est vti publicanus & ethnicus, quum ipsa veritatis columna & firmamētum,
1.Tim.3. nihil sine causa scripturis consona statuere solet, cuius ob id constitutio, sicut Iesu Christi, q semper cum ea existit, est obseruāda, monēte scriptura, quum
Pro.1. ait: Audi fili mi doctrinam patris tui, & ne dimittas legē matris tuæ, vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo.

Est proinde hoc tertium dñi Dei pceptum, non solum de diebus dñicis accipiēdum, sed & de diebus festis deiparæ virginis, Apostolorū, martyrū, cōfessorum & virginum, ex ordinatione Ecclesiæ, maxime qp honor sanctis impēsus, referatur ad Deum, qui sanctificauit illos in terra, glorificatqꝫ nunc in cæ-
Ioan. 12. lis, quorū memoria debet nos inducere ad imitationem fidei, virtutis & vitæ sanctæ, qua floruerunt ipsi, quum fuerunt adhuc in humanis.

DE QVARTO PRAECEPTO. Caput XI.

Honora patrem tuum & matrem tuam, Exod. xx.

Diximus hucusque de tribus prioribus præceptis, & ijs quidem primæ tabulæ lapideæ, quæ digito Dei perscripta, pertinent ad Deum, nosqꝫ in
Exo. 20. eum per ipsa ordinamur.
Deute. 5. Deute. 9. In quorum primo iubemur, vt in Deum credamus, & illi prorsus fidamus,
Exod. 31. ipsumqꝫ ceu verum & supremum dominum & patrem nostrum timeamus, totisqꝫ viribus amemus.

In secūdo, ne quoquo modo nomine ipsius abutamur, nec ad aliquod mendaciū vel quoduis malum vsurpemus, sed in eius solius gloriam, & nostram & proximi salutem sumamus.

In tertio autem iubemur, vt ferias aut ipsius aut eius sanctorum, iuxta sacrosanctæ Ecclesiæ ordinationē feriemur, & bonis cogitatibus, verbis & operibus omnino sanctificemus.

Subsequuntur modò septē posteriora domini præcepta, & ea quidē secun
Exo. 20. Deute. 9. dæ tabulæ lapideæ, quę digito Dei pariter scripta ptinent ad hominē, & eum
Deute. 5. ad proximos ordināt, simulqꝫ pręcipiunt, vt eis exhibeanē q̄ iure sunt debita, & nulla inferanē eis nocumēta. Sicut aūt tria priora præcepta, quæ pertinent ad Deum, summam Dei dilectionem docent & suadent, ita quoqꝫ septem se-
Matt. 22. quentia, summam proximi dilectionē exigunt, vt videlicet hoc modo summa sit, domino dicente, omnium præceptorū legis & prophetarū, dilectio.

Vendicat autem sibi primas inter hæc posteriora præcepta partes non immeritò præceptum de honorandis parentibus, quòd ij sint ac esse nobis debeant post Deum primi. Sicut enim Deus est principium omnium per creationem, ita parentes habent rationem principij respectu filiorum per procreationem, & sicut Deum super omnia diligere iubemur, ita charitatis ordo postulat, vt parentes amore supremo prosequamur. Ad pleniorem vero huius præcepti intelligentiam profuerit scire, qui sint ac dicantur parentes, & quàm multiplices sint, & de quibus proprie hoc quartum præceptum intelligatur.

Appellatione parētum, Primo veniunt ij, qui nos carnaliter genuerunt,

pro-

propriecꝗ carnales & naturæ parētes appellari cœperunt: Deoꝗ vel ideo simi
les, quasiꝗ eius loco constituti, ꝙ ijs post Deum debemus quòd sumus, à pa-
riēdo dicti, quia nos, Deo creatore, pepererunt, de quibus proprie pręcipueꝗ
dominus Deus hoc quartū in ordine præceptum dedit, vt accipimus ex scri-
ptura dicēte: Honora patrē tuum, & gemitus matris tuæ ne obliuiscaris: me- Eccle. 7.
mento, quoniam nisi per illos, natus non fuisses. Deinde veniunt ij, qui nos
spiritualiter & de simpliciter esse ad bene esse peperunt, aut quotidie pariūt
in omnibus, quæ spiritum, mentem & animam concernunt, & dicuntur pa-
rētes similitudine officij paterni. Atꝗ ij sunt duplices. Aliquot enim sunt Ec-
clesiastici, quales sunt sacerdotes, pastores & prædicatores. Ad hunc sane mo 2. Tim. 2.
dum Apostoli, & omnes qui nos fidem & fidei opera, quibus corpus & ani-
ma decoratur, beneꝗ paritur: docuerunt, nostri fuerunt parētes, & nunc quo-
que sunt, qui, quod illi, præstant. Ad hunc modum Paulus, vti pater, & Co- 1. Cor. 4.
rinthios & Galatas, suos filios appellauit, inquiens: Filioli mei, quos iterum Galat. 4.
parturio, donec formetur Christus in vobis.

Aliquot sunt prophani, quos laicos vocamus: quales sunt ludi magistri
& pædagogi, quos Quintilianus nō corporꝫ, sed mētium parētes esse scribit: Quin. li. 2. ca. 10.
& ipse quoꝗ Iuuenalis poeta, maioribus suis omne bonū precat̄, ꝙ ꝑcepto- Iu. saty. 7
rem sancti voluere parentis Esse loco &c. quales sunt magistratus ciuiles, qui
gladij potestatem habēt, quoniam vt in vna sola domo parentes sunt carna-
les, ita sunt illi in tota ciuitate vel regiōe parētes spirituales, qui ex officio con
seruant quæ corporis sunt & animæ. Sic vti quondam Romani vocabāt eos
patresfamilias & matresfamilias, qui domui & totæ familiæ præsiderent, ita
vocabant principes, patres patriæ, sicut est apud Titum Liuium, Salustium,
& id genus alios historicos videre. Sic famuli Naaman principis, dominū 4. Re. 5.
suum, patrem vocabant.

Nec mirum, quando & famuli quondam pueri vocati sint à dominis & 1. Reg. 21.
magistratibus suis, vti scriptura testatur passim: quales sunt tutores & cura- Hest. 1.
tores, qui filijs impuberibus in locum & curam parentum succedunt, locoꝗ Mat. 8.
parentum etiam secundum leges ciuiles habentur. Id quod Apostolus satis Gala. 4.
subinsinuat, quum dicit: Quanto tempore hæres paruulus est, nihil differt à
seruo, quum sit dominus omnium, sed sub tutoribus & actoribus est.

Iam vero quum isti succedunt in paternum officium, iustum est, vt & no-
menclaturæ honorem ferant: quales sunt & senes, qui nobis non annis solum,
sed & virtutum exemplis haud secus atꝗ parentes præsunt, de quibus vide-
tur dictum: Interroga patrem tuum, & dicet tibi: maiores tuos, & annuncia- Deut. 32.
bunt tibi.

In summa, loco parētum habētur omnes, & ordine quodā hoc ꝑceptū ge-
neratim porrigit̄ ad omnes, qui vel natura, vel ex officio quasi parentes nobis,
siue publice, siue priuatim ꝑsunt, quorꝫ imperio parem⁹, & quos dominos ap
pellamus, quos ex hoc quarto domini præcepto honorare debemus.

Honoris autem appellatione tria veniūt, quæ debemus illis, amor scilicet,
obedientia & reuerentia.

Primo ꝓinde dicturi de naturalibus & carnalibus parētibus, primo dicimus, eos oportere nos secundum Deum supremo amore ꝓsequi, q nos genuerunt, nec simpliciter vt oēs proximos diligere debemus, sed singulari quodam
Matt. 10. Marc. 14. modo. Sicut eñ Deum sup oēs homines, adeoq́ȝ super nostros etiam parētes diligere debemus, qa primaria nostri sit per creationē causa: sic parētes diligere debemus super oēs alios homines, qa sint secundaria ꝓpemodumq́ȝ instrumentalis causa nostri per generationem carnalem.

Primo aūt eiusmodi nostrū amorē erga ipsos affectu interno cōmonstrare debemus, hoc est, de ipsis tanq̄ perq̄ preciosis magnificē sentire & loqui, sicut de ijs quos amore penē deperimus: nec quoquo modo cōtēnere, sint ipsi quantumuis viles, pauperes, deliri, morosi: nos vero viciſsim clari, diuites, prudentes, & gloriosi, vtpote qui post Deum quicqd habemus claritudinis, acceptum oportet referamus parētibus, etiam ignobiliſsimis. Nam nisi illos ha-
Eccle. 7. buiſsemus, ne in creaturis Dei locum qdem infimum haberemus: sileo aliquam dignitatum præcellētiam. Non igit̄ æstimare debemus, quales nostri sint parentes: sed potius qa sunt, Deo procreante, nostri parētes, cuius in ipsis diuina maiestas est attendenda, quæ non dedignata est ipsos in nostri creatione consortes habere instrumentales.

Peccāt ꝓinde grauiter cōtra Deū, q vel in corde suos aut paruifaciunt aut contēnunt parētes, quum fortaſses sint ipsis aliquo modo clariores, ꝓhibente
Eccle. 3. scriptura, dicēte: Fili, suscipe senectutē patris tui, & ne contristes eum in vita sua: si defecerint sensus sui, da veniam ei, & ne spernas illum in virtute tua.
Pro. 30. Oculus qui subsannat patrem & matrem suam, corui eum effodient.

Secundo debemus nostrum erga parētes amorē verbo quidē commonstrare, cultuq́ȝ exteriore, nimirꝫ reuerēter illis loqui & respōdere placide mansuetéq́ȝ, locoq́ȝ cedere. Cuius eximium exemplum habemus in Salomone di-
3. Reg. 2. tiſsimo & sapiētiſsimo rege. Cum eñ mater ipsius Bersabee veniſset ad eum, dixiſsetq́ȝ, petitionē vnam paruulam ego deprecor à te, ne cōfundas faciē meam: statim Salomon filius, matre nondū loquēte, sed visa duntaxat, aſsurrexit in eius occursum, adorauitq́ȝ eam: & posito illi throno ad dextram, sedenti q́ȝ dixit: Pete mater mea: neq́ȝ eñ fas est, vt auertam faciem tuam &c. Si rex tantus hoc ipsum matri, quid alij debent parentibus?

Peccant ꝓinde grauiter, q parentibus quoquo modo maledicunt, aut coram hominibus eorꝫ erubescunt, quū fortaſse sint clariores, sed vel etiam pcu
Exod. 21. tiunt. Siquidē dicit dñs: Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur. Qui percuſserit patrē suum vel matrem, morte moriatur.

Tertio debemus eiusmodi nostrum erga parētes amorē cōmonstrare ipso facto, illos videlicet modis omnibus adiuuare, si nostra indigent opera & ope,
Matt. 25. exhibere s. illis omnia opera misericordiæ. Id quod diligenter est exequutus il
Tob. 11. le Tobias iunior, quando manuum suarum labore patrem suum senem & luminibus orbum & cæcum educauit. Id quod & Christus dubio procul præstitit parentibus suis, quum vsqueadeò curā habuerit de matre sua, vt ipsam,
Ioan. 19. quo haberet, q eam loco suo pie sustentaret, in summo crucis supplicio, me-

mor

mor in illam suæ pietatis, Ioanni dilectissimo discipulo commẽdarit: qui statim recepit illam in suam. Qui vsqueadeò voluit nos seipsum sequi, vt propterea acerrime increpauerit pharisæos, q auaritiæ suæ religionẽ prætexẽtes, Matt.15.
filios à pietate in parẽtes auertebant, docẽtes eos, matri vel patri indigẽtibus vt dicerent: Corban, quod est, donum quodcunq; ex me tibi profuerit: nec permittebant eos quicquam facere patri suo aut matri, rescindentes verbum Dei per traditiones suas.

Peccant ꝓinde grauiter, q parẽtes patiunt egentes esurire, nec eos pascũt, quum peccẽt, etiam si extraneos non nutriãt, quum debẽt ipsis, quod sunt & Matt.25.
habent. Quinimmo tametsi matrẽ paueris, adhuc ei non reddidisti dolores, cruciatusq́;, quos pro te passa est, nec reddidisti obsequia, quibus te gestauit, nec reddidisti alimẽta, quæ tribuit tenero pietatis affectu, immulgens labris tuis vbera, nec reddidisti famẽ, quam pro te illa tolerauit, ne qd, quod tibi noxium esset, ederet: ne qd, quod lacti noceret, sumeret. Tibi illa ieiunauit, tibi manducauit, tibi illa quem voluit cibum, non accepit: tibi quẽ noluit, sumpsit: tibi vigilauit, tibi fleuit. Quando proinde paria referes?

Quò sane respexit Tobias senior, quum moriturus, dixit ad filiũ Tobiam: Quum acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli, & honorẽ habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ eius. Memor eñ esse debes, quæ & quanta pericula passa sit propter te in vtero suo. Cum aũt compleuerit ipsa tempus vitæ suæ, sepelias eam circa me. Et quur hoc ipsum Christiani non prę Tob.4.
stamus nostris parentibus, quum vel maius præstiterint bestiæ, adeoq; ethnici, quibus longe præstare debemus? Matth.5.

Nonne aquilæ & ciconiæ, & id genus alia bruta, pietatem seruant in suos parentes, quum eos senio confectos, instar pullorum educare solent?

Nunquid ignoras, quomodo filia quædam matrem suam in carcere fame Vale.li.5.
necandam, quotidie visitauerit, & vberibus aluerit, quum alia non permissa fuerit alimenta afferre per iudicem & custodem carceris, cui propterea filiæ mater libera tandem donata est?

Hactenus de duobus, dilectione s. & reuerẽtia, quæ veniunt appellatione honoris exhibendi parẽtibus, dictum est: subsequitur tertium, quod eiusdem vocabuli appellatione venit, quod est obediẽtia, pariformiter parentibus exhibendum: vtpote quibus post Deum in omnibus, quæ non sunt contra Deum, obediendum est, dicente scriptura: Audi fili mi disciplinam patris tui, & Prouer.1.
ne dimittas legem matris tuæ, vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. Cuius erga parentes obedientiæ, exempla sanctorum tot passim occurrunt, vt satius duxerim, vnum vel alterum referre ex infinitis, quàm frustra arenam numerare.

Nonne quæso parẽti fuit obediẽs Isaac, q trigesimũ iam annũ agens, patri, Gene.22.
se colliganti, non restitit, immo & ad immolãdum quoq; se copiam sui fecit, quãuis nõ sine diuino instinctu, quũ ꝑfigurauerit Christi obedientiã erga patrem, cui obediens fuit vsq; ad mortem, mortem aũt crucis: quam & suis hu Phil.2.
meris, sicut Isaac lignum, quo debebat comburi, sua sponte gestauit?

Hier. 35. Nonne magna fuit Rechabitarum obedientia, quòd iussu Ionadab patris perpetuo facti sunt abstemij? Sed quæ maior & mirabilior erga parētes obedientia, quàm Christi Iesu? qui rex regū & dñs dñantium, immo filius altissimi, adeoque
Apoc. 19. altissimus ipse, & parēs parētum, Ioseph & Mariæ, pauperculis parētibus non
Lucæ 1. dedignatus est obedire: docēs, vt reliqua omnia, suo exemplo, filios esse debe-
Lucæ 2. re parētibus obediētes, quos alioqui sit mansura non modò pœna æternalis, sed & temporalis. Siquidē scriptura dicit, eum filium qui contumax & proteruus est, imperio patris aut matris haud obediens, nec coercitus obedit, extra
Deut. 21. portam ciuitatis debere iudicari, & à populo ciuitatis lapidibus obrui.

Et hæc hactenus de triplici honore, s. dilectionis, reuerētiæ & obedientiæ, quem seriò debemus parētibus, quem præ cæteris quos recēsuimus, mire seruauit in suo pr͠e Ioseph ille innocētissimus. Audis em̄ quòd fuerit insidianter ipse
Gene. 46. venditus in Aegyptum, Deique tandē prouidētia sublimatus, vt esset primus
Gene. 47. & 48. post regē: quanto honore prosequutus sit patrem, descendētem ad se in Aegyptum, quanta celebritate in Aegypto defunctum extulerit, ac ad patres in terra Chanaan, apposuerit, ac sepelierit? Debemus aūt bñfaciendo diligendoque sic adfecti esse parentibus, vt quantumcunque bñ fecerimus ipsis, nunquam nos fecisse satis existimemus, quādo propter eorum in nos amorem & multiplex bñficium, non possumus ipsis nec Deo reddere paria vnquam.

Lucæ 14. At inquis: quur Deus per scripturam tantopere pcipit nobis, vt honoremus
Matt. 10. parētes nostros vsqueadeò, quum Christus alibi dicit eum non esse suum discipulum, qui venit ad ipsum, & non odit patrem suum & matrem, quodque venit separare hoīem aduersus patrem suum & aduersus matrem suam? &c.

Respondendum est, Christus seipsum inibi interpretari, & velle, ne homo plus amet patrē vel matrem, quàm ipsum, adeoque Deum, quē non modò plus quàm parentes, sed & plus quàm vitam nostram diligere debemus, dicēte ipsomet Chri
Matt. 10. sto: Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus. Distinguit vtique dñs eo in loco gradus dilectionis, quorum primus est ad Deum adeoque Christum ipsum, secundus ad parentes, & deinceps ad alios dirigendus. Nam quur non plus quàm parentes, Deum diligamus, quum ei gratiā pro parentibus nostris debeamus? Diligimus aūt parentes plus quàm Deum, quando eorum gratia quod facimus contra Deum & eius mandatum. Id quod minimè facere debe-
Actor. 5. mus, quum sit scriptum: Oportet Deo magis obedire quàm hoībus. Quoties igit parentes volunt nos à Deo vel ab eius lege quoquo modo auocare, toties debemus eos odio habere, non odio prosequutionis, non crudelitatis, sed dissimulationis pietatis: illosque modestē propterea alloqui, & cum Christo dice-
Lucæ 2. re: Nescio vos, nescitis, quia oportet nos esse in ijs, quæ patris nostri sunt? Absit igitur vt vel cogitemus quidem Christum docuisse vel voluisse, filios ama-
Matt. 11. rulento odio parentes persequi debere, qui de seipso dicit: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.

In primis debet nos ad amandum parētes prouocare & cogere pceptū domini, quod nunquā transgredit absque æterna damnatione, si nō fuerit sequuta pœnitentia, prout in frontispicio declaratiōis decalogi diximus.

Secun-

Secundo, ipsa promissio boni etiam tēporalis, quam Deus singulariter p̄cepto de honorandis parentibus adiecit. Atq; propter eam Paulus ait: Honora patrem tuum & matrem tuam, quod est mandatum primū in promissione. Ephe. 5. Col. 3. Ante quem scriptura longe antea dixit: Honora patrem & matrem, & superueniet tibi bn̄dictio tua à Deo, & manebit. Eccl. 3.

Prima vero promissa bn̄dictio, est quòd honorans parentes, exauditur in suis orationibus. Qui enim, ait scriptura, honorat patrem, in die orationis exaudietur. Ibidem.

Secunda, quia diu viuet in terra, & quidem bene, dicente dn̄o Deo: Honora patrem tuum & matrem tuam, & eris longæuus in terra. Quem Moses sequens, ait: Honora patrem tuum & matrem tuam, sicut præcepit tibi domin⁹ Deus tuus, vt longo viuas tēpore, & bene sit tibi in terra. Quod deinde Paulus repetit, inquiens: Honora patrem tuum & matrē, quod est mandatum primum in promissione, vt bn̄ sit tibi, & sis longæuus super terram. Exod. 20. Deut. 5. Ephe. 5. Col. 3. Eccl. 3.

Tertia, quia iucundabit̄ in filijs, scriptura dicente: Qui honorat patrē suū, iucundabit̄ in filijs, & in die orationis exaudiet̄, & vita viuet longiore.

Tertio debet nos ad amandum parentes cogere ipsa natura, quæ non modò gentibus, teste Valerio, tacitis viribus charitatem parentū, liberorū; pectoribus infudit, sed & ipsis brutis animalibus, cuiusmodi sunt aquilæ & ciconię, quæ suos parentes senio confectos, instar pullorum educare solent.

De gētibus suffecerit scire pœnam, quam olim Scythæ, gentiū alioqui barbarissimi, statuerunt in eos, qui parentes inhonorauerāt: nempe quos consuerunt in culeū, addita simia & serpēte, & in mare dimerserunt. Voluerunt eīm ipsos parentes secundum deos proxime venerandos esse.

Iam quur ipsi nollemus honorare p̄cunctis viribus parētes, qui debemus ethnicis, teste dn̄o, meliores esse, quum legem habeamus & Euangelion? Matt. 5.

Postremo debet nos cogere ad amandū parentes, & ad eos honorandū, nō modò pœna æterna, sed & temporalis: quandoquidem bn̄dictio, de qua paulo ante, quæ fit parentes honorantibus, vertitur in maledictionem eis, qui parentes inhonorant, dicente scriptura: Qui affligit patrem & fugit matrē, ignominiosus erit & infelix. Id quod præ cæteris apparuit in ipso Cham, qui quoniam patrem Noe obiter ex vino, nuper incepto, ebriū factum, & denudatū deriserat, ita fuit maledictus, vt p̄petuò cœperit esse exul & seruus: vnde q̄q; volunt omnem cœpisse seruitutem, quæ non fuerat antea. Quinimo scriptura subindicat, eum plerunq; in furca suspensum iri, qui parentes inhonorat, quum dicat: Oculum qui subsannat patrem, qui despicit partum matris suæ, suffodiant eum corui de torrentibus, & comedāt eum filij aquilæ. Solent eīm huius gn̄is volucres, in patibulo suspensis oculos primo effodere, carnesq; illorum deuorare, sicut olim contigit alteri eunucho pistori Pharaonis, iuxta somnij interpretationem ipsius Ioseph incarcerati. Pro. 19. Gene. 9. Pro. 30. Gen. 40.

Ex ijs modò colligimus, Deum vix aliud sub cælo peccatum æque cū peccato abusiōis sui nominis & adulterij punijsse, punireq;, q̄ peccatum inhonorationis parentum, quos p̄ptterea secundū ipsum Deum p̄xime honorare de-

Eccl. 3. bemus amore, reuerētia & obedientia, scriptura dicēte: In opere & sermone & omni patiētia honora patrem tuum, vt superueniat tibi benedictio à Deo.

Titi. 2. Interea vero parētum quoque est, hoc ipsum quod debent, vicissim pręstare suis filijs. Primo debent eos non modò diligere, quod naturale est, sed & recte diligere: qualiter diligunt, vbi nihil mali permittūt eis ob inordinatum erga ipsos amorem. Id quod non esset vere diligere, sed odio potius habere, quasique filijs gladium pmittere, quo tandem sibi malum inferrent, & parentibus 1. Re. 2. 3. vnà: quēadmodū legimus factum cū Heli patriarcha & eius filijs, quibus q̄niam ille propter inordinatam dilectionē plus nimio indulserat, cœperūt cū tēpore fieri rebelles, & contra patris voluntatem belligerari. Quibus in bello trucidatis, & allato de morte ipsorum nuncio, pater ipse ex subito mœrore cadens è sella, fregit collum, & mortuus est.

Secundo debēt eos per se vel p alios, vtpote pædagogos, maximeque catholicos cōcionatores instituere, & in duabus præcipue rebus. In primis, in recta erga Deum fide & dilectione, & in fidei bonis operibus. Id quod primi parentes Adam & Eua, suos duos filios primum docuerunt, nempe quatenus cæli Gene. 4. numen venerarentur etiam cum sua substātia. Vnde factum, q̄ Abel, quia pastor erat, Deo agnos præcipuos obtulerit: Cain vero, quia fuerit agricola, fruges terræ dederit eidem in holocaustum. Profuerit igitur in primis omnium, filios docere symbolum Apostolorum, orationem dominicam, & salutationem Lucæ 1. angelicam, in qua describitur principalis articulus n̄ræ fidei, de incarnatione vi Lucę 2. delicet filij Dei. Cuius & ipse nobis exēplum reliquit, quum natus duodecim annos, in tēplo sedēs, legisperitos & doctores de rebus diuinis audiuit, & respōdit, arguēs, liberos esse primū docēdos in rebus diuinis, cuiusmodi sunt fi Iacob. 2. des & opera fidei, quæ sine illis est mortua. Deinde debent eos dehortari à peccato, cogereque vt abstineāt ab om̄i peccato: id q̄d est, om̄e q̄d cogitat̃, dicit̃ & agitur contra Deum & eius voluntatem. Quod exequutus est ipse senior To Tob. 2. bias, ad filiū dicens: Audi fili mi verba oris mei, & ea in corde tuo quasi fundamentum construe &c. Omnibus diebus vitæ tuę in mente habeto Deum, & caue ne aliquando peccato consentias, & prætermittas p̄cepta Dei nostri. Pauperem q̄dem vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus bene. Profuerit aūt hac parte vehementer, vt filij doceantur decalogum, & verum huius intellectū. Ad quem d̄ns vbique cohortat̃, vt docuimus in p̄fatione huius libri.

Tertio debent parentes educare filios in omni disciplina & correptiōe, p̄ 1. Tim. 6. bere illis donec indiguerint, alimenta, quibusque tegantur vestimenta, dicente Ephe. 6. Paulo: Educate illos in disciplina & correptione domini. Nec enim vere dili Eccl. 7. git filium (dicit scriptura) pater, qui non corrigit ipsum.

Heb. 12. Quarto debent eos statim ab infantia (vti Tobias fecit) erudire, educare, Tob. 1. & corripere, ne alioqui seniores facti, rebellioneque postea indurati, nullo pacto flecti possint: redūdetque non modò malitia eorum in ipsos, sed & habeant ab eis Pro. 10. calamitatē & mœstitiā, à quibus deberēt habere gaudiū & solatiū, iuxta scri Pro. 29. pturā dicentē: Filius sapiens lætificat patrem, & ei⁹ est gloria. Atque hoc est, q̄d tanto-

tantopere monet scriptura, inquiens: Filij tibi sunt? erudi illos, & curua illos à pueritia eorum. Puer qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam. Siquidem filij iam seniores & duriores in malitia facti, facilius franguntur & citius, quàm corrigantur, quemadmodum videmus in virgis, quas, cum teneræ sunt, facile quò volumus, flectimus: quas iam adultas, citius frangimus quàm reflectimus. Vti quoque videre est in equis, quos iuxta voluntatem nostram facile docemus, quum sunt iuuenes: nequaquam vero, vbi iam senuerint. Id quod si quondam Heli, vir alioqui pius, fecisset cum filijs suis, habuisset eos viuens fortassè viuentes cum gaudio. Id quod etiamnum si fecisset Dauid in filijs suis Absalon & Amnon, non vsque adeo per eos, Deo permittente, propter ipsius conniuentiam, perturbatus fuisset, cordolioque contristatus. Sunt igitur filij statim corripiendi & instituendi à parentibus. Eccl. 7. Pro. 29. 2. Reg.

Quinto debent ipsi parentes in eiusmodi correptione tam in verbis, quàm factis, habere moderamen, ne alioqui fiant ipsi facilius insensati, pusilloque animo, quàm meliores. Volunt enim nonnulli duci potius quàm trahi, nonnulli verbis magis quàm verberibus informari. Et hoc est quod Paulus ait: Vos patres, nolite ad iracundiam prouocare filios vestros, vt non pusillo animo fiant. Ephe. 6. Col. 3.

Sexto debent filijs sua bona non dilapidare, siue ludendo, siue crapulando, siue ociando, siue alio modo male viuendo: verum, teste Paulo, sic illis ea thesaurizare, vt post eorum mortem saltem habeant, vnde possint ad necessitatem habere, quò sustentari incipiant, & eo honestius viuere. Quibus non existentibus, melius erit, vt omnia largiantur Dei nomine in pauperes, quàm thesaurizare, quum locus esset alioqui psalmistæ, dicenti: Thesaurizat, & ignorat cui congregabit ea. 2. cor. 12. Lucæ 11. Lucæ 16. Psal. 38.

Postquàm diximus, quomodo oporteat filios honorare parentes carnales amore, reuerentia & obedientia, quidque vicissim præstare parentes oporteat illis: ordo nunc exigit vt dicamus, quo pacto oporteat nos honorare patres spirituales, inter quos dubioprocul primum locum obtinent presbyteri, præsertim qui nos Dei verbo, quæ vere spiritus sunt, synceriter perdocent. Atque nimirum quando sunt ij parentes animæ, profectò non modò sunt æque cum carnalibus parentibus honorandi, sed hoc quidem quàm carnales magis, quo spiritus est carne præstantior, & quo præstat anima corpore. Quàm vero præstat hæc illo, Christus aperto declarat, inquiens: Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. Et paulopost: Quid prodest, inquit, homini, si vniuersum mundum lucraretur, animæ vero suæ detrimentum pateretur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Si quidem bene cesserit animæ, sicut principali: non poterit male cedere corpori, tanquam successorio. Matt. 10. Matt. 16.

Debemus igitur sine controuersia parentibus nostris spiritualibus, vtpote qui nos in spiritualibus educant, quæ debemus carnalibus, amorem videlicet, reuerentiam & obedientiam.

Primo quidem debemus eos præcipuo quodam dilectionis affectu diligere, prout Galatæ quondam Paulum, spiritualem parentem, dilexerunt, qui (teste ipso) sic eum dilexerunt, vt etiam, si fieri potuisset, oculos suos eruissent, & dedis- Gala. 4

1.Ioan. 3. dedissent ei. Iam vero, quum (teste Ioāne) non debeamus lingua modò & verbo, sed & ipsa veritate, adeoq́; re ipsa diligere, oportet vt amantes, in primis eorum necessitati succurramus: vtq́; ipsis, quæ ad victum pertinent, idq́; abunde & libēter & ex animo, suppeditemus, memores, teste Paulo & ratione,
1.cor. 9. neminem stipendijs suis vnquam militare: meritoq́; manducare de lacte gre-
Lucæ 10. gis, qui pascit gregem: esseq́;, saluatore dicente, dignum mercede sua mercena-
Deut. 25. rium, maximeq́; q̄ & lex vetus p̄cipit, non alligandum esse os boui trituran-
1.Cor. 9. ti. Id quod vtiq́; non de bobus, sed de hominibus dictum constat. Cuius causa dominus ipse iampridem disposuit, vt eis in vitæ necessitatē debeantur sup
Eccl. 7. & decimæ & primitiæ, per scripturam dicens: Honorifica sacerdotes, & da illis partem, sicut mandatum est tibi, primitiarum & purgationis. Et quur etiam non ex animo dederimus illis loco Dei, quod nō nostrum, sed Dei est, ma-
Leuit. 27. xime q̄ etiā parum est, vt demus eis temporalia, quum recipimus ab ipsis spiritualia, temporalibus longe meliora? præsertim q̄ & ipse promittat decimas
1.Cor. 9. soluentibus, pluuias & b̄ndictionē in abūdantia, fructumq́; à periculo, & vi-
Mala. 3. neam à sterilitate se custoditurum: fame vero se & penuria, terræq́; sterilita-
Malac. 3. te, negantem decimas puniturum. Dicit enim: Inferte omnē decimam in horreum meum, & sit cibus in domo mea, & probate me sup hoc, dicit dn̄s: si non aperuero vobis cataractas cæli, & effudero vobis b̄ndictionem vsq; in abundantia &c. Sed quid multa? Disponit vtiq́; ius diuinum, spiritualibus paren-
Ex. 22. 23. Leuit. 27. tibus, vtpote sacerdotibus, deberi decimas & primitias, & si quid est reliqui,
Num. 18. iuxta morem regionis.

Ex hoc sane nunc cōstare potest, q̄ non modò contra Deū & eius verbum peccēt, qui tanto odio p̄sequuntur presbyteros, vt non modò non eis præstēt q̄d omni iure debēt, sed ab eis clam palamq́;, quasiq́; violēter, quod ipsorū est, eripiunt: sed & nocēt toti cōmunitati, quæ propter illorū peccatum in oēm nō solum corporis, sed & animę pauperiē & esuriē & famem vergit: quippe quæ nunc pene non habet, qui sibi ministret cibum sp̄ualē, q̄d est sacramētum q̄d-
Deute. 8. libet, adeoq́; verbum Dei, vn̄ viuit homo, non solum ex pane hoc materiali. Futurum propterea vetemur, vt rursum propter illos verū fiat, q̄d Christus di-
Matt. 9. Lucæ 10. cebat: Messis quidē multa, operarij aūt pauci. Sed quorum culpa? Vtiq́; eorū, qui denegant eis quæ debent, vel certe falso præstant.

Secundo debemus parentibus nostris spiritualibus nō vulgarem, sed singularem reuerentiam, ob munus quidem & ministerium, quod in ecclesia gerunt: id quod omnes homines oportet, vt summa cum veneratione & pietate venerentur: ac operam dent, vt conseruetur ac ornetur, q̄ nihil sit nisi repræsentatio eius ministerij, quod gessit Christus, ipso testante quū ait: Sicut misit
Io. 6. 20. Matt. 10. me viuens pater, & ego mitto vos. qui audit vos, me audit: qui spernit vos, me spernit. Cuius causa Paulus ait: Rogamus autem vos fratres, vt noueritis eos
1. Thes. 5. qui laborant inter vos, & qui præsunt vobis in dn̄o, & monent vos, vt habeatis illos abundantius in charitate: hoc est, summo in precio.

Sed sunt qui dicant: Veneremur vtiq́; oportet, qui nos docent Dei verbum & eius voluntatem, quiq́; bonæ sanctæq́; sunt conuersationis.

Respon-

Respondeo, non modò prædicatores, sed & cæteros sacerdotes venerandos esse. nec enim Deus vnicum contulit omnibus talentum, sed singulis singula dedit talenta, diuisitque singulis gratias iuxta vniuscuiusque virtutem: quod & Paulus alibi confirmat. Atque ob id plerique omnes sunt venerandi, dicente Paulo: Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo & doctrina. Preterea tam boni quam mali sunt venerandi, non vtique propter eorum personas, sed ob eum, scilicet Christum, cuius officio funguntur & legatione. Id quod vbi, pariterque exteriora signa, cultumque exteriorem considerauerimus in sacerdotibus, profecto facile pro loci temporisque ratione, præferendos etiam censuerimus ipsos sacerdotes parentibus carnalibus, vtpote in quibus diuinam quoque maiestatem præsentissimam licet contemplari, quum omnis eorum functio nihil sit, nisi ipsius diuinitatis repræsentatio, personæque Christi ipsissima exhibitio. Quod enim dominus dixit, Qui vos recipit, me recipit: qui vos spernit, me spernit: non ad bonos solum discipulos, sed & ad proditorem Iudam, qui fur erat & auarus: nec solum ad eum præsentes, sed & ad omnes eorum ordinis futuros, dixit, ipso dicente: Quod vobis dico, omnibus dico. Et recte nimirum: si enim dominus quæ loquutus est, dici voluisset duntaxat suis cum discipulis præsentibus, non etiam futuris, iampridem nobis nec eius fides, nec Ecclesia, nec doctrina fuisset, quoniam dudum obierunt mortem duodecim Apostoli, in quorum vtique locum successerunt Episcopi, & plerique sacerdotes omnes, qui sunt æqualiter honorandi. Matt. 25. 1.Cor. 12. 1.Tim. 5. 2.Cor. 5. Matt. 10. Ioan. 12. Mar. 13.

Atque hoc est, quod Paulus haud parum doluerit, quod paulo durius alloquutus fuerat (& quidem ignoranter) Ananiam principem sacerdotum, quamuis improbum, dicens: Nesciebam, fratres, quia princeps est sacerdotum. Scriptum est enim: Principem populi tui non maledices. Acto. 23. Exod. 22.

Quàm vero expediat colere sacerdotes regibus, in exemplis Ioas & Oziæ fit perspicuum. Hi enim Iuda reges, tantisper pietatem coluerunt, donec obseruarunt sacerdotes: quum primum vero à cultu sacerdotum defecerunt, à Dei quoque cultu ad externam impietatem desciuerunt, futuri denique pauperes & inglorij, quales non fuere Ezechias, qui Esaiam: & Dauid, qui Nathan & Gad, idque genus cæteros prophetas & sacerdotes summopere charos habuerunt, quorum similis fuit rex Iosaphat, cui propterea & populo suo Deus singulariter propicius fuit. 4.Reg. 11. & 12. 2.Par. 23. 4.Reg 4. 2.Par. 6. 2.Reg. 12. Eccl. 48. 2.Re. 24.

A quibus haud alieni fuerunt in nouo testamento Constantinus & Carolus Magnus, quibus intra aliquot centenarios annorum vix alius Imperatorum & regum felicior fuit, tam quo ad cælestia, quam quo ad terrena. Atque hinc est, quod Christiana pietas voluit ita sanctum esse & inuiolabile sacerdotium, vt qui huic vim fecisset, piorum cœtu excluderetur: parique cura datum, vt hic ordo primum inter homines locum sortiretur, magistratus & reges sacerdotibus loco cederent: nec vlli cogere vel capere fas esset, nisi pontificis permissu. 2.Par. 20.

Iam vero vide, quod grauiter contra Deum & hoc ipsius præceptum peccemus, qui sacerdotes non modò Iudæis, quibus nihil est sub cælo magis impium contra Christum & vniuersam ipsius fidem, æquiparamus: sed & eos inhonora-

tius

tius q̃ Iudæos tractamus, principibus quidem viris conniuentibus non solum, sed & ipsis hoc ipsum perpetrantibus. Vide autem & è diuerso, q̃ passim inci piat eorum decrescere authoritas, opulẽtia & veneratio, vt quos etiam suorũ pauci diligunt, nisi quo ad oculum: nec faciunt, nisi coacti, quicquam, ipsis interim nihil non à quouis exigentibus: nec quidem immerito, quoniam Deus
1. Reg. 2. mentiri nequit, alibi dicens: Quicunq; honorificauerit me, glorificabo eum: qui autẽ contemnunt me, erunt ignobiles. Et hactenus de honore sacerdotũ & prædicatorum, parentum videlicet spiritualium.

Tertio debemus nostris quoq; parentibus spiritualibus, vtpote episcopis, parochis, prælatis & prædicatoribus, (vnicuiq; quatenus eius se extendit au-
Heb. 13. thoritas & iurisdictio) prorsus obedire. Obedite, dicit Paulus, præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant, quasi rationem reddituri de animabus vestris. Nec solum debemus ipsis qui boni sunt, sed & malis obedi-
Matt. 23. re, Christo de malis presbyteris ac docentibus ex officio, ad nos dicente: Quæ dicunt, facite: secundum opera vero eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt.

Ioan. 20. Iam vero sicut Ecclesiæ præsides duplicem clauem à Christo acceptam habere debẽt, potestatis videlicet, ac scientiæ seu discretionis: ita par est, vt ipsis, quod ad vtranq; clauem pertinet, pareatur. Si ꝓinde publice criminosos, contumaces, ac Ecclesiæ rebelles excommunicatione illigant, cẽsura ipsorum non aspernanda, sed modis oĩbus obseruanda est, donec in Ecclesiæ gratiam rede
Matt. 18. ant excõmunicati, Christo dicẽte: Q̃ꝫ si non audierit eos, dic Ecclesiæ: si aũt Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus, i. excõmunicatus, ita nimirũ, vt sit ꝓrsus extra fidelium communionẽ, vt æque nihil cõmercij cum eo sit habẽdum, atq; quondam Iudæis cum ethnicis, quibus Iudæi non cou-
Ioan. 4. tebantur. Quinimo sic ipse est in periculo salutis, vti fuit olim, qui non fuit in
Gen. 6. 7. arca Noe. siquidẽ cum eo, Paulo teste, nec est sermo conferẽdus, nec cibus su-
1. Pet. 3. mendus, nec hospitãdus, nec salutãdus. Quam qdem excõmunicationẽ Pau
1. Cor. 5. lus ex dñi verbo seruauit, quando Hymenæum & Alexandrũ hæreticos, &
2. Ioan. 1. eum qui publicus fuit fornicator, satanæ tradidit: quiq; hoc ipsum Tito man-
1. Tim. 1. dauit, dicens: Hereticum hominẽ post vnam & alteram correptionem deuita,
1. Cor. 5. sciens q̃ subuersus est, &c. cum sit proprio iudicio condemnatus. Insuꝑ non
Titi 3. solum debemus obedire parentibus spiritualib. in ijs, quæ Deus euidenter in scriptura vel præcepit, vel prohibuit: sed & in ijs, quæ ipsi Dei loco, ad Ecclesiæ decorem, disciplinam & tranquillitatẽ constituunt & ordinant: quando
1. Thes. 4. qdem paria sint cum ijs, quæ dñs ꝑcepit, quemadmodum Paulus, æque voluit sua statuta seruanda, dicens: Non eñ hominem spernit, sed Deum, q spernit hæc. Hinc ipse ꝑambulans Syriam & Ciliciam, & confirmans Ecclesias,
Actor. 15. seriò præcepit custodiri præcepta Apostolorum & seniorum. In ijs sane omnibus haud humana authoritas, sed inobediẽtia nos peccato inuoluit, & ipsum quoq; scandalum facit violatores constitutionum reos, coram quidem Deo.
Lege Historiã tripartitam. Id quod resciens gloriosiss. Imp. Theodosius, humilime suscepit excommunicationem & pœnitentiam à S. Ambrosio, Episcopo tum Mediolaneñ. nec Ecclesiam

clesiam intrare ausus est, donec ab ipso S. Ambrosio ingredi pmissus fuit: qn̄quidem peccauerat, quum fere quinq; millia hoim iusserat interimi in ciuitate Thessalonica, quoniam orta seditione quidam iudices à populo fuerant lapidati: nēpe non discernens nocētes ab innocentibus, imperator alioqui vere sanctus & Deo dilectus, prout Claudianus poeta de ipso sic cecinit:

O nimiū dilecte Deo, tibi militat æther, Et coniurati veniūt ad classica vēti.

Superest igitur, vt ex hoc quarto Dei p̄cepto, non solum de patribus nostris carnalibus, sed & de sp̄ualibus bn̄ sentiamus & loquamur, eosq; reuerenter amemus & tractemus, ac om̄i officij gn̄e vel hoc etiā magis q̄ parētes carnales ꝓsequamur, quo melior est anima corpore, vitaq; æterna p̄stabilior vita tēporali, quam p carnales parētes accipimus, illam vero per sp̄uales, vtpote qa nos per euangelion & sacramentoꝝ administratione, in nouam gn̄ant infantiam, perq; Dei verbum gignunt, queadmodum Paulus ait se Corinthios genuisse per Euangelium, quos ob id filios suos appellat. 1. Cor. 4.

Nunc vero vicissim sp̄uales parentes suis filijs sp̄ualiter p̄stare debēt, q̄d illi magis carnaliter p̄stant. Primo debēt eos non modò diligere, sed & recte & vere diligere, nihil illis mali permittere ꝓpter inordinatum in eos fauorem & amorem: nec eis dicere placentia, quæ carni videlicet, non sp̄ui, placent, qualiter facere solent pseudo Euangelici, q velut Petrus attestat̄, magistri mēdaces, sectas perditionis introducunt, per q̄s verbum veritatis blasphemat̄, & in auaritia verbis fictis de hoibus negocian̄t. Id q̄d vt subtilius aliquanto perpetrent, indiscriminatim permittūt oīa, non diligentes, sed odio potius suos habentes. Secundo debent eos docere in reb. plane diuinis, in fide vtpote in Deum, & bonis operibus, q̄ fides per charitatē operat̄ erga Deū & hoiem, vnicuiq; dicere cum Dauide ꝓpheta: Declina à malo, & fac bonum: & cū Chr̄o simul, Hoc fac, & viues. Ita qdem Paulus, excellens ille pater sp̄ualis, in persona Titi dicit ad vnumquenq; p̄dicatorem: Tu loquere quæ decent sanam doctrinam: senes, vt sobrij sint, pudici, prudentes, sani in fide & dilectione, in patientia: anus similiter in habitu sancto, non criminatrices, non multo vino seruientes, bn̄ docentes, vt prudētiā doceant: adolescentulas, vt suos viros amēt, filios suos diligant, curam domus habentes: iuuenes similiter hortare, vt sobrij sint. In summa debent eos docere per verbum Dei veꝝ, non adulteratū, quale docent hæretici, peruertentes bonū illius sensum ad omnem malitiam, causa existentes tantæ nunc vbiq; leuitatis & perfidiæ. Tertio debent eos educare, sp̄ualiterq; nutrire & alere in om̄i disciplina & correptione dn̄i. Nutrire, dico, debent eos, cibo videlicet spirituali, qualis est Dei verbum, quo viuit homo, nec in solo pane, nempe ad vitam æternam. Id quod proinde dn̄s semini comparauit, quòd sicut in semine principium est corporeæ vitæ, sic principium totius spiritualis vitæ, est in ipso Dei verbo, sine quo nequit haberi fides, qua viuit iustus, scilicet ad æternam vitam. Cuius argumento dominus aliquando virtute sui verbi nonnullos aliquandiu sine terreno pane sustentauit, vt dubio procul auditores ipsius verbi senserunt, qui verbum Dei deuotius audientes, aliquantisper haud esurierunt. Ita Moses Dei colloquio sine cibo

Esaiæ 30. 2. Pet. 2. Gala. 5. Psal. 36. Lucæ 10. Titi. 2. Deut. 8. Matt. 4. Lucę 4. Marc. 1. Matt. 13. Lucæ 8. Rom. 10. Abac. 2. Rom. 1. Mat. 15. Marc. 8. Exod. 24

materiali creditur quadraginta diebus & noctibus esse sustentatus in monte
3.reg. 19. Sinai. Ita quoque verbi virtute Helias totidem dies ac noctes creditur susten-
4.reg. 4. tatus vsque ad montē Dei Oreb: & ipse quoque Heliseus socios suos herbis agre
Matt. 15. stibus nutriuisse. Ita quoque virtute diuini verbi quondam populus citra famē
Marc. 8. triduo Christum pdicantem sustinuisse creditur. Nutrire proinde hoc verbi
Ioan. 6. spirituali cibo debēt ipsi parentes spirituales, suos spirituales filios. Deindeque corripere in iis, quę male vel cogitant, vel dicunt, vel faciunt, nec ad ea conniuere. Id quod illis tenderet in perniciem & suam & illorum, pręcipiente ac dicente domino Deo ad vnumquenque prædicatorem: Clama, ne cesses. quasi tuba
Esaiæ 58. exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum, & domui Iacob
Eze. 3. 33. peccata eorum. Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel, & audies de ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium, morte morieris, non annunciaueris ei, neque loquutus fueris, vt auertatur à via sua impia, & viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si aūt tu annūciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua, & à via sua impia: ipse quidē in impietate sua morietur, tu vero animam tuam liberasti. Atque hoc est, quod excellens ille prædicator Tarsen-
2. Tim. 4. sis, adeò seriò hortatur Timotheum, & in persona ipsius quemlibet Episcopū & prædicatorē, dicens: Testificor coram Deo & Iesu Christo, qui iudicaturus est viuos & mortuos, & per aduentum ipsius & regnum eius: Prædica verbū: insta opportune, importune: argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Erit enim tempus, quando sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros, prurientes auribus: Et à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Tu vero vigila, in omnibus labora. opus fac Euangelistæ, ministerium tuum imple, sobrius esto. Debent proinde concionatores & Episcopi prædicantes, in reprehendendis criminibus vehementes & acres esse, quando sint propterea constituti,
Esaiæ 58. quatenus annuncient populo scelera eorum: vtque more bonorum patrumfa-
Psal. 4. milias irascantur, & (docente Dauide) non peccēt. Id quod vt facere possint, obseruare debent aliquot conditiones.

Psal. 138. Prima est, vt peccantes odio perfecto (sicut Dauid ait de se) odiant: id est,
Mat. 23. vitia, non psonas, odio habeant. Ita Christus sæpe inuectus est in Iudæos, di-
Matt. 11. cens tamen interim ad omnes: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde.

Secunda est, vti personas, quarum crimina non sunt publica, veluti publi-
Matt. 26. ca adulteria, non neque proprie, neque nominatim pstringant: sed imitētur Chri
Marc. 14. stum Episcopū, qui Iudam noluit publicitus corripere sui furti & traditionis.
Lucæ 22. Ioan. 12. Sin psonæ sint plane notorię in criminibus, nec ab eis cessare voluerint, tum di
Mat. 18. cere poterunt Ecclesiæ, domino dicente, & quidem publicitus & generatim
Mat. 23. peccata omnium recte corrigere, prout sæpenumero Christus summus Ecclesiastes fecit. Cuius causa Paulus ad Timotheum & quēlibet prędicatorem di
1. Tim. 5. 1. Cor. 5. cit: Peccantes coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant. Sic ipse

forni-

fornicatorem istum Corinthiũ, resipiscere nolentẽ, publice excõmunicauit.

Tertia est, vt pro loco, tempore, materia, non habeant in corripiendo rationem personarum, nec in genere tantum turbam, sed & superiores ipsos, nẽpe reges, duces & principes, & id genus quascunque potestates, maxime præsentes, peccati arguant, modeste tñ & reuerẽter, vtpote quod Deus hanc illis dedit potestatem, dicens: Ecce, inquit, dedi verba mea in ore tuo: ecce constitui te hodie super gẽtes & super regna, vt euellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & ædifices, & plantes. Cuius memor Helias, quum prædicando defensauerat prophetas, pro veritate & iustitia per Iezabel reginã ab Achab rege trucidatos, & ipse rex Achab indignabunde diceret ad eum, Tu ne es ille qui conturbas Israel? regem seriò corripuit, & dixit: Non ego turbaui Israel, sed tu & domus patris tui, qui dereliquistis mandata domini, & sequuti estis Baalim &c. Et huius quoque memor Ioannes Baptista, non veritus est ad Herodẽ dicere: Non licet tibi habere vxorem fratris tui. Quinimo & ipse Christus liberrime scribas & pharisæos & principes sacerdotum & populi, arguẽs & increpans, inter cætera væ æternum illis minatus, ait: Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, qui clauditis regnum cælorum ante homines. vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare. &c. Ita nimirum quanuis sit in arguẽdo periculum, nihilo secius tamẽ verbi ministros suo officio fungi oportet, ac omẽ corporale periculum veritati longe posthabere. Hier. 1. 3. Re. 18. Mat. 14. Marc. 6. Mat. 23. Heb. 11.

Quarto parẽtes spirituales debẽt in corripiendis filijs suis adhibere talem modestiam, vt beniuolentia seueritatẽ vincant, parati dimittere peccanti non modò septies, sed & septuagiessepties: & cũ Christo paratiores esse ad absoluẽdum adulteram, ad frugẽ melioris vitæ reuertentem, quàm ad condẽnandum: modestiusque corripere quoscunque iuxta eorum cõditionem: quippe vt doctore Paulo, seniorem non increpent, sed obsecrent vt patrem, iuuenes vt fratres, anus vt matres, iuuenculas vti sorores in omni castitate: principes, vt eos quibus maledicere non licet: & secundum quæ præcipiunt & dicunt, facere: nõ autem secundum opera eorum, si male fecerint. Matt. 18. Ioan. 8. 1. Tim. 5. Exod. 22. Acto. 23. Matt. 23.

Quinto debent parentes spirituales suis filiis thesaurizare, non res illas caducas & terrenas & transitorias, sed plane cælestes, diuinas & æternas: cuiusmodi sunt piæ virtutes & bonæ operationes, quæ procedunt ex vera fide per charitatem, solæ post mortem nobiscum mansuræ. Quas quidem debent eis colligere ex scripturis, ad quas propterea Christus remittit eos, dicẽs: Scrutamini scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere. Debẽt enim ipsi docti illi esse scribæ in regno cælorum tanquam patresfamiliâs, qui proferant suis ex thesauro suo (id est, ex scriptura) noua & vetera: deque eodem thesauro, tanquam boni Samaritani, proferant duos denarios, id est, doctrinas veteris & noui testamenti. Gala. 4. Apoc. 14. Ioan. 5. Matt. 13. Lucæ 10.

Deinde & quidem maxime, debent ipsi suis eiusmodi spirituales res & thesauros colligere & exhibere ex sua vere spũali vita, id est, bona sanctaque conuersacione, sequentes eum, Christum scilicet Iesum, summum parentem spũalem, in quo sunt omẽs thesauri sapientiæ & scientiæ, quas tam vita prius, quàm do- Col. 2.

ctrina deinde suis dispensauit, & suos post se dispensare sic voluit, inquiens:
Ioan.13. Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Ipse
Actor.1. vero, Luca teste, cœpit facere & docere. Id quod plerique omnes facere debent parentes, spirituales singulariter, quemadmodum Paulus vnumquenque in persona Timothei hortatur, dicens: Attende tibi & doctrinæ, exemplum esto fi-
1. Tim. 4. delium in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide & castitate. Hoc enim faciens, & teipsum saluum facies, & eos qui te audiunt. Reliqua quæ sunt parentum spiritualium, graphice docet idem Apostolus ad Timotheum & Titum.

Postremo, quoniam diximus de parentibus spiritualibus, & ijs quidem Ecclesiasticis, quomodo debeamus eos honorare, & quid ipsi vicissim præstare suis obligentur: profuerit modò dicere & audire, quid debeamus ipsis laicis spiritualibus parẽtibus, cuiusmodi proxime & secundum sacerdotes, sunt magistratus ciuiles, Imperatores, Cæsares, Reges, Duces, & id genus principes & gladij ministri: qui vsque adeo parentes sunt spirituales, vt etiam cœpti fuerint olim dici patres patriæ, quòd vti patres tueantur nos vt filios suos in omnibus, quæ sunt & spiritus & corporis, vim à nobis arcẽtes, vt tuti simus ab iniuria, efficientes.

Primo proinde diligamus oportet magistratus ciuiles, non verbo solum, vt de eis bene sentiamus & loquamur, vti de ijs, quos Deus suo loco voluit, vsque adeo delegatos esse in rebus illis ciuilibus, vt eos etiam dignatus sit altissimo suo nomine, dicẽs ad ipsos: Ego dixi, Dij estis: sed & ipso facto, vtpote
Psal. 81. vt præstemus illis ad eorum necessitatem tributa, & reliqua quæ sunt ordina-
Rom.13. ta ipsis, vtpote sumptus necessarios. Atque recte nimirum, quoniam sunt per quos ipse dominus nobis haud vulgaria beneficia impartit, velut externam pacem, politicam societatem, tranquillitatem publicam, legum ciuilium (sine quibus vix Christiana respublica constare potest) conseruationem. Cuius
1. Tim. 2. causa Paulus adeo voluit eos à nobis amari, vt etiam velit nos pro eis orare: dicens: Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate.

Secundo debemus eos nõ externa tantũ reuerẽtiæ significatione, sed & magis animi iudicio ac volũtate cohonestare, quasi illos in quibus Dei est ministe-
1. Pet. 2. riũ. Hinc Petrus ait: Deũ timete, regẽ honorificate. Quos iuste reueremur no-
Exod. 22. mine dñõs, quũ Deus ipse dignat⁹ sit eos noïe deos, dicẽs: Applica eos ad de-
1. Cor. 8. os. Hinc Apostolus ait: Siquidẽ sunt dij multi & dñi multi, quis vnus sit tantum dñs oïm Iesus Christus, per quẽ natura sunt omnia, & nos per ipsum. Non est ergo vt dedignemur eos eorum titulis, iuxta tẽporis & loci rationẽ: quos vti præstare debemus ipsis, sic eos ipsi non ambire debẽt ob humilitatem.
Acto. 5. Tertio debemus eis in oĩbus quæ nõ sunt cõtra Deũ supremũ dñm, obedi-
Lucæ 6. re: quãdoquidẽ dñis & magistratibus proprie debet obediẽtia, velut accipimus ex verbo Christi, dicentis: Quid aũt vocatis me, dñe dñe, & non facitis quæ dico?

dico? Et ipse dñs alibi: Si ego, inquit, dñs sum, vbi est timor meus? Quare Pe- Mal. 1.
trus ait: Subiecti estote omĩ humanæ creaturæ propter Deum: siue regi, quasi 1. Pet. 2.
præcellẽti: siue ducibus, tanq̃ ab eo missis. Quinimo Paulus adeo seuere præ-
cipit de obedientia, vt doceat peccatum esse criminale, non parere magistrati- Rom. 13.
bus & eorũ mandatis, inquiẽs: Omnis anima potestatibus sublimioribus sub-
dita sit. Non est eñ potestas, nisi à Deo. quæ autẽ sunt à Deo, ordinata sunt.
Itaq; necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter con
sciẽtiam. Q. d. Oportet obedire potestatibus, non modò propter iram, id est,
propter pœnam corporalem, qua magistratus plectit non obtemperantes, vin
dex in iram ei qui male agit, sed etiam propter conscientiam, hoc est, ne consci
entia coram Deo rea fiat. Qui propterea seriò Titum monet, vt admoneat su Titi. 3.
os Cretenses, principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad om̃e
opus bonum paratos esse.

Debemus quoq; non solũ obedire bonis & modestis principibus in ijs q̃ Dan. 3.
nõ euidẽter sunt cõtra Deũ & eius verbũ, sed & impijs, dyscolis, malis & in- Acto. 5.
disciplinatis, dicẽte Petro: Serui, subditi estote in omĩ timore dñis, non modò 1. Pet. 5.
bonis & modestis, sed etiam dyscolis, propter ministerium quod gerũt æque
ex Dei ordinatiõe, velut accipimus ex sermone, quẽ dominus dixit Pilato, di
cens: Non haberes potestatem aduersus me vllam, nisi tibi datum esset desu- Ioan. 19.
per. Qui præterea præcepit Cæsari, quãlibet infideli, dari quæ Cæsaris sunt. Mat. 22. Marc. 12.
Cuius etiam causa fuit ipse potestati seculari obediẽns in ijs, quæ nõ debuit ri
gore iuris, soluens tributum. Sic legimus Baruch prophetam, & qui cum eo Matt. 17.
erant in Babylonia, captiuos, Iudæis qui residui adhuc erant in Hierusalẽ, scri
psisse in hæc verba: Orate pro vita Nabuchodonosor, & pro vita Balthasar Baruc. 1.
filij eius, vt sint dies eorũ sicut dies cæli sup terrã, & vt det dominus virtutem
nobis &c. Si viri tam sancti, pro tam impijs potestatibus orarunt, quanto ma
gis pro nostris Christianis magistratibus orare debemus, & eis obedire, qui
nos manutenent in vera nostra fide & religione veteri?

Primo aũt ad obediendum magistratibus ciuilibus prouocare nos debet
& cogere mandatũ Dei, qui mandat, vt audiuimus, quo ipsis obediamus.

Secundo, q᷑ æque omnes grande pondus propter nos habent, quum de no Heb. 13.
stris animabus quoq; rationem certo sunt reddituri.

Tertio, quoniam, nobis à Deo sunt ministri, manutenẽtes nos gladio suo in
religione, disciplinis, pace & tranquillitate publica, nos contra malos defen- Rom. 13.
dentes, & malos facinorososq; coercentes, vt sinant nos nostraq; bona in pa-
ce. Quod arguens Petrus, ait: Subiecti estote omĩ humanæ creaturæ propter 1. Pet. 2.
Deum: siue regi quasi præcellenti, siue ducibus tanq̃ ab eo missis ad vindictã
male factorũ, laudem vero bonorũ. Quem sequitur Paulus, inquiens: Ministri Rom. 13.
eñ Dei sunt, in hoc ipsum seruientes. reddite ergo omnibus debita.

Quarto, q᷑ ratio etiam naturalis admoneat nos obedientię, quum natura- Psal. 148.
liter, Deo naturante sic disponente, creaturæ irrationabiles & insensibiles sibi
mutuo obediunt, vt in suo esse & ordine conseruari queant, quum alioqui re- Matt. 12.
gnum omne in se diuisum, desolaretur. Ita videmus planetas minores obedi- Marc. 3.

Luce 11. Psal. 148. Gene. 1. Hier. 5. Pro. 8. Matt. 8. re maioribus, solem ex domini præcepto semper ire de oriẽte in occidentem, splendescere per diem, & lunam per noctem. Sic videmus mare terminos suos non transgredi. Sic videmus terram producere fructus suos, aues canere, & reliqua quoq; animantia statuto tẽpore & loco, Deo & hominibus seruire: & aliàs quoq; legimus, Christo præcipienti paruisse ventos & mare. Sic q̃q; videmus vnam auem cunctas ducere, grues scilicet & syluestres anseres, animalia quoq; cætera irrationabilia & bruta suum sequi ducem, quippe apes in ministerio regi suo diligenter obedire. Iam vero charissimi, si creaturæ non solum irrationabiles, sed & insensibiles, ex Dei ordinatione videamus habere cui pareãt, quur ipsi minus obsequeremur nostris superioribus, tot modis admoniti & instructi?

1. Re. 15. Deut. 28. Baruc. 1. Lu. 14. 18. Quinto, quoniam Deus optimus, cui gratior est obediẽtia quàm victima, bñdicere dignatur obediẽtibus sibi & suum locum tenẽtibus, p scripturam dicẽs: Si audieris vocem domini Dei tui, faciet te excelsiorẽ cunctis gẽtibus, & bñdiceris in agro. Nec mirum quando obediẽs sit oportet humilis. Iam vero constat, exaltatum iri eum, qui se humiliat.

Gen. 3. Rom. 5. Num. 16. Deut. 8. Rom. 13. Hest. vlt. Sexto, quoniam non modò sit horrẽda pœna, & ea quidem æternalis alibi, sed & hic tẽporalis, oĩbus inobedientibus futura, prout exẽplis sacræ scripturæ clarescit. Nonne, quia Adam fuit inobediẽs, peperit sibi suisq; posteris omnibus perpetuum exilium: quinimo & mortem temporalem, pariturus & æternam, nisi redẽptionem ex misericordia reperisset Iesum Christũ? Nonne (quæso) Chore, Dathan & Abiron, cum suis omnibus complicibus viui sunt à terra absorpti, viuentesq; descenderunt ad inferos, quia fuerint Mosi & Aaroni superioribus potestatibus inobediẽtes & rebelles? Quid multa? Nonne semp male cessit inobedientibus potestati, prout non sine cordolio vidimus in rustico Luteranorum tumultu, cõtra potestatem & Ecclesiasticam & secularem? Id quod & eorum similibus esse futurum Moses arguit, dicens: Peribitis, si fueritis inobediẽtes. Et hoc est q̃d Paulus ait: Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui aũt resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Ita nimirum rex aliàs Assuerus, voluit inobedientes gladio & igne occidendos, vt non solũ hoĩbus, sed etiam in via bestijs in sempiternum pro exemplo essent cõtemptus & inobedientiæ. Quapropter ex aĩo nr̃is potestatibus in oĩbus q̃ contra Deũ non sunt, obediamus: nec solũ bonis, sed & per se malis.

Mat. 20. 1. Pet. 2. Sed quæris: Nunquid tyrannis eorum & malitia probanda est, semperq; ferenda, quũ videamus multos magistratus citra necessitatẽ suis quotidie nouas tributi seu censuum aggrauationes imponere, popellumq; nouis exactionibus spoliare, nec interim subditis suis oculos saltem benignos ab ipsis exhiberi, sed quiduis mali eis imprecari, nec aliqua saciari istos seruitute? &c. Respondeo, barbariem & violentiam tyrannorũ minime probari, maxime Christianorum: ipsos tamen propterea non ilico contemnendos, sed patienter ferendos esse, ne videamur Euangelion habere velamen nequitiæ, sicut ait Petrus, ferendam quoq; esse istorum tyrannidem, non laudandam, mussitandamq; violentiam.

Primo aũt, vt istorum tyrannis aut tollatur, aut certe nomine Dei facilius feratur, ꝓfuerit, vt Ecclesiastę, præsertim qui sunt aliqua præditi authoritate, pro loco & tẽpore per Dei verbum cum omni modestia corripiant, erudiant, admoneant, arguant, increpẽt, & ad vitæ melioris frugem adducere pergant magistratus, cohortantes vt remittant tyrannidẽ, memores & eos suum habere in cælo dominum, cui certò sint reddituri rationes non pro se solum, sed & pro suis: & quo pacto se gesserint erga ipsos. Qui nisi fuerint Ethnicis induratiores, nec de sua salute, neq; de Dei mãdato rationẽ habuerint aliquam, oportet vt nomine saltẽ Dei verbi, cuius immensa virtus est, mansuetiores fiant & benigniores, quum vel Ethnici reges diuino verbo, quod prophetæ detulerunt eis, singulari quadam reuerẽtia & religione paruerunt. Inter quos Eglon rex facile primus est, rex Moab, qui quum audijsset ab Aioth iudice Israel, Verbum Dei habeo ad te, o rex, statim ille surrexit de throno suo. Cyrus rex Persarꝫ potentissimus, mox vt audiuit verbum dñi ex ore Nehemiæ, remisit populũ Israeliticũ captũ, ex Babylonia Hierosolymã: & redditis vasis sacris, tẽplũ iussit extrui. Nabuchodonosor mox vt audiuit ex ore Danielis verbum dñi, edito decreto, p̃cepit, vt omnis populus & tribus & linguæ adorarẽt Deum cæli. Rex Niniues maximus, mox vt audiuit verbum dñi ex ore Ionæ prophetæ, quo pœnitentiam ageret vnà cum suis de peccato: mox surrexit de solio suo, abijciens vestimẽtum suum, seq; sacco cooperuit. 2.Tim.4. Ephe.6. Hebr.13. Iudic.3. 1.Esd.1. Dani.5. Ionæ 3.

Et ipse quoq; Pilatus, vbi Christum verbum Dei æternum, dicere audiuit de superiore diuinaq; potestate, quodq; magis peccasset q̃ tradidisset eum, quàm ipse, cogitauit dimittere Iesum, maximè quum intelligeret eum esse filium Dei, quanuis non veri Dei, sed Ethnici cuiusdam. Ioan.19.

Secundo, si tot monitis scripturarꝫ & exemplorꝫ (quod absit) tyrannidem remittere noluerint, ꝓfuerit vt Deum precemur ꝑ eis, quo ad meliorẽ mentem reuocent. Id quod eo diligẽtius & libẽtius faciemus, si cogitauerimus Deum fortasse nobis eiusmodi tyrannos dedisse ꝑpter demerita & peccata nostra, quæ sic ꝑ malos magistratus punire vult: quãdoquidẽ Iob testat, dñm sępenumero regnare facere malos & hypocritas propter peccata populi. Iob 34.

Tertio, si fuerint tales magistratus, q̃ subsunt alij magistratui supiori ipsis, qualis erat cẽturio, cuius seruum dñs curauit, oportet vt cõfugiamus ad eundem superiorẽ magistratũ, supplicãtes vt opẽ ferat, quatenus succurrat cõtra tyrãnidẽ. Qui si nec ipse (quod tñ ex officio debet) succurrit, neuter tñ magistratus ilico contemnẽdus, nec murmurãdum, multo minus mouẽda seditio est, ne publica pax turbeť, ac in ea pturbatione iustus pereat cum iniustis, vt factum est in perniciosissimo isto rustico Luteranorꝫ tumultu. Matth.8. Gene.18. Nũe.16.

Verꝫ remittẽda ad Deũ est vltio, q̃ nouit & modũ & tẽpus vltiõis cũ istorum detrimẽto, cumq; nostro cõmodo, dicẽs: Mihi vindictã, & ego retribuã eis. Cuius certe ꝑmissiõe fieri solet, vt queadmodũ nunq; finaliter bene cessérit seditiosis, ita nec tyrãnis: q̃s vtiq; tandẽ sequuta est vltio mirabilis & horrenda, vel certe de vita tyrãni sunt cito sublati, dicẽte scriptura: Multi tyrãni &c. & potentes oppressi sunt valde, & gloriosi traditi sunt in manus alterorꝫ. Deut.32. Rom.12. Eccle.10. Eccle.11.

Matth.5. Feramus igitur istorum mala patienter, memores, beatos esse q patiuntur
Lucæ 6. ob iustitiam. Hæc est em̃ gratia, dicit Petrus, si propter DEI conscientiam
1.Petri 2. sustinet qs tristitias, patiens iniustè: in hoc em̃ vocati sumus, quia & Christus passus est pro nobis, exemplum nobis relinquens, vt sequamur vestigia eius, qui tamen peccatum non fecit.

Matt.10. Quẽ sequuti sunt discipuli eius q & ipsi ꝑpessi sunt ferocissimas tyrannorum ꝑsequutiones, & qdem patiẽter, ne videlicet alioqui remoraret̃ fructus Euangelicus: memores verbi dñi, dicẽtis: Beati q persequutionem patiuntur ob iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum.

Matth.5. Quia ꝑinde diximus hucusq;, qualẽ dilectionẽ, reuerẽtiam & obediẽtiam nostris quasi spũalibus parẽtibus, magistratibus s. ꝓphanis siue secularibus, debeamus: vidẽdum modo erit, qd ipsi vicissim nobis vti filijs debent.

Primo quidem, si nostri sunt ac dicuntur parentes, ediuerso debẽt ipsi nos, vt filios, recte vereq; diligere, nimirum nihil nobis permitterẽ, quod nobis obesse quoquo modo possit, sed modis omnibus scelera corripere, & virtutes promouere, summatim nostrum, non tantum suum commodum quærere, damnum vero auertere.

1.cor.10. Secundo, quẽadmodum non obligantur nisi bene viuẽdo ipsi pro seipsis publice nos docere, quod presbyterorum est, ita tamẽ discere debẽt quæ Deus à quoquam fieri velit, vt possint suos in vera fide & religione bonisq; operibus cõtra lupos rapaces defendere, bonumq; ꝓmouere, malumq; cohibere.
Psal.2. Cuius gratia dicit ad eos propheta regius: Et nunc reges intelligite, erudimini
Deut.17. q iudicatis terram. Quapropter, quum Moses ex Dei mandato populo Israel loqueret̃ de regis electione, subiecit, inquiẽs: Postquam aũt sederit, s. rex, in solio regni sui, describet sibi Deuteronomium legis huius in volumine, accipiẽs exemplar à sacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit secum, legetq; illud omnibus diebus vitæ suæ, vt discat timere dñm Deum suum, & custodire verba & cæremonias, quæ in lege præcepta sunt.

Cuius olim memores pij reges, ijdemq; potẽtissimi satrapæ, non modò diligenter & frequenter verbum DEI audierunt in Synagogis & in templo, sed & discendi causa voluntatem domini ex scripturis, penes se doctos habue-
2.Reg.12. runt, Prophetas, Scribas & Theologos. Dauid sane habuit Nathan & Gad,
4.Re.20. 4.Re.24. Ezechias Esaiam, Iosaphat inter cæteros prophetas & doctores habuit pro-
2.par.20. phetam Iahasiel. Qui quidẽ plerīq; omnes exemplum reliquerunt successoribus, regibus & magistratibus alijs, vt præ cæteris deberẽt audire DEI ver-
3.Reg.3. bum, vt possent recte gubernare, quẽadmodum Salomon, quum rex iam factus esset, ita precabatur inter cætera: Domine Deus, tu regnare fecisti seruum tuum pro Dauid patre meo. Ego autẽ puer sum paruulus, & ignorans egressum & introitum meum, & seruus tuus in medio est populi, quem elegisti, populi infiniti, qui numerari & supputari non potest præ multitudine. Dabis ergo seruo tuo cor docile, vt populum tuum iudicare possit, & discernere inter bonum & malum. Quis em̃ iudicare potest populum istum, populum tuum hunc multum? &c.

Sunt

Sunt igitur magistratus filij diaboli, imitatores impij Herodis, q verbum Dei non audiunt: quandoqdem iste habuit Christum triennio summa cum laude prædicantem, & in suo ipsius qdem territorio, & ipsum tamen nunquam dignatus est audire: Gauisus autem, quando ligatus ad ipsum ducebatur, cupiens ex multo tempore videre eum, eo quòd audierat multa de eo, & sperans signum aliquod videre ab eo fieri. Ioan. 8. Lucæ 23.

Tertio debēt ipsi magistratus, tanquam spūales parētes, non nutrire qdem suos subditos, sed tñ eos apud eorum bona tēporalia aduersus malos & iniustos manutenere, quo possint in suo labore & sudore pacificē viuere: similiterq; debēt ipsos in omni disciplina & correptione educare, quo mali puniantur, boni vero conseruenť: quandoqdem ipsi sint, Paulo teste, debētq; esse timori mali operis, ꝓptereaq; gladium portantes, vindices in iram ei q malum agit. Rom. 13. In qua quidem correptione & disciplina debent esse recti, iudicare secundum legis æquitatem, personæ rationem non accipientes, vti Iudæi quondam summi sacerdotes, scribæ & pharisæi, qui in vna eademq; causa ferme Christum damnabant, Mosen vero soluebant. Ad quos propterea Christus aiebat: Nolite iudicare secundum faciē, sed iustum iudicium iudicate. Et rectè nimirum, quando dicat ad eos DEVS pater per scripturam: Diligite iustitiam q iudicatis terram. Vsquequo iudicatis iniquitatē, & facies peccatorum sumitis? Iudicate egeno & pupillo, humilē & pauperē iustificate, eripite pauperē de manu fortiorum eius, de manu peccatorum liberate egenum. Et rursus potestati dicit: Non facies quod iniquum est, nec iniuste iudicabis; non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis. Acto. 10. Ioan. 7. Sapiæ 1. Psal. 81. Leui. 19.

Eheu, quàm prorsus contēnitur hæc modò Dei pceptio, fieriq; solet quod sanctus Iacobus dicit: Si introierit vir aureum annulum habēs, in veste candida, introierit aūt & pauper in sordido habitu, & intēderitis in eum, q indutus est veste præclara, & dixeritis, tu sede hic bene: pauperi aūt dicatis, tu sta illic, aut sede sub scabello pedum meoꝶ: nonne iudicatis apud vosmetipsos, & facti estis iudices cogitationū vestrarum? Si eñ personam respicitis, peccatum committitis, redarguti à lege tanquam transgressores. Iacobi 2.

Et ꝓfecto quid sordidius, q̄ magistratum accipere personam inter suos, vel corrūpi muneribus aut fauoribus? Quàm, quæso, sunt alieni ab eo, cuius sunt locumtenētes, qui personaꝶ non est acceptor? Si sunt subditoꝶ parentes indiscriminatim, quare non æque diligunt omnes, æque dignos dilectione? Quàm putes indigne ferrent filij, qui discernerenť à fratribus vti spurij? quātumuis non sint omnes in persona & gratia & dote pares, faciunt tamē æque omnes quod quisq; pro sua virili debet & potest, quum vel bruta diligant prolem æque omnem, licet conditione quandoq; dissimilem. Acto. 10.

Quarto debēt ipsi magistratus in sua disciplina & correptione tale seruare moderamen, ne disciplina transeat in tyrannidem & crudelitatem, & quidem vel ex odio, vel ex fauore, vel sine causa, sed ex mera libidine & iniqua dominatione, non habentes etiam criminis rationem & circunstantiam, quæ profecto ponderanda est in omni vindicta & correptione.

Pri-

Primo quidē debēt esse memores, eius se esse locum tenētes, q iustus est & æquus, nulli faciēs nec iniuriam, nec violētiam, sed omibus æquè hominibus
Mat.5.6. paternitatem suā non nomine solum, sed infinitis etiā paternis bñficijs osten-
Ezec. 18. dens, deniq; dicēs: Nolo mortē peccatoris, sed magis vt cōuertat & viuat.

Secundo memores esse debent, & seipsos suis subditis esse ministros Dei, quem pariter habēt in cælo dominum, cui coguntur suo tempore seriam red-
Ephe.6. dere rationem de suis actibus bonis siue malis. Atq; hoc est, quod Paulus quum seruos & subditos admonuisset, vt fideliter suis dominis obedirent & seruirent, addidit, inquiens: Et vos domini, eadem facite illis, remittentes mi-
Acto.10. nas, scientes quòd & illorum & vester dominus est in cælis, & personarum acceptio non est apud eum.

Tertio memores esse debēt, q; eorum tyrannidē dominus ipse cæli & terræ certò, nec solum æternaliter, sed & tēporaliter, est vindicaturus ad clamorem pauperum subditorum oppressorum, prout intelligimus euidēter à domino, dicente: Deus autē non faciet vindictam electorum suorum, clamantium ad
Lucæ 18. se die ac nocte, & patiētiam habebit in illis? Dico vobis, quia cito faciet vindictam illorum. Id quod in omnibus ferme tyrannis vel antea verum est factum: quippe in Saule, Abimelech, Herode, Hieroboam, Cambyse, Alexandro, Phereo, Tiberio, Caligula, Nerone, Domitiano, & in plerisq; tyrannis id genus omnibus, qui propter eorum tyrannidē suo loco & tēpore (quando visum fuit Deo) vel diu non vixerunt, vel humiliati fuerunt, vel male perierūt, vel nonnunquam à vilissimis etiam personis interfecti fuerunt: quandoquidem nullum violentum perpetuum.

Non est igit̄, vt magistratus sæuiant, tyrannizēt, & supbiant contra suos:
Eccle.3. sed meminerint, hoc se debere magis esse humiles, quo sunt statu maiores: perq; humilitatē magis apud bonos subditos ꝓmouere, q̄ per supbiam Deo & hominibus odiosam, maximeq; subditis illis oppressis. Quorꝫ causa dicit
Psal.9. rex ille mãsuetissimus Dauid: Dum superbit impius, incēditur pauper. Fitq; verum quod ait quidam: Metui volentes, oportet vt & ipsi metuant.

Quinto, etsi non obligentur ipsi magistratus suis subditis colligere thesauros, debēt tñ suos subditos contra violētos per gladium iustitiæ manutenere,
Rom.13. cuius causa (teste Paulo) gladium portant, vt sint in iram ei q male agit: quatenus possint manere in bonis suis tēporalibus, quæ labore & sudore acquisiuerunt, vel etiam hæreditaria manu à suis antecessoribus receperunt.

Iam vero, si magistratus ꝓphani tanq̄ parētes spūales, obligant̄ suos subditos tanq̄ filios, vnà cū eorꝫ bonis tēporalibus ꝑ iustitiā manutenere cōtra malos, ne vim faciāt illis in eorꝫ rebus tēporalibus: quanto magis non debēt ipsi subditos suos inique spoliare bonis eorꝫ, causamq; eis dare paupertatis? Id q̄d iniquū plane foret, & ab officio paterno prorsus alienū: siqdem parētum est,
2.cor.12 filijs (teste Paulo) thesaurizare, non dilapidare vel diripere quod habent.

Debent itaq; magistratus hoc in casu cauere, ne contra legem & Euangelion crapulæ, voluptati, ludo, pompæ sæculi, vanæ gloriæ, rapacitati, ferocitati, & hoc genus vitijs alijs indulgeāt: ne vel ꝓpterea plebē deinde, suosq; subditos

ditos iniquis exactionibus in luxum suum contra fas aggrauēt, ad quas legitima causa alia non extante, nullo rigore iuris obligantur: sed modò debēt, vt ex Apostolo accepimus, necessitati eorum seruire, subditiq́ esse. Roma.13.

Necessitas aūt reputat, quo non possunt ad conditionē & familiam suam sustētandam, & ad submouēda bella contra se vel suos iniusta, carere. Cuiusmodi necessitatē vir bonus facile iudicaturus est, ex laboribus & expensis necessarijs ipsius magistratus, iuxta patriæ regionisq́ morem æstimaturus.

Iam vero esto, quòd magistratus eiusmodi superfluas exactiones pro luxu suo extorqueant, suosq́ contra fas grauēt, pendendæ tamē sunt, non quia debeantur, sed ne publica pax (vt antea diximus) perturbetur. Quid autem sciendum sit in tanta tyrannide quorundam magistratuum, ne suo iniquo voto semper potiantur, paulo superius ad longum diximus. Et hactenus de magistratibus singulariter.

Quandoquidē diximus de pcipuis tribus parētibus, corporeis videlicet, & spūalibus tam Ecclesiasticis, quàm laicis, qd pleriq́ omēs sibi mutuo tam parentes q̄ filij ex pcepto debeāt: sciēdum est nunc, quicqd hactenus est dictum vtraq́ ex parte, filiorū s. & parentum, deberi vtrinq́ etiam ijs, qui vice parentum & filiorum non absq́ causa recēsentur: cuiusmodi sunt patrini & è fonte leuati, tutores & pupilli, curatores & furiosi, præceptores & discipuli, senes & iuniores, abbates & abbatissæ, monachi & moniales, & deniq́ plerique omnes qui præsunt & curam gerunt, & filij habentur, qui, natura etiam suadente, subduntur alijs, & sub aliorum cura viuunt & habentur.

Quum em̄ ij omnes mutuò habeant & sint loco parētum & filiorum, meritò quod vtrorunq́ est, vtriq́ præstant vtrisq́: ita spirituales filij, vt quales sunt leuati, pupilli, furiosi, discipuli, iuniores, monachi & moniales, debeant dilectionem, reuerētiam & obedientiam patrinis, tutoribus, curatoribus, præceptoribus, senioribus, abbatibus & abbatissis: & ij rursus illis veram dilectionem, instructionem, disciplinam & educationem, defensionem deniq́, & qcquid est paterni officij. Et poterit ad omnes referri, quicquid est scripturarum, rationum & exemplorum, quod refertur ad ipsos parentes & filios spirituales: quanquam non desint passim scripturæ, & in eis gnomæ & sententiæ, quæ prorsus ad eos referuntur, quas & ethnicorum sententiæ & exempla comprobant.

Patrinorum esse poterat, quod fecerunt, qui Christo paruulos obtulerunt, vt eis imponeret manus, & oraret. Matt.19. Marc.10.

Tutorum & curatorum esse poterat, quod Paulus aiebat: Quanto tempore hæres paruulus est, nihil differt à seruo, cum sit dominus omnium, sed sub tutoribus & actoribus est, vsq́ ad præfinitum tempus à patre. Galat. 4.

Præceptorum esse potest & discipulorum, quòd Paulus sederit ad pedes Gamalielis, & didicerit veritatem paternæ legis: quos vtiq́ voluit Quintilianus rhetor Romanus, tantum diligi à discipulis, quātum ipsa studia. Id quod testatus est Alexander rex ille, cognomento Magnus, qui solitus fuit dicere, se non minus Aristotelem præceptorem diligere, quàm patrem Act.20.

Phi-

Philippum:quo etiã præceptore Philippus tam sibi visus est gaudere, quàm quòd sibi filius Alexander natus esset.

Leuit.19. Seniorum est & iuuenum, quod præcipit Moses, dicens: Coram cano capite consurge, & honora personam senis.

Lucæ 2. Cæteris omibus spũalibus parẽtibus & filijs sufficere potest ac debet exẽplũ Iesu Christi, q(scriptura teste)subditus fuit nõ tm̃ Mariæ, sed & Ioseph, q non alia ratiõe quàm opiniõe ac cura, Christi parẽs fuit: q dubio procul illi iuxta humanitatẽ præstitit, quicqd præstare oportet pium patrem filio.

Superest igit̃, vt sub pœna sempiterna & tẽporali pleriq; omes subditi honorẽt eos dilectione, reuerentia & obediẽtia, qbus quoquo modo subsunt, ita

Exo. 20. cauente & pcipiente dño: Honora patrẽ tuum & matrem tuã. Quod vbi cu

Deute.5. stodierint, merces erit eis nõ vulgaris, nẽpe vita super terrã longeua. Sub qua quidẽ mercede non solũ intelligit̃ vitæ longitudo, sed & ea omia quæ ad vitã seu vsum vitæ pertinẽt: cuiusmodi sunt, tranqllitas, pax, rerũ successus, victus, & alia id genus, sine qbus vita longa est iniucunda. Vicissim q dehor .ãt il-

Gene. 9. los, habebunt aduersa omia, locoq; bñdictionis maledictionẽ, velut suprà dictum est. Exemplo erit Cham, q deridens patris sui turpitudinẽ, in semine suo maledictus est, ac perpetuæ seruituti addictus. Ruben primogenitus, qa patri

gene.49. Iacob non satis detulit, maledictũ est illi à patre ne cresceret, qm̃ asscenderit

1.Reg. 2. cubile patris sui. Filij Heli, quia monita patris nõ audierunt, ambo iuuenes &

2.reg.18. in florenti ætate ceciderunt in bello. Absolon, quia patrem persequebat̃, nõ so

2.par. 32. lum iuuenis, sed mala quoq; morte perijt. Duo filij Sennacherib, quia parrici-

Esaiæ 34. dæ fuerunt, ad regnum paternum peruenire non potuerũt. Quos si sequerent̃ alij filij vel subditi, Deo vltore, non modò priuarent̃ sua terrena hæreditate, sed & æterno cælestiq; regno, quò nos suos filios sua gratia & misericordia ducat pater ille summus & cælestis per filium suum, ab æterno vnigenitum, Iesum Christum dominum nostrum. Amen.

DE QVINTO PRAECEPTO. Caput XII.

Non occides, Exod. xx.

ORdo nimirũ decentissimus est huius pcepti & eorũ quæ sequunt̃, ad pcedentia pcepta, quæ meritò, quæ sequunt̃, præcedũt. Quũ em̃ tria prima pcepta ad Deũ optimũ pertineãt, quo vt nihil melius est, ita nobis nihil charius esse debet: ac quartũ ipsum præceptũ parẽtes respiciat, qbus prima post Deum reuerẽtia & gratitudo debet̃, velut ijs q perinde vicem Dei tenent: quæ sequunt̃, ad priuatã proximi dilectionem spectãt: fieri vix potest, quin homo facile, quæ proximo debet, omino præstet, quũ se rectè habet erga Deũ & eos, qui loco Dei sunt, nempe parentes & spũales & corporales siue carnales: ediuersoq; vix fieri potest, quin is homo quiduis facile cõmittat in proximũ, qui neq; Deũ neq; parentes reueret̃: & adeò quidẽ, vt meritò transgressionẽ priorum præceptorũ veluti radicem quandã cæterorũ flagitiorũ, atq; à Deo omnium malorũ esse putemus. Quõ em̃ nõ irrueret in omnia flagitia, q desertus à Deo, & sub dñi maledictione(quam priorũ præceptorũ præuaricatio irrogat) positus, cacodæmonis effectus est mancipium?

Iam

Iam vero,q̃a nobis Deus Opt. Max. in prioribus p̃ceptis iussit, vt se & parentes nostros summè diligamus, & deinde proximos, adeoq; nosipsos, nec possumus eos diligere, nisi modis omnibus caueamus eis malefacere & incommodare, malefacimusq; maxime ipsis, quum lædimus eos, proinde quālibet proximi læsionē prohibet ex sequētibus præceptis negatiuis. Quia vero proximus maxime læditꝰ, quum læditꝰ in ꝓpria persona, vtpote in eius vita & corpore, quę possessio cuiq; charissima est, ideoq; dn̄s ipse Deus ilico & ante cætera negatiua præcepta dicit in hoc quinto præcepto, Non occides.

Ad cuius sane præcepti meliorē intellectū̃ scitu dignum est, occisionē esse quācunq; violentā corporis ab anima separationē, & omnē denicp quæ tēdit huc, voluntatē, occasionē & actionē. Hæc vero occisio, duplex esse dignoscitꝰ.

Vna quidē creaturarꝫ viuētium, sed tn̄ insensibilium & irrationabiliū, vtpote arborꝫ, herbarꝫ, brutorꝫ, & id genus irrationabilium animalium, de qua q̃dē occisione dn̄s hic nō loquitꝰ: Non em̄ prohibet occidere, q̄ nobis in vtilitatē nostrā & potestatē creata & data sunt, queādmodū falso docuit Manichæus hæreticus Pythagorizās, præceptū hoc de non occidēdo, etiā ad om̄ia animātia bruta extendēs, quo pacto nec liceret oleribus vesci, nec herbis, quū & ipsis sit sua vita, secūdum Paulū, dicētem: Tu quod seminas, non viuificatꝰ, nisi prius moriatꝰ. Et Propheta: Vites, inquit, eorꝫ occidet in sanguine. Cuius causa poetæ fingunt arboribus caput, corpus, pedes, sanguinē, carnē, ossa, medullam, cutem & capillos. Alioqui quō verꝫ erit vnquā, quod dn̄s ait: Om̄es pisces maris manui vestræ tradidi, & omne q̄d mouetꝰ & viuit, erit vobis in cibum: quasi olera virentia tradidi vobis oĩa? Et quō faciemus q̄d Apostolus ait: Omne q̄d in macello venit, mādūcate? Vsq; adeò semp obcæcati fuerunt, qui se segregarūt à cōmuni Ecclesia & eius sensu, vt etiā à sensu cōmuni & naturali deerrarint, vt in eis nostra quoq; tempestate comperimus.

Psal. 8.

1. Cor. 15.

Gene. 9.

1. cor. 10.

Altera vero occisio, creaturarꝫ est viuentiū rationabiliū, vtpote hominum; quæ ꝓpterea dici cœpta est homicidiū, quasi vel occisio vel necatio hominis: vnde homicida, q̄ occidit hoīem. De huiuscemodi occisione loquitꝰ hac parte dn̄s, quāuis haud omnem occisionem prohibeat, dicens: Non occides.

Licita em̄ est quædam occisio, vtpote quādo vel Deus, vel eius lex, vel potestas, ipsius legis executor, occidit hoīem ꝓpter causam occisione dignam, quippe propter maleficium. Ita Moses ait: Maleficos non patieris viuere. Deus q̄dem se occisorem esse iustum testatꝰ ipse, dicens: Ego occidam, & ego viuere faciam. Paulus vero potestatem esse legitimū occisorem asseuerat, inquiens de legitima potestate: Dei em̄ minister est tibi in bonum. Si aūt malum feceris, time. Non em̄ sine causa gladium portat. Dei em̄ minister est, vindex in iram ei q̄ malum agit. Ita dominus alibi vult, vt inobediēs, ex decreto iudicis moriatur. Quam quidem occisionem vel iudici, vel cuicunq; aliĳ legitimæ potestati vsq; adeò non prohibet Deus maximus, vt eam potius præcipiat, sine qua nullum scelus temporaliter puniretur, nec aliqua salua posset esse Respublica. Atq; ob id magistratus non peccat, sed Dei officium facit, si legitime sontem mortis occidēdum curat. Quo in casu vsq; adeo Deū refert, vt

Exo. 22.

Deut. 32.

Rom. 13.

Deut. 17.

Hier. 48.

Psal.83. & propterea iudices dij cœpti sint in scripturis appellari, peccantes, vbi ab oc-
Ioan. 10. cidendo abstinēt sine prægnante causa. Sic Moses, quo nihil clementius fuit,
Num.25. percussit. Sic Phinees sacerdos percussit, & cessauit quassatio.
1.cor.10. Illicita est quædam occisio, & quidē vsq; adeò abominabilis Deo, vt ipse velit eam talione prorsus vindicari: & sit, quando qs vel seipsum, vel alium ꝓpria quam vocant authoritate, prohibēte Deo & eius lege, occidit hominē, dicēte: Non occides. Contra quod quidē præceptum si qs peccat, quocunq; modo hominē occidēs, omnino mortis est & tēporalis & æternalis reus, di-
Gene. 9. cente domino: Quicunq; effuderit humanum sanguinē, fundetur sanguis il-
Leui. 24. lius. Et alibi: Qui percusserit & occiderit hominē, morte moriatur. Huius qui
Matth.5. Matt.26. dem legis & scriptæ & naturalis rigorem approbat Christus, dicens: Omnis qui acceperit gladium, gladio peribit.

Homicidij vero grauitas & horror, multis sane modis apparet.

Gene.9. Primo, ꝙ lege etiam nondum scripta, morte fuerit punitum homicidium.

Ibidem. Secundo, quia lex velit etiam occidi bestiam, quæ occidit hominem.

Tertio, quòd homicida tanquam occisus reputatur, vt patet ex verbis
Gen. 27. Rebeccæ, dicentis: Cur vtroq; filio orbabor in vno die? Quia si Esau occidisset Iacob, vtrunq; se filium perdidisse arbitrabatur.

Exod.21. Quarto, quòd lex iubeat homicidam industrium, etiam euellendum ab altari, ad quod confugit: apud quod tamen multis facinorosis vt apud asylum, libertas erat ad tempus.

Quinto, quòd Deus propterea (Chrysostomo teste) sibi voluit offerri sanguinem brutorum, vt intelligeretur quàm preciosus esset sanguis hominis, si tam preciosum haberet sanguinē brutorum, vt sibi vellet illum offerri. Cuius
Gene. 9. causa dixit ad Noe: Vindicabo omnem sanguinem effusum.

Sexto, quòd Ecclesia recenseat homicidium inter peccata, quæ pro vindicta clamitant in cælum: qualia sunt, Mercedis laboris detentio, Sodomitica
Gene. 4. libido, Oppressio pauperis, Effusio sanguinis humani, de qua dominus: Vox, inquit, sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra. In Hebræo legitur: Vox sanguinum. In quo intelligitur, quòd omnes homicidæ sunt vna massa. & ꝙ omnis innocentum sanguis, in vnum alueum confluit, & tanquam vno ore clamitat ad dominum, vt tandem expergiscatur & exurgat ad accipiendum de homicidis supplicium.

Atq; hoc est, quod etiam inter mille homicidas, vix vnus aut alter supplicium etiam temporale subterfugit: quinimmo semper ad finem cadit in rete, vt etiam seculi pœnam subeat, atq; vtinam non æternam luat.

Iam vero intellecta grauitate horrenda homicidij generatim, modò sciendum est, homicidium fieri trifariàm.

Primo qdem coram Deo fit maximē ipso solum animo, quum qs ita deflagrat odio, vel inuidia contabescit, vel ira subferuet, vt eum quē vel odit, vel cui inuidet, vel irascitur, omnino quantum in se est, velit occisum, eoq; ꝑseue
Matth.5. ranter cogitando tēdit, quãuis aliquo modo præpeditus, sui vel animi vel desiderij compos esse nequierit. Id quod nō solum est in nouo, sed & in vetere te-
sta-

ſtamento,quanuis olim ſcribæ & phariſæi ſecus ſenſerint, credẽtes eum eſſe ſolum homicidam,q manu occideret, ignorantes ſapiẽtem q ait: Alius alium per inuidiam occidit. Atq; ꝑinde Chriſtus ipſius legis haud abrogator,ſed Sapię 14. conſummaror,ait ad ipſos:Dictum eſt antiqs:Non occides:q autẽ occiderit, Matth.5. reus erit iudicio: Ego aũt dico vobis, qa omnis q iraſcitur fratri ſuo,reus erit iudicio.Quod & Ioannes intelligẽs,ait:Omnis q odit fratrẽ ſuum,(ſ. ſine iu 1.Ioan. 3. ſta cauſa)homicida eſt:quãdoqdem q cuipiam zelo iuſtitiæ vel ob peccatum iraſcitur,homicida non eſt,quum non pſonæ,ſed peccato ꝓpriè iraſcit̃,prout iraſcebat̃ Dauid,dicẽs:Iniquos odio habui.Qui propterea diſtinguẽs odium, Pſal.118. dicit:Iraſcimini,& nolite peccare. Chriſtus proinde vim huius p̃cepti decla- Pſal.4. rando vult, vt omnẽ deponamus affectum, in proximi læſionẽ procliuem. Ephe. 4. Atq; hoc etiamnum eſt,quod tam ſeriò Paulus præcipit,inquiẽs:Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram. Item:Omnis amaritudo,ira, indignatio,clamor, & blaſphemia tollat̃ à vobis. Nec mirum: quando eñ præcepta ſecundæ tabulæ præcipiant ac velint à nobis proximi dilectionem,profecto certum erit,eum non diligere proximum, qui ſic nulla cauſa male vult illi, quo velit ipſum prorſus occiſum.

Ex hoc colligi modò liquet, ꝙ tametſi magiſtratus & carnifex ipſe legem Dei,cuius loco eſt hoc in caſu,exequẽs, occidẽdo quempiam, reus homicidij non ſit:ſi tñ nõ ſimpliciter,ſed affectu quodam ſiniſtro,vtpote quodam odio vel lucri cauſa,vel in alterius odium vel amorẽ,occidit,huius eſt p̃cepti trãſgreſſor,animo ſaltem, licet non ita ipſo opere, quod ei ex officio licuit. Quia proinde Deus tantopere odit effuſionem ſanguinis,ſuaſerim etiam magiſtratui,vt prorſus agat caute ea quæ ſanguine agunt̃, vtpote ne qd male affectus agat,quod alioqui non ageret,prout Pilatus & cæteri Iudæi,qui,Crucifigat̃, Matt.27. clamarunt,maleſecerunt,rei mortis Ieſu Chriſti. Marc.15.

Poteſtas igit̃ in negocio ſanguinis iudicans,ſemper ſatagat,vt rite recteq; iudicet,iuxta dominum dicẽtem:Iuſte,quod iuſtum eſt, exequaris. Sic Ioſa- Deut.16. phat ſuis præcepit iudicibus:Non hominis exercebitis iudicium,ſed domini: 2.Par. 19. & quodcunq; iudicaueritis, in vos redundabit. Sit timor dñi vobiſcum, & cum diligentia cuncta facite. Tum vero recte iudicat,quum ex præſcripto legis tanquam Dei miniſter,zelo iuſtitiæ maleficium punit.Iniuſte autẽ corrupteq; iudicat, quum vel legibus ad priuatum odium commodumve abutitur,vel ex cupiditate,alio ve quocunq; malo affectu, vel cum acceptione pſonarum iudicat,vel maiorem pœnam,quàm lex,infligit.Is certe iudex homicidium patrat,etiamſi nocens, vt dixi,morte dignus ſit.

Secundo fit homicidium verbo,quum qs vel tale qd loqtur,quod ad homicidium prouocat:vel imperio,vel conſilio,vel perſuaſione,vel impulſu,vel diſſimulatione,vel quouis modo conſentit in alterius mortem, lege prohibẽte. Siqdem conſentiens,æque cum faciente reus à Paulo cenſetur. Atq; hoc Roma. 1. eſt, quod Propheta linguas iniquorum gladio comparet, & Sapiens homi- Pſal.63. nem, qui loqtur contra proximum falſum teſtimonium, ſagittæ acutæ. Ad Prou.25. hunc qdem modum Iudæi quondam ſucclamantes, Crucifige Crucifige, Matt.27.

Marc.15. Christum æque occiderunt, atque qui manibus eum crucifixerunt. Quod usque adeò verum est, vt etiam Marcus dicat, Christum hora tertia crucifixum, quum reuerà, testibus aliis Euangelistis, hora sexta fuerit crucifixus. Oportet proinde intelligi, quia linguis venenosis fuerit hora tertia, manibus vero sanguinolentis hora sexta crucifixus. Et ita quidem vtrique homicidæ fuerunt, reique pariter sanguinis innocentis, tam qui verbo, quàm qui manu crucifixerunt ipsum.

Lucæ 23. Ioan. 19. Marc.15.

Tertio sit homicidium ipso facto, quoties aliqs manu, vel gladio, vel ligno, vel lapide, vel quocunque alio instrumẽto, sua authoritate occidit, de quo lex: Exod.21. Qui percusserit, inquit, hominẽ, volens eum occidere, morte moriatur. Item: Gene. 9. Quicũque effuderit sanguinẽ hominis, effundetur & sanguis eius. Item: Dentem Exod.21. Leui. 24. pro dente, animam pro anima. Quibus sane omnibus rite intellectis, aliquot Deut.19. deinde colligi possunt veridicæ conclusiones.

Matth.5. Prima earum est, eum peccare cõtra quintum Dei præceptum, adeoque esse coram Deo homicidam, qui malo affectu eodemque constanti, vult hominẽ Gene.37. occisum. Ita homicidæ fuerunt fratres Ioseph.

Secunda, homicidam esse consilio & persuasione. Sic sane Iezabel occidit 3.Reg.21. Naboth, Herodias Ioannem Baptistam, & Dauid Vriam.

Matt.14. Tertia, homicidam esse, qui propria authoritate occidit hoĩem ipso facto Marc. 6. 2. Reg.11. reali, studio vindictæ, quæ non sibi, sed Deo, vel potestati eius loco debetur, Deut.32. quum dicat: Mihi vindictam, & ego retribuam. vt fuit Cain.

Rom. 12. Quarta, homicidam esse, non solum qui sua authoritate alium, sed & eum, Gene. 4. qui seipsum vel animo, vel verbo, vel facto occidit. Quid n?quum septẽ posteriora præcepta nobis præcipiant charitatẽ erga proximum, profecto præcipiunt eandẽ vnicuique erga seipsum, quando iuxta prouerbium, charitas ordinata incipiat à semetipsa, vsqueadeò, vt ille dixerit ex naturæ præscripto, Pro Matt.22. ximus esto tibi: sed longe rectius diuina lex, Diliges, inquit, dñm Deũ tuum, Marc.12. ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est maximũ Deute.9. & primum mandatum. Secũdum aũt simile est huic: Diliges proximũ tuum Leuit.19. sicut teipsum. In iis duobus mandatis vniuersa lex pendet & natura.

Iam vero charissimi, quomodo homo diligit seipsum, qui, quod absit, seipsum vel cogitatione, vel verbo, vel facto occidit, vtpote qui perseueranter diabolico instinctu cogitat, quomodo sibi mortem consciscat, qui sibi semper Matt.27. malam, eandemque violẽtam mortẽ precatur & optat, qui ve denique sibi mor Acto.1. tem quasi desperatus, more Iudæ Ischariot infert?

Quid multa? qui sibi mortem consciscit, est quouis homicida peior & horribilior. Nam quid aliud est, sibi manus inferre, quàm vel de DEI gratia desperare, vel legi creatoris repugnare, & quidem maximẽ, quòd qui despondet animum, morique decernit, quod apud Ethnicos commune fuit, in Spiritum sanctum peccet, quatenus desperet, & simul in legem creationis suæ naturæ peccet? Creatus enim est homo, vt viuat, eo quòd melius est esse quàm non esse, proque vita conseruanda quiduis ferat, modò quod ferat, non sit contra Deum.

Quid

Quid præterea magis eſſe poſſit naturæ rationiq́ʒ contrarium, quàm vt quiſpiam ſibi mortē quocunq́ʒ modo conſciſcat, quādo creator optimus tantam voluerit eſſe amicitiam inter corpus & animam, vt homo natura nihil æque abhorreat, atq́ʒ ſeparationē animæ & corporis, quæ nō aliud eſt, quàm mors ipſa, qua nihil terribilius eſt inter omnia terribilia? 2

Inſuper ſi leges, vt ait ille in ſuis Tuſculanis quæſtionibus, vetant vincula carceris rumpere, malintq́ʒ viri boni & ſapientes per magiſtratum ſolui, q̄ violenter erumpere & aufugere, habeaturq́ʒ corpus pro cuſtodia & carcere: profecto non debet anima exire, niſi à DEO auocata, qui non vult vt ſine iuſſu demigremus è vita, quum poſuerit vnicuique terminos vitæ, quos non vult tranſgredi, quanuis ex cauſa nonnunquam permittat, vt quis eos tranſgrediatur. 3 Iob 14.

Quàm vero ſit ignominioſa mors, quam ſibi quiſpiam conſciſcit, vel inde eſt cognoſcere, quòd Ethnici quondam dexteras huiuſmodi mortuorum abſciderint, quæ fuerant in ſeipſos armatæ: quoniam vt corpus ab anima, ſic manum à corpore alienam eſſe debere rati ſunt. Iudæi eos qui ſeipſos occiderant, inſepultos proiecerunt, quos & indignos ſepultura iudicant Chriſtiani, comburentes ipſos apud furcas. Id quod à mundo condito ſummæ fuit ignominiæ, ſicut honoris eſt ſummi glorioſa ſepultura, quæ cordi quoq́ʒ fuit Chriſto regi regum, multiſq́ʒ ſanctiſſimis in veteri & nouo teſtamento hominibus, quanquam illam, ſicut alia honeſtiſſima quæq́ʒ, negligunt nunc noſtrates apoſtatæ & hæretici. 4 Eſaiæ 11.

Eſtq́ʒ interim ſciendum, non modò ſuipſius eſſe homicidam, qui manu vel quocunq́ʒ inſtrumento ſibi mortem conſciſcit, prout Achitophel ſe laqueo ſuſpendit, typus Iudæ proditoris, qui ſeipſum quoque deſperatus laqueo ſuffocauit: ſed & iſte, qui crapulando, potando, luxuriando, libidinando, idq́ʒ genus alio modo ſeipſum conficit, & ægrotans deinde moritur, prout multi, teſtante Scriptura, propter crapulam pereunt, & in eſcis varijs & multis infirmantur: cuius cauſa, poſt ſcripturam, Dominus à crapula nos dehortatur & ebrietate. 2. Reg. 17. Matt. 27. Eccle. 37. Lucæ 21.

Adde, ne illum quidem ſatis excuſatum eſſe, nec prorſus tutum, q̄ propriæ fragilitatis & complexionis ſuæ conſcius, ſibi lœtalem aliquē morbum ſuperſtitioſiore quadam ſeruitute contrahit, vtpote plus æquo abſtinēs & continens & laborans, vtcunq́ʒ non iniqua prorſus intentione, præſertim quando contingat hoc ipſum facere vel lucri vel vanæ gloriæ ſtudio, quemadmodum caſtitatis ardore feciſſe traditur Origenes, qui ſemetipſum emaſculauit: quando quidem Paulus obſequium noſtrum rationabile eſſe velit, nec ſui ſit quiſquam membri dominus, vt natura repugnante, mutilet ipſum ſine cauſa vitandi mali peioris & maioris. Rom. 12.

Primo autem hac parte quæri poteſt, an quiſpiam pietatis, caſtitatis, aut alterius virtutis tuendæ gratia, vitandiq́ʒ ſceleris & peccati cauſa, ſicubi cogat ineuitabilis neceſſitas, mortem ſibi conſcire poſſit, aut ſaltem excuſatus eſſe, ſi propterea manus inferat ſibi.

Respondeo, Deum maximũ generaliter ꝓhibere homicidiũ, quãdo dicit: Non occides. Ideoq; non facilè dixerim, esse illum mortis suæ, quam sibi infert, minimè reum, quantũuis alicuius tuẽdæ virtutis causa fecerit hoc ipsum: quanuis ne prorsus qdem damnabilẽ eundẽ iudicauerim, maximè, si nõ ante vitã sibi arripuerit, q̃ certò sciret ac videret sibi certam vim & mortẽ intẽtari: quãdoqdem eius culpam, si culpa est, leuiorẽ fieri puto zelo custodiẽdæ diuinæ legis ardẽtiq; desiderio, non tantum vitandi offendiculi, sed & ꝓbendi testimonij fidei suæ, ne ex eorꝫ infirmitate læderent infirmi. Sic ab ethnicis laudat Cato, qa maluerit sibi conscire mortẽ, q̃ venire in manus tyranni. Sic ab eisdẽ, & (meo qdem iudicio) iustius, commendat Socrates, q iussus potionẽ cicutæ hausit, vt se vnum Deum & animæ immortalitatem credere testaret.

Aug. li. 1. ca. 19. de ciuit. Dei. Ita quoq; commendat ab ijsdem Lucretia, quòd zelo castitatis & honestatis seipsam interemerit: quam tamẽ diuus Augustinus damnabilem eẽ set, quòd adhuc honestate salua, sese occiderit.

Iudic. 16. Hebr. 11. 1. Mach. 6. Ita apud Hebræos scriptura nõ damnat Samsonẽ, q sponte sua mortẽ oppetierit. Ita quoq; scriptura non reprobat, sed commẽdat Eleazarꝫ, q se elephanto, militibus & bellica machina onusto, subiecit, & quãuis se isthac mole suppressum iri sciret, quia tñ zelo diuinæ legis se ꝓ patria deuouit, ac illi victoriam ꝓbuerit, laudandus potius quàm damnandus, multis videtur.

2. Mac. 14. Ita quoq; scriptura celebrat Rasiam, venerabilẽ senẽ & patrẽ Iudæorꝫ, qui quum ꝓpter legem Dei ab hostibus in ædibus suis insectaret, gladio se petijt, ac dein ẽ fenestra se ꝑcipitẽ dedit, mori malens, quàm subditus fieri peccatoribus, & contra natales suos iniurijs indignis agi.

Sic apud Chrĩanos commendant Leo papa & Anianus eps̃ Alexandriæ: quorꝫ alter sibi manum amputauit, qa per illam, libidinis ignem ad animum sibi sensit ꝑserpere, postquã eam puella quædam esset deosculata. Alter, conspicata & cõcupita fœmina, oculum sibi eruit. Ita Niceta martyr linguã suam mordicus abscidit, & in os scorti conspuit, à quo prouocabat ad Venerem, vt vel ita libidinis imminentem pestem repelleret.

Iam vero tametsi prorsus eos cẽseo damnabiles, q sibijpsis vel desperatione gratiæ Dei, vel desponsione animi, vel impatientia vitam abrumpũt, haud tñ eos omĩno saluandos arbitror, q quocunq; zelo virtutis & pietatis studio sibi mortem consciscunt, nisi manifesto sancti spũs argumento & suasu viderent adducti, prout ꝓdicti fecerunt: quorꝫ exemplum non arbitror tam facile trahendum in consequentiam, qñ rarum tale sit, malens ipsos ab alijs, vtpote persequutoribus, quàm à seipsis quasi desperatis, interfici: prout maluit illa san-

Dani. 13. ctissima Susanna potius absq; opere vel adulterij vel proprij homicidij, incidere in manus hominum, quàm peccare vel adulterando, vel se interficiendo

Sapiæ 5. Hebr. 11. in conspectu domini, malens etiamnum legis ordine manibus aliorꝫ, quàm suis, interimi: quam pleriq; omnes prophetæ martyresq; sequuti sunt, expectantes horam supplicij mortisq; sibi à Deo definitam, nec ipsam suis manibus præuenientes. Quanquam in ijs omnibus non illibenter steterim Ecclesię iudicio, cui me semper subiectum velim.

Secun-

Secundo quæri solet, an suspius reus sit vt proprius homicida, qui vel amentia vel mania laborans, sibi manus infert. Respondeo, quando veræ homicidium querso prorsus affectu committi soleat, haudquaquam committi homicidium per eum, qui vel amentia laborat, vel mania, quum morbus sit, omne iudicium mentis adimens, nisi vel fictus esset, vel q amentiam præcessisset mala voluntas: & quidem maxime, q olim interficeretur bestia, quæ fecerat homicidium, quamlibet ratione carens. 1. Reg. 21.

Tertio, quid de eo statuendum, qui casu, non data opera, hominē occidit? Iuris ciuilis consultos respondeo dare hanc distinctionem: Si occidit hominē, rei illicitæ, vtpote in publica via sagittando, iaculando & ludendo, dans operam, reus est homicidij sine controuersia, maxime qui percutit grauidam mulierem, & ea dein abortiat, profecto reus erit abortiui percussor: itemq́ qui bombarda, per se plerunq́ pila demittēs, quempiam, non opera data, perimit, homicida est.

Ideoq́ reprehenduntur hoc loco tam leues percussores & perēptores. Sin quispiam dans rei licitæ operam, vtpote arborem incidendo, foueam fodiendo, arbusculas in arcum curuando ad feriēdas feras &c. occidit, homicidij reus haud est, quū sine voluntate peccatū personale non committatur.

Atq́ hoc est, quod lex ait: Qui percusserit hominē, volens eum occidere, morte moriaē. Cuiusmodi percussores sunt plerūq́ prędones, raptores, & insidiatores. Et rursus: Si quis per industriam occiderit ꝓximum suū, & per insidias, ab altari meo auelles eum, vt morte moriaē. Hinc etiam dn̄s misericors omnibus, pręterquam homicidis spōtaneis & malitiosis, ad suum altare confugientibus, libertatis copiam facit. Exod. 21. Num. 35. Deut. 4. Iosue. 20

Ita tamen, vt etiam in licitis rebus occisores probentur diligentiam adhibuisse, quoniam oportet vt secus viam arborem succidens, aut tectum reparans, clamet, viamq́ obseruet, reus alioqui occisi futurus.

Quarto, qd de potestatibus & militantibus, belligerantibus & ꝓliātibus? Respōdeo, eos q non necessitate adacti, neq́ reipu. studio, ob priuatos affect' bellū suscipiūt, aut non legitime gerunt, vel fidem fallunt, tot homicidia committere, quot hoīes in eo bello vel pereunt, vel ad famem adiguntur.

Insuper & eos affirmamus esse homicidas, qui vel odio vel spe prædę currunt ad bellum, etiamsi neminē occidant, coram Deo tamen homicidæ sunt: non enim voluntas defuit, sed voluntati defuit occasio.

Id vero bellū iuste legitimeq́ (præsertim contra infideles & hæreticos pro fide & religione) suscipitur & geritur, ante quod & in quo seruanē subsequentes ex scriptura desumptæ conditiones. Deut. 19. Rom. 13.

Prima earū est, q coacte suscipiat belligerans bellum, id est, non nisi quum nulla sit spes alia pacis, iustitiæ, tranquillitatis publicæ, patriæq́ tuendę & defendendæ, seditionisq́ comprimendæ. Atq́ proinde non est in bellum descēdendum, nisi modis omnibus & iustis conditionibus pax hostibus offeratur, atq́ illi pacem dare nolint. Coactio Pax

Secunda, q nō aliud ꝗ pacem quærat; qua parta, cōquiescat oīs strepitus.

Authoritas — Tertia, quod suscipiatur publica authoritate, hoc est, permissu supremi magistratus, qui nobis Cæsar est aut Rex Romanorum, qui cunctis principibus & satrapis prohibere potest ac debet, ne belligerentur, legitima quanuis arridente causa, modò ipse proponat singulis partibus viam & ordinē iuris, seque cuilibet ministraturum iustitiam.

malum maius — Quarta, quod propter minus malum non committat peius, id est, quod parcat insontibus, nimirum agricolis imbellibus, operi instantibus parcens, ac eos promouens protegensque, hostibus ipsis etiam pacem recusantibus, fidem seruans, abstinens ab eis, sine quibus viuere durum est, vtpote frugibus, arboribus, vineis, casulisque rusticis, ne vel supprimantur, vel exurantur.

cōtētatio — Quinta, quod cogat milites ante & post suū seruare pscriptum, quod Ioannes Baptista præscripsit eis, vt ipsi videlicet neminē concutiant, nemini calumniā

Lucæ 3. inferant, sed suis sint stipendijs contenti. Sed heu quàm nihil apud nostrates horum seruatur, quum vulgo nunc fieri videmus, quod ait poeta:

Quicquid delirant reges, plectuntur Achiui.

2. Re. 24. Id quod rex ille maximus Dauid non fecit, qui maluit pestilētiam, quàm vel

1. Para. 23. famem, vel bellum cum hostibus: quippe, quo cum subditis æqualiter esset in discrimine vitæ & rerum.

Insolētia — Sexta, quod post victoriam non insolescat, indulgens etiam, quoad fieri (salua iustitia) potest, nocentibus, vel contentus mulcta siue supplicio authoris eius, ob quod vel bellum vel seditio suscitata est: quandoquidem crudelitas omnis abesse debet, maxime apud Christianos: nec sæuiendum est in totam communitatem innocentem, ob culpam vnius aut alterius.

Qua in re principes & bellatores exēplum Dauidis imitari debēt. Ille em̄ & si contra filium Absalonē iustum mouisset bellum, quia ipsum è regno seditiose expulerat, adeptus tamē contra ipsum victoriam per Ioab parua manu,

2. Re. 15. & 16. retinuit exercitum suum à psequendo Israel, volens parcere multitudini fugienti, quam vsque ad vnum delere & interimere poterat. Neque ipse post cædem misit ad occidēdum eos, qui filio in ea factione fauerant, qui in bello contra se gesto fuerāt duces, tribuni & cēturiones. Quin & Amasæ, qui seditiosum ex-

2. Re. 19. ercitum duxerat, dixisse legitur: Nonne os meum & caro mea es? hæc faciat Deus, & addat, si non magister militiæ fueris coram me.

2. Re. 20. Insuper idem Dauid ipse, quum non multo post Siba vir Belial, factionē similem concitasset, ac tuba cecinisset, Non nobis est pars in Dauid, neque hæreditas in filio Isai: & iam cum coniuratis in Abelam venisset, Ioab cum exercitu sequutus, vt expugnaret Abelam, interpellatus per mulierem, quur præcipitaret hæreditatem domini? Respondit: Absit hoc, tradite mihi solum Sibam, qui leuauit manum suam contra regem. Quod quum factum esset, & proiectum per murum abscissum caput vidisset Ioab, haud deprædatus est seditiosam vrbem, nulla spolia retulit, sed abscisso capite authoris motę seditiōis contentus, receptui cecinit, ac abijt.

Ex ijs igit̄ oībus abunde satis fit pspicuum, in quanto coram Deo & hominibus piculo sint, qui nonnunquam ob tam leuē causam bella gerunt cū dispendio

dio totius reipub. cõmunisq́ patriæ: imo qui aliquoties nullã habẽt causam, sed eam quocunq́ colore fingunt, ꝑtexẽtes nescio quid, cõtra quos nemo contendit, sed optimi quiq; in pace esse velint: cuiusmodi sunt, qui prohibẽte etiã Imperatore & rege Romano, seditiõem suscitare moliunt̃ in imperio, ꝑtexentes falso causam religionis, Euangelij, fideiq́, quum nihil minus cordi habeãt q̃ eam causam: sed potius contendunt de meo, tuo, commodum priuatũ modò quærẽtes, nullum dantes locum iustitiæ, quã recusant allegantibus ipsam. Id quod vergit ad omnem iniquitatem.

Summatim, si quid ad votum eorum bene cedit, nihil ex eo vtilitatis venit ad inopes, sed totum ad authores. Sin male cedit, totum ediuerso venit ad pauperes, vti summo dolore vidimus in rustico tumultu, cuius damnum nec nunc quidem superauit Germania, nec adeo statim superatura: profecto qui talia tentant aut perpetrant, coram Deo homicidæ sunt omnium eorum, qui quoquo modo pereunt in huiusmodi tumultibus, seditionibus, bellis & prælijs. Sileo q̃ interim contra Christianos inualescunt Turcæ, quibus ob intestina odia resisti non potest.

Quinto, quid de ijs, qui vim vi repellere coacti, occidunt? Respondeo: si talis est vis, quæ certam intendit mortẽ, nec est aliud effugium, eos haud esse homicidas secundũ aliquos, maxime iuris ciuilis consultos: cum quia naturale ius Euangelium non tollat, nec legis naturalis ordinationẽ, sed dũtaxat format affectus ac animũ, quẽ Christus vult ab om̃is vindictæ cupiditate multo alienissimũ esse: tum q̃a eo in casu certo quodã ordine & modo, quẽ lex ꝑscribit, magistratus vim vi pellere cõcedat, videbitur inuadẽs hoc ordine & modo occisus. Quia vero plurima sunt, quæ ad obseruandum hunc ordinem & modũ requirunt̃, & primo quidẽ, vt omnis affectus lædẽdi inuasorẽ penitus absit, atq; is affectus in cõflictu nõ facile retineat̃, & effusio sanguinis tam sit inuisa Deo, mihi tutius videretur inuasis, vt in tanta angustia præ oĩbus Dei auxilium implorẽt, quod sæpe propinquius est q̃ credimus, quum tradat historia, draconem eius, cuius olim fuerat alumnus, clamore excitatum, adcurrisse, & ã latronibus liberasse. Si vero interim Deo visum nõ sit, inuasis, ꝑsens afferre ꝑsidium, malintq́ ij occidi, q̃ occidere, certe credi par est, tales Christianorum hominum officio functos, quippe sequutos exemplum Christi, nolentis vt etiam in discrimine præsentissimo vitæ Petrus se vel vindicaret, vel occideret, in horto inuentus: potius, si occideret, ipsum fore capite, sicut homicidam, plectendum, quum dicebat ad eum: Conuerte gladium tuum in locum suum. Omnes eñ qui acceperint gladium, gladio peribunt: vtpote qui prius quoq; dixerat: Audistis quia dictum est, oculum pro oculo, dentem pro dente. Ego autem dico vobis, non resistere malo: sed si quis pcusserit te in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram.

Matt. 5. Mat. 26. Ioan. 18. Exod. 21. Deut. 19. Matt. 5. Lucæ 6.

Sexto, quid de ijs, qui sponte causam dant abortioni, siue ne prorsus aliquis concipiatur aut prodeat fructus siue partus, prout fieri intelligimus? Respondeo, ꝓrsus esse eos coram Deo homicidas, & quidẽ maximos, quũ nõ modò corpus, sed & animam, ne fiat aut viuat, contra legem Dei, volentẽ vt homo pro-

Gene. 1. procreet hominem, ꝓptereáq coniugium seruari iubentem, præpediant.

Septimo, quid de ijs, qui quum ꝓximum in vita vel valetudine seruare possint, non seruant: aut pauperem sic suis facultatibus per fas & nefas exuũt, vt inops fiat, atq; quandoq; propterea cum suis fame pereat?

Respondeo, omnes eos, qui periclitanti, sine suo capitali periculo non succurrunt, opeḿq ferunt, esse homicidas, quum mortem probentur infligere, qui hanc, quum possint, non excludunt. Quur enim non tueñ, quod Ioãnes ait:
1. Ioan. 3. Quoniam ille (scilicet dominus) animam suam pro nobis posuit, & nos debemus ꝓ fratribus animas nostras ponere? Subindicat etiam eo in loco Ioannes, eum esse homicidam, qui habens substantiam huius mundi, & videns fratrẽ suum necesse habere, claudit viscera sua ab eo. Cuius causa S. Ambrosius dicit: Pasce fame morientem. Quisquis enim hoĩem pascendo seruare poteris, si nõ paueris, fame occidisti. Et recte nimirũ, quando scriptura dicit: Panis egen
Eccl. 34. tium, vita pauperis est: & qui defraudauerit, vir sanguinum est. Et alia scriptu
Pro. 24. ra dicit: Erue eos qui ducunẽ ad mortẽ, & qui ducunẽ ad interitum, liberare ne cesses. Homicidæ proinde sunt auari & diuites, qui paupes non modò deserunt, sed caristiam faciunt, aut de ea gaudent. Homicidæ quoq; sunt nobiles & potentes, qui suos non defendunt contra hostes, & sinunt eos vel occidi, vel
Matt. 5. captiuos abduci. Homicidæ sunt & illi, qui vel ipsis non succurrunt, vel suc
Lucæ 6. cursum impediunt.

Summatim concludens huius quinti præcepti declarationem, dico homicidam esse, peccaréq contra hoc ipsum præceptum non modò eum qui re ipsa sponte quẽpiam vel seipsum propria authoritate occidit, sed & qui vel verbo vel facto vel consilio dat occasionem, vt quispiam eo modo occidatur, aut qui constanti animo cupit aliquẽ vel occidi vel occisum. Est́q operæprecium, vt huius præcepti seruator sit humanus, mansuetus, humilis, pacificus, patiens, mitis, benignus, bonus, longanimis, & erga inimicos etiam beneficus, quos à nobis vult dominus amari.

DE SEXTO PRAECEPTO. Cap. XIII.

Non mœchaberis, Exod. xx.

ETsi septem posteriora, secundæ videlicet tabulæ, præcepta gñatim velint, vt proximũ diligamus, id est, vt ei nequaq̃ noceamus, sed eius vti nostrũ cõmodũ quæramus, & incõmodũ submoueamus & auertam⁹, ipsa tñ à Deo Opt. Max. supra q̃ dici potest, ordinatim posita sunt, vtpote quæ ordinis sui ratione non careant, vt vel ex hoc sexto præcepto singulariter intelligere conuenit. Quum em̃ Deus in proxime p̃cedẽte p̃cepto prohibeat, ne ꝓximum lędamus in propria ipsius ꝑsona, vtpote ne separemus animam eius à corpore, id q̃d est iniuria lõge maxima, modò prohibet in hoc sexto pręcepto, ne lędamus ipsum in ea persona, quæ vsq; adeo eius personæ proxima est, vt ipsa possit ac debeat cum sua persona propemodum eadem reputari.

Matt. 19. Sed quæ talis est persona? nimirũ coniugis siue vxoris, quæ sic cũ viro con
Ephe. 5. 1. Cor. 6. finis est, vt (vel Christo teste) quilibet cum coniuge non duo, sed vna caro sit,
Gene. 2. queadmodum ꝓtoplastus Adam, quũ Deus ex eius costa creasset ei vxorem Euam,

Euam,confessus est:Hoc nunc os ex ossibus meis,& caro de carne mea. Atque propterea fieri solet, vt proximum lædere magis haud queas,q̃ si vel interficias ipsum,fiasq́ in eo homicida,vel eius vxorẽ defœdes adulterio, id quod homicidio ꝓximum est peccatum,sed grauiore etiam supplicio dignum. Quapropter dñs ipse omĩpotẽs,statim post præceptum negatiuum, Non occides: posuit hoc præceptum pariter negatiuum,Non mœchaberis.

Iam vero,licet hoc ipsum sextum in ordine p̃ceptũ, proprie ꝓhibeat adulterium, & sit adulterium ꝓprie q̃d cũ nupta cõmittit̃, sitq́ singulariter datũ Iudæis,apud quos quęlibet olim cogebat̃ fieri coniugalis,eratq́ maledicta sterilis,quũ putabat̃ spernere primũ Dei p̃ceptũ, Crescite & multiplicamini, & replete terrã:nec patiebat̃ scortatio, vel quãlibet simplex,dño dicẽte: Nõ erit meretrix de filiabus Israel,nec scortator de filijs Israel: apud quos ideoq́ communior libido fuit adulteratio: quia tñ apud nos & illos sentina est omnis libidinis & scortationis, fit vt hoc ipsum p̃ceptũ ꝓhibeat omnẽ libidinis speciem extra matrimonium,& in ipso matrimonio,dicẽs: Non mœchaberis, id est,nullum Veneris actum committes extra legitimi matrimonij fœdera, prout Tobias filium suũ docebat, inquiẽs: Attende fili mi ab omni fornicatione. Id quod in hunc ferme modũ Paulus arguit, dicẽs: Fornicatio autem & oĩs immunditia,nec nominetur in vobis. Hinc & si Græci mœchiæ nomen ad significandum adulteriũ frequentius accõmodent,hoc tñ loco mœchiæ appellatione,concubitus omnis illicitus atq; illegitimus membrorũ vsus venit, nec id omnino quidẽ contra vocabuli rationẽ. Vt ẽm adulterari Latinis,ita μοιχεύειν Græcis verbum est gñale ad omnem corruptionẽ: quandoquidem monetam dicunt adulterare,qui vitiãt eam: verbũ Dei adulterare dicunt̃, qui corrupto affectu tractant illud. Hinc adulterina signa,adulterinæ literæ,claues,& id genus similia,quæ ficta vel non vera pro veris substituuntur.

Deut. 7. Gene. 1. Deut. 23. Matt. 5. Rom. 13. Tob. 4. Ephe. 5. 2. Cor. 4.

Mœchatur autem homo trifariam:siue solutus cũ soluta,siue soluta cũ soluto,siue alter cum altertutro. Siquidem fœmina mœchat̃,quum habet virum, & alteri sui copiam facit, etiam si ille non habeat vxorẽ. Vir quoq; mœchat̃, concumbendo cũ ea,quæ non est vxor eius,& si virũ non habeat illa &c.

Primo q̃dem ope siue facto mœchat̃ homo multifariam: Mœchatur,& in hoc p̃ceptũ grauiter peccat,qui in seipso Venerem exuscitat,quẽ Paulus mollem vocat,& eũ Dei regnũ nõ possessurũ affirmat: Mœchat̃, q alterius sexus & eiusdẽ speciei coniugio Venerem experit̃, sed extra honorabiles nuptias & torum immaculatum: qualis est scortator,meretrix, stuprator,incestuosus,& oĩs qui simplicem cõmittit fornicationem. Scriptura ẽm dicit: Nec erit meretrix de filiabus Israel,nec scortator de filijs Israel. Item: Si puellã virginem desponderit vir,& inuenerit eã aliquis in ciuitate,& concubuerit cũ ea, ambo educti lapidibus obruentur. Item:Oĩs homo ad ꝓximam sanguinis sui nõ accedat,vt reuelet turpitudinẽ eius. Qualis erat Herodes,ad quẽ dicebat Ioannes Baptista:Non licet tibi habere vxorem fratris tui. qualis quoq; erat,de quo Paulus scribit ad Corinthios, corripiens eos, quod talis omnino audiat̃ fornicatio, qualis nec inter gentes, vt vxorem patris sui quis habeat. qualis erat

1. Cor. 6. Deut. 23. Deut. 22. Matt. 14. Marc 6. 1. Cor. 5.

2.Re. 13. Amnon, q Thamar sororẽ suam cognouit. Mœchatur deinde, qui libidinat in eodem similiq; sexu, vel in ijsce membris, quæ huic operi natura nec aptauit nec destinauit: cuiusmodi mœchus plane nefandus est, quales erant olim gentes, quas (Paulo teste) Deus tradiderat in desideria cordis eorum, in immun-
Rom. 1. ditiam, vt contumelijs afficerent corpora sua in semetipsis: tradideratq; in passiones ignominiæ, quando fœminæ eorum mutauerint naturalẽ vsum in eum, q est contra naturam: similiter & masculi, relicto naturali vsu fœminæ, exarse-
1.Cor. 6. runt in desiderijs suis in inuicem, masculi in masculos turpitudinẽ operantes, qui regnum Dei possidere nequeunt, quos & mortis reos, & sanguinẽ eorum su-
Leuit. 18. per eos esse scriptura testat. Quales fornicatores quia fuerint Sodomitæ, igne
Leuit. 20. sulfureo de cælo misso crudeliter pierunt. Mœchat p̃terea, grauissimeq; pec-
Gene. 19. cat in hoc sextum Dei præceptum, q extra speciẽ humanam, vtpote cum brutis animantibus libidinat, haud dubie peruersissimus omnium, bruto q̃ homi-
Leuit. 18. ni similior. de quo lex: Qui coierit, ait, cum iumento aut pecore, morte mori-
Leuit. 20. atur: pecus quoq; occidite. Atq; recte nimirum dici cœptum olim est à patrib⁹, hoc peccatum, sicut & p̃cedẽs, contra naturam & mutum, q̃ & ipsum natura abhorreat, & de ipso apud p̃miscuam plebẽ potius omnino silendum sit, vel certe prorsus sobrie loquendum, ne lædantur aures innocẽtes.

Secundo mœchatur, & in hoc grauiter peccat præceptum, qui verbo vel gestu sibiipsi vel alij quocunq; etiam modo vel consilio præbet occasionẽ ad actu mœchãdum, qui vel conniuet, quales sunt lenones & prostitutores puellarum & mulierum: quiq; sibi vel alijs ludunt & iocantur pro fornicatione suscitanda verbis impudicis, lasciuis historijs, spurcis cantilenis, imaginibus indecoris, osculis, tactibus, ornatibus, crapulis, ebrietatibus, desidijs, ocijs, somnijs, & rebus deniq; omnibus, quę prouocant ad fornicationẽ. Atq; hoc est, q̃d
1. Thes. 5. Apostolus vult, vt etiam ab omni specie mali abstineamus.

Tertio mœchatur, & in hoc sextum præceptum peccat, qui vel mẽte cogitat ad actu mœchandum, quantum in se est. Hinc est quod Christus ipse dominus eodem quidem modo interpretatur de non mœchando præceptum, quo præcedens est interpretatus, docens eo submoueri non tantum externũ adulterium, sed & omnem penitus adulterij causam atq; radicem, atq; adeo
Matt. 5. omnes affectus, qui huc tendunt. Quia dictum est (inquit) antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierẽ ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Quemadmodum enim ira mater est homicidij, sic concupiscentia adulterij, quod ex concupiscentia nascitur.

Is ergo nunquam radicitus sustulerit adulterium secundum legis mandatum, nisi præciderit etiam omnem concupiscentiam, iuxta Christi pręceptum ac spiritum. Sicut enim qui fratri irascitur, reus est apud Deum homicidij, vtpote qui non tam opus quàm affectum considerat: ita nimirum qui concupiscit mulierem alienam, iam mœchatus est eam in corde suo. Atq; licet hoc non sit apud homines, apud Deum tamẽ est, qui magis volũtatẽ radicatam respicit, q̃ opus: qui etiam quæcunq; præcipit, toti pręcipit homini, qui corpore constat

& animo. Quãdo proinde lex diuina dicit, Non mœchaberis: hoc sane vult, ne vel animo vel corpore te conspurces adulterio, ne videlicet corpus libidine æstuet, neve mens fœda concupiscentia inardescat.

Peccat igit̃ in hoc sextũ Dei p̃ceptũ, & quidẽ grauissime, q̃ animo & corpore cõmittit adulterium, violans alterius torũ, siue vterq; in coniugio sit, siue alter tantum. Talis adulter erat Dauid, rem habens cum Vriæ vxore. 2.Re. 12.

Peccat in idipsum, qui stuprum committit, id est, virginẽ corrumpit, siue virginis pudorẽ tentat. Qualis adulter erat Sichem, filius Emor, principis Sichimorum, qui Dinam constuprauit, violenter eam rapiens.

Peccat in hoc ipsum p̃ceptum, q̃ matrimonio abutẽs, in Venerẽ impetuosam ac illicitã cum coniuge ruit: quales erãt mariti septẽ isti, q̃bus nupserat Sara filia Raguelis, q̃s Asmodæus cacodæmon interfecerat propterea.

Peccat in idem præceptum, qui vxorem suam despicit, aut non ex animo diligit, prout ad Ephesios docet Paulus. Ephe. 5.

Peccat, q̃ contra cõiugem est amarulẽtus, qualis ne sit, Apostolus hortat̃. Col. 3.

Peccat, qui coniugem repudiat, quiq; debitam bñuolentiam denegat. Matt. 5.

Peccat deniq; in hoc ipsum p̃ceptum, quicunq; quibuscunq; modis, vtpote verbis, cantilenis, conspectibus, tactibus, osculis libidinẽ vel prouocat, vel fouet in seipso, vel in alio. Cuius causa damnatur, vel maxime apud nobiles abusus nefarius, q̃ in vnũ se lectũ masculi & fœminæ innuptæ nuptæq; recipiunt, quos cacodæmon ita perstringit & obcæcat, vt non videant se hoc in casu peiores esse Romanis quondam ethnicis, qui pudicitiæ studiosiores, nolebant vt secum nudis balnearentur filij, ne videlicet impudicitiæ vllam caperent occasionem. 1. Cor. 7.

Peccat in hoc p̃ceptum spiritualiter, qui virginem Deo despõsatam, quam nos vocamus monialem, violat: quales adulteri sunt, & quidem nefandissimi nostri tẽporis hæretici, cunctis etiam ethnicis nefandiores, apud quos morte tales etiam incestuosi plectebantur.

Peccat etiã spũaliter in idem p̃ceptum, qui vel à fide Christiana recedit ad aliquã infidelitatẽ, vel à recepta nr̃a religione Christiana, ad nouã quandã sectã, Christi Ecclesię ac religiõi cõtrariã: quales sunt, vereor, oẽs hæretici, quan tumuisse solos fateant̃ Christianos, solosq; veram habere religionem.

Peccat deniq; in hoc ipsum p̃ceptum, q̃ q̃modolibet fornicat̃, & si mulier neq; coniunx, neq; p̃xima, neq; virgo sit, q̃d & lex vetus sentit, dicens: Non erit meretrix de filiabus Israel, nec scortator de filijs Israel. Deut. 23.

Errãt igit̃ impudentissime, qui putant sibi solutis licere fornicari cum solutis, vtpote scortatoribus cum meretricibus, nec se inibi peccare, quum peccent æque cũ cæteris fornicatorib⁹. Id q̃d maiores nostri rectissime senserũt, p̃, Nõ mœchaberis, Nõ libidinaberis, i. du solt nit vnkeusch sein, dicẽtes, nempe rati quãcunq; libidinẽ extra matrimoniũ, esse pc̃tm̃ mortale, serioq; prohibitum.

Sed inquis: Si vsq; adeo peccatũ est simplex etiã, quam dicũt, fornicatio siue libidinatio, quur tũ magistratus etiã secularis cõcedit lupanaria publica? Rñdeo, nullũ prorsus magistratum cõcedere lupanaria, sed p̃mittere, hoc est,

Z quasi

quasi ꝑpterea coactũ admittere,ne qs locũ dans cacodæmoni, longe fortassis horribiliorẽ cõmissurus sit fornicationẽ,q̃ q̃ simplex appellat̃. Etsi eñ quilibet fornicans peccet mortaliter, vnus tñ altero grauius, veluti paulo supius ostendimus. Ita qdẽ magistratus cogit̃ quodãmodo cõniuere ad minus ma-
Deut. 24. lum, ne maius cõmittat̃. Quẽadmodum Moses olim permisit diuino etiam p̃cepto reluctante,repudij libellum, ne videlicet Iudæi durioris ceruicis,aliud maius cõmitterent peccatũ,vtpote parricidium,qñ cogerent̃ inuiti simul manere,q flagrarẽt odio,coniuges. Quum ꝓinde quodam Christus loqueret̃ de matrimonio ad pharisæos,dicẽs:Quos Deus coniũxit,homo ne separet:dice-
Ibidem. bant discipuli,Quid ergo Moses mandauit dari libellũ repudij, & dimittere?
Matt. 19. Rñdens Chrs, ait: Qm̃ Moses ad duritiã cordis vestri ꝑmisit vobis dimitte-
Marc. 10. re vxores vestras,ab initio aũt nõ fuit sic. Dico aũt vobis,qa quicunq; dimise
Matt. 19. rit vxorẽ suam,nisi ob fornicationẽ,& aliam duxerit, mœchat̃:& q dimissam
Marc. 10. duxerit,mœchat̃. Ita sicut olim ꝑmissus repudiare, peccauit mortaliter, repu-
Lucæ 16. dians:ita q̃q; mortaliter peccat,qui permissus fornicari,fornicatur.

Quũ qd adulteriũ sit,qdq; eius appellatiõe,adeoq; mœchiæ vocabulo veniat,& quis q̃q; multifariam peccet in hoc ipsum de non mœchando p̃ceptũ, commonstrauimus:superest modò,vt demonstremus adulterij adeoq; fornicationis cuiuslibet grauitatem,q̃ videlicet ipsa graue sit scelus.

In primis aũt adulterij siue fornicationis grauitas ex hoc agnoscitur,quòd Apostolus noluerit,nos vllam habere cum fornicarijs consuetudinẽ, nec cum ipsis cibum sumere.

Secundo,q; hominẽ prorsus effœminet,quasiq; totũ sic commutet,vt vix
1. Cor. 5. agnoscatur idem esse homo, qui fuerit antea: quandoqdem videt̃ ipsa homini rationem auferre,ꝓpheta testãte:Fornicatio & vinum & ebrietas auferunt
Osee. 9. cor. Id q̃d plus satis paruit in Dauide, qui tametsi fuerit cordatissimus, pien-
2. Re. 11. tissimus,mansuetiss. ita tñ alius est factus,libidini deditus, vt omnino cœpe-
Ibidẽ. rit esse carnalis,excors,crudelis,adeoq; demum homicida. Sic Euãgelista testatur,q; quum tres essent ad cœnam illam magnam inuitati,nec venirent vocati,solus tñ q duxerat vxorem,se non excusauit vt alij,sed vt obcæcatus ait:
Lucæ 14. Vxorẽ duxi, & ideo non possum venire. Siquidẽ vix est aliud peccatum q̃d hoĩs rationẽ sic obfascinet ac liget, magisq; impediat à bonis operibus, vti libido. Id q̃d pueri quoq; docent̃ in scholis exemplo Didonis & Aeneæ, obli-
Ver. in 4 uiscentium totius honestatis & publici & priuati commodi.

Tertio,q; hoĩem facit à Deo apostatare,prorsusq; ab ipso auerti:nec mirũ,
1. Cor. 6. qñ qui adhæret meretrici, vnũ corpus efficit:qui aũt adhæret dño, teste Paulo,vnus est spũs. Id q̃d abunde compertũ est in ipso Solomone,qui tametsi cor
3. Re. 3. nactus à dño fuerit ita sapiens & intelligẽs,vt eo nemo sapiẽtior,nemo intelligentior esset,nec vllus vnquam futurus ei similis: vbi tamen libidinatus est, adamatorq; mulierum alienigenarum factus, ita mutatus est ab illo sapien-
3. Reg. 11. tiss. Solomone,vt,relicto Deo vero ac viuo,ad cõplacẽtiam mulierum cœperit idola adorare & colere,duplex adulter effectus, carnalis & spũalis per apostasiam. Cuius vereor adhuc esse similes non parum multos apud nos, & ꝓceres

ceres & magnates, qui vel ipsi ob amorē Herodiadis & Iezabelis auderēt & Matt. 14.
Ioannem & prophetas interficere, quantumuis innocētes, quippe prorsus ra- Marc. 6.
tione priuati. Cuiusmodi nūc sunt, q non aliam pene ob causam, à veteri eaq́ꝫ 3. Reg. 18.
vera religione deficiūt, q̄ vt vel amori coniugum, vel adulterio satisfaciāt, ab 3. Re. 21.
vxoribus luxuriosioribus ita p̄suasi, vt vel Deū ipsum modis oībus negarēt.

Quarto, ꝙ (Iobe teste) p̄ adulterium fit coniugium infelix & exitiale, p̄r- Iob. 31.
sus deuorans oīa bona cōiugīj, quæ sunt alioqui maxima & salutaria.

Quinto, ꝙ singulariter reddit hominem simul cum filijs suis infamem, & Pro. 6.
vsq́ꝫ adeo ꝓbrosum & ignominiosum, vt adulteri iure non debeant honestis officijs nec magistratibus fungi. Id quod apud maiores nostros ita tradūt obseruatum, vt adulteris & fornicatoribus etiam suspicio duntaxat fornicationis, obfuerit ad alicuius dignitatis adeptionem.

Sed eheu, ꝙ modis omnibus ab omni pristina honestate & pudicitia defecimus, postq́ꝫ sectas istas nostri tēporis impudentissimas suscepimus: apud q̄s sic inualuit non modò simplex fornicatio, sed & ꝓpriū adulteriū, vt pene non habeat ipsum nec pro peccato, nec pro ꝓbro: quinimo vt paꝝ etiam habeat vir, qui adulter haud sit. Id quod propemodum frequentius est apud magnates, proceres & principes, & hoc genus alios, qui cæteros ex officio plectere deberent: qui sæpenumero ex certa cordis malitia & impietate aliorum vxores permolūt, virgines vitiant, nec tamē interim suę nobilitatis obnubilant splendorem, vitiosiores tamē & peiores oībus vnquam ethnicis, q̄bus semper adulterium scelus habitum est capitale, maiusq́ꝫ homicidio. Vnde rex Palæstinæ Abimelech, postquàm sciuit Rebeccam Isaac esse vxorē, præcepit oīi populo, ne quis hoīs illius vxorē tangeret. Quod si quis facere præsumeret, eum mortis suppliciū accepturum. Gene. 26.

Insuper vsqueadeo fuit gentibus immane adulterium, vt esse minoris rati sint culpę, prius occidere virum, & inde eius ducere vxorē, quàm, superstite viro alium viꝝ eius vxore abuti. Pudeat ergo, nobis ethnicos esse meliores, q̄bus Christus vult nos omnino meliores esse debere. Gene. 20. Gen. 26. Matt. 5. Lucæ 6.

Sexto, ꝙ Deus ipse omnipotens vix aliud crimen atrocius punierit, & quidem plurifariàm.

Primo censuit ipsum plectendum morte, nec vulgati, sed ea nimirum morte, qua punitur in ipsum blasphemia, vtpote morte lapidationis. Leuit. 24. Ioan. 8.

Secundo, plagis etiā miraculosis, ijsdēq́ꝫ maximis, nempe pestilentijs, fame bellis, & q̄dem sæpe totā ꝓuinciam & ciuitatē ob vnum vel alteꝝ adulteriū.
Sic primo, ꝑpter fornicationē singulariter diluuio perdidit vniuersum mundum, genusq́ꝫ humanum vniuersum vsq́ꝫ ad Noe & eius familiā. Sic ob adulteriū dn̄s in cinerē sulfure & igne de cælo redegit Sodomā & Gomorrā & alias vrbes florētissimas, vt ne ruina quidē supsit, illoꝝq́ꝫ incolas cruciatibus ęternis destinauit. Ita legimus vigintitria millia de filijs Israel, plaga diuinitus īmissa ꝑpter fornicationē cū filiabus Moab, perijsse. Quod exēplum Paulus nobis ita proponit intuendū, vt velit illis in figura contigisse: nobis aūt, in q̄s fines seculoꝝ deuenerūt, ad correptionem nostrā scripta, ne fornicemur vt illi. Gen. 6. 7. Gene. 19. Num. 25. 1. Cor. 10.

Adde q dñs non solum fornicationem bellis punit, sed & raro vel nunq bellorum fortunam tribuit adulteris, vt aliâs fusissime disputauimus scripturis & scripturarum exemplis.

L. patri l. marito ff. ad legē Iuliā. de adulteris. Septimo, q lex etiam Cæsarea non modô censet adulterum capite plectendum, sed & permittit adulterum subito illo calore in ipso facto deprehensum occidi. Id quod vix reperias in vllo alio crimine.

Octauo, q non solum adulter ita punitur temporaliter, sed & si fuerit impœnitens, æternaliter damnatur. Id quod vix de peccatore alio, q̃ de adultero Heb. 13. 1. cor. 6. Ephes. 5. singulariter perindeq antonomatice Paulus expressit, dicens q Deus sit iudicaturus fornicatores & adulteros, qui (sicut neq molles) regnum Dei nō sint possessuri, nec hæreditatem in regno Christi & Dei habituri.

Sed inquis: Quid causæ, q tam graue sit scelus ipsa fornicatio, quę paribus pene gressibus ambulare videt̃ in pœna cū homicidio & blasphemia, qnimo maiori etiā pœna quondū fuerit punita, & nunc quoq puniri debeat?

Primo, quia simpliciter tēdit contra primū Dei p̄ceptum, quo p̄cipit ille ge Gene. 1. 8. nus humanum sic multiplicandum, vt ipse glorificetur inde: quandoquidem fornicator haud intendit legis impletionem, sed libidinosæ suæ voluptatis satisfactionem.

Secūdo, quia fornicator fingitur homicidium facere, saltem spirituale, quū diuidat duo, quæ sunt vt vna caro, quemadmodum realis est homicida, qui Gene. 2. separat animam à corpore.

Matt. 19. Ephes. 5. 1. Cor. 6. Ephes. 5. 1. Cor. 6. Tertio, quia fornicator esse censetur, non homicida modô simplex, vtpote hoīs alterius, sed suīpsius, quum (Paulo teste) peccet in seipsum, adeoq in corpus proprium, vt q manus sibīpsi inferat. Oīe quidē, inquit ille, peccatū q̃d fecerit homo, extra corpus est: qui aūt fornicat̃, in corpus suum peccat.

Quarto, q̃a fornicator horrendā facit irreuerentiā sacramento matrimonij, Ephes. 5. q̃d ob rei p̄sertim significationē longe maximū est. Significat enī cōiunctionē & vnionē īmaculatā diuinæ naturæ cū humana, Ecclesiæ & aīæ cuiuslibet cū Christo. Quinto, qm̄ fornicator ꝓpriū Dei, adeoq sui sancti spiritus tabernaculū, q̃d est ipsum corpus hominis, defœdat, illumq negter ex eo protrude- 1. cor. 3. 1. cor. 6. re suo peccato molit̃: qn̄doquidem sp̄us sancti tēplum sunt membra nostra. Proinde qui fornicat̃, facit Christi spiritusq sancti membra, meretricis membra. Id quod irreuerentia est, supra q̃ dici potest, abominanda.

Sexto, quia fornicator nulla prorsus necessitate coactus, sed voluptuosa duntaxat leuitate, quadamq animi sui inopia peccat: nec sui peccati prætendere potest vllā excusationem, quum habeat matrimonium vice remedij, quo posset prurigini carnis absq peccato mederi: quandoquidem Deus optimus matrimonium non modô instituit in obsequium & officium multiplicandi generis humani, sed & in remedium vulneris peccati contra concupiscētiam. 1. Cor. 7. Ibidem. Cuius causa Paulus ait: Propter fornicationem vnusquisq suam habeat vxorem &c. Melius est enim nubere q̃ vri.

Cæterꝝ dicis: Nunquid semp immunis est à peccato libido inter cōiuges? Minime dico, quādoquidē fornicatio quoq committit̃ & adulterium in ipso matri-

matrimonio, adeoq; inter ipsos solos cōiuges: nēpe quum castitas mentis abest, quum amor inter ipsos libidinis vitio deturpatur, quum actus matrimonialis est impetuosus & illicitus. Siquidem vehemēs amator, est adulter in suam vxorem, quando sapiens iudicio debeat amare coniugem suam, non affectu, quum nihil fœdius sit, quàm amare coniugem sicut adulteram. Quando vero coniuges sibi mutuo debitum reddunt causa prolis procreandæ, atq; adeo cultus diuini causa augendi, meritorium est, nedum non turpe.

Adde hoc ipsum debitum esse sanctum, quod redditur ad vitandam occasionem scortationis. Vnde fit, vt etiam mulier haud peccet, si se propterea viro suo comit, ne propter neglectam turpitudinem aliquam fiat illi contempta, & ne scortandi præbeat illi occasionem.

Debent proinde coniuges, si noluerint inter seipsos esse adulteri, mentis esse castæ, synceri coniugalis amoris, quo se in Deo & propter Deum pie amantes, vel liberis studeant procreandis, vel fornicationi indulgeant vitandæ. Quo quidē pacto syncerior aliquando castitas reperitur inter pios coniuges, quales fuerunt Abraham, Isaac & Iacob, quàm in vulgo virginum. Atq; sane magnū est coniugalis castitatis meritum & gloria. Quid em̄, quæso, æque gloriosum possit esse, quàm esse tēperantem abstinentēq;, ipsa libidinis luxuriæq; occasione præsente? Cuius gloriam recte Solomon admiratur, inquiens: O quàm pulchra est generatio casta cum charitate. Immortalis est enim memoria illius, qm̄ & apud Deum nota est, & apud homines. Eapropter Apostolus vere dixit, honorabile esse inter omnes coniugium & cubile impollutum. Sap. 4. Heb. vlt.

Vere quia fornicatio tantum est scelus, vt etiam Rex Abimelech punitus fuerit à Deo, nondum facto adulterio, tantum quia Abrahæ vxorem concupierat, ipseq; Dauid grauissime punitus fuerit non in seipso solum, sed & in liberis suis & vxoribus, vtpote qui filium amiserit, videreq; coactus fuerit Absalonem filium decem concubinas ipsius violantē, & de regno eum eijcere & occidere molientem: sitq; carnalis illa concupiscētia difficile submouenda, vtpote quasi nobis agnata, quæ vel Paulo castitatis amantissimo, tantum dedit negocij, vt propterea ter dominum rogauerit, vt stimulus carnis suę discederet: posset ex vobis modò quispiā quærere, possunt ne dari media pro submouenda concupiscentia carnali, conseruandaq; castitate? Gene. 20. 2. Reg. 12. 2. Reg. 8. Gene. 8. 2. Cor. 12.

Respondeo vnicum quidem esse, & id quidem longe efficacissimum, contra fornicationē & eius cōcupiscentiam remedium: quippe, quòd Deus casti matrimonij author, ex aīo (sicut Apostolus fecit) rogetur, vt continere valeat, quum (teste Solomone) continēs esse non possit, nisi dominus præstet. cuius quoq; vel solius sapientia dat, vt eruaris à muliere aliena & ab extranea, quæ mollit sermones suos. Quia vero tum dominus petita salutariter concedit, quum cooperamur ei, facientes quod in nobis est: profuerit sane, immo operæprecium erit, vt contra fornicationem seruemus vel vitemus, seruanda vel vitanda. Id quod vbi factitauerimus, dubium non erit, quin dominus votis nostris sit aspiraturus. Ibidem. Sap. 2. Prou. 2.

Primo proinde, ad submouendam omnē fornicationem, homo se auertat

Psal. 118. à rebus vanis, ꝓpheta monẽte: Auerte oculos meos ne videant vanitatẽ.
1.Cor. 15. Secundo deuitet audire & loqui verba impudica: quandoquidem (Paulo teste) corrumpunt mores bonos colloquia mala.
Psal. 17. Tertio declinet mala consortia. Cũ sancto em̃, inquit Dauid, sanctus eris, & cum peruerso peruerteris.
Prou. 20. Quarto caueat à crapula & ebrietate: quoniam res luxuriosa vinum est, &
Ephes. 5. ebrietas tumultuosa. Et Paulus ait: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.
In Eunucho. Sic comicus ille poeta vere dixit: Sine Cerere & Libero friget Venus.
Eccl. 33. Quinto detestetur re ipsa ocium, quando multam malitiam docuerit ociositas. Et ipse quoq; propheta subindicat, saturitatẽ panis & abundantiam vnà
Ezech. 16. cum ocio, Sodomitis fuisse magnam præcipuamq; occasionem ad nefandam libidinem.

Si proinde hæc & id genus alia partim seruabit, partimq; vitabit homo:
1.cor. 10. dubium sane non erit, quin dominus aderit adiutor, qui (Paulo teste) bonus & fidelis, nostræ fragilitatis haud ignarus, non patietur ipsum tentari supra id quod potest ipse, sed faciet etiam cum tentatione prouẽtum, vt sustinere possit: eiq; maxime, qui sua sponte maturoq; consilio, quo domino melius inser-
Matt. 19. uire possit, continentiam vouit. Quum enim dominus ad eiusmodi cœlibatum vnà cum Paulo fideliter suadeat & consulat, abesse non poterit, quin
1.cor. 7. rogatus & inuocatus, suum sit consilium confirmaturus, vbi quod suum est homo fecerit.

Nec enim nobis cum hæreticis conuenit, qui vel ideo volunt simpliciter esse virginitatem seruatu impossibilem, quia non possit ipsa solis naturæ viri-
Sap. 8. bus à nobis obtineri, prout sapiẽs ait. Nam si sola dicerentur esse sita in nostra potestate, quæ possumus ex nobis & virtute naturali præstare, non esset vllo modo Dei mandatorum impletio collocata in nobis, ꝗ illam solis naturę vi-
Ioan. 15. ribus integre exequi nõ possimus, teste domino, quum dicit: Sine me nihil potestis facere. Poterit aũt continere, Dei gratia coadiuuante, quemadmodum
2.cor. 12. dominus ipse dicebat Paulo, à stimulo carnis tribulato, proptereaq; præsidium postulanti: Sufficit tibi gratia mea. Quã certe dabit dominus, modò sibi ipsi non desit inuocans, id est, modò faciat quoq; quod suum est. Et fiet tandẽ, quod videtur impossibile & difficilimum ex seipso homini, eidẽ ex Deo pos-
2.cor. 3. sibile: quoniam non sumus sufficiẽtes ex nobis ad tam arduam virtutẽ capessendam, sed sufficiẽtia nostra ex Deo est. Cuius gratia Abel, Helias, Heliseus, Daniel, Ioseph, Ioannes Baptista, Christus, Paulus, & pleriq; alij sexus vtriusq;, tam in veteri quàm nouo testamẽto, perpetuam seruarunt virginitatẽ, non
Matt. 19. vt impossibilem, sed vt difficilem, & castitate tam viduali ꝗ coniugali multo præcellentiorem, magisq; meritoriam.

Sed inquis: Nonne maledictus est, vt olim, quisquis sterilis est, & neq; du-
Gene. 1. cit, neque nubit? ac nonne peccat continens in Deum, dicentem: Crescite & multiplicamini?

Respondeo, minime maledictum modò esse, qui sine sua culpa sterilis est, aut in dei gloriam suamq; salutem, continet. Etsi enim quondam maledictus fuerit,

fuerit, maledictione videlicet opprobrij tēporalis, qui non relinquebat semen, quoniam non videbatur satisfacere verbo domini, dicentis: Crescite & multiplicamini, & replete terram: nunc vero maledictioni non subiacet, sed benedictioni, quando genus humanum satis multiplicatum, replere debet paradisum. Cuius causa tēpore Euangelij semp licuit & licebit in cœlibatu viuere, non solum exemplis eorū, q etiam non sine merito virgines in veteri testamēto vixere, sed & multorū millium sanctimonia clarorū hominum in nouo testamēto, quorū Christus fuit antesignanus, q natus ex virgine, virgoq̄ perpetuo manēs, virginitatem approbat & in arbitrio ponit, quum dicit: Et sunt eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Matth. 1. Lucæ 1. Ezec. 44. Matt. 19.

In hoc itaq̄ nobis cōuenit cum schismaticis & hæreticis nostri tēporis, qa fatemur & nos Euangelion requirere, vt si quis continere non possit, potius ducat vxorē, ne se libidinibus conspurcet, neve sit author alicuius mali exempli: quanuis si contineat, longe melius faciat, Paulo teste, quum quæ domini sunt, magis sit solicitus: si qs vero meditaē cœlibatum, vt is suas exploret vires, diligenterq̄ conniταē, vt purē viuat. E diuerso negamus, licere ei, q cœlibatum maturo consilio spe seruandę continētiæ fretus vouerit, ob subortam aliquam carnis tentiginem, spreta priore professione, coniugium contrahere, qn sit coram Deo fornicator & carnalis & spiritualis, habens damnationem, qa primam fidem irritam fecerit. Marc. 10. Lucæ 18. 1. Cor. 7. 1. Tim. 5.

Supest igiē, vt vnusquisq̄ magnopere caueat, ne peccet in suo statu cōtra hoc Dei pręceptū, siue opere, siue verbo, siue mēte, siue occasione, nequaquam vel copiam, vel locum, vel tempus, vel auxilium ad operam libidinis commodans, vt leno: nec vllam occasionem, vnde excitari libido possit, omnino præbens.

DE SEPTIMO PRAECEPTO. Caput XIIII.

Non furtum facies. Exo. xx.

POstquàm dominus Deus in duobus pręcedētibus p̄ceptis sub pœna amissionis salutis corporis & animæ seriò ꝓhibuit, ne proximo nostro noceamus in eius corpore & vita, & in ipsius vxore, quæ corporis & vitæ pars est: meritò statim deinde in hoc septimo pręcepto sub eadem pœna ꝓhibet, ne noceamus eidē proximo nostro in eius bonis & substantijs externis, sine qbus ille commode corpus suum & vitam sustentare non potest.

Ad intelligentiam vero huius præcepti pleniorem, scitu necessarium est, etsi veteres furtum vocauerint, quod clàm committeretur, quoq̄ proximo clàm incommodaretur, ipse tamen Deus omnipotēs furto intelligit, quicquid homo contra ius & æquitatem, siue prorsus clàm, siue quasi clàm, siue prorsus aptò acquirit, vsurpat & lucratur: ita nimirum, vt non solum fur sit ac dicatur ille, qui tale quid perpetrat, sed & qui vel ad id consulit, adiuuat, conniuet & consentit, & sciens non reuelat, qnimmo q̄ non modò fur coram Deo sit, qui re ipsa tale qd facit, sed & q sibi firmiter in animo furari ꝓponit: vtpote, q̄ ipse suo hoc septimo præcepto, de non furando, non modò ꝓhibeat omnem iniustam vsurpationem, sed & omnē affectionem & cupiditatem rei alienæ.

Matt. 6. Hinc,quum rectè Christū decalogi sensum interpretantē intelligimus,profe ctò videbimus,ipsum hoc pręcepto non tantum prohibere omnē auaritiam, fraudem & imposturam,sed & docere, eum qui voluerit à furto esse immunis,habere debere animi synceritatem & simplicitatē,deinde quoq; benignitatem ac liberalitatem erga proximum egentem.

Primo quidē de consummata iustitia pcipiēs, docet, in omni actione quæ nobis cum proximo est,hanc esse regulam modis omnibus obseruandam,vt
Matt.7. alteri faciamus, q̃d nobis fieri velimus:quodq; nobis fieri nolumus, alteri nō faciamus. Ad quam quidē regulam semper nostra consciētia applicari debet, vtpote quæ facile sit dijudicatura, num rea sit huius præcepti.

Secundo,præcipiens vt omni petēti demus,& volentem à nobis mutuari, non auersemur,docet ac mandat beneficētiam & eleemosynam in pauperes à nobis fieri debere,subindicans ista fortunæ bona,quæ vocant externa,sic esse nostra,vt tn̄ eorꝝ partē egētes sibi vendicēt. Cuius sanè causa si prorsus inops ob summam necessitatē quidpiam nobis furat̄, tam fermè sumus furti causa,
Prou. 6. quàm est ipse furti reus. Vnde scriptura dicit,non esse grandem culpam quan do quis furatus fuerit. Id quod intelligit de homine, quē ineuitabilis vitæ necessitas ad furandum sic impellit, vt contētus esse velit tanto furto, quanto possit implere ventrem. Quæ quidem necessitas,cuius auari & immisericordes fermè causa videntur, vel plane minuit, vel tollit culpam: vtpote, quòd eiusmodi pauperculus videatur furatus de suo, quum sit pauperum quod di-
Lucæ 11. uitibus superest,iuxta sententiam Iesu Christi,dicētis: Veruntamen quod superest, date eleemosynam: & ecce omnia munda sunt vobis. Alioqui vero, quum præter necessitatem summam,qui vel mēdicare,vel laborare manu po test,vel alia quadam ratione famem pellere,furatur: vsq; adeò grauiter con-
1.Cor.6. tra hoc septimum Dei maximi præceptum peccat, vt æque sicut adulter, regnum Dei possidere non possit,quum tamen crimē adulterij respectu furti sit alioqui facile omnium grauissimum: huius autem comparatione, furtum ex summa necessitate commissum,longe minoris esse culpæ censeatur,vt deinde fusius dicturi sumus.

Iam vero redeuntes ad propositum,dicimus,vocabulum furis vsq; adeò generale esse,tamq; late se extēdere,vt nō modò fur sit & habeat̄ coram Deo, qui clanculo crumenam euacuat,cistas excutit, verꝝ etiam q fraudē meditat̄, nimium cupit in foro,in negociationibus, macellis,vino,cereuisia,officinis,& vbicunq; negociationes sunt. Atq; ideo fieri potest, vt quispiam furti reum quēpiam morti crucis adiudicet,q maior fur & quàm ille,dignior sit furca. Fieriq; potest,vt coram Deo non modò fures sint,sed & archifures, q cæteris videri volunt honestiores. Quid multa? Sic late dictio furti suas radices extēdit, vt si suspēdi deberēt oēs (vt certe merētur) q fures sunt, & fures esse nolunt, facile propediemq; mundus desertus redderet̄, fieretq; quasi solitudo: quia defecturi essent suspensores vnà cum patibulis. Rem sic habere, videamus qui sint fures coram Deo,ac grauiter peccent in septimum Dei pręceptum,quorꝝ conscientia sit eorum iudex.

In pti-

In primis fur est, & contra hoc septimum Dei pceptum peccat, q nulla necessitate, sed certo duntaxat animi vitio rem quampiam proximo nesciēti aufert, vt eam contra & citra proximi voluntatē & sentētiam vsurpet. Necessitatē dico eam, quæ tanta est, vt non sit alius modus expellēdi famē, quàm furto. Sic furti reus esset etiam ille, q furarec constitutus in necessitate, in qua fuit filius ille prodigus, q quantumuis esset famelicus, & in summa fame collocatus, haud tamē furatus est, qa laborare adhuc potuit. Ita fur erat Achan, qui clam contra Iosue edictum, nonnulla clinodia in oppugnatione Hiericho ciuitatis abstulerat, & subtus terram absconderat, qui propterea cum tota familia sua lapidatus fuit. De huiusmodi fure loquit dominus, dicens: Hoc aūt scitote, quoniam si sciret paterfamiliàs, qua hora fur veniret, vigilaret vtiq3, & non sineret perfodi domum suam. I Pro. 6. Lucæ 15. Iosue. 7. Matt. 24. Lucæ 12.

Fur est, & contra septimū Dei pceptum peccat, q vel apertò proximo rem violenter aufert, & quidē specie belli, vel nescio quo etiam prætextu hoīem spoliat. Cuiusmodi furē (licet fure sit quouis etiam scelestior) appellamus prędonem in terra, piratam in mari, siue sit eques, siue pedes, quorū neuter regnū Dei possidere potest, quibus affinis est latro, quo nihil scelestius. II

Quales fuerunt, q hoīem de Hierusalem in Hiericho descendētem, spoliarunt, & plagis impositis semiuiuum deseruerunt, per quos dn̄s intelligit cacodæmones. Quibus qn̄ prædones & latrones in nihilo ferme sint meliores, mirum q fiat, vt apud Christianos eiusmodi velint esse gloriosi, & eius causa plerunq3 tales esse soleant, qui se nobiles & equites esse gloriantur. 1. Cor. 6. Lucæ 10.

Sed proh dolor, quod etiā apud Sarracenos, Turcas, Mahumetanos, īmo quod etiam apud quoscunq3 ethnicos à mundo condito scelestissimum semper fuit, hoc apud Christianos habetur gloriosum, quū sit ignominiosissimū: nēpe peiores, hoc quidē casu, quolibet Nemroth, quālibet etiā à scriptura damnato. Ille enim tametsi tradatur primus per potentiam dominatum in terra sibi vendicasse, p violentiam alios sibi submisisse (vnde venator dictus est & hominum oppressor) per potentiam: siqdem homines ad ædificādam turrim induxit, vt velita clarior euaderet: non tamen legitur, q aliorum substantias rapuerit, q regiones latrocinijs infestauerit, q vias regias insidijs instruxerit, quēadmodum nostrates, & quidē longe crudelius faciunt, vtpote qui violenter homines abripiunt, in carceres proijciunt, tormentis pecunias extorquent, & aliquoties sic excruciant, vt eos aut interimāt, aut tandem redimere cogāt animam omni substantia, redigētes eos in summā paupertatē. Id quod homicidio proximū est, scriptura dicēte: Melius est mori q̃ indigere. Gene. 10. 1. Para. 1. Eccl. 40.

Quid q eiusmodi raptores, quātūuis generosi, hoc sunt latronibus & sicarijs nocentiores, quo diutius homines discruciant? Nec est quod prætexētes aiunt, se sua prædatione accipere condignam pœnam ab vsurarijs illis diuitibus mercatoribus. Quandoquidem respōdeo cum Ambrosio: Qui sic aut dicunt, aut sentiunt, iniustis sunt iniustiores, iniquis iniquiores, & auaris auariores, cum qa committunt eadem, quæ se vlcisci iactitant: tum q vsurā quā dānant, ipsi rapiunt, & sibi aut male coaceruant, aut pessime consumunt.

Estq3

Estq; hoc modo duplex vsura, ab vsurario vsuram violentia auferre. Quãuis non credam istos prædari duntaxat odio vsuræ: quãquidẽ non modò prædanť mercatores opulentos, sed & plerunq; mechanicos, cerdones, agricolas, & id genus misellos, & aliquoties insontes omnino homines. Nec est q̃d isti quoq; prætẽdunt executionẽ iustitiæ, & protectionem eorum q̃ patiunť iniuriam, quorũ se patronos esse dicunt. Respondeo quidem bifariàm:

Primo, nihil esse iniquius, q̃ propter vnum iniuriam patiẽtem, plures iniuria afficere, idq; innocẽtes: nec iniustius esse quicquam, atq; vnum velle defendere, & plures eosq; innocẽtes supprimere. Secundo, quòd eis non licet hoc pacto iustitiam exequi, nec eorũ est vocationis, quum alioqui cuiuis potentiori liceret seipsum vel alium quemlibet vindicare, & publicam sibi potestatem vendicare vsurpareq;. Id quod etiam est cõtra ius diuinum & humanum.

Deut. 16. Ius quidẽ diuinum cẽset, quod iustũ est, non violẽter, sed iuste esse exequẽdum: nec debere quenq; se sua potestate vindicare, vsq; adeò q̃dem, vt anteq;

Matth. 5. Lucæ 6. percussus suapte repercutiat, se vindicaturus, repercuti potius sustineat, iuxta dñm dicẽtem: Ego aũt dico vobis, nõ resistere malo: sed si q̃s percusserit te in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram. Huc etiã tendit, quod dñs ait, & Paulus repetit: Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locũ iræ.

Deut. 32. Rom. 12. Scriptum est enim: Mihi vindictam, & ego retribuam.

L. 1. C. Ne q̃s in causa propria 14. q. 5. c. Non sanè

Ipsum vero ius humanum vsq; adeò vetat, ne q̃s suus iudex esse præsumat, vt nec permittat, quòd quis per occultum furtum sibĳpsi satisfaciat, nisi hoc dispensationis nomine faciat: vel per casum, quo forte rem, de qua cum proximo causam habet, reperiat, aut alia licita via recipiat.

Est igiť duntaxat ordinariĳ iudicis, sentẽtiam iuris exequi, non priuatorũ quorumlibet, quãuis potẽtium & nobiliũ, quorũ vocatio est, Cæsari & principibus, quorũ feuda possidẽt, ministrare. Quapropter haud æquum est, vt q̃spiam, iusta etiam causa, belloq; indicto, apto Marte, bellis, homicidĳs, incẽdĳs, prædationibus aduersam partẽ inuadat, nisi hoc ei post latam sentẽtiam vel à Cæsare, vel eius vicem gerẽtibus iudicibus ordinariĳs, fuerit cõmissum. Nisi eñ res sic haberet, ad q̃d esset ordinaria potestas à Deo constituta? Cui qui repugnat, diuinæ ordinationi repugnat, sibi dãnationem acquirens, teste Pau-

Roma. 13. lo. Videant ꝑinde sibi satrapæ isti cum suis oĩbus complicibus, qui sub hæc nouissima tempora cõtra etiã Cæsaris edictum & scitum, sub prætextu Euangelicæ religionis & fidei, perquamplurimos suis rebus, substantĳs & possessionibus ꝓpria violentia destituerunt, & omnia seditionibus & tumultibus in

1 Roma. 1. Romano Imperio miscuerũt. Eheu, quã sustinebũt sententiã in nouissimo die tales raptores & seditiosi? Si eñ damnati, q̃ ante scriptam legem sineq; lege peccauerunt, q̃(quæso) damnabunť, qui non modò legem scriptam, sed &

2 præscriptum Euãgelicum præuaricanť? Si enim dominus damnat eos, q̃ sua

Matt. 25. pauperibus non dederunt, quid fiet illis qui rapiunt aliena? Si damnat illos, q̃

3 non æquo animo ferũt iniuriã, quid illis faciet, qui alios afficiunt iniuria?

Respõdeant (quæso) num remissibilius sit dicere, Racha & Fatue, quàm vias

4 Matth. 5. obsidere, vehes mercium per vim auferre, ipsos mercatores & alios diuites viato-

viatores ex insidijs adoriri, pauperū boues & pecora abigere, oēm substātiam auferre, villas & pagos incēdijs absumere, & cætera hoc genus latrocinia ppe trare. Id q̄d etiā apud Ethnicos ignominiosa fuit & abominabilis tyrānis, quā etiam poetæ in Caco, in Lycaone & alijs tyrannis detestati sunt.

Fur est, quicunq; princeps, satrapa vel magistratus, eiusmodi raptores & prædones & fures & viarum obsessores aut fouēs, aut manutenēs, aut ad eorum latrocinia conniuēs, vtpote consentiens per hoc: qui meritò pœna punitur eadē, teste etiam ad Romanos Apostolo: quandoqdem furis ipse socius reputatur, domino dicēte: Principes tui infideles, socij furum. Eiusmodi furem siue principem Dauid increpat, dicens: Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. III. Roma. 1. Esaiæ 1. Psal. 49.

Fur est, q quicquam inuenit, & domino, si nouit illum, non restituit: vel si non nouit, non scrutaī quis sit ipse. Debet enim ipse per præconē denunciare, se esse repertorē. Cuius nomē vbi haberi nequit, debēt ipsius inuentæ rei fieri possessores, inopes & pauperes, iuxta sentētiam catholicorum doctorum: quandoquidē voluntas sola furtum facit, quum nō quod furto sublatum est, sed mens furantis attēdi soleat. Hinc, si qd inuenisti quod non restituisti, si potuisti, rapuisti: qa quantum potuisti, fecisti. Deus em̄ cor, non manum, interrogat. Hinc quum Tobias olim vocem balantis in domo sua audiret, dixit: Videte ne forte furtiuus sit. Reddite eum dominis suis, qa non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere. IIII. Tobiæ 2.

Fur est, qui rem quam scit furto ablatam, domino non indicat, sed aut occultat, aut emit, aut quocunque modo alienat, aut occupat, aut alio malo titulo sibi vendicat. V.

Fur est om̄is princeps siue potestas, subditos illicitis exactionibus expilās, vectigalibusq; nouis & iniqs grauans, iusta causa non postulante, nec modo seruato. Contra huiusmodi principes & magistratus ait Esaias: Væ qui condunt leges iniquas, & scribētes iniustitias scripserūt, vt opprimerēt in iudicio pauperes, & vim facerēt causę humilium populi mei, vt essent viduę p̄da eorū, & pupillos diriperēt. Quid q & Hieremias & Ezechiel & Amos & Micheas contra eiusmodi potestates exclamant, affirmantes etiam ipsos in medio plebis esse quasi lupos rapiētes prædā, quos & ,ppterea dn̄s in igne suæ iræ vult cōsumere, & facere ne duo possideant & hæreditēt terram: etsi quoq; domos quadro lapide ædificēt, in eis tn̄ haud sint habitaturi: nec vinū bibituri ex eis vineis quas plantarūt: qnimmo qa cogitet malū sup eos, vnde colla non sint ablaturi. Iusta vero causa subditis vectigal imponēdi, inter cæteras est, iustitię defensio, trāquillitatis publicæ vindicatio, à vi & insidijs p̄donum tuitio vel defensio, ,puinciæ purgatio, viarū publicarū ac pontium, fluminibus male va dosis transmissorū, extructio & refectio. Iniusta vero causa est, si ad crapulam, ad comessationes, ad voluptates, ad luxum, ad spectacula, & id genus similes vanitates vel parandas, vel augendas, imponitur. VI. Esaię 10. Hiere. 2. Ezec. 22. & 23. Amos 5. Mich. 2.

Modum vero excedit vectigal, cum princeps aut magistratus rapax, æquis & solitis vectigalibus contētus haud est, sed noua subinde imponit, ac subditos

vide Suetonium. ditos simul & tondet & deglubit, contra etiam mẽtem Cæsaris ethnici Tiberij, sub quo Christus vectigal soluit, dicentis, Boni pastoris est, oues tondere, non deglubere. Id q̃d nõ in quemlibet principẽ & magistratum, sed in rapacem duntaxat, dictum velim: q violenta tyrannide plebẽ grauat insolitis exactionibus & vectigalibus: quandoq̃dem princeps & magistratus ex iusta causa meritò tributũ conferẽdum indicit, quando Christus quoq; p̃stitit, idemq; suo exemplo præstandum docuit, prout eius documẽtum Paulus sciens, ad nos omnes ait: Necessitate proinde subditi estote, nõ solum propter iram, sed etiam propter consciẽtiam. Ideo em̃ tributa p̃statis. Ministri em̃ Dei sunt, in hoc ipsum seruientes. Reddite ergo omnibus debita. Cui tributũ, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorẽ. Nemini quicquam debeatis; nisi vt inuicem diligatis.

Matt. 17. & 22. Roma. 13.

Quo sane loco nihil aliud doceo generatim, q̃ vt magistratus populũ non absq; summa necessitate, nec nisi iusta causa moderatiõeq; existẽte, grauet exactionibus: nec eas, causa etiam p̃sente, reiteret, q̃ par sit, sæpius: quum tenuitati ærarij, frugalitate rectius quàm violentis ac insolitis exactionibus prouidere possit, contentus solitis & licitis censibus, voluptatis expers, comeamenta diabolicamq; pompam nesciens, sobrietati, parsimoniæ, temperantiæ, cæterisq; virtutibus studeat. Quod nisi fecerit, suosq; subditos plus æquo grauauerit, agetur cum eo pessime.

Primo q̃dem peccat omnis qui vectigal postulat, non vrgente nec instante causa, quare solui iure debeat.

Secundo peccat, q non facit hoc, ad q̃d vectigal institutum est, vtpote cũ vias haud reficiat, pontes haud reparet, nec vadosa flumina transmeabilia curet, nec itinera secura reddat, nec raptores & piratas insequatur.

Tertio peccat, q vectigal inique postulat, haud secus atq; fur existens, nec eius potest peccatum dilui, nisi exactũ restituat, clamante interim peccato violentiæ ad Deũ pro vindicta: quã dubio procul ille pro loco & tẽpore facit, vt alibi Christus testat̃. Nec est q̃d auari cõsiliarij, prout solent, vt suam habeãt partẽ, principi secus p̃suadere conant̃, huius oẽm violentiã & rapinam iustificantes, falsoq; allegãtes Ioseph, q̃m is Aegyptũ omnem fame laborãtem, Pharaoni vectigalem fecerit: q̃nquidẽ ille bono & æq̃ssimo iure terrã emptã fecit vectigalem, non oppressit liberam, nõ in seruitutem redegit, sed ab inedia liberauit. Cuius causa dictus est in Aegyptiaca lingua Saluator, non oppressor.

Luc. 3. 18. Gen. 47.

VI. Fur est vsurarius, qualis est, q cũq; vltra sortem cupit & accipit, quũ vsura sit esca, sit vestis, sit deniq; quodcunq; sorti acciderit, vtpote q vsura dicat̃ ab vsu, & sit quicq̃d in fœnore sorti accedit, q̃m ex vsu acquirat̃. Quàm vero grauiter contra Deũ & eius præceptũ peccet, q plus recipit q̃ vel cõmodato, vel mutuo sub spe vsuræ dedit, dñs Deus ipse multis in locis arguit. In Leuitico quidem dicit: Pecuniã tuam non dabis ad vsurã. Et in Deuteronomio: Fratri tuo id quo indiget, commodato absq; vsura. In eodem: Non fœnerabis fratri tuo pecuniam ad vsuram, nec fruges, nec quamlibet rem aliam. Et rursus: Fratri tuo absq; vsura id quo indiget, commodabis.

Leuit. 25. Deut. 23.

Non

Non eſt itaq;,quod fortaſſis vſurarij obijciunt,ꝙ vſurãdo bñfaciant pro- 1
ximo:qñquidẽ mẽtitẽ ſibi hac quidẽ parte iniquitas,quum cõſtet,eos q dant
vſuram, pauperes fieri: iſtos vero q recipiunt, diuites, eoſdemq; oppreſſores
pauperũ. Nec eſt quod obijciunt vſurarij,qa neminẽ ad dandam vſuram co 2
gant,quum veniant vltro,q accipiunt mutuò.Hem ꝙ bella obiectio. Non-
ne(quæſo)eam veniẽdi neceſſitatem pauperies efficit? Quis autem,obſecro,
pauperes cogit ad accipiẽdum plus ꝗ dederunt,vſurarios? Nec obſtat quod 3
aiunt,ſi licuit olim Iudæis vſurã accipere ab alieno,quur non & Chriſtianis? Deut.23.
Lex eñ dicit:Non fœneraberis fratri tuo ad vſuram pecuniam,ſed alieno.

Reſpondeo quidem:falſum eſſe,nobis licere debere,quicqd olim licuit Iu-
dæis:quum multa ſub lege quaſi ſub vmbra fuerunt & licuerunt, quæ nunc
tẽpore veritatis apertæ & gratiæ, nec ſunt, nec licẽt, vt in Euangelijs & Epi- Ioan.1.
ſtolis Apoſtolorum paſſim eſt videre. Deinde falſum dicunt, quòd licuit 1.cor.10.
olim Iudæis vſuram recipere,id quod nunquam licuit. Quod vero lex dicit Hebr.10.
de alieno,non conceſſit,ſed permiſit Iudæis, ob maximam eorum auaritiam.
Permiſſio fuit ꝑinde,non vſuræ conceſſio:ſicut & eis quondam ꝑmiſſus fuit Deut.24.
libellus repudij,propter duritiam cordis eorum. Iam vero conſtat,non per- Mat.5.19.
mitti,niſi quæ mala ſunt:malum eſt ergo dare ad vſuras etiam alieno, quãuis Marc.10.
nobis ex lege charitatis nullus eſſe debeat alienus, ſed proximus & amicus
vnuſquiſq;,cui bñfacere poſſumus,quiq; noſtra ope indiget,vti Chriſtus ali- Lucæ10.
bi de Samaritano ſatis apertò arguit.

Nec eſt quod fortaſſe dicunt: quicqd dicẽ de prohibitione vſuræ, ꝑti- 4
nere ad vetus,non autem ad nouum,teſtamentum.Quibus reſpondeo,& ve
tus & nouum teſtamentum damnare, explodere & abominari vſuram,ſicut
peccatum longẽ grauiſſimum, cuius etiam ſpem prohibet Chriſtus in nouo
teſtamento,dicẽs:Mutuum date,nihil inde ſperantes. Et ſi mutuum dederitis Lucæ 6.
ijs,à qbus ſperatis recipere,quæ gratia eſt vobis? Nã & peccatores peccatori
bus fœnerantẽ,vt recipiant æqualia. Addo,vſurã recipere,tam graue eſſe pec-
catum, vt dominus vſurarijs non ſolum minẽ mortẽ æternam ſingulariter,
ſed & temporaneam pœnam,dicẽs:Vſuram & ſuperabundantiã accepiſti,& Ezec.22.
auare proximos tuos calumniabaris,&c. Ecce cõploſi manus meas ſuꝑ auari
tiam tuam quam feciſti, &c. Et diſpergam te in nationes, & ventilabo te in
terras;&c. Et Sapiens ait: Qui decipit iuſtos in via mala, in interitu ſuo cor- Pro.28.
ruet,& ſimplices poſſidebunt bona eius. En quomodo ſcriptura minatẽ vſu-
rarijs mortẽ,exilium,& bonorũ amiſſionem,id eſt,paupertatem.Id quod ſæpe
fieri ſolet etiam in ſucceſſoribus,vt verificetẽ prouerbium, quo dici ſolet: Res
inique acquiſita,nõ diuitẽ reddit, ſicut eleemoſyna non pauperem facit. Atq;
hoc eſt quod ſcriptura dicit: Qui aceruat ex animo ſuo iniuſte, alijs congre- Eccle.14.
gat,& in bonis illius alius luxuriabitur.

Supereſt igitẽ chariſſimi,vt indigentibus ex animo mutuemur, & recipia-
mus,quod mutuati ſumus,nec quicquam ſuperflui recipiamus:nec cõtra ſcri-
pturam pauperes opprimamus vſuris,ſed opem potius illis feramus,ſcripturę
memores,quæ dicit:Fœneratẽ dño,qui miſeretẽ pauperis. Cui accedit alia ſcri-

Pro.19. Eccle.29. ptura, dicens: Qui facit misericordiam, fœneratur proximo suo.
VIII. Fur est, & in hoc p̄ceptum peccat, q quod mutuò accepit, nō reddit, quum soluēdo est, vel quoquo modo creditori existit ingratus, vel debitum negando, vel gratanter non reddēdo, fieri solitus aliquando non ingratus solum, sed & ex amico inimicus & offensus ei, q de ipso meritus est optime: de quo vide totum pene caput xxix. Ecclesiastici.
IX. Fur est, qui, quàm par sit, inclementius ab eo debita exigit, qui soluēdo non
Deut.24. est, dicente lege: Si pecuniam mutuò dederit quis pauperi, ne postea velut exactor vrgeat.
X. Fur est, & in hoc peccat p̄ceptum, q pro debito pignus accipit, quo nō possit debitor sine suo magno dāno carere, nec ipsum creditorē magnope iuuare: cuiusmodi est vestis necessaria, liber, vtpote biblíacus, aratrū, &c. Hinc ait
Deu. 24. lex: Si impignorādo impignoraueris vestē ꝓximi tui, ante solis occasum reddas ei. Quo sane casu pauperꝫ est cōsideranda voluntas, qua, si facultas suppeteret, libēter soluerent. Et si qs ingratus fide data non respondeat, non debet
Rom. 12. ꝓpterea creditor ita ꝓuocari, quo male Dei p̄cepto respondere incipiat, sed
Matth.5. in bono vincat malum: memor, esse Christiani, malis etiam & indignis bene-
Lucæ 6. facere. Id quod Deus noster, qui sequendus est, semper facit.
XI. Fur est, & contra hoc p̄ceptū peccat, qui, quum possit, mercenario, ꝓsertim
Leuit.19. pauperi, mercedē non statim soluit. Hinc lex: Non morabit̃ opus mercenarij
Tobiæ 4. tui apud te vsq; mane. Sic Tobias instruēs filium suum, dicebat: Quicunq; tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedē restitue: & merces mercenarij tui apud te omnino non remaneat. Quum proinde dominus tantam habet curam pauperum, caueant tyranni plus æquo tenaces, ne illis violentia quadam negēt mercedem, vel alio modo calumniam faciant: maxime, qa detēta merces, contra detētores ad Deum pro vindicta clamitet, non secus atq; homici-
Eccle.34. dium. Cuius causa Scriptura detētores mercedis & homicidas, fratres appellat, quum vtriq; in vno periculo versent̃ coram Deo, dicente lege: Non nega
Deut.24. bis mercedem indigētis & pauperis fratris tui siue aduenæ, q tecum moratur in terra, & intra portas tuas est: sed eadem die reddes ei precium laboris sui ante occasum solis, quia pauper est, & ex eo sustentat animam, ne clamet con-
Iaco. 5. tra te ad dominum. Legi subscribit Iacobus, dicens: Ecce merces operariorum vestrorum, quæ fraudata est à vobis, clamat, & clamor eorum in aures domini Sabaoth introiuit.
XII. Fur è diuerso est, & contra hoc p̄ceptum peccat, qui pro mercede non tam diligenter & fideliter laborat & seruit, quàm in re sua propria, qui ve plus recipit q̄ meret̃, cuius consciētia cum Deo, q cuncta videt, testis est: prout hoc tempore maximè fieri solet, quando nullius penè conscientia salua est, ob nouum Euāgelion, quod solam fidem gloriat̃, omnem probitatem contemnēs.
Ephe. 5. Atq; hoc est, quod tam seriò Paulus præcipit, inquiens: Serui, obedite domi-
Col.3. nis carnalibus cū timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Chr̄o, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed vt serui Christi, facientes voluntatē Dei ex animo, cum bona volūtate seruiētes sicut domino,
&

& non hominibus: ſciẽtes quõ vnuſquiſq; quodcunq; fecerit bonum,hoc reci piet à dño,ſiue ſeruus,ſiue liber. Et q fur hoc eſt caſu, maior eſt fur communi fure,contra quẽ valẽt repagula:&capto ipſo,agiť cum eo,vt deinde non vltrà furetur, ſed hic nec eſſe fur vult,nec à quopiam furti accuſari,quum plus q̃ al ter, fureť & noceat:ſitq; hoc modo fur,infidelis quiſq; & perfidus.

Fur eſt,& in hoc pceptum peccat, q vel mercator, vel caupo, vel inſtitor, XIII.
vel impoſtor, vel piſtor,vel molitor, vel quiſqs mechanicus,fraudulenter & doloſe merces ſuas vẽdit, non quanti debet,ſed quanti poteſt: qui vel iniquo pondere fallaciq; menſura emptorẽ circunuenit, q pro bonis praua obtrudit, pro vegetis effœta ſubijcit,pro veris fucata adornat,pro ſynceris corrupta ſup ponit, pro caſtis putida diuẽdit, pro integris oblæſa commẽdat, pro dulcibus amara diſtribuit:& qui(vt ſummatim dicam)res vænum expoſitas,alieno fu co & colore circunueſtit:qui non,quod debet,vel minus vẽdit,vt proximum decipiat:quales ſunt,de qbus Propheta:Audite ,inqt, qui conteritis pauperẽ, Amos 8.
& deficere facitis egenos terræ,dicẽtes:Quando tranſibit meſſis,& vẽnundabimus merces: ſabbatum, & aperiemus frumẽtum, vt imminuamus menſuram,& augeamus ſiclum,& ſupponamus ſtateras doloſas,vt poſſideamus in argẽto egenos, & pauperes pro calceamẽtis, & quiſquilias frumenti vendamus.Id quod dominus prohibet,inquiẽs:Non habebis in ſacculo diuerſa pon Deu. 25.
dera,maius & minus. Et iterũ:Nolite facere iniquum aliquid in iudicio,in re Leuit.19.
gula,in pondere, in menſura.

Fur eſt,& fure peior, qui publicam monetam adulterat,aut circuncidit. XIIII.

Fur eſt,& in hoc peccat pceptum,q vel iudex,vel aſſeſſor,vel conſiliarius, XV.
iuſtitiam & iudicium vel fauore,vel timore,vel munere,vel odio vendit aut puertit,aut aliter quàm eſt iudicat,vtpote excęcatus. Id quod vſq; adeò com mune eſt apud iudices ſcelus,ſed ſupra quàm dici poteſt grande, vt ſcriptura Eſa.1. 3.
penè nihil æquè tam frequẽter & ſeriò deteſteť, atq; iudicum & officialium Hiere.50.
auaritiam,quæ oculos excæcat prudẽtum,& mutat verba iuſtorũ. Quod ne Ezec.22. Mich.3.
fiat,dñs grauiter phibet,inter cætera dicẽs:Iuſte,quod iuſtum eſt,exequeris. Sopho.3.
Id quod iudex facit & aſſeſſor,qui ad defenſionẽ iuſtitiæ, virtutis æmulatio Prou.28.
ne,& non amore præmij tẽporalis,excitať, quum iuſtitia & ſentẽtia in iudicio Exod.23.
gratis ſit impartienda,nec affectionis corruptæ gratia proferẽda vel dicenda. Deut.28.
Cuius cauſa Iethro quondam ſocer Moſis, iudicem eligendum ſuaſit eum, Exo.18.
in quo ſit ſapientia,timor Dei,veritas,& qui odiat auaritiam.

Et peccat in hoc pceptum non modò magiſtratus hæc faciẽs, ſed & à ſuis præſidibus,vicarijs,officialibus,alijsq; miniſtris fieri pmittens,quũ morte ſit dignus,nõ ſolum q facit,ſed etiam q conſentit facienti. Debet aũt nec magiſtratus,nec inferior eo,iuſtitiam vendere,ſed ille ſuis redditibus à communitate conſtitutis,hic vero ſuis ſtipendijs à ſuperioritate deputatis eſſe contentus, nec quicq̃ muneris pro iuſtitia vel iniuſtitia recipere, vt poſſit eſſe beatus, Eſaiæ 33.
quum,ſicut ait ſcriptura, excutit manus ſuas ab omni munere.

Talis erat Moſes,quũ in ſeditiõe Chore diceret ad dñm:Tu ſcis q̃ nec aſellum quidẽ vnq̃ acceperim ab eis, nec afflixerim quenquam eorum. Nũe. 16.

1.Reg.12. Talis erat etiam Samuel, qui qñ populus regẽ peteret, dicebat: Loquimini ad me corã dño & coram Christo eius, vtrum bouẽ cuiusquã tulerim aut asinum: si quem calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cuiusquã munus accepi: & contemnam illud hodie, & restituam vobis.

Atq; vtinam tales iudices, assessores, & consiliarij nunc essent pleriq; oẽs. sed vereor propter iniquos iudices, nunquam magis commune verbum dici ab oppresso, quàm nunc:

Ach Got wie seht gheet gutt fur ehr/
Vnd gwalt fur recht, das clag ich armer knecht.

Deute.1. Id quod dominus singulariter prohibet, dicẽs: Quod iustum est, iudicate: siue ciuis sit ille, siue peregrinus, nulla erit distantia personarũ. Ita paruum audietis, vt magnum: nec accipietis cuiusquam personam, q̃a Dei iudicium est.
Leuit.19. Et alibi: Non consideres, inquit, personam pauperis, nec honores vultum potentis. Atq; hoc est quod Sapiens monet, inquiens: Noli quærere fieri iudex,
Eccle. 7. nisi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne forte extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in * iniquitate tua.

XVI. Fur est, ac grauiter in hoc septimũ peccat p̃ceptum, q vel actor vel reus vel aduocatus, vel procurator, vel assessor, vel etiam consiliarius, calumniatẽ aliquem, maximè pauperem. Id quod fit, quando fraudulẽtis litibus alijsve dolosis commẽtis aut ius egeni euertit, aut impedit, aut iustæ sentẽtiæ ꝓgressum remoratẽ: aut litis dilatione, aut appellationis renouatione sic pauperẽ fatigat, vt vel noxiam cõcordiam inire, vel non sine ipsius summo damno à litigãdo cessare cogatẽ, vnde multoties ad extremam inopiã redigitẽ. Quo in casu Chri-
3.reg.10. stiani regis est, vt ꝓuideat, ne tale quid contingat: quem ꝓpterea (sicut ad Sa
2.Para.9. lomonem regẽ dicebat regina Austri de Saba) constituit Deus regẽ, vt faciat iudicia atq; iustitiam. Cui propterea & tantam dedit præ cæteris potestatem,
Pro. 20. vt ipse sedens in solio iudicij, dissipet omne malum intuitu suo, cuius fremitus est, vti fremitus leonis, & terror eius sicut rugitus leonis.

Est insuper vsqueadeò regis, iustitiam diligere & eam manutenere, vt rex appellari soleat fons iustitiæ, quòd sicut fons ad omnes æque deriuatẽ, ita sine personæ respectu iustitia regis omnibus esse debet æqua, nec pati vt quispiam aliquem, maximeq; pauperem, calumnietur, illiq; furetur.

Ad quod ipsum regẽ præter cætera commouere debet. Primo, quòd eius singulariter est officij, cuius causa rex à Deo constitutus est, vt accipitẽ ex ora
3.Reg. 3. tione Salomonis, quam, quum rex creatus esset, ad Deum habuit.

Secundo, q̃a eiusmodi calumnia sit oppressio pauperum & innocentium, de peccatis clamantibus pro vindicta in cælum contra opprimẽtem, & regem
Exo. 22. sustinentem vel permittentem oppressionem, domino dicente: Viduæ & pupillo non nocebitis. Si læseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus. Et alibi: Effudi super eos indigna-
Ezec.22. tionem meam, qui afflixerunt egenum & pauperem, & aduenam opprimebant calumnia absque iudicio.

Ter-

Tertio,crudelitas plagæ, qua Deus calumniantes & calumniam punit.

Primo quidem,calumnians(Deo dicẽte) redigitur in paupertatem ex eo, quod calumniose detorsit à paupere,sicut nemo ditescit ex substantia inique acquisita. Pro. 22.

Secundo,quia gladio pcutitur, & aduersus ipsum suscitatur bellum, vnde vxores illius fiunt viduæ & filij pupilli. Audiat, qui habet aures audiẽdi. Vnde Propheta:Væ,inquit,qui ædificat ciuitatem in sanguinibus, & præparat vrbem in iniquitate. Exo. 22. Abac.2.

Fur est,& peccat contra septimum præceptum,qui vel decimas iure diuino & naturali debitas,vt alibi docuimus,non soluit, vel falso soluit, vt Cain fecisse dicitur: quas & Christus confirmasse videtur,dicẽs: Hæc oportuit facere,& illa non omittere. Nec est, quod principes dicunt se decimas ecclesijs donasse,quum seculares principes nunquam habuerint ius recipiẽdi decimas, quæ semper fuerunt Ecclesiæ, quæ nonnullis ob vrgentissimas causas recipiendi ius dedit. XVII. Gene.14. Gene.35. Hebr. 7. Geñ. 28. Matt. 23.

Hinc isti suo se gladio iugulant,quòd aiunt se habere ius patronatus,quũ illud arguat ministerium,non dominium. Siquidẽ patronus dicitur, qui defendit aliquẽ in periculo. Hinc ius patronatus aliud non est, quàm ius defensionis aut tutelæ. Principes igitur aut quicunq; seculares,ab ecclesijs decimas recipiẽtes,non habent eas iure gẽtilicio, quasi hæreditario, sed defensionis causa,debẽtes propter eas ipsis Episcopis & eorum Ecclesijs, quarum decimis vtunẽ,patrocinari,causas eorꝫ agere, ipsos ab infestantibus impijs defendere, atq; adeo Ecclesiæ immunitatẽ tueri. Quod nisi fecerint, inique decimas accipiunt:furti,sicut alij non dantes,omnino rei,congregantes sibi suarum rerum maledictionẽ, vt illæ etiam sub manibus euanescant, sequẽte rerum interea omnium penuria & caristia:sicut aptò videmus nũc in Germania & aliàs: sed obcæcati, videre nolumus. Malac. 3.

Fur est, & quidẽ hoc maior fure, vt ipse sacrilegus appelletur, qui (prout proh dolor, hactenus factum est à Christianis, quod impiorum est Turcarum)sacra prophanat,tẽpla demolitur,prædia distrahit, tẽplorum facultates diripit, qui clericos & monachos suis domicilijs contra ius diuinum & naturale extrudit,ac victu priuat,& in vsum siue potius abusum suum prophanum vertit, Caino sacrificanti,& Ananiæ,patrẽ precij venditi agri ante pedes Petri proijcienti,similis. XVIII. Gene. 4. Acto.8.

Huius sane furti(quod,qa rerum est sacrarum Deo,singulariter nominari solet sacrilegium)grauitas & enormitas,ostẽditur ex frequẽtia & grauitate supplicij,quod Deus sacrilegis inflixit. Possem ego,sicubi foret operæpreci um,infinita propemodum recẽsere exempla, qbus sole clarius esset videre, q̃ male semp cesserit sacrilegis, vtpote quòd non modò sacrilegia eorꝫ substantias,sicut virga Aaronis virgas maleficorꝫ Pharaonis, deuorauerint, hoc est, sacrilegi semp deinde cœperint esse pauperes & infortunati: sed & quia corpore sunt hic temporaliter,& alibi æternaliter puniti sacrilegi. Sed vt tempori parcam,sufficerit vnum vel alterum recensere. Exod. 7.

4.Reg.21. 2.Par. 33. Nonne Manasses, ac filius eius Amon, in Iudæa reges, quia Hierosolymorum templum spoliarunt, opibus regnoq́ʒ priuati sunt? Manasses em̃ ab Assyrijs diu in Babylonis custodia detētus est, ipse vero Amon, patre liberato, est à suis obtruncatus in palatio.

4.Re. 24. Dani. 1. Dan. 4. Nōne qa Nabuchodonosor Chaldæorꝫ rex, qm̃ deuictis ꝑ eū Ioachim & Sedechia Hierosolymitarꝫ regibus tēplum spoliauit, ingeniū sensumq́ʒ cōmunem amittens, delirauit? Id quod nuper quoqʒ nonnullis sacrilegis contigisse tradit̃ in derisione reliquiarꝫ sancti Pennonis episcopi Misnensis.

Dani. 5. Nonne Balthazar quoqʒ rex, qa vasis tēpli, quæ Nabuchodonosor proauus eius abstulerat, in conuiuijs vsus est, vitam etiam & regnum perdidit?

2.Mac. 3. Nonne Heliodorus tēplum Hierosolymis despoliaturus, subito concidit in terram, & multa caligine obrutus, è tēplo in sella gestatoria eiectus est?

2.Mac. 6. Nonne Antiochum, templum Hierosolymis expoliare tentantem, appræhendit dolor durus viscerum, & amara internorꝫ tormenta, ita vt de corpore impij vermes scaturirent, ac viuentes in doloribus carnes eius effluerēt, odore etiam illius & fœtore exercitus grauaretur?

Adde ꝙ eis principibus vsqʒ adeò nunqʒ cesserit vltrà feliciter in bello, qui bona Ecclesiæ, necessitate aliquoties etiā cogēte rapuerūt, vt etiam aduersarij aduersarios ad spoliationē templorꝫ quondam prouocarint, lætatiq́ʒ sint, vbi alteri alterorꝫ spoliationem templorum audierunt.

Nota qdem est vox, auditu dignissima & memoratu, quam Fabius ille Maximus quondam protulit. Quum em̃ ille victor ex vrbe Tarento omnia fermē ornamenta publica, præter deorum statuas rapuisset, quod vt faceret, ab amicis monitus: Quin iratos deos, ait, Tarentinis relinquamus. Erat enim (vti creditur) non immemor auri Tolosani, quod sacrilegio quæsitum, exitio fuisset attingentibus.

Sed qd isthæc, quum habeamus exempla neglecti sacrilegij longe recētiora? Quem em̃ fugit, quàm misere Anno salutis humanæ circiter DCCXIIII. cesserit Carolo Martello, filio Pipini, glorioso alioqui & victorioso principi contra infideles, qa propter etiam necessitatē bellorꝫ bona Ecclesiæ sibi vsurpauerat, quando quidem anima illius ab Eucherio viro sancto visa sit in infernalibus pœnis crudeliter excruciari?

Vide Pogiū Flor. in Facet. De Friderico I. Imperatore qd dicam? Nonne sinistro suasu Petri de Vineis, viri docti & prudētis, quum in bello contra Alexandrum III. pecunia careret, Pisis, vbi tunc Imperator fuit, templorꝫ ornamēta aurea & argentea recipiens & spolians, ab illo suo secretario Petro de Vineis audiuit: Iniuriam abs te iniuste mihi illatā (qa prius ipsum oculo priuarat ex inuidia Germanorꝫ) vltus sum: tu tibi hominum odia comparasti, ego tibi Deum ex sacrilegio reddidi inimicū. Omnia tibi deinceps in deterius cadent. Id quod postea factum constat, vtpote ꝙ Imperator à Papa victus, deinde quoqʒ misera morte periērit. Quo dicto Petrus iste monuit, res sacras in vsum prophanum non vertendas. factumq́ʒ est id Anno domini M.C.LXIIII.

Sed inqs: Quæ est causa tam singularis enormitatis huius furti, sacrilegij?

Primo,

Primo,quia templum singulare Dei domiciliũ,dehonestať sacrilegio:fitq́ ex eo quasi latronum spelunca,contra singulare domini præceptum. Matt.21. Marc. 12. Lucæ 19.
Secundo,quia violatur & diripitur, quod singulariter Deo datũ est & con secratum,nec nisi in diuini cultus & pauperum vsum vertendum. Ioan. 2.

Tertio,quia diminuitur ex hoc in terra diuinus cultus,q̃ vbi prius est mul tifariàm Deus laudatus,ibi deinde laudatur eius aduersarius cacodæmon. Id quod totum ex Aggæo & Hieremia intelligi potest.

Nec est, quod aliqui falso obijciunt, sibi videlicet licere recipere ab Eccle- Aggæ. 1.
sijs,quæ vel ipsi,vel sui maiores Ecclesijs dederunt. Respondeo enim,nondum Hier. 7.
adhuc satis constare,q̃ ipsi monasteria & tẽpla fundauerint,p̃dijs & cẽsibus ditauerint: verũ potius constare, longe maiorem partẽ de suo fundasse & dotasse quondam Martyres & Confessores, & adeo quidem aliquoties de suis eleemosynis paupes,vt Ecclesijs & eorum ministris consulerẽt,vt in trito adhuc prouerbio dici soleat:Bona Ecclesiæ,esse bona pauperum.

Principes igitur & quilibet potẽtes, qui suis bonis Ecclesias expilant,pauperum eleemosynam sibi arripiunt,& Martyrum,& Confessorum.

Esto q̃ sint principes vel alij, qui Ecclesias vel fundarunt, vel dotarunt de sua substantia:non tamẽ licet eis,quod Deo vel alteri semel datũ est,maxime in pium & bonum vsum,& iustam ob causam,repetere: quum non sit eorum vlterius,sed eius cui datum est.

Nec est,quod dicunt,q̃m bona Ecclesię male dispẽsentur p̃ eaꝝ ministros. Respondeo,nec id quidẽ iustam esse causam,ob quam quod dederunt, recipere debeant,quum principalis ipsa causa & intẽtio, propter quam dederunt, bona est:maxime, q̃ ipsi receptis longe peius abutantur, vertẽtes ipsa in prophanum pompæ huius seculi abusum, nihil inde pauperibus retribuẽtes. Id quod videre est apud eos,qui quondã in Boemia,& nuper in Germania monasteria & ecclesias indignissime depopulati & depdati,sibi solis,nihil aũr aliis,nacti sunt: quoꝝ tamẽ paucissimi ditati sunt,sed potius ab eo tẽpore vtraq́ natio in pauperiẽ redacta, Deo sic sacrilegia more suo iuste vindicante.

Nonne melius fuisset, vt substantiam ipsam illæsam siuissent, & ipsum modò vitiosum accidens reformassent,præsertim q̃ nec sacerdotes, nec monachi substantiam auferant,sed eo solo abutantur aliquoties, quod inde colligunt, supplicium habituri propterea suum?

Fur proinde quoq́ est,contraq́ hoc Dei p̃ceptum peccat, sacerdos & mo XIX.
nachus,qui res Ecclesiarum & sacerdotioꝝ nõ ad quod institutæ sunt, sed ad sua lucra dispensat,in voluptate prodigit,vel vitio tenacitatis sibi reseruat,vel in vanam pompam conuertit, vnde pauperes deberet alere,qui frigore laborant & inedia.

Fur est,idemq́ peccat contra septimum Dei præceptum,qui vel vẽdit vel XX.
emit sacerdotia vel sacramenta, quæ gratis conferenda sunt, iuxta Christum Matt. 10.
dicentem:Gratis accepistis,gratis date. Talis fur erat Hieroboam. Quicunq́ 3. Reg. 13.
eñ volebat,implebat manum eius,& fiebat sacerdos excelsorum. Atque ob id eius est euersa domus & deleta de superficie terræ. Talis erat fur Simon

Acto. 8. iste,ad quem Petrus dicebat: Pecunia tua tecum sit in perditionem. Talis fur 4.reg.5. fuit Giezi seruus Helisei,qui, quoniã pro gratia spirituali impartita Naaman, vestes accepit & argentum,factus est leprosus.

XXI. Fur est coram Deo,& in eius septimum preceptum grauiter peccat om̃is, qui titulo hæreditario exigit aut accipit q̃cquam,cuius ipse non est hæres, nec ad eum pertinet:sed vel fraude, vel violentia se ingerit in hæreditatem. Quo sane pacto fur est omnis adulter & adultera,& qui ex ipsis nascitur,conans pa rem cum legitimis habere partẽ hęreditatis:cuius,quia spurius & nothus est, esse particeps nequit, sed contra iustitiam poscit & accipit, quod legitimorꝫ est,prout non ius modò humanum cauet,sed & diuinum.

Ex cuius decreto quondam fratres ipsius Iepthe, ad ipsum, quia mater eũ Iudic. 11. cum adultero clàm conceperat,dicebant: Hęres in domo patris nostri esse non poteris,quia de adultera matre natus es.Ex eius quoq; iuris decreto,Sara con iunx Abrahæ, dicebat ad ipsum de Ismaele filio, nato ex Agar ancilla: Eijce Gene. 21. ancillam hanc & filium eius. Non em̃ erit hæres filius ancillæ cum filio meo Gala. 4. Isaac.Id quod deinde Paulus per allegoriam repetit.

Quia vero Abraham propterea fecit quod Sara iussit, Ismaelem, quanuis filium dilectũ,eijciẽs,quanuis ille non prorsus ex adulterio conceptus fuerat, quandoquidẽ ipse Abraham ad Agar accesserat coniugis affectu & ordinatiõe diuina:quanto magis ab hæreditate fratrũ spurius erit excludẽdus,quum plane,si quid hæreditatis contra verorꝫ hæredum voluntatem recipit, fur sit, & ipse etiam adulter,eum ad hæreditatẽ capiẽdam instigans? Id quod sępenu mero causa est litium,discordiarum & bellorꝫ,quæ Deus auertat.

In summa fur est,& contra septimum Dei præceptum peccat, qui vel frau dulẽter verbo aut facto cum proximo agit, vel agere firmiter sibi proponit, quiq; contra iustitiã q̃dpiam aũt vsurpat,aut occupat, vel ad hoc ipsum consulit,persuadet,imperat,iritat,conniuet, aut quouis alio modo non seruat erMatt. 7. ga ꝓximum naturæ regulam,habẽtem:Quod tibi fieri vis,alijs facito:Quod Lucæ 6. tibi fieri nolueris,alteri ne feceris. Hactenus de multiplici furto:superest,vt ge Tob. 4. neratim de eius grauitate dicam.

Etsi em̃ quodcunq; peccatũ,qualis est oĩs mandatorꝫ Dei transgressio,vel ideo satis graue sit ac reputari debeat,q̃a peccatorẽ separet à Deo, perpetuoq; damnet ac ꝑdat,vnum tamen altero dignosciẽ esse grauius,ex pœna plerunq;, Esaiæ 59. quam Deus ꝓpterea infligit peccanti. Ita peccatum adulterij ꝓbauimus esse facile grauissimum,q̃ vix aliud atrocius esse punitum à Deo legamus.

Exod.22. Primo proinde furti grauitas ex hoc subindicatur, q̃ olim lex mandaue Leuit.24. rit,quatenus fur depræhẽsus, vel quilibet alicui damnum faciẽs, aut septuplũ redderet,aut se cum om̃ibus suis in ꝑpetuum seruum daret ei, cui furto aliq̃d Pro. 6. abstulisset,etiã necessitate cogẽte, scriptura teste. Sic Zachæus aiebat ad doLucæ 19. minum:Si quẽ defraudaui,reddo quadruplum. Et quare Zachæe? Quia,inquit,lex Dei,quia ratio & religio hoc dictat,hoc suggerit.

Dani.4. Nec est,quod hoc peccatum se quis eleemosyna redimere posse speret. Impietas em̃ est,ex rapina eleemosynã facere,vel ad pium vsum conferre,scriptu

ra di

ra dicēte: Qui offert sacrificium de substantia pauperis, quasi qui victimat filium in cōspectu patris. Nec etiam putanda est eleemosyna, sed crudelitas potius & iniuria, si vel pauperibus vel ecclesijs dispensatur, quod ex illicitis rebus acquiritur. Nōne, quæso, iniuria esset, si duos quospiam videres, alium nudū, alterum vero indutum, spoliares vestitū, & indueres nudum? Proinde simpliciter furtum non modo reddi debet, sed & si fieri potest, de proprio nonnihil addi. Eccl. 34.

Secundo furti grauitas ex hoc elicitur, ꝙ raro vel nunq̄ de furto vere pœniteatur, raroq; remittatur ipsum. Reliqua quidem peccata decenti confessione & pœnitentia remittuntur: sed ad remittēdum furti peccatum, non sufficit pœnitentia, sed opus etiam est restitutione plenaria, sicut dixi: quoniam sententia est catholicorum doctorum, Peccatum non remitti, nisi ablatum restituatur. Id 1. Esd. 1. quod ethnicus quondam Rex Cyrus intelligēs, reddidit vasa quæ pater eius 3. Esdr. 2. Nabuchodonosor abstulerat.

Si vero ablatū vel ideo reddi non posset, quia vel dn̄s, cuius esset, ignoraretur, vel non superesset, neq; hæres ipsius, arbitror in vsus pios rectius esse vertēdum, summa nihilominus adhibita pro furto pœnitētia: vel si fur non haberet, oporteret adesse firmum reddēdi propositum.

Tertio grauitas furti dignoscit ex hoc, ꝙ Paulus ipsum numeret inter peccata capitalia, vtpote idololatriam & adulterium, cuiq; maledicitur à prophetis inter illa specialiter. 1. Cor. 6.

Sed ais fortasse: Si modò furari & rapere, tantum est corā Deo peccatum, Osee. 4. quur dn̄s olim p̄ Mosen Hebræis mandauit, vt acciperēt ab Aegyptijs vasa Zach. 5. aurea & argentea, vestesq; preciosas, vtq; deprædarent & spoliarent Aegyptios? Respondeo, hoc ipsum nihil habere cum hoc p̄cepto commune, quum fuerit mandatū Dei, cuius est terra & plenitudo eius, de quo iudicandum non erat, sed obediēdum, qui nouit q̄ iuste mandauerit. serui est, obediēter facere quod ille mandat: qui quum à priuata cupiditate mētem defæcatam habet, ac Dei iussionem insequitur, peccare non potest omnino. Sic illi Deo obtēperantes, furtum non commiserunt, sed Deo iubēte mysterium impleuerunt. Exod. 12. Psal. 23.

Sed iterū dicis: Si tanta furti peccati grauitas est, quur scriptura dicit, Non est grandis culpa quum quis furatus fuerit? Respōdeo, scripturam hoc ipsum dicere duas ob causas: Pro. 6.

Primo, quia furtum sit leuis culpa in cōparatione adulterij, criminis omnium grauissimi, prout superius ostendimus.

Secundo, quia sit leuis quodammodo culpa, quando fit ex ineuitabili necessitate, quum non est alius modus pellēdi famē quàm furto: quum alioqui sit grandissima culpa, si vel manuum labore vel alia quacunq; ratione fames pelli possit.

Cæterū adhuc quæri solet, an magistratus in Euangelica lege merito morte furem puniat, quando crimen furti quondam sub lege Mosaica morte non plecteretur. Respondeo, non immerito magistrum sub Euangelio punire, sicut alia crimina, morte furtum, cuius authorem, vt plurimum punit, quum lex Exod. 22.

iudi-

iudicialis & politia Mosis, non etiam sit in gẽtes translata, sed docet Euangelium præsenti potestati prorsus obediendum esse: cui propterea facultatem legum condendarum dedit, ac vt in sontes ac pacis & communis societatis ꝑturbatores, seuere animaduertat, ꝑmittit, dans gladiũ, vt timori sit ipsa mali operis, & vindex in iram ei qui malum agit.

Matt. 23. Rom. 13.

Acto. 10. In hoc tamen casu magistratum censeo monendum, ne sit appetens sanguinis, neq; acceptor personarum, neq; furculum, qui vel ob necessitatẽ quid modicum furatus est, spem etiam frugis ac melioris vitę promittentem, temere suspendat: publicos autem homicidas, adulteros, raptores, latrones, ac pauperum direptores, quacunq; corruptione liberos abire sinat, contra Dei pręceptum, quo prohibetur in iudicio haberi personarum acceptionem, prout modõ leges fere omnes fieri ac esse videmus, vt telas aranearum, quæ muscas debiles capiunt, aues vero dimittunt. Sed vt aues aucupis amitem, pedicas, retia & viscum perrumpere non possunt, sic nec isti potentes peccatores, vt ita dixerim, qui vel quamlibet hic agant etiam sine consciẽtia securi, effugere nequeunt, Paulo teste, iudicium iudicis Dei iustissimi.

Leuit. 19. Deut. 1. Rom. 2.

Cuius sane intuitu, charissimi, mutuò nos diligamus, non offendamus: nec nos solum ab omni furto, hoc est, à quauis fraudulenta vsurpatione rei alienæ penitus abstineamus, sed & caueamus infideliter quocunq; modo inter nos siue verbo siue facto agere: nostrisq; manibus diligẽter & fideliter operemur, vt habeamus, vnde, hortante Paulo, quod & ipse fecit, necessitatem patientibus largiamur. Sic fiet, vt nec illi, nec ipsi nos quoquo modo fures simus, nec alterius rei raptores.

Ephe. 4.

DE OCTAVO PRAECEPTO. Cap. XV.

Non falsum testimonium dices, Exod. xx.

ETsi neoterici modò, præsertimq; schismatici, hoc octauum Dei præceptũ sub ijsce verbis legant, Non loqueris contra proximum tuum falsum testimoniũ, & sub eis quoq; verbis legatur & in Exodo, & in Deuteronomio: ego tñ hoc ipsum præceptum, velut audistis, sub alijs verbis, vtpote, Non falsum testimoniũ dices, exprimo. Id quod nemo miretur, nec existimet me verbo Dei quicquam vel addere, vel demere: sed potius ex hoc intelligat, me, sicut nec alibi, nolle esse singularem, quales plerunq; semper schismatici sunt & hæretici, qualesq; esse & haberi volunt, sed plane catholicum, hoc est, vniuersalem, libenter amplectentem consuetudinem catholicæ Ecclesiæ, quam plerunq; duntaxat credimus. Ipsa vero catholica Ecclesia in Germanica pręsertim natione, multis iam pridem annis ita hoc idem octauum præceptum legit & expressit, vt ego lego & exprimo.

Exod. 20. Deut. 5. Deut. 4. Deut. 14.

Nec ꝓpterea fit Dei verbo vel additio vel dẽptio, quũ nihil illi addat, q̃d ei contrarium est: nec demitur, quod necessario adest: sed plane manet idem in vtraq; lectione sensus & animus, licet ipsa vox siue verbũ, mutet. Id q̃d nihil refert, quum vel nostri maiores, & adhuc quidẽ doctissimi homines adfirment, de verbo litigandũ non esse, quũ vel de sensu vel corpore cõstet. Quod vsq; adeo verum est, vt etiam Paulus præcipiat vitare pugnas verborum.

Deut. 4. Deut. 14. 1. Tim. 6.

Qui

Qui & ipse propterea pariformiter legit & exprimit hoc octauum Dei præceptum, sicut legit catholica Ecclesia, quæ procul dubio non modò sequuta est Paulum, veluti integerrimum dñi verborum interpretẽ, nolentẽ vllo modo verbum Dei adulterari: sed & Iesum Christum, ipsum Deũ & dominum legislatorem, qui sic legit & præcepit. Rom. 13. 2. Cor. 4. Matt. 19.

Nec est q̃d fortasse dices, in Ecclesiæ catholicæ adeoq; mea lectione, obmitti verbum, contra proximũ tuum. Siquidẽ respondeo, hoc ipsum verbum prorsus intelligi virtute p̃cepti, quod, sicut omnia, pro proximo latum est. Et quid multa? Nonne liberum est vertenti, vt possit quibuscunq; verbis vertere, modò latoris & authoris verum sensum sequatur?

Iam itaq; vt ad declarationem præcepti descendam, sciendum est, rationẽ ordinis huic octauo præcepto non minus q̃ cæteris perquàm pulchre constare, quum dicitur: Non loqueris contra proximum tuum falsum testimoniũ, vel, Non falsum testimonium dices. Ibidem. Rom. 13.

Quũ em̃ Deus ille Opt. Max. seriò velit proximũ nobis diligi, nec illum q̃uo modo offendi, nec in eius corpore, nec in eius vxore, nec in eius substãtia: ipse vero proximus non modò hæc ipsa habeat, sed supersit illi thesaurus adhuc alius, qui est bonum nomen, quo ille vsq; adeo non potest carere, si modò honeste, prout oportet, inter homines viuere vult, veluti re quapiã contẽptibili, vt etiam bonum ei nomen melius sit, scriptura teste, quàm vel vnguenta preciosa, vel diuitiæ multæ: fieri sane solet, vt ipse nolit æque nos nocere debere proximo in eius fama atq; in eius substantia, quum homo pene magis nullus sit, qui est sine bono nomine, q̃ qui est sine tẽporaria substãtia. Id quod ethnicus ille Cato sciens, aiebat: Eccl. 7. Pro. 22.

Omnia si perdis, famam seruare memento:
Quam si perdideris, postea nullus eris.

Ad tutandũ igiẽ bonũ proximi nomẽ, dñs ipsum dedit octauũ p̃ceptũ, dicens: Non loqueris &c. Et recte nimirum post secundæ tabulæ p̃cepta, quibus mandaẽ, ne quo modo fratrẽ nostrum ope lædamus, tum in corpore, tum in bonis: subnectit p̃ceptum, quo præcipiẽ, ne verbo fratrem lædamus.

Iam vero in primis sciendũ est, hic quoq; à parte totũ intelligi debere, sicut in superioribus præceptis. Quemadmodum em̃ idololatriæ nomine non tantum illa crassa, sed & illa cordis & interna venit: item periurij nomine, oĩs illicita Dei nominis vsurpatio: sabbati item, omnis sp̃ualis vacatio: ad hæc homicidij nomine, omnis proximi læsio in personam redundans: mœchiæ vero, oĩs illicitus coitus: & furti deniq; nomine, om̃is noxa rebus proximi illata: sic hoc in præcepto falsi testimonij vocabulo venit omnis noxa, qua per linguam proximum afficimus.

In quo quidem præcepto dominus non modò prohibet opus, sed & om̃es causas & occasiones, quibus ad ipsum falsum testimonium p̃uenitur. Quinimò non solum prohibet in eo dominus ipsum opus, causam, occasionem, sed & affectionem firmam. Ipse enim saluator noster, magister perfectionis, vim huius præcepti ad cor ipsum & affectus transfert, inquiens: Quæ procedunt Matt. 15.

dunt de ore, de corde exeunt: hoc est, ea quæ in corde latent, & quum præbetur occasio, foris erumpunt, coinquinant hominē. De corde enim exeunt cogitationes malæ, falsa testimonia, & blasphemiæ. Quibus sane verbis innuit, eum quoq; dicere falsum testimonium, qui vel dicere cogitat, si detur occasio. Prohibet igitur dominus in hoc præcepto omnem linguę abusum. Vnde sequitur, multifariàm ab homine peccari contra octauū Dei maximi pceptū: hocq; ipsum ferme semper fieri mendacio, & quidem ita, vt omnis qui mentitur, habeatur pro eo, qui falsum dat testimonium, quando falsum & mendacium nihil pene discrepent.

Vt aūt apertius dignoscanť, qui mentiendo falsumq; dicendo, contra hoc domini pręceptum peccent: sciendum est, eum mentiri, qui secus loquitur, aliterq; præ se fert, q̄ in mente habet: pindeq; mēdacium esse falsam vocis & gestus significationem cum fallendi intentione.

Sunt autem multa mendacij genera: quæ & si peccāta sint vniuersa, non tamen æque grauia, sed eorum quædam sic excusatione digna, vt interim vix p venialibus habeantur peccatis.

Necessarium mendacium est, quo quis innocēs in vitæ discrimine sibi con
Gen. 12. sulit, vti fecerunt & mentiti sunt Abraham & Isaac: qui ne propter vxores su
as interficerentur, dixerūt eas esse suas sorores. Ita quoq; Dauid coram Achi
Gene. 20. rege Geth, simulauit se stultum, vt sic mortem euaderet.
1. Re. 21.

Officiosum mendacium est, quod nulli nocet, & alicui prodest, quod aliquoties etiam vel necessitatis ratio, pietate, misericordia, zelo religionis suadente, quodammodo extorquet, quanuis interim videať alij nocere. Sic mentitæ
Exod. 1. sunt obstetrices illæ Hebrææ, quum dixerunt mulieres Hebræas passim calere artem obstetricandi, nempe vt tali mēdacio efficerēt, vt tutò possent ser
Iosu. 2. 6. uare pueros Hebręorum masculos. Ita Raab quoq; officiose mentita est, quū dixit nuncios Hebræos abijsse, vtpote, vt sic, quod perfecit, illos officio prote
Iudith. 13 geret, vitæq; conseruaret. Ita quoq; Iudith mentita est, Holophernemq; de
Gene. 27. cepit, vt patriam saluaret. Iacob quoq; simulauit se esse Esau, consuendo ma
Iosue 8. nus & collum pellibus hœdorum. Iosue quoq; simulauit fugam ab eis, qui erant in ciuitate Hai, vt egrederentur persequentes, & eos vel sic ad interne
4. Re. 10. cionem cæderet perderetq;. Et Iehu Rex Israel simulauit se colere Baal, vt eius sacerdotes omnes ad se allectos conuocaret atq; occideret.

Qui licet homines fuisse pij credanť, & nihilominus tamen vel ipso gestu mentiti fuerint, & quidē officiose, non tamen eos censeo nobis in exemplum trahēdos: quandoquidem viri sancti, qui vidētur in duobus illis mendacij generibus mēdacium dixisse, causam sui vel necessarij vel officiosi mendacij habuere, & quidē spiritus instinctu ducti & recti: quæ quidem causa eorū mēdacium vel excusat, vel commendat.

Primo quidem si attēderimus eorum animum, certe inueniemus eos fuisse ab omni fallendi proposito penitus alienos.

Secūdo, quia totus spiritus, quo ducti sunt, mysterio ac ordinationi Dei subseruiuit.

Tertio,

Tertio, quia iidem homines sancti sic sua verba & facta temperauerunt, vt vix eos quispiam commissi mendacij possit arguere. Abraham enim & Isaac in vitæ discrimine apud impios constituti, non omnino mentiti sunt, quum & adfirmarêt vxores suas esse suas sorores, quum Hebræis omnes quotquot de vna cognatione sunt, fratres & sorores appellari soleant. Gene. 12. Gene. 20.

Quod vero Iacob fecisse legitur, plane mysticum est, electioni Dei subseruiens. Nec eñ omnino falsum erat, quod ipse Iacob se dicebat esse primogenitum, quũ ipsi, Esau primogenita sua vendidisset, & Dei electione primogenitus cēseret, quēadmodum & nos Dei gratia & beneficio per fidē Abrahæ filij vocamur: quippe in bñdictionē, Hebræis quidē ex carne Abrahę descēdentibus promissam, sed ob infidelitatē ablatam, surrogati. Gene. 27. Rom. 9. Galat. 4.

Nec vacauit mysterio, q̃d fecere Hebraicæ illæ obstetrices: nec item quod Dauid, quod Denicꝫ Iudith illa fecit. Addo illud tantum, quod & Augustinus sensit, obstetrices videlicet illas non ob id fuisse remuneratas, quia fuerint mentitæ, sed quia ex pietate erga Deum, infantes Hebræorum liberare studuerint. Nec Raab commendatur mendacij nomine, sed quòd certa de voluntate Dei, pie egerit in liberandis nuncijs Hebræorum. Holophernes quocꝫ latro sacrilegus, non nisi ꝑ mulierem debuit tolli: nec fuit ex omnibus mulieribus dignior, decentiorcꝫ Iudith: quare eam dominus ad tam arduum opus elegit. Eius proinde zelus, quem pro lege Dei habuit, excusat mendacium. Et ipse quocꝫ Iosue in bello iusto simulatione non peccauit. Ciuibus enim Hai nullo sacramento fuit obstrictus, necꝫ vllas cum eis belli, pacis, vel induciarũ pactiones inijt. Quod si fide data iussisset abijcere arma, & sese dedere, & post irruisset in eos & trucidasset, sacrilegus & periurus & effusi sanguinis omnino reus fuisset. Recte proinde seruauit fidem Gabaonitis, quanuis contra eum omnis multitudo murmuraret. Hai ciuibus nihil debuit, sed domino debuit, vt se militē illi fidelē exhiberet. Et in iusto bello simulatiõibus & omĩ stratagematon gñe militescꝫ ducescꝫ vti licet. Nec etiam hoc casu peccauit Iehu, quia dixit sibi grande votum esse & sacrificium Baal. Zelo eñ Dei hoc dixit, vt accipimus ex verbis, quæ ad Ionadab filiũ Rechab protulit, inquiēs: Veni mecum, & vide zelum meum pro domino. Exod. 1. 1. Reg. 21. Iudit. 13. Iosu. 2. 6. Iosue. 9. 4. Reg. 10.

Quàm vero idem Iehu vir fuerit animi fortis, non mendax, nec plenus rimarũ, licet hinc intelligere, ꝙ is necꝫ sibi missis obuiã nũcijs, & pacē petētibus, vel verbũ q̃dem ꝑ pacis sacramento respondit, imo contrà dixit: Quid tibi & paci? Præterea quũ ipse rex Ioram illi obuiam curru occurreret, dicens: Pax ne est? Iehu ille nihil regi ꝓmisit, nullam de pace fidem illi dedit, id est, ne vnius quidem verbi, sed contrà verba hostilis animi respondit, dicens: Quæ pax? Adhuc fornicationes Iezabel matris tuæ & veneficia eius multa vigent. E regione quum interrogaret ipse Ionadab filium Rechab, Nunquid est cor tuũ rectũ cũ corde meo? Et ille responderet, Est: data fide, eum ad se in suum currum leuauit, dicens: Veni mecum, & vide zelum meum pro domino.

Non est itacꝫ, quod quilibet Christianus in hoc ipso officioso mendacio sequi velit eiusmodi, quos recensuimus, sanctorũ hominum exempla: quo-

rum necessaria & officiosa mendacia, eas videmus habuisse causas, quæ vel excusant, vel, qa ductu spûs facta sunt, diluunt. Iam vero Christo nato, quis dicere audeat, se instigante spiritu, vel officiose, vel zelo misericordiæ & pietatis, aut mentiri, aut simulare: quum Christus aduentu suo omnibus typis & figuris veteris legis, in quibus omnia contingebant, finē fecerit, qui solus gratiam & veritatē attulit. Etsi em̄ doctores catholici, officiose necessarioq; mentiri, crimen esse capitale non censeant: pronunciare tamē non audent, omnino non esse peccatum: quin etiam peccatum esse definiunt, sed excusabilius, quando verbum etiam ociosum, peccatum esse credatur.

Ioan. 1. 1. cor. 10. Matt. 12.

Peccat igitur grauiter in hoc octauum præceptum, & in secundū primæ tabulæ, qui perfuga clàm vel palàm duci, sub quo meret, sacramento aut iureiurando obstrictus, deficit ab eo, ipsumq; fortassis in hostium suorū manus redigit, quales fuerunt quondam Alchimus & Bacchis, qui de Israelitis ad Demetrium regē defecerunt, & illis plus mali q̄ gētes ipsę fecerunt, mētientes se amicos, non autem desertores.

1. Mach. 7.

Peccat quoq; dux ille, qui quum dat aduersariis inducias, & pacē recipit, dataq; fide arma abiicere iubet: deinde ruit in inermes, ac eos occidit: quinetiam pacta & conuentiones, quas suis literis & sigillis confirmat, statim rescindit, vtpote periurus & perfidus, nihil habens cum prædictis exemplis sanctorū patrocinii. Etsi enim fortassis ille bonum Dei zelum habeat, grande tamē est peccatum, periurio contra fidē datam peccare, quum hæc ipsa hosti etiamnū sit seruanda. Quod quia quondam non seruauit Sedechias Rex, sed fidē Nabuchodonosor datam fregit: causa fuit, q̄ Deo p̄mittente, reges Chaldæorū ascēderint in Iudæam, & eam vnà cum Hierosolymis p̄diderint ferro & igne, multis hominum millibus partim trucidatis, partimq; in captiuitatē in Babyloniam abductis. Caueat ergo Christianus, ne sub pœna mortis etiam æternæ, fidē fallat vel mētiatur, etiā apud impios, & quidē pietatis causa, scriptura prohibente, quum dicit: Noli velle mentiri omne mendacium. Caueat quoq; p̄rsus, ne mendacio pietatis causam prætexat: quandoquidē, teste Paulo, non debemus facere mala vt eueniant bona.

Iosue. 9. 3. Esdr. 1. Eccl. 7. Rom. 3.

Iocosum mendaciū est, q̄d vt nemini obest, ita & nemini prodest, vtpote oblectādi causa dici solitū. Iam vero tametsi sic iocose mētiri, nō ilico capitale mortaleq; sit peccatum, fieri tamen potest mortale, bifariàm.

Primo, si quispiam frequentius assuesceret ita mētiendo iocari. Id quod scriptura prohibet, dicens: Noli mentiri omne mendacium. Assiduitas enim illius, mala est.

Eccl. 7.

Secundo, si quis nec suo loco & tempore mentiretur iocose, quēadmodum faciunt aliqui concionatores, qui sic in suis ad populum sermonibus mentiuntur mendaciis iocosis, vt auditoribus vel hinc placeant, vel vana credulitate fallant ac imbuant, quasi loca scripturarum non longe sint mendaciis efficaciora ad p̄suadendum: quum sic mentiendo, diuini verbi maiestati detrahūt, doctrinam fidei suspectam faciunt, seq; demum ipsos leues reddunt, quātumuis alioqui graues doctiq; videri velint.

In primis enim memores esse deberent loci, qui templum est, non autem theatrum vel scena, vbi vel deuote orari, vel seriò doceri debet. Matt. 21. Marc. 11. Lucæ 19. Ioan. 2.

Deinde memores esse deberent, quē docent, nēpe Christum, qui quum sit ipsa veritas & grauitas, nec mendacio vult testari, nec ioco prædicari. Ioan. 14.

Insuper memores quoq; esse deberēt, qualia verba esse debent, quibus doceant, nimirum verba Dei, nō mista fictis mendacijs, quæ soliditatem auferūt. Hinc Petrus: Si quis, inquit, loquitur, quasi sermones Dei loquatur. 1. Pet. 4.

Atq; hoc est, quod Paulus suum Titum & quemlibet doctorē monet, dicens: Tu aūt loquere quæ decēt sanā doctrinā, verbum sanū irrepræhēsibile, vt is qui ex aduerso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis. Titi. 2.

Ego sane suaderē prorsus abstinere mendacijs, vel quamlibet iocosis: & quidem ideo, quòd nihil ędificent, & ipse quoq; Paulus dānet omne stultiloquiū atq; etiā vrbanitatē, quā vocant, ad rem nō pertinentem: & præcipiat, vt sermo noster sale sit conditus, non īmemor dn̄i, dicentis, de omni verbo ocioso rationē esse reddendā. Apologos vero istos pudicos, nec leues, cuiusmodi est ille apud T. Liuium de membris corporis, & apud Aesopum de ranis & ciconia & trūco, & hoc genus alijs, non prorsus improbo: quū ferme sint similes parabolis, pietatem habentes annexam, quibus nemo Christo melius est vsus. Ephes. 5. Colos. 4. Matt. 12.

Perniciosum & malignū mendaciū est, quod non modò nulli prodest, sed & alijs nocet, ex malignitate & animi duplicitate prodiens: eo nimirum fine dici solitum, vt proximo vel vitæ, vel famę, vel bonorum externorum iacturā afferat: id quod semper æternæ dānationi obnoxiū est. Solent aūt eiusmodi mendaces esse duplices, & vtriq; peccare grauiter contra hoc octauum dn̄i præceptum.

Primo quidem mendax malignus, est priuatus, & est multiplex: & vnusquisq; peccat contra hoc octauum domini præceptum.

Peccat quidem, qui adulatur, gratiam captans, nihil non laudans & vituperans ad bn̄placitum eius cui adulatur, pestilentissimus existens inimicus, etiā in persona amici, frequens apud diuites & potētes, quibus nihil æque deest, quàm qui veritatem dicat eis. Et hoc est quod ait scriptura: Melius est à sapiēte corripi, quàm stultorum adulatiōe decipi. Et sunt meliora vulnera amici, quàm fraudulenta oscula inimici, id est, adulatoris. Eccl. 7.

Peccat, qui detrahit alteri, vsq; adeo, quòd scriptura dicit, Dei esse abominationē, eum qui detractor est: & ipsum quoq;, qui faciles aures præbet detrahenti: quum, Bernardo teste, vterq; diabolum portet, hic in aure, ille in ore. Pro. 24.

Peccat, qui temere iudicat, & quidē maxime non suo loco, contra præceptū domini dicētis: Nolite iudicare, vt non iudicemini, de ijs videlicet rebus, quæ possunt & bono & malo animo fieri, quæ Dei iudicio sunt committēda, nec de alterius corde proferēda est sententia temere. De quibus admonet Apostolus, dicēs: Tu quis es qui iudicas seruum alienum, qui domino suo stat aut cadit? Opus suum probet vnusquisq;, & sic in semetipso gloriam tātū habebit, & non in altero. Vnusquisq; enim onus suū portabit. Et rursus: Nolite ante tempus iudicare, quoadusq; veniat dn̄s, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc vnicuiq; laus erit à Deo. Matt. 6. Rom. 14. Galat. 6. 1. Cor. 4.

De ijs vero rebus, q̃ natura prorsus malę sunt, planeq́ꝫ manifestę, iudicare
Matt. 7. Lucæ 6. non ꝓhibemur, ex verbo dñi dicẽtis: Ex fructibus eorꝫ cognoscetis eos. Oĩs arbor bona, fructus bonos facit: mala autem arbor, malos fructus facit.

Primo tñ in hoc casu iudicandi respiciendũ est, vt non aggrauemus crimẽ, sed nr̃æ q̃q; memores simus infirmitatis, retinẽtes cũ odio criminis charitatẽ ꝑsonæ proximi: vt pote, si possumus, vt ait Bernardus, excusemus actionem: si non, excusemus intentionẽ: si nec intentionẽ, excusemus tentationẽ. Ad quod
Gala. 5. hortatꝰ Apostolus, dicens: Fratres, & si pꝛoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos q̃ spũales estis, huiuscemodi instruite in spũ lenitatis, considerans teipsum, ne & tu tenteris. Quod vt faciamus, exigit charitas, quæ operit etiam
1. Pet. 4. multitudinẽ peccatorum, volens cum mandato Dei q̃q; mala proximi vel omnino tegere, vel semper aliquo modo, si fieri potest, excusare.

Secundo, ne iudicemus indebito tẽpore & loco, vt pote q̃n iudicando nihil prodessemus. Sin aliter iudicaremus, certe excideremus à charitate, & malum non corrigeremus adeo, vt ipsum deterius etiam faceremus. Ita scriptura
Eccl. 31. prohibet argui proximum abs te in conuiuijs vini, ꝙ scilicet prorsus sit intempestiuum, corripere inter pocula, vbi peccantem non ad pœnitentiam, sed citius ad furorem concitaueris: & cõpotatores non ad misericordiam, sed magis ad contẽptum & dilacerationem proximi commoueris. Quo sane plurimum & maxime hoc quidem tempore peccant concionatores, qui ex suggestis nihil non conuiciorꝫ ac probrorꝫ in Ecclesiæ præsides, pontifices, sacerdotes, monachos ac monachas congerũt, toti in hoc occupati, vt promiscua mobilisq́ꝫ plebs, eos auribus palpantes, non vulgari plausu excipiat, illos vero summa contumelia afficiat, conspuat, lapidet, atq; adeo concitata seditione ꝑdat: bis vtpote grauiter & ꝑiculose peccãtes, tum q̃a absentes & indefensos pessimorꝫ criminum, quasi cæteri oẽs à peccato sint immunes, vt se etiam existimãt, insimulant ac traducunt: tum q̃a in eos sæuis verbis apud inconditam plebẽ detonantes, nihil aliud agunt, q̃ꝫ ꝙ vulgo fenestram aperiunt, authoritatem seniorum ac Ecclesiæ præsidum eleuandi, ac sinistram suspicionem disseminandi, contra Paulum, volentem vt seniores non increpemus, sed obsecremus vt pa-
1. Tim. 5. tres: neve presbyteros non solum non temere accusemus, sed ne accusationem eorum, nisi sub pluribus testibus, recipiamus: vt interea sileam, eiuscemodi criminatores verbo Dei turpiter abuti.

Quod quidem rei quum recogito, video sane nos magna verorꝫ concio-
Esaiæ 30. natorꝫ laborare penuria. Aut eñ pleriq; oẽs loquuntur, vt ait ꝓpheta, placentia: aut cũ laruis luctantes, & aera verberantes, in Papam & Episcopos absentes, nescio quæ grandia detonant, aut paradoxa, nescio quæ, certe non satis catholica, nec ipsis satis cognita, crepant de fide & eius generis alia. Quando de vitijs & virtutibus, quæ fidei sunt argumẽta, dicunt, ita ieiune agunt, vt circulatoribus q̃ concionatoribus longe sint similiores, non vel audentes vel nolentes. Quandoquidẽ nec vulgus audit eos, qui contendunt vlcus tangere. Ipsi vero magnates vbi audiunt eos dilacerare canonẽ Missæ, ipsamq́ꝫ Mis-
Dani. 11. sam vocare abominationẽ, mox putãt eos concionando referre Petrũ & Paulum,

lum,quũ magis testent se esse Antichristos,à qbus,secundũ Danielẽ,sit aufe- Dani. 11.
rendũ Missæ sacrificium ob peccata nostra. Id quod & secundũ eundem cer-
tissimum signũ est interitus & finis huius seculi. Cæterũ vbi audiunt istos in-
uehi contra eorũ vanam gloriã,auaritiã,luxuriam,adulteriũ,inuidiã,blasphe
miam,crapulã,tyrannidẽ,rapinã,& iuris negligẽtiam, & id genus vitia, mox
aiunt ipsos esse vel scandalosos vel seditiosos.

Similiter quoq; plebs ipsa, quũ audit concionari contra triplicẽ coronam
pontificis, contra dignitatẽ & apicem Episcopalẽ, contra pileos Cardinaliũ,
contra plattas & cappas,sal & oleũ,& quũ audit oẽs catholicæ Ecclesiæ cære
monias & cultus Dei,cõsuetudinesq; damnari:quumq; audit nullã traditio-
nem,nisi quæ in scriptura exprimatẽ,esse ꝓbandã: mox eiusmodi concionato-
rem cẽset esse Euangelicũ & Apostolicũ, quũ tamẽ nihil minus sit. Sin audit
obedientiam,humilitatẽ,castitatem,moderationẽ,sobrietatẽ,temperantiam,
& alias virtutes doceri,suaq; vitia reprobari, mox indignabunda cedit loco:
nimirũ vsq; adeo adest modò tempus illud nouissimũ, de quo Paulus ait:in q̃ 2.Tim. 4.
prædixit ille futuros, qui sanam doctrinã non essent accepturi, sed essent co-
aceruaturi ad sua desideria sibi magistros,auribus prurientes, auersuri auditũ
à veritate,ad fabulas aũt conuersuri. Ab ijs omnibus, vt ait propheta, furor Baruch. I.
domini non est auersus, sed adhuc manus eius extenta,in quam, sane Paulus Heb. 10.
aiebat esse horrendum,incidere.

Tertio,si priuatũ in nos peccatum fuerit,ipsum peccantẽ ex Christi præce-
pto priuatim,hoc est,inter nos & ipsum corripiamus:quos si non audierit,ad-
hibeamus nobiscum vnum vel duos, vt in ore duorũ vel trium testium stet Matt.18.
omne verbum:q si adhuc non audierit,dicamus Ecclesiæ.Quam si nec ipsam Deut. 18.
audierit,sit nobis vt ethnicus & publicanus. Atq; hoc nimirũ pacto Deus in L. vbi. ff.
hoc suo præcepto vult,ne cuiq̃ male obloquamur,etiam si ille reus sit mali,& de testib.
hoc nobis constet:longe minus,si nobis de eius malo nihil certi constat,sed ex
auditu duntaxat habemus.

Sed inquis:Nunqd nõ dicã q̃d verũ est?Immo dicas, sed corã ordinario iu
dice.Sed ais:haud possum,q̃d scio,testificari palã,timens ne perperàm mihi ce
dat,si quod asseuero,non probauero.Atq; ideo,inquam ego,si nõn poteris,vt
iuris est, coram ordinarijs personis probare malum, cuius aliquem accusas,
fac digito compescas labellum.Sin scis,pro te scias,non pro alijs. Etsi enim la
tius dixeris, tamen vti mendax habeberis,quia verum ipsum facere nequis:
imo facis vt malignus homo,quũ nulli debeat bonũ nomẽ auferri,nisi prius
alicui palàm sit ac ordinarie ablatũ.Ita nimirum dici modò solet falsum testi-
monium,quicquid non possumus,vti cõuenit,testificari.Propterea quicquid
sufficienti testimonio manifestum non est,nemo debet nec manifestare, nec
pro veritate reuelare.Et quidẽ summatim,quicquid occultum est,dimitti de-
bet occultum, vel ad minus occultim corripi.Ideoq; quisquis sis,noli(vt ait
scriptura)linguam nequam & detrahentẽ audire:sed sepi aures tuas spinis, & Eccl.28.
increpa detrahentẽ,qui Deo odibilis est,vt verecundetur, & labia contineat:
qui alioqui proximũ diffamabit, nec ex infamia facile liberabit ipsum. Cito

quidem eripitur alicui mentiendo, vel etiam vere dicendo, bona fama: sed nõ vsq; adeo cito restitui potest, qua tamẽ vir bonus post vitam nihil habere potest nec melius, nec charius, nec vtilius.

Iam vero, licet detractore, hominibusq; male obloquente nihil sit pnicio-sius, mirũ tamẽ est, q plerïq; omnes malint de proximo male, q bene, dicere & audire. Atq; licet ipsimet adeo simus mali, vt minime pati queamus, vt quispiam de nobis aliquid mali dicat, sed velimus plerïq; oẽs, vt totus mundus de nobis optime sentiret ac loqueretur: pati tamẽ nequimus, vt optime sentiatur & dicat de aliĳs. Quàm ergo rectius fecerimus, vt si forte fortuna detractoris conuicia in pximum audiremus, cõsiliũ sequeremur sapiẽtis, quum dicit: Au

Sap. 7. disti verbum aduersus proximum tuum? commoriatur in te, fidens quoniam te non dirumpet. Hactenus de priuato mendacio, nunc de publico.

Publicum mendacium siue solenne est, quod fit in iudicio publico, solẽnitatibus adhibitis & ritibus consuetis. Id quod proprie falsum dici solet testimonium, quod fuit peculiare quodammodo Iudęis, contra quos singulariter

Dani. 13. latum est hoc à domino pręceptum octauum. Fit autem & datur falsum testimonium multis sane modis:

Primo quidem falsus est testis, qui proximum falso defert, & ad tribunal sistit: quales erant duo seniores isti, qui falso mendaciterq; detulerunt Susannam.

Secundo, qui plane secus q̃ res habet, contra quẽpiam testificatur, hoc est,

3. Reg. 21. falso dicit: quales fuerunt, qui malitiose testati sunt contra Naboth.

Tertio, qui celat veritatem: quum non modò proditor sit veritatis, qui facit hoc, sed & qui non libere pronunciat veritatem, vel dicere tergiuersatur, quum vnusquisq; tenetur ad veritatem dicendam defendendamq;, maxime in iudicio, vt inde iudex informari, reus & actor iustificari, concordia & pax instaurari, sopiriq; possit omnis lis, discordia & inimicitia, quum alioqui veritatem dicendam tacens, vel eam dicere tergiuersans & recusans, Deum, qui

Heb. 6. veritas est, contemnit & negat coram hominibus, iudicem fallit, & proximũ

Ioan. 14. lædit, & multorum malorum instaurator, & bonorum est impeditor, vtpote pacis, amicitiæ, concordiæq;.

Quarto, qui verum testimonium vẽdit, & si testis alioqui sit verax, quia tamen mercede verum dicit, quod sine præmio non proferret, pro falso teste habetur, veritatem de falso suspectam faciens. Id quod neq; iudex facere debet, docẽte ad Macedonium Augustino: Gratis enim quod verum est, dici proferriq; debet.

Eheu si contra octauum Dei præceptũ peccat, qui veræ testimonium & iudicium vendit, q̃ putes grauiter peccet in idem præceptũ testis, qui testimonium: iudex, qui sententiam: aduocatus, qui patrocinium: procurator, qui adminiculum: notarius, qui ministerium, vel quiuis alius pręsidium, aut in iudiciĳs aut alibi contra veritatem & iustitiam, contra propriæ conscientiæ dictamen, contraq; rectæ rationis suffragium quoquo modo tulerit ac dederit? p ut à mundo condito frequentius, quàm alibi, fieri solet in iudiciĳs & conciliĳs

Cæsarum

Cæsarꝝ, regum, principum, & id genus satraparꝝ, & quidē potissimū tripliciter: Primo, propter munera, xenia & dona, quæ (scriptura teste) maximē excæcant prudētes, subuertuntq́ꝫ verba iustorꝝ & iudicum, q propterea maximè prohibētur accipere munera. Quorꝝ acceptoribus ipse dn̄s seriò minitatur væ, dicens: Væ qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiam iusti aufertis ab eo. Et quale væ? Nimirum ꝑditionis. Ignis em̄, dicente scriptura, deuorabit tabernacula eorum, q munera libēter accipiūt. Etsi quoq́ꝫ victoriam & honorē acquirit, q dat munera: tn̄ animam accipiētium auferet, ait scriptura: Qui autē odit munera, viuet. Et rursus ait dn̄s: Maledictus qui accipit munera, vt percutiat animam sanguinis innocentis: quinimmo non accipietis precium ab eo, qui reus est sanguinis. Num.23. Eccle.20 Esaię 5. Iob 15. Pro.17. Pro.22. Deut.27. Nūe. 23.

Id quod fecisse tradit scriptura filios Samuelis, q declinauerunt post auaritiam, acceperuntq́ꝫ munera, & ꝑuerterunt iudicium. Qui excutit manus suas ab omni munere, iste (vt Propheta dicit) in excelsis habitabit. Sed proh dolor, audio hoc ipsum, licet grauissimū peccatum, tam frequēs esse, vt penè nemo possit aliquam habere iustissimę etiam sentētiæ executionem, quantumuis iustam & commissam à superiore, nisi qui largitur munera. Cuius causa oportet, vt pauperes opprimantur, quia largiri non possunt: quorum deinde oppressio clamat ad cælum pro vindicta, quam certò facturus est dominus vel in ipso actore, vel in eius hærede. Videant igitur q se muneribus sinūt corrumpi pro iniqtate faciēda, quum nec pro vero & æquo quicquam sit accipiendum: peccetq́ꝫ grauiter, qui quod ex officio tenetur facere, non autem facit ipsum, nisi dato munere. 1. Reg. 8. Esaiæ 33. Psal. 139. Lucæ 18.

Secundo corrumpunt iudices, consiliarij, testes &c. ꝓpter acceptionē personarꝝ, quòd videlicet respectum habēt, an sint vel nobiles vel ignobiles, diuites vel pauperes, potētes vel impotētes, amici vel inimici &c. quum tamen hoc sane casu nulla debeat esse ꝑsonarꝝ ratio, quum non sit hominis iudicium, sed Dei optimi, q quum non sit personarꝝ acceptor, nec eius vicarius esse debet, sed sine personarꝝ acceptione iudicare. Hinc Iacobus ait: Si ꝑsonam accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege, quasi transgressores. Siqdem lex dicit: Nulla erit distantia personarum, ita paruum audietis vt magnum, nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudiciū est. Quod scriptura deinde declarans, ait: Nolite despicere hominem iustum pauperem, & nolite magnificare virum peccatorem diuitem. Deut. 2. Roma. 2. Galat. 2. Actor.10. 1. Pet. 1. Iaco.2. Deute.2. Eccl.42.

Atq́ꝫ hoc quoq́ꝫ (proh dolor) tam modò frequēs esse fertur peccatum, vt mox desperetur de vera sententia, vel commissione, vel consultatione, vbi intelligitur acceptio personarum esse in catena quam vocant.

Vt autem tam grande peccatum & scelus, in ipsis iudicibus & consiliarijs & testibus & alijs caueatur, necessaria sunt aliqua factu:

Primo, vt illi iuxta consilium Iethro, quod Mosi dedit, sint viri sapientes & timētes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam, quiq́ꝫ sint fortes & imperterriti. Quales non fuerunt filij Samuelis, ideoq́ꝫ noluit eos populus habere in iudices Israel. Qui em̄ volunt rectè, vt debent, iudicare & te- Exo. 18. 1. Reg.8.

stificari,& per ipsam sententiam & testificationem veram penetrare:necessum habent, vt aliquoties amicos,sororios,vicinos, consanguineos, diuites & potentes,q possunt ipsis multum vel prodesse vel obesse, commoueant. Ideoq́ oportet,vt omnino cæci fiant,aures claudant,vt nec videant nec audiant:sed
Deu.5.16. recte procedere, viaq́ regia proficisci, nec in alteram declinare partem affe-
Deut.17. ctionis causa:sed quicqd proponitur,recte iudicare & concludere, ita vt semper Deum, non hominem, præ oculis habeant, qui retributor est & iustitiæ & iniustitiæ.

Secundo, vt iudices à testibus non tam citò iuramenta postulent,nec temerè,nec statim quoslibet ad testificandum admittant. Debent enim ipsi de re testificanda prius diligenter percontari, qualesq́ sint testes, explorare. Sunt enim qui non admitti debent in quacunque re vel causa, prout eos recenset hoc distichon:

Aetas,conditio, sexus, discretio, fama,
Et fortuna, fides:in testibus ista requires.

Siquidem testes sunt dubij,mulier, puer,seruus, nimia laborans inopia, mente captus,infamis,Iudæus,hæreticus, & apostata.

Atq́ hoc est,quod etsi dn̄s Deus olim certissime sciret peccata Sodomita-
Gene.18. rum,tamē dixit:Clamor Sodomorum multiplicatus est,& peccatum eorum aggrauatum est nimis: Descēdam,&videbo,vtrum clamorem qui venit ad me,opere compleuerint.Sed quur Deus descendēs voluit videre,quod vidit, nisi vt daret iudicibus exemplum,vt ante iudicium causam diligenter discutiant, ne quouis modo falsum dicatur testimonium contra Dei præceptum, quo prohibet omnem linguæ abusum, atque omne mendacium?

Primo autem peccati falsi testimonij grauitas elucescit ex hoc, quòd dice-
Pro. 6. re falsum testimonium,est vnum ex sex istis, quæ Deus secundum scripturam singulariter odit & abominatur.

Pro. 19. Secundo,quòd scriptura speciatim dicat, testem falsum non manere im-
Pro.21. punitum,& mendacem omnino periturum,& quidem bifariàm.

Primo quidem temporaliter,quoniam falsus testis, quia iudicem mētiendo fefellit,& proximum læsit,fit infamis:& restituere debet fratri,cui incommodauit:& quidem talionem ferre, vel certè puniri iuxta legem,quemadmo-
Dani. 13. dum lapidati sunt,qui Susannam detulerunt de adulterio, propter quod fue-
Ioan.8. rat ipsa occidenda.

Secundo æternaliter,quia Deum æternum & eius veritatem, quæ manens
Psal. 118. in æternum,æterna est,contempsit.

Est igitur falsus testis, itemq́ calumniator, vsq́ adeò coram Deo abominabilis,vt à doctoribus non modò Iudæ Ischarioti conferatur,nec solum An-
Ioan.8. tichristo,q veritatis est hostis:sed & ipsi diabolo, qui pater est mēdaciorum,
3.Reg.21. proptereaq́ calumniator dici cœptus. Hinc & scriptura vocat eos, qui dederunt falsum testimonium contra Naboth,filios Belial. Vere ꝓinde dixit Chri-
Ioan. 19. stus,Iudam & Iudæos,qui falso tradiderant ipsum,maiorem habere culpam, quàm vel Pilatum,vel milites qui crucifixerunt ipsum.

Cauea-

Caueamus itaq; modis omnibus,ne falsum testimonium contra proximũ loquamur,id est, ne noceamus illi lingua nostra, nec animo, nec consilio, nec auxilio:ne deferamus eum,nec obloquamur illi, nec quicq; mali quod clàm est,de ipso apud alios loquamur,siue sit illud verum,siue falsum:nec peccata illius dilatemus,nec manifestemus:nec eius verba vel opa,quæ media sunt,in peiorẽ,sed in meliorem partẽ vertamus,nec vt alij faciant concedamus, sed ei vero testimonio contra quoscunq; calumniatores & susurrones adsimus:sic fiet, vt eum amemus veluti nosipsos.

DE NONO PRAECEPTO. Caput XVI.

Non concupisces rem proximi tui, Exod.xx.

HOc sanè loco repetitum volo, quod initio declarationis octaui præcepti paucis omnino præfarus sum.Etsi eñ hoc nonum Dei præceptũ, in Exodo & Deuteronomio sub ijsce verbis sit expressum,Non cõcupisces domum proximi tui:subdanturq; deinde res aliæ,quæ pertinent ad domum, cuius appellatione lex ipsa non solum ædificium,quod domus appellaẽ,intelligit: sed & agros,prata,areas,hortos,& deniq; omnẽ substantiam & rem, quæ ad domum & eius sustentationem pertinet:tamẽ hactenus ita expressum est, Non concupisces rem proximi tui. Exo. 20. Deute. 5.

Atq; nimirũ maiores isti nostri rectè prorsus vsi sunt, ꝓ vocabulo domus, vocabulo res:qm̃ res sit vox,cp̃ domus,in significatiõe sua longe fusior & generalior,oĩa siue corporalia, siue incorporalia,Paulo iurecõsulto teste,cõpræhendẽs.Cuius etiã causa à dialecticis appellari consueuit terminus trãscendẽs, sub se continẽs non modò quicqd ad domũ & eius sustentationẽ pertinet,sed & omnẽ substantiam, qualitatem & actionem. Quæ qdem omnia, si proximo fuerint, dominus in hoc suo præcepto concupiscere prohibet.

Tametsi aũt hoc ꝑceptum poterat intelligi sub septimo ꝑcepto de non furando,quo prohibeẽ omnis iniusta quarumlibet rerũ acqsitio,possessio,retẽtio & vsurpatio,facileq; possit constare,eum q malum facinus prohibet,simul etiam prohibere malam voluntatẽ & concupiscẽtiam cordis, vnde mala facta & facinora procedunt:ipsum tamẽ non modò precedẽtis,de non furãdo, præcepti,declaratorium est,verumetiã speciale & qdem per se, vt ita dixerim, præceptum est, quo dñs Deus etiam qualẽcunq; cupiditatẽ & conatum furandi prohibet:& hoc qdem potissimum cõtra Iudæos olim.Licet eñ isti,legem duntaxat sequentes humanam,quæ duntaxat oris & operis peccata cohibet,(quoniam homines solum,quæ foris apparent,vidẽt: Deus autẽ intuetur cor)ex ipsis passim prophetis scire poterant, non tantum opus externum atq; etiam conatum ipsum,sed etiam malum cogitationum ab oculis diuinis auferri debere, quandoqdem peruersæ quoq; cogitationes à Deo separant: vsq; adeò tamen incircuncisi fuere cordis,rudis & duri,vt arbitrarẽtur ipsum duntaxat opus malum,non autem voluntatem ad ipsum malum perficiendum,esse peccatum. Atqũe ita putabant furtum modò, non autem cogitatum & consensum furti, esse peccatum, prout ex ipso Iosepho, illustri alioqui doctoq; Iudæo,non obscure patet.Cum enim Polybius homo ethnicus, Matt. 15. 1.Reg.15. Psal. 36. Esaiæ 1. Hier. 4.

Antio

2. Mac. 9. Antiochum illustrẽ miserè periisse testaretur, ob id solum, quod voluerit tãtum ac destinarit spoliare tẽplum Dianæ, Iosephus ipse reprehẽdit eundẽ Polybium, quod sic absurde sentiat, illum propter malam duntaxat voluntatẽ periisse, quum is nullatenus peccauerit, nulloque reatu teneretur, qui tantum peccare cogitauerit. Quo sane casu Iosephus, vtcunque Iudæus alioqui præclarus, ethnico Polybio longe fuit non modò crassior, sed & magis impius, quod post hanc de non cõcupiscẽda re aliena latam legẽ, nõ credidit etiam malas cõcupiscẽtias & cogitationes peruersas à Deo damnari puniríque, si modò consensus accedat, prout solerius intelligim⁹ ex hoc nono dñi pcepto, sic habẽte: Nõ cõcupisces rem proximi tui, siue (vt est in Exodo) Non concupisces domũ proximi tui, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia quæ sunt illius.

Exo. 20. Deute. 5.

Quod aũt dominus Deus post aliquot enumerata particularia, connectit hoc vniuersale, Nec omnia quæ illius sunt: apertò vult, vt appellatione domus, & genus & familiam & famulitium & statum & ordinem & opes & facultates, & breuiter omnẽ hominis possessionẽ, intelligamus, quẽadmodum & in scripturis significari solet, vtcunque rarius. Nam si strictius accipiatur vocabulum domus, tantum significat familiam, non etiam seruos & ancillas ac reliquas res. Cuius causa legislator diserte subiunxit, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.

Hoc igitur nono suo pcepto dñs nõ modò prohibet maleficiũ, sed & vitiosum affectũ & conatũ ad ipsum maleficium, dicẽs: Non cõcupisces rem proximi tui, videlicet eo animo, vt velis ipsum proximũ tuũ nudare suis facultatibus, iniustis quibusque rationibus, viis, mediis, & adinuẽtionibus malis.

Primo proinde peccat in hoc pceptũ speciatim, non solũ qui rem alterius quauis iniustis, sed etiam qui permissis apud hoĩes rõnibus, & (vti dici consueuit) sub iuris colore, nancisci appetit, idque cum incommodo & proximi iactura.

Deut. 6. Neque ẽm talis tã fauet proximo, vt certe debet, quàm sibi, oblitus pcepti Apostoli, non quæ sua sunt cõsiderans, sed ea quæ sunt aliorum: qui sibi bene consultum esse vult, licet interim male consultum sit proximo: qui ad iuris rigorem omnia exigit, penitus æquitatis oblitus, idque sui commodi gratia: qui occasionem damni dat, & qui damno proximi non perinde atque suo afficitur. Id quod certe

Matt. 22. Marc. 12.

Matt. 25. Christus haud fecit, qui quod docuit fecit, dicens: Amen dico vobis, quàm diu fecistis vni de iis fratribus meis minimis, mihi fecistis. Hinc quod Saulus

Acto. 9. Christianis male fecit, hoc sibi Christus fieri censuit, inquiens: Saule Saule, quid me persequeris?

Secundo peccat in hoc ipsum nonum præceptum emptor & venditor, itidemque percontator, qui in contrahẽdo decipit, licet intra iusti precii dimidium, quanuis lex ciuilis ob id contractum non rescindat. Sed est in hac & alia parte, non fori, sed poli lex potius attendenda & seruanda. Quæ, sicut naturæ lex,

Matth. 7. præcipit: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Ideoque siue quis sit venditor, si-

Lucæ 6. ue emptor, omnem dolum detegere, ac proximum de rei æstimatione ac pre-

Tobiæ 4. cio admonere debet, nec abuti in suum commodum emptoris vel ætate, vel ruditate, vel incuria, vel necessitate.

Ter-

Tertio peccat in hoc præceptum dñi, qui pactum reemptionis sic adstringit, vt euoluto certo tempore, res nunquam ad venditorem (qui eam distrahere coactus est) redeat, etsi id lex ciuilis permittat.

Quarto peccat tutor & curator, & quisq; cui vel persona, vel res aliorum sunt commissæ, quum finit eum, cuius tutelam gerit, genio indulgere, siue in omnem malitiam ruere, vt ipse tandem eius bona ad se pertrahere possit: aut qui negligentius in eius rebus, quàm in suis agit.

Quinto peccat in hoc præceptum, qui corrogandis opibus plus nimio vel auarius indulget, oblitus huius Prophetæ, dicẽtis: Væ qui coniungitis domũ ad domum, & agrum agro copulatis vsq; ad terminum loci. Esaiæ 5.

Sexto peccat in hoc præceptum, qui operum misericordiæ tam spiritualium quàm corporalium, vt vocant, obliuiscitur: quando scilicet opem ipsius, proximi calamitas & miseria expectat: quam si negauerit, fraternæ charitatis non meminisse culpetur. Atq; ideo Ioannes ait: Qui habet substãtiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Siqdem hoc in præcepto maximè præcipitur in proximum charitas, quæ est, vt adeò etiam diligamus proximum, vt nihil plane rei, quod eius est, cum istius incommodo cõcupiscamus, nedum nobis iniuste vel violenter vsurpemus. 1.Ioan. 3.

Sed ne qspiam hoc in præcepto impingat, sciẽdum est, hoc, quod diximus, de non concupiscenda re proximi, sic intelligi: vt tunc qs committere in hoc ipsum præceptum dicatur, quum eo animo rem proximi concupiscit, vt in ea suum commodum quærat, incurius interim, num hinc proximo commodet vel incommodet. Nam q iubet in omnibus proximi vtilitatẽ quærere, suum vero commodũ proximi vtilitatibus posthabere, ac proximũ (quod in ipso est) iuuare, reus indubiè erit coram Deo, si suã dũtaxat vtilitatẽ, nõ proximi, spectet. Cæterum si proximus sua sponte rem suam distrahere cupiat, facturus ex precio maiorem, quàm ex re ipsa, fructum: ipseq; bona fide & mente synce ra ab illo eam sibi comparet, nullius peccati reus est.

Ipsum em̃ Euangelion legitimos contractus, q descẽdunt ex iure gẽtium, quod est pars iuris naturalis, haudquaq̃ abrogauit. Hæc em̃ vel maximè solũ in omnibus contractibus & actionibus nostris ipse dñs noster requirit, vt animus erga fratrẽ noster sit syncerus, vt oculus simplex, vt intentio recta sit, vt proximo suos successus, perinde atq; nobis nostros, gratulemur: vt ipsi diuitias ac sua cõmoda faueamus: vt nostra sorte contẽti esse discamus: vt nostram vocationem haud adspernemur: vt proximi conditionem non desideremus præ nostra: vt illius res non ambiamus cum illius iactura.

Summatim, vt voluntatẽ nunq; nocẽdi, sed semp commodandi proximo habeamus: ita qdem, vt interea nobis liceat (modò hanc rectam intẽtionem conseruemus) iusto labore ac etiam contractibus facultates nobis parare, si sic paremus, vt illis bene vtamur, ac egenti proximo, sicubi necessitas exegerit, succurrere sponte velimus: quando summa omnium decem Dei optimi præce ptorum illuc tendat, vt ipsum Deum optimum præ omnibus & super omnia,

mo-

Deut. 6. Matt. 22. modisq; omibus diligamus, & proximũ nostrum sicut nosmetipsos. Id quod facile faciemus, si fecerimus quod hucusq; paucis docuimus, & posthac quoque, quatenus operæprecium fuerit, docturi sumus.

DE DECIMO PRAECEPTO. Cap. XVII.

Non concupisces vxorem proximi tui, Exod. xx.

QVod in superioribus diximus, hoc ipsum quoq; dicimus in p̄sentia. Licet em̃ nonum p̄ceptum de re proximi non concupiscẽda, poterat intelligi per septimũ præceptum, de non furando: Deus tñ ipse optimus non modò voluit ipsum nonum de re proximi non concupiscẽda, septimi præcepti de non furando esse declaratorium, sed & per se habẽdum esse præceptum, quo præcipiat concupiscentiam & voluntatem ad furandum rem proximi, sub pœna vitandam, velut in alio ꝓhibet opus ipsum furti.

Sic etiamnũ, licet hoc decimũ de nõ concupiscẽda vxore proximi, facile poterat intelligi per p̄ceptum sextum, Nõ mœchaberis: ipse tñ Deus Opt. Max. hoc de non concupiscẽda vxore proximi, non solum voluit sexti, de non mœchando, p̄cepti esse declaratorium, sed & per se habẽdum esse p̄ceptum, quo præcipiat, submouẽdam etiam esse concupiscẽtiam ad mœchandum, sicut in sexto p̄cipit omnino ne mœchia ipso facto committat: quod ipsi quondam Iudæi duntaxat esse ꝓhibitum credebant, non aũt voluntatẽ ad mœchandum esse prohibitam: credẽtes nec bonas voluntates nec concupiscentias ad bonum aliquod, esse appræmiandas, nec malas esse puniẽdas: quum magnopere grauiterq; toto cælo decrrauerint, quando rem secus habere non modò potuerint ex iisce postremis duobus secundæ tabulæ p̄ceptis, qbus ipsa etiã concupiscẽtia prohibet, intelligere, verumetiam ex prioribus scripturis & ꝓphetis, vtpote hoc vbiq; Dei iussu requirẽtibus, quòd non tantum externũ opus & ipse conatus attẽdat apud Deum, sed & cor ipsum, adeoq; voluntas ipsa, secundum quam, quicqd agimus, iudicari solet, prout intelligimus à Christo

Matt. 15. dicente: Quæ procedunt de ore, de corde exeunt: & ea coinquinant hominẽ. De corde em̃ exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ. Hæc sunt quæ coinquinant hominem.

Esaiæ 1. Atq; hoc est quod dominus ait per Prophetam: Lauamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis.

Non igit̃ Deus maximus opera duntaxat mala, sed & ipsas cogitationes, concupiscẽtias & voluntates ad ea mala pficiẽda, prohibet, prout aptò facit in hoc postremo suo p̄cepto, dicẽs: Non concupisces vxorẽ proximi tui.

Cuius sane decimi præcepti, sicut & alioꝝ omnium, vim nullibi melius & clarius & certius discimus, q̃ ex Christo ipso: q æternum Dei verbum, vt est legislator, ita nimirum est eiusdem optimus interpres. Quod em̃ lex Mosaica dixit, Non mœchaberis: intellexit Iudæus, prohiberi tantum externum adulterium. Christus vero interpretatus est, non tantum hoc vetitum, sed omnem

Matth. 5. etiam mœchandi affectum, dicẽs in suo Euangelio: Audistis quia dictum est antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam mœchatus est eam in corde suo.

Quod

Quod vero dicit ipse dñs Iesus, Audiſtis qa dictum eſt antiqs:non eſt intelligẽdum, ꝙ ipſa lex antiqua dicat, ſolum opꝫ non eſſe mœchãdum, ſed qa ipſi quondam priſci Iudæi ſic intelligebant & dicebant: quandoqdem lex ipſa dixerat, Non concupiſces vxorem proximi tui.

Quo qdem verbo dñs non modò ipſum mœchatum, ſed & concupiſcentiam mœchatus ꝓhibet. Cuius qdem cauſa dicebat ad ſuos ipſe dñs diſcipulos, & ad nos omnes: Amẽ dico vobis, niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus ꝙ ſcribarꝫ & phariſæorꝫ, non intrabitis in regnum cælorꝫ. Audiſtis qa dictũ eſt antiqs, Non occides: q aũt occiderit, reus erit iudicio. Ego aũt dico vobis, qa omnis q iraſcit̃ fratri ſuo, reus erit iudicio. Siqdem ipſi phariſæi & ſcribæ putauerunt ſe ſatis eſſe iuſtos, quòd ſibi cauerẽt à malis exterioribus opibus, & ſi non cauerẽt à malis cogitatiõibus & voluntatibus: vtpote, quòd putarẽt Dei præcepta, ꝓhibitiua eſſe ſolum operꝫ exteriorꝫ, qbus vnus alteri nocet ipſo facto, non etiam actuum interiorꝫ, vtpote rancorꝫ, odiorꝫ, malarꝫ voluntatum, & deſiderioꝝ nocẽdi: quẽadmodum quoqꝫ credebant, ſolum eſſe ꝓhibitum externum ad ulterium, quãdo lex diceret, Non mœchaberis. Ne ꝓinde quoquo modo ſe excuſare poſſent, ſi concupiſcerẽt mœchari, non aũt ꝑficerẽt mœchatum, dominus addit hoc decimum præceptum: Non concupiſces vxorem proximi tui. Ibidem.

Primo ꝓinde peccat in hoc decimũ Dei Opt. præceptũ, q proximi vxorẽ deſiderat animo cum ea mœchãdi, prout etiam Chriſtus ait: Omnis q viderit mulierẽ ad concupiſcẽdum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Matth. 5.

Secundo peccat in hoc ipſum præceptum, q inuidet proximo, ꝙ talẽ coniugem nactus ſit, quam ipſe ſibi, ſi detur vlla occaſio, vxorẽ eſſe velit, etiã cum proximi incommodo. Quod quidẽ vitium apud Iudæos, quibus repudium conceſſum erat, & frequẽtius & euidentius erat: vtpote qui permiſſione legis abutentes, aliorum vxores ſolicitarent, vt vel moroſitate, vel alia quapiam ratione, diuortij cauſam marito pręſtarent, quo iſti, ſoluto matrimonio, eis potirentur. Quod ſanè peccatum erat grauiſſimum. Deu. 24. Mat. 5. 19. Marc. 10.

Tertio peccat in hoc præceptum, q deſponſatam alteri abſtrahit & abalienat, quãuis id prætextu iuris faciat, quo declarat̃, matrimoniũ per verba (quæ vocant) de præſenti contractum, ſponſalia prius inita dirimere.

Quarto peccat in idem præceptum, qui virum aliquẽ præſtãtem, principi vel Reipublicæ, cui non ſine magno cõmodo ſeruit, ſubducere molitur.

Quinto quoqꝫ peccat in ipſum, qui vel famulos vel mercenarios ſuis dominis ac heris immorigeros facit, quive eos abducit: atqꝫ adeò, qui non monet ac hortatur, vt apud dominos ſuos (qui eorum opera libenter vtuntur) maneant, ac ſuo officio fideliter fungant̃. Alia tamẽ ratio eſt, ſi vel famuli vel famulæ nolint diutius in huius aut illius famulitio manere, vel quia dñi mali ſunt, vel quia mercedẽ denegant, vel victum neceſſarium non ſuppeditant, vel aliam iuſtam ob cauſam. Siquidẽ tum eſt licitum alteri, eorꝫ operam conducere, qñ id non faciat animo incommodandi proximo: quẽadmodum ſoluto matrimonio, licet in vxorẽ ducere alterius vxorem, cuius ſolam pudicitiam

ac honestatem quis amauit,quum adhuc alteri nupta esset.

Summatim peccat in hæc ipsa postrema duo præcepta,qui non abstinet ab omnibus appetitionibus,concupiscētijs,& affectionibus, cum lege Dei simpliciter repugnantibus: quales sunt, res alienas aut coniugem aut pueros aut famulos cum incommodo proximi appetere, suos alijs successus ac Dei beneficia inuidere,& id genus aliæ concupiscentiæ. Quandoqdem hæc ipsa nouissima præcepta duo prorsus e mētibus nostris sui nostriq́ꝫ amorē profligatum esse velint, summamq́ꝫ animi nostri puritatē desiderant, immūditiamq́ꝫ

Matth.5. detestantur,quum dn̄s ipse cor mundum requirat,& solos eos q mundo sunt corde,beatos pronunciet. Mundum vero cor est, quod totum in Dei & proximi amorē est effusum:quod non sua quærit,sed ea tantum,quæ Dei sunt & proximi:quod proximū diligit propter Deum,non propter vllum temporale commodum:quod fratri consulit, non ꝗ hinc aliquid emolumenti sibi rediturum est,sed quia proximus est,& propter Deum. Sin vero temporale duntaxat commodum spectet, sibi duplex cor facit, quo prohibetur à videndo Deo,in cuius sola visione sita est beatitudo certa ac perpetua.

Primo proinde colligimus ex ijs omnibus,quæ dicta sunt hactenus,ad impletionē perfectam mandatorꝫ Dei nō opus esse solum,vt verbis & operibus exterioribus seruenē,sed & ipsis quoq; voluntatibus & cogitationibus, quas

Esaiæ 1. oportet esse mundas, quas ipse quoq; Deus maximus in iudicium, teste scri-

Sapiæ 1. ptura,ducit,quę &,si malæ sunt,à Deo separant.

Secundo colligimus, tum nos damnari per malas cogitationes & concupiscētias,quum nos sponte nostra delectandi causa prouocamus eas in mente nostra,vel quando nos eis consentimus. Sine qdem consensu nostro peccatum

Iaco.1. mortale fieri nequit, vt accipimus ex Iacobo,dicēte: Vnusquisq; tētatur,à concupiscētia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscētia cum conceperit,parit peccatum: peccatum vero, quum consummatum fuerit, generat mortem. Quibus vtiq; verbis Apostolus satis aptè subindicat, in fidelibus concupiscentjam non antea esse peccatum, nisi cum conceperit & pepererit. Concipit aūt suggestione & delectatione,& parit assensu. Suggestio fieri solet vel per memoriam, vel per corporis sensus, quum videlicet aliquid videmus, vel audimus, vel olfacimus, vel gustamus, vel tāgimus. Delectatio subinde seqtur, si fruēdi appetitus assurgere incipiat: si tn̄ adhuc & suggestioni & delectationi non consentimus,sed eā iure rationis dominātis coercemus & cohibemus, peccatum non committimus. Sin vero consentimus, plenum peccatum erit, Deo quidē Opt. Max. notū in corde,qui cor purꝫ requirit,licet ipso facto non innotescat hominibus. Id quod in ipso protoplasto facile cognoscitur. Consi-

Gene.3. dera em̄, quo fiat illic pacto suggestio à serpēte,& quædam ab ipso suasio: in ipso autē appetitu carnali,tanquam in Eua,delectatio suboriatꝰ: in ratione vero,tanquam in viro,consensio. Qui homo demū,consummato peccato,tanq̄ exul de paradiso, hoc est, de beatissima luce iustitiæ,in mortē expellitur: idq́ꝫ prorsus iustissime. Qui em̄ suadet,non cogit: quando constet,cum demum naturas omniū suam seruare pulchritudinē, si in suo ordine gradibus suis consi-

stant,

ſtant,vt conſequens ſit,de ſuperioribus, in q̃bus rationalis animus ordinatus eſt,ad inferiora non eſſe declinandum.

Nec quiſquam hoc facere cogit: & ideo ſi fecerit, ſine iuſta defenſione punitur. Non em̃ hoc cõmittit inuitus, prout dn̄s ait ad Cain:Quare iratus es, & quur concidit facies tua? Nonne ſi bene egeris,recipies? Si autẽ male, ſtatim in foribus peccatum tuum aderit? Sed ſub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius. Quum ꝓinde ratio in ſua ſede conſiſtit, nec declinat ad peccatum,immunis eſt homo,quanquã fomes ebulliat. Atq; hoc eſt quod Paulus ait,nihil eſſe damnationis in ĳs,q̃ ſunt in Chriſto Ieſu,modò abſtineant à conſenſu,& non ſecundum carnem ambulẽt. Qui ꝓpterea dicit: Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore,vt obediatis concupiſcẽtĳs eius. Id quod vides deſumpſiſſe ex ſcriptura dicẽte:Poſt concupiſcẽtias tuas ne abeas. Abit autem poſt concupiſcentiam, qui ſuggeſtioni locum præbet. Gene. 4. Roma. 7. roma. 6. Eccle. 18.

Ex ĳs modò ſeq̃tur, eos vehemẽter errare & peccare, q̃ dicunt nobis Deum præcepiſſe impoſſibilia:nec eſſe, quantumuis renatum, q̃ non cogat̃ concupiſcẽtiæ ſuccumbere. In quo ſunt iniurĳ Deo optimo, & in ipſum mentiuntur impiè. Is em̃ qui mẽtiri nequit,quum ſit veritas ipſa, de ſeipſo dicit: Mandatum hoc,quod ego præcipio tibi hodie, non ſupra te eſt, neq; procul poſitum,nec in cælo ſitum: vt poſſis dicere, q̃s noſtrum valet ad cælum aſcẽdere,vt deferat illud ad nos, vt audiamus atq; opere compleamus, neq; trans mare poſitum,vt cauſeris & dicas,q̃s è nobis poterit mare transfretare,& illud ad nos vſq; deferre, vt poſſimus audire & facere quod præceptum eſt? ſed iuxta te eſt ſermo valde, in ore tuo,& in corde tuo, vt facias illum. Quod ſi cenſuerint dictum de veteri teſtamẽto,cuius iugum Petrus exiſtimauit importabile, propter ſeueritatẽ & multitudinẽ cæremonialium & iudicialium, quæ caſſarunt in nouo teſtamẽto:quanto magis verum erit in nouo teſtamẽto,quum ceſſauerint in ipſo illa, in quo dn̄s & ipſa veritas ait: Iugum meum ſuaue eſt,& onus meum leue? Vnde & Ioannes inq̃t:Hæc eſt charitas Dei,vt eius mandata cuſtodiamus: & mandata eius grauia non ſunt. Deut. 30. Acto. 15. Matt. 11. 1. Ioan. 5.

Primo proinde, q̃ dicit nobis dn̄m præcepiſſe impoſſibilia, accuſat ipſum contra veritatẽ mẽdacĳ,cuius adeò eſt immunis,vt impoſſibile ſit quòd mentiatur:cuius verborum principium, veritas eſt. Núe. 23. Hebr. 6.

Secundo blaſphemat eum & iniuſtitiæ accuſat, q̃ iuſtiſſimus eſt. Iniuſtus quidem eſſet,ſi nos vel puniret,vel damnaret propter trãſgreſſionem ſui præcepti,quod nobis eſſet ſeruatu impoſſibile. Quod nemo ſenſit nec dixit vnquã piorum,ſed bene quotquot fuere pĳ,contrarium cenſuerunt.

Tertio offendit infirmos,quorum nonnulli propterea ſic ſecuri redduntur, vt exiſtiment ſe fruſtrà gratiam Dei ambire, ac conari vt præceptum adimpleant,quod non poſſit adimpleri:ſatis quidem eſſe, vt credant Chriſtum adimpleſſe legẽ, atq; hanc adimpletionẽ ipſis,vtcũq; de adimpletione incurſis, imputandam fore, ſi tamen in Chriſtum vere credant: quorum nonnulli de Dei iudicio magis metuentes exanimant,ac in Deum murmurantes ſaciunt, quaſi ſcilicet is,quæ impoſſibilia ſunt vt faciamus,præceperit. Id quod falſiſſi

mum est. Siquidem quæ nobis dominus præcepit, non modò non sunt impossibilia, sed & planè facilia seruatu.

Matth. 7. Sed inquiunt isti: Tamen dominus alibi dicit, arctam esse viam quæ ducit ad vitam: sed via hæc non est alia, quàm præceptorum adimpletio, iuxta scri-
Matth. 19. pturam dicentem: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Respondeo quidē, esse aliud arctum & graue, quàm impossibile: quanuis nullum Deus dedit præceptum, quod suapte natura graue sit. Quid enim, quæso, difficile præcipit ille, qui præcipit vitare omne malum desiderium, quod perturbat: omneq́ peccatum, quod grauat? Adde quòd nec quo ad nos, aliquod graue præceptum est seruatu, si curauerimus habere & facere, quæ & habere & facere debemus.

1. Cor. 13. Primo quidem diligamus Deum & proximum nostrum vere & ex animo, quandoqdem diligenti vere, nihil est neq́ durum, neq́ difficile, quum charitas om̃ia suffert, & qdem dulciter & suauiter. Diligamus, & faciamus quod volumus. Siue taceamus, dilectione taceamus: siue clamemus, dilectione clamemus: siue irascimur, dilectione irascamur: siue corrigamus siue parcamus, dilectione corrigamus & parcamus. In summa, sit in nobis radix dilectionis, & non potest de illa dilectione malum procedere.

Rom. 13. Atq́ hoc est quod Paulus ait: Qui diligit proximum, nō adulteratur, non occidit, non furatur, non falsum testimonium dicit, nō concupiscit: & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Id quod facile fecerimus, si cogitabimus eum, vnum nobiscum habere Deum patrē, vnum redemptorē eius vnigenitum, eumq́ nobiscum esse fortunæ obnoxium, & vti nos, mortalē & fragilē esse: nec nos, quàm ipsum, minus esse malos, cui propter eius & nostram infirmitatem, libenter remittere
Galat. 6. debemus, Apostolo dicente: Fratres, si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spiritales estis, eiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne & tu tenteris. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.

Galat. 5. Secundo resistamus fortiter tribus hostibus, qui nobis suggerunt malum, & ad ipsum modis omnibus pellicere moliuntur: nempe cacodæmoni, mundo & carni, quæ sensualitas alioqui dici solet. Hæc enim tametsi semper ad-
Gene. 8. uersetur spiritui & rationi, & ipsi ad eam simus inclinati: quia tamen spiritus
Matt. 26. semp est promptus, ipsa vero caro infirma, superior tamē vnà cum ratione est
Marc. 14. ipsa carne & sensualitate, si homo voluerit.

Tunc autē illis repugnamus, quum suggestionibus eorū consentire nolu-
Ephes. 6. mus. Resistere vero istis debemus, vt Apostoli docent, scuto fidei & gladio
1. Pet. 5. spiritus, quod est verbum Dei.
1. Ioan. 5.

Ephe. 4. Tertio deuitemus omnem ad peccandum occasionem, & tempore quoq́ primo, monente Paulo: Nolite locum dare diabolo. Cuius contrarium facimus, quando non ilico ipsius suggestioni repugnamus. Lubricus enim est serpens ille antiquus, qui nisi capite teneatur, totus elabitur. Fieri enim nequit, quin delectationem diuturniorem consensus in peccatum subsequatur.

Prin-

Principijs igitur obstandum est.

Quarto coerceamus sensus quinq; nostros, quasi quasdam fenestras, ne per eos occasio peccandi ingrediatur, & consensum nanciscatur.

Visum (qui prima est fenestra) claudamus, ne videat quod non licet concupisci, dicēte Propheta: Auerte oculos meos ne videant vanitatem. Quod si Psal. 118. seruasset idem Propheta pridē, propter visam Bersabeæ elegantiam, cum homicidio adulterium non copulasset. Quod si Eua oculos suos repressisset à 2.Reg.11. pomi pulchritudine, concupiscentia ad animum non irrepsisset. Gene.3.

Auditum pariter obseremus, vti secundam fenestram, ne audiat quod ad malum ꝓuocare possit: cuiusmodi sunt turpes cantilenæ, fabulæ, facetiæ, colloquutionesq; carnales, à qbus abstinēdum est, Salomone dicēte: Fili, si inuitauerint te peccatores, ne audias. Et Ecclesiasticus: Sepi, inqt, aures tuas spinis, ne audias linguam nequam. Hinc Christus admonet, vt simus prudētes sicut serpētes, vtpote qui obsurdescunt, ne audiant vocem incantantis. Pro.1. Eccle.28. Matt.10.

Odoratum, sicut tertiam fenestram, coerceamus, ne varijs odoribus ad eā quæ carnis sunt & vanitatis, prouocetur. Id quod detestantur & Salomon Prou.27. & Esaias. Esaie 3.

Gustum quoque, vti quartam fenestram, constringamus, ne cor non tam ad saturitatem quàm crapulam vehatur. Id quod Euæ contigit, gustui pomi Gene.3. nimium tribuens. Hinc Sapiens temperantiam suadens, ait: Noli auidus esse in omni epulatione, nec te effundas super omnem escam. Et ipse quoque dominus noster de diuite epulone loquens, satis innuit, quàm nos perdere queat immoderatus gustus. Eccle.37. Lucæ 16.

Tactum denique diligenter obseruemus. Qui enim, inquit Salomon, ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus cum tetigerit eam. Qui quoq; tangit picem, inquinabitur ab illa. Prou. 6. Eccle. 13.

Sic, charissimi, sensus nostri sunt coercēdi & regendi, si voluerimus implere Dei præcepta. Quod facile faciemus, vbi omē prophanum vitauerimus, ac semꝑ ad bene operandū steterimus quandoquidē ocia dant vitia, desideriaq; occidunt pigrum. Quare dn̄s præcipit, vt nostros lumbos præcingamus, & lucernas ardētes in manibus nostris habeamus, similes hominibus expectāti bus dn̄m, qn̄ reuertaĩ à nuptijs. Debemus proinde semꝑ aliquid boni operari sensibus nostris, ne nos cacodæmon ociosos inueniat, vtpote q capiat discinctos & supinos, non eos qui sancto vacant ocio. Prou 21. Lucæ 12.

Hæc quidem media, quæ recensuimus hucusq;, si diligēter seruauerimus, spes est, vt Dei præcepta facile simus seruaturi: præsertim quum considerauerimus, quanta nos maneat hic & alibi propter eorum conseruationem merces, & propter eorum transgressionem mulcta & pœna: Sin videbimus ac sentiemus, nos cacodæmonis, carnis & mundi suggestionibus, insidijs & tentationibus esse pares non posse, profuerit efficaciter tandem, vt cum Paulo 2.cor.12. curramus, & deuota prece clamemus ad dominum, dicentes: Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Prout alias quoq; nos hortatur, inquiens: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Qui dubio procul sic Matth.6. Matt.26.

vera in ipsum fide rogatus, non sinet nos apprehendere nisi humanam tenta-
1.cor.10. tionem: quandoquidem dominus ipse, Paulo teste, fidelis est, nec patietur non solum nos non tentari supra id quod possumus, sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possimus resistere.

Qui denique si non suffecerimus adimplere viribus nostris sua præcepta, dabit ipse nō solum vt eius gratia suffragante compleamus, in qua nihil non possumus: (etsi enim vsque adeò legem perfecte implere non poterimus, tamen hæc ipsa imperfectio, modò non præbuerimus consensum suggestionibus, ab ipso domino non imputabitur nobis renatis in peccatum mortis) ve-
Matth.5. rumetiam ipse, qui solus legem perfectissime suppleuit, in cuius corpus veluti viua membra insiti sumus, perfectione sua nostram imperfectionē complebit:
Roma.8. cuius causa factus quoque homo est, vt accipimus ex Paulo, quum dicit: Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum mittēs in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum.

Superest igitur, vt toto pectore conemur Dei præcepta, quantumuis vel grauia vel leuia seruare, repugnantibusque hostibus & nos aliò vocantibus, viriliter resistere: memores, non coronatum iri nos, nisi legitimè certauerimus:
2.Tim.2. nec esse vitam nostram hoc in seculo aliud, quàm militiam contra diabolum,
Iob 7. mundum & carnem, tres videlicet hostes insidiosissimos, semper moliētes, vt nos trahere possint in consensum concupiscentiæ, post baptismum vel ideo manentis & relictæ, vt ipsa nobis haud ad culpam, sed ad meritum cedat, præstetque contra prædictos hostes ansam ad capessendam victoriam, quem-
Iosue 6. admodum olim Chananæi in Israel à Deo relicti sunt, non in subuersionem, sed in exercitium.

Iam enim quomodo certabimus, quomodo coronabimur, si non adsit hostis? Qui quamlibet sit magnus, ipsum tamen & eius vires ita Christus debilitauit, vt nobis ab eo non sit valde timendum, modò vere maneamus in ipso CHRISTO per veram fidem, & eius virtute suffulti viriliter resistamus, non dubitantes, quin CHRISTO suffragante futuri simus omnibus inimicis nostris superiores.
Ioan. 16. Qui ꝓpterea nos consolans, ait: Confidite, ego vici mundum. Q.d. In me
1.Ioan.5. saltem credite fide vera per charitatem operante, nec aberit victoria. Et recte nimirum, quando hæc sit victoria, quæ vincit mundum, fides nostra. In qua
Hebræ.11. quidē fide quotquot fuerunt pij patriarchæ, prophetæ, apostoli, martyres & confessores nihil non contra se malorum superarunt. Id quod & nos Dei gratia posse non addubitemus, quum fuerint illi, non secus atque nos, caro & sanguis, id est, homines infirmitate circundati.

Et hæc hactenus in catholicum catechismum decalogi, id est, decē præceptorum Dei Opt. Max. qbus ille summam diuinæ suæ voluntatis breuibus, hoc est, decē verbis comprahēdit & ꝓposuit, & ab initio humanæ mēti in-
Gen.3.6. scripsit & insculpsit. Quam deinde, quādo ipsa per lapsum Adæ, ac succrescētem

tem postmodum hoĩm malitiam obliterata pene esset, ac indigne negligere- Exod. 20.
tur, fideli illi & electo populo tabulis inscriptam mirabiliter impartijt, ac p ſi Exod. 32.
delẽ ministrum Ecclesiæ, qualis est vnusquisq; catholicus Ecclesiastes, propo Exod. 34.
ni mandauit, prout accipimus ex verbis Mosis, dicẽtis: Hęc verba loquutus est Deut. 6.
dñs ad oẽm multitudinẽ vestram in monte, de medio ignis & nubis & cali- Deu. 9. 10
ginis, voce magna, nihil addens amplius, & scripsit ea in duabus tabulis lapi- Deut. 4.
deis, quas tradidit mihi, nimirũ vobis Israelitis ꝑmulganda. Et rursus: Erũtq; Deute. 6. Exod. 20.
verba hæc, quæ ego p̃cipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filijs tuis, &
meditaberis sedẽs in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atq; consur- Deut. 11.
gẽs. Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntq; & mouebũtur inter ocu
los tuos, scribesq; ea in limine & ostijs domus tuæ.

Sed quare (obsecro) tantopere dñs Deus voluit à nobis audiri, sciri, nota-
ri, fieriq; demum hæc ipsa sua decem præcepta? Respondeo, quia suam diui-
nam continent voluntatem, quam sicut noster Deus, creator, rex & impera- Matt. 6.
tor, merito vult à nobis adamussim seruari & custodiri: quam propterea fieri Lucæ 11.
petimus à nobis in terra, sicut fieri solet ab ijs qui sunt in cælo.

Est igit̃ salus nr̃a & vita nostra posita in obseruatiõe p̃ceptorũ Dei, & in eo-
rũ trãsgressiõe mors & perditio æterna, ꝑut scriptura dicit: Deꝰ ab initio con Eccl. 15.
stituit hoĩem, & reliqͥt illũ in manu cõsilij sui. Adiecit mãdata & p̃cepta sua. Si
volueris mãdata cõseruare, cõseruabũt te. Q. d. Si nolueris cõseruare, ꝑdis te.

Atq; hoc est, quod Moses olim decem præcepta populo traditurus, ex ius
su domini dicebat: En propono in conspectu vestro hodie benedictionem & Deut. 11.
maledictionẽ: Benedictionẽ, si obedieritis mandatis domini Dei vestri, quæ
ego hodie præcipio vobis: Maledictionem, si non obedieritis mandatis do-
mini Dei vestri. Quia proinde tanti sunt momẽti decẽ Dei præcepta, suntq; Exod. 34.
ipsa vsq; adeo succincta & in verbis breuia, vt ea Moses duntaxat decẽ ver- Deu. 4. 10
ba nominauerit: ac nihilominus interim propter sensum & intellectum eorum
multiplicẽ variumq;, vsq; adeo lõga, prolixa, magna & lata, vt quispiam me-
ritò possit de eis dicere, q̃d diuus ille idemq; barbatus Hieronymus dixit de
Apocalypsi Ioannis Euangelistæ, esse videlicet tot inibi mysteria, quot verba:
factum est, vt nos ea paulo fusius per sacras scripturas declarauerimus, ne-
cessitate & vtilitate vestri omnium sic volente & compellente.

Cæterũ vt hæc ipsa vobis omnibus intelligibiliora fiant, memoriæq; tena-
cius inhæreant, conabor ea subinde, quo potero breuius, quadam perinde epi-
tome & exegesi repetere in hunc, qui sequitur, modum.

EPITOME DECALOGI. Cap. XVIII.

QVũ Deꝰ Opt. Max. à principio creator esset ac pater, ideq; dñs & cõser-
uator hoĩs, ideq; semp futurus, ꝑfecto nihil æquus, nihilq; iustius erat, q̃
vt ipse homo, p̃sertim creatus ad imaginẽ Dei, perpetuo cum eo felix & beatꝰ
summo cũ gaudio viueret, diuinę illiꝰ maiestati modis oĩbus obediret in vni-
uersis eius mãdatis, q̃ vnica constabant lege timoris filialis & amoris, dicente
ipso: Filius honorat patrẽ, & seruus dñm suum. Si ergo pater ego sum, vbi est Malach. 1.
honor meus? Et si dñs ego sum, vbi est timor meus? Cæterũ ne homo primũ

CC iiij creatus,

creatus, excusare se posset ignorantiæ, ac dicere, se nescire Dei, creatoris, patris & dñi sui voluntatē, nec scire in qbus eiusdē volūtatis pceptis obedire deberet: ipse dñs Deus iustiss. & opt. mox illi & eius mēti sic legē de sui cognitione suaq; volūtate indidit, vt q̄si innata moneret eū, qd ,ppter Deū & eius volūtatem deberet vel facere vel obmittere, eius vel hoīs proximi causa. Quę quidem lex ,ppterea diuina, naturalis, & non scripta noīari solet in scriptura, nos de notitia Dei, deq; eius volūtate docēs, & reqrens in nobis plenā & pfectam obedientiam erga Deū, qua nos totos submittamus diuinæ volūtati: damnās eos, q nō p̄stant pfectā diuinę volūtati (à qua, qdqd sumus & habem⁹, pēdet) obediētiā. Quod admodū grauiter ostēdit scriptura, dicēs: De⁹ ab initio cōstituit hoīem, & reliqt illū ī manu cōsilij sui. Adiecit mādata & pcepta sua. Si vo
Eccl. 15. lueris mādata cōseruare, cōseruabūt te. Apposuit tibi aquā & ignē: ad q̄d volueris, porrige manū tuā. Ante hoīem vita & mors, bonū & malū: q̄d placuerit ei, dabitur illi &c. Quæ sane naturæ lex, tum menti hoīs duntaxat insita est, quum post lapsum & peccatum Adæ sic cœpisset obscurari & obtenebrari, vt nonnulli eò dementiæ prolaberentur, vt Deum esse negarent, teste ,pphe-
Psal. 13. ta: nonnulli vero, licet eum esse crederēt & cognoscerēt, non tamen sicut Deū glorificarēt, sed superstitionibus dediti, vanos deos, opa manuum suarum, ac vanos ritus sibi fingerent: nonnulli aūt, licet & ipsi vnum Deum agnoscerēt, cui & obedientiam deberi censerent, & quæ lex naturæ veluti bona suggereret, sequenda: quæ vicissim mala, respuenda esse putarent: & interea tamen in ,ppriás vires & opera, & non in Dei virtutē ac bonitatē respicerent, seq; ipsos misere deciperent, atq; id prorsus Dei opt. maiestati derogaret, & contra eius voluntatem tenderet: factum est, vt ad omnem ignorantiæ excusationē remouendam, Deus opt. max. legem, quā prius mentibus dūtaxat hoīm indiderat sine scripto, mox in duabus tabulis lapideis inscriptam, Mosi duci singulariter ad hoc delecto, tradidit, vt eam populo Israelitico, primo tum sup terram populo, promulgaret, & sub pœna etiam mortis & temporariæ & æternæ, seruandam p̄ciperet. Quæ quidē lex & si tum peculiariter populo Israelitico traderetur, ipse tamen dñs Deus ad oēs hoīes eam pertinere voluit: nec fore temporaneam & mutabilem, sed ppetuam & immutabilē, quum lex esset immutabilis Dei & naturæ, regulaq; foret bñ viuendi, in qua cerneret homo opera, quæ Deo placerent, ac imitaretur: faceret, quæ requireret Deus quo ad se, & quo ad hominem ab ipso creatum.

Cęterū, ne posset homo de legis ipsius vel difficultate, vel partiū multiplicitate cōqueri vel murmurare, De⁹ idē opt. & misericordiss. volēs oēs hoīes saluos fieri: nullū vero, quatenus in se est, pire: dedit eā sane legē, q̄ solius est dilectionis, & duab⁹ dūtaxat partib⁹ cōstat, ad quas vsq; adeo vniuersa Dei pcepta reducunt̄, vt Chrs Dei fili⁹, oīm saluator, dicere de ipsis nō dubitauerit, In eisdē duab⁹ diuinę legis partib. vniuersam legē pēdere & ,pphetas. Prima q-
Matt. 22. dē pars sic habet: Diliges dñm Deū tuū ex toto corde tuo, & in tota aīa tua,
Marc. 12. & in tota mēte tua, totisq; viribus tuis. Secūda pars ita habet: Diliges proxi-
Lucæ 10. mū tuū sicut teipsum. Atq; vere nimirū dixit ipsa veritas Chrs, in ijs duabus diuinæ

diuinæ legis partibus vniuersam legẽ & prophetas pẽdere. Quidqd eñ conti netur vel figuraliter, vel moraliter in lege, quidq; monitorie, vel commonitorie, vel condictiue, vel reprobatiue in prophetis, totum tẽdit ad hoc, vt introducatur charitas, qua diligatur Deus & proximus. Quidquid etiam homini ꝓmisit, quidqd pcepit, quidquid prohibuit, ad hoc fecit totum, vt diligeret super om̃ia Deum. Atq; ideo sic omnia alia præcepta in illis duabus conclusa sunt partibus, vt in earum impletiõe, quidquid alioqui legis est, impleatur: cuius causa Paulus ait, dilectionem esse legis plenitudinem. Rom.13.

Porro, ne deniq; homo nesciret, quæ ptineret in primis ad impletionẽ primæ partis diuinæ legis, qua Deus vult se sup oĩa modisq; oĩbus amari, quęq; pertinerent ad impletionẽ posterioris partis eiusdẽ legis, qua vult vt homo diligat proximum vti seipsum: statim Deus dissecuit primam legis suæ partem, quam tradidit in prima tabula lapidea, in tria: secundam vero, quam tradidit in secunda tabula lapidea, in septem præcepta, dicẽs: Maledictus qui non permanserit in omnibus ijs, quæ scripta sunt in libro legis. quemadmodum fusius disseruimus in principio huius libri. Deut. 6. & 27.

Primo præcipit in prima tabula, dicens: Non habebis deos alienos coram me, id est, in me solum credas & confidas, meq; solum adores, diligas & honores, vt tuum tuarumq; rerꝫ & virium omnium creatorẽ, datorẽ & cõseruatorem: non aũt confidas & honorẽ conferas in aliquam creaturam, quasi in tuæ salutis authorẽ, nec in tuã ipsius virtutẽ & prudentiã, nec in aliqua tuę in me fi dei parte diffidas, nec in rebus tuis ꝓsperis mihi sis ingratus, nec in oratione tua sine deuotione, nec quidquam rerꝫ quãlibet preciosarꝫ, diligẽdo mihi ꝑponas, sed propter me posthabebis omnia.

Secũdo pcipit, dicẽs: Nõ assumes nomen dñi Dei tui in vanũ, id est, ipsum constãter cõsitearis, honores, ꝑdices, ac inuoces: nõ aũt in quacũq; etiã tribulatiõe vel voluptate neges, vituperes, blasphemes, vel male viuendo, vel male dicendo, vel male optando, vel temere vel falso vel impie ac iniuste iurando, multoq; magis peierando, vel iusta vota Deo ꝑstita infringendo, vel quouis alio modo dehonestando, vtpote praua consuetudine, siue sine necessitate, per Deum, per mortẽ, per passionem, perq; animæ salutem deierando, & interim quoq; execrando, & quidquid est sacræ scripturæ abutendo.

Tertio pcipit, dicẽs: Memẽto vt sabbati diẽ sanctifices, i. in die festa singulariter orãdo, pœnitẽdoq; diluas, q̃d alio tempore peccasti: veniã preceris, neglectis oĩbus verbũ Dei audias in Ecclesia & liturgiã, dñicæ ꝑ te passionis & mortis exhibitę memoriã recolas: gr̃as pro ea, ꝓq; cęteris tibi collatis bñficijs agas: in ꝓximũ opa misericordię cõferas: & dñm tuis deniq; cogitatibus, verbis & operibus laudes, magnifices & extollas. Nihil aũt ea die laboris mechanici siue seruilis, sine legitima causa & necessitate, exerceas, q̃d à diuino cultu te possit auocare & retrahere: lõge minꝰ vane ludas, nec spectacula, nec saltationes, nec choreas, nec comessationes, nec turpes cantilenas, nec quidquam id genus leuitatis, vanitatis & peccati, maxime vel in templo, vel sub diuinis offi cijs etiam extra templum, die festa committas aut frequentes.

Quarto

Quarto pcipit in II. tabula, dicēs: Honora patrē tuū & matrē tuā, i. vtrosq; parētes tuos, nō solū carnales, sed & spūales, vtpote tuos supiores, sacerdotes, pceptores, & seniores, ex animo honorifices, ac eis verbo & facto amorē, obedientiam & reuerentiā deferas: exigenteq; necessitate, illis pro virili tua quibusq; rebus subuenias: nec eos quoquo modo contemnas, rideas, affligas, nec eis esto quouis modo rebellis & contumax.

Quinto pcipit, dicēs: Nō occidas, i. neminē mori aliū, nec etiā teipsum, tua authoritate vel occidas, vel in corpore mutiles vel lædas: nec tale qd in ipsum committere coneris: nec consulas, nec vt committat, adiuues: nec teipsum contra pximū vindices, sed iræ da locū: prorsusq; oēm ex corde submoueas contra proximū rācorē, odiū, irā & inuidiā: sed qdqd in te mali cōmissum fuerit, noie & amore Dei patienter sustineto: nec ipse deniq; iuris authoritate quenq̄ innocenter & ex odio corripias, aut etiā occidas: nec infames verbis, scriptis & opibus proximū, quum calūniator, sycophanta, criminator, boniq; nois detractor, spūalis sit occisor, vtens lingua p gladio: nec occidas proximū egentem caristia, siue quocūq; alio modo non sis alterius morti innocenti occasio, siue crapula, siue ebrietate, siue etiam abortiuo.

Sexto pcipit, dicēs: Non mœchaberis, i. tē non habeas, nec libidineris, nisi cū sola tua legitima vxore, nec aliter q̄ via concessa & naturali, nec nisi necessario & ex causa, propter quam institutum est matrimonium: quia omnis fornicator, adulter, mollis, incestuosus, & id genus scortator & libidinaror, à Dei gratia & eius regno secluditur, quiq; vel sibi vel alij quocunq; modo ad libidinandum & fornicandum occasionem præbet.

Septimo pcipit, dicēs: Non furtū facias, i. nemini q̄d ei⁹ est, siue clàm siue palàm, contra ius & æquū, q̄cunq; modo surripias, vsurpes, aut q̄d tuū non est, vel male acquisitum, vtpote decipiendo, ludendo, corrodēdo, spoliando, vsurando, falso & inique vendendo, emendo, & contrahendo, & modo quouis hoc genus penes te retineas: quum male vel ablatum, vel acquisitum, non dimittatur, nisi (quum fieri potest) pœnitēdo restituatur. nec dabis alicui ad furandum vel consilium, vel auxilium, vel occasionem, vel consensum: quandoquidem faciens & consentiens, æque rei sunt.

Octauo pcipit, dicēs: Non falsum testimonium dices, i. nullo modo cōtra proximum tuum, siue extra iudicium, siue in iudicio, mētiaris: nec etiam siue iocose, siue officiose, siue necessario falsum dicas: nec fallas ope, nec verbo, nec gestu: nec aliter loquaris, q̄ sentias in corde: nec aliquid vane de te dicas & glorieris, quod in te non est: nec vane simules, nec dissimules: sed apertus esto, idēq; syncerus, nihil ficte agens.

Nono pcipit, dicēs: Non cōcupisces rē proximi tui, i. nō modò qd q̄ à proximo tuo, siue clā siue palā, contra ius & æquitatē recipias, sed ne velis qdem hoc ipsum facere: nec quod eius est, quacunq; via cum ipsius iactura desiderare, nec illi bñficia Dei, siue spiritualia siue corporalia dona, siue animi, siue corporis, siue fortunæ bona, successusve prosperos inuidere: nec quidq; q̄d eius est, etiam medijs à lege concessis, nec colorato quidem iure, ad te pertrahere: sed velis

velis illi omnino fieri, quod tibi fieri velis: semperq́ velle ei commodare, non aũt incommodare, quo vere diligas eum sicut teipsum.

Decimo præcipit, dicens: Non concupisces vxorem proximi tui, id est, non modò nõ mœchaberis ipso actu, nec rem nisi cũ tua legitima vxore, & cũ legitimo marito tuo habeas: sed ne velis q̃dem, nec cogites mœchari, & extra matrimoniũ tuũ habere rem: sed vel manere virginem, vel cœlibẽ, vel ducere, vel nubere, tuoq́ contentus esse toro, nec solicites virginẽ, nec vxorem alterius siue gestibus, siue verbis, siue literis, siue cãtilenis, siue id genus modis aliis, ad libidinandũ: nec q̃quo modo des occasionẽ abalienandi ꝓximo tuo siue filiã, siue vxorem, siue famulum, siue famulam: sed vnicuiq́ faueas quod eius est, donec iure diuino tuum sit futurum: vt plane semper diligas proximũ tuum sicut teipsum, & super omnia Deum tuum.

Hic est epilog' eorũ oĩm, q̃ hactenus ex sacris literis retulimus ad verã intellectũ decẽ Dei opt. max. ꝓceptorũ, q̃ cõplectunt̃ breui q̃dã compendio, q̃dq̃d est bonarũ legũ naturę & moraliũ ꝓceptorũ, siue in ꝓphetis, siue in Euãgelicis siue Apl'icis literis contẽtũ: euidẽter docẽtia quæ Deo placẽt, & quę displicẽt illi, q̃bus ille quędã fieri ꝓcipit, quædã fieri ꝓhibet. Si fecerimus quæ fieri ꝓcipit, nec fecerimus quę fieri ꝓhibet, bñdictionẽ: si nõ fecerimus quę fieri ꝓcipit, sed fecerimus quæ ꝓhibet, maledictionẽ tẽporaneã & æternã (quã misericorditer auertat ipse) sumus habituri. Quæ ꝓpterea Moses iussu Dei, tãti habuit & ab oĩbus haberi voluit, vt ea non solũ, q̃ nõ trãsgrederent̃ in vllo, cẽsuerit ꝓ signo in manibus suspẽdẽda, & inter oculos nr̃os collocãda, cõscribẽdaq́ sup postes, ianuas & parietes nr̃æ domus: sed & in animis nostris & cordibus ita ponẽda, vt ea cũ filiis & familiis nostris semp & vbiq́ meditaremur & exequeremur, q̃ nobis esset & alibi bñ futurũ. Quapropter & à nobis illa nõ secus atq́ aurea verba, q̃nimo quæ pluris sunt q̃ aurea, vtpote plane diuina, nõ in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis: non atramẽto vel quãlibet precioso, sed spũ Dei indelebiliter cõscribenda sunt: non aũt modò conscribenda, sed & re ipsa facienda: vtpote quibus nihil est, nec excogitari potest post Deum opt. iustius, nec sanctius, nec salubrius. q̃d enĩ, obsecro, iustius esse possit, q̃ q̃ homo trib. priorib. præceptis ipsum dñm Deum super oĩa diligat, timeat, honorificet ac inuocet, à q̃ ad eius imaginem ex sola gratuita eius bonitate conditus est ad æternam vitam, salutem & beatitudinẽ: qui nec vnq̃ vult, vt ipse homo, quantumuis peccator, ꝑeat, sed vt pœnitendo à peccato conuertat̃, ac saluus fiat, q̃ mortis habet & vitæ tam tẽporariæ q̃ æternæ potestatẽ? Quid deinde, quæso, possit aut sanctius, aut salutarius vel dici vel excogitari, q̃ vt homo septem posterioribus II. tabulæ præceptis, proximum suũ propter Deum sine peruersa concupiscẽtia diligat, quũ ipse dñs Deus oẽs hoĩes in vno, & ex vno hoĩe vel ob id creauerit, vt ipsum in concordi pacificaq́ societate collaudarent & glorificarent, vt tandem cum eo in summa alibi beatitudine simul omnes viuerent & gauderent?

Cuius sane volũtatis vt cõpotes efficiamur, oportet vt nostrã volũtatẽ illius voluntati cõformem efficiamus. Id quod faciemus, vbi iuxta ipsius & eius

Ecclesiæ

Ecclesiæ statutum, ex animo pœniteamus, conterendo, confitēdo & satisfaciēdo pro eo, quod fortassis obmisimus, quod nos in primis quatuor præceptis facere præcepit: vel commisimus, quod ne faceremus, in sex aliis præceptis vetuit. Nec em̄ pœnitēs solum debet attēdere, quid in singulis istis præceptis p̄cipiatur vt fiat, sed & quid velit interim non fieri. nec solum quid à nobis fieri prohibeatur, sed & quid à contrario Deus facere nos velit, quanuis hoc ipsum verbis haud exprimat, vt seruetur illud prophetæ, dicētis: Declina à malo, &
Psal. 36. fac bonum. Cuius equidem causa, hoc vt plurimum docendi modo in iis diuinis præceptis declarandis vsus sum, vt primum declarauerim verborum vim & virtutem, & quid singula à nobis præcepta requirant & exigant: deinde, quibusnam modis in singula peccet homo sub amissione salutis & vitæ sempiternæ: quam nobis tribuat ipse Deus optimus conseruatione suorum pręceptorum, qui vera salus est & vera vita, cui laus sit & gloria per secula seculorum. Amen.

FRIDERICI NAVSEAE

BLANCICAMPIANI, EPISCOPI VIENNENSIS, INVICTISS. CAESARIS &C. FERDINANDI A SACRIS STVDIIS ET CONSILIIS, DE CATHOLICIS ECCLESIAE PRECATIONIBVS ET ORATIONIBVS LIBER V.

AD REVERENDISS. IN CHRISTO PATREM AC DOMINVM, DN. HIERONYMVM VErallum, Episcopum Cassartaneñ, S. D. N. Pauli III. Pont. Max. apud inuictiss. Cæsarem &c. Ferdinandum, adeoq; per Germaniam oratorem digniss. & grauissimum,

FRIDERICI Nauseæ Blancicampiani, Episcopi Vienneñ, in V. librum Catholici Catechismi de Catholicis in Ecclesia Precationibus,

PRAEFATIO.

BSIT suspiceris, absit, Reuerendiss. Pater ac obseruandissime domine, quasi paulo supbior, aut (quod verius diceres, atq; ego quidem æquiore animo ferrem) inciuilior, aut inofficiosior, aut arrogantior, te minus obseruem, minusq; diligam, quia te minus frequēter, sed admodum rarēter, donec nobiscum sacrosanctæ sedis Apostolicæ orator fuisti, numeris omnibus absolutissimum inuiserim, coramq; more cęterorum salutauerim: verum domi nunquam ferme non instar anachoretæ vel eremitæ cuiuspiam in solitudine solus degerim & delituerim, perinde pertæsus fatra parum consortia, commercia & conuiuia. Ad hūc enim modum si paulo suspicacior fueris, certe multo & rectius & iustius secūdum alios summę dignitatis & authoritatis & id genus principes tui ordinis viros, de me suspicabitur Serenissimus Romanorum, Hungariæ, Bohemiæq; Rex FERDINANDVS, idemq; Cęsar inclytissimus, dominus meus longe clemētissimus: apud cuius ego sacratissimæ Maiestatis mensam, prę-

ter

ter aulicorum morem, toto hoc tempore quo illi à sacris fui studijs & cõsilijs, nisi semel visus haud sum. Nec ab eodem tempore, quod annos nunc VIII. complet, in illius conspectu, quantumuis erga me perquàm hilari serenoq́; nisi vel clementer accersitus, vel seriò vocatus, comparui cominus vnquam. Id quod sane factum non est, quòd mihi fuerit illius sacratissima Maiestas (quod equidẽ sciam) aut parum propicia, aut quàm par fuerit, austerior vnquam, quę mihi semper etiamnum fuit vsq; ad multorum inuidiam tam benigna quàm gratiosa: nec quia minus illam obseruauerim & coluerim, qui sui sacratissimæ Maiestatis ipsius, à me nondum de facie notæ, tam obseruans, pauloq́; pariter religiosior cultor, q̃ qui maxime: nimirum nulli mortalium in erga ipsam obseruantia synceraq́; dilectione cedens, nec cessurus vnquam. Quod tibi q̃q; de me erga te non debeat esse non persuasissimum. Qui enim (quæso) te non ardenter amem & colam, qui tot modis à me non diligi solum, sed & vehementer amari, reuerẽterq́; coli dignus es? Siquidem nátura propemodum sic à puero erga sacrosanctam sedẽ Apostolicam semp adfectus fui, vt illi me nihil non honoris, obseruantiæ, venerationis & reuerentiæ non tantum debere fatear, verum me quoq; illi debere supra modum lætet & gaudeam. Quod quum vero propemodum verius sit, qui (obsecro) fieri posset, quia te vel eiusdem sanctę sedis Apostolicæ gratia non modis omnibus & amarem & obseruarem, quum tu sedis istius Apostolicæ apud nos oratorem agas vel ideo longe absolutissimum, quòd tanta pietate, fide, diligentia, solicitudine & dexteritate quouis loco & tempore cuncta negocia, quæ ad illius dignitatem, amplitudinem & maiestatem pertinent, geris, vt maiore non possis? Addo quia sic multarum rerum cognitionem, variarumq́; disciplinarum scientiam, cum vitæ sanctitate pariterq́; grauitate coniunctam habes, vt non solum eidem sacrosanctæ sedi Apostolicæ summo sis decori & ornamento, sed & à quo oẽs nostrates exemplar omnium virtutum habere, formamq́; sibi petere possint ac debeant.

Præterea, quomodo te non summa etiam animi gratitudine diligam & colam, qui tantopere pro virili tua mihi semper bñficus esse satagis? quanquã quia talis haud semper esse possis, non in causa es ipse, sed in culpa plane sunt vel harpyiæ, per quas mihi fortassenon licet benefacere. Siquidem tot adsunt passim, quibus alioqui nihil est negocij, vultures, qui multis etiam mẽsibus cadauer futurum præsentiunt, vt mei meminisse nequeas: vel (quod multo verius crediderim) ipsemet in culpa sum mihi, cui non tam defuit fortuna, q̃ ipse fortunæ defui: homo (quod norunt, q me penitius norunt) sic à communibus negocijs abhorrẽs, sic alienus ab omni ambitione, imo sic socors, vt plane Timothei fortuna mihi sit opus, quæ dormiẽtis retibus felicitatẽ implicet. Itaq; tam nihil debeo, nec possum te virum certe benignissimũ, de neglecto in me beneficio incusare, vt æque tantum tibi me, atq; sacrosanctæ sedi Apostolicæ loco gratiarum actionis debere meapte fatear. Absit igitur Reuerendiss. Pater, vt vel tantillum de meo in te animo sinistri suspiceris, qui vsqueadeo tutus sum per omnia, vt me rebusq́; meis omnibus ad arbitriũ tuum possis vti,

&(si visum fuerit)abuti. Quod autem rarius quàm fortasse par videatur, eo tam compareo, in causa tu ipse nosti tot tamq̃ molestas esse curas, solicitudines, vigilias, consultationes, lucubrationes, calamitates, aduersitates, angustias & tribulationes, quibus hoc sane turbulentissimo simul atq̃ periculosissimo tempore, non tam propter priuatas q̃ publicas pro sancta religione nostra res, plus om̃ibus (vt cum venia dixerim) qui mei sunt ordinis, diu noctuq̃ non occupor solum, sed ita etiam freque͂ter obruor, vti vix vel hiscere vel respirare detur: sileo quòd aliquo modo mihi possit ad frequentes patronorum & amicorum salutationes extra domum vacare. Transeo au͂t domesticas occupationes, quæ vel solæ hac iniqua tempestate vnum aut alterũ requirere͂t Herculẽ. Hinc facile cognoscis, q̃ solus ipse semper domi sim, qui tam solus sum nunq̃, vt æque dicere queam, quod olim dixisse traditur Aphricanus ille maior: Nunquã videlicet se minus ociosum esse, q̃ quum ociosus esset: nec minus solum, q̃ quũ solus esset. Quod vero repræhẽdis, quia ceu eremita domi me continẽs, satraparum palatia ac eorũ aulica consortia fugiam, profecto hac tu parte non æque me atq̃ Stridoneñ illum Hieronymum reprehendis, vtpote quẽ dicere solitum ferunt, oppida & vrbes videri sibi tetros carceres, solitudinẽ paradisum, seq̃ retorridum Syriæ solũ, scorpiõibus & feris infestũ, Romanis p̃ferre delicijs. Ita quoq̃ si me ꝓpterea censueris arrogantẽ, quia nõ ita frequenter conuersor conuiuoq̃ cũ alijs, certe non potuit non arrogans fuisse Ioãnes Episcopus ille Constantinopolitanus, cognomẽto, ꝓpter auream ipsius eloquentiam, Chrysostomus. Sed quid multa? Tam fui quoad vixi, ab omni sup̃bia & arrogantia semp alienus, vt mihi mea fuerit simplicitas & humilitas, paulo submissior, vitio sæpenumero versa.

Absit igitur, absit reuere͂dissime præsul, quicquam sinistri suspiceris, quasi tibi non ex animo faueam, quĩ te semper non ardenter amo solum, sed & ob virtutes tuas illas insignes, & ob sanctæ sedis Apostolicæ dignitatẽ, vehemẽter obseruo. In cuius dilectionis in te meæ, religiosæq̃ cuiusdã obseruantię signum, adeoq̃ pignus nunq̃ redime͂dum, accipe hunc quintum nostri catholici Catechismi librũ de catholicis in Ecclesia catholica precationibus & orationibus, tuo à me celeberrimo nomini vel ideo potissimum diebus ĳsce dedicatum, quia te vno vix alius sit in orando Deum aut frequentior, aut deuotior, aut constantior. Nec mirum, quandoquidẽ non ignores, haud opus in ecclesia catholica esse aliud, quo p̃ĳssimi quiq̃ freque͂tius & religiosius in cunctis & singulis aduersitatibus, & quidem efficacius, vsi sunt. Extant eñ tam multa q̃ varia deuotæ precationis & ipsius præsentissimæ virtutis exempla, vt in nulla sui parte plus se miretur humana pietas. Siquidem Mose precante, vniuersa Aegyptus varĳs est cladibus affecta: rursus eo deprecãte, à malis est leuata, & gens vna verę pietatis cultrix, in libertatẽ adserta. Illo deniq̃ precante, gens Israelitica victorĳs & triumphis contra hostes est potita. Helia precante, tres annos & menses sex è cælo non cecidit pluuia: rursus, orante ipso, illa est reddita. Apud Hierichuntem iœthiferæ fons aquæ, Heliseo precante, salubris est factus, sterilitas in feracitatem versa, ferrea securis in Iordane

ne

ne fluitauit, defunctus reuixit. Iosuę precibus sol & luna præter ordinem cursus immobiliter steterunt. Ezechiæ precibus CLXXX. millia Assyriorum vna sunt nocte in Sennacherib castris diuinitus percussa. Iona precante, ex belluæ marinæ visceribus est receptus ac deinde seruatus. Ipso Iuda Machabæo cæli numen inuocante, feliciter à suis contra truculentiss. hostes pugnatum & triumphatum est. Cæterum quid plura, & quidem veteriora, de virtute precationis ad Deum optimum exempla cōsector, quum & recentiora sint exempla non fidei minoris? Quis enim, quæso, vel apostolorum vel martyrum, vel eorum omnium qui sunt in diuorum relati numerum, qui non vel virtute precum cæcos videre, surdos audire, mutos loqui, leprosos mundari, claudos ire, mortuos resurgere, & id genus alia fieri fecerit? Argumento nimirum, cœli numen in nulla re alia indulgentius humanam fouere pietatem solere, nec piorum sanctitatem esse pariter ac meritum, quàm in precibus ad ipsum pie profusis, magis illustratum. Id q̄d, vti bene cōfido, locupletius & fusius ex hoc quinto de Catholicis Ecclesiæ Catholicę precationibus libro patefiet. Quē sinas, oro, veluti quoddam monumentum pignusq; mei erga te amoris, aut certe perexiguum gratitudinis in te meæ argumētum apud te perpetuo repositum iri, suscepturus quandoq; quiddam maius. Interea felicissime valeas opto. Viennæ Austriæ, duodecimo die Decembris, Anno post Christum natum Millesimo quingentesimo quadragesimo secundo.

QVID ORATIO SIVE PRECATIO SIT. Cap. I.

IAM vero quia nihil est oratione nec pręstantius, nec fructuosius, nec magis necessarium, vt qua omnis sacrificatio, omnis benedictio, omne sacramentum, & deniq; omnino quidquid in cultu diuinæ honorificētiæ agitur, perfici soleat: in rem plane videtur, vt primum dicam, quid sit oratio, & quām multiplex, qualis & ipsa, & de, proq; quibus rebus esse debeat. Quanuis autem non ignorem, varias à varijs orationi accommodari definitiones, nec indecoras, ipse tamen ex omnibus eligens, hanc vnicam subscribam, dicens: Oratio est ad Deum vel personam illi gratam loquutio, qua nobis vel bonum præstari, vel malum submoueri petimus. Est autem oratio duplex, vtpote Mentalis: & est, qua quis sine voce & mente sola, quasi interiore quadam loquutione, Deo colloquitur, optata obtinere ex animo desiderās. Qua perfectiores & contemplationi magis dediti, minusq; soliciti de rebus alienis, frequentius vtuntur: cuiusmodi fuit Tobias ille senior, qui cùm lachrymis animo orans, gratiose exauditus est. Nec dubium, quin & Susanna illa longe castissima & innocentissima, falso à senioribus delata, sic primum, scilicet mente, non voce, orauerit, quæ & exaudita fuit. Vocalis est, qua quis voce optata à Deo petit, nihil plane proficiēs, nisi simul & mēte fiat. Vnde Apostolus: Orabo, inquit, spiritu, orabo & mente. Qua sane oratione Christus vnà cum suis dicipulis plerunq; semper vsus est. Quem recte (vt in alijs omnibus) sequemur in hac orandi formula, multis quidem modis:

1. Tim. 4. Tob. 12. Dani. 13. 1. Cor. 14. Matt. 26. Ioan. 17. Matt. 11. Lucæ 23.

Primo quidē, vt queadmodum Deo cordis & operis, ita & oris obsequium impendamus. Siquidē triplex Deo sacrificium debemus, cordis scilicet, oris, & operis.

Secundo, vt sic ad memoriam reuocemus q̃d petere debemus, simulq́ à pigritia excitemur, qui alioqui semper in silentio orantes, facile obdormiremus, obliuiscentes quod peteremus.

Tertio, vt sic proximum instruamus, ad consimile opus inuitantes. Haud igitur audiendos censuerim nonnullos hac tempestate schismaticos, contendẽtes magis expedire, vt oremus mentaliter & spiritualiter tantum, quàm simul & vocaliter, vt qui ad hunc modum breui essent suppressuri omnem de-
Matt. 15. Esaiæ 29. uotionem. Nec est quod allegant post Christum hoc Esaiæ: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe està me. Siquidem Christus illic nõ repræhendit vocalem orationem, sed eam quæ est sine deuotione mentis, mur-
1. Reg. 16. mure, non etiam pondere, constans: vbi non amor, sed clamor resonat: cuius-
Psal. 43. modi & ego orationem plane vanam reputauerim, quum non procedat de corde, quod vel solum respicit Deus, cuius vel solus ipse est inspector & exauditor: proinde non clamosa voce pulsandus, sed recta cordis conscientia placandus. Non est ergo vocalis oratio sine deuotione cordis, momenti alicuius.
Heb. 13. Tam vero magni momenti est ipsa cum cordis deuotione, vt Apostolus eam
Tob. 4. laudis hostiam vocet, qua promereatur Deus. Atq; hoc est, quod ad orandũ
Lucæ 17. præceptis admonemur vtriusq; testamenti, tam Euangelicis quàm Apo-
1. Thess. 5. stolicis literis, exemplis præterea Christi & omnium sanctorum. Hinc in necessitatibus constituti, ad solam confugimus orationem, veluti sacram quan-
2. Par. 20. dam ancoram, dicente Iosaphat: Quum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te: haud sane dubium, quin in oratione. Ipsius vero orationis est, sicut ex eius definitione patescit, quòd immediate (vt sic dixerim) ad Deum dirigatur, vtpote in cuius di-
Iudith. 9. Iacob. 1. Psal. 83. tione cuncta sunt posita, à quo patre luminum omne datum optimum, & omne donum perfectum descendit, qui vel solus gloriam donat & gratiam per se.

DIVOS IN CAELIS ET TERRA POSSE ORAri & implorari. Cap. II.

Nihilominus & mediate nonnunquam dirigi solet oratio ad sanctos ipsius propter ipsum, non tanquam ad præcipuos petitorum datores & authores, quales non sunt: verum ceu ad mediatores, quorum meritis & intuitu nobis Deus confert, quæ ex nostris demeritis accipere sumus indigni, illi vero in perfecta nunc charitate digni: qui & non possunt pro nobis non orare, à nobis vt confratres implorati, veluti in lib. Diuorum, Catholicorum, Homiliarumq́, plusquàm abunde testati sumus, contra nonnullos hæreticos & schismaticos, quorum in contrarium tela sacris sagittis pro virili repulimus. Ideoq́ non impie nostram ex imitatione Catholicæ Ecclesiæ orationem pro loco & tempore dirigimus ad Dei electos, tanquam ad eos qui suis deinde precibus nos apud Deum adiuuant. Nec interim vllam Deo irrogamus iniuriam, qui secundum tẽporis ordinẽ sanctos ante inuocamus, q̃ Deum: quinimo ingẽtẽ illi gloriam afferimus in eo ipso ope, & quoddam humilitatis prænobis ferimus insigne, reuerẽtiæq́ in Deum: ĩdẽq́ prius sanctos accedimus, nõ

vt

vt in eis sistamus venerationis metam, sed vt per eos demum prouehamur in Deum, quem vtiq; inuocatione sanctorum debita, sanctis suis multo maxime maiorem fatemur: nempe eum, qui solus habeat principalitatem potestatis petita concedēdi, vt qui primum sit omnium principium, oĩa producēs, omnia gubernans, omnia administrans, sine quo nihil, cum quo omnia possumus & habemus. Alioqui, si propterea Deo iniurij erimus, qui temporis ordine aliquando humilitatis causa prius ad ipsius electos, quàm ad ipsum Deum oramus, haud dubiè Paulus Deo fuit iniurius, quum prius à Romanis pro se fieri petiuit orationem: quiq; idē prius ab Hebræis patrocinium, quàm à Deo, efflagitauerit. Hester quoq; regina illa Persarum nobilissima, Deo fuit iniuria, quòd non continuo ad ipsum, sed ad Mardochæi & Iudæorum confugerit patrociniū. Quid? Nōne & ipsemet Deus alioqui fuisset sibi iniurius, qui ipse olim amicos ipsius Iob, misit ad implorandū beati Iob orationē, & Abimelech regem Geraræ, ad exposcēdam Abrahæ viri sancti precem? Certe neque ipse sibi, nec quispiam sanctorum illi propterea fuit iniurius, quū non possit inuocatione sanctorum non ipse Deus vt summus author reputari, honorari, & inuocari. Quanquam enim Catholica Ecclesia non absq; causa, in publicis suis orationibus rarenter vel nunquam suas orationes prius ad sanctos, sed ad Deum dirigat, non tamē errat, debito modo orans: In omni tribulatione & angustia nostra, succurre nobis beatissima virgo Maria. Nec est dicere, vel ideo male orari, quoniam orans petat sibi succurrere Mariā, quę id non possit, sed solus Deus. Respondeo, nos non petere, vt ea nobis ex se, sed medio Iesu Christo, cui non potest esse non gratissima, succurrat. Id quod vbi suis precibus virtute dilecti filij fecerit, quodam certo modo vel ipsa fecisse, id est, succurrisse, creditur. Cuiusmodi est, quum constituti in periculo, hominem quempiam inuocantes, dicimus: Mi frater, adiuua me: quum tamē ipse nihil, sed Deus ipse possit. Nihilo minus si illius suffragio liberati sumus, dicere solemus illum nos liberasse, vtcunq; Deus præcipue nos liberauerit. Quid multis, quum hoc dicendi modo pleriq; omnes vtuntur, nec impie, quandoquidē scriptura nec eo vacet? Nonne solus Deus est, qui mirabilia sua virtute facit, & ipse tamen illud facere non impie asscribit discipulis suis, dicens: Amē amē dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet. Ad hunc sane modum sancti quoque (quanuis improprie) bonorum dici possunt datores, ac ea nos ab eis petere possumus, dicentes: Date nobis sanitatem corporis, scilicet vestra intercessione. Hinc ad Apostolos Ecclesia orat:

Ioan. 15. Rom. 15. Heb. 13. Hest. 2. Iob. 42. Gene. 20. Psal. 71. Ioan. 14.

Quorum præcepto subditur
Salus, & languor omnium:
Sanate ægros moribus,
Nos reddentes virtutibus.

Sed hac de re passim in Centurijs, & forte quàm hic, commodius. Suffecerit hoc loco reddidisse diffinitionem & diuisionem orationis. Cuiusmodi autem conditiones oratio exaudibilis habere, & de quibus rebus esse debeat,

nemo pulchrius, nemo breuius, nemo explanatius, nemo denique melius, quàm Christus doctor summus, tam præcepto quàm exemplo suo perdocuit, vt subsequitur.

VBI ORANDVM SIT. Cap. III.

Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum: & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

POstquàm dehortatus est ab orandi modo, quo hypocritæ vsi sunt, dominus, ilico subijcit conditiones, quas velit habere nostras ad DEVM preces.

Prima quidem conditio est, vt nostra oratio sit secreta, atque in secreto fi-
4. reg. 4. at. Id quod per ingressum cubiculi, ostiumq; clausum, intelligitur. Quo quidem modo orauit Heliseus, vt qui puerum à morte suscitaturus, demum est
Dani. 6. ingressus: & clauso ostio, orauit ad dominum. Sic Daniel in cœnaculo suo
Matt. 14. clauso ter quotidie statis horis genua demittẽs, cæli numen adorauit. & Chri-
Marc. 1. stus alibi dimissa turba, ascendit in montem solus orans. Et rursus idem diluculo valde surgens, egressus abijt in desertum locum, ibiq; orauit. Idemq;
Matt. 26. in olíueto, dimissis discipulis, oraturus ad patrem, paulo latius secessit: nimirũ
Marc. 14.
Lucæ 22. suo ostendens exemplo, quod hic pręcipit, vt oraturi petamus secretum locũ, vtpote orationibus aptiorem.

Nolim tamen ignores, quod hic dominus de cubiculo dicit, non tam ad locum, quàm ad propositum orantis, referri: & frequentius spiritualiter, quàm corporaliter intelligi debere. Ipsamq; sinistram & dextram, adeoq; cubiculi secretum, non in rebus, sed in affectibus esse: orareq; illum vere in cubiculo suo, & clauso eiusdem ostio, qui non aliud præter Deum & eius gloriam orãs respicit, nec aliò cogitans: verum ea synceritate mentis Deum alloquẽs, quasi nullus hominum se videret, nec aliud cupiens q̃ exaudiri. Ad quem vtique modum quis bonum opus, vel in conuentu, vel in Ecclesia, vel in plateis, vel alibi locorum faciens, in abscondito facere dicitur: quippe faciẽs non vt ab hominibus, sed vt solum à Deo videri desideret.

Ediuerso q in abscõdito facit, cupiẽs videri, & laudẽ ex hoc & gloriã q̃rẽs, nõ in abscõdito, sed in publico facere dicit: q̃m q̃d facit, haud vult absconditũ esse: tantũq; ipsi valet, acsi gloriose in publico faceret. Siquidem potest aliquis
Lucę 18. (vt publicanus faciebat) bene operari coram hominibus, nec tñ ideo facere, vt illud oculis hoĩm ostentet: & aliquis non coram hoĩbus, eo tamen animo, vt se id facientẽ videri peroptet. Atq; hinc est, q ipse dñs non factum ipsum, sed voluntatem vel coronat, vel punit: nec fini operis, sed voluntati operantis, mercedem damnum ve decernit.

Est ergo spiritualiter hoc loco cubiculum nihil aliud, q̃ cordis secretum, &
Psal. 4. mens à vanis cogitationibus aliena, vt est in psalmo: Quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini. Nec ostium est aliud, q̃ carnalis sensus, qui claudendus est, vt totus & solus spiritus oret, quasi secretus, id est, à carnali sensu remotus ad Deũ, qui & in secreto, id est, sine iactatione red diturus est. Id quod sufficere debuerit, vt ille solus noscat oratiõem nostram,

qui

qui omnium cordium nouit occulta,idem inspector & exauditor,seipsum no Hebr. 4.
bis debitorem constituens:quoniam,Reddet,non, Gratis dabit, hoc loco ait Acto.1.
dominus. Vnde constat

Primo,errare eos,ꝗ nolunt hoīem sic posse bonis suis opibus aliꝗd mere-
ri,vt ideo Deus ei quicq; debeat,ꝗ nulli quidquam debet, sed nos illi omnia,
qm̄(dicentes) cum fecerimus omnia quæ p̄cepta sunt nobis,adhuc dicere de- Lucæ 16.
bemus:Serui inutiles sumus:ꝗa quod debuimus facere,fecimus. Respōderim:
etsi homo ex sola suorꝝ operꝝ dignitate & natura nihil mereat̄, atq; illi Deus
nihil debeat:meret̄ tamē,ac ei dn̄s retributionē ꝓ ipsius operibus debet ex sua
liberali & gratuita ꝓmissione, qua se nobis pro bonis opibus mercedē retri-
buturum pollicitus est,non mentiēs,quum sit summa veritas,dicēs:Erit mer- 2.Par. 15.
ces opibus vestris, vt qui,Propheta teste,reddet vnicuiq; secundum opa sua,
recepturusq; est vnusqsq; mercedē secundum laborē suum,s.ex liberalissima Psal. 61.
Dei ꝓmittētis promissione, quæ vsq; adeò cadit in debitum, vt ex eius obli- 1.Cor. 3.
gatione Moses & Azarias in fornace dn̄m pro retributione hortari non dubi Exod. 32.
tarint, ꝗ & exauditi sunt. Quanq; nolim sic quenquam superbire, vt Deum Dani. 3.
velit sibi quicquam ob opera sua bona daturum, quanuis ille pro eis debeat.

Secundo constat,etiamnum errare eos,ꝗ volunt nullibi,præterquàm in so
litario atq; concluso loco,orandum, & maxime omnē orandi vsum è tēplis
hac nimirꝝ parte per Christum tolli. Id quod perperàm sentiunt:quādoqdem
nullum hic locum dn̄s prohibet,sed omnē tollit in orando ostētationē. Nec
em̄ locus nocet,sed modus & intētio. Nec vult aliud (vt diximus)hoc loco,
quàm vt orans,se in cor suū colligat,omnesq; suos sensus occludat:seclusoq;
omni alio cogitatu,ad solum Deum respiciat,ꝗ solus adorandus est. Id enim
προσευχὴ(id est,oratio)significat,quandam s.in cordis secreto intentam in De-
um eleuationē. Et qui sic orat,vbicūq; orat,intrat in cubiculum suum:& clau
so ostio,orat patrē in abscondito,maxime qui orat corde & oratione interiore
& spūali,quæ nihil est aliud, q̄ in omni re cordis ad Deum eleuatio, diuinæ
opis pro se vel aliis imploratio,Dei laudatio,gratiarūactio. Cuiusmodi ora-
tioni,necnon & aliis,nullus plane locus,neq; publicus,neq; priuatus, neq; vi-
ci,neq; plateæ,neq; forū,neq; vrbs,neq; villa, neq; cāpus ꝓhibet̄, iuxta Pau- 1.Thess. 5.
lum dicētem:Semꝑ gaudete,sine intermissione orate,in omnibus gratias agi- Hiere. 7.
te. Quod si ita habet,minime quis negauerit in tēplo orādum,quum alioqui Matt. 21.
dn̄s ipse sibi contrarius esset,qui vsq; adeo cēsuit in tēplo orandum,vt illud pe Marc. 11.
culiariter domum orationis vocauerit, ac esse voluerit. Adde & alioqui per- Lucæ 19.
peràm egisse Annā illam viduā, quæ de tēplo nō discessit,vtpote semper ini- Ioan. 2.
bi orans. Sed tantum abfuit, vt male ꝓpterea orauerit, vt etiam proinde ab Esaiæ 56.
Euangelista summopere commēdetur. Quinimmo alioqui male fecissent san Lucæ 2.
cti Apostoli,qui simul cum deipara virgine post Christi ascēsionem vnani- Actor. 2.
miter in tēplo perseuerantes orarunt. Atq; interim male fecissent Petrus & Io Actor. 3.
annes,qui ad horam orationis nonam in templū ascenderunt. Orari proinde Psal. 102.
potest vbiq; ad Deum, qui vbiq; est secundum vniuscuiusq; deuotionem & 1.Tim. 2.
Spiritussancti suggestionem.

Tertio constat errare & eos, q hoc ex loco velint omnes circa orationē nostram cæremonias tolli, cuiusmodi sunt, capitis detectio, genu flexio, pectoris percussio, & hoc genus cæteræ. Quādoqdem dixerim nec hoc Christum velle, q alioqui male nos suo docuisset exemplo, quod voluit imitandum, vt qui huiusmodi cæremonias haud indiligēter obseruauit, q nunc orans in faciem pcidit, nūc oculos in cælum leuauit, nunc flexis genibus patrē adorauit. Qui deniq; visus est laudare publicanum, quòd in tēplo à longe steterit, cp oculis infixis in terram viderit, quòd suum pectus percusserit.

Ioan. 13. Matt. 26. Ioan. 11. Lucæ 18.

VARIOS ESSE ORANDI MODOS. Caput IIII.

Ioan. 4. 1. Tim. 2. 1. Cor. 11.

SVperest igitur, vt credamus vbiq; Deum posse orari, & nullo non modo: nec posse vnam esse speciē & vnam orantium formam, vt quæ tam possit esse varia, q̄ multipliciter variet anima orans. In qua & in eius oratione tanta est varietas, vt, nisi speciali Spū sancti illuminatione, compræhēdi non possit. Aliter eñ quispiam supplicat, quum alacer est: aliter, quum tristitiæ vel desperationis pondere prægrauat: aliter, quum spiritalibus successibus viget: aliter, quum impugnationum mole deprimitur: aliter, quum veniam peccatorum: aliter, quū acquisitionē gratiæ seu cuiuslibet virtutis exposcit, vel certe extinctionē cuiuslibet vitij deprecatur: aliter, quum consideratione gehēnę ac futuri iudicij timore compungit: aliter, quum spe futurorū bonorū desiderioq; inflammatur: aliter, quum in necessitatibus & periculis: aliter, quum in securitate & tranquillitate versatur, &c. Quid multa? Sic quisq; orat, vt dignè habet spiritū: q prout dedit vnicuiq; Apostolo loqui, ita loquutus est. Sic quēadmodum ille adest oranti, ita is orat. Siquidem spūs est, q nostram adiuuat vbiq; infirmitatem, solus sciens quomodo orare oporteat: q & ipse postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Hic proinde ab vnoquoq; oraturo deuotè est inuocandus, vt suggerat, quid, quomodoq; orare conueniat. Hactenus de prima orationis conditione, quæ est, vt secreto fiat, id est, sine ostentatione & hypocrisi.

Actor. 2. roma. 8. Ibidem.

VTRVM MAGIS EXPEDIAT ORARE PVBLIcitùs, an secretò. Caput V.

IAM vero in quæstionē venit, vtrum magis in publico, an in priuato loco orare expediat quando qdem vtrobiq; conueniat sine hypocrisi orare. Responderim, magis expedire in secretiore loco, & ob nonnullas qdem rationes.

Prima earū est, qm̄ sic orare magis conueniat fidei, vt ita sciamus dominū vbiq; esse præsentem, & maiestatis plenitudine cælum & terram complere, & vt ipse per Hieremiam dicit, occulta penetrare, vt in Centurijs abunde disseruimus. Secunda, vt sic mens citius meliusq; leuetur in Deum, vtpote à tumultu separata. Tertia, quo facilius euitetur appetitus vanæ gloriæ, quæ vtique, quàm in priuato, facilius irrepit in publico. Atq; hinc est, quòd dominus sæpius in templo docuisse, quàm orasse: & oraturus, secessisse in secretum legatur, quanquam neutrobiq; orare prohibeatur, & maximè, propter certas etiam causas, in templo, modò qs malit tacito corde, quàm clamosa voce orare. Id quod certis quibusdam rationibus debet.

Psal. 102. Hier. 23.

Prima, quoniam Deus non clamosa voce pulsandus est, sed recta conscientia placandus, qui est cordis auditor.

Secunda, quoniam secretas orationes nostras non oporteat alterum, sed nos & Deum duntaxat scire. Acto. 1.

Tertia, quoniam clamose orans, aliquoties alterum penes se orare non permittit. Quanto proinde rectius, oraturi, intrabimus in cubiculum nostrum, & clauso ostio, orabimus patrem nostrum in abscondito: & pater noster qui videt in abscondito, reddet nobis.

QVOMODO ORANDVM SIT. Caput VI.

Orantes aũt, nolite multum loqui, sicut Ethnici faciunt. Putant eñ quòd in multiloquio suo exaudiant. Nolite ergo assimilari eis. Scit enim pater vester, quid opus sit vobis, antequàm petatis eum. Matt. 6.

SEcunda est orationis cõditio, vt ipsa nõ sit multiloqua, id est, battologica. Siquidẽ Graecus contextus hic habet: μὴ βαττολογήσητε, id est, Ne sitis battologi. Est aũt battologia, quaedam praecipitata & talis verborũ multitudo, quae non modò minus intelligibilem vocẽ, sed & fastidium sua verborũ superfluitate generat: quoties loquẽs, ob pcipitationẽ resumit quaedam, nunc quędam intercipit, veluti plerunq; nonnulli in Ecclesia sacrificuli, orationum multitudinẽ pertaesi, pperàm faciunt, sic pcipitanter canẽtes & legẽtes, vt potius balbutire cũ graculis inarticulate, quàm vel orare, vel legere videant: nẽpe simillimi Ethnicis olim. Illi qppe eiusmodi loquacitate nunq̃ non vtebant, nimirũ credẽtes (vt hic ex Christi verbis accipimus) se non aliter quàm multiloquio exaudiri posse à suis dijs, q alioqui nec scirẽt nec intelligerẽt, quo sibi petentibus esset opus. Id quod etsi de istorũ dijs verũ fuit, vtpote qui, cum essent vel daemonia, vel simulacra ex argẽto & auro, opera manuum hominũ, nõ audierunt, vtcunq; aures haberẽt: nec, nisi Deo vero permittẽte, quicq̃ senserunt: tamẽ haud verũ est de nostro Deo Opt. Max. patre caelesti, vt qui, antequàm petimus, dudum nouit, quo nobis sit opus, quidve velit, aut dare nolit, om̃ia nõ secus atq; coram palamq; praesentia noscens, cordium & cogitatuum scrutator & penetrator, de se per Prophetam dicens: Ego sum Deus, & non est vltra me Deus, nec est similis mei, annuncians ab exordio nouissimum, & ab initio, quae necdum facta sunt, dicens. Psal. 113. Eccl. 42. Acto. 1. Hebrę. 4. Esaię 46.

Eapropter Christus nõ vult nos orare multiloquio Deum patrẽ, quasi minus sciẽtem & intelligẽtem, quũ plane necdũ petitus, norit quo facto sit opus.

Hinc errãt, qui volunt per Christum hac parte simpliciter tolli omnes orationes prolixas, quum eas solum carpat, quae eam ob causam sunt longae, ob quam longae fuerant ethnicis: nostras vero orationes recte finit esse prolixas, modò nõ eiusmodi sint, quae sua multitudine & prolixitate vel fastidiant, vel mentem distrahant, vel illius deuotionem impediant. Cuiusmodi vereor in primis esse quorundam in Ecclesia sacerdotum, qui sic plerunq; cum multipliciter tum praecipitanter orant & canunt, vt seipsos non intelligant, vt quos nec Deum arbitrarer intelligere, nisi is esset, qui ex se citra doctorem om̃ia intelligeret: quem tamen fastidiosis nostris prolixisq; cantilenis & preculis magis

gis

gis putem ad indignationem,quàm ad gratiam prouocari,quum sic potius ir
rideri,quàm vel orari vel laudari dignoscatur, rite ad ita orantem dicere va-
Esaię 29. lens:Hypocritæ,bene prophetauit de vobis Esaias,dicens: Populus hic labi-
Matt. 15. is me honorat,cor autem eorum lõge est à me. Sine causa aũt colune me, &c.
Nec mirum. Qui enim vel coram quolibet rege terreno quippiam petiturus,
balbutire inciperet, non continuo ab illo vnà cum petitione sua repelleretur?
Apoc.16. Quanto magis coram eo, qui est rex regum & dominus dominantium? quē
1.Tim. 6. si rogauerimus pietate,nõ opus erit verbositate,vt qui plus gemitibus, quàm
sermonibus:plusq́ fletibus,quàm affatu flecti queat, non amans multam lo-
quutionem,sed multam precationem,hic dicens: Orantes,nolite multum lo-
qui,&c. haud quaquam tñ prolixam prohibẽs oratiõem, sed prolixam & in-
decentem. Quinimo prolixa cum deuotione oratio,nos excitare solet,vt non
mente solum, sed & corpore per vocem ad Deum excitemur,quo dicere pos-
Psal.83. simus cum propheta:Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.
Lucæ 22. Atq; hoc est,q́ dñs in horto prolixius orauerit,& aliquoties in orando pno-
Lucæ 6. ctauerit: & ipsi quoq; Apostoli post assumptionẽ dñi, cum Maria & aliis in
Marc.14. oratione perseuerauerint:ac idẽ quoq; dñs noster dixerit: Oportet semp ora-
Actor. 1. re,& non deficere. Et Paulus,orãtes omni tẽpore:itemq́, Sine intermissione
Luc.18. Ephe. 6. orate:Et aliàs Ecclesia pro diuo Petro incarcerato,sine intermissiõe ad Deum
1.Thess. 5. orauerit. Nonne quoq; propheta regius prolixis aliqñ precibus vsus est,vt in
Acto.12. ipsius psalmodiis apertè videmus? Haud est ,pinde,vt quispiã prorsus censeat
sublatas quascũq; longas oratiões,quũ eas duntaxat dñs ,phibuerit, quæ sua
inani loquacitate & multiplicitate vel præcipitãt, vel deuotionẽ distrahunt.
Quod vbi nobis accidere senserimus,,pfuerit magis breuiter q̃ prolixe orare:
quandoquidẽ satius sit,pauca cum decoro,q́ plurima cum battologia & bal
butie orare:sitq́ crebro potius orandum,q́ diu: & intẽte magis,q́ prolixe: &
animo quidẽ magis,q́ voce:nec præscriptis verbis,quasi velimus dñm à no-
Matt. 6. uo quidquã vel docere,vel certiorẽ reddere de eo, quo nobis opus sit. Siqui-
dem ille,ipso domino teste,nouit quo indigemus antequàm petamus.

CVR DEVS ORETVR ET INVOCETVR, QVVM ipse sciat omnia. Caput VII.

VErum enimuero sunt, qui hac in parte, post nonnullos hæreticos quæ-
runt:Quid ergo frustrà Deo loquimur & supplicamus, quum non so-
lum prius sciat quo indigeamus,sed velit etiam,vt benignissimus pater, dare?
Respondeo,non ideo nos orare Deum,vt eum qui cuncta nouit vel secretis-
sima,instruamus,verum nonnullos ob causas.

Acto.17. Prima earũ est,vt fidẽ nostrã augeamus ad ipsum clamãdo,credẽtes & con
Ioan.15. fitẽtes eo pacto, ipsum esse q solus omnia possit,in quo viuamus,moueamur
Iaco.1. & simus,sine quo nihil possimus,à quo sint,quibus indigemus,vniuersa.

Secũda,vt orãdo recordemur, q̃ simus pauperculi pleriq; oẽs peccatores,
quamq́; nobis sine Deo Opt.Max.plane non sufficiamus:adeò nimirum,vt
insufficiẽtes simus aliquid ànobis quasi ex nobis cogitare, verum omnis no-
2.Cor.3. 2.Par.20. stra sufficientia sit ex Deo:possemq; propterea nos rectę cum Iosaphat dicere:
Domine

Domine Deus, Deus in cælo & terra, in cuius manu fortitudo est & potētia, in nobis autem minimè: quum ignoremus q̄d agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te.

Tertia, vt nostræ orationis intētio cor nostrū serenet ac purget, capaciusq́ efficiat ad excipiēda diuina munera, quæ sp̄ualiter nobis infundūtur. Siq̄dem Deus non ambitione precum exaudit, q̄ suam semp lucem dare paratus est: verum nos haud semper parati sumus accipere, cum inclinamur in alia. Orabimus proinde, vt quæ Deus dare dignatur, ad accipiendum digni reddamur, ne alioqui sit dicturus: Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui inuitati erant, non fuerunt digni. Matt. 22.

Quarta, vt orātes, quod vel datur, vel dandum speramus, magni æstimemus: non aūt, quod à Deo dat̄, vile habeamus, vnde futura sit ingratitudo & accepti b̄n̄ficij obliuio, sed vt eo ipso amplius eum diligamus & laudemus.

Quum vero discipuli proculdubiò intellexissent orationis vtilitatē & necessitatē, vtpote qua impetremus oportet salutariter à Deo, quę sunt nobis ad m : corporisq́ salutē necessaria: simulq́ rescirēt, orationē nihil aliud esse, quàm cum Deo colloquium, quod oporteret omnino esse bene compositum, omniq́ ex parte pfectum, quandoquidē plane foret q̄ddam magni, coram diuina maiestate loqui: insup quoq́ quū audijssent, ipsam orationē debere esse sic breuiloquam, vt tamē nihil in ea deficeret: quum quoq́ solus interim sp̄us sciret, quid & quomodo esset orandum, veriti ne orando errarēt, petierunt sibi à d̄no datum iri formam precandi, dicētes, vt scribit Lucas: D̄ne, doce nos orare, sicut docuit Ioannes discipulos suos. Id est, D̄ne, q̄m orare est loqui in conspectu angelorꝝ cū Deo, quicum decēter est loquēdum, quū sit dominus dominantium & rex regū, propheta dicēte: Psallite Deo nostro, psallite: psallite regi nostro, psallite: Q̄m rex omnis terræ Deus, psallite sapiēter. Et, Quoniam dominus excelsus, terribilis, rex magnus super omnē terram. Ne proinde vel longitudine, vel breuitate erremus, & contra Deum totius creaturæ dominum peccemus, alia quærētes pro alijs, vel Deo adsistētes in oratione non eo, quo expedit, modo, tuq́ solus sis à Deo ipso magister: te rogam°, vt nobis aliquā orandi p̄scribas regulā & formulā, veluti suis Ioannes discipulis p̄scripsit. Quibus ipse d̄ns respondens, ait: Cum oratis, dicite: Pater noster. Quo quidem verbo in primis retundunt̄, qui prorsus negligunt orationē vocalem, quum tn̄ d̄ns de ea solum nobis formam p̄scripserit, inquiens: Dicite. Id quod est, verbis, non cogitatiōibus tantū, loqui. & hoc propter aliquas rationes, ob quas & ipse dominus vnà cum discipulis frequentius vocaliter orauit, nosq́ sic orare perdocuit, dicens: Pater noster &c.

Roma. 8. Lucæ 11. Apoc. 19. Psal. 46. Ibidem. Iudith 9. Ioan. 3. Lucæ 11.

DE SVMMA ORATIONIS DOMINICAE DIgnitate & excellentia. Cap. VIII.

QVæ nimirꝫ oratio, quam à d̄no ipsius authore, rectè vulgo d̄nicam appellamus, talis suis vbiq́ est numeris ac tanta, qualem & quantā nullus vnquam rhetorum docuit, nec docere potuit: nec tali aut tanta vnq̄ vsus est vel Demosthenes, vel Cicero, vel si quis fuit illis vnquam doctior aut disertior.

Atq́

Atq; nimirum hæc ipsa orandi formula, omnium est commẽdatissima & laudatissima, multas ob causas: quarum inter alias, quas hic transeo,

Prima est, qa omnium dignissima, qa à Christo doctore & magistro longe dignissimo & doctissimo edocta & edita sit, vtpote q solus est à Deo magister, adeoq; Deus ipse, solus omnes docẽs, qui nunquam ab aliquo didicit, in quo omnes sunt thesauri & sciẽtiæ & sapiẽtiæ, cuius ipse Deus pater orationem refutare haudquaquã potest, quum ipse sit mediator inter ipsum & nos peccatores, sitq; filius patris vnigenitus, in quo sibi ille bene complacuit, quẽ à nobis audiri præcipit, dicẽs: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bñ complacui: ipsum audite. Iam vero quæ possit oratio esse spũalior, q̃ quæ nobis à Christo data est, à quo & nobis Spũssanctus missus est? Quæ apud patrẽ precatio exaudibilior, q̃ quæ ab ore filij, q veritas est, prolata est? An non meritò exaudiamur, loquẽtes apud patrẽ oratione & prece, quam filius docuit, maxime quòd ipse filius dixerit: Si qd petieritis patrẽ in nomine meo, dabit vobis? Per quid autẽ magis nomine Iesu petere poterimus, nisi per orationem, quam nobis ille orandam docuit, in qua procul dubio solum ea posuit, quæ à nobis digna sunt peti, & digna ab eo dari? Qui enim venit nos à peccatis saluare, Deoq; patri nos reconciliare: non potuit nos nisi salutaria & vtilia docere, quum alioqui pater haud dixisset, Ipsum audite.

Ioan. 3. Col. 2. 1. Tim. 2. Mat. 3. 17. Marc. 1. Ioan. 14. & 15. Acto. 2. Ioan. 16. 1. Tim. 1. Matt. 17. Marci 9. Lucæ 9.

Secũda, qm̃ breuissima, & qdem singularis breuitatis: quãdoqdem sic breuis est, vt tñ nihil prorsus in ea deficiat: quæ suo magisterio mirabiliter omnẽ precẽ nostram vno qdem sermone sic breuiauit, vt meritò possit credi sermo ille abbreuiatus, quo de Propheta inqt: Sermonẽ abbreuiatum faciet dñs in toto orbe terræ. Ideo autẽ dñs hanc nobis breuem fecit orationem:

Roma. 9. Esaiæ 10.

Primo, vt nobis esset fiducia citò annuendi, qui breuiter vult rogari.

Secundo, ne in doctrina cælesti discentium memoria laboraret, sed quod esset simpliciter necessarium, velociter disceret.

Tertio, vt nullus se de ipsius ignorantia excusare posset, interimq; prudentia ingeniosorum, profunditatem in ea mysteriorum admiraretur, eamq; diuinam plane crederet.

Quarto, vt sine fastidio, sed maiore attẽtion e ac deuotiõe sæpius repeteret.

Quinto, vt se in deuotione mẽtis, non in multiplicatione verborum inutiliũ, virtus oratiõis ostẽderetur, quum Deus sit corde placandus, non clamore afficiendus: veluti paulo suprà, satis superq; ostendimus.

Tertia vero ratio, qur laudatissima sit hæc oratio: est, qa omnium fœcundissima, quum sic magna & multa breuiter colligit, vt nihil in ea obmissum sit, quod non in precibus & orationibus nostræ cælestis doctrinæ compẽdio compræhẽdatur. Atq; hoc ipsum in eius petitionum numero non obscure constat, quandoqdem hæc ipsa septem contineat petitiones. Iam vero, qa liquet septenarium numerum esse numerum vniuersitatis, perspicuum fit, hisce septem petitionibus vniuersa contineri, quæ à domino licite possunt desiderari & postulari, extraq; illas plane nihil recte peti: nec aliud nos petere posse, quàm quod in oratione positum est dominica. Atque sane si omnium sanctorum

ctarum precationum verba discurras, quantum æstimo, inqt Augustinus, non inuenies, quod ista oratio dominica non includat.

Hæc autem excellētissima vereq; dominica oratio, in exordium partitur & petitionem, more orationum oratoriarum. Sīqdem solent humani oratores quippiam ab aliquo impetrare volentes à laudibus eius, quē rogare constituunt, suam exordiri orationem, vt eo qdem pacto reddant ipsum beneuolum & attētum. Sic etiam diuini, ĳdemq; sancti oratores factitare consueuerunt. Moses em̄ dn̄m rogaturus, vt ducatum populo Israelitico præberet in deserto, Dei laudes suæ petitioni p̄misit, dicēs: Dominator domine, Deus misericors & clemēs, patiēs & multæ miserationis, & verax. Et continuò petitionem subiunxit: Si inueni gratiam in conspectu tuo domine, obsecro, vt gradiaris nobiscum. Exod. 3. Iudith quoq; vidua venerabilis, quum pro conterēdis hostibus Hebræorum dn̄m rogare proposuisset, à Dei laudibus ita cœpit initium: Deus cælorū, creator aquarum, & dn̄s totius creaturæ, exaudi me miseram deprecantē, & de tua misericordia præsumētem. Iudith 9. Hanc profecto formam precandi scriptura testatur obseruasse perquamplurimos patres & prophetas, adeoq; summum magistrum nostrum Iesum Christum, pro infinita ipsius sa piētia & summo magisterio, q & nos hāc orandi formulam numeris suis longe consummatissimam docuit, inquiens:

DE EXORDIO ORATIONIS DOMINICAE. Cap. IX.

Sic ergo vos orabitis: Pater noster qui es in cælis.

EXordium est orationis dominicæ, quo oraturi captamus (non tamen oratorio prorsus modo) beneuolētiam, non quia ipsum flectamus, quum eius in se sit voluntas immutabilis: nec vt eius beneuolentiam præueniamus, quum ipse prior dilexerit nos: sed vt in nobis ipsis de sua beneuolentia certam fiduciam excitemus. 1. Ioan. 4.

Primo qdem, ex consideratione charitatis, qa nostrum bonum vult, quia pater, atque nos eius filĳ, quos ille non potest non diligere, nec eis denegare quicquam, ipse autem noster est pater.

Primo, per creationem, dicēte propheta: Nunqd non pater vnus omnium nostrum? Nunqd non vnus Deus creauit nos? Et aliàs ad vnumquenq; scriptura: Nonne ipse est pater tuus, q possedit te, & fecit, & creauit te? Malac. 2. Deut. 32.

Secundo, per redemptionem. Tu autem, inquit Propheta, pater noster & redemptor noster, à seculo nomen tuum. Esaię 63.

Tertio, per regenerationem sacramentalem, qua nos sibi filios fecit. Vnde Petrus: Benedictus, inquit, Deus paterq; domini nostri Iesu Christi, qui regenerauit nos in spem viuam. Tit. 3. 1. Pet. 1.

Quarto, p fidei instructionē. Voluntariē em̄, inqt Iacobus, id est, sine meritis nostris, regenerauit nos in verbo veritatis, id est, fidei, Dedit qdem, ait Ioannes, eis potestatem filios Dei fieri, ĳs qui credunt in nomine eius. Iaco. 1. Ioan. 1.

Quinto, per gratiæ adoptionem. Accepistis em̄, inqt Apostolus, spiritum filiorum, in quo clamamus, Abba pater. Itaque iam non est seruus, sed filius. Quòd si filius, & hæres per Deum, id est, per opera Dei. Roma. 8.

Hisce nimirum & alijs quoque modis, scilicet cura, defensione, hæreditatis præparatione noster est pater, immo & prædestinatione, qua nos in adoptionem filiorum prædestinauit.

O quanta fiducia, & fiducialis audacia, quòd factura factorẽ, creatura creatorem, homo Deum, patrẽ audeat nuncupare? Quis vnquam ausus erat in veteri lege talia præsumere? Nemo certe. Siquidem nunquam præceptum legitur populo Israel, vt diceret, Pater noster. verum eis insinuatus est tanquam dominus seruis, nobis vero pater, cui non timore, sed amore, seruimus, vtpote per sanguinẽ domini nostri Iesu Christi, filij adoptionis effecti, consideterque clamantes: Abba pater. Quo (quæso) nomine quid charius? Quid enim filijs charius esse potest aut debet, quàm pater? Aut quomodo dubitemus petita impetrare? Quid enĩ non det filijs petentibus, quum hoc ipse ante dederit, vt sui filij essent? Quomodo eos derelinquat, quos, vt essent, creauit: vt bene essent, redemit & adoptauit? Sane quod natura ipsa docet in patre naturali, hoc ipsum fides nostra adstruit in patre spũali, qualis est nobis Deus optimus.

Ephes. 5. Iam vero tam diligit pater naturalis filios suos, quàm seipsum: quia caro sua, quam odio habere nequit. quinimmo paterna appellatio ipsum mouet

3. Reg. 3. ad preces filiorum, id quod aliàs ostẽdit mater, de cuius filio defuncto Salomon ille sapiẽtissimus erat iudicaturus. Cur non id ipsum in patre spũali con-

Esaię 64. stet, gratiam potiorem esse, q̃ naturam? Hinc quum filij essemus spũales Dei

1. Cor. 2. secundum regenerationẽ per Christi mortem, vocauit nos in hæreditatem æternam, vbi nobis præparauit bona, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, & quæ in cor hominis minimè ascenderunt. Docemur autẽ hic, quoniam Deus dignetur nobis esse pater, vt nos eo dignos faciamus, id quod fit bonis operibus: meminisse nos debemus & scire, quòd quando Deum patrẽ dicimus, vt & quasi filij Dei operemur, vt scilicet simus pij & misericordes sicut

Matth. 5. & pater noster qui in cælis est. Alioqui ipse pater à nobis appellatus, dicturus est ad nos, quod olim ad Iudæos, Deo operibus contrarios, dicebat: Vos

Ioan. 8. ex patre diabolo estis. Si Abrahæ filij estis, opera Abrahæ facite. Sane decet filios, à bono patre moribus & operibus haudquaquam degenerare.

Secundo ex hoc exordio captamus nobis fiduciam, & Deum commẽdamus, ex consideratione largitatis suæ ac diffusione, qa noster. Magna vtique nostra fiducia & Dei est dignatio, quòd se non solum patrẽ constituit in cælo angelorum, & aliorum alibi electorum, nec solũ excellẽtissimorum in vera religiositate eminẽtiũ, sed & nostri generaliter omnium, quos imaginis suæ similitu-

Gene. 1. dine insigniuit, quosque omnes paterno respicit adfectu, adeò vt non sit homo

Psal. 18. in terra viuens, qui se abscondat à calore eius.

Ideoque ille nostri est omnium pater æqualis, qui generat, pascit, nutrit, corripit, instruit, aliaque communis patris officia circa nos non desinit exercere,

1. Tim. 2. nullos secludens, quos omnes, qui ipsum sequuntur, saluos vult fieri. Proinde vere noster, quem confidenter orare possumus. Hinc ad nos diuus

1. Pet. 5. Petrus ait: Omnem solicitudinem in eum proijcientes, quoniam ipsi cura est de vobis.

Doce-

Docemur aūt hic, mutuam nos debere seruare charitatē & fraternitatem, nec vnum contra alium quasi alio maiorē, superbire, verum honore inuicem præuenire. Confitētes eñi orando vnum nostrum patrem, confitemur quoq; nos omnes esse fratres, & filios vnius patris: tenacius nos mutuò diligamus, efficacius iuuemus, & compatiamur propter illud commune, quod æque ab vno patre communicamus. Alioqui frustrà orabimus patrem, si discordes & inuidentes filij fuerimus. Roma.12.

Eapropter alibi Abrahamus ad Loth aiebat: Ne, quæso, sit iurgium inter me & te, & inter pastores meos & pastores tuos. Fratres enim sumus. Et ideo propheta dixit, bonum esse & iucundum, vt fratres habitent in vnum. Quare? Quia orantes, apud patrem exaudiuntur. Gene. 13. Psal. 132.

Discant igitur hoc loco diuites, potētes, & genere nobiles, non superbire aduersum pauperes & ignobiles, quoniam omnes simul dicunt, Pater noster: immo potius, qa dicunt omnes pariter, Pater noster, sibi mutuò tanquam fratres debēt subuenire, vtpote diues pauperi, sanus ægrotanti, sapiēs ignoranti, potēs impotēti, Alioqui infructuose dicēt, Pater noster, si iussa patris haud impleant, si obediētiam filialem transcēdant, & fraternum amorē in se inuicem non exerceant. Sed proh dolor nunc inter Christianos fermè peius agit, quàm vel olim inter ethnicos, vel adhuc inter Turcas, quum superior opprimat inferiorem, fortior debiliorē, diues inopē, miles ciuē, ciues sacerdotē. Cōtra quos efficax est remediū, recordari, nos esse fratres, ex hoc Euangelij loco, quo vsus est olim Boethius ille Seuerinus, in hæc verba perquàm doctè canens:

Omne hominum genus in terris, Metro 6. lib. 3.
  Simili surgit ab ortu.
Vnus enim rerum pater est,
  Vnus cuncta ministrat.
Mortales igitur cunctos
  Edit nobile germen.
Quid genus & proauos strepitis?
  Si primordia vestra,
Authoremq; Deum spectes,
  Nullus degener extat,
Ni vitijs peiora fouens,
  Proprium deserat ortum.

In summa proinde, hac clausula, Pater noster, Christus erudit communē pro fratribus facere orationē, quū non iubet orandū, Pater meus &c. per quod inimicitiam destruit, elationem comprimit, æmulationē expellit, matrem bonorū vniuersorū amorem inducit, & inæqualitatem humanarum causarum exterminat, & multam monstrat ad pauperem honoris æqualitatem.

Tertio nobis in hoc exordio certam beneuolentiam & fiduciam comparamus, Deumq; laudamus, consideratione immutabilitatis, qua nos immutabiliter prædestinauit immutabilitate ꝑpetua, quum vere additur, QVI ES. Quod sanè complexum, prorsus ostēdit diuinitatē semp immutabiliter subsistere,

ſtere, non in tẽpore vt in mẽſura, ſed in NVNC æternitatis, vtpote quæ in tẽpore non incipit, cum tẽpore non deſinit, in tẽpore non labit̃, nulli tẽporali mutationi ſubijcit̃: immo quæ ſic vel ſola vere eſt, ac per ſe ſubſiſtit, vt in Deo duntaxat pręſens tẽpus eſt inuenire, non aũt, nec præteritum, nec futurũ, proprie: quũ ſemꝑ ſit idem, & immutabilis, immortaliſq;. Id quod ipſemet olim

Exo. 3. Ioan. 8. Moſi reſpondẽs, arguit, dicẽs: Ego ſum qui ſum. Sic dices filijs Iſrael: Qui eſt, miſit me ad vos. Et Chriſtus: Amẽ amen dico vobis, Anteq̃ Abraham fieret, ego ſum, ſcilicet ſecundum diuinitatẽ, quæ tẽpori non ſubiacet. Et rurſus:

Ibid. Niſi credideritis q̃a ego ſum, moriemini in peccatis veſtris. Non dicit, Fui: ſed, Sum, oſtendẽs, ſe, vti verum Deum, vere eſſe ac ſemꝑ eſſe, non incepiſſe,

Roma. 8. Iob 14. nec aliquando deſinere. Id quod ſoli Deo conuenit, nulli aũt creaturæ, nimirũ quæ vanitati ſubiecta eſt, nunquam in eodẽ ſtatu ꝑmanens: cuius viuere & eſſe, eſt tanquam non eſſe, quum eius vita ſit vmbræ & morti ſimilima. Hinc

Pſal. 101. ad Deum Propheta: Dies, inq̃t, mei ſicut vmbra declinauerunt, & ego ſicut fœnum arui: tu aũt domine in æternũ permanes. Et paulo poſt: Initio tu do-

Ibidem. mine terrã fundaſti, & opera manuum tuarũ ſunt cæli. Ipſi peribunt, tu autem permanes, & omnes ſicut veſtimentũ veteraſcent. Et ſicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu aũt idem ipſe es, & anni tui non deficient.

Orantes proinde hac oratione dñica ad Deum, certi ſumus de exauditione: q̃a immutabilis eſt, qui ſe orari docuit & mandauit, Qui es. Vnde non obſcurè ſequit̃, ſchiſmaticos noſtro tempore peſſime errare, qui hoc complexum, Qui es, ex vernacula lingua neſcio quam ob cauſam abſtulerunt, ipſum obmittentes, quod tñ Hebraici, Græci & Latini codices hactenus habuerũt. Quod aũt ijdem in vulgari idiomate, quo nunc paulo peruerſius omnia edũt, dictionem Noſter, ꝓpoſuerint dictioni Pater, nõ prorſus errarũt, quũ vtraq; dictio ſita ſit in caſu vocãdi: quãuis ibi minus doctos ſcandalizarũt, ꝓpter nouitatem minus neceſſariã introductã, maxime q̃nec vetus ordo ibi malus fuerit, verũ idem manſerit apud intelligentes ſenſus ac intellectus.

Quarto nobis captamus cum ſumma Dei maximi laude & gloria, beneuolentiam & fiduciam à ſublimitate manſionis exceſſiuæ, qua potentiam & maieſtatem eius, qua dare petita poteſt, proteſtamur, dicentes: Qui es in cælis, id eſt, in ſecreto tuæ maieſtatis, in iuſtis hominibus, & in cæleſti ſupra nos regione: quandoquidem cæli ſunt nonnulli ſpiritales, nonnulli vero corporales, & quidem triplices: quoniam tripliciter cæli ſumi poſſunt, in quibus vere Deus dicitur, idemq; creditur.

Primo q̃dem cæli capiuntur pro ipſo ineffabili ſecreto diuinæ maieſtatis, quæ nos adhuc latet, quemadmodum quoq; nos adhuc latet hoc, quod ſupra cælos eſt illos viſibiles. Nihil enim de ijs ſcimus, niſi quod nobis credendum ſcriptura tradit. Orantes igit̃, dicimus: Qui es in cælis, id eſt, in abſcõdito tuæ maieſtatis, q̃ vtiq; nos latet, q̃ diu viuim⁹ in hoc ſeculo. Atq; ideo ipſe Deus

Eſaię 45. ab Eſaia dicitur abſconditus, quum ait: Vere tu es Deus abſconditus, Deus

Exod. 33. Iſrael ſaluator, & abſq; te non eſt Deus. Idemq; aliàs ad Moſen: Non poteris, inquit, videre faciem meam, & viuere. Non em̃ videbit me homo, & viuet.

Et qua-

Et quare? Quoniam, dico, ipse est Deus absconditus, habitans in cælis, id est, in seipso, & in abscondito diuinę maiestatis, quam nunc (Apostolo teste) dun taxat fide videmus, quasi per speculum in ænigmate, tūc aūt facie ad faciem, vbi videbimus eum sicuti est, teste Ioanne, interim nobis in cælo, id est, in secreto suæ maiestatis, absconditus. 1. Cor. 13. 1. Ioan. 3.

Secundo sumunť cæli pro iustis & sanctis hominibus, in qbus Deus optimus quasi in qbusdam cælis, peculiarius per suā gratiā hic, & alibi per gloriam, esse ac habitare dicit. Ad quos dicit Apostolus: Vos estis tēplum Dei viui, & spūs Dei habitat in vobis, nisi reprobi sitis, sicut dicit Deus, qm̄ inhabitabo in illis &c. Nam & dn̄s ait: Si qs diligit me, sermonē meum seruabit: & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionē apud ipsum faciemus. Atq; hinc est, quòd scriptura dicit animam iusti, sedē esse sapientiæ, quæ & se in illam transferat, vtpote cuius deliciæ sunt esse cum filijs hominum, id est, cum iustis. Nam illi sunt cæli, q vere gloriam Dei enarrant, Cæli nimirum metaphoricôs appellati, quoniā cum ijs per similitudines quasdam conueniunt. Siqdem in iustis hominibus & Dei electis cælata sunt secreta cælestia DEI. Ex eis enim rutilat sol sapientiæ, lucet luna scientiæ, micant stellæ virtutum, coruscant fulgura signorum, crepant tonitrua prædicationum, & manant pluuiæ scripturarum. 1. Cor. 3. 2. Cor. 6. & 13. Ioan. 14. Sap. 7. 9. Psal. 18.

Est præterea in illis sol intellectus, luna fides, astra virtutes & cælestes operationes, qbus gloriam Dei enarrant. In qbus ob ea, ipse Deus hic singulariter per gratiam, & alibi p gloriam, non aliter atq; in cælis suis est ac habitat.

Tertio capiuntur cæli pro corporibus illis cælestibus, quæ supra nos sunt, & supra elemētarem regionem, quorum magnificētiam & pulchritudinem & stabilitatē soliditatemq; arguit mirabile firmamētum, & rara adornatum pulchritudine stellarum, astrorum & siderum. Quæ sane corpora, mansio dicuntur Dei Opt. Max. quoniam in eis habitare dicitur à scriptura, dicente in persona Dei: Cælum mihi sedes est, & terra scabellum pedum meorum. Hinc ad ipsum * Propheta: Qui habitas in cælis, miserere nobis. Eos nimirum cælos vidit olim apertos protomartyr Stephanus, & inibi Iesum stantē ad dexteram DEI patris. Ibi qdem domus est DEI patris, in qua, dicente domino, multæ sunt mansiones, quas post hanc vitam habendas nunc quærimus, Apostolo dicente: Non habemus hic manētem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Scimus em̄ quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, sed æternam in cælis. Ibidem em̄ Deus suis viuis cælis, id est, iustis hominibus, ea & tanta præparauit bona, quæ & quanta oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Recte proinde orare docuit dominus: Pater noster qui es in cælis. Esaię 66. Acto. 7. Ioan. 14. Hebr. 13. 2. Cor. 5. Esaię 64. 1. Cor. 2.

Hoc autem loco quæri solet, Quomodo Deus est in cælis? Respondeo, Deum non esse alicubi sicut in loco, quo circunscriberet sicut corpus, aut quo definiretur sicut angelus. Siqdem huiusmodi locabilitas duntaxat conuenit creaturæ, quæ corporea est & finita, cuiusmodi est homo, vel solum finita

Ioan.4. & nõ corporea, cuiusmodi est angelus, nõ aũt Deus, qui spũs est substãtialis, incorporeus, simplicissimus, impartibilis, immẽsus & infinitus, q ꝓpterea nullo possit cõcludi loco, nec circũscribi, nec definiri ceu angelus, q quũ sit spũs incorporeus, loco circũscribi nequit. Finitus vero qa est, sic à loco definiri potest, vt ei qdem loco ita p̃sens sit, vt extra illum non sit. Ipse vero Deus, qa nec corporeus, nec finitus est, certe non potest nec circunscribi, vt totus sit in loco æquali, & pars in parte sibi commẽsurabili: ñec definiri, siqdem illuminatissime omnem locum & creaturam omnem respicit.

Iob 21 Et hoc est, quod ipse Deus à diuo Iob dicit̃ esse cælo excelsior, inferno profundior, terra longior, mariq́ꝫ latior: nimirum q sua immẽsurabili mẽsura cæ-

Hier. 23. lum & terram repleat. Id quod haudquaquam intelligimus, quasi ille sit per spatia locorum diffusus, q vsqueadeò non est finitus, vt vbiqꝫ esse dicatur &

Psal. 138. sit, Propheta ad eum dicẽte: Quò ibo à spũ tuo? & quò à facie tua fugiam? Si ascẽdero in cælum, tu illic es: si descẽdero ad infernum, ades. &c. Quod nec ipsum debemus corporaliter intelligere, quasi ipse Deus corporeis lineamentis extendatur, verum spiritualiter.

Ille qdem esse dicitur Excelsior cælo, quoniam incircunscriptione sui spũs cuncta transcẽdit: Inferno profundior, qa trãscẽdẽdo subuehit omnia. Terra longior, quia creaturę modum perennitate suæ æternitatis excedit. Mari latior, quia rerum tẽporalium fluctus sic cogens possidet, vt hosce sub omnimoda potẽtiæ suæ præstantia coangustando circundet: nimirꝫ manẽs inter om̃ia, extra omnia, infra omnia, & super omnia. Superior per potẽtiam, inferior per sustẽtationem, exterior per magnitudinem, interior per subtilitatem. Sursum regens, deorsum continens, exterius circundans, interius penetrans, vt qui sic vbiqꝫ est & per cuncta diffusus, vt non sit qualitas mundi, sed substantia creatrix mundi, sine labore regens, sine onere continens mundum, totus in cælo & terra, nullo contentus loco: sed in seipso vbiqꝫ totus, nulli parti rerum absens, totus cuilibet parti sic præsens pariter, vt sit vbique totus apud omnes, quia nulli absens: & totus vbiqꝫ in seipso, quia non continetur ab eis qbus est præ-

3.Reg. 8. sens, quasi sine eis esse nequeat. Et hoc est quod ad illum ait Salomon: Ergo ne putandum est, quòd vere Deus habitet super terram? Si em̃ cælum & cæli cælorum te capere non possunt, quanto magis domus hæc, quam ædificaui tibi? Loquitur autem Salomon de corporali susceptione, qua nihil il-

Ioan.4. lum capere potest, qui nec corporaliter vbiqꝫ est, sed spũaliter, quum ipse spũs sit, totus vbique & in omnibus creaturis: Per potentiam, quia omnia suæ potentiæ sunt subiecta: per præsentiam, quia cognoscit omnia, non localiter distans: per essentiam, quoniam vniuersa intimè penetrat, omnibus rerum inte-

Acto.17. rioribus immediatus, omnibus dans vitam & inspirationem, qui omnia fecit, in quo viuunt omnia, sunt & mouentur.

Hactenus, quõ Deus sit in cælis & vbiqꝫ. Hæc aũt quæ diximus, sic esse necessario credimus. Quõ vero sic sint, nõ intelligimus. Queadmodũ em̃ multa de Deo intelligimus, quæ penitus loqui non valemus: ita multa loquimur, quæ intelligere nõ sumus idonei. Siquidẽ Deum esse vbiqꝫ, vera fide scimus,

&

& dicimus: quomodo autem vbique sit, intellectu non capimus: nec est vt scire studeamus, quum de altioribus sit, quæ nos scire non expedit, scriptura dicente: Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. Non est enim tibi necessarium, ea quæ abscõdita sunt, videre oculis tuis. plurima enim super sensum hominum ostensa sunt tibi. Eccl. 3.

Iam vero quæri sentio à nonnullis, quur Deus esse in cælo dicatur, quũ sit vbique: quur præterea Christus noluerit nos ita orare, Pater noster q es vbique: sed orare docuerit, Pater noster qui es in cælis.

Respondeo: Quum oratur, Qui es in cælis: non excludi, quin sit vbique & in omnibus locis, verum sic dici & orari propter causas admodum proficuas. Quarum est

Prima, vt nominantes verbum, in cælis, cogitemus quantus sit Deus ipse, quem oramus. Siquidem Dei maximi potentia manifestatur in cælorum magnitudine & stabilitate. Nihil enim solidius cælis, Iob dicente: Cæli solidissimi quasi ære fusi sunt. Dei sapientia, in ipsorum pulchritudine, ordine & speciositate. siquidem spiritus Dei cælos ornauit, quorum species gloria stellarũ. Dei bonitas & clemẽtia, in ipsorum fructu & causalitate. A cælo quidem sol & pluuia super omnia æqualiter in tempore venit: ita & Deus omnibus bonus & clemens est, æque omnia diligens, nutriens & sustentans, quos omnes vult fieri saluos, qui propter hominem produxit omẽs creaturas, & cætera bonitatis suæ munera impendit. Iob. 37. Iob. 26. Matt. 5. 1. Tim. 2. Psal. 8.

Secunda, quoniam in cælis maxime reluceat Dei gloria, quum ibi locus sit sanctorum, quibus se clare facie ad faciem contemplandum actu beatifico præbet. 1. Cor. 13.

Tertia, vt nominantes Deum patrẽ in cælis, cogitemus ne petamus caduca & terrena, sed cælestia & pmansura: hoc est, cælestem & paternam hæreditatẽ, pro qua filij diligẽter laborare debemus. Si enim (inquit Apostolus) consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est, in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Orantes pinde, cælestia petamus, & in cælis hæreditatem filiorum Dei cogitemus. Col. 3.

Quarta, vt orãtes, in cælis, cogitemus nos habere patrem cælestem, volentem nos habere filios cælestes: nec nos debere consecrari patri terreno, cuiusmodi est, quidquid sapit vel diabolum, vel carnem, vel mundum. Erubescamus proinde nos substruere terreno patri, terrenisque rebus, qui patrem habemus in cælis. Hinc alibi dominus: Nolite, inquit, vobis patrem vocare super terram. vnus est enim pater vester qui in cælis est. Mat. 23.

Quinta, vt orantes, in cælis, cogitemus quot & quanta beneficia Deus clementissimus impendat ibidem in cælis abunde suis electis, quum tot & tanta nobis tam iustis quam iniustis, bñficia ab eorũ cælorũ firmamẽto exteriore per solem, lunam, cæteraque sidera proueniant, quæ ille haud dubie pro sua misericordia ineffabili vniuersa largitur: quandoquidẽ, teste Iacobo, omẽ datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est, descendẽs à patre luminum. Iacob. 1.

Sexta, vt orantes, Pater noster qui es in cælis, recordatione tantæ patriæ, exhorreamus hanc vallem miseriæ, inconstantem & peregrinam, miserijs & angustijs plenissimam, nos à patre nostro cælesti separantem, atq; vt hic pegri Iob.7.14. Heb.13. ni, bonis & cælestibus operibus sic ad veram illam nostram & cælestem patriam desideremus & properemus, vt ex animo singuli dicamus cum propheta: Psal.119. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est, multum incola fuit anima Psal. 41. mea. &, Quēadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum: quando veniam & apparebo ante faciem Dei? Tob. 3. Sic nimirum Tobias, sic Simeon, sic Paulus, Lucæ 2. sic multi alij iusti homines optabāt dissolui ex hac peregrinatione, & esse Phil. 1. in cælis cum patre cælesti, illocq; in copia omnium bonorum frui, & eius gloria saturari. Qui & voti sui compotes sunt facti, nunc inibi cum patre cælesti feliciter viuētes, quoniā cælestia hoc in mundo, non terrena, cogitarunt: ac ad cælos, vbi Deus pater eorum thesaurus est, adspirarunt cælestibus operibus. Apud q̄s & ipsi erimus, si illorū faciendo & orando imitatores fuerimus.

Et hæc, quo ad prologum huiusce dominicæ & excellentissimę orationis, à domino edoctæ & promulgatæ: in quo, vt dictum est, beneuolentiam & fiduciam captamus:

Primo, à Dei charitate, quia dicimus, Pater: quod est nomen dilectionis, dulcedinis, benignitatis, totius gratiæ & prouidentiæ.

Secūdo, à largitate & bonitate ipsius, q̄m tam liberalis, largus & bon⁹ est, vt seipsum nobis donet, hacq; ratione velit esse noster, nec solum angelorū & iustorū, sed nostri, qui peccatores sumus, quos æque vult saluos.

Tertio, ab immutabilitate perpetua, quoniam ipse semper est voluntate immutabilis, semper gratia & potentia idem, semper potens dare & volens dare petita, modo vere eius simus per opera bona filij.

Quarto, ab ipsius potētia & sublimitate maiestatis, quia in cęlis omnia creans, omnia regens, omnia largiri potens & cupiens, &c.

Atq; hasce ob causas, summam Dei maiestatem frequentius in cælis illis etiam corporalibus esse dicitur, quoniam inibi magis suæ diuinæ operationis potestas & virtus reluceat: quanquam alioqui non modò in cælis, sed & vbique sit ac esse dicatur. Quemadmodum & anima vbiq; dicitur esse in corpore, intensius tamen in corde & capite: quia inibi nobiles illius operationes magis q̄ alibi apparere, videantur.

Orantes igitur, Pater noster qui es in cælis, vel maxime curemus nos pijs operibus cælestes reddere, cuius gratia, quondam orantes conuertebant se ad orientem cæli partem, vnde cælum surgit: non tanquam Deus ibi sit, cæteras mundi partes deserens, sed vt admoneretur animus ad naturam excellentiorem se conuertere, id est, ad Deum &c.

DE PETITIONE PRIMA. Cap. X.

Sanctificetur nomen tuum.

POsito orationis procemio, quo captari conuenit spes & fiducia petendorū, subsequitur modō pars orationis altera, quę continet petendorum tractatum.

tum. Qui sane non solum ponit quæ à Deo possunt ac debent precari ac deprecari, verum etiam quo ordine & modo peti debẽt. Iam vero, quia in p̄sen ti oratione preces ad Deum optimum maximum, tanquam filij ad patrem di rigimus, sitq́ probor filiorum, vt ante omnia quærant patris honorẽ & glo riam, & illius laudi & decori omnia posthabeant, vt cui honorem & timorẽ debeant, eo ipso ad nos per prophetam dicente: Filius honorat patrem, & ser uus dominum suum. Si ergo pater ego sum, vbi est honor meus? Et si dominus ego sum, vbi est timor meus? Ideoq́ summus ille doctor à Deo, saluator Iesus Christus, ordinate nos docuit ante oĩa orare & optare ea, quę spectãt ad gloriam & honorẽ patris. Id quod est prima in hac dominica oratione petitio, qua petimus & optamus, vt Dei patris optimi maximi nomen sanctificetur. At quomodo, inquis, petimus nomẽ Dei sanctificari, quod iam antea san ctum sanctorum est, quum ipse sanctus sit sanctorum, propheta dicente: Con fiteamur nomini tuo magno, quoniam terribile & sanctum est, quoniam & ipse dominus sanctus? Idem iterum: Sanctum & terribile nomen eius. Nunquid, inquis, illi sanctitas aliqua aduentitia, quasi à nouo addi potest? Haud quaquam, respondeo, quum vtiq́ illius nomen, vt ipse est immẽsæ sanctitatis in omnibus bonis, vsq́ adeo sit perfectum, vt non possit augmentum nec decremẽtum capere. Quidquid enim boni in Deo est, summe & plus q̄ abunde in ipso est. Cuius causa Paulus ait: Qui est super oĩa Deus bñdictus in secula. Amen. Non enim hic petimus nec optamus, vt eius nomẽ in se ipso augeatur, quod sanctissimũ est, nec sanctius effici potest: ver petimus & optamus ante omnia, Primo, vt ipse Deus pater det, & sua gratia efficiat, quatenus sanctitas suæ gloriosæ maiestatis excellẽtissima (vt sic dixerim) toti mun do innotescat, declaretur, prædicetur, credatur, diligatur, reueteatur, honoreturq́: ita nimir, vt quicquid est vspiam p̄fectiõis & dignitatis, simulq́ excel lẽtiæ & honoris, ipsi attribuatur, vt in toto orbe ipse habeatur & nominetur solus sanctissimus, altissimus, potentissimus, iustissimus, sapientissimus, ac pa ter misericordissimus. Et sic recte cognitus, vt solus Deus veneretur, magnificetur, & diligatur, nec à quopiam contemnatur. Siquidem sanctificare non aliud hoc est modo, q̄ efficere, vt quoquo modo ei⁹ gloria & maiestas palàm omnibus innotescat, & magis ac magis illuceat apud plerosq́ omnes, tam fideles, q̄ infideles: ac illis ita innotescat, vt credant, eo ipso qualis est, nihil esse sanctius, nihil quod sit aut magis timendum, aut minus offendendum. Atq́ hoc nimirum pacto erit sensus: Sanctificetur nomen tuum, id est, O pater noster in cælis existens, da, quæsumus & optamus, vt celebris sis ac gloriosus in omni terra, vt adorent te vniuersæ gentium familiæ, vt sit nomen tuum gloriosum & bñdictum apud omnes gentes: fiatq́ tua sanctitas & diuinitas sic nota toti mundo, vt totus mundus noscat te verum esse & vnicum Deum: te etiam laudet totus mundus, reuereatur & honoret, confiteatur & agnoscat, vt tuam decet eximiam sanctitatem. Ita sane propheta petijt olim sanctificari nomen Dei patris, dicens cõtra inimicos Dei & suos: Deus meus, pone illos vt rotam, & sicut stipulam ante faciem venti. &c. Ita persequeris illos in tempestate

Exod. 20. Deut. 5. Malach. 1. Psal. 98. Psal. 110. Rom. 9. Psal. 82.

pestate tua,& in ira tua turbabis eos: Vt cognoscant quia nomen tibi dominus,tu solus altissimus in omni terra. Sic Christus patrem petijt, inquiens: Pa
Ioan. 17. ter,clarifica filium tuum,vt filius tuus clarificet te. Vbi quæri posset,quomodo patrem clarificauerit filius, cum sempiterna claritas patris nec diminuta fu erat in humana forma,nec augeri potuerat in sua perfectiōe diuina. In se ipsa, dico,patris claritas nec augeri nec minui poterat: apud homines ꝓcul dubio
Psal. 75. minor erat, quando in Iudæa tantummodo notus erat, & haud dum à solis
Psal. 112. ortu vsqꝫ ad occasum laudabant nomen domini. Id quod per Euangelium Christi factum est,quo profectò patrem clarificauit filius. Hoc quod ipse Deus pater futurum prædixit, in hæc verba: Et nomen meum sanctum, notum
Ezec. 39. & 38. faciam in medio populi mei Israel,& non prophanabo amplius nomen meum sanctum, & scient gentes, quoniam ego dominus sanctus in Israel. Hoc autē quid aliud est dicere, q̄, Reddam nomē meum gloriosum & augustum,cum iam passim agnoscetur ꝙ ego dominus sum, saluator populi mei? Ad hunc
Psal. 67. ideo modum aliàs iubemur à Deo petere, vt det vocē virtutis Euangelizantibus, vt per eorum prædicationem & doctrinam apud omnes gentes inno-
Ioan. 10. tescat sanctitas Dei,& vnus verus & æternus Deus eis manifestetur,vt sic toto orbe conuerso,fiat vnus pastor & vnum ouile. Id quod Apostolus pro vi-
Galat. 1. rili præstare conatus est,aliàs dicēs: Et in me clarificabant Deum. Sic idē ali-
2. Thes. 1. bi dicit,se orare pro Thessalonicensibus Deum,vt is dignetur eos sua vocatione,& velit implere omnem voluntatem bonitatis suæ, & opus fidei in virtute,vt clarificetur nomē domini nostri Iesu Christi in eis, & in illo ipse. Et hoc est,quod ex præcepto domini oramus: Pater noster qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum. Non vtiqꝫ vt illi aliquid sanctitatis per nostram sanctificationem accrescat,quod ante secula sanctum est & in æternum,sed vt tam sanctum toto orbe habeatur,q̄ in se sanctum est.

Secundo,orantes,Sanctificetur nomē tuum,oramus,vt nos sic sanctos sua gratia reddat & conseruet, quatenus nomen eius per nos indies fiat & sit sanctum,celebre & inclytum, atqꝫ in nobis opereē suæ sanctificationis augmentum. Siquidem sanctificatio filiorum, eius nomini attribuitur, vt videlicet quia nos nimia charitate filiorum suorum nomine honorificauit, efficere
1. Ioan. 3. dignetur,vt tales sim⁹ quales nominamur,scilicet filij Dei tam nomine quàm opere,vita & verbo: vtqꝫ nos pro animi adfectu,ore, opere & gestu,sanctissimum eius nomen honoremus,ipsum semper animo fixum meditantes,ore reuerenter & cum tremore nominantes, atqꝫ cum illud audimus ab alijs nominari,inclinatione,genuflexione,aut alio exteriore signo decenter honorem illi sacratissimo nomini exhibentes. Iam vero orantes,Sanctificetur nomen tuum,quod in se & semper sanctum est & venerabile, in nobis (id est, in nostra vita & conuersatione spirituali) sanctum appareat, vt quicquid vel cogita-
Colos. 3. mus,vel loquimur,vel facimus,in eius gloriam cedat,ne ipsum malis aut verbis,aut operibus violemus,aut polluamus,aut blasphememus, aut cōtemnamus: verum sic ipsum sanctificemus & glorificemus, vt vere simus nomine & re filij tui, quemadmodum tu nomine & re dignaris esse pater noster, ne

per peccatum à filiationis gratia separemur, sed filij tui per gratiam semp̃ maneamus. Atq; vtinam, fratres dilectissimi, hodiernis temporibus ita tam ore quàm spiritu deuotissimo Deum patrẽ, quibus (proh dolor) sic passim videmus nomen Dei nostris verbis & operibus non tam sanctificari, q̃ blasphemari: sic illud in vanum sumi iurando & peierando, vt non putem illud ab infidelibus tantopere negligi, quantum à nobis cum minoribus cum maioribus negligitur, qui vel hoc nomine audito, nullum penitus illi honorem & reuerentiam impendimus, quod tamen vel dæmones contremiscunt. Hinc non Iacob. 2. dubitamus, quin nunc adsit tempus, in quo per prophetam merito nobis Deus, querẽdo de nobis, dicere potest: Magnum est nomen meum in gentibus, Malach. 1. & vos polluistis illud. Per vos iugiter tota die nomen meum blasphematur. Esaiæ 52. Deberet itaq; potestas in eiusmodi blasphemos gladio animaduertere, memor quia lex quondam diuina iusserit eum educi extra castra, & lapidibus Rom. 13. obrui, qui blasphemarat nomen domini, inquiens: Non vsurpabis nomen Dei tui frustra, quia non erit impunitus, qui super re vana nomẽ eius adsumpserit. Deut. 5. Qui maledixerit nomini dñi, illudq; blasphemauerit, morte moriatur. Leuit. 24. Admonitã igit̃ velim potestatẽ sui gladij, quẽ in timorẽ & pœnã gerit, quatenus ipsa attendat populo: ipsosq; parẽtes admoneo sui & suorum filiorũ, quatenus nomen Dei non blasphemẽt, sed sanctificẽt, dicentes: Sanctificetur nomen tuum. Id est, facito nos sanctos, vt tu per nos glorificeris, & vt hactenus nomen tuum male loquẽdo & viuẽdo blasphematum est à nobis, ita nunc bene loquendo & viuendo sanctum glorificetur, non contemnatur, non inhonoretur, sed pensi habeatur, & reuerẽter & cum timore exprimatur & audiatur. Nisi hoc fecerint, sciant se læsæ summæ maiestatis reos, haudquaquam euasuros durissimum Dei iudicium.

Tertio orantes, sanctificetur nomen tuum: oramus, vt sic nos in munda & sancta conuersatione seruare dignetur Deus pater, sicq; nos faciat effulgere sanctis verbis & virtutibus, vt per nos cuncti ipsum omnino sanctificent, id est, celebrent, laudent & glorificẽt, vtpote nos sic sanctos adspicientes, ipsum incipiant sanctificare & glorificare, quemadmodum cum cæli pulchritudinẽ adspicimus, dicere solemus, Gloria tibi Deus, nempe capti gloriosa cæli speciositate. Ita quoq;, vt vel mali animaduertentes nostram sanctitatem, sanctificare Deum cogantur. Et erit sensus: O pater cœlestis, fac vt nedum nobis tua sanctificatione, sed & alijs proficiamus, ita vt nos te, & alij per nos te concelebrent, nomenq; tuum glorificent. Et hoc est quod dominus inquit: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem Matt. 5. vestrum qui in cælis est. Sic inter cætera Petrus ait: Conuersationem ve 1. Pet. 2. stram inter gentes habẽtes bonam, vt in eo quod detractant de vobis, tanquã de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis. Et hoc est quod propheta hortatur, inquiens: Laudate dominum in sanctis eius. Psal. 150.

DE PETITIONE SECVNDA. Cap. XI.

Adueniat regnum tuum.

Ante-

ANtequàm declaremus hanc secundam dominicæ orationis petitionem, qua docemur petere regnum Dei venire: prius sciendum duximus, regnum non esse aliud, q̃ rerum variarum & multarum possessionẽ: regnare vero, res illas possidere. Iam vero regnum Dei est multiplex.

Primum quidẽ est, regnum Dei & vniuersale & æternũ, quo illius poten-
Exod. 15. tiæ oĩa in cælo & in terra & in omnibus abyssis subiecta sunt. Id quod est re-
Psal. 144. gnum om̃ium seculorum, in quo Deus regnat tanq̃ rex regum & dñs dominantium, suo quidem nutu potẽter. Id regnum vt veniat, non est petere, quasi dñs non iam contra omnes inimicos regnet vbiq; & semp, quum iuxta suã voluntatem regnet ab æterno sine impedimẽto: sed est petere, vt hoc ipsum su-
1. Tim. 6. um regnum omnibus hominibus innotescat & manifestetur, vt ipse appareat rex regum, & solus verus rex. Id quod fiet in extremo iudicio. In quo per euidẽtiam apparebit vniuersale ipsius regnum & dominiũ. Quod sane regnum non hic proprie petimus, sed in prima petitione: Sanctificetur nomen tuum. Quæ nimirum petitio diuersa est ab hac petitione, quam nonnulli voluerũt prioris esse expositiuam: qualis profecto non est, quum hic proprie incipimus petere, quæ nostra intersunt.

Secundum regnum Dei, est regnum scripturę, vbi regnat Deus, quasi rex in secreto consilio, de quo Christus ad Iudæos: Auferetur, inquit, à vobis re-
Matt. 21. gnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Hoc dei regnum petimus ve
Marc. 12. nire, quum petimus veram scripturæ intelligentiam, ne, vt olim Iudæi & cæteri infideles, ignorantiæ tenebris obruamur, & velut cæci in foueam cæterorum præcipitemur, ne audiamus dici nobis à Christo: Erratis, nescientes scripturas. Id quod non est aliud dicere, quàm, ignorantes scripturas damnabimini. Atq; ideo magna est petitio, qua petimus venire regnum Dei: quod est ei-
Ioan. 5. us scripturæ, in qua putatur esse vita: qualis vtiq; est, si accipitur ad spiritum,
Ioan. 6. qui viuificat.

Tertium Dei regnum, est regnũ eius Ecclesiæ, in quo ipse Deus haud ali-
Heb. 3. ter atq; paterfamiliâs in domo sua, vel rex in exercitu regnat, de quo multæ
Matt. 13. passim in Euangelio parabolæ narrantur: veluti est, Colligent de regno suo omnia scandala. Id regnum petimus, quum petimus Ecclesiam dilatari & exaltari & augeri numero & merito, vt videlicet infideles efficiantur fideles, Ec-
Ioan. 10. clesiæ præceptis contra satanam obediẽtes, vt vnus tandẽ fiat pastor & vnum ouile. Quæ nimirum petitio non proprie huc, sed ad primam pertinet petitionem, quæ præcipue concernit gloriam & regimen Dei.

Quartum Dei regnum, est regnum gratiæ diuinæ, qua anima in omnibus mãdatis diuinis recte gubernatur & regitur. De quo dominus apud Lucam:
Lucæ 17. Regnum, inquit, Dei intra vos est, id est, gratia, quæ vera regni origo est & principium. Hoc sane regnum venire petimus, quum petim⁹ ad nos venire gratiam Dei, vt illa in nobis regnet, & destruatur corpus peccati & malitiæ, vt p ipsam pareamus præceptis Dei & consiliis, vt ita non solum sit rex noster potentia, sed in nobis regnet & principetur gratum faciente gratia.

Et recte petimus hoc regnũ Dei venire, quum sine eo nos possimus venire ad quintum & vltimum Dei regnum. Vlti-

Vltimum vero regnum Dei, est regnum gloriæ & beatitudinis in æterna patria, in quo Deus regnat sicut rex in conuiuio, de quo ille: Beatus qui man- Luc. 14.
ducabit panem in regno Dei.

Id quod hoc proprie loco non aliud intelligemus, q̃ regnum gloriæ & be
atitudinis, in quo ipse Deus pater haud aliter atq; rex regum, regnat in æter- Mich. 4.
num, cuius regni non erit finis, in quo totius est desiderij satietas, propheta di- Lucæ 1.
cente: Satiabor cũ apparuerit gloria tua. In quo iusti fulgent quasi sol in splen Psal. 16.
dissimo diuinoq; tabernaculo, quod ineffabiliter ex auro mundo & lapidibus
preciosis est extructum, non indigens nec sole, nec luna, vt luceant in eo: nam Matt. 23.
claritas Dei illuminat illud. Apo. 7. 21

Id sane regnum Dei, necessum est vt summa deuotione & humilitate pe-
tamus ad nos venire, quoniam nos ad ipsum non nostra virtute naturali, sed
solo Dei beneficio peruenire valemus; quum nobis idipsum non nostris me-
ritis & opibus, sed ex sola ipsius misericordi liberalitate debeat Deus, vt qui
non ex operibus iustitiæ, quę fecimus nos, sed secundum suam misericordiam Titi. 3.
saluos nos fecit. Orabimus igitur ab eo, vt eius ad nos veniat regnum, quod
præstituto tempore omnibus pfectis ac Dei filijs gñaliter est repromissum,
ad quod indies à saluatore nostro inuitamur, quum ait: Venite bñdicti patris Matt. 25.
mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Apoc. 19.

Petimus autem recto admodum ordine, regnum Dei ad nos venire, post
primam illam petitionem, qua petiuimus, quod pertinet ad Dei honorem &
reuerentiam. Iam enim (quod constat) oppidò conuenit ordini, vt filij adopti
onis, post petitionem eorum quæ ad patris honorem pertinent, tanquam ad
hæreditatem Dei adsciti, regnum eius petamus tanquam filij. Sicut igitur filij Ioan. 8.
ad hęreditatẽ vocantur paternam, & in domo patris manent in æternum: ita
& nos tanquam filij summi patris, & hæredes Dei, cohæredes autem Chri- Rom. 8.
sti, petimus post huius exilij incolatum, nobis hoc regnum patris aduenire, di
centes: Adueniat regnum tuum. Id est, O pater cælestis, quoniam pondere
peccati & mole corporis prægrauati, non valemus ascendere ad regnum tu- Sap. 9.
um, quod regnum est omnium seculorum & summæ felicitatis, quod nobis Psal. 144.
tua bonitate repromisisti, & vnigeniti tui filij Iesu Christi sanguine acqsiui- 1. Pet. 1.
sti: des, quæsumus, vt tua gratia ad nos veniat, vt qui in hac miseriarum valle Apoc. 1.
tibi vtcunq; seruiuimus, tecum tandem inibi regnante regnemus, non vtique
in regno aliquo temporali & terreno, sed in cęlesti tuo regno, scilicet perpetuo
& nullo vnquam fine terminãdo, vt quo tu modo regnas per fidem in nobis, Mich. 4.
tandem in regno tuo cælesti regnes in nobis per speciem, & transeat regnum Lucæ 1.
fidei ad regnum speciei, non per translationem loci, sed vt fiat nostra habita- 1. Cor. 13.
tio regnum tuum, locus sanctorum, domus patris, in qua constitutæ sunt Ioan. 14.
multæ mansiones lucidissimæ, in quibus requiescunt sanctorum animæ in
pulchritudine pacis & requie opulenta: in cuius atrijs melior est dies vna, q̃ Esaiæ 32.
alibi decem millia. Psal. 83.

DE PETITIONE TERTIA. Cap. XII.

Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra.

matt. 22. matt. 25. 1. Tim. 6. matt. 7. QVanuis ipse Deus pater sua nimirum bonitate nobis regnum suum repromisit, nosq́ ad illud creauit & vocauit, vt quos velit omnes fieri saluos: ad ipsum tamen haud vult nos ingredi, nisi eius voluntatem fecerimus, Christo dicente: Non omnis qui dicit mihi, domine domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem patris mei qui in cęlis est, ipse intrabit in regnum cælorum.

phil. 2. Galat. 5. Rom. 7. Gene. 2. Sap. 10. psal. 102. Iam vero cõstat, nõ in nostra prorsus esse potestate, facere voluntatẽ Dei, sed in Dei gratia: quæ, Apostolo teste, vel sola, adeoq́ ipse Deus operatur pro bona voluntate * nostra velle & perficere in nobis. Spiritui quidẽ, voluntatẽ Dei facere volenti caro & illius concupiscentia, instigante diabolo, aduersatur, ne quod bene volumus, perficere valeamus, quemadmodum Paulus ad Romanos grauiter disputat, & aliàs. Quam ob causam summus ille doctor nos docuit Deum patrem orare, quatenus concedat, vt sua à nobis fiat voluntas: nec quidem simpliciter, sed vt fieri solet in cælo, id est, ab angelis: sic in terra, id est, ab hominib⁹, qui de terra sunt, & in terram reuersuri. Angeli quidem sic vsq́ adeo addicti sunt rectitudini & diuinæ bonitati, vt ab eius voluntate deflecti non possint, vtpote qui ministri multo paratissimi, verbum ipsius Dei maximi faciunt & voluntatem eius, Ipsi vero homines, terrestrem adhuc regionem incolentes, haud semper Dei voluntatem amplectimur, vt (proh dolor) rerum experientia plus quàm abunde commonstrat, quum sic

psal. 13. plerique omnes facti sumus inutiles, vt vix vnus sit qui faciat bonum, contemnẽtes quæ pcipit ipse Deus, facientes quæ prohibet: atq́ sic eius à nobis voluntas haudquaquam fit, vt sedulo fieri assolet in cælo à sanctis spiritibus, & iustis electisq́ ibidem. Siquidem diabolus, caro & mundus, plerunq́ sic nos à voluntate Dei retrahere conantur, vt nostris plane viribus volũtatem Dei facere nequeamus. ideo dominus docet, vt patrem cęlestem, qui solus cuncta potest, dans gratiam & gloriam, petamus, dicẽtes: Fiat voluntas tua, quemadmodum in cælo, sic etiam in terra.

Qua quidem petitione non petimus, vt Deus faciat quod vult, sed vt concedat, quatenus virtute eius facere possim⁹, quod ipse nos vult scilicet velle & facere: nec ipsius voluntati quoquo modo repugnemus, quum solus ipse sit qui bene vult, nec male possit velle, quum solus sit summum bonũ, à quo nihil nisi bonum, cuius voluntas omnium est voluntatum regula & norma. Ideoq́ recte petimus, vt eius, non nostra, fiat voluntas, quę multoties praua est & indirecta. Sic Christus in persona cuiuslibet infirmi hominis, vt faciendo doceret, orabat: Pater, si fieri potest, transeat calix iste à me. Veruntamen

Mat. 26. Marc. 14. Ioan. 6. non quod ego volo, sed quod tu. Idem aliàs: Non descẽdi, inquit, de cælo, vt facerem voluntatẽ meam, sed eius qui me misit. Ita & nos exemplo eius facere debemus, maxime q́ præceperit, vt oremus ad patrem: Fiat voluntas tua &c. In quo ab ipso patre cælesti duo præcipue petimus.

Primo, vt nos faciat velle & facere, quod nobis faciendum velit ac præcipiat: & non velle nec facere, quod ipse prohibet velle & facere, quemadmodũ angeli & eius electi in cælo faciunt quod ipse vult, & dimittunt quod non

vult,

vult,& suas voluntates diuinę voluntati cõformant. Hoc pacto Dauid orabat,dicens:Doce me facere volũtatem tuam, quia Deus meus es tu. Id quod psal. 142.
ipsi precamur,dicentes: Fiat voluntas tua,sicut in cælo,& in terra. Et est sensus:O pater in cælis,da,quæsumus,vt quemadmodum angeli & electi tui in cælo sic se tuæ volũtati cõformant, vt pceptis tuis vbiq; & semper, libentiq; animo obediant,inculpateq; seruiant:sic & ipsi homines hac in terra conuersantes, & de terra facti, agamus quæ præcipis, fugiamus quæ prohibes,amemus quæ commẽdas,detestemur quæ odis: & summatim, vt tibi in omnibus obediẽtiam præstemus,qualẽ præstare decet filios probos patri optimo,qualis tu es,cuius voluntas semper optima non esse non potest.

Secundo, orantes, Fiat voluntas tua &c. petimus,vt det ipse Deus nobis velle & grata habere,quæcunq; nobiscum egit aut agit, vel quamlibet nobis amara & dura, vt quũ illa fecit,haud impatiẽter murmuremus,tanquam quę 2.cor.10.
minus recte fiant ab ipso,vel quæ minus recte sint facta, quum Deus pro sua ineffabili bonitate & sapientia non possit non omnia facere bñ,recte & sapienter. Hinc grata quoq; habere debemus bella,prælia,incendia,clades,famem, caristiam, pestilẽtias, paupertates, mortes, & hoc genus aduersa omnia, quæ Rom. 8.
nimirum non possunt non fieri & pmitti voluntate diuina,quæ nil mali veri seu nociui velle potest:verum potẽs etiam,quæ nobis pessima videri soleant, nobis in bonum conuertere & in suam gloriam. Proinde in id genus aduersis oĩbus sic tenemur nostram voluntatẽ diuinæ conformare voluntati,vt oĩa ipsa dum fiunt seu accidunt,nobis placeant: eaq; sic fieri velimus, tanq̃ volita à Deo sua rectissima & iustissima voluntate. Ad quod nos hortatur

Primo necessitas,quoniam tam nobis est ad patriam cælestẽ necessaria impletio volũtatis diuinæ, vt citra ipsam non possimus illuc ingredi, Apostolo Heb.10.
dicẽte:Patiẽtia vobis necessaria est, vt voluntatẽ Dei faciẽtes, reportetis promissionẽ. Siquidẽ soli sunt fratres & sorores Christi,qui patris voluntatẽ faciunt. Ideoq; nemo ad patrẽ venire potest,nisi qui eius facit voluntatem Matt. 12. Marc. 3.

Secundo charitas filialis, quandoquidem sic filij charum habere debeant patrem,vt velle debeant,quicquid pater eorum velit, nec contra illius voluntatem quoquo modo reluctari,quanuis durum videatur,quod pater vult aut facit. Memores enim debuerint esse, patrem eos diligere filios, quos & corrigit & flagellat. Heb. 13. Pro. 3.

Tertio scriptura,quæ ait:Bñdicite domino in omnibus operibus suis. Et di Eccl.39.
cetis in confessione:Opera domini vniuersa bona valde, vtpote cuius omnia opera,exquisita sunt in omnes voluntates eius. psal. 110.

Quarto exemplum. Nonne & Isaac voluit vel vsq; ad mortem,quod pa Gene. 22.
ter ipsius voluit Abrahamus? Nonne tres quoq; pueri in fornace vsq; adeò voluerunt,quod Deus voluit,vt eius læti Deo benedixerint hymno? Nonne Dani. 3.
& Nabuchodonosor gratissimam habuit suam pœnam & ignominiam, Dani. 4.
quam Deus illi infligebat, cuius voluntati suam voluntatem suppliciter conformabat? Nonne & Dauid vbique vsqueadeo voluit, quod Deus voluit cum eo,vt etiam in summe aduersis canere solitus fuerit: Benedicam domino psal. 33.

Iob.1. in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Et ipse quoque Iob in maximis suis aduersitatibus dicebat: Dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino
1.Mach. 3. placuit, ita factum est. sit nomen domini bñdictum. Sic Iudas alibi Machabæus contra suos inimicos robustissimos bellaturus, dicebat: Sicut autem fu-
Matt. 26. erit voluntas in cælo, sic fiat. Ita Christus exemplar omnis sanctę imitationis,
Marc. 14. ad patrem aiebat: Non mea, sed tua fiat voluntas. Quod si ille, qui Deo patri
Ioan. 13. ad omnia æqualis fuit, sic ad omnia suam voluntatem conformauit volunta-
Actor.1. ti patris: quur nõ & ipsi hoc ipsum faceremus, qui putredo sumus & vermis, maxime cum is voluerit nos suo exemplo facere, qui fecit & docuit.

Quinto, ineuitabilitas: quandoquidem siue volumus, siue nolumus fieri voluntatem Dei, nihilominus tamen ipsa fit: vtpote cui nemo possit resistere,
Gene. 50. contra quam nec valeat consilium, nec sapientia, illo de seipso dicẽte: Consili-
Esaiæ 46. um meum stabit, & omnis voluntas mea fiet.

Superest igitur, fratres charissimi, vt Christo doctore, semper oremus ad Deum patrem: Fiat voluntas tua &c. Id est, da vt, quod tu nos vis facere, faciamus: quod tu prohibes, caueamus: quod tu consulis, impleamus: quod tu vis, velimus tam in prosperis quàm in aduersis: quemadmodum qui tecum in cælo sunt, tibi in omnibus obediunt: sic etiam in omnibus tibi obediamus, qui sumus in terra.

Docet autem, vt orando dicamus, Fiat voluntas tua, scilicet medie & impersonaliter: non autem psonaliter, Pater, fac voluntatem tuam in nobis: nec, faciamus voluntatẽ tuam. Ne videlicet illud Dei tantũ, aut hoc hoĩs tantum esse videatur, quũ falsum foret vtrũque. Sicut enĩ homo nil boni facere potest, nisi habeat adiutorium Dei: sic nec Deus bonum operatur in homine, nisi homo velit. Atque ideo ad operationẽ boni requiritur vtriusque coopatio, vt Deus inibi habeatur magis adiutor q̃ factor. Hinc aliàs ad hominem dominus:
Hier. 15. Si conuerteris, inquit, conuertam te. Hac nimirum causa dicere solebat Augustinus ad hominem: Qui creauit te sine te, nõ saluat te sine te. Id quod est contra eos, qui perperàm negant libertatem arbitrij, falso dicentes, nil prorsus hominem facere ad suam salutem.

DE PETITIONE QVARTA. Cap. XIII.

Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie.

QVoniam (quod abunde constat) ex duabus sumus compositi substantiis, corpore scilicet & anima, & earum quælibet iuxta naturæ suæ condi-
Gene.2. tionẽ indiget refectione, defensione, conseruatione, varijs quoque adiutorijs & sustentamentis, & pro eis oĩbus Deus ipse, cuius oĩa sunt, est orãdus: sitque substantia animæ dignior substãtia corporis, admodũ ordinate Christus doctor summus, primo & hactenus docuit nos à Deo orare, q̃ ptinent ad salutem aĩę,
Matt. 6. iuxta ipsius verbũ: Primo quærite regnũ Dei & iustitiam eius, &c. cuiusmodi sunt, vt in nobis Dei nomen sanctificetᷓ, vt nobis regnum gloriæ adueniat, vt per gratiam nostram diuinæ suæ voluntati conformemur. Iam vero deinde docet orare, quod pertinet ad salutem corporis, cuiusmodi est panis refectionis, dicens: Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie. Hunc quem

recte

recte iussu illius à Deo patre cælesti oramus. Siquidem filij à suis parentibus cibum, quo indigent, petant: & infantes vbera matris, quibus lactentur, expostulent: nec ad alienos confugiant, neglectis parentibus, vt ab eis victum emendicent: & ipsi simus per creationem, fidē, gratiam & adoptionē filij Dei: profecto non absurde confugimus ad eum, petentes necessaria corporis, quæ vt dare potest, ita proculdubio rogatus paterne largietur. Quòd dare possit, inde liquet, quoniam ipse solus sit, qui vt omnia solus creat, ita solus est, qui Psal. 135. dat escam omni carni: à quo & proinde omnia expectant, vt det illis escam in Psal. 88. tempore. Quo dante illis, colligent: quo aperiente manum suam, omnia implebuntur bonitate. Hinc ad illum propheta: Oculi omium in te sperant domine, & tu das illis escam in tempore opportuno. Aperis tu manum tuam, & Psal. 103. imples omne animal benedictione. Quod vero nobis rogantibus est daturus, inde claret: quandoquidem ipse est pater noster, & nos ad eius imaginem creati sumus, quos non potest propterea, vt filios suos & creaturas suas, odire: vtpote quos creauit vt essent, non vt perderet: maxime, quòd ipse tanquā Gene. 2. creator optimus, cibum dat illis, quæ propter nos tanquam nobis longe minora, creauit. Indubie, si pascit vilia, pascet & preciosa. Iam vero si (quod cōstat) ipse Deus pater dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus eum: sicq; ille pascit volatilia cæli, passeres & coruos, & vestit lilia agri, quæ neque nent, neq; metunt, neq; congregant in horrea, & ne vnum quidem eorum in obliuione est apud eum: quur homines ipsos, quos lōge pluris habet, necessarij alimenti præsidio destitueret, quos ad imaginem & similitudinem suam factos, & super opera manuum suarum constitutos, sine necessarij victus adminiculo desereret? Haud hoc certe sineret paterna illius benignitas, immensa bonitas, & exuberantissima in homines beneficia. Quid multa? Nisi pater ille cælestis dare nobis necessaria posset ac vellet, nunquam filius vnigenitus, idē cum eo, docuisset ipsa petere ab eo. Non est igitur, quin humilime, quæ nostro corpori necessaria sunt, ab eo petamus, vt sic eum patrem nostrum recognoscamus, profiteamurq; nos ipsius prouidentia indigere. Qui em̄ ab alio petit, in se indigentiam, & in alio bn̄uolentiam attestatur. Atq; hinc est quod propheta hortatur: Iacta, inquiēs, super dominum curam tuam, & ipse te enutriet.

Sap. 11. Psal. 146. Psal. 135. Matt. 6. Psal. 8. Psal. 54.

At inquit quispiam: Quur petimus hæc corporalia, carnalia & temporalia, quum dominus alibi noluerit nos hæc ipsa petere, dicens: Nolite soliciti Matt. 6. esse, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Et ipse quoq; Apostolus prohibuerit, ne curam ageremus in desiderijs carnis. Rom. 13. Respondeo, dominum illic orationē pro temporalibus & necessarijs haud quaquam, sed superfluam solicitudinē, quasiq; auaritiā & desperationē & ambitionē temporalium, more infidelium, prohibuisse, vt illic audituri sumus. Nec Apostolum ꝓ tēporalibus orationē, sed voluptuosam curā inhibuisse in rebus corporalibus: atqui dn̄m & Apostolū admisisse moderatā curā & orationē deuotā pro eis, quibus humani corporis fragilitas ad sui sanitatē & conseruationē indiget: cuiusmodi sunt cōueniēs cibus, potus, vestitus, habitatio,

& id genus reliqua tẽporalia, q̃bus corporaliter sustentamur, vt ad omñe opus bonum paratiores simus, eorũq; adminiculo obsequat̃ corpus animæ, & ani-
Psal. 103. ma Deo. Quę vel ideo sunt à Deo opt. creata, Dauide aliàs testãte. Prohibuit aũt vterq;, tam Christus q̃ Paulus in locis suprà memoratis, sine causa curam agere & petere supflua, delicata, & voluptuosa & curiosa, veluti hisce verbis in præsentia pulchre dñs & graphice subinsinuat, docens vt orando dicamus: Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie.

Primo quidem, per panem intelligit duntaxat temporalia fortunæ bona, ad hanc vitam degendam necessaria & sufficientia: cuiusmodi sunt, communia esculenta & poculenta, victus & amictus pro naturali sustentatione, qui-
1. Tim. 6. bus (vt aliàs Apostolus euidẽter ostendit) contẽti esse debemus. Hæc aũt homini in hac vita esse necessaria, testatur scriptura, dicens: Initium vitæ homi-
Eccl. 29. & 39. nis, aqua & panis, & vestimentum, & domus protegens turpitudinẽ. Id quod & ipse hoc loco dñs intendit primo, addens, Nostrum. Siquidem noster hic est panis, quo commode & necessario ad pie viuendum atq; fratribus inseruiendum alimur: nõ alienum, scilicet deliciosum & splẽdidum, quo ad lasciuiendum, & tam nobis ipsis q̃ alijs pereundum, præter necessitatem luxuriari possemus: qui certe non esset panis & victus noster, sed alienorum, hoc est, filiorũ diaboli: qualis fuit epulo diues, qui quotidie splendide & opipare vixit. Insu-
Lucæ 16. per noster est panis, qui (Deo duce) nostris laboribus honestis, nõ rapinis, nõ furtis, non versutijs, & id genus peccatis per nos acquiritur, vt qui potius est aliorum. Nec noster est panis, qui à nobis duntaxat manducatur, nec pauperibus amore Iesu communicatur: quum quod habemus residuũ, æque est pauperum atq; nostrum.

Secundo, addens, Supersubstantialem. Siquidem is est panis hoc vocatus nomine, teste Theophylacto, qui substantiæ & constitutioni nostræ sufficit,
Lucę 11. quasi superadditus substantiæ nostræ ad sustentationem. Hunc Lucas propterea, quasi interpres Matthæi, vocat quotidianum, id est, parabilem, vilem & communẽ, quo diebus quotidianis, non aũt festis, hoĩes vti plerunq; solent: quo quidẽ pane dñs euidẽter adimit nobis studiũ sumptumq; deliciarũ, quo seculi diuites abutunt̃ in corporis & animæ pnicieñ, nõ dicens, da nobis vel carnes, vel pisces, vel potus preciosos, hoc est, supetflua & delicata, quibus
Lucę 21. voluptuosi, carnales & crapulosi abutunt̃, contra dñm alibi dicentem: Attendite vobis, ne forte grauentur corpora vestra in crapula & ebrietate & curis huius vitæ, & superueniat in vos repentina dies illa.

Non igitur, inquiunt nonnulli, licebit petere nec carnes, nec pisces, & id genus preciosiora reliqua, nec ijs vllo modo vesci, sed solummodo ea, quæ ad victum tenuissimum pertinent, petenda sunt? an peccant omẽs, qui se lautius & largius reficiunt, q̃ victu tenuissimo, videlicet pane & aqua, quibus natura, ne deficiat, sustentari valeat?

Respondeo, eos haberi hæreticos, qui hoc ipsum adstruunt, & ex numero
1. Cor. 4. eorũ, qui (Apostolo scribente) præcipiunt abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendũ cũ gratiarũ actiõe fidelibus, & ijs qui cognouerũt veritatem. Quan-

Quanuis autē dñs hoc loco panē duntaxat quotidianum docuerit petēdum à Deo patre, non tamē eſt,quin & aliis quoq; cibis conueniat nobis veſci & vti potibus,q̄ pane & aqua ſolum. Quandoqdē conſtat iiſce nobis licere vti, quoniam Deus omnē creaturā in vtilitatē noſtram creauerit,quum & omnis DEI creatura bona ſit, nec aliquid reiiciendum,quod cum gratiarumactione pcipiatur. Sic em̄ dñs ad Noe poſt diluuium dixiſſe legitur: Omnes piſces maris manui veſtræ traditi ſunt, & omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum. Hinc Saluator noſter phariſæos, q cibos cæremonialiter diſcernebant,arguit, dicens: Audite & intelligite: Non quod intrat in os, coinquinat hominem:quæ autē procedunt de ore,de corde exeunt, & ea coinquinant hominē. Atq; hinc eſt, quod idem dñs ad prædicandum miſſurus ſuos diſcipulos,ait:In quamcunq; domum intraueritis, in eadē manete,edētes & bibentes quæ apud eos ſunt. Iam vero non dubitatur,quin aliquoties recepti ſint ab iis, qui etiam lautos cibos præparauerunt. Nec inſuper dubitari poteſt,quin dominus ipſe fecerit,quod alios facere vel docuit, vel iuſſit, quum (teſte Luca) facere cœperit & docere:nec prohibēs nos facere,quod ipſe more humano fecit,quum aliās dixerit: Exemplum dedi vobis, vt quēadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Quòd autem ipſe carne & vino, idq; genus meliori victu vſus ſit,arguunt mēdaciſſimi & inuidioſiſſimi phariſæi & ſcribæ, illum (vtcunq; falsò) voratorem carnium & potatorem vini, polluto ore vocitantes. Gene. 9. Matt. 15. Lucæ 10. Acto. 1. Ioan. 13.

Præterea, ſi non alio victu homines quàm pane & aqua vti voluiſſet, nunquam tantopere ſua præſentia commēdaſſet nuptias. In qbus ex more laudabili in honorem ſacramēti & conuiuarum, alimētis & poculētis vti conuenit gratioribus. Cuius argumēto ipſe in nuptiis aquam vertit in vinum, à quo vix abſtinuit,quum aliis miniſtrauerit. Qui etiamnum in deſerto ingētem turbam refecit,nō modò panem,ſed & piſces multiplicauit,qbus & ipſe ſæpenumero vſus eſſe legitur. Conſtat proinde,nos aliis quoque q̄ aqua & pane, ſiue tenuiſſimo victu, vti poſſe ex conceſſione beneuolētiæ Dei, exemplo Chriſti & Apoſtolorum. Ioan. 2. Ibidē. Ioan. 6.

Nec obſtat, quòd hic Chriſtus doceat orare, Panē noſtrum quotidianum &c. Siqdem reſponderim,aliud eſſe orare,& aliud veſci:quum veſci liceat eis, quæ non orauimus. Nonne creditu dignum eſt,quòd Salomon rex potētiſſimus delicatioribus aliqñ vſus ſit cibariis, maxime in regiis conuiuiis, quanuis non illa,ſed in hæc verba orauerit: Mendicitatē & diuitias ne dederis mihi,ſed tantum tribue victui meo neceſſaria,ne forte ſatiatus illiciar ad negandum,& dicam,qs eſt dominus? Aut egeſtate compulſus furer,& piurem nomē dñi? Quis dubitat & *Abrahamum delicatioribus aliquando fuiſſe vſum cibariis,quum tamē non illa,ſed ita duntaxat orauerit:Si dñs dederit mihi panē ad veſcēdum,& veſtimētum quo operiar,erit mihi dñs in Deum? Et procuIdubiò Apoſtoli nōnunq; aliis & melioribus alimētis vſi ſunt,quū tñ duntaxat ex pcepto dñi oratunt, Panē noſtrū quotidianū &c. Nec eſt q̄d quiſpiam alleget regulam, quæ habet, affirmantē de vno, negare de altero, l. cum præter. ff. de iudiciis. Reſpondeo,regulam de vere cōtrariis,quorum duo tan- Prou. 30. *Iacobū Gene. 28.

tum ſunt, intelligi, nec habere quoq; locum, vbi de facto cōſtat in cōtrarium, veluti hoc liquet loco, quum & Chriſtus & eius Apoſtoli, aliis quoq; alimētis vſi ſint, quàm pane & vino. Præterea, petētes panē, non ſolum panem petimus, ſed à parte totum, id eſt, quæcunq; corpori ſtatuiq; noſtro neceſſaria, quæ panis appellatione veniunt, vt in multis ſcripturæ locis apparet. Quo ſa-
Gene. 28. nē pacto etiam lautiora victualia nonnullis ſunt pro loco, tēpore & perſona percommoda & neceſſaria, quæ & ſub hac dictione, panē noſtrum &c. licite intelligunt & petunt, qbus & ipſi diuerſis (vt ita dixerim) ſine culpa vti poſ-
Gene. 25. ſunt, & vilioribus non ſine reatu conſciētiæ. Siqdem Eſau primatum per len-
3. Reg. 19. ticulam perdidit, Helias aūt in eremo virturē corporis carnē edendo ſeruauit.
Gene. 3. Inſuper quoq; hoſtis ille antiquus, primum ſibi hoīem non carne, ſed pomo
Matth. 3. ſubdidit: & ſecundum non carne, ſed pane tentauit.
Marci 1. Nulla ergo nutrimēta corpori noſtro ſalubria & neceſſaria, appellatione panis hoc loco Chriſtus excepit, ſed tam vilia quàm precioſa intellexit, modò ſint, vt noſtra ſint, id eſt, nobis tam ad ſalutem animæ quàm corporis, conſentanea eſſe poſſint. Vt autem plerīq; omnes hac in re tam ardua, ſciant quid ſibi facto ſit opus, notandum cenſuerim, licere victu indiſcriminatim vti, ſic tamen, vt in Dei gloriam & in noſtram ſalutem cedat, ad quod tria neceſſaria ſunt conſideranda.

Primo qdē conſideranda eſt cōditio & natura vtētis, vtpote, an ſit prælata vel plebeia, ignobilis vel generoſa, ſecularis aut religioſa, docta vel ruſtica, tenera vel robuſta, ſana vel infirma. Ad hunc qdem modū Apoſtolus voluit
1. Tim. 5. Timotheū vti modico vino, ꝓpter ſtomachum ægrotantē & frequētes illius
Ephe. 5. infirmitates, quo alios cenſuit abſtinere ob luxuriam, quæ eſt in vino.

Secundo, conſuetudo conuiuētium: atq; hinc eſt, ꝙ qui ſunt in frigida regione, copioſius & conditius veſcunt, ꝙ̄ qui ſunt in calida. Ideoq; viuendum eſt iuxta morem regionum & conuiuarum, vt vitetur ſcandalum.

Tertio, intentio vtentium, quo videlicet animo cibos exquiſite ſibi præparent: an videlicet propter iactantiam aut inanem gloriam, vt liberales prædicentur, aut inordinatos in ſe motus excitent, vt potentes ſint in malo, & ita nemini licet vti delicatis, immo nec communibus cibis, ſed ad corporis ſuſtentationem, ad ſenſuum integritatem &c. Non em̄ vſus, ſed abuſus reddit malos tam delicatos, quàm communes cibos.

Per panē ideo quotidianū Chriſtus ſubindicat nos debere ea petere alimēta, quæ ſaluti ſunt & ad victū vnicuiq; neceſſaria & opportuna, vt ea habentes & qbus tegimur, his contēti ſimus: haudquaq̄ poſtulātes nec ciboꝝ diuerſitates, nec vina odorifera, nec id genus reliqua, quæ delectāt guttur, onerant ventrem, & mentem perturbant: veluti guloſi, & crapuloſi helluones face-
Lucæ 16. re ſolent, cuiuſmodi erat diues apud Lucam epulo. Alioqui ratione ſubſiſtente, veſci licet omnibus cum moderamine: & ita quidem, vt ſemper in me-
1. Cor. 10. moria habeamus quod Apoſtolus ait: Siue ergo manducatis, ſiue bibitis, vel aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Eapropter ingt Auguſtinus: Vtantur diuites conſuetudine infirmitatis ſuæ, & doleant ſe non aliter poſſe: vtan-

vtantur necessarijs, & dent superflua pauperibus, ac illis exhibeant vilia, si vtun tur preciosis. Atq; sic fiat, vt recta intẽtione orẽt: Panẽ nostrum supersubstan tialem da nobis hodie. Hodie nimirum, vt intelligamus omni die orandum esse, non aũt solicitudinẽ habẽdam esse de crastino, ad quod nescimus an pue niamus, iuxta dominum dicẽtem: Nolite soliciti esse in crastinum. Crastinus Matt. 6.
ẽm dies solicitus erit sibijpsi. Sufficit diei malitia sua. O igitur sapiẽtia vera & diuina ꝓuidẽtia, quę docuit & panẽ solum petere, & hodie nominare. Hoc ẽm dicto & auiditas & auaritia tollĩt, & humanæ vitæ incertum insinuatur. Orare ẽm ab illa docemur, Panẽ nostrum quotidianum da nobis hodie. Id est, O pater cælestis &c. ita nos condidisti, vt agẽtibus in carne, cibo opus sit: quẽadmodum ergo necessarium illum corpori fecisti, sic eum benignẽ suppe dita, sed pro necessitatis portione, vt tantum nostro pane, q nobis s. ex tua con stitutione competit, vescamur, & suppedita quotidianum. Exquisitas ẽm de- licias non requirimus. Deniq; hodie nobis suppedita. crastino ẽm die, si viue- re tantisper dederis, te rursum orabimus. In diem ẽm viuendum est, quando- quidẽ tibi nunquam deest, vnde nos alas, & abunde de necessarijs nobis pro- spicere possis, quum sis qui imples omne animal benedictione, & das escam omni carni. Quatenus vero liceat nos esse solicitos de futuris, suo dicam loco. Nunc vero sciendum putauerim, per verba hæc Græca, ἄρτον τὸν ἐπιούσιον, non modò intelligi victum illum & panem materialem, quo corpus dunta- xat sustẽtatur, sed & panem anagogicum, id est, spiritualem, quo homo inte- rior (id est, anima) reficitur.

Primo quidem per anagogam & mysterium, panis est Eucharistiæ Iesu Christi corpus, de quo ipse dominus: Ego sum, inqt, panis viuus qui de cælo Ioan. 6.
descẽdi. Hic sanè est panis, cor hominis confirmans, de cælo sine labore dela- Sapiæ 16. Psal. 103.
tus, habẽs in se omne delectamẽtum & omnis saporis suauitatẽ. Hic sane pa- nis est Iesus Chr̃s, vitalis & viuificus, permanẽs in vitã æternã. Est & panis no Ioan. 6.
ster, qa nobis filijs hominum datus & paratus, non mittẽdus vllo modo cani Matt. 15.
bus: tum qa necessarius. Sicut ẽm corpus sine suo nutrimẽto diutius ꝑsistere non potest incolume, sic anima quoq; nostra suo destituta edulio, elanguida fit & tota contabescit. Quid autem prodest corpus suo fouere cibo, si anima, Matt. 16.
quæ plus est quàm corpus, relinquatur famelica, & macie confecta suprema? Atq cibus animæ peculiaris, sacratissimum est Christi corpus: & potus eius, preciosus illius sanguis, ipso testante, quum ait: Caro mea vere est cibus, & san Ioan. 6.
guis meus vere est potus. Ego sum panis viuus q de cælo descẽdi. Si qs man ducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, & non esuriet. Quo de pane in no- stris passim Centurijs multa diximus.

Est autem & idem panis noster quotidianus, quoniam ipso quotidie indi gemus ad sp̃ualis vitæ sustentationem. Sicut ẽm corpus continuò indiget ali- mento, ne resoluatur & pereat secundum esse suum naturale, sic anima eget cibo sp̃uali, ne deficiat in esse gratiæ. Quapropter hodie, id est, omni die, petẽ- dus est à Deo, & sumendus quotidie, si non sacramẽtaliter, saltẽ sp̃ualiter per fidem & charitatem, quo ad effectus sui cõsecrationem & augmentũ gratiæ,

quem

quem & quotidie sumimus nos tanquam corpus Ecclesiæ vnum per sacerdo
1.Cor.12. tem in altari communicantē, qui mēbrum est Ecclesiæ, & quasi os omnium:
quo manducante panē illum, quotidie manducamus & ipsi omni fide & cha-
ritate, manducationisq́ plerićq omnes efficimur compotes, iuxta Prophetam
Psal. 118. dicētem: Particeps ego sum omnium timētium te &c. Proinde orabimus pa-
trem cælestē, vt is nobis hunc det panē nostrum quotidianum & supsubstan
tialem, omnē excellētissime supereminētem sustantiam, s. corpus domini no-
stri Iesu Christi, vtpote panē diuinum & cælestē, & super omnē cibum corpo
ralem. Dabit aūt pater hunc panē quotidie, si petētes sic quotidie vixerimus,
vt quotidie mereamur accipere. Accipiamus quotidie, vt quotidie profici-
amus: ne qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie ad cibum salutis ac-
cipimus, intercedēte aliquo grauiore delicto, non communicantes, à cælesti
pane prohibeamur, & à Christi corpore separemur. Ideoq́ petamus, vt det
hodie, id est, in die gratiæ, non nocte peccati, ne indignē accipiētes, corporis
1.Cor.11. & sanguinis rei efficiamur, vt illi ad dominum dicebant: Domine, da nobis
Ioan.6. semper panē istum. Ad quē & ipsi, deuoto animo quæ dicta sunt recolligētes,
Psal. 88. oremus: O pater noster, qui es in cælis, creata omnia conseruans & gubernās,
aperiēs manum tuam, & implens omne animal bñdictione, dans escam omni
Psal.103. carni: da nobis tuis mancipijs, precioso filij tui sanguine emptis, panē corpora-
lem nostrum, propter nos à te creatum, quotidianū, non neq́ superfluū, neq́
Acto.1. paulo delicatiorē, sed quotidianum, hoc est, parabilē, vnicuiq́ seruientē pro
Hebr. 4. loco, tēpore & persona tibi, g omnia nosti, nota: quo caro nō lasciuiat, sed mo
derate sustētata, spiritui subseruiat, tibiq́ & tuis mandatis hoc facilius obedi-
at, non prouocet ad voluptatē: daq́ nobis tuis mancipijs ac filijs hodie, id est,
sine peccato, non solum panē nostrum corporalē, sed & spiritualē supersub-
stantialemq́, s. viuifici tui sacrosancti corporis & sanguinis mysterium, sacra-
mentaliter & spiritualiter digne participare, vtiq́ nostrum panē, quia nobis
paratum, nobis incarnatum, nobis natum, nobis datum, nobis in cruce igne
diuini amoris coctum, hūc oramus panē nostrum supersubstantialē sic nobis
hodie, id est, in gratia nobis da, vt suæ spūalis nutrimētum, virtutis & gratiæ
fomentum, amoris incrementum, morborum medicamentum, & totius de-
niq́ perfectionis complementum, transitus ex hoc seculo nostri ad montem
Dei Oreb, scilicet æternæ beatitudinis viaticum.

DE PETITIONE QVINTA. Caput XIIII.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimit-
timus debitoribus nostris.

QVum quicqd à Deo petimus, sit vel de acquirendis bonis, quæ nobis ab
illo dari precamur, vel de remouendis malis, quæ ab eodem depreca-
mur, vt submoueat, nosq́ hactenus ex instituto saluatoris petiuimus bona tā
animæ q̃ corporis, quorum nonnulla præcipue pertinuerunt ad Dei honorē
& reuerentiam, cuiusmodi est diuini nominis sanctificatio: nonnulla vero ad
nostram salutem & indigentiam, cuiusmodi est regni diuini aduentus, diuinę
voluntatis exequutio, panisq́ quotidiani distributio: subsequens est, vt hac
par-

patte ex eiusdem dñi nostri instituto deprecemur à Deo mala, qbus nisi submotis, haud est vt bona consequamur: queadmodum agricola nunquam feliciter pcepturus est de agro fruct⁹, nisi illũ prius liberet fruticibus. Iã vero & in primis sciẽdum est, mala, quæ deprecanda sunt, esse triplicia, vtpote maxima, cuiusmodi sunt mala culpæ, nimirũ peccata, qm̃ nos à summo bono prorsus separant, Esaia dicẽte: Peccata vestra diuiserunt inter vos & Deum vestrũ, & peccata vestra abscõderũt faciẽ eius à vobis. Media, & sunt peccatorũ occasiones, quæ inducunt & præcipitant in mala culpæ, cuiusmodi sunt tentationes cacodæmonis, mundi & carnis. Minima, & esse putant mala pœnæ, quæ vulgo corporis vel animæ afflictiua vocari solẽt, veluti dolor & tristitia, ægritudo & paupertas. Atq; hinc est, quòd hoc loco dñs admonet, vt oremus initio & ante omnia, quatenus pater cælestis nos liberet à peccatis tanquam vere malis, & ĳs quidem maximis, quum per ea nomẽ Dei non sanctificetur, sed blasphemet: nec per ea venire ad nos possit regnum Dei, vtpote quò non intrat aliqd coinquinatum, aut abominationẽ faciẽs, nec per ea fit volũtas Dei: quinimmo illa fiunt contra Dei voluntatẽ, nec per ea manducamus panẽ nostrum, sed alienum, scilicet diaboli, nobis haudquaquam proficiẽtem. Quum proinde tot ac tanta nobis à Deo conferẽda bona, plane peccata impediunt, nec in peccatis, eorum bonorum participes esse valemus: recte ac necessariò petimus ante omnia, nobis à Deo patre remitti peccata nostra, dicẽtes: Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Nominantur autem peccata, nomine singulari debita, alio Euangelista tanquam interprete, dicente: Et dimitte nobis peccata nostra. Et ipsi quoq; peccatores, nominantur debitores ab eodem Euangelista.

Esaiæ 49. Apoc. 21. Lucæ 11. Lucæ 13.

Primo qdem, qm̃ peccãdo soluere debitũ recusamus, quo Deo tenemur, s. obediẽtiam & amorẽ: siquidẽ peccantes committimus mala & agimus contra diuina pcepta, subtrahentes illi debitã obedientiã & seruitutem. Sic p eum, q dño suo debebat decem millia talenta, intelligit peccator, qui Deum peccatis suis offendit, negligens illius decem præcepta, quorum reus est ipse.

Matt. 18. Exod. 20. Deute. 5.

Secundo, quoniam nos debitores pœnę faciunt, quandoqdem contra Deũ peccantes, rei efficimur pœnę gehennalis, quã soluere & luere tenemur, nisi pœnitentes Deum rogauerimus, vt nobis ea remittat, q alioqui ad eam sustinendam pter peccata, qbus ipsum Deũ patrem cõtempsimus, iustẽ obligamur, iuxta veritatem dicentẽ: Nisi pœnitentiã habueritis, omẽs similiter peribitis. Ea vero pœnitentia ex decreto Ecclesiæ est cõfessio, contritio, castigatio vel satisfactio. Ideoq; hæretici hic errant, negantes quãcunq; satisfactionem, sed opus esse nuda duntaxat ad Deũ precatione: quũ non modò verbũ dñi passim, sed & nomen pœnitentiæ, quod pœnã sonat, & debitor, immo & exemplum in contrariũ est. Petrus qdem ad Simonem ait: Pœnitentiã itaq; age ab hac neqtia tua, & roga Deũ, si forte remittatẽ tibi hæc cogitatio cordis tui &c. Cui ille: Precamini vos pro me ad dominum, vt nihil veniat horum sup me, quæ dixistis. At hac de re passim in Homilĳs nostris, & quidem copiose. Nostra quoq;, & non neq; diaboli, neq; angeli, nec alterius nominantur peccata,

Mat. 26. Lucæ 13. Acto. 8.

non

non quia ceu temporalia quæpiã à nobis iuste possiderẽtur, sicuti domicilia dicunt̃ nostra: verum q̃a nullam aliam habeãt causam, q̃ voluntatẽ nostram: quæ nobis, non alijs imputari possunt, quũ volũtate nostra liberè peccamus,
Osee 13. dño per scripturam dicẽte: Perditio tua Israel ex te, tantummodo in me auxilium tuum. Nec res alia adeò in causa est nobis, vt peccemus, q̃ peruersa voluntas nostra: nõ aũt id, ad quod, Deo relicto, peruertimur. Id quod hoc non obscurè potest patẽre exemplo: Si duo æque animo & corpore adfecti, videant vnius corporis pulchritudinẽ: qua visa, vnus illorũ ad illicitum fruẽdum moueatur, & alter in voluntate pudica stabilis perseueret: q̃d (obsecro) putemus esse causæ, vt in illo fiat, in isto nõ fiat voluntas mala, præter ipsam? Non vtiq; corporis pulchritudo, q̃ ambobus æque obijcit̃. Ideoq; Propheta: Auer-
Psal. 118. te, inq̃t, oculos meos ne videant vanitatẽ. Atq; profectò nullius esse possunt peccata, quàm nostra, vtpote propria & libera voluntate admissa. Quapropter vehemẽter errant hæretici, negãtes liberum arbitrium, quando vel inter
Gene. 4. alia dñs contra illos dicat ad peccatorẽ: Sub te erit appetitus eius, & tu domi-
Eccle. 15. naberis illius. Et scriptura: Nemini, inq̃t, mandauit (s. Deus) impie agere. Ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui, &c. Quo de multa in nostris Centurijs.

Secundo plurimũ errant, q̃ sua peccata vel in Deum, vel in fatum rejciũt, impie dicẽtes, falso sua peccata excusando: Si Deus hoc nõ vellet, non faceremus: vel, hoc voluit fatum, vel fortuna: veluti faciunt astrologi, in vim fatorũ & astrorũ om̃ia nr̃a op̃a rejciẽtes: & impie q̃dẽ, vtpote quæ nostra sunt, id est, ex libera voluntate nostra fiunt. In quorũ numero ne esset sanctus alioq; pro-
Psal. 140. pheta, dominum rogauit, dicẽs: Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusatiões in peccatis. Ego dixi, dñe miserere mei, sana animam
Psal. 40. meam, q̃a peccaui tibi. Ego, inq̃t, peccaui, non natura, non fortuna, nõ fatum, non constellatio, non gens tenebratum me peccare coegit, sed meum arbitrium me peccatorẽ constituit. Et hoc est, quod quum libere peccamus voluntate nostra, per quam & dñi sumus nostrarum operationum, dñs docuit nos orare ad Deum patrẽ quotidie, Dimitte nobis debita nostra: nimirum, vt nos humilitate ducti, semper nos pecatores confiteamur, nec mundos coram illius maiestate existimemus: & de munditia falsò gloriantes, magis ac magis peccemus, nempe mendacio pessimo omnino obnoxij: q̃nquidẽ hæc vita morta-
Ecclés. 7. lis, communi lege vix duci potest absq; peccatis venialibus: nec est iustus qui faciat bonum, qui non peccet. Vnde discipulus ille, quem diligebat Iesus, cui & ob puritatem mentis & corporis munditiam, dñs matrem suam commen-
1. Ioan. 1. dauit, dicebat: Fratres, si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos
Prou. 20. seducimus, & veritas in nobis non est. Atq; reuera quærit Sapiens: Quis potest dicere, mundum est cor meum, purus sum à peccato? quum nemo sciat,
Ecclés 9. an odio vel amore dignus sit. Esse fortassis possunt, qui se vt iustos insinuant, atqui se manifestare nequeunt. Tametsi quoq; nobis de peccatis conscij non simus, propterea tamen sine peccatis haud existimus. Siquidem vas electio-
1. Cor. 4. nis dixit, Nihil mihi conscius sum, sed in hoc iustificatus non sum. Vnde stat,

hoiem

hominem suum ignorare peccatum,& Deum,ipsum vt peccatorẽ reprobare. Psal. 18.
Id quod propheta sanctus resciens, orabat: Ab occultis meis munda me dñe. Q. d. Indulge mihi peccata mea,quæ non video,sed tibi,qui omnia etiam occultissima nosti,plane manifesta.

Quum proinde dñs ipse nosset ac resciret,nos quotidie peccare, nec esse q foret sine peccato, vel quamlibet sibi suis in oculis iusti:ideo docuit, vt quotidie dñica oratiõe cõfiteremur nos peccatores,nostri ipsorum,si iusti effici vellemus,accusatores,procq̃ nostris peccatis gratiã remissiõis peteremus,humi- Prou. 18.
lime dicẽtes: Et dimitte nobis debita nostra. Iam vero si dñs veritatis ac om̃is Col. 2.
sapiẽtię magister, docuit orare dñicam orationẽ discipulos suos, illos magnos primos Apostolos suos, hoc est, hoĩes alioqui pfectissimos, ac eam orationẽ illis dicẽdam tradidit, profecto dubium nõ erit, qn non sit, qui sine qbuscq̃ peccatis vitam istam mortalẽ transigat: nec esse, q hac oratione, Dimitte nobis debita nostra, non indigeret. Quinimmo etsi omnes sancti, inqt Augustinus, quotquot sunt vel fuere à primo iusto vsq; ad vltimũ, simul essent, nihil aliud dicerẽt, quàm, Dimitte nobis debita nostra: excepta diua virgine, de qua, dum de peccatis loqmur, nullã prorsus volumus habere mẽtionẽ. Ad quam vel solam vere dicit Spũsſanctus: Tota pulchra es amica mea, & macula in te Canti. 4.
non est. Et, sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias Hierusalem. Canti. 2.

Cum igiť, fratres, plericq̃ oẽs peccatores simus, q donec in peccatis sumus, regnum Dei possidere nequimus: haud supererit aliud, q̃ vt pœnitẽtes ea nobis misericorditer remitti petamus. A quo? Non vtiq; à creatura, quæ vanitati est subiecta, nec in eam peccatum est pcipue, sed à solo creatore, Deo nostro Roma. 8.
patre, q in cælis est: quandoquidẽ solus ille, Euangelista teste, peccata dimitit,
in quẽ vel solum à nobis peccatum est, quicq; solus pcipuẽ per peccatum no- Marci 2.
strum læsus est: ideo solus potẽs est per se illud remittere, & quidẽ gratis, non neq; auro, nec argẽto, nec lapidibus pciosis, bonorum nostrorum non egẽs, de seipso dicens: Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates vestras propter me. Psal. 15.
Hinc ad illum regius propheta orabat, dicẽs: Miserere mei Deus secundũ ma Esaię 43.
gnam misericordiã tuã, Et secundũ multitudinẽ miserationum tuarum dele ini Psal. 50.
quitatẽ meam &c. Quoniam iniquitatẽ meam ego cognosco, & peccatũ meum contra me est semper. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci. Sic & con Psal. 50.
uenit nos illum sequi, dñica oratione petentes: Et dimitte nobis debita nostra &c. Sicut eñ filij, qui benignũ offenderunt patrem, pœnitudine ducti, ad eius genua supplices puoluunť, & veniã complosis manibus orant: ita & nos, qui grauiter offendimus patrem cælestem, multisq̃ debitis sumus adstricti, procumbimus humiles ante soliũ maiestatis eius, nosq̃ peccasse fatemur, dicentes: Pater noster q es in cælis &c. dimitte nobis debita nostra. Qñquidẽ alioq nõ venit ad nos regnũ, quod optamus, nisi liberi ã peccatis nostris simus. ideo suppliciter oramus, vt ea nobis misericorditer remittas. Si eñ tu dñe iniquita Psal. 129.
tem obseruaueris, quis sustinebit? quum solus sis, qui potes illa dimittere, quibus iuste irasceris, quem solũ offendimus nostris peccatis, quibus vt clementer parcas & indulgeas, dolemus, gemimus & precamur.

Ad hunc sanè modum veraciter si orauerimus, non aberit qn nobis ea sit remissurus, seruata per nos lege remissionis, quam ilico subiungit in hæc verba: Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris &c. O ineffabilis Dei clemētia, qua ipse nō solū nobis formā oratiōis tradidit, q̄ Deus semp sit orādus ꝑ nostris peccatis, qbus ipsum offendimus: sed & legē addidit, qua oratio nostra esse possit apud Deū patrē verè fructuosa & vtilis: & q̄dāmodo potestatē tribuit, qua iudicis nostri nedū sentētiā possimus tēperare, sed & eundē exemplo nostræ remissionis ad remissionē coarctare, docēs orare: Dimitte nobis no bita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: plane sciēs impetrari quod pro peccatis petimus, haud posse, nisi & ipsi circa debitores nostros paria fecerimus, iuxta scripturam dicētem: Relinque proximo tuo nocēti te, &
Eccle.28. tunc deprecanti tibi peccata soluent. Qui proinde nos orare pro debitis & peccatis docuit, adiunxit legē, certa nos conditione & sponsione constringens, vt sic nobis dimitti petamus debita, secundum quod & ipsi debitoribus nostris dimittimus. Quibus si ex corde (vt suo loco posthac fusius audituri sumus) quæ cōtra nos fecere, remiserimus: ꝓculdubiò & ipse pater cælestis nostra contra eū peccata remittet, alioq minime. Siquidē qua mensura mensi fuerimus,
Matt.7. Marci 2. eadem & nobis mensura remetiet. Dimittimus aūt nostris debitoribus, quādo malorꝝ qbus nos offenderunt, ex animo obliuiscimur, nullā vindictā, neq̄ æternā, neq̄ temporalem, ꝓptera desiderātes, sed magis eorꝝ piā emendationē & salutem &c. Ad hunc qdem modū, vbi amore Dei nostris debitoribus dimiserimus, nō dubitemus qn & nostra peccata, qbus illū offendimus, plane clementer dimittet, nec ꝑ ipsis pœnā æternā exposcet: sed eam vel vnà cū culpa remittet, vel qualitatem nr̄æ pœnitentiæ cōmutaturus est in pœnā tempo-
2.Cor.1. ralem, veluti cū Dauide egit. Non eīm non poterit remittere nobis, q pater est misericordiarꝝ, cui ꝓprium est misereri semꝑ & parcere, cuius misericordia est
Ezec.18. super oīa opera eius: nō volens mortem peccatoris, sed magis vt conuertat, & viuat: nec gaudens in perditiōe morientiū, sed in conuersione peccatorꝝ. Si
1.Ioan.12. eīm remiserimus nostris debitoribus & nostra peccata (inqt Ioānes) confessi fuerimus, fidelis & iustus est dn̄s, q nobis peccata dimittit. Hoc est q̄ sapientissimus magister hoc loco vtrūq̄ complexus est, vt s. pro peccatis remittendis oremus, & de indulgentia eorꝝ oīno confidamus, spe bona dicentes: Et dimitte nobis debita nostra. nisi eīm Deus pater peccata nostra posset & vellet remittere nobis humiliter efflagitātibus, indubie nos orare haudquaquam iussisset, Dimitte nobis debita nostra &c.

Ex ijs modò omnibus perspicuum fit: Primo, errare hæreticos Pelagianos, qui audēt dicere, hominē iustum in hac vita nullum habere omnino peccatum, & in talibus hominibus esse iam in præsenti tempore Ecclesiam, non
Ephe. 5. habentem maculam aut rugam: cum vtiq̄ veritas æterna commonstret plerosq̄ omnes peccatores esse, quum quotidie omnes orare docuerit pro peccatis, etiam eos, quos de mundo delegit, qui tamē de mundo non fuere, nec ad-
Ioan.15. Ephe.2. uenæ, sed amici eius, & ciues cælorum, & domestici Dei.

Secundo, errare hæreticos Nouatianos, q negarunt remissionē peccatorꝝ post

post baptisma: quum vtiq; falsos illos & errantes hic declaret summa veritas, quando docet fideles & baptizatos suos discipulos petere remissionẽ suorum peccatorum. Qui alibi & ad Petrum dixit de fratre proximo, vtpote baptizato: Non dico tibi, vsq; septies, sed, vsq; septuagies septies. Id quod & ipse dñs Deus subindicat, dicens: Impietas impij non nocebit ei, in quocunq; die conuersus fuerit. Siquidẽ non arctatur, nec sine aliquo clauditur, nec aliquas habet metas diuina clementia. Sit modò qui inuocet, erit qui exaudiat: sit qui pœniteat, non deerit qui indulgeat. Matt. 18. Lucæ 17. Ezec. 33.

Tertio, errare eos q quoquo modo retinẽt aduersum suos debitores iram, rancorẽ & vindictæ cupiditatẽ, & tamẽ petunt sibi à Deo patre remissum iri sua peccata, sicut ipsi dimittunt suis debitoribus: vtpote q mentiẽtes, se propria sentẽtia damnant, dicẽtes, Remittimus, & non remittunt. Atq; hinc est, si debitoribus nostris, q in nos peccant, non dimittimus, ipsi nostra oratione inculpamur, & Deum aduersum nos ad iracundiã prouocamus, & supra nos maledictionẽ inducimus potius quàm benedictionẽ: & peccata quæ minuere debuimús orando, augemus, apud Deum gratiam non obtinentes, sed æternam damnationem nobis postulantes.

Quarto, errare eos, q orantes orationẽ dominicam, omittunt propter rancorem in inimicos, hæc verba, Sicut & nos dim. &c. quandoqdem sic obmittendo orantes, non orant, vt docuit Christus, nec ipsius sunt discipuli, quos nec pater exaudiet: quum filij sensus & verba negligunt.

Quapropter fratres, oraturi & exaudiri cupiẽtes, ante omnia (monitore dñomino) remittamus, si qd habemus aduersus aliquẽ, vt & pater noster q in cælis est, remittat nobis peccata nostra, q misericordiam apud illum non habemus, nisi & proximo nostro misericordes fuerimus, vt vere possimus orare, dicentes: Dimitte nobis &c. Id est, o pater cælestis, q solus habes claues vitæ ac mortis, & solus deducis ad inferos & reducis, qm̃ ob peccata nostra, qbus te voluntariẽ offendimus, æterno supplicio sumus obnoxij, & à tuo regno seclusi: ad te proinde solum recurrimus, suppliciter petentes, vt nobis non solum peccata nostra, sed & supplicia, quæ propterea iuste debemus, vel plane relaxa, vel in temporalia clementer commuta: veluti nos quoq; dimittimus nostris peccatoribus ea, quæ contra nos fecere, &c. quum vtique sis ipse misericordissimus omnium. 1. Reg. 2. Sapiæ 16.

DE PETITIONE SEXTA. Caput XIIII.

Et ne nos inducas in tentationem.

QVoniam dominus proxima, & quidem quinta secundum ordinem petitione, nos maxima mala, & quidem præterita, cuiusmodi sunt mala culpæ, hoc est, peccata, deprecari docuit: subsequenti nunc ordine docet, quomodo deprecemur mala media, & quidem futura, cuiusmodi sunt tentationes, quæ ad maxima & ad præterita rursum mala prouocant.

Iam vero, tametsi multi, præsertim ex recentioribus huius loci interpretibus, plane multa de tentatione, deq; illius speciebus collegerint, & satis do-

cte,nescio tamē,quàm pie omnes coaceruauerint:haud tamē est,vt æque cum ipsis hoc sim loco prolixior,vt q ex infinitis, quoad potero,pauca sic,Deo duce,de tentatione colligam,vt quæ cæteri varijs longisq; ambagibus vix attigerunt,nos ita paucis reddemus,vt nostris ijsce paucis diligens vel auditor, vel lector,illorum infinita(Deo dante)sit percepturus.

Est ꝓinde(vt à nominis descriptione exordiar)tētatio,à tētando vox deriuata,atq; re ipsa generatim nihil aliud q̃ diligēs &(vt sic dicam) nō sine modestia,studiosa de re aliqua,qd inibi faciundum ac agēdum sit,vel fieri possit aut debeat,exploratio & inquisitio:per se haudquaquam mala,sed media,vtpote intuitu finis aut causa intentionis bona aut mala.

Est autem triplex tentatio,secundum triplicem eius authorem:

Prima qdem tentatio est hominis,qua quispiam se vel alium ideo in re aliqua,quam non satis nouit,explorat,vt sciat qd sit factu inibi vel vtile, vel inutile, quid agendum,vel dimittendum.

Ad hunc sanè modum Dauid seipsum de robore &agilitate assuetudineq;
1.Reg.17. armoꝝ tentauit,quādo depugnaturus contra Goliam Philistæum, accinctus gladio super vestē suam,cœpit experiri, si armatus posset incedere. Ita quoq;
3. Re.10. regina Austri & Saba veniēs à finibus terræ,tētauit Salomonē in ænigmati-
2.Par.9. bus, vt illius admirandam toto orbe sapiētiam exploraret. Hæc vtiqne ten-
Matt. 12. tatio,quum est hominis de homine,est iudicanda iuxta finē & huius intētionem,vtpote bona vel mala: qua de dominus hic non præcipue loqtur, quum plane possit esse absq; peccato: quando autē hominis est de Deo, prorsus est
Num. 14. pessima & damnationi obnoxia,obq; id semp deprecāda. Sic Israelitæ quon-
Nume.21. dam in deserto Deum de eius potētia & sapientia multoties & in suam perni-
Matt. 4. ciē tentauerunt, & ipse etiamnum cacodæmon in eremo tētauit Christum,
Deute.6. contra quem scriptura:Non tentabis,inqt,dominum Deum tuum. De qbus
1.cor.10. ad nos Apostolus ait:Non tentemus dominum, sicut quidam eorum tentauerunt, & à serpentibus perierunt.

Secunda est tētatio Dei Opt.Max.qua ille hoīem in re aliqua,vtpote virtute,non vt rem ipsam adeoq; hominis conditionē ignorans,qui anteq̃ fiant,
Matt. 6. nouit:sed vt ille sibi & alijs ea in re notus & probatus fiat & appareat,experitur & tentat. Veluti nonnunq̃ magister tentat discipulum in conspectu alioꝝ de eo,quod nouit discipulū scire,vt sic alijs illius sciētia fiat nota,& idem magis ac magis in eadem sciētia augmētum suscipiat. Quo nimirꝝ pacto Deus Opt.suos sæpenumero tētauit,& adhuc tentat. Etsi eīm ille compertum ha
Gene.22. beret Abrahami erga se fidē & obediētiam,nihilominus illum de fide & obedientia tentare,id est,explorare cœpit, quum iuberet sibi illum immolare filium suum:nēpe vt sibi &alijs fidelis & obediēs innotesceret. Sic quoq; quāuis
Iob 1. ille Iobi patiētiam resciret, tñ illum multis tribulationibus de patientia explo
Tobię 4. rauit,tentauitq;.Id quod & cum Tobia illo seniore fecit. Cui vt diuo Iob(inquit scriptura)ideo eam ꝑmisit dñs euenire,vt posteris darēt exemplū patientiæ eius. Ita etiam etsi Deus ipse nosset Israelitaꝝ fidē & infidelitatem, patientiā & impatiētiā, & id genus virtutes & vitia, tñ vt sibijpsis fierēt noti,in seq; descen-

descenderent, eos in ipsorum patiẽtia & fide, de infidelitate & impatiẽtia mul tifariã, vtpote nunc fame, nunc siti, tentauit. Vnde declaratum fuit, quàm mul ti eorum nihil adhuc fidei in cordibus haberẽt, & præcepta Dei nequaquam obseruarẽt, vt à qbus animum omnino alienum obtinebant. Ad quos Moses ipse: Tentat vos dñs, ingt, Deus vester, vt palã fiat, vtrum diligatis eum, an non, ex toto corde vestro. Sic quanquam Christus nosset qd de ipso sentiret Philippus, sciretq́ qd facturus esset, cupiẽs tamẽ illum sibi & alijs, quàm fidelis esset, innotescere, ait ad ipsum, ingt Euangelista, quærens: Vnde ememus panes, vt manducent ij? Deut. 13. Ioan. 6.

Huius autem tẽtationis vt proprie dñs est ductor & tẽtator per se vel medio quodam, sic rogatus à nobis, inductor non est, vtpote qui (vt Paulus testatur) fidelis est, q non patitur nos tentari supra id quod possumus, nec sinet nos nisi humana tẽtatione appræhensum iri. Est autem hic, duci ad tentationem, nihil aliud, quàm tentationem ipsam facere & permittere experiri & aggredi in bonum, non in malum. Induci vero in tẽtationem, ab ea tentatione sic perniciose vinci, superariq́ & ita succumbere, vt quispiam cedat virtuti, & amplectatur vitium. Ductus est à Deo ad tẽtationem Iob, sed non inductus, vtpote q vsqueadeò non cessit in suis tribulationibus, vt factus fuisset impatiens, vt etiam ex corde dixerit: Nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc. Dominus dedit, dñs abstulit: sicut domino placuit, ita factum est. sit nomen domini benedictum. 1. cor. 10. Iob 1.

Tertia tẽtatio est diaboli de homine ad malum, qua iste per se vel medio quodam, vtpote seculi & carnis, sic malum sugggerẽdo tẽtat, vt à malo vinci possit ac induci ad peccatum. Hoc eñ modo tentare nihil aliud est, quàm malum aliquod suggerere, & ad illud diuersis modis nunc per blanda, nunc per aspera sic allicere, vt cedat homo in peccati consensum & opus. Tentatio autem hoc modo nihil aliud est, quàm ad malum quoquo modo suggestio, qua in ruinam animæ fiat inductio. Inducere vero in tentationem, est hominem prauis suggestionibus allicere in consensum peccati, vtique vt tentationi succumbat, callide efficere. Ita nimirum cacodæmon in paradiso per serpentem ad malum superbiæ, auaritiæ & gulæ Euam, & per Euam tentauit Adamum, & vtrosq́ in tentationem induxit, id est, sic superauit, vt consensum ad prædicta vitia præbuerint. Ita idem tentare cœpit iisdem vitijs subdole Christum in deserto, sed eundem non induxit: quia ille vitijs, scilicet superbiæ, auaritiæ & gulæ, consensum haudquaquam præbuit, sed ita victor inde abijt, vt etiam angeli ad eum accesserint ministraturi. Hoc pacto tentatus est ab eodem per mulierem de impudicitia Ioseph, sed non inductus in tentationem. Sic quoque ab eodem per seniores tentata est libidine Susanna, sed in tentationem non inducta. Sic quoque Ananias ille in Actis Apostolicis ab eodem per auaritiam pecuniæ est tentatus, & in tentationem inductus. Ad quem Petrus: Cur tentauit, ait, cor tuum satanas, mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de precio agri? De hac quidem tentatione & huius inductione, hoc loco proprie nobis est sermo in oratione dominica: qua do- Gene. 3. Matt. 4. Lucæ 3. Marci 1. Gene. 39. Dani. 13. Acto. 5.

& potestates, aduersus mūdi rectores tenebrarꝫ harꝫ, cōtra spūalia nequitiæ in cælestibus. Ad hūc quidē modū scribit, & ita nimirꝫ est accipiēdus S. Iacobus, inquiēs: Nemo, quū tentaē, dicat qm̄ à Deo tentaē. Deꝰ eñi intētator est malorꝫ. Ipse aūt neminem tentat. Vnusquisq; vero tentatur à cōcupiscētia sua abstractus & illectus &c. Quod modò superest, videant isti, qui nuper docuerunt, Deum proprie esse tentatorē & inductorem in tentationem, vel (quod plus est) malorꝫ, quum nec caro, nec homo ꝓprie sit tentator. Quur etiam dñs hoc sane loco doceret, nos debere Deum patrē precari, ne nos inducat in tentationem? quur vel ille peccatis irasceret, vel ea puniret, si ad ea adhuc proprie tētaret & hoīem induceret? Nec obstat ꝙ fortasse scriptura alicubi dicat Deum tentare, vel qd aliud, q̄d in malā partem sonat, fecisse. Siquidē respondeo, tum eiusmodi verba exponi & accipi per verbum fieri & permittere, esseq; id loquēdi genus in sacris literis, teste interalios Damasceno, vsitatissimū, quo Deus illa dicitur agere, quæ fieri permittit. Est aūt ꝑmittere, quasi ad malum (quod dici solet) cōniuere, quasiq; ex causa plane iusta, vtcūq; nos latente, coacte facere. Sic Mosen dicit scriptura permisisse libellum repudij. Quo vtiq; pacto Deus multa recte permittit, vel maxime mala, quæ tñ proprie non facit, vtcunq; scriptura modò illum ea facere dicat. Id quod ne ducat lectorem ad absurditatem & impietatem, semper per verbum permittere, vel huius simile, exponendum volunt. Ad hūc quidē modum propheta: Conuertit cor eorum, inquit, vt odirent populum eius, id est, conuerti permisit. Et scriptura ait: Et indurauit dominus cor Pharaonis, id est, permisit vt induraretur, &c. Et Apostolus: Conclusit Deus, inquit, omnia sub peccato, id est, permisit concludi. Ita idē ait: Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum in immunditiā, in passiones ignominiæ, in reprobū sensum &c. id est, tradi permisit. Ita electi per prophetam dicunt: Tu domine pater noster, redemptor noster, à seculò nomē tuum: Quare errare nos fecisti domine de vijs tuis, indurasti cor nostrum, ne timeremus te? id est, quare permisisti nos errare, & cor nostrum indurari? Quid multa, quū ad hunc modum propheta dicit, nō esse malum in ciuitate, quod dominus non fecerit, id est, fieri permiserit? Nisi eñ hoc quidem pacto exposueris & acceperis, Deum plane dices, ac contra omnē veritatem facies, iniquum, iniustum, & impiū, vt quē facies totius mali culpæ & pœnæ authorē, & inique peccatores punientem, & homini auferentem liberꝫ arbitrium, quod tamē illi multis scripturis & rationibus testantibus reliquerit. Non est igitur nec pietati nec veritati consonum, quod multi nostro tempore, verbo scriptoq; docuerunt, apertis scripturæ testimonijs euinci, dominū vere tam tentare q̄ inducere in tentationē, tam suos q̄ reiectitios: nec solū, qua aduersus externos probentur, quæ tentatio peculiaris est sanctis, verꝫ etiam qua errent, peccent, & malis seipsos ac alios inuoluant. Nec enim dominus, vt ipsi falso adseuerant, Dauidem in tentationem induxit, quum Israeli iratus, cor eius incitarit, vt numerari populum præciperet: verum permisit cor illius incitari, & illum superbire, iuxta quorum opinionem, vtiq; hic dominus orare iussisset, quatenus precemur Deū patrem, ne ipse tanquā author & causa, nos

Iacob. 1. Gen. 22. Mat. 19. Marc. 10. Deut. 24. Psal. 104. Exod. 7. Rom. 9. Rom. 11. Rom. 1. Esaiæ 63. Amos. 3. 2. Reg 24. 1. Para. 21.

inducat in tentationem. Id quod nequaquam orare docuit, sed in hunc quidē sensum, ne ipse pater cælestis sinat nos induci in tentationem, neve permittat pertrahi in consensum mali, aut ab ea vinci. Et est huiusmodi sensus: O pater
1. cor. 10. qui es in cælis &c. ne permittas nos induci in tentationem, & tentari supra id quod possumus ferre, sed fac cum tētatione etiam prouentū, vt possimus sustinere, ne irretiti teneamur, & eius fortitudine superemur. Etsi nos pmittas duci p sensum, vt exercitemur: non tamen permittas induci per consensum, vt succumbamus. Siquidē Deus pmittit nonnullos induci in tentationem, quando eos suo consilio & auxilio deserit.

Eccl. 3. Quare vero illos nō pmittat, hosce vero pmittat induci in tētationē, plane nō est à nobis q̄rēdum, nec scitu necessariū est ea videre nr̄is oculis, q̄ abscon-
Mat. 20. dita sunt. Ipse quidem is est, qui interroganti vel murmuranti ait: An non licet mihi facere, q̄d volo? Atq; is est ille apud Apostolū figulus, qui habet pote-
Rom. 9. statē ex eadē massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliā. Nec est vt dicat figmentū ei, qui se finxit: Quid me fecisti sic? At ei suf-
Mat. 20. ficere debuerit patrisfamiliās responsio hæc: Amice, nō facio tibi iniuriam. Et profecto non conuenit vllo modo, hac in re de permissiōe murmurare contra dn̄m, nihil plane sine iustiss. & sapientiss. causa facientem, vt qui tametsi mala permittat, malus tn̄ non est, malum ad bonum & decorem vniuersi noscens optime reformare, iustissime & sapientissima mala tam culpæ q̄ pœnæ permit-
Rom. 8. tens, iuxta sua occultissima nobis iudicia, & abyssum suæ sapientiæ infinitę & bonitatis, qua potēs est etiam pessima in gloriam suam & vtilitatem nostram conuertere optimam: adeò nimirum, vt vetus fuerit apud nōnullos, nec minus verum dictum, opus Dei in peccato bonum esse, rectæ aūt ratiōis defectu, nobis esse tanq̄ malum: hoc tamen sic à Deo ordinari, vt inde boni aliquid eueniat, vt ne huius quidem causa, Deo peccati quiddam adscribi queat, quan-
Mat. 26. tumuis ipse satanæ permittat huc hoīes incitare. Nonne quia Petrum permi-
Marc. 14. sit induci in tentationem, sequuta est illius deinde humilitas, & nr̄i cautio, ne
Luc. 22. nobis tanq̄ non errare potentibus, superbiamus, deq; nobis plus æquo præsu-
Psal. 43. mamus? Nōne etiamnum permissio crudelitatis olim infidelium tyrannorum,
Rom. 8. diuina bonitate operata est martyrum patientiam, nobis exemplo? Quod vt in illis, ita & in alijs creditu dignum est fieri permissionibus, vsq; adeo quidem, vt interim credamus Deum in eis omnibus vbiq; & semper esse sapientiss. nec quicquam permittere illū sine causa iustissima, vel quamlibet nobis occulta:
1. cor. 13. quam vel tum saltem agnoscemus, vbi Deū, vti est, viderimus. Quò vbi per-
1. Ioan. 3. uenerimus, sane fatebimur nihil iniq, nihil absurdi vnq̄ esse designatū à Deo Opt. Max. qui nunc ratione nostra multo maiori esse solet, ideoq; non mirum si iudicia illius nunc peruidere nequeamus: quādoquidem sæpenumero (vt vidēmus) hoīm sapientia præcellētium consilia, absurda & iniusta videri solēt, quorum vbi exitus apparuerit, videmus fuisse consultissima. Profuerit eapropter interim ad ea diuina opa & consilia, quę vel nō intelligimus, vel intelligi non
Rom. 11. oportet, cū Apostolo exclamare: O profunditatē diuitiarum sapiētiæ & cognitionis Dei, q̄ inscrutabilia sunt iudicia eius, & imperuestigabiles viæ eius?

Secundo

Secundo docet nos hac sexta petitione dominus, adeò nos tentationē non debere deprecari, ne videlicet prorsus tentemur, & omnino tētationum simus immunes, quandoquidem malum foret hoc ipsum petere.

Primo, quoniam deprecantes omnino tentationē, precaremur contra conditionē vitæ nostræ, quam Deus sic cōstituit, vt nunq̄ esset vacua tentationibus: adeò vt tota vita nostra, quod Iob ait, tētatio sit & militia sup terram: Iob. 7. in detestationem primi peccati, vnde successit in vitam nostram maledictio iusta ex verbis Dei optimi maximi: Maledicta terra in ope tuo. In laboribus Gene. 3. comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Non est igitur orandum, vt omnino non tentemur. Id quod esset non modò Iob. 9. frustra, sed & contra Dei ordinationem orare, cui nemo debet resistere. Rom. 13.

Secundo peteremus contra vtilitatem & contra beatitudinem nostram, quam pleriq; omnes optamus, quò tamen sine tentationibus ingressuri nō sumus: quoniam, inquiunt Apostoli, per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Siquidem natura & Deo authore naturæ constitutum Actor. 14. est, vt nil ardui nilq; preciosi, sine arduo labore possit acqri, cuiusmodi est beatitudo æterna, quo dominus iustitia sic exigente, constituit arctam viam angustamq; portam: vbi non vult coronatum iri nisi eum, qui tentationes vincit, quomodo quispiam vincet, nisi qui certat? & q̄modo certet, qui inimicos Matt. 7. & tentationes non habet? Atq; hinc est, inquit Origenes, quod Deus Opt. & Apoc. 2. sapientissimus permittit aduersarias virtutes exire aduersum nos in prælium, 2. Tim. 2. vt & nos victoriam capiamus, & illi interitum consequantur: quæ nimirum Orig. ho. 15. sup 12. nec interfici, nec exterminari possent, nisi peccata pperarenī in nobis, nec pro cap. Iesu uocarent nos ad peccandum, nec lacesserent ad dimicandum. Sublatis igitur Naue. passionibus, per tentationem excitatis, sublata esset nobis materia certaminis pro corona æternæ gloriæ, quæ vincenti & certanti legitime duntaxat dari promissa est. Præterea constat, nostras non aliter animas nos in æterna bea Lucæ 21. titudine possessuros, q̄ per patientiam. Iam vero vbi erit apud nos patientia, si tribulationes per tentationem non habemus, vtpote quam sola tribulatio 2. Cor. 12. operatur, quum virtus in infirmitate perficiatur? Atq; hinc est, quod ad nos omnes inquit Apostolus: Omne gaudium existimate fratres, quum in varias Iacob. 1. tentationes incideritis, sciētes quòd probatio fidei vestrę patiētiam operatur. Et ideo gloriamur, inquit Paulus, in tribulationibus, scientes quia tribulatio Rom. 5. patientiam operatur, quæ vtiq;, eodem teste, nobis necessaria est, vt voluntatem Dei faciētes, reportemus promissionem. Insuper non obscure liquet, non sufficere ad acquisitionē æternæ coronæ, vt quis certet & vincat, sed & opus Heb. 10. est, vt probatus sit, vtpote in patiētiæ constantia tanq̄ aurum in fornace. Atqui hæc probatio sine tētatione fieri haud quaq; potest, nec vllo constare modo. Vnde Raphael ad Tobiam ait: Et qa acceptus eras Deo, necessum fuit vt tentatio probaret te. Ita quidem Deus Opt. suos probauit hactenus, & eos ten Tob. 12. tauit, tanq̄ aurum in fornace, & inuenit eos se dignos. Beatus proinde, inquit Sap. 3.

Iacobus

Iacob.1. Iacobus,qui suffert tentationem: quoniam quum probatus fuerit, accipiet coronam vitę,quam repromisit Deus diligentibus se. Sileo interim perquàm plurimos alios,& eos quidē non vulgares fructus,quos in nobis operatur, Deo authore,tentatio. Siquidem quum tentamur vitijs, pia dispensatione nobiscum agit,ne ijs,quibus proficimus,virtutibus extollamur: vtpote quòd vitijs nos tentantibus,proficientes virtutes humiliant,qui interim discimus,quid de nobis sentiamus, nēpe parum vel omnino nihil. Id quod perspicuum fieri cœpit inter alios in diuo Petro, quem ob id dominus cadere permisit, vt sciret quòd ex se nihil esset, obq́ id humilis erga se & alios redderetur: & in diuo Paulo,de se ipso dicēte:Et ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus satanæ, q me colaphizet. Sin flagellis & miserijs tentamur & afficimur,haud dubio admonemur, ne mūdo blādiēte seducamur, agnoscētes quòd de hoc mundo fugiamus: quandoquidē flagella dum nos tentant,surgentes in corde huius mundi voluptates eradicant, nosq́ Dei memores esse cogunt.Id quod inter nō parum multos videre fuit in diuis Iob & Tobia.proinde operæprecium est,vt donec hac in vita sumus, vitijs tentemur & flagellis. In laboribus ēm flagellorū, & in certamine vitiorum non solum nobis nostra infirmitas innotescit,sed etiam quanta virtute proficiamus, cognoscimus. Nemo enim vires suas in pace cognoscit. Si ēm bella desunt,virtutū signa non prodeunt. Improuidus quidē miles est, qui se fortē in pace gloriať: prosperis enim præsto existētibus,cerni virium documēta non possunt.

Mat.26. Marc. 14. 2.cor.12.

Igitur docet hoc loco Christus,non id à nobis orandum esse,vt non tentemur, quum tentari malum non sit, sed plane vtile & ad virtutis exercitium quando illi viriliter resistitur,quum sine ea nemo ꝓbari possit nec sibi,nec aliis. Superest ea propter,fratres in domino charissimi,vt tentati, non contra Deum nec hominē murmuremus, quasi dilectis Dei olim sanctis meliores: imo memores simus,quòd & vel quamlibet sancti quondam(vt aiebat Iudith) tētati sint,vt probarētur si vere colerent Deum suum: memores quoq; simus, quomodo Abrahamus,Isaacus,Iacob, Moses,Iob,Tobias, Dauid, hocq́ genus alij patriarchæ,prophetæ,Apostoli & martyres,teste Paulo,tentati sint & per multas tribulationes probati,& Dei amici effecti. Qui deniq; omnes,in quibus Deo bn̄ placuit,per multas tribulationes transierunt fideles. Illi vero qui tentationes haud susceperunt cum timore dn̄i,& impatientiam suam & improperium murmurationis suæ contra dn̄m protulerunt, exterminati sunt ab exterminatore, & à serpentibus perierunt. Ideoq́ nos non vlciscamur tentati pro ijs quæ patimur:sed reputantes peccatis nostris hęc ipsa supplicia minora, flagella domini,quasi serui qui corripimur, ad emendationem, & non ad ꝑditionem nostram euenisse credamus, scientes Deum tantæ esse bonitatis & fidelitatis,vt non patiatur nos tentari supra id quod possumus,sed facturus sit etiam cum tentatione prouentum, vt possimus sustinere.

Iudith. 8. Heb. 11.

Tertio docet dominus,vt tentati,caueamus ne inducamur in tentationē. Id quod plane horrendum foret, quandoquidem induci in tentationem nihil aliud est, q̄ à tentatione superari, & peccato adeoq́ diabolicis contra Deum

&

& animæ salutem suggestionibus consensum præbere. Id quod ne faciamus, cauendum hic admonet Christus, sed tentationibus esse pro virili resistendũ, veluti dominus in deserto cacodæmonis tentationi fortiter restitit tentatus, Mat. 4.
sed non inductus, veluti restitit Iob tentatus, sed non inductus, vtpote qui ad Marc. 1.
illam, ad quam trahebatur, tentatoris voluntatem ore impio blasphemus Lucæ 4. Iob. 1.
non intrauerit: veluti Ioseph quoque restitit, qui turpi illecebra tentatus est, sed Gene. 39.
in tentationem non illatus. Veluti quoque Susanna, quæ tametsi tentata fuerit, non tamen inducta, quoniam tentatori consensum non præbuit. Ita quoque docet nos debere tentationibus resistere, ne tentatores, scilicet caro, mundus & diabolus, contra nos præualeant, ne illis in malo consentiamus, iuxta Petrum dicentem: Sobrij estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Cui resistite fortes in fide. Et Paulus: Induite vos, inquit, armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli. Tentati proinde, vitijs occurramus viriliter contrarijs virtutibus. Dani. 13. 1. Pet. 5. Ephe. 6.

Verbi causa, tentatur aliquis à carne & mundo per diabolum peccato fornicationis, ad concupiscẽdum videlicet vxorem proximi: is repugnet

Primo, fide, quæ dicit: Mortifera est voluptas, auerte oculos ne videant vanitatem. Psal. 118.

Secundo, timore Dei, qui suggerit, Deum iudicaturum fornicantem, qui regnum Dei possidere non possit. Heb. 13.

Tertio, spe, quæ dicit: Quid mihi offers in terra o misera caro vel dæmon, qui expecto tanta in cælo gaudia? quur delectares momentum, vt inde cruciates æternum? 1. Cor. 2. Esaiæ 64.

Quarto, castitate, quæ dicit: In vacuum laboras, putitatem mihi desponsaui. An nescis, quia cum Christo rege matrimonium contraxi? 2. Cor. 11.

Quinto, fortitudine, dicente: Non timeo ferrum & ignes propter Deum superare, & vis me in plumaribus superare? Rom. 8.

Sexto, magnanimitate, quæ ait: Quantã es tam pusilla & fœda voluptas, vt me ad te studeas prouocare?

Septimo, iustitia, dicente: Iniquum est, à iustissima Dei voluntate ad te peruersissimam voluptatem declinare.

Octauo, sanctitate, quæ inquit: Hęc mulier, Dei templum est in baptismo consecratum, quod violare non licet. 1. Cor. 3.

Vltimo, sapientia, quæ dicit: Gaudeo ego sapore mundissimo, exi à me fæculentissima luxuria. Et ita fratres oportet resistere alijs tentationibus quorumcunque vitiorum, considerando cuiuslibet virtutis proprias operationes, effectus, causas & modos ac fines earum, per quæ reperitur quædam in qualibet virtute repugnantia ad quodlibet vitium, quæ tentatori opponi debet, siue mundo, siue carni, siue diabolo.

Potest autem quælibet virtus se contra vitium defendere trifariàm.

Primo quidẽ, proprio gladio, contẽplans suipsius nobilitatem, preciositatem & vtilitatẽ, quam, tentans ad vitium, velare nititur & abscondere.

Secun-

Secundo, alieno gladio, quem sumit ab ipso vitio: nimirum obijciens illi suam horrendam turpitudinem, & considerans omnia nocumenta, quæ idipsum vitium inducere consueuit, tam in rebus exterioribus, quàm interioribus, tam in corporibus, quàm animabus. Verbi gratia: Gula mentem obnu-
Lucæ 21. bilat, corpus eneruat, ægritudinem adducit, honorem aufert, impudentiam vitiorum omnium fouet, bona temporalia consumit & negligit, nempe bursam euacuans.

Tertio, fugiendo iacula vitiorum, id est, occasiões ad ipsa: quoniam ignis, nisi subtractis lignis, haud deficit: nec fieri potest, quin coinquinetur à pice, q
Pro. 26. illam tangit. Sic à luxuria tentatus, fugiat & vitet aspectus lasciuorum spe-
Eccl. 13. ctaculorum, consortium fœminarum, petulantiam iuuenum, lasciua carmina, vinum & ocium, & id genus reliqua, quæ ad vitia prouocant & pelliciũt,
Psal. 118. iuxta prophetam dicentem: Declina à malo, & fac bonum. Auerte oculos ne videant vanitatem.

Quarto docet hic dominus, vt interim nos ita tentatiõibus, ne in eas inducamur, resistentes, patrem cælestem oremus, ne nos inducat in tentationem: non quidem, ne ipse causa sit & author inductionis, verum (vt suprà exposuimus) ne finat nos induci in tentationem, neve permittat pertrahi in consen
Mat. 24. sum mali, aut à tentatione vinci. Sic Christus hortabatur in monte oliuarum
Marc. 14. discipulos, dicẽs: Orate ne intretis in tentationem. Et ipse quoq; Paulus ait, se
Lucæ 22. tentatum, ter rogasse dominum, vt satanas tentator ab eo discederet: nimirũ,
2. Cor. 12. ne ab ipso in tentationem induceretur.

Oportet autem nos pro virili nostra tẽtationibus, ne in eas inducamur, resistentes, orare Deum patrem, ne permittat nos induci in tentationem: quoniam ipse solus potens est aduersum illas, & nostra sufficientia in eo vel solo si-
2. Cor. 3. ta. Nisi enim ille, inquit propheta, ædificauerit domum, in vanum labora-
Psal. 126. uerunt, qui ędificant eam: Nisi ille custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam.

Ipsi vero contra tentationis inductionem, soli sumus insufficientes & impotentes.

Primo, propter propriam nostram fragilitatem. Etsi enim nostra voluntas ita simpliciter sit libera, vt cogi non possit: potest tamen varijs quidem modis ad varia mala inclinari, trahi, & persuaderi: vtpote cuius potentia ori-
Gene. 8. ginali quondam peccato plus nimio & adeò sit vulnerata, vnà cum ratione ipsa, vt ad malum pronos ab adolescentia nos faciat: fieriq; demum solet, vt faciles simus ad seducendum, debiles ad operandum, fragiles ad resistendum:
Matt. 26. discernentes inter bonum & malum, decipimur: tentantes facere bonum, deficimus: conantes resistere malo, superamur. Atq; hinc est, quod ad discipulos olim dominus ait: Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Et
Rom. 7. Apostolus: Nam velle, inquit, mihi adiacet: perficere autem bonum non inuenio.

Secundo, propter potentiam tentantium, vtpote quæ non vna, sed multiplex est.

Prima

Prima quidem est multitudinis, quoniam tres sunt acerrimi hostes, caro scilicet, mundus, & diabolus: contra quos ipsi soli parum possumus, quum ne Hercules quidem contra duos valuisse dicatur.

Secunda est varietatis eorum tentationis, quum non vna tantum, sed multiplici specie tentent. Siquidem caro suggerit voluptatem, mundus vanitatē, diabolus iniquitatem. Caro mollia, mundus inania, diabolus mortifera. Caro infestat per lasciua desideria, mundus per prospera & aduersa, diabolus per turpitudines & vitia.

Tertia falsitatis, quandoquidem prætextu virtutis & bonitatis tentant, maxime diabolus, qui ob id mille artifex dici cœpit, quoniam multa vitia virtutis specie palliat, transfigurans se in angelum lucis: prætextu prouidentiæ, 2. cor. 11.
auaritiam: misericordiæ, remissionem indebitam: iustitiæ, crudelitatem: zeli & rectitudinis, furorem: vtpote fraudulentissimus mercator, vendens fragmenta fictilia pro lapidibus preciosis, vitrum viride pro smaragdo, cuprum pro auro, stannum pro argento, quemadmodum satis abunde probauit in protoplastis. Nec minus falsus est hic mūdus, totus in maligno positus, vnà cum Gene. 3.
carne semper falsificante. 1. Ioan. 5.

Quarta assiduitatis & frequentiæ, quandoquidē illi tres tentatores nusquam nec vnq̃ tētare cessant, nec dormiunt, sed vigilant quē deuorēt. Quo- 1. Pet. 5.
cunq̃ nos vertimus, tentationū laqueos ad capiēdum nos inuenimus, vndiq̃ & omni tempore istorum bella insurgunt, tela volant, tentamenta & pericula minantur, in esu & potu, in verbo & ope, in vigilia & somno, in cogitatiōe & delectatione, in diuitijs & paupertate, in patientia & rigore, & in omī id genus materia occurrente. Siquidem carnē nec fugere, nec fugare possumus: circunferre hanc necessum est, quoniam alligata est nobis. perimere nō licet, sustentare cogimur: cum illam impinguamus, hostē aduersus nos nutrimus, quoniam sana nobis aduersatur. Mundus vero per quinq̃ corporis sensus, quasi p portas, sagittis suis vulnerat nos, & mors quasi p fenestras nostras intrat. Diabolus vero, quem videre nequimus, proinde periculosiorem, tetendit ar- Psal. 7.
cum suum, & in eo parauit sagittas suas, vt sagittet nos in auro & argento, & in omnibus ijs quibus abutimur, quum illis male delectamur.

Qui proinde sufficeremus tot ac tantarum totidemq̃ potentiarū tentatoribus, scilicet mundo, carni & diabolo, quum vel hic solus plus quàm contra nos esset validus ad inducendum nos in tentationem, quando, Iob teste, non Iob. 41.
sit super terram potestas, quæ illi valeat comparari, vtpote cunctis animantibus callidior? Sola igitur gratia diuina est, quæ nobiscum contra tot tamq̃ Gene. 3.
potentes inimicos, & eorum insidias, præualere potest, sine qua & ab ea destituti, tam valemus, quàm valent equi, quibus frenum quo regantur, sublatum est, quos necessum est in præcipitium duci: quamq̃ valet nauis, cui remus & gubernaculum, quibus fluctus aquæ compescuntur, ablatum est, quam necessum est in periculum & naufragium induci.

Insufficientes igitur cū simus nostris viribus resistere prorsus eiusmodi tentationi nostrorum hostium, non superest aliud, q̃ vt recurramus tētati ad pa

trem cæleſtem, petentes ex doctrina domini, Et ne nos inducas in tentationē: more filiorum, qui, ſi ipſis imminet periculum diſcrimenve, nullius quàm patris opem in primis implorant. Ita & nos, iuſſu Ieſu Chriſti, in medio laqueorum poſiti inter truculentos hoſtes, carnem, mundum & dæmonem, ne nos ſuperent tentationibus, initio confugiamus ad patrem noſtrum cæleſtem, qui ſolus potentiſſimus eſt, immo omnipotens, deuoto humilíq; corde orantes, ne nos inducat in tētationem. Id eſt, ne permittat, vt deſerti eius gratia & adiutorio, vel per blãda vel per aſpera in tentationē per conſenſum inducamur, ne alicui tentationi vel conſentiamus decepti, vel cedamus adflicti, non ſinat contra nos præualere tentatores, in hæc verba dicētes: Et ne nos inducas in tentationem. Id eſt, Pater noſter qui es in cælis, &c. oramus vt nihil contra nos præualeant aduerſæ poteſtates, quarum & ſi voluntas mala, poteſtas tamen, niſi quantum tu dederis ad noſtri exercitium, penitus eſt adempta. Et quoniam non expedit, omnino non tentari, oramus vt tentatio ipſa, quam nos ferre diſponis, ſit peccatorum noſtrorum purgatio, ſit noſtræ infirmitatis certa cognitio, ac per hæc vera noſtri humiliatio, ſit per tui aſſiſtentem gratiam meri-
1.cor. 10. torum & victoriæ cumulatio. Tu enim es fidelis ille dominus & pater, qui nō pmittis nos ſupra id quod poſſumus, tentari. Da ergo, quæſumus, cum tentatione prouentum, vt poſſimus ſuſtinere. Non eſt in nobis pater clemētiſſime, vnde tantis oppugnatoribus reſiſtamus, vnde laqueos tam multiplices & latentes deprǽhendamus & euadamus, niſi te ſolo duce, qui ſolus es qui operaris in nobis velle & perficere pro bona voluntate.

Ita ſane orandum eſt, fratres, ac ita nos tentatos orare docuit Chriſtus, & quidem ob certas cauſas.

Prima earum eſt, vt ſic recordemur noſtræ infirmitatis & imbecillitatis, vt qui nobis ſolis nihil ſumus, ſed quod ſumus, gratia Dei ſumus, ſine qua nec digitulum leuare valemus.

Secunda, vt admoneamur, à quo accepimus hæc beneficia reſiſtēdi tot tentatiōibus, tamq; periculoſis inſidijs, nimirum à Deo patre optimo, cui, præcedente humilitate & ſubmiſſa confeſſione, totum dari debet, & quicquid ſup-
pſal.113. pliciter petitur, ipſius pietati debere præſtari, ac ſimul dici: Non nobis domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam.

Tertia, vt ſciamus, contra nos aduerſarium nihil poſſe, niſi Deo permitten
Matt. 4. te, voluntateq; noſtra accedente. Hinc eſt quod iſte ad Chriſtum alibi: Si fi-
Lucę 4. lius, inquit, Dei es, mitte te deorſum, vtpote tentare, non autē præcipitare, niſi Chriſto volente, potens.

Supereſt proinde, vt ſaltem tentationibus inimicorum efficiamur, Deo adiutore, ſuperiores: extinguamus eius auxilio omnia tela nequiſſimi ignea, carnem ſpiritui ſubigamus, mundum cum ſua concupiſcentia abijciamus: & ita muniamur diuino præſidio, vt non præualeat nobis inimicus, neq; ſe vi-
pſal. 26. ctorem glorietur, ſed læti concinamus domino: Qui tribulant nos inimici noſtri, ipſi infirmati ſunt & ceciderunt. Id quod proculdubio facturi ſumus, vbi vere orauerimus: O noſter pater qui es in cęlis &c. Ne nos inducas in tentatio-

tationem, oramus,addas scutum veritatis & patientiæ, quatenus spiritu pietatis præuenti, mansueti ad omnes, in patientia animas nostras possideamus in præsenti, vt terram viuentium possidere mereamur in futuro, & ab omnibus tentationibus perpetuo liberari. Luc. 21.

DE PETITIONE SEPTIMA. Caput XV.

Sed libera nos à malo.

SOlent filij, videntes aliquã sibi imminere adflictionẽ, vt pote morbũ, calamitatẽ, tribulationẽve, nõ nisi ad patrẽ, cui plane confidũt, cõfugere, & in eius sinũ se totos proijcere: petentes obnixius ab illo, vt ab impendenti illa tribulatione, angustia & calamitate, eius auxilio liberentᷓ. Ita & hac petitiõe orationis dñicæ septima, docet nos Christus non aliò confugere, q̃ ad patrẽ cælestẽ, vbi malũ imminens plus nimio nobis exitiũ minetᷓ, qñquidẽ ipse solus est adiutor noster & præseruator, malorũq; omnium benignus propulsator, idemq; solus, propheta dicẽte, nostrũ refugiũ & virtus, adiutor in tribulationibus q̃ inuenerũt nos nimis. Qui vbi pie à nobis inuocatus fuerit, nũquã nos deseret in die necessitatis. Oculi enim ipsius super metuẽtes eum, & in eis qui sperãt sup misericordia ei⁹, vt eruat à morte animas eorũ, & alat eos in fame. Psal. 45. Psal. 32.

Scitu aũt hac est parte dignũ, malum esse aliquod, quod culpæ dici solet, quod male agendo contrahitur: cuiusmodi est furtũ, & homicidiũ. Atqui id verũ est malum, idemq; maximũ, quia nos à Deo separat. De quo quidẽ malo scriptura: Vidẽs, inquit, Deusq; multa malitia hoĩm esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malũ omni tẽpore, pœnituit eũ q; fecisset hominem. Et alibi Moses ad Dñm: Nosti, inquit, populũ istũ, q; pronus sit ad malũ. Quibus & in alijs quãpluribus ' cis, malũ idẽ est quod peccatũ, de quo hic sermo non est: sed fuit supra in quinta petitione, qua petiuimus, vt Deus pater dimittat nobis peccata nostra. Est & aliud malũ, quod malũ pœnæ dici solet, quod plerũq; Deus ob mala cõmissa immittit, de quo ipse per prophetã Deus: Ego, inquit, Dñs creãs malũ. Et rursus dicit scriptura: Quia dereliquerunt Dñm Deũ suum, idcirco induxit Dñs super eos omne malum. Quo nimirũ modo, malũ dici solet etiã à Latinis scriptoribus omnis vel corporis, vel fortunę, vel famæ calamitas, vel quæcunq; temporalis miseria, cuiusmodi est ægritudo corporis, despectio personæ, paupertas, fames, & hoc genus malum reliquum, quo plenus est mũdus. De quo quidẽ malo hac in parte nobis est sermo, à q̃ nos à Deo patre liberari petimus, recto nimirũ ordine. Gene. 6. Exo. 32. 3. Reg. 14. Esa. 45. 3. Reg. 9.

Siquidem præcedẽti quidẽ petitione postulauimus, nos eripi à malo culpæ imminentis aut instantis, cuiusmodi est tẽtatio & occasio ad malũ culpæ: nũc pręsenti petitione postulauimus, nos liberari à malo pœnæ præsentis vitæ, itidem & futuræ, dicentes: Sed libera nos à maio. Quanta vero, & quàm multa sint huius seculi mala, non tã qs perfecte enarrauerit, quàm quotidiana experientia commonstrat. Hac profecto, inquã, experientia discimus, nihil plane in hoc mũdo aliud esse, quàm laborẽ, dolorem, & spiritus afflictionem, & sic vniuersa hic habere sub sole, vt nihil sit in eis vere iucundum: sed transi-

mus de vna calamitate in aliam, adeo, vt nulla sit calamitas sola: acsi prosiliremus ab aqua in ignẽ, & inde rursus in aquã, vtpote qꝫ neutrũ ferre possimus.

Atque solet propterea fieri, vt omnis laboris remedium, alterius laboris initium sit. Tam quoque laboriosa præsens est vita, tamq́ falsa in illa omnis voluptas, & nulla gaudij securitas, vt recte Iob conquestus dixerit: Homo natus de muliere, breui uiuens tempore, repletur multis miserijs. Qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet. Immo tam recte quoque dicit inter alia, quæ breuitatis gratia transeo, Ecclesiastes: Cuncti dies hominis doloribus & ærumnis pleni sunt, nec is per noctem mente requiescit. Vidi cuncta quæ fiunt sub sole, & ecce vniuersa vanitas & adflictio spiritus. Atque hinc est, quòd ethnici etiamnum considerantes tot tamq́ ærumnosa huius mundi mala, censuerint non nasci, optimum, aut quàm ocyssime aboleri. Qui nec impij propterea iudicari debent, quum nihil hac in parte opinati sint, quod dissonum possit esse à pijs. Inter quos pijssimus ille Ecclesiastes ait: Laudaui magis mortuos, quàm viuentes, & feliciorem vtroque iudicaui, qui necdum natus est, nec vidit mala quæ sub sole fiunt. Quid multa? Non defuere, qui putarunt tot ac tantis hanc vitam malis & miserijs repletam, vt comparatione eius, mors remedium esse censeatur, non pœna: quam vel ideo breuem fecerit, vt molestiam eius, quæ prosperitate vinci vel tolli non poterat, temporis exiguitate finiretur. Hinc fuere, qui hoc genus in hoc mundo malo altius paulo animaduertentes, ex animo mori optarunt. Inter quos Dauid: Heu mihi, inquit, quia incolatus meus prolongatus est, multum incola fuit anima mea. Et Tobias ille senior aiebat, orans: Et nunc Domine secundum voluntatem tuam fac mecum, & præcipe in pace recipi spiritum meum. Expedit enim mihi mori magis quàm viuere. Et Paulus aiebat: Cupio dissolui & esse cum Christo. Ac idem aliàs: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?

Iob.14. Eccl. 1. 2. Plin. li.7. in prol. Eccl. 4. Psal. 119. Tob. 3. Phil.1. Roma.7.

Quum proinde tot ac tanta sint in hac vita tam corporalia, quàm spiritualia mala, à quibus nemo possit nos, quàm Deus, salutarius & certius liberare: nõ immerito ad ipsum vel solum, vel incessanter, clamare cogamur: Sed libera nos à malo.

Primo non obstat dicere, quòd haud conueniat orare, vt ab ijsce malis nos eripiat, quoniam hæc nostra vita exigit, Deo sic sapienter ordinante. Hinc enim quondam in mũdi exordio dixit ad hominem: Maledicta terra in opere tuo. In laboribus comedes ex ea cũctis diebus vitæ tuæ. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es. Atq́ ideo Christus ad discipulos: In mundo, inquit, pressuram habebitis: sed confidite, Ego vici mundum.

Gene.3. Ioan.16.

Secundo nec obstat, quòd hæc mala vniuersa Deo volente & faciente fiunt, ipso dicente: Ego sum Dominus creans malum. Et propheta: Non est, inquit, malũ in ciuitate, quod Dñs non facit. Iam vero constat, nos non debere resistere voluntati diuinæ, sed orare, vt hæc fiat in terris vt in cælis.

Esa.45. Amos.3.

Tertio non obstat, quòd huiusmodi mala & incommoda, proprie nobis mala non sint, sed nobis in salutem & pietatem, tanquam bona, cooperētur. Roma. 8.
Qua nimirum ratione id genus incommodis etiam sancti Dei fuere adflicti. Iudith. 8.
Quorum primarius extitisse creditur Iob, propterea dicens: Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus? 2. Tim. 3. Iob. 2.

Responderi proculdubio potest, nobis id genus mala & aduersa, quæ fiunt aut facta sunt, placere debere tanquam à Deo iusta voluntate facta: verum quia dubitamus, quàm diu Dominus velit vt hæc maneant, recte nos & pie posse & velle Deū orare, vt hæc cessare faciat, nosq́ ab eis liberet. Siquidem Dominus hæc mala & aduersa nobis vel quamlibet iustis etiamnū immittit, non vt noceat, sed vt vel ad orationem nos excitet, nosq́ exaudiendo, nobis suam charitatem ostendat, & hoc nimirum pacto dilectionem in nobis habendam prouocet. Ad hunc quidem modum (vt alia perq́plurima exempla obmittam) ipse Dominus olim indurauit Pharaonem, vt potentiā Exo. 9.
suam populo liberando ostenderet: eosq́ persequi permisit vsq́ ad mare ru- Roma. 9.
brum, vt eos mirabiliter liberatos, ad sui cognitionem & amorem erudiret. Id quod & nobiscum proculdubio nonnunquam facere solet. Ideoq́ merito ad ipsum oramus, vt ea mala tollat, vt nō permaneant, quū ignoremus quid potissimum inibi velit, an forte huiusmodi mala permiserit, vt oremus.

Præterea (vt ad alia respondeatur obiecta) non oramus, vt Dominus omnino omnes tribulationes pœnalesq́ miserias à nobis auferat, id quod conditio nostræ vitæ & naturæ (vt dictum est) non patitur, nec nobis condu
ceret, sine eis omnino nos viuere, quum virtus in infirmitate perficiatur: sed 2. Cor. 12.
oramus, vt eiusmodi mala Deus pater ita clementer mitiget & moderetur, ne ipsis pressi nimiumq́ fatigati, in maius malum, vtpote culpæ, & à viæ Domini rectitudine declinemus. Quanquam enim illa innocenti & iusto viro possint obuenire, immo sæpius obueniant, plerunq́ tamen animum imbecillem pertrahunt ad culpam, vt morbus ad impatientiam, egestas ad furta & latrocinia, aduersitas ad murmurationem contra Deum. Quemadmodum
olim Iob, in persona hominis propter ægritudinis acerbitatem impatientis, Iob. 3.
dicebat: Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est, conceptus est homo. Dies illa vertatur in tenebras. Non requirat eū Deus desuper, & non illustretur lumine. & hæc & id genus alia impatientiæ plena. Quemad-
modum & Hieremias in persona eiusdem impatientis: Maledicta, inquit, di- Hier. 20.
es in qua natus sum, dies in qua peperit me mater mea, non sit benedicta. Maledictus vir, qui annunciauit patri meo, dicens: Natus est tibi puer masculus &c. Cui similis erat propheta, dicens: Vsquequo peccatores Domine, Psal. 93.
vsquequo peccatores gloriabuntur? Itemq́: Quare ergo impij viuunt, suble- Iob. 21.
uati sunt, confortatiq́ diuitijs?

Ne igitur & ipsi occasione malorum huius vitæ perpellamur ad aliquam turpitudinem & iniquitatem, oramus Deum, vt hisce nos malis eripiat. Quæ alioqui nihil plane mali habent, q̄ quòd in malum aliquando deterius præcipitant suos possessores: ideoq́ minima mala dici cœpta. A quo, scilicet

malo iniquitatis, quod per huius seculi mala possit obuenire, si ob nostram orationem à patre cælesti præseruemur: satis à malo, quod pœnæ istæ inferūt, liberamur, etiam si incessanter nos crucient & infestent. Non enim aliter oramus liberari ab huius seculi malo, q̃ vt nobis non noceat, & ad malum futuræ pœnæ in alio seculo nō deducat. Et erit sensus: Et libera nos à malo, id est, o pater noster qui es in cælis &c. sciens nos malis & periculis, tribulationibus & flagellis pręsentibus subsistere nō posse, sed nec futura ex nobis cauere: oramus, libera nos à malo à foris adfligēte, intus nos ad malum culpæ propellente, & ad bonum non promouente. tribulationem nostram sic tua gratia moderare, vt in nullam per eam incidamus impatientiam vel iniquitatem aliam, quo simus deinde in alio seculo liberi à malo gehennæ & pœnæ æternæ.

Ad hunc sane modum sæpenumero Dei electi in angustijs constituti, se à
Psal. 33. malo huius mundi liberari rogarunt, de quibus in hæc verba Dauid: Clamauerūt iusti, & Dominus eos exaudiuit, & ex omnibus tribulationibus eo-
3.Re.17.18 rum liberauit eos. Ita nimirum Helias petijt à Domino, vt submoueret ma-
Iaco.5. lum sterilitatis terræ & famis. Et Salomon contra mendicitatem, ne paupertate
Luc.4. coactus, furari aut quid mali aliud facere posset. Et Apostolus quoque
Pro.30. hoc seculi malo plus nimio adfectum se testatur, dicens: Nullam requiem ha-
2.Cor.7. buit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus: foris pugnæ, intus timores, &c. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?
Roma.7. Hoc nimirum pacto alibi Salomon euidenter ostendit, nos pie Deum orare
3.Reg.8. posse, vt nos ab huius mundi malis liberare dignetur. Vnde catholica ecclesia permota, non incassum instituit Litanias publicas & priuatas orationes ad Deum fundendas tempore pestilentiæ, famis & belli, idq; genus aliorum malorum, vt ab ijs Deus ipse optimus & maximus ad modum, quem diximus, nos eripere dignetur.

Ex ijs modo vel omnibus non obscure constabit, eos haud omnino exorbitasse, qui hāc particulam, Sed libera nos à malo, discretam fecerunt, & eandem septimam in ordine petitionem: quum sint inter neotericos, qui ipsam velint duntaxat prioris esse petitionis partem, & expositiuam: moti, quoniam huius mundi malum nullo sit pacto à Deo deprecandum, quum quoque, Chrysostomo & Theophylacto testibus, per malum hic, vti & in alijs scripturæ locis, cacodæmonem accipere debeamus: quandoquidem diabolus,
1.Ioan.2. ὁ πονηρὸς, id est, malus & prauus, ob suam excellentem malitiam vocetur. Ac-
Mat.13. cedat etiamnum, quòd clausulæ, Et ne nos inducas in tentationem, sequatur
Ephe.6. *τοῦ coniūctio, scilicet aduersatiua. Immo, quod plus sit, Lucam propterea ob-
*ἀλλὰ mittere clausulam hanc, Sed libera nos à malo. Quæ hoc doceat petendum: O pater cælestis, non permittas nos libidini tentatoris, sed prorsus ab ipso malo nos libera, vt nihil omnino in nos iuris habeat. Equidē vt in istorū opinionē facile cōcedā, ita nō difficile eorū rationes, quas contra expositionē diu ab ecclesia receptā, adducūt, conuinci posse crediderim: cū ꝙ aliquo modo, vt dictum est, huius mundi malum deprecari possumus: tum quia rarenter Latini authores voculam malus, vt ipsi vsurpant, accipiant sine substātiuo. Atq;

interim non clam eſt, cõiunctionem ſed, non ſemper eſſe aduerſatiuam: immo etiam aliqñ copulatiuam, eandemq́ꝫ inceptiuã, pro atqꝫ, vt apud Terentium: Sed Pamphilum video. Nec eſt quod Lucas particulam, Sed libera nos à malo, obmittit: quum ſufficiat, ꝙ eam Matthæus hac in oratione ponat, &c.

DE SIGNIFICATIONE ET EFFICACIA VERBI AMEN. Caput XVI.

Amen.

HAc ſane dictione dominus totam orationem præmiſſam concludere docet. Eſt autem Amen, dictiuncula nec Græca, nec Latina, ſed Hebraica, tres habens ſignificationes.

Primo quidem quaſi nomen, idem eſt quod verax, vel veritas, veluti Apocalypſis ait: Hęc dicit Amen, teſtis fidelis & verus. Vtiqꝫ Amen, id eſt, veritas. Hoc tamen modo, hanc ipſam voculam rarenter puto vſurpatam. Apoc.3.

Secundo, idem eſt q̃d Vere & Fideliter, vt ſit aduerbialis dictio adfirmandi, iuxta interpretatiõem Aquilę, ad verbum ex nomine fidei dictum. Quo in ſignificatu dominus eſt vſus hac vocula, dicens: Amen dico vobis, quia publicani & meretrices præcedent vos in regno Dei. Et iterum: Amen dico vobis, non perdet mercedem ſuam. Et alibi: Amẽ dico vobis, quia non pręteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Et aliàs: Amen amen dico vobis, ſi quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Et in perquàmplurimis alijs ſcripturæ locis, maxime euangelij. Matth.21. Marc.9. Luc.21. Ioan.16.

Tertio, ſecundum interpretatiõem ſeptuaginta interpretum, idem eſt quod verbum, Fiat, optandi ſignificationem & vim habens, quo deſiderium petẽtis exprimitur. Siquidem hoc verbo in hunc modũ & hac in parte ſumpto, orãs ex animo optat, vt oratus velit petita ſic habere rata & firma, vt impleantur.

Prima vero huiuſce verbi efficacia & virtus eſt, ꝙ non aliter orationẽ concludit optando, quàm ſigillum, Hieronymo teſte, cõcludit literas. Atqꝫ hinc eſt, ꝙ finitis quondam ſacerdotis ad Deum precibus, ex animo populus dicere ſolebat, Amen: optantes, vt Deus optimus fieri vellet, quod loco omnium ſacerdos petijt ab eo. Quemadmodũ & hoc loco compleri perficiq́ꝫ petimus, quæ à patre cæleſti dominica oratiõe ſupplices oramus. Quaſi dicat, O pater cæleſtis, vtinam per te fiat ac concedatur, quod tantopere à nobis petitum eſt. Atque vtinam, ô pater, hæc vota noſtra, tua bonitas rata velit eſſe, vt deſiderij noſtri participes futuri ſimus. Deut.27. Neem.8. 3.Eſd.9. Tob.9.

Secunda virtus eſt, ꝙ hoc verbo recolligimus intentionẽ ſuper omnia præcedẽtia quæ petita ſunt. Et ſi quicquam ex fragilitate humana (vt fieri ſolet) per diſtractionem mentis in oratione abſque actuali intentione pertranſitum fuerit, ad intentionem redit, dicendo: Amen: vtpote ꝙ hoc verbo, quæ dicta ſunt, vere memorentur. Vnde Paulus adſerit alibi, eum non poſſe reſpondere Amen, qui, quæ dicta ſunt, non intelligit. 1.cor.14.

Iam vero, quanuis hæc ipſa vocula Amen, ab interpretibus, tam Græcis quàm Latinis, verti potuiſſet integra, tamen ab omnibus & in ſuo quidem natiuo, ſcilicet Hebræo, idiomate manſit vſque in hæc tempora.

Primo q̃dem, propter venerãdam illius antiquitatem, vtpote qua primum
Gene.1. vsus fertur Deus Opt. Max. à mundo condito, quum dixit, Fiat, id quod va-
Sap.4. let in Hebræo, Amen. Est autem ipsa senectus suo veluti iure venerabilis.

Secundo, propter eius maiestatem & magnificentiam. Siquidẽ non est ver
bum aliud, quo Deus magnificẽtiora operatus sit, quàm per verbum, Fiat, id
est, Amen. Hoc enim verbo Deus maximus cælum & terrã, & quicquid vtro-
bique clauditur, potẽtissime creauit, vtpote qui dixit, Fiat, & facta sunt. Hoc
Gene.1.2. etiamnum verbo nos ille perditos reparauit, dicente deipara virgine ad ange-
Psalm.32. Psal.148. lum Maria: Fiat mihi secundum verbum tuum. Quo prolato, verbum est ca-
Luc.1. ro factum. Hoc denique verbo seruator noster Iesus Christus opus nostræ re-
Ioan.1. demptionis consummauit, in horto ad patrem deuotissime dicens: Si non po-
Mat.26. test transire calix iste, nisi bibam illum, fiat voluntas tua.
Mar.14. Tertio, propter confidentiam illius & exauditionis potentiam, vtpote qua
voce q̃ties Christus est vsus, petentes, sui voti certo facti sunt compotes. Quia
Matt.8. enim ille dicebat ad centurionem, Fiat tibi sicut credidisti, ilico sanatus est pu-
Matt.15. er eius. Quoniam & ille ad mulierem Cananitidẽ dicebat, Fiat tibi sicut vis:
statim & ex ea quidem hora, filia eius sanata est. Hinc, quod & Rabanus hoc
testatur loco, quia hic dñs dixit, Amen: subindicat, indubitanter à Deo nobis
cõferri omnia, quæ rite postulauimus, modo non negligamus seruare pactum
conditionis adiectæ, nimirum vt ipsi nostris dimittamus debitoribus.

Superest igitur, fratres dilectissimi, vt si hac oratiõe nostra dñica preces no
stras ad Deum patrem nostrũ cælestem profuderimus, illas easdem preces ad
finem deuotius feruentiusq́ recolligamus, deuotissime concludendo dicẽtes:
Amen. Et in hunc quidem, vel hoc genus sensum: O pater noster, qui es in cæ
lis &c. fiat, optamus & quæsumus, quod precati sumus: ratum digneris habe-
re votum nostrum: perfice tu verba & vota nostra, per dñm nostrum Iesum
Christum filium tuum vnigenitum dictata, & ori nostro commendata: com-
pleas ea, oramus, & dic, Fiat. Siquidem parũ est, quod ipsi dixerimus, Amen
Esa.46. vel Fiat optando, nisi tu dicas Amen imperando, id est, fiat: q̃nquidem dicere
tuum, est facere: tuoq́ iussui & nutui pareant oportet omnia.

Hæc hactenus ad hæc vsque verba, toto passim orbe ab vniuersis Christo
fidelibus obseruata est à Iesu optimo instituta oratio. Quàm recte vero non-
nulli vel Chrysostomi tempore codices reperti, & adhuc à recentioribus re-
perti (vt ipsi dicunt) proferantur, in quibus adiecta videntur, quæ paulo post
sequuntur verba, subinde videre est.

AN ORATIONI DOMINICAE POSSIT QVICquã contra catholicæ ecclesiæ consuetudinẽ addi. Cap. XVII.

QVia tuum est regnum, & potentia, & gloria in secula seculorum. Hæc
verba sic addita, modo reperiri in aliquibus codicibus non improbaue-
rim, nec prorsus probauerim. Quia siue illa addita à Domino ipso, siue dein-
de, quod magis crediderim, à quopiam adiecta fuerint, haud est vt improbẽ,
quoniam plane pia sunt, & iuxta scripturam, nec interim ijs, quæ dicta sunt
& perorata, omnino dissona. Ad eam quidem orationem, quæ repulsam fer-
re

re non debet, plane requiritur, ꝙ, quem rogamus, dare possit quod ab eo rogatum est, & quidem cum ipsius decoro sine dedecore. Id quod patrem cælestem facere posse, hisce verbis ostendimus, dicentes: Fiat, quæsumus, domine pater, vt nos à malo liberes, quia idipsum facile potes: quum ipse sis totius regni rex, & tibi sit virtus & potẽtia, qui ob id non modo non habeas formidare, sed & ipse conuictum se abs te fatetur aduersarius, quoniam subiectus est Heb.2. tibi volens nolens, qui nobis insidiatur, tentando vel huius mundi malis, eatenus duntaxat contra nos valens, quatenus tu permittis, solus rex gloriæ, dominus fortis & potens, & in prælio dominus virtutum. Libera proinde nos à Psalm.23. malo. nam & hoc ipsum non modo facere potens es, nec nobis vtile tantum est idem, verum gloria liberationis est tua: & hæc ipsa vsque adeo cessura in tuam est gloriam, vt liberati per te, non possimus non dicere: Non nobis domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam: qa solus es tu, qui in nobis omnia Psal.113. operatis, idemq́ operaris bona. sine te nihil possumus, in quo omnis nostra sita est sufficientia. Quæ nimirum veridica à nobis confessio, liberatis per te nobis, tua est gloria: atque hinc fiet, quòd omnia nostra, & vniuersa quæ nostrarum sunt virium, te laudabunt, te prędicabunt, teq́ extollent. Dic ideo vt fiat, quod te supplici animo obtestati sumus, & obtestamur. Præterea nihil est verborum, quod non congrue possit ad præcedentia necessario referri. Siquidem tuum est regnum, respondet ad illud quod petitũ est, Adueniat regnum tuum: ne quis diceret, Deum nõ habere regnum in terra. Quod vero dicitur, Tua est virtus & potentia: respondere videmus ad id, quod precati sumus, Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra. Ne quis diceret, Deum non posse facere quod vult. Quod autem dici solet, & tua est gloria, respõdere videtur ad omnia quæ sequuntur, in quibus Dei patris gloria apparet. Et videntur hæc nimirum verba prorsus desumpta ex oratiõe Dauidis, inter cætera in hæc verba orantis: Benedictus dominus Deus Israel patris nostri ab æterno in æternum. Tua est domine magnificentia, & potentia, & gloria, atque victoria, & tibi laus. Tuum domine regnum, & tu es super omnes principes. Tuę diuitię, & tua est gloria, tu dominaris omnium.

Ioan.14. 2.cor.3. 1.Par.29.

Nunc licet hæc verba nihil improbauerim, quãdo pia sint & scripturæ consona, non tamen prorsus probauerim, vt ea dominicæ orationi actutum inserantur, vtpote ꝙ suspicemur ea non à domino, sed à quopiam alio fuisse adiecta: cum ꝙ nõ fuerit moris IESV Christi, sic, quę dicere solitus, de verbo ad Matt.4.11. verbum transscribere ex scriptura, nisi quum sententiam aliquam scripturis Luc.4. perinde compulsus, approbaturus erat. Deinde, quæ in ijs verbis ad petita re Matt.22. ferri videntur, haud obscure desumuntur & colliguntur ex auspicio orationis dominicæ, Pater noster qui es in cælis. Denique, ꝙ in plerisque omnibus codicibus dictiuncula optandi, Amen, præcedat hæc verba, in signum ꝙ illa ad orationem ipsam dominus haud quaquam addiderit, vt quę iam ea dictione quasi signaculo quodam, clausa & obsignata esset. Postremo, multis ab hinc temporibus nemo Christianorum dominica oratione, hisce adiectis verbis, vsus est, vt quæ nec in omnibus libris posita fuerint, nec apud nos in vsu lõgo

tem

tẽpore habita. Quo fit, vt facile suspicemur, eiusmodi verba hac in parte non esse domini, vtpote quæ nec necessario voluerit coniunctum iri.

Iam vero quis tam dubius & anceps, hoc quidquid est verborum, orando
Deut.4. intercludat & adijciat, qui serio dictum nouit à Deo optimo maximo: Non
Deut.1. addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo. Tametsi proprie
12.28. alioqui sit addere, quod domini verbo sit cõtrarium, vt aliâs in Catholicis &
Homilijs nostris, tum & in Crisi nostra abunde docuimus: tamen non est, quod hoc loco multis morer, maxime quod ex dictis haud obscure appareat, verba præfata à domino prolata non esse, sed à quopiam expositore adiecta, quæ nec aliquot ab hinc seculis ab aliquo vel scripta, vel dicta fuere. Id quod euidenter hinc fit perspicuum, quia horum verborum nullam plane faciunt mentionem Thomas Aquinas & Nicolaus Lyranus, Euangeliorum interpretes, vt non omnino veteres, ita vetetioribus, quorum legendo studiosissimi fuere, nullo prorsus pacto vel eruditione vel vita inferiores, quorum ille anno post Christum natum M. CC. LXXIIII. sub imperatore Atnolpho obijsse, hic vero post Christum natum anno M. CCC. XXX. claruisse traditur. Vnde facile conijcimus, illorum temporibus verba in dominica oratione prædicta, ne in codice quidem Euangeliorum fuisse posita, quæ nec Chrysostomus adseuerat ad ipsam orationem pertinere, præsertim quæ nec stylum sermonis Iesu Christi seruare cõspiciuntur. Nusquam enim in Euãgelio videre licet clausulam, In secula seculorum, sed vel aliam huic forte non dissimilem. Puto igitur hac
1.Tim.3. in re standum vsui catholicæ ecclesiæ, veritatis columnæ & fitmamento. Sin est, qui malit inibi contentiosus esse, haud est quod respondeam, quàm quod
1. Cor. 11. Apostolus olim Corinthijs: Nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.

PRAEFATIO IN IPSAM ANGELICAM SALVTATIONEM. Caput XVIII.

Vum superioribus diebus apud nõ parũ multos in q̃stionẽ veniret, propter q̃dnam potissimum pctm̃ Turca, truculẽtissimus videlicet iste Christiani nominis aduersarius, multis iã olim annis vsqueadeo magis ac magis aduersum nos inualesceret, quandoquidem constaret omnino, tantam illi contra nos tyrãnidem à Deo maximo, propter enormia nostra in ipsum peccata, serio permissam: me respondere memini, propter horrẽdam penequè blasphemam nostram ingratitudinem & iniuriam in gloriosissimam illam, eandemquè modis omnibus dignissimam, deiparam virginem Mariam: quæ suam pro nobis hactenus opem apud vnigenitum filium suum, nõ solum iure suo negaret ac subtraheret, sed & merito subtractam, conferret cõtra nos aduersario Turcæ, qui, pro nobis olim eadem ipsa gloriosissima virgine, pro-
4.Reg.25. pter nostras ad ipsam coram filio suo IESV Christo preces intercedente, non
Exo.1. secus vinci cœptus esset, atque nunc, subtrahente suas illa nobis suppetias pro-
1.Mach.1. pter remissas nostras ad eam preces, ita vinceret, superaret, triũpharet, & inua
1.Para.32. lesceret alter ipse Nabuchodonosor, alter Pharao, alter Antiochus, alter Sen
Tob.1. Esa.36. nacherib, aut si q̃spiam est illis crudelior, vt breui (q̃d Deus propicius auertat)
to-

toti esset terrarum orbi dominaturus, ita Deo maximo nostrã in ipsum, adeoq́ in eius matrẽ sane laudatissimam, ingratitudinẽ & iniuriam iuste seueriterq́ vindicante: fieriq́ ꝓpemodum nunc solere, quod factum traderet scriptura, pugnante quondam contra Amalech Israele. quandiu em̃ Moses suis ad Deum precibus pro Israel intercessisset contra Amalech, tam diu Israel vicisse: Mose vero preces paululum remittente, vicissim superasse Amalech. Exod. 19.

Sane ꝑhibẽt annales veridici, quum olim Turca, tyrannus (inquam) omnium facile superbissim⁹, nec aliter à Deo ꝓpter scelera nostra, q̃ Pharao vel Nabuchodonosor contra nos excitatus, in nostrates ita ferme primũ sæuire cœpisset, vt ijs ob hostis inauditam tyrannidẽ plus q̃ stupefactis & ꝑterritis, esset in fuga suprema pene salus reposita, nec esset q tanto posset aduersario resistere: cœptum esse tandẽ ab ipsis contra istum ad gloriosissimam illam cæli terræq́ reginam, virginẽ, inquam, Mariam, non aliter atq́ ad sacram quandam ancoram, haberi refugiũ, moxq́ pro pia ad eam apud ipsius filiũ intercessione, toto passim orbe constitui, decretoq́ mandari, vt bis saltẽ singulis deinceps diebus illa ab vniuersis Christo fidelibus apud filiũ Iesum, non secus atq́ gratiosissima quædam coram ipso mediatrix & interuẽtrix, implorarẽ per sacrosanctã illam Gabrielis archangeli ex Luca salutationẽ, pulsis ad ꝑpetuam huius institutionis memoriam campanis, factum deinde, vt nostrates eatenus aduersario ꝓualuerint, quatenus illam deuoto synceroq́ corde salutauerint, salutãdoq́ implorauerint. Quod hostis ipse, quamlibet alioq bis irreligiosus & impius, animaduertẽs, nihil magis odio tum habere cœpit, q̃ ad eãdẽ salutationẽ, campanarum (quas appellãt) pulsationẽ, nõ q a vsqueadeò virginẽ Mariam exosam haberet, verum q a non ignoraret, facto pulsu, illam cõtra ipsum à Christianis haud sane frustra ꝓ suppetijs implorari: q tamẽ interea plus fortasse honoris & reuerẽtiæ, gloriosissimæ illi deiparę virgini deferat, q̃ nos, qui nescio quàm vere Christiani volumus & esse & haberi: nẽpe non immemor legis Alchoranicæ, in qua Mahometh, antesignanus ille, idemq́ præcipuus Turcicæ tyrannidis & impietatis author, vel coactus ipsam gloriosissimam Deiparam virginem Mariam in hæc verba venerari fertur: Exo. 8. 9. Lucæ 1.

O Maria, Deus vtique elegit te, & purificauit te,
& prælegit te, claram super mulieres seculorum.

Hæc iste, quantumuis alioqui Christianæ religionis infensissimus hostis.

An non fuerunt hactenus ex nostris, Mahumeto longe detestabiliores & execrabiliores, quos sub hæc nouissima tempora non puduit virginẽ illam, supra quàm dici potest indigne, redigere in ordinẽ, quam etiã hostis ille superbissimus, ex omnibus omnium seculorum mulieribus, à Deo prælectam fatetur? Sed & plus quàm perfricta fronte, memoriam illius nunquã satis laudatam, nec vnq̃ intermorituram, vel Deo ipso maximo per sacrã scripturã reluctante, prorsus extinctã voluerunt, vt q sane bis terq́ impij & ingrati, superbenedictam illam & omniũ profecto seculorum memoria dignissimam virginem, per quam nacti sumus quicquid vspiam veræ salutis est, nimirum salutis authorem Iesum Christũ, benedictum illum ipsius virginei ventris fructum; Eccle. 44.

no-

nolint nec salutandam, nec implorandam, pulsa etiamnum ad id campana, ea quidē salutatione, cuius initiū est: Aue Maria &c. qua non fuit à mundo con dito, nec alia vnquam futura, sanctior, nec excellētior, nec gratiosior, nec gloriosior, nec efficacior: vtpote quam Deus ille Opt. Max. non humano compositam inuēto, in summo nimirū cælo sic ex omni parte perfectam dictauit, vt inibi nihil possit ad ampliorē benedictæ virginis laudē nec addi, nec adimi: qua deinde de cælo ad terras delata, Gabriel non angelus solū, sed & archan-
Lucæ 1. gelus, iussu sacrosanctæ diuinæq; maiestatis, ita seriō nouoq; quodam modo gloriosissimā illam virginē salutauit, vt virgo alioqui fortissima, ꝓpter tam inauditam à seculo salutationis formulam, plane perturbata fuerit.

Quanta vero tantæ sit salutationis contra malignissimos quosq; hostes, & visibiles & inuisibiles virtus & efficacia, satis superq; fuit argumēto prima salutatiōis illius pro defensiōe cōtra Turcas, institutio: in qua gloriosissima illa virgo per eandē salutationē veraciter implorata, sic istos deterruit, vt tum rur
Canti. 6. sus approbata fuerit ex scriptura, terribilis vt castrorum acies ordinata.

Quum proinde salutatio illa cælestis apud nō parum multos schismaticos & hæreticos ita sit explosa, vt ne eius qdem velint haberi memoriam per campanæ pulsum, quē prorsus abrogarunt: apud nos vero ipsa sic parum pensi habeatur, vt ad eius pulsum ꝑinde surdescamus, vt quorū pauci reperiantur, qui pro more non nuper recepto, sub tempus eiusdē pulsus vel genua flectunt, vel capita nudant, vel hoc genus alio modo suas ad Deum mentes ea salutatione subleuant, atq; hoc qdem pacto bn̄dictissimam illam virginē potius maledicunt, quàm benedicūt: fieri solet, Iesu Christo, benedicto ventris illius fructu, iuste permittente, vt tota quondam nostra per deuotam benedictæ matris ipsius salutationem contra Turcas benedictio, nunc contra nos pro Turcis versa sit in maledictionem.

Num. 24. Nec mirum qdem. Quum enī Deus ipse maximus per Balaam ad populū suum Israel dixit, Qui benedixerit tibi, erit & ipse bn̄dictus: q vero maledixerit tibi, in maledictione reputabit: quanto magis ad Mariam matrē suam, ex omnibus electissimam, dicit ab æterno: Qui benedixerit tibi, erit & ipse benedictus: q maledixerit, in maledictiōe reputabitur? Dubio procul non poterit ille benedictus esse, q maledicit virginē Mariam, quam dn̄s ipse tantopere benedixit, vt sit, angelo teste, super oēs mulieres benedicta. Quam sanè maledi-
Lucæ 1. cit, q vel frigide ipsam laudat, quod vituperare est: vel laudandam non vult, tollens totam angelicam illius per Deum factam benedictiōis salutationem, primū in terris Euangelion complectentem. Id quod nuper speciatim aliquot schismatici & hæretici factitare cœperunt.

Sed quanam causa, quæris, hæretici hanc ipsam tot nominibus excellentem salutationem, nolint nec dicendam, nec orandam, ad tam modis omnibus benedictam virginem?

Nihil, inquā, aliud istis est in causa, q̄ inuidia: quæ, quum sit omnis & virtutis & laudis alienæ impatientissima, non potest tam excellentium virginis virtutum splendorem ferre, propterea comes indiuidua virtutum dici cœpta.

Sic

Sic propter inuidiam cacodæmon protoplastos seduxit. Ita propter inuidiam Gene. 3.
Iosephum vendiderunt fratres sui. Sic propter inuidiam, teste etiamnum Pila Gene. 37.
to, Iudæi Christum innocentissimum ad mortem vsq; persequuti sunt. Pro- Matt. 27.
pterea vero talem isti inuidiam contra eandē laudatissimam virginē concepe
runt, quòd ipsa catholicæ fidei constantissima, vniuersas contra se & filium
suum benedictum hæreses vel sola interemerit, interempturaq; quotquot
posthac futuræ sunt, alloquente propterea ipsam Ecclesia catholica in hæc
verba: Gaude Maria virgo, cunctas hæreses sola interemisti, quæ Gabrielis
archangeli dictis credidisti &c.

Sed quō, quæris vltrà, suā isti ptexunt inuidiā, qua nolunt salutationē illā
plane diuinā, numerisq; omnibus cōsummatam, nec dicēdam, nec orandam?

In primis, inquam, falsò malitiam suam prætexentes, aiunt, ipsam virginē
Mariam, quicquid huius est salutationis nec audire, nec intelligere, quoniam
alibi ignoret, quæ nobiscum fieri solent.

Cæterum q sibi hac qdem parte mētiatur iniqtas, ex hoc patet, qa quum
illa sit ex eis, q nunc per mortē hanc naturalem ita cum Deo sunt, vt Deus in 1. Cor. 15.
ipsis omnia sit per omnia, sitq; Deus sic in eis, vt ipsi in Deo sint: dubitari cer-
te neqt, eam in ipso Deo, vtpote in speculo illo sine macula diuinæ maiestatis,
videre, audire & intelligere, quę vbiq; terrarū fiunt. Ita Hieremias olim, quum 2. Mac. 15.
dudum obierat, solam mētis ad se eleuationē Iudæ Machabæi audiuit, atque
propterea illi gladium, munus à Deo aureum, contra inimicos ipsius è cælo
detulit. Ita Iacobus, Petrus & Ioannes in monte Thabor, virtute duntaxat di Matt. 17.
uinæ clarificationis, speculum diuinæ maiestatis præfigurantis, quam Chri- Marci 9.
stus in cælo post ascensionē suam habiturus erat, viderunt, audierunt & co- Lucæ 9.
gnouerunt Mosen & Heliam cum Christo loquentes, quos tamen in terra
nunquam viderant. Ita Abraham, qui dudum quoq; decesserat, ex paradiso
vidit diuitem illum epulonem in inferis, & eius preces qdem audiuit, sed non Lucæ 16.
exaudiuit, quia exauditione prorsus indignæ.

Quum proinde ij, & id genus dubio procul alij cum Deo nunc viuentes,
hic viuētium facta & petita viderunt & audierunt: quur ipsa gloriosissima
virgo per omnia tam maior ipsis omnibus, q maior est sol astris omnibus,
haud possit ac debeat nos in hac valle lachrymarum videre & audire & intel-
ligere? Sed latet (crede mihi) alius sub herba serpens apud hæreticos, quem
pro loco & tempore, domino monstrante, detecturi sumus.

Deinde prætexētes suam isti malitiā, dicunt, propterea diuam virginē non
esse orandā angelica salutatione, qm̄ hæcipsa salutatio nō sit oratio, quum ni
hil quod petitur, in ea nec cōtineat, nec exprimat. En, inquam, iterū atq; iterū,
Paulo pphetāte, insipiētia eorū manifesta fit oībus. Nōne plus q ridēda hæc 2. Tim. 3.
est insania istorū, qa nihil aliud credūt ad Deū & ad ipsius diuos dicēdum, q
orationē, qua qd petitur? Nonne hoc qdem pacto tollēda fuerit è medio vni-
uersa scriptura, qua non secus cū Deo loqmur, atq; Scipio quondā per histo- cicero li.
rias descriptas cum eis, q dudum partim domi, partim bello decesserant? Ad 2. officio.
quē sanè modū Abraham dicebat ad diuitē apud inferos detētum: Habent Lucæ 16.

Mosen & prophetas, audiãt illos. Nonne præterea plusquàm ignaua est istorum insipientia, quòd existimẽt nihil esse nec dici posse orationẽ, præterquàm illud, in quo contineatur desiderij nostri de eo quod à Deo volumus habere, expressio, nec quenꝗ, nisi quum expresse quicquã petit, orare? quum tamẽ interea plus ꝙ apertò liqueat, Orationẽ etiã esse dicicꝗ ascensum mentis in Deum, per pium & humilẽ affectum, ad quem non opus est quibuscunꝗ verbis in oratione, vti Deus instruatur, per quem homo sæpius & citius à Deo desiderata consequtur, ꝙ per expressam petitionem, quando in ipso pietatis affectu omnis sit orandi virtus. Et nisi res ita haberet, ipsa nimirũ catholica Ecclesia plurimum erraret, quæ multos prophetæ psalmos vsurpat & habet, vti veras ad Deum orationes, in qbus tamẽ nec ipsius petitiõis verba, nec quæ ad petitionẽ suam pertinẽt, cõtinere videtur. Nam qd orat ipsa, quum pro indulgentia peccatorũ legit aut canit Psal. Quare fremuerunt gẽtes? Deus venerũt gentes, Attendite popule meus, & id genus psalmos reliquos?

Psal. 2. 78. 77.

Dani. 13. Quid etiam precabatur expresse Susanna vxor Ioachim, dicẽs: Deus æterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia anteꝗ fiãt, tu scis quoniam falsum testimonium tulerunt contra me: & ecce morior, quum nihil eorum fecerim, ꝗ isti malitiose composuerunt cõtra me? Quid etiã orabat à domino expresse leprosus, inquiens: Domine, si vis, potes me mundare? Quid orabat expresse mulier fluxum patiens sanguinis, quum dixit: Si tetigero tantum vestimentum eius, salua ero?

Matt. 8. Lucæ 5. Matth. 9.

Quid multa? Nisi res, vti diximus, ita haberet, errarent & ipsi schismatici inter primos, suoꝗ se gladio conficerẽt, qui psalmos vniuersos, nescio quàm composite, in apertas ad Deum petitiones redegerunt, quarum tamen nulla sit in psalmis expressio.

Quid (inquam) multa? Nonne oratio est, quæ nullis etiam verbis fieri solet? Cuiusmodi fuit Annæ vxoris Helcanæ, quæ motis duntaxat labijs ad Deum orasse, nec vlla vox ipsius audita esse perhibetur.

1. Reg. 1.

Quinimmo omnis iusti operatio quadantenus oratio dici potest: & dicitur (Augustino teste) semper orare, qui iustus esse non desinit: & omne bonum ad Deum desiderium, esse orationem, & hanc eatenus esse continuam, quatenus desiderium est cõtinuũ. Quinetiam satis suis fidelibus laboribus iuxta Paulum minister interpellat apud dominum suum, quanuis nihil quo indiget, expresse precetur ab illo.

Col. 3. Ephe. 5.

Lucæ 18. 1. Thes. 5. Et profecto nisi res ita haberet, quomodo posset implere quispiam, quod dominus cum suo Apostolo præcipit, inquiens: Oportet semper orare & non deficere: &, Sine intermissione orate?

Ita nimirũ orat quisqs gloriosissimã virginẽ Mariã pio affectu cũ Gabriele salutat, inquiẽs: Aue Maria &c. cũ qa sine cõtrouersia bene agit, tum qa Mariam deiparã & in ea filiũ Iesum, Deũ & hominẽ laudat, & ob ipsius primum de cœlo Euangelium, quod continet in angelica salutatione, cum quadã gratiarum actione gratulatur, secumꝗ desiderat & orat, idipsum Euãgelium & huius virtutem & salutem in ipso nequaquam frustratũ iri, sed fieri foreꝗ sibi

bis semper aduersus quoscunque hostes propugnaculum.

Per quod, intercedente apud benedictum sui ventris fructum Iesum Christum, gloriosissima virgine Maria, non dubitamus aliquando pœnitentibus nobis pro peccatis nostris, victum iri Turcam, vel si quis eo futurus est hostis vnquam quispiam crudelior. Vniuersa vero & singula, quæ præfati sumus, ita esse simulq; haberi posse, videamus Homiliaticam ipsius angelicæ salutationis de verbo ad verbum ex sacrosanctis scripturis Apologiam.

DE SALVTATIONE ANGELICA ET INterpretatione nominis Maria. Cap. XIX.

QVum proinde Gabriel archangelus à Deo missus esset in ciuitatem Nazareth, vt ei nunciaret Dei patris æterni decretum & consilium, nempe φ ipsa, virginitate illæsa, de spiritusancto conceptura paritura q; esset æterni Dei filium, mundi saluatorē, Iesum Christum, in lege promissum, figuris præfiguratum, multisq; seculis antea prædictum, ingressus ad eam, cœpit eam salutare, dicens: Aue gratia plena. dominus tecum. benedicta tu in mulieribus. Luc. 1.

Hæc prima est huius orationis pars, ab angelo dicta: secundam, quæ constat ijs verbis, Et benedictus fructus ventris tui Iesus Christus, adiecit ecclesia ex verbis Elisabethæ, quibus ipsa visitata diuam virginem salutauit. Declarabimus igitur ambas partes singulatim per earum verba, incipiētes proinde rem à nomine Maria. Luc. 1.

MARIA. Tametsi cōtextus Euangelij non habeat, φ angelus ad ipsam virginem ingressus, nomen Maria expresserit, tamen legitimis ex causis Ecclesia sancta id nominis angelicæ salutationi subiunxit.

Prima est, quoniam legalis est præsumptio, angelum appellasse virginem nomine proprio, cum quia contextus Euāgelij prius hoc ipsum nominis expresserit, quod, cogēte sensu, venit per relationem in verbo vocandi, Aue, repetendum. nec potest non in ipso verbo subintelligi. Nec dubitatur, quin angelus hac ratione nomen Maria expresserit, quod ob eam certitudinem euangelista non censuit repetendum frustra, quum cōstaret expressum ab angelo: tum φ emphasis honoris erga Mariam, postulauerit nominis expressionem.

Secunda causa, quoniam censuerit ea nominis expressione ardentius excitari virginis adfectum ad nos, & ad proniorem impēdendæ nobis misericordiæ alacritatem atq; promptitudinem. Nam quis tantum nomen nominans, non posset ac deberet accendi, recrearíq;? quum hoc ipsum sit nouū illud nomen, quod, dicente propheta, Os dn̄i nominauit, nec impositum fortuitu, sed ab euentu futurum, quum plane consonet cum ipsa re, naturā conditionemq; diuæ virginis omnino explicans ex suo ipsius interpretamento, q̄d triplex est: Esa. 62.

Primo quidem Maria idem est, quod illuminata, quoniam vsqueadeo est à Deo cūctis spiritussancti donis & reliquis splendidissimis virtutibus & dotibus illuminata, vt credatur illa miraculosa esse mulier, quam Ioannes in Apocalypsi viderit in cælo sole amictam, lunam sub pedibus, duodecimq; in capite ceu coronam quandam stellas habentem, per quas vniuersę virtutes & eædem irradiantissimæ sic intelliguntur, vt ad eam scriptura per Salomonem Apoc. 12.

Pro.31. dicat: Multæ filiæ cõgregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas. Est enim hæc ipsa virgo Maria propter omnium virtutum illuminationem speciosior
Sap.7. sole, & super omnem dispositionem stellarum: ideoq; merito Maria, id est, illuminata, dici cœpta.

Secundo Maria est illuminatrix, quoniam lumine suarum virtutum, non secus atque splendidissimis exemplis homines hoc in mundo illuminet ad eam imitandam. Cui propterea in veritate applicantur verba, quæ quondam
Ruth.4. figuraliter dicta sunt de sancta virtuosaq; muliere Ruth, ita sonantia: Vt hæc sit exemplũ virtutis in Ephrata, & habeat celebre nomen in Bethlehem. Præterea propter illuminationem virtutum ipsius illustrium, ad eam Ecclesia vnà
Cant.2. cum choro angelico mirabiliter exclamat, inquiens: Quæ est ista, quę progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt luna, electa vt sol? Sicut enim illa
Deut.2. Gene.1. sidera suis radijs illuminant mundum, & ad hoc singulariter creata sunt, sic virgo Maria suis virtutibus quasi quibusdã radijs illuminat homines in hoc
Ioan.1. mundo, vt per eam procedãt ad veram illam lucem, quæ sua gratia illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quam ipsa virgo Maria felici partu protulit.

Tertio Maria idem est, quod stella maris: quoniam vti maris stella ducit nauigantes in pelago, ne periclitentur, sed vnà cum mercibus suis salui perueniant ad portum littusq;: sic quoq; nos miseri peccatores, non secus atque nautę in hoc mundo, qui multis ex causis pelago comparatur, ductu & radio lucidissimæ illius stellæ Mariæ, nostram nauem bonis operibus refertam, ducere possumus saluam & incolumẽ in portum ac stationem beatitudinis æternæ.

Si propterea, peccator, venti tentationum insurgunt, nec vis obrui: si incurris in scopulos tribulationum, nec vis deficere: respice illam stellam, voca Mariam, quia non est solum stella maris, sed est & nobilis illa stella ex Iacob, cui-
Num. 24. Malac. 4. us radius illuminat vniuersum mundum, nempe Iesus sol iustitiæ, potens liberare ab omni tentatione & tribulatione.

Atque nimirum virgo Maria recte comparatur sideri, adeoq; stellæ: quia sicut sidus emittit radium suum sine sui corruptione, sic virgo Maria sine corruptione virginitatis suæ parturit Iesum radium suum, & solem iustitiæ: quæ ideoq; iuste dicta est stella, nimirum maris & matutina, quoniam sequutus sit ipsam ex partu Christus sol iustitiæ.

QVID AVE SIGNIFICET. Cap. XX.

AVE, dictio est verbalis, tota simplex, incomposita & primigenia, Latina prorsus, nec commixta ex Græco & Latino, significans idem apud Latinos, q̃d salue, & apud Græcos χαῖρε, à verbo neutrali χαίρω, quod est, gaudeo & lætor, quod Latine dicitur Aueo, quod est, ex animo cupio & opto. Hinc Auere, est ex intimo corde salutem, lætitiam & gaudium optare & annunciare. Est itaque Aue, hoc nimirum loco, salutationis verbum, & idem quod salue, gaude, vel lætare, scilicet ô virgo Maria. Cuius etiam salutis, gaudij & lætitiæ causam, non multo post angelus reddit.

Iam vero tametsi pietas Christiana in hac mirabili salutatiõe alio potuisset

vti

vti ſalutationis verbo, vtpote Salue, Gaude, Lætare, &c. idem ſignificante, tamen videtur hoc ipſum verbum, Aue, ex arbitrio & ex cōpoſito prælegiſſe, videlicet vt per ipſum ſignificaret, glorioſiſſimam virginem non ſolum om̃es in Eua prima muliere, conditiones imperfectionem arguentes, in melius commutaſſe, quas ipſa non habuit, ſed & ipſum nomen Eua, quo ad literarum ordinem, tranſmutaſſe in Aue. Siquidē Eua & Aue, iiſdem literis, ſed ediuerſo ſumptis ſcribuntur. Si enim id nomē Eua, præpoſtero legas ordine literarum, à calce incipiendo, cōficitur nomen Aue, quod ex arbitraria interpretatione significare tradunt tantundem atque, ſine væ, qꝛ à, negatiua ſit particula: væ autem, interiectio maledictionem ſignificās, quemadmodū dominus Ieſus multis in locis, ſcribis & phariſæis ob eorum malitiam minatur væ, id eſt, maledictionem & miſeriam. Matth. 11. & 23. Marc. 13.

Iam vero ſciendum eſt, Euam primam mulierem, propter peccatum q̃d prima oīm perpetrauit, ſe tribus vę, id eſt, tribus maledictionibus & miſeriis obnoxiam feciſſe, à quibus nulla mulierum propter originale peccatum exempta eſt, præterquàm vnica virgo Maria, quam Deus gratioſe præſeruauit ab om̄i originali peccato, & ab omni huius maledictione, quam quælibet alia mulier ferre cogit̃ iuxta verbū dñi, dicētis ad Euā: Multiplicabo ęrumnas tuas & conceptus tuos. In dolore paries filios, & ſub viri poteſtate eris, & ipſe dñabit̃ tui. Gene. 3.

Primo q̃dem mulier concipit cum vę pudoris virginei, ſine cuius corruptione non fit fœcunda. Ipſa vero glorioſa virgo, ſœcunda eſt facta citra pudoris corruptionem, quæ cum à ſpūſancto ſine virili ſemine concepit, virgo manſit ante partum, in partu, & poſt partum inuiolata, nec vnq̃ à quopiam corrupta, vtpote quæ virgo permanſerit perpetua, quum fuerit dudum certoq; præfigurata per portam Ezechielis, per quam clauſam ſolus ingreſſus eſt Deus Iſrael, cui perpetuo clauſa manſit, nec per ipſam tranſire debuit vir alius vnq̃. Et hoc eſt quod dudum prædixit Eſaias: Ecce, inquiens, virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel. Hinc eccleſia exclamat, dicens: Erubeſcat Iudæus infelix, q̃ dicit Chriſtum ex Ioſeph ſemine eſſe natum. gaudeatq; Maria, quæ Deum & hominē pariens, poſt partum virgo inuiolata ꝑmanſit. Matth. 1. Luc. 1. Ezec. 44. Eſa. 7. Luc. 1.

Secundo quidem mulier ex conceptu fit grauida, & grauatur multis ſane modis, planeq; debilis fit, in varias plerunque ægritudines ob conceptum in vtero cadens: ipſa vero virgo Maria ſine grauamine fuit grauida. Quæ mox vbi concepit, ſurgens abiit in montana, viſitans & ſalutans Eliſabetham, manens cum ea quaſi menſibus tribus, vtpote miniſtrans illi citra grauamen aliquod, quod non habuit, cui filius non fuit oneroſus. Luc. 1.

Tertio quidem mulier ſummo cum dolore parit, domino alibi dicēte: Mulier quum parit, triſtitiam habet, quia venit hora eius. Hinc Tobias ſenior filium hortatur, vt matri ſuæ habeat ſemper honorem, memor, quæ & quanta ꝑicula paſſa ſit propter ipſum in vtero ſuo. Ipſa vero virgo Maria peperit vſq; adeo ſine omni dolore, vt nulla etiam vſa fuiſſe legat̃ obſtetrice: quæ tametſi grauida eſſet & iam vicina partui, non tamen grauabat̃ ex hoc in corpore, q̃n iret de prouincia in prouinciam: nimirum à Nazareth vſq; in Hieruſalem, di- Ioan. 16. Tob. 4.

ſtantem triginta quinque miliaribus, quum deinde in decliuio montis Hieruſalem verſus meridiem, ſita ſit Bethlehem, diſtans ab Hieruſalem per quinq; Luc. 2. miliaria, vbi tempore edicti Cæſaris peperit ipſa virgo Maria primogenitum ſuum Ieſum Chriſtum, & reclinauit eum in præſepio, pannis illigans, non ha- Matth. 2. bens obſtetricem, qua non indiguit, vti cæteræ mulieres, quam & ipſi magi ſolam cum puero Ieſu inuenerunt.

Ex ijs ſane patet, eum libellum, qui de ſaluatoris infantia inſcribitur, eſſe apocryphum, qui dicit Mariam habuiſſe obſtetrices, quibus haud eſt opus, niſi propter afflictionem matris in partu, quæ non habuit locum in virgine puerpera, quam ſalutans angelus, adfirmauit eam eſſe abſque omni vę, id eſt, muliebri miſeria & maledictione, quæ triplex eſt, pudoris ſcilicet, laboris, & doloris: à qua vel ſola Maria fuit exempta, quæ propterea dicit̃ mutaſſe nomẽ Euæ, id eſt, maledictionis, in Aue, id eſt, benedictionem: ſcilicet quæ nedum mutaſſe fertur ſimplex ipſum nomẽ Euæ, quo ad ſeipſam per exemptionem triplicis maledictionis, ſed & omnem in Eua conditionem imperfectam, quando maledictio Euæ illata, mutetur in benedictionẽ per Mariam. Siquidem Eua dolorem & mortem nobis intulit, Maria vero gaudium & vitam ſempiternam attulit. Eua, exilij & expulſionis à regno cæleſti, cauſa fuit: Maria vero, reuocationis in antiquam patriam, & introitus in paradiſum, præbuit beneficium.

Et in ſumma, quicquid boni per Euam amiſimus, idem per Mariam reinuenimus & recuperauimus. quæ propterea merito dicitur mutaſſe nomen Euæ in Aue, quod ſonat, ab omni væ: à quo ſingulariter ipſa exempta, etiã nos exemit ſuo partu. Cuius cauſa precatur ad eam catholica eccleſia:

Aue maris ſtella,
Dei mater alma,
Atque ſemper virgo,
Felix cæli porta.
Sumens illud Aue
Gabrielis ore,
Funda nos in pace,
Mutans nomen Euæ.
Monſtra te eſſe matrem.
Sumat per te preces,
Qui pro nobis natus,
Tulit eſſe tuus.

Cæterum, quia puto nominis Aue interpretationẽ, modo quo dixi, eſſe arbitrariam atq; commentitiam, nec à probato adſignatam authore, neq; ſatis cum ratione conſtantem: cẽſeudum eſt, mutationem illam nominis Euæ, à diua virgine potius eſſe accipiendam, ſecundum conditionem & ſortem ipſius Euæ, omnino mutatam in oppoſitas proprietates per ipſam benedictam virginem, quã tamẽ merito ſalutauit angelus, inquiẽs: Aue: id eſt, ſalue & gaude, quia meruiſti eſſe abſq; omni miſeria, qua fuit Eua cum ſuis maledicta.

QVOMODO MARIA SIT GRATIA PLENA. Cap. xxj.

GRATIA PLENA. Hactenus ipsa gloriosissima virgo Maria suarum gratiarum & dotium cõmendata est ab angelo, ex interpretamẽto nominis Maria, & verbi Aue. Vnde non est obscure intelligere, quàm dignissima sit omnium creaturarũ virgo Maria, vt quæ sic fuerit omnibus spiritussancti donis illuminata & virtutibus, vt etiam illuminauerit alios, quos & vt stella maris in hoc periculoso pelago mundi nauigantes, splendore sui partus, scilicet Iesu solis iustitiæ, perducit ad portum beatitudinis æternæ.

Prima vero, eademq́ præcipua & expressa diuæ virginis Mariæ commendatio, nunc illi datur ab angelo, dicente: Gratia plena. Quod Græce sic habetur, κεχαριτωμένη. id quod Hieronymus transtulit, Gratia plena. quãuis inter neotericos haud defuerunt, qui reddiderunt, Gratiosa, quod eiusdem propemodum sensus est, quũ eiusmodi nomina in osus, plenitudinẽ significant & abundantiam, testibus grammaticis: quanquã ego malim reddi & dici, Gratia plena, quàm Gratiosa: cum, quoniam Gratiosa non tantam seruat in vernacula lingua grauitatem, quantã continet, Gratia plena: immo quoniã sunt ex hæreticis, qui dictionẽ, Gratiosam, prorsus amatorie vertunt, dicentes, Holdselig/ quum interpretari debuerint, Voller huld/oder gnaden vol: tum quia Gratia plena, expressius & simplicius est: tũ quia Gratia plena, per omẽs huc vsq; catholicos translatum & lectum est, quod nec mysterio vacat. Sane noua fuit hæc formula commendationis & benedictionis, nec vsquã ante lecta, nec cõperta, sed soli Mariæ reseruata. Nã etsi Deus optim⁹ ab exordio mundi plures vtriusq; sexus gratia compleuerit, vti de diuo Stephano scribitᷣ, nullam tamen vnquam creaturã sic impleuit gratia, veluti Mariam, vtpote cui se totam infudit gratiæ plenitudo, quum cæteris per partes præstetur gratia. Luc.1. Act.6.

Atque vt hæc clausula, Gratia plena, rite possit ab omnibus intelligi, scitu dignum est, duplicem esse gratiam.

Prima est gratia gratum faciens, quæ est habitus supernaturalis, mentem in esse deiformi & ad promerendũ idoneo ponens, alioqui charitas infusa dici cœpta, homini ad suam ipsius vtilitatem præcipue collata, sine qua nemo Deo acceptus est, quæ inter omnia dona à Deo creata, est excellentissimum donum. Qua quidem gratia gratum faciente sic plena fuit virgo MARIA, vt omnem vitam suam ab omni culpa veniali & mortali custodierit, ad quã propterea dicit spiritussanctus: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Quæ propterea, doctoribus catholicis testibus, trãscendit merita omnium mortalium & angelorum. 1.Co.13. Can.4.

Secũda gratia, est gratia gratis sine aliqua præparatione præuia data, quæ gratis à Deo datur, & ad aliorum præcipue vtilitatẽ, non omnes Deo gratificans, quum etiã pessimi hanc gratiã habeant, & multi ea abutentes damnentur: veluti est gratia prophetiçandi, prædicandi, miracula faciendi, & id genus gratiæ aliæ, quæ tam sunt bonæ, quàm bene quis vtitur illis. 1.Cor.12. Matt.7. Ioan.11. Nũe.24.

Iam vero quum dicit angelus, Mariam esse gratia plenã, vult eam non modo abundãter habere gratiã gratum facientem, sed & gratis datã gratiã. Et q̃

modo non possit ipsa omĩs esse gratiæ plena, quæ mater gratiæ, ipsum fontẽ omĩs gratiæ habuit, & authorẽ & largitorẽ totius gratiæ suo virginali porta-
Ioan.1. uit vtero, & huic mũdo ꝑtulit, per quẽ facta est gratia & veritas, per quẽ ipsa non solũ habuit omnẽ gratiã, sed & alijs impetrat, quũ de ipsius gratiæ pleni tudine post filiũ eius accipiamus omnes gratiam, quam ipsa mater gratiæ in filios suos liberaliter distribuat? Hinc Ecclesia non immerito precatur: Maria mater gratiæ, matͤ misericordię, tu nos ab hoste ꝓtege, & hora mortis suscipe.

Et quid multa? Nonne plena gratiæ fuit Maria, quæ tãtæ fuit ex vtero puritatis, vt nullam peccati vnquã, nec originalis, nec venialis, nec mortalis, maculam senserit aut cõtraxerit? Nonne plena fuit gratiæ, quæ spiritu sancto fœcundata, verũ Deum Deiq́ filiũ, eundẽq́ verũ hominẽ, castis concepit visceribus, & seruato virginitatis honore, huic mũdo saluatorẽ edidit? Nõne fuit gratiæ plena virgo Maria, ꝙ transacto huius vitæ decursu, adsumpta in cælum sup omẽs choros angelorũ & ordines sanctorũ fuerit, glorificato corpore & anima? qualis gratia nulli adhuc contigit, præterq̃ Mariæ & eius filio, q̃
Luc.1. merito singulariter est ac dicitẽ plena gratia, qa gratiã apud Deum inuenit.

QVO PACTO DOMINVS SIT AC FVERIT CVM virgine Maria. Caput XXII.

DOMINVS TECVM. Hæc est secunda dignitatis & excellentiæ Mariæ commendatio, qua commẽdatur ab angelo salutante, q̃m cum ea sit
Iudic.6. Dñs. Atq́ licet olim quoq́ Gedeon ita fuerit ab angelo salutatus, & cũ ipso Dominus esse dictus, non tamen ita fuit cum Gedeone Dominus, vti cũ Maria, quæ non Israelis solum, sed toti mũdo edidit saluatorẽ: & quæ non de manu Madian, sed de potestate sathanæ asseruit genus omne mortalium.

Adde, ꝙ hæc clausula, Dominus tecum, non tam salutationis est forma, q̃ clausulæ præcedentis, Gratia plena, confirmatio, quasiq́ maioris laudis & dignitatis commendatio, qua sibi singulariter angelus vti cælestis legatus, beneuolentiam reconciliat, dicens: Dominus tetum. Q. dicat: O Maria, salue, lætare & gaude, quoniã non solum singulari Dei dono ab omni muliebri væ & maledictione exempta es, sed & ita gratiam inuenisti apud Dominum, vt plena sis gratia singulariter, quia Dominꝰ totius gratiæ fons & author, tecũ tanto singularius est, quanto gratiosior es ipsa, qui paulo post tecum erit in vtero tuo, qui modo tecum est in animo, ventrem adimpleturus, qui tuam nunc mentem adimplet longe mundissimam.

Ad pleniorem tamẽ intellectum huius clausulæ, scitu dignum duxerim, dominum Deum varie esse cum homine.

Primo, cum homine Deus est per essentiam, potentiã & præsentiã: quo sane modo fuit etiam cum gloriosissima virgine Maria, quum sic in omĩbus sit creaturis, etiam minimis, quia prorsus vbiq́, tam in cælis q̃ in terris & inferis,
Psal.138. iuxta prophetam dicentem: Quo ibo à spiritu tuo? & quo à facie tua fugiam? Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero ad infernum, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris. Etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.

Atq́

Atque sane vsqueadeo Dominus hoc pacto cum creaturis est omibus, vt earum etiã omnium habeat curam, ipso aliàs dicente: Nõne duo passeres asse væneunt, & vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro? Vestri autem & capilli capitis omnes numerati sunt. Nolite ergo timere. multis passeribus meliores estis vos. Matt. 10.

Secũdo Dominus est cum homine per gratiæ inhabitationem: quo pacto pariter fuit cum gloriosa virgine, quoniam sic est cum omnibus iustis & pijs hominibus, quorum corda vt cælestis hospes inhabitat, & donis suorum charismatum illustrat. Ita dicit aliàs ipse: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit: & pater meus diliget eum, & ad eũ veniemus, & mãsionem apud eum faciemus. Ita fuit olim cum Mose, ad quem à Pharaonis facie formidãtem, dixit: Vade, Ego ero tecum. Ita fuit olim cum Hieremia, ad quem dixit: Ne formides à facie eorum, quia ego tecum sum. Ita quoq; fuit cum Paulo, de seipso dicente: Abundantius illis omnibus laboraui. non ego autem, sed gratia Dei mecũ. Quo quidem pacto non potuit Dominus non fuisse cum sanctissima virgine, quæ sic apud eum inuenerat gratiam, vt plena diceretur ac esset gratiæ, & quo fuit ipsa plenior gratiæ, eo consistentia Dei cum ea, fuit singularior atque præclarior. Ioan. 14. Exod. 3. Hiere. 1. 1. Co. 15. Luc. 1.

Primo autem Dominus singularem suam cum diua virgine præsentiã, in hoc testatus est, q ab initio suæ benedictæ cõceptionis semper cum ea fuerit, neque discesserit vnquam ab ea, quia nunquam declinauerit ad deuia peccati, de se dicẽs per ecclesiam: Dominus possedit me ab initio viarum suarum, antequam quicquam faceret, à principio, ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequã terra fieret. Non ita Dominus semper est cum alijs, etiã recte viuentibus, à quibus discedit, vbi prolabuntur in peccatum: quãdoquidem longe à peccatoribus salus. Hinc propheta precabatur, dicens: Ne derelinquas me Domine Deus meus, ne discesseris à me. Et rursus: Cor mundum crea in me Deus, &c. Ne proijcias me à facie tua, & spiritũ sanctum tuũ ne auferas à me. Prou. 8. Psal. 118. Psal. 21. Psal. 50.

Secũdo, in hoc testatus est Dominus suam singularem pręsentiã cum gloriosa virgine, quoniã non modo cum ea sola fuerit, sed & per eam cœperit esse nobiscum, quos dereliquerat. Genuit enim nobis ipsa mundi saluatorem, cuius nomẽ est Emanuel, quod est, Nobiscum Deus: quia per admirabile incarnationis mysterium in ea completum, Deus nobiscum cœpit esse per naturæ communionem & reconciliationem, quemadmodũ dicit Propheta: Deus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob. Esa. 7. Matt. 1. Psal. 45.

Insuper ipse Dominus suam singularem præsentiam cum Maria, testatus est in hoc, q non solum, vti dictum est, per potentiam & gratiam, sed & natura fuerit cum ea, sicut naturalis filius, vt qui vere de sanctissimo eius sanguine factus est homo, caroq; verbum. Singulari proinde modo salutans angelus, dixit ad Mariam: Dominus tecum, quia tam singulariter fuerit cum ea. Ioan. 1.

Et nisi cum ea singulariter fuisset, quomodo potuisset puella adhuc tenera, tam fortis esse animi, vt prima omniũ continentiã perpetuam voueret & seruaret, dicens: Quomodo fiet istud, quia virum nõ cognosco? quum virginitas Luc. 1.

tas sit donum & verbum, quod non omnes capiunt, vsq; adeo positũ à Deo
Matt. 19. in arbitrio, vt Paulus haud dubitauerit dicere, se non habere præceptum de
1. Cor. 7. virginibus, & melius esse nubere quàm vri.

Et nisi cum ea singulariter fuisset Dominus, quomodo potuisset tãtæ esse
Luc. 1. fidei, vt prius mente dominum quàm carne conciperet, dicens: Ecce ancilla domini, Fiat mihi secundum verbum tuum? nempe credens, quod à seculo nunquam fuerat auditum, vtpote, quòd ex se virgine citra virile semen Deus nasceretur homo.

Ibidem In quo longe præstitit Zachariæ, qui non censuit esse possibile, vt sibi filius ex sterili muliere nasceretur, petens propterea signum.

Et nisi dominus cum ea singulariter fuisset, quomodo potuisset tãtæ men
Ioan. 19. tis esse fortitudinis, vt vel sola steterit inter inimicos inermis iuxta crucẽ intrepide, quum discipuli, qui erant viri, defecerint & aufugerint omnes scãdalizati? In quo quidem casu præstitit ipsa etiam virgo Maria Petro, quãtumuis
Matt. 16. animoso & forti, ad quem dominus dixerat: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Qui & dicebat deinde, se non scandali-
Mat. 26. zatum iri in domino, etiamsi cæteri omnes scandalizarentur.

Mar. 14.
Luc. 22. Vere igitur dixit angelus ad ipsam, Dominus tecum, scilicet singulariter, quum ipsa alioqui non potuisset ex se tãtum habere virium, cum qua dominus fecit potentiam in brachio suo, vsq; adeo, vt ipsa recte credatur esse virga
Esa. 11. Iessæa, quæ vti acies castrorum ordinata, sit terribilis cacodæmoni serpentiq;
Cant. 6. antiquo, cuius ipsa caput & potestatem contriuit per semen, id est, per filium
Gen. 3. suum & dominum Iesum Christum, qui singulariter semperq; cum ea fuit.

QVOMODO VIRGO MARIA SIT AC FVErit non solum inter mulieres, sed & inter omnes creaturas benedicta. Cap. XXIII.

Benedicta tu in mulieribus.

Tertia est gloriosissimæ virginis Mariæ dignitatis & excellentiæ commendario, quæ illi non solum ex Dei commissione datur ab archangelo, qui salutat eã, sed & virtute spiritus sancti ab ipsa sanctissima Elisabetha, quę Ma
Lucæ. 1. riam visitantẽ resalutãs, ait: Benedicta tu inter mulieres, vt ostenderetur, virginem Mariã merito benedictã esse in mulieribus, quæ veneranda est & angelis, immo nedũ angelis & hoĩbus veneranda, sed & omnibus fœminis prę ferẽda, immo vt & omnis creatura mirãdo agnosceret ac attestaretur, eam esse benedictã & exaltatam super omnem creaturã tam cælestem quàm terrestrẽ.

Porro vt hæc benedictionis clausula paulo rectius accipiatur, sciendum erit, benedicere hoc loco non aliud esse, quàm, Deum alicui homini suam diuinam gratiam infundere, sua beneficia conferre, æterna præmia promittere. Sicur enim ros cælestis herbas germinare facit & virere, sic diuina gratia animam facit in præsentia per fructus bonorum operum germinare, & fructifi-
Psal. 48. care per gloriam in futuro. Sic de viro iusto dicit propheta: Hic accipiet benedictionem à domino, & misericordiam à Deo salutari suo. Sic angelus ad

Mariam

Mariam salutando dicit: Benedicta tu in mulieribus. Q. d. O virgo Maria, salue, gaude & lætare, vel ideo quoniam tu benedicta es non solum inter oẽs mulieres, sed & inter benedictas maiori benedictione insignis: quoniam tantam tibi Deus gratiam, misericordiam & beneficentiam contulit, quantã nulli vnquam mulieri.

Id quod verum est. Nam & si benedictę sint ab homine Iahel & Iudith inter mulieres, illa, quia Sisaram: hæc, quia Holophernem occidit: & illa, quoniam casta coniunx Aber: hæc vero, quia casta fuerit per Dei gratiam vidua: longe tamen magis benedicta est virgo Maria, quæ non hominem tyrãnum vicit, sed principem huius mũdi, principem tenebrarum, cui potestas est aeris caliginosi, diabolum, iuxta dominum ad ipsum de virgine Maria loquẽtem: Inimicitias ponam inter te & mulierem, & inter semen tuum & semen illius. ipsa conteret caput tuum. Iudic. 5. Iudith. 15 Ephe. 2. 6 Gene. 3.

Insuper ipsa gloriosissima virgo Maria non vnius, sed vtriusq; status, vtpote coniugij & viduitatis, excellẽtissime sibi meritum vendicat, sed non modò duorum statuum, coniugij videlicet & viduitatis, sed & ijs duobus præcellentioris status virginitatis: quæ quicquid est boni, quicquid est meriti, in triplici statu abundantissime habet: quicquid mali siue imperfectionis statibus ijs inest, nesciuit. 1. cor. 7.

Virginitas magnum meritum habet carnis integritatem, sed imperfectior est statu coniugij, quia prole caret. Libertas sui, conditionem viduitatis commendat, sed solitudo consortij deprimit, extenuatq;. In coniugio bonum est prolis fœcunditas, defectio vero, carnis est corruptio.

Magis itaq; virgo Maria benedicta est, non solum Iahele & Iuditha, sed & omnibus mulieribus & virginibus & coniugibus & viduis, quarum ipsa decus est & gloria singularum & vniuersarum, quia virgo fuit perpetua & quidem fœcunda, vidua fuit sine solitudine, coniugata & incorrupta, quũ alię gloria duntaxat fuerint in suo statu, nec quidem sine defectu.

Nonne, quæso, merito prædicatur virgo Maria benedicta præ cæteris omnibus mulieribus, quæ nulli fuit vnquam maledictioni obnoxia, velut aliæ mulieres? Siquidem omnis mulier subiacet maledictioni vel Dei vel legis. Corrupta quidem, maledictioni Dei, dicẽtis: In dolore paries. Virgo, maledictioni legis, dicentis: Maledicta sterilis in Israel. Ipsa vero benedictissima virgo Maria, vtrunq; maledictum vitauit: Dei, quia virgo peperit: legis, quia filium habuit. Gene. 3. Exod. 23. Deut. 7.

Est proinde virgo Maria super omnes mulieres benedicta, quæ maledictum Euæ non sensit, vti cæteræ mulieres, sed totam illius maledictionem abstulit, & toti mundo attulit benedictionem, quæ & propterea super omnes viros post filium est benedicta, quoniam vniuerso generi humano benedictionis gratiam meruit. Ad quam proinde non immerito conclamat ecclesia catholica, dicens: Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas. Quæ & propterea de se ipsa præ gaudio suæ à Deo benedictionis, ait: Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Prou. 31. Lucæ 1.

Absit

Absit igitur, charissimi, vt cum perfidis Mariæ mastigibus, tam gloriosæ & superbenedictæ virgini simus ingrati, propter redemptionem nobis per illam, vti instrumentum, exhibitam, ei vel tantillum derogantes, quę omni laude est dignissima, teste catholica Ecclesia: cui magis quàm cunctis à condito mundo schismaticis & hæreticis est adhibenda fides, quum sit columna & fir-
1. Tim. 3. mamentum veritatis.

QVOMODO DOMINVS IESVS, FRVctus ventris Mariæ sit ac fuerit & benedictus.
Caput XXIIII.

Et benedictus fructus ventris tui.

AVdiuimus ex ordine tres singulares, adeoq́ maximas summæ dignitatis & excellentiæ virginis Mariæ commendationes, nempe quia gratiæ plena sit, & cum ea dominus, & super omnes mulieres singulariter benedicta, quas ex Dei Opt. Max. commissione Gabriel archangelus ei de cælo tulit ac tribuit, quarum nūc Ecclesia per verba sanctissimæ Elisabethæ, spiritu sancto repletæ, reddit rationem, dicens: Et benedictus fructus ventris tui.

Lucę 1. Non enim hæc verba dixit angelus, sed Elisabetha spiritus sancti suggestu protulit, quæ catholica Eccles͡a rectè superaddit, per ea rationem reddens, quur vsq̀adeo sit gratiæ plena, & super omnes mulieres insigniter bñdicta, quoniam Iesus Christus fructus ventris ipsius, sit benedictus.

Etsi em̄ vocula, Et, esse fortasse possit hac etiam parte coniunctiōis particula, grææcę p inuersionē τι consona, quæ copulat dictionē dictioni & sensum sensui, quasi catenula, tamen rectius duxerim eam hoc loco habendam pro coniunctione causali vel rationali, vtpote quæ reddat dicti pręcedentis rationem & causam, vt valeat idē, quod valet, Quia, Quoniā, & id genus aliud. Quo in sensu nō solum prophani scriptores vsi sunt, sed & sacri & Ecclesiastici. Siquidē Vergili⁹ cecinit: Audieras, & fama fuit, id est, quia fama fuit. Et Quintilianus: Primum puer conabitur imitādo verba effingere, & natura tenacissimi sumus eorum, quæ mollibus animis percipimus, id est, quia natura sumus
Psal. 50. &c. Sic orat Latinis interpres versum in psalmo Dauidis: Ecce enim in iniq- tatibus conceptus sum. Quare? &, id est, Quia in peccatis concepit me mater mea. Sic & aliàs.

Dic igitur Elisabetha spiritu sancto acta, Quare Maria virgo sup omnes est mulieres benedicta? Respondet, Et, quia Iesus Christus (quam clausulam adiecit Ecclesia, pro declaratione fructus Mariani vētris) fructus ventris ipsius est bñdictus, id est, gratijs plenus & propterea laudatus, gloriosus & inclytus, de quo quidem bñdicto fructu, Iesu Christo, loquutus est ipse Deus ad
Psal. 131. regem Dauid, promittens, ei Christum ex stirpe eius nasciturum: De fructu
Psal. 117. vētris tui ponam super sedem tuam. De quo deinde rex ipse Dauid vaticina-
Mat. 21. tus est, inquiēs: Bñdictus qui venit in nomine dñi, Deus dñs & illuxit nobis.
Marc. 11. Lucæ 19. Quod deinde repetiuit gens Hebræa, clamās de eo: Bñdictus qui venit in no
Ioan. 12. mine domini. Certe qui venit in nomine & voluntate dñi, scilicet patris, non alius est q̄ Iesus Christus, fructus bñdictus ventris Mariæ, quia filius ipsius secun-

ſecundum humanitatem naturalis,ſicut eſt filius ſecundum diuinitatem Dei patris naturalis,nimirum Deus & homo verus. Qui propterea bifariā benedictus eſt,id eſt,propter gratiarum oīm abundantiam glorioſus & inclytus. Ioan.19.

Primo quidem,quia verus homo,benedictus eſt abundanter benedictione omnis gratiæ,quippe plenus dono omnium chariſmatum,cui,prout euangeliſta teſtatur,Deus pater dedit ſpiritum non ad menſuram, ſicut alijs hominibus,qui plenitudinem gratiæ mox ab inſtanti conceptionis habuit, qui & propterea puer adhuc quadraginta dies natus, appellatus eſt ab Euangeliſta plenus gratia. Ioan.3. Luc.2.

Secundo,benedictus, quia Deus, plenitudine benedictionis totius gratiæ & gloriæ,ſecundum quam eſt ipſe, Paulo teſte, benedictus ſuper omnia Deus in ſecula,benedictione omnis gloriæ & gratiæ. Roma.9.

Eſt autem hic benedictus fructus vētris Mariæ, omnino oppoſitus & contrarius fructui arboris vetitæ in paradiſo,quem primi parentes,male ſuadenti cacodæmoni creduli,manducarunt. Quandoquidem fructus iſte maledictionem toti mundo & mortem intulit,hic vero fructus ita nobis adfert benedictionem,vt manducantibus adferat vitam æternam,de ſe dicens:Qui manducat me,viuet propter me. Gene.3. Ioan.6.

Tanta eſt igitur plenitudo benedictionis huiuſce fructus ventris Mariæ, vt ab eius plenitudine nos omnes accipiamus, vtpote qui non ſolum in ſe habuit omnis benedictionis plenitudinem,ſed & benedictionem ampliſſimā in omnes homines trāſfundit,vt fons ſuos riuulos, & ex ipſo in totum genus humanum,immo & in ſuam matrem benedictam æternæ benedictionis munus proceſſit,quemadmodum longe antea de ipſo prædixit propheta: Et benedicentur,inquiens,in ipſo omnes tribus & cognationes terræ,omnes gentes magnificabunt eum.Id quod & Deus pater olim promiſerat Abrahæ,prædicēs: In ſemine tuo benedicentur omnes tribus & cognationes terræ. Ioan.1. Pſal.72. Gene.22.

Sed quis ſemen illud Abrahæ,niſi Ieſus Chriſtus,benedictus fructus ventris Mariæ,per quam ille deſcendit ex ſtirpe Abrahæ? Quod ipſa virgo Maria ſpiritusancto confirmauit completum eſſe in fructu ſuo benedicto,Chriſto Ieſu,inquiens:Dominus recordatus eſt miſericordiæ ſuæ,Sicut locutus eſt ad patres noſtros,Abraham & ſemini eius. Quod etiam confirmauit Zacharias, ex ſpiritusancto prædicens:Iuſiurandum, quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum, daturum ſe nobis. Quod fuit Dei patris iuſiurandum, quod Abrahæ fecit? Nimirum q̄ omnes gentes eſſent recepturi benedictionem in ſemine ipſius Abrahæ,quod erat Ieſus Chriſtus, benedictus fructus ventris Mariæ, Paulo manifeſte ſic interpretāte,quū ait:Non dicit,ſeminibus,Et quaſi in multis: ſed quaſi in vno,Et ſemini tuo,qui eſt Chriſtus. Matth.1. Luc.1. Ibidem. Galat.3.

Eſt igitur & virgo Maria propterea ſuper oēs mulieres,immo ſuper vniuerſas creaturas, mirabiliter benedicta, quoniam Ieſus Chriſtus fructus ſui ventris,eſt ineffabiliter benedictus:non ipſe benedictus, quoniam ipſa ſit benedicta, ſed quia fructus ipſius eam præuenit in benedictionibus dulcedinis, proinde benedicta eſt ipſa. Atque ideo benedicta eſt arbor, quia benedictus Pſal.20.

est fructus arboris, quæ est Maria, cuius ventris generosi fructus est ipse Iesus Christus benedictus in secula, à quo venit quicquid in se habuit virgo Maria benedictionis & gloriæ.

Primo proinde errant vt impij hæretici, qui negant tantopere laudandam & benedicendam virginem Mariam, quum constet, omnem eius laudem & benedictionem referri in fructum ventris sui, propter quem ipsa est laudabilis & benedicta: qua laudata, vere præcipueq; laudatur eius fructus benedictus Iesus Christus: cui detrahitur, quicquid honoris detrahitur eius arbori, Mariæ virgini matri.

Secundo errant impie hæretici, negantes Christum esse verum hominem, vtpote eiusdem cum Maria; quæ certo homo fuit, esse naturæ, quum plus quàm certo liqueat, fructum eiusdem esse cum planta & arbore, naturæ.

Tertio, dicẽtes Christum habuisse corpus phantasticũ, quum verus ipse fuerit partus matris Mariæ, quũ fructus ipse procedat ex vera substantia arboris.

Quarto, dicentes ipsum non incarnatum in vẽtre virginis Mariæ, sed eum per ipsam transijsse quasi per aquæductum, quum audimus, quia sic fructus ventris, id est, inde non aliter cõceptus & natus de spiritusancto, quàm fructus in substantia arboris concipitur & nascitur.

Quinto errant plus quàm impie cum Iudæis, qui dicunt ipsum conceptum ex semine Ioseph, & ex Maria virginitate læsa prodijsse, quum Elisabetha per
Luc. 1. spiritumsanctum edocta, dicat eum, Christum, esse benedictum fructum ventris: quoniam sicut fructus arboris ex ipsa arboris substantia formatur & producitur, sine vlla tamen arboris fractione, diruptione aut diuulsione, ita Iesus benedictus, verus Deus & homo, humanam carnem vere sumpsit ex substantia sanctissimæ suæ matris Mariæ, citra tamen ipsius virginitatis læsionem &
Ezec. 44. corruptionem, vt quæ, iuxta figuram portæ Ezechielis, ante partum, in partu, & post partum virgo permansit inuiolata.

Cuius proinde, non Ioseph, Christus Iesus esse fructus asserit ab ipsa Elisabetha. Quod & Matthæus insinuans, & describens Iesu Christi genealogiã, dicit: Iacob autem genuit Ioseph, virum Mariæ, de qua natus est Iesus, qui vo-
Matth. 1. catur Christus. plane commonstrans Iesum de nullius viri semine esse conceptum, nec alicuius viri substantialem filium & fructũ, nisi solius virginis Mariæ, quum alioqui, qui semen sumpserunt ex patribus, eorum patrum fructus existunt & dicunt. ipse vero Iesus Christus fructus duntaxat benedictus virginis Mariæ, qui solus matrem in terra, non autem patrem, & solus in cælo patrem, non autem matrem habet.

DE SANCTITATE AC SIGNIFICATIONE NOMInum, Iesus, & Christus. Cap. XXV.

Iesus Christus.

DVo sunt nomina, omnium longe propter significationem & virtutem eorum sanctissima, dignissima & fortissima, & ab ipsa ecclesia quoque salutationi angelicæ vel ideo recte subiuncta, quoniam declarant prædictam sententiam, & explicant, quisnam sit ille fructus benedictus virginei ventris, nimirum

rum Iesus Christus. Sane tam sanctum, tamq; terribile reuerendumq; est hoc Iesus, nostri saluatoris nomen proprium, vt in eo flectatur omne genu cælestium, terrestrium & infernorum, quod primum omnium nominauit os domini quasi plane nouum, de cælo detulit angelus, virgini Mariæ insinuauit, circuncidentes imposuerunt: in quo vel solo fieri nos oportet saluos. Id quod ipsum nomen sua significatione arguit, quoniam Iesus tantũdem est, quod saluator: quoniam ipse non vnius tantum populi vel nationis, vt olim Moses & Iosue & Ioseph, suo aduentu, sed totius humani generis, nec quidem temporariam & corporalem, sed æternam, cælestem & spiritualem salutem adduxit, iuxta prædictionem angeli, ad Ioseph virum Mariæ, dicentis: Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Id quod completum est in natiuitate Iesu, dicente angelo ad pastores: Ecce euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie saluator, qui est Christus dominus.

Philip. 2. Esa. 62. Luc. 1. Luc. 2. Act. 8. Exo. 14. Iosu. 3. Gene. 41. Matth. 1. Luc. 2.

Est autem Christus, nostri saluatoris commune nomen, & nomen in ipso completi sacramenti, sicut proprium ipsius nomen est & gratiæ Iesus. Et sane quantum discriminis est inter gratiam & gloriam, tantum est differentiæ inter Christus & Iesus. Et sicut hic per gratiam baptismalem dicimur à Christo Christiani, ita dicemur, ipso concedente, à Iesu in cælesti gloria Iesuitæ, id est, à saluatore saluati. Valet autem Christus Græce tantũdem atq; vnctus Latine, & Hebraice Messias dicitur. Quo quidem nomine designatur ipse dominus noster Iesus esse verus Messias, in lege & prophetis lõge antea promissus, quàm veniret ad mundi redemptionẽ: Christus vero recte dici cœptus, quoniam fuerit vnctus oleo spirituali, scilicet charismatibus spiritussancti præ consortibus ipsius, non aliter atque verus idemq; cælestis rex & sacerdos in æternum, qualis certe est, sicut in veteri lege põtifices & reges inuncti fuerunt oleo materiali in sua institutione & consecratione.

Act. 11. Ioan. 4. Psal. 44. Daniel. 9. Psal. 109. 1. Reg. 15. 2

Quapropter plerunque semper nomini Iesu subiungitur & additur Christus. cum enim angelus dixisset, Quia natus est vobis hodie saluator, subiunxit, qui est Christus dominus. Ita Pilatus dicebat: Quem vultis dimittam vobis? Barrabam? an Iesum, qui dicitur Christus? ad differẽtiam eorum, qui vocati sunt olim singulariter Iesus, qui tamen Christi, hoc est, vncti reges, pontifices & Messiæ non fuerunt, vti est dominus noster Iesus, fructus benedictus ventris Mariæ &c.

2. Reg. 12. Luc. 2. Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23.

DE SIGNIFICATO ET EFFICACIA VOCVLAE, AMEN. Caput. XXVI.

Amen.

HAec dictio bifariam accipitur, quum Hebraica sit, partis aduerbij.

Vno quidem modo particula est adfirmandi, idemq; valet propemodum, quod vere, certe, profecto, qua solemus, quod diximus, quasi iuramento quodam confirmare. Qua in significatione sæpenumero vtitur ipse dominus, quum quid omino notatu necessarium dicit, ac ipsum prorsus esse verum confirmat, dicens: Amen dico vobis, &c. Ad hanc sane significationem ad finem

Matth. 5. 6. Ioan. 21. & sæpius alibi, etiam apud alios Euangelistas.

sa-

salutationis angelicæ subiungi potest secũdum eos,qui volunt ipsam non esse orationem,sed simplicem laudationẽ virginis Mariæ, vt sit sensus: Benedicta tu in mulieribus,& benedictus fructus ventris tui Iesus Christus, Amẽ. Hoc est,certe ita est:qñquidem hęc ipsa dictio secundum hanc significationem adfirmat totum,quod contentum sit in ipsa salutatione angelica,esse verum.

Secundo aũt modo,Amẽ particula est optationis, tãtundemq́ valet atq́, FIAT: in qua qdem significatione nos vti oportet hac ipsa vocula, secũdum Paulum,in fine orationũ,ꝙ per eam optamus ex animo nobis concedi fieriq́, quod orauimus & petiuimus in ipsis orationibus nostris.Ita quoq́ Christus vsus est hac particula secundũ hanc significationem in oratione sua dominica, nobisq́ sic vtendum voluit in fine nostrarum orationum.

1.cor.14. Neem.8. 3.Esd.9. Matth.6. Luc.11.

Reliquerunt aũt interpretes hanc dictiunculã in Hebræo,nec eam transtulerunt in Græcum nec in Latinum idioma,ob reuerentiam saluatoris,q sæpenumero vsus est ea ad confirmandã veritatem,& ad optandũ nobis ea q̃ volumus & petimus nomine ipsius à patre.Habet aũt hęc vocula triplicẽ efficaciã.

Prima est,ꝙ orationem non secus atque sigillum scripturam,claudit.

Secunda,quòd intentionem recolligit. quum enim dicitur, Amen,intẽtio summatim fertur super omnia præcedentia:& si aliquid ex fragilitate humana per distractionem mentis in oratione absq́ actuali intentione pertransitum fuerit,ad id intentio redit,dicendo,Amen.

Tertia, ꝙ impetrat exauditionem, quum sit signum & nota exauditionis, quãdo per ipsum omnino optet homo fieri à Deo quod petitum est: per quod & Christus plerunque contulit, quod ab ipso petitum est,dicens:Fiat sicut petisti,sicut vis,sicut credidisti. Est proinde magnificum sane & efficacissimum verbum,Amẽ,id est,Fiat,per quod in principio in verbo coæterno pater æternus creauit omnia, dicẽs:Et facta sunt. Quo etiamnum verbo Deus ipse omnipotens nos omnino perditos reparauit,dicente illa sanctissima reparatrice nostra,virgine,inquam,gloriosissima Maria, ad angelum: Fiat mihi secundum verbum tuum.

Matth.8. Matth.15. Gene.1. Psalm.32. Psal.148. Luc.1.

Quo propterea verbo recte concludemus mirabilem hanc salutationem, illi ab angelo factam,& quotidie ab ecclesia fieri solitam,dicentes: Amen,non modo quia per ipsum confirmamus esse verum,quicquid inibi laudis gloriosæ illi virgini dedimus,sed & quia peroptamus fieri verum & nobis indubitato conferri,q̃d per mẽtis eleuationẽ desideramus,nobis videlicet misericorditer gratioseq́ communicari salutem, quam nobis Iesus Christus fructus ille benedictus ventris Mariæ,sua humanitate,quam Gabriel illi in eiusmodi sua salutatione annunciauit ex ea futuram, impetrauit & acquisiuit, ne nostris illam peccatis frustra exhibitam & amissam sentiamus.

Siquidem oratio non solum est expressa necessariorum petitio, sed & sola quandoq́ mentis ad Deum eleuatio, sed & ascensio mentis ipsius ad Deum per pium & humilem adfectum, in qua non est opus quibuscunq́ verbis,vt instruatur Deus,qui nouit,quo nobis opus est, antequam petimus, vti paulo fusius hanc rem prosequuti sumus in præfatione huius Apologiæ.

Matth.6.

RE-

REVERENDISS. PATRI,

ILLVSTRISS. PRINCIPI AC DOMINO, DN. ALBERTO S. R. E. TT. S. Petri ad vincula Cardinali, Moguntineñ ac Magdeburgeñ Archiepiscopo, principi electori, primati &c. Administratori Halberstatensi, Marchioni Brandenburgeñ. &c. domino suo obseruandiss. FRIDERICVS Nausea Episcopus Vienneñ. S. P. D.

VI multis iam annis Reuerendissime pater, Illustrissime princeps ac domine colendiss. cunctas vsque adeo funditus è medio cæremonias, quantumuis etiã pias & catholicas, ex Ecclesia IESV CHRISTI sublatas volunt, vt totis in hoc ipsum viribus clàm palamque machinentur ac conentur: idem sane mihi moliri videntur, quod moliuntur, ciuitatem quampiã oppugnaturi. Ciuitatem enim aliquam (quatenus animaduerti) paulo citius & facili⁹ oppugnaturi, non eam ciuitatis oppugnandæ partem, quæ firmior est ac munitior, sed quæ sic infirmior minusque tam natura quàm arte munita est, ideoq; non tanti perinde momenti, neglecta iacens, primum aggrediuntur, vt tamen ea per ipsos expugnata, non dubitent facile totam deinde ciuitatem expugnatum occupatumq; iri. Id quod vsu multoties euenisse quibusdã coniecturis accepimus, immo quod testes pariter oculati sæpenumero conspeximus.

Ita nimirum factitant, quotquot hactenus vniuersam quasi Christianam religionem radicitus euersam, quàm reparatam malle videntur. Etsi enim ipsi cæremonias esse sacrosanctæ nostræ religionis haud aliter atque cuiusdam ciuitatis Ecclesiasticæ partem non ignorent, quia tamen compertum habet, eam quidem partem à nescio quibus Episcopis, parochis, Ecclesiastis, & id genus sacerdotibus & pastoribus, quasi non tãti precij, vel negligi vel (quod potius crediderim) prorsus ignorari, vel nullis per ipsos scripturis, nec earum rationibus obfirmari communirique, nihil æque propemodum quod Christianæ religionis est, atque cæremonias ipsas oppugnant: quippe non addubitantes, illis expugnatis & abrogatis, se, quidquid deinde superfit pietatis & religionis, nulla difficultate subuersuros & expugnaturos.

Id quod vti filij seculi, qui filijs sunt lucis in sua generatione prudentiores, in partes suas haud imprudenter cogitant: ita magna nimirum ex parte alicubi sunt voto, non citra pœnitendum totius apud non parum multos Christianismi dispẽdium, potiti: nempe non nescij, se hoc quidem pacto non multo post vniuersam facile religionem Christianam prorsus abrogaturos. Id quod sua misericordia Deus optimus auertat: quoniam ipso propter peccata nostra permittente, suorum isti conatuum non difficile cõpotes alioqui essent per omnia futuri. Sublatis enim catholicis è catholica Ecclesia cæremonijs, haud multo post ex ea ipsa videremus omnem sublatam pietatem, deuotionem, vniuersam adeoq; religionem, quæ cæremonijs & ritibus eiusmodi fouetur, nutritur & conseruatur. Rem ita habere, non obscure fuerit (arbitror) intelligere ex sexto in nostrum catholicum catechismum libro.

In quo sic cæremoniarum catholicarum rationem, modum & vsum tracto, vt plane putem, me hoc ipsum de catholicis in Ecclesia catholica cæremonijs, laboris & operæ post Isidorum Hispalensem Episcopum, Rabanum Maurum Archiepiscopum Moguntineñ, Innocentium Papam III. qui antea Lotharius, Gulielmum Durandum Episcopum Mimatensem, & reliquos Ecclesiasticarum cæremoniarũ scriptores, haud vitæ sanctimonia minus, quàm sacrarum literarum peritia præclaros & insignes, non frustrà, sed vtiliter simul & necessario suscepisse.

Nónne, quæso, simul vtile censemus, valdeque necessarium, vt quotquot nostrum sumus, officij nostri rationem teneamus, ne sacerdotes & Leuitæ cum filijs Caath, mysteriorum onera prorsus obtecta feramus, sed euolutam potius Christi gratiam in figurarum tegumentis dispiciamus, scopum videlicet Christianæ religionis ex animo sciamus, panes propositionis, quos ad domini mensam ferimus, adeoq; genus id diuinis sane signis atque mysterijs omnino plena, cælestiq; quadam dulcedine referta videamus & intelligamus, & vir-

tutibus præterea, quæ per ipsa repræsentantur & significantur, ita fulgeamus, vt luce nostra cæteros illuminari faciamus, non autem vt cæci duces cæcorum existamus? Quales quia multi nostrum, quod vereor, haud ita pridem eramus, toto passim orbe male prorsus audiebamus. Atque id non vere minus quàm merito. Nam quotusquisq; fuerit, putas, sacerdotum, episcoporum, archiepiscoporum, & hoc genus ecclesiæ catholicæ ministrorum & antistitum, qui quid suæ tam variæ quàm multiplices vestes & indumenta, quid diuina cum suis cęremonijs in templo officia, quid pallia, quid horum denique similia, quibus sub mysterio quodam ex officio quilibet eorum vti solet, omnino quid significent, sciat, quídve faciat, quáve ratione hoc aut illud agat, saltem ruditer intelligat?

Iam verò quum pleriq; omnes prophanarum etiam artium professores, eorum quæ profitentur, causas & rationes scrutari, rimarique satagunt, & ipsi quoque pictores & opifices, quanlibet mechanici, suorum operum rationes & causas, saltem verisimiles, reddere studēt, atque sæpenumero velut in manu digitos plane notas habent, & ipsis etiamnum viris patricijs, vt est apud iurisconsultum, causas tractantibus, turpe sit admodum, ius in quo versantur, ignorare: quàm putamus clerico cuilibet turpe sit, ac toti populo perniciosum (sicut erit Ose. 4. populus, teste propheta, sic & sacerdos) eorum quæ passim in ecclesia catholica geruntur & aguntur, causas & rationes omnino nescire, & eum præsertim, cuius est alios ex officio docere?

Hinc equidem arbitror fieri vsque venire, quòd tam multi passim ex prophanis, haud solum nesciant morales mysticasque catholicarum cęremoniarum significationes, rationes & causas, verumetiam aliquoties earum, quoniam quid sibi velint, ignorant, cōtemptores sunt & subsannatores: siquidē multi sunt etiam sacerdotes & sacris initiati, qui sint earum prorsus expertes. Quod vbi mecum multoties expenderem, quantumque propterea iacturæ toti Christianismo hactenus accidisset, anxie cogitarem, non potui sane vel ob munus, quo fungor in catholica Dei ecclesia, quanlibet indignus, committere, quo minus, quatenus per innumeras alias, & eas quidem non omnino vulgares, occupationes licuit, declarandarum catholicarum in ecclesia catholica cæremoniarum onus & laborem certo quodam modo susciperem, quemadmodum non suscepi solum Deo auspice, sed & eodem authore, vtcunque compleui.

In primis enim (sicuti multis videtur) absque exemplo catholicas, id est, communiores & generaliores cæremonias, toto quidem anno statis diebus, horis, & locis in ecclesia catholica seruari solitas, & tam laicis, quos appellant, quàm clericis scitu magnopere necessarias & vtiles recensui. Deinde rationes earum & causas, quidquid sibi velint illæ, quurque sint institutæ, citatis ad hoc idoneis, & non retortis sanctæ scripturæ locis, ita commōstraui, vt ipsarum quasi nullæ citra scripturas & desumptas ex eis rationes, institutæ videri queant, vtpote, quas omnes ferme sacris literis, exemplis & causis obfirmauerim & tutatus fuerim. Quanuis interim non me transeat, iurisconsultum dicere, non omnium, quæ tradita sunt à maioribus, reddi posse rationem: & ipsum quoque Aurelium Augustinum decantatissimum catholicæ ecclesiæ doctorem, & ecclesiasticarum cōstitutionum & cæremoniarum longe obseruantissimum, existimare, plerasque diuersorum locorum cęremonias sic innumerabiliter pene variare, vti vix aut nunquam causæ, quas in eis constituendis homines sequuti sunt, inueniri possint: quando dubio procul earum non paucæ sint, quæ nec ad moralem nec ad mysticum ex institutione referātur intellectum, sed aliquot ipsarum propter necessitatem, aliquot propter congruitatem, aliquot propter veteris & nouæ legis differētiam, aliquot propter earum affinitatē, aliquot propter maiorem ipsorum officiorum celebritatem & reuerentiam, quasi per manus à nascente propemodum ecclesia in assuetudinem susceptæ sint. Insuper eas ita pro loco & tempore tractaui, vt fidelis & prudens Ecclesiastes vno eodemq; labore & ipsas per euangelion, quod tum ex ecclesiastica institutione legi solet, & idem per illas in non vulgarem auditorum vtilitatem declarare valeat, & salutares deniq; suas subinde colligere doctrinas, ad vnitatem ecclesiæ plurimum proficuas. Demum, non omnino tacitus subinsinuaui, cæremonias in ecclesia, quæ vel ex scripturis acceptæ, vel apostolica traditione sine scripturis per successores confirmatæ, vel vera consuetudine roboratæ, & per vsum

vsum legitimum comprobatæ sunt, vsqueadeo non esse pro conseruanda religione nec superuacaneas, nec inutiles, vt merito credi possint præcipua quædam secretiorum mysteriorum pædagogia, Christianæ pietatis fulcimenta, totius virtutis admonitoria, & diuinæ denique deuotionis incitamenta.

Postremo docui, cęremonijs haud ita tamen abutendum esse, vt quis inibi prorā & puppim sanctimoniæ collocare, vel eis plus tribuere, quàm ijs quę spiritus sunt, & in eis, quasi perfectam contineant pietatem, conquiescere velit, sed vt ab ijs, quo possit ad perfectiora proficere, potius assuefiat. Nec interea ferendas esse cęremonias censui, quæ non solum ceu superuacaneę, vel ineptæ, vel superstitiosæ videri solent, sed & quæ vel ad quęstum vel ambitionem, non autem ad pietatem, obseruantur, omnino submouendas admonui.

An vero, Reuerendissime pater & Illustrissime princeps, qui ante nos de cęremonijs ecclesiæ disseruerunt, hunc in docendo modum & ordinem pro loco & tempore, quem ipse, quoad fieri potuit, pręstiti, sic vtiliter & communiter, cōpendiariaq; via pręstiterint, vti post eos hoc laboris in ipsas catholicæ ecclesiæ cęremonias, abs re frustraque suscepisse videri queam: facile iudicabit & discernet, qui nostra cum illorum scriptis hac de re, secundum temporis & loci adeoq; personæ circunstantias, diligenter & synceriter contulerit.

Quidquid autem huius nostri operis est, quur tibi inter tot tantosq; meos patronos ex iustiore parte dedicauerim, & nunc quoq; dedicem & offeram, duæ potissimum inter alias in promptu sunt rationes. In primis enim quia tam strenuus, hac dubia pręsertim tempestate, Christianarum apud nos cęremoniarū fueris adsertor & obseruator, quàm vix strenuus Iudaicarum apud suos cæremoniarum Moses fuisse credi possit. Deinde, quòd ipsemet in diuinis Ecclesiæ officijs, quādo de more sacris operaris, ita deuote, gnauiter, diligenter, decenter & grauiter, vt decet magnum pōtificem, cum religiosa quadam omnium admiratione, cęremonias easdem in te ipso pręstas & refers, vt adstās, mihi non aliū ferme quàm quēpiam Aaronem vel Esdram (vel si quis vnquam fuit illis cęremoniarū quondam diuinarum inter summos sacerdotes & archiepiscopos diligentior aut obseruantior) videre videar.

Addo quòd & olim mihi (nisi fallor omīno) visus sis optare, vt si quid de catholicis cæremonijs, quæ passim impugnarentur, conçeptum haberem, paulo maturius ederem, tibiq; primitus exhibere non grauarer. Sileo interim quòd mihi peculiaris etiam fuerit ratio, vt hunc meum laborem Illustrissimæ Amplitudini tuæ præ cęteris dicauerim: quādoquidem hoc calamitoso tempore non potuerim alio modo testari animū memorem eius in me officiorum, quæ ipsa mihi, suo videlicet pridem in ecclesia metropolitana Moguntiæ concionatori, largiter impendit, ostensura dubio procul & aliquo argumento, hoc quidquid est operæ, sibi gratum esse. Quam Deus optimus reipublicæ suæ Christianæ iuuandæ feliciter seruet incolumem. Viennæ Austriæ. Nonis Decembr. Anno post Christum natum M. D. XLII.

FRIDERICI NAVSEAE BLANCICAMPIANI EPISCOPI VIENNENSIS, IN CATHOLICVM DE CATHOLICIS in Ecclesia cæremonijs Catechismum, Liber sextus,

Duas habens partes, De Tempore videlicet & Sanctis, & in earum primam

PRAEFATIO.

ADMIRANTVR haud parum multi, quidnam causæ sit, quia tametsi vix vllo loco & tempore (quod nonnulli, nescio quàm vere, iactitant) Euangelium, Dei verbum, adeoque sancta scriptura frequentius & dilucidius, quàm hoc nouissimo quidem tempore in Germania nostra prædicetur, vix tamen vllo tempore & loco minus euangelicorum fructuum appareat, quàm hoc tempore, & in Germania præsertim nostra: quandoquidem hoc apud nos tempore non minus fere apud catholicos, quàm schismaticos & hæreticos, neglecta iaceat & desierit pene omnis erga Deum & hominem fides, spes, charitas, omnis religio, deuotio, timor denique Dei omnis, itemque obedientia, disciplina, honestas, & ita virtus demum omnis, vt non desint inter nomine Christianos, quibus etiam meliores olim fuerunt ethnici: nempe quorũ vita demonstret eos nec æternam posthac, nec cælestem vitam credere, nec esse Deum, vel si est, ipsum habere nullam nec virtutis nec vitij rationem, nec fortassis aliquam rerum humanarum curam. Id quod esset contra omnem & naturam & rationem & scripturã, sicut multis etiam ocularibus experimur coniecturis & argumentis.

Iam vero, quum rem paulo penitius introspexerimus, fateamur oportet, huius nostræ incredulitatis vitæque dissolutæ non postremam esse causam, ecclesiasticarum cæremoniarum, & eorum diuinorũ, in quibus illis potissimum vtimur, officiorum neglectum, quando hoc ipsum sint illæ respectu concionum & auditionũ earundem de fide, precibus, præceptis diuinis, sacramentis, quod sunt pericula & mustræ, quas appellant, respectu exhortationum & informationum belli moderatorum siue capitaneorum.

Vt igitur non modo doceamus, sed & proficiamus & ædificemus, vt etiam quæ dicta sunt à nobis hactenus de duodecim sacrosanctæ fidei nostræ articulis, de orationis dominicæ partibus, de septem sacramentis, deque decem Dei optimi maximi præceptis, & de hoc genus alijs ad salutem pertinentibus, non solum in ipsorum credentiũ, orantium, sacramentisque vtentium & obedientium cordibus efficacius, ordinatius & viuacius inhæreant, accipiãtur, feruentur & cooperentur, verumetiam apud eos, qui credentes, orantes, sacramẽtis vtentes, ac diuinis præceptis obedientes, vel audiunt vel vident in seipsis, vnà
Matt.5. proficiant, verumque denique reddatur, ad quod Dominus hortatur, dicens: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent

tent patrem vestrum qui in cælis est: conabimur in hoc vltimo nostri catechismi libro nonnihil ex sacrosancta scriptura de catholicis in ecclesia cæremonijs (de singulis enim singularum ecclesiarum cæremonijs, non est, vt frustra dicamus) colligere, quæ eædem sunt quasi quædam credentium, orantium, operantiumque nunc signa, nunc documenta, nunc admonitoria, nunc figuratiua; tam non in diuinis passim officijs, vt impia vel prorsus inutilia cõtemnenda; vt ea dominus Deus in veteri testamento non solum pari propemodum tramite cum suis præceptis & mandatis obseruari voluerit, sed & in nouo testamento (quanuis diuersa ratione) per suos apostolos pro loco & tempore docenda custodiendaque censuerit, velut procedente tempore & ordine, Deo benefauente, scripturis, rationibus & exemplis euidenter commonstraturi sumus, descripturi primum cæremonias.

QVID SINT CAEREMONIAE, ET VNDE dici cœperint. Caput I.

QVãuis quid cæremoniæ sint, ad finẽ earundem tractatũ, nec antea perfecte cognosci possit, vt tamen sciatur, quo de sumus hoc libro dissertaturi, fortassis operæprecium fuerit, hac primum parte subijcere descriptionẽ cæremoniarũ. Sunt itaque cæremoniæ, prout de ipsis in præsentia loquimur, quædam exteriores & tã in verbo quàm in facto & habitu hominis in diuino cultu & officio singulares, nec sine quadam religione actiones & exercitationes, ipsum hominem non secus atque figuræ & notæ quædam, vel ad fidem vel pietatem vel deuotionem in corde habendam prouocãtes: vel eius, quod vel quo ad religionem vel fidem, vel quo ad hoc genus aliud in ecclesia militante gestum est, vel in triumphante, quo ad æternam gloriam & beatitudinem, geritur aut gerendum est, admonentes, & quicquid tandem eorum est, quasi exempla quæpiam docentes, secundum tempora, loca, res, personasque distinctæ. Siquidem cæremoniæ primitus ab ecclesia vel potissimum sunt institutæ propter paulo simpliciores, rudiores & duriores, quibus vt plurimum lacte, non autem (teste Paulo) solido opus est cibo, quousque perfectiores, pro cõsuetudine exercitatiores habituri sunt sensus ad boni maliq; discretionem, Hebr.5. quousque decurrãt plerique omnes in vnitatem fidei & agnitionem filij Dei, Ephe.4. in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Id quod perfecte tãdem fiet, vbi ipse Christus Dominus sub nouissimum huius seculi diem Actor.1. reuersurus est è cælo, viuos & mortuos iudicaturus, vti scripturæ habent. Phil.3. 1.Thess.5.

Iam vero, tametsi non dubitemus, Iudæos tanquam omnium populorum vetustissimos & primos, fuisse primum cæremonijs vsos, quas & ipsi ante legem & sub lege traditas à Deo primi receperint & habuerint, quas & in suo idiomate Minhag appellant, ipsæ tamen (quod sciamus) à nulla re Iudaicæ nationis suum nomen obtinuerũt, sed eas fuisse dici cœptas Ceremonias vel à Cerere, quæ dea gentilis & apud ethnicos inuentrix frugum, prima fertur apud eos parua quædam mysteria celebrandi diuinum cultum monstrasse, proindeque postea quemlibet diuini cultus apud illos ritũ, fuisse Ceremonias in ipsius honorem nominari cœptas; vel vtique cæremoniarum causam & appellationem

pellationem natas fuisse, deriuasseq́ à Cærete oppido Thusciæ in Italia, quoniam ipsum benigne receperit, vrbe Roma à Gallis capta, Vestales virgines, quæ simulacra Romanorum ab hostibus eripientes, illucq́ conuenientes, inibi cum ipsis deorum simulacris & idolis hospitatæ liberaliter mansere, donec à Gallis vrbs ipsa per Camillum liberata fuit. In cuius oppidi Cæretis beneficij memorialem gratitudinem, Romani deinde mũdi monarchæ, orbisq́ Domini, præstiterunt, vt omnis apud eos diuinus cultus & huius ritus, vulgo
T. Liuius lib. 5. cœperit appellari cæremoniæ, teste Tito Liuio, quem deinde repetit Valerius Maximus. Quæ quidem appellatio recepta fuit & à Christianis, & apud nos in hanc vsque diem seruata, quoniam deriuauerit ab ea vrbe, quæ deinde caput orbis Christiani, sicut antea Gentilis orbis, DEO sic ordinante, cœpit haberi & esse, quemadmodum sacrosancta illius Ecclesia, quam Romanam dicimus, ita dicitur ac est mater aliarum ecclesiarum, quæ CHRISTO nomina dederũt, vt eius appellatione venire censeamus Catholicam Ecclesiam, quia vniuersus idemq́ Christianus orbis, eius fidem & religionem susceperit, sequutusq́ fuerit, quam illa suscepit ac didicit à Petro & Paulo principibus apostolis, & ab illo tanquam vniuersali vicario IESV CHRISTI in vniuersali eademq́ catholica. Cuius quidem fides & religio sic hactenus immobilis, constans, incolumis, & firma perseuerauit, vt contra ipsam nullæ
Matt. 16. portæ inferorum, id est, nulli nec tyranni, nec hæretici, nec schismatici præualere potuerint, aut eius fidem & religionem infringere, vtpote cuius, adeoq́ ipsius Petri successio, iuxta CHRISTI promissum semper manserit immobilis, non autem neq; Pauli, neq; Ioannis, neq; Iacobi, neq; aliorum apostolorum: nempe quorum ecclesiæ magna ex parte, maxime per Mahometanos, à vera CHRISTI fide & religione defecerint & apostatauerint.

Quum proinde hoc in libro disputaturi sumus de cæremonijs catholicis, non autem de singulis & singularibus singularum ecclesiarum, (quod ob earum varietatem & multitudinem fieri nequit) sitq́ ipsa Romana Ecclesia & huius fides & religio, ad quam pertinet causa cæremoniarum, non secus atq;
Roma. 1. vera matrix & (Cypriano teste) radix Ecclesiæ catholicæ, cuiusq́ fides, Apostolo prædicante, laudata, ab Apostolorum etiã tempore inconcussa viguerit: visum est, pro virili differere de cæremonijs, quas vt plurimum pro loco & tempore in se & in suis filiabus ecclesijs, quales sunt, quæ manẽt in eius vnitate, Romana obseruat ecclesia. De quibus ita tractaturi sumus, vt quatenus fieri queat, (nec enim omnium quæ sunt à maioribus non impie constituta, ratio reddi potest) doceamus, quibus scripturis & harum rationibus, exemplis, fundamentis & vtilitatibus illæ primum fuerint institutæ, itemq́ quid significẽt, singulatim declaremus, nec interim taceamus abusus, si qui, vt & in alijs rebus quamlibet laudatis, fieri solet, irrepserunt, ita commonstraturi, quo modo cõmode possent tolli submouerique, vt plane possis eos accusare, qui hactenus generatim voluerint omnes è medio sublatas cæremonias vt impias, modo finem tractatus expectes, minime, nisi altera quoq; parte audita, sententiam ex affectione sinisteriore pronunciaturus.

QVID

QVID IN VNIVERSVM VENIAT APPELLATIO-
ne cæremoniarum. Caput II.

QVid cæremoniæ,quas Hebræi primum à Deo receperunt & habuerũt, easq; in suo idiomate ,id est, Minhag appellant,ac vnde vocatæ sint, paucis docuimus. Superest vt breuiter doceamus,quid generatim veniat appellatione cæremoniarum: quandoquidem illæ nunc arctius,nunc largius accipi solent. Sciendũ proinde volumus, per cæremonias ecclesiæ Christianæ catholicas hocloco intelligi omnem corporeum exterioremq; in diuinis cultibus & officijs in templo vel aliàs celebrari fieriq; solitis,ordinem,modum,vsum, habitum & ritũ, nonnihil singularis religionis & mysterij præ se ferentẽ. Cæremoniæ fuerunt, quando Moses,pugnante Israel contra Amalech,expassis ad cælum manibus,Deũ pro victoria precatus est: Quãdo David septies in die Deũ laudibus extulit,quando coram arca citharam magna cum deuotione & religione pulsauit, accinctus ephod lineo, ducente omni Israele ipsam arcã testamenti Domini in iubilo & clangore buccinæ: Quando Daniel vir desideriorum, ex cœnaculo fenestris ea parte patentibus,qua Hierosolymis erat obuersum, ter quotidie statis horis genua demittẽs, numerãdo rauit: Quãdo Dominus Iesus Christus cęcũ alibi sanaturus,in terram expuit, & ex terra madefacta lutum fecit, oculos illius obliniuit, & cæcum denique ad piscinam Siloæ dimisit,vt se lauaret inibi: Quando idem sacrosanctã Eucharistiam consecraturus, facta prius iuxta Iudæorũ legem cœna, primum à mensa surrexit,vestimenta deposuit,linteo se præcinxit,aquam in peluim fudit,pedes discipulorum lauit,deinde illos linteo quo præcinctus fuit,extersit: ac deinde readsumptis vestibus,recubuit,docuitq;: præmissisq; doctrinis,accepit panem,benedixit ac fregit, deditq; discipulis suis,& ait: Accipite & mãducate: Hoc est corpus meum &c. Quando Lazarũ resuscitaturus,primũ suspexit in cælum, gratias patri egit, infremuit spiritu, seq; ipsum turbauit,plorauit, lapidem à sepulchro tolli iussit, clamauit voce magna: Lazare,veni foras,quem deinde ligatum discipulos soluere præcepit: Quando deniq; cælos ascensurus,eleuatis manibus,benedixit discipulis suis ac matri suæ &c. ij proinde diuini cultus,& hoc genus alij modi,ritus,ordinationes,habitus in orando,cantando,benedicendo,ieiunando, recte dici solent cæremoniæ, quũ præstent quod earum definitio superiore loco præscribit.

Exod.17. Psal.118. 2. Reg.6. 1. Par.13. Dani.6. Ioan.9. Ioan.13. Matt.26. Mar.14. Luc.22. 1. Cor.11. Ioan.11. Mar.16. Luc.24.

ERRARE EOS, QVI CONTENDVNT CAEREmonias in nouo testamento, quasi impias,magna saltem ex parte tollendas. Caput III.

EX ijs igitur,quæ recensuimus hucusq;,non obscure colligimus,eos q̃ contendunt cæremonias in nouo testamẽto, quasi impias, debere prorsus abrogari,propter certas nonnullas rationes,vehementer errare.

Prima est,q̃m quum Deus ille opt.max.in hoc orbe primus,vt audiuimus, protoplastis cæremonias tulerit,atq; idem quũ solus & summe bonus,omnia valde bona cõdiderit,ita prorsus sub sole vniuersa(teste scriptura)in mẽsura, numero & pondere sapienter & suauiter disposuerit, vt nemo iuste possit nec

Gene.4. Matt.19. Mar.10. Luc.18. Gene.1. Sapiẽt.11.

debeat

Iob.9. Eccés. 8. Psal.113. Iacob.1. debeat interrogare, Quare sic facis? aut Quur ita fecisti? vtpote q̄ is sit, qui omnia quæ vult, facit: profecto non modo non fas est dicere, sed ne cogitare quidem, malas esse & impias cæremonias, atq; proinde tollendas, quarum Deus, author omnium bonorum, primus fuit institutor.

Secunda, q̄m Christus suo perinde exemplo cæremonias aliquot instituit, vt qui nobis in exemplum, ipsis vsus est in docendo, operãdo, & orando, prout nuperrime probauimus, probaturi suo deinde loco & tempore multo fusius. Quem & eius discipuli deinceps sequuti sunt, vsi non solũ (veluti pariter pro loco & tempore audiemus) ipsis cæremonijs, verũ quarum nõnullas etiã instituerunt illi. Nonne cæremoniale fuit, quòd Petrus ipsam Thabitam mor-

Acto.9. tuam (quæ Dorcas interpretatur) resuscitaturus, in genua lapsus est, precatusq; & ad illius corpus cõuersus, ait: Thabita, surge, eiectis antea foras omnibus hominib⁹? Nonne etiã, quæso cæremoniale fuit, q̄ Paulus pro Christianorũ tribulationibus genua sua flexerit ad Deum patrẽ? Nonne etiãnum cæ-

Ephe.3. remoniale fuit, q̄ idem docuit, viros debere leuatis manibus apertoq; capite,

1. Cor.11. mulieres vero velatis capitibus orare, ponens rationem, quur ita fieri debeat, quemadmodum rationes habent omnes cæremoniæ, vtcunq; non omnibus cognitas? Iam vero quis non vtatur eis rebus in cultu diuino, quibus tam accurate Christus vnà cum discipulis vsus est, quasq; fieri præcepit?

Tertia vero ratio est, q̄m necessariæ sunt cęremoniæ ecclesiasticæ multifariã. Primo, qa per eas Deo opt. max. seruimus, & gratias agim⁹ pro corpore, quod nobis dedit, proq; omnibus quæ corporis sunt. Quia eñ tria nobis gñatim ex gratuita meraq; liberalitate contulit, animam videlicet, corpus & substantiã, & bona quæ sunt animæ, corporis & substãtiæ, quæ aliàs appellant bona fortunæ: ꝓinde conuenit ac oportet, vt de ijs bonis homo creatori datoriq; Deo

Deut.5. suo seruiat, & gratias agat & referat, pro anima cũ cordiali deuotione & dile

Matt. 22. Luc.10. ctione, pro substãtia cũ decimatione substãtiæ & eleemosyna, pro corpore cũ

Mala.3. corporeis cæremonijs in orãdo, legendo, canendo, ieiunãdo, geniculando, &

Tob.4. in id genus rebus exterioribus & corporeis omnino consistentibus. Et hoc est quod Dauid ex corde quærit, inquiens: Quid retribuam Domino pro omni-

Psal. 115. bus quæ retribuit mihi? Qui & deinde dicit: Tua sunt omnia Domine, & quæ

1. Par. 19. de manu tua accepimus, dedimus tibi, quæq; tibi debemus. Et hoc etiam est

Ephe.5. quod Paulus ait: Domino gratias agẽtes semper pro omnibus in nomine Domini nostri IESV Christi. Atqui cæremonijs corporeis potissimũ pro corpore, proq; ijs quæ corporis sunt, gratias agimus & seruimus Deo. Atq; hinc est q̄ quemadmodum nulla fuit gens vnquam sine Deo, sineq; aliqua vel q̄libet vana & superstitiosa religione, sic etiã nulla fuit gens vnquam sine vsu cæremoniarum, quibus Deum suum non coluisset quasi cultu quodã exteriore.

Hebr.11. Secũdo, quia ꝑ eas ꝑuenimus ad ea quæ fidei sunt, quæq; alioqui nec videri, nec facile cognosci possunt, maxime à paulo rudioribus & infirmioribus,

Hebr.5. quibus iuxta Paulum, non solido cibo, sed opus est lacte. Id quod vsqueadeo verum est, vt idem Paulus censuerit ethnicos olim nequaquam excusandos

Roma. 2. infidelitatis, quãuis nullam de Deo, deq; rebus diuinis & inuisibilibus, nisi na

tutæ

turæ legem habuerint, quũ per ea, quæ exteriora sunt & mũdi visibilia, conspicere & intelligere potuerint, quæ inuisibilia sunt & æterna, adeoq; Dei virtutem & diuinitatem. Atq; hinc est, q quum olim Iudæi primi essent populi in orbe, & ad cælestia diuinaq;, præsertim de Deo, deq; eius vnigenito Iesu Christo, quandoq; nascituro, credẽda prorsus omninoq; rudes & difficiles, factum est, vt Deus tot ac tantas illis per Mosen tradiderit cæremonias, & eas æque sicut decalogi præcepta custodiendas voluerit: quippe, vt per ipsas tanq̃ per signa, figuras, specula, peruenirent ad cognitionem Dei, & illius fidei, quæ rerum est non apparentium. Et hoc est quòd Apostolus dicit, in vno quidem sensu, illis omnia contigisse in figuris. Exod. 18. Leu. 9. 10. Num. 1. 15. Deut. 4. 3. Reg. 2. Hebr. 11.

Tertio, quia per eas aperto forisq;, nec solum corde, sed & ore & opere Deũ confitemur: id quod necessarium est, quum, teste Paulo, corde credatur ad iustitiã, ore autem confessio fiat ad salutem. Hinc Christus vult, vt ipsum non modo in spiritu, sed & in corpore forinsecus confiteamur, inquiẽs: Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui in cælis est. Et qui negauerit me coram hominibus, negabo & ego eũ coram patre meo qui in cælis est. Iam vero quomodo Christianus hoc ipsum perficiet nisi Christianis cæremonijs? Aut quomodo, vel à Iudæis, vel à Turcis, vel ab id genus infidelibus discernetur forinsecus, nisi Christianis cæremonijs, quasi quibusdam tesseris & symbolis & signis militaribus, vti minister alicuius satrapæ dinoscitur aliquando vestibus & certis earundem coloribus, quemadmodum serui Dei, quos in Apocalypsi sua se vidisse fatetur euangelista, signati traduntur in frontibus eorum? Id quod totũ videtur innuere Paulus, de cæremonijs apud Corinthios agens. Quarta ratio, non tollendarum vt impiarum cæremoniarum, est, quòd eæ sint valde proficuæ. 1. Cor. 10 Rom. 10. Matt. 10. Marc. 8. Luc. 9. & 12. Apoc. 7. Apoc. 9. 1. Cor. 14

Primo, quoniam nos non solum ducunt ad agnitionem fidei, & quæ fidei sunt ac operũ fidei, nec solum nos prouocãt ad deuotionẽ, religionẽ, pietatẽq; vehementius, sed & fidẽ, & quæ fidei sunt, vt paulo superius diximus, quasi quædã manuductiones exemplares instruunt, & eorũ, quæ fieri debẽt in corde, monent, vti sic fiant, maxime rudiores, cuiusmodi sunt pueri, senes, qui bis sunt pueri, & qui sunt paulo carnaliores, & rarenter diuina officia frequentant, quibus lacte, non solido cibo, opus esse Paulus ait, cuiusmodi fuerunt Corinthij, quibus ita dicebat idem Paulus: Et ego fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus: tanquã paruulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam. Nondum enim poteratis, sed ne nunc quidem potestis. Adhuc enim carnales estis. Secundo, quoniam manutenent cæremoniæ catholicæ in ecclesia, adeoq; in ipso diuino cultu ordinem, quo nihil ad vnitatem, concordiam & pacem conducibilius & pulchrius, sine quo nihil sibi constat, sed omnia sunt tanquam chaos confusum, horroreq; plena. Quapropter quum Paulus de cæremonijs aliqua Corinthijs tradidisset, tandem concludens sermonem, dixit: Itaque fratres, omnia honeste & secundum ordinem fiant in vobis. Ibidem Hebr. 5. 1. Cor. 3. 1. Cor. 14.

Hinc videmus, q̃ agantur omnia confuse discorditerq; apud hæreticos &

schismaticos, qui propria temeritate sustulerunt cæremonias catholicas, quarum tamen magnam partem volentes nolentes readsumere compulsi sunt, quum alioqui populus eorum tanquam oues sine pastore, non secus atque bestiæ confusim degissent, prout nec in hunc vsque diem vllus est apud eos ordo, sibi cum vera deuotione constans.

Tertio, quoniam cæremoniæ non modo conducunt & vtiles sunt ad deuotionem, pietatem, religionem, fidemq́; in cordibus suscitandam in eis ipsis, qui vtuntur illis, sed & eis, qui vident vel audiunt, vtentes ipsis, vtpote quòd & ipsi perinde exemplis quibusdam & hortamentis, ad eandem deuotionem, pietatem, religionem & fidem prouocantur, Deumq́; patrem, qui in cælis est, glorificant. Ad quod sane exemplum in aliorum salutem plerique omnes ob-
Matt. 5. ligamur, Domino dicente: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videãt opera vestra bona, & glorificent patrem vestrũ qui in cælis est. Et quid multa de magnis & multis vtilitatibus catholicarum in ecclesia cæremoniarum? quando eædem tam sunt virtute, potentia, fructuq́; plenæ, vt qui eas tãquam mysteria & cælestia & diuina quædam signa fideliter pieq́; frequentãt, quanuis eorum causas scire non omnino possint, non tamen sine fructu sint: nimirum diuinitus institutæ, vt miro quodam modo Dei secreta, quæ possunt à paucis intelligi, pene possint ab omnibus agi: fitq́; hoc ipsum in eis, quod in
1. Cor. 12. oculis & cæteris membris fieri solet. Etsi enim soli oculi vident in operando, cætera tamen membra, quæ non vident, & tamen operantur, non sunt sine fructu, singula suam dignitatem habentia, quanquam oculi, qui cætera ducunt & dirigunt, præemineant.

Ex ijs proinde omnibus, quæ dicta sunt hactenus, aperto colligimus, quàm non modo turpiter errant, sed & in primis simpliciores in tot tantisq́; bonis scandalizant, qui vel cæremonias in ecclesia catholicas tollunt vel negligunt, vel eis vtentes subsannant & derident, quum vtique tam ex præcepto, quàm ex præcepti transgressionis supplicio obligentur alios quocunq́; modo in bonis operibus ad fidem, ad religionem, ad pietatem, ad spem & charitatem, &c.
1. Cor. 8. ædificare, non autẽ scandalizare. Cuius causa Paulus de cæremonijs & tradi-
Roma. 12. tionibus humanis pie latis, loquẽs ad nos omnes, ait: Prouideamus bona non solum corã Deo, sed & corã oĩbus hominibus. sed hoc iudicate magis, ne po-
Rom. 14. natis offendiculum fratri vel scãdalum. Quæ pacis sunt sectemur, & quæ ædi-
Roma. 15. ficationis sunt, inuicem custodiamus. Debemus nos firmiores sustinere imbecillitates infirmorum, & nõ nobis placere. Vnusquisq́; vestrum proximo suo placeat ad ædificationẽ. Hæc Paulus, qui vsqueadeo abstinuit à scandalizan-
1. co. 6. 10 do, vt nec facere vellet, quæ sibi licerent, qm̃ non ædificarent: nempe non im-
Matt. 18. memor eius, quod Dominus ait: Væ homini per quem venit scandalum. Expedit ẽm ei, vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Væ proinde ijs, qui vel tollunt vel negligunt cæremonias, quum prorsus agant, quod nec eis licet, nec alijs expedit, sed obest plurimum aliorum saluti & Dei cultui, scandalizando seipsos, damnantes & alios, quos scandalizant, si fiunt vel mali, vel quàm fuerunt antea peiores.

CON-

CONFVTARI SCRIPTVRIS ET EARVM RATIO-
nibus, quæ hæretici & schismatici contra vsum cæremoniarum
catholicarum falso peruersèq; citant. Caput IIII.

NEcesse, quod ex hæreticis & schismaticis nonnulli, nescio quæ apud rudiorem populum cõtra cæremonias ecclesiæ citant, quum ea prorsus esse conficta & falsa, ex ijs & id genus alijs, q̃ proximo capite diximus, nemo non pius intelligit, intellecturus paulo etiamnum clarius ex ijs, quibus istorum allegata plus quàm aperto confutantur & redarguuntur. Primo enim quia dicũt, cæremonias esse Iudæorum, quæ, quum fuerunt figuræ, plane cessauerint, ne seruantes eas, videamur iudaizare, breuiter respõdemus bifariàm: Primo, nos hac parte & in Christianismo tractare & seruare cæremonias ecclesiæ catholicas: quo quidem verbo secludimus non modo Iudæorum, gẽtilium, hæreticorum & schismaticorũ cæremonias, sed & singulares singulariũ ecclesiarum cæremonias. Quum enim cæremoniæ earum sint rerum, in quibus vnusquisq; in suo sensu abũdare potest, fieri potest, vt singulæ ecclesiæ singulas cæremonias, & eas quidem varias habere queant, (quũ & ipsa triumphãs ecclesia varietate sit circundata) quarum nonnullæ sunt ex scripturis acceptæ, nõnullæ sine scripturis apostolica traditione per successores confirmatæ: nõnullæ, quarum etiam institutio ignoratur, consuetudine non impia corroboratæ sunt, quas singulatim recensere, sit & impossibile & superuacaneum. Quum proinde (vt diximus) eas duntaxat prosequamur cæremonias hoc in libro, quas in vniuersum seruat vel in seipsa, vel in suis filiabus, quæ sequuntur eius fidem & religionem, Romana ecclesia, & eius appellatione non sine causa, quam superius expressimus, veniat ecclesia catholica: fieri solet, vti nostras, de quibus differemus, cæremonias ecclesiæ catholicas appellemus, fusèq; deq; habentes omnium eorum cæremonias, qui sunt extra catholicam ecclesiam. Psal. 44.

Secundo respondemus, cæremonias Iudæorũ vtiq; legales, in nouo testamẽto sublatas, nec vllo pacto seruãdas esse, vtpote quæ fuerint figuræ de Christo Iesu Messia vẽturo, deq; fide de ipso, adeoq; veritate, quæ cum per Christum facta sit, diesq; aduenerit, & lux ipsa processerit, merito cessauit figura: nox & vmbra quoq; fugere coactæ sunt, nec vlterius obseruandæ cæremoniæ Iudæorum, quæ quoquo modo derogare possunt vel Christo, qui dudum venit, vel in ipsum fidei, quæ nũc veritate patefacta, completa est: quæ vero apud Iudæos cæremoniæ fuerunt, deuotionis solum & pietatis, adeoq; admonitrices rerum diuinarum & cælestium, informatricesq; honestatis, pacis & concordiæ, adeoq; id genus virtutum, bonorumq; operum, ab ecclesia sunt merito vel receptæ, vel earum similes institutæ, quum quæ morum sunt virtuosorum, nullam recipiant mutationem, veluti diximus in libro decalogi, dicturi clarius, vbi deuenerimus ad singularem cæremoniarum expositionem. Ioan. 1. Colos. 2. Heb. 8. 10

Secundo vero, quia dicunt aduersarij, nos Christianos omnino non indigere cæremonijs, cum quia simus iam per fidem perfecti satisq; instructi, tum quia nos Deum in spiritu tantum intus, non autem foris adorare oporteat, domino dicente: Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate Ioan. 4.

oportet adorare: Respondemus primũ, nos optare magnopere vt verũ esset, Christianos sic omnes esse perfectos, vt per cæremonias non indigerẽt ad deuotionem, pietatẽ, fidem, religionẽ prouocatione, nec rerũ cælestium & diuinarum admonitione, nec earum informatione, sed quũ secus lõge habere rem videmus, profecto cæremonijs oportet æque vtamur atque aliæ gentes, quum inter nos sint non parũ multi pueri, partim ætate, partim moribus & senio, partim rudes ac stupidi natura: & tales propemodum plerique omnes, hac quidem vana tempestate cæremonijs indigẽt: quales fuere quondam Hebræi, ad quos

Hebr. 5. scribit Apostolus, qui recte posset nunc ad nos dicere: Etenim quũ deberetis magistri esse propter tempus, rursum indigetis vt vos doceamini quæ sint elementa exordij sermonum Dei, & facti estis quibus lacte sit opus, non solido cibo. perfectorũ enim est solidus cibus, eorũ qui pro consuetudine exercitatos

1. Cor. 13. habẽt sensus ad discretionẽ boni & mali. Iam vero quia plerique oẽs cælestia per speculũ in ænigmate videmus, ac fide doceri magis ac magis possumus, sintque inter nos vsque ad consummationẽ seculi nonnulli pueri, nonnulli paulo seniores & rudiores, oportet sane cæremonijs doceamur, admoneamur, & prouocemur, vsque ad finẽ seculi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei. Cuius quidem causa Dominus, Apostolo teste, quosdã dedit

Ephe. 4. apostolos, quosdã prophetas, quosdã Euangelistas, quosdam pastores & doctores. Deinde quia dicunt Deũ esse adorãdum in spiritu & veritate, non ne-

Ioan. 4. gamus: sed inficiamur, illi non etiã rebus esse corporeis inseruiendũ, nec illum deposcere cultũ exteriorẽ: quinimo Deus ipse viribus animæ, corporis & substãtiæ colendus est, vti paulo superius docuimus. Insuper cæremoniæ nõ sunt impedimẽto spirituali cultui & adorationi, quũ magis ipsam promoueant & spiritũ excitent. Quũ eñ spiritualis idemque interior cultus Dei, cõstet ac fundetẽ in fide, spe & charitate, atque eæ tres virtutes nec perfecte haberi nec cognosci possint, nisi per exteriorẽ cultũ bonorum operũ & fructuũ, quibus homo forinsecus se exerceat, vtpote ieiunijs, vigilijs, orationibus, & in id genus corporalis exercitij cæremonijs, tũ etiã moribus grauibus, honestate, exemplari vita bonorum operũ, in obediẽtia humili, in perfectione corporeæ legis & ecclesiæ traditionũ: profecto constabit, ipsum hominẽ non nisi summa difficultate Deũ in spiritu adorare posse, nisi ille hominẽ ipsum exteriorẽ prius exercitio cæremoniarũ & bonorum operũ præparet ac disponat, & in eo carnales concupiscẽtias supprimat, vt ipse fiat congruũ organum & instrumentũ hominis interioris, adeoque spiritus ipsius, qui alioquin à carnalibus desiderijs & in ocio sine vsu cæremoniarũ (nisi sic cicuretẽ ac castigetẽ exterior homo) prorsus sit indispositus ad seruiendũ Deo, adeoque ipsum vere adorandum: quando-

Sapiẽt. 9. quidem corpus quod corrumpitẽ, inquit Salomon, aggrauat animã, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitãtẽ. Oportet proinde, si spiritus vere libereque debet adorare & colere Deũ, vt caro ipsa adeoque corporalis sensualitas, quam vocamus hominẽ exteriorẽ, prius refrenetur ac dometur vsu & exercitio cæremoniarum & aliorum exteriorum operum bonorum, quemadmo-

1. Cor. 9. dum Paulus fecit, de seipso dicens: Castigo corpus meum, & in seruitutẽ redigo.

digo. Et quare? nimirum, vt eo libentius in ipso spiritus Deo seruiret, & ne fortasse reprobus efficeretur, qui prædicaret alijs, vt corpus bonis operibus, qualia sunt etiam cæremoniæ, spiritui subditum redderent. Ita nimirum oportet, vt primo corpus per exteriora opera exerceatur, vt fiat spiritui instrumentum bene dispositum & congruum. Cuius etiam argumentum Deus optimus in creatione hominis reliquit, quum primo corpus creauerit, illiq; deinde spiritũ infuderit, scriptura dicente: Formauit dominus Deus hominẽ de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem. Hunc sane spiritus & corporis ordinem Paulus in dicendo sequitur, dicens: Factus est primus homo Adam in animã viuentem, nouissimus Adam in spiritum viuificantem. Sed non prius quod spirituale est, sed quod animale, deinde quod spirituale. Hinc est, quod quia hæretici nostro tempore plane carnales animalesq;, perperàm inuertentes hũc naturæ ordinem, duntaxat spiritum vane sonuerint, spiritualiaq; iactitauerint apud populum & magnalia, corporales vero ritus & vsus cæremoniarum exteriores neglexerint, & reiectis explosisq; bonis operibus ventosam plebem, quæ aliàs natura ad malum prona est, fitq; licentia semper deterior, ad nudam mortuãq; fidem tanquam ad perfectam iustitiam trahere moliti fuerint: cœperunt plerique nunc omnes, adeo esse sine Dei timore & obedientia, tamq; per omnia sine conscientia bestiales, animales & carnales, vt plane nihil sapiant nec faciant quod est spiritus, sed omnia quæ carnis sunt & mundi, perpetrant, de quibus Apostoli seniores, vt & Iudas ille Thaddæus etiam meminit, ita certo prædixerũt, vt credas eorum tempore victitasse, quum dicunt: In nouissimis temporibus venient illusores secundum desideria sua ambulantes in impietatibus. Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes. Nec mirum, quum sint inuerso ordine trahi cœpti ad ipsum spiritum, nec secus spiritualibus & rebus ijs altioribus, quæ fidei sunt inuisibilis, suffocati, atq; suffocarentur infantes, si traderetur eis primum panis, caro, & hoc genus cibus solidus, nõ autem lac. Id quod maiores nostri, Christum & eius apostolos sequentes, non fecerũt, vtpote qui primo populum carnalem certis quibusdam cæremonijs exterioribusq; operibus domare frenareq; sategerunt, vnde cœperunt deinde viuere in timore Domini, bonam conscientiam habere & ad Deum deuotionem: qui virtutes amabant, odio autem vitia habebant. Errant proinde falso dicentes, cæremonias exteriores illas impedimento esse, quo minus homo Deum in spiritu & veritate adoret, quum illæ multo magis hominem disponant, vt spiritu possit Deum & colere & adorare liberius.

Gen. 2. Sap. 10. 1. Cor. 15. Gen. 8. Iudæ 1. 2. Tim. 4. 2. Tim. 3. 2. Pet. 3. 1. Cor. 3.

Tertio autem, quia dicunt aduersarij, cæremonias Ecclesiæ sibi stultas videri, peneq; superstitiosas: respondemus, hoc ipsum esse prorsus & quidẽ certissimũ argumentũ, quod cæremoniæ catholicæ sint pro fide Christiana, adeoq; pro rebus diuinis, ad quas tendit ipsa fides nostra, quæ vtiq; per omnes suos articulos vsqueadeo stulta videtur ac est ijs qui pereunt, vt etiã quondam habiti sint fatui, qui prædicarunt eam, quum tamen coram Deo fuerint vere sapientes. Sane Deo sic visum est, per stultitiã prædicationis saluos facere creden

1.Cor.1. tes, qui stultam huius mundi fecit sapientiã. Et hoc est quod Paulus ait: Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis autem vocatis Iudæis & Græcis, Christũ Dei virtutem & Dei sapientiã. Præterea cur cæremoniæ nõ haberentur stultæ à derisoribus earum, quando sint ipsæ rerum diuinarum, cælestium & spiritualium
1.Cor.2. promotrices, quarũ isti sunt expertes omnino, quas nec (teste Paulo) possunt intelligere, quũ sint homines animales & carnales, qui nõ percipiũt quæ sunt
Esaiæ 33. spiritus Dei, quæ sunt eis stultitia, qm̃ sibi videntˀ sapientes, quũ sint vere corã
Esai.29. Deo stulti: quorum ipse propterea sapientiã perdet, & prudẽtiam reprobabit.
Abdiæ 1. Sinamus igitur istis cæremonias haberi stultitiam, & qui vtuntur eis simpliciores & imbecilliores, haberi stultos, modo sinant eos esse eiusmodi stultos per Christum, quos Deus elegit, quorum illi simplicitas stulta sic præ sapientia mũdi placet ac grata est, vt suam esse velit sermocinationem cum sim-
Iob.12. plicibus, qui proculdubio bene ambulant, quum simpliciter ambulant. Etsi
1.Par.29. enim iustorum simplicitas deridetur, ipsam tamen Deus diligit.

Quarto, quia dicũt aduersarij, cæremonias præ se ferre hypocrisim: respondemus, cæremonias nequaquã esse hypocrisim, quum non sint nuper inuentæ, nec ab vno, sed longe dudum receptæ, sicq́ à multis & vniuersis hominibus Christianis toto terrarum orbe per aliquot secula seruatæ, vt propterea catholicæ dici cœperint: nec institutæ ideo, vt vtentes eis, debeãt videri velle, sed tales esse, quales vt sint, illæ monent. Cæremonialis em̃ homo, sicut vir bonus, est, qui bonus esse vult, videri aũt nõ laborat. Hypocrita, esse quidẽ bonus & sanctus nõ laborat, videri autẽ vult. Quum itaq; cæremoniæ non sint nouæ, nec vnus dũtaxat homo eis vtatˀ, sed in vniuersum pleriq; omnes, non video, quomodo hypocritæ quoquo modo sint aut esse possint, qui secundũ ecclesiæ consuetudinẽ cæremonijs vtunˀ, maxime quũ hypocrisis simulatio sit, in cor-
1.Par.28. de sedem suã habens, cuius est solus Deus, non aũt homo, scrutator. Quo ni-
Rom.8. mirũ pacto frequentius & verius esse potest, ac plerũq; est, hypocrita, qui prorsus
Psal.7. nullis vtiˀ cæremonijs, nihilq́; agit forinsecus, in mẽte tamen videri cupit,
Hier.17. ac cæteris se meliorẽ censet, vti patet in duobus illis, qui simul ascenderunt in
Acto.2. templum, vt orarẽt, vnus pharisæus, & alter publicanus: quorũ ille, qui nullis
Luc.18. vtebaˀ cæremonijs, sed stans duntaxat apud se orabat, dicens: Deus, gratias ago tibi &c. verus fuit hypocrita, minimeq́; fuit iustificatus, quoniã iustus videri voluit in mente: hic vero, scilicet publicanus, qui cæremonijs vtebatur in orãdo, (vtpote qui stabat à longe, oculos ad terrã figebat, pectusq́; suũ percutiebat, dicẽs: Deus, ꝓpicius esto mihi peccatori) nõ fuit hypocrita, proindeq́; iustificatus, quũ nõ voluerit, sicut alter, videri nec deuotus, nec iustus, seipsum cognoscens. Quem pleriq; omnes peccatores sequi debemus, minime iactan-
Mat.6. ter videri cupientes. Id quod Dominus prohibet, inquiens: Attendite ne iustitiam vestrã faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis &c. dũtaxat hypocrisim prohibens, non autem opus ipsum exterius, quod vtiq; cæteris debet
Matt.5. in exemplum videri & prælucere, volens nostra verba & opera quæcũq; exteriora cum corde debere cõcordare, quæ nullius sint alioqui momẽti, nisi ad-

sit spi-

sit spiritus atque cor, id est, nisi corde quoque fiant, quæ foris repræsentãtur ad Dei gloriam: quippe quæ eatenus sint salutaria, quatenus cor intus accesserit, cuius potissimum causa cæremoniæ catholicæ sunt institutæ. Hinc est quod dñs in Esaia dicit: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum lõge est à me. Esa. 29. Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas & mãdata hominum. Quasi dicat: Nihil ad salutem faciunt homini traditiones humanæ, vel quanlibet sanctæ appareant, nisi sub ijs cor sit syncerum & pium, quod soli Deo faciat, quod foris significatur in exemplum cæteris, vt quod per se bonum est, fieri videntes, incipiant & ipsi benefacere & Deum glorificare. Perspicuum sit itaque, eum qui iudicat alterum hypocriseos, quum sibi velit iustus videri, plerunque maiorem esse hypocritam eo quem iudicat, id quod facere non deberet, iuxta dominum dicentem: Nolite iudicare, & non iudicabimini. Iudicat autem, qui per se bonum in sinistram partem interpretatur, contra proximi charitatẽ, quę vertit in meliorem partem omnia. Hinc grauiter peccant, qui deridẽt cæremonias ecclesiæ catholicas, quæ ne speciem quidem hypocrisis habent.

Matth. 15 Matth. 5. Matth. 7. Luc. 6. 1. Cor. 13.

Quinto, quia dicunt aduersarij vel ideo saltem maiorẽ cęremoniarum partem tolli debere, quoniam parum sint vtiles, quum non aliud sint quàm corporalis quædam exercitatio, quæ (teste Paulo) ad modicum vtilis est: respondemus, quod vtile est ad modicum, non est inutile, ideo non proijciendum, maxime quum tale sit modicum, sine quo multa & magna fieri nequeant, nec sine ipso ad ardua peruenire quimus, quale si contemneret homo, teste Salomone, pedetentim casurus esset. Parua nimirum res est, Alphabetum, si quis vlterius non vtit: sed maxima res respectu orationis, quæ sine eo constitui nequit. Res quoque parua est frenum, si quis ipsum per se iudicat: sed res vtique maxima respectu equi, qui nequit sine ipso domari. Ita nimirũ cæremoniæ (quanuis Paulus de eis in allegato loco non differat, sed de abstinentia) res eis parua modicaque censetur, qui putant eas duntaxat esse quandam corporalem exercitationem, sed vtique eædem sunt res maximæ, quando videmus sine ipsis Deum non posse, nisi summa cum difficultate, nec coli nec adorari: quinimo maximæ sunt, maximique momenti, vbi multiplicem earum paulo superius enarratam præcellentiam, vtilitatem & necessitatem considerauerimus.

1. Tim. 4. 1. Tim. 4.

Sexto, quia contendunt cęremonias esse tollendas, quòd varij sint circa eas abusus, vtpote superstitiones, in quibus aliquot ita suam fidem & spem collocent, vt credant se per ipsas iustificari: Respondemus, res plerasque omnes, vel quanlibet bonas, esse tollendas, si tollenda sunt omnia, quibus adsunt abusus, quum nulla sit res vsqueadeo bona, quæ non incipiat haberi mala, si quis perperàm abutatur ea, præsertim quod nihil sit omni ex parte beatum, quando nec aurum ex toto purum sit, nec argentea vasa careant semper ære, nec rosæ spinis, nec area domini siue ecclesia paleis vnquam vacarit, quum mox ab initio quoque inimicus homo superseminauerit zizania & lolia in medio boni seminis, adeoque tritici ipsius, domino alibi, ipsomet videlicet seminatore boni seminis, teste, qui & eo in loco non propterea vult triticum è medio tollendum, quia mixtas habeat zizanias, sed potius vtraque simul crescere, Matth. 13.

si semen bonum simul sit tollendum. Cuius sane verbi si aduersarij vel memores essent, vel ipsum intelligerent, profecto discerent ac scirēt, ita tollēdos esse abusus in religione, vt ipsa maneret interim religio, nec destrueretur ipsa substantia propter accidens ipsius aliquod malum. Ita nimirum Paulus communionem venerabilis ac sacrosanctæ Eucharistiæ nequaquam sustulit, quia plerique abuterentur ea per ebrietatem, percp hæresim & contentionem, sed abusus corripuit, & nouas instituit cæremonias circa eandem communionem, da-
1. Cor. 11. turus & alias, si quandoque venturus sit ad illos, dicens: Cætera autem, cum venero, disponā. Nec dubium, quin quod pollicitus est, seruauerit, ac eis præscripserit, ā quibus, quo tempore, quo cultu, quo ritu, quibus verbis consecrari sumiqꝫ debuerit. Nec item dubium, quin quod præscripsit, Ecclesia iam inde
1. Tim. 3. seruarit, quæ veritatis est columna & firmamentum. In cuius sane cęremonias catholicas si qui, quod mirandum non est, abusus irrepserunt, ā nobis pro loco & tempore deinceps ita submouebuntur, vt nemo pius eas sit accusaturus aut impietatis, aut superstitionis, quemadmodum nouissimis istis temporibus pleriqꝫ hæreticorum & schismaticorum factitarunt, bis iniusti: tum quia quas ipsi nouas instituerunt alicubi contra catholicæ ecclesię consuetudinem, ordinationes & cæremoniæ longe pluribus scateant, quàm nostræ, abusionibus, vtcunqꝫ centies nostris recentiores, proinde merito corripiendi verbo hoc do-
Matth. 7. mini: Quid vides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vi-
Luc. 6. des? Hypocrita, ejce primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis ejcere festucam de oculo fratris tui. Ad quorū singulos ait Apostolus: Propter quod
Roma. 2. inexcusabilis es ò homo om̄is qui iudicas. in quo eīm alterum iudicas, teipsum condemnas. Eadem enim agis quæ iudicas. Tum quia multa dicūt, pauca vero probant, nullam ostendentes impietatem, cuius accusant cæremonias ecclesiæ catholicas: ipsamqꝫ catholicam ecclesiam falso calumniantes, q̄ mendaciter cauillantur, eius filios iustificationem, fidem & spem ponere in cęremonias. Id quod nullum ex catholicis vnquam nec scripsisse, nec fecisse scimus, sed ple-
Galat. 5. rosqꝫ omnes ex suæ matris decreto iuxta Pauli sentētiam tenere, Deum solum fide per charitatem bona opera producēte, nos iustificare: cęremoniasqꝫ ipsas hoc potissimum duntaxat facere, vt fidem & spem habeamus, & vere tenea-
Gene. 15. mus, ac ipsam bonis operibus adornemus & viuificemus, vti in nobis & (quē-
Iaco. 2. admodum sensit Abrahā olim) fides cooperetur operibus nostris, & ex ipsis operibus fides consummetur.

Atque licet deinde non negemus fieri posse, vt nonnulli paulo sint superstitiosiores (quanquam quales & quæ sint istæ superstitiones, à nullo satis expressæ sint) circa cæremonias ecclesiæ, nemo tamen eis cæremonijs iuxta ecclesiæ consuetudinem vtens, facile sit (arbitramur) arguendus superstitionis, quæ, sicut hypocrisis, suam præcipue sedem habet in corde, cuius solus Deus, scri-
Hiere. 17. ptura teste, scrutator est. Quod vbi rectum fuerit, totum quod foris sine scandalo agitur, rectum est, non autem superstitiosum, domino dicente: Si oculus
Matth. 6. tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si aūt oculus tuus fuerit
Luc. 11. nequā, totum corpus tuum tenebrosum erit. Insuper demus, aliquā nonnullos

in cæremonijs ecclesiasticis committere superstitionē, eam tamen ita putamus coarguendam, vt quod medium est, ac in bonam & malam partem verti potest, semper in meliorē partem vertamus, maxime hac in parte, vbi, quod ipsi superstitionem vocant, esse possit pius ac simplex affectus, qui Deo non queat esse non gratus, quum non ex superstitione, sed ex abundātia potius quadam dilectionis & deuotionis erga Deū & eius sanctos ꝓdire credi debeat, quemadmodum non ingratam habuit cæremonialem vnctionem Mariæ Magdalenæ, sed contra Iudam, qui illam vanam & fortasse superstitiosam censuit, magnopere commendauit ipse dominus, inquiēs: Quid molesti estis huic mulieri? Opus enim bonum operata est in me. Mittens enim hæc vnguētum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit. Amen dico vobis, vbicunq; prædicatum fuerit hoc euangelion in toto mundo, dicetur &, quod hæc fecit, in memoriam eius. Quinimo nec ipse censuit mulierem illam superstitiosam, quę fluxum sanguinis duodecim annis passa, retro accesserit, & tetigerit fimbriam vestimenti eius, dicens intra se: Si tetigero tantum vestimentum eius, salua ero. Quam sane mulierem aliquanto rectius accusassent superstitionis, præsertim quum nulla fuerit in ipsa veste diuina virtus præcipue, sed in ipso Christo, dicente aliàs euangelista: Quia virtus de illo exibat, & sanabat oēs. A qua quidem virtute cœpit & habere vestis ipsa virtutem, quam & dn̄s non modo suorum vestimentis, sed & vmbris ac eorum reliquijs prodigiose cōcessit: quam vtiq; mulierem aduersarij (prout dixi) rectius accusassent superstitionis, quia rem nouam faciētem: sed errassent, quia non superstitio fuit, sed eximia pietas & deuotio, qua suam præcellētem in dn̄m fidem & charitatem publicitus testata est, dn̄o testante, quum ait: Confide filia, fides tua te saluam fecit &c. Superest igitur, vt ipsæ catholicæ cæremoniæ, portis etiam inferorū inuitis, in ecclesia maneant, quum sint aduersus omnia friuola, vana, temerariaq; schismaticorum & hæreticorum argumenta diuinitus institutæ, diuinitus exercitatæ, necessariæ, salutaresq;: quas vel ideo in hoc libro declarandas suscepimus, vt ab omnibus intelligantur, & exerceantur ab omnibus vtiliter, ex eis pro virili repurgaturi, si qui olim tot seculis irrepserunt abusus, & initium declarationis earundem proximo capite sumpturi.

Matt. 26. Marc. 14. Luc. 7. Ioan. 12.

Matt. 26. Marc. 14. Ioan. 12.

Matth. 9. Marc. 5. Luc. 8. Luc. 6.

DE CAEREMONIALI TEMPLO, QVOD vulgo vocant Ecclesiam. Cap. V.

QVandoquidem dicturi sumus in hoc libro de catholicis cæremonijs ecclesiæ, quam vulgo quoq; templum vocamus, haud sane citra rem fecerimus, arbitramur, si primū quid & quotuplex sit ecclesia, & quibus hæc ipsa cæremonijs primum ædificari, construiq; soleat, dixerimus, vti deinceps quæ fiunt in ipsa cæremoniæ, facilius ac rectius accipiantur. In primis proinde sciendum est, vocabulo ecclesiæ triplicem venire ecclesiā, deq; earum qualibet nostam de cæremonijs esse doctrinam.

Prima ecclesia est spiritualis, cuius olim figura fuit synagoga, & est ordinata fidelium & renatorum in Christo congregatio, per fidem Christo in baptismo dedicata, duas sane continens partes, quarum vna vocatur triumphans, Ioan. 3.

&

& est eorum fidelium, qui corporibus exuti, nunc sunt in cælo triumphantes, quia fide & bonis operibus fide per charitatē factis, contra diabolum, carnem & mundum victores, & diademate iustitiæ coronati, triumphant æterno gau
Apoc.7. dio in cælesti patria, quos propterea S. Ioannes euangelista in sua Apocalypsi vidit habere palmas in manibus eorum in victoriæ signum, quia palma semper
A.Gel.lib. 3.cap.6. resistit oneri imposito, vincere studēs. De qua qdem ecclesię parte nobis haud erit præcipue in hoc libro dissertatio, nisi per significationis declarationem.

Altera vero eiusdem ecclesiæ spiritualis pars, vocatur militans, & est omnium Christifidelium, qui adhuc in terra viuentes, ita continuo fide & bonis ex
Galat.5. fide per charitatem operibus contra diabolum, carnem & mundum diu noctuq; militant, vt eorū vita recte cœperit à diuo Iobo vocari militia, per quam
Iob.7. nanciscuntur coronam æternæ gloriæ, dicente ad vnumquenq; domino: Esto
Apoc.2. fidelis vsq; ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Cuius causa Iacobus ait:
Iaco.1. Beatus vir qui suffert tentationē, qm̄ quum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Cui cōsentit & Paulus, inquiēs:
2.Tim. 4. Ego iam delibor, & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dn̄s in illa die iustus iudex: non solum aūt mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius. Id quod quia seruauit eis, qui nunc sunt in cælo, in parte ecclesiæ triumphantis, dubio procul seruabit hoc ipsum & nobis,
2.Tim.2. qui sumus adhuc in parte ecclesiæ militantis, si modo legitime certauerimus.

De qua quidem parte potissimum noster futurus est sermo, sic per charitatem, cum altera parte quasi in vno corpore, cuius caput est Christus, cōiuncta,
Ephe.1.5. vt in symbolo apostolorum, credimus ecclesiam sanctam catholicā, commu
Coloss.1. nionem sanctorum, vtpote eorum, qui sunt & in terra & in cælo, cōmunicantes nobiscum in omnibus, quæ sunt charitatis, quæ nunquam excidit, vsqueadeo, vt cum angelis de nostris calamitatibus mœreāt, de prosperitatibus ve
1.Cor.13. ro nostris gaudeāt, Deumq; pro nobis orent, cuius causa Dauid dicebat: Par
Psal.118. ticeps ego sum omnium timentium te &c.

Altera ecclesia est cælestis, & est congregatio omnium beatorum angelorum & spirituum, & iustorum, qui sine fine viuunt in cælo cum Deo, qui peculiariter in eo est tanquam rex regum & dominus dominantium in throno suo,
Apoc.19. Dauide dicente: Dominus in templo sancto suo, dominus in cælo sedes eius.
Psalm.10. Quam sane sedem cælestem Paulus propterea vocat domum, dicens: Scimus
2.Cor.5. quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, q; ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, sed ęternam in cælis. De hac ecclesia nec noster est potissimum sermo, sed duntaxat in declaratione significationis & repræsentationis ipsius.

Tertia ecclesia est corporalis, adeoq; materialis, ex lignis & lapidibus, & hoc genus alijs materijs extructa, sic appellari cœpta, quòd inibi collecta sit ecclesia spiritualis, id est, congregatio Christifidelium, per ministros conuoca
Psal.67. ta, & in vnum congregata ab eo, qui vnanimes habitare facit in domo. Quæ
Ioan.2. proprie dicitur Dei domus ab ipso saluatore nostro, prout & quondam Iacob

pa

patriarcha de vnaquaque materiali ecclesia dixit: Vere dominus est in loco isto, Gene. 28.
& ego nesciebam: Terribilis est locus iste: non est hic aliud, nisi domus Dei &
porta cæli. Quæ quidem ecclesia materialis, quæ & templum, & alijs quoque
nominibus appellari solet, vsqueadeo aliarum duarum ecclesiarum, spūalis &
cælestis scilicet, tanq̃ signans signati, & continens contenti cum suis partibus
& cæremonijs, quæ fiunt in ea, repræsentatiua est, vt & vtraque pariter Dei domus
& tẽplum dici consueuerit, quod Deus aliquo modo vel per maiestatẽ, vel
per gloriam, vel per fidem, vel per gratiam conuersetur in ea, sicut dominus in
domo sua propria, quemadmodum Paulus ait de ecclesia spūali, quæ nos sumus: Heb.3.
Christus tanq̃ filius in domo sua, quæ domus sumus nos, si fiduciam &
gloriam spei vsque ad finem firmam retineamus. Nec hoc quidẽ pacto solum
ipsa multorum fidelium cõgregatio dicit ac est ecclesia & domus, templumque
Dei, sed vnusquisque fidelis homo, nimirum domus illa euãgelica, quæ scopis, Luc.11.
hoc est, operibus pœnitentiæ per fidẽ factis, mundata est, in qua dominus vult Ioan.2.
habitare, ipso dicẽte: Si quis diligit me, sermonẽ meum seruabit, & pater meus Ioan.14.
diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.

Hinc quibus ipsa materialis ecclesia partibus materialibus ędificatur, quibusque
corporeis intus cæremonijs adornatur, ijsdem partibus quoque spiritualibus
ipsa spiritualis ecclesia, quales sunt singuli fideles, construitur, ijsdemque
cæremonijs intus spiritualibus adornari debet, prout in sequentibus capitibus
dicturi sumus.

DE CAEREMONIALIBVS ECCLESIAE MAterialibus partibus. Cap. VI.

VSqueadeo materialis ecclesia suis & partibus & cæremonijs ecclesiam
ipsam spūalem, quę nosipsi sumus, in quibus dominus Deus verius quàm Heb.3.
in ecclesia materiali, q̃ manufacta est, habitat, repræsentat & figurat, vt æque Act.17.
putem dicere, dominũ Deum de ipsa, quod olim dixit de idea siue exemplari
ipsius tabernaculi siue templi, quod ei Moses cõstruere debebat. Quum enĩ Exod.19
ipse dominus olim filios Israel, deuoto, seduloque eorum precatu misericordia 24.25.26
motus, ex Aegyptiaca captiuitate liberasset, atque eos, præcedente Mose, tanquam Nume.14.
illorum duce, qualis erat electione diuina, in terram promissiõis ducturus Nume.32.
esset per desertum, in quo quadraginta annis ob incredulitatem commorati Deut.29.
sunt, vt deinde suam rescirent voluntatem in omnibus agendis & Heb.8.
non agendis, illamque seruarent, ne rursus eiusmodi captiuitate vel maiori etiamnum Psal.94.
mulctarentur, vocauit ad se Mosen in montem Sinai, ac illi per
quadraginta dies & noctes decem præcepta, cum certis quibusdam cæremonijs,
quas illi erant obseruaturi, præscripsit, vt se per ea sanctificarent, &
fierent quasi peculiaris synagoga, quæ nunc est ecclesia, in qua deinde sua gra
tia non secus atque aliquis in domo sua esset habitaturus. Atque vt eius, adeoque Heb.3.
eorum omnium, quæ ipsis præcipiebat, non obliuiscerentur, mandauit simul,
vt sibi ædificarent tabernaculum iuxta formam, quam eis præscriberet, inter
alia dicens: Facientque mihi sanctuarium, & habitabo in medio eorum, iuxta
omnem similitudinem tabernaculi, quod ostendam tibi &c. Quo dicto, cœpit

pit ipse ex ordine tabernaculi formam enarrare Mosi, cui postea de monte descēdēti, vt dictorū nequaq̄ immemor esset, denuo dixit: Inspice, scilicet ideam tabernaculi, & fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est.

1. cor. 10. Iam vero, quum sciamus hæc & horum similia, ipsis Iudæis in figura partim,
Roma. 15. & in veritate partim contigisse, & nobis ad doctrinā esse conscripta, quæ certam quandam rem non aliter atque vmbra solem præfigurarēt, voluisseq; dominum, vt ipsi filij Israel fierent ei peculiaris synagoga siue domus, & qualis esse deberet, formam viderent & acciperēt ex ipsa materiali synagoga siue tabernaculo: quur non in veritate nobis ipsum dominum Deum censeamus lo-
Roma. 9. quutum esse, qui per fidem videntes ipsum, verius quàm illi, sumus Israelitę, in quibus ipse singulariter non secus atque in sua spirituali ecclesia domoq; inhabitaturus esset, testante Paulo, quum ait: Vos estis templum Dei viui, sicut di-
2. cor. 6. Leuit. 26. cit Deus: Quoniā inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos, & ero illorum
Esa. 52. Deus, & ipsi erunt mihi populus? Et quur etiam non cēseamus nobis ab ipso mandatum, ædificari synagogam, hoc est, ecclesiam materialem, quæ esset in se suisq; cæremonijs quasi exemplar & monitoriū nostri, qui sumus vera, eademq; spiritualis ecclesia, in qua ipse dominus hic sua gratia, & alibi per glori-
Ioan. 14. am inhabitare cupit, volens, vt nos ædificemus & ornemus ad similitudinem
Exo. 25. ecclesiæ materialis, ad vnumquenque, sicut ad Mosen, dicēs: Inspice, & fac se-
Exo. 26. Heb. 8. cundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est? Quale exēplar? Vtique quælibet ecclesia materialis, iuxta cuius exemplar, nos construi fieriq; spiritualiter debemus.

Rem sic habere, argumento est mirabili, q̄ ipsi quondam priores Christiani suas materiales ecclesias ita construxerunt, vt suis partibus & sitibus non modo differrēt ab omnibus omnium gentium templis, sed & ipsos Christianos inspectione & cogitatione, quales esse deberent, quidq; facere deberent, si vellent esse spiritualis ecclesia saluatoris nostri, monerēt: nempe vsqueadeo diligentes Christum, vt eius etiam exteriorem imaginem semper sibi sub oculos obuersari cuperent, vt hoc magis ipsum seq possent in omnibus & vnum esse
Ioan. 17. cum ipso, quemadmodum ipse vnum esse nobiscum cupit. Iam vero si ecclesiam ipsam materialem inspexerimus, profecto videbimus præcipue quatuor partes, qbus ipsa rationabiliter extructa est & materialiter, & nos quatuor admonent, quæ spiritualiter habere debemus, si volumus esse veri Christiani, fieriq; domino spiritualis ecclesia, in qua sit ipse habitaturus.

Prima pars ecclesiæ materialis, est ipsum fundamentum angulari constans lapide, monens nos nostræ in Christum fidei, primæ partis Christiani hominis, quippe vt is ante omnia credat in Christum vnicum suum redemptorem,
1. Tim. 2. Deum & hominem, mediatorem Dei & hominum. Sicut enim fundamētum
Ioan. 15. id est ac dicitur, quod ita fundat cætera, vt ipsum nulli innitatur, sic Christus,
Heb. 11. in quem credi oportet, est ille cui omnia innituntur: in quem ita credere debe-
Psal. 117. mus, vt sine ipso nihil possumus, nec nobis posse sine fide in ipsum prodesse
Matth. 21. Marc. 12. quicquam, nec quoquo modo nos Deo placere posse. Ipse quidem verus est la-
Act. 14. pis ille, qui reprobatus olim ab ædificantibus, in caput anguli factus est, & fun-

da-

damentum suæ spiritualis domus, id est, ecclesiæ spiritualis bene fundatæ su- Matth. 7.
per firmã petrã, prout ipsum vocat Apostolus, qui & de ipso ait: Fundamentũ 1. Cor. 10
aliud nemo potest ponere, præter id quod positũ est, quod est Christus Iesus. 1. Cor. 3.

Quod ipsi catholici vsqueadeo crediderunt, vt in huius suæ fidei perpetuũ testimonium plerasque omnes suas ecclesias materiales (quatenus fieri potuit) construi curarunt ad modum crucifixi hominis, expassi brachijs cruribusque. Ipse quidem chorus orienti obiectus, ipsum caput: fenestræ, oculos: cancellus, collum: latera duo ex vtraque parte, manus & brachia: reliqua vero pars ab occidente, quicquid corpori superesse videtur, repræsentare fertur.

Homo proinde hanc templi formã inspiciens, recordetur Iesu crucifixi pro se, & ei pro gratitudine sic se cõformet, vt seipsum quoque bonis operibus mundo
crucifigat, ipso dño monẽte, quũ ait: Qui vult venire post me, abneget semet- Matt. 16.
ipsum, & tollat crucem suã, & sequatur me. Quod nisi quis fecerit, Christianus
nõ est, quũ, teste Paulo, ij dũtaxat ipsius sint Christi, qui carnẽ suã crucifixe- Gala. 5.
runt cũ vitijs & concupiscẽtijs, quẽadmodũ Paulus ipse fecit, de se dicẽs: Mi-
hi aũt absit gloriari, nisi in cruce Dñi nostri Iesu Christi, per quẽ mihi mũdus Gala. 6.
crucifixus est, & ego mũdo. Ego em̃ stigmata Dñi Iesu in corpore meo porto.

Secũda pars ecclesiæ materialis, est paries, admonẽs nos nostræ propter fidẽ spei, secundæ partis hominis Christiani: quoniam sicut per parietẽ à lateribus protegimur, ne quid aduersi ingrediatur, & de fundamento amoueat inhabitantes: ita spes ipsa, quæ est expectatio de adeptione certa beatitudinis æternæ propter fidẽ, secludit & remouet tribulationũ & aduersitatũ impetus, ne casuri simus à fundamẽto nostræ fidei, q̃d est Christus Iesus. Debet aũt hæc spes certò cõsequẽdæ beatitudinis æternæ, prius certa, nec vllo modo dubia esse, quũ,
Paulo teste, nõ confundat, qualẽ ipse dubio procul Paulus habuit, inquiens: Roma. 5.
Scio cui credidi, & certus sum, quia potẽs est depositũ meũ seruare in illũ diem. 2. Tim. 1.

Iam vero sicut paries ecclesiæ materialis habet quatuor partes suæ qualitatis & quantitatis, quibus in esse conseruatur, ne vacillet, & sunt longitudo videlicet, latitudo, altitudo, profunditas: ita oportet spem nostrã habere quatuor partes, id est, quatuor considerationes, si volumus eam spem nostram de
consequenda beatitudine semper esse forem firmã. Prima consideratio est Tit. 1.
diuinæ promissionis, quoniam Deus, qui non mentitur, promisit eam, Ioanne Hebr. 6.
dicente: Hæc est repromissio, quam ipse pollicitus est nobis vitam æternam. 1. Ioan. 2.

Secunda consideratio est diuinæ ordinationis, qm̃ Deus, qui non mutatur in 1. Ioan. 4.
sua ordinatione, ab æterno ordinauit se daturũ credentibus in eius vnigenitũ, Io. 3. 6. 11.
in vita æterna beatitudinẽ, ipso eius vnigenito dicẽte: Nolite timere pusillus Num. 23. Mal. 3.
grex, qua complacuit patri vestro dare vobis regnum. Hinc idem dicturus est Luc. 12.
olim ad beatificandos: Venite benedicti patris mei, possidete paratũ vobis re- Matt. 25.
gnum à constitutione mundi. Tertia consideratio est diuinæ omnipotẽtiæ,
qm̃ qui illam promisit & ordinauit dare, tam est omnipotẽs, vt etiã longe ma- Gen. 13. 15
iora dare possit. Hinc de Abrahami fide Paulus differẽs, ait: Sciẽs quia quæcũ- Gene. 17.
que promisit Deus, potens est & facere. Quarta consideratio est diuinæ mi- Rom. 4.
sericordiæ, qm̃ qui promisit nobis credẽtibus æternã vitã, tam misericors est, Ephe. 3. 1. Tim. 2.

Psal.144. vt non possit aliquẽ damnare, quantum in ipso est, sed qui velit omnes homi-
1. Tim. 2. nes saluos fieri, nolens mortẽ peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Hæ igi-
Ezec. 18. tur quatuor considerationes sunt, quas Paulus Ephesijs à Deo petijt, genua
Ephe.3. flectens, vt possent in spe per fidem perseuerare. Et profecto, qui tenuerit eas, habebit firmum parietem spei suæ de æterna beatitudine propter fidem consequendam. Tertia pars ecclesiæ materialis, est ipsum tectum duarum partiũ, anterioris videlicet & posterioris, admonẽs nos charitatis duplicis in Deũ
Matt. 22. & proximum, tertiæ partis ecclesiæ spiritualis, siue Christiani hominis: quoniã
Marc. 12. sicuti tectum nos ab imbribus & ventis ac reliquis imminentibus tempesta-
Luc. 20. tibus defendit, vt in ecclesia facere possimus, quæ facienda sunt, nosq; tegit &
1. Cor. 13. oĩa nostra, sic ipsa charitas ab impedimẽtis defendit, suffertq; omnia, vt per
Galat. 5. fidem possimus operari bona opera, sine quibus ipsa fides esset mortua, coope-
Iaco. 2. 5. riens tandem multitudinem peccatorum, ne nobis officiant.

Petr. 4. Quarta pars ecclesiæ materialis, est ipsa turris, admonens nos ipsius prædi-
1. catoris, quartæ partis ecclesiæ spiritualis, id est Christiani hominis, q sine prædicatore esse nequit, quũ fides, qua opus est, non possit nisi per verbum haberi, nec verbũ nisi per prædicatorẽ audiri. Quomodo enim, inquit Paulus, audient, scilicet verbum Christi, sine prædicante? Merito aũt per turrim significatũ prædicator, quoniã quæ materialiter habet tẽpli turris, ea debet fidelis ha-
Rom. 10. bere prædicator, vel certe conditiones eorũdem. Primo quidem habet ipsa turris altiorẽ ipso templo altitudinem, significans prædicatorẽ debere altiorẽ quàm cæteros habere vitam & doctrinam, ne quũ alios doceat, ipse reprobus efficiatur, vt Paulus scribit, summus prædicator, quemlibet prædicatorem in
1. Cor. 9. persona Timothei monẽs, ac dicens: Exemplum esto fidelium in verbo, in conuersatione, in fide, in charitate & castitate. Attende tibi & doctrinæ, insta in il-
1. Tim. 4. lis. Hoc enim faciens, & teipsum saluum facies, & eos qui te audiunt.

Secundo turris habet campanam, sicut olim in veteri testamẽto habuit tu-
Num. 10. bam argenteam, habentẽ interius plectrum ex vtraq; parte feriens ac sonũ reddens significantẽ sonorosam vocem, qua (sicut campana foris populum ad audiendum conuocat) intus ipse prędicator populum conuocare debet, ac illi nihil aliud ex vtroq; testamento, quod per ferrum ex vtraq; parte feriens, significatur, sonare debet, quàm priores tres partes ecclesiæ spiritualis, scilicet fidẽ,
Matt. 22. spem & charitatem, in quibus pendent prophetæ & tota lex: ad quas omnia
Marc. 12. reducuntur, quæ nos credere & facere oportet. Hinc Paulus ait: Nunc aũt ma-
Luc. 20. nent fides, spes, charitas. Atq; hoc est, q magnus ille pœnitentiæ prædicator,
1. Cor. 13. Ioannes Baptista, nominet se duntaxat vocẽ clamãtis in deserto. Et ipse quoq;
Ioan. 1. supremus prædicator Iesus Christus, verbum appellatur, quòd vti verbum,
Ibidem. patris voluntatem toti mundo sonuit. Et ipsi quoque apostoli eiusmodi campanam, quasi spirituales turres, habuerunt quando, Paulo post prophetam dicente, sonus eorum de euãgelio Christi exiuit in omnem terram, & in fines or-
Psal. 18. bis terræ verba eorum.
Rom. 10.

Tertio, turris habet in summitate gallum, in virga per modum crucis sedentem, significantem, quid prædicator in altitudine suggesti facere debet.

In primis enim (ſicut gallus facit) ſe percutiẽdo, à ſomno peccati excitet per deuotam pœnitentiam & orationem, prius ipſe faciens ea, quæ deinde docturus eſt alios, ſequens principem prædicatorem Chriſtum Ieſum, qui, teſte Luca, cœpit facere & docere. Act. 1.

Deinde debet ipſe prædicator (vti gallus profundæ noctis peruigil, horas eius cantu diuidit, & dormientes excitat) diſtinctim prædicando, dormientes in peccatis excitare, vt abijciant opera tenebrarum & noctis, per quam ſignificatur hoc ſeculum, & dicere cũ Paulo: Fratres, ſcientes quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere. Abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, ſic, vt in die, honeſte ambulemus. Rom. 13. Poſtea debet ipſe prædicator (ſicut gallus ſuo cantu diem appropinquantem præcinit) diem iudicij futuræq; gloriæ prædicere, nunc minis ſcripturarum, & nunc promiſſionibus earundem, & dicere cum Paulo: Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes. Galat. 6. Et reddere rationem per verba Chriſti, dicentis: Venit nox, quando nemo poteſt operari. Luc. 16. Ioan. 9. Et, Venit hora, in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei: & procedent qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ: qui vero mala egerunt, in reſurrectionem iudicij. Ioan. 5.

Inſuper debet ipſe fortis contra rebelliũ peccata (ſicut gallus contra vẽtũ ſe vertit) ſtare, ſic increpãdo & arguẽdo, ne lupo veniẽte fugiſſe arguat, Dño iubẽte, quum ait: Clama, ne ceſſes: quaſi tuba exalta vocẽ tuam, & annuncia populo meo ſcelera eorũ, & domui Iacob peccata eorũ. Eſa. 58. Vnde Paulus hortatur: Prædica verbũ, inſta opportune, importune, argue, obſecra, increpa in omni patientia & doctrina. 2. Tim. 4. Poſtremo, debet (vti gallus recte ſedet in virga ferrea) recto ſermone prædicare verbum crucis, nõ loqui ex ſpiritu hominis, ſed Dei, dicẽte Petro: Si quis loquit̃, quaſi ſermones Dei: debet eñ ipſe, teſte Paulo, fabulas ineptas & aniles deuitare, ſed ſacra ſcriptura vti, quæ quum diuinitus ſit inſpirata, vtilis eſt ad docẽdũ, ad arguẽdum, ad corripiendũ, ad erudiendũ in iuſtitia, vt pfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonũ inſtruct⁹. 1. Pet. 4. 1. Tim. 1. 4 2. Tim. 2. 2. Tim. 3. 2. Pet. 1. Et hactenus de cæremonijs partiũ quatuor eccleſiæ materialis, & de myſticis earum ſignificationibus, quo ad eccleſiã ſpirituale͂, q̃ nos ſinguli ſumus, vti dictũ eſt.

DE CAEREMONIIS IN ECCLESIA MATERIALI ſtatis & continuis. Caput VII.

QVoniam priore capite formam & ſituationem eccleſiæ materialis, vt ponte templi, & eam quidem exteriorem & cæremonialem per partes ipſius recenſuimus & docuimus, quid ipſæ partes in ipſa eccleſia ſpirituali, quæ nos ſumus, habendum & ſeruandum ſignificẽt & moneant, exigit nunc ordo, vt ipſam eccleſiam materialem ingrediamur, recenſuri & expoſituri, quæ pro cæremonijs intus habeantur, & quid nos habere & ſeruare velint.

Aqua benedicta mox in lebete vel lapide exciſo pendens, ad latus plerunq; dexterum apparet ingredienti, qua ſe, ingrediens eccleſiã, adſpergẽs, duo facit: Primo meminit, ſe non verum eſſe Chriſtianum niſi baptizatum, Chriſto dicente: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei: Ioan. 3. nec ſe poſſe poſt baptiſmum, cuius lauacrum mox reſpicitur,

Luc.7. peccantem secus iterum mundari, nisi aqua lachrymarum veræ pœnitentiæ,
Matt.26. quemadmodum Magdalena & Petrus & alij se lauerunt. Qua quidē lotione
Marc.14. se lauari petijt propheta regius, dicēs: Adsperges me Domine hyssopo, & mū-
Psal.50. dabor: lauabis me, & super niuem dealbabor.

1.Tim.4. Secundo, eius aquæ adspersio, per virtutem verbi Dei, quo sanctificata est & consecrata, propellit insidias diaboli, quo possit ipse libere Deo in ipso templo seruire, cuius causa ipsum ingreditur, quinimo à venialibus per fidē in deuotione emundatur, sicut credi par est fieri, non quidem virtute creaturæ, sed creatoris, qui verbo suo præstat virtutem, nec sinit ipsum abire in vacuum, nec
Esa.55. reuerti, teste propheta. Nos igitur aqua bñdicta in significationē baptismi adspergimus, nō vt rebaptizemur, sed vt pœniteamus, & gratiā diuini nominis cū memoria baptismatis inuocemus, & ita mūdemur à peccatis: & à malis suggestibus diaboli muniamur. In cuius argumētū, nihil pene mūdabat̃ sine aqua in veteri lege, prout suo loco de bñdictione salis & aquæ dicturus sum.

2 Altare in choro siue in templi capite versus orientem conspicitur, in quo ex
Matt.26. institutione Iesu Christi sub specie panis & vini secundum ordinem Melchi-
Marc.14. sedech Deo patri in mysterio corpus eius & sanguinē ad mortis ipsius memo-
Luc.22.
1.Cor.11. riam pro peccatis offert sacerdos, designans ipsum cor hominis, quod templū
Psal.109. Domini est spirituale, in quo ipse Deo patri cum contritione & humilitate de-
Heb.7. uotissima filium Christum debet offerre, quasiq; corā ipso statuere, & rogare, vt intuitu eius & ipsius passionis ac mortis, sui suorumq; peccatorum gratiose misereri dignetur. Id quod dubio procul faciet, cum sit ille, de quo dicit. Hic
Mat.3.17.
Mar.1.9. est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, nolens mortem pecca-
Lucæ 9. toris, sed magis vt conuertatur & viuat. Altaria reliqua etiam in templo
Ezech.18 conspiciuntur, significantq; corda sanctorum nunc cum Christo viuentium,
3 quibus & in quorum piam memoriam dedicata sunt, in quibus illi, quum fuerunt adhuc in humanis idem quod nos, Deo patri obtulerunt. Fuerunt enim
1.Co.3.6. & ipsi de numero illorum, ad quos Apostolus ait: Nescitis quia tēplum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Si quis aūt templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.

Nec vtiq; dissentaneum est, multa variaq; altaria esse haberiq; in Christianorum ecclesia, quum varia multaq; fuerint per figuram quodammodo in synagoga Iudæorum, & quidem sancti spiritus instinctu à sanctissimis hominibus, vtpote à Noeuo, ab Abrahamo, ab Isaaco, à Iacobo, à Mose, à Salo-
1.Cor.9. mone &c. constructa. Quinimo & ipse Paulus altarium Christianorum men
Heb.13. tionem facit. Valeant igitur sacrilegi schismatici, qui nuper alicubi tanta temeritate, immo prorsus impietate altaria demoliti sunt, non dissimiles istorū,
3.Reg.19. aduersum quos Helias interpellat Deum, dicens: Domine, prophetas tuos oc-
Roma.11. ciderunt, altaria tua suffoderunt. Id quod & à iam olim multis annis faciunt
Psal.78. Turcæ, prout propheta regius de ipsis aliquando vaticinatus est.

4 Sacer riscus, quod aliàs ciborium vocant, ad dexteram plerūq; summi altaris incisus conspicitur, in quo dominici corporis sacramentum ac oleū sacrum pro ægrotis, chrisma pro baptizandis omni tempore sub clausura reseruatur,

coram

coram quo iuge lumen, idemq́ incensum pendere solet: in argumentum si- Apo.2.
quidem, illic verum latere & absconditum esse manna, idemq́ cæleste, quod Ioan.6.
Domino teste, de cælo venit, atque propterea dignum haberi lumine, quum Ex.16.25.
coram manna quondam, quod huius Christi venerabilissimi corporis figura Num.7.
fuit, luminaria iugiter pependerint. Insuper argumento quoque, illic sub specie 1.Para.13.
panis certo esse eum, qui lux est mundi, illuminans omnem hominem venien- 1.Para.15.
tem in hunc mundum, de seipso dicens: Ego sum lux mundi: qui sequitur me, Hebr.9.
nō ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ (æternæ.) Per hoc etiam lumi- Ioan.1.
nare monemur, venerabile corpus Christi nos debere recipere in ciborium no- Ioan. 8.9
stri cordis, illuminati per veram pœnitentiam à peccatis nostris, quæ cor no-
strum tanquam tenebræ obscurant, monente Paulo, quum ait: Eratis enim Ephe.5.
aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino: vt filij lucis ambulate.

Imagines quoq; & picturæ visunt̄ in ecclesia siue in templo passim eorum, qui in vera fide decesserunt hinc, quorū sanctitas virtutibus est & miraculis satis superq́ approbata, prout in catalogo sanctorū videre est. Quæ quidem picturæ & imagines, primo propterea fiūt, vt per eas memores simus, eos, quos repræsentāt, esse, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ agni, de quibus in Esa.60. Apocalypsi Ioannes, ad quos olim Dominus ait: Gaudete, quia nomina ve- Apoc.21. stra scripta sunt in cælis. Atq; hinc est, q̄ secundo fiunt imagines picturæq́ in Luc.10. templo, vt sint quasi libri quidam laicorū, quibus vtiq; pictura præstat, quod legentibus & doctis scriptura: & plerunq; plus videtur pictura mouere animū quàm scriptura. Per picturā quidem res gesta ante oculos ponitur, longe magis mouens, cuius causa comœdiæ, tragœdiæq́ aguntur. Per scripturam vero res gesta quasi per auditum, qui minus mouet animū, ad memoriam reuocatur. Vnde fit, vt in ecclesijs non tantum reuerentiæ libris exhibeamus, quantum imaginibus & picturis. Atq; inde quoq; est, q̄ statuaria & pictura quondam inter liberales artes habita fuerit tacita poesis, quia plus interdū repræsentarit adfectibus hominū, q̄ homo, quāuis facundus, possit verbis exprimere.

Quòd vero nunc noui Feliciani suboriuntur, cū Turcis & Sarracenis non hac in parte solum, sed in multis alijs concordantes, ac negantes fieri oportere picturas & imagines nec Iesu Christi, nec eius sanctorum, vehementer errant. Nec est quod blaterant, eas propterea tolli debere, quoniam pariant idololatriam: proptereaq́ Dominū prohibuisse Iudæis, ne facerent sibi sculptile, neq; Exo.20. omnem similitudinem, quæ est in cælo desuper, & quæ in terra deorsum, nec Deut.4. eorum quæ sunt in aquis sub terra &c. eamq́ ob causam, Ezechiam confre- 5.27. gisse serpentem æneum, quem iussu Domini Moses fecerat. 4.Reg.18

Respondendū em̄ est, Dn̄m prohibuisse fieri picturas & imagines nō mo- Num.21. do hominū, sed & aliarū creaturarum, in illum finem, vt eas pro dijs colerent, Ioan.3. quèmadmodū faciebāt in serpente æneo, quem propterea destruxit Ezechias, non quia vt imago erat serpentis, quem Deus erigi iusserat, sed quia populus idololatrans, ei sicut Deo incensum adolebat, ipsumq́ pro Deo adorabat: id quod vti De⁹ prohibuit, ita nec nos Christiani picturas & imagines vti deos adoramus, nō ignorātes, simulacra nō esse nisi aurū & argentū, ligna & lapi- Psal.113. des,

1.Cor.8. des,& opera manuum, quibus nec vlla sit vita, quēadmodum & Paulus ait, nos scire, idolum nihil esse in mundo, nec esse Deum nisi vnum.

Propter hanc vero causam duntaxat Dominum prohibuisse fieri sculptilia & simulacra: alioqui autem ea concessisse & permisisse fieri, nec ob vnius abusum reliqua debere destrui omnia, testantur non parum multa.

Exo.20. Deut.4. Primo, quòd ipsum hunc nostrum intellectum arguant verba, statim prohibitionem sequentia, sic habentia: Non facies tibi sculptile &c. sequitur: non adorabis ea, neq; coles. Secūdo, qa si secus haberet res, opus esset ex firma-
Deut.4. mento cæli solem & lunam auferre, quum & ipsi Iudæi cœperant ea adorare.
Deut.17. Tertio, quia licet Iudæi fuerint semper proniores ad idololatriā, cuius & causa Deus pro loco & tēpore fieri simulacra prohibuit, vti dictū est, in alium tamen finē fieri non erāt vetita: argumēto est, quod ipse Dominus præceperit, duos
Exo.25. ex vtraq; parte fieri Cherubin aureos, & productiles facies, erigiq; pro signo
Num.21. serpentem æneum. Quinimo Eusebio teste, primus imagines Dei fecit Seth
Gen.4. iustus. Iosue quoq; moriturus, posuit lapidem prægrandem subter quercum,
Iosuæ vl. quæ erat in sanctuario Domini. Sic fuerunt & statuæ Iosuæ & Samuelis. Ita
1.Reg.7. Iosuę 22. nec Solomon peccasse fertur, quando fecerit leunculos fieri in solio, fieriq; cu-
2.Para.9. rauerit boues in mari fusili, leonesq; & boues & Cherubin in basibus æreis.
3.Reg.7. Quarto, quod ne Christus quidē increpauerit eos, qui curauerāt fieri Cæsaris
Matt.22. Marc.12. imaginē, super denariū, quē ei offerebant propter census exactionē, immo suū respōsum & propositū per eā probauit, & verū vsum imaginū nō reprobauit.
Luc.20. Quinto, quod veridicæ historiæ prorsus arguunt, imagines fuisse ab apostolorum tempore, prout Damascenus author grauissimus fidem facit, qui simul
Damasc. li.4.c.17. Euse.li.2 cum Eusebio refert, Christum misisse imaginē faciei suæ Abagaro Edissenorum regi, quæ Genuæ reseruatur in tēplo S. Bartholomæi. Ex Suetonio quoque colligitur, Tiberium Cæsarē curatū imagine faciei Iesu Christi, quā Dñs linteo impressam dedit Veronicæ, propterea q; illum Christo diuinos honores decreuisse: quod tamen senatus illi prohibuit, quū ipso inscio fecerat. Adde quod & aliquot iconæ passim non sine iucunditate visuntur gloriosæ virginis, quas S. Lucas depinxit. Insuper Athanasius scribit miraculum, quod accidit
Eus.li.7. cap.14. cum imagine crucifixi in Beryto, quæ fuit crux S. Nicodemi. Præterea Eusebius scribit de imaginibus sanctorum Petri & Pauli apostolorum, meminitq; imaginis Christi, facientis miracula in Cæsarea, cuius miracula etiam narran-
lib.6.c.41 tur in tripartita historia. Postremo ferunt & Carolum Magnum Imper. quatuor edidisse libros contra volentes tollere imagines.

Sexto, quod nusquam, teste Beda, legitur in sacris literis esse prohibitū, vel fieri vel haberi sanctorum imagines & picturas, ea nimirum ratione & intentione, qua nos catholici eas facimus & habemus, immo propterea vsum earum
for * sub Cōstanti no & Irene, itēq; in Ecclesia approbauit Concilium Nicenum secundum, * item Conciliū Constantinopolitanum sub Hirenæo, itemq; approbarunt tria Concilia Lateranensia sub Gregorio secundo & tertio, & Stephano, itemq; Conciliū Francksordiense apud Mœnum, in quo sunt damnati Feliciani & alij hac in re hæretici, quos Græci vocant Iconoclastas.

Quan-

Quandoquidem nos catholici eas facimus & habemus, vt per eas ignorantes videant quid sequi debeant, & in eis quodammodo legant, q literas ignorant, vti quōdam Romani iuniores & minores in ipsis maiorum statuis factitarunt, per eas ad ipsorum antecessorum præclara facta quasi quibusdam facibus incensi: non autem propterea idololatræ effecti, nimirum scientes, qa duntaxat essent suorum prædecessorum simulacra: longe minus ipsi Christiani, sacris scripturis imbuti, sumus propterea, quia inspicimus eas, idololatræ, qui illas nō adoramus, nec deos appellamus, nec vllam spem salutis in eis ponimus, sed in memoriam & recordationem rerum olim gestarum eos veneramur, vt multis ante temporibus quidam catholicus ita versificatus est: salu... pro... li Iugu...

> Effigiem Christi, qui transis, pronus adora:
> Non tamen effigiem, sed quem designat, adora,
> Esse Deum: ratione caret, cui contulit esse
> Materiale lapis, hominis manus effigiale.
> Nec Deus est, nec homo, præsens, quam cernis, imago:
> Sed Deus est & homo, quem sacra figurat imago.

Et alius versificator ita:

> Nam Deus est quod imago docet, sed non Deus ipsa:
> Hanc videas, sed mente colas quod noscis in ipsa.

Ad hunc sane modum nec impie faciunt, qui vel ossa, vel vestes, vel id genus reliquias, & imagines eorum quos repræsentant, ex amore in illos exosculantur, aut alio modo venerant: qui adfectus Deo non potest esse ingratus, q non ē superstitione, sed ex abundātia quadā amoris proficisciť, queadmodum noua nupta spōsi absentis amore exosculatur annulum aut strophium, ab illo relictum vel missum. Interim tamen cēseo, submouēdos abusus penes imagines in templo fieri solitos, ex quibus aliquot occurrunt in præsentia.

Primus est in nimijs earum & preciosis sumptibus, qui videntur magis necessario collocādi in sanctos in terra viuentes, nimirum inopes: quia dominus vult sibi collatum, quod in ipsos eius nomine conferimus. Matt. 25.

Secundus est in superfluo habitu, q̄ non indigēt imagines, quū non sentiāt, qualis est vestitus &c. facile potēs simplices ad idololatriam, cacodæmone instigante, pellicere: proinde moderandus pro loco & tēpore, & reponēdus in viuas imagines. Hoc qdem pacto rudiores & infirmi per nimiū & indiscretum vsum facile possent ad idololatriam trahi, velut ex scriptura aliàs collegimus.

Tertius est in obscœnitate quadā vestium & partium corporis in eis nudatarum, quas tn̄ natura voluit in viuētibus esse tectas. Cuius causa Græci suas imagines ab vmbilico dūtaxat supra, & non inferius pingūt, nec sculptiles, vt omnis stultæ cogitationis occasio tollatur. Ita Plato qndam cognoscens poesim, quæ comparať picturæ, plurimum habere momenti ad rempub. bene seu secusve instituendam, non omnes poetas submouit ex illa, quam fingit, ciuitate: sed Homerum tantum, & Homeri similē, qui dijs ac deorum filijs attribuit adulteria, furta, mēdacia, dissidia, idq; genus vitia, q̄ nemo bonus reip. gubernator ferret in suis ciuibus, aut frugi paterfamiliàs ī vxore, liberis, aut famulis.

MM iiij In

In rem proinde videtur,vt stultæ siue obscœnæ siue seditiosæ tabulæ, non so-
lum è templis,sed & ex omni ciuitate submoueantur. Quemadmodum enim
blasphemiæ genus est,sacras literas ad ineptos ac ꝓphanos detorquere iocos,
ita graui pœna digni sunt,qui dum pingunt canonicarum scripturarum argu
menta,de suo capite miscent ridicula quædam ac sanctis indigna. Proderit igi
tur,omnes parietes habere Iesu Christi & eorum,qui eius sunt,sanctorum vi-
tam decenter expressam.

6 Luminaria quoq; passim,sub diuinis,præsertim officijs,non solum visun-
tur coram ciborio mannæ cælestis,sed & coram sanctorum picturis & imagi-
nibus:argumento,q̃ non solũ ij,quos imagines repræsentant,vita doctrinaq́;
Matth.5. cæteris fuerunt ad ædificationem lux mundi, qua visa, cæteri bonis operibus
1.Tim.6. cœperunt eum glorificare,qui præcipuum mundi lumẽ,& in cęlis angelorum
est,habitans inibi lucem inaccessibilem,sed & in eo loco cum ipso nunc æter-
naliter viuunt, qui non eget neq; sole neq; luna, vt luceāt in eo, vtpote quem
Apoc.21. Dei claritas illuminat,& lucerna eius est agnus. Insuper argumẽto, quatenus
& ipsi conemur esse bene viuendo luminaria,id est, cæteris virtuosa exempla,
quo tandẽ simul illuc simus peruenturi. Abijciamus ergo,dicit Paulus,opera
Roma.13. tenebrarum,& induamur arma lucis,sic vt in die honeste ambulemus. Nõ in
comessationibus & ebrietatibus,non in cubilibus & impudicitijs,non in con
tentione & æmulatione,sed induimini dominum Iesum Christum.

7 Laudare Deum conspiciuntur homines in ipso templo multis sane modis
versus orientem subtus crucem, quæ in medio ponitur Ecclesiæ,sursum exal-
3.Reg.8. tata ad caput,id est,chorum Ecclesiæ. In tẽplo nimirum laudamus Deum mul
Psal.28. tifariam,cum quia ipsum ad Dei laudẽ est ædificatum, Propheta ideo hortan
1.Cor.14. te,In templo eius oẽs dicẽt gloriam. Hinc & Apostolus voluit Deum laudari
in templo,tum quia monemur in ipso vero tẽplo,quod est cor,Deum laudare,
non solum forinsecus in ipso materiali templo,quod vanum esset,quũ diceret
Esa.26. alioquin ad nos dñs:Populus hic labijs me honorat,cor aũt eorum longe est à
Matth.15. me. Præterea,vt sic Deum laudando,pro virili nostra cõformemus ipsi nos cę
Galat.4. lesti & triumphanti Ecclesiæ,domui,templo & Hierosolymæ, quæ sursum est
mater nostra,ad cuius similitudinem nostra debet spũalis esse Hierusalẽ & Ec-
Matth.6. clesia,secundũq; illam facere,quo Dei voluntas hic fiat vt in cælis: q̃nquidem
Exod.25. Mosi dictum est:Omnia fac secundũ exemplar, quod tibi in monte monstra-
Heb.8. tum est. Iam vero constat,electos & in cælo sanctos sine intermissione Deum
laudare,iuxta illud Esaiæ: Super muros tuos Hierusalem constitui custodes,
Esa.62. qui tota die & nocte non cessabunt laudare nomen domini. Et ipse propterea
Apoc.4. Ioannes vidit animalia in cælo,requiem non habentia, sed dicentia, Sanctus,
sanctus,sanctus dominus Deus exercituum. Pleni sunt cæli & terra maiesta-
tis gloriæ tuæ. Liquet igitur,nos rectissime Deum laudare in templo ad imita
tionem cælestis & triumphantis Ecclesiæ.

Iam vero quia nos,qui dicimur,vt suprà dictum est, militãs Ecclesia, plene
triumphantẽ Ecclesiam seq negmus,Deum vocaliter diu noctuq; laudando,
Sap.9. cum quia corpore,quod aggrauat animam,grauati sumus,tum q̃a necessario

pa

pariter habemus intendere neceſſarijs corporis,domino Deo dicēte, In ſudo-
re vultus tui veſceris pane tuo:factum eſt,vt Eccleſia ſuum obſequium factu- Gene.3.
ra rationabile,ſequuta eſt in Deum laudando Eſdram. Quemadmodum enĩ Roma.12.
Eſdras propheta ſacerdosq; Dei ſummi,populum Iſraeliticum de Babyloni- Neem.9.
ca captiuitate reuerſum,docuit Deũ laudare quater in nocte & quater in die, Eſd.2.
vt vnumquodq; quatuor elementorum,quibus homo conſtat,per conuertē-
tes horas obſequio ſe offerat creatoris:de nocte videlicet,in veſperis,in cõple-
torio,in nocturnis, in diluculo, ſcilicet in laudibus matutinis: de die vero, in
prima,in tertia,in ſexta,in nona: ſic quoq; ſtatuit Eccleſia Deum præcipue vo
caliter laudare,ſaltem per clerum,qui pro populo eſt in ijs quę Dei ſunt,pro eo
offerre obligatus & orare, per populum vero mentaliter in quocunq; loco & Heb.5.
labore ſepties in die iuxta Dauidis inſtitutũ, qui dicit ſe ſepties in die laudem Iaco.5.
Deo dixiſſe,& ſemel in nocte,quoniam cani ſolebat nocturnum officium in Pſal.118.
media nocte ſecundum morem Dauidis,dicentis:Media nocte ſurgebam ad
confitendum tibi. Quia vero laudes matutinæ,quæ quondam dici conſueue Pſal.118.
runt in aurora,modo coniungũtur cum nocturnis,factum eſt,vt per diem &
noctem ſeptem diſtinctis vicibus Deum vocaliter(aliàs ſemper & vbiq; lau-
dandum)laudare ſoleamus. Quæ quidem laudatoriæ horæ,quoniã ſunt à ſan
ctis patribus regulariter obſeruatæ,cœperunt ſeptē horæ canonicæ, id eſt,re-
gulares appellari. Canon enim Græce,regula dicitur Latine.

Atq; nimirum percompoſite ſeptem præcipuis horis Deum laudamus vo-
caliter,ob certas quaſdam rationes. Prima, vt meminerimus ſeptē mundi æta
tum,quibus ſemper Deus in laude fuit,eſt ac erit. Prima ætas ab Adam vſq;
ad Noe,per nocturnale officium. Secunda,à Noe vſq; ad Abraham,per ma-
tutinale tempus. Tertia,ab Abraham vſq; Moſen,per primam. Quarta,à Mo
ſe vſq; Dauid,per tertiam. Quinta,à Dauide vſq; ad Chriſtum, per ſextam.
Sexta,à Chriſto vſq; ad huius ſeculi finem, qñ rediturus eſt ad iudicium, per
nonam. Septima ætas requiei animarũ ab exitu corporũ vſq; ad diem iudicij,
per veſperam recolitur. Per completoriũ vero recolimus repletum numerum
& conſummatũ gaudium ſanctorũ,quod complebit̃ in die magnæ feſtiuita-
tis,qñ benedicti percipiēt regnum Dei. Secundo,vt meminerimus nos ad De Matth.25.
um laudandũ eſſe obligatos oĩbus ætatibus noſtris, quæ ſeptē ſunt, quas vel
ſingulas repræſentãt horæ ſingulæ. Prima eſt infantia,quæ per matutinas lau
des:Secunda,pueritia,quæ ꝑ primã:Tertia,adoleſcētia,quæ ꝑ tertiã:Quarta,
iuuētus,q̄ ꝑ ſextã:Quinta,virilitas,quæ per nonã:Sexta,ſeniũ, q̊d ꝑ veſperas:
Septima,decrepita ætas,ſiue finis vitæ noſtræ,quæ ꝑ cõpletoriũ deſignat̃,re-
colit̃ & declarat̃. Atq; in ijs ſingulis ætatibus creatorē noſtrũ ſuper iudicia iu
ſtitiæ ſuæ laudare debemus. Tertio,qa ſicut ſepties in die etiã iuſtus cadere di-
citur,ſecundũ q̊d etiã Petrus credebat ſe dũtaxat ſepties obligatũ fratri pecca Pro.24.
ta dimittere, ita cõuenit vt ſepties ꝑ oratiõis vigilantiã reſurgamus, diuinum Matth.18.
ſubſidiũ inuocãtes. Quarto,vt per ſeptē Dei laudes vincamus ſeptē malignos Luc.17.
ſpũs,qui cæteris dicuntur à dño nequiores. In cuius figuram, quondã ſeptem Matth.12.
ſacerdotes,iuſſu domini ſeptimo die clangore ſeptem tubarum circumeundo Luc.11.
Ioſu.6.

cor-

corruere fecerunt ciuitatem Hierichuntem, quæ typum gessit cacodæmoniacæ ciuitatis, quæ septena Dei laude per septiformem spūsancti gratiam prosternit. Quinto, quo intelligamus Deum, mente saltē & animo, semper esse laudandū, quum septenarius numerus sit vniuersitatis numerus, præ se ferēs
Psalm.33. omne tēpus, quo laudandus est Deus, Propheta dicente: Benedicam dñm in omni tēpore, semp laus eius in ore meo. Sexto, quo simus pcipue grati, benedicendo septem horis, dño Iesu pro amarissima passiōe eius, quæ potissimum septem horis, quas pro loco & numero septem horas canonicas appellamus, consummata est, quam recolimus singulariter in officio Missæ, quod pter ea inter laudes canonicas celebrari solet, quum sit ipsum per se singularis laus,
Psal.49. & laudis qdem sacrificiū, pcellēs oīa mūdi sacrificia, prout in eius declaratiōe dicemus, vbi Deo fauente, Dñicā passionē suis cæremonijs exposituri sumus.

Ad orientem vero versi, Deum ex antiquissima consuetudine totius ecclesiæ catholicæ, instituente Vigilio Pap. laudamus, non qa nō possit vbiq ado
Hiere.23. rari, qui vbiq est, sua maiestate cælum & terram, & qdquid vtrobiq est im
Act.17. plens: sed qa ritus huiusce scriptura contineat exempla & rationes. Scriptura
Sap.16. qdem dicit: Oportet pūenire solem ad benedictionem tuam, & ad ortum vel
Dan.6. orientem lucis te adorare. Sic ipse Daniel, vnā cum cæteris Iudæis in Babylonica captiuitate, versus templū in Hierusalem, solitus fuit orare. Ratio est, q hic laudandi Dei ritus orientem versus, multorū nos cōmonet. Primo nos monet, ad ipsum dñm Iesum orare, eumq laudare, cuius (teste scriptura) no
Zach.6. men est Oriens, qui natus visitauit nos, Zacharia teste, ex alto, splendor æter
Luc.1. næ lucis existens, adeoq sol iustitiæ, sedentes in tenebris illuminās, qui crucifi
Heb.1. xus, ad orientem respexit, q etiam assumptus, ad orientē sursum latus est, quo
Malac.4. Psal.67. & Apostoli adorauerunt. Secundo monet, qa semp animū nostrum debea
Act.1. mus ad potiora conuertere, prout potior cæli pars existimatur oriens esse, qua Christus cælum est ingressus. Ita Paulus ait: Igiē sicut cōsurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt, q̄rite, vbi Christus est, in dextera Dei sedēs: quæ sursum
Coloss.3. sunt, sapite, non quæ super terram. Tertio monet, vt patriā nostram requiramus, quam peccato protoplasti perdidimus, è paradiso exules effecti. Siqdem
Gene.3. Deus, teste Damasceno, paradisum secūdum orientem plantauit, vnde hominem transgressum, exulem & ante paradisum ex occidēte habitare fecit. Monemur itaq nostri exilij, quærereq nos debere patriam superiorem, quā ami
2.Cor.6. simus. Hinc Apostolus ait: Scimus enim qm̄ si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, q ędificationem ex Deo habemus, domum non ma
Heb.13. nufactam, sed æternam in cælis. Non enim habemus hic manētem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Quarto monet, vt omnino credamus, Christū orientem, certo venturum inde, quo cælos ascendit, & daturum vnicuiq secun
Act.1. dum opera eius, dicentibus ad Apostolos angelis: Ita veniet, quemadmodum
Philip.3. vidistis eum euntem in cælum. Quod & Paulus credit, inquiens: Nostra conuersatio in cælis est, vnde & saluatorē expectamus, dominū nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ secundum operationem, qua etiam possit sibi subijcere omnia.

De

DE CATHOLICIS IN VARIE LAVDANDO Deum in ecclesia cæremonijs. Cap. VIII.

Videtur aūt in domo dñi, quæ est Christi ecclesia, tam non vna, sed varia laudādi numinis esse ratio, vt recte qs existimauerit ipsam laudandi dñm cæremonialem rationem, esse & haberi de ijs, in quibus iuxta Paulum, Vnusquisq; in suo sensu abundare possit, nec quisquam recte possit in eis iudicari, quum virtus eorum sit in corde, cuius ipse dominus solus est cognitor & scrutator, vtpote q ipsa sunt cordis ac deuotiōis, amoris & affectus signa, nihil im pietatis habentia, modo cordis ipsa fideiq; professio sit recta. Id quod Dei est iudicare, non nostrum, dicente Paulo: Tu quid iudicas fratrem tuum? aut tu quare spernis fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Christi. Et vnusquisq; nostrum pro se rationem reddet Deo. non ergo amplius inuicem iudicemus, sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculū fratri vel scandalū. Rom. Psal. Hiere. Roma.14.

1 Nonnulli proinde laudant Deum in templo, stantes cum publicano à longe: & non audentes præ indignitate oculos ad cælum leuare, pcutiunt pectus suū, dicētes: Deus, propicius esto nobis pctōribus, insinuātes per hoc suam indignitatē & humilitatem, diuinæ vero maiestatis dignitatē & sublimitatem. Luc.18.

2 Nonnulli laudantes in templo Deum, adspiciunt sursum & ingemiscunt, insinuantes suorum peccatorum grauitatem, qua meriti sint indignationem diuinæ maiestatis, quam toto corde satagūt deprecari à Deo, Dauidis in hoc similes, qui de seipso dicit: Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. Psalm. 6.

3 Nonnulli laudantes in templo Deum, genua flectunt, insinuantes itidem suam humilitatem & Dei sublimitatem & altitudinē, significantes etiamnum genua cordis se flectere. Ita genubus flexis orabat Manasses, dicēs: Et nunc flecto genua cordis mei, precās à te bonitatem dñe. Peccaui dñe, peccaui, & iniquitatem meā agnosco. Id qd vsqueadeo sæpe fecit Dauid, vt eius genua propterea cœperint infirmari &c. Quem sequutus apostolus Bartholomæus, centies quotidie submittens genua adorauit, nec minus frequens nocturnis supplicauit horis, quem precandi modum Apollonius abbas postea præclare retulit. 2.Par. 36. Psal. 108.

4 Nonnulli Deum laudantes in templo, procidūt etiam in faciem, prosternentes se, summam deuotionem & affectionem præ se ferentes, vt Moses fecit, qñ quadraginta diebus & noctibus ad conspectum numinis pstratus, à Deo populi pctm̄ idololatriæ deprecatus est. Ita Christus rex & doctor humani generis, procidēs in faciē, flexisq; genubus patrē orauit. Quod & antea dudum fecit Daniel, qui ter quotidie statis horis genua demittēs, cæli numen adorauit. Exo.24. Matt.26. Marc.14. Luc.22. Dan. 6.

5 Nonnulli Deum laudantes, leuant ad cælum manus, suam quoq; adfectionem cordis insinuantes, similes Salomoni, q & ipse in templo, qd à patre cœptū cōsummauerat, flexis genubus & palmis in cęlū leuatis orauit, dicēs: Dñe Deus Israel, nō est similis tui Deus in cælo & in terra &c. Quē nos seq docuit Paulus, ingens: Volo ergo viros orare in om̄i loco, leuātes puras manus &c. 3.Reg. 8. 2.Para. 6. 1.Tim.2.

Nonnulli Deum laudantes in templo, psallūt ea, quæ præter alios ipse Dauid post se reliquit in lib. Psalmorū. Est autem proprie psallere, ad psalterium

ea

canere. Psalterium proprie est organum laudatorium, in quo canitur psalmus, id est, canticum, quo ad bene operãdum cohortamur ad Dei honorem: quanuis eiusmodi psallẽdi modus hodie videtur esse abolitus, & in eius locum restitutus chorus, qui proprie non est aliud, q̃ clericorum vel etiam aliorum in rebus sacris existentium & cantantium consensio, sic appellari cœptus à chorea vel à corona, quod olim circum aras in modum coronæ steterint, psalmosq́ concorditer concinuerint. Ad quod nos hortat Psalmistarũ princeps ipse Dauid,

Psal.9. dicens: Psallite dño q habitat in Sion. Alternatim vero psallere cõstituerunt

94. Flauianus & Theodorus, edocti ab Ignatio martyre, diuinitus ad hoc edocto.

Esa.62. Designant aũt chori duo psallentium, spũs iustorum & angelos quasi reci-

Apoc.4. proca voluntate laudantes, & se ad bonam operationem inuicem exhortãtes.

7 Nonnulli laudãtes in templo Deum, canũt. Canere autem, proprie est, voce modulari: & canticum, vox humana cum lætitia quadam, gratiarum actiones electorum continens. Cuiusmodi est canticum Zachariæ, Benedictus do-

Luc.1. minus: Cãticum Mariæ virginis, Magnificat: Cãticum Simeonis, Canticum

Daniel.3. trium puerorum, Benedictus es domine. Et si qua sunt ex sacris literis vel ab ecclesia recepta alia. Cantici vero primus institutor fuisse perhibet Moses tem

Exo.15. pore, quo cecinit, Pharaone in rubro mari submerso, Cantemus domino, glo-

Iudic.5. riose enim &c. Quem deinde sequuta est Delbora nobilissima fœmina, & Barach filius Abinoem, vt patet in libro Iudicum.

Iam vero sciendum censeo, vocabulo cantici gñaliter venire psalmum, hymnum, antiphonam, responsorium, sequentiam, & quidqd humana vox melodia quadam resonat, tonum habẽs, q̃uis proprie cãticum sit vox humana: psalmus, quod cãtatur ad psalterium: hymnus vero, vox humana metrice vel rhythmice composita: sic tñ, vt in oĩbus sit ac intelligatur gratiarum actio, & mentis exultatio, habita de rebus & spũalibus & æternis. Ad ea vero tria can-

Psalm.3. tica singulariter admonet Dauid, dicens: Cantate ei canticũ nouum, bene psal lite ei in vociferatione. Et ipse quoque Paulus, in psalmis, inquit, & hymnis &

Coloss.3. canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in cordibus vestris domino.

Constat igitur ex ijs, vsum cantandi & psallendi in ecclesia authoritate scripturæ & exẽplis veteris testamenti fuisse institutum, & ab ecclesia, spiritusancto ductore, receptũ. Cuius olim Dauid propheta Dei maximus, & Esdras,

1.Paral.6. eiusdẽ Dei summus sacerdos, pro diuino cultu augendo studiosissimi fuerunt,

1.Esd.7. constituentes in eam rem singulares & quidem nominatim cantores.

Atque licet in nascente quondam ecclesia diuersi diuersa quisq́ pro volun tate sua cantauerint, dummodo quod cantarent, ad Dei laudem pertineret, qa tamen succedente tempore hæretici (prout semper ad confusionẽ & scissuram moliuntur, nunquam sibi constantes) libidine quadam cœperint omnia con-

363 fundere, disturbareq́ quemlibet in ecclesia ordinem: Theodosius imperator,

1.Cor.14. memor eius, quod Paulus præcipit, omnia videlicet in ecclesia fieri debere honeste & secundum ordinem concorditer, quoniam Deus non dissensionis, sed pacis sit Deus, rogauit Damasum Papam, vt viro cuidam docto & pio committeret, quatenus ordinem faceret is in omnibus officijs diuinis. Qui quod di-

diuo Hieronymo, viro ſanctiſſimo & doctiſſimo commiſit, graphice execu-
tus eſt, ordinem componens quem adhuc obſeruat eccleſia, quanuis pro loco
& tempore Gelaſius, Gregorius, Ambroſius, Cæleſtinus, Eugenius, Adria-
nus,& id genus alij ſanctiſſ. Pont. inſup aliqua ſubiecerint, ſeruato tamen ſem
per priore ordine, quem Carolus ille imperator magnus, zelator religionis &
fidei Chriſtianæ, ſua imperiali authoritate conſeruandum voluit vbique, nec
in eccleſia generaliter canendum vel legendum eſſe quicquam, quod à ſancta
Romana eccleſia, matre aliarum eccleſiarum, non probaretur vel toleraretur.

Nonnulli laudantes in eccleſia Deũ, non minus orant quàm adorant, tam 8
vocaliter & mentaliter, quàm mentaliter ſolum, prout Anna mater Samuelis Act.1.
& Suſanna orarunt, vtpote contemplantibus diuina & ſalutaria ſimilime. Ioan.11.
Matth.11.
Eſt aũt ſingulariter orandum in eccleſia, quæ vſque adeo conſtructa eſt ad 1.Reg.1.
orandum, vt etiam ꝓpterea dicatur à dño, domus orationis. Hinc Dauid: In- Dan.13.
troibo, inquit, dñe in domum tuam, adorabo ad templum ſanctum tuum in ti Matth.21.
more tuo. Vnde & ipſe dñs facilius orantes in templo q̃ alibi vult exaudire, iu Marc.11.
xta deprecationem Solomonis in templo, quod domino conſtruxerat. Luc.19.
Ioan.2.
Sed inquis: Nunquid Deus orando laudatur? vtiq; dico, quoniam orando Pſalm.5.
confitemur eum eſſe, à quo ſunt omnia, maieſtatemq; proinde ſuam laude di- 3.Reg.8.
gniſſimam eſſe & haberi. Hinc ipſe ait: Omnem qui inuocat nomen meum, in Act.17.
gloriam meam creaui eum. 1.Cor.3.

Nonnulli laudantes Deum, legunt in tẽplo. Eſt autem legere, ſine quadam Eſa.43.
modulatione pronunciare ex veteris vel noui teſtamenti ſcriptura, vel ex eo 9
quod à doctoribus ab eccleſia receptum, in ipſius ſcripturæ intellectum ſcri-
ptum eſt, cuiuſmodi ſunt in ſacroſanctum Euãgelium homiliæ. Ita legit Chri Luc.4.
ſtus, ita eunuchus. Act.8.

Nonnulli Deum laudantes, in templo thurificant homines & altaria, optan 10
res ſuas & omnium in eccleſia precationes & operationes per ſe bonas, in con
ſpectu Dei altiſſimi peruenturas, ac Deo Opt. acceptas fieri, ſicut odor incenſi
boni, per quem ſignificatur oratio bona & deuota, peroptante & dicente pro- Pſal. 140.
pheta: Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo. Id quod apertò
videtur exponere Ioannes in Apocalypſi, quum dicit ſe vidiſſe angelum, & ſte Apoc.8.
tiſſe in cælo ante altare, & habuiſſe thuribulum aureum, fuiſſeq; data illi in-
cenſa multa, vt daret de orationibus ſanctorum omnium ſuper altare aureum,
quod eſt ante thronum Dei, & aſcendiſſe fumum incẽſorum de orationibus
ſanctorum de manu angeli coram Deo.

Nonnulli Deum laudantes, in templo ſub & in diuinis officijs pro loco & 11
tempore ludunt in muſicis inſtrumẽtis multifariam, vtpote in tympano, orga-
no, cithara, lyra, tuba, cymbalo, pſalterio, lutano. Id quod ſanctiſſimus ꝓphe-
ta & Dei ſecundũ cor ipſius miniſter Dauid, nõ modo fecit, ſed ad hoc ipſum
hortatus eſt, inquiens: Laudate dñm in ſanctis eius, laudate eum in firmamen- Pſal. 150.
to virtutis eius. Laudate eum in virtutibus eius, laudate eum ſecundum mul-
titudinem magnitudinis eius. Laudate eum in ſono tubæ, laudate eum in pſal
terio & cithara. Laudate eũ in tympano & choro, laudate eũ in chordis & or-

gano. Laudate eum in cymbalis bene sonantibus, laudate eum in cymbalis iubilationis.

Quid multa? tam varius laudandi Deum ritus reperit̃ & esse potest in singulis & in vniuersis hoĩbus, q̃ varius est pro loco & tẽpore spũs & adfectus
Roma.14. & sensus in ipsis, in quo vnusquisq; potest abundare. Concludit̃ tñ hic om̃is
12 cæremonialis laudandi Deum ritus & adfectus cum genuflexionibus, ad auditum nominis benedictissimæ eiusq; diuinę Trinitatis, & nominis Iesu Christi, & eius etiam nomine ad auditum nominis gloriosæ deiparæ virginis Mariæ, & cæterorum electorum. Nec immerito, qñ q̃dem Deus ille sit, qui de se
Esai.45. ipso dicit: Ego Deus & non alius, quia mihi curuabitur omne genu. De Chri
Philip.2. sto Paulus ait: Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium & infernorum &c. & omnis lingua confiteatur, quia dominus
3.Reg.8. Iesus Christus in gloria est Dei patris. Sic Salomon in templo orãs pro populo, vtrunque genu in terram figebat, & manus ad cælum expandebat.

Accedit insup colophon, hoc est, cumulus diuinæ laudationis in templo,
13 q̃ est sacra Concio, quæ vel p̃dicatio vel homilia dici solet, id est, cõmunis ad populum sermo, quo vix est aliud in ecclesia vtilius, teste Paulo, quũ pene oĩa,
1.cor.14. quæ ptinent vel ad cæremonias, vel ad Dei cultum, sine ea nescirent, quasiq; muta forent vniuersa, quum exponat & declaret, quæ vel dicta vel cãtata, vel quouis alio etiam modo in templo acta sunt, nempe diuinæ mentis interpres,
1.cor.14. fidelis diuinorum mysteriorum dispensator, quem Paulus p̃fert oĩbus ferme Dei donis, ad ædificationem p̃ficuis. Huius aũt cõcionis & p̃dicationis vsus,
Neem.8. etsi primum videat̃ Neemiæ vel Esdræ exemplo magis inolitus, q̃ institutus, tñ longe videt̃ antiquior fuisse: qñ dudum antea concionatorẽ egerit Aaron, additus fratri Mosi, qui ne ipsi q̃dem pro loco & tẽpore defuit officio concio-
Exod.4. natoris, q̃uis esset ipso Aarone lingua tardiore. Sic eñ ad Mosen dñs ait: Aaron frater tuus Leuites, scio q̃ eloquens sit: Ecce ipse egrediet̃ in occursum tuum, vidensq; te, lætabit̃ corde. Loquere ad eum, & pone verba mea in ore eius, & ego ero in ore tuo & in ore illius, & ostendã vobis q̃d agere debeatis. Et ipse loquet̃ pro te ad populum, & erit os tuum, tu aũt eris ei in ijs, quæ ptinent
Deut.4. ad Deum. Dñs vero sic ait aliãs: Congrega ad me populũ, vt audiãt sermones meos, & discãt timere me in omni tẽpore, quo viuunt in terra, doceantq; filios
Neem.8. suos. De ipso aũt Esdra scribit̃, q̃ steterit in lignea turricula, ad cõcionẽ videlicet fabrefacta, planeq; collecto populo legerit legem Dei, eamq; distinxerit: is vero arrectis auribus auscultauerit ac intellexerit, sublatisq; in cælũ manibus r̃nderit, Amẽ, p̃cideritq; in terrã orãs, & in tã s̃c̃tõ negocio illachrymãs.

In summa functi sunt officio concionandi in veteri testamento prophetæ pleriq; oẽs, & non pauci de patriarchis. In nouo aũt testamento Christus Ar-
Luc.10. chiprædicator fuit, & post ipsum Apostoli, septuagintaq; duo discipuli, quos
Marc.vlt. p̃dicatum misit: post illos oẽs Episcopi, & quos illi suo loco subdelegãt, cuius-
2.cor.5. modi sunt Ecclesiastæ, qui, Paulo teste, fungunt̃ oẽs pro Christo legatiõe, per
Luc.10. quos ipse cohortat̃ ac docet, propterea dicens: Qui vos audit, me audit: & qui

vos

vos spernit,me spernit. Cuius causa Paulus dicebat ad Corinthios:An expe- 2.Cor.13.
mentum q̃ritis eius,q in me loquiẽ Christus? Id q̃d totum ideo retulimus, vt
accipiaẽ,quãti fieri oporteat sacra concio,q̃ diuina q̃dam dispẽsatrix & inter-
pres est arcanarũ rerum, cuiusmodi sunt pleræq; oẽs cæremoniæ,maximeq;
cæremoniales laudandi Dei ritus & modi, fieri soliti in templo, de quorum
varietate hactenus diximus.

Primo aũt colligimus ex dictis, cæremoniales Dei laudãdi ritus generatim nos oẽs prouocare ad deuotionem & pietatem,totq; earum propemodum haberi,quot sunt in homine affectus. Secũdo nos om̃ino per eos admoneri eius, quod spũaliter in corde pro gloria Dei & eorum,qui sunt eius,faciendum est.

Tertio significare modos,quibus in cælo sancti Deum iugiter laudãt,dicẽte diuino Psalte:Beati qui habitãt in domo tua dñe, in secula seculorum laudabunt te. Psal.83. Deuotæ enim nostræ preces, significant eorum in cælo longe deuotiores orationes,quas apud Deum pro nobis effundunt,vtpote nobiscum communicãtes in vno corpore capitis vnius Christi,quo apud patrem interpellante,interpellant oẽs,qñ cõstet caput sequi membra. Roma.8. Hinc Ioannes ait se vidisse ante thronũ Dei quatuor animalia & vigintiquatuor seniores,coramq; agno procidisse,& habuisse phialas aureas plenas odoramẽtorum,quæ fuerint orationes sanctorum. Apoc.5. Qua de re multa diximus in lib. Homiliarum, concionum & sermonum. Psalmi vero & hymni & cãtus nostri,simulq; organa & id genus instrumenta musica quæq;,in quibus luditur in templo, repræsentant ineffabilia gaudia,quæ sanctis spũs cælestes angeli in laudando Deum habent,& ineffabili reuerentia,religione,adoratione, deuotione & concordia diuinam maiestatem extollunt,& pro cunctis eius beneficijs & mirabilibus eidem deuotissime gratias agunt. roma.8. Esa.64. 1.cor.2. Id quod non obscure intelligimus ex Esaia, quum dicit se in cęlo coram Deo vidisse duos Seraphin,& audisse alterum ad alterum clamasse:Sanctus, sanctus, sanctus, dñs Deus exercituum, plena est oĩs terra gloria eius. Esa.6. Idem quoq; dicit se illic audisse Ioannes in sua Apocalypsi,præterea'q; cælestes spũs ibi dixisse: Dignus es dñe Deus accipere gloriam & honorem & virtutem,quia tu creasti oĩa, & propter voluntatem tuam erant & creata sunt. Apoc.4. Apoc.7. Et idem postea dicit, se de cælo vocem audisse, tanq̃ vocẽ aquarum multarum,& tanquam vocem tonitrui magni, & eam fuisse sicut vocem citharœdorum,citharizantium in citharis suis,& cantasse quasi canticũ nouum ante sedem & ante quatuor animalia & seniores,& neminẽ potuisse dicere canticum,nisi illa centum quadragintaquatuor millia q empti sunt de terra,eosq; fuisse,q cum mulieribus non fuere coinquinati,nimirum virgines. Apoc.14. Pręedicatores deniq; ipsi designãt angelos tertij ordinis mediæ hierarchiæ triumphantis ecclesiæ,q,velut cõcionatores,summi regis voluntatẽ ab angelis primi ordinis primæ hierarchiæ cognitam,decernunt,præcipiunt,& quomodo executio fiat,alijs ordinant,vt in Centurijs in ferijs sancti Michaelis docuimus.

Iam vero quia conuenit nos conformari,pſertim in laudando Deo,cælesti illi triumphãtiq; ecclesiæ,quæ est cælestis illa Hierusalem sursum mater nostra, Galat.4. & hęc ipsa iubetur cõtinuo laudare Deum,iuxta illud,Super muros tuos Hie- Esa.62.

erusalem constitui custodes, qui tota die & nocte non cessabunt laudare no-
Apoc.4. men dñi,prout fit,vt in Apocalypsi accipimus,& ipse quoq; dñs in dominica
Matth.6. oratione sua vult nos orare,quatenus Dei voluntas ita fiat in terra,sicut in cę
Luc.11. lis:ipsa catholica Ecclesia memor eius,quod in figura dñs ad Mosen ait:Om̃ia
Exod. 25. fac secundum exemplar,quod tibi in monte monstratum est, conatur diuinæ laudationis in cælo modum & ritum,quatenus potest, æmulari. Quanuis vt impossibile est, vt quidquid inibi fit à cælestibus, à nobis accipiatur plene,sic etiam fieri nõ potest,vt eos in carne plene sequi valeamus:verum sufficit,De-
Sap.9. usq; gratum habet,si,quatenus possumus,fecerimus:quum cõstet vtiq;, corpus quod corrumpitur,aggrauare animam,ne possit homo quæ fiunt à cælestibus in cælo,plene prorsus intelligere & imitari, prout poterit, vbi fuerit ex
1.Cor.13. corporeo carcere liberatus. Videmus enim nunc, inquit Paulus,per speculum in ænigmate,tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tũc autem cognoscam,sicut & cognitus sum. Interea autem oportet vt quisque pro virili sua sequatur eos,qui sunt in cælo,modis omnibus laudando Deum.

Cum vero cæremoniales in laudãdo Deo ritus & modi tam sunt per se pij, proficui,tantæq; rei significatiui, operæpreciũ est, vt quotquot sumus,procul fugiamus quoscunq; abusus,vtpote vitemus om̃em in eis cæremonijs hy
2.Tim.2. pocrisim,facientes intus quod foris illæ monent,adorantes Deum & laudan-
Esa.29. tes de corde puro,conscientia bona,& fide non ficta,ne simus de eo populo,de
Matth.15. quo dominus ait:Hic populus labijs me honorat, cor autem eorum longe est
Matth.6. à me. Dicunt enim,& non faciunt.quandoquidem duntaxat eius habemus in cælis apud Deum mercedem,quod Dei solum intuitu facimus.

2 Insuper quia cantica propter hanc etiam causam sunt ab ecclesia instituta, vt suaui eorum modulatione animi audientium ad Dei deuotionem excitentur,& qui verbis non compunguntur,suauitate modulaminis moueãtur,animiq; duriores & infirmiores per oblectamenta aurium ad pietatis effectũ ad-
3 surgant,omnino cantari Deo soli debet non voce tantum,sed corde magis:cauendumq; est ab omni melodia,quæ lasciuiam potius & turpitudinẽ & id genus scandalum,q̃ piam deuotionem possit apud auditores excitare: nec debet
4 cani in templo aliud,q̃ quod scriptura est, vel scripturæ cõsonum, vel saltem non contrarium,vel quod Ecclesia catholica recepit aut diuturna consuetudine approbauit. Qñ præterea concentus quoq; organorũ propter excitandam
5 deuotionem piam primitus introductus est,adhibebitur ea organorum melodia,quæ non magis lasciuiam quàm deuotionem excitet,& quę p̃ter hymnos diuinos ac cantica sp̃ualia nihil aliud resonet ac rep̃sentet. Nec insuper ob musicorum vel organorum concẽtum decurtari debent ea,quæ sunt p̃cipua, cuiusmodi sunt symbolum fidei & oratio dñica,epistola,præfatio,quæ & gratiarum actio est. Summatim cultus ipse diuinus,qui magna ex parte catholicis constat cæremonijs, in templo debita cum veneratione peragendus est,vt & Deo gratus sit,& inspicientibus placitus,qui considerãtes non solum instruat,
1.Cor.14. sed & reficiat:& ita postremo peragetur,vt,Paulo monente,oĩa fiant ordinate ac honeste. Et hactenus de catholicis cæremonijs,quo ad locum,id est, tem

plum

plum,in quo fiunt.Ex quarum significationis interpretatione possunt & reliquæ cognosci,quia singulæ passim Ecclesiæ singulas aliquando habent cæremonias,de quibus nec potest nec prodest sigillatim dici,vtpote quarum deferi dendus vsus rectius relinquitur eis,qui vtuntur illis singulariter.

DE CATHOLICIS ECCLESIAE CAEREMONIIS IN aduentu Domini. Cap. IX.

QVia diximus de significationibus & mysterijs cæremoniarum catholicarum,quoad formam &dispositionem loci ipsius,in quo,vtpote in Ecclesia materiali,quam Latine recteq; tēplum vocamus,ipsę cæremonię celebrari cōsueuere:subsequēs ordo nunc exigit,vt deinde dicamus de catholicis in Ecclesia cæremonijs & earū mysterijs & significationibus,q̄ ad dispositionē temporis,secundū quod variant & ipsæ cæremoniæ,quæ gesta tēporum mirabili quodam mysterio,perinde atq; quodam speculo,repræsentant & exprimunt.

In primis igitur sciendum est,tempus ipsum per totius anni circulum esse in duplici consideratione. Si enim ipsum considerauerimus quo ad creationē,fatemur necessum est à tēpore tēpus haud differre,sed vnumquodq; tēpus esse eius,cuius est aliud, dignitatis & sanctitatis,quum vniuersum tēpus vnus & idem Deus dignissimus & sanctissimus creauerit,qui nullo non tēpore sanctificandus est vera piaq; religione,q̄ fide & operibus fidei constat, q̄bus ipsum tēpus redimendum est à malitia,propter quam dies ipsi nonnunq̄ mali appellari consueuerunt. Atq; hoc quidē pacto dies æque sunt sancti & festi,in q̄bus semp est à vitijs feriandum beneq; operandū,exemplo saluatoris,dicentis:Me oportet operari opera eius qui misit me,donec dies est. Venit nox,quando nemo potest operari. Et Paulus quoq;,quia,inquit,tempus breue est,operemur bonum ad omnes,dum tempus habemus. Sin ipsum tempus & dies considerauerimus quo ad ipsa mysteria,opera,miracula & beneficia,quę Deus Max. in ipsis singulariter, non autem identidem in alijs in sui gloriam & in nostri omnium salutem fecit & præstitit,certe tempus illud erit sanctius &celebrius, & à nobis singularius agēdum,in quo ipse maiora fecit & exhibuit opera,mysteria & miracula,quæ vult à nobis audiri, memorari, p̄dicari, magnificariq;, ac suæ propterea maiestati gratis agi. Cuius argumento synagoga quondam, futuræ Ecclesiæ figura,inter cæteras ferias singulariter tres habuit,quas singulariter iussu domini celebrarunt:nempe Azymorum,id est,Paschæ,Pentecostes & Scenopegiarum. Argumento denique huius rei,creator ipse temporis, aliquot dies cæteris in anno celebriores obseruauit, quum diebus festis Iudæorum Hierosolyma frequentius ascenderit, & in eis paulo plura pro pauperibus emi curauerit,vt ex Euangelio colligimus.

Gene. 1. 2. Psal. 73. Matth. 6. Ephe. 5. Ioan. 9. Galat. 6. Exod. 23. Leuit. 23. Ioan. 5. 7. Ioan. 13.

Hae proinde ratiōe catholica Ecclesia synagogam,quæ illius figurā gessit, quodam modo sequuta spiritussancti,qui regit ipsam,ductu,suos quoq; dies per annum distinxit,nimirum quosdam esse voluit profestos, in quibus omifariam liceret ad sustentationem necessitatis humanæ,sine tamen peccato,laborare:quosdam vero festos,in quibus esset abstinendum ab omni opere seruili & manuali pro capessenda per diuina in Ecclesia officia religiōe sacrosan

cta,quæ fide cõstat(vt diximus)& operibus,habente in comprobationẽ Dei Opt.Max. mysteria, miracula & beneficia, nobis ab eo præstita, quæ dubio procul mens nostra à secularibus laboribus & negocijs libera,longe melius & facilius,quàm in illis occupata,recogitat.

Quum igitur tota nostra Christiana religio,sine qua,nõ est vt beate viuamus & moriamur,fide constat & bonis fidei operibus,sine qbus ipsa est mortua,ad ipsam vero fidei bonorũq; operum doctrinam & cõseruationẽ pcipue (sicut paulo superius ostẽsum est)institutæ sunt catholicæ in Ecclesia cæremoniæ:factum est,vt ipsa sancta mater ecclesia dies vniuersos per annos bifariam discreuerit,aliquos ipsi domino Deo, vni,in essentia, trinoq; in personis dedicans,in quibus audiuntur & docẽtur ea,quæ singulariter articulorum nostræ sunt fidei,nimirum à domino per eos vtiq; dies acta,quæ nobis tum cæremoniæ in Ecclesia paulo vehementius & ardẽtius imprimunt,& sub oculos nostros quasi clariora quædam specula collocare solẽt:aliquos vero dies dedicauit ipsa præcipue sanctis & Dei electis hominibus,qui iam olim hinc per mortem,in animabus saltem,transierunt ad vitam æternam in eis ipsis diebus,qui propterea natales diuorum dici dudum cœperunt,in quibus potissimum docẽtur ea,quæ sunt bonorum operum,quibus ipsi sancti Dei electi suam fidem Deo & hominibus probarunt,quæ tũ quoq; catholicæ in Ecclesia cæremoniæ nobis paulo feruentius & ita profundius imprimunt, vt per ipsos sanctos,bonorum operum sectatores, Christum facilius imitemur & glorificemus,velu ti quondam Syrij & Cilices in ipso Paulo clarificarunt, ipsomet testante, qui & propterea hortatur nos,quum ait:Rogo vos,imitatores mei estote,sicut & ego Christi.& recte nimirum,quãdo natura quidem per exempla sanctorum hominum ad eorum imitationem prouocemur.

Iaco.1.2. galat.1. 1.cor.11.

Vt autem dominus suo nimirum iure ministros & discipulos suos sanctos præcedat,ipsa catholica Ecclesia capit initium ab ipsius domini festis diebus. Inter quos vsq; adeo primi sunt ac esse debent dies Aduentus,qui mense Decemb.peragũtur, vt eorum primatum sacrosancta Ecclesia certis quibusdam cæremonijs,quæ nec mysterio carent,commonstret,nempe quæcunq; diuinorum de tempore officiorum volumina ab officio de Aduẽtu domini incipiẽs, vti volumina officiorũ de sanctis incipit ab officio S.Andreæ apostoli: significans,in tempore dominici aduentus,primum cœpisse salutem & redemptionem generis humani,quam S.Andreas,Christum primo noscens inter apostolos,adeptus est,idemq; concionatus.In primis itaq; sciendum duxerimus,Ecclesiam catholicam,diuo Petro authore,tres septimanas in mẽse quidem Decemb.totas & integras in commemorationem Aduentus dñi Iesu Christi instituisse, & quartã,sed non integram,quæ nunq̃ perficitur: qñquidem Vigilia nataliciĳ dñici de Aduentu non censetur, ad significandum, quadruplicẽ esse aduentum filij Dei, & in ipso vltimo dñi aduentu, quo veniet ipse ad iudicium,sanctis dari gloriam,quæ nunquam terminabitur.

Ioan.1.

Primus aduentus dñi est,quo venit ipse mansuetus per incarnationem,spiritusancto cooperatore,ex virgineo illæsoq; vtero ppetuæ gloriosæq; virginis

Lucæ 1.

nis Mariæ,noua lege quasi nouus ab æterno rex omnia nouãs, secundũ quod ab initio dixerat:Ecce noua facio omnia.Id quod vtiq; præstitit in suo primo aduentu:quod & Ecclesia singularibus hoc tẽpore Aduentus cæremonijs testatur, nimirum quia cunctos diuinorum officiorum libros & vestes in templo renouet & mutet,significans,in aduẽtu noui regis omnia cœpisse nouari, creatorẽ & creaturã,angelicam pariter & humanam.Creator quidem(quanuis nulla sit apud eũ transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio)Deus æternus ab æterno, factus est nouus in tempore homo, & hominum liberator, ac ipse homo etiamnum innouatus est, quando per primum Christi aduentum primitus sit deletum chirographum peccati, deleta quoq; sit protoplastorum culpa, propter quam totum genus humanum æternæ morti fuerat obnoxiũ. Cuius causa patres illi antiqui, sedentes in tenebris & in vmbra mortis,continuis flebilibusq; vocibus clamarunt, dicentes inter alia: Rorate cæli desuper,& nubes pluant iustum:aperiatur terra,& germinet saluatorem. Apoc.21. Iaco.1. Col.2. Luc.1. Esa.45.

Atq; ideo hoc tẽpore potissimũ agimus memoriã eius temporis,in quo patres illi tam mortui quàm viuentes adhuc, olim vsq; in sextã huius mũdi ætatem,id est,quinq; millibus annorũ, magno nimirũ desiderio expectarũt venturũ in carne filium Dei,Iesum Christũ,restituturũq; ipsos in gratiã apud cæ lestem suũ patrẽ,& redempturũ ab æterna captiuitate & morte, cui erãt(vt diximus)ob protoplastorũ peccatũ obnoxij,nec nisi per vnicũ Dei filiũ redimendi,iuxta Dei opt.promissum,quo sic ab initio mũdi in humani generis,quod totũ perierat in peccato primi parẽtis, consolationem ex immensa pietate misericordiaq; sua de virgine Maria, quæ filiũ illius erat paritura, ad serpentem prædicendo promisit:Inimicitias ponã inter te & mulierẽ,& inter semen tuum & semẽ illius,ipsa conteret caput tuum, quippe per serpentem intelligens diabolum,per mulierem, virginem Mariam,per ipsius semen,vnigenitum filium suum,per quem ipsa caput, i.potestatem diaboli ita contriuit,vt nullam deinde potuerit in nos habere tyrannidẽ, nisi nobis ei consentientibus. Vnde Paulus ait: At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum,factum ex muliere,factum sub lege,vt eos qui sub lege erant,redimeret. Ephe.2. Luc.1. Matt.1. Gen.3. Gala.4.

Id quod vsqueadeo constanter de Christo venturo crediderunt pij quondam patres,vt præ nimia de filij Dei aduẽtu fide non dubitarint,multo antea tẽpore publicitus in synagogis eidẽ Dei filio Iesu Christo bene optare à Deo patre,dicentes in Psalmis:O Dñe,saluum fac:o Dñe,bene prosperare:Benedictus qui venit in noĩe Domini. Quã sane piam de Christi aduentu optationẽ postea Hebræorũ turba, mouẽte spiritu sancto, in die Palmarũ repetiuerunt, testantes impletũ,quod pater de filij sui aduentu promiserat,ac dicẽtes,Osianna filio Dauid,benedictus qui venit nomine Dñi,pax in cælo & gloria in excelsis:nẽpe intelligẽtes, Christum esse eũ, per quẽ nanciscerenẽ rursus cũ Deo patre pacem & gratiã & vitã, qua longo tempore prorsus fuerant destituti. Psal.117. Matt. 21. Marc.11. Lucæ 19.

In cuius argumentũ memoria primi aduẽtus Dñi,eo maxime tẽpore ab ecclesia agi solet, quo queadmodũ sol ille in firmamento cæli naturalis ita lõge recedit à nobis,vt ob longinquũ eius recessum,cuncta terræ nascẽtia non solũ Ioan.12.

frigeant, sed & frigore plane pereant & moriantur, ita quodam ante Christi aduentum sol ipse iustitiæ Christus dominus Deus noster, per gratiam suam longissime recessit, vnde & cœperunt esse mortui per discessum gratiæ morte spirituali pleriq; omnes homioes, vt cum quibus saluator esse oon potuerit,
Psal. 118. quum salus longe sit, propheta teste, à peccatoribus, qui manenetes in ignorãtia & cæcitate erroris, planeq; mœsti lamentabiliter clamarunt: O oriens, splẽdor
Zach. 6. lucis æternæ & sol iustitiæ, veni, & illumina sedẽres in tenebris & vmbra mor
Psal. 84. tis. Ostende nobis Domioe misericordiã tuã, & salutare tuum da nobis. Quã sane lamentationẽ & obscuritatem non modo videtur natura eius temporis, quod cæteris anni partibus plerunq; semper est obscurius & tristius, per remo tiorem solis discessum, & niuium nubiumq; frequentiã testari, sed & ipsa sancta ecclesia per vestes lugubres adeoq; per silentium quorundam lætiorum cãtuum, cuiusmodi sunt, Gloria in excelsis Deo &c. &, Te Deum laudamus, Pax vobis, & per cessationem nuptiarum &c. repræsentare satagit.

Secũdus Dñi aduẽtus est inuisibilis, quo veoit ipse per gratiã spiritus sancti
Ioan. 14. in corda vere fidelium hominũ, quo de Dñs ait: Et ad eũ veniemus, & mansionẽ apud eum faciemus. Qui quidẽ secundus aduẽtus cum primo simul ce
Abacuc. 2 lebratur, ꝙ vterq; propemodũ reputeẽ vnus & idẽ: cum, quia Dñs propterea venit in carnẽ, vt veniret in mentẽ, tum quia sit vterq; misericordiæ, & erga nos Dei charitatis multo summæ, quã nobis Deus vt pater misericordiarũ in
2. Cor. 1. ijsce duobus aduẽtibus exhibet. Quã sane gratiã & misericordiã quia nostris peccatis ita fortassis amisimus, vt æque discesserit à nobis, vt quondam ab ho minibus veteris testamẽti, superest, vt & ipsi per pœnitentiã verã pro peccatis nostris contristemur, depositaq; peccatorũ vetustate, spiritu & mẽte (hortãte
Coloss. 3. Paulo) renouemur, ac ex animo clamem⁹, Osianna filio Dauid, bñdictus qui venit in nomine Dñi. Ostẽde nobis Dñe faciẽ tuam, & salui erimus, ita nimirũ, vt corde præstem⁹ & intus, quod cæremoniæ eo tẽpore nos foris admonẽt.

Tertius sane aduẽtus est, quo Dominus ipse venit, etiam aliquibus visibiliter, in morte cuiuslibet hominis, vocans eum per mortẽ ex hoc seculo, de quo
Matt. 24. ipse mer ait: Et vos estote parati, ꝗa qua hora nõ putatis, filius hominis veniet.
Lucæ 12. Quartus autẽ est aduentus, quo visibiliter & in ea forma, qua cælos ascen
Acto. 1. dit, veoiet in fine huius seculi, ipsum vnà cũ viuis & mortuis iudicaturus, pro
Esaiæ 3. pheta prædicẽte, Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui. Et
Psal. 97. alius propheta dicit: Venit iudicare terram, iudicabit orbẽ terrarum in iustitia, & populos in æquitate. Cuius aduentus ordinẽ & modum Dominus ipse
Matt. 24. Lucæ 21. declarat in Euangelio, quum dicit, se filium hominis vẽturum in nube (nimi
Act. 1. rum in qua cælos asceodit) cum potestate magna & maiestate, quippe in glo
Matt. 16. ria patris cum suis angelis & electis omnibus, dicente Zacharia: Ecce Domi
Zach. 14. nus veniet, & omnes sancti eius cum eo. Et alius ait propheta: Dominus ad iu
Esaiæ 3. dicium veniet cum senioribus populi sui.

Celebratur aũt vterq;, tam tertius ꝗ̃ quartus, aduentus vnà propter vtriusq; paritatem & affinitatem, quia vterq; propemodum pro eodem habetur. Primo, quia sicut hic fiet in fine magni mundi, quem dicimus, quo videmus

cælum & quidquid sub eo est, sic ille fit in fine mũdi minoris, scilicet hominis, qui microcosmus appellatur, ob quasdam cõformitates, quas cum illo habet communes, à nobis suo loco depromptas. Secundo, quia tam sit vterque certus, quàm est incertum tempus. De huius enim hora neque sciunt angeli in cælo, sed solus Deus, contra nostri temporis hæreticos, secũdum quos debuisset ante quatuor vel etiam plures annos interire mũdus, sed mẽtita est sibi iniquitas in ipsis, qui voluerũt esse sanctiores Apostolis, ad quos tamen de fine mundi interrogãtes, ait Dñs: Non est vestrũ, nosse tẽpora vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate. De tempore aũt tertij aduentus incerto, sic idem Dominus ait: Vigilate ergo. Nescitis enim, qñ Dominus domus veniat: sero, an media nocte, an gallicantu, an mane, ne quũ venerit repente, inueniat vos dormientes: quia qua hora non putatis, Dominus veniet. Tertio, quod vterque formidabilis sit valdeque terribilis, quemadmodum vtriusque signa satis euidenter arguunt vtriusque crudelitatem & terribilitatem. Adueniente eñ Domino in fine vitæ hominis, vocaturus eum per mortẽ ex hoc seculo, statim signa mortis apparent in ipso homine sic horrẽda, vt & in ipso oculi vertant, atque cor summo cũ cruciatu frangat. Atque proinde philosophus princeps ait, Omniũ terribilium terribilissimũ esse mortem. Id quod & Christus iuxta humanitatem in agone exemplari satis innuit, quando sudorem sanguineum sudauit. Quos quũ quis vel solum ponderaret ex animo, non facile peccaret, scriptura dicẽte & monente: Recordare nouissima tua, & in æternũ non peccabis. Adueniente etiã Domino ad iudiciũ in fine mundi, tam horrenda apparebunt passim signa, vt præ ipsorum horrore cæli virtutesque eorum cõmouebuntur, & homines præ timore arescent, immo quorũ horrorem nec ipse mũdus possit sustinere, vt qui non multo post sit interiturus, prout homo solet interire corporaliter post visa mortis in ipso signa. Proinde homines, & quidẽ maxime reges, principes, tribuni, diuites, & cęteri potentioris alijs cõditionis, cũ viuentes adhuc, abscondent se in speluncis & in petris montiũ, ad montes & petras lamentabiliter clamãtes: Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira agni, quoniam venit dies magnus iræ. Et quis poterit stare?

Matt. 24. Acto. 1. Marc. 13. Luc. 12. Matt. 26. Mar. 14. Luc. 22. Eccl. 7. Apoc. 6. Esaiæ 2. Osee 10.

In cuius quoque summæ miseriæ & angustiæ signum, vestibus lugubribus tempore aduentus vtiť in templo ecclesia. Quarto, quia Dominus in vtroque veniet, hominem serio iudicaturus, & dicturus: Redde rationem villicationis tuæ, quia posthac nõ vltrà villicaberis: vtpote rationem redditurus de omnibus, quæ vel ipse homo cogitauit, vel dixit, vel fecit, donec vixit, deindeque daturus est illi Dominus secundũ opera ipsius. De primo quidem iudicio, quod particulare vocant, quod erit vnicuique in morte sua, Paulus ait: Quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem erit iudicium. De secundo autem iudicio, quod vniuersale publicumque omnibus erit, ait Dñs: Filius hominis venturus est in gloria patris sui cũ angelis suis, & tunc reddet vnicuique secundum opera eius. Et iterum: Cum venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cũ eo, tunc sedebit sedem super sedẽ maiestatis suę. Et congregabunť ante eũ omnes gentes, & separabit eos ab inuicem, sicut pastor

Lucæ 16. Matt. 16. Heb. 9. Matt. 16. Matt. 25.

ſtor ſegregat oues ab hœdis: & ſtatuet oues quidem à dextris,hœdos autem à ſiniſtris. Tunc dicet rex ijs, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei,poſſidete paratum vobis à conſtitutione mundi regnum. Atq; tum ſciēt
Luc.21. ac intelligent verba,quæ Chriſtus ad ſuos ait:His fieri incipientibus,reſpicite & leuate capita veſtra,quoniam appropinquat redemptio veſtra,ſcilicet quo ad corpus & ex hoc mundo. Cum hæc fieri videritis,ſcitote quoniam prope
Mat.25. eſt regnum Dei. Ad eos vero, qui erunt à ſiniſtris, rex dicet: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum,qui paratus eſt diabolo & angelis eius.

Eheu quid horribilius hac ſentētia,quid ve terribilius? quam merito ſuprà q̃ dici poteſt,peccatores deplangēr,qm̃ ,ppter certas rationes ſit irreuocabilis, à qua nullo plane modo poterit appellari, ſicut in humanis ſentētijs fieri ſolet.

Primo,propter criminis euidentiam,quia tunc peccatoris ſcelera tam erunt
1. Cor. 4. manifeſta,quàm ſi depicta monſtrarētur in tabula.Ipſe quidē Dominus tunc illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium.Adde, quia tum peccator conuincetur à Deo,conſcientia,& angelo,tribus videlicet teſtibus, omni maioribus exceptione, ita vt nuſquam poterit euadere,ſed re-
Matt. 22. præhenſus obmuteſcet,veluti qui non habuit veſtem nuptialem.
1. Cor.15. Secundo, quia cauſa tum differri non poſſit, quandoquidem peragentur omnia in momento ictus oculi.

Tertio, quia tam excellens ſit iudex, vt non habeat ſuperiorem, ad quem poſſet peccator appellare, ſicut à Papa vel à rege fortaſſe poſſet quis appellare ad Deum:à Deo nullus,quum ſit ſolus altiſſimus. Atq; propterea nihil erit ſubterfugij,nec pœnitentiæ locus,nec ſatiſſactionis tempus,nec ſpes miſericordiæ. Ex anguſtia enim rerum omnium remanebit damnatis non aliud quàm
Matt.13. luctus in exterioribus tenebris,vbi fletus eſt & ſtridor dentium præ nimio pœ
Matt. 25. narum dolore.Ibunt enim deinde,dicit veritas, maledicti in ſupplicium æternum,iuſti vero in vitam æternam.

Huius igitur tam tremendi tertij & quarti aduentus Domini,atq; ſeueri & rigoroſi in ſupremo die iudicij hoc ſunt tempore cæremoniæ ſigna quoq;,quibus eccleſia in veſtibus & cantibus vtitur lugubribus.Quē proinde non mouet ad pœnitendum pro peccatis, & ad bene faciendum duorū primorum aduētuum charitas, hunc ſaltē moueat horum duorū aduentuū timor, quē in ijs
Malac. 2. propterea Deo debemus tanquam ſerui ſummo Domino noſtro,dicente eo ipſo ad nos: Et ſi Dominus ego ſum,vbi eſt timor? ſi pater,vbi charitas eſt?

Primo igitur eo ſacro tempore menſis Decembris cæremoniæ ſunt,quòd eccleſia tempus aduentus Domini peragit quatuor hebdomadibus,quarum
2. Tim.4. tamen vltima nunquam completur, argumento videlicet, quatuor eſſe Domini aduentus, in quorum vltimo Dominus ipſe venturus eſt, & iudicaturus
Matt. 25. rus viuos & mortuos,daturusq; malis pœnam, quæ nunquam finietur,& bo
Ioan.5. nis gloriam, quæ nunquam terminabitur,quia tam pœna malorū, quàm bea-
Eſa.vlt. titudo bonorum,erit æterna.

Secundæ eius temporis cæremoniæ ſunt,quòd eccleſia tunc quæcunq; diuinorū de tēpore officiorum volumina,ab officio de aduētu Domini incipit:

argu-

argumēto, quòd in primo aduētu Domini cœperit omnis salus & redemptio generis humani, quæ libris veteris & noui testamenti depromitur. Ioan.5.

Tertiæ cæremoniæ sunt, ꝙ ecclesiæ cunctos diuinorum officiorum libros & in templo vestes mutat & renouat, deponēs quibus vsus est per æstatem, & alios adsumit: argumento, ꝙ Dominus aduētu suo renouauerit omnia, ipso dicente: Ecce (veniens) noua facio omnia. Ipse enim creator Deus æternus, infinitus, impassibilis & immortalis, in hoc aduētu factus est homo nouus, temporalis, finitus, passibilis & mortalis. Ipsa vero creatura homo, per eam mutationem restitutus est in eam suam nouitatem, quam habuit ab initio, veluti paulo post fusius dicemus. Apo.21. 2.Cor.5

Quartæ cæremoniæ sunt, ꝙ ecclesia lugubribus vestibus & cāticis vtitur in templo, tacēs & obmittens, quæ sunt lætitiæ, nonnulla: nimirum, Gloria in excelsis, Te Deum laudamus, Pax vobis, Ite Missa est, & hoc genus alia lætitiæ cantica: argumēto nimirum mœroris & luctus, quē olim homines veteris instrumēti habuerunt de futuro Christi aduētu, sedentes in tenebris & in vmbra mortis, & inter cætera clamantes: Conuerte nos Deus salutaris noster & auerte irā tuam à nobis. Ostende nobis faciē tuam, & salui erimus. argumēto denicp mœroris & luctus, quē plericp sunt habituri in vltimo aduētu, in quo Dominus est vēturus ad iudicandū viuos & mortuos, qui quidē tam futurus est terribilis, & ex summa iustitia rigorosus, vt in eo etiā iusti videbunt quodammodo tremere & timere, quandoquidē Dominus ipse tūc iudicaturus sit iustitias. Id quod & Petrus considerās, ait: Et si iustus quidē vix saluabit, impius & peccator vbi parebūt? Merito proin ecclesia tēpore aduentus, eiusmodi rigorē & luctū propter eū repræsentat certis quibusdā cæremonijs, adsumptione vtpote vestium lugubriū, & reticentia quorundam cāticorum lætitiæ. Luc.1. Psal.84. Psal.79. 2.Tim.4 Psal.74. 1.Pet.4.

Sed inquis, quare aūt ecclesia non in totum tacet lætitiæ canticū in aduentu, sed reseruat Alleluia? Respondendum censeo, quoniā etsi Domino sic adueniente, manifeste damnati & damnandi supra modum mœrebūt, & lamentabunt ob suam æternam dānationem, ipsi tamē qui iusti fuerint, scientes certo se vel saluos vel saluandos, haudquaquā lamentabunt, sed gaudebunt ob plenariā suam, scilicet quo ad corpus, redemptionem, dicente Domino ad ipsos: His autem fieri incipientibus, respicite & leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra: quandoquidem post ruinam mundi sequitur beatitudo perfecta, quæ constat in glorificatione corporis & animæ. Matt.24. Marc.13. Luc.21. 1.Cor.15.

Insuper etsi patres illi veteris testamenti plurimum mœsti fuerint, ꝙ in tenebris detenti summo desiderio expectauerint, animas eorum spe, quæ differtur, affligente, tamen quia sciebant suam spem sic certam, vt eos confundere non posset, scirentcp certo ipsum Dominum Iesum per suam incarnationem venturum, ipsoscp in gratiam apud patrem restiturū & liberaturum, cœperunt aliquoties propterea gaudere, & canere alleluia. Prouer.13 Roma.5.

Ipsi enim primo sciebant Dei patris vaticinium, quo prædixerat ille, suū filium nasciturum & eos liberaturum, dicens: Inimicitias ponam inter te & mulierem, intercp semen tuum & semen mulieris, & ipsa conteret caput tuum. Gene.3.

Secun-

Secundo sciebant & de eiusdē aduētu vaticinium, quo pleriq; patriarchæ, iudices, sacerdotes, reges & prophetæ ab Abel iusto vsq; ad Ioannē Baptistā, figuris & oraculis prænunciarunt, Christū omnino vēturum, & eos redēpturum. Rē sic esse, testatur Apostolus, inquiēs: Multifarie multisq; modis olim Deus loquēs patribus in prophetis, nouissime diebus istis locutus est nobis in
Heb.1. filio, quē constituit hæredem vniuersorum, per quem fecit & secula. Qui quidē filius, Dominus scilicet noster Iesus Christus, confirmat quod Paulus ait, dicēs: Omnes prophetæ & lex vsq; ad Ioannē prophetauerūt, scilicet de Chri
Matt. 11. sto vēturo. Id quod de seipso declarans, ait: Scrutamini scripturas, quia vos pu
Ioan.5. tatis in ipsis vitam æternam habere, & illæ sunt quæ testimonium perhibent
Luc.24. de me. Et rursus ad discipulos: Quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Mosis & prophetis & psalmis de me.

Matt. 11. Atq; hoc est, quod inuictissimus ille Baptista Ioannes, teste Euangelio, per
Luc.7. suos discipulos ab ipso Christo quæsierit in carcere detentus, inquiens: Tu es qui vēturus es, an alium expectamus? Q. d. Es ne ipse ille Messias, qui dudum nobis à Deo patre ad liberādum nos promissus, & tot seculis vēturus, tamq; plurifariam prædicatus est? Qua nimirū quæstione subindicat, patres in veteri testamento optime sciuisse & credidisse Christum aliquando vēturum ex prophetarum oraculis. Cuius causa mulier illa Samaritana dicebat ad ipsum
Ioan.4. dominum: Scio quia Messias venit, qui dicitur Christus: quum ergo venerit, ille nobis omnia denunciabit.

Tertio, sciebant Ioannē Baptistam vēturum ante illius aduētum ex prophe
Malac. 3. ta, dicēte de ipso in persona Dei patris: Ecce ego mitto angelum meū ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Vocans ipsum Ioannem Bapti
Matt.11. stam, nomine angelum: cum quia duxerit, teste Euangelio, angelicam vitam, quæ est in carne viuere præter carnem: tum quia missus fuerit, vt angelus, ex
Ioan.1. officio ad nunciandum verbo & facto Christum. Vnde dicit Euangelista Ioannes: Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederēt per illum. Et hoc est quod in Euangelio Dominus ait: Sed quid existis videre? prophetam? Etiam dico vobis, & plus quàm prophetam. Q. d. Ipse enim est ille, de quo be
Malac. 3. ne nostis esse scriptum in Malachia, qui præcessurus sit vestrum Messiam, vt ei viam præparet ad corda vestra plus æquo indurata.

Quarto sciebant non modo de ipso Iesu Messia prophetias, sed & ipsa opera miraculosa, quæ pro fide sua facienda facturus erat, per prophetam Esaiam prædicta: Ipse quidem sic inter alia prædixit: Pusillanimes confortamini, & no
Esa.35. lite timere: Ecce Deus noster vltionē adducet retributionis. Deus ipse veniet,
Esa.53. & saluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & surdorum aures patebūt: Tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum. Atq; hoc est, quod Christus in Euangelio non verbis præcipue, sed operibus respondet discipulis Ioannis Baptistæ, dicens: Euntes renunciate Ioanni quæ audistis: Cæci vidēt, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgūt, pauperes euangelizantur. Q. d. Non est, vt de me dubitetis, an videlicet sim iste Mes-

iste Messias & saluator, q̄ venturus sit ad redimēdū vos & p̄decessores vestros ex tenebris & vmbra mortis: quandoquidem certo scitis eum me esse, quum opera facio supra naturam, quæ facere debet Messias ex oraculis ꝑphetarum, quæ nec vos nec antecessores vestros quoquo modo latere possunt, quum sole clariora sint ex scripturis.

Quum proinde, qui quondā fuerunt ante Christi aduentum, certo sciebāt ex quatuor iam dictis rationibus Christum venturum, eosq́ꝫ redempturum, idq́ꝫ firmiter credebant, etsi propter temporis diuturnitatem, & quia sciebant se in indignatione patris, anteq̄ restituerentur per Christum in gratiam, lugerent, ob quod nonnullæ sunt in tempore dñici aduentus cæremoniæ luctuosę: quia tñ firmiter credebant & sperabant Christum venturum per incarnationem, ipsosq́ꝫ liberaturum, non minus etiam quandoq́ꝫ gaudebāt, cuius causa seruantur & tempore aduentus aliquot cantica & vestimenta lætitiæ.

Cuius & nos participes erimus, vbi peccata dimiserimus, & pro ipsis pœnituerimus eo modo, quem nobis Baptista præscripsit in seipso, nempe, si reliquerimus mundum & quæ sunt in mundo, petentes eremum, id est, locum solitarium, pœnitentiæ aptum, constantesq́ꝫ fuerimus in veritate, non declinantes à veritate fidei & vitę nec amore, nec timore: siq́ꝫ vitauerimus molles vestes, id est, si Christi nomine delicias omnes corporis abiecerimus, & quę corpori carniq́ꝫ placent, prorsus spreuerimus, dicente Paulo: Si secundum carnem vixeritis, moriemini. Si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. I. Ioan.2. Matth.3. Marc.1. Luc.1. Marc.6. Roma.8.

Iam vero demum in quæstionem venit, quurnam nos Christiani, q̄bus veritas allata est, & vmbra dudū ablata, signis ac modis tanti mœroris & luctus adhuc agimus aduentum dñi, qui iam diu secundum fidem nostram aduenit: Nunquid Iudaizantes, Christum adhuc in carnem expectamus venturum? Ioan.1.

Respondeo, minime expectamus ipsius eo modo, quo semel in carne venit, aduentum, quem cōmuni catholicoq́ꝫ symbolo Apostolorum aduenisse fatemur quotidie: sed ipsum agimus annuatim propter aliquot singulares causas, quas partim in superioribus reddidimus, partim paulo post reddituri sumus.

Prima est, vt ita frequenter meminerimus, quanto luctu & desiderio veteres in antiquo testamento expetiuerint domini aduentum, qui propter peccatum recesserat, vt interea serio ponderemus in corde nostro, q̄ multis sane modis ipsum peccatum res sit omnino mala, quamq́ꝫ Deo prorsus odiosa.

Primo quidem ex eo luctu diuturno accipimus, peccatum tam esse rem malam, vt ipsum vel solum possit Deum à nobis sua gratia auertere. Secundo, q́ꝫ sic aggrauare soleat aurem diuinæ maiestatis, & eius faciem à nobis abscondere, vt nos non possit nec velit nec videre nec exaudire, quum nihil præter peccatum diuidat inter nos & Deum nostrum, dicente ꝑpheta ad induratos peccatores: Iniquitates vestræ diuiserunt inter vos & Deum vestrum, & peccata vestra absconderūt faciem eius à vobis ne exaudiret. Id quod dñs ipsemet testatur, inquiens ad eosdem peccatores: Cum extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis: & quum multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Tertio, quia Deus non modo peccatū vindicet anno, sed multis etiam se- Ioan.9. Esa.59. Esa.1.

OO cu-

culis:nec solum punit ipsum peccantē,sed & ipsius descendētes,pſertim cōsen-
Roma.1. tientes & manentes in antecessorum peccato, & in multas etiam gñationes vin-
Gene.3. dicat. Ita qdem peccatum ꝓtoplasti vindicauit æterna morte quinqꝫ millibus
annorum,tēporaria vero morte,donec seculum durat,& qdem totum genus
Exod.20. humanum. Quod ipsemet dñs testatur,dicens:Ego sum dominus Deus tuus,
fortis,zelotes,visitans iniquitates patrum in filios,in tertiam & quartam ge-
Exod.34. nerationem eorum qui oderunt me. Id quod deinde repetit Moses.

Secunda ratio,vt non modo per eiusmodi signa cæremoniasqꝫ luctus,pec
cati grauitatem ponderemus,sed & cogitemus,quantam nobis Deus Opt. si-
ne nostris meritis misericordiam & gratiam contulerit in eo,ꝙ nobis creden-
tibus hoc ipsum peccatum,quo totum genus humanum tāto tēpore damna-
Roma.8. tum fuit,misericorditer gratioseqꝫ remiserit & indulserit nomine filij sui vni-
geniti, cui ꝓpterea ex mera sua bonitate præter nostra merita,nō pepercit,sed
for. *vo- pro nobis illum nasci,viuere,&mori*tradidit,vt eius natiuitate,vita,doctrina
luit, & morte nos redimeremur,fieremusqꝫ denuo filij gratiæ. Quæ nimirum gra
tia tanta fuit ac est perpetuo,quantā nemo mēte cōcipere queat, qua de quot-
quot fuerunt à principio prophetæ dixerunt, nec vspiam tacuerunt apostoli,ꝑ
Ioannem Euangelistam dicentes:In hoc apparuit charitas Dei in nobis,quo-
1.Ioan.4. niam filium suum vnigenitum misit Deus in mundum,vt viuamus per eum,
nō quasi nos dilexerimus Deum,sed quia prior ipse dilexit nos,& misit filium
suum propiciationem pro peccatis nostris.

Tertia ratio,vt pōderantes peccati grauitatē, vicissimqꝫ gratiā nobis ꝓ eo
factam,simus Deo grati bonis operibus,quæ,nec aliud, à nobis desiderat pro
Ephe.2. gratiarum actione,vt quæ ꝓpterea creauerit & pparauerit,vt in eis in gratitudi-
nem ambulemus,non nuda fide gloriātes,q̄ vsqueadeo corā Deo nulla est,vt
Iaco.2. plane mortua sit,magisqꝫ Deum irritet contra nos,quum videat illū deridere.
Gene.3. Iam vero dilectissimi,quum Deus originale peccatum vsqueadeo mulcta-
uit,vt totum genus humanum ꝓpter ipsum fuerit annorum quinqꝫ millibus da-
Gene.7. mnatum ad mortem æternam,nec potuerit nisi peraduentum Christi libera-
1.Pet.3. ri:sicqꝫ ꝓpter primæui mundi peccatum,mundus ipse diluuio perijt vsque ad
octo homines: eheu qualis & quanta pœna nos ꝓpediem manet, qui sic post
tantam tamqꝫ multiplicem gratiam nobis exhibitam prorsus ingrati sumus,
vt eam credendo & viuendo non modo videamur contemnere & negligere,
nec eius solum obliuisci,sed & plane non credere,vtpote qui nostram de Chri
sto eiusqꝫ gratia fidem, per pessimam nostram vitam negamus,eamqꝫ dunta
xat oretenus,humano nimirum quodam timore,tenemus,ipsam proculdubio
(quod tñ Deus Opt. à suis auertere dignetur)cum toto Dei verbo & Euange
lio prorsus ore negaturi,nempe veniente Antichristo,cuius nunc ex omī pene
statu hoīm præcones adsunt:quales sunt pleriqꝫ oēs,qui,teste Paulo,confiten
tur se nosse Deum,& factis tamen negant,nimirum facientes omīa,quæ Chri
Tit.1. sto sunt & eius fidei cōtraria: quos propterea idem Paulus eiusmodi hoīes vo
1.Tim.5. cat abominabiles,reprobos ad omne opus bonum,incredibiles: immo qui sic
factis malis & operibus fidei contrarijs fidem negant, infideli sunt deteriores.

Ex

Ex ijs sane modis sequit̃, q̃ qui hoc dubio tẽpore sic nouitate quadã frustra iactitamus fidem & Euangelion, Christum ostentui habemus, & ipsum recrucifigimus, peiores omni ethnico & Iudaeo, q̃bus propterea, Petro teste, melius fuisset, viam iustitiae non cognouisse, q̃ quia post agnitionẽ retrorsum cesserimus à sancto mandato, quod traditum est nobis. Quanta ꝓinde, ô charissimi, nobis, qui talia facimus & eis consentimus, erit poena? Nimirũ lõge crudelior, q̃ eis qui simpliciter à mundo condito, sine tot exemplis & monitis, sineq; tot bñficijs, quae nos hactenus habemus, peccarũt, vtpote quibus, Petro post dñm teste, nouissima prioribus erunt peiora. Iam vero si ꝓpter originale peccatum genus humanum fuisset ꝑpetuo damnatum, nisi inuenisset redẽptorẽ, sicq; totus mundus ꝑ subseq̃ẽs peccatum diluuio perijt vsq; ad octo ꝑsonas, nosq; illos enormitate, numero & qualitate peccatorum longe superamus, & ita quidẽ superamus, vt omnis apud nos abundet iniquitas, omnisq; charitas erga Deum & hominem refrigescat, vnde iuxta veritatem pro poena prorsus sit huius seculi futurus interitus in vniuersum, ita tñ, vt prius propter p̃cedentia mala belli, famis & pestilentiae, propterq; religionis & fidei defectionẽ tanta veniat tribulatio, quanta non fuit ab initio mundi, nec vlla deinceps tãta sit futura, sed saluus tm̃ futurus, qui ꝑseuerabit in vera veteriq; religione & fide, quam ab Apostolis acceptam, nostri parentes vsq; ad nos tenuerunt.

Heb. 6. 2. Pet. 2. Ibidem. Matth. 12. Luc. 11. Matt. 24. Marc. 13. Luc. 21. Daniel. 9. Matth. 10.

Sed quid, inquis, nobis est potissimum faciendum, vt vel tantam tribulationem simus subterfugituri, vel saltem ꝑseueraturi in fide nostra, ꝑ eam deniq; futuri salui? Non aliud, inquam, faciamus oportet, q̃ quod vltima sua nomẽclatura p̃tendit dñica dñici aduentus, vtpote quae singulariter & caeremonialiter appellari solet, dñica p̃parationis: argumento, vt nos p̃paremus per totam futuram hebdomadam, quatenus Christus sol iustitiae, q propter peccata recessit à nobis, ad nos redire possit ac velit. Cuius etiam causa renouant̃ ante Christi natiuitatẽ in templo omnes cantus & antiphonae, fereq; omnia responsoria: q̃ sicut per plures & freq̃tiores nuncios magis ac magis mouetur animus subditi ad solicitudinem honorifice suscipiendi praelatum, sic & renouatione cantus magis ac magis mouemur ad curam nostrae p̃parationis in susceptione domini dominantium & regis regum.

Malac. 4. 1. Tim. 6. Apoc. 19.

Quia vero Ioan. Bapt. p̃missus est ante dñi aduẽtum, vt docẽdo viuẽdoq; p̃paret dño viam, & alios eam p̃parationẽ doceat, iuxta patrem ipsius ad eum dicentẽ: Et tu puer, propheta altissimi vocaberis: p̃ibis enim ante faciẽ dñi parare vias eius. Id quod & ipsemet testatus est, dicẽs: Ego vox clamantis in deserto, dirigite viã dñi, sicut dixit Esaias propheta: profecto non poterimus nos melius discere p̃parationem, q̃ exemplo Ioannis Bapt. qui, sicut Christus, coepit facere & docere. Primo proinde confiteamur Christum, & non negemus ipsum: id q̃d fit, vbi operibus testamur, q̃d corde & verbo fatemur. Haec enim est ipsa fides, qua vel sola, Petro teste, corda purgant̃, vt dñs inibi digne possit habitare. Quam fidẽ q̃a habuit Maria, meruit Chr̃m spũaliter & corporaliter habere inhabitatorem, in & sub suo corde virgineo, Elisabetha dicente: Beata quę credidisti, q̃m in te perficientur ea quae dicta sunt tibi à dño. Quam fidẽ

Luc. 1. Ioan. 1. Esa. 40. Act. 1. Act. 15. Luc. 1. Ioan. 1.

quia Ioannes habuit, meruit vt dominus ad eum venerit baptizari,ad quem venietē dixit:Ego à te debeo baptizari,& tu venis ad me? Secundo,simus humiles,vt nō modo nō iactitemus nos de donis & gratijs,quas non habemus, quod esset & mentiri & vane superbire,sed vt de donis etiam veris non gloriemur nisi in domino,cui qdquid nobis est virtutis & laudis ascribamus,ꝑ
Psal.113. ut fecit Dauid,dicēs:Non nobis domine,non nobis,sed nomini tuo da gloriam.Insuper,ne nos ꝓpter nostras à Deo dotes & gratias alijs p̄ponamus,sed
Eccl.3. potius nos in corde nostro omnibus postponamus, memores scripturæ,dicentis:Quāto maior es,humilia te in omnibus, & inuenies gratiam coram Deo.
Luc.1. Hæc sane humilitas fecit virginē Mariam ex ancilla dominam & reginam cæli & terræ,matrē regis regum & dñi dñantium, itemq; fecit ex eius filio sedēte
Philip.3. in gloria patris,& habere nomē,q̄d est super omne nomē,vt in eius nomine flectat omne genu,cælestiū terrestriū & infernorꝝ.Hæc humilitas fecit Ioannem
Matth.11. Luc.7. Bapt.prophetā ꝓphetarꝝ,immo plus q̄ ꝓphetam, id est, angelo ꝓximum, & quo maior non surrexit inter natos mulierꝝ.Cuius sane humilitas in hoc apparet,q̄ etsi ipse tantus esset,etiam testimonio verissimæ veritatis,vt ob eius ex
Matth.5. Marc.1. Luc.5. cellētiam,prout accipit̄ ex Euāgelio,Iudæi accepissent eum pro Christo, si voluisset,vsq; adeo tñ se humiliauit coram Deo & hoībus,vt non modo dixerit se indignum soluere corrigias calceamētorꝝ dñi,sed & nec voluit se nec Heliæ nec comparari prophetæ cuipiam,q tñ maior erat omni propheta,sed se duntaxat esse dixit vocē clamantis in deserto,id est, minimum qddam, q̄d non nisi tēdat ad nihilum,non aliud,q̄ quod à Deo producit̄ & conseruat̄. Tertio,vt peccantes post baptismum spūs & aquæ,rebaptizemur baptismo pœnitētiæ,
Matth.3. quam p̄dicauit Ioannes,dicēs:Pœnitētiam agite,appropinquabit em̄ regnum
Marc.1. cælorꝝ.Sic se rebaptizarunt baptismo pœnitētiæ,Dauid,Maria Magdalena,
Luc.3. Petrus & alij pœnitētes,q pro peccatis suis amare fleuerunt. Quos oportet ex
Psalm.6. Luc.7. animo sequamur,immo, quum toties ac tam grauiter offendimus peccando
Matt.26. dñm Deum,patrē optimū,fugiamus cum timore & humiliter ad eum supplices,more pueruli,q dep̄hensus in aliq̄ sibi vetito, nullū vidēs fugæ refugium, proijcit q̄ male tenuit,ad patrem currit,virgā p̄occupat,amplectit̄ iratū,spondet emendā,vt tandē habeat placatū.Ita & nos proijciamus q̄ male cōtra Deum tenuimus,occurramus,paterna imploremus viscera,ad misericordiā à iu-
Heb.4. stitia appellemus,proponamus emendationē,Paulo hortāte,quū dicit:Adeamus ergo cum fiducia ad thronū gratiæ eius, vt misericordiā cōsequamur,& gratiā inueniamus in auxilio oportuno.Quod vbi synceriter,veraciter,& non ficte fecerimus,erit nobis haud dubie propicius, vēturus ad nos sua gratia & misericordia,auersurus à nobis clemēter p̄dictā illā horrēdā tribulationē,quæ imminet,vel certe nos in ea cōstantes cōseruabit,vt salui simus futuri. Quod
Hiere.18. procul dubio faciet iuxta ꝓmissionem suam,qua dicit:Si pœnitentiam egerit
Ezech.18. gens illa à malo suo,agam & ego pœnitentiam sup malo,quod cogitaui,vt facerem ei.Nolo enim mortem peccatoris,sed magis vt conuertatur & viuat.

DE CATHOLICIS ECCLESIAE CAEREMONIIS IN VIgilia natiuitatis IESV CHRISTI filij Dei Opt.Max. Cap. X.

Quàm

QVàm sancta, quamq; venerabilis esse nobis debeat, summaq; animi gratitudine suscipienda sit Christi Iesu natiuitas, & eius diei, qua natus est, solennitas, & quantopere nos præparare debeamus ad susceptionem eius gratię & redemptionis, qua nos ille sua natiuitate de diabolica potestate liberauit, argumento plus quàm liquido claret ex catholicis cæremonijs, quarum passim pius est in vigilia natalicij Christiani apud Christianos vsus, ex catholicæ Ecclesiæ institutione prorsus antiqua, magna ex parte manans.

Prima quidem cæremoniarum est, quòd in ipsa natiuitatis Iesu Christi diem pręcedente die seruatur ieiunium dispensationis vnà cum vigilia, quamuis hæc sit in multis alijs solennibus ferijs sublata. Ad cuius intelligentiam (prout & aliàs retuli) sciendum est, nascente quondam Ecclesia tantam fuisse Christianis in vniuersum deuotionem & religionem, vt ipsi in vigilijs solẽnium dierum magnarumq; feriarum, vndiq; confluerent ad templa, totamq; noctem inibi in Dei suorumq; sanctorum laudibus, hymnis, canticis & orationibus deuotissime vigilarent: cum, quia rite sequebantur angelos, qui in nocte natiuitatis Iesu Christi vigilantes gloriam Deo in excelsis cecinerũt, & ipsi quoq; pastores super greges suos vigilarunt: cum, quòd non minus vigilando quàm ieiunando carnis lasciuiam domarunt, & mẽtis deuotionem paulo facilius & promptius ad Deum eleuarunt, haud ignorãtes scripturam, dicentẽ: Vigilia honestatis domat carnes. Cæterum quia succedente tẽpore charitas erga Deum & eius sanctos, adeoq; ipsa deuotio frigescere & decrescere inciperet, videreturq; qui primum pijssimus erat, vsus in abusum, & (cacodæmone sic instigante) sanctæ vigiliæ in prophanas & turpes in nocte lusiones, cantilenas, saltationes, comessationes, potationes, fornicationes, & in hoc genus abusiones indies mutari & verti viderentur, Ecclesia catholica dispẽsans, eas vigilias abrogauit, & earum loco ieiunia in profestis maiorum feriarum instituit: vnde & hæc ipsa ieiunia frequentius adhuc vigiliæ, quàm ieiunia appellari solent. Luc. 2. Eccl. 31.

Cæterum quia solennitas Natiuitatis Iesu Christi & eius resurrectionis, omnium merito solennitatum maxima credita est, & vtraq; tam natiuitas quàm resurrectio Christi, illa in media nocte, hæc quàm essent adhuc tenebræ super terram, contigit, adhuc ex parte saltem mansit in vtrisq; vigilijs & ieiunium & vigilia, quoniam populus in hæc hactenus quoq; tempora in nocte sancta surgit ad matutinas preces & primam liturgiam, ad finem vsq; perstãs in suis ad Deum precibus. Vnde liquet, quàm peccent enormiter contra Christũ & eius Ecclesiæ constitutionem, qui tantilli temporis impatientissimi, non lucis, sed tenebrarum filij, noctem tam modis omnibus sanctam, potationibus, comessationibus, ludis, obloquijs, litigijs & id genus alijs peccatis, sceleribus & superstitionibus turpiter & damnabiliter consumunt, quando potius eam deuotius orando, ieiunando, contemplandoq; cum summa gratiarum actione pro gratia ipsis in ea nocte nunquàm satis æstimanda, mirabiliter exhibita, peragere debeant. In quales sane peccatores adeo publicos, & Christianæ disciplinæ contemptores, ipse magistratus ita serio & publicitus animaduertere deberet, vt, scribente Paulo, cæteri timorem haberent. Sap. 18. Luc. 2. Luc. 24. Ioan. 20. Roma. 13. 1. Tim. 5.

Secunda cæremoniarum est, quod in vigilia natalis domini non solum vere Christiani, iidemque catholici, qui prouectioris ætatis sunt, ieiunant, semelque tum pauloque quidem parcius in die cibum sumunt, sed ipsi pueri prorsus adhuc innocentes, quibusdam blandimentis & inuitamentis prouocati, diligēter ad prandium usque à cibo ieiunant & abstinent, quærētes reperientesque deinde vel sub fœno præsepij, vel sub frumento, vel in alio quopiam loco, similas. Id quod cæremoniarum probabile multas est ob causas. Primo quidē arguit, Christum
psal. 48. ea nocte natum, qui nobis tanquam iumentis, cuiusmodi facti fueramus ob
Ioan. 6. peccatum, positus sit in præsepio, tanquam panis de cælo descendens, nos ex
psal. 147. adipe frumenti satiaturus, quando ipse tanquam nobile granum frumenti, ca-
Ioan. 12. surus erat in terram, proque nobis in ara crucis moriturus, qui quum caro factus
Ioan. 1. est in sua natiuitate, facta quoque eius est caro fœnum & cibus. Secundo quidquid huius est cæremoniarum, multifariam pueris conducit. Primo quidem pueri consuescunt ad eum modum bonis operibus, nec facile deserent ea in senectute: quum iuxta prouerbium, testa plerunque sapiat inueterata, quod noua cepit. Id quod in re bona, qualis est ipsa propter pietatem ieiunatio, censeri debet optimum, scriptura dicente: Bonum est viro, quum portauerit iugum ab
Thren. 3. adolescentia. Cuius illa quoque causa vult ab initio puerum ad bene beateque
Eccles. 7. viuendum esse instruendum. Secundo iidem pueri per eiusmodi cæremonias assuescunt vere credere dominum Deum, adeoque ipsum IESVM CHRISTVM, eius vnigenitum esse solum, qui det escam omni carni, manumque
psal. 135. suam aperiens, impleat omne animal benedictione. A quo propterea recte petimus panem nostrum quotidianum, qui panis est viuus, de quo qui manducat, viuet in æternum. Tertio discunt hoc quidem pacto pueri, dominum De-
Luc. 11. um nullum opus bonum relinquere irremuneratum, sed omnia nostra opera
Matth. 6. bona suam apud ipsum habere mercedem, sicuti mala suam pœnam, quemad
Ioan. 6. Matth. 16. 26. modum Paulus sentit & credit, quum monet: Itaque fratres mei dilecti, stabi-
Ioan. 5. les estote & immobiles, abundantes in omni opere domini semper, scientes quod
1. Cor. 15. labor vester nō est inanis in domino. Sileo interim, quot & quàm magna commoda suboriantur ex eiusmodi ieiunio puerorum, & quidem maxime, quia sunt adhuc innocentes, opera sua Deo grata esse sibi dubio procul persuadere
psalm. 8. possunt, iuxta illud regij prophetæ: Ex ore infantium & lactentium perfecisti
Matth. 21. laudem propter inimicos tuos.

Nec est, quod hæretici carnales isti prorsusque bestiales, hac parte nobis catholicis falso obijciunt, ideo ieiunia talia non posse pia nec esse nec cēseri, quoniam sapiant Iudaismum, quod inibi more Iudæorum cibos aliquot vt immundos discernimus, contra Paulum, dicentem: Nemo vos iudicet in cibo aut in
coloss. 2. potu &c. Siquidem respondeo, maximum esse hoc loco discrimen inter Iudæos & catholicos Christianos. Illi quidem discernunt cibos aliquot cæremonialiter vti natura malos, id quod falsum est, quum omnis creatura sit ab Opt. Deo bona: ij vero duntaxat discernūt pro loco & tempore, non perpetuo, non
1. Tim. 4. vti natura malos, sed per abusum & gulam malo carnali dantes occasionem, ab eisque propterea parciter abstinent. Id quod nulla scriptura prohibet. Ita Recha-

chabitæ ex voto semper abstinebant à vino, à quo Paulus quoque dehorta- Hiere. 35.
tur, inquiens: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. A quo & Timotheus Ephe. 5.
abstinuisse creditur omnino. Ad quem sane modum abstinere à carnibus, la- 1. Tim. 5.
cticinijs, ouis, & id genus quibusdam cibis alijs & potibus, summe bonum est,
non autem peccatum: quum alioqui Ioannes Baptista, quo non surrexit maior Matt. 11.
inter natos mulierum, peccasset: qui ieiunans à puero, abstinuit ab omnibus Luc. 1.
cibarijs & potibus, præterquàm à locustis & melle syluestri & latice: simili-
terq; peccassent Helias, Helisæus, Moses, Christus & Apostoli, qui ieiunan-
do proculdubio discreuerunt cibaria & tempora, quos iam olim rectissime se-
quuti sunt Catholici in suis de ieiunando & vigilando Cæremonijs in vigilia
Christiani natalicij, quod ita sequenti statim die celebratur, vt in ea ipsa vigi-
lia legi soleat Euangelion, in quo de natiuitate Iesu Christi ex virgine Maria Matt. 1.
sic pronunciasse beato Ioseph scribitur angelus, vt plane credi oporteat ipsum
dominum Iesum esse verum Deum & hominem, mundiq; redemptorē vni-
cum. Ad cuius diem natiuitatis merito nos præparare debemus ieiunando &
vigilando, vt ipsa sic nobis prosit, quatenus alter eius ad finem mundi aduen-
tus nobis sit & lætus & felix, nec nos dormiētes inueniat, Ad quod idem Do-
minus Iesus deinde vir factus, serio hortatus est, dicēs: Attēdite vobis, ne for- Luc. 21.
te grauētur corda vestra in crapula & ebrietate & curis huius vitæ, & super-
ueniat in vos repentina dies illa. Vigilate, omni tempore orantes, vt digni ha-
beamini fugere ista omnia, quę futura sunt, & stare ante filiū hominis. Id quod
nobis per ipsum dignetur concedere pater æternus, idemq; cælestis. Amen.

DE CATHOLICIS ECCLESIAE CAEREmonijs in sacrosanctis ferijs lætabundi felicissimiq; Iesu Christi opt. natalicij. Cap. XI.

QVanta nimirum lætitia & exultatione totus mundus, adeoq; totum genus humanum in dño Deo patre, nō in seipso, per Iesum Christū, filium eius vnigenitū, propter nunq̄ satis extollendā ipsius natiuitatē, cui quotannis dicata est viij. Cal. Ianuarij & xxv. dies Decemb. gaudere debeat, quātamq; gratitudinem eidem pro eadem natiuitate præstare modis omnibus obligetur, haud obscure prorsus accipimus ex catholicis cæremonijs, quibus ipsa catholica ecclesia toto terrarum orbe in ipsa die Christiani natalicij vtitur, quas prophetiæ confirmant, figuræ verificant, euangelij verba quæ die gloriosæ natiuitatis legunt, declarant, & miracula, quæ Christo nato facta sunt, illustrant, institutaq; maiorum nostrorū, quæ quasi per manus accepta, multis iam olim annis passim obseruant, haud improbe probant, tēporisq; cōditiones insinuāt.

In primis autem hæ sunt in sacrosanctis Christiani natalicij ferijs in ecclesia cæremoniæ, quod in ipsa die gloriosæ natiuitatis, authore Telesphoro papa, tres celebrantur Missæ cum tribus prophetijs, tribus apostolicis epistolis, tribusq; Euangelijs. Quarum quidem cæremoniarum varia sunt mysteria, variaq; significata.

Quandoquidē eæ ipsæ cæremoniæ significāt tres Iesu Christi esse natiuitates, quas tres testes omni exceptione maiores, Prophetæ s. & Apostoli & Eua-

Deut. 17. Matt. 18. 2. Cor. 13 gelistæ, sic attestātur, vt non possint non esse veracissimi, quum omne testimonium & huius veritas stet in ore trium testium vel duorum.

Psal. 2. Heb. 1. Psal. 109. Prima quidem natiuitas est æternalis in cælo ex patre citra matrem, propter quā Deus pater ad filiū dicit: Filius meus es tu, ego hodie, id est, ab æterno, & ante luciferum genui te. Quæ significatur per primā Missam, quia sicut ipsa canitur in nocte media, quæ profunda est, eademq́ tenebrosa, sic æterna ipsa natiuitas ex patre Christi nobis sic occulta est, vt Esaias censuerit eam Esa. 53. prorsus incognoscibilem, clamans: Generationem eius quis enarrabit? Et licet hæc æternalis natiuitas, ita per naturam est ineffabilis, sicut Deus ipse non cognoscibilis est, tamē per gratiam descripsit eam Ioannes, prophetica illa aquila, qui volitans super omnes volucres altior, oculos suos in solem iustitiæ præter naturam fixit, dicens: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deū, Ioan. 1. & Deus erat verbū: hoc erat in principio apud Deū: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil &c. Nēpe per verbum significans, vnigenitum Dei patris filium, qui sic ex Deo patre nascitur, vt cū eo semper ab æterno sit, patre nec prior nec posterior, vnum quippe cum illo, de se dicēs: Ego ex Ioan. 10. Eccl. 24. ore altissimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam. Ab initio & ante secula creata sum, & vsque ad futurum seculum non desinam. Id quod credi Prou. 25. necessariū est, cognosci vanū, perscrutari prorsus periculosum, vt pote in quo illa est maiestas, cuius, teste scriptura, qui scrutator est, opprimitur à gloria.

Ioan. 1. Secunda natiuitas est temporanea, in terra quidē ex virgine matre, sed sine patre. In qua Christus ipse verbum Dei patris æternū, caro factum est. Quæ nimirum natiuitas etsi propter multa prorsus etiam sit ineffabilis & incomprehensibilis, quū in ea Deus æternus sine aliqua sui mutatione factus sit in vtero Matt. 1. Luc. 1. virginis Mariæ homo, manens tamen quod erat, sine virilis seminis, sed spiritus sancti dūtaxat cooperatiōe: (nā quod in ea natū est, de spiritu sancto fuit) Luc. 2. ipse tamen vel vnicus euangelista Lucas, sic euidenter eius modū, tempus, locum & quastūq; ad fidem faciendā circūstantias in suo euangelio describit, in omnibus ad omnia concordans cū oraculis de hac ipsa Christi natiuitate prædictis, vt impius sit oportet, qui vel dubitare saltem de ea velit.

Significatur autem hæc ipsa temporalis Christi natiuitas eademq́; humana per secundam Missam: quia sicut ipsa canitur in aurora, quando partim lux est, partim tenebræ: sic hæc natiuitas partim est cognoscibilis, partim non cognoscibilis, quæ fide potius, quàm intellectu cognoscitur, de ipsa deq́; cæteris Esa. 7. 2. cor. 10. quæ fidei sunt, propheta dicente: Nisi credideritis, non intelligetis. Oportet igitur, teste Paulo, in id genus rebus captiuare intellectum in obsequium Christi, verboq́; puro Dei magis quàm rationis argumento fidere.

Gal. 5. Tertia natiuitas est spiritualis, in corde quidem spiritualiter ex fide vera per charitatē operante nascens. Nascit̄ em̄ Christus spiritualiter in nobis, & nos in eo, quando per fidem & charitatē incipit esse in nobis, & per fidei, charitatis & aliarꝫ virtutum incrementa splendidius ac perfectius demoratur & regnat in nobis q̄ antea. Propter eam etiā spiritualem eandemq́; mutuam natiuitatē ipse quemlibet in ipsum fide formata credentē, vocat nō modo fratrem suū, sed & matrem,

matrem, dicens: Quicunque fecerit voluntatem patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater & soror & mater est. Iuxta hanc natiuitatem dicit Ioannes in sua canonica: Qui credit quòd Iesus est Christus, & facit iustitiā, ex Deo natus est. Iuxta hanc natiuitatem ipsi quoque dicimur & sumus filij spirituales Dei patris, Euangelista dicente: In propria venit, scilicet Christus, & sui eum non receperunt: quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem, filios Dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Matt. 12. 1. Ioan. Ioan. 1.

Significatur autem hæc ipsa spiritualis natiuitas Christi per tertiā Missam, quia sicut ipsa die clara, hora vtpote tertia, celebratꝰ, ita natiuitas illa spiritualis, quæ fidei est veræ, tam clara prorsus est facta & manifestata, vt ipse Christus natus sit & fide cognitus toto terrarum orbe, ab oriente vsque in occidentem, à meridie vsque in septentrionem, & eius nomē laudabile à solis ortu vsque ad occasum. cœpitque fieri verum prophetæ oraculum, Viderunt, dicens, omnes termini terræ salutare Dei nostri. Idque factū est, quādo Apostoli euangelium fidei adeoque regni cælestis ex commissione Iesu Christi prædicarunt omni creaturæ in vniuerso mundo, quandoque sonus eorum exiuit in omnem terram, & in fines orbis terræ verba eorum. Psal. 112 Psal. 97 Psal. 18 Rom. 10

Quòd vero cæremonialiter propemodū in prima Missa, quæ est de exhibita veritate natiuitatis ipsius humanæ, legitꝰ euangelion de tēporanea siue humana ipsius natiuitate, & ediuerso in vltima Missa de æterna Christi natiuitate, scilicet, In principio erat verbū: non aliud significat in hac ipsa vicissitudinaria mutatione, quàm diuinitatē in Christo sic humanitati vnitā, & humanitatem ita diuinitati cōiunctā esse, vt nunquā alterutra possit esse sine altera. Id quod etiā ipse dn̄s Iesus inter cætera clarius expressit, ad Nicodemū dicēs alibi: Nemo ascendit in cælū, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo. Ioan. 3.

Præterea qa euāgelion in tertia Missa cōtinet natiuitatē spiritualem inter natiuitatē æternā & tēporalem, significat Christū in eo solū spiritualiter per gratiam nasci, qui vtranque credit natiuitatē, id est, Christum esse natura Dei & hominis filium, adeoque verum Deum & hominē, prout catholica fides habet.

Tertio cæremoniæ illę triū in natalicio Christiano Missarꝫ, significāt Christum esse natū & oblatū omnibus hoībus, suaque natiuitate omnes, qui credūt in eum, saluasse, illiusque natiuitatis lætitiæ participes esse, dicēte quoque angelo ad pastores: Nolite timere. Ecce eṁ euāgelizo vobis gaudium magnū, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie saluator, qui est Christus dominus, in ciuitate Dauid. In cuius argumentum natus est ipse, quando sub Augusto Cæsare descriptus est totus mūdus, vtpote in cuius salutē natus est ipse. Matt. 1. Luc. 2.

Quotquot autem à mundo condito fuerunt vsque huc homines, trium fuerunt & sunt temporum, quos tres illæ Missæ cæremoniales vnà cum suis temporibus significant.

Siquidem fuerunt aliquot homines ante legem, quales fuerunt omnes ab Adam vsque ad Mosen, nempe per legem intelligendo legem Mosis.

Aliquot sub lege, quales fuerūt omnes à Mose vsque ad Christum. Aliquot

post

post legē, quales fuerunt & sunt o ꝛ post Christū natū, qui sunt oēs eius nati-
Rom.3. uitate saluati, sicut oēs peccauerunt, & eguerūt gloria & gratia Dei: oēs, dico,
sunt saluati, q sunt eius, quales sunt, q crediderūt vel credūt in eū. Sicut enim
opus nūc est nobis, si volumus Christi natiuitate saluari, vt credamus necessa
rio Christū esse natum propt̄ salutē nostrā, sic ante Christi natiuitatē p̄ceden
tibus fuit opus credere ad salutē, Christū nasciturꝫ, quibus & nobis vna fides,
sed illorꝫ reuelanda de futuro, sicut nostra de p̄terito fides est, testante Paulo,
quū ait: Sed cōclusit scriptura oīa sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Chri-
Galat.3. sti daret̄ credētibus. Priusq̄ aūt veniret fides, sub lege custodiebamur, cōclusi
in eam fidē quæ reuelanda erat. Atq; hoc est, quod Matthæus declarans Chri
Matt.1. sti nomē Iesus, ait: Ipse em̄ saluum faciet populum suū à peccatis eorꝫ. Sed quis
est populus eius, nisi q fide credit in eū, p charitatē operante? Itaq; gaudiū na
tiuitatis nō erit simplicit̄ omni populo nec Iudæorꝫ nec Gentiliū, sed omni po
pulo credētiū, q vel de Iudæis vel de gētilib⁹ toti⁹ orbis ad vnā Christi cōfes-
sionē aggregat̄, & ab vna eadēq; mysteriorꝫ Chri p̄ceptiōe Christian⁹ vocat̄.

Prima proinde Missa duo plane notat: Primo hoīes ipsos, qui fuerūt ante le
gem, quibus & ipse Christus natus est, q̄ sicuti Missa illa celebrat̄ in nocte,
Esa.9. quæ prorsus natura est obscura, sic illi sedētes in tenebris & in vmbra mortis,
Luc.1. nulla fuerūt lege illuminati, sed omnino, sicut omnes peccatores cæci, quasiq;
Ephe.2. sine Deo, sineq; testamēto, quemadmodum Paulus grauiter ad Ephe. scribit.

Secundo notat, Christum esse natum in nocte, & quidem media, secūdum
Sap.18. scripturam, prædicentem: Cum enim quietum silentium tenerent omnia, &
nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus Domine exi-
lijt de cælo à regalibus sedibus. Id quod vtiq; completum est Christo nato in
Luc.2. nocte, prout ex Euangelista manifeste colligitur, quū dicit pastores in ea tum
regione vigilasse, custodijsseq; vigilias noctis super gregem suum.

Sed inquis: quur dixit angelus, Ecce euangelizo vobis gaudium magnū,
quod erit omni populo, quia natus est vobis saluator hodie? quur, inquis, ait,
hodie, id est, hoc die, quum fuerit nox?

Respondeo, eam noctē fuisse naturalē vtiq; noctē, sed diem interea quoq;
fuisse supernaturalē, qm̄ ea nox claritate diuina, quæ, teste Euangelista, circū-
fulsit pastores, ita fuit illuminata, vt fuerit diei, etiam quàmlibet claro, clarita-
te simillima, nimirū vera fieri cœpta de ea nocte prophetia, prædicente: Et nox
Psal. 138. sicut dies illuminabitur, quia tenebræ obscurabuntur à te. Nec mirum, quan-
do fuerit in ea nocte natus, qui lux erat illa, quæ illuminat omnem hominem
Ioan.1. venientem in hunc mundum, scilicet tenebrosissimū, cœperitq; verum fieri,
Psal. 111. quod ea de luce p̄dixit Propheta, dicēs: Exortū est in tenebris lumē rectis cor-
de, misericors & miserator dn̄s, scilicet Iesus Christus. Quodq; p̄dixit Esaias,
Esa.9. inquiens: Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucē magnā. Quū igit̄ in
Psal.95. ea nocte nobis habitantibus in regione mortis, lux orta est vitæ, diesq; luxerit
*Benedicite nomini ci⁹, annunciate de die in diē salutare illa, de qua Dauid sic ait: * Bene nunciate diem, ex die salutare eius, apte nun-
cius ortus eiusdem dicit, quia natus est vobis hodie saluator, quum tēpus fue-
rit eius natiuitatis, & nox naturalis, & dies ob diuinam lucem supernaturalis.

Insu-

Insuper vt hoc moniti verbo semper recordemur, q̃a nox præcessit, scilicet antiquæ cæcitatis, dies autẽ appropinquauit æternæ salutis, & vt abijciamus opera tenebrarũ, & vt filij lucis simus & ambulemus, quũ fructus lucis in om̃i sit iustitia & bonitate & sanctitate, quatenus æterna luce in cælo perfruamur, prout orat ecclesia in ea nocte, dicens: Deus qui hanc sacratissimam noctẽ veri luminis fecisti illustratione clarescere: da, quæsumus, vt cuius lucis mysteria in terra cognouimus, eius quoque gaudijs in cælo perfruamur. Rom. 13. Ephe. 5.

Secunda vero Missa notat eos hoĩes, q̃ fuerũt sub lege scripta, quibus etiã natus est ipse Christus in salutẽ: q̃a sicut ipsa celebrat̃ in diluculo sub aurorã videlicet, in qua nonnihil, sed tñ parũ est lucis, ita q̃ fuerũt sub lege scripta, aliquãtulam Dei cognitionẽ habuerũt, sed non tantam, quantã nunc habemus.

Insuper notat Ioannẽ Baptistã, nobilem illũ luciferũ, testimoniũ p̃bentem, paulo post se venturã iucundissimã & amabilissimã aurorã Mariã virginem, & pariturã solem iustitiæ, Christũ videlicet Iesum, q̃ sua natiuitate & vita & doctrina totũ mundum esset illustraturus & iustificaturus coram patre suo, iuxta prophetã dicentem: Et orief̃ vobis timentibus nomen meũ sol iustitiæ. Luc. 1. Ioan. 1. Malac. 4.

Tertia Missa notat eos homines, qui fuerunt ac sunt post legẽ, in tẽpore videlicet gratiæ, q̃m sicut illa celebrat̃ in die clara, vtpote hora tertia, q̃n sol lucet clarissima luce: sic illi à Christo nato sunt sole clarius illuminati ad omnia, quæ sunt diuinæ cognitionis ad salutem, vtpote qui fuerunt aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, proptereaq́; sicut filij lucis ambulent, quandoquidem aurora illa nobilissima, virgo Maria, peperit solem iustitiæ, quam lucifer clariss. Baptista prædixit, præcessitq́; illa nox tristissima, quæ nos, Zacharia teste, detinuit in tenebris & in vmbra mortis, & exorta est illa dies, in qua, natus est creator omnium dierum, Iesus Christus. Ephe. 5. Luc. 1. Psal. 37.

De quo sicut omnes à mundo condito patriarchæ, prophetæ, scripturæ, figuræ, creaturæ & naturæ p̃dixerunt & præfigurarũt, simulq́; oẽs homines illius aduentũ desiderarũt, ita nũc eo nato plerīq; oẽs gaudere debẽt, non solum angelo dicente, Nolite timere: ecce enim euangelizo vobis gaudiũ magnum, quod erit omni populo, q̃a natus est vobis hodie saluator, q̃ est Christus dñs in ciuitate Dauid: sed & hoc ipsum conditione temporis insinuante. sicut em̃ tẽpus ante Christi natiuitatẽ paulo tristius est & mœstius ob solis longinquorem discessum, vnde & tũ breuissimus est dies, notãs homines fuisse mœstos, ob solem iustitiæ, nondum exortũ, ita tempore natiuitatis Christi ob solem redeuntẽ ac accrescentẽ diemq́; longiorẽ, tempus paulo clarius & lætius, notat oẽs, Christo nato, debere lętos esse, q̃m sua natiuitate salutẽ æternã attulit, prout & oĩa animalia, q̃ ante natiuitatẽ Christi soleq́; decrescẽte & recedente mœstiora fuerũt & tristiora, solẽt post eã fieri lætiora, fortiora & viuaciora.

Præterea lætitiã hanc insensibiles etiã creaturæ testatæ sunt, & multis etiam in locis adhuc testanẽ, vti fama est. In ipsa em̃ Christi natiuitate, teste papa Innocentio tertio, Fons aquæ cœptus est Romæ mutari in liquorẽ olei, profluereq́; in Tiberim tota nimirũ die in eo loco, vbi nunc est templũ S. Mariæ trãs Tiberim, iuxta propheciã Sibyllæ, iteq́; flores & vineas, Bartholomæo Chronographo 1 2

Cant.1. nographo teste, quæ balsamum proferunt, Engaddi floruisse, fructumque pro-
3 tulisse & liquorē dedisse, quemadmodū & de Rosa, quā Hiericho rosam vocāt, quotidiana experientia didicimus, quæ in puncto natiuitatis horæ florere
Esa.11. conspicitur, in argumentū quodāmodo, quod Maria virga Iessę floruerit, & pro-
Ephe.5. tulerit florem Iesum Christum, cuius odore credentes omnes reficiuntur: quodque
Canti.7. ipsa vinea in Canticis dilecta, & rosa in Hiericho plantata, protulerit illam vi-
Eccl.24. tem, immo & illum pium & misericordem Samaritanum, qui vulnerato in-
Ioan.15. Luc.10. ter Hierusalem & Hiericho à latronibus, infuderit oleum pacis & pietatis, &
Eccl.40. vinum iustitiæ, quod lætificat cor hominis.

Id quod vsqueadeo creditū est à nostris maioribus, vt & crediderint in nocte natalicij Christiani ob eius sanctitatem, qui tum natus est, in momēto florere saltem nonnullas arbores, vertique plerosque omnes fontes in vina. Vnde & in hanc vsque diem à vino nos Germani in vernacula lingua noctes natalicij Christiani vocamus, Die Weynnecht.

1 Quam sane creaturarū insensibilium, ob Christi natiuitatē, lætitiā sequuti
Psal.46. sunt veteres illi patres in veteri testamento applausu etiā manuū, quem hactenus nonnulli passim suis vel ad fenestras vel ad fores domorū, & ante & post Christi natiuitatis ferias, pulsationibus, & spiritualibus hymnis, canticis, choreis, exultationibus & id genus alijs lætitiæ signis, etiā in tēplo repræsentarūt.

2 Quinimo in natalicij gaudij Christiani signa, fecerunt panes à cæteris panibus longe differentes, nimirū testantes per eos, esse natum in Bethlehem, id est, in domo panis (sic enim Bethlehem interpretatī) panem, qui *modis omni-*
Ioan.6. bus differt ab alijs panibus, nempe Iesum Christum, panem illum viuum, qui
Genē.14. de cælo descendit, de quo qui edit, viuet in æternum, qui quotidie sub myste-
Psal.109. rio manducatur & offertur in altari, prout ipse fecit, & instituit iuxta ordinem
Heb.7. Melchisedech sub specie panis & vini, carnem & sanguinem.

Iam vero, charissimi, si hactenus iuxta angeli monitionē totus mūdus omnisque populus eo gaudio, quod erat omni populo, ab initio legis euangelicæ nouique testamēti tēpore tantopere lætatus est, quia natus sit Christus in ciuitate Dauid, id est, Bethlehem, gaudeamus & ipsi non solū, sed & satagamus, vt causæ gaudij futuri simus participes. In primis, inquā, gaudeamus, quia nobis natus
1.Tim.2. & homo factus sit vnigenitus Dei filius, qui nos saluauit à peccato originali
Ephe.2. sua natiuitate, solusque mediator apud patrē restituit nobis pacē, & à diabolica
Heb.2. captiuitate & potestate sic redemit, vt sine voluntate nostra nihil iam olim potestatis in nos habere possit. In cuius argumentū tradūt historici & Chronographi, in nocte natalicij Christiani non Romæ solum & in Aegypto, sed & aliàs passim simul corruisse quæcūque idola & idolorum simulacra, per quæ prius cacodæmones maximā partē mortaliū ad idololatriā & à Deo in suā po-
4.Reg.2. testatē seduxerant, iuxta oraculum Hieremiæ, qui post mortē Godoliæ regibus
Hier.40. Aegypti prædixerat, fore vt parturiente virgine cuncta eorum essent corruitura
Hier.41. idola. Id quod & Romæ fieri cœpit verū, quando in nocte natiuitatis Christi nō modo Romuli statua, sed & templū æternitatis, in quo hęc ipsa erat statua, corruit, in quo nūc loco est tēplū S. Mariæ nouæ, secūdum oracula Apollinis & Si-

& Sibyllæ, prædicentium, idipsum tẽplum ruiturum qñ virgo paritura esset. Id quod ipsi nũquam fore rati, fecerunt templo titulum, Aeternitatis templũ.

Atq; hinc est, q; passim Christiani in domibus suis per noctes & dies à die natiuitatis vsq; trium Regum, spargant bñdictam aquã, thureq; fumigẽt: nõ qa sint ea tempora cæteris tẽporibus magis obnoxia cacodæmonibus, sed qa tũ natus sit, q sua bñdictione odorifera securitatẽ nobis fecerit ab eisdẽ cacodæmonibus, quos vt semel sua natiuitate superauit, ita & adhuc contra ipsos & eorum machinationes & insidias, nobis & rebus nostris bñdicere dignetur.

Deinde faciamus nos participes causæ tanti gaudij, quæ est salus æterna, quam Christus sua natiuitate nobis impetrauit. Id quod obtinebimus, vbi conabimur esse eius populus, qualis erimus, vbi cauebimus ab omnibus superstitionibus & dissolutionibus, quibus hoc præsertim tempore natalicio, nonnulli student: sed credamus in eum fide, quæ per charitatem operatur, dicentes cum angelis gloriam Deo in altissimis, vt ei soli, qui nobis sine nostris meritis pacem sua gratia contulit in cælis, qui trinus est in personis, & vnus in essentia, quemadmodum cæremoniæ quoque trium Missarum designant, q; is, qui natus ea est die, scilicet Iesus Christus, Mariæ filius ex castissimo eiusdem vtero, verus sit testimonio Prophetarum, Apostolorum & Euangelistarum Deus, tertia videlicet persona in sanctissima & diuinissima Trinitate. Gal. 5.

Id quod pariformiter insinuarunt olim tres splendidissimi soles, qui mirabiliter ea die comparuerunt in firmamento cæli versus orientem. In quorum tertio virgo pulcherrima, & in eius gremio sedit tanquam in aureo circulo speciosus forma præ filijs hominum puerulus, super humeros gestans siue baiulans crucem, nempe iuxta prophetiam Esaiæ, suum imperium, suumq; regnum. Propter quam sane miraculosam in cælo visionem Cæsar Augustus, qui cœperat ob eius felicitatem & potentiam deus à Romanis haberi, stupefactus, consuluit virginem & prophetissam Sibyllam: quærens, qualis esset hæc ipsa visio, quidq; significaret. Respondisse fertur ipsa: En Imper. Auguste, puer ille natus ex virgine, quemadmodum tibi prædixi, maior te est, quia Deus, creator & gubernator cæli & terræ, & omnium rerum quæ vtrobiq; continentur, qui per suam in cruce passionem & mortẽ deuicturus est cacodæmonem & infernum, & liberaturus tres totius orbis partes, id est, omnes hoĩes, qui in eis partibus in ipsum credituri sunt: illum proinde adora, vti Deum verum, in illum crede vti Deum, qui maior est te per oĩa. In huius historiæ æternam memoriam cœptum est Romæ ad honorem gloriosæ Deiparæ virginis Mariæ ædificari templum, quod in hæc vsq; tempora, Ara cæli appellari solet. Hæc magna ex parte Timotheus historiographus, Orosius, & PP. Innocentius III. Psal. 44. Esa. 9.

DE CATHOLICIS ECCLESIAE CAEREMONIIS in die Circuncisionis Dominicæ. Caput XII.

Dicturus hoc in capite de catholicis in ecclesia cæremonijs diei circũcisionis dominicæ, quã vnà cum cæremonijs in ea seruari solitis, annũ nouum vocare solemus, profuerit, arbitror, vt initio nonnihil præloquar de varia variarum gentium solaris ipsius anni inchoatione. Principio proinde non igno-

res velim, Hebræos, qui primi sunt populorum, annū cœpisse à Martio mense, quia sit in eo, vtpote xviij. die eiusdem, mūdus ipse conditus: Arabes aūt & Aegyptios ipsum inchoasse annum à Septēbri, qa crediderint in eo mense mū-
Gene. 2. dum fuisse factum, q legatur arbores in principio mundi fructum habuisse, id quod natura fieri soleat in Septēbri: Romanos vero, Numa Pōpilio authore, annum cœpisse à Ianuario, quia tum vel paulo maturius antea sol nobis incipiat appropinquare: Christianos aliquot annū cœpisse à Martio quoq; propter reuerentiam conceptionis & mortis Iesu Christi, qui tradit vereq; creditur xxv. Martij conceptus & mortuus: aliquot vero Christianos annum inchoasse à xxv. die Decemb. q eo die natus sit Christus, à cuius natiuitate plerią; computāt annos in suis & historijs & Annalibus: aliquot vero Christianos ita constāter cœpisse annū à prima die Ianuarij, vt cœperint cæteris omnibus præualere: quādoquidem sic in toto nunc Christiano orbe plerią; omnes à Ianuario annum incipiunt, vt etiam primum eius mensis diem, vulgo vocent annum nouum, quibus videtur adstipulari nomenclatura mensis Ianuarij, nimirum dici ex analogia cœpti vel à ianua, quòd vti per ianuam domum ingredimur, ita per Ianuarium ingredimur nouum annum, vel à Iano idolo, qui dictus est ab ipsis olim Romanis, adhuc infidelibus, principiū & finis omnium
Macrob. lib. 1. ca. 2 rerum, cui cōsecratus erat mensis Ianuarius. qui & bifrons pingebatur, quòd crederetur videre præterita & futura, quemadmodū prima dies Ianuarij respicit finem prioris & initium sequentis anni. In cuius quidem idoli bifronris Iani honorem veteres isti Romani & plereq; omnes sub eis gentes, in Kalendis, id est, prima die Ianuarij, superstitiosissime miserunt mutuo munera: quas vel ideo strenas à numero quasi trenas appellarunt, quod vel credebāt vel saltem sperabāt toto ipso anno, deindeq; altero tertioq; anno, tale quiddam futurum commodum: quodq; vsqueadeo superstitiose obseruabant, vt eo etiā die, Augustino Hipponeñ teste, mensas sibi laute præparauerint, totaq; nocte manserint, arbitrantes per totum anni spatium conuiuia in tanta cibi abundantia perduratura. Iam vero quia videmus Christianos iam olim quodā modo eandem seruare cæremonialem consuetudinem, vtpote quòd ipsi quoque se mutuis ea die strenis donare, mutuoq; à seipsis eas recipere boni nimirum ominis gratia soleant, credentes perinde se per huiusmodi strenas ineunte futuroq; anno habituros omnia prosperiora &c. quæri modo iure potest, an conueniat obseruare huiusmodi diei consuetudinem cæremonialem strenarum, qua velut ominemur, quæ sint futura sequenti anno bona vel mala. Ad hoc sane bifariam esse respondendum censeo.

Primo, eiusmodi diei obseruantiā cæremonialē nō esse seruandā, qn credit prorsus innatū esse huic diei, vt quidquid in ea boni vel mali fit, necessario tale qd deinde sequat, huicq; diei quasi necessario inesse, quod ex se faciat vel necessario bonū vel malū: qnquidē si qs nulla motus causa naturali, sed falsa solum ductus opinione, tēpus vel diē ad aliquid faciendū vel dimittendū obseruat, qa putat aliquot dies fortunatos & aliquot infortunatos, is sane van' est & superstitiosus, idemq; dānabilis & mortaliter peccat, idq; duas ob causas.

Prima, qa Deo creatori aufert potestatē eius rei, quā creauit, quasi ille in eā scilicet diē nullā haberet neq; facultatē neq; potestatē, sed ipsemet necessitati eius diei vel tēporis obseq cogeretē, quod sane falsum & impiū esset: qñquidē Deus ipse per se omnipotens, oīm rerū, adeoq; ipsius tēporis creator & gubernator, omne tēpus disponat, qui tēpori subditus nō est, dicēte propheta: Tuus est dies, & tua est nox, tu fabricatus es aurorā & solem. Et iterū: Ordinatione tua perseuerat dies. Cuius ipse reliquit insigne testimoniū, qñ solē coegit stare in medio cæli, nec occumbere spatio vnius diei, donec videlicet Iosue prospere vinceret hostes, vti factum est. Secunda ratio, q̄ obseruans necessario tēpus, ei necessitatē aliquam tribuens, aufert homini liberum arbitrium, contra scripturam & rationem, quarum vtraque liberum dat homini arbitrium. Gene. 17. Exo. 15. Psal. 73. Psal. 118. Iosuę 10.

Scriptura quippe ait: Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui. Apposuit tibi aquam & ignē: ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominē vita & mors, bonum & malum. Quod placuerit ei, dabitur illi. Quam sane scripturā Deus ipse confirmat, inquiens euidenter: Testes inuoco hodie cælum & terram, q̄ proposuerim vobis vitam & bonum, benedictionem & maledictionem. Elige ergo vitā, vt & tu viuas, & semen tuū, & diligas dñm Deum tuū, atq; obedias voci eius, & illi adhæreas. Eccl. 15. Deut. 30.

Ratio autem sic habet: Si homo ex necessitate huius vel alterius diei peccaret coactus, iniuste nec merito puniretur à Deo, quippe improbus & iniquus, quia vellet nos facere, quod facere, non voluntatis esse nostræ posset, velletq; de eo nos male punire, ad quod faciendum cogeremur, immo qui vellet & cogeret nos male agere, vel certe nollet quod vellet, aut vellet quod nollet à nobis, sibiq; plane contrarius esset, nosq; inique puniret ob aliquod malū, immò cuius pręcepta essent oīa prorsus frustratoria, quibus præcipit bonū, vel prohibet malum, dicēs per prophetam: Declina à malo, & fac bonum. Id quod absit ne cogitemus quidem de Deo, ad quē propheta, Bñdictus, inquit, es domine Deus patrum nostrorum, & laudabile & gloriosum nomen tuum in secula, quia iustus es in omnibus quæ fecisti nobis, & vniuersa opera tua vera, & viæ tuæ rectæ, & omnia iudicia tua recta. Quam sane iustitiam verbo etiam testatur ipse simul cum libero arbitrio, dicēs ad tertium in mundo hominem: Nonne si bene egeris, recipies? Sin autem male, statim in foribus peccatum tuum aderit. sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius. Considera (& aliàs ait) quòd proposuerim in conspectu tuo vitam & bonum, & econtrario mortem & malum, elige quod volueris. Elige autem vitā, vt tu viuas. Psal. 36. Daniel 3. Gene. 4. Deut. 30.

Primo proinde grauiter peccant, qui vel dies, quos appellant, obseruant Aegyptiacos, vel alioqui, sicut aiunt, abiectos, credentes ex se fortunatos esse nonnullos, vicissim vere nōnullos esse infortunatos. Quod quia Galatæ Christiani, gentilium tamen adhuc vestigiorum perinde sequaces, perpetrabāt, ad ipsos scripsit Apostolus, dicens: Dies obseruatis & menses & tempora & annos. Timeo ne forte sine causa laborauerim in vobis. Gal. 4.

Secundo peccant enormiter Astrologi vel etiam Astronomi, sua arte paulo liberius abutētes, qui non solum annos & mēses & hebdomadas & horas,

ſed & momenta diſcrimine boni & mali diſcernunt, homines falſo ludificantes ac interim quæſtuoſiſſime ſua quærentes, quum tamen ad eos interea Dominus ait: Non eſt veſtrum noſſe tempora & momenta, quæ Deus in ſua poſuit poteſtate. Sed de ijs, Deo fauente, in cæremonijs feriarum Epiphaniæ.

Act. 1.

Tertio peccãt iudices qcũq;, qui noſtro nũc tẽpore vel ideo facinoroſos plectere non ſolẽt, quia rentẽ impie iſtos inique puniri, quum male fecerint coacta voluntate, quòd nullum habeant arbitrium liberum, quanuis interim, quos capite non plectunt, muneribus acceptis dimittunt, & impij & iniuſti, Deum & hominem decipere molientes, haud animaduertẽtes, ſe propterea gladium portare, vt ſint eis vindices in iram, qui male agunt; illumq; maledici à Deo, qui Dei opus facit negligenter, quiq; gladium ſuum prohibet à ſanguine, nec accipiat perſonam nec munera, ſed iuſte, quod iuſtum eſt, perſequatur.

Rom. 13. Hier. 48. Deut. 16.

Quarto peccãt enormiter, qui quicquã cõditionis alicuius intuitu neceſſariæ diei vel faciunt vel obmittũt, quaſi ex natura eius diei aliqd eſſet factu fortunatius vel infortunatius, prout inter alios perperàm faciunt, qui propterea more gentilicio Kalendis Ianuarij ſtrenas accipiunt vel largiuntur, quod alio tẽpore non facerent, vſqueadeo ſuperſtitioſi, q; nec debita in eis, & alicubi nec in octo diebus ipſas Kalẽdas ſequẽtibus, exigãt, qui ſortaſſis exacta acciperẽt.

Secũdo reſpondendũ cenſeo, huiuſmodi cæremonialem ſtrenarũ dãdarum obſeruationẽ, eſſe licitã & piã, ſi ſubmotis ſuperſtitionibus, eæ ipſæ ſtrenæ dentur in memoriã & admonitionẽ eius rei, q̃ ſit in ipſius Ieſu Chriſti nuper nati decus & laudẽ, in ei⁹ vero, q vel ſtrenas dat vel accipit, ſalutẽ ceſſura, & ethnicam illam ſuperſtitionẽ plane ſuppreſſura, quemadmodũ fore ſperauerim in ea nimirũ ſtrena, quã vobis hodie, mihi ex æquo dilectis, & opto & trado, nẽpe ipſum verũ & vnicũ Ianũ bifrontẽ, nouellũ ſcilicet & octiduanũ puerũ, Ieſum Chriſtũ. Sed quare, quæritis, hãc ipſam ſtrenã ſingulariter nobis hodie largiris & optas? Primo, vt ſciatis, Ethnicos illos male credidiſſe de ſuo idolo Iano, quũ verus & vnicus ſit Ianus, dñs noſter Ieſus Chriſtus, q; vti die Ianuarij prima, quaſi per ianuã intramus alium annũ, ætatẽ videlicet & vitã aliã, & quidem tẽporalem, ſic per Chriſtum ingredimur annum, id eſt, tẽpus hoc tranſitorium, & illud æternum, vtpote q; ſit temporis conditor, penes quem mortis eſt & vitæ poteſtas, mutãs tempora & ætates, de ſe dicens: Ego ſum via, veritas & vita. Amen amen dico vobis, quia ego ſum oſtiũ ouium: per me ſi quis introierit, ſaluabitur. Secundo, vt ſciatis, ethnicos eoſdem perperàm crediſſe de ſuo idolo bifronte, quòd reſpiceret præterita & futura, quum ſolus ſit ipſe Chriſtus bifrons, qui, ſicut prima Ianuarij dies anni præteriti & ſequentis tẽpus proſpicit, præterita & futura vere ſcit, inchoãs omnia & claudẽs omnia, de ſe dicens: Ego ſum Alpha & ω, principium & finis, primus & nouiſſimus, finis & origo omniũ. Ego ſum Deus, & non eſt vltra me Deus, nec eſt ſimilis mei, annuncians ab exordio nouiſſimum, & ab initio, quæ necdũ facta ſunt.

Sap. 16. Daniel 2. Ioan. 14. Ioan. 10. Apo. 1. 21. Eſa. 46.

Tertio, vt ſciatis vos in ipſo Domino Ieſu & eius nomine omnia debere inchoare & finire, & quidẽ quæ bona ſunt, fore quidem tum, vt quæ bono fuerint cœpta principio, terminentũ bono tãdem fine. Ad quod propterea Paulus hor-

hortaē:Omē quodcūq; facitis in verbo aut in opere,omnia in nomine Domi- Coloss.3.
ni nostri Iesu Christi facite,gratias agētes Deo & patri per ipsum. Quarto,
vt sciatis,ipsum hoc esse nouū,quo de propheta certo prædixit,inquiēs: Cre- Hiere.31.
auit Dominus nouum super terram, fœmina circūdabit virum. Id quod noui
cœpit,quando Dominus Iesus verbum Dei patris æternum, caro factū est & Ioan.1.
Deus homo. Quo sane nihil sub cælo nouius & mirabilius. Quinto,vt scia-
tis q; tria maxime noua,in primo anni die penes ipsum contigerint. Primo
quidem hodie in sua dominica circuncisione nouū suum sanguinē largiter ef-
fudit, quo nouauit omnia,de se dicēs: Ecce noua facio omnia. Secūdo,qm̄ Apoc.21.
hodie pro nobis visus est peccator quasi peccatū fecisse,quia natus de Deo pa 2.Cor.5.
tre & de virgine matre,circuncisus est secūdum legem,quæ posita est iniustis, Gene.17.
hoc est,peccatoribus, qualis non erat Iesus puer nouellus,qui nullī vnquā nec
originali nec veniali nec mortali peccato fuit obnoxius,iuxta prophetā. Ter- Esa.53.
tio,quia hodie nomē illi Iesus impositū est,nomen,inquā,illud,de quo dudum
propheta sic prædixit:Et vocabitur tibi nomen nouū,quod os Domini nomi- Esa.62.
nauit, Euāgelio concordante,quū dicit:Vocatū est nomē eius Iesus. Quod vo Luc.2.
catum est ab angelo,priusquā m in vtero conciperetur. Hoc eīm nomen Iesus,
quod est saluator,etsi nonnullis ante Dominū nostrum fuerit,quia fuerunt in
re aliqua particulari saluatores & in figura Christi, nulli tamē vnquā fuit sic-
uti Christo, qui solus vniuersalis saluator saluat omnē suum populum, id est, Matt.1.
in ipsum credentē, à peccato & æterna morte, vsqueadeo,vt etiā Petrus adfir-
mauerit, non esse nomen aliud sub cælo datum hominibus, in quo oporteat
ipsos fieri saluos. Quod & propterea tantæ virtutis, potestatis est & gratiæ, Acto.4.
vt in ipso flectaē omne genu cælestiū, terrestriū & infernalium creaturarum. Phil.2.

Sexto, vt sciatis, quemadmodū Christus hodie nouo suo sanguine vetu-
statē legis antiquæ & duræ, quæ fuit circūcisionis carnalis,sustulit,& nouita-
tem nouæ legis, quæ est spiritualis circūcisionis & gratiæ,substituit, abiectio-
nis vitiorū,quæ est baptismi & pœnitētiæ,sic ipsi debemus vetustatē vitæ pec
catricis abijcere,& in nouitate vitæ virtuosæ ambulare,Paulo hortāte,quum
ait:Expoliātes vos veterē hominē cū actibus suis,& induentes nouū,eum qui Col.3.
renouatur in agnitione secundum imaginem eius,qui creauit vos. Septimo,
vt sciatis, & vos debere esse bifrontes, hoc est, ita cogitare de præteritis,vt se-
cundum ea disponatis, quæ præsentia sunt & futura. Id quod sapientum est,
semper rerum exitum ex præteritis mensurantium,nisi enim cogitabitis æque
ad præterita sicut ad futura, ediuersoq;, non est vti res vestras feliciter dispo-
natis. Ad quod hortatur scriptura,dicens: Memento dierum antiquorum,co Deut.32.
gita generationes singulas,Gens absque consilio est & sine prudentia, vtinam
saperent & intelligerēt,ac nouissima prouiderent.Id si feceritis,ac ea quæ hac-
tenus dicta sunt,diligenter consideraueritis,penes verum illum Ianum bifron
tem, adeoq; nouum puerum Iesum Christum, quem vice strenæ nouiq; anni
nomine vobis opto & elargior,haud dubito,quin annum hunc,ipso Domino
Iesu bifronte duce, feliciter incipietis: sicq; feliciter cœptus ille, dubio procul
felicissimum habiturus finem & medium,Amen.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS in ferijs Epiphaniæ sacrosanctæ. Caput XIII.

Dies à Christi Iesu natiuitate decimatertia, duas toto terrarum orbe Nomenclaturas obtinere meruit, vtpote quæ vulgo nominari soleat dies Epiphaniæ Domini, & dies trium Regũ. Epiphania vero græce à φαίνω, id est, manifesto, Latine est apparitio, manifestatio & ostensio, quoniam tertiadecima post natiuitatem Christi die, Magis ipsis ostensus est & manifestatus ipse Christus per mirabilem singularemque stellam, dicentibus ipsis in Euãgelio: Vbi est, qui natus est rex Iudæorum? Vidimus enim stellã eius in oriente, & venimus adorare eũ.

Matt.2.

Deinde hæc ipsa dies appellatur à catholica ecclesia dies triũ Regum, quoniã Magi illi, qbus per stellam Christus apparuit, numero fuerint tres, ijdemque reges, nomine, testante historia, Gaspar, Melchior, Balthasar, quorum corpora mater Imper. Constantini cognomento Magni Helena Constantinopolim transtulit, ac deinceps ea S. Episcopus Eustorgius Mediolanũ, vbi aliquantisper in cœnobio Dominicastrorum quieuerũt, donec ea Imperatore Friderico, huius nois primo, Mediolanũ possidente, circiter annũ Dñi MCLXIIII. per Rainoldum Archiepiscopum fuerint Coloniã Rheni translata, à quo nimirum tẽpore Colonia diuitijs & spiritualibus & corporalibus florere cœpit.

Quòd vero reges fuerint illi, & ductu stellæ miro sane prodigiosoque modo, Christo nato, Bethlehem, tertiadecima Christiani Natalicij die, peruenerint, testibus etiã scripturis & argumentis & rationibus earum, testantur catholicæ passim cæremoniæ. Quales sunt, quod in singulis ferme ecclesijs singulos ea die vel in eius vigilia reges & huius cõsiliarios, officiales & ministros eligũt, q sua quoque regibus obseqa & munera pstãt, atque eiusmodi regias cæremõias regalia regna vulgo appellãt, atque ea plerisque in locis nõ modo regijs conuiuijs, sed & publicis spectaculis repræsentãt, agẽtes totam de tribus regibus & ea de stella, q duxit illos ad Christũ nupnatũ, historiã Euangelicã, testãtesque vnà cũ ipsa historia res duas, omnino cõtra nõnullos euãgelicæ veritatis aduersarios.

Primo testantur eos, q Christo nato attulerũt munera, veros fuisse reges, & nec quidẽ vulgares, & hoc, testimonio scripturarũ & legitimarum præsumptionum. Scriptura quidẽ prophetarũ ipsos appellat reges. Esaias enim sic prædixit: Surge, illuminare Hierusalem, qa venit lumen tuũ, & gloria Dñi sup te orta est. Et ambulabũt gẽtes in lumine tuo, & reges in splẽdore ortus tui. Dauid quoque regius propheta ait: Corã illo procident Aethiopes, & reges Tharsis & insulæ munera offerẽt, reges Arabũ & Saba dona adducẽt. Iã vero si scriptura recte declarat scripturã, credimusque in die Epiphaniæ impletũ, quod scriptura pdixit, necessum est vt credamus, eos veros fuisse reges, qui summũ regẽ Iesum Christum, iuxta scripturã, venerunt salutatũ & adoratũ & honoratũ. Præsumptio vero legitima est nõ vna, sed multiplex, ex scriptura sumpta. Prima earũ est, quia venerint cũ maxima pompa & cõcomitantia, camelis & dromedarijs vsitati precij animalibus. In cuius argumentũ, Herodes cũ tota ciuitate Hierosolymitana turbari cœpit, & ipse quoque Euangelista cũ admiratione dicit: Ecce, quũ Iesus natus esset in Bethlehem Iuda &c. venerũt magi ab oriente &c.

Esa.60.

Psal.71.

Esa. 60.

Matt.2.

Q.d.au-

Quasi dicat, audite rem mirandã, ꝙ tanta venerit multitudo ad eum &c. Vbicunq; enim scriptura vtitur dictione, Ecce, semp quid admirandi subinsinuat. Quod vero ipsi reges cum tanto venerint comitatu, propheta satis arguit, dicens ad Hierusalẽ: Tunc videbis & afflues, & mirabit & dilatabit cor tuum, quando conuersa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gẽtium venerit tibi, inundatio camelorũ operiet te, dromedarij Madian & Epha &c. Secunda ꝓsumptio est, ꝙ tam preciosa tamq; copiosa munera, scilicet thesauros, nimirũ aurũ, thus & myrrham, secum portauerint, quæ ꝑfecto non sunt vulgariũ ꝑsonarũ, sed plane regum, prout Dauid ipsos appellat, inquiens: Reges Tharsis & insulæ munera offerẽt, reges Arabum & Saba dona adducent, & oẽs adorabunt eum. Tertia ꝓsumptio, ꝙ iuxta ꝓphetam à longe, nimirũ ab oriẽte, venerint, vtpote de finibus Persarũ, Aethiopũ, Medorũ, Chaldæorũ & Arabum procul à Iudæa, & ꝓsertim ab Hierusalẽ, in medio terræ, vbi Deus rex noster operatus est salutẽ, sita, distantium. Cuius argumẽto tradit historia, reges eos biennio tandẽ rediisse ad terram suam ꝓpter longinquam viæ distantiam. Id q̃d verisimile fit ex eo, ꝙ Herodes occidi pueros iusserit à bimatu & infra, quãdoquidẽ tanto ferme tẽpore post regum discessum fuit Romæ, respondẽs Cæsari ad filiorũ suorũ accusationẽ. Quarta, ꝙ eos ab aliquot iam olim cẽtenis annis reges vocauerit Ecclesia, cui, cum sit columna veritatis, longe potius, q̃ñ pro se quoq; ꝓphetas habeat, standum cẽseo, q̃ cum cunctis hæreticis, qui nec scripturam, nec ꝓsumptionẽ, nec rationẽ, sed contra se etiam catholicas de regalibus regnis & conuiuijs cæremonias habeant, quæ testanẽ eos ipsos, quos Euangelion Magos appellat, reges fuisse. Sed inquis: quare Magos Euangelion vocat eos, & non reges? Respondeo, quia tum & in eis finibus, à quibus venerunt, idẽ erat rex, quod Magus: quando quidẽ Magus sapiẽs sit, qualẽ oportebat esse & eligi regẽ, nec licebat esse regẽ, nisi qui cæteris sapientia ꝓstaret ac virtute, quales erant illi tres, reges vtiq; tam nomine, quia ꝓphetæ vocãt eos reges, q̃ re ipsa, quia non modo potẽtes, sed & sapiẽtes, coram ꝓsertim Deo.

Esa. 60. Psalm. 71. Esa. 60. Psalm. 73. Matth. 2. 1. Tim. 3.

De potentia quidem & opulentia eorũ regia satis auditum est, de sapientia vero eorundem, non est vt multa dicam: quandoquidẽ ipsorũ sapientia vel inter multa ex hoc vnico ostenditur argumento, ꝙ tam sapienter cognouerint eam stellam, quæ comparuit eis in oriente, nocte videlicet, qua Christus est natus in Bethlehem, non esse naturalẽ, nec nataliciam siue planetariam Iesu Christi, noui saluatoris geniti, sed eius ꝓpriam & ostensiuam, quę scilicet significaret exortam tandem stellam, de qua multis ante seculis prędixisset gentilis ꝓpheta Balaam, dicens: Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israel, & percutiet duces Moab. Quæ vtiq; stella fuit ipse Christus, de se dicens: Ego sum radix & genus Dauid, stella splendida & matutina, prout testãtur catholicæ in Ecclesia cæremoniæ, quas regia regna appellant.

Num. 24. Apoc. vlt.

Secundo quidem testanẽ ductu stellæ, quam non prorsus alte, sed quasi in meditullio aeris, proximo terræ trahunt, stellam, quæ Magos ab oriẽte duxit, non fuisse naturalem, quando contra naturam stellarũ, nec in firmamento cæli, sed longe inferius, nec permanens, nec semper nec circulariter, sed recto ordi-

ne quasi viator qspiam ab ortu in meridiem, quum cæteræ circulariter ab oriente in occidentem moueantur, mobilis fuerit, sed plane fuisse nouam & propterea creatam, vt Magis præiret, & locum, vbi Christus in præsepio iaceret, infallibiliter ostenderet: eam vero longe minus fuisse planetariam & Christo nataliciam, quæ videlicet illi secundum carnem nato ad decretum fuisset dominata, adeo q ipsa sua perinde influentia, vt ita dixerim, tam excellentẽ Christo virtutem sufflasset, & cuius constitutioni Christus natus fuisset alligatus, & ad cuius stellæ dominiũ Christiana religio tam esset incepta quàm aucta, & iuxta eiusdem stellæ constitutionem suo tempore finem habitura, quemadmodum nonnulli hæretici temporibus hisce nouissimis, post impios Astrologos quosdam, contra veterem religionem plusquàm odiose & falso disputarunt. Si enim, quod aliàs probauimus, constellatio natalicia nihil in puros

Psal.73. Psal.118. homines potest, multo minus potuit in Christum, vere Deum & hominem: qui quum temporis sit conditor & cæli, nequaquam tempori & cælo vel tãtillum subijci queat. Id quod & de religione intelligendum censeo.

Sed quæri hic solet: Num sicut iuxta scripturã nemo constellationibus necessario subijcitur, ita quoq; non possit ex consideratione siderum, stellarum & planetarum aliquis certo futurus effectus cognosci & prædici?

Primo responderim eos posse præcognosci prædiciq; sine peccato effectus, qui naturali stellarũ dispositioni subdunt̃, quiq; sunt in propinquo, quum sint

Gene.1. Deut.4. pleraq; oĩa sidera, teste scriptura, à Deo propterea creata, vt sint in signa temporibus & diebus & annis, vtq; hoc pacto sint in ministerium cũctis, quæ sub cælo sunt, gentibus. Quo quidem modo Astronomi solis eclipses, siccitatem & pluuias & tempestates, Medici potionum & minutionum tempora, agricolæ per solis & lunæ dispositiones seminandi, metendi, lignaq; cædẽdi tempus, & hocce genus alios naturales effectus, qui sunt in propinquo, cognoscere & prædicere possunt, non quia stellæ eorundẽ actuum prorsus causæ sint, sed signa duntaxat ipsorum, quas vt Deus creauit, ita secundum volũtatem suam gubernare mutareq; potest. Id quod accipimus à Christo, dicente ad Iudæos

Matt.16. LL. peritos: Facto vespere, dicitis, serenum erit, rubicundum est enim cælum. Et manè, hodie tempestas erit, rutilat enim triste cęlum. Faciem ergo cæli dijudicare nostis, signa autem temporum non potestis?

Ad hunc sane modum, vtpote de puris naturalibus & quidem de propinquoribus effectibus, Astronomi quondam catholici sua faciebãt iudicia, quæ ob id appellabant Ephemeridas, id est, libellos in quibus describerentur quotidiana quædam quæ contingerent indies, vti solis & lunæ coniunctiones & oppositiones, itemq; calendaria, q̃a dies calendarũ & festa indicarẽt, itemq; tabellas minutorias, quia prædicerent electiones potionum & minutionum.

Secundo responderim, eos effectus non posse præcognosci ex astris, q̃s fortuitos appellant, id est, q̃ præter intentionẽ operantis eueniunt, cuiusmodi sunt feliciter vel infeliciter nauigare, regi placere, latronibus occurrere, fodiẽtẽ terram, thesaurum inuenire. Cuiusmodi fuit, q aliàs, teste scriptura, propheta do-

3.Reg.13. mum repetiturus, in itinere occisus fuit: quandoquidẽ eiusmodi effectus haud

ali-

aliunde quàm à consilio superioris causæ,non aūt de cælo,nec pēdere nec pręuideri queant:quum enim virtus corporum cęlestium sit naturalis,non potest ipsa nisi ad vnum effectum producendum esse determinata, quando natura non intendat nisi vnum.Ipsi vero effectus fortuiti possunt & euenire, & non euenire,vt & in paucioribus & raro eueniunt.

Tertio respōderim,nec cognosci nec pdici posse ex cōstellationibus eos effectus & actus,q ex libero hoīs arbitrio pendēt & pcedunt, cuiusmodi sunt,fo re iratum,belligerare,triumphare, bellū fore cōtra Ecclesiasticos pro laicis,& ediuerso id genus alia, quæ quū pendēt in arbitrio libero,pcognosci nequeūt, qnquidem liberū arbitriū facultas sit voluntatis & rationis. Quæ quum non sint corporea, sed incorporea, non possunt in ea quidquam sidera corporea.

Quapropter Astrologi nonnulliq; Astronomi nostra memoria terminos antecessorū suorū professorū cōtra scripturā trāsgrediunt,q in suis iudicijs,quę vocāt prognostica,ephemeridas,calēdaria & practicas, nobis ex cōstellationi bus moliunt certo pdicere futura plia,bella,pestilētias, fames,cædes,victorias,triūphos & hoc genus alia bona vel mala,qm sidera nec dare nec portēdere natura possunt bonū vel malū,qd nec natura habēt,nec ideo creata sunt,di cēte p prophetā dn̄o:Iuxta vias gentiū nolite discere,& à signis cæli nolite metuere,quæ timent gētes,qa leges populorū vanæ sunt, qa nec male facere possunt,nec bene.Hinc lex ipsa diuina, Ecclesiastica & ciuilis, eiusmodi prognosticam astrologiā iam olim sub pœna tam spūali q corporali damnauit,prohi buit,& eius professores alio proscripsit & relegauit ob legitimas causas. Pro.22. Hiere. 10. Hiere. 10. 26.q.5.c. Nō liceat L.nemo.

Prima est,quia sit blasphema,attribuens creaturę quod est creatoris,qui vt omnia creauit,ita etiam om̄ia sapiēter solus disponit & præuidet, ad cuius nu tum omnia manent & futura sunt,eoipso de seipso dicente: Ego Deus,& non est vltra me Deus, nec est similis mei, annuncians ab exordio nouissimum,& ab initio,quæ necdum facta sunt,dicens:Consilium meum stabit, & om̄is vo luntas mea fiet.Vnde ad Astrologos & Ariolos ait: Annunciate quæ futura sunt in futurum,& sciemus quia dij estis vos. C. de ma leficijs. sap.7.8. Esa.46. Esa.41.

Secunda,quia impia est,auferens homini liberum arbitriū contra Deum, scripturam & rationem, vti proxime diximus. Deut.30. Eccl.15.

Tertia,qa irreligiosa,à religione veraq; fide,& à cultu diuino ad superstitionem & idololatriā hoīem trahens,vtpote q se & sua non in Deo, sed in virture potius astrorū poni censeat,nihil diuinæ prouidentiæ, sed cælo totum tribuens,illiusq; causa fortassis astra adoraturus. Cuius causa Moses ex Dei pce pto semp populum ab astrologia dehortatus est,ne stellas adoraret. Deut.4. Deut.18.

Quarta,qa indeuota,vtpote q hominem reddit indeuorum,qm quum au dit vel pestilentiam vel famem vel bellum, vel hoc genus malum vel bonum pendere ex astris,haud credit quicquam sibi propter peccata accidere,nihil cu rat Deo supplicare p eorū malorū depulsu,nec pro bonis gratias agere,veluti tamē ex pcepto dn̄i facere vbiq; monemur, & nostri maiores in fide constātes olim factitabāt,tēpore belli ad Deū pro pace confugientes, exemplo Iudith & aliorū,tēpore siccitatis pro pluuia eundē orantes exemplo Heliæ, quo orante, 3.Reg.8. Iudith.8. 3.Reg.17.

plu

Iaco.5. pluere cœpit abundanter, quum antea sex mensibus & annis tribus haud pluerit. Siquidem Deus, vt recognoscat à nobis dominus noster, argumento domini vult orari etiam illa, quæ sua sponte daturus esset.
Malach. 1.
Marc.11.
Luc.18.

Quinta, quia pniciosa toti populo, tendēs ad rebellionē, q quum audit ꝑ se stare constellationē ꝑ malo quopiam, vtpote tumultu contra superiores perficiundo, ad id audacius molitur, existimans hoc sibi ipsum ex astro quasi ex diuino iussu & instinctu facere licere, nec sibi inde quid mali euenturꝫ. Hinc & diuites, quum astrologia caristiam vel sterilitatem minatur, auariores redduntur, parcius frumentum retinētes, vnde fames, Deo ꝑpter nostram perfidiam & superstitionem permittente, suboritura est, & rerum penuria in abundantia rerum omnium, velut aliquando re ipsa sumus experti, ita iuste Deo nostram de se incredulitatem vindicante: Cuius argumēto rex Asa dolore pedum vehemētissimo correptus, misere mortuus est, quoniam in infirmitate sua dominum non quæsierat, sed magis in medicorum arte confisus fuerat.
3.Reg.15.
2.Par.16.

Ptolemæus I.Apotelesmaton, & li. Centiloquij.

Sexta, quia non modo prorsus incerta fallaxq; est, sed & plane futuri nescia & ignara, id quod palàm multis ex coniecturis dignoscimus.

Primo quidē, ꝙ ipsimet Astrologi vnà cū suo pcipuo magistro Ptolemæo, adfirmant esse necessarium, vt is qui disciplinam rite consequatᷣ, perquàm sæpissime erret, tum ob ipsius rei naturam, tum ex nostra imbecillitate, quæ sub tantę artis magnitudine succūbat, ideoq; ex astrologię cōsulto particularium rerꝫ formas ꝑnunciari nō posse, solosq; adflatos numine, particularia pdicere.

Adde, ꝙ & Hebræorum & Arabum cōsensus est, posse non euenire quod vel stella vel planeta promiserit, & ob materiæ contumaciam, & ob diuinam quoq; prouidentiam, quæ etiam fato præponderet, quum Deus ipse suum aliquoties decretum mutet, qui tamen de se dicit: Ego dominus, & non mutor.
Malach.3.
Esa.46. Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet. Hoc ita debere intelligi, satis declarat scriptura, dicens: Non est Deus quasi homo, vt mētiatur, nec vt
Nume.23. filius hominis, vt mutetur. Dixit ergo, & non faciet? loquutus est, & non implebit? Et tamen ipsemet suum mutare consilium verbo & facto testatur, in-
Hiere.18. quiens alibi: Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitaui vt facerem ei. Si fecerit malum in oculis meis, vt non audiat vocem meam, & pœnitentiam agam super bono, quod locutus sum vt facerem ei.

Ion.3. Id quod re ipsa comprobauit in Niniuitis, quos vnà cum ciuitate sua longe amplissima statuerat intra quadraginta dies subuertere, qui tamen eorum pœnitentiæ opera videns, & quoniam erant auersi à malo, misertus est super malitiam, quam loquutus fuerat vt faceret eis, & non fecit.

Idem quoq; cōprobauit in ipso Ezechia, vtpote quē etsi decreuerat cras moriturꝫ, conuersus tamen ex deuota eius oratione, siuit ipsum quindecim adhuc annis insuper viuere. Iam vero, si Deus ipse non semp quod decreuit exequitᷣ, sed occurrente causa, variat, quur possit aut debeat creatura sideris contra creatorem certo vel portendere vel facere aliquid? præsertim quia propheta dicat:
4.Re.20.
Esa.38.
Psal.101. Initio tu dñe terram fundasti, & opera manuum tuarꝫ sunt cæli. Ipsi peribunt,

tu

tu aũt permanes, & oẽs sicut vestimentum veterascent. Et sicut opertoriũ mutabis eos, & mutabuntur: tu aũt idem ipse es, & anni tui non deficient.

Secundo propterea fallax est astrologia futurię nescia, quoniam Astrologi nondum satis deprehendant cælorũ & stellarũ numerũ, nec planetarũ modum, nec solis motum, teste non solum Macrobio, sed & Dauide propheta, dicente, solum Deum numerare multitudinem stellarũ, eisę omibus vocare nomina. Nonne modo sicut ignorant stellarũ numerũ, ita quoę nesciunt earum naturas & positiones, ita vt nec inde prædicent hominum naturas, etiamsi penderent ab illis? Vtię, quando Iob ait: Nunquid nosti ordinem cæli, & pones rationem eius in terra? Quis enarrabit rationem cælorum? Macrob. lib. 1. Sa. tur. Psal. 146. Iob. 38.

Tertio, ę astrologi prorsus inter se & à seipsis plurimum discordant in principiis, ꝓfessiõis, in sphærarũ numero, in stellis tam erraticis ę fixis. Siquidem dissentiãt Indi à Chaldæis, à Chaldæis Aegyptii, Dorotheus à Ptolemęo variat, Arabesę altercanť inter se. Iã vero, qd firmi qd ve solidi possit ex astrologia colligi in tanta cõtrarietate, quũ sectæ dogmaton vel hac ratione mendaces colliguntť, qa sibi non constẽt inter se, quum sibi conueniat in oĩbus Ecclesia, quæ veritatis est columna, non mobilis vt arundo, sed vt petra constans? 1. Tim. 3. Matth. 11. Luc. 7.

Quarto, quod arguit eam mendacem & fallacem, est experientia rei & exemplorũ. Nam si natalicia constellatio mores infundit, successusę faustos & infaustos prædicit, quur, obsecro, tam impares natura & ingenio simulę fortuna nati sunt gemelli Esau & Iacob? quorum certe vna fuit cõstellatio, quum inter ipsos nascentes nullum possit apprehendi interuallum, quandoquidem Iacob natu posterior, manu plantam præcedentis fratris tenens inuentus sit? Quid etiam potuit astrum in gemellis Remo & Romulo, quorum hic primus Romæ rex, ille vero priuatus misere trucidatus fuerit? Gene. 25. Tit. lib. 1. Florus libro 1.

Quinto, quia mentiuntur frequenter Astrologi in suis, quæ dicunt, prognosticis: quæę futura vel propinquiora prædicunt certo, vel aliter vel omnino non eueniunt. Id quod indies experimur de varietate dierum, quoad naturales effectus.

Nonne mentiti sunt, qui dudum prædixerunt, fidem & religionem Christianam fuisse cessaturam multis ante annis, quæ non modo perdurat adhuc, sed & est perduratura vsę ad finem seculi cõtra omnes oppugnatores ipsius, vt accipimus ex verbis æternæ veritatis, quũ ait: Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsę ad consummationem seculi? Matt. vlt.

Nonne quoę falso ꝓdixerunt diluuium, quo & iusta pars orbis esset peritura, futurũ anno à Christo nato M. D. XXIIII. qñ ea die, qua esse debebat, summa fuerit aeris serenitas, vtpote Deo prorsus increduli, q promisit se mundum diluuio vltrà non perditurum, sed igne, prout S. Petrus innuit? Gene. 9. 2. Pet. 3.

Nonne ę rex ille noster potentissimus, idemę Opt. adhuc Dei benignitate viuit, quẽ nõnulli ꝓdixerant vsę adeo interiturũ anno ab hinc (ni fallor) VI. vt etiã depinxerĩt eũ in frõtispicio ꝓgnostici libelli mortuũ sub pheretro? Quid vero iampridẽ falso præuiderint de gloriosiss. Roma. Imp. Carolo V. & rege Gallorum Francisco I. clarius est ğ vt multis attestemur. Sileo interim, ę

pl«

pleraq; falso decem ferme nunc annis bona polliciti, malaq; minati sint in suis iudicijs plus quàm fallibilibus. Sed transeamus, quæ nostræ sunt memoriæ, ne pariant aut adulationem, aut inuidiam, resumentes quæ vetustiora sunt.

Florus lib. 4. Nonne Chaldæi, vt Tullius scripsit, falso prædixerunt, nec Pompeium, nec Crassum, nec Cęsarẽ, nisi domi, nisi in senectute, nisi cum claritate moriturũ, quando tamen ille pauper in Aegypto obtruncatus, hic in senatu multis vulneribus confossus, alius apud Parthos cum exercitu occisus sit?

Adde ꝑterea cõstare experiẽtia, eos potissimũ in suis rebus agẽdis parũ esse felices, q vanã hanc tempoꝝ & astroꝝ discretionẽ obseruant: contra, longe feliciores, q eã, duce prudẽtia & diuina grã, reijciũt. Id q̃d in multis nostra memoria principibus viris experti sumus, & ex antiquis exploratum habemus.

Nõne eñ Ninus Assyrioꝝ rex, nec astrologus nec magus, Zoroastrem in astrologia, in magicis, in om̃i supstitione potentẽ, & vicit in bello & occidit?

Nonne Pompeius huius vanitatis studiosus, semper infortunatus, Cæsar vero eius contemptor, perinde semper fortunatus fuit?

Nonne Iustinianus Imp. astrologoꝝ exterminator, & domi & militiæ felicissimus fuit? Contra, Iulianus ille desertor & apostata ꝑsequutor Ecclesiæ, supstitionibus deditissimus, breui & imperiũ & vitã infeliciter amisit. Hinc ad

Esa. 47. astrologiæ obseruatorẽ ait dñs: Sapiẽtia hæc & sciẽtia tua decepit te: veniet sup te malum, cuius nescies ortum: & irruet sup te calamitas, quam non poteris expiare. Et paulo post subdit: Stent nunc & saluẽt te augures cæli, q contemplabanẽ sidera, & supputabãt mẽses, vt enũciarẽt euẽtura tibi. Ecce facti sunt quasi stipula, ignis cõbussit eos, nec liberabũt animã suam de manu flammæ.

Primo proinde colligimus ex prædictis scripturis, rationibus, exemplis, argumentis, vsqueadeo ex astris nihil posse pręter eos effectus, qui naturales stellarum dispositioni subduntur, ab eisq; causantur, cognosci prædiciq;, vt eoꝝ inspectores, quos astrologos appellant, iura & diuina & humana, tanquã reip. perniciosissimos, ẽ medio tollendos censuerint.

Secundo, Deum etiam plerunq; vertere mutareq; effectus, ad quos ꝓducendos & ꝑsignandos ipsa sidera, qualia sunt cometæ, sunt in ministerium creata: ꝓindeq; semp ad Deum, rerum oĩm & dñm & creatorem, esse confugiendum, ab eoq; bonum in eius gloriam precandum, & malum deprecãdum,

Esa. 45. tanquam ab eo, cuius permissu bona fiunt & mala, ipso dicente: Ego dñs, & non est alter, formans lucem & creans tenebras, faciẽs pacẽ & creans malum.

DE CATHOLICIS ECCLESIAE CAEREMONIIS, DOminica secunda post Epiphaniæ, in nuptijs seruari solitis. Cap. XIIII.

QVãm non modo prorsus impie docuerint Taciani & Martiani hæretici, qui vsqueadeo nuptias esse malas docuerũt, vt etiam coniugati non saluari possent, sed & ij non minus impie docuerint nostris quidẽ tẽporibus, qui matrimoniũ ẽ numero sacramẽtoꝝ redigere conati sunt, haud obscure testantur cæremoniæ catholicæ, quæ toto passim orbe seruari solitæ sunt in nuptijs, magna nimiꝝ ex parte cõfirmatæ ex Euangelio, q̃d die dñica post Epiphaniæ secunda legi solet. Cæremoniæ autem, vt plurimum, sunt tales: Contrahentes

vnã

vnà personæ duæ matrimonium, manus dextras, vel presbytero, vel alio illius loco medio, porrigunt mutuo: interrogan̄t an vna alteram mutuo cupiat habere matrimonialem, subarran̄t annulo spōsa, die deinde stata eūt contrahētes vnà cum inuitatis quasi solenni quadā processione ad templū, atq; ibi pro templi foribus ex institutione Euaristi papæ, quā & vniuersale conciliū Carthaginen̄ approbauit, à sacerdote benedicun̄t cū precibus & oblationibus, sacrosanctæq; deinceps Liturgiæ sacrificiū audiunt, offerētes ad altare munus ex consuetudine: quo finito, bibunt vinū ex calice, quod S. Ioannis benedictionē vocāt, domū postea cū inuitatis ad nuptias reuersi, cum gaudio conuiuan̄t: conuiuioq; peracto, desponsatis singuli conuiuæ munera offerunt, & demū choreas, organis ex consuetudine regionis adhibitis & musicis, hilariter ducunt. 30.q.5.c.1 33.dis.spō sa.35.dist. sponsus.

Primo quidē, quia contrahentes interrogan̄t, an mutuo ducere & nubere matrimonialiter velint: significat, q̄ matrimonium, cuius nuptiæ sunt propriè celebritas, quæ coniugij testificationem declarat, inter vtrasq; personas debet vsqueadeo esse liberū, voluntariū, & non coactum, vt nisi consensus vtriusq; apertis verbis, & quidē de præsenti, vt loquun̄t, depromatur, legitimū esse non æstimetur. Atque propterea matrimonium voluntatis sacramentum dici cœptum est, sine quo potest homo saluari. Quandoquidem matrimonium res haudquaquam sit leuis, sed ob multa, quæ in eo accidunt onera, non minoris propemodum quàm cœlibatus ipse difficultatis: ideoq; cogi nemo debet ad alterutrū, quando neuter ob promissionem, qua fit aut coniunx, aut cælebs, sine damnatione possit fieri liber. Et hoc est, quod author coniugij dominus, tam de coniugio quàm de cælibatu dixisse videtur ad discipulos, dicentes: Si ita est causa hominis cū vxore, nō expedit nubere: Non omnes capiūt hoc verbum, sed quibus datum est: Qui potest capere, capiat: nimirum tam cælibatum, quàm coniugium, ponens in hominis arbitrio. Id quod Paulus vt interpres confirmat, inquiens: Alligatus es vxori? noli quærere solutionem. Solutus es ab vxore? noli quærere vxorem. Si autem acceperis vxorem, non peccasti: & si nupserit virgo, non peccauit, cui vult nubat, tantum in Domino. Caueant igitur parentes, ne cogant contrahentes, altero eorum diffidente: quandoquidem quorum corpus est vnum, debet esse pariter vnus animus, ne, si forte cogant, participes sint vel dissidij vel criminis fornicationis inter coniugatos, vt aliquoties fieri solet, futuri. Interrogati proinde contrahentes, edicere debent vel aliquo modo patefacere suam voluntatem, seq; (si nolint contrahere) nolle contrahere aperto ostendere: quandoquidem si tacuerint, habebuntur pro consentientibus. Ideoq; sibi culpam imputent, si res dein male sit cessura. Id quod olim sentiens Tobias ille opt. idemq; iunior, rogatus de ducenda Sara, non suam modo voluntatem expressit, sed & allegauit obstacula, quibus renuit ducere Saram. 23.q.4.c. Tunc saluabitur. Matt. 19. 1. Cor. 7. 31.q.2. de nuptijs l. In adoptionib. C. de Adop. l. 2. §. voluntatis ff. Soluto mat. Tob. 6.

Secundo, quia contrahentes mutuò dextras manus constringunt, significat quòd vtrinq; coniuges sibi seruare velint fidem: quæ, constans in hoc, q̄ alter coniugum corpus alij suum, cuius in coniugio potestatem non habet, tradat, datione dextræ manus haud secus, atque iuramento quodam, confirmatur. 1. cor. 7.

Quia enim manus dextra validior est sinistra firmiorq́, proinde antiqui (prout est in T. Liuio) se non modo dextra venerabant, sed & per dextrā quasi fidei sedem & virtutis ministram iurabant, quæ non modo solum data, signat amicitiam & gratiā, eamq́ firmam & veram, nō dolosam, sed & olim signauit apud non ethnicos tātum, sed & pios homines, quorum non minimus fuit Raguel ille, qui & ipse dexteram filiæ suæ, nubentis Tobiæ iuniori, apprehendens, dexteræ Tobiæ ducentis tradidit. Vnde facile credi potest emanasse morem apud Christianos, quo contrahentes manibus dexteris constringuntur.

Tob.7.

Tertio, quia contrahentium manus ab ipso sacerdote vel alio eius loco decorantur annulo, significat, quòd contrahentium dilectio fortis & perennis, id est, sine fine, sicut annulus finem non habet, esse debet mutua, qua nimirum alter alterum non secus diligere debet, atque seipsum & carnem suam propriam, quam, teste Paulo, nemo odio habet, qui & propterea dicit: Viri, diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt ipsam sanctificaret. Propter hoc relinquet homo patrē & matrē suā, & adhærebit vxori suæ, & erūt duo in carne vna. Debet eñ cōiugalis amor insuperabilis esse, fortisq́ sicuti mors, per quā nec ipsi discedere debēt à charitate mutua.

Ephe.5. Gen.1.2. Matt.19. Marc.10. Cant.8.

Cuius olim causa Proteus ille sapiens, primum ob amoris signum, ferreum fecit annulum, & inibi adamātem inclusit, & inde subarrare sponsas instituit: quia sicut omnia ferrum domat, ipseq́ adamas infrangibilis est, ita coniugalis amor omnia mundi incōmoda vincere, nec quouis modo per ea frangi debet.

Quarto, quia plures ad nuptias inuitati, simul cum contrahentibus processionaliter (vt ita dixerimus) ad templum vsque eunt, & ad illorum ædes redeunt, & quidem pares & pares, id est, bini ac bini, significat vtique duo.

Primo, ꝙ cōiugium maxime decet pax & concordia, quæ paritate & dualitate plerunq́ designatur, non æque constās ternitate vel pluralitate, quæ sæpenumero discordiam fouet, dicente prouerbio: In tribus semper confunditur vnus. In cuius argumentum ferme Dominus suos prædicatum mittens discipulos, misit eos binos & binos, vt innueret eos esse debere concordes, vnanimes & pacificos, quales præ cæteris esse debēt coniuges, nec vnquam fieri discordes ob tertium, scilicet adulterum, qui pœna mortis abesse debet, vti perniciosus author dissidij matrimonialis. Hinc Apostolus, mulieres, inquit, *subditæ estote viris vestris, sicut oportet in domino. Viri, diligite vestras vxores, & nolite amari esse ad illas.* Debent enim se mutuo supportare, teste Petro.

Marc.6. Luc.10. Coloss.3. 1.Petr.3.

Secundo, ꝙ ipsi testes honoris, testantur nuptias esse legitimas, non clandestinas, quæ rectè nimirum damnantur & prohibentur à iure quidem pontificio, quum multorum sint malorum causæ. Nam quis nescit, quot *stupris*, quot periurijs, & id genus alijs criminibus ac innumeris malis clandestina illa matrimonia ansam præbeant, quum & propterea sanctus ille pontifex Euaristus, tertius vel (vt aliqui volunt) quintus post Petrum Romanæ ecclesiæ circiter centenos annos à Christo passo pontifex, ea non coniugia, sed aut adulteria, aut cōtubernia, aut stupra vel fornicationes appellare non sit veritus. Atque licet matrimonia sint, sacramēti tamen vel nomen vel sanctitatē sibi vendicare

dicare non possunt, nisi pio accedente consensu in ecclesia Dei firmētur. Quis enim matrimonium hoc ipsum rectè sacramentum dixerit, cuius non sit author nec coniunctor Deus? qualia facile creduntur clandestina matrimonia, quæ passim non palàm, sed furtim inter pueros & puellas, citra parentum consensum, per lenones & lenas copulantur, vel inter stultos & temulentos sola causa libidinis, non Dei respectu, sed diaboli instinctu coniungunt? Quæ licet hactenus ab ecclesia, veteris legis æquam censuram imitante, propter causas, Matt. 19. veluti repudium olim, sustinuerit, conduceret tñ ea prorsus abrogari per eam, nisi noui cōsensus robur accederet, vt in lib. de sacramētis fusissime diximus.

Quinto, quia sacerdos præ foribus ecclesiæ contrahentes coniungit & benedicit, ipsiq́; postea in templum ingredi permissi offerunt, significat primum, matrimonium nectente Deo (cuius legatione sacerdos fungitur) copulari, vi- Ephes. 6. tamq́; cōiugalem à Deo benedictam esse, coramq́; Domino hostiam odoris esse boni. Siquidē benedicere hac sit parte ferme nihil aliud, quàm à Deo vel optare vel precari bonum, vtpote multiplicationē rerum spiritualium & temporalium, maxime prolis ex coniugio suscipiendæ, cæterorumq́; coniugij bonorum concessionem: quemadmodum facile patet ex eo Psalmo, cuius initium est, Beati omnes qui timent Dominum &c. qui legi solet à sacerdote, con- Psal. 127. trahentes benedicente.

Quæ quidem benedictio nuptialis haud nuper inuenta est, sed à Deo in paradiso super primis contrahentibus instituta, quū dixit benedicendo: Crescite & multiplicamini. In qua quidem benedictione Deus primis coniugibus non Gene. 1. modo contulit gratiam rerum corporalium, sed & spiritualiū, quales sunt virtutes, bonæ actiones, bona matrimonij, quæ sunt, sacramentū, fides & proles. Quā deinde bñdictionē sancti patriarchæ adhibuerūt desponsatis. Siquidem Isaac ita filio Iacob vxorē ducturo bñdixit: Deus oīpotens bñdicat tibi, & cre Gen. 28. scere te faciat atq́; multiplicet, vt sis in turbas populoꝝ, & det tibi bñdictiōes Abrahæ, & semini tuo post te. Sic q́q; Raguel, Tobiæ iuniori & Saræ, quā du Tob. 7. xit ille vxorē, bñdixit: Deus Abrahā & Deꝰ Isaac & Deꝰ Iacob vobiscū sit, & ipse cōiūgat vos, ipleatq́; bñdictionē suā in vobis. Atq́; sane nō sunt illi bñdictiōis effectu defraudati, sed q̄d bñdicēdo cū Dei timore poptarūt, hoc ipsum obtinuerunt. Id q̄d hac in re credi par est vsq; in hāc diē. Capit em̄ oīs nostra bñdictio virtutē à Dei prima bñdictione, cuius verbū in effectu semper ma- Psal. 118. net, nec vacuū exiēs nec rediēs, modo nos illi nō ponamus peccatis nostris ob- Esa. 55. staculū. Quod ne fieret in nuptijs, antecessores nostri contrahentes, antea de peccatis conterebāt, ipsaq́; confitebanť in tāti sacramēti reuerentiā, sequuti nimirū Tobiā & Sarā, q cōtracturi, prius tribꝰ noctibus cōtinētes ad Deū preca Tob. 6. banť, per quas significabanť partes pœnitētiæ tres, vtpote contritio, confessio Tob. 8. & satisfactio. Quas etiamnū designant in euāgelio hydrię triū metretaꝝ, quę sunt implendæ aqua pœnitentiæ pro peccatis cogitatus, verbi, & operis mali.

Sexto, quia celebrať, nuptijs p̄sentibus, Liturgiæ sacrificiū, quod Missam vocāt, significat, matrimoniū Christianū, hoc est, nuptialē illā viri & mulieris coniunctionē, magnū esse sacramentū, designans illam videlicet, Paulo teste, Ephe. 5.

arctissimā Christi & Ecclesiæ coniunctionem, quæ ab exordio mundi cœpta,
Ioan.1. & in vtero Mariæ virginis, qñ verbum caro factum est, atq; inde tanq̃ spon-
Psal.18. sus de thalamo suo processit, habita, per fidē'q; deinde confirmata, prorsus est
Ose.2. consummata in ara crucis per sacrosanctā illius corporis & sanguinis oblatio-
nem, quæ iugiter in Missæ sacrificio fit sub mysterio, repræsentans interim mo
Ioan.19. dis omnibus eiusdem Iesu Christi & ecclesiæ per fidem coniunctionis in sacri-
ficio consummationē. Quod Euangelista subinsinuans, ait non sine grādi my
sterio: Postea sciens Iesus, quia consummata sunt omnia, dixit: Sitio. Et paulo
post, quum accepisset Iesus, ait, acetum, dixit: Consummatū est, scilicet matri-
monium meum inter me & ecclesiam, & inclinato capite tradidit spiritum.

Id quod totum accipimus euidenter ex eo, quod Apostolus docet à Deo
Ephe.5. consecratum esse matrimoniū, vt esset Christi cum ecclesia & spiritu & carne
coniuncti sacramentum: atq; ideo virum comparat Christo, vxorem ecclesiæ:
virum caput esse dicit eius corporis, quod vnū facit cum fœmina: Christum
caput facit eius corporis quod vnum dicit cum ecclesia, & reliqua, quæ dixi-
mus, loco, quàm hic, commodiore.

Septimo, quia contrahentes & inuitati simul suam ad altare deferunt obla
tionem, significat, vitam coniugalem non solum esse à Deo benedictā, sed &
esse boni odoris hostiam coram Domino, felicitatem & sanctitatem coniugij
confirmantem, & testantem, quòd ea vita sanctorum communione non sit in-
Tob.6. digna, prout Raphael angelus ad Tobiam testatur.

Octauo, quia, finito sacrificio, contrahentes ambo bibunt è calice vinum,
quod amoris sancti Ioannis appellant, significat, vinū illud materiale, in quo
est luxuria, in nuptijs debere deficere, vnde debet abesse omnis libido, sed
Ephe.5. vnusquisq; suū vas possidere in sanctificatione & honore, non in passione de-
Tob.8. siderij, sicut gētes quæ ignorant Deū: sed adesse debere illud vinū, quod Do-
Ioan.2. minus sua virtute fecit ex aqua in nuptijs Chanæ Galileæ, quod spirituale est
vinum, quod ita lætificet cor hominis in amore casto, vt ob eum alter coniu-
gum pro altero mortem subire non dubitet, quemadmodum S. Ioannes, cui-
Eccl.40. us dicuntur fuisse nuptiæ in Chana Galilææ, propter amorem in Christum,
bibere lœthalem potum non dubitauit, nec ipse Christus amore ecclesiæ, cuius
Ephe.5. spōsus est, mori recusauit. Hic Apostolus ait: Viri, diligite vxores vestras, sic-
ut & Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea. Cuius argumen-
Matt.27. Marc.15. to & ipse antea vinum cum felle mixtum gustare non renuit.

Nono, quia domum repetentes à sacrificio Missæ, cum gaudio conuiuant,
& conuiuio peracto, choreas ducunt, significat, conuiuas ex animo & q̃dem
in Domino cum contrahentibus debere collætari & congratulari, quòd eis
Dei gratia datū sit, ad tam sanctum matrimonij sacramentū peruenire. Quæ
quidē conuiuatio, & inuitatorū in nuptijs exultatio, non nuper recepta est, sed
& obseruata in veteri quondam testamento ab Hebræis, quos itidē nuptias
celebrasse legimus, conuocatis amicis non sine conuiuio ac communi lætitia.
Gen.29. Quandoquidem & Iacob ducens vxorem filiam Laban, vocatis multis ami-
Tob.8. corum turbis ad conuiuiū, fecit nuptias. Ita quoq;, quū Tobias cum Sara nu-
ptias,

ptias celebraret, ipse Raguel socer duas pingues vaccas & quatuor arietes occidi fecit, & parari epulas omnibus vicinis suis, cunctisque amicis inuitatis curauit. Quam sane consuetudinem seruatam sentimus in principio noui ferme testamenti in nuptijs, quæ factæ sunt in Chana Galilææ, in qua fuit & gloriosa virgo & mater Maria, ad quas etiã Christus vnà cum suis discipulis vocatus fuit, sua præsentia suoque miraculo omniũ primo nuptias consecrans, esseque sanctas commonstrans, seque pijs fidelium nuptijs spiritualiter interesse contestãs, quippe verus matrimonij præses & stabilitor. In quibus etiã nuptijs, conuiuas fuisse (citra tamen crimen) lætos, non obscure accipimus ex verbis Architriclini, dicẽtis de vino, ex aqua facto: Omnis homo primo bonum vinum ponit, & cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est. Q. d. tu vero bonum vinum vsque adhuc seruasti, quando homines facti sunt læti & inebriati. &c. Ioan. 2.

Insuper conuenit in nuptijs vel ideo cum reuerentia lætari & conuiuari, quod ea conuiuatio & lætitia non parum facit ad matrimonij sacramentum, quòd Christi & ecclesiæ nuptias repræsentat. Significatur enim per huiusmodi nuptialem lætitiam, quanto gaudio gentes omnes vocatæ ad easdem nuptias venire manereque debeant, quum rex ille summus, Deus pater, filio suo Iesu Christo sic eas fecerit, vt in eis parauerit omnia, quæ sunt æternæ lætitiæ. Decet proinde, vt signum rei signatæ respondeat. Matt. 22. Luc. 14.

Hæ sunt nuptiarum catholicæ cæremoniæ, suas, vt auditum est, mysticas significationes perbelle habentes, nec nuper inuentæ, sed à nascente propemodum ecclesia, nimirum multis iamolim centenis annis, à temporibus videlicet Euaristi Papæ à Petro quinti, Tertulliani, Ambrosij, Augustini & cõcilij Carthaginensis, obseruari solitæ. Vnde facile licet primum colligere, quàm sanctæ sint nuptiæ & earum cæremoniæ: secũdoque, quàm procul à nuptijs abesse debet voluptuosa saltatio, cãtatio, chorea, cachinnatio, gesticulatio, ebrietas, & id genus omnis sacramẽto indigna leuitas, qua nũc pleræque nuptiæ non secus atque histrionici ludi quidam prorsus abundãt, quũ inibi potius omnia religiosissime agi: & ab omni specie mala, non tñ re turpi, abstinere par sit, quando Christus alioquin nequaquã aderit, sed eius aduersarius diabolus. Cuius causa quondam conuiuia nuptiarum cum timore Dñi celebrata sunt, teste Tobia. Tob. 9.

Ad quod & pij concionatores, exequutore magistratu, hortari debent, oẽsque in nuptijs abusus extirpare conniti, præsertim presbyteri ipsi, dum copulãt coniuges, debent eos de matrimonij institutione ex Genesi, de sacramenti sanctitate & efficacia ex Euangelio, deque sacramẽti mysterio & officio coniugali ex Paulo, denique de molestijs matrimonij tanquam originalis peccati reliquijs æquo animo tolerãdis, ex Genesi commonefacere: atque illi debent cũ reuerẽtia audire, vt sciant quid apprehẽderint, & qua ratione in eã vocationẽ venire debeant. Gene. 1. Matt. 19. Marc. 10. Lucæ 16. 1. Cor. 7. Ephe. 5. Gene. 3.

DE CATHOLICIS ECCLESIAE CAEREmonijs dominica septuagesima. Caput XV.

QVanta deuotione & sanctitate peragere conueniat tempus septuagintà dierũ, qui incipiunt à dominica, in qua cantatur in ecclesia pro introitu sacrosanctæ Liturgiæ, Circũdederunt me dolores &c. & durãt vsque ad diẽ sab-

bati post paschæ, qui & propterea solent vnà cum ipsa dominica, à dierum numero septuagesima appellari, non prorsus obscure subinsinuant & arguunt catholicæ cæremoniæ, quas ab ea dominica vsque ad pascha sancta ecclesia multis iamolim centenis annis haud sine summa animarū salute iugiter obseruauit. Quæ quidē cæremoniæ tales sunt, quod quum diebus aliquot in ecclesia sumus vsi canticis lætis & vestibus iucundis à natali Christiano, per quē Christus salutem nobis & beatitudinē reparauit, mox ab ea septuagesimæ dominica, septuaginta ferme diebus silemus, ex ecclesię statuto, à Gloria in excelsis, ab Alleluia, à Te Deū laudamus, & ab hoc genus alijs lætitiæ cāticis, & resumimus eorū loco, Laus tibi Dñe, rex æternæ gloriæ, item In æternum, item Tractum, & id genus alia mœroris & tristitiæ cantica. Insuper & per hosce septuaginta dies haud vtimur vestibus vel lætis vel cultioribus & solennibus, vtpote dalmaticis, & tunicellis, & hoc genus lætitiæ vestib⁹, sed potius lugubribus. Prę terea atque cessamus ab actib⁹ & vsibus lætis, vtpote celebritatibus nuptiarū &c.

In primis autē, huiusmodi lamentatione canticorum, vestium & actuū lugubrium, significatur & ad memoriā nostram pœnitendo reuocari debet miseria & calamitas illa, plena nimirū mœroris & luctus, in quam cecidit totum
Gen.3. genus humanum peccato protoplastorum, quæ ab Adam vsque ad finē mundi sic perseuerat, vt merito tempus pœnitentiæ dicatur hoc totum tēpus, quod est ad finem vsque mundi, quod sub reuolutione septem dierum peragitur, & sub septem millibus annorum includitur, qui per septuaginta dies in multiplicatione intelliguntur: quandoquidem ab initio mundi vsque ad ascen-
Matt.24. sionem Domini sex millia annorum computentur, compræhendaturque sub
Marc.13. septimo millenario, quidquid temporis fuit ac est vsque ad finem mundi, cuius
Luc.21. terminum nouit solus Deus, qui sibi posuit in potestate tempora, temporumque
Acto.1. momenta. Debet igitur homo hisce septuaginta diebus non solum reuocare in memoriam calamitatem illam, in quam cum toto genere humano cecidit ob peccatum primorum parentum, iuxta maledictionem Domini, dicentis
Gene.3. ad Euam: Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos. In dolore paries filios, & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tibi. Ad Adam vero: Quia audisti vocem vxoris tuæ &c. maledicta terra in opere tuo: In laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ: Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ: In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es, quia puluis es, & in puluerem reuerteris &c. sed & longe magis debet pœnitere, quòd fortasse nunquam cogitauerit, eam sibi calamitatem & maledictionem venire ex suo peccato, quam vel insuper impatienter sustinuit, vel contra ipsam illicito modo conatus est, vtpote quòd operam dederit, vt in ocio duntaxat & in mundano gaudio viuere potuerit: id quod contra hoc primum Dei verbum est, quod vult, totū tempus nostrū
Iob.7. debere esse tempus pœnitentiæ. Id quod Iob considerās, rectè dixit: Militia est
Iob.14. vita hominis super terram. Homo natus de muliere, breui viuens tempore, multis repletur miserijs: qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet. Homo proinde hanc suam calamitatem

lamitatem miseramq́ conditionē considerās, debet sibiipsi vilescere, coramq́ Deo & homine sic humiliari, vt vere pœniteat de peccato, quod vel contra illum vel contra hunc quoquo modo ceu superbus commisit.

Deinde præmemorata lamentatione canticorum, vestium & actuum lugubrium, significatur & ad memoriam reuocari debet tristis illa Dei indignatio, quam meriti sumus peccatis nostris post baptismum, qbus eius diuinam maiestatem offendimus horribiliter p vitam nostram totam, quæ, propheta teste, plerunq; semp septuaginta annis, q p septuaginta septuagesimæ dies desi- Psal.89. gnantur, determinatur, miserijs, angustijs & tribulationibus plena. A qua non possumus nisi per Christum, præmissa tamen vera pœnitentia, quæ consistit in luctu & labore, liberari, quum solus sit, in quo sibi Deus pater bene compla Matt.3.17. ceet, qui semper eius fecit voluntatem, quemadmodū satis euidenter accipimus Marc.9. ex historia de captiuitate Babylonica, quæ vsque adeo videtur præfigurasse Luc.9. hanc nostram transgressionem vitæ nostræ, quæ degitur reuolutione septena- Ioan.8. rij numeri, & calamitatem propterea nostram, vt ipsa Ecclesia prorsus hanc cæremonialem obseruantiam septuaginta dierum recepisse comprobetur ex ea historia, quum in vespertinis etiam Ecclesia precibus septuagesimæ solet ea vti. Tradidit autem historia, quando populus Iudaicus olim peccatis suis 4.Reg.15. offendisset Deum, nec admonitus cessare voluisset, venisse tandē, Deo in pœ- Psal.136. nam & plagam permittēte, summo cum exercitu regē Babyloniæ Nabuchodonosorē in Iudæam, & populum Iudaicum ab Hierosolymis summa tyrannide in Babylonē captiuum abduxisse, atq; eum inibi septuaginta annis duris operibus adfecisse, populumq́ Iudaicum sic misere captum, deposuisse in terra aliena cantica lætitiæ, suaq́ organa in salicibus suspēdisse, exuisseq́ vestimenta iucunditatis, degisseq́ in luctu & mœrore septuaginta annis, nec redimi potuisse, donec Deus ille Opt. pœnitētia populi motus, dederit regē Cyrum, q Christus quoq; appellatus est, q postea populo redeundi veniā dedit Hierosolyma, cœpitq́ modis oībus fieri verum, quod dn̄s ipsis in hęc verba p̄dixit: Pro eo q̄ non audistis verba mea, ecce ego mittam & adsumam vniuersas co Hiere.25. gnationes aquilonis, & Nabuchodonosor regē Babylonis seruum meum, & adducam eos super terram istam, & sup habitatores eius, & sup oēs nationes quæ in circuitu sunt illius, & interficiam eos, & ponam eos in stuporē & in sibilum & in solitudines sempiternas, perdamq́ ex eis vocē gaudij & vocē lætitiæ, vocē sponsi & vocē sponsæ. Cumq́ cœperint impleri in Babylone septu Hiere.29. aginta anni, visitabo vos, & suscitabo super vos verbum meum bonū, vt reducam vos, vt idem vobis finē & patiētiam, & inuocabitis me, & viuetis: & Daniel.9. orabitis me, & ego exaudiam vos: quęretis me, & inuenietis. Cum quæsieritis me in toto corde vestro, inueniar ā vobis. Et reducam captiuitatē vestram, & congregabo vos de vniuersis gentibus, & de cunctis locis ad quæ expuli vos.

Iam vero, charissimi, quū contigerint hæc illis in figura, pfecto non potest Iudaicus ipse populus aliud p̄figurasse, q̄ genus humanū, maximeq́ Christia- 1.Cor.10. num populū, q suis hactenus peccatis per Nabuchodonosor, id est, diabolū, & eum q sequitur illum, ductus est ab Hierosolymis, id est, ab Ecclesia & eius

obedientia in Babylonem, id est, in hunc confusum mundum, hoc est, ad oĩa quę mundo placent, sicuti sunt vitia & scelera, in qbus nunc maxime capti tenemur ab ipso Nabuchodonosor, id est, à diabolo, nec redimendi per totam vitam, nisi per Christum, nec tamen nisi vera pœnitentia præmissa.

Huius sane captiuitatis nostræ omnium miserrimæ, nos Ecclesia sancta suis admonet cæremonijs multifariam. Primo, depositione iucundarum vestium & adsumptione tristium, quandoquidē vestes virtutum candidas pdidimus,
Eccés. 9. contra scripturam, dicentē: Omni tempore sint vestimenta tua candida. Si aūt vllo vnquam tempore defœdauimus ea, certe nostris fecimus tēporibus, in q-
Matt. 24. bus ita prorsus abundat omis iniquitas, vt pene nulla sit nec virtutis, nec probitatis, nec pietatis ratio. Qui sic viuimus contra Deum & pximum scelera-
1. Pet. 1. te, vt videamur coniurasse peccatis nostris contra Christum, qui tñ suo nos precioso sanguine redemit, seq; pro nobis tradidit, ait Paulus, vt nos ab omni
Tit. 2. iniquitate redimeret, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bo
1. Ioan. 2. norum operum, vt quemadmodum ipse ambulasset, ita & nos ambularemus. Secundo, silencio canticorum iucundiorum, veluti sunt, Gloria in excelsis, Al
Hiere. 25. leluia, Te Deum laudamus, &c. Et hoc qdem ex pdictione dñi, dicentis: Perdam ex eis vocem gaudij & vocem lætitiæ. Sic Israelitæ pœnitentes in Baby
Psal. 136. lonia fleuerunt & doluerunt, dicentes: Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Sion. Et quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena? In salicibus suspendimus organa nostra.

Sed inquis: Quur Ecclesia subticet hoc tempore septuagesimæ ea cantica, quæ videntur eadem significare cum substitutis eorum loco, nempe q vtraq; laudant vel admonent laudare Deum, qa nos saluauerit humana dispensatione filij sui Iesu Christi? Respondendum censemus, verum vtiq; esse q vtraq; laudant Deum: sed substituta, sine energia ca lætitia: cum qua, quæ subticent, laudant: qua vere lætitia sumus indigni, meritoq; priuamur propter peccata nostra, pro quibus in septuagesima potius mœrere q̄ gaudere debemus. Cuius causa statuit Ecclesia loco Alleluia sub septuagesimę tēpus, cātari Tractum, canticum à trahendo dictum, quia cum asperitate vocum & prolixitate verborum potius suspiratur quàm cantatur, lachrymis & lamentationibus ple-
Psal. 129. num, cum verbis ipsis mire respondens, velut est Psalmus: De profundis clamaui ad te &c. quem vsurpat Ecclesia die septuagesimæ.

Tertio, cessatiōe actuum iucundiorꝝ, quāuis alioq licitorꝝ, vtpote nuptiarꝝ, quæ multis iam annis à septuagesima phibitæ fuerunt celebrari vsq; ad octa-
23. q. 4. uam Paschæ, & à prima die Rogationum vsq; ad octauam Pentecostes, à pri
Nō oportet, extra de ferijs. C. capellanus ma dñica Aduētus, vsq; ad Epiphaniā, in qua dñs fuit in nuptijs in Chana Galilææ, cōuertens aquam in vinum: nup vero post Christū natū M.D.XXV. in conuentu Ratisponeñ, prȩsidente reuerēdissimo dño Cardinali L. Campegio, tum Apostolico Legato, huiusmodi nuptiarꝝ interdicta sunt relaxata, q̄ ad aliq̄t diœceses, vtpote eorꝝ Episcoporꝝ qui eiusmodi conuentui interfuerunt, ita qdem, vt abeo tēpore nunc nuptiæ solū interdicanť in tota quadragesima, vltima aduentus hebdomada, festis Paschę, Pentecostes, & Natiuitatis do-

dominicæ,cum octauis ac diebus Rogationum. Quæ qdem relaxatio fit ob decrescētiam charitatis & deuotionis Christianorum, quę nuper in causa esse cœpit, vt multa in Christianismo abrogent, quæ tñ multis iam olim annis in Dei gloriam & nostrarum animarum salutē rectè fuerunt & instituta & seruata, prout certe non perperā fuerunt celebrari nuptiæ ꝓhibitæ diebus & tēporibus, orationi singulariter & pœnitētiæ deputatis, quēadmodum nec nuptiæ celebratę sunt in Chana Galilææ Sabbato, in quo Christus in templo docuit & orauit, Ioan.2. sed tertia die à Sabbato, id est, die ꝓfesto, q̄ nuptiæ potuerunt licite celebrari.

Sed quorum charitas & deuotio plus æquo nunc frigescit, dicunt: Quur sacro tēpore prohibent nuptiæ, quum prorsus sanctæ sint, qa ab ipsomet Deo Gene.2. in paradiso in officium ꝓpagationis humanæ naturæ, & in remedium fornicationis vitandæ, & in necessitatē societatis humanæ sunt institutæ, & à Christo sua & matris & discipulorum ꝓsentia primoq́ꝫ signo versionis aquæ in vinū, honoratæ & approbatæ sunt? Respondendum est, nuptias vtiq́ꝫ per se bonas & sanctas esse, nec eas qdem potissimum statis diebus, sed ꝓhiberi potius contractiones illas nuptiarum solēnes, & geniales celebritates, & solēnitates earum publicas, in qbus qa fiunt gaudia, conuiuia & tripudia, quæ sępe mali speciē non modo habere solēt, sed plerūq́ꝫ ꝓbent occasionē mali, vtpote voluptatis genialis, & ita pœnitentiæ operibus contraria, rectè nimirum prohibentur tempore pœnitentiæ, non contra, sed secundum scripturam, quæ non modo malum, sed & speciem mali, & quod aliquo modo possit officere bonitati, deuotioni, pietati & id genus virtuti, setio nobis prohibet. Ephe.5. 1.cor.7. Ioan. 2. 1.Thess.5.

Ita nimirum ipsa vult, vt ꝓpter perfectiorē orationē festo tēpore abstineat ab opere matrimonij, pio tñ alioq & licito. Ita quoq́ꝫ ꝓpter perfectiorē pœnitētiam agēdam iubet ipsa, vt coniuges aliquantisper ab eodē opere & concubitu 1.cor.7. licito contineant, ita dicēs: Egrediat sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Iam vero si prohibet illud, quod magis est pium & necessarium, vt est Iohel.2. opus matrimonij & cōiugium: quanto magis rectè prohibet, quod minus est pium & necessarium, veluti sunt nuptiæ, & potissimum celebritates & solēnitates nuptiarum, quæ commodius alio tēpore, quod satis longum est toto anno, celebrari possunt, prohibent? maxime, quod vsqueadeo nuptiarum vsus sæpe fieri solet illicitus, vt etiam earum frequētatio signū sit futurum interitus ipsius mundi, sicut olim fuit signum eiusdē interitus, qñ tēpore Noæ diluuio perijt, dicēte dño: Sicut aūt in diebus Noæ, ita erit & aduentus filij hois. Sicut em̄ erant in Gene.7. diebus ante diluuium comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes, Matt.24. vsq́ꝫ ad eum diem, quo intrauit Noe in arcam, & non cognouerunt donec venit diluuium, & tulit omnes, ita erit & aduentus filij hominis.

Iam vero si tempus septuagesimæ tam reuerenter & deuote recoluit olim Ecclesia bono zelo, vt prohibuerit publica in eo fieri gaudia nuptiarum, alioqui licitarum: eheu quàm singulariter debemus abstinere ab illicitis, vt sunt leues, voluptuosæ, scandalosæ saltationes, choreæ, cantiones, & hoc genus alia spectacula, & alia quæ citra pudorem dici nequeunt?

Nec tamen est, vt propterea catholicæ cęremoniæ, de quibus iam diximus, de-

debeant abrogari,qm̃ diebus ſeptuageſimæ & circa carniſpriuium ab hoībus tam Eccleſiaſticis ꝙ ſecularibus paſſim ſine diſcrimine,publice genialiter viuatur:qñ quidem hic error ſit oīm,qui tangens oēs,ab oībus eſt emẽdandus, & multitudo errãtium non pariat errori patrocinium. Præterea iniquum eſt, vt ob mala bonis immixta,deleanẽ bona, qm̃ ſaluator noſter noluerit bonum cum malo ꝑdendum: dabitur ergo opera, vt eradicemus zizania, nec tamen
Matth. 13. vnà cum eis,contra Chriſti præceptum,eradicemus triticum.

Supeſt igitur, ſi voluerimus ex hac miſera captiuitate Babylonica ad ſuperiorem Hieroſolymam redire,vt ſimilitudinem Euangelij,quod die dñica ſeptuageſimæ legiẽ, ſequamur:in qua ꝑ patremfamiliàs Deus,ꝑ vineam Eccleſia & eius fides,per denarium intelligiẽ vita ęterna,ad quam omes hoīes quacunꝙ temporis ætate vocati ſunt, quibus vitam æternam dat ſero, hoc eſt, in fine mundi procurator vineæ,id eſt,Chriſtus.

Primo ꝑinde credere debemus in Deum,ſpem noſtram in eius miſeticordiam collocare:deinde ꝓ commiſſis peccatis dolere,flere & pœnitere,ſicut Iſraelitæ fecerunt:inſuper à malo ceſſare,& per fidẽ miſericordiæ & alia bona opera facere:qm̃ docemur ex eo Euangelio,non ſufficere vt cõducti eant ab ocio, id eſt,à peccato,ſed cogunẽ ire in vineam, id eſt,ad fidem, & inibi laborare,ꝙ fides ſine operibus eſt mortua. Propter quod Petrus ait: Satagite,vt per bona
2. Pet. 1. opera certam veſtram vocationem & electionem ſaciatis.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS FERIA quarta Cinerum,quæ caput ieiunij eſt ac dicitur. Cap. XVI.

QVanquam qui diebus feriam quartam Cinerum præcedentibus,in Chriſtiano orbe non aliàs audita,planeꝗ prorſus beſtiali furioſaꝗ inſania,diabolicaꝗ leuitate,ſtultitia & fatuitate,contra non modo ſcripturã,ſed & contra oẽm naſcentis Eccleſiæ conſuetudinem, ſatis ſuperꝗ ſatis impudenter more gẽtilium quondam idololatrarum bacchantes(vnde & ij ipſi dies,bacchanalia vocari conſueuerunt)abutuntur, ſuprà quàm dici poteſt peccant: longe tamen grauius & horribilius peccant,ꝗ non contenti diebus tranſactis,iiſdem plusꝗ diabolicis & impudicis leuitatibus, inſaniis & fatuitatibus indulgent adhuc in frontiſpicio quadragenarij ieiunij temporis, quod nobis non ſolum ſacroſancta Eccleſia, ſed ipſe dominus etiam noſter Ieſus Chriſtus,author Eccleſiæ,ſuo exemplo ſanctum eſſe voluit,ſingulariterꝗ deputatum pœnitentię pro peccatis noſtris,ꝗbus ipſum(proh dolor)ſupra modum offendimus,prout ipſe non modo nos admonet per ſcripturam,ſed & per catholicas cæremonias,quas eius inſtinctu citra dubium ſtatuit Eccleſia ſeruandas in capite ieiunij,partimꝗ per totum quadrageſimæ tempus.

Ipſe qdem dñs eo ſacro tẽpore ꝑ ſcripturam in Iohele dicit: Cõuertimini ad
Iohel. 2. me in toto corde veſtro,in ieiunio & in fletu & in plãctu,& ſcindite corda veſtra,& non veſtimẽta veſtra. Et conuertimini ad dñm Deum veſtrum,ꝗa benignus & miſericors eſt,patiẽs & multum miſericors,&ꝑſtabilis ſuꝑ malitia. Quis ſcit ſi conuertaẽ, & ignoſcat, & relinquat poſt ſe bñdictionẽ? Idem ferme monent nos ipſæ catholicæ cæremoniæ quadrageſimales,& præfatæ pręſet-

sertim diei. Quarum quinæ quidem sunt, nempe incineratio capitum, contectio imaginum in templo, temporalis vesperarum precum anticipatio & mutatio, lectio litaniæ tribus in hebdomada vicibus, & quadraginta dierum ieiunatio, de qua sequenti capite sermo nobis erit.

Incineratio, quæ fit super capita nostra, primum monet nos indignitatis & vilitatis, q̃ corpore non aliud simus, q̃ puluis & humus, dicẽte dño Deo: In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es, q̃a puluis es, & in puluerem reuerteris. Quam sane indignitatẽ considerans Abraham, dixit: Loquar ad dñm meum, quum sim puluis & cinis. Iam vero q̃d vilius & leuius cinere, q̃ à vẽto rapit̃? Secũdo dehortat̃ nos à sup̃bia ad humilitatẽ, totius virtutis basim & radicẽ. Quid eñ magis possit hoĩem humiliare, q̃ recordatio suę vilitatis & indignitatis, quæ nõ dignior est cinere? Ideoq̃ scriptura dicit ad sup̃bum: Quid sup̃bis terra & cinis? Nec inibi discrimen est vllius hoĩs, quum nemo sit ab hac corruptione liber, quantumuis in hoc seculo magnus. Tertio cogit nos ad pœnitendum ꝓ peccatis, q̃bus Deum, dñm & patrẽ nostrum summum offendimus. Quis eñ nostrum pœnitere nollet, memor, q̃ ipse tam vilis, tamq̃ abiecta creatura, suis peccatis tamq̃ ꝓcaciter offenderit Deum, dñm, patrem illum summum, Max. & clementiss. à quo habet, q̃dquid est ac habet, in cuius est ipse potestate cum rebus suis omnibus? Gene. 3. Gene. 18. Eccl. 3. 2. cor. 3. Act. 17. 1. cor. 4.

Ipsa vero talis incineratio non modo pro se habet scripturam, sed & meritũ. Scriptura q̃dẽ dicit: In domo pulueris, puluere vos cõspergite. Et alia: Vlulate pastores & clamate, & adspergite vos cinere optimates gregis. Per ipsam vero cum pœnitentia incinerationem, pleriq̃ gratiam apud Deum & misericordiam meruerunt. Mardochæus enim, audito crudeli contra Iudęos edicto, propter Aman per Assuerum facto, cinere pœnitens, est exauditus. Dauid in cinere pœnitens, misericordiam & gratiam pro peccato superbiæ & adulterij apud Deum obtinuit. Niniuitæ saccis induti, cineribusq̃ sparsi, pœnituerunt, & pœnitentes exauditi sunt. Mich. 1. Hiere. 25. Hest. 4. Psal. 101. Ion. 3.

Consecrantur autem & benedicuntur eiusmodi cineres, ne cacodæmon suis insidijs nos impedire possit ad acquirendum virtutem huiusmodi cæremoniarum, vtpote memoriæ vilitatis, humilitatis & pœnitentiæ. Id quod vel vna precationum, maxime q̃bus fit benedictio cinerum, subinsinuat, dicens: Deus q̃ non mortem, sed pœnitentiam desideras peccatorum, fragilitatem conditionis humanæ benignus respice, & hos cineres, quos causa proferendæ humilitatis atq̃ ꝓmerendæ veniæ, capitibus nostris imponi decernimus: benedicere tua pietate dignare, vt q̃ cinerem nos esse, & ob prauitatis nostræ meritum in puluerem reuersuros cognoscimus, peccatorum veniam & pręmia pœnitentibus repromissa, misericorditer consequi mereamur, Per dominum &c.

Contectio vero non modo simulacrorum, sed & omnium lætiorum ornamentorum in Ecclesia, non parum multa significat.

Primo q̃dem significat rompheam illam, qua nobis ob peccatum protoplastorum clausa tectaq̃ fuit paradisus, & omnis eius amœnitas & iucunditas. Gene. 3.

Secundo ignorantiã & obscuritatẽ designat, quæ nobis ex eo peccato proue-

uenit,diuinorũ & cælestium,quæ sic ignorare cœpimus,& illa nobis esse cœ-
Roma.1. perunt velata,vt teste Paulo,Deum cognoscentes,non sicut Deum glorifica-
uerimus aut gratias egerimus,sed euanuerimus in cogitatiõibus nostris,corq;
nostrum factum fuerit obscurum & insipiens. Cuius velationis figura prope-
Exo.34. 2.cor.3. modum fuit velamen, quod Moses posuit super faciem suam, quia filij Israel
claritatem vultus eius sustinere non poterant.

Tertio designat,nos ob nostra peccata desijsse esse lumina,qualia fuerunt,
quos imagines repſentãt in Ecclesia. Ad quos Christus ait: Vos estis lux mun
Matth.5. di. Sic luceat lux vestra coram hominibus,vt videãt opera vestra bona,& glo
rificent patrem vestrum,qui in cælis est.

Quarto designat indignam velationem,qua diuinitas Iesu Christi ptopter
peccata nostra indignissime velata fuit in ei⁹ captiuitate, flagellatione, cruci-
fixione,& in hoc genus alia passiõe eius, quæ mox à principio quadragesimæ
celebratur ab Ecclesia generatim, vnde tunc plerisq; in locis crux per Ecclesi-
am non portatur nisi cooperta, q̃ in ea Christus ob peccata nostra sic cœperit
tribulari,diuexari & pati,quasi non Deus,sed solus homo videret̃ esse, quoni
Esa.53. am diuinitas eius in eo tum fuerit absconsa & velata,cuius argumento sol eti-
Luc.23. am fuit obscuratus. Hinc ad eum in cruce pendentem, dixerunt Iudæi: Si rex
Matt.27. Marc.15. Israel est,descendat nunc de cruce,& credimus ei. Confidit in Deo,liberet nũc
Luc.23. eum,si vult. Dixit enim,quia filius Dei sum.

Anticipatio temporaria vesperarũ precum, quæ aliàs cantant̃ sero factoq;
prandio, per quadragesimam vero cani solẽt ante prandium,& quidẽ statim
1.cor.10. post Missam & nonam,significat in primis,à nobis,qui sumus,in quos fines se-
culorum deuenerunt,solem iustitiæ,qui p solem firmamenti cæli significatur,
Malac.4. ob peccata nostra recessisse:nosq; propterea tam mane quàm sero diei, pœni-
tendo pro peccatis esse debere mœstos in fletu pœnitẽtiæ, qui subinsinuatur p
2.cor.7. Psal.29. vesperam,quæ vel ideo tristior esse solet, q̃ incipiẽte ipsa, nox appropinquat,
dicente propheta: Ad vesperam demorabitur fletus. Ad excitandum proinde
De cons. dist.1. So-let facilius eiusmodi mœrorẽ & fletum pœnitẽtiæ pro peccatis, Ecclesia in conci-
lio Cabilonẽ. instituit, in quadragesima idem esse debere prãdium, quod cœ
na,quæ post vesperam dari consueuit,nec post ipsam aliquid aliud manduca-
ri:proinde facto p quadragesimam prandio, deinde nihil esse sumendum,sed
prorsus esse totum diem ieiunandum,cæterisq; pœnitentiæ operibus insisten-
Luc.24. dum,atq; cum discipulis ad Emaus euntibus,clamandum ad dominum: Ma
ne nobiscum domine,quoniam aduesperascit, & inclinata est iam dies, prout
certe nunc vergit ad interitum,quando cœperit adesse nouissima illa hora, de
1.Ioan.2. qua sic p̃dixit Ioannes: Filioli,nouissima hora est,& sicut audistis q̃a Antichri
stus venit,nũc Antichrĩ multi facti sunt,vnde scimus q̃a nouissima hora est.

Litaniæ lectio,quæ fit in processione,designat primo grauitatẽ nostrorum
peccatorũ,propter quæ non solum quidquid est diuinæ gratiæ beatitudinisq;
amisimus,cognitionemq; veritatis obscurauimus, sed & ob ea filius altissimi
Iesus Christus, amarissimam & turpissimam mortem & passionẽ subijt,pro-
ptereaq; nobis opus esse intercessione sanctorum in cęlo,quos authoritate &

exẽplo scripturæ,quam passim adduximus in nostris lucubrationibus, in ipsa litania implorare debemus,tanquam vnius patris fratres & vnius capitis mẽbra,nobiscum precentur eundem patrẽ,quatenus nos peccatores exaudiat,qui nunc citra dubium sunt in statu gratiæ,perfectæq; erga nos & Deum charitatis,ideoq; certo audiendi:nos vero cũ ipsis exaudiemur, vbi memores nostræ vilitatis & indignitatis, pœnituerimus pro peccatis nostris,& ab ijs cessauerimus,& opera pœnitentiæ fecerimus:qualia sunt(post opus orationis)ieiunare & eleemosynas dare, de quibus feria quarta Cinerum dominus in Euãgelio mentionem facit,docens ne faciamus ea nisi propter laudem,charitatẽ & complacentiam Dei Opt. Max. à quo duntaxat speranda sit retributio. Amen. Tob.12.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREmonijs Dominica Inuocauit. Cap. XVII.

CAeremoniæ catholicæ,de quibus plerunq; dici solet in prima quadragesimæ dominica, sunt ieiunatio quadraginta dierũ, quibus & ipse Christus plene ieiunauit,vt accipimus ex Euangelio,quod ea dominica legitur. Cuius causa potissimum sermo solet haberi eadẽ die,de cæremonijs ieiunatiõis quadraginta dierum,quæ tamen inchoantur feria quarta Cinerum,non tam illius & huius diei,quàm totius quadragesimæ cæremoniæ existẽtes. Ad veriorem autem intellectum harum catholicarum in Ecclesia cæremoniarum, nonnulla sunt disputanda,sacrisq; literis obfirmanda. Matth.4. Marc.1. Luc.4.

In primis quid sit ieiunium,de- 1
inde quotuplex generatim sit ieiunium,postea quid sibi velit ac significet ieiu- 2 3
nium,quando & à quo cœperit ieiunium,quid corpori prosit & animæ ieiuni- 4 5
um,& quare quadraginta diebus ieiunauerit Christus. Postremo,quur qua- 6 7
dragesimale ieiunium statutum sit ab Ecclesia tempore Martij ante Pascha
complendum,& feria quarta incipiendum:præterea,quibus modis fuerit con- 8
secratum,perindeq; præfiguratum.

Ieiunium proinde non aliud est, quàm victus potusq; prouocantium vt plu- 1
rimum ad luxuriam carnis,abstinentia & parsimonia. Id quod in Ecclesia catholica duplex est. Vnum, quale est ieiunium quatuor tempor[um] & ipsius quadragesimæ,quoniam originaliter à diuo Petro,quod refertur,institutum perseueret in hoc vsq; tempus,vt à principio fuit nascentis Ecclesiæ. Alterum ve- 2
ro est ieiunium dispensationis,nempe quod loco alterius boni meritorij institutum est ex rationabili causa,cuiusmodi sunt ieiunia in vigilijs solennium feriarum,vtpote Iesu Christi,virginis deiparæ,Apostolorum, & id genus alior[um]: quandoquidẽ quondam in præcipuis ferijs duo celebrata fuerunt noctumalia officia,quibus & populus ipse summa deuotione reuerẽtiaq; præsens,tota nocte in laudibus diuinis vigilauit, cuius adhuc antiquæ cõsuetudinis vmbram videmur obseruare in nocte natiuitatis & Christianæ resurrectionis.

Quia vero succedente tempore,diabolo pertæso tantam deuotionem,cœperit isto authore zizanium succrescere in ipso tritico,multiplex peccatum à lusoribus,à cantoribus,& id genus alijs leuibus personis turpiter cantando,crapulando,saltando & fornicando &c. perpetrari,mota fuit Ecclesia, & eiusmodi vigilijs interdixit, & dispensans, loco earum statuit fieri ieiunia, quæ vel in Matth.13.

hodiernum diem retinent nomen officij, vtpote quod plerunque semper vigiliæ, non autem ieiunia, soleant appellari.

Eheu quàm nos modo degenerauimus ab ijsdem primæuis Christianis, qui, vt intelligimus, non vsum, sed abusum repræhendentes & abrogantes, pro bono melius, & pro abusu bonum vsum introduxerunt: nos vero nunc decrescẽtes in omni erga Deum & hominem charitate, partim frigidi sumus in omnibus ferme bonis vsibus, partim vero prorsus abrogamus, & in eorum vicem pessimos abusus surrogamus, & in horrendam Dei & eius scripturæ blasphemiã, per scripturam defendere molimur, vti nunc fit in abrogatione dierum feriationis & ieiunationis, bacchanales & crapulatorios dies ita seruantes, vt in eis ne memoria quidem publica fiat Dei & eius diuini cultus. Id quod plus quàm aperto
1.cor. 10. testatur appropinquare finem seculi, diesque esse nouissimos, in quibus Christo
Matt.24. prophetante, charitas refrigescit, iniquitasque præualet & abundat.

3 Significat autem vtrunque iam dictum ieiunium, aliud esse ieiunium, quod dicitur spũale, propter quod vti summe necessarium, corporale institutum est ieiunium, quod sine illo meritorium non est æternæ mercedis. Est autem spũale ieiunium, abstinentia vitiorum & peccatorum. Id quod maximum est ieiunium, solumque meritorium beatitudinis æternæ. Quid enim prodest corporaliter abstinere à cibo & potu, & interim non abstinere ab iniquitatibus, à carnis voluptatibus, & ab huius mundi delectationibus, prout dicit propheta:
Esa.58. Quid homo proficit humiliando se, qui ieiunat in peccatis suis, & iterum faci-
Eccl.34. ens ea? Nonne hoc est maius ieiunium, quod elegi? dissolue colligationes impietatis. In quo dominus non abrogat ieiunium corporis, vnde spũs facilius oritur, sed huius necessitatem subindicat.

4 Ieiunium vero cœptum est initio mundi à primis parentibus in paradiso,
Gene.3. quando abstinuerunt à fructu ligni scientiæ boni & mali, quod illis Deus
Gene.2. præcepit, inquiens: De ligno scientiæ boni & mali ne comedas. Fuitque tri-
Exo.24. bus mundi temporibus à sanctissimis viris obseruatum: Ante legem à Mo-
3.Reg. 19. se, sub lege ab Helia, & post legem & in tempore gratiæ ab ipso Christo salua-
Matth.4. tore, quorum singuli singulos quadraginta dies & noctes ieiunarunt.

5 Ieiunium vero (si recta sit intentione) multifariam prodest tam corpori quàm animæ. Corpori quidem, quoniam sanat ipsum, & in sanitate præseruat: In mul-
Eccl. 37. tis enim escis, inquit scriptura, erit infirmitas, propterque crapulam multi obierunt: qui vero abstinens est, adijciet vitam. Animæ vero plurifariam prodest. Primo prohibet eam à vitijs & peccatis. Sicut enim gula prouocat ad ea, sic ab
Pro.26. eis deuocat abstinentia, secundum prouerbium quod habet: Cum defecerint
Gene.3. ligna, extinguetur ignis. Hinc quàm diu Adam & Eua ieiunarunt, tam diu manserunt casti: facti autem sunt luxuriosi fracto ieiunio. Hinc cacodæmon in primis tentauit Christum in deserto per gulam, dicens: Si filius Dei es, dic vt lapi-
Luc.4. des isti fiant panes: nimirum ratus, si ieiunium frangeret ipse, facile deinde labe-
Deut.8. retur ad alia vitia. Qui virtutem ieiunij sciẽs, respondit: Non in solo pane &c. Secundo subleuat mentem ad altitudinem sapientiæ, prudentiæ & scientiæ di-
Luc.21. uinæ, Christo subindicante: Videte, ne grauentur corda vestra ebrietate & cra

pula. Quod vbi seruauit Daniel, factus est arcanorũ interpres. Cuius memores apostoli, quoties erant consultaturi, vel impositione manuum daturi spm̃ sanctum, qui spũs est sapientiæ, prius ieiunarũt. Quos vtinam sequerentur in rebus consultandis nostrates tam Ecclesiastici, quàm seculares consultores. Daniel. 6. Act. 13. 14. 16. 17.

Tertio dat virtutẽ & fortitudinẽ contra tam corporales quàm spũales hostes: vbi enim abstinẽtia, ibi sapiẽtia: vbi sapiẽtia, ibi consilium bonum, q̃d plerunq; longe p̃ualet robore quocunq; contra hostes. Ruit enim mole sua res consilij expers. Ita filij Israel contra tribum Beniamin, quæ peccarat, præualere non potuerunt, nisi tertia vice facto ieiunio. Sic Iudith ieiunando meruit vincere Holophernẽ, typum diaboli. Sic ieiunando Christus vicit in deserto cacodæmonem. Atq; vtinam & nos ita sobrij essemus & ieiunaremus, cõtra quoscunq; inimicos bellaturi: dubio procul non abesset aliquando victoria. Quarto largitur præmia gratiæ & vitæ æternæ. Sic, quia Niniuitæ pœnitẽdo ieiunarunt, Deus eorum est misertus, & non perierunt, quorum tamen ciuitas cum ipsis intra quadraginta dies subuerti debuerat. Sic, quia Helias ieiunauit, ambulauit vsq; ad montem Dei Oreb, deinde raptus in cælum curru igneo. Id quod figurauit, nos ieiunio peruenturos ad cælestem patriam, vnde sumus p̃ gulam protrusi. Atq; hinc est, q̃ ad Christum, postquam ieiunauit, tentationesq; vicit, accesserint angeli & ei ministrauerint, vti vero Deo, cęli habitatori. Huiuscemodi fructus & vtilitates ieiunij sacerdos in quotidiana præfatione sic in nostri omnium persona precatur, dicens: Vere dignum & iustum est, æquum & salutare, nos tibi semper & vbiq; gratias agere, domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, qui corporali ieiunio vitia comprimis, mentem eleuas, virtutem largiris & præmia, per Christum dominum nostrum: Per quem maiestatem tuam laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates. Iudic. 20. Iudit. 8. Iudit. 13. Matth. 4. Marc. 1. Luc. 4. Ion. 3. 3. Reg. 19.

6 Ieiunauit autem Christus quadraginta diebus & noctibus, quem & ipsi sequi debemus, ob aliquot rationes. Prima earum est, vt sequens Mosen legislatorẽ & Heliam p̃phetam, quorũ vterq; quadraginta dies ieiunauit, demonstraret, suum Euangelion nec à lege nec à prophetis dissentire, sed, teste Paulo, testimonium habere à lege & p̃phetis. Secunda, vt demonstraret illum vere ieiunare, qui ieiunando præcepta seruaret vtriusq; testamenti. Quandoquidem quadragenarius numerus ex quatuor cõstat ac decem. Quater enim decem vel quatuor decies, faciunt quadraginta: per quatuor autem nouum testamentum, quod in Euangelistis consistit, significatur: p̃ decẽ vero vetus, quod in decem mandatis legis continetur. Exo. 24. 3. Reg. 19. Roma. 3. Exo. 20. Deut. 5. Matth. 5.

7 Ieiunium vero quadragesimale inchoatur quarta feria, quoniã feria quarta Christus suum cœpisse ieiunium perhibetur, quum tertia feria tradat̃ esse baptizatus iuxta computationem suæ ętatis. Insuper, quia diebus dominicis non ieiunat̃ ob gaudium resurrectionis, in qua Christus non ieiunasse, sed bis comedisse legitur vna die, fuit addere necessarium quatuor dies priores, incipiendo à quarta feria, quo sacer numerus quadraginta dierũ compleretur. Quem quidem numerum quadragenarium dominus plurifariam consecrauit, vt in lib. priorum Quadragesimalium docuimus. Luc. 24.

In Martio autem præcipue dicitur hoc esse ieiunium institutum, quod eo tempore, scilicet veris, hoc magis carnem ieiunio reprimimus, quo magis ipsa mouetur ad libidinem, pruriginecp carnali æstuat.

Ipsum vero continuamus ante Pascha, quod mox quadragesimam sequit, ob aliquot causas. Prima est ipsius figuræ Israelitarum, quales nos spūaliter

roma.9. sumus. sicut enim isti quadraginta annis in deserto pœnituerunt, & deinde pascha comederunt, ita & nos quadraginta diebus ieiunando pœnitentes, deinde

exo.12. de pascha mãducamus. Sicut etiam filij Israelis, priusquam figuralem agnum paschæ comederent, se adflixerunt, & lactucas agrestes, id est, amaras mandu-

1.cor.11. carunt, ita & nos per pœnitentiæ amaritudinem, quæ fit ieiunando, prius affligi debemus, vt deinde statim digne comedamus agnum vitæ, corpus scilicet

Ioan.1. Iesu Christi, agnum qui tollit peccata mundi.

Præterea, qm̃ in fine quadragesimæ celebraturi sumus dñi crucifixi passionem & mortem, post quam ipse demum ad vitam æternam resurrexit, ita congruit, vt ieiunando p repressionẽ carnalium voluptatum, crucẽ nobis ipsis faci

galat.5. amus, vt & ipsi tandẽ cum eo mori, & ad vitam æternã resurgere valeamus, Paulo dicente: Qui aũt Iesu Christi sunt, carnẽ suam crucifixerunt cum passi-

2.tim.2. onibus & concupiscẽtijs. Non em̃ possumus, eodẽ teste, resurgere & cõregnare cum eo, nisi & cum ipso compatiamur, crucẽcp nostram suscipiẽtes, eum sequamur. Ex ijs pinde singulis & vniuersis facile colligimus, q̃ non modo grauiter peccẽt nostræ tẽpestatis hæretici & schismatici, q non modo quadragesimale tẽpus, quod à Petro institutum, Christi exemplo p totum terræ orbem concorditer vsq ad hæc tempora seruatũ est, prorsus abrogarunt, sed & nequiter & mendaciter gloriant de cruce dñi, deq mortificatione veteris Adæ, quũ nihil aliud agant q̃ quod ipsum viuificant, passeribus etiam salaciores. Deus faxit, vt omnes non tam corpore quàm mente à vitijs ieiunemus, Amen.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS

Dominica Lætare. Caput XVIII.

O Si factum à nobis esset, quod factum bene sperat Ecclesia catholica p cæremonias, alicubi seruari solitas die quarta quadragesimę dñica, quam solemus ab ipso sacrosanctæ liturgiæ introitu vocare, dñicam Lætare: quandoq

esa. vlt. dem introitus Missæ, desumptus ex Esaia, ppheta, incipit, Lętare Hierusalem. Hæc ipsa vero dñica quarta quadragesimæ, nominat nõ solum dñica lætitiæ, sed & psignitur ab ea cæremonijs lætis: nempe quod in ea canit ipsum Kyrie eleison paschale, resonãs lætissimam melodiam lætissimæ resurrectionis Iesu Christi, adeocp nostri omnium, futuræ circa finem mundi. Designant aũt hæ cæremoniæ lætæ, lætitiam illam spūalem, quam plericp omnes habere debent, qui de suis hactenus peccatis conterendo, confitendo, ppositocp satisfaciendi veraciter pœnitent, nec in operibus pœnitentiæ deficiunt.

Est autem vnum singulariter in Euangelio eius dominicæ secundum spiritualem ipsius intellectũ, expressum, propter quod lætari debemus in pœnitentia pro peccatis nostra, quantumuis magna & dura. Ipsum quidem est mirabilis illa & lætissima refectio, quam habituri sumus post hunc pœnitentiæ labo-

borem in cælesti patria, quæ significatur per eam refectionẽ, qua dominus mi- Matt.14.
raculose quinq; millia virorum, demptis mulieribus & pueris, ita quinq; pani Marc.6.
bus & duobus piscibus saturauit & pauit, vt non modo fuerint omnes satura Luc.9.
ti, sed & plus remanserit quàm fuit appositum: argumento, q̃ in æterna gloriã Ioan.6.
non modo saturabuntur omnes, vt Dauid dicebat, sed & erũt sine penuria re- Psal.16.
rum omnium opt. sicut olim in deserto non defuit manna, quod sine penuria Sap.16.
manducarunt. Ea ipsa vero refectio cælestis constabit ex quinq; spũalibus pa
nibus & duobus piscibus. Primus est, præsentia Dei, quem videbimus in cæ
lo, qualis est, quem, Paulo teste, nunc fide videmus per speculum in ænigma-
te, tunc facie ad faciem, & q̃dem sicuti est, teste Ioanne. Secundus panis est, 1.Cor.13.
ineffabilis diuinæ faciei visionis pulchritudo, vtpote tanta, quantam nec ocu- 1.Ioan.3.
lus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quãtam nec Aposto-
lus eloqui potuit. Id quod inter cætera ex duobus conijci potest. In primis ex Esa.64.
eo, q̃ homo mortalis eam nequeat inspicere, nec illam vidit quisquam, exem- 2.Cor.12.
plo Mosis, qui etsi facie ad faciem domino loqueretur, domini tamen faciem 1.Ioan.3.
videre non potuit, dicente ad ipsum domino: Non poteris videre faciem me-
am: non enim videbit me homo, & viuet. Deinde ex transfiguratione dñica, Exo.33.
in qua facies domini præ nimia pulchritudine resplenduit vti sol, vestimenta Matth.17.
aũt eius facta sunt alba sicut nix. Tertius panis est, societas angelorum, inter Marc.9.
quorum sortes est sors nostræ beatitudinis. quum enim Christo teste, resurre- Luc.9.
xerimus à mortuis, neq; nubemus neq; ducemus, sed erimus sicut angeli in cæ Matth.22.
lis. Si tales, quales angeli, ergo consortes erimus angelorum, de quorum nobi Marc.12.
lissima natura & conditione, videatur opus nostrarum homiliarum & conci- Luc.20.
onum & sermonum. Quartus est, consortium sanctorũ in cælo, q̃ regnant ini
bi cum Christo, scilicet patriarcharũ, prophetarũ & apostolorũ & cæterorũ ele-
ctorũ, inter quos speramus nos visuros parẽtes, fratres, sorores, & eos quos hic
ex animo vereq; dileximus. Cuius causa dicit Paulus: Gratias agẽtes Deo & Coloss.1.
patri, q̃ dignos nos fecit in partem sortis sanctorũ in lumine. Ita nimirũ viderũt 1.Tim.6.
cum gaudio Mosen & Heliam discipuli in trãsfiguratione. Quintus est, dul- Matth.17.
cedo beatitudinis internæ, quæ tanta erit, vt nostræ tribulationis hoc in mun- Marc.9.
do nõ aliter obliuiscemur ob eam, quàm mulier, quum pepererit hominem in Luc.9.
mundum, sui doloris obliuiscitur. Cuius exemplum possumus habere ex gau Ioan.16.
dio, quod habuerunt discipuli in trãsfiguratione dominica, vtpote quod tan-
tum fuit, vt Petrus sui ipsius fuerit oblitus, dicente ipso: Domine, bonum est Matth.17.
nos hic esse, si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, & Mosi vnum, & Marc.9.
Heliæ vnum. Tanta nimirum est ea beatitudinis dulcedo, vt mille anni sint il- Luc.9.
lic in æternitate præ nimio gaudio beatitudinis, sicut hic vnus dies. 2.Pet.3.

Iam vero, charissimi, quis esse possit tam alienus ab omni sensu & ratione, tamq; carnalis & mundanus, qui non etiam totius huius vitæ pœnitẽtiam ex animo sit laturus spe tantæ refectionis, tantæq; mercedis pro labore pœnitentiæ, quando miles spe parui stipendij non solum quoscunq; labores & maxima quæq; pericula vitæ patienter in bello sustinet?

Nec est, quod interim nos frangat & pusillos reddat & deficientes âma-

ritudo hordei pfatæ pœnitentiæ, refectionisq; dilationis, qñquidem debemus eam dulcorare dulcedine duorū piscium spūalium, q p duos pisces designantur in Euangelio. Primus piscis est, spes certitudinis pueniendi ad tam preciosam
Roma.5. & gloriosam in cælesti patria refectionem p pœnitentiam, qñquidem talis spes
Roma.8. non confundit, qua vel sola, teste Paulo, nūc salui sumus, tales post hac re ipsa
Roma.11. futuri: q ppterea nos hortatur, inquiens: Spe gaudemus, q hęredes Dei sumus
Psalm.15. secundum spem vitæ æternæ. Talem spem Dauid olim habuit, dicens: Insuper & caro mea requiescet in spe. Secundus piscis est, consolatio duplex. Prima est certitudo diuinæ fidelitatis, qñquidem dñs, q nobis p pœnitentia tantam refe
Heb.6. ctionem pollicitus est, mentiri nequit, q & potēs est, qdquid promisit, facere,
Roma.4. teste Paulo. Quod sciēs Dauid, dixit, se suamq; animam consolans in suis ad-
Psal.26. uersitatibus de futura gloria: Credo videre bona dñi in terra viuentium. Expecta dñm, viriliter age, & cōfortetur cor tuum, & sustine dñm. Quasi dicat, Certus sum, dilecta anima mea, me visurum delicias cæli dñi mei in regione beatorū. Fortiter & patiēter perfer aduersitates tuas, consolare in dño, qa cito liberator aderit, & videbis bona in terra viuentium. saturabor, quum apparu
Psalm.16. erit gloria eius. Secunda consolatio, est breuitas temporis pœnitendi. Et qñ finietur illa pœnitētia, & incipiet tam gloriosa refectio? Nimirum Paschæ, non in eo paschate, quod post tres hebdomadas futurum est, sed quod erit, quoad animam, quando hinc per mortem transituri sumus ad vitam ęternam: quoad
Ioan.5. 1.Thess.4. corpus, quando corporaliter resurrexerimus in vltima resurrectione, transitu-
1.Cor.5. ri ad vitam æternam, ad quam Christus Paschæ resurrexit, quem ceu caput, ipsi tanquam membra sumus sequuturi.

Atq; hoc est, q dominica Lætare, est septima à dominica septuagesimæ, in
4.Reg.15. qua celebrauimus memoriam pœnitentiæ, quam fecerunt Israelitæ in captiui-
Psal.136. tate Babylonica, & quam nos, quos illi significarunt, facere debemus per to-
Psal.89. tam vitam nostram, quæ vt plurimum finitur septuaginta annis: sic hæc ipsa septima dominica à septuagesima, significat septimam ætatem eorum, q sunt
Galat.4. in superna Hierusalem, quę sursum est mater nostra, in æterna requie. & significat, q quemadmodum libere concessum fuerit filijs Israel redire & transire à Babylone anno septuagesimo, quam habuerunt redeundi potestatem plenariam in septuagesimo anno, ita & nos quoq; finitis sex ætatibus mundi, erimus in paschate nostro, id est, in septima ætate, per vltimam resurrectionem à mundi exilio liberati, quum cælestem paradisum, quæ est patria nostra, intrabimus. Ideoq; charissimi pœnitemini, estoteq; constantes & patientes: eti-
Iob.8.14. Psal.45. am si tempus nostræ pœnitentiæ duraturum sit per totam vitam nostram, tamen vsqueadeo breue est & vanum, vt respectu vitæ æternæ, vix mereatur
Iaco.4. dici tempus, proptereaq; nominetur in scripturis vmbra & vapor: quæ tamen, si pœnituerimus in ea, cooperabitur nobis vitam æternam in paschate nostræ resurrectionis, quam designat cæremonialis, eademq; lætissima melodia paschalis Kyrie eleison.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS

Dominica Iudica. Caput XIX.

Ha

HAbet & ipsa catholica ecclesia conuenientissimas suas cæremonias dominica quinta quadragesimæ, quæ & ab introitu sacrosanctæ liturgiæ vocatur Iudica, quoniam introitus incipiat, Iudica me Deus &c. Sunt autem hæ cæremoniæ, quòd à primis vesperis eius dominicæ duabus hebdomadis vsq; ad pascha, gloriosa illa vocalisq; gratiarum actio & benedictio, (Gloria patri & filio & spiritui sancto, Sicut erat in principio & nunc & semper, & in secula seculorum, Amē: in omnibus introitibus & responsorijs, quæ sunt ex scripturis de passione Domini, prorsus tacetur. Quæ quidem cæremonialis tam gloriosæ benedictionis, quæ pertinet ad laudem & gloriam bñdictissimæ diuinæq; Trinitatis, in qua Christus secunda est persona secundum Deitatem suam, cessatio & taciturnitas, significat benedictissimam Trinitatē fuisse summe dehonestatam Iesu Christi, secundæ in Trinitate personæ, innocentissima passione, quā vsqueadeo præcedēte die mortiferis suis cogitatibus, verbis, insidijs, machinationibus, consilijs & blasphemijs inceperunt Iudæi, vt etiam totò terrarum orbe hæc ipsa dominica, duplexq; sequens hebdomada, dicatur dominica & tempus dominicæ & innocentissimæ passionis Iesu Christi.

Atq; hoc est, q ipsa sancta ecclesia pridie eius diei dominicæ, & in ea ipsa dominica, sequētibusq; duabus hebdomadis per sancta in diuinis officijs cantica profert, ostendit & erigit sanguinolenta vexilla & instrumenta summi regis Iesu Christi, quibus ipse tantam suam passionem & mortem pro nobis, 1.Pet.1.
proq; nostris peccatis sustinuit, suo precioso sanguine nos à peccato, à diabolo & eius barathro liberans & eripiens.

In primis autem ipsa, dico, sacrosancta ecclesia per sua sancta diuinorū offi 1
ciorū cantica & lectiones, erigit & ostendit catenas & ligamina, quibus Chri Matt.26.
stus rex ille noster summus, ligatus, captus, & ductus est ad falsos iudices. Marc.14.

Secundo nobis ostendit columnam & flagella durissima, quibus ipse liga- Luc.23.
tus ad columnam, sic toto corpore cæsus est, vt nihil sani habuerit à planta pe Ioan.18.
dis vsq; ad verticem. 2 Esai.1.

Tertio nobis ostendit durissimam illam spineam coronam, quæ sic inflicta 3
fuit eius capiti, vt vsqueadeo sanguis omni ex parte dimanauerit, vt formam Psal.21.
hominis non habere visus fuerit, dicente propterea ad populum Pilato: Ecce Esa.53.
homo. Q. d. qualis nunquam visus est alius, quum videatur monstro quàm Ioan.19.
homini longe similior.

Quarto nobis ostendit arundinem, qua sic eius caput & faciem percusse- 4
runt, vt liuore non secus atq; quispiam leprosus intumuerit. Esa.53.

Quinto nobis ostendit crucem & clauos, quibus ille in ea sic distractus & 5
affixus fuit, vt omnia ipsius membra & ossa dinumerari potuerint.

Postremo nobis ostendit lanceam, qua sacrosanctū eius latus sic in ara cru- 6
cis perforatū est, vt suas in illud manus viriles inferre potuerit Thomas apo- Psal.21.
stolus post eius resurrectionem. Hæc, charissimi, vexilla summi regis prodeūt Ioan.19.
per duas septimanas, in quibus ipsi Iudæi animo, consilio, adeoq; blasphemo Ioan.20.
conuicio, execrandaq; contumelia Dominū Iesum perinde lœthaliter & quidem vsq; ad mortem persequuti sunt.

cit. Etsi apud Iudæos dedecoris esset ex vna parte, esse Samaritanum, quē nominabant ipsum, quia tñ etiam aliud melius quiddam significabat, ipse potius voluit in meliorem partem vertere causa charitatis, quæ malum non cogitat. 1. Cor. 13. Samaritanus enim erat idem quod custos, qualis erat Dominus, de quo Dauid: Non dormitabit neq; dormiet, qui custodit Israel. Præterea fuit ipse misericors ille Samaritanus, qui vulnerato inter Hiericho & Hierusalem suffudit oleum & vinum in eius vulnera, curam habens vulnerati. Psal. 120. Luc. 10.

Secundo, vt iniuriam in nos nostramq; personam factam, non vindicaremus, sed patienter ferremus, commendantes Deo, memori & vindicaturo nos & honorem nostrum pro loco & tempore, sicut ipse Deus pater optime stupendeq; vindicauit honorem Iesu Christi in Iudæis tempore post eius in cælos ascensionem per Romanos, destruens regnum & eius incolas, vt nec lapis maneret super lapidem. Memores itaq; esse debemus huius exempli Iesu Christi, quod & eius Apostoli sunt sequuti, dicentes: Maledicimur, & benedicimus: persecutionem patimur, & sustinemus. Inter quos Paulus, facile patientissimus, ait: Si fieri potest, quod ex vobis est, cū omnibus hominibus pacem habentes, non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim: Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus. Luc. 19. 1. Cor. 4. Rom. 12. Deut. 32.

Tertio, vt quemadmodū nos deberemus ad proprias nostras iniurias conniuere, sic minime deberemus conniuere ad iniurias, quæ præcipue tangerent personam diuinæ maiestatis, quā quisq; deberemus pro virili vindicare, quilibet pro suo statu. Id quod singulariter debēt potestates & ecclesiasticæ & seculares, nec ferre vt contra Deū sic luderet bibendo, crapulādo, blasphemando, similiterq; scindendo leuiter verā illius & veterē religionē & fidem, prout pijssimi qq; veteres patriarchæ, prophetæ, Cæsares, & reges & principes zelo gloriæ Dei factitarūt, qbus & suo tēpore, gloriā suā defendēs, mire subuenit. Hoc ipsum, charissimi, designant cæremoniæ silentij Gloria patri, ideóq; docent per duas septimanas, quæ testantur, q̄ ipse Dn̄s tantā iniuriā, contumeliam, blasphemiam, mortē deniq; & omnē passionem sustinuerit pro duobus populis, tam videlicet pro Iudæis quàm pro gentilibus, in quorū numero nos fuimus, dicente Ioanne: Quia Iesus erat moriturus pro gente, nec tantum pro gente, sed & vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Amen. Ioan. 11.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS dominica die Palmarum. Caput XX.

SI qua dies alia nobiscum vel ideo celebranda censet, q̄ ea suæ celebrationis causam habeat & rationē scripturis sacris fundatā, profecto nobis dies ipsa, quæ dies Palmarū dominica vel oliuarum vulgo dici solet, celebranda venit. Q̄nquidē hæc ipsa dies, etsi festa Iudæis nō fuerit olim, tñ eam sicut feriarū maximā celebrarūt in gloriā Iesu Christi Iudæi & Israelitæ, dubio procul instinctu spiritus sancti, & vt patriarcharū & prophetarū dicta & vaticinia cōplerentur. Id quod euidēter arguunt cæremoniæ, quæ in catholica passim ecclesia celebranť ea die, quæ nō solum repræsentāt, quid ea die secūdum euangelicā veritatem realiter Hierosolymis factū sit à Iudæis, sed & quid spiritualiter, quod factum

factum eſt,ſignificarit, quidq́ nos facere ſpiritualiter oporteat indicent,plenæ nimirum pietatis & deuotionis.

Sunt aũt eæ toto paſſim orbe terrarũ die Palmarũ dominica cæremoniæ, q́ facta ſacri fontis adſperſione, fit de omnibus hominũ generibus proceſſio, in qua præcedunt portantes vexillum & rotas cum crucibus, fitq́ primũ ver-
Bñdictio palmarũ. bo Dei benedictio palmarũ & oliuarum, vel (ſi nec palmæ nec oliuæ adſunt, ob vel loci vel tẽporis conditionem) aliarũ arborũ ramorũ,quo per eos inno-
Proceſſio cũ vexillis et crucib⁹ centius & tutius ab cacodæmonis inſidijs ſeruiri poſſit gloriæ diuinæ maieſta- tis. In qua quidẽ proceſſione ſunt,qui canunt,quæ deſumpta ſunt ex euãgelio
Canẽtes. diei dominicæ Palmarũ,ſuntq́ qui deferunt in manibus frondes ramosq́ vel
Deferẽtes palmas & oliuas. palmarũ,vel oliuarũ, vel earũ vice frondes alias. Qui vbi perueniunt ad locũ deputatum,ſunt ex clericis quidem maxime,qui facta ſtatione & cruce velata, ſubtus tuguriolũ quoddã præparata,ſe corã ſigno crucis,pręcedẽte cãtico cõ-
Crux poſita. ſueto, pſternũt, deindeq́ pueri canẽtes,proijciũt palmas corã cruce,deindeq́ qui ſuppellicia vel cappas ante crucẽ proijciũt. Poſt hoc denudaꝛ crux,& ante
Crux nudatur, & canitur. ipſam caniꝛ flebile cãticũ:O crux aue ſpes vnica. Deinceps corã eadẽ cruce ce- lebraturus officiũ,ſe proſternit, iacetq́ donec aliqs pręlatorũ vel ſacerdotum deputatus,ipſum ter percutit, & ille deinde ſurgit,canẽs:Poſtq̃ aũt ſurrexero
Percuſſio ſacerdotis. &c. Quibus ita rite peractis,caniꝛ ab adoleſcẽtibus glorioſus ille hymn⁹,Glo-
Gloria laus. ria laus,continens gloriã,quæ die palmarũ exhibita eſt ab ipſis Iudæis, præſer- tim à pueris & adoleſcẽtibus,dño Ieſu Hieroſolymã ingredienti. Finito eo can-
Paſſio Domini. tico,proceſſio fit ad tẽplũ tã cũ gaudio q̃ mœrore,ſtatimq́ Liturgia celebra-
Matt.26. 27. tur,& in ea flebiliter legiꝛ paſſio dñi Ieſu Chriſti ſecũdum Matthæũ. Hæ ſane ſunt diei dñicæ palmarum cæremoniæ pietatis & doctrinæ ſalutaris omnino plenæ, quas propterea paucis per ſcripturas & earum rationes interpretemur.

1 In primis palmæ, oliuæ, & id genus frõdes & flores alij, q exhibenꝛ ea die,
Matth.21. Marc.11. Luc.19. Ioan.12. reducunt in memoriam palmas, oliuas,& alias frondes & flores, qbus olim Iudæi Chriſtum, Hieroſolyma intrantem,honorarunt,teſtibus Euãgeliſtis,qui dicunt,q́ die palmarum dominica occurrerint Ieſu, Hieroſolyma intranti,turbæ cum floribus & palmis & ramis.

Quòd vero deuotis ex Dei verbo deſumptis orationibus, eiuſmodi flores & frondes benedicunꝛ, fit vt geſtãtes ipſos,eo deuotius per ipſos Chriſtũ honorare poſſint,& eis ad ipſius gloriã & ſuam ſalutẽ recte,licite,fructuoſeq́ vti queãt,ſemotis inſidijs & machinationibus cacodæmonis,qui nõ poteſt,quod vult,in eiuſmodi conſecratas creaturas vt in alias, violenter agere: quãdoqui-
1.Tim.4. dem omis creatura verbo Dei & oratione ſanctificaꝛ ab ea maledictione, quã incurrit maledictione protoplaſti,dicente Dño:Maledicta terra in opere tuo.
Gene.3. Mentitur proinde ſibi iniquitas, mendaciter inquiens, quòd propterea benedicantur,vt per eos nigromantizemur,vt ita dicam,ipſisq́ contra tonitrua tempeſtatesq́ alias in ignem proiectis abutamur, quũ mens, benedictio, oratio & actio ipſa contrarium teſtentur.

Quis autẽ prohibere poteſt,ſi ſunt clam, q fortaſſis abutunꝛ eiuſmodi frondibus,quum diabolus abuti tentabat Chriſto ad gulam, ſuperbiã,auaritiam,

& ido-

& idololatriam, ipsiq; Iudæi quondam, vt nunc plerique male Christiani, ipso eiusque verbo abusi sint, Domino ipso permittente.

Processio ipsa, repræsentat Iudæorum processionem, in qua summa cū gloria lætitiaq; Christo processerunt obuiam in triplici ordine: nimirum nonnulli præcedentes, nonnulli lateri Domini adhærentes, nonnulli sequentes, in quorum medio Christus fuit, asello sedens humiliter, vt impleretur scriptura, sic de eo prædicens Hierosolymis: Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam & pullum filium subiugalis. 2 Zacha. 9.

Et docuit per suam humilitatē, vt & ipsi humiles fugeremus vanam huius mundi pompam, quæ non est nisi quædam vanitas, quæ cum mūdo transibit, & omis concupiscentia cum illa. Quapropter ipse rex regū & Dominus dominantium, Iesus Christus, visus est illa sua noua aduentus sui pompa, huius mundi pompam quodammodo deridere, nullis ingressus armatis & equitibus, asello stolido, non equo alto insidens, non purpura, sed vili Apostolorum vestimento adornatus, nec curru triumphali, nec buccina vsus, sed pompa plane stupenda, noua & mystica ingressus. Eccles. 1. 2. 3. Apoc. 19.

Cruces & vexilla, quæ deferuntur in frontispicio processionis, significant crucem, qua Christus morte sua paulo post ob redemptionem omniū pugnaturus erat contra peccatum, diabolum & infernum, victurusq; ceu victor hostem superans, ex bello profert sua & sui inimici vexilla. 3 Matt. 12. Lucæ 11.

Canentes in processione nostra, repræsentant eos Iudæos, qui præcedentes & sequentes in sua processione clamarunt, dicentes: Osianna filio Dauid, Benedictus qui venit in nomine Domini. 4

Primo autem testati sunt nobiscum per ea & eorū similia verba, Christum esse hominē benedictū ex progenie Dauid, & nomine patris in terrā missum ob hominum salutē. dicentes enim, Osianna &c. nihil aliud intenderūt dicere ex sancti spiritus inspiratione, quàm, O salua nos, scilicet pater in excelsis per filium tuum & filium Dauidis, Pater æterne, quem tuo nomine misisti ad nos saluandos. Id quod Christus alibi comprobans, dixit: Ego veni in nomine patris mei, & non recepistis me. Veniet alius nomine suo, & illum recipietis. Est autem ea benedicta acclamatio desumpta ex psalmo, quem Iudæi multis antea annis orauerant pro salutari Messiæ mundiq; saluatoris aduentu. Ioan. 5. Psal. 117.

Secundo monemur & nos per huiusmodi cæremonialem cantū, vt & Christum, Paulo monente, corde ad iustitiam, confessioneq; oris ad salutem, gloriose coramq; omnibus confiteamur. Rom. 10.

Portantes in manibus in nostra processione vel oliuarum vel palmarum vel aliarum arborum frondes & ramos, repræsentant Iudæos, qui ramos & frondes ex arboribus oliuarum & palmarum deciderunt. 5

Sternentes vero vestimenta, repræsentant Iudæos, qui factitarunt idem in sua processione. 6

Signū crucifixi, q̄d adornatū est, rep̄sentat ipsum dn̄m Iesum crucifixū, ad quē & in eius ingressu, p̄iecti sunt rami oliuarū, palmarūq; vnà cū vestimētis.

Per oliuas quidem significarunt mystice, q; ipse Christus rex esset pacificus, pacem

Gene.3. Ephe.2. pacem facturus sua innocente & passione & morte inter patrem suũ cælestem & genus humanũ, quod multis seculis in eius fuerat indignatione propt͛ peccatũ protoplasti. Siquidē pacē significet & misericordiā oliua, quondam ferri solita à legatis. In cuius argumentum olim colũba illa per Noe ex arca missa, Gene.8. portauit oliuā virentibus folijs, in signũ pacis cum Deo à diluuio vniuersali.

Per palmas vero significarunt, Christũ fore victorē contra diabolũ, mundũ & carnē, cui nullus posset resistere, redēpturꝫ suos ex captiuitate diabolica, prout, Deo fauēte, die resurrectionis dñicæ dicemus. Siquidē palma virtutis sit huius, testib⁹ haud fide dubia scriptorib⁹, vt aduersus pōdus & onus impositũ, fortiter insurgat & resistat. In cuius rei signũ & testimoniũ Ioannes vidit in Apocalypsi sua turbam martyrũ ante thronum Dei, palmas in manibus habentiũ, ꝙ significauerint per eas se nunc à peccato, diabolo & inferno liberatos esse, victores omnium passionum huius mundi. In huius argumentum quoqꝫ Dauid ait, quia iustus vti palma floreat in domo Domini.

Plin. li. 3. cap. 4. Gel. li. 3. cap. 6. Apoca. 7. Psal. 91.

Per vestimēta in terrā strata, mysticē significarũt, Christũ esse nouũ hominem, qui veterē hominem, id est, desideria carnis nunquā habuisset, sed cælestem hominem, qui terrena cuncta sperneret, subtusqꝫ se sterneret, nempe cuius regnum de hoc mundo non esset. Ioan. 19.

Deindeqꝫ monemur & ipsi cæremonijs istis bifariam: Primo, vt & nos sacramentaliter & spiritualiter credamus ipsum Christum cælestem fuisse, esse, foreqꝫ semper, pacificum quoqꝫ & victoriosum, qui passione morteqꝫ sua superauerit mundum, carnē, & diabolum, similiterqꝫ nos patri suo pacificarit & reconciliarit. Quod enim Iudæi quondam acti spiritu sancto, significarũt suis cæremonijs adhuc complendum, hoc nos ipsum nostris cæremonijs esse completũ fatemur, vti Paulus ad Corinthios, & Ioannes ipse subindicauit in euangelio suo. Vetera quidem transierunt, factaqꝫ noua sunt omnia. 1. Cor. 10. Ioan. 1. 2. Cor. 5.

Secundo, vt nos moraliter sicut illi quondam mysticē figuraliterqꝫ, ramos oliuarum, palmarũ, vestimentaqꝫ domino substernamus. Id quod faciemus, vbi nomine Dñi de terrena nostra substantia, vtpote de oliuis, pomis, palmis, vestimētis, frumentisqꝫ & id genus alijs rebus, largiti fuerimus pauperibus & inopibus, eos pauerimus, vestiuerimus, & eis alia misericordiæ opera præstiterimus, prout ipse Dominus serio vult, esse videriqꝫ volens, sibiqꝫ præstitum censens, quod illis sit præstitum. Matt. 25.

7 Qui virga percutit pastorem, significat Iudaicum populum, qui Deo permittente & tradente propter nos Christum, qui significatur per eum, qui percutitur ter, ita passione morteqꝫ paucis post diebus percussit, vt triduo fuerit mortuus & sepultus, tertio tamen die resurrecturus, vti factũ est. Id quod primum testantur verba prophetica & euangelica, quæ canit vterqꝫ. Percutiens enim, canit verba Zachariæ, dicentis: Scriptum est enim: Percutiam pastorem, & dispergent͂ oues gregis. Id fieri cœpit verum, quando Christo passo, defunctoqꝫ, discipuli pleriqꝫ omnes dispersi fugerunt. Zacha. 13 Matt. 26.

Percussus vero, ter canit verba Christi, dicēs: Postquā aũt surrexero, præcedam vos in Galilæam. Id fieri cœpit verum, quando Christus tertia die resurrexit Marc. 14. Matt. 26. Matt. 14.

rexit à morte, suisq́ comparuit, dicente angelo ad tres Marias: Nolite expauescere, Iesum quæritis Nazarenum crucifixum, surrexit enim, non est hic. Ecce locus vbi posuerunt eum. Sed ite & dicite discipulis eius & Petro, quia præcedet vos in Galilæam: ibi eum videbitis, sicut dixit vobis. Marc. vlt.

Deinde hoc ipsum testatur crux, quam percutiens & percussus, vel eorum loco alij, ter ponunt, terq́ erigunt, repræsentãtes triduanam Christi mortem & resurrectionem tertia deinde die.

Docemur aũt & ipsi, quo spũaliter tribus vicibus moriamur per mortificationem carnis & eius desideriorum, contritione videlicet ac confessione & satisfactione, vt tandẽ hic ad virtutes, & alibi ad vitam resurgamus, prout Paulus alibi scribit, & aliàs admonet, dicẽs: Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terrã, fornicationẽ, immũditiã, libidinẽ, cõcupiscẽtiã malã, auaritiã. Roma. 6. coloss. 3.

Gloriosa vero illa laus, quam canunt pueri per hymnum, Gloria, laus &c. & quæ statim in Liturgia flebili voce legitur passio dñi, quasi simul intermixta mœstitia, significat & docet: 8 Matt. 26. Matt. 27.

Primo quidem significat & reuocat nobis in memoriam inconstantiam Iudæorum, qui cum vna eademq́ die suprà quàm dici potest, Christum glorificarunt, & quidem ante prandium: statim deinde vespere facto sic ipsum cœperũt odio habere, vt eum principes sacerdotum, scribæ & pharisæi, principesq́ plebis quæsierint perdere, sic quidem, vt ciuitatem sero cogeretur exire, nec fuerit, qui fuisset ipsum hospitatus. Id quod lamentatione quidem dignissimum est. Quinimo paucis post diebus oẽm illi gloriã, quatenus in ipsis fuit, verterunt in ignominiam. Ab eodem enim populo, eodem loco & tẽpore, primum susceptus est triumpho, postea crucifixus. O quàm dissimile est, Benedictus qui venit in nomine domini, &, Tolle tolle, crucifige eum. O quàm dissimile, Benedictus rex Israel, &, Non habemus regẽ nisi Cæsarem. O quàm dissimiles, virentes rami, & crux, flagella, spinæ & arundo. Et quàm dissimile, ꝙ cui dominica Palmarum prostrata sunt aliena vestimẽta, paulo post suis est exutus, forte super eis missa? Docemur autem duo per eam inconstantiam Iudæorum, qui gloriæ & lætitiæ Iesu Christi tantam superaddiderunt ignominiam, mœstitiam & passionem. Primo quidem, vt sciremus Christum voluisse tãtam suam fieri pro nobis passionem, vt oĩno illi nihil deesset ad cumulum, vtpote quæ maxima esset, vt per prophetam dixit: O vos omnes qui trãsitis per viam, attendite, si est dolor similis, sicut dolor meus. Atq́ vere nimirum. Solet ẽm ignominia altius pũgere corda, quam felicitatis cumulus antecessit, quum in omni aduersitate fortunæ, sit infelicissimum genus infortunij, felicem fuisse. Quod fuit in Christo, qui die dominica Palmarum tam plausibiliter fuit susceptus, & deinde tam turpiter tractatus. Secundo, vt sciamus quàm sit instabile & vanum huius mũdi gaudium, & quàm non sit in huius seculi gloriam confidendum, vtpote quę sit instabilis, nec aliqua tanta sit lætitia, quæ vel non mixta sit mœrore, vel (vt testatur scriptura) quam non sequatur tristitia. Cuius causa recte monet Ioannes, vt non diligamus mundum, nec ea quæ sunt in mundo, quoniam transeat mundus & concupiscentia eius. Matth. 21. Marc. 11. Luc. 19. 1 2 3 4 Thren. 1. Pro. 14. 1. Ioan. 2.

Hæc sunt,charissimi,cæremoniæ catholicę, quæ toto terrarum orbe seruantur die dñica palmarꝝ,plenæ Euangelica historia,mysterio,deuotione,pietate & doctrina. Quæ quum fuerint dño Iesu quondam in figura gratissimæ,non possunt nunc illi non esse multo gratiores in veritate. Absit igitur, vt sequuturi hæreticos,tam sanctas & pias cæremonias abijciamus, quæ nos tam aperto monent eorum,quæ Christus ob nostram salutem fecit,simulq́ꝫ deuotionem ꝓuocant,& q̄ oporteat Christo gratificari fide bonisq́ꝫ operibus, addocēt,vt salute & vita quā nobis ille obtinuit,digni simus,vita æterna ꝑfruituri,Amē.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS quarta,quinta,sextaq́; ferijs hebdomadæ sanctæ. Cap. XXI.

ETsi catholica Ecclesia plerosq́ꝫ oēs dies à dñica,quam vocant,Iudica,vsq́ꝫ ad sabbatum sanctum,deuotis & lugubribus cæremonijs passionem dñi nostri Iesu Christi toto terrarꝝ orbe pagat, eam tñ ipsa singularibꝰ maximeq́ꝫ flebilibus cæremonijs exequit̄ tribus diebus,vtpote quarta,quinta,sextaq́ꝫ ferijs in septimana sancta, de qbus etsi singulatim fortasse paulo post dicturus sim,sub hoc tñ capite coniunctim & gñatim de ipsis in eis fieri solitis cæremonijs dicam. Sūt aūt eæ ipsæ tum in Ecclesia cæremoniæ: Tribus sane ꝑmemoratis diebus,qbus suam dñs noster innocētissimus ꝓ nobis passionē consummauit,tribusq́ꝫ deinde diebus & noctibus in sepulchro qeuit, sicut Ionas fuit
Ion.3. in vētre ceti tribus diebus totidemq́ꝫ noctibus. Campanæ non pulsantur,sed
Matth.12. cum tabulis fiunt signa ad horas canonicas,in qbus principia & fines prorsus
Luc.11. obmittunt̄, vtpote Deus in adiutorium, Benedicamus, & id genus alia. Inter
Thren.1. quas matutinæ preces cantant̄ in tenebris,pauloq́ꝫ clamosiores,& in eis Hieremiæ lamentationes, in qbus semꝑ tres versus post vnamquamq́ꝫ literam Hebraici alphabeti sequunt̄,candelęq́ꝫ paulatim & ordinatim vsq́ꝫ ad vnam,quę tñ occultari ꝓpemodum solet, extinguunt̄, fitq́ꝫ ad canticum gloriosum Benedictus dominus Deus Israel, magna vociferatio tumultusq́ꝫ popularis,vociferantibus interim nonnullis aliquoties Kyrie eleison &c. Domine miserere, cum cæteris id genus deuotis & miserabilibus cantilenis.

Campanæ aūt nō pulsant̄ ad diuina officia,vt ꝑ earꝝ silētium recordemur,
Matt.26. q̄ tum apostoli,ꝑ campanas significati, prorsus à ꝑdicando Iesum siluerunt:
Marc.14. sed hymno dicto,exierunt cum Iesu in montē Oliueti:audiētesq́ꝫ ipsius tradi-
Ibidem. tionē ꝑ Iudā,ꝓ tristitia dormierunt,à diuinis laudibus tacētes. Vnde & à com-
Luc.22. pletorio & à vespera,qua dñs traditus est,silentium flebiliter inchoatur.

Cum ligneis vero tabulis fiunt signa: Primo, vt memores simus summæ
Philip.2. tunc humilitatis Iesu Christi,qui tum se ita humiliauit, vt factus sit obediens vsq́ꝫ ad mortem turpissimam, vtpote crucis. Adsolet autem ligni sonus esse gris sono humilior. Secundo,vt moneamur,etsi campanę,id est,maiora signa,
Matt.27. id est,apostoli tum conticuerint,minora tamen signa, quæ significantur per li-
Marc.15. gneas tabulas,id est,mulieres,natura alioquin viris infirmiores,haud siluerūt,
Luc.23. sed Christum sequutæ sunt vsq́ꝫ ad crucem. Tertio,vt admoneamur terroris,
Matt.26. per ligni sonum significati,quem habuerunt apostoli propter Iudæos,qui tunc
Marc.14. Christo capto,ob timorem omnes à Christo aufugerunt.

Quod

Quod principia & fines horarum canonicarum tunc soleant obmitti, significat, Heb.5.7.
quia tum dñs Iesus Christus, sacerdos summus & pastor bonus, alpha & ω, id Ioan.10.
est, principium & finis, traditus sit impijs, nec esse, à quo petamus adiutorium Apo.1.22.
nostrum, qñ sit ipse, p quẽ solum habemus accessum ad patrẽ: quum percusso Ioan.8.
pastore, dispersæ sint oues gregis. Sunt ergo tunc officia diuina sine principio Ephe.2.
& fine, quasi mortua & viduata, qa & patres nostri viduati post mortẽ Christi fuerunt. Item ꝙ Gloria patri &c. reticeť, significat, ꝙ in Iesu Christi passione & morte visa sit fortitudo eius abscõdita, & sacrosancta Trinitas extincta, Esa.53.
ꝓut Esaias aperto vaticinatus est. Item, ꝙ nec salutatio, nec Dñs vobiscum, dicitur, nec Pax vobis: significat, ꝙ Iudas falso osculo Christum tradiderit, Luc.22.
nec aliqua fuerit Iudæis contra dñm pacis, Pax. Item, ꝙ nocturnale matutinaleq́ officium paulo clamorosius fieri solet, significat, ꝙ ꝓphetæ patresq́ sancti veteris testamenti alta apertaq́ voce ṗdixerunt de Christo, quę tunc aperto soleant impleri. Quia vero diurnum officium paulo submissius agitur, significat, ꝙ apostoli tunc vel om̃ino tacuerunt, vel occulte saltẽ ṗdicauerunt. Item, ꝙ non dicit inuitatorium, significat, ꝙ nemo tunc Iesum fideliter inuitauit, sed qa Iudæi consilium inierunt, quomodo Iesum caperẽt in sermone mortiq́ traderẽt, maximeq́ ꝙ tum dispersi fuerunt apostoli, q alios ad dñm inuitare & inuocare ṗdicando consueuerãt. Itẽ qa hymnus laudis non dicit, significat, ꝙ tũc ab inimicis haud laudatus, sed factus fuerit opprobrium hoĩm & abiectio plebis. Item qa non dicit, Iube dñe bñdicere, significat, ꝙ tum bonus pastor & summus sacerdos, qui gregi benedicere & misereri debet, recesserit. cuius propterea causa canitur: Hierusalem Hierusalem, conuertere ad dominum Deum tuum, vt misereatur nostri, & ipsi ad pœnitentiam conuertamur.

Matt.26. Marc.14. Esa.53. Psalm.21. Matth.22. Esa.53. Psalm.21.

Matutinæ preces in tenebris penèq́ sub noctem canuntur, vt eo magis in luctu & mœrore simus, memores, ꝙ tum lux mundi, Iesus Christus, omnem Ioan.1.
hoĩem venientẽ in hunc mundum illuminans, turpiter fuerit in nocte tenebrosa capta, velata, multisq́ modis per noctẽ male tractata, & in eius deniq́ testimonium, dño in cruce pendente, factæ fuerint super vniuersam terrã tenebræ. Matt.27. Marc.14. Matt.27. Marc.15.

Quod vero leguntur Threni Hieremiæ, fit, vt moneamur, nos ita debere deplorare mortẽ & passionẽ dñi, sicut ipse Hieremias deplorauit mortem Iosiæ regis occisi, & qdem maxime, ꝙ vsqueadeo fuerit dñs noster Iesus Christus innocenter occisus, vt Hieremias ꝓpterea in suis Threnis defleuerit captiuitatem populi sui non modo Babylonicam, sed & Romanam, quam incurrerunt propter innocentem Iesu Christi passionem & mortem. Luc.23. 2.Para.35. Luc.19.

Quod aũt literæ Alphabeti Hebraici interpollatim leguntur & concinuntur, fit, vt p hoc animaduertamus cæcitatẽ & duritiam Iudæorum, q mysteria dñicæ passionis nec credere nec intelligere voluerunt, quæ tñ ipsis poterant esse nota, sicut literæ siue elemẽta Alphabeti. Cuius causa vere dixit ꝓpheta in persona Iesu Christi: Miluus in cælo, turtur & ciconia cognouerunt tẽpus aduẽtus sui. Hiere.8.
Israel aũt me nõ cognouit, & populus meus nõ ĩtellexit. Id q̃d dñs ipsis Iudæis Matth.16.
sæpenumero obiecit, allegãs istis scripturas, sed q̃ fuerunt eis vt surdo fabula. Marc.8. Luc.12.
Cãdelæ ordinatim, vna post aliã, extinguuntur vsq́ ad vnã, vt recordemur tũ

apostolos, q fuerunt lux quoq; mundi participatione, obscuratos fuga, parumq; luminis habuisse fidei, q̃ vel sola credit̃ tunc mansisse in gloriosa deipara virgine Maria, quæ designat̃ p vnicam ardentẽ adhuc candelam, quæ tñ nihilominus repræsentat Christum, verum mundi lumẽ. Atq; hoc est, q ea ipsa candela remanens, non extinguit̃, sed vel in fenestra vel arca, accensa seruat̃ occulte, significans, q etsi Christus in sua passione videbat̃ extinctus, tñ secundum
Matt.vlt. diuinitatem, quæ illis erat occulta, viuebat: posteaq; resurgens, cum luce cla-
Marc. vlt. rissima se suis discipulis manifestauit, dicens: Pax vobis, ego sum, nolite time-
Luc.vlt.
Ioã.20.21 re. Videte manus meas & pedes, quia ego ipse sum.

Vociferatio ad Benedictus, & tumultus popularis, & quæ tunc fieri solet
Matt.26. concrepatio, significat, Iudæi proditoris totiusq; cohortis, quam ille cum gla-
Luc.22. dijs & fustibus adduxit contra Christum, tota nocte tumultum sic vehemen
Ibidem. tem, sic turpem, sicq; modis deniq; omnibus execrandum & abominabilem, vt Euangelistæ præ pudore conscribere ipsum intermiserint, contẽti eundem per capita duntaxat rerum significare.

Matt.26. Clãgor canẽtium Kyrie eleison, partim significat ironiam blasphemã Chri
Marc.14.
Ioan.19. stum in eius passione pcutientiũ & adorantiũ, dicẽdo: Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit? Item, Aue rex Iudæorũ. partim significat lamenta-
Matt.27. tiones & dolores sanctarũ mulierũ, quæ de cognatione dñi Iesu sequutæ sunt
Ioan. 20. eum à Galilæa, ministrantes ei. Inter quas fuerunt Maria Magdalena, Maria
Matt.27. Iacobi, & Maria Salome, plorantes iuxta sepulchrum.

Quòd vero decantatis tropis, ad terram pciditur, sub silentioq; orat̃, Mi-
Ioan.20. serere mei Deus, Et collecta, Respice, quæsumus, dñe &c. significat timorem, quem, Christo capto & patiente, discipuli in occulto habuerunt.

Matt.27. Sonitus aũt, qui manu fit ad reuelatiõem luminis, repræsentat incussionem
Matt.28. terroris discipulorũ, cœpti vel ex tumultu cohortis, vel ex terręmotu. Et hactenus de catholicis in Ecclesia cęremonijs, quæ passim tribus ante sabbatum sanctum diebus religiose peragi solent.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS die dominicæ cœnæ. Cap. XXII.

Matt.26. QVinta feria, quam dicere consueuimus Cœnam dñi, q hac ipsa feria no-
Marc.14. uissimã suã dñs cœnã habuit, in ea nouũ sacerdotiũ & sacrificiũ secũdum
Luc.22. ordinẽ Melchisedech instituẽs, tripartitũ oleũ cõsecrari, pedes & cleri & pau-
I.Cor.11. perũ lauari, multisq; in locis hostiæ non cõsecratæ, ad manducandũ in loco sa
Gene.14. cro circũferri & distribui, lauariq; & denudari altaria solẽt. Quia eñ hæc ipsa
Psal. 109.
Heb.7. qnta feria repſentat inter alia, eam diẽ, in qua de agni ad vesperã immolati sanguine vterq; postis & superliminare domorũ, in qbus erat edendus ipse, linie-
Exo.12. bat̃, vt hoc signo viso, exterminator Aegypti domos sacri cõuiuij pteriret intactas, & in eo ipso agno & eius sanguine pfiguratũ est, q si frontibus nostris vn
Ioan.1. ctiõe chrismatis, quasi sanguine Iesu Christi (q nõ modo solus est agnus Dei,
Daniel.9. tollẽs peccata mundi, sed & idem est quod vnctus, de quo Daniel, de se dicẽs:
Esa.61. Spũs dñi sup me, eo q vnxerit me, & ad ipsum Dauid ait: Vnxit te Deus De-
Psal.44. us tuus oleo lætitiæ p̃ cõsortibus tuis) signo crucis impressio fieret, q subinde dia-

diabolus in domib⁹ nostris nullā nocēdi potestatē haberet: fieri solet, vt rectissime veritas celebretur ea qdem die, qua figura ipsam veritatem pręfigurauit.

Triplex aūt consecrāt oleum, quorꝝ cuiuslibet natura & virtus elicit̄ ex tri plici conditione oleæ. Primum oleum quod consecrat̄, est ac dicit̄ oleum infirmorꝝ: qa sicut pinguedo oleæ arboris reficit artus lassos & infirmos, ita hoc ipsum oleum consecratum, virtute gratiæ, quæ p eius vnctionē morieti confert̄, reficit spūaliter infirmos, destruēs peccata, quę sunt causa mortis, cuius au thorē mors dñi destruxit. Atq ꝓinde dicit Euangelista, ꝙ discipuli vnxerint oleo infirmos & curati sint, iubēte dño. Cuius deinde memor Iacobus, inquit: Infirmat̄ qs in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orēt sup eum, vngētes eum oleo in noīe dñi: & oratio fidei saluabit infirmū, & alleuiabit eum dñs: & si in peccatis sit, dimittent̄ ei. Sed de hoc suo loco in lib. de Catholicis sacramētis. Secundum oleum quod consecrat̄, est ac dicit̄ oleum chrismatis, q̄d quon dam fuit pfiguratum p illud oleum, quo scriptura teste, reges, vti nunc quoq consecrabant̄ & vngebant̄, cuius consecrationē Papa Fabianus singulis annis habendam instituit, quo nunc pleriq oēs baptizandi inungunt̄: vnde quoq & à Christo Iesu vncto, Christiani & Christi appellati sunt. Cepit autem hoc ipsum oleum nomē chrismatis & pacis. Sicut eñ olea pacis est signum, quam quondam legati ferebant in argumentum constitutæ pacis & concordiæ, prout olim ramo virētis oleæ, quē columba Noeuo retulit ad arcam, significans, humano tum generi pacē cum Deo à diluuio factam, ita nos chrismatis oleo puncti, baptismoq per fidē Christiani facti, deinceps cum Deo, in cuius antea indignatiōe ꝓpter peccatum fuimus, pacē habemus, vti Paulus ad Ephesios singulariter docet. Tertium oleum est ac dicit̄ oleum Catechumenorꝝ, ꝙ ñ il lo perungi soleāt. Sicut aūt oleum etiam pabulum est, quo lumen pascit̄ ac incensum conseruatur, ita quoq catechumeni peruncti eo oleo, fidem in Christum habere debent, quæ non solum in ipsis corda mentesq, Petro teste, purificat & illuminat, sicut oleum lumē præstat, sed & ā pręteritis vitijs purgat, tutelamq contra futura præstat.

Marc. 6.
Iacob. 5.
1. Reg. 10.
1. Reg. 15.
3. Reg. 19.
4. re. 9. 11.
Gene. 8.
Ephe. 2.
Act. 15.

Quod aūt eadem die dñicæ cœnæ pedes & cleri & pauperꝝ plerisq in locis lauant̄, hostiæq non consecratæ circunferunt̄ ad manducandum, repræsentat lotionē illam humilimam, qua dñs humilitatis suorꝝ discipulorꝝ pedes lauit, & cœnam illam ipsius nouissimam, in qua dñs, vt ex lege debuit ac oportuit, primo mãducauit legale pascha cum discipulis suis, vtpote q non venerat soluere legem, sed adimplere: deindeq nouum verumq pascha instituit, tradens illis ac nobis succedaneo tēpore oībus sub specie panis & vini, iuxta veritatem figuræ in Melchisedech quondam pludētis, corpus & sanguinē suum viuum & verum, testãtibus hoc ipsum Euangelistis & Paulo, quo veritas ipsa & dies vera terminaret vmbram & noctem fugaret, prout fusissime passim docuimus in lib. Centuriarum, sermonum & fragmentorum, dicturi quoq sumus non multo post nonnulla.

Ioan. 13.
Matt. 5.
Gene. 14.
Psal. 109.
Heb. 7.
Matt. 26.
Marc. 14.
Luc. 22.
1. Cor. 11.

Denudatio vero altarium, quæ eadem fieri solet die, plane multa significat. Primo recessum discipulorum, qui per vestimenta designantur, à Christo, qui

per altare designatur,iuxta illud:De terra altare facietis mihi. Constat autem,
EXO.20. ꝙ domino capto & relicto,discipuli omnes aufugerint,prout ipse dudum con
Matt.26. questus p prophetã fuerat,dicẽs:Qui iuxta me erant,de longe steterunt. Se-
Psalm.17. cundo,significat, Christum in cruce nudatum vestimẽtis suis,& in eius flagel
Psalm. 21. latione,qui paulo ante fuerat speciosus forma prae filijs hominum, tunc cœpit
Psal.44. esse talis, qualem pridem viderunt ipsum in spũ prophetae & patriarchae san-
Esa.53. cti,lamentabili voce dicentes:Ecce vidimus eum,& non est ei species neq; de-
cor,& considerauimus eum despectum & nouissimum virorum. Tertio,di-
uinitatis Iesu Christi in passione nudationem,prout ipse dixit in cruce, quod
Psalm.21. dudum praedixerat per prophetam,dicentem:Deus Deus meus,quare dereli-
quisti me? Non ꝙ vnquam diuinitas ab humanitate fuerit separata,sed quoni
am tãtus illi fuerit in passione dolor, vt multis visus fuerit solus homo,& non
Deus,& ab hoc perinde derelictus. Atq; ideo ad discipulos Ioannis olim dixe
Matth.11. rat:Et beatus,qui non fuerit scandalizatus in me. Quarto significat,velum
templi scissum,& librum signatum,sic fuisse in domini passione,morte,resur-
rectione,ascensione &c. apertum, vt quae prius fuerant occulta, cœperint esse
Luc.2. tum manifesta. Id quod visus est Simeon ille senior ad Mariam prędixisse sub
ijsce verbis:Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, vt reuelentur ex mul
tis cordibus cogitationes. Quinto admonet illa altaris denudatio confessi-
onem cordis,per altare designati, quae nondum sumpto venerabili sacramen-
to Eucharistiae,nudare debet cor nostrũ de peccatis,quae certe confitendo ma
nifestantur & denudantur.

Quòd vero deinde quodlibet altare lauatur vino & aqua,duo significat:
Primo corpus Christi, quod verum altare est, in cruce esse sanguine & aqua
conspersum:siquidem sanguis & aqua de eius latere promanauit. Secundo si-
Ioan.13. gnat spũalem quandam lotionem nostri cordis, quae est vera de peccatis con-
tritio,qua accessuri ad corpus dñi, cor nostrum lauare debemus ab omnibus
inquinamentis. Id quod dñs ipse innocentissimus,in suorum discipulorum pe
dum lotione,dubio procul monuit & designauit.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS in die cœnae dominicae. Cap. XXIII.

Licet dominus noster Iesus Christus multa sane, tribus praesertim nouissi-
mis annis,quos vixit,mirabilia tam verbis quàm factis,hoc in mũdo pro
sui patris gloria,proq; nostra salute sic mire patrauit, vt eorum vix omnium
Iob.9. merito debeat ac possit ratio reddi,maxime,quãdo sit ille,de quo Iob ait:Qui
facit magna & incomprahensibilia & mirabilia,quorum non est numerus.
Et quis respondebit ei? vel quis dicere potest,quur ita facis? vtpote,cuius, Ec-
Eccés.8. clesiaste teste, sermo plenus est potestate, qui facit quod vult, nec dicere ei
quisquam potest,quare sic facis? nusquam tamen nec vnquam plura mirabili-
oraq; fecit mirabilia,quàm die,quam dicimus diem cœnae domini,& in ea q-
dem nouissima sua cœna. In ea quidem die & in nouissima eius cœna,primum
est mirabilium,quod fecit,quia summam illam suam planeq; diuinam sapien
tiam testatus est, seq; summum esse ac perfectissimum prophetam,immo pro-
phe

phetam prophetarum: quandoquidem discipulos suos saluberrime de multis ad salutem necessarijs erudiuit, prout quatuor Euangelistæ, præsertim Ioannes, memoriæ prodiderũt: quinimo profundissimum ad discipulos habuit sermonem, in quo sane multa prorsus alta de incompræhensibili deitate ac superbenedictissima Trinitate perdocuit, seq; spiritu prophetiæ plenissimum esse, satis superq; testatus est, vtpote qui inter cætera passionem suam & eius horam & formam, trinam Petri negationem, discipulorum fugam, Iudæ Ischariotis proditionem, suam tertia die resurrectionem, apparitionẽ, ascensionem, spiritussancti missionem, apostolorum illuminationem, confortationem, prædicationem, legis euãgelicæ toto terrarum orbe diuulgationem, & discipulorum deniq; persequutionẽ, quam suo essent nomine passuri. Atq; sane quidquid prædixit, euentus rei sole clarius probauit, totumq; ad vnguem completum est, quanuis nihil non eorum fuerit supernaturale, vnde patet certissima veritas fidei nostræ Christianæ.

Secundum vero, quod Dominus Iesus in nouissima sua cœna, feria videlicet quinta, fecit, est, qꝫ in ea omnipotentiã suam demonstrauit, sacramentum videlicet corporis & sanguinis sui instituens, ac virtute quinq; suorum verborum, Hoc Est Enim Corpus Meũ, conuertens panem & vinum in corpus suũ & sanguinem suum verum: statimq; suos apostolos & eorum legitimos successores, Euangelicæ legis sacerdotes instituit, ac eis eandem vim virtute suorum verborum consecrandi corpus & sanguinem suum largitus est, inquiens: Hoc facite in meam commemorationem: ita quidem, vt quotiescunq; sacerdos legitimus ex intentione vera super panem & vinum protulerit, iuxta sacrosancti Canonis formam, verba Christi, quondã dicẽtis: Hoc est enim corpus meum: toties fit ex pane corpus Christi verum, & ex vino sanguis eius verus, quandoquidem verbum Domini manet in æternum, potens sua diuina virtute nunc & semper haud minus, quàm potuit à condito mundo. Si enim verbum Dei, Crescite & multiplicamini, vel ab initio seculi potest, vt eius virtute nascantur adhuc toto terrarum orbe omnes creaturæ, quæ sine illo nasci non possunt: quur non verbum Christi, Dei & hominis, nempe, Hoc est corpus meum, non posset adhuc, vt olim, diuina sua virtute corpus Christi & eius sanguinem verum ex pane vinoq; naturali conficere? Præterea si verba quinque fidei Mariæ virginis, ad angelum dicentis, Fiat mihi secundum verbum tuum, potuerunt, vt ilico prolatis eis, Deus scilicet filius absque virili semine præter naturam factus sit homo, & verbum caro factum: quur non magis ex prolatione verborum quinq; Iesu Christi, Dei & hominis, qui vnico verbo cælum & terram creauit, ex pane & vino effici debeat corpus eius & sanguis ipsius? prout minime dubitandum erit, intellectis ijs, quæ paulo post recensebuntur.

Mat.26. Marc.14. Luc.22. Ioan.13. Psal.118. Gen.1.2. Gene.18. Lucæ 1. Ioan.1.

Siquidem corpus Dñi sacramentum sit ac dicatur, prout sumimus ipsum ex eius institutione, in primis sciendum erit, quid sacramentũ sit, ne ignorans vocabuli virtutem paralogizetur, & quare sacramenta sint instituta, quareq; singulariter corpus Christi sub specie panis sit ac dicatur sacramentũ, quid &

quantum sub eo sumatur, & an verisimile sit, vt sub specie panis esse possit reale corpus & sanguis Domini, quomodoq; debeat esse dispositus, tale tantumq; sumpturus sacramentum.

Etsi sacramenti vocabulum, lege noua nondum existente, tum etiam apud ethnicos, varie sumi sit cœptum, ab ipsis tamen patribus ecclesiæ sic est deflexum, vt non aliud sit, quàm signum visibile inuisibilis gratiæ, cuius ipsum visibile signum & exterius similitudinem gerat, & causa, virtute operante diuina, existat, vtpote quam sane gratiam inuisibilem Deus ita efficaciter certoq; in ipso operatur, vt ipsum signum visibile, velit habendum quasi pignus & testimonium iusq; iurandum, accedente propterea verbo promissionis, prout sacramentum alicubi pro iureiurando sumi solet. Ad huius itaq; vocabuli Sacramenti sumptionē, numerātur septē ecclesiæ sacramenta: q̄ sunt, Baptismus, Cōfirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo & Matrimoniū.

Sed inquis: Quur sint instituta sacramenta ab ipso Christo Domino, (non enim ab homine potuerunt institui, quum nisi à Deo recipiant virtutem gratiæ, quam sumimus in eis) quum fide iustificemur, totusq; cardo nostræ salu-

Rom.3. tis pendeat in fide, qua vel sola Deo placeamus?

Heb.11. Respondeo, sacramenta non esse absoluta necessitate à Deo instituta, quū saluare hominem alio modo potuisset: verum quando voluerit nos sine fide,

Heb.11. quæ rerum est non apparentium, nequaquam saluari, quum simus infidelitate

Gene.3. primum damnati, ipsa vero credenda, & per fidem speranda, nostræ intelligentiæ naturalis acumen longe, & quidem ita excedunt, vt noster ipsis intellectus summa cum difficultate adsentiat, Deus ipse Opt. pro ineffabili bonitate sua & sapientia instituit sacramenta, non secus atq; propter fidem signa gra

Esaiæ.7. tiæ promissæ efficacia, nonnullas ob causas, quarum præcipuas recensebo.

Prima, vt per eadem ecclesiæ sacramenta noster intellectus suauiter assuesceret, manuduceretur q; ad firmam credendorum & sperandorum, quæ superant omnem intellectum, fidem, quæ vel sola facit intelligere.

Secunda, vt per eadem sacramenta fieret nobis omnino certa, firma & indubitata de credendis & sperandis fides & spes, haud aliter atq; per efficacia quædam signa, quæ sigillorum vice apposita, nos non solum diuinarum promissionum, propter fidem à Deo nobis factarum, admonerent: sed & efficaciter testarentur, nos certo partim accepisse, partim accepturos, quæ nobis pollicitus est Deus, essentq; ad hunc modum sacramenta efficacia & certa diuinæ erga nos voluntatis, gratiæ, misericordiæ & beneuolentiæ testimonia, omī exceptione maiora, quibus obfirmati, non possemus de rebus fidei & spei neq; diffidere neq; desperare, præsertim quòd ipsis omnibus & singulis sacramentis accedat verbum promissionis, quod non potest non esse firmissimum & verissimum, cui omnino credendum est.

Id quod facile sentimus, intelligimus ac credimus, quando videmus, ipsa sacramenta nouæ legis, esse signa forinseca, quæ præ se ferunt formam & imaginem eius inuisibilis gratiæ, quam, Deo intus operante, suscipienti præstant, vt patet in huius exempli declaratione.

Ba-

Baptiſmus, primum eſt eccleſiæ ſacramentum, lauans animam ſecreto à peccato, quod certe nec videri nec intelligi poteſt, ſed credi duntaxat, cuius gratiam ſecretam teſtatur ſignum exterius, quod eſt aqua, ſignans, baptiſmo non ſecus intus animam lauari purgariq́ à peccato, quàm corpus foris lauatur & mundatur aqua. Id quod eſt ipſa gratia, quam ſacramentum baptiſmi præſtat, & cauſa exiſtit ipſius virtute diei, qui ſecreto operatur eam, ſubdens propterea verbum ſuæ promiſſionis, ne quis dubitet, ac dicens: Quicunq́ crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Mar. vlt.

Sic etiam Euchariſtia ſacramentum eſt, id eſt, ſignum viſibile et forinſecũ, 1
vtpote panificum, gratiæ interioris inuiſibilis, id eſt, non modò ſpiritualis cibationis, ſed & eius gratiæ datoris, vtpote Ieſu Chriſti, panis viui de cælo deſcendentis, non ſolum gerens ſimilitudinem quodammodo & conditionem eius interioris & inuiſibilis gratiæ, (quòd quemadmodum panis materialis foris nutrit & paſcit hominem corporaliter ad tẽporaneam vitam, ita Chriſtus ipſe cum corpore & ſanguine ſuo paſcit hominem intus in anima ſpiritualiter ad vitam æternã) ſed & exiſtit cauſa eius gratiæ, quam Dominus ſecreto mirabiliterq́ operatur ſub eo ſigno, quod non aliter eſt habendũ quàm pignus, ſigillum, teſtimonium quoddam literarium longe firmiſſimum, gratiæ videlicet eius promiſſæ ab ipſo, qui propterea addidit verbum ſuę diuinæ promiſſionis, ſe vnaq́ cum ſua prædicta inuiſibili gratia dandi credenti & ſuſcipienti tale ſacramentum Euchariſtiæ, dicens: Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et panis quem ego dabo, caro mea eſt, pro mundi vita. Ioan.6. Ioan.6.

Id quod in anno ſuæ ætatis triceſimoprimo dixit & promiſit, & poſtea anno ſuæ ætatis triceſimotertio verum fieri fecit vnà cum ſecũdario verbo promiſſionis ſuæ inuiſibilis gratiæ, dicens in vltima ſua cœna, ſignum in manu panificum habens: Accipite & comedite, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem. Similiter accepit & calicem poſtquàm cœnauit, dicens: Hic eſt calix nouum teſtamentum in meo ſanguine, qui pro vobis effundetur in remiſſionem peccatorum. Mat.26. Mar.14. Luc.22.

Ex ijs modò prorſus ſubſequitur, Sacramentum corporis Chriſti vſqueadeò eſſe certiſſimum pignus & efficaciſſimum ſignum & teſtimonium gratiæ datoriſq́ omnium gratiarum ſub ſe prę́ſentis, vt quàm certo foris videas panificum ſignum, & quàm ſit ipſum certò præſens, tam certò ſub eo ſit præſens ipſe Chriſtus totus cum ſua deitate, humanitateq́ tota adeoq́ cũ gratia ſua, ſpiritualiter accipientem cibans hic temporaliter per eam gratiã, alibi vero æternaliter per ſuam glorioſam claritatem diuinæ ſuæ viſionis.

Secundo ſubſequitur, quàm ſit ineffabiliter vtile homini ſuſcipere Sacramentũ corporis Chriſti digne, hoc eſt, in vera firmaq́ fide, & mũdo quidem corde à peccatis, prout pleriq́ omnes Chriſtiani obligamur ſumere ex mãdato Chriſti, dicẽtis: Hoc facite in meã cõmemorationem. Amen amen dico vobis: Niſi mãducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius ſanguinẽ, nõ habebitis vitã in vobis. Caro eñ mea vere eſt cibus, & ſanguis meꝰ vere eſt potus. 2 Lucæ 22. Ioan.6.

Eſt

Est autem hæc ipsa vtilitas suscipienti hoc venerabile sacramentum, quòd ipse habet ipsum Christum, Dei filium, regem regum & dominantium Dominum proprio corpore & sanguine secum pro pignore, quemadmodum per hoc venerabile sacramentum gratia sua inuisibiliter sit cum eo, confortaturus ipsum & nutriturus in omnibus, quæ pertinent ad vitam æternam, ita velit aliàs esse cum eo in æterna patria perpetuo futurus, & eum nutriturus visibili sua visione claritatis suæ æternæ, dicens alibi: Vincenti dabo manna absconditũ. Qui vicerit, s. fide infidelitatem, virtute vitiũ, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & cõsedi cum patre meo in throno eius.

Apoc. 2. 3

Ioan. 6. Atque hoc ipsum confirmat ipsemet Dominus alibi: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Hinc est, quòd ipse Dominus se dedit discipulis, datque quotidie Christicolis se panem sub sacramenti velamine, quoniam daturus est se nobis panem fruendum in patria in clarissima visione.

Cuius causa fidelis ecclesia Catholica canit de hoc sacramento: O sacrum
1 conuiuium, in quo Christus sumitur, recolitur memoria passionis eius, mens
2 impletur gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur, alleluia. Ecce quanta &
3 quidem ineffabilis, vtilitas sit simulque necessitas, vt sumamus hoc ipsum ve-
4 nerabile Eucharistiæ sacramentum, in quo non solum sumimus & habemus gratiam spiritualis enutritionis, sed & ipsum authorem omnium gratiarum.

Sed inquis, Nunquid ita est, vt credam mihi sic dari, meque accipere verum Christi corpus cum carne & sanguine? Respondeo, plane te credere oportet:

1 Primo, propter rationes ex scripturis & earum fundamentis & rationibus depromptas & hactenus recensitas, ob quas ipse Dominus Iesus non modò voluit, sed & debuit suum verum corpus in cibum nobis tradere.

2 Secundo, q̃m Christus æterna veritas suo verbo confirmat, quod mentiri
Num. 23. nequit, quum sit veritas ipsa essentialis, à quo est omnis veritas, & quidẽ adeò
Heb. 6. verũ, vt firmius sit quàm cælum & terra, quũ hæc sint transitura. Verbum au-
Ioan. 14. tem Domini tam non est transiturum, id est, vnquam vacuum, vt nec mini-
Matt. 24. mum iota sit de ipso transiturum sicuti vanum.

3 Tertio, quòd ille, qui dixit sub specie panis, suum esse verum corpus, quod
Exo. 15. pro nobis in ara crucis traditum est, omnipotens sit, apud quem nõ est impos-
Lucæ 1. sibile omne verbum, vtpote cuius dicere, est facere.
Psal. 32.

4 Quarto, q̃m idem longe maiora & apud humanam rationẽ fecerit multo
Gen. 1. 2. incredibiliora, vtpote qui fecit vnico verbo, FIAT, cælum & terram, & quic-
Gene. 1. quid vtrobique est, ex nihilo. In sacramento autem, ex pane facit carnem & sanguinem, ex aliquo aliquid: quod rationi facilius videtur, quàm ex nihilo aliquid facere, quanquam Deo vtrunque facile sit æque, quum sit omnipotens.

5 Quinto, quoniam similia quoque anteà, nempe ex substantia substantiam
Gen. 2. fecerit. Nonne ex limo terræ fecit virum Adam, carne & sanguine viuen-
Gene. 19. tem, & ex eius costa Euam mulierem, corpore & anima viuentem? Non-
Exod. 4. ne ex vxore Loth fecit statuam salis? Nonne ex virga Mosis serpentem?
Exod. 7.
Ioan. 2. Nonne ex fluminibus Aegypti fecit sanguinẽ? Nonne ex aqua vinum fecit?

Et

Et nõne quotidie cibus & potus, quo vescimur, vertitur in carnẽ & sanguinẽ?

Quid multa? si quis credit eum esse verum Dei filium, prout testatur omnis scriptura, credat oportet, vt ex pane possit facere suum corpus & sanguinem: sin non credit hoc posse, incredulior est diabolo, qui credidit eum, si filius Dei esset, panes ex lapidibus facere posse. Matt.4 Marc.1 Lucæ 4

Sed inqt aliquis infidelior: Quæ dicta sunt, & ita facta sunt, visibiliter sunt comperta, nos autem hic versionẽ panis & sanguinis non videmus. Respondeo, Primum non decuisse, vt Christus corpus suum & sanguinem in effigie humana & quidem vti carnem crudam dedisset, quum nemo fuisset tam crudelis, qui dentibus carnem tam preciosam lacerans, tantam iniuriã Christo fecisset, nec fuisset, qui non abhorruisset à simulacro crudæ carnis.

Secundo, non profuisset nobis visibiliter sumere, quum fide nobis sacramẽtum prosit, non autem ratione vel sensu, quum vtiq; fides non habeat meritum, vbi ratio vel sensus habeat experimentum.

Proinde Zacharias olim quando volebat experientiam visibilem habere de mirabili conceptu sterilis vxoris suæ, non modò nihil salutis meruit, sed à Deo sic fuit mulctatus, vt cœperit esse mutus vsq; ad diem donec nasceretur Ioannes Baptista. Lucæ 1.

Quinimo Dñs ipse singulariter velit nos hoc quod est inuisibile, vtpote corpus suum, credi sub specie panis, vt per fidem cibi viuentis inuisibilis saluemur, vti per incredulitatem cibi viuentis inuisibilis damnati sumus in primis parentibus. Quia enim nolentes credere lignum in paradiso, lignum esse vitæ, explorarunt, mortui sunt, ita nos credentes, corpus Christi sub specie panis esse cibum vitæ æternæ, & in vera fide vescentes spiritualiter & corporaliter viuificamur, Christo dicente: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Bibit autem & ille Domini sanguinem, qui sub specie tantum panis accipit sacramentum, quando certum sit, corpus verum & viuum sine vero sanguine esse non posse: prout proculdubio sacrum Concilium declarabit aperto, quod indictum est, modò non impediant aduersarij, non petẽtes inuenire arborem, in qua velint cum Marcolpho pendere. Gen. Ioan.6.

Interea, charissimi, credamus firmiter, nos sub hoc sacramento panis, corpus Christi sumere verum & sanguinem. Nam si secus esset, vti non est, sine dubio Dominus ipse suis etiam discipulis aliter dixisset & declarasset, quum dicerent de eo, dicẽte se carnẽ suam dare ad manducandum: Durus est hic sermo. Et quis potest eum audire? Quomodo potest hic nobis suam carnẽ dare manducandum? Quos & Christus siuit abire, qui non amplius eum sunt sequuti, quos vtiq; sine informatione non dimisisset, si res ipsa, quam credimus, aliter esset, quum venerit non perdere, sed saluare hominem. Ioan.6.

Superest proinde, vt hic & in omnibus, quæ nostræ sunt fidei, nostrum captiuemus intellectum in obsequium Christi, quũ sibi vult credi, non fidei rationem ab eo quæri, sed potius, vt ipsum hospitem longe nobilissimum cum suo corpore viuo & sanguine viuo digne suscipiamus, vt eius fructum, qui est nu- 2.Cor.

est nutritionis & perfruitionis æternæ claritatis suæ in vita æterna adipiscamur. Id quod concedat pater per filium. Amen.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS in die sanctæ Parasceues. Caput XXIIII.

Dicturus de Cæremonijs diei Parasceues, dicam prius quid hoc sibi velit nomen, & quibus hæc ipsa dies præ cæteris diebus sit & merito celebris habeatur & insignis.

Dies Parasceues, dies olim dicebatur Apparatus, qui nobiscũ dies est Veneris, ac sexta feria dici cœptus, dies præparationis apud Iudæos, quoniam illi eo die præparauerint, quibus opus erat Sabbato mox deinde sequente, quo quiescere ex lege cogebantur, quoniam & Deus ab opere suo tum requieuerit. Quæ quidem dies Parasceues haud immeritò peragitur arctissimo ieiunio & silentio, quum multis modis sanctissima sit ac præ cæteris diebus ita nobilis, vt ab ea sexta feria omnes aliæ sextæ feriæ non secus priuilegiatæ sint propter Christi passionem, quàm omnes dominici dies à die paschatos ob Christi resurrectionem. Est autem dies Parasceues, insignis ob sex insignia valde præclara, quæ contigerunt ea die. Siquidem ea die Christus se pro nobis immolauerit, infernum spoliauerit, mortem conculcauerit, humanum genus redemerit, paradisum aperuerit, scripturasq; reserauerit, prout eius dominica passio plane declarauit, à prophetis aliquot ante seculis mire prædicta.

Gen. 2.

Prima vero cæremoniarum, ea die, est, quòd nullum in ea officium Missæ solenniter celebratur, sed tacita dũtaxat & humili voce dicitur, nec in ea corpus Domini consecratur: quandoquidem per hoc significatur, Christum, summum sacerdotem, (qui feria quinta secundum ordinem Melchisedech se sub specie panis immolauit, & Missam non minus ipsemet primum celebrauit, & celebrandam deinceps à suis discipulis & omnibus sacerdotibus, illorum successoribus instituit:) per suam passionem & mortem die Parasceues recessisse & sublatum esse. Id quod etiam significatur in hoc, quòd Missa legitur ea die citra caput introitus, quum Christus caput & sponsus ecclesiæ tum recesserit. Insuper non videtur consentaneũ, vt ecclesia corpus, quod ea die flagellis, spinis & infinitis contumelijs adfectum est, cum Missarum solennitatibus concelebret, quando veniente veritate, meritò figura cedere debeat.

Matt. 26. Marc. 14. Lucæ 22. 1. Cor. 11. Gene. 14. Psal. 109. Heb. 7. Ephes. 1. 4. 5. Coloss. 1. Matt. 20. Marc. 10. Marc. 15. 1. Cor. 10. Ioan. 4.

Secunda cæremoniarum est, quòd populus ea die non ad officium Missæ, sed ad adorandam crucem, circiter horam nonam, non secus conuenit, atq; ad quoddam funeris obsequium peragendum: nempe repræsentans & significans, hora nona mortuo Domino, Centurionem factum fidei nostræ præconem, perfidisq; Iudæis recedentibus, licuisse Ioseph, Nicodemo, Mariæ deiparæ, cæterisq; pijs mulieribus de Iesu funere disponere, propiusq; accedere.

Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23.

Tertia cæremoniarum, quòd vnica duntaxat Toballia super altare disponitur, per quod significatur, post Christi mortem vnicam duntaxat illam sindonẽ adfuisse, qua corpus ipsius mortuũ Ioseph decurio reuerenter inuoluit.

Marc. 15. Quarta, quod Missa à duabus lectionibus, quarum vna est ex lege, altera vero ex prophetis desumpta, inchoatur: per quod significatur, Christum pro duo-

duobus populis, Iudæis videlicet & Gẽtilibus, esse mortuum, eiusq; mortem Ioan.11.
fuisse à lege & à prophetis præfiguratam. Siquidem Abraham Christum fi- Matt.20.
guratiue immolauerit, quando arietem immolauit: Abel vero, quãdo agnum Mar.10. Gene.22.
sacrificauit, vterq; Christi personam repræsentans. Gene.4.

Quinta, q́ passio secundum Ioannem conscripta, super nudo pulpito legi solet, per quod innuitur, Ioannem eum esse discipulum, qui relicta sindone nudus à Iudæis aufugit, quiq; descripsit Christi passionem, & in ea manifestiora mysteria. Cuiusmodi sunt: Os non comminuetis ex eo. Et illud: Vnus militum Ioan.19. lancea latus eius aperuit, continuoq; sanguis & aqua exiuit. Et, Videbunt in Exod.12. quem transfixerunt. Num.9. Zach.12.

Sexta, q́ lectione dominicæ passionis finita, multis orationibus pro cũctis hominum generibus & gradibus à sacerdotibus singulariter oratur ad Deũ, per quod significatur oratio prolixa, quam Christus habuisse creditur in cruce, & exauditus esse, secundum Paulum. Sequitur autem hoc loco Ecclesia re- Heb.5. ctissime Christum, qui pro se, proq; suis amicis & inimicis orauit, non autem Luc.23. pro eis, quos sciuit damnatos certoq; damnandos: argumento, non esse orandum pro eis, quos scimus non esse saluandos vel impie mortuos. Id quod probare videtur Ioannes, quum ait: Est peccatum ad mortem, non pro illo dico, 1.Ioan.5. vt roget quis pro eo. Ipsa vero ecclesia in eiusmodi precationibus genua non flectit, quando orat pro Iudæis, significans videlicet, eiusmodi genuflexione Iudæos indignos esse, quum ipsi Domino flexis genibus turpiter illuserint, dicentes: Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit? In detestationem Matt.26. itaq; huius illusionis, ecclesia non flectit genua pro Iudæis orans, vtpote vi- Marc.14. tans opera simulata: deprecans vero pro cæteris omnibus, flectit genua pro Lucæ 22. deuotione suæ mentis, arguens, in nomine Iesu flecti debere omne genu cæle- Philip.2. stium, terrestrium & infernorum &c.

Septima, quia denudatur ipsa crux tribus vicibus. Per quod significatur, quia Iudæi Christum turpiter illudendo ter denudarunt.

Primo in atrio principis, quando velata facie eius, eum colaphis ceciderunt. Matt.26. In cuius argumentum, facies Crucifixi non ostenditur in principio. Marc.14. Matt.27.

Secundo ante prætorium, quando eo tradito ad crucifigendum, milites Mar.15. plectentes coronam spineam, illuserunt ei flexis genibus, dicentes: Aue Rex Ioan.19. Iudæorum. In cuius argumentum, in secunda reuelatione discooperitur caput & facies crucifixi.

Tertio, q̃m ei in cruce pendenti transeuntes dixerũt: Vah qui destruis tem Matt.27. plum Dei. Quia vero Christus tum totus nudus in cruce pependit, fieri solet Marc.15. in eius argumentum, vt in tertia reuelatione crux ipsa tota ostendatur nuda.

Octaua cæremoniarum est, quòd Ecclesia tribus linguis, nempe He- Ioan.19. braica, Græca & Latina, soleat vti in denudatione crucis, quibus & à Pilato titulus in cruce triumphalis cõscriptus est, ad significandum, Christum esse mortuum pro populo omnium linguarum, quæ profluunt à tribus Capitalibus linguis, in quibus & Christus merito per totum terrarum orbem laudatur & celebratur iuxta Paulum, dicentem: Christus humiliauit seipsum, Philip.2.

factus obediens vsq; ad mortē, mortē aūt crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectať cęlestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus CHRISTVS in gloria est Dei patris.

Postrema cæremoniarum est, quòd osculata & adorata cruce, duo presbyteri deferūt dominicum corpus ad altare, quod pridie fuit consecratum & reconditum, quod deinde sacerdos indutus casula super humerale, disponit iuxta latus calicis, in quo vinum est, aqua mixtum, non sanctificatum, quasi re

Ioan. 19. ipsa dicat: Hoc est illud corpus, de quo sanguis & aqua fluxerunt, significatur, quia Ioseph & Nicodemus corpus Domini de cruce deposuerint, ac deinde

Ibidem. reuerenter sepelierint. Id quod ecclesia statim, finita Missa, repræsentat, erigēs in templo tuguriolum siue sacrariū quasi quoddā sepulchrū vel cenotaphiū, sub quo reuerenter & honorifice locatur corpus Domini. Cui propterea, quū Christus Deus & homo sub sacramento illic reipsa lateat, meritò diuinos honores summa deuotione populus Christianus exhibet, ac interim CHRISTO, quondam mortuo, quasi quibusdam pijs exequuijs vsque ad horam dominicæ resurrectionis compatitur, ac pro eius morte & passione gratias habet & agit, simulq; supplex orat & precatur, vt ille suam amarissimam & innocentissimā passionem & mortem ponere dignetur inter animas suas & eius strictum iudicium, ne damnentur cum impijs in aduentu iudicis, qui est Dominus noster Iesus Christus, viuens in vnitate spiritus sancti cum Deo patre Deus per secula seculorum. Amen.

Et hactenus de communibus & vulgatioribus Cæremonijs, quibus passim ecclesia non impie vtiť in die sanctissimæ Parasceues. Reliquæ, quas ex composito nunc transeo, tum fieri solitæ Cæremoniæ, clerum magis concernunt quàm plebem.

REVERENDISSIMIS IN CHRISTO PATRIBVS AC DOMINIS, DN.

Guolphgango à Gruenensteyn Campidonensi, & DN. Geruuico Plarero Montis S. Martini de Vineis Abbatibus digniss. Amicis suis chariss. Fridericus Nausea Blancicampianus Episcopus Viennæ, Salutem.

VAM sit peruetus ille meus erga vos amor & constans & ardens, Patres dignissimi, ac ijdem amici charissimi, vel ex hoc vno post alias, nec eas quidem contemnendas, coniecturas, nulla plane difficultate coniectura repotestis. Nam etsi ego nullo nec prouocatus, nec pellectus vnquam priuato commodo, vos præter etiam veræ propemodum dilectionis naturam, perpetuò dilexerim & diligo, dilecturus, si quoquo modo fieri poterit, quoad spirauero, tamen ipse minus à vobis diligi videor. Amoris autem veterioris illius erga me vestri nulla (quod equidē sciam) mea culpa vel prorsus auersi vel omnino remissi argumentum esse iudicauerim nec obscurum nec anceps, hoc vestrum suprà quàm cuipiam par videri queat, diuturnum silentium: vtpote quod ad meas tam multas

tas quàm bene (ni fallor) longas ad vos literas, quas ab eo tempore, quo isthac ex Vuormatiensi illo doctorum cõuentu Ratisponam profectus sum, isthuc partim Ratisponam, quando causis aliquot exigentibus illinc ad Austriacos nostros abierã, quamlibet etiam priuatis & publicis pro Catholica nostra religione negocijs diu noctuq; multifariàm præpeditus & implicitus dedi; ne tantillum quidem respondere dignati sitis: nimirum qualibet rana Seriphia longe taciturniores, quum tamen meæ interim ad vos literæ reipsa nihil æque, quàm meæ probatæ iam pridem erga vos singularis cuiusdã dilectionis & cõstantis in amore fidei fidem spirauerint, præ seq; nullo fuco tulerint. Nec est, vt illas nõ esse redditas suspicer, quũ ipse eas per venerandum DOMINUM Vrbanum Textoris, Serenissimi Romanorum &c. regis DOMINI nostri clementissimi, à sacris Confessionibus & Eleemosynis, virum fide digniss. & probatiss. perquàm diligenter reddendas curauerim.

Sed esto, durum sit adeoq; multum difficile, vt præter naturam quoq; dilectionis, eos, qui non reamant, amemus, ego tamen vos & nolentes & volentes haud solum amo, semperq; amaturus sum, verumetiam dabo, quoad fieri poterit, operam, & spiritu charitatis authore, vos vt reamaturi sitis, efficiam per hanc ipsam opellam, quam à me citra (quod arbitror) exemplum cõscriptam, nominiq; vestro dicatam, vice arrabonis hic transmitto. Quandoquidem hæc ipsa contineat in se nostram ex sanctis literis desumptam declarationem Catholicarum cæremoniarum sacrosanctæ Missæ, mysticæ videlicet oblationis adeoq; repræsentatiuæ eius, quæ Deo pàtri à dilecto eius vnigenito IESV CHRISTO Dño & seruatore nostro, pro nobis in ara Crucis ex tam ardenti charitate oblata est, vt nõ solũ nos modis omnibus ad ipsum, qui se pro nobis obtulit, sed & nos ipsos ad amãdum inter nos mutuò cogere possit ac debeat. Qui enim (obsecro) fieri possit aut debeat, vti nõ mutuũ inter nos haberemus amorem propter eum, qui nos etiam, quum peccatores adhuc essemus & eius inimici, sic ardenter, & quidem prior, dilexit, vt seipsum ex prorsus ineloquibili sua erga nos charitate pro nobis in sæuissimos & crudelissimos quosq; cruciatus exposuerit, vt mortem denique post infinita & ineffabilia tormenta, longe amarissimam & acerbissimã subiuerit? Quẽadmodum vos in hac nostra sanctæ Missæ cæremoniarum Declaratione, singula non secus atq; sub oculos euidenter collocata visuros omnino putauerim. Ibi quidem videbitis Iesu Christi, pendentis in cruce innocentissime caput venerandum, horridis circunseptũ spinis, diuinũ eius vultum viuo vndiq; cruore manantem. Videbitis quoq;, quàm duriter eius impube corpus flagellatur, nudum pectus tunditur, cruentum latus perfoditur, quàm duriter insuper & horribiliter extensi ipsius nerui stringunt, quàm miserè decora lumina languent, regia ora pallent, quanta siti melliflua lingua exæstuat, interna viscera arescunt, brachia liuida rigent, ossa solida diuellunt, crura speciosa debilitantur, & quàm deniq; sunt eius omnia membra lacerata. Videbitis, inquam, summæ Iesu Christi pro nobis charitatis oblationem, merito nos ad mutuam charitatem cogentem. Atq; ego propterea potissimum, quicquid huius est Declarationis Cæremoniarũ sacrosanctæ Missæ, id est, ineffabilis in mysterio charitatis in ara crucis oblationis coniunctim vobis inscripsi, quo videlicet mutuæ foret inter nos ipsum dilectionis incensiuum, necnõ pignus beneuolentissimi mei erga vos animi multo firmissimum. Qua vero de causa vobis vna pariter & coniunctim hunc nostrum laborem dedicauerim, reperietis in mea ad vos epistola, qua vobis pridem meam de sacratissima Iesu Christi passione Concionem nuncupaui. Quod igitur superest, opto, vos in vinculo dilectionis ad decus & ornamentum Christianæ religionis semper valere feliciter. Viennæ Austriæ in ferijs sancti Nicolai Confessoris & Episcopi, Anno salutis M. D. XXXXII.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CATHOLICAE MISSAE

Cæremonijs, ipsam sacrosanctam Iesu Christi passionem declarantibus. Caput XXV.

IN DIE SANCTISSIMAE PARASCEVES.

VANVIS abineūte Christianismo, dilectissimi, tam multæ quàm horrendæ fuerint ex Iesu Christi, nostri seruatoris & redemptoris, & eius apostolorum prædictione aduersus Ecclesiã Catholicã (quæ vel sola Iesu Christi est ecclesia, nec vlla præter ipsam, cœpta ab initio mundi reuelataq; temporibus apostolorũ, & hucusq; perdu-
Galat.3. Matt.16. rans in æque veteri fide & religione, duratura donec hic
Mat. vlt. mundus est duraturus) hæreses, quæ pleræq; haud multis post seculis huius mundi consummationem, & ante ipsam fore verum istum Antichristum, de
Matt.24. quo post prophetas Christus prophetarũ propheta, cũ suis apostolis horren-
Marc.13. da prædixerunt, haud obscure præsagierunt, nullo tamen vnquam tempore,
Lucæ 21. quàm sub hoc tempus vere nouissimũ, nec plures, nec horribiliores, nec exe-
1.Tim.4. crabiliores, nec quæ certius aut propinquius Antichristum & huius seculi fi-
2.Tim.3. nem adfore præsignificassent, fuere. Quandoquidem hac nostra plus quàm
2.Petr.3. 1.Ioan.2. dubia tempestate, pleræq; simul & perinde semel omnes apud nos Germanos,
Iudæ 1. & in primis ab Aquilone, vnde venit, propheta teste, panditurq; omne ma-
Hier.1. lum, resuscitatæ sunt hæreses, quæ fuerunt vnquam: quinimo (proh dolor & dedecus æternum) post omnes deniq; ab initio hæreses, nata nuper est hæresis omniũ, quæ fuerunt vnquam, hæreseon pessima, detestabilissima, impijssima, planeq; horrendissima, vtpote quæ citra controuersiã sentina est omniũ hæreseon, quæ vel sola plusquàm certò & apertò testatur, præ foribus adesse verum Antichristum, nec multo post certo futuram totius huius seculi cõsummationem, quanuis merito nullus nec angelorum, nec hominum certam eius
Marc.24 consummationis & diem & horam scire possit, quam sibi soli Deus in sua po
Marc.13. Acto.1. suit potestate & scientia, quemadmodum filius eius testatur.

Sed quæ, inquis, hæc ipsa est tam horrẽda & abominãda hæresis, qua non fuerit ab ecclesiæ principio, præterquàm hac nostra tempestate, alia detestabilior, vt quæ etiam sit argumento, præ foribus esse Antichristum, nec procul hinc finem mũdi? Est, inquam, hæc ipsa nefanda hæresis, quæ modis omnibus abominabilis & blasphema, nobis Catholicis Christianis & turpiter & violenter, contra omnẽ sanctæ scripturæ veritatẽ & rationem, tollit & tollere molitur sacrosanctam Missam, & sacrosanctum ipsius & officium & iuge eius sacrificium, quod hactenus à Christi temporibus Ecclesia Catholica toto terrarum orbe religiòse obseruauit, prout obseruãdum præsignauit ipse Dominus
Mala.1. Deus, olim dicẽs: Non est mihi voluntas in vobis, & sacrificium non accipiã de manibus vestris: quoniam ab ortu solis vsq; ad occasum, nomen meũ glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo & sacrificium purum, quoniam magnum est nomen meum in gentibus.

Qui

Qui vero tale sacrificiũ, quo nihil augustius, venerabilius & sanctius fuit vnquam, tollit aut tollere conatur: oportet, vt tollat totum Christianismum, adeoq; totum Christum & eius memoriam. sed hoc nemo facit, nec facturus est, præterquàm Antichristus. Ipse enim est, de quo Ioannes ait: Omnis spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus, de quo audistis, 1. Ioan. 4.
quoniã venit, & nunc in mundo est. Ipse quidem, Daniele teste, ablaturus est Danie. 11.
iuge sacrificium, quod aliud non est, præterquàm sacrificium Missæ, prout ego post alios in libro Miscellanearum satis apertò testatus sum, testaturq; & huius officium & sacrificij definitio, & multiplex cæremonia, satis superq; commonstrans, eos qui sic in sacrosanctum Missæ sacrificium debacchantur, nihil aliud conari, q̃ Christum & eius memoriã & beneficij pro nobis in sua præsertim passione & morte collati gratitudinẽ, quasi blasphemiam de medio tollere. Rẽ sic habere, vt constet, breuiter Missæ descriptionẽ subijciemus.

QVID SIT MISSA, AC VNDE DICI cœpta. Caput XXVI.

Missa, definitoribus Ecclesiæ Catholicæ doctoribus, est singularis quædã cæremonia & functio sacerdotis, quũ ipse virtute Christi verborum & potentia b̃ndictionis & consecrationis in altari ex pane & vino corpus & sanguinem eiusdem conficit, simul & illius crucifixi sacrificium annuncians, Deo patri in omnium salutem sub mysterio sacrificat, vtpote ab eodem in vltima ipsius cœna sic edoctus. Vnde colligimus, vocabulum Missa, nõ esse nec Græcum, nec Latinum, sed Hebræum, nec Papisticum, (quod impudentissimi nostræ tempestatis Hæretici mentiuntur, & Missæ vocabulum vanitatis & abominationis nota deturpant,) nec nuper inuẽtum, sed quod fuerit à temporibus Apostolorum ab Ignatio, Clemente, Alexandro, Sixto, Hieronymo, Ambrosio, Augustino, & hoc genus alijs omnibus & ijs quoq; antiquissimis Ecclesiæ Catholicæ doctoribus, & quidem in ea qua nos vtimur, significatione vsurpatum. Deinde quoq; colligimus, vocabulum Missa, non rem vnam, sed res plures in se complecti, quæ ad Missam certò necessarioq; requiruntur.

Primo quidem ad Missam requiruntur panis & vinum, ex quibus Christi corpus viuificũ conficiatur, vtpote quibus vel solis rebus ad sui corporis conuersionem Dominus ipse vsus est, testibus Euangelistis & Paulo. Et hoc qui- Matt. 26.
dem propter aliquot rationes. Prima est, vt sic intelligeremus, hoc Eucharistię Marc. 14.
sacramento totum refici hominem, qui constat corpore, cui cibus est panis & Lucæ 22.
caro, & anima, cui vinum naturalis est potus ad eam lætificandam, quæ reprę 1. Cor. 11.
sentatur sanguine, qui, vel scriptura teste, sedes est animæ. Eccle. 29. Leuit. 17. Mal. 103.

Secunda, vt prorsus insinuaret, hoc sacramentum esse integrum & consummatum alimentum animæ, vt viuat, velut panis & vinum perfecta sunt corporis alimenta. Vnde veritas ipsa: Caro, inquit, mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Qui manducat meam carnẽ, & bibit meum sanguinem, Ioan. 6.
habet vitam æternam.

Tertia, vt similitudinẽ mystici corporis, per illa materialia signa nobis apertius indicaret. In q̃ multa mẽbra ad vnũ caput Christũ inter se charitate coale

scunt, sicut ex multis granis tritici, conficitur panis: & ex multis acinis racemisq; vitis, confluit vinum. Siquidem communione corporis Christi, vnum cum Christo corpus efficimur mysticum, ab illo non separandi, quoniã vnus
1.Cor.10 panis & vnum corpus, inquit Apostolus, sumus omnes, qui de vno pane & de vno calice participamus.

SOLAM VIRILEM SACERDOTALEMQVE PERSOnam, Missam celebrare posse. Caput XXVII.

SEcundo requiritur ad Missam concelebrandam & conficiundam, nõ muliebris, non laica, sed virilis & sacerdotalis persona, Christi & Apostolorum successor, cuiusmodi est qui legitime ordinatus est ab ipso summo Romano Pontifice, vel ab Episcopo ab illo confirmato, adeoq; à sede Apostolica quæ hanc potestatem conficiendi Missam, adeoq; corpus Christi recepit à diuo Petro apostolorum principe, Christi præcipuo locum tenente, qui recepit à Christo, primo videlicet in veritate, & non neque in figura, neque in vmbra, sacerdote, qui primus sacram rem fecit, id est, Missam celebrauit,
Psal.44. quæ res est omnium rerum longe sacratissima, quoniam contineat ipsum sacrosanctum Christi corpus & animam, sancta sanctorum. Ille quidem à
Gene.14. Deo patre oleo lætitiæ, id est, spiritu sancto præ participibus suis vnctus, &
Psal.109. vt esset sacerdos in ęternum iuxta ordinem Melchisedech, institutus, primam
Hebr.7. Missam fecit concelebrauitq;, quando potentia verborum suorum panem
Matt.26. & vinum in corpus & sanguinem, vt est in Euangelistis, conuertit, seq; mox
Marc.14. ipsum illis inuisibiliter sub specie panis & vini simul dedit, ac seipsum Deo
Lucæ 22. patri obtulit & sacrificauit. Qui & deinde seipsum visibiliter re ipsa sacrifi-
1. Cor.11. cauit & obtulit: quando paulo post in ara crucis pro redemptione nostra Deo
Ephe.14. patri ad reconciliationem & pacem inter ipsum & nos faciendam, morti
2. Tim.2. amarissimæ tradidit. Qui vere discipulis & eorum successoribus sacerdoti-
Hebr.9. bus idem facere dedit & iussit, quum facta prima Missa, dixit ad discipu-
Lucæ 22. los duodecim, adeoq; ad omnes illorum legitimos successores: Hoc facite: nimirum significans, hanc sacrificandi potestatem se non daturum, nisi viris & Apostolis & eorum successoribus. Cuiusmodi est vnusquisque legitimo more consecratus, ob id sacerdos dici cœptus, quòd potissimum ad hoc sanctissimum & dignissimum faciendum altaris sacrificium & offerendum dedicatus sit: vtpote à re sacra, quæ Missa est, nomen sibi vendicans: alioqui presbyter, id est, grandæuus & senior dictus, quòd olim ob tantæ rei dignitatem & excellentiam non ordinabatur sacerdos, nisi qui ætate esset ac
1.Tim. 4. morum grauitate decoratus, quemadmodum Paulus quoque non obscure
Titi 1. aliàs indicat.

Conuincuntur proinde hæreseos, qui plerosq; omnes tam mulieres quàm viros, esse velint sacerdotes. Deinde quoq; male faciunt, qui passim omnes, indiscriminatimq; tam doctos quàm indoctos, nec ætate nec grauitate senes, ad sacerdotium ordinant. Id quod in Christianismo non parum scandalizat.

AD MISSAM OPVS ESSE FIDELI VERBORVM consecrationis prolatione. Caput XXVIII.

Tertio

TErtio deinde requiruntur ad Missam perficiẽdam fidelis verborum, quibus Christus in prima Missa vsus est, prolatio & benedictio, quã dicimus Consecrationem. Cuius, & non sacerdotis, virtute & potentia panis adeo vere certoq; in Christi corpus, & vinum in eius sanguinem, remanentibus speciebus, ineffabiliter transmutarur: vt etiam hæc ipsa sacra actio, quæ fit consecrando, nobis Germanis in vernacula lingua dicatur, Wandlung, id est, versio siue trãsmutatio. Adeo enim in Missa faciunda sacerdos non sua, sed Christi, virtute operatur, vt inibi sacerdos non in sua, sed in persona Christi loquatur: qui nimirum propterea dictus est sacerdos secundum ordinem Melchisedech in æternum, quia corpus suum inuisibiliter per manus sacerdotis Deo patri offert in nostri omnium salutem quotidie vsq; ad consummationem seculi, quousq; Missa, renitentibus etiam omnibus inferorũ portis in contrarium, certo mansura est. Gene.14. Psal. 109. Heb.7. Matth.16.

Nec vllo quidem pacto dubitandum est, quin sacerdos loco Christi constitutus, virtute verborum eiusdem ex pane corpus ipsius, & ex vino sanguinem eiusdem facere possit, quum ipse dominus ĳsdem verbis idem fecerit adhuc cum discipulis in cœna præsens, mortalis & passibilis: quanto magis nunc cælum & terram replens, inuisibiliter hoc facere potest glorificatus, immortalis & impassibilis, maxime qui ab ęterno Deus, & homo in tẽpore, par & quidem longe maius, scriptura teste, fecit. Par vtiq;, quum vnico verbo, FIAT, fecerit ex limo terræ carnem & sanguinem, id est, verum hoĩem, anima & corpore pfectum. Par quoq; fecit, quando nutu duntaxat ex aqua cõfecit vinum. Maius fecit, qñ prorsus ex nihilo cælum & terram, verbo duntaxat, FIAT. Nec mirum: quandoquidem ipse sit omnipotẽs, qui omnia, quæcunq; voluit, fecit, ac verbo virtutis suæ, vt Apostolus ait, omnia portet. Id quod & hodiernis temporibus à diebus Apostolorum vsq; ad consummationem seculi, in psona facit sacerdotis, virtute suorum verborꝝ ex pane suum corpus viuificum faciens, qui totidem etiam verbis, vtpote in persona deiparę virginis & matris Mariæ, Fiat Mihi Secũdum Verbum Tuum, qui Deus erat ab æterno, factus est homo citra virile semen. Siquidem ea verba, scilicet, Hoc Est Enim Corpus Meum, eandem nunc habeant efficaciam, quam habuerunt ab eo in persona propria in cœna nouissima prolata, vim suam vsq; ad finem seculi seruatura: quemadmodum verba quondam ab ipso prolata, Crescite Et Multiplicamini Super Terram, sic adhuc vim suam retinent, vt cuncta creata adhuc suo loco & tempore crescant & multiplicentur. Quod alioqui non possent, nisi p̃dictorum verborum virtute, cunctis etiam elementis opem ferentibus, quæ nihil per se possunt, vtpote quæ gubernentur per ipsum, qui creauit ea, cuius nutui parere coguntur & verbo. Quandoquidem ipse sit ille, qui quum dixit, facta, & quum mandauit, creata sunt, scilicet cælum & terra, & quæ sunt in eis omnia, cuius sermo plenus est omni potestate. Hiere. 23. Gene.2. Sap.10. Ioan.2. Gene.1. Psal. 134. Heb.1. Luc.1. Gene.1.8. Psal.134. Luc.4.

In cuius argumentum videmus aliquando pestem & famem sine quocunque medio suboriri, elementis nullam ad hoc causam & occasionem ministrantibus. Sic etiamnum hac in parte credi par est, sola virtute verborum Christi,

ex pane fieri eiuſdem corpus, potentis minus, qui potuit longe maius, vtcunq;
Eſa.7. non intelligimus ea, niſi crediderimus. Siquidem fides hac in parte, ſicut aliàs,
ſit ipſius rei intellectus. Qui quum hic cum ſenſu deficit, ſola fides ſufficit, ad
firmandum cor ſyncerum, præſtans ſupplementum defectui ſenſuum. Hanc
Ioan.3. vero facile habebimus Ieſu Chriſto, quũ ſit ipſiſſima veritas, mentiri non po-
Ioan.14. tens. Ipſe vero dicit, Accipite & manducate, Hoc eſt corpus meum. Et ne du-
Matt.26. bitaremus aut ſuſpicaremur, ſub ſpecie panis verum eſſe corpus ſuum, ſed vel
Marc.14. figuratiuum, vel repræſentatiuum, vel typicum, vel accommodatum, ſubdit,
Luc.22. dicens: Meum, & quod pro vobis tradetur, ſcilicet paulo poſt in ara crucis.
Quod quidem, quia ſummæ diuinæq; veritatis eſt, nobis pluris eſſe debet,
quàm Philoſophorum Sophiſtarumq; in contrarium argumenta, quæ huma
no captui duntaxat innituntur: verbum vero Chriſti, diuina nititur potentia,
Luc.1. cui nihil eſt impoſſibile. Qui vero credere nequeunt, cum Apoſtolis orent à
Luc.17. Deo ſibi fidem augeri, vt ipſe fidem eorum, ſiue potius incredulitatem adiu-
Marc.9. uet, quemadmodũ adiuuit patris filij obſeſſi fidem & incredulitatem. Quum
Ioan.1. proinde Chriſtus, illud æternum Dei verbum, per quod facta ſunt omnia, ex-
ertiſſime dicat, Accipite & comedite, Hoc eſt corpus meum &c. fit, vt iſti pla-
ne ſint inſani, qui huiuſcemodi verba ſecus, quàm à Chriſto dicta ſunt, inter-
pretantur, quum ipſe, qui ſumma veritas eſt, non potuit ſimplicius ac apertius
Matt.26. dicere, quàm quod atteſtantibus Matthæo, Marco, Lucaq; Euangeliſtis, di-
Marc.14. xiſſe legitur: Accipite & manducate, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis
Lucæ 22. tradetur, &c. verum faciens ac implens, quod ſuis anteà promiſerat, dicens: Pa
nis, quem ego dabo, caro mea eſt, pro mundi vita. Qui ſi de ſuo vero, viuo,
proprioq; corpore non ſenſiſſet, abſque dubio declaraſſet aliter, maxime quia
Ioan.6. nonnulli ex diſcipulis eius, vſque adeo increduli abhorruerint ab huiuſcemo-
di verbis, vt propterea retro abierint, & deinde non amplius cum ipſo ambu-
lauerint.

Abſit igitur, vt fidelis quiſpiam autem accommodet impijs Sacramẽtarijs
hæreſiarchis, q mente prorſus excæcata omnipotentiam Chriſti in hoc Sacra-
mento credere vel compræhendere nequeunt, quos tanquam peſtes quaſdam
Gen.13.15. lœthales vitare, ac intellectum noſtrum in obſequium Chriſti captiuare debe
Gene.17. mus exemplo fidelis patris noſtri Abrahami, qui in repromiſſione Dei nõ hæ-
Roma. 4. ſitauit diffidẽtia, ſed confortatus eſt fide, dans gloriam Deo, pleniſſime ſciẽs,
quia quæcunq; promiſit Deus, potens eſt & facere.

CORPVS CHRISTI ESSE OFFERENDVM IN MISSA.

Caput XXIX.

POſt dicta requirit̃ ad Miſſam, vt ſacerdos loco & virtute Chriſti, adeoq;
ex eius cõmiſſione, non modo per benedictionem & conſecrationem, cor-
pus domini conficiat & communicet, ſed & vt ipſe ſub myſterio illud deuo-
1.Cor.11. ta prece Deo patri offerat in commemorationem, interprete Paulo, in renoua-
tionem & memoriam ineffabilis ipſius erga nos charitatis, quam nobis exhi-
Ioan.15. buit in dominica ſua paſſiõe, qua magis eſſe nõ potuit, vt iugi ea charitate &
paſſione ſui filij, pater ipſe cæleſtis moueri dignetur ad miſericordiam, nobiſq;
cle-

clementer indulgere peccata nostra. Quorum causa ille passus est, & sanguinem suum effudit, atque huius sacramenti sacrificium in prima Missa cœnans instituit, inquiens: Accipite & manducate, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Hoc facite in meam commemorationem. Et Paulus addit ex traditione, quam à domino Iesu accepit, dicens: Quotiescunque manducabitis hunc panem & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis donec veniat, scilicet ad iudicium. Siquidem tantisper sit Christus sacramētaliter nobiscum futurus, qui deinde veniet visibilis in forma humana, quemadmodum cælos ascendit. Esa.53. 1.Pet.2. Matt.26. Marc.14. Luc.22. 1.cor.11. Ibidem. Matt.vlt. Act.1.

Atque hinc est, quòd sacrosancta Missa à temporibus ferme Apostolorum vsque in hunc diem, toto terrarum orbe ab omnibus Christifidelibus dici cœpit sacrificium, quo scilicet sacerdos Deo patri filium IESVM vnigenitum cum memoria & renouatione illius Dominicæ passionis offert in mysterio, non eo scilicet sacrificio, quo idem se obtulit in cruce, quæ oblatio semel facta est, non reiteranda: sed eo, quo scilicet ipse Dominus se, adeoque corpus suum obtulit sub specie panis & vini. Id quod & adhuc in persona sacerdotis facit, facietque vsque ad consummationem seculi, vt sit sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, qui sacerdos Dei summi, figuram CHRISTI gerens, in figura obtulisse traditur panem & vinum, sub quorum specie & CHRISTVS, adeoque loco eius pro peccatis offert sacerdos corpus domini cum repræsentatione illius oblationis, quæ in cruce quondam facta est: vnde efficaciam sumit hodierna sacerdotalis oblatio, vna & eadem cum illa oblatione. Accedit inter alia testimonia, quæ in libro nostrarum Miscellanearum secundo dedimus abunde, nomenclatura vocabuli Missæ, quam sic appellari plerique contendunt, quod CHRISTVS hostia ipsa viua, à patre de cælis ad nos demissa per sacerdotem, qui hac in parte mediatoris vice fungitur inter Deum & hominem, remittatur deuotis precibus per modum oblationis sub mysterio & repræsentatione dominicæ passionis, vt Deus pater intuitu eius, vt diximus, remittat nobis peccata. Quæ sicuti quotidie committimus, ita quotidie hæc facienda est per sacerdotem oblatio, vtpote instituta in locum iugis oblationis, apud Iudæos olim in figura fieri solitæ, qua à sacerdote apud illos quotidie immolabatur agnus vnus mane & alter vespere. Sed quis est in veritate agnus ille, nisi IESVS CHRISTVS, tollēs sine macula peccata mundi? Cuius sola oblatio, pura & munda, Deoque grata & accepta est, de qua dubio procul Deus pater ait: Ab ortu solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Quænam possit esse oblatio illa munda, nisi eius, qui est sanctus sanctorum, sine macula agnus, qui peccatum non fecit, sed de cælo descendens, peccatum aufert? Atque profecto inquit Apostolus: Pascha nostrum immolatus est CHRISTVS. Ille nimirum per sacerdotem in Missa (quæ & ab Hebræis interpretatur oblatio spontanea, quam & sic appellat scriptura) Deo patri sub mysterio offertur, vbi illum intuitu eius ipsius amarissimæ passionis, in persona totius Ecclesiæ precatur, vt no- Heb.9. Roma.6. Gene.14. Heb.7. Psal.109. Heb.5. Exo.12. Leuit.1.3. Numer.7. Daniel.8. Ioan.1. Malach.1. Esa.53. 1.cor.5.

Mat.3.17. nostra peccata nobis indulgere velit. Id quod & indubie facit, quum eius fili-
Marc.1.9. us sit vnicus ille & solus, in quo sibi complacet pater cælestis. Atque hoc est,
Luc.3.9.
Heb.5. quod ad confirmationem omnium ait Apostolus: Omnis nanque pontifex ex hominibus adsumptus, pro hominibus constituitur in ijs, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis, qui condolere possit ijs qui ignorant & errãt: quoniam & ipse circundatus est infirmitate, & ꝓpterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam pro semetipso offerre pro peccatis. Atq; ideo
Ibidẽm. quid putamus aliud in altari sacerdotem cogitare, facere, ac in persona omium Christifidelium dicere, quàm hæc verba vel eorum sensa: Miserere nostri, miserere nostri o pater bone, & noli diutius nobiscum irasci propter nomen magnum tuum, & propter nomen sancti filij tui IESV, quem misisti propiciationem pro peccatis nostris per fidem in sanguine suo, propicius esto nobis peccatoribus: Ecce pater omnipotens & clementissime, ecce pucrum tuum, quem elegisti, en dilectum tibi filium, in quo bene complacitum est animæ tuæ, po-
Luc.4. nens spiritum tuum super eum, & mittens eum, vt euangelizaret pauperibus, vt sanaret contritos, vt consolaretur omnes lugentes, & prædicaret captiuis indulgentiam & cæcis visum: Ecce puerum paruulum tuum, qui natus est no-
Esa.9. bis, ecce filium tuum, q datus est nobis, cui etiam non pepercisti, sed pro omni-
Roman.8. bus ad mortem tradidisti, oblationem & hostiam in odorem suauitatis. O vere languores nostros ipse in corpore suo tulit, & dolores nostros ipse portauit.
Esa.53. Infirmatus est propter peccata nostra, & vulneratus ꝓpter scelera nostra. Tradidit in mortem animam suam, & pro transgressoribus preces effudit. Respice clementissime pater, quisnam ille, qui passus est, & reminiscere, obsecramus, pro quibus passus est. Hic est enim ille innocẽs, quem, quum essemus peccato-
Roma.5. res, pro nobis ad mortem dedisti: num non multo magis iustificati nũc in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum? Si reconciliati tibi sumus, quum adhuc inimici essemus per mortem filij tui, an non multo magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius? Ecce agnum immaculatum, qui peccata mundi tol-
Ioan.1. lit, cuius precioso sanguine redempti sumus de iniquitatibus nostris. Ecce mi-
Act.8. tissimum innocentem, qui tanquam ouis ad occisionem ductus est, & dum
Psalm.37. male tractaretur, os suum non aperuit. Ecce vnicum tibi natum, quem etsi ex omnipotente virtute tua genuisti, nostræ tamen infirmitatis participem fi-
Philip.2. eri voluisti. Qui quum in forma diuinæ maiestatis esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem DEO, tibi patri soli omnipotenti, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, & in similitudine carnis peccati veniens,
Roma.8. damnauit peccatum in carne, humilians semetipsum tibi pater vsque ad mortem crucis, illicq; chirographum, quod aduersum nos erat decreti, deleuit,
Coloss.2. & tollens de medio, suffixit illud cruci, in qua expolians principatus & potestates, traduxit confidenter, palàm triumphans eos in semetipso. Reduc domine DEVS oculos tuæ maiestatis super opus ineffabilis pietatis. Intuere dulcem tuum natum, toto corpore extensum. Oblustra partes omnes à vertice capitis vsque ad plantam pedis, & non inuenietur dolor sicut
Thren.1. dolor illius. Attende pie pater dilecti tibi filij caput ventrandum, horridis

dis circũ ſeptum ſpinis, diuinum vultum viuo vndiq; ſpargẽs cruore. En impube flagellatur corpus, nudum tunditur pectus, perfoditur cruentum latus, anhelans cor oppalpitat, extenſi ſtringuntur nerui, decora languent lumina, regia pallent ora, melliflua exæſtuat lingua, interna areſcunt viſcera, liuida rigent brachia, oſſa diuelluntur ſolida, ſpecioſa debilitantur crura, pedes immaculatos vnda purpurei ſanguinis eluit. Adſpice mitiſſime conditor chariſſimę prolis humanitatem, & miſerere ſuper infirmorum figmentorum tuorum debilitatem. Specta glorioſe genitor gratiſſimæ prolis lacerata membra, & memorare, obſecramus, quantula eſt noſtra ſubſtantia. Conſpicare Dei hóminis pœnam, & relaxa conditi hominis miſeriam. Vide redemptoris ſupplicium, & redempti dimitte delictum. Viam ſceleratam procul à nobis pelle, & doce nos per ſpiritum tuum ſanctum viam veritatis eligere. Obſecramus te, ô rex ſanctorum, per hũc ſanctum ſanctorum, per hunc redemptorem noſtrum, vt reducas nos in viam rectam, quo ei valeamus ſpiritu vniri, qui noſtra non abhorruit carne veſtiri. Expia nos, ô pater ſancte, per ſanguinem teſtamẽti æterni filij tui dilecti, qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, & redemit ab omni iniquitate. Purifica cor noſtrum per ſanctificationem ſpiritus tui, & adſperſionem ſanguinis filij tui ab omni immũditia peccati & conſcientia mala. Deus omnipotens, propicius eſto nobis peccatoribus propter nomen magnum tuum, & iniquitatum noſtrarum ne memor ſis amplius. Pater iuſte, ne attendas multitudinem noſtrarum iniquitatum, ſed reſpice faciem Ieſu filij tui ſancti, qui peccatum non fecit, & peccata noſtra pertulit in corpore ſuo ſuper lignum crucis. Conuerte igitur o piiſſime pater, qui es in cælo, nos ad te, & conuertemur: tu enim fictor noſter es, nos vero lutum & opus manuum tuarum. Ne auertas faciem tuam à nobis, ne declines in ira à ſeruis tuis. Adiutor eſto nobis, neq; deſpicias nos, o domine Deus noſter & ſalus noſtra, per dñm noſtrũ Ieſum Chriſtũ filium tuum, cui dubio procul, quia ſemper tuam fecit voluntatem, & is eſt, in quo tibi ſemper bene complacito, nihil denegare potes, qui tecum viuit & regnat in vnitate ſpiritusſancti Deus per omnia ſecula ſeculorum. Amen. Id genus verbis in altari ſacerdos dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum patri ſuo ac noſtro cæleſti offert.

1. Pet. 4. Thren. 5. Eſa. 64. Pſal. 26.

OPUS ESSE IN SACROSANCTA MISSA myſticis Cæremonijs. Cap. XXX.

HActenus quid Miſſa ſit, & quæ ad Miſſam requiruntur, quidq; ſacerdos ſit, quamq; ob cauſam à Chriſto inſtitutus, & in altari qd agat, breuiter reddidimus. Vnde perſpicuum euadit, Miſſam, ſummę dignitatis, venerationis & vtilitatis eſſe, quando Chriſtus, ſummi Dei filius, rex regum & dominus dominantium, primus eam celebrauerit & inſtituerit. Deinde quoque q in ea pro nobis idem ſub myſterio pro redemptione noſtra, pro gratia à nobis impetranda offertur intuitu paſſionis & mortis ipſius dominicæ, tanquã verus agnus paſchalis, in quo Deus pater vel ſolo placatur, eius cauſa nihil non propter nos facere paratus.

Iam vero demum ſcitu dignum eſt, ſingularibus quibuſdam & ijs quidem

dem mysticis Cæremonijs opus esse in Missa, non quo ad essentiam Missæ, quæ quo ad se, carere posset Cæremonijs, sed quoad eos, qui virtutis & efficaciæ Missæ participes esse volunt atq; deuotionis illius. Rem sic habere, satis arguit Missæ vocabulum, ex lingua Hebraica mutuatum, quo significatur, quod Græci Liturgian vocant, nos vero sacrum mysterium vocamus. Atque profecto Missæ officium tam prouida spiritussancti reperit ordinatione dispositum, vt quæ per Christum & in ipsum, ex quo de cælo descēdit, vsq; dum in cælū ascendit, gesta sunt, magna ex parte contineat, & ea tam verbis quàm signis admirabili quadam specie repræsentet. Quod quidem officium Missę, siue ad personas celebrantes, quæ sunt, celebrans, ministrans & circunstans: siue ad opera, quæ sunt, gestus, actus & motus: siue ad tres verborum diuersitates, quæ sunt, orationes, modulationes & lectiones: siue ad tres rerum materies, quæ sunt, ornamenta, instrumenta & elementa, respexerimus, certe non aliud inueniemus esse circa Missam, quàm repræsentationē quandam iucundissimam mysterij humanitatis, & præsertim passionis Iesu Christi. In Missa sane nullam spectamus cæremoniam ociosam, quæ videlicet non suam peculiarem vim significandi habeat cum deuotissima Iesu Christi vitæ, passionis & mortis cōtemplatione, qua nihil iustius, nihil melius excogitari potest ex institutione etiam ipsius domini nostri Iesu Christi, dicentis, Paulo partim referente:
Matt. 26. Marc. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11. Hoc facite in meam commemorationem. Quotiescunq; enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis, donec veniat. Atq; nimirum si paucis totam summam dicere & cognoscere voluerimus, fatebimur oportet ipsam sacrosanctam Missam esse totius Iesu Christi vitæ, passionis, mortis, resurrectionis & ascensionis &c. repræsentationem, & singularem quandam dominicæ passionis exhibitionem, siue ritus ipsius Missæ consideraverimus, siue eius partes æstimauerimus, siue sacerdotem celebrantē, siue ornatum eius, qui celebraturus prodit, siue templum, siue altare, siue cæteras quascunq; cæremonias amplexati mente fuerimus, dominicæ passionis Iesu Christi plenam intelligemus significationem, nec minus admonitionem eius, quod circa Missam fieri conuenit: Id quod vsq; adeo verum est, vt omnes ferme circa Missam cæremoniæ non aliud ferme sint, quàm expositio Missæ: quum omnia, quæ in tam sacro, tamq; tremendo sacrificio peraguntur, mysterium dispensationis humanitatis, vitæ, passionis & mortis Iesu Christi sic referunt, vt q apud eam præsentes adstant siue adsidēt in modesta quiete & silentio, quidquid ad Christi vitam, passionem & mortem pertinet, videre & intelligere possint, si vel considerant, quæ dicuntur siue canuntur, vel quæ mystice peraguntur in ritibus & vestibus sacris, etsi verba sacerdotis haud ita percipiant, quemadmodum ex sacrosanctæ Missæ partibus, de quibus sequenti capite, non obscure erit cernere.

SACROSANCTAM MISSAM, QVAM GRAECI LITVRgian vocant, tribus præcipuis constare partibus. Cap. XXXI.

Siquidem sacrosanctæ Missæ descriptionem dederimus, operæ modo precium nos facere videmur, si & eius diuisionis partes subiunxerimus, quum alio-

alioqui materies indiuisa,possit facere cõfusionẽ & errorẽ. Iã vero tametsi Missa proprie sit ac habeat id, quod in ipso Canone agitur, quãdo virtute verborum Christi, corpus & sanguis Christi conficitur, & in mysterio Deo patri offertur, quẽ nos tacitam Missam propterea vocare solemus, obtinuit tamen vsus,vt Missam vocemus & habeamus non modò sacrosanctũ Canonẽ, sed & quicquid ante & post ipsum dici fieriq́; tẽpore succedaneo diuersoq́; (quẽadmodũ crescens Christianæ religionis cultus ad augendã pietatẽ & deuotionem exigere visus est)per Apostolos,perq́; sanctos patres illorum successores, Catholica ecclesia, sui capitis Iesu Christi sequens exemplum, instituit & faciendum voluit,quodq́; mirabili quadam toto terrarum orbe concordia non sine augmento sacrosanctæ nostræ religionis obseruatum est. Quum vero considerauerimus, quod ante & post sacrum Canonem fieri voluit ecclesia, non obscure cognoscemus, ipsam sacrosanctam Missam recte diuidi posse in tres præcipuas partes,nõ modò propter mysterium sanctæ Trinitatis,quod Ecclesia in omnibus sacramẽtis recolit,sed & q̃a Missa sit repræsentatio quædam & gratiarum actio Christi passionis,ad quam se referunt hæ partes.

Prima quidem pars,quæ incipit ab introitu,& durat vsq; ad actionẽ,quam Canonem vocamus, repræsentat omnem Christi vitã à natiuitate vsq; ad horam,qua traditus est in horto, meritoq́; computata cum eius passione, quum sane tota Christi vita nihil aliud fuerit, quã perpetua crux & passio, qualis & nostra nomine ipsius esse quoq; debet, quemadmodum ipsemet per prophetam querulus ait:Pauper sum ego,& in laboribus à iuuentute mea. Psal.87.

Secũda pars, q̃ incipit à Canone, & durat vsq; ad cõmunionẽ,repræsentat omnem eiusdem Iesu Christi passionem vsq; ad gloriosam ipsius sepulturam.

Tertia pars,quæ incipit à communione,& durat vsq; ad finẽ totius officij, repræsentat lætabundam eius resurrectionem vsque ad ascensionem, prout videre erit in singularum partium declaratione,quæ subsequitur.

PRIMAE PARTIS OFFICII SACROSANCTAE
Missæ cæremoniarum declaratio.

IN prima nimirũ parte sacrosanctæ Missæ sibi vendicat introitus inter eiusdem Cæremonias primũ locũ.Est autẽ introitus,quod vel legitur vel canitur in exordio Missæ,propterea dici cœptus hoc nomine, tum etiam quia plerunque contineat in verbis suis ea, quæ patriarchæ & prophetæ vaticinati sunt de aduentu, deq́; introitu futuro Iesu Christi in hunc mundum,quæq́; prædixerunt illi de eius cõceptione,natiuitate,vita,passione & morte &c. Cuius causa ipse introitus plerunq; semper ex prophetarum Psalmis & oraculis esse desumptus dignoscitur. Quòd vero introitus læta & alta canitur voce,significat primum lætitiam & exultationem, qua patriarchæ & prophetæ, cæteriq́; pij homines Iesu Christi aduentũ desiderarunt & expectarunt, dicẽtes: Emitte agnum Domine,dominatorem terræ. Et rursus:Veni Domine,& noli tardare. Quod & apertò claret ex eo, quod Simeon senex ille venerandus ad Deũ patrẽ de filio suo Iesu Christo, nuperrime nato, dicebat: Nunc dimittis seruum tuum Domine secundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi Esai.16. Abac.2. Lucæ 2.

mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum &c. Quod
Lucæ 10. deinde quoque Christus natus adfirmauit, inquiens ad discipulos: Amen dico vobis, quia multi reges & prophetæ voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt. Atque hinc est, quòd idem introitus semper repetitur post versum ex Psalmo, vt videlicet clarius exprimatur sanctorum in veteri testamento patrum de aduentu & introitu IESV Christi summum desiderium,
Esai. 28. vtpote qui per prophetarum facile principem dixerunt: Manda, remanda; expecta, reexpecta. Modicum ibi, & modicum ibi. Si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit. Et idem quoque Esaias in perso-
Esai. 45. na omnium clamabat, inquiens: Rorate cæli desuper, & nubes pluant iustum: aperiatur terra, & germinet saluatorem &c.

Kyrie eleison, quod deinde dicitur aut canitur, commiserationis verbū, (significat enim kyrie eleison, ô Dñe, miserere:) subindicat Patriarchas illos & Prophetas & cæteros pios homines, qui non læto tm̄, sed & mœsto quoque desiderio aduentum Dñi expectauerint, atque propterea clamauerint, dicentes:
Psal. 84. Ostende nobis Dñe misericordiā tuam, & salutare tuum da nobis. Miserere
Psal. 33. nobis, te enim expectamus. Hisce quidem verbis illi precati sunt Dñm, vt eorum misereretur, suoque aduentu & introitu liberaret eos à peccatis suis. Repetitur autem hoc verbum Kyrie eleison &c. nouies, Grece & Latine, vt hæc repetitio nonaria subinsinuet nouem genera peccatorum, à quibus ipse sua natiuitate & morte Dñs humanum genus liberare dignet̄, vtpote à peccato originali, veniali, mortali, & à peccato cogitationis, locutionis, & operis, & à peccato fragilitatis, simplicitatis, & malignitatis. Deinde quoque triplicatum kyrie eleison significat, quòd patres veteris testamenti precati sunt sanctissimam in diuinis Trinitatem, vt ea per aduentum & introitum Iesu Christi, dignaret̄
Matt. 18. eos consociare nouem choris angelorum, quos Dominus per nonagintanouem
Lucæ 15. oues in deserto relictas, & per ipsam ouem perditam, genus humanum perditum, quasi decimum cælestem chorum per se restaurādum, pulchre subnotauit. Coniicimus autem, hoc verbum singularis & admirandæ virtutis esse, quum ad deuotā ipsius expressionem S. Basilius meruit portas Papiensis ecclesiæ ha-
* spontè bere * suopte apertas, & ipse quoque S. Geminianus ad clamorem huius verbi Kyrie eleison, quinque reges in fugam conuertisse perhibetur.

Quum autem interim sic legitur & canitur Introitus, & nouies repetitum kyrie eleison, solet ex sacrario sacerdos egredi & altare accedere, per quem si-
Gen. 49. gnificatur ipse Christus, qui quondam expectatio gentium, carne sacrosancta sine virili semine assumpta, ex immaculato vtero semper virginis super-
Psal. 18. benedictæ Mariæ non secus atque sponsus de thalamo processit, ac introiuit in mūdum, passurus pro nobis mortem, sibi certò præscitam, atque ideo per Prophetas indubitatò prædictam. Id quod ipse mirabilis vestitus & ornatus sacerdotis celebraturi satis concinne demonstrat. In ipsis autē indumentis sacerdotis celebraturi & celebrantis, conspiciuntur sex, quæ sacerdotibus sunt & Episcopis cōmunia, vtpote Amictus, Alba, zona, stola, manipulus, planeta. Quæ vel omnia Christi passuri & patientis personā designant, & interim

sacerdotē, quid eum facere deceat, præmonent. Amictus proinde, quo caput tegitur sacerdotis, repræsentat operimētum, quo Iudæi velabant faciem Iesu Christi, summi sacerdotis, dicentes: Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit? Admonet autem celebrantem sacerdotem, vt quemadmodum ipse amictus caput operit, & ipsum pectus siue cor tegit, ita curet ipse sacerdos, ne circunquaque libere prospiciendo, illicita de capite cogitet, ac in corde meditet vana, quando maxime tūc tēporis eius animus ad ea, q̄ diuina sunt, totus intentus esse debeat, nec ad ea q̄ sunt vel Cacodæmonis, vel mūdi, vel carnis, quoquo modo dissolui, ne alioq deeo sit hypocritico populo, de quo Dn̄s ait: Hic populus labijs me honorat, cor autem eorum lōge est à me. Sed vt potius dirigat cor suū, vbi est thesaurus suus, qui Christus est, quē Deo patri offerre intendit. Hunc vero amictum præfigurauit olim Ephod, siue superhumerale & rationale, quod summus sacerdos gerebat, quod significabat salutē, quæ p̄ fidē tribuit. Ad quam hortat̄ Apostolus, dicens: Galeam salutis adsumite.

Matt. 26. Esai. 29. Matt. 15. Matt. 6. Lucæ 12. Iudi. 17. Ephes. 6.

Alba, s. camisia post amictum, significat vestem illam oblongam, qua Herodes impius illudens Christo, ad Pilatum remisit eundem. Lucæ 23.

Admonet aūt sacerdotē, vt mundus sit celebraturus animo & corpore, siquidem vestis alba munditiā significet mentis & corporis, iuxta scripturā dicentem: Om̄i tēpore vestimēta tua sint candida. Atq; propterea scriptum est: Byssinū sunt iustificationes sanctorum. Sicut em̄ byssus vel linum, candorem, quem ex natura non habet, multis tunsionibus attritum acquirit per artem, sic & homo, maximeq; sacerdos, munditiā, quā non habet per naturā, per exercitia bonorum operum multis castigationibus maceratus sortit̄ per gratiam. Quod meditans Paulus, suum corpus castigabat, & in seruitutē redigebat, ne forte quum cæteris prædicaret, ipse reprobus fieret. Cuius imitator esse pro virili debet sacerdos. Ad huius argumentum, Alba cingulo stringitur, vt intelligatur, voluptatē in ipso sacerdote carnalem omnē adstringi debere, iuxta dn̄m, dicētem: Sint lumbi vestri præcincti. Id quod zona, qua se sacerdos succingit, apertius commonstrat, significans flagellum, quo Pilatus Dominum Iesum cecidit, & ita cæsum tradidit Iudæis ad crucifigendum.

Ecclēs. 9. Apo. 19. 1. Cor. 9. Lucæ 12. Ioan. 19.

Admonet quoq; sacerdotē, vt per continētiā & abstinētiā ita lumbos cingat, vt corpore castus ac mēte. Siquidē lumbis præcingimur, inquit magnus ille Papa Gregorius, quum carnis luxuriam per carnis continētiam coarctamus, quoniam in lumbis luxuria dominari fertur in viris, iuxta Dn̄m de diabolo loquentē: Virtus eius in lumbis eius, & fortitudo eius in vmbilico vētris eius. Eapropter recte Christus ad castitatē hortans, ait: Sint lumbi vestri præcincti, i. estote casti. Et ipse quoq; Paulus inquit: State succincti lumbos vestros in veritate. Id quod in primis concernit sacerdotē celebrantē, quem vere sanctum & castum esse oportet, quia tractaturus sit eum, qui tam sanctus & castus est, vt peccatum non fecerit, nec in ore eius fuerit dolus vnquam.

Iob. 38. Lucæ 12. Ephes. 6.

Stola repræsentat ligaturam, qua Dominus Iesus ad columnam ligatus fuit, admonēs sacerdotem, vt iugum Domini, quod & stola significat, & eius onus, quod semel in sua ordinatione suscepit, ex animo sinat sibi esse tam sua-

Esai. 53. 1. Pet. 2. Ioan. 18.

Matt. 11. ue quàm leue, iuxta Domini præceptum, quod habet: Venite ad me om̃es qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meũ super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meũ suaue est, & onus meum leue. Id se facere sacerdos ostendit, quando sibi eam imponit osculo, significans assensum & desiderium, quo se subijcit ei iugo. Quòd vero stola ipsa à collo per anteriora descendens, dextrum & sinistrum latus adornat, admonet sacerdotem, vt id oneris & iugi Domini sibi sinat esse suaue & leue, tam in prosperis, quæ per dextrum, quàm in aduersis, quæ per sinistrum latus significantur, nec frangatur in aduersis, nec eleuetur in prosperis. Atq; hoc est, quod Episcopus in ordina-
Matt. 11. tione dicit ad sacerdotem, porrigendo stolam: Accipe iugum Dei. Iugum eĩm eius suaue est, & onus eius leue: suauè in prosperis, & leue in aduersis. Proin sacerdos cum stola ceruicem pariter & vtrunq; premens humerum, signo crucis in suo pectore se consignat, cuius virtute possit imperterritus & patienter inter prospera & aduersa consistere. Propterea q; partes stolæ quasi semper ante pectus in modum crucis ducuntur, sub quibus ipse sacerdos mitis, humilis & obediens incedere debet, ostensurus Euangelij crucifixi obedientiam, quæ per stolam, qua nunc vtimur, intelligitur.

Manipulus ipse repræsentat funem, quo Dominus Iesus in nocte, qua tradebatur, compræhensus à Iudæis ligatus fuit.

Admonet autem sacerdotem & quencunq; (sicut in cæteris cæremonijs) adstantem, vt quũ iugum Domini portet, ac illud sibi sinat esse suaue & leue, sicq;, perseueret in finem, certò sit in cælo habiturus præmium, quod designat
Psal. 125. manipulus, iuxta illud: Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos.

Casula siue planeta, quæ sup om̃es deinde vestes induit, repræsentat vesti-
Ioan. 19. mentum illud purpureũ, quo milites circundederunt Dñm Iesum post flagellationem. Admonet autẽ sacerdotẽ, vt charitatem habeat, sine qua nunquam
Psal. 53. agere debet officiũ, quo possit cũ propheta dicere: Voluntarie, id est, ex vera
Psal. 115. charitate, non coactus aliquo modo, sacrificabo tibi, s. hostiam laudis, qualis est oblatio Iesu Christi in Missa. Sine qua nimirũ charitate homo, maximeq;
1. Cor. 13. sacerdos, est sicut æs sonans aut cymbalum tinniens, vtpote sine qua nihil est,
Iaco. 5. quantũuis alijs omnibus virtutibus resplendens, teste Paulo. Intelligimus au
1. Petri 4. tem charitatem per casulam: quia sicut casula tegit omnes vestes, easq; omnes
Matt. 22. planat, continet ac claudit in se, sic etiam charitas operit multitudinẽ omnium
Marc. 12. peccatorũ, & omnia legis & prophetarum mandata, sicut Christus ait, cõtinet,
Lucæ 10. Rom. 13. plenitudinẽq; legis habet, teste Paulo, quum finis præcepti sit charitas de cor-
1. Tim. 1. de puro & consciẽtia bona & fide non ficta. Atq; nimirum charitas est vestis
Matt. 22. illa nuptialis, de qua Dominus ad quendam in nuptijs ait: Amice, quomodo
Luc. 15. huc intrasti, non habens vestẽ nuptialem? Sic sacerdos nunquam accedere de-
Prou. 9. Matt. 26. bet altare celebraturus sine illa veste, ad id quidẽ conuiuium, in quo filio reuer
Marc. 14. tẽti pater occidit vitulum saginatum, panẽ vitæ & vinũ, quod miscuit sapien
Luc. 22. tia. In quo Christus disposuit suis hæredibus regnũ, vt super mẽsam suã ederent

rent & biberẽt. Id quod sacerdotes faciunt, augustissimum Eucharistiæ sacramentum in altari tractantes. Et hactenus de habitu & vestitu, quo tam sacerdos q̃ Episcopus in celebratione Missæ vtitur, Christum per omnia repræsentans intuitu passionis ipsius, cuius inter alia commemoratio est ipsa Missa. Lucæ 23. Psal. 2.

Eant modò Missæmastiges, ac sacerdotem sic indutum, & Christum sic repræsentatum, in alba eademq́ue oblonga veste cum Herode impio derideant vti fatuum, quos vtiq́ue propterea Christus irridebit & subsannabit, & in furore suo cõturbabit, quasi huius mundi sapientes, qui suos vti stultos irriserunt, fietq́ue verum, quod ait ipse: Perdam sapientiam sapientium; & prudentium prudentiam reprobabo. Esaiæ 19. 1. Cor. 2.

Cum proinde sacerdos ita mysticis indutus vestimentis, Christum in mundum venientem repræsentans, ex sacrario tanquam de thalamo suo sponsus ad altare procedit & egreditur, comitantur & deducũt ipsum sacerdos & Leuita, significantes legem & prophetiam, quæ Christum mundo venturũ prædixerunt, non autẽ saluare potuerunt. Id quod Christus ipse satis apertò ostendit per Samaritanum, per quem intelligit in spiritu seipsum, qui solus sauciatum, per quem significabatur humanum genus, à latronibus, per quos intelligebantur cacodæmones, in quos de Hierusalem in Hierichuntem descendens inciderat, sanauit: non autem nec sacerdos, nec Leuita, quando vterq́ue visum sauciatum prætererit. In cuius argumentum Moses in persona legis, & Helias in persona prophetiæ comparuerunt in monte Tabor, cum Christo loquentes de excessu eius, id est, de eius morte & passione, quam completurus erat in Hierusalem, propter quam ipse vẽturus erat in mundum natiuitate sua secundum prædictionem legis & prophetiæ, quas designant sacerdos & Leuita, celebrantem comitantes, quasiq́ue dicentes: Ecce venit propheta magnus, & ipse renouabit Hierusalem, de quo prædixerũt leges & prophetæ. Omnes enim, inquit Christus, prophetæ & lex vsq́ue ad Ioannẽ prophetauerũt. Quod verificatum in Christo Iesu intelligentes Hebræi, concorditer clamarunt de Iesu Hierosolymis die dominica Palmarum ingrediente: Bñdictus, qui venit in nomine Domini, Osianna in excelsis &c. Id totum reducitur in memoriam in prima parte sacrosanctæ Missæ. Psal. 18. Luc. 10. Matt. 17. Marc. 9. Lucæ 9. Matt. 11. Mat. 21. Marc. 11. Lucæ 19. Ioan. 12.

Quod deinde sacerdos celebraturus, dum canitur introitus & Kyrie eleison, ad seipsum reuertens, se ante altare inclinat, suaq́ue peccata confitetur, arguit, quia Christus cælos inclinauerit ẽ cælo descendens, seq́ue, Paulo testante, sic exinaniuerit, vt non modò, qui fuit in forma Dei, adeoq́ue Deus ipse, formam serui acceperit, in similitudinẽ hominum factus, obediens vsq́ue ad mortẽ crucis, sed & ita, propheta teste, nostra peccata portauerit, vt factus sit vt peccator, proptereaq́ue circuncisus & baptizatus, & adeò reputatus cum iniquis, vt ipsum homines peccatorẽ reputauerint. Cuius causa Paulus ait, eum pro nobis peccatum fecisse, qui peccatum non nouit, nec in ore eius dolus fuit vnquam, teste propheta, quodq́ue Deus filium suum miserit in similitudinem carnis peccati. Atq́ue hoc est, quòd ipse veniens in hunc mundum in persona nostri omnium, sui misereri precatus est patrem sicut peccator. Id quod multi Da- Philip. 2. Esai. 53. 2. Cor. 5. Esai. 53. Roma. 8. Esai. 53. Roma. 3.

uidis Psalmi subindicant, & hoc ipsum quoque sacerdos celebraturus arguit, confessionem suorum peccatorum coram altari faciens, vbi verum rursus fit, Prou. 18. quòd scribitur: Iustus in principio accusator est sui.

Postq̃ sacerdos ante altare confessus est, osculatur deinceps altare, per hoc significans, Christũ ad nos venientẽ, sibi ecclesiam pacifice copulasse, nobisq́ cũ Deo patre sua natiuitate pacẽ, q̃ per osculum oris significat, humanitatẽq́ diuinitati sic vnisse, vt inter Deũ & hominẽ facta sit pax æterna, quemadmo- Psal. 71. dum propheta prædixit, inquiens: Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis. Et quidam alius: Pax erit in terra nostra, cum venerit.

In cuius argumẽtum mox decantato vel lecto introitu & Kyrie eleison, le- Lucæ 2. gitur siue canitur hymnus, Gloria in excelsis, quẽ nato Christo cecinerunt angeli, dicentes: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Quia vero tum sacerdos repræsentat etiam personam angeli, fit vt ipse eundẽ hymnũ incipiat, & incipiendo & cantando nõnullis vtatur cæremonijs.

Psal. 18. Primo stat, inchoando silens, significãs, Christũ, scriptura teste, natũ & venisse, qñ fuit media nox, qñ medium silẽtium tenuerunt omnia. Hinc Euange- Lucæ 2. lion dicit, q́ pastores custodierint vigilias noctis super gregẽ suũ, quãuis nox, Psal. 137. qua Christus natus est ac venit, sicuti dies, propheta teste, illuminata fuerit.

Secundo vertit se ad orientẽ, significãs, q́ angelus annuncians Iesu Christi natiuitatẽ ab Oriẽte venisse in Bethlehẽ, quo & redijt ascendẽdo cęlũ. Hinc Matt. 2. & tres reges à finibus terræ veniẽtes, dicebãt se vidisse eius stellam in Oriẽte.

Tertio stat in medio altaris, arguens Christum venisse, vti scribit etiã Pau- 1. Tim. 2. lus mediatorem Dei & hominum, suaq́ natiuitate & aduentu fecisse pacem Hebr. 9. inter Deum & hominem.

Quarto manus eleuat, cum gaudioq́ canit, significãs ineffabile gaudium, quod hominibus accidit ex Christi aduentu & natiuitate iuxta angelum, di- Lucæ 2. centẽ: Ecce euangelizo vobis gaudiũ magnũ quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie saluator, qui est Christus Dñs, in ciuitate Dauid. Verum non fecit illam pacẽ Dñs sua natiuitate solum inter Deum & hominẽ, sed & inter hominẽ & angelum: immo inter hominẽ & hominem, qui ante Christi natiuitatem mutuas inter se habuerũt inimicitias. Siquidem homo per inobe- Gene. 3. dientiam Deum creatorem offenderat, ac idem per casum suum restauratio- Esai. 14. nem angelorũ impediuerat, atq́ per varios ritus se ab homine separauerat. Iudæus em̃ cæremonias excolebat, gẽtilis vero idololatriã exercebat. Ipse vero Ephes. 2. Dñs adueniens, sua natiuitate non modò fecit vtrosq́ (vt ait Paulus) vnũ, sed Coloss. 1. & restaurauit & pacificauit quæ in cælis sunt & in terris omnia. Qñquidẽ auferens peccatũ, reconciliauit hominem Deo: reparãs casum, recõciliauit hominem angelo: destruens impios ritus, recõciliauit hominem homini. Atq́ ideo loquitur angelus & congaudet pastoribus, q̃a pax est inter angelos & homines reformata: nascit̃ Deus homo, quia pax est inter Deũ & hominẽ restaurata: nascitur in præsepio bouis & asini, quia pax est inter homines & homines reparata. Per bouẽ em̃ Iudaicus, per asinum vero gentilis populus figuratur. Lucæ 2. Hinc angelus: Gloria, inquit, in excelsis Deo, & in terra pax hominibus &c.

Id quod ipse sacerdos, finito hymno, conuertens se ad circunstantes, confirmans, ait tanquã ad pastores angelus: Dñs vobiscũ. Episcopus vero, q singularius dñi vicem gerit, ait: Pax vobis. Quo quidem verbo duo facit: Ruth.2. Ioan.20.

Primo confirmat, quod angelus dixit, venisse videlicet & natum esse dñm Iesum, veluti ꝓphetæ p̄dixerunt, proptereaq; hortando dicit, Oremus. Quasi dicat, nunc oportet, ô fratres, orare Deũ patrẽ, q a nunc suę erga nos indignationis oblitus, & ob filium suum, dñm nostrum Iesum Christum natum, nobis reconciliatus, certo nos eius nomine auditurus est, quũ sit in quo sibi cõplaceat ipse. Quod & ipse dñs adprobat, inquiẽs: Amen amẽ dico vobis, si qd petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Petite, & accipietis. Matth.21. Marc.19. Luc.13. Ioan.16.

Secundo salutat circunstantes non secus atq; pastores angelus, optãs eis, vt dñs sit cum ipsis. Quasi dicat, Dñs vobiscũ, id est, in vobis maneat, & vos p̄mio æternæ vitę remuneret, & petitionibus vestris effectum tribuat, vt gratiam Dei impetretis ꝑseuerantes in illa. Hęc aũt salutãdi forma, desumpta est ex lib. Ruth, vbi in hãc formã legit̃ Booz salutasse messores suos. Et ipse quoq; Propheta in Paralipomenon Asa regẽ & eos, q cum ipso fuerunt, salutauit. Ruth.2. 2.Para.15.
Præmittit itaq; sacerdos suis in altari precationibus salutationẽ & optionem, dicẽs: Dñs vobiscum, vt populum, sicut pastores angelus, reddat attentum, vtq; mens eius ad Deum dirigat̃, & ei per intentionẽ sedulam coniungat̃. Cui quoq; populus siue chorus respondet, optans ei vicissim, dicendo: Et cum spũ tuo, scilicet sit dñs. Id quod desumptum est à Paulo dicẽte: Dñs Iesus Christus cum spũ tuo. Quæ quidem mutua salutatio subindicat, sacerdotem & populum vnius debere affectus esse. Quasi dicat ipse populus: Tu pro nobis facturus es preces ad dñm Deum tuum, & q a ille duntaxat eas adprobat preces & exaudit, quæ de bono corde ꝓcedunt, oramus & nos similiter ꝓ te, vt ipse, sine quo nullum est bonum, sit cum spũ tuo, vt q tecum est in ore, sit & in corde: & in te maneat, vt per spm̃ eleuatus, digne ꝓ nobis sacrificare possis, & impetrare quæ precaberis. 2.Tim.4.

Præmissa salutatione, vertit se sacerdos reuertendo ad Orientẽ, vnde venit & quo reuersus est, cui nomen est Oriens. & stans, tanquam vice Christi mediator Dei & hoĩm, in medio, quasiq; de sua bonitate parum confidens, vniuersam ad se colligit Ecclesiam, (vnde & eius orationem, Collectam dici putãt) quasiq; Syndicus oĩm, dicit: Oremus. Quasi dicat, Orate om̃es simul mecum, vt q̃d postulamus, eo citius impetremus, q̃m sit ac censeat̃ impossibile, vt Deus multitudinem concorditer nomine filij sui orantem non exaudiat, q dicit se duos vel tres congregatos in nomine suo orantes patrem, prorsus exauditurũ. Sic ipse Christus ad patrem in horto oraturus, hortabat̃ & discipulos ad orãdum: quippe faciens quod ipsemet docuit. Zach.6. 1.Tim.2. Matt.26. Marc.14. Luc.22.

Deinde ad finitam precationem respondet populus: A M E N, quod verbum est Hebræũ, valens idem, quod F I A T apud Latinos, de quo aliàs multa diximus. Est aũt hac parte nequaquã silentio p̄tereundum, circunstantes in Missa septem vicibus à sacerdote vel ideo cum optatione, Dñs vobiscũ, salutari, quatenus videlicet exclusis septem vitijs capitalibus, suscipiant septẽ spũs

sancti dona, ad quæ mysterium sacrosanctæ Missæ refert. Primum qdem in exordio Missæ ante collectam salutat sacerdos adstantes, inquiens: Dominus vobiscum, subinsinuans primum donum spũssancti, quod est Sapientia, quæ
1. cor. 1. patris est æterni Iesus Christus, ex ore altissimi prodiens, in hunc mundum de-
Eccl. 24. scendit ad saluandum nos, quemadmodum canit Ecclesia tempore dominici aduentus, qui per introitum Missæ designatur.

Nec ignorandum est illud, q̃ sacerdos petita petit semper in fine Collectæ à patre cælesti dari cõcedíq; nomine & amore filij Iesu Christi, dicẽs: Per dñm nostrum Iesum Christũ, filium tuum, Dñm nostrum, vtpote sciẽs & designãs,
Mat. 3. 17. quod vere petit̃ à patre p̃ filium, certo(si salutare fuerit) obtineri, quum filius
Marc. 1. 9. sit in quo patri complacitum sit, q̃ semper pro sua reuerẽtia exaudit̃, cui pater,
Luc. 3. 9. Ioan. 8. qa semp eius voluntatẽ fecit, nihil potest denegare. Quod ipse sciẽs, ait: Quic-
Matth. 18. qd petieritis patrẽ in nomine meo, fiet vobis. Atq; ideo sacerdos plerunq; semper orat ad Deum patrẽ p̃ filium, sine quo bñficium patris ad nos descendere minime valet, quum sit ipse solus verus inter Deum & nos mediator, p̃ quẽ pa-
1. Tim. 2. tris bñficium non secus oportet ad nos descẽdat, atq; p̃ mediantẽ crystallum descendit ignis à sole longinquo in escam suppositam.

Orat autem sacerdos in Collectis, manibus eleuatis, ad innuendum, vt & cor ipsum eleuet̃ ad Deum. Sic orauit Moses, quũ pugnauit aduersus Ama-
Exo. 16. 3. Reg. 8. lech. Et ipse quoq; Salomon ita precatus est. Ad quem pariter modum creditur orasse Christus dñs in Olìueto. Et ad eum modum orandi monet Aposto-
Heb. 12. lus, inquiens: Manus remissas erigite, & genua debilia roborate. Insuper non ignorandũ est, q̃ sacerdos se semper ad populũ vertit à dextra, & per eandem se conuertit seu reuoluit ad altare.

Primo, vt subindicet, dextram domini facere virtutẽ, dextram dñi exalta-
Psal. 117. re, dextram domini facere virtutem.

Marc. 16. Secundo, qm̃ angelus in sepulchro dñico sederit ad dextram.

Tertio, vt admoneat̃ ipse sacerdos, vt habeat rectam & attentam intentionem p̃ se & populo ad cæleste patriam, quæ per dexteram significat̃, iuxta il-
Cant. 2. lud in Canticis: Dextra eius amplexabitur me.

Quarto, vt moneat populum, quatenus singulariter oret p̃ æternis, quæ si-
Marc. vlt. gnificant̃ per dextram, ad quam sedere cum patre dicit̃. Quòd vero se reuoluit à sinistra, quum dicit, Orate p̃ me fratres: fieri solet, vt se p̃paret ad immo-
Psal. 26. landum, quẽdam faciẽs circuitum iuxta illud: Circuiui & immolaui in tabernaculo eius. Et qa sinistra imperfectionis est, ostendit se esse imperfectum, peccatorem, & indigentẽ alior̃ auxilio impendendo. Deinde vt ostendat se recordari dñicæ passionis, proptereaq; sibi esse tristitiam, quæ recte significat̃ per si-
2. Cor. 6. nistram. Vnde Apostolus, à dextris & à sinistris, per gloriam & ignobilitatẽ.
Eccl. 15. Reuoluit aũt se sacerdos in medio altaris, vt ita notet se quoq; aperire os suũ in medio Ecclesiæ, deq; medio cordis debere populum ad Deum orare.

Orationibus collectis decantatis siue lectis, sacerdos ipse legit epistolã, doctrinam, declarantẽ legẽ, Prophetas & Euangelion, cui p̃parat illa viam intelligentiæ, sicut doctrina Ioannis p̃parauit viam Christo, cuius est omne Euange

gelion,quod apostoli docẽdo declararunt. Canit̃ aũt inter epistolam & Euan Malac.
gelion Alleluia, cãticum videlicet laudis & exultationis,vel etiam aliud loco Matt.
Alleluia,sicuti alibi diximus.Id quod significat, Christũ vnà cum Apostolis Luc.
magno cũ gaudio tam Iudęis q̃ gẽtilibus Euãgelion gaudij p̄dicasse,bonũq́ꝫ nunciũ,scilicet de recõciliatiõe Dei patris per aduẽtũ filij sui,queãdmodũ clarius ostẽsuræ sunt cæremoniæ,qbus vtit̃ Ecclesia circa lectionẽ Euangelij,q̃d statim epistolam, Alleluiaq́ꝫ siue graduale & ꝓsam alicubi subsequit̃.

Iam vero quia Euangelion non immerito pars sit primæ partis sacrosanctę Missæ potior,& omnes in officio Missæ partes ei consentiant in intellectuali ratione,cæterisq́ꝫ omnibus inibi rebus non secus præemineat, quàm caput cæteris præeminet membris,factum est, vt ipsum & eius codicem & huius lectionem Catholica Ecclesia singularibus cæremonijs decorauerit & exornauerit. Et quia vere paucos esse,& eis quidem vtẽtes,qui mysticas earum cæremoniarum significationes cognoscant, arbitramur,& eas aliquãdo parum vel nihil prodesse,si non intelligantur, aut si intelligẽtes eas non re ipsa p̄stiterint,cuius illæ signis visibilibus admonent: operæprecium duxerimus, vt hoc loco perq̃ paucissimis eas ipsas cæremonias recensuerimus,earumq́ꝫ significationes mysticas declarauerimus.

Primo proinde sacerdos Euangelion lecturus, accipit ipsius librum de al- 1
tari,quod repræsentat Sion & Hierusalem, per quod significatur, qa verbum
domini,quod est Euangelion,adeoq́ꝫ lex Euãgelica,exiuerit de Sion & de Hi Esa.2.
erusalem,iuxta Prophetam, qui hoc intellexerat à domino dicente: Ecce dies veniunt,dicit dominus,& consummabo testamentum nouum supra domum Israel & supra domum Iuda.

Secundo petit ab alio,vtpote vel sacerdote vel Episcopo, b̃ndictionẽ, quæ 2
quum datur,mittit̃ tandẽ ad legẽdum Euangelion,argumẽto non debere p̄-
dicare Euangelion nisi eum,q mittit̃ ab ordinario,prout aliàs Apostolus eui- Roma.10.
denter docet ex verbis d̃ni,dicẽtis: Rogate d̃nm messis,vt mittat operarios in Luc.10.
messem suam,quos & deinde binos & binos misit ad p̄dicandum. Sic b̃ndicti Exo.3.4. Esa.6.
onem accipiẽs,missus est Moses, sic Esaias, sic Hieremias, sic Christus à patre, Hiere.1.
sic ipsi Apostoli à Christo missi sunt. Ioan.20.

Tertio,sacerdos,q prius stetit ad dexteram altaris,it ac conuertit se ad sini- 3
stram versus Septentrionem & ad partem Aqlonarem, gentilitiãq́ꝫ tum idololatriæ deditã:significãs,Euangelion primo fuisse à Christo & Apostolis p̄di-
candum Iudæis,q per dexteram,deinde gentibus, quæ per sinistrã intelligunt̃, Marc.3.
Iudæis respuentibus ipsum,ꝓut Paulus & Barnabas dixerunt ad Iudæos: Vo Act.13.
bis oportebat primum loq verbũ Dei,sed q̃m repulistis illud,& indignos vos iudicatis vitæ æternæ, ecce conuertimur ad gentes. Sic eñ p̄cepit nobis d̃ns.
Dixerat eñ ipse ad discipulos: Euntes in mundum vniuersum,p̄dicate Euan- Marc.16.
gelion omni creaturæ,incipientes ab Hierosolymis. Luc.24.

Quòd vero rursus ad dextram se conuertit circa finem,significat,Euange-
lion rediturum circa finem mundi ad Iudæos ad prædicationem Enoch & He Luc.1.
liæ,qui conuertent corda patrum ad filios,saluabit̃q́ꝫ tandem Iuda,fientq́ꝫ sal- Esa.20. Hiere.33.

uæ

Roma.9. uæ reliquiæ Iſrael, vti Paulus grauiter diſputat ad Romanos.

4 Quarto ſolet alicubi codex Euangelicus auro, argento, ebore, ſerico, gem-
mis aut rebus id genus decorari precioſis: argumento, ꝙ in ipſo Euangelio ſit
Matth.7. precioſa illa margarita, quæ non ſit ante porcos proijcienda, vtpote quæ tam
Matth.13. ſit precioſa, vt propter eam negociator Euãgelicus ille diſceſſerit, & vẽdiderit
omnia quæ habuit, & emerit eam.

Monet interea quoq; liber tam decoratus, vt ipſi nos generoſis & ijs qdem
Euangelicis virtutibus, quæ gemmis recte comparãtur, adornare debeamus,
vt liber Euangelij ornatus eſt, quibus alioqui non proderit vel legere vel au-
dire Euangelion.

5 Quinto præfertur Euangelio, & tenetur ante ipſum puluinar, quod ei ſup-
ponitur: argumento, ꝙ ſuaue ſit iugum domini & onus Euangelij portare vo-
Matth.11. lentibus, velut ipſe dominus ait, & Propheta fatetur, inquiens: Quàm dulcia
Luc.8. ſaucibus meis eloquia tua.
Pſal.118.

6 Sexto p̃fertur thuribulum, ſignificãs p̃dicatorem & eius auditorẽ, in Euan
gelio legendo & audiendo deberẽ eſſe deuotum in oratione, quæ ſignificatꝛ p
Pſal.140. thus incẽſum, iuxta Dauidẽ dicentẽ: Dirigatꝛ oratio mea ſicut incẽſum in con
Apoc.8. ſpectu tuo. Id quod etiam in Apocalypſi animaduertitur.

7 Septimo præferuntur lumina cerealia, partim ſignificantia, vmbram legis
antiquæ receſſiſſe, veritatẽ vero per Euangelion aduenisse, qua totum genus
Ioan.1. humanum illuminetur, partim ꝙ & prædicatores & auditores Euangelij bo-
1.Cor.10. nis operibus coram Deo & hominibus vti lumina debeant lucere ſpirituali-
ter. Id quod dominus Euangelij lux, vita & doctrina proteſtatur, inquiens: Sic
Matth.5. luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorifi-
cent patrem veſtrum, qui in cælis eſt. Et rurſus: Sint lumbi veſtri præcincti, &
Luc.12. lucernæ ardentes in manibus veſtris, quandoquidem Euangelion hoc ipſum
Matth.5. eſt lumen, quod ſub modio locandum non eſt, ſed in alto ponendum, vt omni-
Marc.4.
Luc.11. bus qui in domo ſunt, luceat.

8 Octauo p̃fertur crux, p quod ſignificatꝛ, Euangelion p̃dicare crucifixum &
Nume.21. eius fidẽ, p quam ſanamur à morſu ſerpẽtis, ſuſpẽſi quondam in palo in deſer-
Ioan.3. to, p quem fuit diabolus p̃figuratus. Argumẽto quoq;, quia debeat p̃dicator
1.Cor.10. & auditor Euangelij, crucẽ d̃ni ſequi, & viam ipſam duram & arctam, & por
Matth.7. tam ad regnum cæleſte prorſus anguſtã, dicẽte ipſo d̃no: Si quis vult poſt me
venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucẽ ſuam, & ſequatꝛ me. Quod intelli-
Matth.16. gens Petrus, ait: In hoc vocati eſtis, quia & Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vo-
Marc.8.
1.Pet.2. bis relinquens exemplum, vt veſtigia eius ſequamur.

9 Nono ſalutat populum, dicẽs: D̃ns vobiſcũ, & eſt ſecũda ſalutatio in Miſ-
ſa, ſignificãs ſecundum donum ſpũſſancti, quod eſt intellectus: qñquidem ꝓ-
pterea d̃ns p̃dicauerit Euangelion, vt doceret nos verbum ſuum intelligere, &
Act.1. intellectum facere, qm̃ ipſe cœperit facere & docere. Populus aũt reſalutat, in-
quiens: Et cum ſpũ tuo, ſignificans ſe ſeruare, quod d̃ns præcepit, inquiens: In
Matth.10. quãcunq; domum intraueritis, primum dicite, Pax huic domui. Et ſi fuerit il-
lic filius pacis, requieſcet ſuper illum pax veſtra.

De-

Decimo munit ſe ſigno ſanctæ crucis,contra videlicet cacodęmonē verſus 10
Aquilonē,vbi ferť peculiaris eſſe locus illi, vnde pandeť omne malum ſup ha Hier.
bitatores terræ,q ab eo ꝓpterea loco dicebat: Ponam ſedē meam ab aquilo-
ne,& ſimilis ero altiſſimo. Cōtra quē ꝓpterea ſacerdos ſe munit, ac dicit: Aq- Esa.
lo,id eſt,diabolus,ſurgat,id eſt ſugiat,& veniat Auſter, id eſt ſpūſſanctus,ne
veniat diabolus & impediat ſalutarē Euāgelij lectionē ꝓpter peccata, à qbus
ſingulariter immunis eſſe debet p̄dicator,ne poſſet alioq dn̄m audire ad ſe di- Psal.
cere: Quare tu enarras iuſtitias meas,&c. & adſumis teſtamētum meum p os
tuum? Siqdem non ſit ſpecioſa laus in ore peccatoris. Et auditurus Euangeli- Eccl.
on,pariter debet ſe conſignare ſigno crucis contra diabolum, ne videlicet iſte
veniat,& tollat ſemē,hoc eſt,Dei verbum,quod eſt Euangelion,è corde eius, Matth.
ne credat & ſaluus fiat, verum vt magis poſſit ipſum audire in bono & opti- Marc.4.
mo corde,& ipſum retinere & ex eo fructificare. Luc.8.

Vndecimo,legens Euangelion,oſculatur librum: ſignificans ipſum eſſe li- 11
brum Chriſti crucifixi,quem Apoſtoli prædicarunt eſſe reconciliatorem & fa 1.Cor.
ctorem pacis,quæ deſignatur oſculo. Ephe.

Duodecimo,ſacerdos legit ac canit in loco editiore & voce altiore, ſignifi- 12
cans ſe facere,quod dn̄s p ꝓphetam iubet: Sup montē excelſum aſſcende tu,q Esa.4.
euangelizas Sion,exalta in fortitudine vocem tuam. Quod & ipſemet dn̄s ſer Matth.5.
uauit,aſſcendēs in montē,p̄dicaturus Euangelion,& docturus idipſum,dicēs: Luc.6.
Beati pauperes ſpū,volēs,vt p̄dicetur ſuper tecta,& dicať in luce,quod ipſe di Matth.10.
xit in tenebris. Siquidē nemo ſit, q non debeat aut poſſit audire Euangelion, Luc.12.
quum ꝓpterea voluerit, vt eius ſonus iret in omnem terram, & verba eius in
fines orbis terrarū. Nec ipſe dominus Euangelij quenquam ſecludit ab Euan Psalm.18.
gelio,dicēs: Venite ad me omnes,qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam Roma.10.
vos. Antequam vero ſacerdos legit Euangelion,ait: Sequentia ſancti Euange Matth.11.
lij ſecundum N. nominans Euangeliſtam,cuius ſunt verba,quæ lecturus eſt,
ſignificans,ſe modo nunciare bonum nuncium, quod Euangeliſta, quem no-
minat,de Chriſto nato ſcripſit.

Tertiodecimo reſpondet populus ſiue chorus, Gloria tibi dn̄e,conuertēs ſe 13
verſus orientē,audito Euangelij titulo,ſiue bono nuncio. Quaſi dicat, Tibi ô
dn̄e Ieſu Chriſte,q verus es Oriens,tibiq́ nomen eſt Oriens,gratias & laudes Zach.6.
tibi merito damus,ꝙ hæc p̄ſtiteris & feceris, quæ tuo nomine nobis Euange-
liſta nunciat & euangelizat,qppe ꝙ noſtri cauſa natus fueris, vixeris, docue-
ris,miracula patraueris,paſſionē & mortē noſtri cauſa ſubieris,reſurrexeris,pa
tri tuo nos reconciliaueris,viuos & mortuos in te credentes,à peccato,diabolo Roma.10.
& inferno liberaueris. Id quod nos corde ad iuſtitiam, ore aūt ad ſalutē confi- Matth.10.
temur, & cruce inibi facta conteſtamur, nos eſſe paratos crucem ſequi tuam, Marc.8.
tuoq́ nomine crucem noſtram patienter ferre. Luc.14.

Quartodecimo,audiens Euangelion ſtat, ſeq́ curuat humiliter verſus le- 14
gentem,ſignificans, ſe paratum pro Chriſti fide & Euangelio præliari vſq ad
mortem,memor verbi Chriſti,dicentis: Qui non habet gladium, vendat tuni Luc.22.
cam,& emat illum.

Quin-

15 Quintodecimo, audit nudo capite, ſignificãs primum, Euãgelio ſummam deberi reuerentiam, quam plerunq; ſolemus exhibere nudando caput, curuando ceruicem & genu. Id quod totum ſimul Euangelio præſtatur.

Ioan.1. Matt.27. Marc.15. Luc.23. Inſup illa capitis nudatio ſignificat, in Euangelio reuelata eſſe omnia, quæ ſub velamine & figura in lege & propheris occulta fuerunt. In cuius argumentum quoq; velum templi ſciſſum eſt in Chriſti paſſione, quam in Miſſa recolimus. Præterea facit etiam illa denudatio ad intentionem apertiorem & ſenſuum faciliorem intelligentiam.

16 Sextodecimo legens & audiens Euangelion, finito eodem Euangelio, rurſus oſculatur librum, dicens: Per hæc Euãgelij dicta deleat nobis dominus noſtra crimina & delicta, Amen, idem quod antea ſignificans oſculo, Chriſtum videlicet ſua natiuitate, vita, paſſione & morte, noſtra deleuiſſe peccata, feciſſeq; pacem inter Deum patrem & nos homines. Apoc.2.

17 Septimodecimo ſacerdos vnà cum choro & populo clara voce profitetur Symbolum Catholicæ fidei, ſignificãs ſe credere, quod Euangelij prædicatio nunciauit, prout olim crediderunt homines ad Ieſu Chriſti & eius Apoſtolorum Euangelij prædicationem. De Chriſti quidem prędicatione dicitur: Hęc eo loquente, multi crediderunt in eum. De prædicatione vero Apoſtolorum ſcribitur: Multi autem eorum qui audierant verbum, crediderunt. Et rurſus: audientes autem gentes, gauiſæ ſunt, & glorificabant verbum domini, & crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam. Ioã.2.11. & 12. Act.4. Act.13.

Quòd vero alta voce Symbolum legi ſoleat, ſignificat, q̃a fidem Ieſu Chriſti publice debemus & corde & ore & opere coram omnibus hominibus confiteri, nec de ea erubeſcere, quantumuis ipſa ſit impijs Iudæis ſcandalum & gentibus ſtultitia, cæteriſq; pereuntibus deriſio, ſed apud Deum ſumma eſt ſapientia, cui placuit per verbi ſtultitiam nos ſaluatum iri. Non eſt autem, inquit Daniel, confuſio confitentibus ipſum, eo ipſo dicente: Qui me erubuerit & ſermones meos, hunc filius hominis erubeſcet, cum venerit in maieſtate ſua & patris & ſanctorum angelorum. 1.Cor.2. 1.Cor.1. Daniel. 3. Luc.9.

Hæc hactenus de cæremonijs Catholicis, circa lectionem ſancti Euangelij ſingulariter obſeruari ſolitis, immo & de omnibus generatim cæremonijs primæ partis officij Miſſæ, non obſcure declarantibus & repræſentãtibus ea, quæ facta & geſta ſunt circa Chriſti natiuitatem & vitam, quæ certe tota fuit crux & paſſio, cuius commemoratio in Sacroſancta Miſſa, quæ tamen interea etiam docent, quomodo ſe ſacerdos vnà cum populo præparare poſſit ac debeat ad ſecũdam eiuſdem Miſſæ partem, in qua commemoratur ipſa realis Chriſti paſſio cum morte ipſius, quam & cæremoniæ ſatis aperto in ea repræſentãt, vti ſubinde videre eſt.

SECVNDAE PARTIS OFFICII SACROſanctæ Miſſæ cæremoniarum declaratio.

PRima cæremoniarum ſecundæ partis ſacroſanctæ Miſſæ, quæ ſuum capit initium ab Offertorio, cantico videlicet Pſalmodico, ſtatim fidei Symbolum

lum subsequente, est, quod sacerdos se conuertens ad populum, salutat eundem, dicens: Dominus vobiscum, quæ tertia est in Missa salutatio, significans tertium spiritussancti donum, quod est consilium, quoniam Christus secreto Dei consilio, vt nos redimeret, obtulit se in passione, cuius hac in parte fit commemoratio. Optat autem populo sacerdos, vt cum eo sit dominus, sine quo salutariter nec possit orare, nec offerre, quum sit omnis in eo nostra sufficiẽtia. Cui populus siue chorus vicissim optat, vt dominus sit quoque cum spiritu ipsius, vt & ipse possit salutariter precari & offerre. 2.cor.3.

Deinde subijcit, dicẽs, Oremus: innuẽs, quatenus populus oret, vt fidem in Symbolo recitatã credat, & in ea stabilis pmaneat, cui sit alioq minime pfutura, quã faciat, oblatio, immo monet etiã eo verbo, Oremus, vt vnusquisque ad se redeat, cõscientiãque suã discutiat, quò possit seipsum, hortatore Paulo, Deo offerre, id est, corpus & animũ suũ in hostiã viuentẽ, sanctã, Deo placentẽ. Roma.12.

Qua quidem hortatione præmissa, mox chorus canit vnã cum presbytero verba Offertorij: In qbus verbis & penes ipsa sacerdos tribus vtitur cæremonijs, quæ tria repræsentant, quæ Christus instante eius passione fecit, cuius potissimum hac parte fit memoria.

Primo legit aut canit versum Psalmi, quẽ vocamus Offertorium, quo repræsentat ipsam nouissimam cœnam, in qua Christus agnum legalẽ manducauit, ac interim pauperibus more suo distribuit. Offertorium partim dici cœptum, qa tum sacerdos offerat quasi alter Melchisedech dona consecranda, panem videlicet & vinum, tum, qa quondã ante Missam Christiani cõuenieñtes, sumpturi cœnam dñicam quasi discipuli dñi, varias res comestibiles offerebãt, quas ipse sacerdos sacrificaturus consecrabat, non tam in priuatum cuiusque vsum, quàm in communẽ pauperũ refocillationẽ, prout non solum ex Augustino, Tertulliano, Ambrosio, & Rabano accipimus, sed & ex ipso ad Corint. Paulo. Qui sane mos offerẽdi in communitatẽ, tametsi primum bonus fuerit, qa tñ, sicut pleraque alia bona, nonnulli cœperint abuti ipso, eundẽque vertere in crapulam, plane desijt, mansitque nudus cãtus, quẽ vocamus Offertorium, sub quo donaria alicubi offerunẽ, quæ succedunt in sustẽtationẽ ministrorũ altaris, quo monemur cœnæ Iesu Christi, & p eam communionis rerum, quas fideles ante Missam pauperibus exemplo Christi communicabant. Exo.12. Matt.26. Marc.14. Luc.22. Gene.14. Psal.109. 1.cor.11. Ioan.13.

In cuius sane Christi instituti & eius olim fidelium memoriam & gratiarum actionem adhuc hodiernis temporibus aliquot Catholici, sumpturi venerabile Eucharistiæ Sacramentum, solent cibare pauperes ac eis in mensa ministrare, quemadmodum in laudabili habet cõsuetudine Serenissimus ac inuictissimus Rex noster Ferdinandus vnã cum Serenissima ipsius regina Anna: & recte nimirum & sancte. Sic enim Christi exemplum sequunẽ, ad quod ille hortatus est, inquiens: Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis: quandoquidem ipse voluerit, vt pauperes, quos esse mus semper nobiscum habituri, pasceremus, quibus & ipse dedit ante cœnam eleemosynas. Ioan.13. Ioan.12.

Secundo sacerdos prefatur deuotissimo hymno in futuram corporis Chri-

sti consecrationem, adeoque in sacrosanctæ Missæ celebrationem, repræsentans
Psal. 49. benedictionē & hymnizationē, qua Christus usus est ante institutionē Missę in nouissima cœna, hocque pacto subindicauit, Missam vere sacrificium laudis esse, veluti scriptura vocat ipsam, intereaque monuit, ne supini & somnolēti tā sacrificium tractaremus. Vnde cum sacerdos monet adstātes, ut corda sursum habeant ad dominum, laudantes & orantes.

Tertio sacerdos lauat manus, in quo repſentat Christum, q lauit suis discipulis pedes in nouissima cœna ante institutionem sacrosanctæ Missæ, adeoque augustissimi sacramenti Eucharistiæ, significans, ut lauemus conscientias no-
Psalm. 6. stras lachrymis pœnitentiæ celebraturi Missam, & sumpturi venerabilem Eu-
Esa. 1. charistiam, monente domino per prophetam: Lauamini & mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis. Ne videlicet in peccatis
1. Cor. 11. communicātes, simus rei corporis & sanguinis, Paulo monente, q quoque pcipit, ut homo communicaturus, probet seipsum, & sic de pane illo edat & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini.

Quòd vero sacerdos, dum canit offertorium & incēsum portat, silentium seruat, secretoque ante pfationem precat, usque dum alta voce dicit:

Per omnia secula seculorum, repræsentat illud tempus, quando consultan-
Ioan. 11. tibus sacerdotibus & scribis de interficiendo Iesu, dominus ipse Iesus post resuscitationem Lazari non palam deinde apud Iudæos ambulauit, quum cogitarent ipsum occidere, sed abiit in ciuitatem quæ dicitur Ephraim, & ibi moratus est cum discipulis.

Vtitur aūt sacerdos in pfatione quarta salutatione, quę significat quartum
Psalm. 23. donum spūsancti, quod est fortitudo, qm̄ Christus fortis ac potēs ille dn̄s, fortiter sua cruce diabolum victurus erat ac redempturus.

Quòd etiam silet sacerdos, secretoque precatur, incipiēs Canonem, repræsen-
Matth. 21. tat illud tempus, quo dn̄s in die palmarū receptus fuit & magnificatus à turbis
Marc. 11. cum Psalmo, Benedictus q venit in nomine dn̄i, osanna in excelsis: (cuius cau-
Luc. 19. sa & chorus post pfationem canit eundem hymnum) abiit & abscōdit se, non
Ioan. 12. utique trepidantis formidine, sed dispensationis officio, quia nondum venerat
Psal. 117. hora eius à patre definita. Quæ posteaquam aduenit, ultro processit ad passi-
Ioā. 7. 12. Ioan. 16. onem, velut Euangelistæ satis ostendunt.

Post hæc sacerdos incipit Canonem, quam nos Germani in vernacula nostra lingua vocamus Tacitā Missam, Stilmess, qm̄ sacerdos ipsum tacita secretaque voce proferat, ob certas quasdam rationes.

Prima earum, quia significat secretas illas preces, quibus dominus in horto
Matt. 26. precatus est ad patrem, dicens: Pater mi, si fieri potest, trānseat à me calix iste, quemadmodum paulo post susius dicemus.

Secunda, ut sacerdos eo magis possit eis, quæ agit, intendere: qui posset alioqui clamando distrahi.

Tertia, ut sacerdos eo magis fortificet: q posset alioq nimio clamore deficere.

Quarta, quo tam sancta planeque diuina verba, suam seruent reuerentiam

&

& dignitatem: quæ alioqui si alta voce proferrentur, vilescerent, quum à vilissimo quoque cerdone tractarentur, quæ tam leuiter tractanti cederent in damnationem corporis & animæ.

Referunt eñi Annales, quod quum publicitus & alta quondã voce hæc ipsa legerent verba, cœperunt ea plerique oẽs scire, deindeque passim sine reuerentia in plateis vicisque decantare. Vnde quum qdam pastores ipsa cantarẽt in agro, panemque sup lapidem posuissent ad verborũ ipsorũ prolationẽ, panis miraculose conuersus est in carnem. Ipsi vero pastores diuino iudicio cælitus misso igne pcussi sunt in terrorem aliorũ. Qua nimirũ causa sancti patres statuerunt verba ista sub silentio dici, prohibẽtes sub anathemate, ne pferantur nisi à sacerdotibus sup altare & in Missa & cum vestibus sacris. Nec dubium, quin res sic habeat, quum concordẽt cum ea non parum multa exempla, quæ silentio breuitatis gratia transeamus.

Sciendum velimus autem hoc loco tandem, quod singulariter & summatim posthac repræsentatur gestibus & verbis Christi passio, sepultura & resurrectio. Siquidem deinde recolatur memoria eorum, quæ gesta sunt p hebdomadam ante paschalem à decima luna primi mensis, quando Iesus abijt Hierusalem vsque ad septimamdecimam, quando resurrexit à mortuis. Hinc accidit, vt in lib. Missali circa principium Canonis plerunque depicta est imago crucifixi, vt videlicet nõ intellectus solum literæ, verum etiam adspectus picturæ, memoriam dominicæ passionis inspiret. Potestque merito diuina factum videri prouidentia, non humana procuratum industria, vt Canon inciperet à litera T, quæ Hebraice Thau dicitur, quæ sui forma signum & mysterium crucis ostendit & exprimit, dicente domino per Ezechielem: Signa Thau in frontibus virorum dolentium & gementium super abominationibus Hierusalem. Id quod & præfigurauit serpens in deserto suspẽsus, de quo dominus in Euangelio. Siquidẽ hæc omnia per Christi passionem in cruce completa sint, & efficaciam habeant. Ezech. 9. Nume. 21. Ioan. 3. 1. cor. 3.

Sacerdos igitur incipiẽs Canonẽ secreto, mysterium dñicæ passionis inchoat, primitusque se signaculo crucis in fronte signat ac reuerẽter ad crucis mysterium accedit, inclinans se. In quo reuocat in memoriam humilitatẽ Christi ad passionẽ & mortẽ suam, qua de Paulus apostolus ita scribit: Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Iesu, q quum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualẽ Deo: sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiẽs, in similitudinem hoĩm factus, & habitu inuentus vt homo, humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Philip. 2.

Postquàm sacerdos se inclinauit, osculatur altare ad reuerẽtiam dñicæ passionis, cui ostendit se compati per osculum. Facto osculo, facit ipse deinde sacerdos tres cruces super oblatam & calicẽ, quando dicit: Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia, illibata &c. Quæ quidem tres cruces singularia quædam repræsentant, & nobis in memoriam reuocant.

Primo repræsentant tres illas orationes, quas tribus vicibus in Olivueto dominus ad patrem habuit. Cuius causa sacerdos expassis manibus tum preca- Matt. 26. Marc. 14. Luc. 22.

cur faciendo cruces. In argumentum, quia dominus ipse passus sit pro cunctis hominibus ab initio mundi vsq; ad finem illius, qui sunt in triplici differentia. Siquidem precatus sit ter ac passus trina crucifixione, voluntate scilicet ac voce & manu Iudæorum pro ijs, qui fuerunt ante legem, sub lege, & post legem.

1. Ioan. 2. Quod Ioannes intelligens, ait: Filioli mei, hæc scribo vobis, vt non peccetis. Sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrē, Iesum Christum iustum, & ipse est propiciatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Quod & antea subindicauit Caiphas ex spiritus sancti instinctu, quando dixit: Expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Erat enim Iesus, inquit Ioannes, moriturus pro gente, & non tantum pro gente, sed vt filios Dei, qui erāt dispersi, congregaret in vnum.

Ioan. 11.

Quia vero sacrificium Missæ in cruce ꝓ viuis & mortuis in remissionē peccatorum oblatum est, cuius in Missa fit commemoratio, fieri solet, vt ipsa Ecclesia ꝑ sacerdotem ex Christi institutione dn̄m suum, q pro discipulis & ꝓ tota Ecclesia ꝑ eorum verbum creditura, potissimum ꝓ eius vnitate patrē cœlestem orauerit, (Ioanne & Paulo testibus) insequens varias petitiones, preces, supplicationes ad Deum in Canone effundit.

Primo petit acceptum haberi suum obsequium, quod iussu Christi obit.

Secundo ꝓ vnitate sanctæ & Catholicæ Ecclesiæ generatim.

Tertio pro ijs, q publicam alios regendi gubernandiq; administrationem spiritualem vel ciuilem gerunt.

Quarto pro ijs, qui circunstant, fide piaq; affectione & sacerdoti in actione communicant. Ipsa vero Catholica Ecclesia talem orandi modum & ordi-

Ephe. 6. nem prorsus euidenter accepisse dignoscit à Paulo, dicente: Obsecro primum

coloss. 4. omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro

Act. 12. omnibus hominibus, pro regibus & omnibus q in sublimitate constituti sunt, vt quietam ac tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Quia autem Ecclesia non dubitat, nos curæ esse sanctis, q quum Deo viuunt, illisq; esse sua merita & preces, quibus pro nobis apud Deum soliciti sunt, quemadmodum vnius eiusdemq; corporis solicita sunt membra: fieri solet, vt sacerdos orat, quatenus Deus id precibus Sanctorum concedat, non vt illorum, sed suæ diuinæ ꝓtectionis auxilio muniamur in omnibus, idq; per Christum dominum nostrum, filium suum vnigenitum.

Dictis præmemoratis orationibus, petit deinde sacerdos, vt ipsam oblationem, quæ adhuc terrena est materia, vtpote panis & vinum, modis omnibus Deus pater haberi velit benedictam, asscriptā, ratam, rationabilem, acceptabilemq; &c. dicendo autem hæc ipsa verba, tribus crucibus signat tam sup hostiam quàm super calicem.

Quæ quidem tres cruces significāt triginta denarios, quibus Iudas Ischari-

Matt. 26. oth à diabolo supplantatus, Iesum Christum, filium Dei, dominum nostrum

Marc. 14. Pharisæis & scribis vendidit in recompensationē damni, quod ceperat ex effusione vnguenti. Siquidem dixerit, potuisse illud ipsum vnguētum venundari

tre-

trecentis denarijs & dari pauperibus,quorũ tñ non habebat curam, sed spera-
uerat se posse furari semper vnum denarium, à decem denarijs, atq; sic ex tre-
centis habere triginta.Iam vero constat, trecenta & triginta suscipere multi-
plicationẽ à numero ternario.Quod qdem venditionis precium diu antea p̄ui
derat dñs per p̄phetam,dicẽs:Appenderunt mercedẽ meam triginta argẽteis Zach.11.
precium appreciati,quo appreciatus sum ab eis. Matt.27.

Quòd vero deinceps sacerdos ait, Digneris vt nobis corpus & sanguis fi-
at dilectissimi filij tui Iesu Christi:nec non inter dicendũ,super verbũ C O R-
P V S,vnam,& super verbũ S A N G V I S,etiam facit vnam crucẽ:repſen-
tat,p̄dictam venditionẽ à Iuda,& emptionẽ à Iudæis factam,quæ dñicæ cru-
cis & passionis fuit initium.Quasi dicat sacerdos ad Deum patrẽ:O dñe De-
us,o pater sancte,rogamus,vt tua oĩpotentia hãc oblationẽ digneris in oĩbus
facere bñdictam,id est,transferre in eam oblationẽ & hostiam,q̃ modis oĩbus
est salutaris,bñdicta, immunisq; ab omni causa maledictionis tam originali
q̃ actuali,tam criminali q̃ veniali,quæ scripturis fuit & figuris veteribus asscri
pta & designata, vtpote in immolatione Isaac & Abelis,in agno Paschali & Gene.4.
manna cælesti,de quo p̄pterea Ioannes ait:Hic est agnus,q occisus est ab ini- Gene.22.
tio mundi.quæ rata fuit ac est,non transitoria, vt vetus hostia,quæ p̄cessit,no Exo.12.
ua succedẽte,sed quæ permanet in æternum secundum ordinẽ Melchisedech. Apoc.5. Gene.14.
quæ rationabilis est,non pecudialis, sicut erat legalis,quæ sanguine taurorum Psal.109.
& hircorum non poterat à peccato mundare, sed quæ sanguine proprio con- Heb.7.
scientias emundat ab operibus mortuis: item quoq; quæ acceptabilis est, non
de qua propheta, Sacrificium, inquit, & oblationem noluisti. nec de qua ipse Psal.39.
dominus dixisti:Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis
hircos:sed de qua dicis,Sacrificium laudis honorificabit me.quod & tibi Da- Psal.49.
uid,tuus seruus secundum cor tuum, sacrificare voluit, inquiens: Tibi sacrifi- Psal.115.
cabo hostiam laudis.

Atq; licet pleriq; pij doctores hanc q̃ntam Canonis partẽ satis pie intelle-
xerint,hanc tñ,quam hic seqmur,magis opinamur quadrare huic loco,q pla-
ne cohæret sequẽti clausulæ, quæ habet: Vt fiat nobis corpus & sanguis dile-
ctissimi filij tui,per quem scilicet tibi placere possumus, Qui (sequit̃ Canon,
suscipiens verba Euangelistarũ)pridie q̃ pateretur &c.

Quod igit̃ ab hoc loco,q Canonis est sexta pars,agit̃, euidenter rep̄sentat,
quod Christus in cœna gessit, corpus & sanguinem suum sanctiss. ex pane &
vino naturali conficiens,ac dicens:Accipite & manducate ex hoc omnes.Hoc Matt.26.
est em̃ corpus meum. Cuius qdem vice fungẽs hoc loco sacerdos, refert Chri- Marc.14.
sti verba,& facit super verbo benedixit,vnam crucẽ,suscipiens hostiam in ma Luc.22.
nibus,& eleuatis sursum oculis,bñdicit eam,dicens:Qui pridie. Atq; licet nul
lus Euangelistarũ scribat ita fecisse vel dixisse Christũ, q̃n corpus suum ex pa
ne,& sanguinẽ suum ex vino confecerit,pie tñ dubitari nequit, quin hanc for-
mam à Christo apostoli,& ab ijs acceperit Ecclesia. Siquidem multa & dixit
& fecit Christus,quæ p̄pter breuitatẽ omiserunt Euangelistæ,quæ tandẽ pro
loco & tempore suppleuerunt apostoli. Hinc Ioannes ad finem sui Euangelij

dicit: Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ nō sunt scripta in libro hoc, quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.

Ipsa vero crux, quam facit sacerdos in benedicendo super panem, significat Christum esse passum in natura, totumque esse passum, & secundum animam & secūdum corpus, vt totum redimeret hominem. Quia vero, sicut Christus aliquoties fecit, admirāda patraturus, oculos eleuat in cælum, subindicat se de cælo habere quod facit & agit, deberecque nos in principio nostrorum operum dirigere mentis oculos ad dominum, tanquam ad authorem omnium operum

Iacob.1. bonorum, quale est, dicente Iacobo, omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est, descendēs à patre luminum.

Insuper per eleuationem huiusmodi oculorum & gratiarum actionem monemur, vt semper Deo patri supplicemus, vt hoc tam magnum & tremendū sacramentum per manus nostras digne perfici dignetur.

Prolatis igitur hisce verbis, Hoc Est enim Corpus Meū, sacerdos ipse propter reuerentiā maioremque securitatē vtraque manu corpus Christi sub specie panis, quod nunc in carnē conuersus est, eleuat. Id quod significat, virtute diuini verbi ad-

Philip.2. esse Iesum Christum, qui pro nobis in cruce leuatus est, quē propterea Deus pater exaltauit & donauit illi nomē, quod est super omne nomē, vt in nomine Iesu flectatur omne genu cælestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dn̄s Iesus Christus in gloria est Dei patris. Atque propterea monemur per hanc

Psalm.8. eleuationē accurrere, nosque reuerēter ad terram prosternere, atque ipsum, qui realiter in cruce quōdam eleuatus, nunc sub specie panis eleuatur, suppliciter orare,

Ioan.12. vt ipse, cuius modo magnificētia super cælos est eleuata, dignetur eò nos eleuare,

Leuit.23. iuxta illud, quod ait: Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Hanc vero eleuationem Eucharistiæ hostiæ quondam præsignauit hostia legalis, de qua Moses, Offeretis, inquit, panes primitiarum duos de duabus decimis similæ, quos eleuabit sacerdos coram domino.

Mox deinde deposita hostia, sacerdos calicem manib⁹ accipit, gratias agit, & verbis Iesu Christi benedicit, dicendoque facit crucē super calicem, sicut an-

Esa.28. teà fecit super panem. Quæ quidem crux vnà cum priore, repræsentat tēpus cœ-

Ephe.2. næ & gratiæ, in quo duo parietes in angulari lapide coniunguntur. Insuper si-

Psalm.18. gnificat, quod Gigas ille geminæ substantiæ crucifixus sit vere, cuius de corpore passim sanguis effluxerit.

Circa quam sanguinis eleuationē, idem debet intelligi fierique, quod intelligitur de corporis eleuatiōe, quum vtrobique totus & vnus sit Christus, nec illic

Psal.118. quam hic maior aut minor, vt aliàs sæpenumero docuimus. Quod vero ad vtriusque eleuationem nola vel campanula pulsatur, fit, vt eius sonitu populus præmonitus geniculetur ad adorandum eum, cui seruiunt omnia. Quòd vero lumina

Ioan.1. quoque sub eleuatione incēduntur, significat eum adesse, qui vera lux est illa, quæ illuminat omnem hominem venientē in hunc mundū, de seipso dicens:

Ioan.8. Ego sum lux mūdi: qui sequitur me, nō ambulat in tenebris. Fuit autē & pulsatio

9 11. cāpanæ & cereorum incensio peculiaris in sacrificijs antiquæ legis, quam cū noua non-

nõnunq̃ cõuenit in cęremonĳs, queadmodũ patet in libro Exodi & Numer. Ex. 25. 27
Postquã deponit sacerdos calicẽ sanguinis Dñi, manus in modũ crucis ex- Num. 10.
tendit, vt habitu corporis manuũ Christi extensionẽ in cruce repræsentet, quæ non multo post cœnam cœpit in horto, quũ prolixius orans, factus est Iesus in Lucæ 22.
agonia, quã propterea tũ sacerdos habitu oculorũ & faciei quadantenus re-p̃sentat. Meminit aũt tũc sacerdos in dicẽdo dñicæ passionis, quã p manuum p modũ crucis extensionẽ, resurrectionis, quã per paruiusculã earũdẽ erectio-nẽ, ascensionis, quã per æqualẽ earundẽ vsq; ad humeros erectionẽ repræsentat: qñquidẽ crucifixus tertia die tanquã leo de tribu Iuda erigẽs se resurrexit, Apoc. 5.
ac quadragesimo dein die manibus eleuatis in cælũ latus est, sedens ad dextrã Marc. vl.
patris. Ipsa vero Christi passio nobis excitat charitatẽ, quã vel maximã Deus Acto. 1.
pater erga nos ostendit, q̃ proprio filio suo nõ pepercerit, sed pro nobis omi- Rom. 8.
bus tradiderit illũ. Resurrectio aũt cõfirmat & roborat fidẽ, q̃a magna est fidei cõfirmatio, quod Christus resurrexit à mortuis, q̃a viuificabimur omes in 1. Cor.
ipso, sicut oẽs in Adã mortui sumus. Ascẽsio lætificat spem. Nõne nobis esse debet amplissima spes, qm̃ Christus ascendens in altum, captiuam duxerit ca Ephes. 4.
ptiuitatem, donacq; dederit hominibus, vt ibi minister eius esset, vbi esset ipse? Psal. 67.
Stringunẽ aũt deinde digiti sacerdotis, pollices videlicet ac indices, nõ mo Ioan. 12.
dò propter tanti sacramenti reuerentiã, ne s. aliqd post tactũ sacrosanctum Iesu Christi corpus tangant, neve puluis seu particula hostiæ illis forassis adhærens cadat, verũ etiã, vt sic repræsentet obedientia Iesu Christi erga patrẽ suũ cælestẽ, qñqdem secũdus, i. filius, non secus primo, i. patri accedit obedienter, q̃ se digitus digito stringendo coniungit. Atq; hoc est, q̃d Paulus ait de obedientia Christi: Etsi Christus Iesus in forma Dei esset, immo Deo æqualis, se- Philip. 2.
metipsum tñ exinaniuit, formã serui accipiens, in similitudinẽ hoĩm factus, & habitu inuẽtus vt homo, humiliauit semetipsum, factus obediens vsq; ad mortem, mortẽ aũt crucis. Docemur autẽ & nos in charitate debere coniungi & obedire, alterumq; alterius onera portare, vt ita legem Christi impleamus. Galat. 6.
Quod subinde sacerdos dicit quinq; verbis hostiã purã, hostiã, sanctã, hostiã immaculatã, panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ, & ad singula verba singulas facit cruces, i. quinq; super oblatã & calicem, signando videlicet ter super corpus & sanguinẽ, & deinde super corpus semel, & itidem super sanguinẽ, dicens hostiam purã, hostiã sanctam, &c. tria subindicat:
Primo, quoniam Christus sua passione quinq; secula, quibus genus humanum in damnatione & indignatione Dei fuit, redemerit.
Secundo, qm̃ quinq; præcipua vulnera in ea passione pro nobis acceperit, & ex eis sctm̃ suũ sanguinẽ largiter effuderit. Siqdẽ duas plagas in duab⁹ manibus, totidẽq; in pedibus & vnã in latere habuerit. Quorũ sane vulnerũ numerum ipsum quinariũ ex hoc intelligimus, quod ipse Dñs post resurrectionẽ dixit ad discipulos: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda ve- Lucæ 24.
stra? Videte manus meas & pedes meos, scilicet vulneratos clauis. Et ad Thomam deinde: Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum Ioan. 20.
tuam, & mitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis.

Tertio, quoniam passus sit in omnibus suis quinq; sensibus, quæ per huiusmodi
Psal.21. cemodi cruces meritò repræsentantur, quum isti dubio procul in Christi pas-
Esaiæ 53. sione vehemēter cruciati sint, quemadmodum ex Psalmis Dauidicis & Esaiæ
vaticinijs haud obscure percipimus.

Deinde quemadmodum sacerdos anteà precatus est Deū pro hostia trans-
substantianda, eamq; iam transsubstantiatā, vt ita dixerim, Deo patri obtu-
lit, ita nunc precatur, vt eam vultu propicio acceptet, quemadmodū accepta-
Gene.4. uit hostiā Abelis, Abrahæ & Melchisedech. Precatꝰ aūt gratā acceptationem
Gene.22. non tam intuitu oblatæ hostiæ, q̃ Christus est, iampridē ita patri gratus, vt in
Gene.14. eo sibi solo cōplacuerit, quum solus eius semper voluntatē fecerit, quā intuitu
Matth.3. & 17. nostri, qui per sacerdotē petimus, vt hoc sacrificium sic clemēter acceptare di-
Marc.1.9 gnetꝰ, vt nos per ipsum, quod eius diuinæ maiestati semper acceptissimum est,
Lucę 3.9. ei placeamus: ne si nō satis digne offeremus, incideremus in eius indignationē,
Ioan.8. quemadmodum contigit ei, q qm̄ regales nuptias, quæ hoc augustissimū Eu-
Matt.22. charistiæ conuiuium designarunt, intrauit, nec habuit vestē nuptialem, iussus
est proijci in tenebras exteriores. Quod ne nobis indigne sacrificantibus tantū
sacrificiū pariter contingat, petimus, vt hoc sacrificium nostrum sic acceptare
dignetꝰ, vt accepta fuerūt sacrificia Abelis, Abrahæ & Melchisedech, qui di-
gna fide & deuotione sacrificarūt, ideoq; Deo grata fuerunt eorum sacrificia.

Quòd aūt potius eorū triū patrū sacrificia commemorantur, quàm aliorū, quorū tñ sacrificia leguntur etiā Deo fuisse grata, non aliud in causa esse pu-
tamus, quàm ꝙ illi tres patres & eorū sacrificia cæteris singularius & expres-
Matt.23. sius præfigurauerunt Christum, & eius in cruce & altari sacrificium. Siquidē
Gene.4. iustus Abel (sic enim nominat eum Dñs veritatis & omnis iustitiæ) à fratre
suo per inuidiam interfectus fuerit, & ipse quomodò Christus omniū iustissi-
mus, à fratribus suis Iudæis inuidia obcæcatis in mortem traditus est, præfigu-
Ioan.1. ratus in ipso, secundum quod Ioannes ait: Agnum, s. Christum, qui agnus est
Apoc.13. ille, qui tollit peccata mundi, ab origine mūdi occisum esse, vtpote in mēbro
Gene.4. & in typo suo Abele. Præterea sicut Abel ouium fuit pastor, ita Christus pa-
Ioan.10. stor est bonus, qui posuit animā suam pro ouibus suis. Deinde sicut Abraham
summe fuit obediens, paratus offerre propriam suam substantiam in filio vni-
Gene.22. genito, ita & Christus maxime fuit obediens patri, tradendo seipsum ad be-
Philip.2. neplacitum ipsius & voluntatē in mortē acerbissimam. Itēq; sicut Abraham
fuit princeps & patriarcha patrum fidelium, ipsius fidem & opera imitātium,
Lucæ 17. qui & ideo dicunꝰ filij Abrahæ, ita & Christus pater est omnium Christiano-
Gene.17. rum, in quo omnes renascuntur, filijq; Dei per adoptionē & gratiam efficiunꝰ.
Gene.16. Deniq; sicut Melchisedech rex fuit & sacerdos, offerens panem & vinum,
Psal.2. ita Christus fuit à Deo patre constitutus rex super Sion montē sanctum eius,
Psal.109. ipseq; sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, quia panis &
Hebr.7. vini sacrificium instituit: & sicut Melchisedech sine patre fuit & matre & sine
genealogia, neq; initium dierum, neq; vitæ finem habens: ita Christus quoq;
sine patre fuit in terris secundum humanitatem, & sine matre in cælis secun-
dum diuinitatem, sineq; genealogia secundum deitatem. Quis enim gene-
rationem

rationē eius enarrabit, qui nec habet initium dierum, neq; vitæ finem, quum Esai. 53.
sit Deo patri coæternus, manens in æternum. Ioan. 2.

Dicta præmemorata oratione, sacerdos se inclinat, dicens: Supplices te rogamus omnipotēs Deus, iube hæc perferri per manꝰ sancti angeli tui, in sublime altare tuum in conspectu diuinæ maiestatis tuæ.

Inclinatio autem illa, significat emissionem spiritus Christi in cruce, de qua sic scribit Euangelista: Cum ergo Iesus accepisset acetum, dixit: Consummatum est, & inclinato capite, tradidit spiritum. Ioan. 19.

Quòd vero sacerdos se deinde erigit & osculatur altare, significat Christū esse passum & mortuū pro humano genere gratis & ex sola charitate, quæ per osculum designatur. Atq; proinde quondam mutuò se osculabant amici in signum veræ dilectionis. In cuius argumentum Iudas prætextu osculi charitatis, prodidit & tradidit Christum. Huius gratia Paulus nominat osculum Matt. 26.
charitatis, osculum sanctum, quo vt se osculentur, Corinthios hortat, quo & Marc. 14.
pater ille Euangelicus filium perditum & redeuntē osculatus est. Christū ve- Lucæ 22.
ro pro nobis ex sola charitate passum, testatur ipse, dicēs: Hoc est præceptum 1. Cor. 16.
meum, vt diligatis inuicē, sicut dilexi vos. Maiorem hac dilectionē nemo ha- 2. Cor. 13.
bet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Et aliàs idē: Sic, inquit, Lucæ 15.
Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitū daret, vt omnis, qui credit Ioan. 15.
in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Ioan. 3.

Duæ vero deinde cruces, quarum vnam facit sacerdos super corpus & sanguinem Domini, alteram vero super seipsum, consignans seipsum, significant Christum in anima & corpore passum, suaq; passione & morte fecisse pacem (quæ designatur per osculum) inter Deum patrē & hominē, interq; Iudæos & gentiles, illosq; sibi non secus atq; sponso sponsam, quæ est ecclesia, quam Ioan. 3.
& ipse sic appellat, copulasse. Quæ & ob id ait: Quasi sponsam decorauit me Esaiæ 61.
corona, & quasi sponsam ornauit me monilibus. Et ideo Paulus: Ipse est, in- Ephes. 2.
quit, Dominus scilicet Iesus, pax nostra, qui fecit vtraq; vnum, &c. vt duos condat in semetipso in vnum nouum hominē, faciens pacem, & vt reconciliet ambos in vno corpore Deo, per crucē interficiens inimicitias in semetipso. Et veniens, euangelizauit pacem vobis qui longe fuistis, & pacem ijs qui prope, quoniam per ipsum habemus accessum ambo in vno spiritu ad patrem.

Quod deinceps sacerdos orat pro viuentibus & mortuis, significat, Christum esse mortuum pro viuis ac defunctis, quodq; sanguis eius preciosus, qui pro multis effusus est, valeat non solum ad salutem viuētium, verum etiam ad absolutionem defunctorum, existentium in loco vel expiationis vel purgationis ob peccata, pro quibus hoc in seculo nō satis pœnitendo fecerūt, prout in opere Centuriarum fusissime docuimus, iuxta fidem Catholicæ ecclesiæ, cui, sicut in alijs, male repugnant hæretici.

Quòd vero sacerdos sic orans, percutit pectus suum, vocemq; exaltat, dicens: Nobis quoque &c. repræsentat Centurionem & eos, qui cum eo Matt. 27.
fuerunt, percutientes sua pectora, & Christo iam mortuo, dicentes: Vere fi- Marc. 15.
lius Dei erat iste. Vnica autem tunsio pectoris, arguit Christum semel pro Lucæ 23.
pecca-

Roma.6. peccatis mortuum esse, nec vnquam posthac moriturũ, sicut Paulus testatur.

Dicens deinde sacerdos, Per quem hæc omnia Domine semper bona creas: signat tribus crucibus tam super hostiam, quàm super calicẽ, dicens: Sanctificas, viuificas, benedicis, & præstas nobis: per tres cruces repræsentat crucifixionẽ hora tertia factam linguis Iudæorum, clamantium ter, Crucifige cru-
Marc. 15. cifige eum. Siquidem feria sexta Christus fit crucifixus hora tertia linguis Iudæorum, quod narrat Marcus: hora sexta manibus gentilium, quod enarrat
Ioan.19. Ioannes: circiter vero horam nonam, inclinato capite, mortem obijt. Quia autem sacerdos post illas tres cruces factas discooperit calicem, in quo sanguis est Christi, remouens ab ipso calice corporale, significat, Christo spiritum suum
Matt.27. emittente, velum templi scissum esse à summo vsq; deorsum, nobisq; cœpisse
Marc. 15. aperiri, quæ prius in lege fuerunt obscura & clausa.
Lucæ 23.

Quòd rursus facit cum hostia super sanguinem tres cruces, dicens: Per ipsum, & cum ipso, & in ipso, significat siue repræsentat crucifixionem, quæ post interuallum trium horarum facta est manibus gentilium, quando milites crucifixerunt Iesum.

Iterum sacerdos duabus crucibus cum ipsa hostia bis inter se calicem signans & dicens: Et tibi Deo patri omnipotenti in vnitate spiritus sancti om̃is honor & gloria, subindicat diuisionem corporis & animę Domini morientis. Nam etsi tres sint in Christo vnitæ substantiæ, diuinitas videlicet, corpus & anima, non tamen diuinitas est vnquã vel à corpore vel ab anima diuisa, proinde mors Domini non tribus, sed duabus tãtum crucibus repræsentari solet.

Per exaltationem vero vocis, quum sacerdos dicit, Per omnia secula seculorum, rursus significantur ea, quæ gesta sunt in crucifixione Domini, vtpote,
Matt.27. q Dominus Iesus clamans voce magna, tradiderit spiritum. Quodq; succla-
Marc. 15. mauerit Centurio, dicẽs: Vere filius Dei erat iste, &c. Quòd autem lamenta-
Lucæ 23. biliter, Amen, à choro respondetur, significat lamentationem, quam tunc mulieres flentes habuerunt ob Iesum demortuum.

Quòd deinde sacerdos canens, Oremus, præceptis salutaribus moniti &c. vnà cum diacono calicem cum corpore siue hostia deponit ac reponit, simulq;
Ioan.19. cooperit, significat, q Ioseph ab Arimathia & Nicodemus venerunt, & impetratum corpus Iesu à Pilato, deponentes, inuolutum sindone sepelierũt. Quo sane loco non ignorandum est, corpus & sanguinem Christi bis in sexta feria eleuata & deposita fuisse, semel in cruce eleuata, & de cruce ad terram deposita, & semel de terra eleuata, & in sepulchrũ deposita & collocata. Id quod hoc loco in eleuatione & depositione repræsentatur.

Quod demum diaconus super os depositi calicis corporale deponit, ar-
Marc. 15. guit saxum istud magnum, quod Nicodemus, sepulto Domino posuit ad ostium monumenti. Et quod idem Diaconus in aliquibus ecclesijs mensam
Psal. 4. altaris & armum pontificis osculatur, innuit, Christum post mortem & quie-
Osee 15. uisse & vicisse iuxta ipsum per prophetam dicentem: In pace in idipsum, dor-
1. Cor. 15. miam & requiescam. Et alibi: O mors, ero mors tua, morsus tuus ero inferne.
Hebr.2.
Philip.2. Siquidem Dñs Iesus per mortem de morte triumphauerit, & quia factus est

obediens

obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis, exaltauit ipſum Deus &c.

Per tres deinde articulos, ſcilicet Præceptis ſalutaribus, Pater noſter, & Libera nos, ſignificantur tres dies dominicæ ſepulturæ, quibus propterea duntaxat eccleſia vtitur in Paraſceue: quandoquidem Chriſtus Dominus tertia die reſurrexerit à morte, de qua quidem lætabunda reſurrectione ſtatim loquuturi ſumus in parte expoſitionis ſacroſanctæ Miſſæ tertia, eaq́ue poſtrema, quæ ſubinde ſequitur. Matt. 20. Marc. 10. Luc. 18.

TERTIAE POSTREMAEQVE PARTIS OFFICII SAcroſanctæ Miſſæ cæremoniarum declaratio.

PErtractatis duabus prioribus ſacroſanctæ Miſſæ partibus & cæremonijs earum, quoad fieri potuit & debuit, declaratis, reſtat modò pars illius tertia, eademq́ue, iuxta probabiliorem ipſius per doctiores interpretes diuiſionem, poſtrema. Quam Deo propicio, paucis quoque declaraturi ſumus. Sacerdos igitur ſupremam Miſſæ partem inchoans, ſub ſilentio precatur, inquiens: Libera nos quæſumus &c. Quod quidem ſilentium, ſignificat ſilentium Sabbati, quo corpus Domini quaſi ſilens in ſepulchro quieuit. Vnde Lucas ait, quòd mulieres, quæ præparauerant vnguenta, ſecundum legis mandatum ſabbato ſiluerint. Marc. 16. Lucæ 23.

Iam vero quamuis tum mulieres ſiluerint vnà cum Apoſtolis, quorum nullus fidem prædicauit, ipſe tamen Chriſtus minime ſiluit, qui licet in monumento ſecundum carnem quieuerit, ſecundum tamen animam fortior ille armatus, de quo Euangel. deſcendit ad inferos, ac inibi fortem armatum, cacodæmonem videlicet, ſuperauit ac ligauit, ſpoliaq́ue iſtius diuiſit, id eſt, vinctos inde liberauit, redimens eos de malis præteritis, præſentibus & futuris, deq́ue ipſis, vti verus rex gloriæ dominusq́ue virtutum, triumphauit. Id quod eccleſiæ Romana & Mediolanẽ in eo ſubinſinuát, quòd ipſæ præfatam orationem, Libera nos &c. in die Paraſceues alta voce dicere ſoleant. Matt. 11. Lucæ 11. Pſal. 67. Epheſ. 4. Pſal. 23.

Quòd deinde in eadem oratione ſacerdos accipit inuolutam patenam, & eam reuelat, ſeq́ue ſigno crucis ſignans, illam oſculatur, ſignificat Chriſti reſurrectionem, de qua præcipue gauiſæ ſunt tres Mariæ ſumma charitate cordis, quod per patenam denotatur. Siquidem mulieres veſpere Sabbati venerint videre ſepulchrum, & reſurrectionem Chriſti læte credentes, eam diſcipulis ſumma lætitia & charitate cordis annunciauerint. Matt. vlt.

Quod interea ſacerdos ſtatim patenam oſculatͬ, ſignificat Chriſtum confeſtim mulierum deſideria compleuiſſe, vtpote qui occurrens ipſis in itinere, dixerit: Auete. Quæ procidentes, tenuerunt pedes eius, & eum adorantes, dubio procul eos ipſos pedes oſculatæ ſunt, quos & illo adhuc viuente in domo Phariſæi Magdalena fuerat oſculata. Matt. 28. Lucæ 7.

Quod vero ſacerdos ipſe ſe ſignat cum patena per ſignum crucis, ſignificat Chriſtum propter mortem crucis reſurrexiſſe, & glorificatum & exaltatum eſſe. Quia enim ipſe Dominus, ait Paulus, ſe vſque ad mortem crucis humiliauit, exaltauit eum Deus, & donauit ei nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu flectatur omne genu cæleſtium, terreſtrium & infernorum Philip. 2.

notũ, & omnis lingua confiteatur, quia Dñs Iesus Christus in gloria est Dei
Luc.vlt. patris. Hinc ipse ad discipulos in Emauntem euntes, aiebat: Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?

Ioan.6. Mat.26. Mar.14. Luc.22. Luc.vlt. Sacerdos deinde discooperiens calicem, accipit hostiam, & eam diuidit ac frangit, innuens in primis, Christum redemptorem corpus suũ, quod est panis viuus de cælo descendens, fregisse, & discipulis fractum dedisse. Præterea reducit in memoriam, quòd Christus in hospitio fregerit panem, & dederit duobus discipulis, qui die paschatos Emauntem proficiscebantur.

In duas autem partes hostia primũ diuidit, vt significentur duo status prędestinatorum, pro quibus Christus mortuus est, & pro quibus resurrexit, vtpote æternæ gloriæ, & temporalis huius miseriæ.

Ipsa vero medietas vna, deinceps in duas etiamnum partes diuiditur, qua-
1.Cor.3. rum vna est pro eis, qui purgantur purgatorio igni, per quem, vt ex Apostolo intelligimus, tandem saluabunt. Altera pro eis, qui viuunt adhuc in hoc im-
1.Ioan.5. mundo mundo, toto in malignitate posito.

Partium ea, quæ post fractionem in manu dextra remanet, & super patenam ponitur, designat prædestinatos in gloria, qui stabunt olim ad dextram
Matt.25. Iesu Christi, recepturi regnum, quod illis ab initio paratum est à patre. Altera vero partium designat prædestinatos, qui adhuc in temporali sunt miseria.

Quæ remanens in sinistra, rursus subdiuiditur in duas partes, in dextrã & sinistram. Per dextram significantur, qui adhuc miserabiliter viuunt in corpore, quorũ Deus adhuc miseretur, quum sint in eo statu, in qua per pœnitentiam possunt misericordiam Dei mereri, proinde significati per particulã, quæ est in dextra, signans Dei dextram, qua miseretur ipse Deus eorum, qui viuũt adhuc. Per sinistram autẽ significantur, qui sunt in purgatorio, sola punitione saluãdi, quos Deus sinistra sua punit, suffragijs tamen hic viuentiũ saluandos. Sicut itaq; de eis, qui sunt in paradiso, quo ad futuram gloriam, nihil est dubij, sic de eis, qui sunt in purgatorio, nihil prorsus est dubij, ꝓpterea rectè designati per particulã in sinistra, coniũgi solitã parti prius super patenã positæ, quæ illos, q̃ sunt in paradiso, repræsentat, quũ sint illis ipsi dubio procul coniũgendi.

Particula vero, quæ in dextra parte remansit, designat eos, qui sunt in vita præsenti, & ei parti, quæ est super patenam, non coniũgitur, sed in sanguinem mittitur, quum ipsi adhuc indigent passionis dominicæ meritis, quæ processerunt ex effusione sanguinis immaculati agni.

Insuper hac coniunctione discimus, eos, qui tam præsentibus quàm futuris passionibus purgati fuerint, Deo perfectissima vnione iunctum iri.

Quòd vero deinde sacerdos aliam partem, quam manu dextra tenet, ambabus manibus tenet supra calicem, simulq; leuans dicit: Per omnia secula seculorum, facitq; super calicem cum particula, quam habet in manu, tres cruces, dicens: Pax Domini sit semper vobiscum &c. significat, quòd tres sanctæ
Mar.16. mulieres post triduum quæsiuerunt Christum in sepulchro, (ad quas ange-
Luc.24. lus dixit: Quid quæritis viuentem cum mortuis?) quodq; Christus à morte re-
Ioan.20. surgens, apparuit discipulis in domo clausis ianuis, dicens: Pax vobis.

Dein-

Deinceps autē cooperto calice, dicit sacerdos vnā cum choro: Agnus Dei q tollis &c. significans, Christum statim post pacis optionē, suis discipulis in domo ipsa dedisse potestatem dimittendi peccata, & dixisse: Accipite spm̄ san ctum. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis &c. Atq; recte nimirum dicitur & oratur, Agnus Dei qui tollis, quando sumitur corpus & sanguis dñi, quando sit ipse agnus, dñs noster Christus Iesus, q ꝓ nobis oblatus, vt pascha nostrum, peccata nostra moriendo tulit, & vitam æternam resurgendo nobis donauit. Quem propterea rogamus, vt nunquam desistat misereri nostri, qui nostri misertus est in sua passione. Ioan.1. Ioan.20. Ioan.1. 1.cor.5.

Quod deinde sacerdos osculatē altare, datq; pacem ministro, quam & discēdo à Domino precatur, arguit, q̄ iterum dominus post resurrectionem dixit ad discipulos: Pax vobis: Et pacem meam do vobis, pacē meam relinquo vobis. Siquidem osculum nonnunquam in scriptura significet vnionem, charitatem & pacem. De quo Paulus, Salutate vos, inquit, inuicem in osculo sancto. Quia proinde charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per spm̄ sanctum, qui datus est nobis, ideoq; multis in locis osculum pacis per vniuersos fideles in Ecclesia diffunditur. Ioan.14. Ioan.20. 1.cor.16. Roman.5.

Postea communicat sacerdos de venerabili Sacramēto corporis & sanguinis domini, significans communionem Iesu Christi, qua vsus est, quādo cælos ascensurus, mādiucauit cum discipulis, qui & antea coram ipsis de parte piscis assati & fauo mellis manducauerat. Act.1. Ioan.21.

Quia vero facta communiōe sacerdos lauat & perfundit digitos, quod bis antea fecit, præter hoc, q̄ ita sacramentum altaris reuerenter tractat, haud obscure repræsentat ablutionem Baptismi, quæ fit in nomine sanctissimæ Trinitatis, Christo post resurrectionem dicente: Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spūs sancti. Matt.vlt.

Communione itaq; facta, sacerdos populum salutat, dicens, Dominus vobiscum, & dicta oratione, inquit: Ite, Missa est, repræsentans hoc ipsum quod dictum est ab angelis ad apostolos, Christo cælos ascendente: Hic Iesus, q adsumptus est à vobis in cælum, sic veniet, quemadmodū vidistis eum euntem in cælum. Hoc autem sacerdos dicens, vel ergo populo nunciat, quia Missa sit finita, ante cuius finem, iuxta cōstitutionem Concilij Aurelianeñ, nullus Ecclesiam exire debet: vel quia populus debet ire post Christum & ipsum sequi, nec hoc in mundo stare, sed per bona opera festinare ad patriam, quia Missa sit ad Deum patrem hostia, Deum patrem placans, per quam fracta sunt tartara, & referatus paradisi introitus. Act.1.

Cui quidem voci, ITE, MISSA EST, respondens chorus & populus: Benedicamus & Deo gratias, repñtat gaudiū, quod habuerunt discipuli postq̄ viderunt Christum cælos ascendere. Qñquidem illi regressi sint Hierusalem cum gaudio magno, adorantes in templo, laudantes & benedicētes Deum. Et ipsi quoq; apostoli p̄dicantes, dicebant: Gratias agite, sine intermissione orate. 1.Thess.5.

Tandē cæremonijs Missæ sic oībus exactis, ipse sacerdos populum bñdicit, inquiēs: In vnitate sanctispūs, bñdicat vos pater & filius. Amen.

Hæc aūt nouissima bn̄dictio repræsentat primo bn̄dictionē, qua Christus
Luc.24. ascendēs cælum, discipulis bn̄dixit. Ipse eīm, teste Luca, posteaq̄ cum discipulis manducauerat, eduxit eos foras in Bethaniam: & eleuatis manibus, bn̄dixit eos: & cum bn̄dixisset, recessit ab eis, & adsumptus est in cælum. In cuius argumentum sacerdos ipse, facta bn̄dictione, se vertit ad Orientem, quo Christus
Psal.67. ascendit, quasi se Christo ascendenti commendet.

Deinde quoq; bn̄dictio illa nouissima reuocat in memoriā̄ spūssancti missionem, quem dn̄s ascendēs, de cælo misit, iuxta quod discipulis pollicitus fu-
Act.1. erat, dicēs: Accipietis virtutē superuenientis spūssancti in vos. Fit aūt hæc ipsa bn̄dictio p verbum oris & signum crucis in nomine sanctissimę Trinitatis, qa hęc ipsa missio per sonum aeris & linguam ignis innotuerit. Siquidē, Luca te-
Act.2. ste, tum factus sit repente de cælo sonus tanquam aduenientis spūs vehementis, & adparuerint illis dispartitæ linguæ tanquam ignis. Operata aūt est eam ipsam spiritussancti missionem Sacrosancta Trinitas, in cuius nomine sacer-
Psal.66. dos benedicit authoritate Psalmistæ, dicentis: Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus.

Deniq; p̄memorata sacerdotis ad finem Missę bn̄dictio, significat nouissimam illam post supremum iudicium bn̄dictionem, qua dn̄s bn̄dicendo dicet
Matth.25. ad electos: Venite benedicti patris mei, possidete paratū vobis regnum à constitutione mundi. Cepit aūt eiusmodi benedictio suam, sicut credi par est, originem ex veteri lege, in qua dn̄s ad Mosen dicebat: Inuocabis nomen meum
Nume. 6. sup oēs filios Israel, & ego dn̄s bn̄dicam. Hinc dein Aaron postquā sacrificauerat, extēdit manum supra populum, bn̄dixitq; illi. Et ipsi quoq; ambo, Mo-
Leuit.9. ses videlicet & Aaron, expletis hostijs & holocaustis, intrauerunt tabernaculum testimonij: posteaq; exeuntes, bn̄dixerunt populo. Quod & antea fecerat
Leuit.2. Iacob, q moriturus, filijs suis conuocatis, bn̄dixit, & ipse quoq; Moses idem fe-
Gene.49. cit, paulo post ex hoc mūdo p mortem discessurus. Quod itidē Christus do-
Deut.24. minus, ascēsurus in cælum, seruauit: quem merito sacerdos, eius locum tenēs,
Marc. vlt. hac parte sequitur. Quum proinde sacerdos celebrans, hæc quæ hactenus, ea qua potui breuitate, recensui, cæremonialiter in sacra Liturgia pfecit, facta tandem per ipsum ad sanctam Trinitatem oratione, osculatur altare: & recedens à conspectu populi, ingreditur vestiarium vel cortinam interponit, repræsentās
Act.1. videlicet, Christum ascendentem, esse per nubem ab oculis intuentium susce-
Marc.16. ptum, modoq; sedere ad dextram patris. Cui sit laus & gratiarum actio per infinita secula seculorum. Amen.

Hæc hactenus de Catholicis in Catholica Missa Cæremonijs, Iesu Christi natiuitatem, vitam, doctrinam, passionem mortem, resurrectionem, ascensionem & spiritussancti missionem, non obscure sic repræsentātibus, vt facile sine ipsæ suos impietatis arguturæ subsannatores, quos & ipse author & institutor sacrosanctæ Missæ quandoq; derisurus est, seq; ab omnibus calumniatoribus vindicaturus.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS sabbato paschæ. Caput XXXII.

In

IN sabbato Paschæ, quod merito per antonomasiam dici solet sanctum, quia Christus in eo requierit per mortem, qua sanctificati sumus, sanctissimæ tractantur cæremoniæ.

Prima earum est, quod tum, sicut nec die præcedente, diuinum officium solitum non celebratur, per quod significatur, Christo defuncto, discipulos fugisse, mœstosque siluisse, conclusos videlicet, Euangelista teste, simul domi. Ipsum vero sacrificium Missæ, quod tum peragitur, noctis est dominicæ resurrectionis, prout eius ostēdunt Collectæ & orationes, quemadmodum temporibus adhuc apostolorum in nocte peractum fuisse perhibent. Ceterum, quia quod pro deuotione rationabiliterque fuerat institutum, à malis & peruersis hominibus, instigante cacodæmone, in quasdam actiones minus honestas procedente tempore transire, vertique cœpit: factum est, vt eiusmodi mos omnino desierit, peragereturque multis annis nunc hoc ipsum diuinum officium in die sabbati Paschæ, quod in nocte resurrectionis haud immerito peragi posset, tum quia catechumeni, quorum est idipsum officium, sepulti cum Christo per Baptismum, resurgāt cum ipso: tum quia mulieres sepulchrum domini sub noctem, vtpote circa diluculum visitauerint, & ipse dominus à multis censeatur resurrexisse in nocte, quæ tamen vti dies fuit illuminata propter causas, quas in suo Rationali recenset Guilielmus Durandus. Ioan.20. Marc. vlt. Luc.24.

Secunda cæremoniarum est, quod nō multo post medium noctis ex cenotaphio dñicum corpus recipitur, fitque solénis de porta ad portam templi processio, quam breuissimæ sequuntur matutinæ preces. Per quod significatur, Christum post medium noctis circa diluculum resurrexisse, prout innuit typus Samsonis, quem tradit, in figuram Christi, scriptura intempestæ noctis silentio vrbis Gazæ portas cum hostibus & seris, positis ibidem frustra custodibus, qui illum, vrbē egredi volentē, obseruarēt & caperēt, abstulisse. Id quod etiam Iudæi Christo mortuo fecerūt, sed prorsus incassum, quia resurgēs ipse de clauso sepulchro, descendit ad inferos, ac ibi vinctos, semotis inferorum portis redemit, tertiaque die cum ipsis resurrexit, prout ante Euangelium Propheta in persona eius testatus est, inquiens: Attollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Quod sane totum repræsentat Ecclesia cum in nocte, tum in ipsa die dominicæ resurrectionis. Iudic.16. Matt. vlt. Psalm.23. Matt.27. & 28.

Tertia, quòm bñdicitur cereus ex institutione Zosimi Max. Pont. per quem significatur Christus ob tria, quæ sunt in Christo: Lychnus quidem Christi animam, Cera corpus, Lumen vero diuinitatem significat.

Benedicitur aūt cereus ipse propter gloriam resurrectionis eius, quem & pater bñdixit super omnia bñdictus. Atque tum imprimitur cereo thus in modum crucis. Per quod significatur, Christum in cruce fuisse sacrificium vespertinum, de quo Dauid, cuius passio & oratio pro nobis vt fumus thuris, ascēdit ad patrem in odorem suauitatis. Psal.140. Ephe.5.

Quarta, quod igne tum extincto, nouus ignis de lapide percusso cum calybe, elicitur. Id quod significat, veterem legem, quæ significatur per ignem veterem, & cuius figuræ completæ sint in morte Christi, velut extinctam cessare debe- 1.cor.10.

Ioan.19. re,(cuius causa Christus in cruce dixit,Cõsummatũ est)nobisq́ esse de Chri
Esa.28. sto,q lapis est angularis & verbere crucis ꝑcussus,elicitum alium & qdem no
uum ignẽ,vtpote spm̃sanctum,q cum sit ignis diuinę charitatis,in ignis specie
quandoq́ comparuit,de quo igne dñs ait:Ignem veni mittere in terram,&qd
Luc.12. volo,nisi vt incendatur.Id quod fecit in die Pentecostes.

Quinta cæremoniarũ est,q́ Ecclesia exit cum solenni ꝓcessione, bñdicitq́ illum ipsum ignẽ, cum cruce & aqua. Per quod significatẽ, nos Christianos in passione eius,ꝑ quẽ spm̃sanctum accipimus, esse lotos & mundatos. In cuius
Ioan.19. argumẽtum sanguis & aqua fluxit de eius latere. Atq́ ideo Ioannes de ipso di
Apoc.1. cit:Qui dilexit nos,& lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

Sexta,q́ deinde lectis qbusdã ex veteri test. lectionibus, ꝓphetijs & orationibus,fit ꝓcessio ad baptismum p̃cedente cereo cum sacerdotibus & scholasticis,q suppellicijs albis induti sunt. Per quod significatẽ,sicut olim Moses illuminatus igne,q per cereum significari potest, p̃cessit Israelitas vsq́ ad mare
Exo.13. rubrum:ita Christus,q per cereum quoq́ significatẽ,p̃cessit neophytos,qui significantẽ per sacerdotes & scholasticos & populos sequẽtes ad Baptismum & baptizatos vsq́ ad terram ꝓmissionis. Siquidẽ quondam baptizandi,duntaxat tẽpore Paschatos & Pẽtecostes baptizati fuerint. Et recte quidẽ,quia tum in Christo consepulti sumus,& in spũ & aqua regenerati:& sicut dñs tunc antiquos patres à carcere infernali liberauit, teste Esaia:sic tum liberat baptiza-
Esa.9. tos à peccato originali,quod hominem carceri mancipat infernali.

Celebrantur aũt sex cæremoniæ in bñdictione Baptismi,quas ꝓ necessitate & vtilitate paucis sum declaraturus.

1 Prima earũ est,q́ sacerdos orat,& orando duobus verbis vtitur,quibus ea
Gene.1. notat,per quę Baptismus est cõfiguratus,vtpote spm̃,qui latus est super aquas
Gene.7. in exordio mundi nascẽtis:& diluuium,quod fuit tẽpore Noæ. Precatẽ aũt ad Deum,vt ipsa baptismatis aqua,eius diuinæ maiestatis imperio sumat vnigeniti sui gratiam de spiritusancto.

2 Secũda,q́ sacerdos ter tangit aquã manu. Primo,tangẽdo diuidit aquam signo crucis,quo significatẽ,aquam fœcundari spũsancto,& spm̃ immundum inde repelli. Secundo tangit aquam cum inuocatione sanctæ Trinitatis, à qua muniatẽ,ne spũs immundus,ab ea semel expulsus, redeundi potestatẽ habeat. Atq́ sic triplici tactu significatẽ sancta Trinitas,in cuius nomine Christus ba-
Matt.28. ptizari iussit,inquiẽs:Euntes ergo docete oẽs gẽtes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spũsancti. Tertio tangẽdo aquam projicit in quatuor partes,numerans orando decẽ miracula,quorũ quinq́ in aqua patrauit pater ante Christi aduentum,quinq́ vero filius post suum aduẽtum, quibus scilicet expressus est Baptismus,& eius virtus & efficacia. Id quod significat,gratiã Baptismi dilatam in quatuor partes mundi,quemadmodum quatuor ex paradi-
Gene.2. so flumina fluxerunt,quæ quatuor mundi climata rigauerunt.

3 Tertia,q́ sacerdos ter mutat vocem,semper altius atq́ altius canẽdo, quo significat celsitudinẽ tanti mysterij, videlicet Baptismatis, vt scilicet sicut ipse Deus miraculose operatus est in prædictis miraculis, ita quoq́ modo facere di-

dignetur,vt videlicet quæ propter naturalem emundationē possunt adhiberi corporibus,sint etiam efficacia purificandis mētibus.Id quod fit in hoc sacrosancto mysterio Baptismatis,prout de eo Propheta vaticinatus est,inquiens: Effundam super vos aquam mundam,&mundabimini ab omnibus inquinamētis vestris. Quod fieri cœpit verum per aquam Baptismi,de quo Christus: Qui crediderit,inquit,& baptizatus fuerit,saluus erit. Ezec.36. Marc.16.

4 Quarta cæremoniarum est,ꝙ deinde cereus in aquam deponitur,per quod significatur,Christum,qui,sicut paulo ante dictum est,per cereum repræsentatur,suo baptismo aquas sanctificasse,ac illis vim regenerandi cōtulisse.Potest etiam per hoc intelligi,ꝙ in tanta benedictione in aquam baptismi descendat spiritussanctus, qui quondam in specie columbæ descendit, quando Christus baptizabatur. Matth.3. Marc.1. Luc.3.

5 Quinta,ꝙ deinceps sacerdos ter insufflat in aquā,significans tria,quæ operatur spiritussanctus per aquam Baptismi in eis,qui baptizantur,vtpote quos, expellendo ex eis malignum spiritum ex sufflatione & exorcismo aquæ,purgat à vitijs,ornat virtutibus,& præmio coronat æterno.Fit enim tunc denuo verum in Baptismo,quod Christus ait: Nunc princeps mundi huius eijcietur foras. Ioan.12.

6 Postrema cæremoniarum est,ꝙ sacerdos iterum significat aquam signaculo crucis,ne videlicet cacodæmon in eam redeundi habeat potestatē, demūꝗ aquam,per quam, sicut aliás, plebs siue populus designatur,miscet chrismate, per quod Christus ipse designatur.Id quod subindicat, baptizatos vti veram Ecclesiam,Christo,tanquam suo sponso,coniungi & vniri.Quod Apostolus grauiter subinsinuat,dicens:Viri, diligite vxores vestras,sicut & Christus dilexit Ecclesiam,& seipsum tradidit pro ea,vt illam sanctificaret,mundās eam lauacro regenerationis aquæ,in verbo vitæ. Atꝗ hinc est,ꝙ baptizati deinde dicantur Christiani ab ipso chrismate,quo sunt vncti intus spiritualiter,foras autem corporaliter,sicut Christus spūaliter, de se verba Prophetæ dicens: Spiritus domini super me,propter quod vnxit me &c.Id quod & Ioannes ait ad Christianos:Vos vnctionem habetis à sancto,& nō necesse habetis,vt aliquis doceat vos.Sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus, & verum est,& non est mendacium.Et hæc dicta sint de Catholicis circa Baptismi benedictionem cæremonijs,quæ sabbato paschæ agi solent, quas etiā iusta ex parte declarant orationes & lectiones,quæ consueuerūt adhiberi,dici & legi circa easdem cæremonias.Quæ deniꝗ clariores intellectu fieri possunt ex ijs,quæ reddidimus circa cæremonias de Sacramento Baptismi. Ex quibus omnibus fit modo perspicuum,quàm non probe hæretici & schismatici nonnulli,eiusmodi cæremonias negligunt,& ex Ecclesia sublatas volunt, sicut omnia ferme, quæ pietatem promouent & deuotionem. Apoc.17. Ephe.5. Esa.61. Luc.4. 1.Ioan.2.

De cæremonijs in Missa & matutinis precibus, haberi solitis in Sabbato Paschæ,paulo ante diximus.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS in die resurrectionis dominicæ. Caput XXXIII.

QVando videmus & aduertimus chariſſimi, in ipſo ſacroſancto Paſchali tēpore cælum & terram, veluti tunc etiam canit Eccleſia, ſimul & quicquid eſt elementorum, & quicquid in eis viuit creaturarum, etiam irrationabilium, inſenſibilium & inanimatarum, Chriſto creatori ſuo reſurgēti à morte, paulo etiam ſolutius, collætari, & quidem in hoc, quod vnumquodque eorum tunc longe quam antea, lætius & apertius rurſum accreſcit, ſuumque ad Chriſti Ieſu gloriam peragit officium, quum paulo ante, in die videlicet Paraſceues, quicquid eorum eſt, ob ipſius innocētiſſimam & amariſſimam paſſionē & mortē mœrore ſimul & luctu viſibiliter fuit affectum: quādo, inquam, hoc ipſum videmus ab eis ipſo paſchali tēpore fieri: quāto magis oportuit nos in die Paraſceues mœrere, & in ipſo die reſurrectionis ſpūali gaudio tam Chriſto quam nobis gaudere, & vnumquenque officium ſuum ad Ieſu gloriam & gratitudinē prorſus agere, quum propter nos

Luc. 23. Matt. 27.

Roma. 4. modo mortuus ſit, propterque nos ſolum reſurrexerit, dicēte Paulo: Qui traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationē noſtrā. In quo ſane dubitandum non eſt. Sicut enim, Eſaia teſte, nobis natus & ipſe crucifixus

Eſa. 9. & mortuus eſt, vt nos ab æterna morte liberaret, ita & nobis hodierna die reſurrexit, vt nos ſua reſurrectione à morte, ſuo tempore faceret reſurgere. Si enī in ipſo ſumus crucifixi & mortui, procul dubio & in ipſo & per ipſum in nouiſſi-

1. Theſ. 4. ma die ad vitam æternā corpore & ſanguine reſurgemus. Atque hoc eſt, quod & ipſe quoque Paulus ait: Si credimus, quia Ieſus mortuus eſt & reſurrexit, ita

1. Cor. 15. & Deus eos, qui dormierunt per Ieſum, adducet cum eo. Sicut enim in Adam

Philip. 3. omnes moriuntur, ita viuificabuntur omnes in Chriſto, qui virtute ſua, qua ſibi omnia ſubijcere poteſt, reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ.

Et recte nimirum. Nam ſi non dubitamus de communione naturæ, quam cum ipſo ſecundum humanitatem habemus communem, profecto nec debemus nec poſſumus dubitare de conſortio gloriæ, quam ipſe ſua reſurrectione glorioſa nobis eſt adeptus, prout euidenter teſtatum faciunt Catholicæ cæremoniæ, quibus in ſanctiſſimis ferijs lætabundæ Ieſu Chriſti reſurrectionis toto ferme orbe celebrat Eccleſia Catholica, prout paulo poſt dicemus.

Modus vero & vſus earum cæremoniarum, talis, vt ſequitur, indiſcriminatim eſt.

1 Poſt medium noctis, appropinquante iam albo dilucceſcētis cæli, conuenit in tēplo clerus &c. & de ſepulchro cum reuerētia recepto venerabili ſacramēto Euchariſtiæ, vnà cum ſigno ſanctæ crucis, ſtatim cum eo ipſo crucifixo itur ad

2 templi portas, adhuc proinde clauſas, & pulſante ter ipſo presbytero, qui defert

3 crucifixum, ſerioque dicente verbum Chriſti reſurgentis apud Dauidem: Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex

Pſal. 23. gloriæ, reſpondet quidam foris ſtans, ingens: Quis eſt iſte rex gloriæ? Reſpondet, qui cum ſigno crucis pulſat, Dominus fortis & potens, dñs potēs in prælio, dominus virtutum ipſe eſt rex gloriæ.

4 Quo quidem ſic exacto, aperiunt tēpli portæ, fit campanarum compulſus, itur in circuitu per modum proceſſionis ac interim canit cum iubilo, Cum rex gloriæ &c. &, Chriſtus reſurrexit &c.

In-

Incipiuntur ſtatim matutinæ preces cum triplici Alleluia, Alleluia, Alleluia, tribusq́ lectionibus ex Euangelio deſumptis. In quibus aliquot in locis comicè quadantenus repræſentantur euntes ad ſepulchrum Domini tres Mariæ, quærentes & cupientes vngere Dominum in ſepulchro, quibus apud ſepulchrum ſtans perſona præ ſe ferens angelum, reſpondet, Chriſtum reſurrexiſſe, prædeceſſurum eas & ſuos diſcipulos in Galilæam. 5

Finitis itaq́ matutinis precibus, præſenteq́ deinceps ſtata ſacroſanctæ Liturgiæ hora, tranſeuntibus iam cunctis mœſtitiæ cæremonijs, regredientibusq́ in templo cæremonijs omnibus lætis per eccleſiæ cantica & ornamenta, factoq́ ad officium Miſſæ campanarū compulſu, primum fit victualium ſanctis & ex ſancta ſcriptura deuotis orationibus benedictio, quibus deinde primum veſcimur: poſteà benedicitur aqua cum ſale, quod in eam projicitur partim. Fitq́ tandem ſolennis per ambitum eccleſiæ proceſſio, qualis ferme fuit tempore matutino. In qua præfertur crucifixus cum vexillo, quem ſequitur ſacerdos maior, ac hunc totus populus vſq́ ad portam templi, vnde cœpit & egreſſa eſt proceſſio, in qua nihil canitur veteris hiſtoriæ, ſed duntaxat quod pertinet ad gloriam Euangelij & lætitiam glorioſæ reſurrectionis. Statione proinde facta ante templi fores, ingreſſus fit ad templum magno cū gaudio, caniturq́ hiſtoria reſurrectionis, quam Marcus vnà cum cæteris Euangeliſtis deſcribit, legendamq́ ſtatuit eccleſia in ipſo officio Miſſæ, diei dominicæ reſurrectionis, quod ilico ſubſequitur, nihil continens, quàm paſcha noſtrum cum gaudio, quod eſt Chriſtus, vti hoc ipſum declaratio harum cæremoniarum paulo poſt perſpicuum reddet. 6 7 8

In primis igitur, quia crucifixus vnà cum venerabiliſſimo ſacramento Euchariſtiæ circa diluculum de ſepulchro cum religioſa quadam taciturnitate & pſalmodica oratione recipitur, ſignificat ipſum Chriſtum tertia die reſurrexiſſe ſummo quidem mane, iuxta prophetiam & Euangelicam veritatem. Ipſe quidem Dauid in perſona patris ait ad filium iam ſepultum: Exurge gloria mea. Cui reſpondens filius, ait: Exurgam & ſuſcitabor diluculo, id eſt, primo manè, quod eſt tempus inter tenebras noctis & diei claritatem; quo etiam tempore Lucas ait Dominum ſurrexiſſe, quod Marcus valde manè, & Ioannes adeò manè fuiſſe dicit, vt adhuc tenebræ fuerint, ſole nondum plene exorto. Iuxta quos & accipiendus eſt ſermo duorum diſcipulorum Emauntem euntium, qui dicunt mulieres ante lucem apud monumentū fuiſſe, quando Dominus tunc ſurrexerat, intellige ante lucem ſolis, non etiam luciferi ſiue auroræ, ante quam adfuiſſe non intelliguntur. Quòd vero Marcus ait, Orto iam ſole, accipiendum eſt, quando cælum ab orientis parte albeſceret, quod fit vtiq́ oriente ſolis vicinitate: prout ipſemet Marcus intelligit ſeipſum, dicens eas veniſſe valde manè: quod vtiq́ pars eſt diei, auroræq́ finitima, quando die iam ſurgente, aliquæ tenebrarum reliquiæ tanto minores ſunt, quanto magis oritur lux: nec intelligendum eſt, quaſi ſol iam viſus fuiſſet prorſus ſuper terram, ſed quando cælum ortu ſuo cœpit illuminare. 1 Pſal. 56. Lucæ 24. Ioan. 20. Marc. vlt.

Secundo, quia ſacerdos cum crucifixo templi portam pulſat, deſignat 2

ipſum Chriſtum, qui, Propheta prædicente, ſic ſerio cacodæmones eſt allo-
quutus, redempturus ſuos ab inferis, captiuos illic in limbo, in eum credentes,
Pſal. 23. inquiens: Attollite portas principes veſtras &c. Ipſe vero, qui reſpondit quæ-
rens, Quis eſt iſte rex gloriæ? deſignat ipſum cacodæmonem ſtupefactum ex
aduentu Chriſti tam ſerio præcipientis, qualem nullum ſenſit vnquam, vtpo-
te quæ vox, prout Euangelion Nicodemi narrat, haud ſecus illi audita eſt,
atq; tonitru, præſertim quando reſpondentem illum audiuit: Dominus fortis
& potens, Dominus potens in prælio, ipſe eſt rex virtutum & gloriæ. Et vere
nimirum reſpondit, vt qui ſuam teſtatus eſt gloriam & potentiam.

3 Tertio, quod tandem portæ aperiuntur, ſignificat, quia Dominus ipſe vir-
tute ſua tartaros fregit, & in eis cacodæmonem vicit; vt noſter ante templi por
tam cantus deſignat, deſumptus ex prophetia, quam tunc veram reddidit, di-
Pſal. 106. cente: Quia contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit.

4 Quarto, quia ſit campanarum compulſus, iturq; more proceſſionis cum
læto reſurrectionis cantico &c. duo ſane ſignificat.

Primo, quod magno cum triumpho Chriſtus intrauerit inferos, ac ſuos
potenter redemerit, & à captiuitate receperit cacodæmonica, ligans cacodæ-
Matt. 12. monem & eius violentiam auferens, vtpote verus ille princeps fortior, qui
Luc. 11. fortem iſtum armatum vicit, vniuerſaq; eius arma abſtulit, in quibus confi-
Marc. 3. Pſal. 67. dit, ſpoliaq; diſtribuit, id eſt, homines illos pios ab eius tyrannide vindicauit,
Epheſ. 4. ac in eis potenter, vti rex gloriæ, triumphauit: cœpitq; fieri tum vere verum,
Philip. 2. quod Apoſtolus ſcribit, quod in eius nomine flexum eſt omne genu cæle-
ſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confeſſa eſt, quia Domi-
nus Ieſus in gloria Dei patris eſt.

Secundo, quòd magno cum gaudio pij homines illic aliquot millibus &
centenis annis capti Chriſtum receperint, eumq; proceſſionaliter ſequuti fue-
rint, deuotiſſime ac lætiſſime canentes & clamantes hæc in reſponſorio ver-
ba: Aduenisti deſiderabilis, quem expectabamus in tenebris, vt educeres hac
nocte vinculatos de clauſtris: te noſtra vocabant ſuſpiria, te larga require-
bant lamenta, tu factus es ſpes deſperatis, & magna conſolatio in tormentis.
Alleluia. Eheu, quis ſuffecerit exprimere lætitiam, quam ex Chriſti aduentu
conceperunt apud inferos pij patriarchæ & prophetæ, qui millibus aliquot
annorum in limbo patrum detenti, diu noctuq; deſiderarunt anxie ſe libera-
tum iri per Ieſum reſurgentem? Cuius ſane deſiderij facti ſunt in nocte reſurre-
ctionis compotes.

5 Quinto, quia canitur officium matutinum, trium duntaxat lectionum,
trium Pſalmorum & trium reſponſoriorum, multiſq; Alleluia plenum, re-
præſentaturq; Comicum perinde ſpectaculum: ſignificat ſummum illud
Marc. vlt. gaudium, quod habuerunt mulieres piæ, præſertim tres illæ Mariæ de qui-
bus ipſum teſtatur Euangelion ex eo, quod ex angelo prorſus intellexerunt,
Chriſtum reſurrexiſſe, ipſumq; diſcipulos ſuos in Galilæam prædeceſſu-
rum die reſurrectionis ipſa tertia, prout ipſe prædixerat eis in nouiſſima cœ-
Zach. 13. na, dicens: Scriptum eſt: Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis.
Poſt-

Postquàm autem surrexero, praecedam vos in Galilaeā. Quod angelus sciens, Matt. 26.
ait ad mulieres primum perturbatas: Nolite expauescere, Iesum quaeritis Nazarenum, crucifixum: surrexit, non est hic. Ecce locus, vbi posuerūt eum. Sed ite, & dicite discipulis eius & Petro, quia praecedet vos in Galilaeam: ibi videbitis eum, sicut dixit vobis. Quem sermonē sequuti sunt illi statim ea die, profectiq; in Galilaeā, teste Matthaeo, viderunt ipsum Dominum. Quo quidem Matt.
viso, teste alio Euangelista, gauisi sunt gaudio valde magno. Ioan.

6 Sexto, quoniam in die tandem resurrectionis resumuntur omnia laeta cantica vestimenta & ornamenta caeremonialia, submotis tristibus omnibus, arguit, quòd nobis, qui conterendo, confitendo, satisfaciendoq; hactenus cum Christo spiritualiter moriendo propter peccata tristes fuimus, modò nobis gaudendum sit, quia Christus caput nostrū non modò sibi, sed & nobis quoque resurrexerit, sua resurrectione nostram operatus sit resurrectionē: dicente Paulo: Si cōmortui sumus, & conuiuemus: si sustinebimus, & cōregnabimus. 2. Tim. 2.

7 Septimo, quia benedicuntur victualia tum deuotis ex scriptura precibus, ac eis deinde vescimur, significat primo, quòd Christus cibus ille benedictus, panis de caelo descendens, & agnus qui tollit peccata mundi, pro nobis Ioan. 6.
in ara crucis oblatus, eis qui susceperunt ipsum sub sacramento Eucharistiae Ioan. 1.
digne, suam dederit benedictionē, qua in resurrectione sua propulerit omnem maledictionem, quam cacodaemone instigante, per cibum incurrimus, prout Gene. 3.
olim praesignatum fuit per agnum Paschalem, quem filij Israel ex captiuitate Aegyptiaca redempti manducarunt, in figuram Iesu Christi, cuius sanguine Exod. 12.
redempti, & eius resurrectione viuificati sumus.

Secundo significat, quòd Christus post suam resurrectionem cum discipu Luc. 24.
lis aliquoties, & quidem nunquam sine benedictione manducarit, veluti pa Ioan. vlt.
tet ex Euangelij locis de resurrectione legi solitis, quemadmodum & Petrus Apostolorum princeps ait in Actis, idq; reliquorum omnium Apostolorum nomine. Et nos testes sumus omnium, quae fecit in regione Iudaeorum Acto. 10.
& Hierusalem, quem occiderunt, suspendentes in ligno. Hunc Deus suscitauit tertia die, & dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus praeordinatis à Deo, nobis, qui manducauimus & bibimus cum illo, postquàm resurrexit à mortuis.

8 Octauo, quoniam fit processio cum vexillo & crucifixo, & cereo ardente, sequente sacerdotem officiantem populo sexus vtriusque & canente laetum de resurrectione canticum vnà cum subsequente laetissimo Liturgiae sacrificio, significat duas processiones in die resurrectionis magno cum decore & gaudio factas.

Prima fuit in limbo patrum, qui redempti sunt, & vsq; in paradisum sequuti Christum, cereum, hoc est, lumen mundi, quod eis apparuit in tenebris. Luc. 1.
Cuius vexillum fuit crux sancta, per quam vicit diabolum & eius tartarum, prout paulo suprà diximus.

Secunda fuit discipulorum, qui hoc tempore Paschali magnō cum gaudio processionaliter processerūt post Dominum in Galilaeam, deindeq; Hierosoly-

rosolymam redierunt, quos in nostra processione repræsentamus, egrediendo videlicet templum, ad & post eũ, quasi de Hierusalem in Hierusalem redimus, prout illi fecerunt. Hæc vero processio resurrectionis ita sancta est, sicut est ipsa dies resurrectionis, cuius vti dies omnes toto quidem anno dominicę sunt Octauæ, sic omnes processiones eius sunt processionis, quæ fit in die resurrectionis, Octauæ.

Esai.19. Matt.15. Hæ sunt intetpretationes cæremoniarum in die resurrectionis Catholicarum, quæ tandem proficient nobis, vbi spiritualiter quoq; seruauerimus eas in corde, quod non debet abesse cæremonijs exterioribus.

Primo proinde surgamus valde mane, id est, statim sine mora de peccato, Ephes.4. sicut Christus ex sepulchro, dicẽte Paulo: Surge, qui dormis, & exurge à mor Malac.4. tuis, & illuminabit te Christus, qui designatur per ortum solem, quando fit ipse sol iustitiæ.

Secundo veniamus deinde cito ad vngendum Christum in sepulchro, i. in corde nostro, bonis vnguentis, id est, bonis & deuotis cogitatibus, verbis & operibus, quæ recte designantur per aromata, quoniam sicut vnguenta hominem non modò recreant, sed & eum, qui sumit odorem eorum, exhilarant & lætificant, ita bona opera CHRISTVM Deum & hominem sic exhilarant & lætificant, vt nobis reconcilietur, & in nouissimo die nullum passurus sit penes se, nec secum ad æternam vitam ire, præterquàm eos, qui bona fecerunt hic opera, dicturus ad fiduciarios istos, opera bona non habentes: Discedite à me Matt.7. omnes, qui operamini iniquitatem, quia nunquam noui vos.

Matt.25. Gene.3. Tertio cibum nostrum sumamus semper cum benedictione verbi Dei, & quidem maxime hoc sacro tempore, in quo cacodæmon iste, si maneret adhuc ista primæua ex peccato gulæ protoplasti maledictio, maxime tentat hominem, vt per ipsum cibum non benedictum, possit ipsum trahere post ieiunium Matt.4. in peccatum gulæ & luxuriæ, quemadmodum tentauit Christum, & in ipsis Marc.1. Corinthijs ita consummauit, & quia citra benedictionem suos cibos hoc sa- Lucæ 4. cro tempore gulose comederint & fuerint facti post Eucharistiæ sacramentũ 1.Cor.11. ebrij, corpus Domini cessit ipsis in ægritudinem & mortẽ corporis & animæ. Cuius causa Catholica ecclesia tempore Paschali rectissime statuit, vt more 1.Tim.4. Iesu Christi victualia benedicat, admonente Paulo, quum dicit: Omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.

Psal.83. Quarto sequamur in nouitate vitæ virtuosæ Christum in Galilæam, hoc est, in transmigrationem, de virtute in virtutem, per patientiam tribulationum, angustiarum, passionum & persequutionum, per quas & Chri- Lucæ 24. stum & Apostolos oportuit ire in Galilæam, & redire in æternam & su- Acto.4. pernam illam Hierusalem. Atq; nimirum nisi & ipsi sequamur ad hunc modum, id est, nisi cum eo sustinuerimus, cum eo non neque gloriose resurge- Roma.8. mus neque conregnabimus, vti testantur Petrus & Paulus, qui singulariter 2.Tim.2. 1.Pet.2. ait: Sicut CHRISTVS resurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos Rom.6. in nouitate vitæ ambulemus. Qui si sequemur ita CHRISTVM in Galilæam,

lilæam, dubio procul redibimus ad superiorem illam & cælestem Hierusalem, vbi Christus sedet in gloria Dei patris. Amen.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS in septem à Paschate diebus. Caput XXXIIII.

QVemadmodum Israelitæ quondam in veteri Testamento suum Pascha septem diebus celebrarunt, ita nos quoque Christiani nostrũ Pascha in nouo Testamento, quo veritas rñdeat figuræ, sic septẽ diebus celebramus, (saltem in choro, sicut in nascente ecclesia quondam in foro quoque) vt septem illi dies simul quadantenus vna dies habeantur. Cuius causa quotidie canitur lætissimus ille cãtus Psalmodicus, quo quondam Dauid spiritu sancto ductus, populum fidelem quasi tum præsentem monuit ad gaudendum de die resurrectionis tum adhuc futuro, dicens: Hæc est dies, quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea. Quem quidem totum Psalmum composuit idẽ propheta de prima dominica resurrectionis. Quæ tanta nimirum est ob gloriosam Iesu Christi resurrectionem, quæ in ea facta est, vt omnes in toto anno dominicas dies pro octauis habeat, solaque dominica dies appellari obtinuit, nec ab tempore apostolorum mutata fuerit vnquam.

Exod. 12. Num. 28. Deut. 16. 1. Cor. 5. Psal. 117.

Vocatur autem hæc ipsa prima septimana Paschalis temporis, septimana in albis, ab ipsis cæremonijs, quæ quondam seruari fuerunt solitæ. Quandoquidem in nascente adhuc ecclesia duobus duntaxat diebus solenniter baptizabantur baptizandi, nimirum duobus Paschæ videlicet & Pentecostes Sabbatis: qui vero baptizabantur, quos primum nominabant catechumenos, id est, sacræ fidei mysterijs edoctos, sed nondum salutaribus vndis Baptismi regeneratos & ablutos, vestibus albis & candidis induebantur, ad significãdum animæ hominis puritatem & innocentiam virtute Baptismi per remissionem peccatorum acquisitam, quam baptizati post ablatas veteres maculas studiose seruare deberent, vti vestimenta quædam pura & preciosa secundũ scripturam dicentem: Omni tempore vestimenta tua sint candida: ad significandum præterea, quod renati per Baptismum, gloriosam corporum & animarũ futuram habituri sint resurrectionem, quæ vtique cãdore vestium nitido significatur. In cuius argumentum quoque angelus ipse cõparuit in sepulchro Domini mulieribus in stola candida, quæ fulsit vti nix.

Eccles. 9. Marc. 16. Matt. vlt.

Ipsi vero baptizati deinde, sicque albati, quos vocabant neophytos, id est, nouiter ad fidem conuersos & quasi nouum germen virtute Baptismi plantatos, eiusmodi vestes albas deferebant septem diebus, id est, à sabbato Paschæ, vsque ad sabbatum proxime sequens, ad designandum primò, quòd baptizati debent baptismalem mũditiam seruare omni tempore vitæ suæ, quod numero septenario peragitur: deindeque, quòd si baptizati munditiam corporis & animæ seruauerint, de sabbato temporario transituri sint, depositis corporibus, ad sabbatum æternitatis. Atque ob id baptizati vestes eiusmodi candidas exuebantur in alio sabbato, quoniam animæ illorum de corpore exeuntes, sabbatum, id est, requiem sint inuenturæ, si vestes eorum fuerint albæ conseruatæ.

Et

Et hactenus de cæremonijs albarum vestium, quas in mysterio quondam neophyti in vigilia & sabbato Paschæ per totam paschalem septimanam deferebant, vnde septimana in albis appellari cœpit. Atque in huius rei memoriam Baptismus in duobus anni diebus, Paschæ videlicet ac Pentecostes sabbato solēniter certis suis cæremonijs, de quibus suo loco dicturi sumus, benedicitur, sanctificatur & consecratur, processionaliterq́ per totam Paschalem septimanam visitatur sub officio vespertino.

Psal. 69. Ipsum vero vespertinum officium claritate Paschalis festiuitatis illustratū, non inchoatur per, Deus in adiutorium meum intende, &c. ad designandum, ꝙ in vita futura, quam nobis baptizatis operata est Christi resurrectio, non indigebimus adiutorio, quum futuri simus in gratia & gloria perpetua, & in eo quidem loco, vbi non est, quod nobis vltra possit insidiari, quādoquidem
Apoc. 7. nec inibi sit fames, nec sitis, nec dolor, nec mors, nec æstas, nec frigus, vtpote à
Apoc. 21. quibus ipse Deus omnem ab oculis nostris lachrymam sit abstersurus, sed in
Esaię 64. choatur ab ipso Kyrieleison, quoniam vespertina hora sabbati Paschalis Ba
1. Cor. 2. ptisma dicitur fuisse per Kyrieleison inchoatum, vtpote quæ vox est & exultationis & deuotæ precationis, qua ecclesia, læta de Neophytis renatis, Deū (prout adhuc eodem tempore) rogabat cū spirituali gaudio, quatenus digna-
Roma. 6. retur eos in nouitate vitæ conseruare. Ad quam Paulus hortatur omnes baptizatos, inquiens: An ignoratis, quia quicunq́ baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem, vt quo modo Christus surrexit à mortuis per gloriā patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus.

Deinde vesperæ preces tribus duntaxat Psalmis sub vno alleluia cantantur, ad designandum primo Baptismum dari inuocatione sanctissimæ Tri-
1. Ioan. 5. nitatis, essentia vnum existentis, dicente Ioanne: Quoniam tres sunt, qui testimonium dant in cælo, pater, verbum & spiritus sanctus, & ij tres vnum sunt.
Matt. vlt. In eius autem nomine & inuocatione iussit Christus Apostolos baptizare, dicens: Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij spiritus sancti.

Secundo ad signandum, quòd Christus tertia die citra dubium resurrexerit, cui conueniunt eiusmodi Psalmi.

Quod autem per totam septimanam processionaliter ad fontem Baptismi descenditur, designat, quia quondam ecclesia Catholica gratias egerit Deo
Esaiæ 11. pro neophytis & exultauerit, quia receperant septem dona spiritus sancti per Baptismum, qui præfiguratus fuerit iam olim in veteri testamento. Atque
Psal. 112. hoc est, quod apud ipsum fontem Baptismi canitur Psalmus, Laudate pue-
Psal. 113. ri Dominum: &, In exitu Israel de Aegypto &c.

In quorum primo monentur pueri, id est, neophyti, vt pro gratia Baptismi laudent Dominum, gratiasq́ agant illi, quādoquidem sint in eo numero,
Marc. vl. qui fide per Baptismum certo saluentur.

In secundo autē Psalmo docemur, nostrum sacrosanctum Baptisma quon dam

dam fuiſſe præfiguratum per mare rubrum, prout euidēter Apoſtolus arguit, inquiens: Nolo enim vos ignorare fratres, quoniam patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes in Moſe baptizati ſunt in nube & in mari. 1. Cor. 10

Atq; ideo ſicut olim Hebræi, Pharaone & ſuis in mari rubro ſubmerſis ſeptem diebus redierunt ad mare, nec non ibi gratias exultando egerunt Deo, canentes canticum, quod illis fecerat Moſes, cuius initium eſt: Cantemus Domino &c. ita nos quoque baptizati, diebus ſeptem redimus ad fontem Baptiſmi, quòd in ipſo ſubmerſi ſunt ſpirituales inimici noſtri, cuiuſmodi ſunt cacodæmones vnà cum vitijs & peccatis, quæ nobis in fide per Baptiſmum ſic remiſſa ſunt, vt certò ſimus de numero ſaluandorum, quemadmodum diximus in cæremonijs Sabbati ſancti, dicturi ſuo loco plura, ſi fore videbimus operæprecium. Exod. 15.

In præſentia vero non eſt aliud monendum, quàm quòd ſalus Baptiſmi ſemel peccatis amiſſa, recuperari non poſſit, quàm per aquam pœnitentiæ veræ, qua nos lauabimus, ſi fuerimus & ipſi triſtes, prout olim triſtes fuerunt duo diſcipuli proficiſcentes Emauntem, timentes videlicet, ne noſtris peccatis ipſum Dominum Ieſum amiſerimus & fugauerimus, prout illi fortaſſis veriti ſunt. Quandoquidem hæc ipſa triſtitia, teſte Paulo, ſit ſecundum Deū, quæ pœnitentiam ſtabilem operatur in ſalutem. Et profectò nihil triſtius eſſe nobis debet, quàm amittere IESVM CHRISTVM, ſine quo nihil ſumus nec poſſumus, cum quo poſſum⁹ omnia, quo abſente, ſalus abſit nobis omnis. Sicut enim nemo contra nos, ſi fuerit ille nobiſcum: ſic nihil non contra nos, ſi contra nos eſt ipſe. Lucæ 24. 2. Cor. 7. Ioan. 15. Rom. 8. Pſal. 118.

Nos igitur per verā pœnitentiam & per opera pœnitentiæ cogemus dominum, vt maneat ſua gratia & miſericordia nobiſcum, præſertim quando non ſolum aduesperaſcit, ſed & ipſa dies ſit inclinata, ad eā ſcilicet noctem, in qua nemo poteſt operari. Et profectò dies inclinata eſt, quoniam videmus omnia paſſim tendere ad interitum huius mundi. Deus ſit nobis propicius per filium ſuum, IESVM CHRISTVM, Dominum noſtrum. Amen. Ioan. 9.

DE CATHOLICIS ECCLESIAE CAEREMOnijs dominica & hebdomada Rogationum. Cap. XXXV.

QVinta poſt Paſchæ dominica dies toto paſſim orbe appellatur dominica Rogationum, tum ob ſacroſanctum Euangelion, quod eo die legi ſolet, materiam Rogationum continens, tum ob cæremonias, quibus eccleſia vbiq; locorum tribus diebus hebdomadæ ſubſequentis vtitur, quæ quidem hebdomada dici quoq; ſolet, Crucis hebdomada, quòd in ea cæremoniales fiant proceſſiones, præcedente ſigno & vexillo ſanctæ crucis.

Quæ quidem cæremoniæ ſic ſe habent: Solent ſingulis diebus hebdomadæ ſubſequentis quintam poſt Paſcha dominicam diem, circa ferme Miſſarum tempus, vtpote circiter horam diei tertiam vel quartam iuxta diſtantiam loci, quo procedendum eſt factis ad hoc aliquot campanarum pulſis, vtriuſq; ſexus homines tam Eccleſiaſtici quàm ſeculares ſiue Laici, quos vocant, in commune conuenire: peractoq; dein ſacroſancto Liturgiæ ſacri-

ficio, ad aliquod ipsis iam olim definitum templum, quod alicui diuorum, sicut singulari cuidam patrono, cuius apud Deum patrocinatione & intercessione connituntur, consecratum est, solennibus quibusdam canticis & Litanijs, quas vulgo processiones vocamus, præcedēte signo sanctæ crucis proficisci, suasq; deinde singulariter sub sacrosancto sacrificio precationes ad Deū profundere, hocq; facto cum prioribus canticis & rogationibus domum redire. Solet autem in eis processionibus hic ordo cæremonialis obseruari.

Primo quidem in ijsce cæremonialibus processibus præfertur signum sanctæ crucis & vexillum, quo terreantur per ipsum cacodæmones, eorumq; fugentur à nobis insidiæ & machinationes, quibus moliuntur nobis & anima & corpore nocere: cæterum vidētes hoc signum dominicū, cuius archetypo victi sunt, plagamq; receperunt, eminus aufugiunt, nocere non potentes, teste Chrysostomo, prout euidenter testatur signum Thau T. quod olim fuit figura si-
Ezech.9. gni sanctæ crucis, huius virtutem luculenter exprimens. Quicunq; enim fuerunt eo tum signaculo frontibus in ipsis signati, liberati prorsus fuerunt ab interitu & exitio, quo puniebantur mali propter eorum scelera per sex viros, dubio procul angelos, à Deo missos in vindictā. Quinimo virtutem sanctæ crucis in figura declarauit virtus serpentis, in deserto per modum crucis erecti.
Num.21. Quicunq; enim respexerunt in eum, sanati sunt à mortifero morsu serpentium
Ioan.3. ignitorum. Iam vero si figura potuit habere virtutē à Deo fugandi nocumen
1.Cor.10. ta hostium visibilium & inuisibilium, quur non identidem, immo multo magis ipsa veritas, scilicet signum sanctæ crucis? Quocirca recte canit ecclesia:
Apoc.5. Ecce crucem Domini, fugite partes aduersæ, vicit Leo de tribu Iuda.

Secundo sequunt crucem reliquiæ sanctorū nunc in cælo viuentium, quo sciamus, quia omnes sancti, quorum reliquiæ deferuntur, in virtute sanctæ crucis crucem suam post Christum, qui per crucem, in qua pependit, designatur, ferentes, ipsum quoq; cum CHRISTO diabolum vicerunt.

Matt.10. Tertio sequuntur crucem & reliquias ipsi homines, quo monentur omnes
& 16. vtriusq; sexus, vt Christum cum eius sanctis sua cruce præcedentem, viamq;
Luc.9.14 nobis verbo & facto facientem sequant, vtpote qui nobis in facto viā, in verbo veritatem, in mysterio crucis vitam sic fecerit, vt vere dixerit ad Thomam:
Ioan.14. Ego sum via, veritas & vita. Ad quam sane sequelam hortatur Petrus, dicens:
1.Petr.2. In hoc em̄ vocati estis, quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplū, vt sequamini vestigia eius, de se dicēs: Exēplum dedi vobis, vt quē-
Ioan.13. admodū ego feci, ita & vos faciatis. Ipsi aūt homines ex antiqua constitutione & consuetudine sic processionaliter & quintuplici ordinatione procedunt.

Primo præcedit clerus, ac hunc sequuntur Laici, quo sciant debere pastores & sacerdotes ita pfectiores esse virtutibus ipsis Laicis, vt sunt statu & digni-
Matt.5. tate superiores & priores, vtpote ad quos singulariter dictū est: Vos estis lux mundi. Sic luceat lux vestra corā hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est. Id quod præfiguratum est in ex-
Nume.3. cubijs Arcæ tabernaculi, quum sacerdotes & Leuitæ duntaxat eam circungyrabant, nec quisquam Laicorum accedere debuit, nec impune potuit.

Secundo procedunt viri à mulieribus seorsum, quo sciãt, quæ cœpta sunt spiritu, non debere carne consummari, prout Paulus apud Galatas docet, ita dicẽs: Sic stulti estis, vt cũ spiritu cœperitis, nunc carne cõsummemini? Absur dum vtiꝗ, quasiꝗ nociuũ videtur, vt cum diuinis intẽdere debemus, viri mu lieribus misceantur: præsenteꝗ obiecto nequam, ab intentione spiritus ad tur pitudinem animus distrahatur. Cuius causa Paulus quoꝗ voluit coniuges continere ad tempus, vt vacarent orationi. Hinc à nascente ecclesia seorsum orare solebant in remplo mulieres & viri ex consuetudine, quæ honestatis cau sa recte seruari debet, vt omnia, Paulo teste, fiant honeste & ordinatim. Galat.3. 1.Cor.7. 1. Cor.11.

Tertio procedunt bini & bini, quo sciant se mutuo sicut fratres debere diligere, pacificosꝗ esse & concordes, non autem singulares, seꝗ separare à cõmunitate, quum, qui segregant semetipsos, sint animales, spiritũ non haben tes, nec soliciti sint seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, vti Paulus ait. In cuius argumentũ Christus discipulos suos añ faciem suã misit binos & binos. Iudæ 1. Ephe. 4. Luc.10.

Quarto sequuntur pleriꝗ omnes crucem sic ordinate ad templum alicuius sancti, tanquam singularis apud Deum patroni, quo sciant se tanquã peccatores indignos facilius exaudiri intercessione sanctorum, quos adeo libenter exaudit Deus pater, vt non opus sit, quo Christus patrem pro eis oret, quemadmodum fusissime docuimus & probauimus in libro nostrarum Homiliarum & Postillarum. 1.Ioan.1. Ioan.16.

Quinto sic ordinate sequunẽ crucẽ & reliquias, donec redeãt in ecclesiam, quo sciant Christum & suos in cruce ferenda sequi debere constanter vsꝗ ad finem, donec videant Deum deorum in Sion in triumphali ecclesia, quæ cælum est, memores non fieri saluos, nisi qui perseuerant vsꝗ in finem. Psal.83. Matt.10.

Hasce vero Litanias & rogationes & processiones primus omnium in ecclesia & in nouo Testamento Gregorius Papa instituit, Anno post Christum natum DCXIIII. vt in eis ipsi homines à Deo deprecarentur famem, pestem, bellum & id genus alia, quæ timemus obfutura nobis, Sed quas tribus diebus ante Ascensionis diem agimus, instituit Mamertus Eps in Gallia Vienñ, tẽpore Zenonis Imper. Anno post Christum natum, CCCCLXXX. vt videlicet homines in processione congregati, deprecarentur à Deo frequentes terræmotus, domos & templa subuertẽtes, itemꝗ lupos ferasꝗ syluestres, tum per pagos & vrbes incursionẽ facientes, homines & pecora deuorantes. Quã quidem deinde constitutionem Catholica Ecclesia toto terrarum orbe sic mo ribus vtentium confirmauit & approbauit ab eo vsꝗ tempore, vt quoties vel animæ vel corporis vel substantiæ nostræ præsto sunt vel immineant pericula, statim soleant agi processiones eiusmodi conuentuales.

Primò, quia primum sit & vltimum in necessitatibus refugium, supplex ad Deum oratio, dicente Iosaphat aliàs in bellica necessitate ad Dominum: Domine Deus patrum nostrorum, &c. quum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. 2.Par.20.

Secundo, quòd scriptura moneat ad huiusmodi processiones in necessitate. Iohel enim tẽpore necessitatis ita dicebat: Canite tuba in Sion, vocate cœ- Iohe.2.

tum, congregate populum, coadunate senes, congregate paruulos & sugentes vbera matris.

Tertio, quia verisimile probabileq; sit, Deum libentius & facilius nos exaudire processionaliter, vbi multitudo est precantium, quàm sigillatim, vbi
Matt.18. vel vnus est vel alter. Quum enim Dominus dicat, Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re, quam petierint, fiet illis à patre meo: Vbi enim duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum sum: & tantum placeat Domino paucorum consors oratio, quanto magis multorum? Si
Iacob.5. quoq; Iacobus ait, multum valere iusti assiduam deprecationem, quanto magis multorum in processione, vbi præsumuntur multi fore iusti?

Atq; hoc est, quòd ferme semper multitudo processionaliter orantium ex-
2.Par.20. audita est à Deo. Quũ enim olim Moabitæ, Ammonitæ, Idumęi & Syri cum alijs multis apparatu bellico max. venirent perditũ Iosaphat & suos, ille vero congregata suorum multitudine Deum precaretur, vt sua virtute præstaret auxilium, cõfortatus oraculo prophetico, factus est voti compos, vtpote qui mirabilẽ de cũctis hostibus obtinuerit victoriã absq; vllo labore & cõflictu.
Iudith 7. Sic quoq; Holopherne, duce militiæ regis Nabuchodonozor Bethuliam obsidẽte, conuocatoq; per Iudith toto vrbis populo & vnanimiter ad Deum orante pro auxilio, Dominus misertus, mirabilem dedit victoriam populo, nimirum obtruncato Holopherne per sanctissimam Iudith. Sileo de alijs ob temporis breuitatem.

Sed quare (quæris) Deus facilius exaudit & gratiosius in necessitate plures congregatos, quàm singulos seorsum?

Primo, quia congregatio concors, est signum charitatis eorum, qui coniunguntur, ipsa vero nostri mutua charitate nihil est Deo charius, vt qui vel
Matt.18. ob eam nos vult exaudire, dicens: Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re, quam petierint, fiet illis à patre meo.

Secundo, quòd ita multi ad actionem gratiarum constringuntur, vbi exaudiuntur, & hoc quidem pacto diuina maiestas latius magnificatur in gratijs
2. Cor. 1. suis. Id quod euidenter innuit Paulus, inquiens: Quoniam & adhuc eripiet nos de tribulatione, adiuuantibus & vobis in oratione pro nobis, vt ex multarum personis facierum, eius, quæ in nobis est, donationis gratiæ agantẽ Deo
Iacob.5. pro nobis. Et hoc etiam est, quod Iacobus ait: Orate pro inuicẽ, vt saluemini.

Tertio, quia processio ex multitudine conflata, excellentis est fidei, profundæq; humilitatis, quæ duo singulariter orationem faciunt exaudibilem apud
Psal. 101. Deum, qui, teste propheta, respicit in orationem humilium, & non spreuit pre
Matt. 21. ces eorum, qui quoq; dicit: Omnia quæcunq; petieritis in nomine meo, credentes accipietis, scilicet à Deo patre meo & à me. Quòd autẽ processio actus sit fidei & humilitatis, hinc patet, quia populus Deo processionem faciens, recto ordine & orando protestatur in hoc, Deum esse primum & vniuersale gubernationis principium, excellentissimum, potentiss. & sapientissimum ad omnes miserias subleuandum & cuncta bona tribuendum, vtpote à quo sit,
Iacob.1. Iacobo teste, omne datum optimum, & omne donum perfectum.

Praeterea populus ipse processionaliter orans, cantans, meditans, recognoscit suã miseriã & indigentiã atq; subiectionẽ, quando prorsus inermis tã precatur vnanimis. Id quod animaduersum est in ipsis filijs Israel, quando processionaliter obuiantes Christo Hierusalem ingredienti in die palmarum, clamarũt: Benedictus qui venit in nomine Domini, Osianna in excelsis. Id quod intelligimus etiã in processione Iosaphat, quum in congregatione sui populi dicebat: Domine Deus patrum nostrorum, tu es Deus in caelo, & dominaberis cunctis regnis gentium, in manu tua est fortitudo & potentia, nec quisquã potest tibi resistere &c. in nobis quidem nõ est tanta fortitudo, vt possimus huic multitudini resistere, quae irruit super nos: sed quum ignoremus, quid agere debeamus, hoc solum habeamus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Matt. 21. Marc. 11. Lucae 19. Ioan. 12. 2. Par. 20.

Ita quoq; quũ facimus processionem hominibus, nobis eos superiores cognoscimus, quia non fit inferioribus: vel honoramus eos, aut eorum iram mitigare studemus, vt quum principem vel regem suscipimus, aut nos inimicis subiugamus, prout Bethuliani fecerunt Holoferni. Iudith 3.

Ad hunc sane modũ Deus à nobis maxime vult orari processionaliter, nõ q; ignoret, qbus indigemus, qui, dño post Danielem teste, scit antequàm petimus, quo nobis opus est, sed vt recognoscatᷓ superior, à quo nobis inferioribus omnia necessum sit prouenire. In cuius quoq; argumentum semper, vt dixi, in processione etiã hac de causa deferẽ signum crucis Iesu Christi, vt cõfiteamur, nihil plane nobis esse opus nec habere, nec habituros, nisi mediatore eo, qui pependit in cruce, scilicet Iesu Christo, iuxta Paulum dicentẽ: Vnus em̃ Deus, vnus & mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. Dani. 13. Matt. 6. 1. Tim. 2.

Atq; hinc est, quòd ipse Dominus in ipsius dominicae rogationum Euangelio specialiter tria docet.

Primo, vt rogemus Deum, omnia potentem, dicens alibi: Petite, & dabitur vobis: quaerite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis, &c. Lucae 11.

Secundo docet, vt Deum rogemus in suo nomine, quod quum ipse semper eius voluntatem fecerit, nihil ei poterit denegare, de ipso dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Hinc Ioannes: Filioli mei, inquit, haec scribo vobis, vt non peccetis: sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, IESVM CHRISTVM iustum, & ipse est propiciatio pro peccatis nostris. Ioan. 8. Matt. 17. Marc. 9. Lucae 9. 1. Ioan. 2.

Quòd vero Christus dicit patrem nomine suo petendum, non vult quo minus in alicuius etiam sancti nomine pater orari debeat aut possit, quũ possit vtiq; rogari nomine alicuius sancti, quũ velit dari nomine sancti, ipso dicente: Quicunq; potum dederit vni ex minimis istis calicem aquae frigidae tãtum in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam, sed vult vt credamus omnino, nihil nos sine eo, sicut Deo & homine, consequi posse: nec posse quenquam nisi per ipsum ad patrem venire, dicens: Sine me nihil potestis facere, quum sim via & ostium, veritas & vita. Matt. 10. Ioan. 14. Ioan. 15.

Hinc rite ecclesia suas orationes omnes ad Deum concludit in nomine Ie-

ſu,dicens,Per Chriſtum Dominum noſtrum : aut,Per Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum,&c. vtcunqꝫ oret ſibi hoc vel illud concedi merito huius vel alterius ſancti, non tamen niſi merito ſaluatoris, quo merita aliorum ſunt efficacia,nec aliter,vt diximus in libro Centuriarum.

Tertio docet,vt Deum patrẽ nihil oremus nec aliter,quàm in nomine ſuo, quodqꝫ noſtrum gaudium ſit plenum, id eſt,nihil oremus,niſi quod nobis ſit ſalutare,& quòd gaudium noſtrum ſit plenum, quod eſt ipſe Chriſtus,in quo
Matt.1. vita eſt noſtra & lætitia.Id quod exprimitur in ipſo nomine Ieſus,quod eſt ſalus, notans, nihil debere nos petere, niſi quod ad ſalutem pertinet. Ideoqꝫ ne temporalia quidem & corporalia petenda ſunt, niſi ſub conditione,quatenus
Matt.26. nobis ad animæ ſalutem proſunt, dicendo cum Chriſto: Non autem quod
Marc.14. ego,ſed quod tu vis. Fiat voluntas tua pater. Poterunt igitur bona precari à
Lucæ 22. Deo & mala deprecari pijſſimi quiqꝫ Chriſtiani.

Supereſt igitur chariſſimi, quatenus nomine Ieſu rogemus patrem, vt mala ſubmoueat à nobis & bona tribuat, & hoc quidem rogationum tempore, quod nunc præſto eſt.In quo Catholica eccleſia ſingulariter ſuas à nobis voluit ſeruare Litanias,nec ſine iuſta cauſa.

Primo quidem, vt ſingulariter nunc orando terrena deſpiciamus & corda ſurſum leuemus ad cælum,quò Chriſtus paulo poſt aſſcendit,vt digni ſe-
Coloſſ.3. quamur iſthuc eum. Hinc Apoſtolus admonet, inquiens: Igitur ſi conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens,quæ ſurſum ſunt,ſapite,non quæ ſuper terram.

Secundo, quo deprecemur à Deo quæcunqꝫ temporalia mala, quæ multipliciter & frequentius hoc,quàm alio tempore ſuboriri ſolent,contra quæ maxime indigemus diuino ſubſidio ad conſeruationem ſanitatis, pacis & bonorum temporalium. Quandoquidem hoc tempore, circa finem ſcilicet veris & principium æſtatis, ſolent bella, vt plurimum, inter principes commoueri, & reges ad gerenda prælia procedere.

Tunc etiam varij morbi ſolent inualeſcere,& peſtes interdum ſumere ſuum exordium,ob mutationem humorum corporis ac tranſitum in æſtatem.

Tũc deniqꝫ fructus terræ creſcentes in agris,vt ſegetes & vineæ, & fructus arborum,adhuc in cremento conſiſtentes, in magno verſantur periculo,ne lædantur & perdantur à nimio æſtu aut frigore, aut à nimia pluuia vel ariditate.

Vt igitur Deus ſua benignitate & pacem concedat ac auram ſalubrẽ,corporumqꝫ ſanitatem & fructus terræ conſeruet in ſua integritate, celebrandæ ſunt diligenter iſtæ Litaniæ, rogationeſqꝫ in illis ad Deum ab omnibus fundendæ,prout eccleſia Catholica non vtentium moribus ſolum, ſed & decreto ſingulari,nimirũ in Concilio Aurelianenſi, feriò ſtatuit,inquiẽs: Rogationes & Litanias ante Aſſcenſionem Domini placuit celebrari, ſic, vt præmiſſum triduanũ ieiuniũ in dominicæ Aſſcẽſionis ſolennitate ſoluatur, per quod triduum ſerui & ancillæ ab opere relaxentur, quo magis plebs vniuerſa conueniat. Quo triduo omnes abſtineant, & quadrageſimalibus cibis vtantur.

Vide proinde quàm procul, quamqꝫ turpiter à maioribus ſuis hac tempe-

ſtate

ſtate ſchiſmatici & hęretici deſciſcunt, qui prorſus Eccleſiam peroſi, quicquid harum eſt Litaniarũ & ꝓceſſionum, contra ſcripturam & contra ſcripturę fun damenta, rationes & exempla, partim ꝓrſus negligunt, partim abrogant. Deus ipſos vnà nobiſcum dignet̃ illuminare. Amen.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS in ferijs Aſcenſionis dominicæ. Caput XXXVI.

QVando primum paulo ſuperius incipiebamus dicere de cæremonialibus proceſſionibus, inter cætera diximus, Eccleſiam duplices inſtituiſſe proceſſiones.

Aliquæ ꝓceſſiones ab ipſa Eccleſia ſunt inſtitutæ, vt per eas rememoremus proceſſionum Ieſu Chriſti & ſuorũ, vtpote quæ nobis ob oculos ponunt, quæ ſunt inibi vel pro nobis, vel nobis in exẽplum, quod imitemur, geſta. Cuiuſmodi proceſſio eſt in ferijs Purificationis Mariæ, in ferijs dñicæ Palmarũ, Reſurrectiõis & Aſcẽſionis, qua de paulo poſt dicturi ſumus, & hoc genus quidem proceſſiones aliæ, quæ cum ſolenni gaudio fieri ſolẽt, quod nobis ſuggerunt memoriam rerum quondam læte geſtarum.

Aliquæ vero proceſſiones ab ipſa ſunt inſtitutæ Eccleſia, vt ꝑ eas deuotis orationibus, hymnis & canticis à Deo Opt. Max. quicquid eſt vel ꝑiculi vel nocumenti, nobis aut rebus noſtris aut imminentis aut futuri, deprecemur, & quicquid noſtræ ſalutis & eius eſt gloriæ, ſupplices oremus & precemur, quales ſunt proceſſiones in ferijs S. Marci, & in hebdomada Rogationum, & earũ ſimiles, alioq; tẽpore cum mœrore potius & pœnitẽtia fieri ſolitæ, de quibus proxime ſuoq; loco, quatenus licuit, abunde diximus.

Exigit igit̃ hac parte ſeries, vt dicamus de proceſſione ſolẽni, quæ pagi ſolet in ferijs Aſſcenſionis dñicæ, quæ nobis non modo, quid acciderit in ea Aſſcenſione, rep̃ſentat, ſed & alias duas glorioſas & lætabundas proceſſiones deſignat, differtas vtiq; myſterio ſanctoq; dogmate.

Ipſa vero ſolennis illa in Aſſcenſione dominica proceſſio, ſic ferme peragi, ſignificariq; ſolet.

In primis, ante proceſſionem deferẽ imago ſaluatoris, vexillum reſurrectionis lætabundæ ſecum ferens, quam ſequunt̃ Chriſtifideles, & orando & canen do hiſtoriam de Aſſcenſione dñi, partim in Euangelio, partim in Actis apoſto licis traditam, donec ad eum ꝑueniãt locum, q̃ cæremoniali aſſcenſioni deputatus eſt. Quò quum ꝑueniunt, ſingulari quadam religione circum & circum quaſiq; coronatim adſtãt, ac interim imago præparata, digitos perinde ad benedictionem dandam adſtantibus erigens, ſubleuatur ſurſum ad quoddam in teſtudine foramen per vnum aut duos aut tres &c. ſacerdotes, canentes verba Chriſti: Aſſcẽdo ad patrem meum & patrem veſtrum, Deum meum & Deum veſtrum, & id quidem tribus vicibus canunt & faciunt. Vice vero tertia prorſus ſubleuatur, & ab oculis adſtantiũ ſummo cum gaudio, organo & can tico auferẽ. Quo qdẽ ablato, & in ipſo actu mox aqua copioſe quaſi de nube quadam defundit̃, ac ſimul demittit̃ panis non fermẽtatus, idemq; rotundus, &

Act. 1.

Ioan. 20.

& sane sub ea ꝓpemodum forma, sub qua solet consecrari panis ille in altari in corpus dñicum. Et tantum de modo cæremonialis processionis in die dñicæ Ascensionis, duas alias processiones significantis.

Primo qdem hæc ipsa solēnis ꝓcessio significat eam ꝓcessionē, quā Christus cum suis discipulis tam viris ꝗ mulieribus in die suæ in cælum Ascensionis habuit, Euangelicis scriptis irrefragabiliter obsirmatam.

Imago qdem saluatoris repræsentat ipsum saluatorē, q cum multis modis in quadraginta post suam gloriosam & lætabūdam resurrectionē diebus, suis
Act. 1. apparuisset discipulis in terra vere viuus, deq; regno Dei, teste Luca, docuis-
1. cor. 15. set, tandē in ipsa die Ascensionis comparuit illis (q significanē p Christifide-
Act. 1. les, q circunstant & sequunē imaginē) iamiam recumbētibus, nonnullaq; fe-
Marc. vlt. cit tam memoratu quàm scitu digna & necessaria.

1 Primo qdem, teste eodem Luca, cum recumbētibus ipsis manducauit, nem
Act. 1. pe, quo testaretē suum erga ipsos amorem, (solēt eīm amici ab inuicē discedētes simul comedere & bibere) veritatemq; suæ carnis per effectum comestionis commonstraret, suæq; resurrectionis fidem iterum atq; iterum confirmaret, id quod cum summe necessarium fuit, quando postea nullum signum suæ resurrectionis facturus erat.

2 Secundo, quo remaneret arctius dicēda & dicta, redarguit serio tarditatem credendorꝝ & duritiam cordis eorꝝ, ꝗ videlicet non crediderāt eis, vtpote an-
Marc. vlt. gelis, discipulis aliquot, tribusq; Marijs & cæteris, q viderant eum resurrexis-
Luc. vlt. se, meritoq; corrigendos tantæ infidelitatis de resurrectione ipsius, cum qa to-
Matt. vlt. ties eam ṗdixerat eis certo futuram, tum qa non crediderant, qa toties Chri-
Matt. 20. stum corporaliter viderant, quū totus orbis erat eorꝝ testimonio crediturus, q
Marc. 10. tamen Christum corporaliter non erat visurus, de quo post resurrectionē su-
Luc. 18. am dominus aiebat Thomæ: Quia vidisti me Thoma, credidisti. Beati, q non
Ioan. 20. viderunt & crediderunt.

3 Tertio commisit eis & officium ṗdicandi Euāgelion omni creaturæ, id est, omni populo & omni homini, oīs creatura nuncupato, ꝗ conuenit & participat cum omni creatura: Per esse qdem, cum inanimatis: per viuere, cum vegetabilibus & plantis: p sentire, cum animalibus: p intelligere, cum angelis omino conuenit homo, proinde bene dici cœptus est oīs creatura à domino, dicen-
Marc. vlt. te: Euntes in vniuersum mundum, ṗdicate Euangelion omni creaturæ. Id qđ ipsi tandem post missionem spūssāncti sunt exequuti, nimirꝝ qui teste Marco, profecti prædicarunt vbiq;, Christoq; & eius fidei testes fuerunt iuxta prædi-
Act. 10. ctionem dñi, Hierosolymis, in omni Iudæa & Samaria, & vsque ad vltimum
Roma. 10. terræ. Atq; tunc fieri verum cœpit, teste Paulo, quod dudum prædixerat de
Psalm. 18. ipsis propheta, dicens: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.

4 Quarto speciatim commisit illis summam ṗdicandi Euangelij, quæ erat in tribus, id quod chorus repræsentat canens: Ite in orbem &c.

Primo in absoluta fide, duodecim articulis ex scriptura passim desumptis constante. Deinde in baptismo. Tertio in signis.

In

In fide q̃dem, sicut in origine, radice, basi, fundamẽtoq́ salutis & beatitudinis æternæ, p Christum adeptæ & acquisitæ, quum iustus ex fide viuat. Roman.1. Abac.2.

In Baptismo, tanquã non solum in symbolo, ꝓstantecq́ testimonio fidei, sed & vt in ipso, quod fidei salutem consummate pfecteq́ mereẽ & nanciscit, vtpote sine quo nec prodesse fides posset, dicẽte ad Nicodemum dño: Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spũsancto, non potest introire in regnum Dei. Ioan.3.

In signis aũt, vt in veræ formatæq́ fidei testibus, illamq́ efficacem facientibus, sine quibus credẽs ipse est infidelis & coram Deo mortuus, quum modo per signa spũaliter nihil aliud intelligatur, quàm fidei fructus & opera, sine q̃bus fides est mortua, quę ꝓpterea fides semper in vero Christiano debet operari, prout Apostolus docet. Iaco.2. Galat.6.

Atq́ hoc est, quod Christus aiebat: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelion omni creaturæ, vtpote tale Euangelion prædicate, dicentes: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: Qui vero non crediderit, condemnabitur. Signa autem eos qui crediderint, hæc sequentur: In nomine meo dæmonia eijcient, &c.

Primo proinde talia signa nõ minus spũaliter quàm corporaliter in nascente Ecclesia sequuta sunt, pro testimonio fidei Christianæ, credentes apostolos & eorum successores, nempe martyres & confessores, quando fides, vti nouella adhuc arbor & planta, miraculis fuit enutrienda & firmanda, q̃bus nunc, ipsa toties tamq́ multifariàm confirmata, non est opus. Et hoc est, quod Lucas ait, q́ post Pentecosten magna fuerint signa facta & prodigia in plebe per manus apostolorũ, & maxime de quibus singulariter in Euangelio dñs facit mentionem, per quæ voluit oĩa cętera intelligi signa, prout anteà dixerat: Amẽ amen dico vobis, q̃ credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horũ faciet. In primis eñ testantibus historijs, per Pauli dũtaxat apposita sudaria nequam spũs egressi sunt & expulsi: discipuli vero quicunq́ loquuti sunt nouis & varijs linguis in die Pentecostes: Paulus viperam, qua fuit percussus, sine lęsione ad manus eius pendentẽ, in ignem excussit. Ioannes Euang. venenum bibit ita innoxie, vt in hodiernũ vsq́ diẽ eius & Christi nomine, cuius ipse virtute mansit illæsus, cõtra venenum bibaẽ, quæ & bibitio dici solet haustus S. Ioannis, aut nomẽ S. Ioannis. Impositione vero manus S. Petrus non solũ ægrotos sanauit, sed & ipsius vmbra malehabentes restituti sunt. Sed quid multa? quum cẽtupliciter vera fieri cœperint, quæ Christus hic dicit de miraculis, per credentes futuris, quum iuxta verbum ipsius, virtute eius etiã discipuli & martyres maiora fecerint, quàm ipse fecit miracula. Act.5. Ioan.14. Act.19. Act.2. Act.28. Act.21 Ioan.14.

Secundo signa, quorum mentio fit in Euangelio, spiritualiter facta sunt in omnibus à nascente Ecclesia credentibus & fieri oportuit ipsa, & fieri quoque debent in omnibus credentibus vere, vsq́ in finem seculi, quoniam ipsa vel sola fidelem & sanctum faciunt hominem, sine quibus ipsa fides mortua est, quum nihil aliud sint, quàm bona fideiq́ opera & Dei mandata, quibus fides vera probatur & testificatur. Id quod vel ex hoc accipimus, quod quũ Christus Iaco.2.

marc. vlt. matt. vlt. ftus hæc in Marco dixiſſet, Signa aũt eos &c. in Matthæo ſubdidit quaſi ſpũalis interpres: Euntes ergo docete oẽs gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpũſſancti, docentes eos ſeruare omnia, quæcunque mandaui vobis. Sed quæ mandauit Chriſtus, niſi Dei præcepta ſeruare, bonaq́ꝫ opera facere? Hinc vbi loqtur de faciendis bonis operibus, ait ad eos, qui miraculoſa opera,
matth. 7. non aũt virtuoſa opa fecerunt: Diſcedite à me omnes q operamini iniqtatem, quia nunquam noui vos

luc. 8. Credens igit̃ in Chriſtum vere, dæmonia eijcit, quum p veram pœnitentiam peccatum & eius authorem diabolum expellit, vti ſeptem quondam dæ
marc. 16. monia, id eſt, ſeptem peccata mortalia, de Magdalena ſunt eiecta. Linguis loqtur nouis, quum ceſſat mendacia maleq́ꝫ loq, & deinde non loqtur, niſi quæ ad Dei gloriam, ſuam ſuiq́ꝫ proximi ſpectant ædificationem. Serpentes tollit, quum peccatis relictis, in corde ſuo venenoſas diaboli ſuggeſtiones extinguit, ne recidiuet, quiq́ꝫ ſuis hortationibus malitiã de alienis cordibus auſert. Mortiferum bibit potum innocue, quum verbo vel facto malo vel per carnem vel diabolum vel mundum ꝓuocatus, nec audit nec cõſentit, ſed in ſua manet integritate. Impoſitione manuũ ſanat male habentes, quum bono exemplo alios
matth. 25. ædificat, & in egenos opera miſericordiæ exercet &c. Quem talia ſigna ſiue opera ſequuntur, hic vere fidelis & credens eſt.

5 Quinto definiuit apoſtolis p̃dicandi & abeundi tẽpus, vtpote, vt expecta
luc. vlt. rent Hieroſolymis vſq́ꝫ ad Pentecoſten, dicẽs: Vos aũt ſedete in ciuitate quo
act. 1. aduſq́ꝫ induamini virtute ex alto. Et ego mittam ꝓmiſſum patris mei in vos, & accipietis virtutem ſuperuenientis ſpũſſancti in vos.

6 Sexto egreſſus eſt ex Hieroſolymis cum ſuis diſcipulis verſus Bethaniã ad
luc. 24. montẽ oliueti, quaſi p̃cedens ipſe. Id quod repræſentat̃ p ipſius imaginẽ, quæ deferẽ in principio ꝓceſſionis ad locum aſſcenſionis, quemadmodum ſingu
pſalm. 83. lis dñicis diebus fieri ſolet in Eccleſia: vnde monemur, nos Chriſtum bene viuendo concorditer ſequi debere de virtute in virtutẽ, donec intremus cælum,
mich. 2. quò nobis ipſe præceſſit, viam, teſte Propheta, pandẽs, vbi videbimus eum de facie ad faciem.

7 Septimo, valedicẽs ipſis benedixit, eleuatis qdem manibus, id quod repræ
1. Ioan. 3. ſentat̃ p ipſius imaginem, quæ digitos ad bñdicendum eleuatos habet. In quo
1. cor. 15. qdem caſu ſequutus eſt dominus ſanctiſſimos in vet. teſt. patres, q & ipſi à ſu
gene. 49. is diſcedẽtes, bñdixerunt eos. Ita Iacob per mortem ſuam diſceſſurus à filijs ſu
deut. 33. is, ſigillatim bñdixit eos. Ita Moſes ante mortẽ ſuam bñdixit filijs Iſrael. Quę qdem bñdictio non modo ficbat eleuatione manuum, ſed & verbis optabilibus rerum bonarum, quas ipſe Deus per eam bñdictionem efficaciter dare ſolebat, prout accipimus ex domino Deo, dicente: Inuocabunt nomen meum ſuper filios Iſrael, & ego bñdicam eis. Ipſe vero dominus ſub ijs verbis iubebat
nume. 6. Moſen & Aaronẽ filijs Iſrael bñdicere: Bñdicat tibi dominus, & cuſtodiat te, oſtẽdat dñs faciẽ ſuam tibi, & miſereat̃ tui: Conuertat dñs vultũ ſuum ad te, & det tibi pacẽ. Cuiuſmodi fortaſſe vel horum ſimilia verba dixit bñdicendo Chriſtus eleuatis manibus, indubie ſignum crucis faciẽs. Vnde ſuam ſumpſit

Eccle

Ecclesia consuetudinem, qua, sicut Christus, peractis omnibus, ascendere volens bñdixit filijs suis, ita vel Episcopus vel presbyter pacto diuino officio, volens iam ab altari recedere, bñdicit populum, signans eum signo sanctæ crucis & imprecans ei in nomine sanctæ Trinitatis bona. Quę dubio procul proueniunt populo, si suscipiat in vera fide & deuotione bñdictionem. Quandoquidem Dei verbum nec abit nec redit vacuum, vtpote cuius virtus in æternum maneat. Ita quidem fuit olim Patriarcharum bñdictio efficax, & ipsi⁹ quoq; dñi nostri Iesu Christi bñdictio tam fuit virtuosa, vt discipulos vsq; in aduentum spũsancti citra timorem conseruauerit ab omni malo. Esa. 55

Octauo dixit dominus ad discipulos verba, quæ post resurrectionem dixit ad Magdalenam, inquiens: Vade aũt ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad patrem meũ & patrẽ vestrũ, Deũ meũ & Deũ vestrũ. Id q̃d repręsentat sacerdos, canens hæc ipsa verba, quando subleuat imaginem tribus vicibus, significans Christum, tertiã in diuina Trinitate ꝑsonam, tria cõpleuisse, q̃bus ascendendo, teste Paulo, compleuit omnia, quæ pertinuerunt ad hominis redemptionem & salutem. Nascẽdo quidem nos sibi naturæ consortio vniuit, resurgendo resuscitauit, ascendendo cõsedere fecit in cælestibus. Quapropter vere potuit ad patrem dicere Christus in cælum veniẽs: Opus cõsummaui, quod dedisti mihi vt facerem, & nunc venio ad te. 8 Ioan. 20. Ephe. 4. Ephe. 2. Ioan. 17.

Nono, dñs in altum ascendit videtibus discipulis, item versus Orientem, teste Dauide, vt ostenderet se esse illum, cuius Propheta teste, nomen vere sit Oriens, qm̃ suo lumine illuminet totum mundum, id est, oẽm hominẽ venientem in hunc mũdum. Itemq; in nube, qua susceptus est sursum, teste Luca, remissurus deinde dona hominibus. Id quod repræsentatᷓ per defusionem aquæ decidentis deorsum, repræsentantis nubẽ, in qua dñs ascendit & abijt, in qua & redibit, ipsomet alibi teste, non ꝗ eius virtute ascenderit, qui propria virtuteq; diuina ascendit, non aliena, prout Helias olim raptus fuit igneo curru in cælum, sed quia fuerit illi in ministerium, coarguens maiestatẽ diuinitatis ipsius, quæ semper significare solita fuit deitatem. Ita quondam gloria Dei Israel adparuit super tabernaculum in nube, & in transfiguratione nubes eum lucida obumbrauit, & ipsius quoq; Dei patris vox erat ex nube: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. 9 Psal. 67. Zach. 6. Luc. 1. Ioan. 1. Act. 1. Matt. 24. Marc. 13. Luc. 21. 4. Reg. 2. Exo. 40. Psalm. 17. Marc. 9. Luc. 9.

Itemq; visibiliter ascendit, sedẽs ad dexteram patris, inuisibiliter vero semper nobiscum sub sacramẽto Eucharistiæ, ipso testante, quum ascensurus cælum, dixit: Et ecce, ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad cõsummationem seculi; loquens vtiq; de vera sua corporaliq;, sed tamẽ inuisibili & sacramentali præsentia, non autem duntaxat diuina præsentia maiestatis suæ, qua discipuli norant eum à condito mũdo, non cum ipsis solum, sed vbiq; & cum omnibus fuisse & esse. 3 Matt. vlt. Hiere. 23.

Quam q̃dem corporalem & sacramentalẽ suam ꝑsentiam post ascensionem repræsentat panis ille non fermẽtatus in forma hostiæ, q̃ demittiᷓ, non secus atq; quondam in deserto manna, quod verum manna, Christi corpus, figurabat, vti, Deo fauente, latius dicemus in ferijs corporis Christi. Exo. 16. Num. 11. 21 Psal. 77. Ioan. 6.

Quòd

Quod vero hæretici negãt eum propterea esse sub sacramẽto psenrem, qa post ascensionem sedeat in cælis ad dexteram patris, vehemẽter errant, ꝙ arbitrentur, sessionem illam significare corporalem localemq́ʒ sessionem, quasi ligatus ad locum cogeretur perpetuo sedere, quum tñ Stephanus viderit eum
Act.7. stantẽ in cælo: quũ sessio illa nõ aliud sit, ꝙ æqualis gloria & maiestas, quam runc dñs cum patre sic supra oẽm creaturã habere cœpit etiam aliqualiter se-
Ioan.5. cundum humanitatẽ, vt ei non modo primum iudiciaria potestas, sed & omnis
Matt.vlt. in cælo & terra potestas tradita fuerit. Cuius causa Paulus dicit, ꝙ Deus pa-
Ephe.1. ter illum cõstituerit ad dexteram suam in cælestibus, supra oẽm principatum & potestatem & virtutem & dñationem, & omne nomen, quod nominatᷓ non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro, quodq́ʒ exaltauerit illum, & dederit
Philip.2. ei nomen quod est super omne nomen, ita vt in nomine Iesu flectatur oẽ genu cælestium, terrestrium & infernorum, confiteaturq́ʒ omnis lingua, qa dñs Iesus Christus in gloria est Dei patris.

Est igitur hoc loco, sedere nihil aliud, ꝙ esse & habitare: & dextra Dei patris, non aliud, quàm æqualis maiestas, beatitudo & gloria. Atq́ʒ cœpit Christus in sua ascensione patri Deo secundum humanitatem perpetuo esse par &
Psal.49. æqualis in iudiciaria potestate, quæ Deum alioqui concernit tantum, Dauide
Heb.12. & Paulo testibus, quum tñ Christus venturus sit vti Deus in humanitate viuos & mortuos iudicare.

Christus ꝓinde homo deitati vnitus, æqualiter est in cælis in dextra patris visibiliter, & sub sacramento simul & semel inuisibiliter, ꝓut olim simul & se-
Ioan.3. mel in cælo & in terra erat, quum diceret ad Iudæos: Nemo ascendit in cælũ, nisi q descendit de cælo, filius hominis, q est in cælo, nimirꝫ p vnitatem psonæ, in qua fuit secundum vtranq́ʒ naturam, quanuis cælum humaniter nondum ascenderat, quum diceret se filium hominis esse in cælo, quemadmodum fusissime docuimus in lib. Centuriarum.

Psal.46. Itemq́ʒ ascendit Christus summo cum gaudio, propheta dicente: Ascẽdit Deus in iubilatione, & dominus in voce tubæ.

Id quod repræsentat Ecclesia in sua ꝓcessione in die Ascẽsionis cum lætabundo cantico, organoq́ʒ secundum consuetudinem regionis cuiuslibet.

Fuit autem exultatio talis in duabus processionibus.

Prima qdem ꝓcessio, quã & ꝓcessio in die ascẽsionis significat, fuit Christi & discipulorꝫ, q cũ Christo ascendente lætati sunt, de qua iã diximus. Ait
Luc.24. Lucas, ꝙ ipsi adorãtes, regressi sint in Hierusalẽ cum gaudio magno.

Christus aũt in sua ascẽsione lætatus est, qm̃ tunc tandẽ superatis oĩbus diaboli & mũdi persequutionibus, deuictaq́ʒ morte, quasi dux belli, parta victo-
Ephe.2. ria, reuersus est cum gloria, coronam recipiẽs æternam: quum quoq́ʒ legatione sua functus, pacem inter Deum & hoiem fecerat, pacem ipse dein habiturus
Ioan.16. æternam, dicens ad suos: Confidite, ego vici mundum.

Discipuli lætati sunt, quia viderunt dominum & magistrum suum pro suis laboribus & passionibus mercedem accipere gloriosam & ineffabilẽ, tum etiam lætati sunt, ꝙ sciebant se membra certo dominum suo tempore sequuturos

ros

ros ad eandem mercedem, quò Dñs viam pandisset & præparasset, quodq́ Mich. 2.
paulo pòst eius essent accepturi spiritum contra quascunq́ tribulationes, an- Ioan. 16.
gustias & persequutiones iuxta illius promissionem.

Secũda vero processio fuit omnium chororum angelorum, qui quum viderunt Christũ cum redemptis ex inferno patribus collætantibus, vt Paulus post Dauidẽ testat, ascendentẽ, summa cũ veneratione obuiam iuerũt, & cũ Psal. 67. admiratione mutuò clamarũt: Attollite portas principes vestras, & eleuamini Ephes. 4. portæ æternales, & introibit rex gloriæ, gaudẽtes sane, q̃ tum certi fuerint, de- Psal. 23. inde suam ruinã restauratum iri per homines ab ipso Dño victore redẽptos. Esai. 14.

Et hactenus de repræsentatione processionis fieri solitæ in ferijs ascẽsionis dominicæ, significantis duas gloriosas & lætabundas processiones angelorũ & hominũ. Siquidem cœlestes spiritus lætati sunt, quia receperunt Dñm suum reuertentem ad palatium suũ: terrestres discipuli, q̃m sperauerint ipsum certò sequi, prout & nos indubie sperare possumus, si modò crediderimus, fidemq́ nostram spiritualibus signis, hoc est, bonis operibus confirmauerimus, quan- Mich. 2. doquidem caput ipse præcesserit & viã fecerit, vt membra sequamur eò, quò Ioan. 16. profectus est, quò nos pater per ipsum filium clementer perducat. Amen.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS in ferijs sanctissimæ Pentecostes. Caput XXXVII.

QVanta sit ac esse nobis debeat veneratio eius diei, quam nos Græcè πεντηκοστήν, Latine vero Quinquagenariam vocamus, q̃ hæc ipsa dies à resurrectione Domini quinquaginta distet diebus haud obscure percipiemus ex significationibus & repræsentationibus Catholicarũ cæremoniarũ, quibus in ea toto passim orbe solet vti Catholica ecclesia, quæ quidem sic, vt plurimum, habere solent, vt sequitur.

In ipsa quinquagesima post Pascha die Christifideles, vt plurimum, ad horam diei tertiam vel circiter in templo perinde processionaliter & vnanimiter cõueniunt & in eo loco, vbi nuper cæremonialis habita est ascensio Domini, coram & super ipsis aliquot in locis demittitur imago columbina, cumq́ ea statim ignis & aqua cũ sonitu nonnunq̃ bombardico vel alterius rei crepitu, canentibus interim Christifidelibus ipsis responsorium, cuius initium est: Apparuerunt apostolis &c. ex secundo capite Actorum apostolicorum, & verba quæ Christus dicit post resurrectionem ad discipulos: Accipite spiritũ sanctũ, quorum &c. Hic vero ritus & actus cæremonialis omnino creditur repræsentare, quicquid vere gestum tradit̃ in ipsa spiritus sancti missione, quam quinquagesima die post Pascha factam Lucas attestatur.

In primis enim Christifideles repræsentant Domini Iesu discipulos, quòd 1
& ijdem sub initium nascentis ecclesiæ dicti sunt discipuli Iesu Nazareni, & Acto. 11.
Antiochiæ Christiani primitus appellati.

Templũ, quo Christiani cõueniũt concordit̃ & gregatim, significat cœna- 2
culũ & domũ vbi post dominicã ascensionẽ cõgregati fuerũt apostoli concor Acto. 1.
diter in oratione & obsecratione cũ mulieribus & Maria matre perseuerãtes,
& sorte eligẽtes Matthiã in Apostolũ, quo compleret̃ numerus duodenarius.

gerant, ob metũ Iudæorũ clausi fuerant, inermium ancillarũ verba timuerãt, Luc.22.23
accepto spiritu sancto, ipsum Christũ palã liberaq́ voce cõfessi, testatiq́ sunt, Luc.24.
& ne minas quidẽ principũ, nec verbera tortorũ veriti sunt, ad eos summa cũ Ioan. 20.
fiducia dicẽtes, cũ ne Christũ prædicarẽt prohibiti essent: Nõ possumus quæ Acto.4.
vidimus & audiuimus, nõ loqui, oportet quoq; Deo magisq́ hoĩbus obedi-
re: quinimo cæsi propter Christum, gaudentes à conspectu Concilij abierunt. Acto.5.

Quinto, sicut ignis aurum à plumbo separat, ita spũs sanctus per donum 5
consilij separat bona à malis, æterna à tẽporalibus, quæ vitare docet. Id quod Cõsiliũ.
ita fecit in Apostolis, vt propter Christum adeo reliquerint omnia tempora- Matt. 19.
lia, vt etiam Petrus ad ægrotantem dicere non erubuerit: Aurum & argen- Acto.3.
tum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do, In nomine Iesu Christi &c.

Sexto, sicut ignis rubiginẽ consumit, ita spũs sanctus per donũ intellectus 6
purgat intellectum à rubigine ignorantiæ, vt possit diuina & mystica intelli- intellect. Psal.31.
gere, dicente ipso: Intellectum tibi dabo, & instruã te. Id quod ita fecit in Apo
stolis, vt etiã propterea dñs patri gratias egerit pro discipulis, qui cælestia sic
ceperant, inquiens: Confiteor tibi pater, dñe cæli & terræ, quia abscondisti Matt.11.
hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea, s. diuina & cælestia, paruulis.

Septimo, sicut ignis natura sursum tendit, ita spũs sanctus per donũ sapien 7
tiæ facit, vt homo tendat sursum ad cælestia. Id quod ita fecit in Apostolis, vt Sapiẽtia.
adeo dũtaxat intenti fuerint ad cælestia, vt eos Propheta dixerit propterea cæ Psal.18.
los, inquiens: Cæli enarrant gloriam Dei: quos vtiq; cælos, vt Iob ait, spiritus Iob.26.
ornauit, quando suis donis repleuit, atq; illi Dei magnalia prædicarunt.

Iam vero quia constat spũm sanctum recte comparuisse in igne, quòd ille, Deut.4.
Deus sit ignis consumens, quæri nunc posset, quur sic in igne apparuerit, vt ex Heb.12.
eodem igne linguas formare dignatus sit, prout Christifideles vnanimiter ca
nũt, quod ex actis Apostolicis desumptum est: id quod & ceremonialis ignis, Acto.2.
demissus deorsum, repræsentat.

Responderi recte potest, quòd rursus hoc signo magnifica nobis eiusdem
spũs sancti cõmendat operatio, vtpote q̃ spũs coæternus patri & filio per lin-
guam, quæ maximam habet cognationem cũ verbo, non solum hoc expres-
sit, quòd eiusdem substantiæ cum eodem Dei verbo sit, sed & quia trifariàm
per Apostolos officium linguæ perfecit.

Primo, quoniam veluti lingua loquutus est. Cœperunt ẽm, inquit Lucas, Acto.2.
loqui varijs linguis, prout spũs sanctus dabat eloqui illis. Hinc elucet, ipsos Matt.vlt.
Apostolos non vna tantum, Hebræa videlicet, lingua, sed pluribus linguis, &
ijs quidem nouis, vtpote alienis, & non proprijs solum, eloquutos, quum alio-
qui non fuisset miraculum loquentium, sed audientium, quando duntaxat ij
singulatim suam linguam audijssent, nec isti cuiusque lingua loquuti fuissent,
prout loquuti sunt & loqui debuerunt: cum vt complerent mysterium, quo
significabatur, quòd ecclesia Deum, qui tum notus tantum esset in vera fide
in Iudæa, confessura esset & loquutura linguis omnium gentium toto terra- Psal.75.
rum orbe, quò peruentura vox esset Apostolorum: tum quòd Apostoli Psal.18. Matt.4.
alioqui gentium magistri & doctores fieri non potuissent, nisi per scientiam Marc.vl.

omnium linguarum, copiam habuissent conferendi cum eis sermonem.

Secundo spiritus sanctus in forma linguarum comparuit, quoniam lingua docuit Apostolos omnia, suggessitque illis omnia quæcunque dixit eis Iesus. (Ioan. 14.)

Tertio, quia lingua per eos prædicauit vsque in finē orbis terræ. Atque hasce ob causas recte potest dici calamus ille, de quo Dominus ait in propheta: Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis. (Psal. 18. Psal. 44.)

Sonitus vero bombardicus vel alterius rei crepitus, qui fieri solet alicubi, repræsentat sonum illum, qui tanquam spiritus vehemens repente de cælo factus est, replens, vt Lucas scribit, totam domum, vbi erant discipuli sedentes.

Primo autem sonus ille de cælo factus, significauit sonum prædicationis verbi diuini, quod Apostoli sic essent in fines vsque terræ prædicaturi, vt vere complectetur, quod de ipsis prædixerat propheta, dicens: In omnem terram exiuit sonus eorum. (Acto. 2. Psal. 18. Rom. 10.)

Secundo, quoniam sonus ille fuerit tanquam spiritus vehemens, profecto significauit spiritū sanctū, qui recte vento comparat̄, ob vtriusque cōditiones.

Primo, sicut ventus aerem purgat à nebulis, ita spiritus sanctus purgat animam hominis à peccato. (Prou. 25.)

Secundo, sicut ventus refrigerat, ita spiritus sanctus temperat æstus cupiditatum carnalium. (Dani. 3.)

Tertio, sicut ventus desiccat terram ab humoribus superfluis, ita spiritus sanctus humorem noxium carnalium desideriorum omnino arefacit. (Exo. 14.)

Aqua vero, quæ demittitur, repræsentat aquam illam spiritualem, quæ triplex in scriptura reperitur.

Prima est Dei verbū, quod tū deinde prædicarūt Apostoli. sicut em̄ aqua terram fœcundat, vt fructificet: ita Dei verbum fœcundat hominem de terra factum, vt fructificet opera bona. Quapropter Apostoli dicuntur alibi nubes, quia salutarem imbrem verbi diuini mentibus aridis hominum prædicando viua voce instillarunt ad proferendum fructum salutis. Vnde Moses populo concionaturus, aiebat: Concrescat in pluuiam doctrina mea, fluat vt ros eloquium meum, quasi imber super herbam, & quasi stillæ super gramina. (Gene. 2. Esai. 60. Deut. 32.)

Secunda, est fides quam Apostoli toto orbe erant prædicaturi, ac dicturi: Qui crediderit &c. Sicut enim aqua foris hominem lauat, ita fides intus cor hominis lauat & purificat. Hæc est illa aqua, quæ, Domino teste, fit in homine fons aquæ salientis in vitam æternam. (Marc. vl. Acto. 15. Ioan. 4.)

Tertia, est ipse spiritus sanctus, adeoque gratia ipsius, quam ille confert in baptismo homini, quod sicut aqua lauat corpus, ita spiritus sanctus animam baptismo à peccatis, ipsumque hominem gignit, creat, & crescere facit in nouū hominem ad vitam æternam, dicēte Christo: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Rem sic habere, testat̄ Christus, alibi dicens: Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ, hoc est, spiritus sanctus, viuificans baptismo per gratiam ad æternam salutem, quandoquidem in baptismo fiat remissio omnium peccatorum. Hæc est nimirum illa aqua, quam Ezechiel vidit egredientem de templo, (Ioan. 3. Ioan. 7. Ezec. 47.)

plo, scilicet Christo, de latere dextro, vnde scilicet aqua manauit, qua baptismus suam accepit virtutem, ad quam q perueniunt, salui fiũt omnes. Id quod vti primum Apostoli in Pentecoste prædicarunt dicentes: Qui crediderit & baptizatus fuerit, hic saluus erit, ita primo tunc fieri cœpit ipso actu. Marc. vl. Acto. 2.

Cuius causa repetuntur in ijs cæremonijs verba, quæ Christus post resurrectionem dixit ad discipulos: Accipite spiritum sanctum: Quorum remiseritis peccata, remittũtur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Id quod primũ cœpit ab ipsis fieri, quum cœpere baptizare in die Pentecostes secundũ Dñi præceptum, quo iussi sunt Hierosolymis expectare spiritus sancti missionem, ac deinde omnes docere gentes, easq; baptizare in nomine patris & filij & spũs sancti. Hinc quũ ij, quos Petrus ea die prædicando cõuerterat ad fidem, & ad pœnitentiam prouocauerat, dixissent ad Petrum & ad cæteros Apostolos: Quid faciemus viri fratres? Respondit Petrus: Pœnitentiam agite, & baptizet vnusquisq; vestrum in noĩe Iesu Christi. In cuius argumentũ in hæc vsq; tẽpora repetunt celebres baptismatis in vigilia & die Pentecostes cęremoniæ. Ioan. 20. Luc. 24. Acto. 1. Acto. 2.

Et hactenus de significatione cæremoniarum catholicarum, quibus in die Pentecostes vtitur ecclesia catholica, vnde facile percipimus, quàm sit ac esse nobis debeat venerabilis hæc ipsa dies, quæ prorsus est quasi consummatio perfectioq; omnium festiuitatum, in qua summus ille artifex & rerũ omnium opifex Christus Iesus, ad perfectum deduxit ac perfecit, quod in cæteris ad salutem nostram inchoauit.

In præcedentibus em̃ festiuitatibus ecclesia recolit diuina beneficia & opera, quibus redemptor noster redemit nos, debitum nostrum solues, salutis impedimenta remouens, locumq; apud patrem præparans, viamq; isthuc perueniendi ostẽdens, & finaliter omnia exhibens, quæ nostræ redemptioni & perditæ beatitudini necessaria videbantur, & ita quidem, vt nihil vltrà restaret, quàm vt ipsi transiremus, & reparatam nobis beatitudinem apprehenderemus & possideremus.

Id quod nequaquam poteramus, nisi virtute spiritus sancti, qui propterea missus est, vt non solũ Apostolos, sed nos omnes pusillos, ignaros & infirmos per sanctificationem & viuificationem septem suis donis consolaret, erudiret, & corroboraret contra omnia mũdi, carnis & diaboli tentamenta, donec veri cursi essemus ad eum gloriæ locũ, vnde nobis ille missus est, quò nos pater perducat per filium suum, Dominum nostrum in vnitate spiritus sancti. Amen.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS in Ferijs sacrosancti Christi corporis. Caput XXXVIII.

QVum penè nihil sacrosanctæ nostræ sit religionis & fidei Christianæ, q̃d non sit aut esse debuerit præfiguratum in veteri testamento, prout Apostolus ad Corinthios scribens, haud obscure perdocet: profecto vix poterit in nouo testamento creditu dignius esse, quàm hoc ipsum, cuius in ipso veteri testamento figura prorsus euidenter præcessisse dignoscit. Cuiusmodi sane non potest non esse inter perquàmplurima, quòd sacramento Eucharistiæ venerabilissimo defert ecclesia catholica cæremonialiter in ferijs eiusdẽ sacrosancti 1. Cor. 10.

tum, congregate populum, coadunate senes, congregate paruulos & sugentes vbera matris.

Tertio, quia verisimile probabileq; sit, Deum libentius & facilius nos exaudire processionaliter, vbi multitudo est precantium, quàm sigillatim, vbi
Matt.18. vel vnus est vel alter. Quum enim Dominus dicat, Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re, quam petierint, fiet illis à patre meo: Vbi enim duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum sum: & tantum placeat Domino paucorum consors oratio, quanto magis multorum? Si
Iacob.5. quoq; Iacobus ait, multum valere iusti assiduam deprecationem, quanto magis multorum in processione, vbi præsumuntur multi fore iusti?

Atq; hoc est, quòd ferme semper multitudo processionaliter orantium ex-
2.Par.20. audita est à Deo. Quũ enim olim Moabitæ, Ammonitæ, Idumęi & Syri cum alijs multis apparatu bellico max. venirent perditũ Iosaphat & suos, ille vero congregata suorum multitudine Deum precaretur, vt sua virtute præstaret auxilium, cõfortatus oraculo prophetico, factus est voti compos, vtpote qui mirabilẽ de cũctis hostibus obtinuerit victoriã absq; vllo labore & cõflictu.
Iudith 7. Sic quoq; Holopherne, duce militiæ regis Nabuchodonozor Bethuliam obsidẽte, conuocatoq; per Iudith toto vrbis populo & vnanimiter ad Deum orante pro auxilio, Dominus misertus, mirabilem dedit victoriam populo, nimirum obtruncato Holopherne per sanctissimam Iudith. Sileo de alijs ob temporis breuitatem.

Sed quare (quæris) Deus facilius exaudit & gratiosius in necessitate plures congregatos, quàm singulos seorsum?

Primo, quia congregatio concors, est signum charitatis eorum, qui coniunguntur, ipsa vero nostri mutua charitate nihil est Deo charius, vt qui vel
Matt.18. ob eam nos vult exaudire, dicens: Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re, quam petierint, fiet illis à patre meo.

Secundo, quòd ita multi ad actionem gratiarum constringuntur, vbi exaudiuntur, & hoc quidem pacto diuina maiestas latius magnificatur in gratijs
2. Cor.1. suis. Id quod euidenter innuit Paulus, inquiens: Quoniam & adhuc eripiet nos de tribulatione, adiuuantibus & vobis in oratione pro nobis, vt ex multarum personis facierum, eius, quæ in nobis est, donationis gratiæ agant Deo
Iacob.5. pro nobis. Et hoc etiam est, quod Iacobus ait: Orate pro inuicẽ, vt saluemini.

Tertio, quia processio ex multitudine conflata, excellentis est fidei, profundæq; humilitatis, quæ duo singulariter orationem faciunt exaudibilem apud
Psal. 101. Deum, qui, teste propheta, respicit in orationem humilium, & non spreuit pre
Matt. 21. ces eorum, qui quoq; dicit: Omnia quæcunq; petieritis in nomine meo, credentes accipietis, scilicet à Deo patre meo & à me. Quòd autẽ processio actus sit fidei & humilitatis, hinc patet, quia populus Deo processionem faciens, recto ordine & orando protestatur in hoc, Deum esse primum & vniuersale gubernationis principium, excellentissimum, potentiss. & sapientissimum ad omnes miserias subleuandum & cuncta bona tribuendum, vtpote à quo sit,
Iacob.1. Iacobo teste, omne datum optimum, & omne donum perfectum.

Præ-

nuria annonæ oppressos, in solitudine mirabiliter annis quadraginta cibasset manna, quod eis è firmamẽto cæli mirabiliter pluere dedit, id quod omne delectamẽtum in se habebat, donec venissent in terram ꝓmissionis, ne tanti bñfi cij forẽt immemores, sed ꝑpetuam eius cum gratiarꝝ actione memoriam haberẽt, iussu Mosis manna collegerunt, ipsumq́; deinceps iussu Aaronis summi sacerdotis, in vas subauratum, teste Paulo, reposuerũt, & in tabernaculum reseruandum curarunt coram dño cum omni reuerẽtia in futuras retro gñationes, vt recordarent̃ eius mannæ, quo essent in solitudine nutriti, & eius vel solius virtute ex Aegypto essent ꝑ longum idemq́; durum iter reuersi ad terram promissionis, melle & lacte fluentem. Exo.16. Psal.77. Heb.9.

Deniq; in gratiarꝝ actionem, vas illud aureum, quod vrnam Paulus appellat, in quo erat manna simul cum arca testamẽti, ex omni parte auro circuntexta, stato per annũ tẽpore summa cum reuerẽtia & lætitia mirisq́; modis, pompis & cæremonijs circunferebant, concinẽte interea coram arca & vrna, in qua erat manna, rege sanctissimo, eodemq́; maximo propheta Dauide in cithara cum omni iubilo, cantantibus quoq; interea musicis in tripudio & sonitu buccinæ, tubis & cymbalis, nablisq́; crepantibus. Id quod Deus ipse optimus maximus (vt ex eo loco conijcit̃) vtiq; gratũ habuit. Iam vero charissimi, quum illi, vt pauloante diximus ex Paulo, hæc & id genus alia in figuram fecerunt, significantes tale q̃d longe verius & rectius in nouo testamẽto futurꝝ, qui putamus Israelitæ sunt? Heb.9. 2.Reg.6. 2.Para.13. 1.cor.13.

1 Israelitæ sunt Christiani, teste Apostolo, non secundum carnem, sed secundum promissionem & virtutem fidei. Roma.9. Gene.33.

2 Aegyptiaca captiuitas est ipsa diabolica captiuitas, qua capti fuimus oẽs ad quinq; millia annorꝝ, per Christum verum Deum & hominem liberati. Ose.13.

3 Solitudo est hic mundus, quod in eo nihil est, neq; gaudij neque veri boni quidquam, nẽpe plenus vanitate, mœrore & luctu, vbi nos tanq̃ peregrini & exules, multarꝝ rerum penuria oppressi vagamur, non habẽtes locum manentem, sed alium quærentes, vnde sumus ob peccata depulsi. Heb.2. Ecclẽs.1. 2.3. 2.cor.5.

4 Manna est verum corpus Christi, quod ipse nobis dedit ad vescendum in vltima sua cœna proprijs manibus, & deinde dat quotidie per manus sacerdotis, dicens: Panis, quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. Id quod verificauit, quando omnipotentia verbi sui in vltima cœna panem mutauit in corpus suum, dicẽs ad discipulos: Accipite & manducate: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Heb.13. Ioan.6. Matt.26. Marc.14. Luc.22. Ioan.6.

Dñs, qui nobis hunc panẽ cælestẽ è cælo misit & pluit, est Deus pater optimus, dñs dñantium, qui misit hunc nobis panẽ per castissimum vterum gloriosissimæ virginis Mariæ. Pro quo mittẽdo clamarunt olim suppliciter veteres illi patres, Rorate cæli desuper, & nubes pluant iustum. Matth.1. Luc.1. Esa.45.

5 Terra promissionis, melle fluens & lacte, est terra viuentium cęlestis, quam Deus nobis eius voluntatẽ facientibus, passim in sanctis literis repromisit, quę non modo melle & lacte, sed tanta bonorꝝ omnium copia fluens est, quantam, teste Propheta, nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hois descendit, Psal.141. Esa.64. 2.cor.2.

ad quam non possumus venire, nisi mãducatione veri mannæ, id est, corporis Christi, queãdmodum Israelitę non potuerunt ex deserto venire in terram ꝓmissionis, nisi mãducatione figuratiui mannę, quod venit duntaxat ex firma-
Psalm.18. mento cæli, verum aũt ex summo cælo, prout testat̃ Propheta. Atq; hinc est, ꝙ corpus Christi quasi viaticum datur homini, hinc per mortem decedẽti, vt eius virtute possit corroboratus contra quascunq; cacodæmonum tentationes peruenire ad terram ꝓmissionis, vt Helias quondam virtute panis subcine
3.Reg.19. ritij profectus est ad montem Dei Oreb.

6 Moses & Aaron, q manna iusserunt recolligendum, reseruandum, & annu
Heb.5. atim solẽniter cum canticis, organis & cæremonijs circunferendum, est Petrus & qlibet eius successor, vt Aaron ad sacerdotiũ vocatus & electus: & hoc q̃dem casu Vrbanus quartus, q nobis sua authoritate, quam à Deo habuit, p̃-
Hiere.23. cepit, vt hoc supcęleste manna in vrnam auream, hoc est, pyxidẽ, quam vocãt Monstrantiam, colligeremus, & in tabernaculum coram dño, q sua maiestate, qua cælum & terram implet, vbiq; est, collocaremus: & positis candelabris & hoc genus alijs cæremonijs, circunferendo coleremus.

7 Dauid rex, qui tantopere coram manna lusit, est oĩs rex, princeps & magistratus, qui hac quidẽ pietate Dauidẽ sequit̃, prout hactenus catholici quiq; magistratus Christianissime factitarunt. Quo nihil fuit rectius, nihil honoratius, nihil Christianius.

Cantores sunt, qcunq; subditi maximeq; Ecclesiastici, q suã potestatẽ Christianam hoc casu sequunt̃, sacramẽtum corporis Christi, canẽdo, orando, meditando (quisq; pro virili sua) venerantes & adorantes.

2.Reg.6. Michol vxor Dauidis & filia Saulis, qui Dauidẽ ꝓpter cæremonias, quas honorifice detulit mannæ, derisit: est, quicunque contemnit eos, qui Christiano more venerabilissimum Eucharistiæ sacramentum per pias cæremonias venerantur.

Ex ijs ꝓinde oĩbus, adeoq; ex ipso Euãgelio, q̃d ipso die corporis Christi legit̃, colligunt̃ & concludunt̃ nõnulla scitu & vtilia & necessaria.

Primo colligit̃: In sacramẽto Eucharistiæ sub specie panis verã esse carnem Iesu Christi, adeoq; totum corpus & sanguinẽ ipsius, nec adesse vltrà panem post consecrationẽ, sed totum prorsusq; mutatum esse in carnẽ & sanguinem
Ioan.6. Iesu Christi, adfirmante ipsissima veritate, & dicente: Panis, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita. Id quod p̃stitit, qñ suis discipulis in cœna nouissima (& quotidie p sacerdotem) dedit panẽ, trãsmutans eum
Matt.26. omnipotenti sua benedictione in carnem propriam, dicẽsq;: Accipite & man
Marc.14. ducate: Hoc est corpus meum.

Ne proinde quis per cacodæmonem seductus, non veram carnem, nec verum eius existimaret esse corpus, sed vel figuratiuum vel phãtasticum vel simplex, addidit: Caro, quam ego dabo ꝓ mũdi vita, Corpus est, quod tradet̃ pro
1.Pet.2. vobis, scilicet in ara crucis. Iam vero plus satis constat, non simplicẽ panem, nec
Heb.10. solum corporis figuram, sed carnem propriam corpusq; proprium, adeoq; ani
Esa.53. mam suam dedisse pro nobis, vt testat̃ oĩs scriptura & ratio. Nec catholicus

quis-

state schismatici & hæretici desciscunt, qui prorsus Ecclesiam perosi, quicquid harum est Litaniarũ & processionum, contra scripturam & contra scripturæ fundamenta, rationes & exempla, partim prorsus negligunt, partim abrogant. Deus ipsos vnà nobiscum dignetur illuminare. Amen.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS in ferijs Ascensionis dominicæ. Caput XXXVI.

QVando primum paulo superius incipiebamus dicere de cæremonialibus processionibus, inter cætera diximus, Ecclesiam duplices instituisse processiones.

Aliquæ processiones ab ipsa Ecclesia sunt institutæ, vt per eas rememoremus processionum Iesu Christi & suorũ, vtpote quæ nobis ob oculos ponunt, quæ sunt inibi vel pro nobis, vel nobis in exẽplum, quod imitemur, gesta. Cuiusmodi processio est in ferijs Purificationis Mariæ, in ferijs dñicæ Palmarũ, Resurrectiõis & Ascẽsionis, qua de paulo post dicturi sumus, & hoc genus quidem processiones aliæ, quæ cum solenni gaudio fieri solẽt, quod nobis suggerunt memoriam rerum quondam læte gestarum.

Aliquæ vero processiones ab ipsa sunt institutæ Ecclesia, vt per eas deuotis orationibus, hymnis & canticis à Deo Opt. Max. quicquid est vel periculi vel nocumenti, nobis aut rebus nostris aut imminentis aut futuri, deprecemur, & quicquid nostræ salutis & eius est gloriæ, supplices oremus & precemur, quales sunt processiones in ferijs S. Marci, & in hebdomada Rogationum, & earũ similes, alioq́ tẽpore cum mœrore potius & pœnitẽtia fieri solitæ, de quibus proxime suoq́ loco, quatenus licuit, abunde diximus.

Exigit igit̃ hac parte series, vt dicamus de processione solẽni, quæ pagi solet in ferijs Ascensionis dñicæ, quæ nobis non modo, quid acciderit in ea Ascensione, repr̃sentat, sed & alias duas gloriosas & lætabundas processiones designat, differtas vtiq́ mysterio sanctoq́ dogmate.

Ipsa vero solennis illa in Ascensione dominica processio, sic ferme peragi, significariq́ solet.

In primis, ante processionem defert̃ imago saluatõris, vexillum resurrectionis lætabundæ secum ferens, quam sequunt̃ Christifideles, & orando & canendo historiam de Ascensione dñi, partim in Euangelio, partim in Actis apostolicis traditam, donec ad eum pueniãt locum, q cæremoniali ascensioni deputatus est. Quò quum pueniunt, singulari quadam religione circum & circum quasiq́ coronatim adstãt, ac interim imago præparata, digitos perinde ad benedictionem dandam adstantibus erigens, subleuatur sursum ad quoddam in testudine foramen per vnum aut duos aut tres &c. sacerdotes, canentes verba Christi: Ascẽdo ad patrem meum & patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrum, & id quidem tribus vicibus canunt & faciunt. Vice vero tertia prorsus subleuatur, & ab oculis adstantiũ summo cum gaudio, organo & cantico auferẽ. Quo qdẽ ablato, & in ipso actu mox aqua copiose quasi de nube quadam defundit̃, ac simul demittit̃ panis non fermẽtatus, idemq́ rotundus, &

Act. 1.

Ioan. 20.

1 Primo non obstat dicere, quod quem adorare debemus in sacramẽto, non videmus: quia respondeo, Deum nos adorare, quẽ nullus mortalium videat unquam, nec videre poterit, proinde nos adorare illum, quia non videmus. non enim Thomas, quod vidit, sed quod credidit, adorauit, quum duntaxat videatur creatura, quæ non adorari debet, sed solus creator, qui est inuisibilis.

Exo. 33. 1. Tim. 6. 1. Ioan. 4. Ioan. 20.

2 Secundo nec obstat dicere, quod hoc sacramẽtum non fuerit in hunc usum institutum, ut vel ita cæremonialiter honoretur & circunferatur vel adoretur, quia respõdeo, nec manna propterea fuisse datum, nec Christum propterea venisse ut vel adoretur, vel Hierosolymis & alibi cæremonialiter honoretur, qui tamen ne dehonestaretur, adhuc puerulus à tribus regibus & deinde sæpenumero voluit adorari & honorari.

Matth. 2.

Et quid non quotidie videmus multoties ita cæremonialiter honorari Cæsares, reges, principes, & id genus satrapas, plerunque peccatores, non modo mortales homines: & recte quidem, quoniam Iesu duntaxat sint vicarij, locumque tenẽtes: quur non eum, qui dominus est omnium eorum, Deus & homo, nulli peccato obnoxius? Non itaque dubium est, quin qui hoc sanctissimum sacramẽtum eucharistiæ cæremonialiter honorare contẽnit, vel ipsum sic honorantes irridet, cum Michol ipsa punietur sterilitate spiritualium & corporalium fructuum, carebitque pane cælesti & terrestri, prout statim nunc videmus: is vero qui sequẽs Ecclesiam, veneratur ipsum, fœcundus erit in omnibus, quæ tam tẽporaneam quam æternam concernũt vitam. Quam *Deus* pater nobis per filium suum, dominum nostrum Iesum Christum, cõcedat, Amen.

Esa. 53. 1. Pet. 2. 2. Reg. 6. 2. Para. 13.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS dominica prima post Trinitatis usque ad primam dominicam Aduentus Domini. Cap. XXXIX.

A Tempore Aduentus domini, catholica Ecclesia usque ad festum corporis Christi, festa peragit ea, necnon ea nobis Euangelia proponit, in quibus quæ singulariter fidei sunt ad salutem æternam consequendam, quæ nobis pater ille cælestis ita per filium suum Iesum Christũ, dominum nostrum, dignatus est exhibere, ut per eadem nobis esse voluit reconciliatus, antiquæ suæ in nos immemor indignationis. Cuius quoque causa eo ipso tẽpore cantica paulo lætiora passim frequẽtiusque decantari solẽt, duplicato etiam non solum, sed & triplicato aliquoties pro loco & tẽpore Alleluia. Deinde vero, post videlicet ferias corporis Christi, quanuis eadem cantica lætiora, utpote Alleluia, & Gloria in excelsis, & si quæ sunt alia, decantet Ecclesia, tamen ipsa non semper usurpat, sed aliquoties obmittit, immo nec ea, sicut antea, duplicat, significans nobis eo quidem tempore tam esse gaudendum quàm tristandum.

Gaudendum quidẽ, quod Deo patri per Iesu Christi filij, domini nostri aduẽtum, natiuitatẽ, vitam, doctrinam, passionẽ, mortẽ, resurrectionẽ, ascẽsionẽ, spiritus sancti missionẽ &c. ita recõciliati sumus, ut nobis aliud non restet, quam ut ipsam viam bonis operibus, quam fides vera per charitatẽ producere debet, veluti peregrini arripiamus, quatenus patriam, de qua fuimus ob peccata proscripti, recipiamus, ipsamque salutem, per dominum recuperatam, arripiamus.

Galat. 5.

Atque hinc est, quod uti tempus ab aduentu dominico usque ad festum corporis

tis Christi,dici potest ac solet tempus reconciliationis, quod ita nos dñs Iesus modis,qbus oportuit,oĩbus Deo patri reconciliauit, & nihil eorꝝ, quod nostræ salutis est,obmisit,vt plane non restet aliud,quàm vt ipsi nos ea recõciliatione bonis opeṙibus dignos efficiamus,ne nobis ipsis alioqui causa damnationis constituamur,dicente dño:Ex te perditio tua Israel,tñmodo in me auxilium tuũ:Quid vltrà debui facere tibi,& non feci?Sic tẽpus à prima dñica post festum corporis Christi,tempus peregrinationis appellari cœpit, & ideo quidem,vt memores simus,nos hic(vt Apostolus testat̃)locum non habere manentem sed vti pegrinos aliam ciuitatẽ,vtpote cęlestẽ,vnde ꝓpter peccata recessimus,inquirere bonis vtiq; operibus. Osé.13. Esa.5. Heb.13. 2.cor.5.

Sicut em̃ pegrini nõ possunt redire domum,nisi multa variaq; multorꝝ laborꝝ fatigatione,quantumuis sua sit illis ꝓpria domus, ita non possumus ipsi redire ad patriam felicem,quam nobis vti ꝓpriam creauit Deus,nisi labore bonorꝝ operꝝ,quæ vel sola beatos, vti mala dãnatos,post mortẽ sequant̃: tristandum quoq; nobis eo est tẽpore pegrinationis, qa velut reconciliationis immemores male operamur,in antiqua peccata relabentes, in pristino damnationis statu positi,qbus,Petro teste, melius fortassis esset viam iustitiæ non nouisse, ꝓptereaq; nobis esse tristãdum ea tristitia, quæ operat̃ pœnitẽtiam in salutem stabilẽ. Quod nisi fecerimus,damnandi sumus ppetuo cum diuite epulone,de quo Euangelion est,quod legi solet ptima post corporis Christi dñica. Id q̃d vel proinde statuit Ecclesia in principio tẽporis pegrinationis audiẽdum & legendum,vt tam læta Lazari mendici consolatione,q̃ horrendo supplicio diuitis,nos ad bene viuendum & operandum,deindeq; ad æterna gaudia cohortaretur,& à male operando & ab æterna damnatione dehortaretur. Apoc.14. 2.Pet.1. Luc.16.

In eo qdem singulariter Euangelio dñs consolat̃ & pauperes & oẽs,q tribulant̃ beneq; operant̃ hoc in mundo, p consolationẽ Lazari,ne putẽt sua bona opera nihil habere mercedis:male vero operantes ita supplicio diuitis territat, vt vel eius supplicij metu vitam impiam corrigãt,alioq futurꝝ sit ipsis tormentum,quod diuitis est epulonis.Insup idem nos oẽs admonet,vt si q non amore bñficiorꝝ,quæ nobis sua humanitate p̃stitit Christus,hucusq; emẽdauerint, saltem nunc & posthac ad emendationẽ moueant̃ horrore supplicij diuitis, misere in tormẽtis ad patrẽ Abraham exclamantis: O pater Abraham,miserere mei,quia misere crucior in hac flamma.

Superest igitur charissimi,vt neglectis ijs rebus mundanis,tendamus ad superba,vt illic sic cor nostrum,vbi est thesaurus noster,& patria vera,vnde hic exules peregrinamur,quibus hic non est aliud nisi labor,dolor,afflictioq; spiritus,adeoq; nihil omni ex parte iucundum,vt pene mori quàm viuere lætius sit,& quidem maxime,quod ex eo Euãgelio intelligimus diuinam iustitiam, cuilibet prout in hac vita meruit,siue in bono siue in malo,pœnam vel gaudium retribuentem,iuxta Paulum,dicentem:Non habemus hic manentem ciuitatem,sed futuram inqrimus.Et oportet nos oẽs manifestari ante tribunal Iesu Christi,vt referat vnusq; propria corporis, prout gessit,siue bonũ,siue malũ.Ideoq; fratres mei dilecti,stabiles estote & immobiles,abũdãtes in omĩ Matth.6. Iob.7.14. Heb.13. 2.cor.5. 1.cor.15.

ope-

opere domini semper, scientes quia labor vester non est inanis in domino.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS circa lectionem Euangelij S. Ioannis & pulsationem campanarum, seruari solitis æstatis tempore contra tempestates. Cap. XL.

DIximus pauloante de cæremoniali processiõe, quam catholica Ecclesia ex institutione Papæ Vrbani IIII. obseruat in festo corporis Christi, & quidem statim feria quinta post octauas Pentecostes, vt videlicet, qui per totum anni circulum eo glorioso corpore sub sacramento vtimur ad salutem, eius institutionem illo specialiter tempore recolamus, quo spiritussanctus discipulorum corda perdocuit ad plene cognoscendum huiuscemodi sacramẽti mysterium. Nam in eodem tempore cœpit non modo hoc sacramentum à fidelibus
Act. 2. frequentari, prout legitur in Actis apostolicis de perseueratione doctrinæ apo
Matt. vlt. stolorum & communicatione & fractione panis, verum etiam ab ipsis aposto
Marc. vlt. lis, Christo iubente, ꝑ quatuor mundi climata, vtpote orientis, occidentis, me
Psalm. 18. ridiei, & septentrionis alta voce sic prædicari, vt sonus eorũ exiuerit, propheta
Roma. 10. teste, Pauloq́; subscribẽte, in omnem terram, verbaq́; eorũ vsq; ad fines orbis terrarũ. Atq; hinc est, q in huius rei argumẽtum in ipsa ꝑfata cæremoniali ꝓcessione leguñt voce sonora ad quatuor mundi præmemoratas partes initia
Matt. 26. Euangeliorũ quatuor Euangelistarũ, qui nobis memoriæ ꝓdiderũt tanquam
Marc. 14. historici veridici, mysterium eiusdem venerabilissimi sacramenti, quod quin
Luc. 22. ta feria dñs in nouissima cœna sua instituit, dicẽs: Hoc est corpus meum, quod
Ioan. 6. pro vobis tradetur &c.

Cœpit autem in eodem die mos in toto propemodum Christiano orbe, vt deinde quoties vel procellæ, vel tonitrua, vel id genus aliæ tempestates paulo horribiliores imminent, die etiam qualibet, legi soleat initium Euangelij sancti Ioannis, atq; sub ipsa lectione pulsari campana, ea quidem spe & fide, vt per pulsationem eiusmodi, fragor grãdinum, procella turbinum, impetus tempestatum & fulgurum temperentur, & infesta deniq; tonitrua ventorumq́; flamina suspendantur, spiritusq́; procellarum prosternantur. Atq; licet natura quoq; comparante, tonitrua, quæ generantur in nubibus, per crepitum sonorosiorem, sicuti fragore quodam bombardarũ, posse fugari videañt, vti plumę à vento per sonum excitatæ ꝓpellũntur, huius tamen rei ratio subest hoc in casu pijs Christianis longe alia.

Siquidem constat ex Paulo & Iuda Thaddæo, non quoscunq; spũs olim
Esa. 14. angelicos, qui cum Lucifero propter superbiæ peccatum ceciderunt, ilico pro
Ephe. 2. 6. trusos ad inferos, sed quosdam ad tempus in aerem esse proscriptos, quos ꝓin
Iudæ. 1. Christus per volucres cæli videt intellexisse, vt inibi, q̃ad Deus voluerit, cruciẽtur, qui cum nihil æque semper agant, quàm vt perpetui aduersatij, & tan quam leones rugientes circumeant, & quærant, quibus quoquo modo vel in animabus, vel in corporibus, vel in substantijs noceãt, fieri solet, vt quoties insurgunt tonitrua, venti vel alię tempestates, ipsi se suis insidijs immisceant, quo possint, Deo permittẽte, vel fulmine vel fulgure vel tuptu nubiũ perinde quasi quodam cataclysmo nobis incommodare.

Id

Id quod edocti Christiani, campanas consecratas tum compulsant, sperantes, q̄ isti sonitum compulsationis audiētes, deterreri procul q̄ simul cum tempestatibus fugere debēt, prout sæpenumero factum comperimus. idq́ fieri credimus non simpliciter virtute pulsus campanæ, sed ob rationes aliquot, à scriptuarum fundamentis & exēplis minime discrepantes. Prima qdem ratio est, qa quum campanæ sint quasi tubæ militantis Ecclesiæ, cuius rex est Christus, abesse nequit, quin sicut tyranni timēt & aufugiunt, audiētes in terra sua tubas potētis alicuius regis inimici, sic etiam cacodæmones, vere tyranni, tubas Christi regis æterni audientes, terreanť & fugiant, & à tempestatis cōcitatione conquiescant. In cuius signum singulariter tum legi consueuit initium Euangelij Ioannis, in quo Christus mundi creator, & cōseruator eorū quæ sunt in ipso, oīm describitur, & eius in mundum carnalis aduentus. Ioan. 1. Gene. 1.

Atque propterea tempestatibus huiuscemodi paulo terribilioribus enatis, aduersus tonitrua cæterasq́ tēpestates alicubi proferri solet venerabilissimum sacramentum eucharistiæ, quòd hæc speretur præcipuum fore munimentum & præsidium contra tales cacodæmonum insidias & machinationes, quum in ea veraciter contineatur dominus fortis & potens, dominus potens in prælio, dominus virtutum & rex gloriæ. Hinc est q̄ ad hoc sacramentum canat Psalm. 23. & oret Ecclesia:

O salutaris hostia,
Quæ cæli pandis ostium,
Bella premunt hostilia:
Da robur, fer auxilium.

Secunda ratio, quia quum in consecratione campanarū summa cum reuerentia sit ab Episcopo prolatum Dei verbum, & ipsum non prodeat vacuum, Esa. 55. sitq́ qualibet potestate multo potentius, atq́ ipsum cacodæmones nec audire, nec eius virtutem ferre possint: fieri solet, vt quum campanæ verbo Dei consecratæ sonum audiunt, eminus fugiant vti prorsus attoniti, quemadmodum probat hoc ipsum melodia citharæ Dauidicæ, vtpote quam cum Saul, maligno spū tribulatus & agitatus, audiret, cœpit melius habere, nimirū fugiēte ab eo maligno spū, qui carmen diuinum, quod in cithara ꝓpheta canebat, & eius sonitum ferre nequiuit. 1. Reg. 16.

Tertia ratio, q̄ quum pulsatis campanis Christi fideles admoneantur imminentis periculi, fit, vt deterriti, confugiant deuotis orationibus ad Deum, deprecantes ab eo instantia pericula, prout aliàs Salomon subindicat. Exaudiente 3. Reg. 8. proinde Deo precationem deuotam, cacodæmones aufugiunt: siquidem oratio sit, domino teste, per quam maligni spūs eijciuntur. Huius argumētum habemus apud Tobiam, quum dicit angelus ibidem dæmonium depulsum iri Matth. 17. Tob. 6. fumo cordis & iecoris: quippe per fumum ex igne ꝓcedentem, significans virtutem Tobiæ & Saræ orationis, quæ (quod Dauid optat alibi) sicut incēsum Psal. 140. debet in conspectu dn̄i dirigi, cuius causa fumus incensi pro oratione deuota Apoc. 8. in scripturis accipi solet.

Ex ijs igitur rationibus modo liquet, non esse superstitiosum, sed plane religio-

 ligio-

ligiosum cõtra tempestates tempestuosiores pulsari campanas, atq; tum ,p̃ferri venerabile sacramentum eucharistiæ, crediq; sic sedatum iri tẽpestates, quas aliquando, domino permittente, cacodæmones concitare solent, vtpote hoc ipsum non fieri virtute pulsus campanæ, sed verbi diuini deuotæq; ad Deum orationis. Id quod experientia plus millies hactenus comprobauit, ad ostensionem virtutis diuinæ religionis.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS vltima dominica peregrinationis, quæ proxima est ante dominicam Aduentus domini. Cap. XLI.

QVum postrema dominica temporis, quod Ecclesia tempus peregrinationis appellare solet, vel ideo credatur vsq; adeo cæremonialis esse, quia legi consueuit in ea Euangelion, quod pro tempore pariter legi solet dñica mediæ quadragesimæ, cui sane tempori magis quadrare videt̃, vt etiam plerique omnes mirent̃ hanc cæremonialẽ institutionẽ, qua videlicet Ecclesia legẽdum instituit Euangelion, quod etiamnum legendum censuit dominica in medio Quadragesimæ: visum est, hac quoq; parte paucis reddere rationem huiusce cæremonialis institutionis.

Primo q̃dem catholica Ecclesia statuit ,p̃pterea legendum p̃memoratum Euangelion dñica postrema peregrinationis temporis & proxima dñica ante dñicam Aduẽtus dñi, quòd in eo Euangelio turba, sp̃ũsãcti suggestu testatur ipsum verum & vnicum Messiam, mundiq; saluatorẽ Iesum Christum aduenisse, cuius Aduentum in hunc mundum proxima dñica toto terrarum orbe celebrat Ecclesia. Clamat enim turba, dicens: Hic est vere propheta, qui
Ioan. 6. venturus est in mundum. In cuius euidens argumentum, Ecclesia quoq; statuit eadem dñica in sacrosancta Liturgia legendam loco epistolæ lectionem
Hiere. 23. propheticam sic habentem: Ecce dies veniunt, dicit dñs, & suscitabo germen iustum, & regnabit rex. Quod igitur in hoc verborum compendio Hieremias olim de Christo Iesu venturo prophetauit, in eo ipso Euangelio propter stupendum miraculum turba cognoscit impletum, dicens: Hic est vere propheta, qui venturus est in mundum.

Primo autem testatur hoc suo verbo turba, de Christo venturo diu multumq; fuisse prophetatum, vtpote non solum à tempore Samuelis per omnes deinde prophetas, teste Petro, vsq; ad Christi tempus, sed & mox à principio
Act. 3. mundi per verba, facta, mysteria, figuras, patriarchas & prophetas esse prædictum, velut euidenter accipimus ex verbis Zachariæ, dicẽtis: Benedictus do-
Luc. 1. minus Deus Israel, quia visitauit & fecit redemptionem plebis suæ. Sicut locutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt, prophetarum eius. Et recte nimirum oportuit ita prædici ab initio aduentum Iesu saluatoris per incarnationem in hunc mundum: cum, quia mysterium tam gloriosum, tam præclarum, tam mirabile, tamq; incredibile propemodum vix alioquin creditum fuisset: tum quia credendum fuit ab omnibus saluandis ab initio, quod genus humanum secus Deo patri reconciliari non potuisset, nisi aduẽtu per incarnationem Iesu Christi filij eius vnigeniti. Cuius sane causa quotquot fuerunt ab initio fide-

fideles,ad Deum patrem clamarunt,dicentes:O dñe,mitte quem missurus es, Gene.49.
& qui mittendus est,qui est expectatio gẽtium,ad illuminandum ijs,q in te- Exo.4.
nebris & in vmbra mortis sedent &c. Luc.1.

Secundo testatur turba, Christum qdem esse ꝓphetam,sed nõ vulgarem, sed vnicum,qui singulariter in hunc mundum ob necessitatem salutis humanæ reparandæ venturus erat,prophetarum propheta & dominus,quo de prędictum sciebat per Deum Max.ita ad Mosen dicentem:Prophetam suscitabo Deut.18.
eis de medio fratrum suorum,similem tui, & ponam verba mea in ore eius,loquetur'qꝫ ad eos omnia quæ præcepero illi.Qui autem verba eius quæ loquetur in nomine meo,audire noluerit,ego vltor existã.Illum ipsum,fuisse Iesum Nazarenum patet,quia Iudæus frater Iudæorum fuit, quiaqꝫ prophetiam pater in nouo testamento declarauit,inquiens de Christo filio ad discipulos:Hic Matth.17.
est filius meus dilectus,in quo mihi bene complacui:hũc audite. De quo Pau Marc.9.
lus sic ait ad Hebræos:Videte ne recusetis loquentem.Si enim illi non effuge- Luc.9.
runt,recusantes eum qui sup terram loquebat̃: multo magis nos,q de cælis lo Heb.12.
quentem nobis auertimus.

Absit igit̃ alium Messiam & ꝓpiciatorẽ expectemus, q̃ Dei Opt.Max.filium naturalẽ & vnigenitum,Iesum Nazarenum,Marię virginis filium iuxta humanitatem,qui dudum venit,veluti diximus alibi fusius.

Secundo catholica Ecclesia ꝓpterea statuit vltima dñica pegrinationis tẽporis legẽdum Euangelion, quod legit̃ in medio Quadragesimæ, vt sciamus nos haudquaquam frustrà facere bona opera,quæ debemus hoc loco & tẽpore pegrinationis,quod repræsentat̃ p tẽpus à dñica Trinitatis vsqꝫ ad tempus ꝓximæ dñicæ ante aduẽtum dñi, facere: tum ad testificationẽ nostræ veræ fi- Iaco.2.
dei,quæ sine operibus coram Deo mortua est:tum ad gratitudinẽ pro remissione p̃cedentium peccatorꝫ & in pœnitentiam eorundẽ, quæ Deus pater nobis remisit p dispẽsationem eorꝫ,quæ fidei sunt in vnigenitum eius filium Iesum Christum,id est,p ipsius natiuitatẽ,vitam,passionẽ,mortẽ, resurrectionem & ascensionẽ, & id genus reliqua, quæ nobis p̃cipue p̃scribunt Euangelia, legi solita p totum tẽpus dispẽsationis & reconciliationis. Cuiusmodi singulariter est & habetur tempus,quod à prima dominica Aduentus dñi vsqꝫ ad dñicam Trinitatis currit.

Sed qd,inqt aliquis,mercedis habebimus pro tam duris operibus fidei nostræ,quæ facere debemus aut facimus hoc toto tẽpore nostræ peregrinationis, quæ vtiqꝫ fiduciarijs istis plane dura & aspera videt̃, quum non sp̃õte peregri Matth.7.
nenẽ in ea ad patriam,vnde propter mala opera protrusi sumus, nec illuc ven- Gene.3.
turi,nisi per fidem & bona opera ipsius?

Respondeo,habituri sumus in vita æterna futuri seculi specialem quãdam & eandem cælestem,sp̃ũalem & diuinam refectionem,qnqꝫ panibus constantem,quæ repræsentatur per miraculosam illam quinqꝫ millium virorum refectionem in Euangelio,in qua Christus quinqꝫ millia virorum quinqꝫ panibus hordeaceis & duobus piscibus ita pauit, vt saturatis illis,adhuc plus remanserit quàm appositum fuit.

1.cor.13. Primus aũt panis,est pſentia Dei, quem facie ad faciẽ summo cum gaudio
1.Ioan.3. videbimus, quem modo per speculum in ænigmate videmus. Beati proinde,
Matth.5. ait dominus, mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.
Luc.6. Secundus est, pulchritudo visionis faciei Dei, vtpote quæ ineffabilis est, & ita pulchra, vt ipsa p̄ pulchritudine & claritate multo minus videri possit ple-
Matth.17. ne, q̄ radius solis ab homine viuẽte in terra, prout patet ex clarificatione dñi in
Marc.9. monte Thabor, in quam vsq; adeo discipuli dñi videre nequiuerunt, vt in fa-
Luc.9. ciem ceciderint. Hinc ad Mosen dñs: Non poteris, inquit, videre faciẽ meam.
Exo.33. Non enim videbit me homo, & viuet.

Matt.22. Tertius est, societas angelorũ, quorũ similes erimus in resurrectione, & inter
Marc.12. quorum sortes, sors est nostræ beatitudinis.

Luc.20. Quartus est, consortium sanctorũ in cælo, in quorũ partem sortis in lumine
coloss.1. nos faciet Deus participes, vt Paulus scribit.

Quintus est, dulcedo beatitudinis internæ, quæ est in ęterna gloria, quę tanta erit, vt inibi mille anni p̄ nimia dulcedine beatitudinis internæ p̄inde erunt,
2.Pet.3. vt vna apud nos dies, teste Petro.

Nec est q̄d in ijs panibus interim est hordeũ, q̄d est dilatio perfectiõis, huiusce cælestis in hac dura miseraq; peregrinatione refectionis, q̄nquidẽ hordeum illud, quãlibet amarũ, dulcorat̃ interea duobus dulcibus piscibus.

Primus eorũ est, spes certitudinis perueniẽdi ad eandẽ beatam refectionem,
Roman.5. quæ non confundit.

Heb.6. Secundus, est fidelitas Dei ꝓmittentis, vtpote q non mentit̃, certe potẽs fa-
Matt.24. cere & faciẽs quæ ꝓmisit, quum cælum & terra potius & citius sint transitu-
Marc.13. ra, q̄ verbum eius ꝓmissionis. Ideoq; patiẽtes simus in hac nostra peregrina-
Luc.21. tione in omnibus bonis operibus vel quãlibet duris, scientes quia nobis mer-
Matth.5. ces copiosa certò est in cælis.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS in Dedicatione templi fieri solitis. Cap. XLII.

NOn opus cẽseo, vt multis hac q̄dem parte verbis dicam, quanta nobis veneratione, laude, deuotione & gratiarũ actione peragẽda sit dies tẽpli dedicationis, q̄n pateat hoc ipsum satis superq; ex dedicationis descriptione, institutione, origine, & cæremonijs, & harũ significatione & authoritate eorũ, q diem dedicationis templi venerabiliter & diligenter instituerunt, ac visitarunt. De q̄bus vniuersis & singulis in pſentia, quatenus Deus ille Opt. Max. dederit, qua potero breuitate dicturus sum, applicaturus tandẽ Euangelion, quod Ecclesia catholica statuit in dedicatione templi legendum.

In primis igit̃ scitu dignum est, dedicationẽ, prout nobis hoc loco de ea sermo est, esse specialẽ quandam alicuius rei vel loci vel domus appropriationẽ, qua res ipsa siue domus ita submoueẗ ab omni ꝓphano vsu, & Deo deputat̃, vt deinde nihil inibi fiat, nec fieri debeat, nisi quod ad Dei laudẽ, & ad hoĩs salutem tendit ac cedit. Cuiusmodi res dedicata, est quælibet Ecclesia dedicata, quæ propterea domus Dei dici solet ac est.

Psal.92. Cuius causa Dauid ad dñm dicit: Domum tuam decet sanctitudo dñe in

lon

longitudine dierum. Atque propterea Christus nunquam magis & contra nullos vnquam magis excanduit, quàm contra Iudæos, qui negociationes & res illicitas in templo perpetrabant, quos ob id flagello de templo eiecit, dicens: Scriptum est, Domus mea, domus orationis vocabitur: vos autem fecistis illam speluncam latronum. Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei, domum negociationis. Id quod olim sensit Iacob, quando de quolibet loco, Deo consecrato, dicebat: Terribilis est locus iste, non est hic aliud quàm domus Dei & porta cæli: vere dominus est in loco isto, & ego nesciebam. Matth. 21. Matth. 21. Luc. 19. Ioan. 2. Esa. 56. Hiere. 7. Marc. 11. Gene. 28.

Dedicatur propterea domus aliqua Deo, propter res singulariter sanctas inibi peragendas. Quarum præcipuæ sunt, prædicare, offerre, psallere, sacramenta ministrare, & orare.

Primo quidem domus aliqua Deo consecratur, vt eius inibi verbum prædicetur. Id quod Christus suo exemplo iussit: quandoquidem Lucas scribit ipsum dominum die docuisse in templo, nocte vero exijsse, & reuersum mane isthuc, & ad ipsum venisse populum vniuersum. Luc. 21.

Quare ipse rogatus ab Anna de eius doctrina, dicebat: Ego semper docui in synagoga & in templo quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto loquutus sum nihil. Quid me interrogas? Interroga eos qui audierunt, quid loquutus sum ipsis: ecce hi sciunt quæ dixerim ego. Cuius exemplum statim sequuti sunt apostoli, qui fuerunt vnanimiter in templo perdurantes, vt ait Lucas, vtpote docentes. Id quod Paulus singulariter seruauit, qui tradit omnem populum in templo docuisse, gentilesque isthuc introduxisse. Ioan. 18. Act. 1. 2. 5. Act. 21.

Secundo consecratur Deo domus, vt inibi offerantur oblationes, quarum præcipua est oblatio Missæ, in qua sub mysterio offertur Christus Deo patri, cui diua deipara ipsum Christum filium palàm in templo obtulit & statuit, qui postea realiter offerri debebat in ara crucis, & deinde sub specie panis & vini in altari iuxta ordinem Melchisedech vsque ad consummationem seculi. Quæ propterea oblatio, dicitur iugis oblatio, non abroganda, nisi per Antichristum & suos. Luc. 2. Gene. 14. Psal. 109. Heb. 9. Dan. 8. 11.

Tertio, vt inibi psallatur, iuxta prophetam, dicentem: In templo eius omnes dicent gloriam. Sic Apostolus vult in spiritu psallendum esse in templo. Psallendæ sunt autem singulariter horæ canonicæ, quas Ecclesia recte statuit septem, vt in eis repræsententur septem horæ, quibus Deus singularia quædam patrauit à mundo condito, in quibus quoque Christus suam passionem pro nobis consummauit. Cuius gratia & apostoli solebant in eis horis adire templum frequentius quàm alio tempore. Psal. 28. 1. Cor. 14. Act. 3.

Quarto, vt inibi ministrentur sacramenta, quæ sunt præsentissima contra peccatum remedia, & efficacia gratiæ erga nos diuinæ signa, & signa denique memorialia passionis ac mortis Iesu Christi, adeoque consolationis futuræ gloriæ, quæ denique nos excitant ad veram fidem, & cohortantur ad mutuam inter nos dilectionem. Quòd vero sacramenta debeant potissimum ministrari in templo, sufficit Apostolus in hoc, quod voluit sacramentum Eucharistiæ sumendum in templo, cæteros vero cibos materiales domi. Et ipse quoque propheta satis 1. Cor. 11.

innuit, baptiſmũ eſſe conferendũ in templo, quum de ipſo dicat: Vidi aquam
Ezec. 47. egredientem de templo à latere dextro, & omnes ad quos peruenit aqua iſta, ſalui facti ſunt.

Quinto cõſecraẽ Deo domus, vt illic ipſum precemur & oremus, cuius cau
Hiere. 7. ſa domus orationis appellaẽ. Hinc apoſtoli traduntẽ ad horã orationis nonam
Ioan. 2.
Act. 3. ingreſſi tẽplum. Et ipſe Paulus ꝓpterea ſingulariter docuit, quomodo ſit &
1. cor. 11. viris & mulieribus honeſte precandum in templo.

Sed inquit aliquis: Poſſent ne huiuſmodi res ſanctæ, modo recẽſitæ, fieri tractariq́ꝫ alio in loco quàm in templo?

Poſſent quidem, inquam, ſed non æque ſalutariter vt in templo: ſicut enim Deus vbiq́ꝫ eſt, ſic vbiq́ꝫ laudari poteſt: ita quoq́ꝫ res illæ, quæ ꝑtinent ad Dei laudem, fieri poſſunt vbiq́ꝫ, cauſa legitima ſubſiſtente: ſed non, vti dixi, tam ſalutariter & fructuoſe, ſicut in templo conſecrato, & hoc propter certas aliquot cauſas.

Prima earꝫ eſt, ꝙ quum inibi multi conueniunt ad Dei laudẽ & nomine Ieſu, facilius eorꝫ preces exaudiuntẽ, & gratioſius eorꝫ laudes à Deo acceptantur,
2. cor. 1. prout Apoſtolus grauiter oſtendit, memor verbi Chriſti, dicẽtis: Vbi duo aut
Matth. 18. tres in nomine meo congregati ſunt, ibi ſum in medio eorum.

Secunda, qa inibi diabolus Deũ laudãtes non facile poteſt impedire, quum nec facile poſſit illuc accedere ꝓpter virtutẽ verbi Dei, quo Deo tẽplum Dei cõſecraẽ, & ob potẽtiam ſigni ſanctæ crucis, quod iſte maxime timet & abhor
Greg. lib. ret, id quod ab epiſcopo conſecrante multipliciter inibi fieri ſolet, vt audiemus
dialog. in cæremoniarꝫ expoſitione. Hinc Gregorius adſerit, ꝙ quum conſecrareẽ Eccleſia quædam Arrianorꝫ, in nomine S. Sebaſtiani, ab ea ſtatim conſecrata, dæmones viſibiliter in forma porcorum exierunt, & multis comparuerunt.

Tertia ratio, quòd inibi multæ ſint & Chriſti & Mariæ & eius ſanctorum memoriæ, ſimiliterq́ꝫ perquàm plures in templo fiunt & habentur cæremoniæ, quæ homines inibi monẽt rerum cæleſtium & ſpũalium, & prouocant eos ad pietatem & deuotionem. Id quod aliàs fieri non poteſt, vt ſuo loco fuſius retu
3. reg. 8. li. Rem vero ſic ad omnia haberi, teſtaẽ oratio, quam Salomon quondam habuit in conſecratione templi Hieroſolymis à ſe, Deo iubente, conſtructi, quod pater Dauid inceperat.

Eſt autem tam ſanctæ rei, vt pote conſecrationis Eccleſiæ inſtitutionis, author omnium longe ſanctiſſimus, Deus videlicet, ſanctorꝫ ſanctus, ab origine mundi, qui ſibi templum non modo fieri, ſed & conſecrari voluit à ſanctiſſi
Nume. 7. mis, ſapientiſſimis & iuſtiſſimis. Siquidem Moſes, iubente Deo, quo vix ſan
Exo. 30. ctior, poſt egreſſum ex Aegypto tabernaculum Deo erexit: illudq́ꝫ ſanctifica
Exo. vlt. uit, vnxit, & dedicauit cum vaſis eius omnibus. Salomon quoq́ꝫ, quo vix ſa
3. reg. 8. pientior, Dei iuſſu, tẽplum à patre Dauide inceptum, cum ſumma ſolennitate
2. Para. 3. & deuotiſſima oratione conſecrauit. Iudas item Machabæus, quo vix alius iu
1. Mach. 4. ſtior & fortior, victoria potitus, nouum tẽplum Deo dedicauit, & eius diem ſemper octo diebus ſolenniter, & ſingulis quidem annis, cum magna populi frequentia celebrauit. Id quod filij Iſrael vſq́ꝫ etiã ad Chriſti aduentũ diligentiſſi-

tissime obseruarunt. Et eam quidem dedicationis diem vsq; adeò inter maximas solennitates habuerunt, vt eam summa quoq; deuotione & reuerentia & lætitia visitauerint principes, duces & primores vnà cum vniuerso populo.

Inter quos fuit Christus Iesus, Dei filius, mũdi saluator, rex regum & Dominus dominantiũ, qui tãti fecit Encænia, sic enim vocabatur dedicationis solennitas, vt ea etiã longo itinere & hyemali tẽpore visitauerit, ac Hierosolymis in templo, vbi tum frequẽs adueniebat ex omni prouincia populus, docuerit. Ioan. 10.

Ex ijs igitur, vtpote ex dedicationis descriptione, institutione, origine & authoritate eorum, qui, iubente Deo, templa dedicarunt, & eorum qui dedicationis ferias quotannis visitarunt, accipimus, quàm venerabilis esse nobis debeat & solennis, anniuersaria dies dedicationis, vtpote quòd dies dedicationis sit, in qua Deo singulariter appropriata est domus ad laudem ipsius, & ad salutem nostrã, cuius origo fuerit ab initio pene mundi, &, Deo iubente, fieri cœpta à sanctissimis, sapientissimis & iustissimis, & ab eisdem regibus, ducibus & principibus, & rege regum & duce ducum reuerenter visitata.

Nec quidem sine causa, quum per eam materialem Dei domum & eius dedicationem, longe alia Dei domus & eius dedicatio repræsentetur & recolat, vtpote spiritualis quædam Dei domus & ipsius consecratio, cuius illa sic figura potest existimari & idea, vt de ea meritò dici queat, quod olim Dominus repetendo de forma construendi consecrandiq; tabernaculi, dixit ad Mosen: Exod. 25. Inspice & fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est, prout Exo. 26. satis euidenter arguunt catholicæ cæremoniæ, quæ haberi solent in consecratione templi siue domus materialis. Heb. 8.

Vt autem res magis fiat perspicua, scire profuerit, duas esse domos siue templa Dei. Vna est materialis, de qua hactenus. Altera spiritualis, quæ viuis construitur lapidibus, id est, ex hominibus fidelibus, fundata supra petram, quæ Christus est. In qua Christus fide & gratia, teste Paulo, conuersatur vti Dñs Hebr. 3. in sua domo, non aliud existens quàm fidelium congregatio, quam ecclesiam spiritualem vocamus, & consequenti ordine vnaquæq; anima fidelis, in qua Dominus spiritualiter habitat & habitare vult. Hinc Ioannes de hac spirituali domo vocem de cælo audiuit, ita dicentem: Ecce tabernaculum Dei cũ hominibus, & habitabit cum eis. Apoc. 21. Quod Paulus repetens, ait ad nos omnes: Vos estis templum Dei viui, sicut dicit Deus, quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus. 1. Cor. 6. Exo. 25.

Nos autem domus Dei spiritualis, dedicati sumus Deo peculiariter, quando relicta infidelitate, per fidem cœpimus esse filij Abrahæ, quibus propterea sicut alicui domui facta est à Christo salus, quum restituta sit nobis per fidem vita æterna, quam prius amiseramus peccato infidelitatis primorum parentum. Gene. 3. Quorum sane dedicationem spiritualem repræsentat dedicatio materialis ecclesiæ. In cuius rei argumenrum statuit ecclesia legendum in die dedicationis templi euangelion de Zachæi domo, cui facta est salus. Luc. 19.

Quem eñ Zachæus designat nisi nosipsos? Sicut enim Zachæus statura pusillus erat & publicanorum princeps, ita nos adhuc infideles, certe publica-

Ephe.2. norum fuimus principes, & in gratia Dei plus quàm pusilli, quoniam filij iræ, sine Deo in hoc mundo.

Domus Zachæi, quæ fuit omnis ipsius familia, designat nostri omnium congregationem, quæ dicitur ecclesia, cui facta est salus à Christo, quãdo nos recepit ad suam gratiam per fidem Abrahæ, cuius propterea Zachæus appel-
Gen.13.17 latur filius, non vtiq; sanguine, sed fide, qualem Abraham de Christo vẽturo
Rom. 4. habuit, quæ illi reputara est ad iustitiam, sicuti & nobis, prout in Centurijs nostris abunde passimq; docuimus.

Rem vero sic omnem habere, non obscure declarant cæremoniæ, quæ fieri solent in dedicatione materialis ecclesiæ, quæ nos etiam figurat in sua forma, quæ præ se fert hominem crucifixum, vt suo loco diximus.

Primo quidem episcopus adest in dedicatione templi, & repræsentat Chri-
1.Pet.2. stum, summum episcopum, qui vere spiritualiterq; consecrat, vtens episcopo sicut instrumento, sicut facit in omnibus benedictionibus, dicente ipso ad Mo-
Nume.6. sen de sacerdotibus & episcopis: Inuocabunt nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis.

Secundo pontifex ipse ter circumit domũ consecrandam, significans se ec-
Matt.vlt. clesiam consecrare in nomine Trinitatis, in quo baptizatur ipsa spiritualis ecclesia, quam dñs Iesus triplici transitu significauit & redemit, trãsitu videlicet
Acto.1. de cælo in mundum, de mundo ad limbum, de limbo rursus ad cælum, quò post resurrectionem quadragesimo die rediit iuxta scripturas: quorum primus transitus fuit ad saluationem peccatorum, secundus ad liberationem captiuorum, tertius ad glorificationem beatorum.

Tertio, qualibet vice circũeundo veniens ad ianuã, percutit superliminare cũ baculo pastorali, significans triplex ius, quod Christus habet in ecclesia spirituali, vtpote quæ eius sit iure creatiõis, redẽptionis, & promissionis glorifica-
Psal.64. tiõis. Hinc ad nos ꝓpheta: Venite, inqt, adorem⁹ & ꝓcidamus ante dñm, q̃ fecit nos, q̃a ipse est dñs Deus noster, nos aũt populus eius & oues pascuæ eius.
Psal.23. Quarto, ter percutiendo clamat: Attollite portas principes vestras, cui diaconus respondet: Quis est iste rex gloriæ? Cui episcopus: Dñs fortis & potens in prælio, & ipse virtutũ rex est gloriæ, significãs triplicem potestatem, quam
Phil.2. Christus habet in cælo, mundo & inferno, cui propterea flectitur omne genu
Matt.vlt. cælestium, terrestrium & infernorũ. Hinc ipse ad discipulos: Data est, inquit, mihi omnis potestas in cælo & in terra.

Deut.17. Quinto, apertis portis ingredit̃ ecclesiã cũ duobus vel trib⁹ ministris, clero &
Matt. 18. populo foris stãte, vt verbũ consecrationis stet in ore duorũ vel triũ testium.

Sexto, ingrediens ait: Pax huic domui, & omnibus habitantibus in ea, significans, Christum suæ ecclesiæ nactum pacem apud Deum, illiq; eam suo
Ephe. 2. aduentu per fidem reconciliasse, prout Paulus testatur.

Septimo, prostratus orat pro sanctificatione domus, quum legitur interim Litania, significãs, Christũ ante passionẽ suam pro ijs, q̃ credituri erant, in ec-
Ioan.17. clesia, orasse, & dixisse: Pater, sanctifica eos in nomine meo. non pro eis aũt, scilicet discipulis, rogo tm̃, sed & pro eis, q̃ credituri sunt per verba eorum in me.

Octauo,

Octauo, surgēs orat sine salutatione, Dñs vobiscū, significans, Christū in ecclesia nondū baptizata non fuisse, quū in baptismo tandē accipiat eius spiritum sanctū, qui propterea sub specie colūbæ sup Christū baptizatū descēdit. Matt.3.

Nono facit crucem in pauimento ecclesiæ de cinere & sabulo ex transuerso ecclesiæ, super quam crucem pulueris, scribit baculo pastorali Alphabetum instar crucis literis Græcis & Latinis, significans, Christum cruce sua per Dei verbum & scripturam in vnitate fidei coniūxisse Gētiles & Iudæos, quorum pastor factus sit vnus, quanuis multi Iudæorum manserint increduli & à fide recesserint, quorum propterea literæ obmittentur in scribendo. Quòd vero facit crucē, siue versum scribit ex trāsuerso ecclesiæ directū, videlicet vnū à sinistro angulo orientis in dextrum occidētis, & alterum à dextro orientis in sinistrum occidentis, significat, ꝙ populus Iudæorum, qui prius erat dexter, factus est sinister: & qui erat in capite, factus est in cauda, & ediuerso, & hoc ob crucis virtutē. Christus ēm ab oriente transiens, reliquit Iudæos in sinistra, quia infideles: & venit ad gentes, quibus, licet fuerint in occidente, dedit esse in sinistra: & tandem à gentibus in dextra orientis positis, visitabit Iudæos in sinistro angulo occidentis, quos constat deteriores esse quàm prius inuenerit gentiles. Ideo autem scribit in obliquum & in modum crucis, & non in directum, quoniam nullus ad sanctæ scripturæ fideiq́ intelligentiam pertingere potest, nisi qui crucis mysterium recipit, & Christi passione se credit saluandum: quandoquidem solus Christus sit fundamentum, extra quod aliud poni nequit, vt Paulus ait, quum sit ille lapis angularis, super quo fundamento positum est fundamentum apostolorum & prophetarum. Ipsa vero elementa, quæ scribuntur cum cinere & sabulo, significant, articulos Christianæ fidei syncerræq́ huius doctrinæ, quibus erudiuntur in ecclesia rudes & neophyti, qui debent esse humiles, seq́ nihil aliud reputare quàm cinerem & puluerem, vnde vnusquisq́ nostrum creatus est, in eundem denuò conuertendus, dicente scriptura: Puluis es, & in puluerem reuerteris. Et alibi: Quid superbis o puluis & cinis? Ita quidem se Abraham humiliauit, dicens: Quia semel cœpi, loquar ad Dominum meum, quum sim puluis & cinis. Marc.1. Lucæ 3. Ioan.1. Ioā.10.11. Acto.13. 1.Cor.3. Ephe.2. Gene.3. Eccl.10. Gene.18.

Decimo, accedit Episcopus ad altare, stāsq́ incipit: Deus in adiutoriū meum intende, cum versu, Gloria patri &c. significans, ipsam ecclesiam in primis consecrari & dedicari ad honorem sanctæ Trinitatis, & deinde ad laudem eius sancti, qui suum inibi sanguinem nomine fidei sanctæ Trinitatis effudit, cuius propterea reliquiæ, si præsto fuerint, in altari eius ecclesiæ reconduntur, vt quotquot inibi conueniunt Christiani, memores sint, se quoque, sicubi necessitas & causa postulet, pro honore fidei eiusdem mori velle.

Vndecimo Episcopus adspergit ecclesiam ter intus, sicut prius eādem foris ter adspergit, aqua cum sale benedicta, quæ notat sacrū baptisma, significans, ecclesiam quoq́ spiritualem, quæ fidelium est congregatio, baptizari nomine sanctæ Trinitatis, iuxta præceptum Christi, dicentis: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Trina vero adspersio traditur tria facere in ecclesia. Marc.vlt.

Primo

Primo dæmones expellit virtute verbi Dei, quo consecrata est aqua.

Secundo ecclesiam purgat & expiat ab eis, quæ propter peccatum corrupta fuerunt & defœdata. Hinc in lege quondam ferme, omnia solebant per aquam mundari.

Tertio remouet maledictionem & introducit benedictionem: quandoquidem terra, non autem aqua, fuerit ab initio maledicta, quũ fuerit ex illius fru-
Gene.3. ctu deceptio facta. Vnde factum existimant, quòd Dominus noster plerunq;
Luc.24. semper pisces comederit, non autem carnes, nisi quum manducauerit ex lege
Exo.12. agnum paschalem: exemplo, debere nos aliquando etiam à licitis abstinere,
Matt. 18. possecq; nos eisdem tandem pro loco & tempore rursus vti, modo non sequa-
Rom. 14. tur scandalum, quod hoc casu semper est vitandum, vti Paulus vitauit.
1.Cor.18.

Sal aũt miscet aquæ benedictæ, quæ significat baptismum, vt ecclesia dedicata, eademq; spiritualis, sciat se debere in omnibus habere sapientiã & prudentiam simplicem, quæ omnium virtutum est condimentum, sicut sal omnium ciborum. Cuius causa sal in scriptura sumi solet pro sapientia, Domino dicente: Habete sal in vobis, & pacem habete inter vos. Iterũ ad discipulos ait: Vos
Marc.9. estis sal terræ. Quòd si sal infatuatum fuerit, in quo condietur? Et Paulus ait:
Col.4. Sermo vester sit sale conditus. Atq; ideo putant in lege quondã nullam fuisse hostiam sine sale oblatam, sed in omni sacrificio appositum esse salem.

Duodecimo adspergens Episcopus, procedit ab oriente in occidentem, & per medium semel in formam crucis, significans, Christum præcepisse omnes gentes baptizari debere & Iudæos, à quibus ortum duxit ipse. Qui propterea
Luc.24. cælos ascensurus, ait ad discipulos: Sic scriptũ est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolymis, vtpote quæ fuit orientis ciuitas omnium longe clarissima.

Tertiodecimo Episcopus chrismatizat ipsas duodecim cruces, quæ prius in quatuor parietibus ecclesiæ depictæ fuerunt, ante quas incensa sunt duode-
Matt.5. cim luminaria, significans, duodecim Apostolos, qui designantur per luminaria, quum fuerint lux mundi, per fidem crucifixi, qui per cruces designatur, ecclesiam docendo collegisse per totũ mundum, qui quatuor climatibus consistit, eamq; illuminasse ad cognitionem, inflammasse ad amorem, vnxisse ad conscientiæ nitorem, quod per oleum: & ad bonæ famæ odorem, quod per bal-
Marc. vlt. samum designatur. Id quod ipsi factitarunt ex præcepto Christi, dicentis: Ite in orbem vniuersum, & prædicate euangelion omni creaturæ, dicentes: Qui crediderit, & baptizatus fuerit &c. Qui profecti prædicarunt vbiq;, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Id quod propheta
Psal.18. prædixerat futurum, dicens: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines
Rom.10. orbis terræ verba eorum.

Hebr.2. Conducunt & valent quoq; cruces eiusmodi trifariàm. Primo deterrent dæmones, ne isthuc accedant ad impediendum ecclesiæ deuotionem, quando nihil æque fugiant atq; signum crucis, qua sunt deuicti. Secundo monent nos triumphi Iesu Christi, qui triumphauit signo crucis, quod propterea est ac habetur

betur pro signo victoriæ, significãs, eum locum à diabolo per Christi crucem Christo subiugatum, cuius testimonium præbeat vexillum crucis. Id quod olim Iacob videtur præfigurasse, quando lapidem, quem supposuerat capiti suo, erexit in titulum, videlicet præconialem, memorialem & triumphalem. Gene.28. Hinc est, ꝙ in die dedicationis ecclesiæ ex turre proferri solet vexillum cum signo crucis, significans, inibi esse fideles, quos Christus sua cruce, qua si triumphali signo redemerit à peccato, diabolo, inferno & æterna morte, vnde meritò gaudendum sit ipsis in eo templo, per fidem crucis collectis. Tertio reducũt ad memoriam fidem passionis, quæ cruce potissimum facta est.

Ex ijs proinde p̃memoratis omnibus haud obscure conijcimus, cõsecrationem materialis ecclesiæ duo propemodũ præcipua significare & efficere, proptẽ q̃ dies ipsius cõsecrationis & dedicationis esse nobis debet valde venerabilis.

Primo consecrat, id est, appropriat Deo ipsam materialẽ domũ, vt vlterius esse possit nõ alius q̃ ipsius, nec aliud inibi agi, nisi quod in eius laudem cedit.

Secundo designat & insinuat nobis domum ipsam spiritualem, qualis est congregatio in illa fidelium, quæ per fidẽ in baptismo consecrata est ipsi Deo tanquam sponsa desponsata. In qua nihil quoq; agi debet, nisi quod suæ salutis est ac illius laudis & gloriæ. Id quod admonet quidquid est aut fit in ecclesia materiali ceremoniarum, de quibus satis abunde pro loco & tempore me hactenus dixisse crediderim.

REVERENDISSIMO

PRINCIPI AC DOMINO, D. IOANNI A MALtitz &c. Episcopo Misnensi digniss. Fridericus Nausea Blancicampianus, Episcopus Viennensis S. P. D.

INGRATVS, opinor, nõ modò sim, sed & vehementer inhumanus, & à communi sensu procul semotus & alienus, reuerendissime princeps, si te non vnius saltem mearum pro Catholica nostra religione, tot hucusq; modis per schismaticos & hæreticos abrogari cœpta, lucubrationũ partis quoquo modo participẽ fecero, & eius præsertim partis, quæ catholice tractat catholicas ecclesię catholicę cæremonias, cuiusmodi pars est huius in catholicũ Catechismũ de cæremonijs de sanctis libri VI. secunda, quæ statim subinde sequitũ. Quandoquidem tu illam pridem tuis ad me literis humanissimis, planeq; catholicis, magnopere, ni fallor, habere desideraueris. Sic enim inter cætera scribis: Quare etiam vehemẽter te rogo, vt ad me mittas, si quos editurus es libellos. Facies em̃ ea in re officium cum primis pium, & magno me demereberis. Et polliceor me daturum operam, ne videaris in ingratum beneficium posuisse. Cupio te in Dño Iesu semper bene valere. datũ ex arce nostra Stolpen, xi. Decemb. Anno xxxix. Et iterum in alia epistola: Quando etiam nobis relatum est, te Catechismum Christianum nũc adornare, qui in publicũ propediem progrediatũ, obnixe D. T. rogamus, vt eundẽ ad nos mittas. Quidquid em̃ cõstiterit liber, nos bona fide soluem⁹. datũ in arce nostra Stolpen xvij. Aug. Anno xl.

Et rur-

Et rursus in alia epistola: **Si editus est liber de institutione Christiana, summopere peto, vt exemplar ad me mittere velit reuerendissima D.V. Quam in Dño Iesu semp valere cupio. datū in arce nostra Stolpen. xxix. Iunij, Anno dñi xlij.**

Accipe igitur reuerendissime princeps, non opus modò nostrum catholici Catechismi pro catholica religione nostra totum dono quanlibet exiguo, sed posteriorem etiam nostri posterioris in eundem catholicum catechismum libri de catholicis cæremonijs in ipsos cælites partem, nomini tuo vel propterea dedicatam, vt habeas, quo ex aliqua saltem parte gratam animi erga te mei beneuolentiam cognoscas, ac interim quadantenus hoc calamitoso, turbulento, molesto, maligno, vereq; tristi tempore solari te possis ac pariter consortare. Inibi quidem certis pro loco & tempore cæremonijs quasi viuis quibusdam statuis ardentibusq; facibus conspicies sanctos Apostolos, Martyres, Confessores & hoc genus reliquos Iesu Christo, regi regum suprà quàm scribi potest dilectos, idem (immo longe maius) quod nos hac calamitosa perfidaque tempestate patimur, religionis Christianæ causa sustinuisse, necnon sectas & hæreses olim non secus atq; nunc cōtra catholicos modis omnibus & vniuersis præsidijs, vtpote per Iudæos prætextu religionis, per philosophos omni doctrinæ genere præcellentes, per sophistas disputādi pertinacia inuictos, per rhetores eloquentiæ viribus admirabiles, per tyrannos omni genere sæuitiarū armatos, per Imperatores, reges, præsides, magistratus, per Magos ac præstigiarū artifices, per dæmones, perq; id genus aduersarios multo nimirū tēpore desæuijsse, superatos tamen suas tandem pœnas, iusto Dei iudicio, dedisse. Id quod ipse paulo fusius ex posteriore parte libri nostri de catholicis cæremonijs in serijs diuorum obseruari solitis, accipies. Quam quidem partem vel ideo tibi nō omnino difficile probatum & commendatum iri confido, quòd in ea sine vllo (quod equidem sciam) in hoc hactenus argumenti genere versantium exemplo, præter cætera quasdam etiā comœdias in templis agi passim consuetas, & cordatioribus iamolim viris haud prorsus improbatas, ita scripturis euangelicis & inde mutuò rationibus acceptis, declaro dilucidoq;, vt illæ possint ipsis etiamnum laicis non esse solum ad reuocandam religiosiorem pietatem, fidem, charitatem, & ad deuotionem prouocandam efficaciores aliquanto, quàm de diuis historiæ, quas ob non contemnendam causam Legendas huc usq; vocarunt, sed ipsis etiā statuis & imaginibus ad res diuorum sancte præclareq; ad gloriam Iesu Christi, regum regis gestas, paulo deuotius & ardentius intelligendas, multo potentiores & aptiores: maxime, quia nihil interea differo, quod pias, teneras & castas aures offendere facile, nihil quod ad vitia persuadere, nihil quod à veræ religionis cultu quenquam auocare possit. Quādoquidem non alias inibi suscipiendas esse cæremonias arbitrer, quàm quæ aliqualem saltem grauitatem & castitatem præ se ferant, non autem, quæ populum obscœnis iocis ad impudicos scurrilesq; cachinnos quoquo modo concitare valeant. Insuper operam quoq; dedi, vt Legendæ, quas appellant, diuorum duntaxat eatenus à me dicerentur, quatenus veritati consonarent. Siquidem quæ fabulis quàm historijs similiora visa sunt, ne attigerim quidem: sed verisimilia, leniter: eaq; quæ visa sunt imitatione digna, non secus atq; rosas & lilia ex spinis decerpserim. Nec interim miracula & prodigia iactitaui, nisi quæ vel scripturis tradita, vel à non leuibus authoribus summa cum historiæ fide prodita, vel euangelio consona sunt, & quidem parciter recensui: non quia scriptis de cælitibus historijs derogem quicquam, sed quia nollem aliquid in Dei templo vel cani vel legi, quod non ex diuinis literis, aut illis aliquo modo grauitate consonis, haustum sit. Ad quod equidem iamdudū conatus sum duodecim diuorum libris, reuerendissimo & illustrissimo principi ac Dn. Dn. Alberto Card. Moguntineñ ac Magdeburgeñ Archiepiscopo, principi electori &c. domino meo singulari oblatis, sed nondum redditis. Vbi reddentur, reuerendissima D.T. suam inibi iustam habitura est partem. Interea Dominus Iesus rex sanctorum, cum suis sanctis reuerendissimam D.T. ab omni prorsus aduersitate vindicet, & in omni tribulatione consoletur, vtriusq; nostrum memor. Viennæ Austriæ. VIII. Idus Decemb. Anno salutis humanæ M. D. XLII.

SE-

SECVNDA PARS DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS DE SANCTIS, ET IN EAM

PRAEFATIO.

Xposuimus hucusq; catholicas cæremonias,quibus Ecclesia catholica passim vtitur in ipsis ferijs,quę præcipue dicatæ sunt Deo in essentia vni,& in psonis trino,nimirum sancto sanctorū,quales sunt ferię Aduentus,Natiuitatis,Circūcisionis,Epiphanię,Passionis,Mortis,Resurrectionis,Ascēsionis,& corporis IESV CHRISTI,itēq; missiōis Spūs sancti,& Trinitatis,& deniq; oēs dies dñicæ,quarū,vt plurimum,toto numerant anno quinquagintaduæ,sic appellari cœptæ à dño Iesu,q ipse dñica die fuerit annunciatus, in ea die resurrexerit,in apostolos spm̄sctm̄ miserit,& mundū ea die creauerit, quē & in eadē die sit dissoluturus,primatū ꝑpterea tenēte inter oēs dies festos, quam dominicam dñicam & qetam esse oporteat ab omni seruili operatiōe Christianis,esseq; dicatā diuinis solum laudibus & diuinis in Ecclesia sacrificijs, in eaq; Euangelion & fidei pcepta à sacerdotibus pdicantibus addisci,ac qbuscunq; modis cælestis in nos numinis iram,diebus sex pcedentibus & intermedijs demeritā,deprecari expiariq;, ꝑut etymologia Germanica eius nominis, qđ est, Sontag,satis apposite videt arguere,quasi dies illa,in qua filius scilicet æterni patris semel nos recōciliauerit,& in qua nos relapsos, rursus ꝑ eundē filiū eidē patri recōciliari oporteat ob pctā,q ꝑ totam hebdomadā cōmisimus.

Ordo nunc exposcit,vt deinde declaremus eas cæremonias, qbus Ecclesia vti solet in ferijs sanctorū. Sed priusq̄ descendamus ad earundem declarationem, operæprecium facturi videmur, vt initio de rebus nonnullis pro loco & tempore paucis psemur,vtpote dicturi, q quotuplicesq; sint sancti, quurq; ferias ipsis habendas instituerit Ecclesia, & hoc genus, quæ huc pertinent,alia.

Est itaque sanctum,Vlpiano,Martiano,Seruio,Donato, & id genus iurisconsultis & Grammaticis Latinis testibus, quod ita prorsus immune est ab omi labe,vt quasi sanctione aliqua firmatum, sub terrore pœnæ lædi nec possit nec debeat. Et tale quidem sanctum solet esse duplex:

Vnum qdem natura,quod suam natura,nec aliunde,habet sanctitatem & puritatem,nec fieri ꝓphanum potens vnq̄.Eiusmodi sanctum non potest esse nisi solus Deus,vnde sanctitas omnis,dici ꝓinde cœptus sanctus sanctorū,qui suam sanctitatē nemini nisi sibi ipsi acceptam ferre potest. Vnde mater Samuelis Anna dicebat:Nōn est sanctus vt est dñs:neq; eñ est alius extra te,& non est fortis sicut Deus noster.Quo sane sensu quotidie canimus in hymno angelico:Tu solus dominus,tu solus sanctus,tu solus altissimus. Daniel.9. I.Reg.2.

Alterum vero sanctum est ac dicitur per gratiam & participationem eius, qui solus natura sanctus est. Quo qdem pacto sanctus est ac dici solet omnis,

2.Tim.2. qui nullis se negocijs implicat, vt sancto sanctorum placeat, cui se probauit, qui separatus est & segregatus à reliquis hominibus carnaliter viuentibus,
coloss.3. haud quærens ea quæ sup terram, sed quæ sunt in cælis. Iam vero, quia eiusmodi esse debent omnes, qui crediderunt ab initio in Christum Iesum, vere sanctum sanctorum, quos & ut sancti essent, proprio sanguine redemit: factum est, vt omnes
coloss.1. qui sunt ante Christi aduentum, fide ipsius vel postea renati, ab Apostolo passim appellentur sancti,

Ipsi vero eiusmodi sancti, duplicis sunt differentiæ. Nonnulli sunt cælicolæ siue cælestes, vereque beati, non quia semper, sicut angeli, fuerint in celo, sed quia pridem per mortem sic ad cælum peruenerint, ibique, quoad animas eorum, sint in cælo, vt quasi cælestes effecti, nihil terreni sapiant, sed angelis sanctis adeoque Deo sint ipsi per participationem ex gratia conformes: vnde diui quoque cœpere dici, quasi diuinitatem suis virtutibus per gratiam meriti, nimirum modo vsqueadeo diuini facti, vt per participationem vere dij cœperint ab ipso propheta appellari,
Psalm.81. quum dicit: Deus stetit in synagoga deorum. Id quod fit in cælo, vbi Deus est
Ioan.10. omnia in omnibus, qui iuxta scripturam venturi sunt olim cum Christo, mundum
1.cor.15. iudicaturo. Et de ijs quidem nobis in præsentia sermo est, quibus ab Ecclesia merito
Esa 3. festa celebrari solent in eis ipsis diebus, quibus per mortem temporalem nati sunt
Iudæ 1.
2.Thess.1. in cælis ad vitam æternam: quinquidem sunt vere sancti & beati, nequaquam posthac
2.Pet.1. à sua beatitudine & sanctitate casuri, quum perseuerauerint hoc in mundo vsque in finem, vicerintque per fidem regna, venerintque de tribulatione magna,
Matth.10. stolasque suas dealbauerint in sanguine agni, stantes ideoque ante thronum Dei,
Heb.11. seruientes ei die ac nocte in templo eius, non esurientes nec sitientes amplius,
Esa.25.
Apoc.7. quibus nec est nec erit vltrà luctus, nec dolor, nec clamor, nec mors, vtpote à
Apoc.21. quorum oculis absterserit Deus omnem lachrymam. De quibus propterea Dauid ad dominum dicit, Beati qui habitant in domo tua domine, quia in secula
Psalm.83. seculorum laudabunt te.

Scitu vero deinceps dignum est, eiusmodi cælestes sanctos, qui vixerunt in
Apoc.7. nouo testamento, quanlibet alioqui (teste Apocalypsi) innumerabiles, in quadruplici haberi vel ordine vel differentia, per anni circulum statis ferijs honorari solitos, & per quatuor mundi partes, vt Rabanus ait, significatos, apostolos videlicet, Martyres, Confessores, & Virgines.

Apostoli, qui per Orientem significantur, sunt quos Christus in vniuersum
Marc.16. mundum misit, vti legatos suos prædicare Euangelion omni creaturæ. proinde
Luc.6. dictos apostolos, id est, missos, à Græco verbo ἀποστέλλω, id est, mitto, quoniam rex ille regum & dominus dominantium miserit eos, veluti legatos Euangelicos in orbem
Apoc.19. vniuersum, nihil aliud acturos, quàm quod haberent in mandatis, prout de ipsis
Psalm.18. propheta vaticinatus est, & ipsi quoque (teste Paulo) satis fideliter & diligenter
Rom.10. perfecerunt. De quorum suprema inter cæteros sanctos in Ecclesia & militante & triumphante, dignitate dicturi sumus in dissertatione cæremoniarum in ferijs Diuisionis Apostolorum.

Martyres, qui per meridiem significantur, sunt, qui Christum esse verum Deum & hominem, & eius fidem & Euangelion violenta morte testati sunt:
(quan-

(quandoquidem Martyr Græce, Testis sit Latine) de se dicētes ad dñm: Propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis: sed in ijs omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. Quales fore testes apostolos suos & eorum similes prædixit Christus, rex gloriosus martyrum & corona confitentium, dicēs: Cum venerit paracletus, quem ego mittam vobis à patre, spm̄ veritatis, qui à patre procedit, ille testimoniū perhibebit de me: & vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis. Idipsum vero testimonium fore per mortem violentam, satis arguit ipse, quum dicit: Hæc loquutus sum vobis, vt non scandalizemini. Absq; synagogis facient vos. sed venit hora, vt oñis qui interficit vos, arbitretur se obsequium præstare Deo. Sic idem prædixit Paulum fore martyrem & testem, qn̄ dixit ad eum: Constās esto. sicut enim testificatus es de me in Hierusalem, sic te oportet & Romæ testificari. De quibus quidem martyribus agit̄ in lib. Sapientiæ, Apocalypseos, & in epistola ad Hebræos. Psal. 43. Roma. 8. Ioan. 15. Act. 23. Sap. 5. Apoc. 7. Heb. 11.

Confessores, q per aquilonē significantur, sunt, q tametsi violenta morte, adeoq; ipso opere Christum & eius fidem testificati non sint, volūtate tamen a deoq; vitæ innocentia & carnis mortificatione constanter eum sunt testificati & venerati, à confitēdo, id est, testificando & laudando nūcupati: quia dñm confitendo laudauerint intus p credulitatē, & foris p p̄dicationē, ac boni exempli operationem, prorsus de illis sanctis confessoribus existētes, de quibus ait dñs: Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo. Marc. 8. Luc. 12.

Virgines, q per occidentē significant̄, sunt q puritate virginea, quam corpore & animo seruarunt, dñm & eius fidem vsq; ad mortē sunt confessi & testati, quos dicit Apocalypsis canere ante thronum Dei nouum canticum, quod præter eos nemo canere posset, & ipsos emptos esse de terra, seq; agnum immaculatum, cuius sponsę sint, quocunq; p̄ficiscatur. virgines eñ sunt, & cum mulieribus haud coinquinati. Et hactenus de diuisione sanctorꝝ cælestium noui testamenti, adeoq; catholicæ Ecclesiæ. Apoc. 14.

Iam vero charissimi, quum synagoga quondam fuerit cum oĩbus ferme suis cæremonijs figura catholicæ Ecclesiæ & eius cæremoniarꝝ, & illa ipsa synagoga suas statas habuerit ferias, vti diximus à principio, loco quarꝝ dñicas & Dei ipsius optimi dies habet Ecclesia: profecto nō iniquum fuit, vt ipsa quoq; Ecclesia suorꝝ in cælo sanctorꝝ festos celebresq; p annū dies obseruaret, quū synagoga quoq; dies aliquot olim sibi dedicauerit ob quaspiam insignes victorias Dei optimi p viros & mulieres illustres, veluti Hester, Iudith, Iudam Machabæum ac similes partas, p̄sertim qn̄ tot p̄ se causas habeat Ecclesia feriarum de sanctis cælestibus. Hest. 9. Iudit. 16. 1. Mach. 4. 2. Mac. 10.

Prima quidem causa, propter quam sanctorꝝ in cælo ferias Ecclesia festiua solēnitate instituerit, est ipsa diuinæ maiestatis collaudatio: quia enim in ipsis sanctorꝝ ferijs eorꝝ pias virtutes & miraculosas operationes ad memoriam reducimus, eosq; p̄pterea veneramur, abesse nequit, quin p̄cipue veneremur in eis ipsum dominum Deum, adeoq; dominum nostrum Iesum Christum, eundemq;

demq; in ipsis mirabilem prædicemus, vtpote qui quũ sanctificauit eos, & ipsi laudabilia quæq; in eo fecerunt, non poterit omnis eorum laus & honor non in ipsum velut in vltimum scopum verti, & præsertim, q; oẽs sancti non aliud sint, quàm opera, organa, & plasmata Dei opt. atq; is omnia laudabilia opera
Esa. 26. (teste propheta) sit in eis operatus.

Iam vero constat, nos operatorem Deum laudare & honorare, quum sanctos eius à pijs virtutibus & operibus honoramus, quando vulgo vere dici solet, Opus laudare magistrum suum. Nõne, quæso, Deum scriptorem, pictorem & sculptorẽ laudas, si cęli firmamentum, si librum, si picturam, si sculpturam & statuam laudas? Vtiq;. Atq; hoc est, ad quod propheta regius hortatur
Psal. 150. nos, inquiens: Laudate dominum in sanctis eius, quoniam gloriosus Deus
Psal. 67. in sanctis suis. Nec ille hortatur solum nos ad sanctorum honorationem, sed
Psal. 138. quam & ipsemet illis exhibuit, dicens ad dominum: Mihi autem nimis honorati sunt amici tui Deus. Sic ipsi quondam Christiani in Syria & Cilicia De-
Galat. 1. um clarificabant in ipso Paulo, quem admirabantur ob eius gratiam & virtutem, quam à Deo habebat. Est igitur res & relatu & auditu indigna, q; nostri temporis & hæretici & schismatici, sequentes iam olim Eustachium, Vigilantium, Waldenses, Wiclefum, Hussum, & hoc genus hæreticos condemnatos, contra omnem & veteris & noui testamenti scripturam, & huius rationem & exempla, negant sanctos in cælo venerandos, quum Deus sanctus sanctorum
Dan. 9. eos in terra honorauerit tam multifariàm, nuncq; honoret ipsos, Christo te-
Ioan. 12. ste, in cælo: quinimo scriptura moneat eos honorare, dicens: Laudemus viros
Eccl. 44. gloriosos & parentes nostros in generatione sua, qui reliquerunt nomen narrandi laudes eorum. Nec ipsa modo monet illos honorari, sed & ipsamet laudat eos, eorum laudes glorioso catalogo recensens. Id quod Apostolus quoq;
Heb. 11. facit in ad Hebræos epistola. Sileo authoritatem totius catholicæ Ecclesiæ,
1. Tim. 3. columnæ & firmamenti veritatis, quæ semper ab initio festos dies habuit sanctorum, quos in eis debito modo venerata est, vti claret ex Origenis, Basilij, Cypriani, Chrysostomi, Gregorij, Augustini, Ambrosij, Hieronymi, & hoc genus antiquissimorum catholicorum scriptorũ sermonibus, homilijs & alijs scriptis.

Secũda sanctorum institutionis feriarum causa est, vicissitudinaria recom
1. Cor. 13. pensatio, vt videlicet in eis ferijs eorum summam beatitudinem recolentes,
Roma. 12. eam illis cum spirituali gaudio congratulemur, prout fraterna charitas, quæ nunquam debet excidere, postulat, volens, teste Paulo, vt ploremus cum plorantibus, & gaudeamus cum gaudentibus: & quum glorietur vnum mem-
1. Cor. 12. brum, congaudeant omnia membra. Iam vero quum constet, sanctos in gloria similes angelis esse, atq; hos de nobis pœnitentiam agentibus gaudere: ab-
Luc. 20. esse nequit, quin sancti, quum per naturam nobis sint fratres, & angelis multo propinquiores, longe magis de nostra conuersione & pœnitentia non solum lætentur, sed & ipsam semper à Deo suppliciter optent & orent. Quum proinde ipsi tantopere de nobis pœnitentibus, vt patet ex patrefamilias, qui repere-
Luc. 15. rat ouem perditã, & ex muliere, quæ drachmam perditam quoq; inuenerat,

fe-

festiuant:gratitudo profecto vicissim deposcit,vt & de eorū perpetua beatitudine & lætitia festiuemus. Quod aūt nostram à Deo cōuersionem & salutem iugiter optēt & precentur, non solum in causa est ipsa charitas, quam ipsi erga nos,ꝗ nos erga ipsos,longe ardentiorē habent,sed & eorꝫ beatitudinis & glorificationis pfectio,quæ nō erit nisi in nouissimo die,numero saluandorꝫ,quales ipsi sumus,completo. Illi em̄ modo,quoad animas duntaxat suas,vere sunt beati & glorificati. quo enim ad corpora,tum demum prorsus beatificabunt & glorificabunt,quum moriemur om̄es in domino,quumq; numerus saluandorꝫ complebit. Id qm̄ sine nobis fieri nequit,fieri solet,vt tantopere nostram optēt salutem,& eam precent̄, quantopere precant̄ & optant coniunctionem, resurrectionem & glorificationē suorꝫ corporꝫ cum suis animabus,vt tandem simul mercedē beatitudinis æternæ possideant, quæ simul in hac vita operata sunt. Quàm enim desiderarūt hic animæ sua corpora secum participare de vero gaudio spiritus,tam desiderant modo & ipsa participare de immortalitate per resurrectionem impartienda. Atq; hoc est, quod Apostolus scribit de sanctis ante Christum natum,dicēs:Et ij omnes testimonio fidei probati,non acceperunt repromissionem,Deo pro nobis melius aliquid ꝓuidente,vt non sine nobis consummarentur. Heb.11.

Tertia causa,est confirmatio & corroboratio nostræ spei & fidei,qua credimus & speramus nos,qui vere credimus in Christum, statim post hanc temporariam mortē venire ad locum cælestis & æternæ beatitudinis,in quo Christus est ipse sedēs in gloria Dei patris,iuxta verbum Christi,mētiri non potēs: Col.3. Et si abiero,& præparauero vobis locum,iterꝫ venio,& accipiam vos ad meipsum,vt vbi sum ego,& vos sitis. Eos vero nunc illic esse,tam constanter credit Ecclesia,vt propterea sanctorum, qui decesserunt hinc, dies non natiuitatis,qua nati sunt ad mortem, sed obitus festiue lætanterq; celebret,ac eos dies non mortis,sed natiuitatis & natales vbiq; vocet in suis Collectis & orationibus,quoniam certo per mortem hanc temporalem,secūdum Christi verbum nati sint ad vitam æternam, non vltrà morituri, quando nec luctus nec mors inibi locū habet, de quo solēnizat ipsa Ecclesia, credens & confidēs nos Christianos etiam post mortem certo isthuc ꝓuenturos, vti Paulus quoq; cum cæteris omnibus pijs hominibus credidit,confidēter inquiēs:Desiderium habēs dissolui,& esse cum Christo. Ioan.14. Apoc.21. Phil.1.

Quarta sane causa,est imitatio sanctorꝫ,& ad eorꝫ virtutes & actiones pias accensio. quum enim in ipsis diuorꝫ ferijs memoriam agimus eorꝫ quæ ipsi pro gloria Dei,proq; eius sancta religione gesserunt, & quantum mercedis in cælo propterea nacti sunt,abesse non potest,quin ad consimiles eorum virtutes accendamur,fieriq; deinde soleat, qui fuimus eorum virtutis participes & operationis eiusdem, futuri quoque tandem simus participes beatitudinis & mercedis in cælo sempiternæ. Ad quam quidem sanctorum sequelam hortatur Paulus,inquiens:Mementote præpositorum vestrorum,qui vobis loquuti sunt verbum Dei,quorum intuentes exitum conuersationis,imitamini fidem. Quod ipse monuit,iam antea pro se fecit,admodum fideliter & grauiter Heb.13.

Heb.11. ex catalogo perinde diuos veteris testamenti & eorum virtutes recensens.

Quinta est causa, sanctorum in eorum ferijs imploratio, quatenus videlicet memores eorum apud Deum authoritatis, gratiæ & meriti, deuotius imploremus ipsos, vt, ecclesia precante, nostri memores, apud dñm pro nobis ita dignentur intercedere, vt ille nostri nostrorumque peccatorum misereatur, & propicius cõcedat, vt eius sanctorum imitatores esse possimus, manereque cõstantes in vera fide, perfruique tandẽ sempiterna cum illis beatitudine, cum ipsis maiestatẽ eius diuinam ppetuo laudaturi. Iam vero sicut illi non poterunt pro nobis, vti diximus, non intercedere & orare, sic nos non possumus non pie illorum suffragia implorare & inuocare, prout Ecclesia catholica à sui principio facere consueuit, edocta nimirum per scripturam, rationem & sanctorum exempla.

Scriptura quidem dicit: Ad aliquem sanctorum cõuertere, scilicet in aduersitate tua. Quid est autem ea conuersio, nisi inuocatio & imploratio? At inqt

Iob.5. hæreticus: Hæc ipsa & imploratio & intercessio intelligitur de sanctis in terra viuentibus, qui recte possunt à nobis, vt apud Deum intercedant, implorari. Respondeo, posse quidem vtrosque & in terra cæloque sanctos implorari, & eos pro nobis intercedere: rectius tamen & efficacius eos, qui sunt in cælo vere sancti & beati. Nam quæ, obsecro, causa est, quòd vnus ab altero imploratur, & alter pro altero debet intercedere? Nonne charitas? Vtique. Iam vero constat,

1.cor.13. teste Paulo, charitatem non excidere, sed multo etiam maiorem esse erga nos sanctorum charitatem in cælo, quàm vel fuerit, quando adhuc vixerũt, vel nostra mutua sit adhuc inter nos viuentes charitas, quum sint in cælo quæque pfectissima. Quæ sane ratio nisi militaret hoc casu, nec Christus esse nunc posset

Marc.16. apud Deum noster interpellator, nec quouis modo à nobis inuocari, quum

Heb.1. nec ipse nunc in terris, vt antea, viuat, sed sedeat ad dexteram patris in cælo, tanquam caput omnium sanctorum, tanquam suorum membrorum. Iam ve

Roma.8. ro quia Christus, teste Paulo, viuens in cælis, Deum pro nobis interpellat & ad

Heb.7. 1.Ioan.2. uocatus est noster, consequens est, vt pro nobis etiam cum eo rogent omnes

Iacob.5. sancti, possintque ad pro nobis intercedendum inuocari. Sicque sancti cum Chri

3.Reg.17. sto viuentes, in terra potuerunt ad subueniẽdum nobis implorari, & ij pro no

Exo.17.31. bis Deum rogarunt, & exauditi sunt, quando pro se adhuc esse soliciti debue

Matth.15. runt, quia non perfecte beati: quanto magis post coronas, victorias & trium

Luc.7. Act.27. phos à nobis possunt ac debent implorari, ipsique pro nobis orantes exaudiri, præsertim quum sint vere viuentes in regione viuentiũ, in statu gratiæ & glo

Zach.1. riæ, non etiam peccati? Adde quum & angeli pro nobis orent, vt aperto scri

Tob.12. ptura docet, quur non sancti in cælo, similes angelorum, & ad intercessionem

Danie.10. Apoc.8. magis obligati?

Nunc autem, licet negantes sanctorum venerationem, intercessionem & inuocationem contra scripturas & harum rationes, quas Ecclesia pro confirmanda eorundem sanctorum veneratione, imploratione & intercessione habet, ad eas scripturas & rationes nihil respondeant, nec eas, vti deberent, refellant, id quod vtique non possunt aliqua scriptura & ratione: nos tamẽ ad ea friuola puerilia que obiecta, quibus ipsi plus quàm pueriliter sanctorum præme

mo

moratā venerationē,implorationē & intercessionem negant,paucis responde-
bimus, eaq; veraciter scripturis & rationibus,vti conuenit, confutabimus.

Nec itaque est,quod dicunt,idololatriam esse,sanctos inuocare,quum solus Deus sit inuocandus. Respondeo,nullam esse scripturam, quæ prohibeat exclusiue, non esse alium præter Deū inuocandum,vel esse idololatriam,sanctos inuocare, sed scripturā bene velle, q nemo debeat quampiam creaturam inuocare latriæ inuocatione, sicut nec latriæ veneratione & adoratione venerari & adorare. Id quod fit, quum quispiam creaturā aliquā,vtpote sanctum aliquem in cælo vel terra veneraretur, inuocaret & adoraret, vt id quod per se esset, dareq; posset quidquid peteretur. Id quod solius est Dei maximi, à Iacob.1.
quo sicut omnia sunt essentialiter,ita solus per se dare potest omnia.

Cæterū tali inuocatione Christiani sanctos in cælo nō inuocāt,sed inuocatione duliæ, qua sancti inuocantur, venerantur & intercedunt & adorantur, non vt natura, sed participatione & gratia dīj, nec vti petitorum datores,sed vt impetratores & intercessores, qui quoniam, dum vixerunt,bene meriti sint de Deo bene viuendo, nuncq; sint in statu gratiæ, Dei volūtatem perfecte de nobis scientes & facientes, facilius rogati per nos exaudiuntur. Iam vero satis euidenter patet, eum qui sic sanctos implorat, vt Deū secū siue pro eo roget, quatenus hoc aut illud propicius concedat,certe Deum in primis inuocat,vti Deum latria, sanctos vero sicut creaturas dulia:deuotiusq; & humilius & honorificentius Deum cum sanctis inuocat,q̄ qui solus inuocat.

Atque hoc est, quod ecclesia à spiritusancto perdocta, in Litanijs siue Rogationibus, quas celebrat, alio modo orat Deum, & alio modo orat sanctos. Nam Deum orās,ait:Pater de cælis Deus, miserere nobis:Fili redēptor mundi Deus, miserere nobis. Orans vero aliquem sanctorū, non ait,Miserere nobis,quanquam posset aliquo sensu:sed ait,Ora pro nobis.

Proinde orans ecclesia, petit à Deo misericordiā, à sanctis autem intercessionem & impetrationem. Nisi enim res ita haberet de Sanctorū inuocatione, profecto totus Israel aberrasset, quia clamauit ad Mosen pro liberatione Nume.11.
ignis de cælo : quia eundem implorauit, vt oraret, quatenus tolleret ab ipsis Num. 21.
ignitos serpentes. itemq; totus populus Bethuliēsis,qui dixit ad Iudith:Nunc Iudith.8.
ergo ora pro nobis,quoniam mulier sancta es & timēs Deum. itemq; Iob,cui Iob.5.
consuluit Eliphaz,vt inuocando,ad aliquem sanctorum se cōuerteret:itemq;
Paulus, quia petit se Romanorum precibus adiuuari apud Deū, quatenus li- Rom.15.
berari possit ab infidelibus:itemq; idololatræ essent pleriq;,non solum omnes qui mutuo petūt suffragia in necessitate,sed & Moses,Iob, Paulus & Iudith, & pleriq; omnes, qui sustinerent implorari suam opem in necessitate: quales tamen non sunt, quum non vti dīj natura, sed vti homines Deo grati rogantur,vt suis apud Deum medijs subueniant.

Nec est,quod obijciunt,vnum esse mediatorē Dei & hominū Iesum Chri 1.Tim.2.
stū,qui solus sit inuocādus,vt pro nobis intercedat apud Deū patrē. Respon Ibidem.
deo, Christū vtiq; natura vnicū esse mediatorē & saluatorē per redemptio- Heb.9.12.
nem,qui solus vt pastor bonus animam suā pro nobis posuit,per quē & solum Ioan.10.

Ephe. 2. ad patrem & eius gratiam perueniri poteſt, tanquam per portam vnicam: ſed plures eſſe mediatores per gratiam & participationẽ, videlicet intercedẽdo, qui quidquid nobis impetrare debẽt, Chriſto mediatore impetrant. Id quod eccleſia ſatis euidenter inſinuat in ſuis orationibus, quas vocant Collectas, quæ quum diuinam implorat clemẽtiam per merita & interceſſiones ſanctorum,
Ibidem concludendo precatur, Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vtpote per
Mat.3.17. quem vel ſolum ad patrem tutum habemus acceſſum, de quo vel ſolo pater
Mar.1.9. ipſe ad nos dicit: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipſum au
Luc. 3. 9. Deut.5. dite. Niſi res ita haberet, ſcriptura à ſpiritu ſancto tradita, plurimũ erraret, ꝙ
Gene. 5. dicit, Moſen fuiſſe ſequeſtrum & medium inter Deum & Iſrael, Noeuum in
Eccle.44 tempore iracundiæ fuiſſe factũ reconciliationem, ſaluatorem fuiſſe Othoniel
Iudic.3. lem, & ipſum quoq; Ioſeph mundi fuiſſe ſaluatorem, quinimo dediſſe Deum
Gene. 41. Neem 9. Iſraelitis ſaluatores, qui ſaluauerunt eos. Et mirum eſt, quod noſtræ tẽpeſtatis hæretici, quum ſint Grammatices & Rhetorices, quàm Theologiæ, iudicio plurimorum doctiores, ignorent æquiuocationem ſignificationis in id genus dictionibus & nominibus.

Nec eſt, quod obijciũt, quia ſancti nec nos nec noſtras preces ſciant, nec in
Eſa.63. telligant in alio ſeculo, iuxta illud: Et Abraham neſciuit nos. Reſpondeo, ve
13.q. 2.de mortuis. rum quidem eſſe, ꝙ naturali ſcientia nequeant nos nec preces noſtras ſcire, ſed ſupernaturali cognitione queunt & videre & ſcire omnia, & quidẽ maxime, quæ ſcitu neceſſaria ſunt eis. Et quomodo nõ ſcirent apud nos omnia, qui nõ modò vident Deum facie ad faciẽ, qui videt oĩa, queq; nihil latet, ſed qui eſt in ipſis omnibus omnia? Rem ſic habere, claret ex eo, ꝙ Moſes quondam &
1.Cor.13. Helias in monte Thabor nouerũt & locuti ſunt de exceſſu Ieſu, quẽ cõpletu
1.Cor. 15. rus erat in Hieruſalẽ. Et quidẽ ipſe diues epulo, licet in dãnatione cõſtitutus,
Luc.9. Luc.16. fratres ſuos quinq; & eorũ vitã non ignorauit. Abſit igiť id beatis in cælo negatũ eſſe, q̃d damnatis in inferno conceſſum quoquo modo crediť. Credi vero piũ eſt, animas à corpore ſeparatas, in cælo cognoſcere, q̃ in hac vita aguntˇ,
Danie. 9. cognitione videlicet ſupernaturali, vel ex p̃uia cognitione, vel ex ſuperiorũ illuminatione. Si enim angelis, qui Domino adſiſtunt, petitiones noſtræ innoteſcunt in verbo Dei, quod contemplantur, quare non & ſanctis? quibus id-
Ioan.17. ipſum Chriſtus moriturus à patre petijt, inquiens: Pater, quos dediſti mihi, vo
1. Cor.13. lo vt vbi ego ſum, & illi ſint mecum, vt videant claritatem meã. Id, vt omnia ab illo dicta, vere fieri credidit Apoſtolus, quãdo dixit, modò nos videre per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.

Eſai.63. Ad ipſum vero, quod olim Eſaias in perſona Iudæorum in captiuitate exiſtentium dixit, Et Abraham neſciuit nos, & Iſrael ignorauit nos, pluriſariàm reſponderi queat.

Primo, quia non naturali cognitione, ſicuti Deus, Abraham & Iacob Iudæos poſteros ſciuerunt & cognouerunt.

Secundo, quia fortaſſis ignorauerunt filios poſt eorum mortem natos, vel quid eis acciderit, q̃diu in limbo fuerunt, niſi quatenus ab angelis vel ab animabus de mundo ad limbum venientibus, ipſis fuerit reuelatum.

Tertio,

Tertio, quia fortaſſis illi ſuos in hoc mundo poſteros ignorarunt, vt pate-
ret, Deum potius eſſe patrem eorum, quàm patriarchas prædictos. quia enim
ignorauerũt poſteros ſuos, cõſtat, ꝙ poſteri animã habeant à Deo, nõ ab illis.

Quarto, quia neſcierunt, id eſt, ſcire noluerunt nec approbare poſteros, id
eſt, filios impios, quales fuerunt, vt conijcitur ex hoc, quia Malachias ait de
Helia: Et conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum. In Malac.4.
hoc ferme ſenſu dicturus eſt olim ad operarios iniquitatis Dominus: Et tunc Lucæ 1.
confitebor illis, quia nunquam noui vos. Quemadmodum dixit ad impru- Matt.7.
dentes virgines idem Dominus: Amen dico vobis, neſcio vos. Matt. 25.

Nec eſt quod obijciunt, ꝙ ſcriptura non expreſſe præceperit ſanctos inuo-
care. Ad hoc quidem reſponderi poteſt plurifariàm.

Primo, nec etiam quoquo modo ſcriptura prohibuit. Iam vero præſumit,
ſcripturam conceſſiſſe quod non prohibuit.

Secundo, ſcripturã in perſona Iob dicere: Conuertere ad aliquẽ ſanctorum. Iob. 5.

Tertio, perquàm plurima fieri, ſeruari, crediq́ꝫ debere, quæ ſcriptura nõ præ-
cipit, quum nec omnia ſcripta ſint, quæ vel Chriſtus dixit, vel fecit, immo quæ Ioã.20.21
nec omnia ſcribi potuerunt.

Quarto, inuocationem ſanctorum facile concedi, fieriq́ꝫ debere, præceptaq́ꝫ
eſſe exemplis ſanctorum, à Deo per omnia probatorum: quando vel idem, vel
etiam maius habeatur, aliquid exemplo, perindeq́ꝫ ipſo facto, quàm ſcripto do
ceri. Cuiuſmodi eſt ipſa ſanctorum inuocatio, quæ varijs diuorum exemplis
ab initio fuiſſe pia, nec recens eſſe probatur. Quid, obſecro, demonſtrat aliud
Dominus, quàm pro nobis in alio ſeculo ſanctos orare, poſſeq́ꝫ illos, vt pro no
bis orent, inuocari, quum dicit: Si ſteterint Moſes & Samuel coram me, non Hier.15.
eſt anima mea ad populum iſtum? Et quid aliud quoqꝫ teſtatur Iacob, quàm
ſanctos poſſe inuocari, & eos alibi pro nobis intercedere, quum moriturus ait:
Deus, in cuius conſpectu ambulauerunt patres mei Abraham & Iſaac, Deus Gen. 48.
qui paſcit me ab adoleſcentia mea vſqꝫ in præſentem diem: angelus qui eruit
me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis, & inuocetur ſuper eos nomen me-
um, nomina quoqꝫ patrum meorũ Abrahã & Iſaac, & creſcãt in multitudinẽ
ſup terrã? Ita q̃ꝙ Moſes, pro peccato populi Deũ orãs, dicit: Quieſcat ira tua, Exod. 32.
& eſto placabilis ſuper nequitia populi tui. Recordare Abrahã, Iſaac & Iſrael
ſeruorum tuorum. Sic quoqꝫ Azarias in fornace accenſa poſitus, orabat: Ne, Danie.3.
quæſumus, tradas nos in perpetuũ propter nomen tuum, & me diſſipes teſta-
mentum tuum, & Iſaac ſeruum tuum, & Iſrael ſanctum tuum.

Si proinde Iacob, Moſes, Azarias, Hieremias, Onias, & id genus alij, poſt 2.Mar.15.
mortem pro viuentibus hic in terra precati ſunt, & eos qui dudum deceſſerũt,
inuocauerunt, vti tenor eorũ verborũ præ ſe ferũt, & ipſi miſericorditer à Deo
ſunt exauditi: quur non longe magis inuocare poſſemus eos, & ipſi pro nobis
intercederent implorati, qui nunc in æterna beatitudine Deũ facie ad faciem
perpetuo cõtemplantur, quũ iſti pro ſuis orabãt, adhuc in limbo exiſtẽtes, nõ-
dum clara diuinæ faciei viſione beati? Quanuis tunc vt inuocarentur mortui
pro interceſſione apud Deum, nequaq́ꝫ præcipiebatẽ in ſcriptura, ſed id ipſum 1.Cor.15.

dubio

dubio procul instinctu spiritus sancti faciebāt illi. Nec quidem tunc oportuit, nec profuit, nec insuper in nouo testamento, nascente adhuc ecclesia.

In veteri quidem testamētonon debuit inuocatio sanctorum præcipi, duas ob causas.

Primo, ne populus tum pronus ad idololatriā, (qui nō solū adorauerat vi-
Deut. 9. tulum in Oreb, immo & postmodum, relicto sæpe dño Deo suo, gentiū ido-
la in templo Dei erecta adorabat) patriarchas & prophetas non vt sanctos in-
Deut. vl. uocaret, sed vt deos adoraret. Cuius etiam causa Dñs corpus Mosis & eius
4.Reg.18 sepulchrum volebat eis esse absconditum, & serpentem æneum ab Ezechia confringi, q ei filij Israel incensum adolerent.

Secūdo, q tū preces supplicantiū non ita sicut modò, cælicolis innotescere credebantur, quando sedētes in limbo, non eo pacto, quo nunc cælicolæ, diuinam maiestatē de facie ad faciē in lumine gloriæ diuinæ contēplari potuerūt.

In nouo quoq testamēto nec præcipi debuit sanctorū inuocatio. Primo, ne gentiles quoq nouiter ad fidē conuersi, adhuc rudes & paruuli in fide, qui
Hebr. 5. cibum solidum adhuc capere non potuerunt, sed eis opus erat lacte, rursus ad idololatriam & in errorē, quē pridem abiurauerant, relaberētur, si ad suam inuocationē viderēt sanctos auxiliari sibi, credituri fortassis cælicolas vti deos, non vt patronos & intercessores apud verum & vnum Deum interpellantes,
Acto. 14. quēadmodum erant Lycaonici, quū volebant Paulo & Barnabæ sacrificare, conspiciētes claudum ad vocē Pauli sanatū. Secundo, ne nuper ad fidē conuersi, si docuissent Euangelistæ sanctos honorandos & inuocandos, ipsorum arrogantiæ ascriberēt, quasi ipsi ad eundem adspirarēt honorē, quem suis socijs iam defunctis haberi docerent, vt & ipsi vita functi, pari gloria clarerēt in terris. Præterea nec opus adeò censemus præcepto venerationis & implorationis sanctorum, sed opus longe magis prohibitionis mandato, quo caueretur, ne quis vel negaret vel negligeret eam venerationem & inuocationem, perinde ac prorsus impiā, qualis certe non est, vtcunq non æque absolure, sicut ipsa fides, duodecim articulis compræhēsa, quasi sine ipsa saluari nemo posset, necessaria, quum voluntaria potius esse, quàm coacta debeat, proinde monitionem magis, quàm coactionem præceptoriam deposcens.

Et hæc hucusq sufficiat dixisse de sanctis cælestibus siue cælicolis, deq eorum ferijs, veneratione, inuocatione & intercessione, ab orbe propemodum condito, deuote & religiose à pijssimis quibusq obseruata, à sanctis scripturis & harum rationibus nequaquam discrepans, sed cum illis ad omnia consentiens, vti paulo fusius in Centurijs, in Catholicis, in Homilijs nostris, & in Crisi nostra &c. contestati sumus.

Sancti vero terrestres sunt, non qui carnē terramq sapiunt, sed qui sunt adhuc imperfecte sancti, vtpote qui sancto sanctisanctorum sanguine ex parte il lius sanctificati, eidemq fide per baptismum incorporati, viuentesq in terra adhuc sanctis operibus militant & pugnant contra diabolum, seculum & car
1. Cor. 9. nem, currunt, necdum compræhēderunt. Cuiusmodi sanctus erat Dauid, ad-
Psal. 85. huc in terra viuens, quando dicebat: Custodi animam meam, quoniam sanctus

ctus sum. Cuiusmodi sanctus, erat Paulus, quum de seipso dicebat: Mihi omni-um sanctorũ minimo data est gratia hæc. Cuiusmodi sancti erant omnes Christiani, quos ipse suis in epistolis vti sanctos appellabat & vocabat. Ephe.3. 2.Cor.13.

Eiusmodi vero sanctos etsi conueniat operibus misericordiæ, adeoq; decenter gratia virtutis, qua pollent, honorari, minime tamen, vt in cælo sancte perfecteq; beati, quasi iam de inimicis triumphassent, diebus festis, hymnis & canticis venerandi sunt, quoniam sanctitas eorum, quàm diu viuunt in variabili statu, nulli mortalium satis constet, quòd ipsorum iudicium sæpenumerò fallatur, sed penes Deum solum lateat & clausa sit. Et quomodo (precor) eos Iob.14. vt victores & triumphatores in eo loco laudabimus, vbi nec secura esse potest laudatio, quum ibi nec vita possit esse secura, nec coronari nisi qui legitime certarit cum Paulo: cuius certaminis hæc est lex, vt ille vere sit saluus, beatus & sanctus, qui perseuerat vsq; in finem. 2.Tim.2. Quomodo autẽ scies, quis sit perseueraturus, quum nemo mortalium certò sciat, an amore an odio Dei dignus Matt.10. habeatur, qualem nec Paulus ipse, qui tamen sibi nullius mali conscius erat, Eccés.9. 1.Cor.4. audebat se fateri? Cuius causa prohibet scriptura laudari quenquam ante mortem, ante quam nemo vere possit esse nec sanctus, nec beatus, sanctitate videlicet ac beatitudine in patria. Eccle.11.

Quum proinde neminem in terra sanctorum tutò laudare possumus, sed in futurum incerta seruari cũcta scimus, superest vt ex institutione catholicæ ecclesiæ laudemus & veneremur cælesti honore sanctos, in cælo nunc viuentes, quorum per vitam & mortem sanctã, multisq; prodigijs & miraculis & sanctis scripturis, iam certa est victoria, illos deuotis extollamus præconijs, quorum secure possumus aggaudere coronis, qui vtiq; tutò à nobis laudantur, quum non sua iam viuunt vita, sed Dei. Nam hominum vita, vtiq; tentatio Rom.6. est & militia. Laudabiles igitur sunt in cælo agentes omnes Dei sancti, qui sic Iob.7. absorpti sunt in gloria, vt nostra omnino laudatione moueri nequeant. Haud enim est vt illuc vanitas intret, vbi veritas iam totum occupauit.

Inter quos sane sunt nonnulli, qui cæteris habent certis ex causis priores, in quorũ ferijs in ecclesia passim obseruantur aliquot cæremoniæ, quæ tam sunt à nullo repræhendendæ, quàm non negligendæ sunt de vitis & mortibus eorundem historiæ. Quæ vero tam non sunt, quasi vel fictæ, vel falsæ, vel inutiles, aspernandæ, vt in Ecclesia passim sibi non historiarum nomenclaturam, sed Legendarum vendicant, quia videlicet singulariter vtiles sint ad legendum, sua nimirum vtilitate historias ethnicorum multo præcellentes, nec esse quicquam in gentilium historijs commodi, quod non decuplo maius reperiatur in Legendis, siue sacris diuorum historijs.

Hinc quis non nauseabundus, in nostræ tempestatis hæreticos & schismaticos stomachetur, qui tametsi vel soli volunt esse euangelici, diciq; Christiani, nosq; qui veterem, eandemq; vere Christianam profitemur religionem, odiosa sane nomenclatura Antichristianos appellitant, quoties in Hagiographas historias incidunt, vel eas audiunt vel legunt, de eis, vt de Nilo canes, non solum bibunt, & fugiunt, sed & eas plerasque omnes rident,

nihil

nihil esse veræ existimantes, quod non vel Thucydides, vel Herodotus, vel Plutarchus, vel Titus Liuius, vel Salustius, vel Cæsar, vel id genus gentilium alius conscripsit: belli nimirum euangelici, qui plus penes se fidei tribuere videntur infensissimis euangelistarum hostibus, quàm ipsis Euangelistis.

An non meritò pudere debeat istos, quòd esse Christiani, appellariq́ꝫ cupiunt, & tamen aut solis ethnicis, aut plus quàm Christianis credunt, falsum putantes quidquid ethnici non dixerunt, perinde quasi Christiani non etiam suos post Euangelistas habeant authores, quorum tum fidei tum authoritati facile tutoq́ꝫ credant?

Vah, quales ij sunt vel Christiani vel euangelici, qui plus ethnicis quàm ecclesiasticis histori js, quas hactenus haud absurda ratione Legendas appellarunt, fidei tribuũt, Cæsarũ vitas admirãtes, cælitum vero vitã contemnentes, quũ tamen, quod satis abunde cõstat, in istis tam multa nugis simillima, quædam nefaria, perquammulta deniq́ꝫ fidei Christianæ contraria traduntur?

Ecquam putemus istos vere Christianos, quos vsqueadeò iuuat, quidquid in libris ethnicorum reperiunt, licet à fide Christiana palàm dissentiat, & cum veritate ex diametro pugnet?

Iam vero si ethnici scriptores adeò depræhenduntur à veritate deuiasse, si tam mentiti sunt impudenter, vbi canonica nostrorum librorum obsistit, secusq́ꝫ nos instruit authoritas, quid in reliquis eorum histori js esse potest veritatis, quarum in libris ecclesiasticis nulla est mentio, vnde refelli queant? Aut si veridicæ sunt, quas isti scripserunt, historiæ, quomodo præter ipsos non etiã verum scribere possent ecclesiastici scriptores, præsertim, quum quæ scribunt de gestis & vitis diuorum, plane sint pia, quanuis non ea habeantur authoritate, qua scripturæ canonicæ?

Sin cauillantur, quia cuncta, quæ de diuorum vitis traduntur, ficta videantur, quum quòd vel incerto authore hæc ipsa sola nobis tradiderit antiquitas, vel quòd valde rara & miranda, & nonnunquam plane puerilia & ridicula legantur: profecto multo magis in canonicis libris complura iudicabunt talia, vtpote in quibus sane non parum multa reperiuntur, quæ sunt eius generis, vt nisi canonica compelleret authoritas, fidem etiam apud pios vix inuenirent, quippe deliramentis ferme similia, nec morum grauitati, nec honestati conducentia.

Quum proinde blaterones isti, quia nobis ea tradidit authoritas ecclesiæ, sciant, omni certe veneratione suscipere nobiscum deberent, nec minus eiusmodi ecclesiasticis quàm canonicis histori js fidei tribuere, quanuis non par sit in vtrisq́ꝫ authoritas, modò sit vtrobiq́ꝫ, quod æque fidem Christianam iuuet, quod æque compunctionem administret, moribusq́ꝫ pi js & honestis ad ædificationem æque conducat, quemadmodum nemo negabit inesse historiæ, quã doctissimi sapientissimiq́ꝫ viri memoriæ prodiderunt de diuo Andrea apostolo, quo de prior inter cælestes sanctos erit sermo.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS in serijs diui Andreæ protoapostoli. Caput I.

Quàm

QVàm præcellentis apud Deum sit meriti, in quantoq́ue nobis honore debeat esse diuus Andreas protoapostolus, cuius gloriosas agit ferias Ecclesia catholica pridie calendas Decembres, hoc est, vltima die Nouembris, argumento nobis esse possunt haud obscuro catholicæ cæremoniæ, quibus ecclesia catholica in ferijs eiusdem sancti apostoli non citra rationem consueuit vti, quæ tales sunt:

In ferijs & in vigilia earundem diui Andreæ apostoli, nō secus in choro templi rursus omnes inchoantur de diuis sanctisq́ue cælestibus diuinorum officiorum libri, sicut in Vigilia & die primæ dominicæ Aduentus dominici solent inchoari libri diuinorū officiorum de superbenedicta Trinitate, adeoq́ue de Deo patre, filio & spiritusancto: quemadmodumq́ue primū de Deo officium in choro, incipit prima dominica Aduentus, ita primum de Sanctis cælicolis officiū incipit in ferijs diui Andreæ, non secus atq́ue primi in nouo testamento sancti, quem cæteri cum suis per anni circulum officijs sequuntur, prout euidenter accipimus ex declaratione & significatione cæremoniarū, quas hoc loco præmisimus. Sicut enim renouatio & mutatio omnium de Deo librorum & diuinorum in templo officiorum, quæ fieri solet cæremonialiter prima dominica Aduentus, repræsentat & significat, in aduentu noui regis Iesu Christi, videlicet regum regis, vt suo loco diximus, omnia cœpisse mutari & renouari, creatorem scilicet & creaturam, angelicam pariter & humanam, ita quoq́ue mutatio renouatioq́ue librorum & diuinorum de Sanctis officiorum, quæ fieri solet in ferijs diui Andreæ, significat, ipsum sanctum Andream, adstipulante, quod in eius ferijs legi solet, Euangelio, priores præ cæteris in nouo testamento sanctis habere partes & prærogatiuas, nonnullis ex causis. Apoc.19. Matt.4. Marc.1. Luc.5.

Primo, quia primus omnium vocatus sit ab eo, qui suo aduentu renouauit omnia, deditq́ue salutem & redemptionem omnibus, qui fide vera credunt & diligunt aduentum eius. Qua tamen parte scire profuerit, diuum Andream tribus vicibus & tribus de causis esse à Domino vocatum. Ioan.1. 2.Tim.4.

Primo ad eius notitiā, quando videlicet audiuit à Ioanne magistro suo de Christo: Ecce agnus Dei, ecce q̄ tollit peccata mundi. & cū alio discipulo sequutus est Iesum, quē primus prędicauit Petro fratri suo, & hūc duxit ad illū. Ioan.1.

Secūdo, ad sui familiaritatē, quādo scilicet iuxta mare Genezareth, turbis occurrentibus, Christus intrauit nauem Simonis, q̄ capiens miraculosam piscium multitudinem, cum fratre Andrea sequutus est Iesum. Luc.2.

Tertio, ad sui discipulatū & apostolatū, quando videlicet relictis omnibus, sequutus est Iesum: factus iuxta Dn̄i verbū in euangelio, piscator non piscíū, sed hominum, vtpote prædicator & apostolus, nec vltra deinde reuersus ad propria sua negocia, sed manens intentus Christi doctrinæ. Matt.4. Marc.1. Luc.5.

Secūdo, præ cæteris habet prærogatiuas, q̄a primus apostolorū cognouit & prædicauit mūdi redēptorē, q̄ suo aduentu mutauit & renouauit omnia in melius, noua faciens oīa, veteraq́ue finiuit, vt prædictū de eo fuerat. Ipse q̄dem Andreas, quum primo Iesum inuenerat, statimq́ue à baptismo venientem cognouerat, venit ad Simonem fratrem, dicens, ac de Iesu primum prędicans: In- Esai.43. 2.Cor.5. Apo.21. Ioan.1.

uenimus Messiam, quod est, interpretatum, Christus, & adduxit eũ ad Iesum.

Tertio, prærogatiuas præ cæteris habet, quia primus perinde omnium dedit inter apostolos prima rudimenta in seipso, quæ cuilibet Christiano, & quidem mox à principio sunt seruanda.

Primo, quia Christum vocantem citra moram audiuit: docuit, vt homo vocatus à Christo, mox audiat, monente ad hoc ipsum Dauide, quum ait: Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. (Psal. 94.) Sed inquis, quando & quomodo vocat nos Dominus? Quando, inquam, dehortatur nos ab infidelitate ad fidem veram, & à male viuendo, ad bene beateq́ue viuendum, vel per sanctæ scripturæ lectionem & prædicationẽ, vel per alicuius hominis admonitionem, vel per internam inspirationem, vel per miraculorum, prosperarum & aduersarum rerum permissionem & concessionem. De cuiusmodi vocatione Dñs ad vnũquenq́ue dicit in Apocalypsi: (Apoca. 3.) Ego sto ad ostiũ, scilicet cordis, & pulso: Si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, scilicet per pœnitentiam: ad illum intrabo, scilicet per gratiam meam.

Sed quare, inq́s, ilico Christus ad pœnitentiã & vitam bonã vocantẽ mox audire debemus? Ne videlicet ipsum tandẽ plus nimis serò inuocauerimus, & ipse nos in suo beneplacito non sit exauditurus, sed in aduersitate perditurus, eo ipso dicẽte: Quia vocaui, & renuistis, & neglexistis increpationes meas, ego quoq́ue in interitu vestro ridebo: quũ venerit super vos calamitas, non exaudiam vos ad me clamãtes. (Prouer. 1.) Quod & Sapiens corde percipiens, ait: Non tardes cõuerti ad Dñm, & ne differas de die in diem. (Eccle. 5.) Subitò venit enĩ ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te. Id quod sæpenumero & in multis verũ reddidit. Quur enim, obsecro, viuentes tempore Noe, diluuio? (Gene. 6.) quur viuentes tempore Loth, igne de cælo? (Gene. 19.) quur viuentes in deserto tempore Mosis, pestilentia? (2. Par. 26.) quur deinde Iudæos bello & captiuitate toties adeo turpiter & crudeliter per Salmanasar, per Nabuchodonosor, per Antiochum, per Titum & Vespasianum vsq́ue ad internecionem corripuit & perdidit? (Hier. 35. Luc. 19.) vtique, quia eius vocem & admonitionem, ad pœnitentiam vocantem, audire noluerint, prout ipsemet Dominus ad Hierusalem clamabat, dicens: Hierusalem Hierusalem, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. (Matt. 23. Luc. 11.)

Iam vero charissimi, quum hæc omnia scripta sint, Paulo teste, ad nostram doctrinam, nostriq́ue monitionem, caueamus negligere vocẽ Domini, vocantis ad pœnitentiam de peccatis, ne nobis, quod illis, contingat, quemadmodum certe non semel contigisse meminerimus nobis Christianis, quos indubie Turca crudelissimus inimicus, haud aliam ob causam, Deo permittente, superauit & à multis hactenus annis penè perdidit, quàm quod noluimus audire Dominum, qui nos hisce nouissimis temporibus à peccatis ad pœnitentiam per abundantiam & prosperitatem rerum omnium, per prodigia cælo, terra, mariq́ue, per variam ægritudinem, pestilentiam, famem & bella, & hoc genus aliis modis, & paterne & serio dehortatus est. (Roma. 15. 1. Cor. 10.)

Et verendum vtiq́ue est, si fuerimus posthac ita surdi & obstinati, nec pœnitere

tere voluerimus à peccatis nostris, quin futuri simus in longe quàm vnquam antea maiore tribulatione, ex qua Dominus etiam nos clamantes haud sit neque exauditurus, neque liberaturus, sed iusto suo iudicio perditurus, veluti dicit de induratis peccatoribus in Hieremia: Cum ieiunauerint, non exaudiam preces eorum: & si obtulerint holocaustomata & victimas, non suscipiam ea, quoniam gladio & fame & peste ego consumam eos. Quod olim præscientes Niniuitæ, quum audirent sibi prædici vrbis euersionem & suam perditionem à Iona, proptereaq; se moneri ad pœnitentiam, sine mora vestiti saccis à maiore vsque ad minorem, in cilicio, cinere & ieiunio pœnituerunt. Id quod & diuus fecit Andreas, qui mox, admonitus de bono statu ad meliorem à Domino, audiuit. Hiere. 14. Ionæ 3.

Secundo, quia S. Andreas Dominum vocantem non solum mox audiuit, sed & eius nomine retia, & omnia quæ habuit, reliquit: docet, hominẽ à Domino à peccatis ad pœnitẽtiam vocantẽ, non solũ debere audire, sed & ilico re ipsa pœnitere, prout Niniuitæ fecerunt, proptereaq; cuncta tẽporalia sic postponere & negligere, vt ea videatur habere & æstimare cũ Paulo sicut incommoda & stercora, modò Christũ & eius gratiã in remissione peccatorũ lucrifacere possit, atq; eo sic totus sit intentus, vt habens etiam ista temporalia, sit, vt Paulus ait, tanq; non habens: hocq; mundo vtens, tanquam non vtatur. Phil. 3. 1. Cor. 7.

Postremo, quia sanctus Andreas Dñm vocantẽ non tm̃ audiuit, & eius nomine reliquit omnia, sed & ipsum sequutus est, vtpote nõ minus animo q̃ corpore: docet, hominẽ non modò vocatum debere & audire & omnia mũdi delectamenta deserere, sed & ipsum Dominum nõ tam corporaliter q̃ spiritualiter sequi. Quem ita tandem sequemur, quum Ioanne teste, vixerimus & ambulauerimus, sicut ipse vixit & ambulauit, crucemq; nostram tribulationis, sicut ipse suã, suscipientes, eius nomine patienter feramus, ad nos ipso dicente: Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucẽ suam, & sequatẽ me. Qui enim voluerit animã suã saluã facere, perdet eã: & qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam. 1. Ioan. 2. Ioan. 13. Matt. 16. Marc. 8.

Ita nimirum diuus Andreas vsqueadeo sequutus est Dominum, vt nõ modo, testante euangelio, Christi nomine reliquerit omnia, sed & post multos pro Christo labores, miracula & tormenta, biduo pẽdens in cruce distractus, vitam tanto cum desiderio & excessiuo gaudio per mortem perdidit, quanto vix aliquis alius sanctorum.

Ipse quidem videns crucem, in qua pendere debebat, ait: O crux bona, decorata membris Domini mei Iesu Christi: o crux diu desiderata, sineq; intermissione quæsita, en securus & gaudens venio ad te, vt & tu exultans suscipias me: accipe me ab hominibus, & redde me magistro meo, vt per te me recipiat, qui per te me redemit: nimirum biduo pendẽs in cruce, sic redemptorem mundi, qui suo aduẽtu renouauit & mutauit omnia, verbo & opere mirabiliter prædicauit, vt per id temporis viginti millia hominum ad Christi fidem conuerterit. Qui summo per sesquihorium de cælo splendore perfusus, mortẽ

Ioan.1. in Domino obijt, cuius aduētum primus omnium prædicauit, iuxta etiam repræsentationem cæremoniarum, quæ solent in eius ferijs obseruari, testantes insuper, ipsum sanctum Andream merito sic ab ecclesia catholica primum haberi inter omnes noui testamenti sanctos post dominicam ascensionem, vt eum illa quoq; perinde primum inter sanctos toto quidem terrarum orbe, festa nimirum die celebrare, venerariq; cœperit.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS in vigilia & die festa S. Nicolai episcopi. Caput II.

QVàm præcelsæ S. Nicolaus Pataræus, episcopus olim Myræus, apud homines sanctitatis & virtutis, quàm præcelsi apud Deum meriti, quàmq; plerisque omnibus, & præsertim sacerdotibus & episcopis, ad bene sanctèq; viuendum exemplo fuerit, binæ præter sacrosanctum euangelion, quod in eius memoriam legi solet, cæremoniæ testanť, quibus hactenus passim, quasi per manus maiorum receptis, Christicolæ plerunq; semper in ipsius S. Nicolai ferijs, & earum vigilijs vsi sunt, vtcunq; fortassis ineptire videantur eis, quibus nihil, quod vel ad deuotionem, vel ad pietatem, vel ad aliam quampiam virtutem prouocandam pertinet, aptum piumq; videri consueuit, nimirum subsannantibus omnia.

In primis autem consueuerūt hactenus in vigilia diui Nicolai sub noctem parentes filiolis suis, maximeq; paulo iunioribus, eaq; die ieiunantibus, subtus vestes, vel aliò, ipsis nescientibus, occulendo conferre pecuniolas, poma, virgas, nuces, placētas, crustulas, & hoc genus res alias, & per huiusmodi quidem occultam rerum largitionem & puerilem ieiunationem, duo præcipue subsinuare satis pie voluerunt.

Primo, vt meminerint admirandæ mox ab infantia S. Nicolai sobrietatis, quam & ipsi sequi ieiunando debeant adhuc pueri, memores prophetæ, dicentis: Bonum est viro, quū portauerit iugum ab adolescentia. Cuius argumento plus quàm mirando Nicolaus infantulus adhuc, bis in hebdomada ieiunauit, vt qui quarta & sexta feria non nisi semel vbera suxerit: non absimilis Ioanni Baptistæ, quo maior inter natos mulierum non surrexit, qui puer adhuc infans propemodum res humanas aspernatus, è medio excessit, eremū ingressus, nihil præter aquam bibens, nec nisi locustis & melle syluestri vescens.

Thren. 3. Matt. 1. Luc. 1. Matt. 3.

Secundo, vt meminerint admirandæ pietatis & liberalitatis sancti Nicolai, quam & ipsi amplecti debeant, vtpote qui memor Christi, dicentis: Si vis esse perfectus, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: amplum patrimonium per manus à patre acceptum, pauperibus & egenis distribuit: in quo illud eximium atque omni æuo memorabile, tantum auri alienæ domui occulte intulit, vt trium filiarum pater, qui inuitus ob inopiam prostituere decreuerat inuitas, auri abundans factus, honesto puellas matrimonio locarit, nempe Iesu Christi hoc in casu seruans mandatum, sic habens: Te faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua, vt sit eleemosyna tua in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Id quod vtique parentes hac sua cæremoniali largitione

Matt. 19. Matt. 6.

tione, eaq; occulta, in filiolos suos prætendunt, exemplo diui Nicolai.

Cuius piæ liberalitatis opus, quod de nunc dictum est, ex varijs processit virtutibus.

Primo ex charitate Dei, ne videlicet ille tam grauiter offenderetur.

Secundo ex charitate proximorum, quibus subuenit, ne in tantum inciderent dedecus & scelus.

Tertio ex misericordia, qua condoluit inopibus eisq; subuenire non distulit, nec solum inopiæ consulens, sed muliebri etiam pudori, cuius iactura est omni egestate calamitosior. Discamus igit̃ ex ijsce cæremonijs, & sancti Nicolai exemplo, sine iactantia ieiunos & misericordes in pauperes esse, iuxta Ioannem, dicentem: Filioli mei, non diligamus verbo neque lingua, sed opere & veritate. Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quõ charitas Dei manet in eo? 1. Ioan. 3.

Deinde solet passim in ferijs sancti Nicolai citra omnem simoniam & ambitionem, sed iuxta dispositionem indolis ex scholasticulis eligi quispiam in episcopum, qui familia contentus exigua, & collocatus in cathedram, orationem habet, Collectasq; quas appellant, ipsemet in diuinis officijs legit, nec se prophanis negocijs admiscet, nimirum rebus duntaxat ecclesiasticis intentus, cuius causa selectus est, &c.

Quæ quidem cæremoniæ duo prætendunt.

Primo admonent nos, qualis fuerit episcopus sanctus Nicolaus, vtpote q̃ in episcopum renitens electus fuerit. Defuncto enim episcopo ciuitatis Myrææ, in qua sanctus Nicolaus habitauit, quum conuenirent vicini episcopi, ex more alium episcopum in locum demortui electuri, reuelauit Deus episcopo inter illos eminentiori, vt hora matutinali circa ecclesiæ ianuã vigilaret, & quẽ primum ad ecclesiam conspiceret venientẽ, ordinaret episcopũ: sicq; Nicolaum ante cæteros ad matutinas preces venientẽ, ipse cũ episcopis cæteris ordinauerunt episcopũ, & licet maxime reluctantem, in cathedram collocauerunt, qui deinde sicut anteà suam semper humilitatem & morum grauitatem in omnibus sectabatur, nullo constipatus comitatu satellitũ, sed suis contentus sacellanis, officijs diuinis iugiter interfuit, à negocijs secularibus abhorrens, per se Dei verbum prædicans, in oratione peruigilans, corpus macerans, mulierum consortia pro conseruanda castitate deuitans, vita prorsus exhibẽs quod verbo docuit. In cuius testimonium legi solet in illius memoriam euangelion, Sint lumbi vestri præcincti, &c. Luc. 12.

Quandoquidem ipse S. Nicolaus præcinctos lumbos, id est, cordis & corporis castitatem: lucernas ardentes, id est, bona opera coram Deo & hominibus in exemplum habuerit, dominumq; Christum de nuptijs æternæ beatitudinis venturum, & ipsum per mortem vocaturum expectauerit seruus vigilans in omnibus bonis operibus, tam in prima quàm secunda & tertia vigilia, id est, tam in puerili quàm in iuuenili & senili ætate fuerit inuentus à Domino, qui dubio procul eum nunc in regno cælesti discumbere & requiescere facit, ei ministrans quidquid beatitudinis est æternæ.

Secundo docent præfatæ in festo sancti Nicolai cæremoniæ, quæ boni sunt episcopi siue prælati cuiuscunque, tam ecclesiastici quàm secularis.

Primo quidem, vt dignitatem non ambiat, sed ad eam, si fuerit ipse habilis, citra simoniam eligatur, dicēte Paulo: Nec quisquam sumit sibi honorem,
Hebr.5. sed qui vocatur à Deo tãquam Aaron: quemadmodum nec Christus semetipsum clarificauit, vt fieret pontifex, sed qui loquutus est ad eum: Filius meus
Psal.2. es tu, ego hodie genui te.

Secundo, vt diuinis officijs intersit, ipsemetq́ue quod sui officij est peragat, nimirum precetur ac prædicet, si donum linguæ habet, quod proprium est epi
2.Tim.4. scopi officium, dicente Paulo in persona Timothei ad quēlibet episcopum: Tu vigila, in omnibus labora, opus fac Euangelistæ, ministerium tuum imple, sobrius esto.

Tertio, superfluum comitatum & sumptum deuitet, contentus familia ne-
Tit.1. cessaria, quandoquidem deceat episcopum, teste Paulo, sicut Dei dispensatorem, esse humilem, non superbum: hospitalem, nō autem dilapidatorem ipsius patrimonij Christi.

Quarto, se rebus secularibus, quæ non pertinent ad ipsum, haud immisce-
Ibidem. at, ne sit, vt Paulus ait, turpis lucri cupidus: qm̄ nemo, eodē Paulo teste, Deo
2.Tim.2. militans, implicat se negocijs secularibus, vt ei placeat, cui se probauit.

Quinto, vt sit omnibus in omnibus viuendo & docendo exemplaris, di-
1.Tim.4. cente ad episcopum Timotheum Paulo: Exemplum esto fidelium, in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide & castitate. Id quod totum subindicant, monent ac docēt de conficto in S. Nicolai ferijs episcopo, & ex innocentibus scholasticulis electo cæremoniæ, quantūuis à multis Zoilis contemptæ, quia non ab ipsis intellectæ.

DE CATHOLICIS ECCLESIAE CAEREMONIIS in ferijs S. Ioannis Euangelistæ. Caput III.

Si paulo diligentius excusserimus virtutem & efficaciam catholicarum in ecclesia cæremoniarum, maxime earum, quibus ipsa mater ecclesia vtitur in ferijs diui Ioannis Euangelistæ & apostoli, profecto inueniemus eas hoc præstare literis mortuis, quod oculati testes præstant auritis testibus: ob oculosq́ue nobis historias de Christo, deq́ue ipsius sanctis, quasi signacula quædam & imagines in tabella depictas collocare, à verbis euangelij non modo nihil omnino discrepantes, sed & ea longe magis exprimentes & declarantes, vti singulariter propemodum videre est in ipsis catholicis ecclesiæ cæremonijs, quibus ipsa vtitur ecclesia in ferijs diui Ioannis Euangelistæ.

Quæ quidem cæremoniæ tales sunt, quòd sacerdos ipso verbo Dei consecrat vinum, quod, bibentes ipsum, vocant benedictionem & amorem sancti Ioannis: in cuius nomine vel amore consueuerunt hactenus catholici simplici synceroq́ue animo bibere, quoties amici mutuo discedunt, sperantes per huiusmodi bibitionem se tutos fore à tam spirituali quàm materiali veneno, si quod ipsis bibere daretur, quemadmodum non obscure colligitur ex oratione, qua tale vinum consecratur ab ipso sacerdote, sic vulgo deprecante:

Domi-

Domine Iesu Christe, qui in Chana Galilaeae ex aqua vinum fecisti, qui es vitis vera, multiplica super seruos tuos misericordiam pietatis tuae, queadmodum fecisti cum patribus in tua misericordia sperantibus, & benedicere & sanctificare digneris hanc creaturam vini, quam ad sustentationem seruorum tuorum tribuisti, vt vbicunque ex hac creatura fusum fuerit, vel à quolibet potatum, diuinae benedictionis opulētia repleat, & accipiētes ex ea cum gratiarum actione, sanctificent in visceribus suis, qui viuis & regnas cū patre in vnitate spūssancti Deus, per omnia secula seculorum, Amen. Ioan. 2. 15

Nec dubitamus eos sui voti pro loco & tempore compotes fore, qui iuxtà deprecationis huius sententiam, eoque nomine & amore, quo Ioannes Euangelista, bibunt.

Primo qdem potatio huius vini, quod amoris & bñdictionis S. Ioannis recte solet appellari, signat dilectionē & bñdictionē, quam Christus vsqueadeo prae caeteris habuit erga Ioannem apostolum & Euangelistā, & hic erga illum, vt peculiari, ppemodum nomine coeperit appellari, discipulus quem dñs dilexit, scilicet caeteris vehementius. Ioā. 26. 21

Primo aūt Christus suum singularem amorē erga Ioannem arguit in eo, quod eum in ordinē apostolatus elegerit, quo non est ordo pcellentior in statu hierarchiae Ecclesiasticae. Matth. 4. Marc. 1. Luc. 5.

Secūdo, quod eum penes se habuerit in seriosioribus & secretioribus negocijs, vtpote in resuscitatione mortis puellae archisynagogi: item in transfiguratione sup montē Thabor: item in reuelatiōe sui traditoris Iudae Iscariotis sup pectore: item in oratione montis Oliueti. Mat. 9. 17. Marc. 5. 9. Luc. 8. 9. Ioan. 13. Matt. 26.

Tertio, quod ei pendēs in cruce, moriturusque paulo post, commiserit legatum & clinodium & thesaurum oīm longe preciosissimum, nempe matrē suam dilectissimam: qui & illam in curam suam recepit. Marc. 14. Ioan. 19.

Quarto, quod eum non modo fecerit Euangelistam, sed & caeteris ita pcellentiorē in oībus scriptis, vt eum, ppheta p aquilam, q versat in altitudine versus firmamentum caeli: caeteros vero Euangelistas p hominem, leonem, & bouem, qui super terram gradiuntur, praesignarit: arguens eum prae caeteris, & ita quidem maxime caelestia tractaturum, vt sicut aquila vel sola volucrum sublimius volat, fixisque in solem oculis irreuerberatis persistit, ita ipse Ioannes Euangelista solus omnium altius ingenio volaturus esset, ac visurus in caelo solem iustitiae, de quo scripturus & deprompturus esset, quod Esaias inenarrabile censuisset: quippe aeternam Dei verbi gnationem, quam profecto sic in suo Euangelio & totam illius diuinitatem cōscripsit, vt iure barbatus ille Hieronymus dixerit, ipsum Ioannē hoc sciuisse, quod Plato doctus nesciuit, & Demosthenes eloquens ignorauit, vtpote qa S. Ioannes vere fuerit vnus ex illis paruulis, pro qbus ipse dñs patri suo gratias egit, dicens: Confiteor tibi pater, dñe caeli & terrae, quod reuelasti ea paruulis, & abscondisti à prudentibus. Ita eñ placitum est ante te. Ezech. 1. Malac. 4. Esa. 53. Matt. 11.

Quinto, quod eum tantum noui testamēti, pphetam fecerit, vt ita in suā Apocalypsi statū vtriusque, tam triumphantis quam militantis, Ecclesiae descripserit &

prædixerit vsq; ad finem mundi, vt si nobis nunquam alius fuisset, q ipse, vates de falsis istis schismaticis, per quos totus nūc orbis periclitatur, satis superq; esset, sufficeretq; nobis vel solum, quod ipse cōtra istos in tribus suis Christianissimis epistolis tradidit.

Postremo, q eum placida, non violenta, morte ex hoc seculo migrare voluerit, quod ipse satis euidēter in Euangelio palàm testatus est, ad Petrum dicēs, de Ioannis exitu rogantem: Quid ad te, si eum sic volo manere? Tu me sequere. Quasi dicat: Nihil est q̄d de ipso soliciteris, aut anxius sis de eius vitæ exitu, nec tuum est scire, quid de alio statuit in eiusmodi re Deus. Quo sane verbo dominus arguit, Ioannem moriturum non violenta morte, sicuti Petrum, sed naturali placidaq; morte decessurum. Quod & ipse Ioannes innuit in hoc, q̄a videat corrigere condiscipulos suos, q diceret ipsum non moriturum, quādo Christus hoc ipsum non dixisset, nec fortassis sensisset, quum dubio procul alioqui apertius fuisset loquutus.

Ioan. 21.

Act. 1.

Ex ijs & alijs argumētis, q̄ tā ex scripturis q ex earum circunstātijs colligi possunt, haud obscure est colligere, q̄tam Chrs erga diuū Ioannē habuerit dilectionē, quā repſentat Ecclesia p vinū bn̄dictionis, quē ,ppterea appellāt & eius potum, dilectionis & bn̄dictionis S. Ioannis vinum.

Secūdo hoc ipsum vinū bn̄dictionis & amoris S. Ioannis, adeoq; ipsa potatio, signat vehementē dilectionē, quā Ioannes ipse, natura etiamnū cogēte, vicissim habuit erga Christum, quem pariter aliquot argumentis ostendit.

Primo q̄dem verbis & scriptis. Etem̄ verbis, quū vnà cum Petro, q̄n post Christi ascensionē principes sacerdotū ,phiberent apostolis prædicare fidē & Euangeliū Christi, p̄ nimio in Deū & eius vnigenitū Chr̄m Iesum amore respondit: Obedire oportet Deo magis q hominibus.

Act. 4. 5.

Scriptis vero, q vnus inter omnes apostolos in suis epistolis, quarum tres scripsit, in prima præsertim, copiosissime charitatem laudat, commendat, docet & præcipit: ita nimirū totus in charitate accensus, & quasi in charitatis affectum transformatus fuit, vt etiam ad finem vitæ suæ in Epheso motaretur, & inter discipulorum manus ad Ecclesiam prę nimia decrepita ætate (natus enim tum erat annum XCIX. & mortuus post Christi passionem anno LXVIII. vsq; ad tempora Traiani Imp.) duceretur, nec posset plura verba proferre, ad quamlibet pausam dixit: Filioli, diligite alterutrum. Discipuli autem & fratres q̄ aderant, admirantes q eadem semp verba repeteret, dixerūt: Magister, quur semper eadem verba resumis? Respondit: Quia istud præceptum est Domini, & si hoc fit, sufficit: nēpe, memor q Christus adhuc viuus dixerat, in præcepto duplici duplicis charitatis in Deum & ,pximum, prophetas & vniuersam legem pendere.

1. Ioan. 3.
1. Ioan. 4.
Matth. 22.
Marc. 12.

Secundo, suam erga Christum dilectionem factis & operibus multifariam ostendit.

Primo, q etsi iuxta prædictionem Iesu Christi, cuius verbum oportebat esse verum, compræhensionis ipsius hora cum cæteris apostolis fugerit, resumēs tamē ex feruenti in CHRISTVM amore fiduciam, sequutus est Christū vsq;

Matt. 26.
Marc. 14.

vsq; in domum pontificis, adstititq; Christo vsq; ad emissionem spiritus vnà cum beatissima virgine & matre Maria, quã ex commissione Iesu Christi in cruce in suam recepit custodiam. Ioan. 18. Ioan. 19.

Secundo, quod quum in die resurrectionis à Maria Magdalena audiret Christi corpus ex sepulchro sublatum, mox vnà cum Petro primus prænimia charitate cucurrit ad sepulchrum, illudq; intrauit, quem sequutus est Petrus. Ioan. 20.

Tertio, quòd innumerabiles homines ad Christi fidem & charitatem, & inter eos aliquot mundi sapientissimos, nimirum Cratonem philosophum, & Aristodemum idolorum pontificem, & cum ipso Proconsulem, & aliquot etiam doctissimos, quos deinde habuit in fide discipulos, inter quos fuerunt Ignatius & Polycarpus, conuertit.

Iam vero constat, vnumquenq; esse in Dei amore perfectiorem, quanto ad eius amorem plures conuertit, aut saltem conuertere nititur aut affectat: nempe desiderans omnes illum amare, quem ipse amat.

Quarto, quod eius amore non renuit periculum mortis, quam pro ipso subire procul dubio paratus fuit, & hoc præsertim bifariàm:

PRIMO, quando positus est à Domitiano Imperatore in dolio feruentis olei, sed illæsus euasit, Deo disponente: sicut tres illi Hebræorum pueri manserunt illæsi. Daniel. 3.

Secundo, quãdo venenũ lethiferum bibit. Id quod ad hunc ferme modũ contigit: Quum ipse S. Ioannes, iuxta prædictionem S. Dionysij, rediisset Ephesum ab exilio Patmi, suaq; oratione deiecisset templum Dianæ & eius statuam, cœpissetq; propterea pontifex idolorum Aristodemus aduersus ipsum concitare populum, dixit ad eum Ioannes: Quid faciam tibi, quo mitigeris? Qui ait: Si vis vt credam, dabo tibi venenum potare, quo si læsus non fueris, verus Deus tuus Dominus apparebit. Cui S. Ioannes: Fac ita. At ille, Volo vt alios inde videas primo mori. Petijt ergo Aristodemus à Proconsule duos reos decapitandos, qui de veneno ipso bibentes, statim expirauerunt: deinde sanctus Ioannes venenum accipiens amore & nomine IESV Christi, signoq; crucis se muniens, totum epotauit venenum, mansitq; prorsus illæsus: quandoquidem violenta morte decedere nec debuit nec potuit, ex verbo Dñi, quod (teste propheta) manet in æternum, id est, semper verificatur, nec transit in vanum, licet interea transeant cælum & terra. Psal. 118. Matt. 24.

Dixerat autẽ Christus: Sic eum volo manere, donec veniam. Quid ad te? Quasi dicat, volo, vt non, sicut tu, violenta morte moriaẽ, sed naturali morte, per quam venturus ad finem vitæ ipsius, vocabo eum ex hoc seculo per eam naturalem mortem. Dixerat quoq; iam ante dñs: Signa aũt eos qui crediderint, hæc sequenẽ, In nomine meo &c. si mortiferum quid biberint, non eis nocebit. Id quod plane verum fieri cœpit in sancto Ioanne Euangelista. Ioan. 21. Marc. vlt.

Ab eo tempore cœperunt à Christianis cæremoniæ, vt discessuri, dubijq; de reditu (quemadmodum nemo discedens, an redeat certo scit, quum sit in manu Dei) biberint vinum vel etiam alium potum, quem dixerunt potum nominis & amoris sancti Ioannis: significantes per ipsum dilectionis excellentiam

sant

sancti Ioannis erga Christum, & huius erga illum, interimq; credentes, hunc ipsum sibi potum fore(sicut dixi)contra tam spūale q̃ materiale venenum. Id quod vel in hunc vsq; diem fieri posset in eo, qui biberet ipsum eo nomine & amore Christi, quo Ioannes bibit. Ille vero bibit eo nomine & amore, qui bibit instante necessitate confirmandæ veritatis fidei Christianæ, credens firmi-
Matth.19. ter, quia manus dñi non ita sit adhuc abbreuiata, quo minus possit eum salua-
Marc.9. re à veneno bibito, pro confirmanda fide sua, quandoquidem credēti sint oīa
Luc.18. possibilia.

In primis igitur nostro tempore peccāt, vt in alijs perq̃plurimis, hæretici & schismatici, qui prorsus negligunt hasce cæremonias, tum quia per hoc sublatam velint memoriā dilectionis Ioannis Euang. quam habuit erga Christum, bibēs eius nomine & amore venenum: tum quia negant vinum verbo Dei benedictū, cæteris esse vinis efficacius cōtra pericula, negātes q̃d Apostolus ait:
1.Tim.4. Sanctificat enim omnis creatura p verbum Dei & orationem: tum quoq; q̃a negant aliq̃d fieri debere vel amore vel nomine alicuius sancti, sed totum duntaxat nomine Christi, nesciētes nomine fieri Iesu, q̃dquid nomine suorū fit, di-
Matth.10. cens alibi: Quicunq; potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidę
Marc.9. tm̄ in nomine discipuli, Amen dico vobis, non pdet mercedē suā. Sed q̃d multa, quū isti nescio cuius nomine ita potant, vt plerunq; nec pedibus sistere, nec seipsos agnoscere possint?

Deinde peccamus & nos catholici, q nunc vsqueadeo leuiter tam verbo quàm opere abutimur eiuscemodi cæremonijs in potu sancti Ioannis amoris & nominis, haud attendentes spiritualem significationem earundem cæremoniarum.

Bibentes igitur, oportet moderate bibamus, memores summæ erga Christum dilectionis sancti Ioannis, ex animo precātes, vt & ipsi tantam queamus erga eundem habere dilectionem, quatenus ipse redamet nos, ab omni veneni haustu p̄seruaturus, quod sumere non simus eius amore recusaturi, sicubi necessitas afferendæ diuinæ laudis & fidei postulet. Amen.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS in die Innocentum. Caput IIII.

CAeremoniæ quæ seruari solent in ferijs innocētum puerorum, quæ peragi consueuerunt altera die post ferias sancti Ioannis Euangelistæ, multis in locis eiusmodi sunt:

In multis sane Ecclesijs, maximeq; cathedralibus, in ferijs innocentum puerorū diuina in templo officia legunt & canunt non seniores & presbyteri, sed innocentes pueri: quales sunt plerunq; paruuli scholastici, ex q̃bus ille, quem crearunt in ferijs sancti Nicolai episcopum, cunctas Collectas etiam in sacrosancta Liturgia legit ac canit, & inibi facit omnia, quæ sunt episcopi: præter ea, quæ sunt sacri ordinis, cuiusmodi est consecratio sacramenti corporis Christi, quæ pertinet ex sacro ordine duntaxat ad sacerdotem. In ipsis vero diuinis officijs omnibus obmittunt, Gloria patri, Te Deum laudamus, Gloria in ex-

cel

celsis, Alleluia, Credo, Ite Missa est, & id genus si qua sunt verba & cantica lætitiæ reliqua, quæ tñ legi & cani solēt in octaua feriarũ, & si feriæ illorũ ceciderint die dñica. Post finitam vero sacrosanctam Liturgiã ipse ludimagister eos oēs, quasi prorsus improuisos, non sine fletu & vlulatu virgis cædit, non quia tum sibi sint illi criminis alicuius conscij, sed innocētes: & ita quoq; pij patresfamilias eo die suos filios & pueros cædunt, qui strenas eis deinde donant in ferijs dominicæ circuncisionis.

Primo proinde pueri minores, officia diuina canentes in ferijs innocentum: significant eos ipsos innocentes, quos tum celebrat Ecclesia, simulq; per se duo prætendunt:

Primo, q̃ ijdem pueri Bethlehemitæ fuerunt prorsus innocētes corde, corporeq; puri & casti, prout attestat̃ lectio ex Apocalypsi, tum legi solita, asserēs eos esse emptos de terra, nec vnquam cum mulieribus coinquatos: esseq; dem virgines, proptereaq; sequentes agnum quocunq; ꝓficiscatur, in quorum ore non fuerit inuentum mēdacium, sintq; ob id sine macula ante thronum Dei. Et quomodo etiam poterant nocētes esse, qui non erant vltra biennium, teste Euangelio? Apoc. 14.

Secundo, q̃ fuerint vere de ijs infantibus & lactentibus, de quibus Dauid ait: Ex ore infantium & lactētium ꝑfecisti laudem ꝑpter inimicos tuos, vt destruas inimicum & vltorem. Illi nimirũ innocentes ita fuerunt, teste Chrysostomo, sic primam vocem in Christi gloriam aperuerunt, vt facti sint diserti laude, q̃ fuerant sermone imperiti, obtulerintq; dño primitias linguæ, nouos oris immolauerint fructus, verborũ principia libauerint. Qui enim p̃ ætatem loqui non potuerunt, gloriam Dei cum gaudio resonarunt. Nouerũt laudare Christum, qui loqui nondum nouerunt. Facti sunt pueri sine magistro diserti, docti sine doctore, periti sine eruditore. Agnouerunt Christum, ꝓ̄dicarunt dñm, non quem persuasio humana docuerat, sed quem ipsis innocentibus diuinitas inspirabat. Ecce, quomodo locuti sunt & dñm laudarunt, qui fuerũt infantes. Sed quomodo, inquis, lactentes dñm Iesum laudarunt & locuti sunt, qui nondum loqui nouerunt? Nec enim potuerunt illi per ætatem, quod natura non dedit. Quid quæris? Nonne sanguis innocens Abel de terra clamat ad dñm? Nonne occisorũ animæ ab altari ad eundem vociferant? Nonne Euangelista dicit, q̃ in ijs lactentibus fuerit impletum, quod per prophetam ꝓ̄dictum sit? vtpote q̃ vox ploratus & vlulatus audita sit in Rama, quod est, locus excelsus. Sed quid excelsius cælo, quò peruenit vox innocentum puerorũ? Trucidati ab Herode innocentes & lactentes, loquuti sunt sanguine, quod lingua non potuerunt: passione cecinerunt, quod sermone non nouerũt: occisi ꝓ̄dicarunt, quod viui non potuerunt. Eorũ sane sanguis clamauit & laudauit, q̃ voce narrare non potuerũt. Quod vsqueadeo verũ est, vt etiam lapides clamare cœpissent, si illi tacuissent. Psalm. 8. Gene. 4. Apoc. 6. Hiere. 31. Matth. 21. Marc. 11. Luc. 19.

Tertio, quod eos, qui Deum diuinis officijs laudare debent aut volunt, castos & innocentes esse oporteat, quoniam, teste scriptura, laus in ore peccatoris esse speciosa non possit. Laudarunt igitur innocentes sua passione domi- Eccl. 15.

num,

num, laudesq́ Deo cecinerunt, q nondum delictorum crimẽ nouerunt, dignum digni laudarunt, & innocẽtes innocentẽ prædicarunt. Quos vtiq́ nos laudando seq́ conuenit, ne sit alioq́ cõtra nos dicturus dñs, q̃d dixit ad peccatorẽ: Qua-
Psal. 49. re tu enarras iustitias meas, & assumis testamẽtum meum per os tuum? Arguam te, & statuam contra faciem tuam.

Secundo, quia paruuli illi scholastici, postq̃ exequuti sunt diuina officia, sine culpa virgis cæduntur: significat, quod paruuli Bethlehemitæ prorsus innocenter occisi sint & passi, nec aliquam ob culpam suam. Quomodo enim potuerunt esse nocentes, culpamq́ suæ mortis habere bimi, quorum lingua tacuit, oculi nihil viderunt, nihil audierunt aures, manus nihil fecerũt, & quibus actus nullus? Et quomodo, obsecro, & vnde potuissent culpæ sumere mortem, qui
Apoc. 14. viuere nescierunt, & in quorum ore, teste Apocalypsi, non est inuentum mendacium?

Atq́ nimirum, nihil eis fuit culpæ, nec pro culpa reputatum, quàm quod cum Christo nati fuerant, ante cuius thronum nunc propterea tradunt esse sine ma-
Ibidèm. cula. Quibus in testimonium & præmium vicissim dedit ille prius triumphare quàm viuere, coronis donauit priusquã membris, ante cælum possidere quàm terram, q statim nati sunt ad martyrium, q pro Christo mortui sunt, quos causa mortis fecit martyres.

Arguit deinde eorum mors innocẽs, ipsos non solum fuisse martyres, quia causam habuere martyrij, quos odio in Christũ occidi iussit Herodes, q pro Christo mortui sunt, & quem non loquendo, sed moriendo confessi & testati sunt, coronam martyrij acceperunt, sed & eos non passionẽ & mortẽ, sed causam facere martyres, q patiunt, quãtumuis glorianẽ se Christi martyres esse. Sic Ste-
Act. 7. phanus verus fuit martyr, quia causam sui martyrij & mortis habuit fidẽ Chri-
Marc. 6. sti, quam morte testatus est. & Ioãnes Baptista verus fuit martyr, quia iustitiam
Matth. 14. sui martyrij causam habuit.

Atq́ ex hoc sequit, hæreticos & schismaticos, quum patiunẽ vel occiduntur ob hæresim, æque minus esse martyres, quàm vel fures, q propter furtũ suspendunẽ: vel homicidas, q propter homicidium plectunẽ: vel incendiarios, q propter incẽdium comburunẽ: vel alios malefactores, qui propter maleficiũ mulctanẽ, quum non propter defensam iustitiam, quam non sunt sequuti, nec propter fidẽ testificatam, quæ dudum per infinita millia martyrum & confessorum, miraculis & scripturis & vitis & mortibus abunde testificata est, sed plane propter causam temeritatis, seditionis, superbiæ, rebellionis, & aliorum scelerum & peccatorum, quasi incorrigibiles punianẽ & patianẽ, non patiẽtes ob Christum, vel vt Christo testificenẽ. Quo sane modo ne patiamur, Petrus dehortaẽ, inquiẽs:
1. Pet. 4. Nemo vestrum patiaẽ vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor, sed vt Christianus.

Sed inquis, tñ isti clamant vsq́ in mortẽ nomẽ Iesu Christi, & sic videnẽ confessione nominis Christi occidi & mori.

Respondeo, propterea non esse martyres ipsos, sed vehementius à Deo, & suo ipsorum iudicio damnatos, quum non omnis intret regnum cælorum, qui di-

dicit, Domine Domine, sed qui facit voluntatem patris qui in cælis est. Etsi Matt.7. enim isti fortassis in confessione nominis Christi occidantur, quia tamen extra ecclesiam sunt, studentes discordiæ, martyres esse nequeunt, cuius tam grauis est culpa, vt nulla deleri possit passione, quum & inibi non sit charitas, quando inibi abijciatur vinculum pacis & vnitatis spiritus, quo connectitur ecclesia: Ephe.4. à qua quia se hæretici seiungunt, & vt lupi rapaces occidunt, prout passim vi- Matt.12. demus, & contra Christum sunt, qui coniungit & colligit, & sunt extra quoque Luc.11. omnem charitatem, sit vt procul dubio non modo non sint martyres, sed plane damnati, quibus omnis vana est mors & passio, dicente Paulo: Si tradidero corpus meũ ita vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Non igitur passio, sed causa facit martyrem. 1.Cor.13.

Tertio, quod scholastici paruuli & alij in templo quodammodo aliqua ex parte mœrent, obmittentes cantica lætitiæ, quum in diebus obitus aliorum martyrum summo cum gaudio solennizamus, duo videntur significare:

Primo repræsentant ingentem tristitiam, tribulationem, cordialemque compassionem earum mulierũ Bethlehemitarum, quarũ filioli propter Christum tam fuerunt crudeliter sine omni culpa ab Herode immanissimo tyranno trucidati. Quæ profecto vsqueadeo doluerunt, vt Euangelista dicat in eis fuisse completum, quod propheta prædixit, inquiẽs: Vox in Rama &c. vt eo magis Matt.2. expenderemus crudelitatẽ Herodis, doloremque acerbissimũ tam filiorũ quàm matrum erga filiolos dulcissimos, quorum erat fletus, sicut illarum præ nimio dolore vlulatus. Ita quidem sonat Hieremiæ prophetia de cæde puerorum innocentum per Herodem futura: Vox in Rama audita est, ploratus & vlulatus Hiere.31. multus. Rachel plorans filios suos, & noluit cõsolari, quia nõ sunt. Quæ quidem verba tametsi multifariàm exponi possint, omnis tamen expositio tendit ad vnum sensum.

Primo, quia Rama sit locus in tribu Beniamin, distans duodecim milliaribus à Bethlehem, quæ intelligitur per Rachel, matrem Beniamin, in cuius partu illa periclitata est, & non procul à Bethlehem sepulta, vt ipse IACOB eius Gene.35. 3.Reg.12. Gen.48. maritus in Genesi testatur: sensus erit, quòd tantus fuerit in occisione puerorum præ nimio dolore fletus & vlulatus puerorum & matrum Bethlehemitarum, & earum, quæ fuerunt circa illius regionem, vt earum lugubris clamor etiam fuerit auditus in Rama, loco satis remoto à Bethlehem, immo & ipsa Bethlehem, id est, vniuersitas mulierum Bethlehemitarum, nec voluerunt nec potuerunt præ nimio mœrore & dolore consolari de occisione puerorum infantium, quoniam non essent, scilicet viuentes, sed ab earum vberibus miserè ablati.

Et profecto, quomodo potuissent à fletu abstiniere, quove pacto potuissent mulieres, alioqui natura molles & miserabiles, consolari, quum viderent dulcissimos suos & liberos innocentissimos & tenerrimos plus quàm crudeliter à spiculatoribus ab ipsis vberibus arripi, sine compassione trucidari, dissecari dilaniarique: deindeque vita & sanguine carentes, ita miseros in terram prostratos iacere viderent?

Et quis etiam tam lapideus, tamq; ferreus, qui non cogatur illis cõpati, qui meminerit ac imaginaretur saltem, quàm misere corruerint matres illæ super filios, eosq; exangues exosculatæ sint & vulnera exsiccauerint. Nonne putes plerasq; earum præ vehementia doloris sibi crines euulsisse, scidisse vestes, vnguibus facies sibi lacerasse, omniaq; ea fecisse, quæ supra modum dolentes & lugentes natura quidem solent?

Secundo, quia Rama sit hebraice idẽ quod excelsum, rursus erit sensus duplex: Literalis, vtpote, quòd tantus fuerit in occisione puerorum innocentum clamor, fletus & vlulatus, vt ascenderit vsq; ad firmamentum cæli, quasiq; æther plangeret, nec potuerint consolari matres de morte filiorum, sicut nec
Gene.37. Iacob patriarcha consolari potuit, quando filium Ioseph existimabat à bestia deuoratum.

Mysticus & spiritualis sensus, vtpote quia vox puerorũ innocentum tanta
Iaco.3. ta fuerit, vt ascenderit in cælum, vltionem deposcens, velut Iacobus ait: Cla-
Gen.4. morẽ eorũ, scilicet pauperũ oppressorũ, introijsse in aures Domini Sabaoth: quemadmodũ vox sanguinis Abel occisi ferē clamasse de terra ad Dominũ.

Secundo, scholastici pueri per obmissionem canticorum lætitiæ in ferijs innocentum arguunt, ipsos innocẽtes, vtcunq; pro Christo trucidatos, haud ilico ascendisse cælos, sed coactos ad inferos, id est, ad limbum patrum descendisse omnes quotquot mortui sunt ante Christi ascensionem, qua ille primum cælos aperuit, quò sancti deinde cũ eo sunt ducti, quoq; nunc omnes veniunt
Psalm.67 in eius nomine morientes. Id quod plerique omnes in veteri testamento non po
Ephe.4. tuerunt, sed plane cõpulsi sunt descẽdere ad inferos, vt euidenť intelligere possumus ex eo quod Iacob aiebat: Descendã ad filiũ meum lugens in infernum.

Gene.37. Cuius sane causa tametsi Orientalis ecclesia, sicut & Venetiæ, quod fertur, sanctos veteris testamenti solennizet, ipsa tamẽ Occidentalis ecclesia propter causam iam præmemoratam non celebrat, quum descenderint ad inferos oẽs, sicut pueri quoq; innocentes, quos tamen solennizat, quod in singulis eorum mortuus est Christus, & in eis occisus: sed noui testamenti quidem omnes, q post ascensionem Dñi mortui, per mortẽ cælo sunt nati, non aũt inferno sicut illi. Quapropter rectissime scholasticuli innocentes in ferijs innocentum obmissione canticorum lætitiæ sub diuinis officijs, repræsentant & eorũ & matrum ipsorum dolorem, fletum & eiulatum, & mœrorem, quem conceperunt illi, quoniam licet martyrio coronati sint, non tamen ilico ad gloriam, sed ad infernalem mœstitiam descenderint.

Quòd vero isti canunt cantica & verba lætitiæ in ijsdẽ ferijs, si ciciderint in diem dominicam, causa est, gaudium resurrectionis dominicæ, quod contigit die dominica, quo plerique omnes, qui mortui sunt vnquam in Domino,
1.Cor.15. gaudere debẽt ob suam futuram in nouissimo die resurrectionem, quam Do-
Rom.6. minus Iesus sua resurrectione, quæ die Dominica contigit, operatus est. Atq;
1.Thes.4. hinc est, quòd & ijdem scholasticuli innocentes eiusmodi cantica lætitiæ non obmittũt in eorum innocentum puerorum octaua. Quãdoquidem feriarum octaua significat nouissimam sanctorum in corporibus resurrectionem, quæ

non

non poterit non omnibus sanctis esse lætissima, secundum Dominum, de nouissimo iudicio dicentem: His autem fieri incipientibus, respicite, & leua- Lucæ 21.
te capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra, scilicet vestrorum corporum. Quia proinde sicut primus dies significat natiuitatem sanctorum, qua per mortem nascuntur cælo, & in societatem angelorum & sanctorum patrum, quando animæ eorum à corporibus separantur, ita dies octaua significat resurrectionem corporum in octaua ætate futuram. Quare sanctorum noui testamenti, & qui mortui sunt post Christi ascensionem, dies obitus & eorum octauæ cum gaudio solennizantur. Ipsorum vero innocentū dies obitus licet celebretur, non tamen vt aliorum sanctorum festiue, quum non adeo statim post mortem suam peruenerunt ad gloriosum gaudium, sed quia ipsi in resurrectione dominica cū reliquis sanctis liberari & glorificari meruerunt, congruenter & ipsi iuxta ordinem, solitam gloriā in officijs obtinent, & eorum octauam sicut aliorū solennizamus cū canticis lætitiæ, quam ipsi certo sunt accepturi in octaua, id est, in resurrectione gñali, quā repsentat octaua.

Quarto & postremo, quia pueri innocentes, postquàm sunt in ferijs innocentum nulla eorum culpa cæsi, strenas & munera natalicia recipiunt in Calen̄ Ianuarij, significat, non modo pueros istos post mortem suam participes fuisse factos salutis, quam Dn̄s sua natiuitate & circuncisione acquisiuit, suãq; fuisse mortem in conspectu Domini preciosam, sed & eos cum omnibus qui Psalm.115
quicquam nomine Iesu patiuntur, mercedem pro suis tribulationibus, passio- 2. Cor. 5.
nibus & bonis operibus habere in cælis, nec quicquam frustrà nec sustinere
nec facere. Id quod veritas & ipsa iustitia confirmat, inquiens: Beati estis, quū Matt. 5.
maledixerint vobis homines & persequuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos, mentientes, propter me: gaudete & exultate, quoniā merces vestra copiosa est in cælis. Superest igitur charissimi, vt iuxta significationem & admonitionem cæremoniarum, in ferijs Innocentum seruari solitarum, vt modis omnibus iuste & innocenter viuamus, & in innocentia nostra Deum glorificemus, nec inde deterreamur, si quid contra iustitiam vel huius nomine quicquam patiamur, sed eius nomine cuncta patienter sustineamus, pueros innócentes imitantes, & memores, cum eis nos certo coronatum iri in cælesti patria, vbi legitime contra diabolum, carnem & mundum depugnauerimus, prout oportet semper, donec vixerimus, constanter faciamus,
quando vita nostra non sit aliud quàm militia quædam, quæ non potest nisi Iob 7.
post victoriam coronari & triumphare, prout dubio procul ante thronum Dei triumphant innocentes pueri. Quò nos clementer perducat innocentissimus Dominus noster Iesus Christus, omniū martyrum corona, sufficiensq; merces. Amen.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMOnijs in solennibus ferijs Purificationis gloriosæ Virginis Mariæ. Caput V.

ETsi dies gloriosissimæ virginis deiparæ Mariæ tribus insignitur nomenclaturis per Euangelion in ea die satis apertò fundatis, postrema tamen

apud Laicos, & presertim apud Germanos, in frequentiore nominatione propter in ea Cæremonias, obtinuit primatum.

Primo quidem hæc ipsa dies appellaẽ dies Purificationis, quia virgo Maria venerit in ea quadragesima post partum die in templum, quo seruaret legem purificationis fœmineæ, quæ habebat, vt si mulier suscepto semine pareret filium, septem diebus (vt immunda) vitaret consortium hominum, & deinde adhuc xxxiij diebus prohiberetur ab ingressu templi, quod ipsa quadragesima die ingrederetur, & munus suum offerret. Id quod & ea die perficit Maria, quanuis tota pulchra & in qua nulla fuit macula, non indigeret purificatione, quum non de suscepto semine, sed de spiritu sancto filiũ, non hominem modo, sed Deum conceperat, virgo, iuxta prophetam, ante, in & post partum
Lucæ 1. inuiolata, dicente ad ipsam angelo: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoq; & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Et eodem angelo ad Ioseph, relinquere cogitantẽ Mariam, di-
Matt. 1. cente: Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuã: Quod enim in ea natum est, de spiritu sancto est.

Secundo hæc ipsa dies appellatur, dies Præsentationis, quòd in ea Christus Iesus (qui futurus erat in ara crucis oblatio pro omnibus hominibus ad iustificandum eos corã patre) fuerit Deo patri, ceu primogenitus homo præ-
Lucæ 2. sentatus, oblatus, & pro eo iuxta legem, cuius etiam meminit Euangelion, oblatio facta fuerit qua redimeretur iterum. Lex quidem habebat, vt quæ peperisset, transactis diebus purificationis, ingrederetur templum, & filium vel filiam offerret, muneraq; pro se, hoc est, pro suo peccato, pullum scilicet columbæ siue turturem, daret, pro filio autem siue filia daret agnum anniculum in holocaustum: quæ vero agnum habere non posset, offerret duos turtures, aut duos pullos columbarum, alterum pro partu in holocaustum, alterum autem pro se, hoc est, pro suo peccato. Ipsa vero eiusmodi primogeniti oblatio, san-
Exodi 13. ctificatio & redemptio, cœpit ab eo tempore, quo primogenita Aegyptiorum dominus Deus interfecit, filios Israel saluans, omnes non solum fructuum primitias, sed & omnia quoq; primogenita filiorum Israel sibi vendicauit, sibiq; offerri præcepit, per Mosen dicens & aliàs repetens: Ex quo percussi omne primogenitum Aegypti, tam in hominibus quàm iniumentis, sanctificaui mihi omne, quod primo aperit vuluam in filijs Israel, tam in hominibus quàm in iumentis.

Tertio nominatur hæc ipsa dies, dies candelabria siue luminaris, ob catholicas in eas cæremonias, quas Ecclesia Catholicã, authore Papa Sergio, eius nominis primo, post Christum natum anno DCXCIIII. passim recepit, quum anteã Purificationis festum fuerat institutum sub gloriosissimo Imperatore Iustiniano primo, ab ipso pontifice sancto Agapeto, anno post Christũ natum, DXXXIIII. quum pestis horrenda grassaretur Constantinopoli, quæ propter institutionem festiuitatis eiusdem statim mirabiliter sedata traditur. Cæremoniæ vero sunt tales, quòd in ea ipsa die candelæ cereæ diuinis orationibus ex verbo Dei desumptis, ab ipso sacerdote consecrantur & exorcizantur,

cizantur, deindeq; solenni processione deferuntur ardentes, donec perueniunt ad cancellos, vbi cantatur: Responsum accepit Simeon. Quæ quidem cæremoniæ non modo sunt institutæ ad submouendam erroneam & impiam gentilium, maximeq; Romanorum, consuetudinem, qua isti semper anno quinto calendis Februarijs vrbem cereis ac facibus lustrarunt ad honorẽ matris Martis, vt is propterea concederet eis victoriam cõtra hostes, prout eorum idolatriam in hoc etiam scriptura videtur damnasse, sed & longe potius ad significationem mysticam & admonitionem nostram moralem.

In primis enim ipsa solennis processio significat piam illam processionem Ioseph, Mariæ, Simeonis & Annæ, in qua Christus Deo patri in tẽplum oblatus, præsentatus & benedictus est, vt testatur Euangelion, prout & nos ipsum in nostra processione pro peccatis nostris Deo patri offerre, præsentare & benedicere debemus. Id quod pia fit oratione, quam Paulus appellat hostiam laudis. Lucæ 2.

Cantatio vero ante cancellos, significat gaudium, quod antiqui patres susceperunt ex oraculo Prophetarum sic prædicentium in persona Christi: Ecce ego mitto angelum meum, qui præparabit viam ante faciem meam. Et statim veniet ad templum sanctum suum dominator, quem vos quæritis, & angelus testamenti, quem vos vultis. Id quod in die Purificationis impletum est, de quo patres illi antiqui lætabundo corde dixerunt, vt ea die canitur in introitu Missæ: Suscepimus Deus misericordiã tuam in medio tẽpli tui, secundũ nomẽ tuũ Deus, ita & laus tua in fines terræ, iustitia plena est dextera tua. Hebr. 13. Malac. 3. Psalm. 47

Candela cerea, eademq; succensa, significat duo.

Primo quidem significat Mariam virginem, quæ tam sit pura, q̃ est ignis ipse, nõ modo nihil impuritatis habẽs, sed & res oẽs ab impuritate purificans: ita virgo Maria tam fuit pura, vt fuerit etiam sine peccato originali, & ita per vniuersam vitam ab omni veniali & mortali peccato præseruata, vt non solum nihil inclinamenti ad peccatum remanserit in ea, sed & virtus eius puritatis & sanctitatis ad alios transfundebatur. Cuius causa comparatur ab Ecclesia cedro & myrrhæ, quòd vti cedrus odore suo serpentes interficit, ita Mariæ puritas & sanctitas in alijs radiauit, vt omnes motus in carne serpentinos occiderit. Et sicut myrrha vermes interficit, ita puritas & sanctitas Mariæ carnales concupiscentias interficit: nempe, quæ sic fuerit præ cæteris in vtero sanctificatis & virginibus priuilegiata, vt virtus eius castitatis etiam impudicorum corda medullitus penetrauerit, ea, quo ad ipsam, protinus casta reddens. Atq; hinc est, quòd & si ipsa virgo Maria fuerit omnium pulcherrima, à nullo tamen vnquam, Iudæis etiam testibus, concupisci potuit, quia virtus suæ castitatis cunctos adspicientes penetrauerit, & omnem ab eis concupiscentiam repulerit. Id quod in cæteris, quantumuis sanctis, virginibus & mulieribus fieri non potuit. In quas propter earum pulchritudinem multi damnabiliter mortaliterq; exarserunt, vt patet in Dina filia Liæ, quam Sichem rex terræ, in Iuditha, quam Holophernes, in Hester, quam rex Assuerus siue Artaxerxes, in Sara filia Raguel, quam septem viri ex ordine, in Susanna, fi- Gene. 34. Iudit. 10. Hest. 2. Tob. 6.

 lia

Daniel.13. lia Ioachim, quam duo viri senes deperierunt, maleq; concupierunt: quod & in sanctissimis noui testamenti virginibus accidit, quarum nullius virtus castitatis & sanctitatis transfundi potuit in alios, nec in aliis carnales motus extinguere, sicut Mariæ virginis. Cuius ineffabilis puritas rectè significatur in die Purificationis per ardentem candelam, quā Christianus in manu gestans, reipsa videtur eius puritatem testari, nec ipsam aliqua purgatione indiguisse, quantumuis legem dierum Purificationis obseruauerit, & quasi dicat: En, o virgo Maria, puritate huius, quod gesto luminis, testor te prorsus fuisse puram, nec aliqua indiguisse purificatione, quum sis etiam omni lumine purior, rutilantior & splendidior.

Sed ais, cur ergo legem purificationis, vt testatur euangelion, obseruauerit, quando non habuit opus purificatione?

Matt.5. Primo, quia sicuti filius ei⁹, ita nec ipsa venerat soluere legē, sed adimplere.

Secundo, quia fuit humilis, nolens esse singularis, sed in omnibus licitis & honestis esse par omnibus hominibus, vti filius Iesus fecit, docens nos veram humilitatem, constantem in hoc, ne singulares esse nec videri velimus, quasi cæteris meliores, sed hoc nos debere magis humiliari, quo maiores aliis sumus. ita Paulus studuit omnibus fieri omnia. Eccle. 3. 1.Cor. 9.

Tertio, quia fuit obediens, vti filius eius vnigenitus, docens nos veram obedientiam, constantem in hoc, vt sustineamus etiam ea, ad quæ non obligamur ex lege, quam nescit obedientia, nullus arctata terminis, nisi charitate, 1. Cor.13. quæ suffert omnia.

Quarto, quia noluit scandalizare eos, qui suæ conceptionis admirandæ nescii erant, qui alioqui facti fuissent rebelles, ac dixissent, nec se seruaturos legem, quum nec Maria seruasset eam.

Quo quidem pacto virgo Maria nos docuit summe vitare scandalum, & ad ipsum vitandum nos plerunque debere facere & obmittere, ad quæ facien-
1.Cor.10. da & obmittenda non obligamur, memores, omnia quidem nobis licita licere, sed non omnia expedire. Sic Christus vectigal soluit, quod rigore iuris non Matth.17. debuit. Sic hodie cum virgine matre videri potius voluit immundus vt alii, & seruare legem purificationis, ad quam obligari non debuit, vt modo non
Ioan.13. scādalizaret, ad nos indubie dicens: Exēplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis.

Secundo, ardens & eadem cerea candela, significat Christum esse verum & æternum illud lumen, quod Maria, tanquam pulcherrima & purissima illa aurora in Canticis & stella matutina, peperit ac incendit, quod sua gratia,
Ioan.1. vita & doctrina illuminat omnem hominem, venientem in hūc mundum, de
Ioan.8. se dicens: Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ æternæ. In cuius luminis ortu Magi ab Oriente vsque ad
Matt.2. Bethlehem citra errorem ambularunt. Quod & ipse Simeon, senex veneran-
Lucæ 2. dus, summa cum lætitia & congratulatione testatus est, dicens: Nunc dimittis seruum tuū Domine, secundum verbum tuū in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum, lumen ad reuela-

reuelationem gentium. Et significatur admodum recte Christus dñs per lucentem eandemq; ceream candelam, q hęc contineat, quæ ipsius sunt IESV Christi.

Primo qdem cera signat eius carnē, quæ sine corruptione nata est de gloriosa virgine Maria, sicut cera fit ab apibus sine alterutrorū permixtione.

Secundo, lychnus signat animam Christi, q ipsa latuerit in carne, sicut lychnus in cera.

Tertio, ignis vere signat eius diuinitatem, quia Deus noster, ait scriptura, consumens est ignis. Et hactenus, quoad mysticam candelæ cereæ ardentis significationem. Deut. 4. Heb. 12.

Deinde quoq; catholicæ cæremoniæ purificationis Mariæ, sunt institutæ ad moralem admonitionem. Ipsa quidem processio in ea die cum cantico, admonet nos Christianæ charitatis & concordiæ, per paritatē constantis, in qua, sicut fratres, mutuo debemus in domino gaudere, dicente Paulo: Charitatem fraternitatis inuicem diligentes, spe gaudentes, idipsum inuicem sentiētes, non alta sapiētes, sed humilibus consentientes. Ipsa vero tota cerea & ardēs candela, significat tria nobis necessaria. Cera ipsam fidē signat, basim salutis: lumen, opus bonum fidei, quæ citra illud nihili valet, sicut cera sine lumine siue igne, tanquam mortua est. Lychnus signat ipsam rectam intentionem, quę seruanda est in omni opere bono, ne videlicet fiat à nobis ostensionis causa, sed duntaxat in Dei honorem, & in nostram nostriq; proximi salutem. Sicut enim lychnus sub cera latet, ita intentio boni operis, licet ipsum fiat in publico, manere debet in occulto. Id quod Christus vnico verbo docuit, inquiens: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificēt patrem vestrum qui in cælis est. Roma. 12. Iacob. 2. Matth. 6. Matth. 5.

Ex ijs igitur sequitur, q qui hactenus seruatas hasce catholicas in Ecclesia cæremonias in die purificationis, aut derident aut abrogant, vel eas non intelligunt, vel Christum esse lumen ad reuelationem gentium negant, putantes & Mariam indiguisse purificatione, quia suscepto semine Christum concepit, vt credit Iudæus impie, & nobis fide, per charitatē operante bona opera, non esse opus. Id quod est, totum Euangelion negare, & totum blasphemare Christianismum. Atq; hinc est, q qui quondam cereis luminibus Deum & eius gloriosam genitricem & cæteros ipsius sanctos honorarunt, modo laruati nepotantesq;, cursitantes more gentilium impiorum, honorant Plutonem & eius deam Proserpinam infernalem, cum cæteris dijs infernalibus. Quorum grauis peccati argumentum vel ex hoc animaduertimus, quòd sic interim luminibus abutentes, cariore precio cogamur emere quascunque candelas ex quacunque materia confectas, quàm antea. Demum vero dicunt hæretici, & sacrosanctæ nostræ religionis derisores, ad quid ipsa candelarum consecratio? quibus multi quasi incantatores abutuntur, cuius causa merito deberent tolli præmemoratæ cæremoniæ. Respondeo, Dominum dissuadere & prohibere triticum propter lolia & zizania eradicari, sed hæc tolli, illud vero seruari debere. Propterea nobis non constat, per huiusmodi consecratas candelas incan- Galat. 5. Matth. 13.

tationes fieri, quæ nec in hoc ipsum consecrantur, sed ea quidem ratione Dei verbo benedicuntur, vt ab eis ita discedere abesseq́ꝫ cogantur omnes cacodæmonum machinationes & insidiæ, vt eas digne gestare possimus, & ita lucere queamus interius per veram fidem, sicut extra lucemus per lumen, & eis sine diabolico præpedimento quocunq́ꝫ loco & tẽpore vti, in Dei Opt. honorem,
1. Tim. 4. & in nostram salutem, credentes omnem quidem Dei creaturam esse bonam, sed peccato protoplasti maledictam aliquo modo, sed eam maledictionẽ virtute Dei verbi remoueri, deniq́ꝫ benedici & sanctificari. Amen.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS in solennibus ferijs Annunciationis gloriosissimæ virginis Mariæ. Caput VI.

QVanta laude, spūaliq́ꝫ exultatione & deuotione toto terrarū orbe solennis dies, quæ vulgo solet appellari, dies Annunciationis Mariæ virginis, nobis sit peragẽda, vel ex hoc accipere possumus, ꝙ quemadmodum omnia festa tempora gloriosæ virginis, præcellunt omnia festa tempora sanctorum omnium, (ꝙ ipsa sanctos omnes tanto præcellit in omni laude generis, quanto præcellit splendore suo sol omnia alia sidera) sic festa dies Annunciationis Marianæ præcellit oĩa alia ipsius festa tẽpora, vel ideo, ꝙ hæc ipsa dies Annunciationis tam sit ipsius domini Iesu Christi filij Dei & Mariæ, quàm ipsius matris & virginis Mariæ: quandoquidem in ea die fuerit annunciatus domi-
Apoc. 14. ni I E S V, filij altissimi, regis regum, futurus in vtero virginali conceptus, futurusq́ꝫ ex ipso aduentus in hunc mundum, quum vel vterque contigerit ea solenni die.

Id quod aperto testanẽ catholicæ cæremoniæ, quæ tum obseruari consueuerunt in ipsa sacrosancta Liturgia, in qua videlicet eadẽ legi caniq́ꝫ solet pfatio, quæ legi solet in natalitio Iesu Christi, præsertim in Romana Ecclesia, quę sic habet inter cætera: Gratias agamus dn̄o Deo nostro. Vere dignum & iustum est, æquum & salutare, Nos tibi semper & vbiq́ꝫ gratias agere, domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus: Quia per incarnati verbi mysteriũ, noua mentis nostræ oculis lux tuę claritatis infulsit: Ve dum visibiliter Deum cognoscimus, per hunc in inuisibilium amorẽ rapiamur. Et ideo cum angelis & archangelis, &c.

Vel mutatis alicubi verbis ita: Aeterne Deus, Et te in Annunciatione beatæ Mariæ semper virginis collaudare, benedicere & prædicare: Quæ & vnigenitum tuum sanctispūs obumbratione concepit, & virginitatis gloria permanente, huic mundo lumen æternum effudit, Iesum Christum dn̄m nostrum. per quem maiestatem tuam &c.

Et recte nimirū, qa ꝗ debuit ea die cõcipi, moxq́ꝫ incarnari verbi diuini virtute in virginali vtero, annunciatus est ea die virgini Mariæ, quæ concepit il-
Luc. 1. lum, dicens: Ecce ancilla dn̄i, fiat mihi secundum verbum tuum.

Quo qdem verbo dicto, mox concepit virgo citra virile semen, factaq́ꝫ est
Luc. 1. vera Dei filij altissimi mater, ad eam statim dicẽte Elizabetha, visitata ꝑ illã: Benedicta tu inter mulieres, & bn̄dictus fructus vẽtris tui. Et vnde mihi hoc,

vt

vt veniat mater dñi mei ad me? Ecce eñi, vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo, & beata quæ credidisti, qm̃ perficient ea quæ dicta sunt tibi à domino.

Statim ꝓinde qñ gloriosissima virgo firma fide hæc quinq; verba ꝓtulit, Fiat mihi secũdum verbum tuum, spũssanctus in eam superuenit, ac ipsa Dei filium concepit: ac in ea verbum sic caro factum est, vt ipsa verbũ respondens, Ioan.1. susceperit verbum, proferẽs suum verbum, suscepit diuinum, emittẽs transitorium, amplexa est verbum sempiternum, manens in æternum.

In cuius sane memoriam quotidie adhuc fide ꝑ quinq; verba, HOC EST ENIM CORPVS MEVM, verbum efficitur caro, & panis ille viuus, q de cælo descendit, mundo dans vitam, q primum decoctus est in vtero virginis gloriosissimæ, trigesimo deinde tertio, vel circa, anno, oblatus mystice est primum in nouissima cœna secundũ ordinẽ Melchisedech sub specie panis, ac deinceps realiter in ara crucis ꝓ peccato totius mundi, & vna qdem eademq; die, non numero & specie, sed genere, diuerso qdem tẽpore, sed vigesimaquinta tamen Martij, quæ fuit dies Veneris. Matt.26. Psal.106.

Et recte nimirũ, vt sic tam ratio tẽporis q̃ prophetia prophetarũ cõueniret Euangelio, fidemq; faceret indubitatam toti mundo, quem fide nec aliter saluandum voluit Deus omnipotẽs, vti non obscure est intelligere ex collatione præcipuorum punctorum Euangelij eiusdem diei & prophetiarum.

Primo quidem, quia dicit Euangelion, in aduentu & conceptu Iesu Christi, mundi saluatoris & Messiæ, missum esse angelum in ciuitatẽ Galilææ, cui nomen Nazareth, & eum inibi conceptum, fieri cœpit vera prophetia Esaiæ, dicentis: Nazaræus de radice eius ascendet. Quanuis Iudæi, scribæ & pharisæi, prorsus increduli, & loci paruitatem præ superbia contemnentes, censuerint Messiam non oriturum nec in Galilæa, nec in Nazareth, dicentes Nicodemo: Scrutare scripturas, quia non surgit à Galilæa propheta. Quos simpliciter sequutus Nathanael, verus ille Israelita, in q̃ non fuit dolus, quum diceret Philippus: Quem scripsit Moses in lege, & prophetæ, inuenimus IESVM filium Ioseph à Nazareth, respondens ait: A Nazareth potest aliquid boni esse? Nimirum nescienter scripturam & rationem. Ipse quidem dominus totius humilitatis semper elegit infirma & abiecta, tum vt nos doceret humilitatem, nec gloriaremur de patria, tum vt constaret Christianam fidem & religionem non humana potestate, sed diuina virtute firmatam & introductam, teste Paulo. Luc.1. Esa.11. Matth.2. Ioan.7. Ioan.1.

Secundo, qa dicit ipsum esse missum ad virginẽ, quæ cõceptura esset filium altissimi, scilicet Dei, de ꝓgenie Dauid, non ex virili semine, sed de spũsancto, fieri cœpit vera duplex prophetia.

Vna qdem Esaiæ, dicẽtis: Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, quod est, Nobiscum Deus. Esa.7.

Altera Dauidis, in persona patris æterni, de seipso dicẽtis: De fructu vẽtris tui ponam super sedem tuam. Psal.113.

Hinc quando Iudæos rogaret Iesus, cuius ipsi filium censerent futurum Matt.22.
Chri-

Christum, responderunt ex hac prophetia, filium Dauidis.

Et recte, nimirum concipi nasciq; debuit à virgine. Et quidem ab integerrima, castissima & purissima, quæ tam nomine Maria quàm re ipsa, sic omnibus spiritussancti donis, dotibus & gratijs illuminata fuit, vt non immerito dicatur speciosior esse sole, & super omnem dispositionem stellarum, & quæ luci comparata, prior inueniatur, author ipse totius puritatis, integritatis & castitatis, vtpote splendor gloriæ & figura substantiæ Dei patris, candor lucis æternæ, sol existens iustitiæ, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum.

Sap.7. Heb.7.

Atq; proinde verissime salutauit eam angelus ea salutatione, qua nulla creatura fuit vnquam salutata, dicens: Aue gratia plena, dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Quæ quidem salutatio fuit ac est initium lætissimi de Christo tunc nasciturо, Euangelij. Quod futurum Deus olim in mundi principio promisit, ad serpentem dicens: Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum & semen mulieris. Ipsa conteret caput tuum. Id quod virgo Maria fecit instrumentaliter, quando concepit & peperit filium Dei, qui sua virtute caput, id est, potestatem serpentis antiqui, Cacodæmonis videlicet, fregit & ita superauit, vt nobis credentibus nihil prorsus sine consensu nostro damnationis inferre possit.

Gene.3. Heb.2.

Tertio, q̃a dicit ipsum Christum conceptum â sexto mense conceptionis Ioannis Bapt. fieri cœpit vera figuralis cõparatio scripturæ, quę subindicat Christum conceptum in Martio, primo apud Iudæos omnium mensium, dicẽte ad ipsos de Martio Mose: Mensis iste, scilicet Martius, vobis principium mensium, primus erit in mensibus anni. Quòd vero Christus fuerit in Martio conceptus in vtero virginis, arguit hoc, q̃a Ioãnes fuerit cõceptus viij. Caleñ. Octobris, quæ est dies vicesimaquarta Septembris, inter hunc vero & illum mẽsem reperiuntur sex integri menses. Fuit autem pręterea Christus in vtero virginis cõceptus vicesimaquinta Martij, quæ tum fuit feria sexta, quam nos appellamus diem Veneris.

Exo.12.

Primo vero voluit dominus in Martio concipi, quòd vti mundus esset in eo mense materialiter per verbum nondum incarnatum conditus, ita pariter in eo mense deberet idem mundus spiritualiter creari per verbum incarnatum, quod ea die mox factum est caro, quando respondit virgo: Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Sicut proinde quinque verbis fidei, filius Dei factus est caro cum sanguine: sic quotidie quinque verbis fidei, Hoc est enim corpus meum, fit idem caro & sanguis, ita q̃dem, vt nec de hoc, nec de illo dubitandum sit, quando non est apud Deum impossibile aliquod verbum.

Ioan.1. Luc.1.

Secundo, quòd vti mense Martio cuncta elementa & terræ nascentia renouari soleant, & ad esse nouum & lætabundum reduci, sic in eo Mense cuncta spiritualiter in homine, qui est omnis creatura suis dotibus, renouarentur, ad esse nouum & beatum reducẽda per conceptionem suam, qui dudum eiusmodi renouationem promisit, inquiens: Ecce noua facio omnia. Quam q̃dem re-

Esa.43. Apoc.21.

renouationem dudum plerique omnes homines pij desiderarunt, clamantes: Eccl. 43.
Innoua signa, immuta mirabilia. Quibus ille fidem fecit, quando fuit conceptus in vtero virginis, iuxta prophetam, dicentem: Creauit dominus nouum Hiere. 31.
super terram, fœmina circundabit virum. Id quod concipiendo filium Dei fecit virgo Maria, quæ sexu fœmina, circũdedit cõcipiendo CHRISTVM, qui quãuis secundum humanitatem paruulus erat in vtero, vir tamen fuit ab Esa. 9.
æterno perfectus.

Tertio vero voluit in ipsa sexta feria nasci, vt quẽadmodum ea ipsa die creatus erat homo primum, simulq; trãsgressus, lapsus in æternam & tẽporalem mortem, ex paradisoq; pulsus, ita ipse ea die hoĩem rursus sua conceptione & morte (quæ contigit ea quoq; die) recreare, restituere vellet ad vitam æternam patriq; suo reconciliare, vereq; in paradiso collocare.

Ad hunc sane modum, charissimi, non modo habetis, quare dies Annunciationis Mariæ, tam sit dñi, q̃ matris ipsius, & quare tum cæremonialiter legatur eadem p̃satio, quæ in ferijs Nataliciĵ Christiani legi solet, q conceptio Christi tam per ipsum, q̃ per matrem ex spũsancto perfecta fuerit: sed & comprobationem supremi articuli fidei nostræ, quæ est, vt credamus Iesum Christum, filium Dei, conceptum citra virile semẽ, videlicet à spũsancto, natumq; ex Maria, quæ, figura per Ezechielem testante, virgo mansit inuiolata ante, in & post partum, cõcordantibus, vt dictum est, prophetijs cum Euangelio, quod in die Ezec. 44.
Annunciationis Mariæ legitur.

Credere igitur non modo debemus cum Maria & Elisabetha tantũ Christi conceptionis mysterium, sed & grati esse pro ipso debemus semp domino Deo, fidem de eo nostram bonis operibus, vti Maria & Elisabetha fecerunt, approbantes. Amen.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS in die S. Marci processionaliter seruari solitis. Cap. VII.

IN ferijs diui Marci Euangelistæ, cæremonialis haberi solet Litania & processio de loco sancto, ad alium locum sanctũ. Quibus vero cęremonijs hęc ipsa Litania & ꝓcessio pagi soleat, haud operæ precium censuerim hoc loco repetere, quum suprà dixerim, qñ de cæremonijs dñicæ & Hebdomadæ Rogationum sermonem habui. Hac proinde parte hoc duntaxat monendum putauerim, esse videlicet Litaniam ab Ecclesia duplicem institutam, & à multis hinc annis seruatam.

Vna earũ est dici cœpta minor, qa fuerit authore minore & in loco, vtpote à Mamerto Episcopo Viennæ ciuitatis Galliæ, tempore Zenonis Imp. anno post Christum natum CCCCLXIIII. instituta, quæ in Hebdomada Rogationum peragitur, qua de paulo superius egimus.

Altera vero dicitur Litania maior, quia fuerit in loco magno, Romæ videlicet, à magno Episcopo, vtpote à magno Gregorio papa, ꝓ magna causa, nimirum pro submouenda grandi peste, quæ populum Romanum miserabiliter vexauit, & subitanea morte ꝓstrauit, Anno post Christũ natũ D.XCIIII. solenniter instituta.

Quum

Quum enim temporibus Magni Gregorij populus Romanus, qui tempore quadragesimali continenter vixerat, ac in paschate dominici corporis perceptione domino se vniuerat, cito oblitus benefactorum, ab eo recessit, mandataq; eius transiliens, commessationibus, ludis, luxurijs, & cæteris vitijs ac sce-
1. cor. 11. leribus frena laxauit. Dominus proinde non ferens iniuriam, secundum Pauli comminationem, tanta cum inguinariæ pestis crudelitate percussit, vt in via, mensa, ludis, colloquijs sternutantes & oscitantes plurimi subito morerentur. Gregorius itaq; pastor pius & prudens, vt domino populum reduceret, ipsiusq; liberationem ab ira eius impetraret, processionem instituit, & per orationum, confessionum ac humiliationum instãtiam, desiderata impetrauit. Cuius institutio ab eo vsq; tẽpore prorsus inuiolabiliter toto Christiano orbe obseruata est, & quidem semper in die sancti Marci Euangelistæ, cum quo, charissimi, hac etiam tempestate pestifera deuotius est orandum, quum sit ex nu-
Sap. 5. mero eorum iustorum, qui perpetuo viuũnt cum Deo. Nec proinde dubium, quin eius pro nobis apud dominum Iesum intercessio plurimum prosit, iuxta
Iacob. 5. sanctum Iacobum, dicentem: Multum valet assidua iusti deprecatio. Quanti vero, viuens adhuc, fuerit idẽ sanctus Euangelista, non obscure est intelligere in nostro sermone, qui positus est in lib. nostrorũ Fragmentorũ de diuo Marco, quò lectorem remitto.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS in ferijs S. Ioannis Baptistæ. Cap. VIII.

QVàm venerabilis, magna & sancta nobis esse debeat dies ipsa *natalitia* diui Ioannis Bapt. præcursorisq; domini nostri Iesu Christi, vel ex ipsius S. Ioannis venerabilitate, magnitudine & sanctitate cognoscimus, quę ex multis plane dignoscitur. Et quidem in primis, q eius magnitudinem & sanctitatem
Luc. 1. non modo prænunciauerit angelus Gabriel, inquiẽs ad Zachariam, ipsius genitorem: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua. Et vxor tua Elisabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem, & erit gaudium tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebũt. Erit enim magnus corã domino. Nec solum homo ipse magnitudinẽ illius ex miraculosa ipsius
Luc. 1. & conceptione & natiuitate præsagiuit, mutuo dicens ad alterum: Quisputas puer erit iste? etenim manus domini erat cum illo: sed & Iesus Christus, Deus & homo, dominus angelorum & hominum, verbo veritatis ita confirmauit
Matth. 11. eum, vt ipsum Ioannem Baptistam nemini, p̃terquàm sibijpsi, postponendum
Luc. 7. censuit, nec ei præferendum quenq̃, vtpote quem vel omnibus post se æquauerit, vt est Hieronymi & Augustini sententia, vel longe prætulerit, vt est Theophylacti & Ambrosij, & mea quoq; sententia, dicens: Amen dico vobis, non
Matth. 11. surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista.
Luc. 7.

In quo rectè quidem videtur distinctione generis & sexus excepisse Christum, quo tam minorem dicebat se esse Ioannes, vt indignus esset soluere corrigiam calceamentorum eius, & eius benedictam matrem Mariam, quæ non natus fuit, sed nata: sicut ille non mulieris, sed virginis fuit natus. Maior proinde
4. fuit Ioanne Christus, verum non mulieris, sed virginis filius: maior quoq; Ioanne

anne fuit Maria, sed inter natas: propter cuius ineffabilis gratias & dotes ad eam dicit scriptura: Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu sola supergressa es vniuersas. Pro. 31.

Non potuit vtique Ioãnes non esse maior quolibet, q participauit de vnaquaque hierarchia sanctorum, & non solum in oĩbus choris hoĩm sanctorum in cælo, sed & in choro angelorum reperitur.

Magnus vtique fuit, qa Patriarcha, quum fuerit, dño teste, limes & terminus Matth. 11. vtriusque testamenti, cum q̃ lex vetus, & ea quidẽ rigoris & iustitiæ cessauit, lex vero noua cœpit, & ea qdem gratiæ nouæ, quam & ipsum nomẽ Ioannes, q̃d gratiã sonat, exprimit. Cuius sane p̄scius angelus, hoc ipsum nomẽ simul cum natiuitate p̄nunciauit, dicẽs: Et vxor tua Elisabeth pariet tibi filium, & vocabis nomẽ eius Ioannes. Atque hoc est, φ parẽtes eius ab angelo p̄moniti, puero Luc. 1. in circuncisione nomẽ patris Zachariæ dãdum noluerint, dicẽte matre, quum vellẽt eum vocare Zachariam: Nequaq̃, sed vocabit̃ Ioannes. Et ipse pater quoque mutus & surdus adhuc, p̄pter incredulitatẽ, accepto pugillari, scripsit, Luc. 1. dicẽs: Ioannes est nomẽ eius, quum tñ nemo esset in eius cognatiõe, q vocaret̃ eo nomine, sed esset etiam veteris apud Iudæos cõsuetudinis, vt pueri nominarentur nomine parẽtum, maxime Primogeniti. decuit igitur eum habere nomen nouum & nouæ gratiæ, q prædicturus erat eum, qui noua faceret omnia, veteraque finiret.

Magnus etiam fuit Ioannes, qa non modo p̄pheta, sed plus q̃ p̄pheta, teste dño, fuit qñ dñm prophetarum vidit & tetigit, quem cæteri duntaxat à longe prædixerunt. Matth. 11. Luc. 7.

Magnus fuit Ioannes, qa fuit apostolus & angelus à Deo missus, vt de lumine præberet testimonium. Ioan. 1.

Magnus fuit, quia virgo, quum vxorem habuisse non legatur.

Magnus, qa confessor, vt q confessus est vere, & non negauit, se scilicet non esse Christum, sed ipsum esse Iesum Nazarenum, cuius nõ esset dignus soluere corrigiam calceamentorum. Ibidem.

Magnus, quia monachus, eremita, similis Heliæ, spũ, habitu, vita, puer adhuc existens in desertis vsque in diem ostẽsionis suæ ad Israel, vinum & siceram non bibens, melle & locusta pastus, pellibus camelorum indutus, pellicea zona cinctus.

Magnus, qa vita & p̄dicatione sua multos filiorum Israel ad dñm Deum conuerterit, illique plebem perfectam reddiderit. Luc. 1.

Magnus denique, qa martyr, ob ueritatẽ & iustitiam, misere ab Herode inuidia Herodiadis in carcere decollatus fuerit: Subsequẽs igit̃ est, φ dñs ipse vere censuerit illum maiorẽ cæteris esse, dicẽs: Amẽ dico vobis, inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Matth. 11.

Iam vero, charissimi, si Lucas Euangelista vel ideo magnus habetur, φ ab ipso Paulo commendetur, quum dicit eum esse, cuius laus sit in Euangelio per oẽs Ecclesias: quàm putemus habendus sit magnus Ioãnes ipse Baptista, cuius 2. cor. 8. non solum vbique laus est in Euangelio, sed & per authorem Euangelij, vtpote

Christum, regem laudis & gloriæ passim expressa, nec modo per Ecclesias, sed & per synagogas Iudæorum & Ethnicorum congregationes, vtpote quæ illius etiam magnitudinem iam olim certis cæremonijs, quæ variæ sunt, ostenderunt, & inter natos mulierum dignitate Christo & deiparæ Mariæ non esse quenquam proximiorem, prout vtriusque tempus & conceptionis & natiuitatis, quod pulchre sibi mutuo conueniens est, arguit, prout statim ostendemus in cæremonijs in eius ferijs seruari solitis.

Prima earum est, quod in eius feriarum natiuitatis vigilia ieiunat Ecclesia: propter

Luc. 1. eum quidem, quia puer adhuc in eremo quoad ostensionem suam in Israel, ieiunauit & asperam duxit vitam, cui merito compatimur: & propter nos quoque, quatenus ieiunando carnaliter & spiritualiter, ad deuotam celebrationem eius feriarum futuri simus aptiores magisque idonei. sicut enim crapula grauat cor, ita abstinentia leuat & purgat.

Secunda, quoniam plerisque in locis in eius ferijs summo mane legitur circa solis ortum Liturgia sacrosancta, sicut in die natiuitatis Iesu Christi, in argumentum, quod ipsius natiuitas, quæ die xxiiij. Iunij peragitur, non secus atque aurora fuit, quæ nobis prædixit esse propinquum Christum, solem iustitiæ, vnde & aurora & Lucifer appellari cœptus est, quia Christum quasi lucifer solem præcesserit, atque propterea præcursor domini dictus est.

Tertia, quod multis in locis cum singulari tripudio & gaudio fiunt incendia & rogi, quibus significatur, quia Ioannes Baptista fuerit illa lucerna, qua de Christus ait: Ille erat lucerna ardens. Vnde dici cœpit apud Græcos, lampas, de qua

Ioan. 5. Psal. 31. dudum pater cælestis prædixerat per prophetam, inquiens: Paraui lucernam Christo meo. Ardens vtique fuit & lucens lucerna in vtero matris, post partum in-

Luc. 1. fans, & factus denique vir. In vtero quidem lucerna fuit, ita vehementer ardens ab igne spiritussancti, vt iam Christi sentiret aduentum, qui necdum sentire potuit seipsum, qui quum illo adhuc in tempore sub modio adhuc in vtero matris poneretur, & soli matri luceret, magnum ei pietatis sacramentum reuelans ipso motu nouæ exultationis, postea luxit omnibus, qui erant in domo domini, quippe multos filiorum Israel ad dominum conuertens, quibus arsit & luxit. Arsit inquam fide & dilectione, luxit verbo & actione puer adhuc, & deinde vir factus, vtpote qui, Euangelista teste, puer creuerit, & confortatus fuerit spiritu, fue-

Luc. 1. ritque in desertis vsque in diem ostensionis suæ ad Israel. Huius igitur ardentis & lucentis lucernæ memores esse debemus, eamque sicut exemplar imitari apud ignem, qui fieri solet in eius ferijs, qui quoque fieri debet cum deuota memoria diui Ioannis Baptistæ.

Non proinde cæremonias catholicas, sed potius superstitiones abusionesque diabolicas, planeque posthac minime ferendas obseruant, qui non modo tempore eiusmodi incendij vel ignis, sed & in totis ferme sanctissimi viri ferijs quasi vesani, lasciuis & impudicis cantilenis, saltationibus, choreis, crapulis, bibitionibus, conuiuijs, iocis & id genus alijs abusionibus indulgent, dehonestantes

Matth. 11. sanctissimum virum, qui nihil horum fecit vnquam, de quo veritas ait: Venit Ioannes neque manducans neque bibens: immo sic innuentes, eum non fuisse lucernam sanctæ

vitæ

vitæ & doctrinæ, sed vitiorum tenebras, similes proinde perfidissimis Iudæis, ad quos de Ioanne Christus aiebat: Ille erat ardens lucerna & lucens, vos autem voluistis ad horam exultare in luce eius. Ioan. 5.

Sed inquis, non lætandum est in tanto festo tanti viri? Est, inquam, gaudendum in ferijs eius viri, in cuius natiuitate, teste angelo, multi debebant gaudere, cum ipsemet nondum natus, in vtero exultarit vltra legem paruulorum nascentium, qui pleriq; omnes à materno vtero prodeuntes, mœrent & plorant: sed gaudendum est non carnali, sed spirituali gaudio, quod non aliud est, quàm quædam interior lætitia, quæ nascitur ex recordatione diuinæ gratiæ & sanctitatis eius, cui gratia data est, quam deinde sanctitatem bene beateq; viuendo quis sequitur. Atq; hoc est, quod Christus increpauerit Iudæos, quod noluerint exultare in luce scilicet virtutum, non autem in tenebris, quas ille non habuit, in quibus gaudent, qui sic insaniunt in ferijs S. Ioannis. Quarta ceremonia est, quod in quibusdam Christiani orbis finibus & locis voluitur rota, & ea quidem quandoq; incensa, significans, solem in firmamento cæli, ad significandum videlicet, quod quemadmodum sol, per rotam significatus, qui nuper cum radijs suis ad altiora sui circuli, perueniens, in die natiuitatis S. Ioannis altius peruenire non potens, sed se vertens descendit, diesq; tunc minor breuiorq; fieri solet, (vnde & dies natiuitatis sancti Ioannis Baptistę, dici cœptus est apud Germanos à versione solis, Sant Joannes Sonwend: apud Græcos vero Lampas, quod tum sol instar lampadis altissimus appareat, quod tamen res non habet, sed ante octiduũ fuit altior) in die vero natiuitatis Iesu Christi cum radijs suis inferius descendere non potens ascendit, redditurq; tum dies longior & prolixior: ita quidem Ioannes, Christo nõdum nato, nec adhuc prædicante, ita summus & altissimus, & in primis à suis discipulis est habitus, vt à multis cœperit haberi Christus, quasiq; vulgi iudicio supra Christum longe ascendẽs: sed Christo nato, eoq; prædicante, miraculaq; patrante, cum duodecim discipulis suis, qui per radios accipiuntur, cœpit ipse Ioannes descendere per famam, fieriq; minor, Christus vero ascendere maiorq; reddi, prout Ioannes ipse, quũ discipuli eius admirarentur, quod Christus cui paulo ante apud Iordanem dederat testimonium, baptizaret, & pleriq; omnes ad eum venirẽt, respondẽs ait: Illum oportet crescere, me autem minui. Qui de sursum venit, super omnes est: qui est de terra, de terra est, ostendẽs se esse hominem de terra factum, sed Christũ esse Deum adeoq; Dei filium, nec à terra, sed hominem à Deo spiritu sancto conceptũ, qui recte fama diuinitatis, deinde cresceret, ipse vero minoraretur fama diuinitatis, quæ nulla esset in eo natura. Creuit proinde dominus, quia toto terrarum orbe fidelibus creditum est, quod ipse solus Christus esset, qui paulo ante solum propheta credebatur, innotuit. Decreuit autem ac minoratus est Ioãnes, quia qui Christus æstimabatur, quod non esset Christus ipse, sed Christi præco, prorsus apparuit. Igitur iure, nato Ioanne, lux diurna minorari incipit, cuius fama diuinitatis desitura, & baptismus in breui finem esset habiturus. Iure quoq;, nascente domino, dies abbreuiata ad incrementum luminis redit, quia apparuit ille qui lucem suæ cognitionis, quam prius sola Iudęa, & hoc tantum ex parte, habebat, cunctis gẽtibus adaperiret, caloremq; suæ dilectionis in totam mundi latitu-

Luc. 1.

Ioan. 3.

Ioan. 3.
Gene. 2.
Matth. 1.

Ioan. 3.

dinem diffunderet. Hoc itaque vult sibi alicubi rotæ volutio, nempe significãs Ioannem utique maiorem omnibus, sed eo tamẽ esse Christum maiorem, cuius ipse fuit propheta, præcursor, lucerna, baptista & amicus singularis, vt de seipso testatur aliàs. Id quod & dñs aperte subindicat, inquiẽs: Amẽ dico vobis, non surrexit inter natos mulierum Ioãne Bapt. maior: qui aũt minor est in regno Dei, maior est illo, se ipsum videlicet significans, qui in regno Dei siue etiam cælorum, quod idem est, id est, in Ecclesia militante, minor aliquãdo habebatur ipso Ioanne: fuit re vera, Ioanne ipso teste, multo maior.

Matt. 11.

Hæ nimirum sunt cæremoniæ, quæ passim in Christiano orbe geruntur, in ferijs natalicijs diui Ioannis Bapt. quæ profecto nec sunt impiæ, nec inutiles, si ipsis vtimur cum deuota quadã rerum cælestiũ & diuinarum, eaque graui maturaque memoria & significatione, quam in se continẽt, vt audiuimus, satis iucundam.

Quòd vero nonnulli in eisdem ferijs colligunt ossa & quædam alia immunda, comburẽtes ea, vt deinde fumus in aerem producatur, ferẽtesque deinde tedas & faces arua circumeunt, partim sequuntur superstitiose Ethnicos, partim mẽdaciter repræsentant ossium diui Ioannis combustionẽ, qui nec xxiiij. Iunij, sed tẽpore paschali mortuus traditur, decollatus per Herodẽ anno post Christum natum XXXII. vtpote anno passionem domini præcedente.

Quum olim, vt nonnulli tradunt, circiter tempora Iunij & Iulij, dracones in aere volantes sub tempus feriarum Ioannis Bapt. sua libidine & immunditia per calorem solis, qui tunc plerunque intensissimus est, excitata, puteos & fontes infecissent, cœpissetque deinde aer vnà cum aqua sic corrumpi, vt multi propterea vel infirmarentur vel morerentur, ex consilio philosophorum persuasi, passim circa puteos & fontes fecerunt ignes & incendia, facesque iactitarũt in altum, credentes ex eorum ardore & fumo venenum & corruptionem propulsatum iri. Sed quid autem ad Ioannem Bapt. quasi hæc ipsa infectio non grassata fuisset nisi in eius die, quasique ipse fuisset causa talis corruptionis? Nec vere, nec indubitato repræsentare possunt combustionem ossium S. Ioannis Bapt. quæ nonnulli opinantur combusta à gentilibus in ciuitate Sebasto, quandoquidem nulla fide digna satis historia serio testetur hoc ipsum, sed contrarium à doctoribus, & ijs quidem recentioribus fertur, & à vetustioribus quoque, videlicet hoc, quod Ioannes Bapt. coniectus sit ab Herode propter libertatem veritatis in carcerem Machærunte, quod castellum fuit, quodque post eius decollationem corpus eius discipuli venerint, & ipsum sepelierint in Sebaste ciuitate, quæ dicebatur antea Samaria, ciuitas regia in Israel inter Iudæam & Galilæam, Latine Augusta, quia fuerat ab Herode in Augusti Imp. gratiã renouata, caput vero transtulerint Hierosolymam, quod deinde mirabiliter cum ossibus ipsius, cura diligentiaque Imp. Theodosij, Martiani, Valentis, translatum est Constantinopolim, vbi in eius honorem constructa est ædes sacra, deindeque Genuam ossa delata sunt, vbi adhuc quiescere dicuntur, caput vero Pictauium in Gallia à rege Pipino deportatum. Hac de re, satis vbique dubia, vide Eusebium in nominibus locorum ex Actis apostolorum, & de locis Hebraicis Hieronymũ super Abdiam, Scholast. histor. cap. lxxiij. Euseb. Hist. Ecclesiastic. lib.

Matth. 14. Marc. 6.

lib.ij.cap.xxviij.Tripar.lib.vi.cap.xv.Sozomenum lib.ix.cap.xxxiiij.

Ego sane cæremonias eiusmodi dubias,nec omnino nos admonẽtes rerum Christianarum,vel præteritarum,vel p̃sentium,vel futurarum, cẽseo vel submouendas,vel ita agendas,vt euidenter in Dei gloriam,vel in suorum laudẽ, vel nostram salutem quoquo modo cedere videãtur,& hasce q̃dem de ignibus & incendijs in S.Ioannis Bapt.ferijs aut submouẽdas,aut ita celebrandas, vt citra leuitatem sint nobis in memoriam sanctam S.Ioannis,tanquam lucernæ,in cuius luce simus sp̃ualiter gaudentes & eius imitatores,donec perueniamus ad æternam illam lucem claritatis æternæ. Amen.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS in ferijs diuisionis Apostolorum. Cap. IX.

QVanuis dies ipsa, quæ Diuisionis apostolorũ inscribitur, non toto terrarum orbe,sed multis duntaxat in locis eiusdem,celebris est & solennis & festa,ego tamen à puero in hoc vsq; tẽpus semp & quidẽ maxime desideraui, eandẽ diem nobis oĩbus q Christum ꝓfitemur,fieri debere summe festam,celebrem & solennem. Quanta enim veneratione & obseruantia eadem ipsa dies modis oĩbus digna sit,partim ex eius nomenclatura,partim ex ipsius cæremonijs,quæ in multis prouincijs,& præsertim Germaniç,peragi solent,intelligere possumus.

Eius enim nomenclatura est, Dies Apostolorum diuisionis, haud vtiq; sic appellari cœpta,quòd illi quoquo modo fuissent ea die discordes inter se & diuisi,quos vsque adeo spiritus vnitatis & concordiæ vinculo pacis statim post assensionem dominicam perseuerantes vnanimiter in oratione coniunxit animo,vt cor omnium fuerit vnum & anima vna. De quibus canitur,quia nec in Act.4. vita nec in morte fuerint separati. Sed ideo dies diuisionis apostolorum vocari cœpta,quòd ea die,idibus videlicet Iulij,quç quintadecima est eiusdem,anno post CHRISTI assensionem duodecimo, ipsi duodecim apostoli tradantur diuisi sigillatim,& profecti in singulas totius orbis partes,& diuisas iuxta domini iussionem & impletionem oraculi regij prophetæ,dicẽtis: In oẽm Psal.18. terram exiuit sonus eorum,& in fines orbis terræ verba eorꝫ. Id tum esse completum,quando se partiti sunt in singulas partes, alibi Paulus satis insinuat. Roma.10. Sunt enim illi ter quatuor proceres,qui (sicut Ecclesia canit) in quatuor terræ plagas tanquam gloriosi legati summi regis Euangelion annunciarunt, perinde q; gloriosi principes CHRISTO belligerati sunt. Siquidem Oriens cesserit Thomæ & Bartholomæo, Meridies Simoni & Matthæo, Aquilo Philippo & Thaddæo, medium mũdi Matthiæ & Iacobo iusto, mediterranei maris prouinciæ Ioanni & Andreæ, Occidẽtis regna Petro & Iacobo Zebedæi, ipsi autem Paulo totus mundus,quem,Ecclesia testante, suis prædicationibus & scriptis docuit.

Iam vero licet ab inuicem corpore, non tamen animo, sunt separati, neq; à charitatis vinculo,quod in vnitate consistit,sunt diuisi,qui cõcorditer Deum trinum & vnum prædicarunt. Quinimo semper in vnum coniuncti, atque in Christo tanquam in centro coincidentes,locorum tamen spatijs seiuncti,fili-

Ioan.11. os Dei, q dispersi erant, congregauerunt in vnum, & dissipatas oues ad vnum veri pastoris ouile coegerunt.

Quomodo aūt hoc ipsum fecerint, satis argumēto sunt cæremoniæ, qbus pleriq; pluribus in Christiano orbe locis vtunt in ipsa die diuisionis apostolorum. Sunt aūt hæ cæremoniæ:

Claudūt scholastici literarij ædes ludi literarij, quas ludi magister vnà cum suis fortiter oppugnat, contra quem illi repugnant, donec iste vel voluntarie polliceatur eis à studijs remissionem, vel eam ipsam vincendo expugnandoq; largiatur.

Scholastici claudētes ædes contra suum magistrum & qui cum eo sunt, repsentant q̄scunq; infideles, Christum & apostolos, q p ludimagistrum & suos collaboratores designant, primum recipere nolētes, donec p illum expugnati, obligatam habuerunt remissionē peccatorꝝ. Qn̄quidem illi, inquam, apostoli

Psal. 44. sunt principes illi vere gloriosi, q̄s summus ille monarcha, Dauide vaticināte, constituit sup oēm terram, vt eam sibi belligerādo subiugarēt, quos Ecclesia proinde vocat inclytos Dei bellatores.

Sed cōtra quem belligerati sunt? Contra diabolum & eius satellites & adhærētes, cuiusmodi fuerūt infideles impij, quē dn̄s vocat antiquum draconem & serpentē, quum in psona Ecclesiæ dicit ad apostolos: Estote fortes in bello, & pugnate contra antiquum serpentem &c.

Sed quibus armis illi pugnarunt contra cacodæmonem & infideles? Vtiq;

Ephes. 6. non materialibus & corporeis, sed spiritualibus, de quibus Paulus ad Ephesios. Sunt autem ipsa arma spiritualia nihil aliud, quàm dona Dei virtutesq; diuinæ adeoq; theologicæ, quæ aliàs appellat idem Paulus arma lucis, inquiēs:

Roma. 13. Abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Qui se alio in

Coloss. 3. loco declarans, quodammodo ait: Induite vos electi Dei sancti viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam: Siquidem per eiusmodi virtutes pugnetur contra diabolum, mundum & carnem. Ad hunc sane modum fides ipsa apostolorum fuit scutum, galea spes, lorica iustitia, gladius ipsum

Heb. 4. Dei verbum, efficax & penetrabilius omni gladio ancipiti, pertingens vsque ad diuisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum. Hinc

Ephe. 6. Paulus admonens ait: De cætero fratres confortamini in domino & in potentia virtutis eius. Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli. Quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus. Propterea accipite armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam iustitiæ, & calceati pedes in præparatione Euangelij pacis. In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea repellere, & galeam salutis

1. Pet. 5. assumite, & gladium spiritus, quod est verbum Dei &c. Ad idem hortatur Petrus, inquiens: Sobrij estote, & vigilate, quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circumit, quærēs quem deuoret, cui resistite fortes in fide. Id

quia

quia apostoli bellatores inclyti fecerũt, cœpit fieri verũ quod ait Ioannes: Omne quod natũ est ex Deo, vincit mũdũ. Et hæc est victoria, quæ vincit mũdum, fides nostra. Quis est qui vincit mundũ, nisi qui credit, qm̃ Iesus est filius Dei? Quales quia fuerunt apostoli, factũ est, vt per fidem & reliquas theologicas virtutes vicerint regna mũdi, carnis & cacodæmonis, estq́ eorum, iuxta prophetam, principatus ita nimis confortatus, vt eorũ armis, hoc est, diuinis virtutibus & prædicationibus etiã totus mũdus resistere nõ potuerit, quinimo vere fieri fecit Dñs in eis, quod ad ipsos antea dixerat: Cõfidite, quia ego vici mũdũ. Nolite timere pusillus grex, quia complacuit patri vestro, dare vobis regnũ. 1. Ioan. 5. Psalm. 138 Ioan. 16. Lucæ 12.

Nonne, quæso, Christus rex regum, hoc ipsum, quod semel promisit eis, in tẽpore præstitit abunde, quũ ipsi virtutibus euangelicis & doctrinis suis, quãtumuis paradoxiacis, effecerint quod ante ipsos mortalium nemo quouis modo potuit efficere? Fuerunt sane magni quidam vehemẽtesq́ legumlatores, apud Athenieñ Solon, apud Lacedæmonios Lycurgus, apud Cretenses Minos, apud Romanos decemuiri: nullus tamen eorum efficere potuit, vt leges, quas tulisset, vtcunq́ carni quandoq́ plurimũ arridentes, aliæ quoq́ natiões amplecterentur. Ac ne quisquam illorum tentauit quidem hoc, ne præter inanem operam impudẽtiæ quoq́ lucrifaceret opinionẽ. Nonne, obsecro, Soloni vix decenni exilio leges suas vni obtrusit ciuitati? Et Plato vir tam doctus & facundus, nunquam persuadere potuit, vt Athenieñ reciperent leges ipsius. Quum tamen non addubitãdum est, quin omnes sibi persuaserint, leges, quas cõdidissent, esse veras, & optasse, si fieri potuisset, vt totus terrarum orbis eas amplecteretur. Insuper ne Mosis quidem leges vltra nationẽ vnam propagatæ sunt, quanuis pharisæi magna ambitione proselytos aliquot venarentur. Addo, quòd ne violenta quidem Cæsarum authoritas extorquere potuit, vt ipsorum leges apud omnes gentes pondus haberent. Et quod illi conati sunt proditis legibus, idem conati sunt philosophi præceptis suis, magno iudicio summaq́ cura proditis. Quorum nemo tam eloquens fuit, tamq́ eruditus, vt vni cuipiam nationi persuadere potuerit.

Soli apostoli, qui nec genere, nec potentia, nec eloquentia, nec numero, nec id genus rebus humanis aliis humano more valentes & pollentes, (vtpote q eorum duodecim duntaxat, & magna quidem ex parte piscatores, cerdones, illiterati, simplices & prorsus inermes extiterint) armis suis spiritualibus, id est, euangelicis virtutibus, dotibus & prædicationibus, Christo cooperante, & illas signis pro loco, tempore & persona sequentibus confirmante, intra plane paucos annos cunctas totius orbis regiones & prouincias occupauerunt, persuaserunt ac vicerunt, nempe Græcos & Barbaros, doctos & indoctos, plebeios & reges, quãlibet antea rebelles, ad se pertrahentes, tam pugnãdo efficaces, vt ad eorum oppugnationes ac prædicationes infinita propemodum millia hominum, relictis patriis legibus, relicta maiorum religione siue potius superstitione, relictis voluptatibus ac vitiis, quibus ab incunabulis assueuerant, nouam ac peregrinam religionem & fidem, quippe Christianam, quantumuis inuisam primitus, amplexati fuerint, seq́ totos Christo dedide- Act. 4. Marc. 16.

rint, & eo quidem tempore, quo nullum magis fuit instructum nec eruditionis nec facundiæ præsidijs, nec Monarcharum potentia, nempe quando Romanum imperium cum alijs orbis regnis, mire doctis hominibus, diuitijs & populis modis omnibus floruit.

Atq; licet vniuersus mũdus omnibus suis presidijs aduersus tam paucos, & eos inermes apostolos, & eorũ dogmata pugnaret, nec se primũ dedere vellet, efficere tamen non potuit, quin ipsi occupata primũ Græcia, Neronis vrbem & aulam inuaderent, deinceps statim per omnes Romani imperij prouincias sese conferrent, & dilatarent vsq; ad Gades & Indos, vsq; ad Aphros & Scythas, & penitus toto diuisos orbe Britannos, quum tamen eæ gentes interim omnes linguis, legibus, ritibus, moribus, institutis, dijs, religione, forma plurimum inter se dissiderent: mox ex tanta discordia vsqueadeo sunt factæ concordes, vt pleræq; omnes vnum principem, regem regum, & vnicum totius orbis Dominum & seruatorem Iesum Christum adorauerint, & laudibus vexerint, qui nec interim direptiones bonorum, exilia, carceres, cruciatus, mortes quicquam duxerunt, sed pro nihilo habuerunt ob Christi & eius religionis amorem. Iam vero, quæso, quis vnquam repertus est, qui vel pro Solonis legibus vel Zenonis decretis mortem oppetere sustinuerit? & pro simplici Christi & apostolorum doctrina & religione, tot etiam senum, tot iuuenũ, tot matronarum, tot virginum myriades suas ceruices secandas vsque adeo præbere non dubitauerint, vt ecclesia de eis in hæc vsq; tempora adhuc canat: Isti sunt sancti, qui pro testamento Dei sua corpora tradiderunt, & in sanguine agni lauerunt stolas suas. In qua quidem re vel hoc maxime mirandum est, quòd Christi & apostolorum dogmata longe fuerint admirabiliora, magisq; à sensu communi abhorrentia, carni mundoq; contraria, quàm philosophorum paradoxa: & quia doctrinam istorum nemo principum oppugnauit, & sua tamẽ sponte euanuit, veluti & leges & magia & ritus sacrificiorum. Quis nanq; modo sacrificat dijs Ethnicorum, vel mactat Iudaicas victimas? Quis nunc nouit Zoroastren? Quis Pythagoræ ænigmata pili facit? Quis Apollonij Tyanæi vitam non instar somnij legit? immo quis legere dignatur?

Aduersus Christum & eius apostolos eorumq; doctrinam, fidẽ & religionem, adhuc teneram nascentemq;, mox totus coortus est mundus omnibus suis præsidijs, per Iudæos prætextu religionis aduersus omnis religionis fontem pugnantes, per philosophos omni doctrinæ genere pollentes, per Sophistas disputandi pertinacia inuictos, per rhetores eloquentiæ viribus admirabiles, per tyrannos omni genere sæuitiarum armatos, per reges, præsides, magistratus, per magos ac præstigiarum artifices, per dæmones huius mundi dominos. Quos quidem omnes omnium tumultus & oppugnationes velut inundans malorum pelagus, Christus & apostoli simul cum sua doctrina exceperunt, sustinuerunt, perruperunt & deuicerunt. Ad quorum prædicationem euangelicam, omnia humanæ potentiæ simulacra euanescere coacta fuere, quanuis ipsos & eorum fidem pleriq; omnes obruere moliti sint: quum interim libri eorum, qui summo ingenio, mirabili eruditione, exquisita facundia scri-

scripserunt aduersus Christum & apostolos & eorum euangelion, veluti somnia quædam euanuerint, adeo, vt ne extent quidem, nisi si qua fragmenta seruata sint à Christianis.

Reges quod prius impugnarunt, deinde adorarunt: magica vis euanuit: dæmones eiulantes eiecti sunt. Philosophia suam confessa est inscitiam, reliquaq; stulta hominum sapientia, suscepit sapientem crucis stultitiam. Rhetores scripserunt encomia Iesu Christi, poetæ deos veteres exibilarunt, & pro innumeris vnũ Iesum Christum decantarunt. Sed quanto, obsecro, tempore hæc tanta mundi expugnatio & mutatio per apostolos facta est? Non vtiq; mille, nec aliquot centenis, sed paucis annis à Christo occiso, per totum terrarum orbẽ fieri cœpta est, ac nullis humanis præsidijs ita semper in maius creuit, vt non multo dein tempore per tres orbis partes, Asiam videlicet, Aphricam & Europam, immò per quatuor mũdi plagas, Orientem, Meridiem, Septentrionem & Occidentem transierit. Est & hoc admiratione dignum, quòd qui Christum & eius apostolos persequebantur, non modo habuerint varia terricula menta, quibus etiam mascula pectora labefactare possent, vtpote edicta, tribunalia, confiscationes, proscriptiones, exilia, carceres, eculeos, virgas, secures, cruces, ignes, bestias, mortes, verumetiam illecebras varias, quibus animus quãlibet continens, corrumpi posset. Quandoquidem imperator, vti dubium non est, dixit: Abnega Christum, & esto inter proceres meos primus. Quod nisi feceris, confiscabuntur omnes tuæ facultates, sæuiam in vxorem & liberos, tu vero bestijs obijcieris. Tantum autem absuit, vt quispiã apostolorũ & eorum, quos ad fidem spirituali prælio coegerunt, retrocesserit aut apostatauerit à Christo & eius religione mœstus, vt etiã gauisi fuerint omnes, Deoq; gratias egerint, conspicientes sibi quidquid habuerunt ereptum, quiq; deinde se vltro excarnificandos præbuerunt. Adde, quòd nec philosophorũ dogmata lenocinio caruerint. Siquidem Stoici libertatem, veras diuitias, sanitates, regna aliaq; dictu magnifica polliciti sint: Epicurei auribus hominum voluptatem cõmendauerint: Peripatetici bona corporis cũ virtute copulauerint: ipse vero Christus & apostoli nullis plane terroribus humanis quẽpiã ptraxerint, nec habuerint plausibile quicquam apud mundum & carnem, sed incredibilia prorsus omnia. Ipsi quidem apostoli non annunciarunt nec defenderunt pugnãdo, nisi quẽdam Iesum crucifixum, qui morte sua liberasset totum genus humanum, hunc esse Deum & hominem, natum ex virgine, fuisse mortuum & resurrexisse à morte, sedereq; nunc ad dexteram Dei patris, in quẽ qui crederet, fideq; suam bonis pijsq; virtutibus & operibus quasi quibusdã signis approbaret, eum habiturum remissionẽ peccatorum per pœnitẽtiam eorundem, suoq; tẽpore, vtpote in nouissimo die, reuicturum, habiturumq; vitam deinde sempiternam, qui tamen interim Christi nomine lugeret, esuriret, sitiret, affligeretur, maleaudiret, & demum occideretur, &c.

Acto. 5.

Matt. 5.
Lucæ 6.

Nunc aũt, oro, quis philosophorum fuisset ausus hæc tam paradoxa, tam non placentia carni proponere? Et hoc ipsum tamen perpauci viri, vtpote duodecim, ignoti, humiles, abiecti, tenues, idiotæ, ignobiles, nulla propemodum

dum data opera sic toto terrarum orbe, quantũuis omnis sæuitiæ genere mundo rebellante, sic passim persuaserunt, vt ad se regna, prouincias, ciuitates, oppida, castra, humilesq; casas traxerint, Christoq; sic pugnando lucrati sint & adiecerint, vt interim habitus fuerit insanus, qui nõ credidit, immo vt multa hominum millia vitam citius deseruerint, quàm vt à Christo desciscerẽt. Cœpit proinde verũ fieri quod illis prædixerat ipse Christus, ad discipulos dicẽs:
Marc. 13. Cum audieritis prælia & seditiones, nolite terreri: oportet primum hæc fieri,
Luc. 21. sed nondum statim finis. Sed ante hæc omnia iniicient vobis manus suas, & persequentur vos, tradentes in synagogas & custodias, trahentes ad reges & præsides propter nomen meum. Continget aũt vobis in testimonium. Ponite
Lucæ 21. ergo in cordibus vestris non præmeditari quemadmodum respondeatis: ego enim dabo vobis os & sapientiam cui non poterunt resistere & contradicere aduersarij vestri. Non eñ vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui
Matt. 10. loquit̃ in vobis. Nolite timere eos q̃ occidũt corp⁹, animã aũt nõ possunt occidere, sed potius timete eũ qui potest animã & corpus perdere in gehennã. Ecce ego mitto vos sicut oues ĩ medio lupoꝝ. Estote ergo prudẽtes, sicut serpẽtes &c.
Id sane apostoli ipsi tãtopere cœperunt exequi die Iulij xv, (quæ propterea diuisionis inscribit̃ apostoloꝝ) vt & in perpetuã rei memoriã scholastici quibusdã bellis & prælijs, perinde atq; comicis quibusdã siue tragicis ludis & spectaculis, multo iam olim tẽpore cæremonialit̃ spirituale eorundẽ bellũ (sicut dictũ est) repræsentauerint, canẽtes interea cũ catholica ecclesia, quod ex pro-
Psal. 18. pheta desumptũ est oraculum: In omnẽ terrã exiuit sonus eoꝝ, & in fines orbis
Rom. 10. terræ verba eorũ. Isti sunt triũphatores & amici Dei, q̃ contẽnentes iussa principũ, meruerũt prꝗmia æterna. Modo coronant̃, & accipiũt palmã. Isti sunt q̃ venerũt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas in sanguine agni. Isti sunt q̃ viuẽtes in carne, plãtauerunt ecclesiã sanguine suo: nõ sunt de terra corpora eorũ separata, quoꝝ merito sunt in cælis animæ sanctoꝝ coæquales. Siquidẽ sine querela fuerint ante Dñm, & ab inuicẽ non separati, & tradiderũt corpora sua propter Deum ad supplicia, ideo nũc coronantur, & accipiũt palmam. Calicẽ Dñi biberũt, & amici Dei facti sunt. Habita enim passim victoria per fidem Christi & eius fidei nomine, singuli suã mortem violentã, sed tamen libenter, obierũt. Petrus & Paulus vna die Romæ sub Nerone imperat. vltimo anno eiusdẽ, ille crucifixus & in Vaticano sepultus, hic vero capite plexus ad aquas Salinas in via Ostieñ. Andreas, qui Scythiã accepit in sortem, in
Act. 12. Patris ciuitate Achaiæ crucifixus sub proconsule Aegæa. Iacobus cognomento maior, Hierosolymis sub Herode Agrippa decollatus. Iacobus cognomine minor, Hierosolymis occisus anno Neronis sexto. Thomas, q̃ Parthos, q̃s in sortẽ accepit, in India martyrio coronatus. Matthæus in Aethiopia, quam sorte accepit, trucidatus. Simon & Thaddæus in regionibus Persidis martyrio coronati sunt. Bartholomæus, qui & ipse Indiam accepit in sortem, in Albano vrbe maioris Armeniæ mortẽ subijt. Philippus Hierapoli crucifixus est: quãuis sint qui tradant eũ solum & Ioannẽ euangelistã violentam mortẽ non oppetijsse. Matthias secundũ aliquos in Iudæa, secundũ aliquos in Aegypto pro Chri-

Christi nomine trucidatus est. Sed de tẽpore, loco & modo martyrij vniuersorũ & singulorũ apostolorũ, deq; miraculis & prodigijs eorundẽ, post alios, vide nostrũ Philaletũ Anonymum Eusebianũ in vitis apostolorũ, & nostras passim homil. & cõciones. Ipsi sane sufficere, quæ diximus, arbitramur ad declarationẽ cæremonialis scholariũ ædium oppugnationis & expugnationis, q̃ fieri cõsueuit alicubi in die diuisionis apostolorũ, sic appellata, q̄ nõ ab vno, sed in vnũ diuisi, filios Dei per orbẽ diuisos, in vnũ collegerũt. De⁹ opt. Max. dignetᷓ gregẽ, quem ipsi in sua diuisione coniunxerunt, recolligere, in vinculo pacis indiuisum custodire, vt cũ illis vnũ simus in eo, q trin⁹ est & vnus. Amẽ.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS in summis ferijs admirandæ Adsumptionis gloriosissimæ Deiparæ virginis Mariæ. Caput X.

QVãta semper à nascẽte ecclesia dignitate, deuotione, laude & veneratione cæteras gloriosissimæ deiparæ virginis Mariæ ferias excelluerint feriæ, quæ vulgo adsumptionis inscribunẽ, vel ex hoc facile dignoscimus, q̄ hæ ieiuniũ habẽt & octauas, cæteræ vero minus habẽt. Quid aũt in ijsce ferijs gestũ sit, cuius à nobis toto terrarum orbe agẽda celebris est memoria, declarãt nomenclaturæ, quibus hæ ipsæ feriæ passim nominanẽ: quarũ præcipuẽ sunt tres.

Primo quidem nominari consueuit hæc ipsa dies feriarũ trãsitus siue obitus gloriosæ deiparæ virginis Mariæ: quia teste ecclesia, quæ veritatis est columna, nobilissima anima virginis Mariæ transierit ex castissimo eius corpore, deindeq; migrauerit per mortẽ naturalem ex hoc vano malignoq; seculó, iuxta legem naturæ, sic habentẽ: Statutum est omnibus hominibus semel mori: quum ẽm omnes descendũt ab Adamo qui mortuus est, oportet vt omnes in eo moriantur. Hebr. 9. 1. Cor. 15.

Nec obstat dicere, Mariã nõ debuisse obnoxiã fuisse ei legi, quæ lata traditᷓ ob peccatũ originale, à quo virgo deipara secũdũ fidẽ ecclesiæ fuit immunis, vtpote q̃ nec hereditario, nec proprio opere contraxerit pc̃m̃, vnde mori debuit. Sigdẽ r̃nderi debet, aliud esse, esse citra pc̃m̃, & esse immortalẽ: Mariã quidẽ propria sua natura mortuã esse, quã communem habuit cũ omnibus hominibus, qui quũ sint ex corruptibili corpore & materia mortali, necessum est, vt ob ipsam morianẽ, prout propter eam mortua est virgo Maria, nõ autẽ ob pc̃m̃, sicut nec filius eius vnigenitus, q nec ipse cõceptus est in peccato, nec peccatũ fecit vnquã, mortuus tamen: prout in alijs nostris operibus abunde disputauimus. Iam vero & si mortua vere sit diua virgo Maria, mors tamẽ eius singulariter fuit preciosa, quemadmodum veridicæ testantur historiæ.

Primo quidem preciosa fuit, q̃m reuelante per angelum Domino, mortem suam illa & ipsius horã cognouerit. In quo nec tantillũ dubitãdum est: quur enim Dñs dilectissimæ suæ matri non concessisset, quod Dauidi, quod Petro, quod Paulo, quod Martino, quodq; cæteris suis ministris concessit?

Secundo, q̄ omnes apostoli, quotquot tum vixerunt, mirabiliter angelico ministerio circa tempus obitus ipsius Hierosolymam perducti sunt ad ipsam, quod desiderauerat. Sicut ẽm Iacob olim Patriarcha omnes suos filios, quo-

Gen. 49. quorum duodecim habuit, moriturus ad se vocauit,& quid se mortuo facere deberẽt instruxit, istiq́ꝫ de faciendis consiliũ petierũt, ita dubio procul, deipara virgo Maria, tanq̃ mater & dña apostolorum loco filij, in quo fuerunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ, penes se circa finem vitæ suæ habuit apostolos, quos indubie consolata est, instruxit, in fideq́ꝫ confortauit, eis diuinum promittens auxilium, virtutem, gratiam, & illuminationem spiritus sancti, quomodo deinde contemnerent martyria, pœnas & supplicia tyrannorum, aduersitates voluptatesq́ꝫ huius mundi, solumq́ꝫ timerent Deum, qui posset occi-
Matt. 10. dere animam & corpus, & mittere in gehennam, sicut à filio suo perdocti essent, & id genus alia.

Nec dubites ita fieri potuisse, vt omnes apostoli ex diuersis, & ijs quidem longinquis, mundi partibus in momẽto conuenerint Hierosolymis apud virginem Mariam, quum angelus Domini prophetam Abacuc arreptũ adsum-
Dani. 14. pserit ex Iudæa, in ipsoq́ꝫ aere deduxerit repente vsq́ꝫ in Babylonem super lacum leonũ, in quem coniectus erat Daniel, qui nutu Domini pasci debuit ab ipso Abacuc. Nonne spiritus domini Philippum, quando baptizasset Eunu-
Act. 8. chum, inter Hierosolymam & Gazam arripuit, & in Azoto collocauit? Nunquid non potuit & hoc angelus & spiritus Domini facere apostolis, & Petrũ ex Roma, Paulum ex Galatia, Thomã ex India, quodam etiam momẽto, per-
Luc. 1. ducere, quum Deo nihil factu sit impossibile, cuius ob id nomẽ omĩpotẽs est?

Tertio preciosa fuit mors deiparæ virginis, quòd ante mortem suam viderit filium suum Iesum visibiliter & carnaliter, prout sæpenumero desiderauerat more dilectæ matris, prout & Iacob olim desiderans ante mortem videre
Gen. 46. filium Ioseph, profectus est in Aegyptum, quantumuis senio confectus. Nec dubium, quin ita Christus suæ matri comparuerit ante finem vitæ, quum sic apparuerit S. Martino, Ioanni euangelistæ, Barbaræ, & fortassis omnibus apo
Ioan. 14. stolis, vt videntur indicare verba Christi, dicentis: Vado parare vobis locũ, & si abiero, & parauero vobis locum, iterum veniam & accipiam vos ad me
Gen. 46. ipsum. Nunc vero quum quondam Iacob dixit, videns filium Ioseph: *Iam lætus moriar, quia vidi faciem tuam*, & superstitem te relinquo: quanto putamus gaudio exultasse virginem matrem, quando iam ad se vidit venire filiũ suum, quem dilexit ineffabiliter? Quantum putas exultauerit, quando Chri-
Cant. 2. & 4. stum audiuit ad eã dicere: Surge, propera amica mea formosa, veni de Libano, veni, coronaberis? Nec dubium, quin Maria vltro se obtulerit, cum Daui-
Psal. 107. Psal. 30. de dicẽs: Paratum cor meum Deus, paratum cor meum. In manus tuas commẽdo spiritum meum. Sileo interim multa alia, & ea quidem suauissima, colloquia, de quibus Salomon quodammodo videtur prophetasse in libro Canticorum, velut aliàs abunde diximus.

Quarto, quia fuerit libera à mortis nexibus, quorum tres sunt, quibus oẽs homines obnoxij sunt natura.

Primo, quia defuncta est absq́ꝫ morbo & dolore, sicut sine dolore peperit. Quia enim ipsa passa est in vita in parte impassibili, scilicet in anima, plusquàm quispiam martyr alius gladio doloris, voluit eam proinde Dominus à dolore mor-

mortis esse prorsus immunem. Errant igitur, qui illam quasi ęgrotam, in lecto decumbentem depingunt, & quidem morituram.

Secundo, quod neque effigiem, neque tentationem diaboli senserit, ut alij homines: cœpitque tum singulariter fieri verum, quod de illa dixit ad diabolum dñs: Ipsa cōteret caput tuum: quandoquidē ipsa virgo Maria non secus diabolo sit formidabilis & terribilis, atque castrorum acies ordinata. Gene. 3. cant. 6.

Tertio, quod corporis sui putredinem non senserit, præter legem, dicentem: Cinis es, & in cinerem reuerteris. Nec immerito: quum enim Christus voluit suę Gene 3. matris integrum virginitatis seruare pudorem, quur non voluisset ipsum corpus seruare incorruptū à putredinis fœtore, prout in seipso seruauit, iuxta prophetam, dicentem: Non dabis sanctum tuum videre corruptionem? Ecce, patet ex ijs, quod fuit singulariter mors deiparæ preciosa, nec iniuria, quum, teste David, mors quorumcunque sanctorum preciosa sit in conspectu domini. Psalm. 15. Psal. 115.

Secundo, dies obitus gloriosæ deiparę virginis, nominatur dies assumptionis, & in nostra quidem vernacula lingua significantius appellatur dies cælestis ascēsionis gloriosæ virginis, quod videlicet ipsa non vulgariter secundū animam suscepta fuerit in cælum, sed & secūdum corpus illuc adsumpta sup choros angelorum & glorificata, nimirum tertia post obitum ipsius die, vtpote quæ mortua est xviij. Calend. Septemb. id est, xv. die Augusti, & eius deinde corpus xvi. Calend. Septemb. id est, Augusti xvij. die resuscitatū & in cælum gloriose adsumptum, ita quidem, vt tam in Christo quam eius matre Maria factum sit verum, quod David olim ad Christum, in sepulchro adhuc secūdum corpus existentem, dixit: Surge dñe in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ. Psal. 131. Quis est dñs qui debet surgere? nimirum Christus, cæli terræque dñs, qui tertia die resurrexit à mortuis de sepulchro. Quę arca sanctificationis ipsius? vtique Maria virgo, quam sibi sicut tabernaculum, teste propheta, dñs sanctificauit in vtero Annæ matris, & ab omni labe conseruauit. In qua quidem purissima arca Christus, manna illud cæleste, iacuit nouem mensibus, quemadmodū de seipsa dicit: Qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo. Matt. 28. Luc. 24. Marc. 16. Ioan. 20. 1. cor. 15. Psal. 45. Eccl. 24.

In cuius argumentum Ecclesia recte statuit legi Euangelion, quod disserit de quodam castello, in quod Christus intrauit, atque ibi Martha ipsum hospitio cepit, erga plurima turbata: ipsa vero Maria Magdalena sedit ad pedes ipsius, audiens verbum illius, eligens sibi partem optimam, quæ non auferetur ab ea. Luc. 10.

Cæterum, quamuis hoc ipsum Euangelion literaliter scriptum sit de duabus sororibus Lazari, Martha videlicet & Magdalena, profecto spūaliter de nulla alia rectius intelligi potest, quam de virgine Maria.

Castellum quidem ipsa est, in quod Christus in sua conceptione intrauit, nouemque menses inibi habitauit.

Martha fuit, quia prout Ecclesia canit, Christo dño cæli pbuit hospitium sui sanctissimi corporis: quæ sategit & frequens fuit circa ministerium, & turbata erga plurima, quando dñm Christum adhuc infantulum anxie pannis inuoluit, in præsepium posuit, esurientē pauit, sitientem potauit lacte suo virgineo,

matth.2. imbecillem adhuc balneata est, fouit & gestauit. Eheu q̄ fuit pturbata, quando, ne ab Herode interficeretur, longo itinere cum ipso in Aegyptum aufugit, septem'q; illic annis remansit, tantoq; deinde spatio itineris rediit, & eum Hierosolymis amissum, triduo quæsiuit.

Eheu qs enarrauerit q̄ fuerit diua virgo pturbata, qñ ei valedixit Christus, filius eius vnigenitus, feria quarta ante parasceues? itemq;, qñ audiuit eum capi, immaniterq; ab vno ad alium trahi, quando ludibria, contumelias, verbera vidit & audiuit, quando audiuit Iudæos clamare, Crucifige, quando vidit eum graui mole crucis oppressum & exire damnatum, maximo omnium contemptu, quasi malefactor esset omnium maximus, quum tamen esset innocentissimus?

Ioan.19. Eheu, q̄ stetit perturbata circa crucem, eheu q̄ desiderauit ferre ministerium illi pendenti in cruce in conspectu omnium & amicorum & inimicorum nudo, vulnerato, deriso, consputo, spinis coronato & perforato, Sitio clamāti, & ô Deus Deus meus, vt quid me dereliquisti? An non ita fuerit tum turbata, Ibidem. vt iuxta Simeonis vaticinium, gladius doloris eius animam pertransierit? Vere matt.27. proinde fuit deipara virgo Martha, quæ in domū sui pectoris & vteri dñm Luc.2. excepit, frequensq; circa eius ministeriū & pturbata, sicut audiuimus, erga plurima fuit.

Maria Magdalena nihilominus interim fuit virgo Maria, q̄ & partē optimam sibi elegit, qñ circa vnum duntaxat Deum contēplatrix fuit: nec solum Ibidem. ad pedes dñi, sed & ad caput eius sedens, audiuit verbum ex ore ipsius, quæ & matth.2. eius & angelorū, & pastorū, & magorū verba in corde suo conferēs cōseruauit: quæ & ꝓpterea post ascensionē filij credit̄ supstes mansisse, vt quasi secretorū Christi & eius Euangelij tanq̄ magistra fidelis, apostolos aliquanto tēpore de verbo incarnato, deq; alijs filij sui gestis plenius instrueret, vtpote quæ & plenius fuerit per spiritumsanctum edocta.

Quæ & ꝓpterea Marthæ partē bonam elegit, sed Magdalenæ optimam, quæ illi non auferē, quæ nunc vlterius haud est solicita nec turbata, vt ei ministret sicut puero, cui seruiūt vt dño suo oēs ordines angelorū. Quæ dudum arca nobilis cum filio suo surrexit in requiē suam, adsumpta gloriose in cęlum, & sup oēs angelorū choros exaltata, non tristat̄ fugiēs à facie Herodis, quum sit ipsa adsumpta in cælum, ipse vero ad inferos deiectus: quæ nūc non turbat̄ erga plurima, quæ Iudæi filio eius fecerūt, quum subdita sint ei cuncta. Nec etiam filius eius à Iudæis vel militibus flagellabit̄, nec occidet̄, quum resurgens à roma.6. mortuis, iam non morit̄, sed vitam viuit æternam, in qua cum ipso gloriose viuit corpore & anima. Nec em̄ fas est, credere eam esse alibi, quàm vbi id est, q̄d ex ea sumptū est. Hæc sane pars est illa optima, quæ nunquā auferet̄ ab ea, vtpote adsumpta in cælū, & sup oēs angelorū choros exaltata, pro nobis intercedit, prout secunda nomenclatura feriarum Adsumptionis ostendit.

Tertio, dies adsumptionis virginis Mariæ, appellat̄ benedictiōis herbariæ, nimirum à cæremonijs catholicis, q̄bus Ecclesia passim in ea die deuotius vtitur, quæ tales, vt plurimum, existunt.

Scho-

Scholastici in die Assumptionis gloriosæ deiparæ virginis Mariæ ferunt arbusculas spinetosas, rosis & pomis pulchre decoratas, quum & plebs interim deferat in tẽplum varij generis herbas, easq; suauiter odoriferas, quas deinde sacerdos bñdicit, sanandis morbis & ægritudinibus haud inutiles, fide in verbum Dei vera concurrente.

Arbusculæ qdem, quas scholasticuli deferunt, haud obscure subindicant, Mariam esse multiplicẽ, & qdem spũaliter, arborẽ, cuius virtutes & laudes arborũ quarundam naturæ declarãt, prout Ecclesia testaẽ, legẽs ac canẽs in ferijs Assumptiõis verba Salomonis, in qbus virgo Maria allegorice introduciẽ, de seipsa sic dicẽs: Quasi cedrus exaltata sum in Libano. Recte nimirũ, qa sicut in Libano cedrus altius crescendo eleuaẽ sup omnes arbores, ita Maria in cælos assumpta, sup oẽs creaturas sic est eleuata & altior, vt quicqd supra se est, non sit nisi Deus, & quicquid infra se est, oĩs sit creatura, quæ & exaltata est, vt cedrus in plebe fideli, cuius cõstituta est dña, mater, regina & aduocata. Et quasi cypressus, dicit vlterius, in monte Sion. Recte qdem, qm̃ sicut cypressus est arbor imputribilis, suaq; proprietate plurimum eminet, boni odoris, vti cedrus, ita Maria corpore fuit & animo imputribilis, & nimirũ suauissimi fuit odoris piarum virtutum, propter quas ita cæteris excelluit, vt nec in terris, nec in cælis secundũ Deum habuerit parem. Cuius causa, quum in cælum assumereẽ, cælicolæ dixerunt admirabunde verba Salomonis ex Canticis: Quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris? Ista est speciosa inter filias Hierusalem, sicut vidistis eam plenam charitate & dilectione. Eccl.24. Cant.3.

Quasi palma, inqt vlterius, exaltata sum in Cades. Recte nimirũ, qm̃ sicut palma, quæ est in Cades, in sorte videlicet Iudæ, semper & in æstate & in hyeme virescit, plurimumq; exaltatur, constans contra aduersa consurgit, ita virgo Maria in omni aduersitate ac prosperitate mansit in vigore virtutum, nec vnq̃ cessit vitijs, ideoq; super oẽs cælestium ordines exaltata. In cuius signum refert historia, q Mariæ paulo post morituræ portauerit angelus ex paradiso ramum palmæ, nimia claritate splendentem, virgæ viriditate consimilem, cuius folia sicut stella matutina refulserint, quem apostoli ante feretrum ex iussu angeli portarunt. Iosu.15.

Spinosæ vero qa sunt eiusmodi arbusculæ, & rosis tñ & pomis ornatæ, significant, Mariã virginẽ non secus à peccatis immunẽ natam esse ex parẽtibus peccatoribus, q̃ rosa nasciẽ pulchra ex ipsis spinis. Atq; hinc est q de ipsa spũs sanctus ait: Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias, vtpote quæ licet inter spineta vitiorũ ꝓgenita sit, spinæ tñ ipsa nescia fuit, vernans vt lilium, & virginitatis cãdore necnon & suaui virtutũ odore gratissima, nihil in se asperũ acerbumve sustinens: Quæ & propterea de seipsa dicit: Cant.2.

Et ego quasi plãtatio rosę in Hiericho. Recte nimirũ. Quia sicut rosa in Hiericho plantata, pulchritudine sua sublimaẽ, quum rosa sit pulcherrima florũ: sic inter oẽs cælestis paradisi atq; Ecclesiæ flores, videlicet sanctos, pulchritudine sapientiæ ac virtutum, virgo Maria præfulsit. In cuius argumentum re-

fert rursus historia, q̄ vbi apostoli corpus gloriosæ virginis ad sepeliẽdum in vallẽ Iosaphat detulerunt, mox eam circundedisse flores rosarum, nempe non minus materiales q̄ sp̄uales, quales fuerunt angeli, patriarchæ, prophetæ, martyres, confessores, virgines & viduæ, cum q̄bus oībus aduenit Christus ad gloriosissimam suam matrem Mariam ante ipsius obitum.

Poma vero in ipsis spinosis arbusculis significãt duo. Primo, q̄ ipsa ꝓpter gratissimas eius virtutes sit ac dicat̃ esse paradisus illa voluptatis, de qua in
cant.4. gene.3. Canticis, cuius emissiones sunt maloꝝ Punicoꝝ cum pomoꝝ fructibus.

Secundo, q̄ ipsa sit, quæ fructu b̃ndicto sui vẽtris abstulerit maledictionẽ generis humani, quæ cœpit à pomo paradisi.

Herbæ p̃terea odoriferę deferunt̃ ab ipsa plebe in tẽplum die adsumptionis gloriosæ virginis Mariæ, vt pariformiter ꝑ eas odor sp̄ualis virtutũ eiusdem virginis arguat̃. Peculiare q̄dẽ scripturę est, q̄ per ipsa aromata, similiterq̄ fructices ac herbas odoriferas, sp̄ualiter accipiat ꝓ virtutibus, animi odorẽ late dispergẽtibus, quales vsqueadeo p̄claras habuit ipsa virgo deipara, vt iuxta alle
Eccl.24. goricũ sensum, quẽ ex litera decerpit Ecclesia, de seipsa dicit: Sicut cinamomũ & balsamũ aromatizãs odorẽ dedi, & quasi myrrha electa dedi suauitatẽ odoris. Vere nimirꝝ, q̄a queãdmodũ species istæ seu herbæ aromaticæ bonũ valde producunt odorẽ, sic Maria virgo fundit non modo dulcedinẽ in mẽtes fidelium & virtutũ spargit odorẽ, ac bonæ redolentiã famę vbiq̄ diffundit, sed
2. cor. 2. & ita bonus odor Deo facta est, vt admirãtes angeli, cũ iam adsumeret̃ in cæ
cant.3. lum, dixerint: Quæ est ista quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris? In summa protestant̃ Christiani huiusmodi arbusculis, spinis, fruticibus & pomis & herbis, insignes gloriosæ virginis virtutes & laudes, quæ eiusmodi diuersis rerum naturalium similitudinibus, vt aromatum, floꝝ, rosaꝝ, fruticum, arboꝝ, herbaꝝ odoriferaꝝ & pomorum, paulo clarius & amabilius & iucundius intelligunt̃, vt de singulis, si vacaret, essemus ostensuri.

Primo aũt eiusmodi arbores, herbæ, poma & res alię consecrantur, vt ipsæ Dei verbo benedictæ, certius inseruiant nobis ad recolendam gloriosæ virginis memoriam, & laudem ipsius insignem, depulsis diuini verbi virtute fraudibus & insidijs, q̄bus nullo non tempore molitur humano generi nocere, & huius salutis inimicus diabolus, nostram & fidem & piam actionem & deuotionẽ, & q̄dquid ad Dei & eius sanctoꝝ gloriã est, impedire, cuius conatuum effectibus obsistit Dei verbi virtus, vti diximus de cõsecratione campanaꝝ.

Secundo, vt quidquid earum est herbarum, magis ad animæ & corporis salutem & hoīm & aliorũ animaliũ proficiant eiusmodi virtute consecrationis.

Etsi ẽm negari neq̄t, herbas nõ solũ animãtibus ad victũ, sed etiã vt ægris
Psal.103. corporibus prodessent ad medicamẽtum à Deo Max. creatas esse, quũ t̃n vt
gene.3. aliæ creaturæ propter pct̄m primæ maledictioni sunt obnoxiæ factæ, fit, vt cacodæmon suis insidijs earum virtutem possit, Deo permittente, p̄pedire: quapropter Deus b̃ndicendo implorat̃, vt ipse eas diuersi generis herbas sua clemẽtia b̃ndicat & sanctificet, ac nõ solum ad necessitates hoīm, sed & aīalium

sa

falubres facere dignetur, vt quicunq; ex eis in venerãda festiuitate adsumptionis Mariæ sumpserint, seu in quemcunq; licitum vsum fuerint ab ipsis adsumptæ, accipiant tam animæ quàm corporis salutẽ. Et qdem maxime vt q esu interdictæ arboris lœthalis pomi in protoparẽte iusta fuimus sententia damnati, p illustrationem dñi nostri Iesu Christi & spũs sancti, cuius bñdictione sanctificata sunt oĩa atq; bñdicta, Deus pater, depulsis antiq hostis insidijs, salubritatem mẽtis & corporis sic concedat, vt ipsa poma, quæ tunc noua sunt, & ipsæ herbæ naturaliter suam virtutẽ efficacius continẽt, nobis haud noceant, sed eã pcipientes sanctificemur. Id quod totum facilius intelligimus ex exorcismo, q sic habet: Exorcizo te creatura herbarꝝ in noĩe patris oĩpotẽtis, & in noĩe Iesu Christi filij eius, & spũs sancti paracleti. Exorcizo te oĩs virtus aduersarij, omis exercitus diaboli, oĩs spũs inimici: incursio dæmonum, eradicare & explantare ab hac creatura herbarꝝ, vt ad Dei gratiam festinãtium vestigia non sequaris, interdico tibi per eundem dominum nostrum.

Quòd vero eiusmodi creaturarꝝ bñdictio fiat ad incantandum & obfascinandum, vt pleriq; nunc hæretici garriũt, nec scio nec credo, quum fuerit eiusmodi creaturarum exorcizatio & bñdictio ad bñfaciẽdum duntaxat, non aũt ad male faciẽdum, sicut incãtatio, non solum in veteri test. vsitata, & qdem Iosepho teste, à Salomone primitus inuẽta, sed & in nouo test. protrita, velut ex Euangelio & Actis Apostoloꝝ accipimus, quibus & apostoli vsi sunt, & ipse quoq; Paulus eam manifeste comprobat, adferẽs oẽm creaturam Dei esse bonam, & p verbum Dei & oratione sanctificari, prout fieri solet in solẽnibus ferijs adsumptionis Marianæ, quã gloriosa deipara virgo Maria non secus spũali virtutum odore redolẽs atq; odorifera herba, sic adsumpta est in cælum, vt nobis apud vnigenitum efficacissima sit in oĩbus aduersitatibus interuẽtrix, si modo studuerimus & nos bonus esse odor Christi. Id quod Deus pater per ipsum filium Iesum concedat. Amen.

Matth. 12. Luc. 12. 1. Tim. 4. 2. Cor. 2. Ephe. 5.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS in solennibus ferijs Omnium sanctorum. Cap. XI.

IN paulo pcedentibus huius de catholicis in Ecclesia cæremonijs partis capitulis auditum est, qualis & quàm prorsus rationabilis sit illa cęremonialis catholicę Ecclesiæ institutio, qua censuit, à nobis festa memoria singuloꝝ p anni circulum diuoꝝ, q vitæ sanctimonia miraculoꝝq; virtute probati sunt, certis qbusdam cæremonijs concelebrari dies, in qbus illi ex hac tẽporanea transitoriaq; vita p mortẽ naturalẽ vel etiam violentam decesserunt ad vitam sempiternam. Qui qdem dies, etsi in eis obierint illi mortẽ, non tñ dies obitus, sed natalicij dies, & qdem ideo dicti sunt, q ipsi in ijs diebus ex hac vita (quæ ppter eius breuitatẽ, miseriam & vanitatẽ, mors sit potius quàm vita dicẽda) p mortem nati sint in eam vitam, quæ vera est vita, vtpote non tẽporalis nec incerta, sicut huius seculi, nec morti obnoxia, sed æterna, intermina, & secura, sine labore, sine dolore, sine infirmitate, sineq; omni mœrore. In qua q viuũt, in perpetuum sane viuunt, nec vltrà moriunt, reqescẽtes à laboribus suis, sup quoꝝ caput est lætitia sempiterna, à quibus fugit omnis dolor & gemitus. Esa. 35. & 51.

Iam vero deindeq́ audire est, q̃ sit rationabilis illa catholicę Ecclesię cęremonialis institutio, qua cẽsuit illa Calend. Nouẽb. hoc est, prima die eiusdem mẽsis, à nobis festam solennemq́ agi memoriam omnium in cælo generatim diuorum, quanuis eorum memoria alioqui sigillatim per anni circulum solennis agi soleat.

Anteq̃ vero dicam rationẽ eius cæremonialis institutionis feriarũ oĩm sanctorũ, q modo cum Christo secundum animam viuere certo credunt, aperiendus est ordo eorũ sanctorũ & status in Ecclesiastica & cælesti etiamnum hierarchia, quos alioquin vere beatos appellamus. Initio proinde sciẽdum est, beatos esse diciq́ duplices.

Primo qdem sunt nõnulli vere perfecteq́ beati, iidemq́ sancti, q videlicet in summa sunt felicitate & sanctitate, quæ est in cælesti patria, vnde sumus depulsi, & quò tẽdimus pleriq́ oẽs. Quæ qdem felicitas & beatitudo ꝓpterea dicitur patriæ: non aliud existẽs, Boethio teste, q̃ status oĩm bonorũ aggregatione perfectus, in quo q sunt, habẽt qdquid volunt, & nihil mali volunt, habẽtes scilicet omne bonum quod recte velle possunt, Deum perfecte diligentes, cognoscentes & possidentes, in quo vera est beatitudo, q vera est beatitudo. De quibus qdem beatis inibi habitãtibus, quorũ dies agit̃ vniuersalis, propheta regius ait: Beati q habitant in domo tua dñe, in seculum seculi laudabũt te. Et illic qdem vere sunt sancti, q per fidem vicerunt regna.

Psalm. 83.

Ad q̃s in die Oĩm sanctorũ sic precat̃ Ecclesia: Beati estis sancti *Dei* oẽs, q meruistis consortes fieri cælestium virtutum, & perfrui æternæ *claritatis* gloria. Ideoq́ precamur, vt memores nostri, intercedere dignemini pro nobis ad dñm Iesum Christum. Secundo, sunt nonnulli verisimiliter & qdem imperfecte beati & sancti, qui videlicet in ea sunt sanctitate & beatitudine, quæ imꝑfecta est, & beatitudo viæ ꝓinde dici cœpta, q̃ ꝑ eam quasi per viam ad terminum certo peruenit̃, ad ipsam veram & perfectam beatitudinem, non aliud existens, q̃ oĩs virtus vniuersalis, quæ octuplex tangit̃ in Euãgelio, quod legit̃ in die Omniũ sanctorũ. In quo dñs noster octo recẽset virtutes, quę beatitudines octo dicunt̃: quas qui habẽt in hac vita, vel ideo sancti & beati dicunt̃, q̃ certo per eas peruẽturi sint ad veram illam in cęlesti patria sanctitatẽ & beatitudinem: q̃uis vel ideo dicunt̃ imperfecti sancti & beati, q̃ nondum sufficienter sint radificati in ipsa charitate, à qua possunt adhuc cadere, quum in eo sint statu, qui mobilis est & inconstans, in quo nemo potest bonorũ esse satur, sed semper adhuc aliquo eget. Atq́ ideo dicit̃, neminem esse nec dici beatum ante obitum. Quum eñ perfecta illa beatitudo non habetur, nisi satiata voluntate & repleto desiderio, & desideriũ nostrum in bonis nullus potest replere, nisi solus Deus, Deum aũt nemo habet, nisi qui eum perfecte amat, Deus aũt perfecte non potest amari in hac vita, qui non potest in eadem perfecte cognosci, (quæ eñ minus cognoscimus, minus etiam amamus) qm̃ quæ non cognoscunt̃, amari non possunt. Iam vero constat, Deum ex lege cõmuni in hac vita clare & faciali notitia cognosci non posse, iuxta id quod dicitur in Exod. Non videbit me homo, & viuet. Et Paulus ait: Videmus nunc ꝑ speculum in æni-

Matth. 5. Luc. 6.

Iob. 14.

Exo. 33. 1. Cor. 13.

ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Qua propter perfecta sanctitas & beatitudo in hoc mundo esse nequit.

Cuius etiã causa dies omniũ sanctorũ non instituta est in honorẽ eorũ sanctorũ & beatorũ, qui viuunt adhuc in terris, quũ scriptura prohibeat quenquã tali honore laudari, quum nesciat homo vtrum amore an odio dignus sit, sed omnia in futurũ seruanẽ incerta. Sicut enim miles stans adhuc in acie, nõ laudandus est, quia nescitur an perseueret stãdo, an casurus sit & vincẽdus: ita nec homo, donec viuit, quum semper in ancipiti stet, & eius sit incertus exitus. Eccle. 9.

Est aũt hæc ipsa sanctorũ omniũ dies instituta in eorũ memoriã beatorum & sanctorũ, qui, qm̃ hic beati fuerunt imperfecta beatitudine, constante octo beatitudinibus, id est, virtutibus, de quibus in euangelio, nunc sunt in vera æternaq; beatitudine, cum Christo secundum animam perpetuo viuentes & regnantes, in summa ineffabiliq; omnium bonorũ lætitia & exultatione, prout passim testati sumus in libris nostrorũ catholicorũ sermonum, Fragmẽtorũ, & Homiliarũ. Iam vero, quia donec in hoc sumus corpore, quæ sunt inuisibilia & æterna, cognoscere nequeamus, nisi per huius mũdi visibilia & tẽporalia, fieri solet vt etiã à Christo summo & vnico doctore & magistro, inuisibilia, qualia sunt diuina & cælestia, compararẽtur visibilibus & terrestribus. Id quod & de regno cælorum, quod alioqui triumphans ecclesia appellari consueuit, fieri solet, vtpote cuius status & ordo se habet, vti status & ordo regni terreni. Sicut enim in regno terreno status sunt & ordines ix, sic quoque ix sunt ordines & status in cælesti, qui vere sunt omnes sancti & beati perpetua beatitudine, quos ipse Dominus in euãgelio de octo beatitudinibus satis scite subindicat. Matt. 5. Roman. 1.

Primus quidẽ ordo & status in regno terrestri, est ipse rex, qualis in regno cælesti est ipse Deus trinus & vnus, adeoq; Dñs noster Iesus Christus, Dominus & rex regum, cæli & terræ, qui loquitur in euangelio. 1. Tim. 6.

Secundus ordo est reginæ, qualis est in regno cælesti ipsa gloriosissima virgo Maria, regina cæli & terræ, quæ, propheta teste, adstat à dextris Iesu regis regum, in vestitu deaurato, circundata varietate, scilicet virtutum & gratiarum omnium, quibus ita decorata est, vt à Ioanne perhibeatẽ habere coronam duodecim stellarum, existẽs præcipua inter eos beatos, quorum regnũ est cælorum, quia sic pauper spiritu fuerit, vt merito super omnes choros angelorum fuerit exaltata, superq; omnes creaturas. Psal. 44. Apoc. 12. Matt. 5.

Tertius est cubiculariorum & ministrorum regis, quales sunt in cælesti regno angeli, qui Daniele teste & Paulo, stant ante summum regem, seruientes ei laudando die ac nocte sine intermissione, existẽtes præcipui inter eos beatos qui terram possidẽt, q̃a sic humiles & mites perstiterunt, cæteris cum Lucifero in superbiam cadẽtibus, vt Deus illis merito regimẽ terrenorum concesserit, vt teste Daniele, totius vniuersi gubernationẽ ad eius tamen voluntatem disponerent, regnis & nationibus præsiderent. Hebr. 1. Dan. 7. Isaiæ 14.

Quartus est cõsiliariorũ regi iudicãdo assidentiũ, quales in cælo sunt apostoli, ad quos olim regũ rex ait: Amen dico vobis, q̃ vos q̃ sequuti estis me, in Matt. 19.

regeneratione,quũ sederit filius hoīs in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos su per sedes duodecim,iudicantes duodecim tribus Israel: atq; illi sunt inter eos
Luc.16. beatos,qui nunc consolantur cum Lazaro per ineffabilem lætitiã gloriæ æter
Psal.125. næ,qm̃ euntes olim iuerint & fleuerint,mittẽtes semina sua,prout eis rex præ
Ioan.16. dixerat,inquiẽs: Amen amen dico vobis,quia plorabitis & flebitis vos,mundus aũt gaudebit. Vos contristabimini,sed tristitia vestra vertetur in gaudiũ.

Quintus est præcursorũ & caduceatorum, quales in regno cælesti sunt patriarchæ & prophetæ, qui præcedentes Christum regem, nunciarunt eius in hunc mundum aduentum: existentes inter eos beatos, qui saturantur æterna gloria,quoniam sic esurierint & sitiuerint iustitiam,vt pleriq; omnes ob iusti
Hebr.11. tiam vsq; ad mortem persequuti, tandemq; diuersa duraq; morte,teste Pau
Matt.23. lo,trucidati sunt, quorum causa rex ipse dicebat ad Hierosolymitanos: Hieru
Luc.13. salem Hierusalem,quæ occidis prophetas,& lapidas eos q ad te missi sunt,&c.

Sextus est nobilium equitum & militũ, quales sunt in cælesti regno sancti
Heb.11. martyres,qui fortes facti in bello, per fidem vicerunt regna,castra verterũt,& deniq; pro regis honore vsq; ad effusionẽ sanguinis decertarũt: existentes inter eos beatos, qui misericordiã consequuti sunt,qm̃ sic erga omnes misericor
Psalm.43 des fuerint, vt quantumuis in bello læsi sint, ipsi tamen neminem vicissim læ
Rom.8. serint,sed omnibus omnia donarint,qdqd etiã habuerunt,inopibus misericor
1.Cor.4. diter distribuerunt,in persona Pauli dicentes: Maledicimur,& benedicimus: persequutionem patimur,& sustinemus: blasphemamur,& obsecramus.

Septimus est nobiliũ, primariorũ, operariorumq; fideliũ, spiritualiũ agricolarũ, vinitorũ & piscatorum, quales sunt sancti confessores,episcopi & doctores,qui verbo prædicationis, exẽplo vitæ bonæ,curaq; regiminis stabilie
Matt.20. runt ecclesiam,& in vinea supremi regis & patrisfamiliãs laborauerunt vsque
Matt.5. ad vesperam,existentes inter eos beatos,qui filij Dei vocantur, quoniam pacifici modis omnibus paci & tranquillitati diuinæ studuerunt, ecclesiamq; in pace rexerunt,naturali,non violenta morte sicut martyres, decedentes.

Octauus est mulierum & puellarũ cum regina conuersantiũ in Gynæcio, quales sunt in cælesti regno nuptæ coniuges, viduæq; castæ & virgines,quæ
Psal.149. tanquam filiæ Sion exultent in rege suo, quæ sequentes ipsam gloriosam cæli
Psal. 44. terræq; reginã Mariam,virginẽ virginum, adducũtur propinquæ in tẽplum regis in lætitia & exultatione, vtpote quæ tanquam citharœdæ citharizant in citharis suis,canentes nouũ canticũ, quod nemo canere potest, nisi quæ non
Apo.14. dum coinquinatæ sunt: existentes inter eos beatos,qui Deum vident,quoniã nõ solũ corpore,sed & corde mũdæ fuerint, sine macula ante thronũ Dei Iesu coronæ virginum,& agni immaculati,quem illę sequuntur quocunq; pergit.

Nonus est seruorũ & ancillarũ, quales in cælesti regno pleriq; omnes Dei
Lucæ 10. electi,quorũ nomina scripta sunt in cælis,ob eorũ infinitã multitudinem ab ecclesia nondũ cõscripti in numerũ vel catalogũ sanctorũ: nisi quõdã à S.Ioanne in cælo in ea turba, quã ex omnibus gentibus & tribubus & populis & lin
Apoc.7. guis collectã,nemo dinumerare potuit: existẽtes inter eos beatos, quorũ regnũ cælorũ merito est,qm̃ ꝓpter iustitiã varias perpessi sunt persequutiões, male
dicti

dicti & persequuti multifariam ab hominibus, quorum propterea merces co- Matt.5.
piosa est in cælis, gaudentes & exultantes. Ad quos ob id olim rex summus
ait: Beati serui illi, quos, cum venerit Dominus, inuenerit vigilantes. Lucæ 12.

Hi nimirum, charissimi, nouem sunt status & ordines omnium in cælo sanctorum & beatorum, quibus ipsa prima dies Nouembris à catholica ecclesia solennibus cæremonijs instituta est, quos sicut Dominus in euangelio subindicat, ita eadem ecclesia illi subscribit in precibus matutinis, nouem responsorijs & lectionibus inibi contestans eosdem nouem status & ordines. Primum quidem responsorium est de summa Trinitate, quæ Deus est, in essentia vnus, & trinus in personis. Secundum de gloriosa deipara virgine.

Tertium de angelis. Quartum de prophetis, & sic subsequenti ordine.

At inquis, quur ecclesia voluit omnes in vniuersum sanctos & beatos vna die, & quidem prima Nouembris concelebrari, quum prius celebrati sint sigillatim per totius anni circulum?

Primo responderim, propter omissorum sanctorũ suppletionem, de quibus nec festum nec memoriam agit ecclesia, cum propter eorum multitudinem, quia (teste Apocalypsi) sunt innumerabiles quasi infiniti: tum propter nostram infirmitatem, quia sumus infirmi ac debiles, minime ad hoc sufficientes: tum propter temporis breuitatem, quia totum longissimæ vitæ tempus non sufficeret, vt semel tantum in vita nostra singula singulorum sanctorum festa celebraremus, quum teste Hieronymo, nullus sit dies in anno, in quo non plus quàm quinque millium martyrum festa occurrant, excepto die Calend. Ianuarij, in quo Romani imperatores præceperunt nullum occidi, quum sit prima dies anni. sileo interim cæteros sanctos non martyres. Apo.7.

Secundo, propter negligentiarum expiationem. Etsi enim paucorum sanctorum ferias agimus, adhuc tamen illas paucas ferias sæpenumero negligenter agimus, & multa ibidem per ignorantiam omittimus. Instituit igitur ecclesia diem Om̃ium sanctorum coniunctim, vt quidquid humana fragilitas per ignorantiã vel negligentiam, vel occupationem rei secularis, in ferijs sanctorum singulis minus peregisset, in ea omnium sanctorum die expiaretur & solueret.

Tertio, propter orationum nostrarum faciliorem impetrationem, quibus petimus, quæ nobis necessaria sunt à sanctis impetrari. Sicut em̃ ecclesia ea die honorat & implorat omnes in vniuersum sanctos, ita & eadem die pro nobis illi omnibus vnà creduntur apud Dominum Iesum intercedere, prout mirabiliter olim ostensum est in quadam visione custodi ecclesiæ S. Petri Romæ, viro verè pio, postea quàm omnia altaria circumisset, & omnium sanctorum suffragia implorans, raptus esset. Id quod minime discrepat à sententia sancti Pauli, volentis, à Deo optimo gratiosius & citius plures, quàm paucos, petentes exaudiri. 2.Cor.9.

Atque hoc est, quòd in ea die precetur ecclesia, dicens: Omnipotens sempiterne Deus, qui nos Om̃ium sanctorum tuorum merita sub vna tribuisti celebritate venerari, quæsumus, vt desideratam nobis tuæ propiciationis abundantiam multiplicatis intercessoribus largiaris, Per Christum &c. Amen.

Pro-

Proinde rectè nimirum ecclesia statuit, vna die plerosque omnes sanctos festiuis cęremonijs concelebrandos, vt in ipsis omnibus Deum, hortante Psalte, glorificemus, ac eos imploremus, quatenus apud eundem pro nobis in necessitate intercedant, intercedendoq́ꝫ subueniant. Id quod indubie faciẽt, vbi bene sanctéq́ꝫ viuendo vestigia eorum sequemur.

Psal. vlt.

Est autem hæc ipsa dies omnium sanctorũ, Calendis Nouembribus instituta, quum fuerit antea tertio Idus Maij. Qua die celebratur dedicatio templi sanctæ Mariæ virginis & omnium sanctorum martyrum, (quia tunc nondum celebrabant festa confessorũ) quod prius in honorem Cybeles, omnium deorum apud ethnicos matris, extructum, vocabatur Pantheon, nũc vero ad sanctam Mariam Rotundam: vt peractis tum messibus & vindemijs, maior esset omni populo commoditas feriandi, nec victualium penuria.

xiij. die Maij.

Hæc itaque, dilectissimi, rationabilis est cæremonialium feriarum omnium sanctorum institutio, scripturæ nequaquàm dissona, nec inutilis, nec impia, nec nuper, sed prorsus vtilis & pia & antiquitus instituta, & toto terrarum orbe summa veneratione seruari cœpta, nempe Anno post Christum optimum natum sexcẽtesimo decimoquarto, præsidẽte vniuersali ecclesiæ Bonifacio quarto, sub Imperatore Phoca. contra nostræ tempestatis hæreticos & schismaticos impudentissimos, qui sic sub hæc tempora crudeliter agunt cum omnibus Dei electis, vt nihil aliud conari videantur, quàm nõ modo eorum omnium memoriam prorsus in obliuionem dare, sed & Christum & totam eius veram fidem & religionem funditus delere & abrogare: sed omnino tandem frustrà, censuri quãdoq́ꝫ iustã ab ipso optimo Christo vindictã, quam dignẽt per ipsum auertere Deus pater omnipotens, & istorũ potius corda illuminate, vt vidẽtes sciant quid faciunt, & cõuersi pœniteant, non aũt pereant. Amen.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS in exequijs & funeribus mortuorum, in die omnium animarum merito recensendis & audiendis. Caput XII.

QVando custos olim templi sancti Petri Romæ, prout veridica testat historia, in admiranda quadam visione apud altare diui Petri raptus vidisset, in die omnium sanctorum procidere coram Deo optimo maximo, omnes sanctos in suo ordine & statu, quemadmodum præcedenti capite dictum est, & eos pro viuentibus adhuc in terris exorare: ductusq́ꝫ deinde processisset ad alium locum, vidit vtriusque sexus homines, alios immensis & diuersis delicijs gaudentes, alios inopes, famelicos & mendicantes. Rogans itaq́ꝫ angelum à quo ducebatur, accepit eum esse locum expiationis, quem vulgo vocant iustas ob causas Purgatorium.

Abundantes vero illas animas esse, quibus ab amicis per suffragia vel sacrosanctæ Missæ vel eleemosynæ vel orationis vel ieiunij, vel id genus alterius modi, subueniretur.

Egentes vero esse eas, quarum nulla prorsus haberetur nec memoria, nec cura. Iussus ob id ab angelo, hæc omĩa fide bona summo pontifici narrauit. Qui bono zelo motus, statuit vt ilico post Omnium sanctorũ ferias, singulis annis

ſtata die fieret omniũ animarũ generatim memoria, vt ſaltem generalia ſuffragia fierent ea die pro eis animabus, quæ ſpecialia habere non poſſent, quum omnino ex ſcriptura conſtaret, ſanctam eſſe & ſalubrẽ cogitationẽ pro defunctis exorare, vt à peccatis ſoluerentur. Quam quidem inſtitutionem etiam ſingulari quadam ratione ſequutus eſt Odilio, vir inſignis ſanctitate. Quum enim ille comperiret, apud Vulcanum Siciliæ crebras voces & vlulatus dæmonum plangentium audiri, quia defunctorum animæ per eleemoſynas & orationes de manibus eorum eriperentur, mox ordinauit, teſte Petro Damiano, ſuis in monaſterijs die poſt Omnium ſanctorum, commemorationem fieri defunctorum omnium, circa annum Domini nongenteſimũ nonageſimũ ſecundum. 2. Mar. 12.

A quo quidem tempore vſque huc, religioſe dies Omnium animarũ in toto Chriſtiano orbe cõcorditer obſeruata eſt, quum longe antea credita ſeruari que ſolita fuerint pro animabus ſuffragia, vtpote ab initio Chriſtianiſmi & ante hunc quoque: nimirum à mundo condito, prout poſt multas ſcripturas, figuras, rationes & exẽpla, de quibus in Centurijs noſtris eſt legere, non obſcure ſubindicant exequiæ mortuorum & cæremoniæ in eis obſeruari ſolitæ.

Iam vero quia & eas ipſas exequiarũ cæremonias ſub hæc nouiſſima tempora, quemadmodum quæ pia ſunt omnia & ſalutaria, derideant & ſubſannent noſtræ tempeſtatis hæretici & ſchiſmatici, præcurſores Antichriſti, operæpreciũ videt, vt hac etiamnũ parte pro catholicæ religionis veritate tuenda, dicã de catholicis in eccleſia cæremonijs, in exequijs & funerib⁹ mortuorum.

Interpretaturus autem eas exequiarum cæremonias, in primis in rem mihi facere videor, vt primum quid appellatione exequiarum veniat, & vnde exequiæ dici cœperint, & quis primum eas obſeruauerit ac inſtituerit, & quæ pertinent iſtuc reliqua, dicam.

Exequiæ proinde ſunt, quæ in funere exequimur, ita dici cœptæ, quòd homines poſt pompam ſequantur. Quæ & dici cœpere duobus nominibus.

Primo, parentalia, non modo quia in parentum aut propinquorum mortibus fieri conſueuerint, & parentibus iam defunctis celebrari ſoleant, ſed & quod illa ſic ſibi poſt mortem ſuam fieri iuſſerint, nec ſint à filijs, ſed ab ipſis parentibus ſeruari ſolita, quæ filij parentibus præſtare oporteret.

Secundo, iuſta, quoniam iure prorſus fiant ijs, qui de nobis viuentes benemeriti ſunt.

Atque licet exequiarum cæremoniæ ſic varientur iuxta varietatem regionum, nec parentur vbique æqualiter exequiæ, vt ſingulæ propemodum cæremoniæ ſint exequijs ſingulis, quia tamẽ non de ſingulis, (quod factu videt impoſſibile) ſed de catholicis, hoc eſt, vniuerſalibus & generalibus cæremonijs, quibus generalior & iuſtior orbis Chriſtiani pars vtitur, noſter inſtitutus eſt catholicus catechiſmus, ideoque eas duntaxat cæremonias in præſentiarum attingam, quæ frequentius & apud plures, vt plurimum, circa vita defuncturos & defunctos obſeruari conſueuere.

Primo, moriturus ſuper terram cineremque ponitur, vt ipſe humilitatis admoneatur, mori quaſi dignus haud recuſet, memor, quia quoad corpus, nõ ſit 1

aliud

Eccle.10. Eccle.17. aliud quàm puluis & terra, qualis sit certo futurus, & illuc vnde venit, reuersurus ob maledictionem, quam propter peccatum incurrit, Domino ferio dicente: In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es, quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Ita Iob quondã mori præsentiens, aiebat: Nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc. Ita nec sanctus Martinus alibi voluit, quàm in cinere finire vitam suam.

Gene.3.

Iob.1.

Proinde, charissimi, memores simus, nos non modo mortales, sed & aliud non esse, quàm vanitatem, vertendi in terram & cinerem, fieriq́ demum, scriptura teste, nihil aliud quàm cibus vermium. A qua quidem maledictione nullus vnquam mortaliũ fuit nec erit liber, vtpote quam cogimur plerią omnes subire. Eam sane conditionem prætersugere non potuit, sed subire compulsus fuit sanctissimus rex & propheta Dauid, cum filio Salamone sapientissimo, cũ Samsone fortissimo, cum Absalone pulcherrimo. adeo, vt vere dixerit Ecclesiastes: Cuncta subiacent vanitati, & omnia pergunt ad vnum locum: de terra facta sunt, & in terram pariter reuertuntur. Hoc charissimi si considraremus, non modo non superbiremus, sed & in æternum non peccaremus.

Eccle.10.

Ecclés.3.

Eccl.7.

2 Secundo admonetur, & plerunque ad pedes morituri erigitur imago sanctæ crucis, ac interim alicubi passio dominica legitur, admonens morientem in summo eius dolore, patientiæ, fidei & spei in CHRISTVM, vtpote quo memor sit, ipsum quoq́ Dominum IESVM, Dei vnigenitum, longe omnium innocentissimum, nobilissimum & optimum, esse passum, mortemq́ subijsse vsque adeo omnium acerbissimam & ignominiosissimã, vt in cruce pendens, per prophetam dolenter exclamauerit: O vos omnes qui transitis per viam, attendire & videte, an sit dolor, sicut est dolor meus. Quod vbi moriturus (prout debet) ex animo cogitauerit, debet pœnitere de peccatis suis, pro quibus ipse Dominus innocentissimus tanta sustinuit, benèq́ & firmiter in eius misericordiam confidere, nec vllo modo desperare de venia, nec æternam mortem, nec passionem timere: quum Christus ipse sua morte mortem destruxerit, & omnem pœnitentem liberauerit, proq́ eo satisfecerit abundanter, vt apud eum, teste Dauide, misericordia sit & copiosa redemptio, nec velit mortem peccatoris, sed cupiat, vt conuertatur & viuat. Cuius argumento etiam in gratiam recepit latronem in cruce duntaxat momento pœnitentem, & dicentem: Memento mei Domine, quum veneris in regnum tuum: in gratiam (inquam) recepit, quanuis non legitur, quòd fecerit vnquam aliquid boni.

Thre.1.

Esa.53.

1.Pet.2.

Psal.129.

Ezech.18

Luc.23.

3 Tertio, porrigitur morienti ardens candela, monens ipsum morientem, vt constanter speret & credat se per verum lumẽ Iesum Christũ, ex huius mundi tenebris iturum ad lumen claritatis æternæ in cælesti patria, vbi ciuitas est illa, quæ nec sole nec luna eget, vt luceant in ea, quoniam nox illic haud est, sed claritas Dei illuminat eam. Cuius ipse Dñs lux cæli & terræ, specimẽ dedit admirandum, quando in monte Thabor eius facies splenduerit vti sol, & vestimenta eius facta sint alba sicuti nix.

Esa.60.

Apo.21.

Matt.17.

Marc.9.

Luc.9.

4 Quarto, defunctus veste induitur, sudarioq́ vt plurimum colligatur. Id quod etsi moneat nos bonarum operationum, quæ vel solæ nos sequuntur post

Apo.14.

post mortem, quibus moriturum oportet, vt veste nuptiali, indui, ornatumq; Matt. 22.
esse, tamen verisimile videtur, vt hæc ipsa vestis induatur defuncto, ad tegendam vel parte corporis aliquam pudendam, vel ob deformitatem & pallorem corporis & faciei, ne quis paulo formidolosior & nauseabundus exhorrescat.

Quòd vero sunt, q velint in ea veste mortuū aliquādo resurrecturum, qua fuerit indutus moriens, adfirmare nihil audeo, nisi huc retorserim, quòd Christus post resurrectionē in veste quidem rubea apparuerit, & in ea cælū ascenderit, iuxta illud: Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? Esa. 63.
Et ipsi quoq; angeli ad ipsum dixerunt: Quare rubrum est indumentum tuū? Vtcunq; res habeat, sufficerit nobis, scire, quòd ita mortuum vestiendi vel tegendi mos, semper fuerit vel apud sanctissimos homines obseruatus. Ita legimus, q Lazarus Magdalenæ & Marthæ frater, post resurrectionem adhuc Ioan. 11.
fuerit & manibus & pedibus ligatus institis, & eius facies sudario tecta. Matt. 27.
Præterea Christus legitur inuolutus fuisse sindone ab ipso Ioseph. Et Pe- Mar. 15.
trus quoq; sepulchrum ingressus, adhuc linteamina vidit & sudarium, quod Ioan. 20.
fuerat ei super caput positum.

Insuper sufficiat etiā nobis, quòd per huiuscemodi mortui vestitū moneamur vestiū spiritualiū, quæ sunt piæ virtutes & operationes, qbus est opus no Apo. 14.
bis post mortē, quæ nos solæ post mortem sequuntur, quum cætera nos omia deserant, vtpote qui nudi sumus ingressi in hunc mundum, nudi inde regressuri, Paulo hoc ipsum confirmante, quū ait: Nihil enim intulimus in hūc mun 1. Tim. 6.
dum, haud dubium quia nec auferre quid possumus.

Quinto, pulsantur campanæ, propter non parum multas causas.

Primo quidē pulsatio cāpanarū monet auditores suos de morte defuncti.

Secūndo significat, ipsum defunctum certo in nouissima die resurrecturum admiranda voce filij Dei & Domini nostri, descēsuri quondā in voce archangeli & in tuba Dei, prout Paulus testatur, declarans quodammodo verbum 1. Thes. 4.
Christi, dicentis: Amen amen dico vobis, quia venit hora, & nunc est, quando Ioan. 5.
mortui audient vocem filij Dei: & qui audierint, viuent: & in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei: & procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicij. In Matth. 9.
cuius testimonium Christus sua duntaxat voce tres suscitauit mortuos. Luc. 7.

Tertio hortatur audientes, vt pro defuncti ipsius anima cum clamore cor- Ioan. 11.
dis, id est, deuote Deum precentur, vt eius misereatur, si pro suis in hac vita peccatis non satis pœnituit, ex fide ecclesiæ orantis: Requiem æternam dona ei Domine, & lux perpetua luceat ei. Quàm vero pro mortuis prosit orare, inter varias & efficacissimas scripturas & earū rationes, hæc vnica pio homini sufficere merito debeat, quæ dicit: Sancta & salubris est cogitatio, pro defunctis 2. Mac. 12.
exorare, vt à peccatis soluantur. Id quia Iudas ille Machabæus fortissimus iuste & religiose cogitaret, bello peracto, duodecim millia drachmas argēti misit Hierosolymam, offerri ea ibi pro peccatis eorum, qui ceciderant in bello.

Id quod adeo semper creditum est, & (Damasceno teste) ab Apostolorum temporibus obseruatum, vt antiquitus etiam, vt accipimus ex Euangelio, ho

Matt.9. Marc.5. mines in funere mortuorum per quædam instrumenta musica prouocarentur ad lamentationem & compassionem super mortuis habendam: quippe quo deuotius orarent pro eis Deum, vt animas ipse eorum aliàs ex tormentis purgatorijs liberaret, in quibus fortassis essent ob incompletã ipsorũ in hoc mundo pro peccatis pœnitentiam: quum lugere alioqui non aliud esset, quàm insanire.

Tob.4. Et hoc est, quod etiam Tobias olim religiosissimus filio iusserit, vt panem & vinum suum super sepulturam suam constitueret, quo videlicet pauperes inde refecti, pro salute defuncti deprecarentur, maxime quòd eleemosyna à morte liberet, & purget peccata, & faciat inuenire vitam æternam.

Tob.12. Ipsa quoque sancta Monica, mater sancti Augustini, petijt sibi post mortem suffragari per altaris sacrificium: quandoquidem defunctorum animæ singulariter eleemosynis, ieiunijs, orationibus & sacrificio sacrosanctæ Liturgiæ iuuari soleant, iuxta sententiam catholicæ ecclesiæ & omnium ipsius doctorum. Quapropter rectè conamur quibuscunque pijs modis in die omnium animarum præcipue suffragari ipsis animabus in loco expiationis detentis, vt inde Dei benignitate eripiantur ad requiem vitæ sempiternæ, quæ deinceps pro nostra salute, dubio procul Deum sunt exoraturæ ex charitate erga nos, quæ nũquam excidit, veluti de hac re & hoc genus similibus, abunde diximus in lib. Homiliarum in dissertatione Purgatorij.

1. Cor.13.

6 Sexto, deinde defunctus defertur ad sepulturam à suæ professionis consimilibus, vtpote sacerdos à sacerdote, diacon⁹ à diacono, laicus à laico, & quidem ferme processionaliter.

Vnde Christianæ fraternæque monemur charitatis, similiterque nos omnes eiusdem esse sortis, cuius factus sit ipse, qui defertur ad sepulchrum: vtpote, quòd sumus omnes æque morituri, ipsumque sequuturi, nec ipso liberiores, nempe iudicio Dei omnes vsqueadeo cum ipso subiecti, vt qui effertur ad sepeliendum, rectè possit ad vnumquenque nostrum dicere: Memor esto iudicij mei, sic enim erit & tuum: Mihi heri, & tibi hodie. Quanuis vbi penuria hominum est, nihil omnino refert, si defunctus à sui dissimilibus efferatur. Etsi non videatur esse honestatis, vt mulieres efferãt defunctum, ne pudicitia muliebris denudatione quadam quoquo modo (quod hoc quidem casu facile fieri potest) offendatur, nisi cogat necessitas, quæ nec legi, nec consuetudini subiacet, maxime in cæremonijs, quæ non prorsus ad salutem sic absolute sunt necessariæ, vt necessitate vel causa aliqua legitima cogente, non possint sine periculo salutis obmitti, velut initio diximus. Quàm vero semper à mũdo condito sepultura fuerit pia & religiosa & honorifica, nos post plerosque alios catholicæ ecclesiæ doctores abunde docuimus passim in libris nostris, maxime in libris Centuriarum.

Eccl.38.

7 Septimo defertur processionaliter crux ante defunctum in frontispicio processionis, significans, eum, qui defunctus est, id sanctissimum vexillum adeo

Ose.13. non fugisse, vt etiam ab eo vsque ad vltimos cineres miles haud defecerit:

1. Cor.15. quippe quo sit à morte liberatus, per eum, qui pependit in ipso: cuius etiam du

Hebr.2. Ephe.2. ctu in altero seculo inimicos crucis vsque ad paradisum fugere sperauerit, &

Gal.6. cum eo omnes, qui sumus sequuturi hoc ipsum, firmiter sperãtes in cruce Iesu

Chri-

Christi, per quem nobis mundus est crucifixus, & cum Apostolo gloriantes.

Octauo, feruntur interim quoque circa pheretrum ardentes candelæ, signi- 8
ficantes, vt antea diximus, quia defunctus cum omnibus qui sequũtur, credi-
derit se ex ijs mundi tenebris per mortem, quam modo deuicit, rediturum ad
Iesum Christum, qui verum lumẽ est in æterna claritate, de seipso dicens: Ego 1.Pet. 2.
sum lux mundi. qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Ambulate dum lu Ioan.1. Ioan.8.9.
cem habetis. venit enim nox, quando nemo poterit operari. Ioan.12.

Nono, murmurantur interea quoq; inter deferendum magis quàm ca- 9
nuntur Næniæ, desumptæ, vt plurimum, ex libris Prouerbiorum, Ecclesiast. Pro.5.9.
Esaiæ, Oseæ, Danielis, Corinthiorum & Thessaloniceñ, non aliud existen- Eccl.7.12
tes, quàm sacræ precationes vel admonitiones, quibus monemur ad orandum, Esa.26.
ad consolandum, ad commiserandum, & ad recordandum nouissima nostra, Oseę.13.
quo minus peccemus. Consuetudinem vero canendi Nænias eiusmodi, non Dan.1.12.
esse alienam à scripturis, patet inter alia ex eo, quia scribitur de Tyro peritura: 1.cor.15.
Et adsument super te carmen lugubre, & plangent te. Et rursus: Fili hominis, 1.Thes.4.
cane carmen lugubre super multitudinẽ Aegypti. Quinimmo exẽplum con- Iob.7.14.
firmationis huiusmodi Næniarum habemus longe sanctissimum, quando Eccle.7.
non solum, teste scriptura, vniuersus Iuda & Hierusalem luxerint Iosiam, & Eze.27. Eze.32.
quidem maxime Hieremias, sed & eius cantores omnes atq; cãtrices propter- 2. Par.35.
ea sic lamentationes super Iosiam cecinerint, & annuatim replicauerint, vt de-
inde quasi lex in Israel obtinuerit eiusmodi lamentatorias cãtilenas succinere.

Decimo, defunctus (iuxta omniũ ferme gentium à mundo condito more) 10
non tantum sepelitur subtus terrã, sed & resupinus ponitur, pedibus ad orien-
tem, capite ad occidentem solem versis. Id quod significat & monet quicquã.
Significat enim, quòd defunctus desideret ab occidente mortis pertingere ad
cælum & vitæ orientem.

Admonet autem, vt adspicientes & adstantes, hoc ipsum defuncto sibiq; à
Deo precentur. Et licet id totum in anima situm sit, interim tamẽ malum non
est, vt idem corpore quoq; repræsentetur exterius, maxime quia multi catho-
lici putent Christum eo modo sepultum.

Quòd autem defunctus vel in templo, vel in cœmeterio, more Christiano,
si fieri potest, potius quàm alibi sepelitur, nonnihil significat & expedit.

Significat quidem, q; defunctus in ecclesiæ vnitate & eius fide, extra quam Heb. 11.
non est salus, in humanis esse desierit.

Primo autem expedit, quia quum locus ibi Dei sit verbo consecratus, ani-
ma defuncti minus affligitur à malignis spiritibus, corpus ipsius minus ido-
neum fit præstigijs diabolicis exequendis: cum, quia malefici per membra ca-
dauerum humanorum, per quæ cacodæmon eos decipit, multa moliunt: tum
quia maligni spiritus vsqueadeo hominibus aduersantur, vt in eorum etiam
corpora mortua desæuiant, quum fortassis in eos hoc ipsum in vita facere non
potuerint, prout facile est conijcere ex eis duobus, qui dæmonia habuerunt, Matt.8.
qui de monumentis exeuntes, ita sæuierunt, vt nemo posset per eam viam tu- Marc. 5.
to transire. Id quod etiam colligere est ex eo defuncto, qui non rite sepultus, in Luc. 8.

domo multa intulit hominibus incommoda sæuiendo, de quo Plinius iunior
Sabel.lib. & ipse quoque senior, cuius deinde cadauere refosso, legitimeq́ sepulto, perpe
10. cap. 3. tua securitas est ipsi domui parta.

Secundo, quòd homines, qui illic frequentius & deuotius ad orandum & ad Dei verbum audiendum conueniunt, admoniti non solum pro defuncto orent, sed & precentur eum Dei electum, cui locus tanquam patrono singulari dicatus est, vt is Deum quoq́ pro anima defuncti precetur, prout olim Hie-
2. Mac. 15. remias & Onias pro Hierusalem & vniuerso populo Israel orarũt. Atq́ hinc est, quòd res & nomen sepulchri hoc ipsum insinuat. Siquidem frequentius altior quidam tumulus quasi colliculus quidam super sepultũ fieri soleat, vt eo facilius & efficacius defuncti nos admonere possit, atq́ ob id dici cœpit monumẽtum, q̃ homines defuncti moneat, perinde ac sepultus illic, ad nos dicat:
Eccle. 38. Memor esto iudicij mei, sic enim erit & tuum: mihi heri, & tibi hodie. Id quod etiã repræsentat in diebus exequiarum ipsum, quod appellant, cenotaphium.

Ex ijs sane causis & ex alijs, quas breuitatis gratia prætereo, procul dubio pijssimi quondam homines tantam suarum voluerunt sepulturarum habere rationem, præterq̃ quod semper etiam publicæ fuit honestatis, honeste locoq́ selecto sepeliri, non apud pios solum, sed & ethnicos, quorum tamen exempla hoc quidem loco in causa pia persequi nolumus, sed piorum duntaxat instituta sub oculos admouere. Quis enim oro (vt vetustiora dent exordium) nesciat, quàm laudetur Abraham patriarcha ob magnifice sepultã vxorem suam
Gene. 23. Saram in Ebron, empta in hoc spelunca duplici versus Mãbre quadringẽtis siclis? In quo dein etiam loco Isaac & Ismael sepelierunt Abraham patrem su-
Gene. 25. um, in quo etiam loco deinde Esau & Iacob sepelierunt Isaac ad auum suum Abrahamum. Et quis etiam sine adfectione singulari leget verba, quibus Iacob, spiritu sancto plenus, tantopere sibi sepulturam selegit, ad filium suum Io-
Gen. 47. seph in Aegypto dicens, paulo post moriturus: Si inueni gratiam in conspectu tuo, pone manum tuam sub femore meo, & facies mihi misericordiam & veritatem, vt non sepelias me in Aegypto, sed dormiam cum patribus meis, & auferas me de terra hac, condasq́ in sepulchro maiorum meorum? Et paulo
Gen. 49. post agens animam, dixit ad omnes filios suos: Ego congregor ad populum meum. Sepelite me cum patribus meis in spelunca duplici, quæ est in agro Ephron Ethæi contra Mambre in terra Chanaan, quam emit Abraham cum agro ab Ephron in possessionem sepulchri. Qui quidem illic eum sepelierunt, & Saram vxorem eius. Ibiq́ sepultus est Isaac cum Rebecca coniuge sua. Ibiq́ Lia cõdita est. Sicq́ Iacob mortuus, ex Aegypto deuectus est in terram Chanaan, itinere sane lõgo & molesto, vltrà q̃ xiiij. diebus proficisci liceat. Et
Gen. 50. ipse quoq́ Ioseph & Moses, etsi in Aegypto fuerint mortui & sepulti, ossa tñ
Exo. 13. sua voluerũt aliò deferri, ne essent in natione idololatriæ. Sic filij Israel deinde sepelierũt ossa Ioseph in Sichẽ in eo agro, quẽ Iacob pater suus emerat à filijs
Iosuę vl. Emor cẽtum tenellis agnis, & possessus est ille à filijs Ioseph. Cuius causa non
Ioan. 4. temere venit ad illum locũ Dñs Iesus, ibiq́ requiescẽs apud fontẽ Iacob, plu
Tob. 4. rima de fide differens cũ muliere Cananæa. Sic Tobias quoq́ dixit ad filium:

Quum

Quũ Deus acceperit animam meam, corpus meũ sepeli: quum autem & ipsa mater tua compleuerit tempus vitæ suæ, sepelias eam circa me. Et ipse quoque Dñs Iesus vsqueadeo suæ sepulturæ honestæ rationẽ habuit, vt etiã, ipso statuente, multis ante seculis de ipsa vaticinatus fuerit Esaias, dicens: Quia sepulchrum eius erit gloriosum, & sepultura eius in pace. Id quod, vt de eo omnia, verum factũ est, qñ corpus eius positum est in monumentũ de noua petra excisum, in quo prius nemo positus fuerat. Sed quid est multis, ex sacris etiã literis deprõptis, exemplis probare, rem à tot patribus sanctis à nascente mundo vsq; huc obseruatã, quæ & plenissima pietatis, à sacrosancta etiamnũ scriptura passim approbata, à nullo vnquam, quod equidem sciam, prorsus impugnari cœpta est, præterquàm à nostræ tẽpestatis schismaticis & hæreticis? Quo sane pacto arguunt se rationis omnis & honestatis publicæ expertes, scripturæq; sanctæ derisores & contemptores, fatuiter satisq; irrationabiliter dicentes, sibi vnum esse videriq;, siue sepeliantur apud vel in templo, siue apud furcas, siue etiam minime sepeliantur: vtpote prorsus alienissimi à pijs sanctisq; hominibus, qui, sicut dictum est, tantam habuerunt & loci & modi sepulturæ suæ rationem, nimirum longe magis pij & doctiores nostris hæreticis. Illi quidẽ non ignorabant, multum referre, an quis sepeliretur, & quo etiam loco, vel non, cum constaret, loco benedictionis fuisse quondam, sepeliri, & maledictionis, non sepeliri, vel non in loco honesto sepeliri, prout in lib. Regum, & apud Hieremiã scripturas est inuenire & exẽpla. Veræ proinde pietatis est & vtilitatis & honestatis publicæ, sepeliri in loco sacro & quidẽ apud suos, vt homines sanctissimi factitasse leguntur, qui nobis longe pluris haberi debent quàm ij, qui bestijs sunt quàm hominibus, hoc præsertim casu, longe similiores.

Esai. 11. Matt. 27. Marc. 15. 3. Reg. 13. 3. Reg. 14. Hiere. 22. Hiere. 8.

Vndecimo, sepultũ vnà cum sepulchro sacerdos cum thure suffire solet. Id quod nõ modo fit ad remouẽdum corporis fœtorẽ, sed & significat & monet.

Significat enim, quod defunctus creatori suo acceptabilem obtulerit & reliquerit odorẽ bonorum operum, quæ adhuc ei prosint. Cuiusmodi sunt deuotæ preces & obsecrationes, quæ significantur alibi per thus incensum. Psal. 140.

Præterea significat, quia defunctus crediderit se per mortem hanc temporalem ire ad veram immortalitatem, qua futurus sit Dei Max. participatione diuinus. Siquidem thure singulariter semperq; Deus sit honoratus, illiq; thus oblatum, ad eius insinuandam diuinitatẽ & immortalitatẽ. Cuius argumento apud sepulchrum aliàs erigitur vel hedera, vel laurus, vel quid tale, quod semper virescit, ad designandum, quòd mortuus in Domino, viuere non desinat: etsi enim corpore mortuus sit, anima tamen viuit, & cum ea tandem reuiuiscet & corpus, iuxta euangelion.

Leuit. 2. Matt. 2. Ioan. 5. 1. Thes. 4. 1. Cor. 15.

Admonet autem, vt defuncto precemur resurrectionem eiusdem immortalitatis & æternæ vitæ, non aũt iudicij. Atque hinc est, quod etsi reliquæ cæremoniæ legis iam desierint, thuris tamen crematio in ecclesia non cessauerit, quoniam, quam illa repræsentauit, orationis officia & pietas semper maneant. Hinc Dauid: Dirigat, inquit, oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo Domine, prout fuse alibi docuimus. Psal. 140.

Duodecimo, defunctus vnà cum sepulchro conspergitur aqua benedicta. Id quod expedit, significat & monet.

Expedit, vt per eam, qa verbo Dei sanctificata est, cacodæmones effugentur cum omnibus eorum præstigiis. Significat, quòd defunctus in fide baptismi, quem aqua designat, mortē obierit, in eaq; solum se saluū fieri crediderit.

Admonet, vt Deū quoq; precemur, quatenus baptismus in defuncto non pereat, sed animam ipsius per eundem rore cęlesti perfundere dignetur, quemadmodum preces illic haberi solitæ præ se ferunt: quippe sicut aqua extinguit ignem, sic Dei misericordia liberet & refrigeret animam defuncti. Id quod diuiti epuloni negatum fuit.

Ecci. 3.
Luc. 16.

Tertiodecimo Crux, maximeq; apud Germanos, siue lignea siue ferrea ponitur ad caput demortui, vel in saxo quopiam sculpitur aut pingit. Id quod non modo significat ipsum defunctum fuisse Christianum, sed & fieri solet, vt cacodæmon suis insidiis haud accedat ad locum insignitum signaculo crucis, quod iste maxime timet, sciens se victum & adhuc vinci per ipsum.

Ephe. 2.
Col. 1. 2.

Præterea, quid aliud oportet cogitare, crucis signum inspicientem super sepulchro, quàm quòd vti mortuus ille sperauit, ita nos quoq; omnes confidamus, ipsum virtute crucis & passionis Iesu Christi peruenturum ad cælum, quasi sic defunctus ipse cum Paulo diceret: Absit mihi gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi.

Gal. 6.

Quartodecimo solet in multis locis sepulchrum ornari, vtpote clypeis & insigniis ipsius demortui. id quod, tanquam scriptura, monet laicos minusq; literatos, qualis fuerit qui est eo loco sepultus, quidq; gloriose gesserit, inhortans, vt vel inspectores eorum insignium, vel saltē successores, hæredes & filii, eius sint virtutum & rerum gloriose gestarum, ob quas eiusmodi sunt insignia nacti, sequaces & imitatores. Id quod olim, teste Salustio, non solum nobiles Romani, quanlibet ethnici, sibi cum suis picturis & imaginibus voluerunt, sed & exemplum plane pium reliquit huius rei pientissimus ille Simon Machabæus, qui super monumentum patris & fratrum suorum, ædificium extruxit amplum & visu conspicuum atque sublime ex lapidibus positis ante & retro, & erexit desuper pyramides septem, semper vnam contra vnā patri & matri & iiij. frattibus. Atque iis circumposuit columnas magnas, & super columnas arma ad memoriam æternam, & iuxta arma naues sculptas, vt viderentur à nauigantibus, dubio procul in memoriam sempiternam, quòd pater & fratres sui pro legibus sanctis, patrumq; testamento armis vsque ad mortem bella gessissent, idq; ipsum propterea posteros recte facturos, quibus hæc essent monumenta perinde in exemplum erecta, vt antecessorum sequerentur vestigia.

Salustius
ī pl. bell.
Iugurt.
1. Mac. 13.

Cuiusmodi certe pia cæremoniarum intentio adeoq; pompa ipsa circa sepulchra, minime venit repræhēdenda: quū Christus etiam, quanuis in paupertate natus, educatus, conuersatus, & mortuus, honeste tamē sepeliri voluit, & sepulchrum habere gloriosum teste propheta, nimirum qui voluerit in præsentia magnorum hominum & in monumento nouo sepeliri. Etsi interim plane quo-

Matt. 27.
Esai. 11.
Matt. 27.
Marc. 15.

quorundam sinistram intentionem, vtpote superbiam & vanã gloriam, prorsus detestor, quam habent, qui adducunt equos circum altaria, & pannos aduehunt in feretro, & illos recipiunt, nihil inde pauperibus, nec Ecclesiæ nec huius ministris relinquentes, vtpote damnabiles & arrogantes coram Deo & hominibus. Et hactenus, charissimi, de cæremonijs in defunctorum exequijs fieri solitis. Quæ tametsi fortassis in multis Christiani orbis regionibus, quarum singulæ suo abundant sensu, plures sint aut pauciores, nihil nostra refert, quum non singulares, sed catholicas in Ecclesia cæremonias describere statuimus: quemadmodum facere volumus in numero earundẽ exequiarum & cæremoniarum, qm̃ & ipsæ secundum regionum cõsuetudinem sint aut plures aut pauciores.

Etsi eñ alicubi dies exequiarum & tertius & quadragesim⁹ & septuagesimus & centesimus obseruari soleat, nec sua desit inibi ratio: catholicum tñ est, & quidem maxime in Ecclesijs vtriusq; Germaniæ, vt primus, septimus, tricesimus & anniuersarius continuo seruet. Proinde de catholico duntaxat numero in præsentia, quatenus Deus dederit, rationem sumus reddituri.

Primus exequiarum dies, in quo pleræq; oẽs hucusq; dictę cæremoniæ seruari solent, vbiq; gentium obseruari consueuit, diciq; cœptus est, dies depositionis: significans, q vti qppiam rei deponimus apud aliquem, vt suo tempore recipiamus, ita corpus defuncti in die obitus deponitur ab anima & de feretro ad terram, vt ipsum certo recipiat anima defuncti suo tempore, scilicet in fine seculi, quod interim terræ fidei commissum ab ipsa vsq; in id tempus. Atque sane proprie deponere est, dimittere quo grauamur, quale est corpus, quod nos grauans, dimittimus in obitu nostro, vt recipiamus ipsum glorificãdum cum anima. Id quod Paulus pulchre subindicat, inter cætera corpus appellans tabernaculum, & dicens: Nam & qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati, eo q nolumus expoliari. Atq; eò respexit Petrus, suam mortem vocans depositionem tabernaculi sui, quum dicit: Iustum aũt arbitror, q̃ diu sum in hoc tabernaculo, suscitare vos in commonitionẽ, certus, q velox sit depositio tabernaculi mei, secundum quod & dominus noster Iesus Christus significauit mihi. 2.cor.5. 2.Pet.1.

In exequijs ꝓpterea diei primi, scilicet obitus hominis, oportet nos cogitare, quomodo nos oẽs sumus deposituri corpus ꝑ mortẽ, sed ipsum sicut quoddam depositum, recepturi in nouissimo die ꝑ resurrectionẽ. Hinc ea die defuncto homine, legi solẽt ex Prophetis, Apostolis & Euangelijs, quæ corporis resurrectionem apertò testantur. Iob.19. Ioan.5. 1.Thes. 4. Eze.37. Esa.58.

Secũdus exequiarum dies dici solet septimus, quoniam die septimo quoq; dies depositionis iterum peragi soleat, nec scriptura, nec exemplo, nec ratione carens. Scriptura quidem dicit: Luctus stulti filij sempiternus, sapientis vero filij mortui diebus erit septẽ. Sic Ioseph cum fratribus suis fleuit Iacob patrem diebus septem in area Achad. Id quod in figura quõdam significabatur, quando lex dicebat, q qretigisset cadauer mortui hominis, immũdus esset septem diebus: adspersus aũt aqua septem diebus, mundaretur. Immundus vero per Iob.19. Apoc.14. 1.Thes. 4. 1.cor.15. Ioã.5.6.11 Eccli.23. Gene.50. Nume.19.

cadauer mortui,significabat pollutam animam ꝓpter opera mortua, quæ expiarentur septem diebus.

Gene.1. Primo ꝓinde fit septimus, vt defunctus ad æternæ quietis sabbatum, quod septem diebus constat, citius peruenire queat.

Secundo, vt ei remittãtur omnia ipsius peccata, quę commisit in vita sua, quæ septem diebus voluitur siue ducitur. Vnde numerus septenarius est vniuersitatis numerus.

Tertius dies exequiarum, dici solet tricesimus, quoniã rursus tricesimo die defuncti depositionis dies peragi soleat, nec exemplo scripturæ nec ratione carens. Siquidem filij Israel totidem diebus, triginta videlicet, defleuerunt mortuum Mosen, Aaronem & Mariam. Ratio autem huius est numeri, quoniam Deut. vlt. ter decem faciunt triginta. per ter vero, accipimus sacrosanctam Trinitatem: per decem vero, catalogum intelligimus. in tricesimo propterea die depositionis, oportet vt Deum precemur, quatenus defuncto misericorditer indulgeat, quod transgressione decalogi contra sacrosanctam Trinitatem ipsius, quæ Deus est ipsemet, peccauit.

Quartus exequiarum dies, est anniuersarius, ita dici cœptus, quoniã reuoluto anno, rursus dies depositionis agi soleat, sua quoq; ratione & exẽplo non carens.

Primo, quoniam teste Augustino, nescimus quomodo mortuis succedat in 13.q.2. Non æstimamus alia vita, satius est, eis abundare aliquid bonorum operum nostrorum, quàm deficere.

Secundo, vt singulariter oremus in eis Deum, ꝙ sicut annus in se reuoluit, sitq; ꝓpterea sine fine, nullamq; habeat varietatem, quod is semp est absq; numero dierꝫ, sic dignetꝰ defuncto, q de annis calamitatis & tẽporalitatis decessit, concedere, vt possit peruenire ad annos quietis & æternitatis, qui faciũt vitam æternam, quę citra finem existens, nullam habet neque vicissitudinem, nec va Iacob.1. rietatem.

Tertio est exemplum, ꝙ vniuersus Iuda & Hierusalẽ cum Hieremia replicarunt lamẽtationes super mortuo Iosia rege. Atq; pie nimirꝫ hac de causa celebramus etiam oĩbus animabus in vniuersum, diem depositionis anniuersarium. Si ẽm sanctorꝫ anniuersarium ad ipsorꝫ honorem & vtilitatẽ nostram celebramus, quur nõ celebraremus in Purgatorio defunctorꝫ anniuersarium, tam ad eorꝫ q̃ nostram vtilitatẽ & deuotionẽ & pietatẽ, daturi quoq; occasionem successoribus ꝓ nobis orandi Deum? Sicut ẽm nos ꝓ mortuis oramus, ita pro nobis, qui nos sequuntur, orabunt.

Nec dubium qn si fecerimus cum pia memoria ꝓ defunctis, quæ exequiæ eorꝫ cum suis cæremonijs p̃ se ferunt, ꝓptereaq; institutæ sunt, ipsi demum liberati, pro nobis quoq; sunt Deum deprecaturi.

Adde ꝙ & eiusmodi circa defunctos cęremoniæ vel proinde plurimũ sunt vtiles, cum quia confirmant persuadentq; fidem futuræ resurrectionis & alterius in altero seculo vitæ. Qua qdem fide sicut nihil melius & apud aliquos nihil difficilius est, ita eius infidelitate nihil peius & dãnabilius & magis impiũ, quan-

quando constet eum, q futurã vitam & resurrectionẽ non credit, oĩa quæ sunt virtutis & ꝓbitatis negligere, peiorẽmq́ꝫ & pniciosiorẽ esse bestiis. Cuiusmo diꝰ sub hæc tẽpora nouissima multi sunt, dicentes illud apud Esaiã, quod repetit Paulus: Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Esa. 22. 1.cor. 15.

Deinde conducunt eiusmodi cæremoniæ ad pietatem, deuotionem, misericordiam, compassionem, & humilitatem, omni virtute maiorem. Quis enim nollet humiliari, mitiorq́ꝫ fieri, significationes eiusmodi cæremoniarꝫ percipiẽs & ponderãs? Quis nollet à peccatis cessare, quum per eas sic admoneretur eorum, quæ sibi futura sunt in & post mortem? vtpote certus de iudicio, in quo futurus sit ante tribunal Iesu iustissimi iudicis, atque ibi recepturus quod hic 2.cor.5. meritus est, rationẽq́ꝫ redditurus de omnibus. Quis nollet talium rerum me- Roma.14. mor, non semper ea adfici tristitia & mœstitia, quæ operatur stabilem pœnitẽ- Mat.12.16 Mat.18.20 tiam in salutẽ? Quam qdem tristitiam & pro meritis lamentationẽ fraternam 2.cor.7. repræsentant etiam amici defuncti per vniuersas exequias, aliqñ etiam plures dies, vtpote toto qdem anno nigris indumẽtis obuoluti magis q̃ vestiti, nihil à scriptura facientes alienum, qñ scriptura subindicet alibi, fuisse consuetudinis olim, mortuos lugere veste lugubri, cuiusmodi vestis pullata haberi consue- 2.Thes.4. uit. Id quod fides non modo nostra est, & eorum omnium catholicorum, qui nunc viuunt, sed & eorum qui in veteri testamento & nouo sanctissime vixerunt & decesserunt, apud quos, vt euidenter audiuimus, exequiarum fuit vsus & earum cæremoniarum iusta saltem ex parte. Quæ tametsi nullis apertè scripturis, nec earum exemplis probarentur, quia tamen mysticis suis significationibus & admonitionibus omnino tendũt ad Dei optimi gloriam, animarum salutem, consolationem & emendationem viuorum, gratiæ quoq; & pietatis incrementum, merito essent à nobis summa diligentia & attentione peragendæ & seruandæ.

Nec sunt hoc etiam loco tyrannici hæretici quoquo modo audiendi, qui pietatis expertes, nec aliqua scriptura nec ratione suffulti, sed contra omnem scripturam & rationem, totiusq́ꝫ Ecclesiæ catholicæ consuetudinem & obseruãtiam, ab apostolorum etiam temporibus toto terrarum orbe obseruatã, sicut nos tyrannice sanctorum intercessione in cælo priuare moliũtur, ita quoq; conanẽ priuare viuentium in terra suffragijs animas alibi, fortassisq́ꝫ propter nos, quorum causa aliquando peccauerunt, in summa necessitate constituras. Quas Deus Opt. pater misericordiarum & consolationis, dignetꝰ vnà nobiscum in gaudio vitæ æternæ consolari, per vnigenitum suum, dominũ nostrum Iesum Christum. Amen.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS in ferijs diui Martini præsulis & confessoris eximij. Cap. XIII.

EXpositurus cæremonias, quas Christiani passim vel extra templum partim frequentant in ferijs diui Martini, præsulis excellenter multisq́ꝫ nominibus insignis, prius cuias ipse & qualis fuerit, paucis conscribam. Fuit autem sanctus Martinus natione Hungarus, ex oppido Sabaria ad fluuiũ Raab, non adeo ꝓcul ab Austria sito. parentes habuit primũ infideles, sed plane nobiles.

qui

qui tamen adultus, dein & Christianus factus, matrem ad fidem conuertit, manente patre in sua infidelitate, qui supremus fuit equitum ductor sub Imp. Constantio & Iuliano. Cuius ideocꝫ causa Martinus filius in Italia Papiæ educatus est. Qui quum decem natus esset annos, diuina volente clementia, confugit ad Christianorum templum, & parentibus inuitis, factus est catechumenus, id est, in fide Christi se erudiri permisit, studiosus sobrietatis, castitatis, abstinentiæ & solitudinis à puero quidem. Qui propterea duodennis adhuc puer, auidus diui Ioannis Bapt. imitator, deserta petere voluit, qppe considerans difficile quempiam posse viuere apud mundanos, quum totus mundus esset sic positus in maligno, vt qdquid esset in mundo, non aliud esset, ꝙ concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorꝝ, & supbia vitæ, transiretcꝫ mūdus & concupiscentia eius. Cæterꝝ qa puer sanctus, imbecillis esset ꝑ naturam & ætatem corpusculi, desistere coactus fuit à ꝓposito vere pio, quod tñ deinde vir factus deuote compleuit & seruauit. nam quum factus adultior, & baptizatus esset, relictis oībus, concessit ad S. Hilarium Episcopum Pictauieñ. & exorcista creatus ab eo, diuina reuelatione domum rediјt, ac in Sclauonia verbo Dei contra Arrianos hæreticos vsqꝫ ad mortem pdicauit & disputauit. à qbus violenter expulsus, Mediolanum ꝓfectus est. q quum ibidē quoqꝫ ꝓ fide catholica adeocꝫ sacrosanctæ Trinitatis, cum oīm admiratiōe fortiter aduersus eosdem hæreticos pdicasset, est & illinc vi ꝓpulsatus, totcꝫ ac tanta passim ꝓpter fidē de sanctiss. Trinitate catholicam passus, vt non solū animo, sed & corpore non iniustius ꝙ diuus Euāg. Ioannes inter veros martyres referri potuisset, vtpote qui, prout de eo canit Ecclesia, tot coactus tribulationibus & iniqssimis aduersitatibus, nec mori timuit, nec viuere recusauit, cuius animā sane sanctissimā, etsi gladius ꝑsequutoris non abstulit, palmam tñ martyriј nō amisit, vt pote paratus ex animo violentam mortē Christi nomine subire. Cui dubio ꝓcul sufficit voluntas ad martyrium, qñ facultas defuit. Cæterꝝ qa Deus iustum nunq̄ dereliqt ad se clamantē, factum est, vt & ipse S. Martinus ab eodē minime derelictus, confugerit ad ipsum S. Hilarium, q iam ab exilio, quò fuerat ab hæreticis ob fidē S. Trinitatis relegatus, redierat, atqꝫ ibi iuxta Pictauiā in Aquitania Galliæ ꝓuincia, monasteriū ordinauerit, atqꝫ illic tāta vitę sanctimonia, tātacꝫ miraculorꝝ virtute claruerit, vt nec verbo Dei, nec exēplo vitę, nec miraculorꝝ multitudīe cēseret apostolis impar, vt de ipso pariter Ecclesia cōcinit.

Cuius proinde causa motus populus Turoneñ, qui tūc per obitū pdecessoris Episcopo caruit, ipsum sanctum virum Martinū, quātumuis modis omnibus renitentem, sibi petiјt Episcopum ordinari. Episcopus vero diuinitus electus & confirmatus, quum populi concursum in ciuitate ferre non posset, homo videlicet vitæ solitariæ, propter orationem, lectionem, & contemplationem natus, sibi duobus ab vrbe miliaribus cœnobiū fieri curauit. Vbi quum xxxvi. annis vixisset Episcopus in eadē, qua antea, vitæ sanctitate, & ꝓdigiorum virtute, semp totis viribus ad cælum suspēsus, cuncta terrena respuens, & inter lxxx. monachos facile abstinentissimus & humilimus, est tandem febri correptus. In qua Paulum Tarseñ secutus, assidua prece Christum obtestatus est,

Marginal notes: Luc. 1. — 1. Ioan. 5. — 1. Ioan. 2. — Psalm. 36. — Philip. 1.

est, vt se reciperet, quum iam mortem suam adesse, cuius præscius erat, prædixisset suis fratribus & discipulis. Cæterum istis acclamantibus, Quur nos pater deseris, & quur nos miseros derelinquis? ipse conclamauit: Dñe, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem. fiat voluntas tua. Et dum loquutus est, obdormiuit feliciter in domino, Anno suæ ætatis lxxxi. sui episcopatus, xxxvi. post Christum vero natum, CCCCLXXXVI. tertio Idus Nouemb. Archadio & Honorio Imp. Cuius etiam in vita & morte sanctitas haud obscure repræsentatur ab Ecclesia passim certis vel extra templum cæremonijs, quæ tales sunt vti sequuntur:

Solẽt ferme quotquot sunt vbiq; Christiani in ferijs diui Martini p̃sulis paulo copiosius & lautius comedere & bibere, & plerunq; p̃ter cætera cibaria, anseres: p̃terq; alium potum, de musto: concinẽtes interim non in tẽplo solũ scholastici cantores, sed & in plateis domificatim, non secus dulci harmonia variarum figurarũ cantilenas, q̃ in natalitio Christiano. Quarũ significantia cæremoniarũ talis esse potest, saluo semper aliorũ iudicio: Copiosior & lautior ipse victus in die S. Martini, duo præcipue significat & testatur.

Primo, solennitatem illius diei excellentem: quandoquidem scriptura non modo p̃mittit, sed & vult, vt diebus festis paulo lautius & vberius edatur, dicens: Ite, comedite pinguia, & bibite mulsum, & mittite partes ijs, qui non præparauerunt sibi, quia sanctus dies dñi est. Quam sanescripturam seruasse creditur Christus ex eo, quod dixit ad Iudam Ischariotem: Eme ea, quibus opus est nobis ad diem festum. Et ipsa quoq; patrũ decreta sic intelligunt. Ita quoq; legimus Iobum & Tobiam die festo vixisse paulo quàm cæteris diebus ob reuerentiam illius, copiosius & splendidius. Cum autem dico, paulo copiosius & lautius, non intelligo cibum, qualis fuit diuitis epulonis ad luxuriam & crapulam paratus, sed accipio victum moderatum, qui naturæ conueniens, exhilaret & recreet potius quàm repleat & grauet, vtpote semotus ab omni illicita voluptate, crapula & ebrietate, à qua sanctus Martinus olim fuit alienissimus, haud immemor Christi, dicentis: Attendite autem vobis, ne forte grauentur corda vestra in crapula & ebrietate, & curis huius vitæ. Nec ignarus extitit scripturæ, dicentis: Noli auidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam. In multis enim escis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vsque ad choleram. Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstinens est, adijciet vitam. Quàm verò nobis solennis sit dies sancti Martini natalitia, satis arguit in hoc Ecclesia, quòd ipsa sola inter dies Confessorum habeat octauas institutionis, totoq; passim orbe sub præcepto festa est, sicut & sola dies S. Laurentij inter dies martyrum octauas habet institutionis, solaq; ex præcepto festa: quandoquidem vterque inter cætera similis fuit alterius in hoc, q neuter iam moriens, vllius sibi mali cõscius fuerit, vti patet ex vtriusq; dicto, quod vterq; dixit iam paulo post moriturus. Ipse quidem S. Laurẽtius ait: Igne me examinasti, & nõ est inuẽta in me iniquitas. Martinus vero dixit cacodæmoni in agone adstãti: Nihil inuenies in me cruẽta bestia. Proinde de eo vere dici potest: Qui potuit transgredi, & non est trãsgressus: nec absimilis

Neem. 8. Ioan. 13. Iob. 1. Tob. 2. Luc. 16. Luc. 21. Eccl. 37. Psalm. 16. Eccl. 31.

Ioan.14. lis in hoc Christi seruatoris, q solus natura de se dicere potuit: Venit princeps huius mundi, & in me non habet quidq̃. Quum ꝓpterea tantus fuit S. Martinus, ꝓfecto non minor debet esse eius diei solẽnitas, ob cuius merito reuerentiam nobis in ea paulo copiosior esse debet victus, & qdẽ cum sanctificatiõe.

Secundo copiosior ille victus cum gaudio, significat ipsius S. Martini largitatem, & erga pauperes liberalitatẽ, vtpote cuius in pauperes largitio Christi nomine, vel ex hoc vno exemplo cognosci potest, quod quum catechumenus
Matth.19. adhuc, Christi nomine sua reliquisset iuxta Christi cõsilium omnia, dedissetq́ quæ ex stipendio militari, præter quod victum necessario habuit, omnia pauperibus, veniretq́ ad eum hyemali tempore pauper quidam plane nudus sub porta ciuitatis Ambianeñ, nec haberet quod eidẽ pauperi posset elargiri, ipse chlamydem, quę sibi sola restabat, diuidit, & nudo dimidiam tribuit: expertus
Matth.25. postea verum prorsus esse quod Iesus pridem dixerat: Amen dico vobis, quan diu fecistis vni de ijs fratrib⁹ meis minimis, mihi fecistis: qñquidẽ ipse S. Martinus sequẽti nocte Christum chlamydis suæ parte, qua pauperem texerat, indutum vidit, ipsumq́ ad angelos circunstantes audiuit loquentem: Martinus adhuc catechumenus, hac me veste contexit. Similem quoq; liberalitatem exhibuit alteri pauperi, cui nudo, profecturus ad Ecclesiã & celebraturus, suã vestem secreto dedit, & cappa se vtcunq; potuit, contexit. Et quum se præparandum spoliare cappa non auderet, eo quia nudus esset, archidiaconus quasi indignatus, vestem ei breuem & strictam attulit, quam Martinus humiliter induit, & Missam celebraturus accessit. Quum itaque celebraret, sacramentaq́ offerret, globus igneus apparuit super caput eius, in signum roboris spũsſancti, qui tali quoq; specie apostolis apparuit, cuius gratia Martinus quoq; con-
Act.2. fertur apostolis.

Cum vero vir sanctus in altari pro more manus eleuaret, & brachia, manicis lineis labẽtibus ex breuitate tunicæ, nuda apparerẽt, miraculose torques aurei & gemmati ab angelis delati sunt, & eius brachia cooperta. Cœpitq́ rur
Matth.19. sus fieri verum, quod veritas ait, eum videlicet centuplum recipere, q dat eius nomine quicquam. Hanc sanę & huius similem misericordiam, largitatem & liberalitatẽ, quã sanctus Martinus hilariter exhibuit inopibus, quem propterea singulariter dilexit, repræsentat noster in eius ferijs paulo liberalior victus.

Cæterum non est modo liberalitas talis à nobis in viuendo repræsentanda, sed & in Christi quoq; & eius confessoris sancti Martini nomine pauperibus exhibenda, ne damnabiles simus cum diuite epulone, qui licet quotidie splen-
Luc.16. dide comederet, nec tamen erat qui daret inopi Lazaro: sed curemus inuitare
Luc.14. pauperes & mendicos ex CHRISTI præcepto, qui seruauit idipsum, q ppe
Ioan.13. curans emi ad diem festum, quod pauperibus distribueretur. Id quod Tobias
Tob.2. quoque & Iob fecerunt, qui diebus festis inuitabant ad sua conuiuia timentes
Iob.1. DEVM. Quod & dubio procul fecit diuus Martinus, cuius in pauperes hilarem largitatem repræsentare debemus, & hilari vultu & liberalitate conferre in eosdem pauperes, non in eos solum, qui vicatim concinunt in eius ferijs.

Quòd

Quòd vero tũ plerisq; oĩbus peculiaris cibus est anser, pot⁹ aũt mustum siuẽ vinũ:fit ideo parti,qa tũ vix vict⁹ est,q̃ vel anser,oĩbus ęque cõmodior,melio risq; fori:nec musto siue vino pot⁹ tũ q̃spiã cõmunior,& q possit oĩbus par esse in emptiõe. Vñ fieri solet,q; sicut nõ solũ Pãnonia genitrix, & Italia tãq̃ alitrix, & Gallia triplex ipsa tãti viri filia spũalis,gaudere debet in ea die,sed & oẽs gen tes,q̃ gaudẽt eũ habere patronũ,gaudere debẽt:ita cibũ & potũ decet habere,q̃ possit omibus ad hilaritatem esse communis,& ad emendũ facilis & æquus.

Et merito partim ꝓfecto peculiaris est cibus in D. Martini ferijs anser, q; hic conditionem ferme habet cum S. Martino parẽ. Sicut em̃ anser natura noctur nas excubias celebrat,suasq; vigilias assiduitate cantus testatur,ita q̃q; S. Mar tinus tam fuit semper orando,prædicando,contemplando vigil,suasq; vigilias bene viuendo testatus est,vt propterea Ecclesia censuerit in eius memoriam le gi Euangelion,in quo Christus esse beatos seruos ait,quos Dominus in prima, secunda,& tertia vigilia vigilantes inuenerit,qualis fuit S. Martinus. Luc.12.

Est em̃ prima vigilia,status pueritiæ:secunda,iuuẽtutis:tertia vero,senectutis status. Ipsum aũt vigilare & expectare Dñm,non est aliud,q̃ sic omĩ tempore virtuose casteq; viuere quasi Dominus semper adsit,pulsans per ægritudinem, & vocaturus per mortẽ,suscepturus ad nuptias ęternitatis beatæ,quò ipse profe ctus est in ascensione sua,reuertens particulariter in vniuscuiusq; morte, reuer surus vniuersaliter in nouissimo die,redditurus vnicuiq; secundum opera quæ fecit. Ita nimirum in tribus suis vigilijs vigilauit,sicut anser seruusq; fidelis,san ctus Martinus bene viuẽdo,quasi q̃tidie sistẽdus esset iudicio,quãuis nulli⁹ sibi mali cõscius,nec suæ mortis inscius,non aũt, vt etiã Paulus de seipso aiebat,se iu stificatum censens,sed serio memor verbi Christi,dicentis:Et vos estote parati, quia qua hora non putatis,filius hominis veniet. Et alibi: Vigilate ergo, inquit: Nescitis em̃,quando dominus domus veniet,sero,an media nocte, an galli can tu,an mane,ne,cum venerit repente,inueniat vos dormientes. Quod autem vo bis dico,omibus dico, Vigilate. Atq; hoc,Vigilate,monet anser Martinianus. Matt.16. 1.Cor.4. Luc.12. Marc.13.

Ipsum vero mustũ & vinũ,spũaliter designat hilaritatem cordis,qua cuncta distribuit S. Martinus inopibus:memor huius,In omĩ dato hilarẽ fac vultũ tu um. Id quod & Apostolus p̃cipit,inquiens:Vnusquisq; prout destinauit in cor de suo,non ex tristitia aut ex necessitate. Hilarem em̃ datorẽ diligit Deus. Con stat autem,vinũ cor hominis lætificare,immo Deũ & hominẽ,teste scriptura. Eccl.35. 2.Co.9. Eccl.31. Eccl.40. Iudic.9.

Tertio,copiosior & iucundior ille victus in ferijs S. Martini,significat illas lę tas planeq; spirituales & cælestes nuptias,de quibus Apocalypsis ait: Beati,qui ad cœnam nuptiarum agni vocati sunt. Quę non aliud sunt,quàm beatitudo il la æternæ gloriæ,nuptiæ dici cœpta,q; sicut cum iucunditate & honestate refi cimur in nuptijs corporaliter & saturamur,ita quoq; qui sunt in æterna beatitu dine,summo gaudio reficiuntur spiritualiter,& ideo per æternam gloriam satu rantur,vt nusquã nec vnquam,q̃ illic,plene possit oĩbus bonis saturari. Cuius causa Dauid dicebat:Satiabor vbi apparuerit gloria tua. Siquidem viuẽtes ibi nec esuriunt, nec sitiunt amplius, omĩ repleti bono, quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Apo.19. Psal.16. Apoc.7. Esai.64. 1.Co.2.

Quia proinde S. Martinus in easdẽ nuptias à Christo sit ductus per mortem, ibiq; cum cæteris beatis recũbens, accipit nihil non boni à Christo trãseunte & ministrante, ideoq; nos eas nuptias & eius lætam cælestemq; refectionem inibi cæremonialiter in eius ferijs nostro paulo lætiore copiosioreq; victu quodammodo repſentamus. Concentus vero ille figuratiuus, q̃ plerig; summa iucunditate canunt in S. Martini ferijs, haud secus quàm canere solẽt in glorioso natalicio Iesu Christi: significat, angelos non aliter cecinisse in obitu S. Martini, quũ ex terra per mortem natus est in cælo ad æternam vitam, quàm cecinerunt olim

Luc. 2. Christo nato in terris ad mortem, qua vitam perditam reparauit.

Rem sic habere testatur veridica historia, fide bona conscripta à S. Sulpitio Seuero, dicens: Quum iam S. Martinus obdormisset in Domino, vultum eius quasi iam glorificatum resplenduisse, ac chorum angelorũ ibidem concinentem auditũ esse, deindeq; inter multos alios S. Seuerinũ Episcopum Colonieñ, post matutinas preces loca sancta, Christiano more circuisse, vocesq; in cælo cantantes audijsse, & vocatũ ad se diaconũ interrogasse, num quid soni vel cantus sentiret: Qui quũ erectis auribus, voces in cælo se audire dixisset, Episcopũ respondisse, q̃ eadem hora S. Martinus Turoneñ episcopus è mũdo emigrasset, quem

Luc. 16. concinentes angeli, tum sicut animã Lazari in sinum Abrahæ, ad cælum referrent. Idem se vidisse & audisse testatur S. Seuerus, & S. Ambrosius, quum Mediolani inter prophetiam & epistolam duabus horis rapt⁹, S. Martini exequijs miro sane modo interfuerit. Atq; hoc est, charissimi, q̃ inter alia canit in eiusdẽ S. Martini ferijs Ecclesia: Martinus Abrahæ sinu lætus excipitur, cælũ diues ingreditur, qui pauper hic fuit & modicus, hymnis cælestibus honoratur. O beatum virum, in cuius transitu sanctorũ canit numerus, angelorũ exultat chorus, omnisq; cælestium virtutum psallentium occurrit exercitus.

Hę sunt, charissimi, cęremoniæ catholicæ, qbus passim vtimur in Christiano orbe in ferijs S. Martini, q̃ ꝑfecto non possunt nõ esse piæ nobisq; proficuæ, si nõ abutamur illis, sed p̃stemus animo, quod ipsæ significant & admonent.

Deu. 8. Primo, vbi non ad voluptatẽ, sed ad necessitatẽ, nõ tam corporaliter, q̃ spũaliter edimus & bibimus: id q̃d facimus, p̃dicando & audiendo verbum Dei, ꝑut S. Martinus fecit, gaudentes in Dño, & in eius timore lætantes.

Secundo, vbi tribus vigilijs, id est, omĩ tempore vigilamus, præcincti & expectantes Dñm, quando venturus est in morte nostra, & in nouissima die à nu-

Mat. 16. ptijs æternitatis è cælo, iudicaturus viuos & mortuos, datur⁹ vnicuiq; secundũ opera ipsius. Id q̃d faciemus, si cinxerimus lumbos nostros tam corporales q̃ spirituales, id est, animos & corpora: quæ cingimus, vbi nos ab omĩbus illicitis cogitationibus & opibus coercuerimus, vbiq; casti. Deinde si habuerimus in manibus nostris lucernas ardentes, id est, opera bona non solum in nostram, sed & salutem omnium hominum, quibus ad bonum vitæ exemplum & imitationem lucere debemus haud aliter, atq; lumen in domo lucet, Christo exponente & di-

Mat. 5. cente: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrẽ vestrũ, qui in cælis est. Vnde Paulus q̃q; pręcipit, dicens: Pro-

Ro. 12. uidentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omĩbus hominibus.

Ea-

Ea propter ex ijs perspicuũ fit, eos nequaquam gaudere, sed insanire: nec hono rare S. Martinũ, sed mentiendo in ipsum, dehonestare ferias eius & blasphema re, qui tum non videntur edere ac bibere, vt saturent, sed vt voluptuentur, oẽm inibi bibendo & comedendo luxuriam exquirẽtes, seq́ vino plusq́ ingurgitan tes, quasi ad perdenda vina nati, prorsus immemores interea pauperum, nec ti mentes Deum, cum diuite epulone duntaxat inuitãtes bibaces, detractores, nu Luc. 16. gaces, blasphematores, atq́ cæteros id genus, quibus nostro tempore (proh de decus) nostra abundant cõuiuia, in quibus nolumus abesse bibulos, quos & co gimus adeò ad bibendum, vt bestijs fiant plerunq́ similiores, quum vtiq́ be stiæ plus nunquam, quàm natura sitis appetit, bibãt: nos autem bibimus, vt me dij possemus crepere. Faxit Deus optimus, vt, sub hæc nouissima p̃sertim tẽpo ra, cum sancto Martino lũbos nostros præcingamus, ardentesq́ lucernas in ma Luc. 12. nibus nostris habeamus, vt nos Dominum venientem vigilantes suscipiamus, cum eo ingressuri nuptias æternæ gloriæ, quam nobis tribuat Dominus virtu Psal. 23. tum & rex gloriæ. Amen.

DE CATHOLICIS IN ECCLESIA CAEREMONIIS in ferijs diuę Catharinę gloriosę virginis & martyris. Cap. XIIII.

QVàm recte, q̃q́ apposite catholica ecclesia censuerit in honorificã sanctãq́ memoriã D. Catharinæ gloriosæ virginis & martyris legendum euangelion, quo Matthæus describit parabolas, in quibus Christus Dñs regnum cælo Matt. 13. rum confert thesauro abscondito in agro, quem qui inuenit homo, abscondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit omnia quæ habet, & emit agrum illum: itẽq́ in quibus idem regnum cælorũ comparat homini negociatori quærenti bonas margaritas, & inuenta vna preciosa margarita, abijt, & vendidit vniuersa quæ habuit, & emit eam. concluditq́ demum Dominus ipse Iesus Christus, inquiẽs, omnem scribam doctum in regno cælorum, similem esse homini patrifamiliàs, qui profert de thesauro suo noua & vetera: argumẽto sunt cæremoniæ, quibus multis in locis, & maxime q̃dem in Germania, natiõe q̃ndam lõge deuotissima & religiosissima, hactenus vtũtur in ferijs eiusdẽ diuæ virginis Catharinæ, non modò pleriq́ omnes, qui vel ruditer bonis sunt literis & artibus imbuti, sed & qui aliquo præcellenti earundem literarum & artium liberalium gradu præ cæ teris sunt insigniti, vtpote studentes, quos vocant, Baccalaurei, Magistri, Do ctores, & liberalium facultatum designati, & id gen9 alij. Ipsæ vero cæremoniæ propemodum tales sunt, quales subinde describuntur:

Conuenit in ferijs S. Catharinæ cohors literatorꝫ, & in templo quidem quopi am plerunq́, & non ꝓcul p̃sona quędã quasi rex quispiã, regio modo considet in solio suo, cui puer innocens adhuc, fœmineã virginẽ præ se ferens, & corona tus, cum regia quadam muliere adducitur. Qui virginem illam de cõiugio pro filio suo regio cõpellat, eamq́ ob causam adfatur mulierem illi adstantẽ. Quæ quidẽ persona virginea, quum videatur sibi esse nobilissima, prudentissima, pul cherrima & opulentissima, nubere cuipiam nisi sibi simili, renuit. Cum qua pro pterea abit ipsa mulier adstans, ad virum moribus & ætate grauem. Qui virgi ni imaginem quandam, in qua virgo sole amicta, lunãq́ sub pedibus habẽs, pu Apo. 12.

erumq; baiulans in sinu,cõmonstrat. Redeũtibus deinde virgine & muliere ad regẽ in solio sedentẽ,prorsus ipsa virgo non modò nubere recusat,sed & regem duris sermonibus impietatis arguit. Cuius rex ipse impatiẽs,ad se cõuocat multos doctrina pcellentes viros prudentiaq;, vt cum virgine de fide cõferant & religione. Quos illa sic luculenta oratione conuincit,vt non dubitent eius nomine,pro quo dicit illa,mori,quemadmodum & ipsa deniq; virgo post varia tormenta,iubente rege moritur,morte quidem tam violenta,q̃ miraculosa. Hactenus de cæremonijs,quibus vtplurimum literati consueuerunt vti in ferijs S. Catharinæ,declarantibus non minus euangelion ipsum,quàm declarat illas euangelion simul cum historia de diua Catharina memoriæ prodita.

Persona regia sedens in solio regio,repẽsentat Imp. Maxentium, Christianorũ persecutorẽ longe sæuissimũ,profugatũ ppterea à Constãtino Christianissimo Imp. in Alexandriã,vbi infinitos pene Christianos propter fidẽ Christianã trucidari curauit,Anno post Christum natũ 294. Quo quidẽ tempore XXX diebus XX millia Martyrũ pro fide Christi coronata sunt,durãte Christianorum psequutione X annis,eorũ templis & libris sacris combustis.

Puer virgineam psonam referẽs,designat virginem Catharinam,Costi regis Alexandriæ tum demortui filiã,quam annos xviij. natam Maxentius Imp. filio suo dari voluit vxorem. Ad quam,quia renuit nubere,persuadendã locutus est Imp. eius matri,quæ fuit Christiana,quæ designatur in cæremonijs ipsis per mulierem regiam virgini adstantem. Quæ tametsi gauderet filiã desiderari in vxorem vnico tanti Impatoris filio,nihil tamen apud filiam obtinere potuit, vtpote quæ gentilis adhuc,& nimia pulchritudine & cæteris animi corporisq; dotibus superbiens,ait ad matrem,sibi coniugium persuadere conãtem: Scias ô mater,q; amore scientiæ (quoniam liberalibus artibus ad miraculum vsq; erudita erat) proposui aut non nubere, aut nulli nubere pterquam ei, qui sit mihi par in quatuor rebus,nobilitate videlicet,prudentia,pulchritudine & opulentia. Filius eñ Imper. Maxẽtij,licet in nobilitate & diuitijs me forsan pcedat, scientia tamen & pulchritudine me multo inferior est.

Vir moribus & ętate grauis,quem accedit mulier cum virgine,significat eremitam sanctũ,quem mater Catharinæ simul cum filia accessit, exponẽs illi qdquid ageretur,à quo ipsa virgo nobilis ad fidẽ CHRISTI deinde mirabiliter est edocta & conuersa. Quum enim is intelligeret,quòd virgo Catharina nulli prę terquàm sibi in rebus quatuor pari,nubere vellet,dixit ad eam: O Deo dilecta puella,si credideris in Christum,sponsum habebis ipsum non tibi modò parem, sed & longe te sapientiorem,pulchriorem,ditiorem & nobiliorẽ, vtpote in quo
Col. 2. sunt oẽs thesauri omnis sapientiæ & scientiæ: cuius sapientia cælũ & terrã com-
Psal. 44. Matt. 13. plet,cuiusq; pulchritudinem sol & luna admiranť,nimirũ qui speciosus est for-
Luc. 10. ma præ filijs hominũ,quem sancti reges & prophetæ videre desiderarunt,cuius
Psal. 23. possessio est oĩs terra & plenitudo eius: & denique quidquid ambitu cæli con
Eze. 44. Apo. 19. tinetur,cuius Pater est Rex æternus ac immortalis, & eius mater virgo ante &
1. Ti. 6. in & post partum inuiolata,qui propterea dicitur ac est Rex regum & Dñs dominantium. Cuius & suæ matris vtcũq; accipere deberet imaginem,quã ei do-

no

no traderet. Coram qua sane effigie cum deinde nõnunq̃ deuotissime precaret Catharina, vt videre posset tantũ spõsum, a deoq̃ ipsum Christũ, quẽ descripserat eremita, cõtigit vt ei orãdo obdormiẽti appareret virgo Maria cũ Iesu puero, iuxta formã in Apocal. descriptã. Quę quũ eius amore flagraret, nec tñ ei posset despõsari, nisi fide, mox cõsulta rediit ad eremitã, deposcẽs ab eo Christi fidẽ doceri, baptismũq̃ more Chriano suscipe: id q̃d & factũ est. Cęterũ q̃a fuit edocta, Chrm iuxta Euãgelion, multis sane noĩbus esse ac dici regnũ cælorũ, & hoc ipsum simile esse thesauro in agro abscõdito, quẽ nemo pfecte posset inuenire, nisi q vẽderet oĩa ob ipsum thesaurũ, mox secundũ Christi doctrinã, eius causa reliquit, pauperibusq̃ dedit. Quæ quũ cognosceret, nullibi posse Christum Iesum, verũ illud in Euãgelio margaritũ, q ꝓpterea dicit à ꝓpheta lapis angularis, ideq̃ preciosus, melius & rectius reperiri & intelligi, q̃ inter preciosas & bonas margaritas, hoc est, sacras literas, cuius causa Christus ipse ait: Scrutamini scripturas, illæ sunt ẽm quę de me testant: cœpit ꝑfecto tam cõtinuo scripturas vtriusq̃ testamẽti legere, vt tandem preciosum illud & vnicum margaritum, scilicet Christum, perfecte inuenerit & intellexerit. Cuius vtiq̃ amore vendidit oĩa, & eius gratia tam lubens reliquit & inopibus distribuit, vt non minus q̃ Paulus olim dicere potuerit: Omnia arbitror detrimentum & vt stercora, propter Christum & vt ipsum lucrifaciam. In cuius testimonium, catholica Ecclesia in ferijs sanctæ Catharinæ singulariter duo facit: Apo. 12. 1. Co. 11. Mat. 12. Luc. 11. Mat. 13. Mat. 19. Mar. 10. Luc. 18. Esa. 45. Ioan. 5. Phil. 3.

Primo in eius persona canit: Regnum mundi & omnem ornatum seculi contempsi propter amorem Domini mei IESV Christi, quem vidi, quem amaui, in quem credidi, quem dilexi.

Secũdo, in eius ferijs legit Euãgelion, q̃d agit de scriba docto, qui profert de thesauro suo, Christo videlicet, vetera & noua, id est, vetus & nouum testamẽtum: quæ diua virgo Catharina tanquã scriba docta in regno cælorum cognouit, vt per easdẽ scripturas non modò vicerit imperatorem Maxẽtium, quando ad ipsum deducta, cogeret nubere, & adorare idola, & eis sacrificare, sed & q̃nquaginta philosophos & rhetores & oratores, q̃s ipse Impator ad conuincẽdam ipsam & peruertendam à fide Christi, ex oĩbus regni partibus cõuocauerat, q designant in ipsis eius feriarum cæremonijs, per eos excellentes viros, ad q̃s ipse puer in virginis specie[m] orationem habet, per quam designatur admiranda illa disputatio sacris ex literis deprompta, qua sic virgo illa sancta eos omnes philosophos & oratores cum stupore Maxentij superauit, vt in ea non minus verum cœperit esse, quàm in apostolis, Christi verbum, [in] quo ille dicebat: Ponite ergo in cordibus vestris, non præmeditari quemadmodum respondeatis. Ego enim dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarij vestri. Ipsi quidem viri tanti in omni philosophia, non solum imperatori cõfessi sunt, se nihil posse vlterius contra virginis argumenta, sed & se prorsus in eum credere, in quem illa crederet, & pro cuius fide ipsa disputaret. Quod imperator audiens, iussit eos igne comburi. In quo quum illi manerẽt non secus illæsi, atque quondam tres illi Hebræi pueri in camino ignis, gladio tandem pro CHRISTO sunt decapitati, vnà cum ipsa regina Maxentij coniuge, & Porphy Mat. 13. Luc. 21. Dani. 3.

INDEX RERVM AC VERBORVM, NON QVIDEM OMNIVM, SED MAXIME INSIGNIVM, IN CATHOLICVM D. FRIDERICI NAVSEAE EPISCOPI VIENNEN. Catechiſmum, opera Bartholomæi Laurentis ſedulò congeſtus, & iuxta literarum ſeu caſuum ordinem ſumma cura digeſtus.

Meminerit Lector, literam A, numeris poſtpoſitam, indicare priorem columnæ bipartitæ partem: b, poſteriorem: ſicubi verò neutra harum apponitur, vtrobique indifferenter, quod ſibi quærendum ſumpſerit, inueniendum.

con-

FINIS.

